

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य

धुरंधर सुविदित गीताश्रेष्ठ पूर्वाचार्य वचन तरंग विष्णुरूप
गिरिधर पण्डित

श्री मुंवापुरीमधें

शा० जीमसिंह माणक नामाख्य आचके

ज्ञान वृक्षार्थ

या पुस्तक उपावी प्रसिद्ध कलुं ठे.

शके १७९८ सवत् १९३३

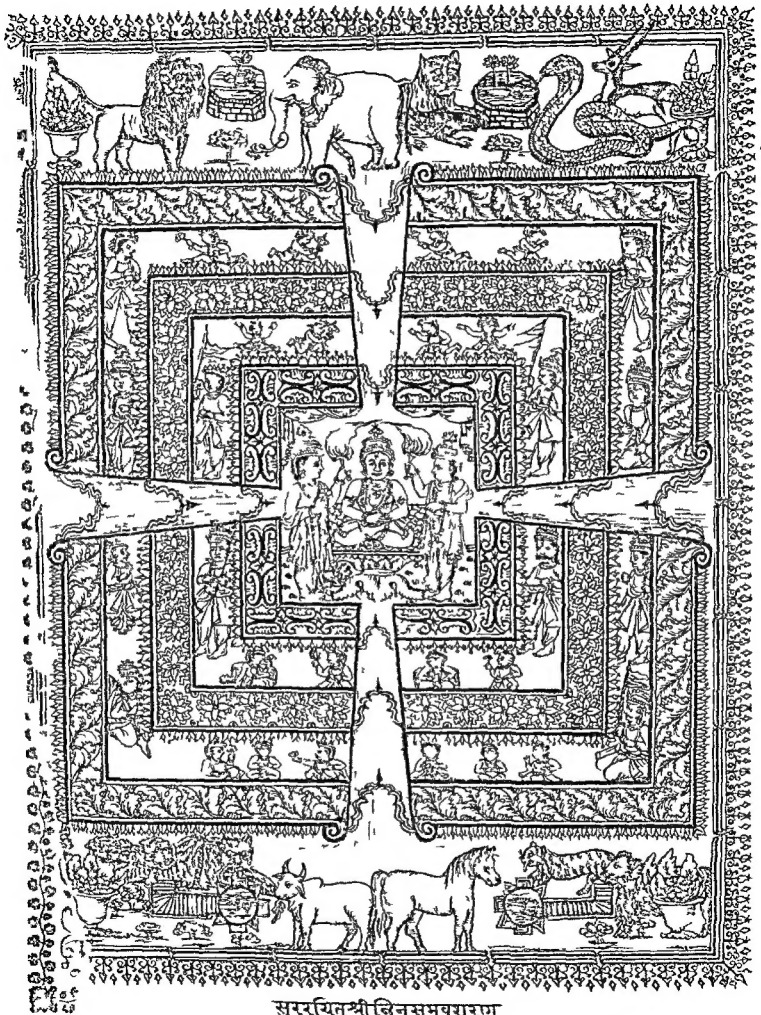
षीप शुद्ध १ सोमवार ता० १८ दिजमबर सने १८७६

मि० १०० १०० १ २ ३

आ पुस्तकनो सर्वप्रकार सरकारना धाराप्रमाणे हक माउके स्वाधीन राखोडे

सुररयित्श्रीनिःसम्पराण

પ્રસ્તાવના.

આ પંચમકાલ સમાપ્તિના અવસરે ઝેલા દૂપ્પસહનામા આચાર્ય યજ્ઞે. તેમના નિર્વાણસુધી જિનધર્મરૂપ માનસસરોવરના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક તથા શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સઘરૂપ ચાર આરા સુજા રહેવા જોયેઢે. એવું પરમેશ્વરનું વચન ઢે. કદાચિત કાલ ના પ્રવલ પ્રજાવચ્ચી કોઈ સમયે કોઈ આરો ન્યૂનતા પામ્યા જેવું થાય તોપણ વાકીના ચાલુ રહેલા વીજા આરાને પ્રજાવે સમય પામ્યાચ્ચી તે આરો પણ સુધરી જાય ઢે.

આ સમયમાં પૂર્વના સમયના કરતાં ઘણી ન્યૂનતા થઈ ગણી દીઠામાં આવેઢે. ચતુર્વિધસંઘમાં સાધુ તથા સાધ્વી તો ક્વચિત્તજ દીઠામાં આવેઢે અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકાઓ તું પણ અલ્પ અસ્તિત્વ ઢે. તેઓની કપરજ ધર્મવૃદ્ધિ આધાર રાખે ઢે. ધર્મ વૃદ્ધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાયઢે. માટે જ્ઞાન વૃદ્ધિ અવશ્ય કરવી જોયેઢે. જ્ઞાનની વૃદ્ધિ જ્ઞાનના સાધનોની વૃદ્ધિ કપર આધાર રાખેઢે. જ્ઞાનનાં સાધનો પૂર્વાચાર્ય રૂત ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તથા અવલોકન, વિદ્યાન્યાસ, ડત્સુકતા, ધર્મપ્રીતિ, અનિરુચિ, તથા ડયોગ પ્રમુખ ઢે.

પૂર્વાચાર્યોરૂત ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કચ્ચાચ્ચી તે સમયના પંમિતોતું પામિલ્ય જાણ્યામાં આવેઢે; મનુષ્યોની ધર્મકપર કેવી રુચિ હતી તે જણાયઢે. જૂત કાલચ્ચી તે આ વર્તમાન કાલસુધી વચગાલામાં ધર્મ તથા વિદ્યા પ્રમુખની કેટલી અધિક ન્યૂનતા થઈ ઢે તે દીઠામાં આવેઢે. પૂર્વાચાર્યો અતિ શ્રમ વેઠી વિદ્યાન્યાસ કરી મોટા મોટા ગ્રંથોની રચના કરતા હતા તેનો હેતુ માત્ર ધર્મવૃદ્ધિ અથવા જ્ઞાનવૃદ્ધિ વિના વીજો કાંઈ હ તો કે શુ તે વાત સ્પષ્ટ દેચ્ચાઈ આવેઢે. ગ્રંથની રચના કચ્ચામાં કેવલ પરોપકાર વિના વીજો કાંઈ પણ સ્વાર્થ હોયઢે કે શુ ? તે કલાય ઢે. પૂર્વ કાલના કરતાં હાલના વચતમાં વિદ્યાન્યાસનો ડયોગ કેટલો અધિક અથવા ન્યૂન થયોઢે ? તે જણાઈ આવેઢે ડચ્ચાદિ ક વીજા પણ ઘણા હેતુડ દીઠામાં આવેઢે માટે અવશ્ય પ્રાચીન ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો જોયેઢે. કેમકે, એ જ્ઞાનવૃદ્ધિતું મુખ્ય સાધન ઢે. જો પુરાતન ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર નહી થાય, તો કાલાંતરે વિષ્ણુ ધર્મ જવાનો સંજવ ઢે. અને તેવું થણું હાલ દીઠામાં આવેઢે, જુવો કે હરિન્નિઙ્સુરિણે ચૌઢ ડો ને જુમાલીશ ગ્રંથો કચ્ચા ઢે, તે વધાનો જીર્ણોદ્ધાર નહી થયાચ્ચી તેડમાના કેટલાએક ગ્રંથોનો હાલ પત્તો પણ મલતો નચ્ચી, એવા વીજા પણ અનેક સુવિહિત આચાર્યોના કરેલા ગ્રંથોનો શોધ મલી શકતો નચ્ચી તેવું કારણ પણ એજ ઢે. તે કેટલું લચ્ચિયે ! યચ્ચિ મારું એમ કહેવું નચ્ચી કે આજ દિવસસુધી કોઈ ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કચ્ચોજ નચ્ચી, મોટા રાજાડ તથા સદ્ગુકારો વગેરે ઘણા જ્ઞાન

જંદારા કરી ગયાઠે તે અધ્યાપિ વિદ્યમાન ઠે; અને તેથીજ હાલ કેટલાએક પુરાતન ગ્રંથોનું આપણને દર્શન થાયઠે. તથાપિ માત્ર દર્શન કરવાથીજ કાંઈ વલવાનું નથી, પણ યોગ્યરીતે ઉપયોગ કઢાથી કાર્યસિદ્ધિ થવાનો સંજવઠે જેમ પૂર્વ ધર્માનિમાની રાજા વગૈરાડંબ જ્ઞાન જંદારા કઢાઠે તેમ પાઠલ થયું નથી. એ મોટી દિલગીરીની વાત ઠે જો એવો ચાલજ પડી ગયો હોત તો એકે ગ્રંથ વિષેદ ગયો ન હોત અને આટલી જ્ઞાનની ન્યૂનતા પણ થઈ ન હોત. જીવોકે, દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાનો ચાલ પડી ગયોઠે તો તેની સતતિ વિષેદ ગણી દેવાતી નથી. તેમજ ગ્રંથોવિષે ચાલ પડવો જોયેઠે કેમકે ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તો જ્ઞાનની વૃદ્ધિનું એક મુખ્ય કારણ ઠે.

હાલના સમયમા ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાના જેવા સાધનો મલીઆવેઠે તેવાં આજ લાં કોઈ વચ્ચે પણ નહોતાં. પહેલા પ્રથમ ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર તાલપત્ર કપર થયેલો દેખાયઠે, ને ત્યાર પછી કાગલ કપર થયો ઠે તે અધ્યાપિ સિદ્ધ ઠે પરંતુ તે હસ્તક્રિયા વિના યંત્રાદિકની સહાયતાથી થયેલો નથી. ને હાલ તો મુદ્રાયંત્રની અતિ વલ્કુલ સહાયતા મલી આવેઠે, તેનો ઉપયોગ કરવાનું મૂકી દર્શને આજસ કરી વેશી રહેયું તો ગ્રંથો કેમ કાયમ રહેશે ? હાલ વિદ્યાન્યાસ કરીને નવા નવા ગ્રંથોની રચના કરવી તો એક કોરે રહી, પણ ઠલીશકિયે પુરાતન ગ્રંથોની રક્ષા કરવાનો યત્ન નહીં કરયું તો આપણેજ જ્ઞાનના વિરોધી ઠરયું. કેમકે જે જેની રક્ષા કરે નહીં તે તેનો વિરોધી અથવા અહિતકર હોયઠે. એ સાધારણ નિયમ આપણી કપર લાગુ પડશે.

આવક નાઈયો, પુરાતન ગ્રંથોનો જીર્ણોદ્ધાર કઢાથી તે ગ્રંથોનું અવલોકન થશે, પ્રયાશવિના કેટલોએક વિદ્યાન્યાસ થશે, રસ વલ્કુલ થઈને જ્ઞાન સંપાદન કરવાની અંતઃકરણમાં વલ્કુલ થશે. શુદ્ધ ધર્મ કપર પ્રીતિ વધશે, અનિરુદ્ધિ એટલે પુનઃપુનઃ જ્ઞાન મેલવવાની ઇચ્છા થશે, અને વલ્કુલ પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનનાં સાધનોનો સહજ પ્રાપ્ત થશે. વલ્કુલ એ સર્વ પદાર્થ મેલવવાનું અથવા વૃદ્ધિ કરવાનું મુખ્ય સાધન ઠે, પરંતુ અમસ્તા વલ્કુલથીજ કાંઈ થઈ શકતું નથી. તેની સાથે ડબ્બની પણ સહાયતા જોયેઠે. ડબ્બ જે ઠે તે સર્વોપયોગી પદાર્થ ઠે. માટે ડબ્બવાન પુરુષોએ અવશ્ય એ કામ કપર લઘુ દેવો જોયેઠે. કેમકે, તેવની એ પરજ ઠે કે, જેમ બને તેમ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી જોયેઠે. તે આપ્રમાણે - સારા સારા પંક્તિનો મારફતે પ્રાચીન ગ્રંથો સુંવારી લેવાવી અથવા ઠપાવીને પ્રસિદ્ધ કરવા. તેનો જાવિક લોકોને અન્યાસ કરાવવો. ઇત્યાદિક શાસ્ત્રોમા કહ્યા પ્રમાણે સર્વ પ્રકારે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી. એવા હેતુથીજ મેં આ ગ્રંથો ઠપાવવાનું કામ હાથમા લીધું ઠે, પરંતુ કોઈની સહાયતા વિના સ્વતંત્ર મારી મરજી પ્રમાણે હું ગ્રંથો ઠપાવી શકું. એવી મારીપાઝો ડબ્બની શક્તિ નહીં.

હોવાને લીધે આ 'પ્રકરણ રત્નાકર' નામનું મોટું પુસ્તક કહામવાની આગમજ મારા સ્વ
ધર્મી જાણ્યોની મને મદત લેવી પડી છે સારા જાગ્યજોગે યોગ્ય રીતે મદત પણ મલી
આવી, તેથી આ પુસ્તકનો પ્રથમ જાગ સમાપ્ત કરી તે ગયા જેટ માસમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો
અને આ વીજો જાગ પણ હમણા પૂર્ણ થયો છે તેથી હું મને કૃતકૃત્ય સમજું છું.

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને મુખ્ય મદત કરનાર શ્રેષ્ઠ. કેશવજી નાયકભે.

હરેક પદાર્થને સમ યોગ્યતાવાન વા અધિક યોગ્યતાવાન રક્ષણ કરી શકે છે એવું
વહુધા ઢીંગામા આવે છે. જેમ ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપથી તત્ત્વ થાણા પર્વતને મેઘજ રક્ષણ
કરે છે, તેમ જ્ઞાનનું રક્ષણ તે ઉત્તમ યોગ્યતાવાન પુરુષથી જ થઈ શકે છે. યદ્યપિ સકલ
ચતુર્વિધ સંયને જ્ઞાનની રક્ષા કરવાનો અધિકાર છે, તથાપિ સર્વને તેવું સામર્થ્ય હોતું
નથી. માટે યોગ્યતાવાનજ રક્ષણ કરી શકે છે. તેવી યોગ્યતા કોઈ વિરલાનેજ હોય
છે, કેમકે, વાહ્ય સર્વ લક્ષ્યાદિ સમૃદ્ધિ ઠતાં અંતરનેવિપે જિન વચન શ્રદ્ધાનરૂપ સમૃ
દ્ધિ પણ જોયે છે. તેમાંની વાહ્ય સમૃદ્ધિ તો ઘણાઓને હોય છે તેમ ઠતાં જિનવચન
શ્રદ્ધાન હોતુ નથી તો તેનાથી કોઈ પણ એવું શુન કૃત્ય થઈ શકતું નથી તેથી વાહ્ય
સંપત્તિ સહિત પ્રવચનશ્રદ્ધાન પણ જોયે છે. વાહ્ય ઉત્તમ સંપદા અને અંતર સ્વધર્મ
નિષ્ઠા એ વત્કષ્ટ પુણ્યાનુબંધીપુણ્યનું ફલ છે તેવું કોઈએકનેજ હોય છે. એવું પ્રત્યક્ષ જ
ગાહરણ આ વર્તમાન દ્વિગતકરૂપ કાલનેવિપે શ્રેષ્ઠ કેશવજી નાયક છે કેમકે, એવી
યોગ્યતાવાન વીજો કોઈ પુરુષ હાલ ઢીંગામા આવતો નથી એથી વાહ્ય લક્ષ્યાદિ સં
પત્તિયુક્ત ઠતાં આત્મ ધર્મ સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાનરૂપ અત્યુત્તમ સંપત્તિ એ કરીને પણ યુક્ત છે.
જેનેવિપે પચ પ્રકૃતિરૂપ અંતરાય કર્મનો દ્વયોપશમ આધુનિક સર્વ સંય જનોના કર્તાઅ
ધિક ઢીંગામાં આવે છે, એમના જેવું આત્મ નામ કર્મ તો કોઈ જૂપને પણ ક્ષતિ જડય
થયલું દ્રષ્ટિ ગોચર થશે! તેમજ આદેય નામકર્મ, અંગોપાંગ નામકર્મ, યશઃ કીર્તિનામ
કર્મ, પ્રમુખ શુન પ્રકૃતિઓનું એમણે એવો તો વત્કષ્ટબંધ કર્યો છે કે, તેવો હાલ લક્ષણજરતા
ઈમાં કોઈ વીજાનેવિપે ક્ષતિ ઢીંગામા આવશે એવા પુરુષને શું અશક્ય હોય? અને કીયું
કાર્ય કરવાને સમર્થ ન થાય! અર્થાત્ સર્વ કાર્ય કરવાને શક્તિમાન છે. પૂર્વે થઈગયા સં
પ્રતિ રાજા તથા વસ્તુપાલ તેજપાલ અને કુમારપાલ પ્રમુખ મહત્ પ્રનાધિક પુરુષોની પટે
એમણે પણ વર્તમાન કાલાનુસાર ધર્મ ઢીપનાર્ય તથા સ્વશ્રદ્ધાન દર્શનાર્ય શ્રી અર્હદેવા
લયો તથા અંજન શલાકા પ્રમુખ ઉત્તમ ધર્મ કૃત્યો કર્યા છે, તે બધાઓથી પણ અ

तद्युत्तम ज्ञानवृद्धिनी उत्कंठा पूर्वक तद्व्युक्त पुरुषोने अतिशय आश्रय दियेढे; माटे नि श्रये करी एमने पूर्वजन्त यर्मे श्रद्धावान कुमारपाल राजा प्रमुखनी पंक्तिमा शासारुं न गणाय किंतु तेमनी तुलना करे तेवाज ठे आ लखाणमा कोईए अतिशयोक्ति स मऊवी नही, पण निर्द्वेषात् बुद्धिथी विचार करी जोबु के, श्रेष्ठ केशवजी नायक ए सर्व उपमाने योग्य ठे के नही। जुवो के अमे अंकित करवाने आरन करेला आ ए क लक्ष सख्याक महत् चतुर्जागात्मक पुस्तकना अंकनीय खर्चनेविपे एवी युक्तिथी आश्रय आप्योढे के जेथकी केटलाएक समयोद्धरित पूर्व गीतार्थोए करी रचित प्रकर णोतुं सुखरूप पुन जीर्णोद्धार यईशकशे माटे एमने जेटली उपमादैये तेटली थोडीढे.

रावबहादूर बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिद्धजी ठत्रपति सिद्धजी.

श्रेष्ठ केशवजी नायकविपे लखता आ प्रसंगे श्रीमच्छुद्धावाद निवासी स्वप्रांत नूप समान, लक्ष्म्यादि बाह्य अमित समृद्धि युक्त, उत्तम यश कीर्त्ति नाम कर्मोदयवान, ज्ञान वृद्धयुत्कंठावान अतिगय, प्रतापी, स्वधर्म दीपक, पूर्वोक्त पंक्ति अनिराजनीय, सर्व संघ तिलक नूत तथा श्रावक गुण सहित्यादि अपूर्व कल्याणकार नूपित रावबहादुर नूपतिदत्त पदक धारक बाबुसाहेब लक्ष्मीपति सिद्धजी ठत्रपति सिद्धजी पोताना नाम प्रमाणेज योग्यतावान होवार्थी अधुना अनुपमेयज ठे.

जस्टिस् ऑव् धि पीसाख्य नूपतिदत्त पदक धारक श्रेष्ठ केशवजी नायक तथा रा उबबहादुराख्य नूपतिदत्त पदक धारक श्रेष्ठ लक्ष्मीपतिसिद्धजी ठत्रपतिसिद्धजी जेवा प्रजा विक धर्म दीपक पुरुषो श्रावक ममलनेविपे हमेश उत्पन्नयता रहो, अने आवा ज्ञान वृद्धिरूप धर्मकृत्यो कर्त्ता रहो एवो अमारी अंत करण पूर्वक आशिर्वाद ठे

आ ज्ञानवृद्धि उत्तम कृत्यने सारो आश्रय आपनार प्रजाविक पुरुषोनी पंक्तिमां शोजित, अपेक्षा तथा उपेक्षा रहित, सारासार ग्राहक, परम रहस्यज्ञ, परोपकार म तिमान, करुणा, दया, रुपा तथा शीजादि छुनगुण युक्त, श्री वीतरागपद कमल मक रद लालसाय भ्रमरायमान्, महात्मा सदृश मुनी महिमा सागरजी तथा सुमति सागर जी; एमनो अत्यंत प्रार्थना पूर्वक अत्युपकार युक्त नाम स्मरण अत्र गुथित करुं तुं

श्री सुंवाईना श्रावक ममलमाना श्रेष्ठ हरजम नरसिंह, श्रेष्ठ घेला जाई पदमसी, श्रेष्ठ वर्द्धमान पुनसी, श्रेष्ठ जोजरज देसल, एमणे ज्ञान वृद्धि विषयक पोतानी सारी उदारता दर्शावी ठे माटे तेमना उपकार पूर्वक हुं नाम गुथित करुं हुं.

શ્રીમદ્ગુદાવાદ નિવાસી પરમ જ્ઞાન પ્રસારોદ્યુક્ત મતિમાન સ્વજ્યેષ્ઠ ત્રાતા તુલ્ય લક્ષ્મી તથા ગુણ યુક્ત નૃપ દત્તક રાયવાહાદૂર પદ ધારક વાલુસાહેવ ધનપતિ સિંહજી ઠત્રપતિ સિંહજી એમને પણ પોતાની ઈચ્છા જ્ઞાન વૃદ્ધિ કરવાને સારી ઈદારતા દર્શાવી છે તેથી તથા બીજો પણ જ્ઞાન વૃદ્ધિને અર્થે પુસ્તક અંકિત કરવાનો હમેશ ઈયોગ ચાલું રાખે છે તેથી અતિ સત્કાર પૂર્વક તથા માન્યતા યુક્ત નામસ્મરણ ગુંથિત કરું.

શ્રી મુંવડના આવક મંડલમાંના ઈશ્વર પરવત લખા, ઈશ્વર મૂલજી દેવજી, ઈશ્વર જાદવ જી પરવત, સા. નોજરાજ નરપાલ, તથા ઈશ્વર કીકાનાઈ ફૂલચંદ તથા શા. ગાકરસી દેવજી એઓ પણ યથાશ્રદ્ધાન પ્રમાણે આ જ્ઞાનવૃદ્ધિના કૃત્યને આશ્રય આપ્યો છે તેથી તેઓનું ઈપકાર સહિત નામસ્મરણ ગુંથિત કરું.

શ્રી અહમદાવાડના આવક મંડલ માહેલા ઈશ્વર દલપત નાઈ નયુનાઈ, તથા ઈશ્વર મયાનાઈ પ્રેમાનાઈ, એડની જ્ઞાનની પ્રશસ્તિ થવાનેવિષે અતિ ઈત્કંગ જોઈને મોટા આજાર સહિત નામસ્મરણ ગુંથિત કરું ;

શ્રી સાણદવાલા ઈશ્વર સાકલચંદ દુકમચદ તથા શ્રી નરૂચવાલા ઈશ્વર અનૂપચંદ મલુ કચદ, એઓ પોતાની ધર્મપ્રજાવના અધિક દર્શાવવાને અર્થે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થવા સારુ જે ઈચ્છુકતા વતાવી છે તે જોઈને મોટા ઈપકાર સાથે નામસ્મરણ ગુંથિત કરું.

શ્રી કઢ મુદરાના રહેવાશી ઈશ્વર કસ્તુરચંદ સિંધજી પારેલ એમની અદ્ભુત ધર્મ પ્રીતિ, વૈરાગ્યતા તથા જ્ઞાનવૃદ્ધિની અતિશય ચાહના જોઈને મોટા આદર પૂર્વક આ પુસ્તકની સાથે નામ ગુંથિત કરું.

સાધુમંડલ માર્ગમાર્ગિત સંવેગી સાધુ વર્ય, અતિ વિવેકી, જ્ઞાન પીઘૂષ બુદ્ધિચુક જિનપ્રવચન શ્રવણ શ્રદ્ધાવાન આવક જન મન કર્ણને પરમામૃત રહસ્ય પાન કરાવ નાર, સાધુ ગુણ નૂપણાલંકૃત, જ્ઞાનવૃદ્ધિ કર્તા પુરુષરૂપ વૃદ્ધોને મેઘવૃષ્ટિ સમાન અત્યુચ્છૃષ્ટ સાધન નૂત, મહારાજ શ્રી મૂલચંદજી તથા જવેર સાગરજીના, નામસ્મરણ પ્રેમ પૂર્વક ગુંથિત કરું.

સાધુ મંડલમાં સાધુ ગુણ સંપન્ન, જ્ઞાનરૂપ સૂર્યના પ્રકાશને આવરણ કરનારા જે નાના પ્રકારના સંશયો, કૃતકો, દેષ, માન, ઈર્ષ્યા તથા ક્રુસંગ પ્રમુલ્ક વાદલ સમૂહરૂપ ઘનઘટાનો સમ્યક્ પ્રકારે વિધ્વંસ કરવાને બલવાન પવન સમાન ; ધર્મ તથા ધર્મીંગ જ્ઞાનાદિકનો વૃદ્ધિ કરવાને પૂર્વના અત્યુત્તમ સુવિહિત શાસ્ત્રપારંગ આચાર્યાદિ આર્ય જન જુલ સ્થાદા સૈલીના જાણ બદ્ધથા પંજાવાલ્ય દેશ નિવાશી સંવેગી સાધુ શ્રી આત્મારામ સમાન આત્મારામજી એમનું અતિ જાવપૂર્વક નામસ્મરણ ગુંથિત કરું.

संवेगी साधु श्री नितीविजयजी महाराज एतनो ज्ञान वृद्धि अर्थे सारो उद्योग होवाची प्रथम जागनी पठे नामस्मरण गुंथित करुं तुं,

संवेगी साधु साध्य वस्तु साधनोद्युक्त युक्त मतिमान, जिनवचन समुद्गमांथी जलद त ग्रहीत धर्माकाशस्थित जलवृष्टि वत् ज्ञान वृद्धि कर्त्ता, संवेगी साधु शुद्ध सम्यक्त्व विदारथ, परम सुविहित सुसाधु मंजल माल प्रोहीत, ज्ञानादि शुद्ध जिनधर्मांगवृद्धि यत्नवान्. श्री शांति सागरजी महाराजनुं नामस्मरण गुंथित करुं तुं,

जन वृद्ध वय अचल गङ्गाचार्य नटारक श्रीविवेक सागर सूरि, एमनुं पूर्वजागनी पठे नाम स्मरण गुंथित करुं तुं,

मनुष्य पुज पूज्य तप गङ्गाधिपति नटारक श्री धरणींन्द्रसूरि, एमनुं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं,

श्री दुकमचड्जी महाराजनु में प्रथम जागमां नाम स्मरण गुंथन कथुं ठे तेमज अत्रे पण गुंथित करुं तुं

प्रवचन रहस्य ज्ञाता, कोविद मतिमान, अद्भुत चपल वक्तृत्वशक्तियुक्त, स्वरूपसागरवित् श्रीरूपसागरजीनुं नाम स्मरण गुंथित करुं तुं,

शुद्ध वीतराग परुषित, जिनधर्म विनूति युक्त श्रीअहमदाबाद नगर निवाशी सर्व श्रावक मंजल जन जूप समान अत्यंत लक्ष्मि संपत्तिवान पूर्वज परंपरा श्रेणि आगत श्रीमान उत्तम अज्ञान सद्बर्त्तमान तथा धर्मदीपक श्रेष्ठ मयाजाई प्रे मयाजाईनुं नामस्मरण पुन. गुंथित करुं तुं.

बीजा पण जे जे सद्बुद्धिमान पुरुषोए धर्म प्रजावना दर्शाववा निमित्ते स्वसामर्थ्या तुलार ज्ञानवृद्धि हेतुशी जे उदारता दर्शावी ठे तेओनां नामस्मरणार्थ पुस्तकना अंत नेविपे गुंथित असे

कृमापना

प्रथम जाग मध्ये मतिदोषशी तत्वानुबोध नामनो ग्रंथ जे पृष्ठ ७३१ थी ७५६ सुधीमा नाखवामा आब्युं ठे ते स्थानकवासी रतनचंदनो करेलो उता लखेली प्रतमां तेबु न जणायाची जूलथी ठपाई गयो ठे एटला माटे हुं सर्व सुबुद्धिवान वाचको पाशे थी कृमा भागु तुं के अकित ग्रथना मुख पृष्ठमा सुविहित गीतार्थ रचित ग्रंथो ज नाखवानी मे प्रतिज्ञा करेली ठे तेने कोई दूषण आपशो नही केम के, हरेक

કામ જૂલથી થાય તે ક્રમા કરવા યોગ્ય છે હુંદિયા થયપિ જિનધર્મો નામધરાવના રાં તો છે પણ જાતે મૂર્ખજ હોય છે તેથી તેડ જિનોક્ત માર્ગની વિપરીત પરુપણા કર તાદરતા નથી એવાત સર્વ સુઝ જનોને સમ્મત છે માટે તે મૂર્ખ હોવાથી ગોતાર્થ કહેવા ય નહી તેથી એ ગ્રંથ અવશ્ય જૈન સૈલીથી વિપરીતજ છે એડું જાણી ત્યાગ કરવા યો ગ્ય છે; કોઈએ સુવિદિત ગીતાર્થકૃત જાણીને વાચવો જણવો નહી- એ વાત હું શ્રી ના વનગરમાં સાધુ શ્રી આત્મારામજી મહારાજને મલવા ગયો હતો ત્યારે તેમણે મારી પાણે કહી એ રતનચદ થાનકવાસી સાથે આત્મારામજી મહારાજનો મલાપ થયલો હતો ઇત્યાદિક વહુવાતો મે એમના મુખથી સાંજલીને તેથી મેં ઘણો પશ્ચાન્નાપ કયો પણ પઠી થાય છું? માટે મૂલથી મારી પ્રતિજ્ઞામા મેં જૂલ કીધી તેની મુનિ શ્રી આત્મારામ જી મહારાજના ઓપકાર સહિત સર્વ સક્કનો પાણેથી ક્રમાપના મારું હું

શા. જીમસિહ માણક.

વિનતી.

સમસ્ત જૈન ધર્મ રાગી, નાના ગ્રંથ વિચાર બુદ્ધિસુક, જિનવચન પીયૂષપાન કર્તા, શ રલ ચિત્તવાલા જનોને અતિ પ્રાર્થના પૂર્વક વિનતિ કરું હું કે, જેમ જનની અથવા જનક સ્વપુત્રના દોષવિપે રંચમાત્ર વિચાર ન કરતાં માત્ર ગુણનુંજ ગ્રહણ કરે છે. તેમ આ અંકિત પુસ્તકનેવિપે કોઈને કોઈ દોષ દૃષ્ટિગોચર થાય તો મજ કપર રંચમાત્ર રોષ કર વો નહી કેમકે, સર્વ પ્રકારે નિર્દોષતા એક કેવલીબિના વીજા કોઈનેવિપે પણ સંજવે નહી એટલા માટેજ પૂર્વે થઈ ગયલા મહત્ આચાર્ય પ્રમુખ શ્રુતજ્ઞાન પારગ અત્યુક્ત છ પંક્તિતો પણ સ્વરચિત ગ્રંથોમાં બુદ્ધિ દોષનેવિપે ક્રમા માગી ગયલા દીગમાં આવે છે; ત્યારે આધુનિક સાધારણ જનની વાત છું કહેવી? આ પુસ્તકનું શોધન કરતાં મતિ દોષ અથવા દૃષ્ટિદોષ અવશ્ય દીગમા આવશે; તે જોઈને રોષ ન કરતાં ક્રમા કરવી. કેમકે, વાંચતા અથવા લખતાં જૂલ થાયજ છે એવો નિયમ છે. એવિપે જે ગર્વ કરે તે મૂર્ખ કહેવાય. માટે એ વિપે હું સર્વ સત્પુરુષોનો વિનય કરું કે, આપની હંસના ચંચૂ જેવી મતિથી સારાસાર વિચાર પૂર્વક જલરૂપ દોષનું નિવારણ કરીને પયરૂપ ગુણનું ગ્રહણ કરહું. અને અસત્ પુરુષોનો પણ અધિક વિનય કરું હું કે, આપની કાકના ચંચૂ જેવી મતિવડે ગુણ તર્જાને દોષનું ગ્રહણ કરીને તે મુલેથી પ્રસિદ્ધ કરવો; તેથી હું

મોટો ઉપકાર માનીશ ? કેમકે, જો દોષ દર્શાવનાર નહીં મળે તો દોષ દીઠામાં કેમ આવે ? ગુણગ્રાહકની ક્ષમારૂપ અમૃત ધારાથી યદ્યપિ ગુણની પુષ્ટી થાયઢે, તથાપિ દોષ ગ્રાહકની કુમતિરૂપ કુઠાર ધારાથી બુદ્ધિ ઊંચા નિચા થઈને તેને અદોષતા કરવાવિપે ઘણા પ્રયત્નમા પ્રવૃત્તિ થાયઢે, તેથી તેનો પણ ઉપકાર માનવા યોગ્ય ઢે. માટે સર્વ સજ્જન તથા હુષ્ટ પુરુષોની વિનતિ કરું હું કે, યથા સ્વમતિ અનુસાર ગુણદોષ વિચાર કરીને ક્ષમાદિક કરવું

શા૦ નીમસિંહ માણક.

પ્રાર્થના.

આ પુસ્તક વાંચનારા અને જાણનારા પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનના રાગી અને વિવેકી સુજ્ઞ જનોને અતિ નમ્રતાપૂર્વક હું યાચના કરુંહું કે, આ પ્રકરણ રત્નાકરમાના કોઈ પ્રકરણમાં અંતરવૃત્તિજન્ય દોષથી, બાહ્યદૃષ્ટિ દોષથી અથવા અજ્ઞાન પ્રક્રિયાને લીધે કોઈ જૈનની સૈલીથી વિપરીતતા અથવા સાંશયિક દીઠામાં આવે તો તેવિપે કોપ ન કરતાં સર્વ જાણી જઈને તે મને મોકલાવી દેવું, કે જેથી તે સુધારીને કોઈ પ્રસંગે વિરોધનો પરિહાર કરવામાં આવે જેમ કે, પ્રથમ જાગમાં નાચેલા ઉપમિતિજવપ્રપંચની કથામાં અનુસુંદરને અવધિજ્ઞાન વત્પન્ન થયા પઢી અનંત કાલ નિગોદમા રહી આઘ્યો ઠતાં તે સર્વ વાત સ્મરણમાં આવી ઢે એ સાશયિક વક્તિ ઢે; इत्यादिकની પઢે જ્યાં જ્યાં દીઠામા આવે ત્યાં ત્યાંથી જાણી જઈને જો બને તો તેના વિવેચનસુઢાં અથવા એમજ મને સૂચના કરવી એવી હું તેમની પ્રાર્થના કરુંહું, અને એમ કલાથી મોટો ઉપકાર માન્યામાં આવશે.

શા૦ નીમસિંહ માણક

॥ श्री ॥

प्रकरणरत्नाकर नामाख्य पुस्तकना बीजाज्ञाग माहेला ग्रंथोनी
स्थूल विषयानुक्रमणिका प्रारंभः

ग्रंथोनुं नाम.

पृष्ठ.

१ श्री रत्नशेखरसूरिकृत श्रीरूपन स्तुति गर्जित महिम्नस्तोत्र	१
२ श्री कृष्णकल्याणजीकृत विविधकाव्यचातुर्य युक्त चतुर्विंशतिजिनस्तुति	४
३ श्रीमुनिसुंदरसूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमनामाग्रंथनी अनुक्रमणिका.	ए

अधिकार.

पद्य

पृष्ठ.

१ साम्योपदेशाख्यः प्रथमोधिकार	३४—	११
२ स्त्रीममत्वमोचनोनामद्वितीयोधिकार.	८—	१९
३ पुत्रममत्वमोचनारख्यस्तृतीयोधिकार	४—	२१
४ धनममत्व मोचनोनामचतुर्थोधिकार	७—	२३
५ देहममत्वमोचनारख्य पंचमोधिकार ..	८—	२५
६ विषयावशतोपदेश नामाख्य षष्ठोधिकार	९—	२७
७ विषयकपायद्यवशतारख्य. सप्तमोधिकार	२१—	३०
८ शास्त्रागुणाधिकारोऽष्टम तर्दंतरगत चतुर्गत्याश्रितोधिकार	१६—	३६
९ चित्तदमनानिधानो नामनवमोधिकार	१७—	४१
१० वैराग्योपदेशाख्योदशमोधिकार	२६—	४६
११ धर्मद्युद्धिउपदेशाख्य एकादशोधिकार	१४—	५६
१२ देवशुरुधर्मद्युद्धिनामाख्यो द्वादशोधिकार	१७—	६०
१३ यतिशिद्धानिधानोनाम त्रयोदशोधिकार	५९—	६६
१४ मिथ्यात्वादिसंवरोपदेशाख्यश्चतुर्दशोधिकार	२२—	८२
१५ छत्रप्रवृत्तिशिद्ध्योपदेशाख्य पंचदशोधिकार	१०—	८९
१६ साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकार	८—	९३

४ श्री गीतलनाथाष्टक हुतविलंबितारव्य वृत्त चतुर्पादावृत्ति युक्त
मञ्जूचङ् रचित

७— ए६

श्री जिनस्तोत्र सग्रह, श्री कल्याणसागर सूरिकृत.

- ५ श्री माणिक्य स्वामि स्तोत्र विविध पद्यरचनात्मक १७— ए४
- ६ सूर्यपुरीय श्रीसंनव जिनस्तोत्र वसंत तिलकारव्य वृत्त शुधित च
तुर्थी विनक्तयंत पद ब६ ११— ए७
- ७ श्री सुविधि जिनस्तवन हुतविलंबित वृत्तब६ प्रत्येक पद सुविधि
नाम युक्त ६— ए७
- ८ श्री शांतिनाथ स्तोत्र हुतविलंबितवृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पद युक्त ३— ए९
- ९ श्री शांतिजिनस्तोत्र विविध पद्यब६ सबोधन पर्यंत अष्टविनक्ति
दर्शक १९— ए९
- १० श्री अंतरिक्ष पार्श्वस्तोत्र इडवज्जा वृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त ९— १०१
- ११ श्री गौडिक पार्श्वीष्टक शार्दूलविक्रीडित वृत्त ब६ चतुर्थ पादा
वृत्ति युक्त ११— १०१
- १२ श्री गौडि पार्श्वनाथस्तोत्र नानारव्यवृत्त ब६ अद्भुत चमत्कृतियुक्त १२— १०२
- १३ श्री दादा पार्श्वनाथ स्तोत्र इडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त ९— १०३
- १४ श्री कलिकुम पार्श्वीष्टक वृत्त ब६ चतुर्थ पादा वृत्ति युक्त ९— १०४
- १५ श्री रावण पार्श्वीष्टक इडवज्जावृत्त ब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त ९— १०४
- १६ श्री गोहिपुर पार्श्व जिनस्तोत्र गायन पद्य ब६ रमणीय राग युक्त १४— १०५
- १७ श्री पार्श्व जिन स्तोत्र तोटक वृत्तब६ द्वितीया विनक्तयंत पदयुक्त १०— १०५
- १८ श्री मधुर पार्श्वस्तोत्र हुतविलंबित वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त १०— १०६
- १९ श्री सत्यपुरीय महावीर स्तोत्र हुतविलंबित वृत्त ब६ युष्मद्वद्
प्रथमैक वचन द्वितीय पुरुष अस् धातु वर्त्तमान काल दर्शक. २५— १०६
- २० " " " " वृत्तब६ युष्मद्वद् शब्द चतुर्थे
क वचन द्वितीय पुरुष नम् धातु एक वचन वर्त्तमान काल दर्शक ९— १०७
- २१ श्री लोडण पार्श्वनाथ स्तोत्र अत्युष्टपवृत्त ब६ द्वितीय विनक्तिदर्शक १३— १०७
- २२ श्री सेरीश पार्श्वनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्तब६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त ९— १०९

- २३ श्री संज्ञवनाथ स्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ चतुर्थ पादावृत्ति युक्त. ९९—१०९
- २४ श्री सूक्त मुक्तावली केशरविमलकृत मालिनी प्रज्ञति वृत्त ब-६
 १ धर्म पदार्थ वर्ग ७७—११०
 २ अर्थ पदार्थ वर्ग २५—११६
 ३ काम पदार्थ वर्ग २३—११९
 ४ मोक्ष पदार्थ वर्ग ४३—१२१
- २५ श्री शांतसुधारस ग्रंथ श्रीविनय विजय उपाध्यायजीकृत विविध
 गायनीयरग रचित पद्य ब-६ अनित्यादि द्वादश जावना
 तथा मंत्रादिचार, जावना मली शोल जावना विषय
 काव्यचमत्कृति युक्तः २३७—१२४
- २६ चतुर्विंशति जिनस्तोत्र जिनप्रज्ञाचार्यकृत वृत्तब-६ काव्य चमत्कृति युक्त २९—१७५
- २७ आस्तिक तथा नास्तिक मति संवाद कर्ता नाम लुप्त विविध प्र
 श्नोत्तर युक्त गुर्जर जापा गद्यब-६. ०—१७७
- २८ सम्यक्त्वना सङ्गत बोलनी सज्ञाय श्रीयशो विजयजी उपाध्या
 यकृत गुर्जर जापा गायनीय विविध ढालरूप पद्यब-६ ६९—२१२
- २९ शृंगार वैराग्य तरंगिणी, सोमप्रज्ञाचार्य विरचित नूतन काव्य च
 मत्कृति उपजात्यादि अनेक विध वृत्तारव्य पद्यब-६ स्त्री
 शृंगार वर्णन मिश्र वैराग्य दर्शक. ४५—२१७

विविधविषयिकस्तोत्र, जिनप्रज्ञाचार्यकृत.

- ३० श्री वीरजिनस्तोत्र आर्यावृत्तब-६ पंच वर्ग परिहारक काव्य चातुर्ययुक्त २६—२४२
- ३१ श्री गौतम स्तोत्र उपजात्यादि वृत्तब-६ पांढित्य युक्त २१—२४३
- ३२ श्री नेमिजिनस्तोत्र आर्या प्रज्ञति विविध जातीय वृत्तब-६ अमि
 त चातुर्य क्रियालुप्त २०—२४४
- ३३ श्रीवर्द्धमान जिनस्तोत्र इंदुवज्रा प्रमुख विविध वृत्त नाम श्लेषा
 र्थे गर्जित काव्य पांढित्य सूचक २५—२४५
- ३४ श्री चतुर्विंशति जिनस्तोत्र हुतविलंबित वृत्त चतुर्थ पादांतरगत
 सदृश वर्णावृत्तिरूप यमक नामक शब्दालंकार श्लेषादि गर्जित २९—२४७

- ३७ श्री पंचकव्याणिकमय महावीरजिनस्तोत्र वृत्त ब-६ लाटानुप्रासा
द्यनेक काव्य कलायुक्त ३६—३४९
- ३६ श्रीमंत्र स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब-६ परम रहस्यार्थ गर्जित मंत्ररूप ५—३५१
- ३७ श्रीवर्द्धमानजिनस्तोत्र उपजातिवृत्त ब-६ विविधालंरुत शब्द लालित्ययुक्त ९—३५१
- ३८ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ प्रतिपद पचाक्षर पुनरा
वृत्ति रूप सिंहावलोकन युक्त ९—३५१
- ३९ श्री पार्श्वजिनस्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ पादांत समचतुरक्षर पुन
रावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त ८—३५३
- ४० श्री नन्दीश्वर कटप अनुष्टुप् वृत्त ब-६ काव्यसरजत्वं अर्थ गौरवयुक्त ४८—३५३
- ४१ श्री शारदास्तोत्र उपजातिवृत्त ब-६ क्वचित् समपाद पुनरावृत्ति
क्वचित् विषमपाद पुनरावृत्तिरूप एक चतुर्पादरूप यम
कालंकारयुक्त १३—३५४
- ४२ श्री जिनसिंहसूरिस्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ क्वचित् समपाद
पुनरावृत्ति क्वचित् विषम पाद पुनरावृत्ति एक चतुर्पादरूप
यमकालकार युक्त १३—३५५
- ४३ श्री पंच नमस्कृति स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब-६ अद्भुत आशय युक्त ३३—३५६
- ४४ श्री वीरस्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब-६ प्रत्येक पद्ये सम समपाद पुनरावृत्ति
रूप यमकालकार युक्त १३—३५७
- ४५ श्री आदि जिनादि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब-६ प्रत्येक पद्ये सम स
मपाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १८—३५८
- ४६ श्री पार्श्वप्रातिहार्य स्तोत्र स्वागता वृत्त ब-६ प्रत्येक पद्ये समसम
पाद पुनरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १०—३५९
- ४७ श्री कल्याण पंचक स्तोत्र वशस्थ वृत्त ब-६ साधारण काव्य रचना युक्त ८—३६०
- ४८ श्रीवीर जिनस्तोत्र लक्ष्ण प्रयोगमय उपजाति वृत्त ब-६ व्याकर
णना प्रयोगना मित्रे जगवतना लक्ष्ण उक्ति युक्त १७—३६०
- ४९ श्री वीतराग स्तोत्र उपजाति वृत्त ब-६ क्वचित् पादातगत क्वचित्
पादातस्थले द्यादि अक्षरावृत्तिरूप यमकालंकार युक्त १६—३६१
- ५० श्रीचङ्गप्रजस्वामि स्तोत्र अनुष्टुप् वृत्त ब-६ सम समपाद पुनरावृ
त्तिरूप यमकालकार युक्त ४—३६२
- ५१ श्रीरूपजदेव स्तोत्र आर्यादि वृत्त ब-६ विविध जापा रचना चम

तृति युक्त तथा संस्कृत, प्राकृत, मागधी, पेशाची, चूलिका
पेशाची, शौरसेनी, समसंस्कृत ने अपभ्रंश निन्न निन्न अने
मिश्र कविनाम गर्न चक्र युक्त . . . . .

४०—२६३

५२ श्री महावीरस्तोत्र विविध वृत्तबद्ध अत्युत्तम चित्रादि काव्य चम
तृति युक्त यथा प्रतिलोमानुलोमपाद, अनुलोम प्रतिलोम,
अर्ध प्रतिलोमानु लोम, अर्धचम, मुरजबंध, गोमूत्रिका, सर्व
तो नड, रथपद, वृद्धरपाद, एकाक्षरपाद, एकाक्षरश्लोक,
असंयोग, दान्यां खड्ग संदानितकं, मुसल, त्रिशूल, हल, धनु
ष्य, शर, शक्ति, अष्टदल कमल, षोडशदल कमल, स्तुत्यना
मगर्न बीजपूर. हर, कविकाव्य नामक चक्र, तथा चामरबंध.

२६—२६५

५३ श्री जीरापट्टिपार्श्वस्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध विषम पदांत समपदाद्य
त्र्यक्षर पुनरावृत्तिरूप सिंहावलोक काव्ययुक्त . . . . .

१५—२६७

५४ श्री फलवर्द्धि जिनस्तोत्र आर्यावृत्तबद्ध प्रत्येक पद्याई चतुरक्षरा
रमक त्रयावृत्तिरूप यमकालंकारयुक्त . . . . .

१६—२६९

५५ श्री चंडप्रन स्वामिस्तोत्र मौक्तिक दामादिवृत्तबद्ध पट्टनाषा रच
ना चमत्कृति युक्त यथा संस्कृत, प्राकृत, शौरसेनी, मागधी,
पेशाचिक, चूलिका पेशाचिक, अपभ्रंश . . . . .

१७—२६९

५६ श्री वर्द्धमान निर्वाण कल्याणक स्तोत्र स्वागतावृत्तबद्ध सर्वोत्कृष्ट
वर्णन युक्त . . . . .

१८—२७१

५७ श्री अरनाथस्तोत्र पंचदश केवलाक्षर पद्यबद्ध अद्भुत रचना युक्त

१४—२७३

५८ आध्यात्म मतपरिद्धानाम ग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका.

२७३

आध्यात्मना चार प्रकार देखाडीने तेमां मात्र नाम आध्यात्मिजे
दिगम्बर लोकठे तेमना मतनुं निवारण करतां जावाध्यात्मनुं
स्वरूप दर्शावतां तथा साधुने वस्त्र पात्र वषधिप्रमुख ते सिद्ध
ताना हेतुठे एतु अनेक दृष्टांतो सहीत प्रश्नोत्तररूपे सिद्धांतसै
लियें प्रतिपाद्युंते तेने प्रसंगे ध्याननुं स्वरूप स्थविरकल्प
जिनकल्प तथा अपवाद उत्तर्ग इत्यादि . . . . .

२७३

ઉત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ થવાના કારણો નિશ્ચય વ્યવહાર ન
યના વાદ સહિત મધ્યસ્થપણે પ્રમાણ વાદીનું મત લાવી

ઉત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ દર્શાવી છે

૩૯૦

કેવલી કવલાહાર અવશ્ય કરે એવી સ્થાપના શુક્તિપૂર્વક સિ
દ્ધાંત સંલિયે બતાવી છે

૩૦૨

કેવલી કવલાહાર કરતા ઠતા કૃતકૃત્યજ છે

૩૨૧

પદ્ધત્કારકનું સ્વરૂપ

૩૩૨

સિદ્ધના પત્ર નેદ

૩૩૨

સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધતા દિગમ્બરીઝ નથી માનતા તેને દૂષણ

૩૩૩

ગ્રંથનું પરમ રહસ્ય

૩૩૫

૫૯ શ્રી સમયસાર નાટક નાંમારૂપ ગ્રંથની સ્થૂલ વિષયાનુક્રમણિકા. ૩૪૫

શ્રી પાર્શ્વનાથ, સિદ્ધ જગવાન, સાધુ, અને સમ્યક્દૃષ્ટીની સ્તુતિ,
મિષ્ટાદૃષ્ટિ વર્ણન, મંગલાચરણ, આત્મદ્વય વર્ણન, ગ્રંથગૌ
રવતા, કવીનું સામ્યર્થ, ગ્રંથ મહિમા, અનુનવલક્ષણ, તથા
મહિમા, પદ્ધત્કારક નવ તલ વર્ણન, નામ માલા, આ ગ્રંથમાં ક
હેવા લાયક દ્વાદશ દારના નામ, ગ્રંથારજનો મંગલાચરણરૂપ
નમસ્કાર, આત્મ વર્ણન, જગવાનની વાણીને નમસ્કાર

૩૪૫

૧ જીવદાર વર્ણન

૮૬—૩૬૩

૨ અજીવ દાર અધિકાર

૧૪—૩૭૯

૩ કરતા ક્રિયા કર્મનો દાર

૩૫—૩૮૪

૪ પુન્ય પાપ એકત્વી કથન ચતુર્થદાર

૧૬—૪૦૦

૫ અધ્યાત્મના અધિકાર સહિત આશ્રવદાર

૧૬—૪૦૭

૬ સંવર દાર

૧૧—૪૧૨

૭ નિર્ક્ષેપ દાર

૬૧—૪૧૬

૮ બંધ તલ્લના દારના પ્રવંચનો અધિકાર

૬૮—૪૩૮

૯ મોક્ષદાર

૫૩—૪૬૨

૧૦ સર્વ વિશુદ્ધિદાર

૨૮—૪૭૯

૧૧ સ્યાદાદનામા દારની અંતર્ગત ગ્રંથમહિમા તથા નવરસ

वर्णन अने चतुर्दश नय इत्यादिक अनेक विषययुक्त

४१—५१३

१२ साध्य वस्तु अने साधक वस्तुना स्वरूपनो द्वार

५२—५२८

कवी अमृतचंद आचार्यनी आलोचना तथा बनारसी दासें जिन प्रतिमानी स्तुति करी तथा बनारसीदासनी पोतानी कथनी.

५३—५४४

चवद गुणस्थानक स्वरूप तेमा चोथा गुणस्थानकमा द्वायिकादि सम्यक्त्वनो स्वरूप तथा पांचमा गुणस्थानकमा आवकनी एकादश प्रतिमानुं लक्षण

५४—५४६

६० सम्यक्त्वस्वरूप स्तवग्रंथनी स्थूलविषयानुक्रमणिका

५७७

१ सूत्रकारनी गाथा तथा सम्यक्त्वप्राप्तिनी अगाव जेवी जीवनी अवस्था होय तेनो विवरो.

५७७

२ सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

५८५

३ ग्रंथि जेदवानी रीत

५८८

४ अनिवृत्ति करणे गयो थको जीव जे कर्त्तव्य करे ते कर्त्तव्य

५९०

५ सम्यक्त्वना जेदनो विवरो

५९३

६ कारकादि सम्यक्त्वना लक्षण

५९६

७ कर्म ग्रंथनी सैलिये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय

६०१

८ पांच सम्यक्त्वनो काल

६०९

९ दश प्रकारनी रुचिरूप सम्यक्त्व

६१३

१० सम्यक्त्वना सडसठ जेद विष्टुद व्यवहारथी

६१८

६१ पटीशतक नामक ग्रंथ नेमीचड जंमारीकृत ए ग्रंथ छुद मार्गानु सारीअने जणवा वांचवा तथा साजलवा लायक विचित्र उ पदेशे करी युक्त ठे

६२६

६२ संघमश्रेणीनुं स्तवन पंक्ति उत्तम विजयजीकृत

६२९

६३ लोकनाल द्वात्रिंशिका

६३०

६४ सम्यक्त्व विचारगर्जित महावीरजिन स्तवन.

उपशमादिक सम्यक्त्वना जेद सविस्तरपणे तथा सम्यक्त्व पामवा नो उपाय अने यथा प्रवृत्त्यादिक त्रण करणुं स्वरूप इत्यादि.

७३७

पांचसम्यक्त्वना स्थितिकालमानादिक तथा गुणगणा .	४५४
उपशम श्रेणी तथा कृपकश्रेणीतुं स्वरूप .	४५४
आठ जेदे पुज्ज परावर्त्त	४४४
काय स्थितिचिचार	४४४
सप्तजंगीतुं स्वरूप	४८२

६५ पड्जव्य विचार नामाग्रंथ चर्चकरूपे.	४९०
---------------------------------------	-----

सिद्धना पन्नर जेद तेमां दिगम्बरीओना मत खंमन पूर्वक स्त्री लिंगनी सिद्धता वतावीते	४९०
अजीव इव्य विचार तेमा दिगम्बरोनी चर्चा पूर्वक पुज्ज इव्यनो विचार सिद्ध कखुंते	४९६
चार प्रकारना अजाव	८०७
नय निक्षेप स्वरूप	८१०
मोक्ष प्राप्तिंतुं क्रम	८११
आत्म प्राप्ति विधि	८१२
सम्यक्त्वीना आठगुण	८१४
सम्यक्त्वी सोदं बीजध्यावे तेनो अर्थ	८१५

॥ अथ श्री महिम्नस्तोत्रप्रारंभः ॥

महिम्नः पार ते परमलजमाना अपि विनो जवति स्तोतारः समवसृतिचूमो तसु
 दिताः ॥ यद्विद्यास्त्वा तज्जिनवृषजन्तया स्तवयतो ममाप्येष स्तोत्रे हरनिरप
 वाद परिकर ॥ १ ॥ स्वरूपं चिद्रूपं किमपि तदरूपं जगवत श्रुतूपा ब्राह्मी
 यदि गदितुमीष्टे न जवतः ॥ ततः कस्य स्तुत्यं किमुपममिदं कस्य विषयः पदे
 त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ २ ॥ यद्वा ॥ पदं शैव केचित्परमम
 नपेक्षाद्वयसुखं स्तुवति त्वां राज्यादिकपदकृते मंदमतय ॥ जवेद्वा तत्त्वार्थे रतिर
 तितरां नैव जवतः पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥ ३ ॥ गुणाना
 मानं व्यादविषयतया बाह्यमनस्यो न शक्या तत्त्वज्ञे रपि तव विद्यातुं स्तुतिरियम् ॥
 जवन्नामोच्चारत्पुनरपि ममैतां निजगिर पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यव
 सिता ॥ ४ ॥ यद्वा ॥ जटालंकारालंरुतमथ वृषां च जगवन् पुनानं विषयं त्वां
 प्रथमजिन मत्वा किमु ततः ॥ जटां धृत्वा श्रित्वा वृषमहमपि क्वातलमिदं पु
 नामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥ ५ ॥ न कोपस्थाटोपः स्वरिपुषु न च स्वे
 प्वपि तथा प्रशंतिर्नो कातादिकपरिकरः कश्चिदिति ते ॥ त्रिलोम्यामालोक्याप्यह
 ह परमां प्रारंभमा विहंतु व्याक्रोशो विदधतः इहैके जडधियः ॥ ६ ॥ ध्रुवः कश्चि
 त्कर्त्ता निखिलजुवनस्यापि स पुनर्विजुर्नित्यश्चैकः सतनुरतनुर्वा स्ववशतः ॥ स्वयं
 सिद्ध्यन्त्यस्मिन्स्तव मतमनामान् हतधियः कुतर्कोयं कश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः
 ॥ ७ ॥ विगुत्तेरागाद्यैरपि जवति किं सर्वविदहो विना वा सर्वज्ञं ननु जिनः किमाप्तो
 पि स च किम् ॥ त्वदन्योपि क्वापि त्रिजगति वतासस्वविषये यतोमदास्त्वा प्रत्यमर
 वर सग्रेरत इमे ॥ ८ ॥ त्वमेवार्हन् बुद्धो जगति परमेष्ठी च पुरुषो तमोलङ्घ्या ना
 स्वान्विबुधगुरुरादीश्वर इति ॥ विनो नानाहानिः समविषममार्गेषु चरता नृणामे
 कोगम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥ ९ ॥ प्रसादात्ते पुत्रा विषयसुखलान्नाज्यमन्नजन
 न के वा सेवातस्तव नयनवामृद्धिमगमन् ॥ तृणो र्क्षणे स्वर्णे हृषदि च सद्दहः पु
 नरहो न हि स्वात्माराम विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥ १० ॥ जवन्तत्तादृहातिशय
 महिमेद्वावगर्तसुभ्रुवद्रक्तिव्यक्त्या रणरणकितात करणतः ॥ अधीरपुष्टुक्तोखिलजग
 दशक्यं स्तवमपि स्तुवन् जिह्मेमि त्वा न खलु ननु धृष्टा मुखरता ॥ ११ ॥ न श
 स्या कस्यास्ता नमिविनमिपत्नी जिनपते त्वदेकस्वामित्वाक्रमकमलसेवासु रसिको ॥
 प्रसादात्ते विद्याधरपतितति र्यत्सविनयः स्वयं तस्ये तान्या तव किमनुवृत्तिर्न फल
 ति ॥ १२ ॥ तवा विद्याः प्राप्य ध्रुवमखिलविद्यावरमहा स्वयं प्राडुर्नाव्य प्रथमम

य वैताढ्यविद्युताम् ॥ यदेतौ दुस्सायौ सुरनरवराणामनजतां स्थिरायास्त्वद्भकेस्त्रि
 पुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १३ ॥ अथावात्मैश्वर्यं मदनमदविध्वसि च महाव्रतित्वं
 सर्वज्ञत्वमसमविनूतिश्च परित ॥ शिवासगश्रृंग. सततमिति नो कस्य कतिन स्थि
 रायास्त्वद्भकेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥ १४ ॥ विवादादी नेतुर्भुदुरुपकृतो विप्र
 तिचव त्वया पारपर्यागतपरिचयान्मोहचरट ॥ तथा दूर नष्ट क्वचिदपि यथाकेव
 लकलाप्रतिष्ठा त्वय्यासीद् ध्रुवमुपचितो मुह्यति खल ॥ १५ ॥ निजर्था स्पर्धाक्षुर्नरत
 विद्युरासीन्मघवता यदाऽपत्तस्यार्धासनमथ सुखं केवलरमा ॥ तदेतस्मिन्सर्वं तव
 पदविनये समुचितं न कस्याप्युन्नत्यै जवति शिरसस्त्वय्यवनति ॥ १६ ॥ निनंसा
 यां पूर्वं कृणमजगणस्वा नरतराद् समं चक्रेणाहो तदिह विपयाणा विपमता ॥ यदे
 तस्यार्चात्र प्रमितफलदैवाशिवसुखं न कस्याप्युन्नत्यै जवति शिरसस्त्वय्यवनति
 ॥ १७ ॥ प्रजो त्वत्पुत्रस्यातुल्यलवतो बाहुबलिनस्तपस्तीव्रं तादृक् शरदवधिमानाद
 पि कृतं ॥ निदान ज्ञानस्य ध्रुवमनवदाश्रयमथवा विकारोपि श्लाघ्यो ह्रुवनजयजग
 व्यसनिन ॥ १८ ॥ न सुत्रामा यत्र प्रजवति विधातापि न विद्यु स वैकुण्ठं कुंठ
 किमपि न जवश्चानवदलम् ॥ जिगीषु स त्वामप्यपरसुरमधुर्मतिरनूत स्मर स्म
 त्तैव्यात्मा न हि वशिषु पथ्य परिजव ॥ १९ ॥ प्रयुंजान स्वामिन्स्वयमखिलशि
 त्पान्यसुमता कला पुसा स्त्रीणामपि च सकला क्षापतिरपि ॥ कुजालादीस्तास्ता
 न् कृणमपि नयन् शिङ्गणवियौ जगद्दृष्ट्वायै त्वं नटसि ननु वामैव विद्युता ॥ २० ॥
 प्रजो तैस्तै सारैरणुनिरखिलैश्चामरवरै रूत रूपं सर्वोत्तमसुखगमगुष्ठकमितम् ॥
 त्वदगुष्टस्याग्रे क्षुनति किल नागारकइवेत्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिमदिभ्यं तव वपु
 ॥ २१ ॥ प्रजा प्राज्यं राज्यं स्थविरजननी स्वस्य तनुजास्तपस्यन्नासत्तावपि च विहरन्बा
 हुबलिन ॥ उपेक्षिषा आत्तव्रतनृपसहस्राश्च चतुरो विधेये क्रीडंत्यो न खलु परतत्रा
 प्रद्युधिय ॥ २२ ॥ यदा नो रत्नाना त्रयमखिलदौर्गत्यहरण निदानं सप्तैस्त्रिभुवनज
 नानामनुदिनम् ॥ जवान् योगक्षेमावपि विरचयन्मन्मथजये त्रयाणा रक्षायै त्रिपुर
 हर जागर्त्ति जगताम् ॥ २३ ॥ यथा पूर्वं मुग्धास्तवसङ्गपदेशाद्युगलिन. सदा स्वामि
 न्नीशाजनिषित सदाचारचतुरा ॥ तथा कस्क संप्रत्यपि न विशदेषु त्वद्भुदितश्रुतौ श्र
 द्वा वध्वा दृढपरिकर कर्मसु जन ॥ २४ ॥ तपस्तीव्रं ब्रह्मव्रतनियमनिष्ठा बहुवि
 धा क्रियाकष्टास्पृष्टा अपि जिनप ड्टाशयतया ॥ त्वदाज्ञावज्ञाया नियतमहितायै
 य जविनां ध्रुवं कर्तुं श्रद्धाविधुरमनिचाराय हि मखा ॥ २५ ॥ कृमानृन्मुख्या के
 नियतमयिमात्रानपि सदा स्वयंस्थान् शास्त्रौघान्नदधतितरां यस्य हतये ॥ अविभ्रं तं

निघ्नन्नसमसमयस्तामसमृगं त्रसंतं ते ऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरजस ॥ १६ ॥
 परित्राम्य क्लेशार्जितमपि सहस्रेण शरदा मदाश्विप्राजत्वं सपदि मरुदेव्यं तदपि चेत् ॥
 प्रजो निस्नेहं सा व्रतसमयसर्वावगणनादवैति त्वाम-हा वत वरद सुगथा युवतय
 ॥ १७ ॥ महानंदे यद्यप्यसि जिन दवीयस्यपि पदे न रुष्टस्तुष्टश्च त्रिभुवनजनेषु क
 चिदपि ॥ नवन्नाम स्वामिन्स्वमनसि महामंत्रमनिशं तथापि स्मर्तृणां वरद परमं
 मंगलमसि ॥ १८ ॥ प्रजो प्राणायामान्यसनरसिकत्वान्निजमन. समाधावाधाया
 खिलविषयतोक्षाणि युगपत् ॥ दुतं प्रत्याहृत्य स्थिरनिहितनासाग्रनयना दधत्यंत
 स्तत्वं किमपि यमिनस्तत्किल नवान् ॥ १९ ॥ सुरदु खः कुंजस्त्रिदशसुरनिस्त्वं सुरम
 णि. पिता माता भ्राता विभुरपि सुहृत्त्वं च सुगुरु ॥ परात्मा ब्रह्मापि त्वमसि पर
 मं देवतमतो न विद्वस्तत्त्वं द्यमिह हि यत्त्वं न जवति ॥ २० ॥ अकारार्थैर्वै
 स्त्वयि परिणतान् पंच परमेष्ठिनः स्पष्टं पंचाक्षररचनया नामिनिगदन् ॥ कलाना
 दव्यक्तं किमपि परमब्रह्मविषयं समस्तं व्यस्तं त्वा शरणद गृणात्योमिति पदम् ॥ २१ ॥
 न रागाद्यैर्यस्तो न पुनरनुकंप्यो मदपर कृपालु स्त्वचो न्यो न जगति न तेन्य पुनरजम् ॥
 स्वयं तैरत्यार्तैः किमितरसुरैश्चेति विमृशन् प्रियायास्मैधात्रे प्रविद्धतनमस्योस्मि
 नवते ॥ २२ ॥ नमो नासक्ताय कचिदपि विरक्ताय च नमो नम. संबु-दाय प्रशमद
 मरु-दाय च नमः ॥ नमः सर्वदाय स्मरणपरतद्दाय च नमोनमः सर्वस्मै ते तदि
 दमिति शर्वाय च नमः ॥ २३ ॥ दलितरजसे शश्वद्विश्वाचिताय नमोनमः प्रहृततम
 से श्रीसर्वज्ञाधिपाय नमोनम ॥ जनहितरुते तुज्यं सत्वाधिकाय नमोनमः प्रमहसि
 पदे निर्लक्ष्ण्ये शिवाय नमोनमः ॥ २४ ॥ कुसुमबदुरिवाहं तद्भुतौ किंचनाहं कृतिनि
 रुसि कवे वा गुणत्वादधार्यम् ॥ जिनवर जिनहर्षोत्कर्षतोकार्पमेव वरद चरणयोस्ते
 वाक्यपुष्पोपहारं ॥ २५ ॥ प्रांगुश्रीसोमवशेऽजनिपत मुनयोमौक्तिकानीव शु-दास्ते
 प्वप्येकावली च प्रगुणगुणवती श्रीमदाचार्यपंक्ति ॥ जीयाद्वाज्यं यदूनामिव गुरुज
 यचशब्दह्यश्रीमुनी ऽस्तस्यामप्येष चिंतामणिरुचिररुचिर्नार्यकः कृष्णदेव ॥ २६ ॥
 निहितचरमपादं श्रीमहिम्नः सत्वस्य त्रिभुवनमहितस्य श्रीयुगादीश्वरस्य ॥ भ्रमरश्च
 सदा तत्पादपद्मोपजीवी रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेत दधयत् ॥ २७ ॥ एव शारदस्तो
 मसुंदरयग.स्तोमं युगादीश्वर चेतोचूजयचड्मालिनिरजिपुल्यान्वहं योगिनि. ॥ ज्ञानं
 प्राप्य विशाजराजसदृशव्हादं समाश्रीयते मुनय मूर्धनि रत्नशेखररमा ब्रह्मैकतेजो
 मयी ॥ २८ ॥ इति श्रीयुगादिदेवमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ क्लृप्ताकल्याणजीकृत चतुर्विंशतिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥

शार्दूल विक्रीडितवन्द ॥ अथ रूपनस्तुति प्रारभ ॥ सङ्गत्या नतमौलिनिर्जरवरत्राजि
 सुमौलिप्रज्ञा समिश्रारुणदीप्तिशोभिचरणानोजय सर्वदा ॥ सर्वज्ञ पुरुषोत्तम सुच
 रितो यमार्थिना प्राणिना जूयाद्भूरिविचूतये मुनिपति श्रीनानिस्रुजिन ॥ १ ॥ सद्बो
 धोपचिता मदैव दधताप्रौढप्रतापश्रियो येनाज्ञानतमोवितानमखिलं विह्वलमत
 कृण ॥ श्रीशत्रुंजयपूर्वशैलशिखरं नास्वानिवोद्भासयन् नव्यानोजहित स एष जयतु
 श्रीमारुदेवप्रभु ॥ २ ॥ योविज्ञानमयो जगत्त्रयगुरुर्य सर्वलोकाभिता सिद्धिर्येन वृता स
 मस्तजनता यस्मै नतितन्वते ॥ यस्मान्मोहमतिर्गता मतिनृतांयस्यैव सेव्यं वचो यस्मि
 न्विश्वगुणास्तमेव सुतरा वदे युगादीश्वर ॥ ३ ॥ अथ अजितस्तुति प्रारभ ॥ मालिनीवन्द ॥
 सकलसुखसमृद्धिर्यस्य पादारविन्दे विलसति गुणरक्ता नक्तराजीव नित्यं ॥ त्रिभुवनज
 नमान्य शातशुद्धानिरम्यः स जयति जिनराजस्तुंगतारगतीर्थे ॥ १ ॥ प्रभवति किल नव्यो
 यस्यनिर्वर्णनेन व्यपगतदुरितोव प्रासमोदप्रपंच ॥ निजबलजितरागद्वेषविद्वेषवर्ग
 तमजितवरगोत्रं तीर्थनाथं नमामि ॥ २ ॥ नरपतिजितशत्रोर्वशरत्नाकरेडु सुरपतिय
 तिसु ख्यैर्नेक्तिद्वै समर्थ ॥ दिनपतिरिव लोकेऽपास्तमोहांयकारो जिनपतिरजितेश
 पातुमां पुण्यमूर्ति ॥ ३ ॥ अथ सजवस्तुति ॥ स्वधरावन्द ॥ यङ्गत्या सकचिन्ता प्रचु
 रतरनवत्रातिमुक्ता मनुष्या सजाता साधुजाबोद्धसितनिजगुणान्वेषिण सद्यएवा॥ स
 श्रीमान्सजवेश प्रशमरसमयोविश्व विश्वोपकर्ता सद्गर्ता दिव्यदीप्ति परमपदकृते से
 व्यता नव्यलोका ॥ १ ॥ शुक्लव्यानोदकेनोज्ज्वलमतिशयितस्वञ्जवाद्भुतेन स्वस्मादा
 दृत्य वृत्तं शिवपदनिगम कर्मपकप्रपच ॥ नीरधं दूरयित्वा प्रकृतिमुपगतोनिर्विकटपस्वरू
 प सेव्यस्तादर्थ्यवजोसो जगति जिनपतिर्वीतराग सदैव ॥ २ ॥ वार्द्धा विद्योतिरत्नप्रकर
 इव परित्राजते सर्वकाले यस्मिन्नि शेषदोषव्यपगमविशदे श्रीजितारस्तनूजे ॥ ३ ॥ ड प्रा
 पो डष्टसत्वे स्फुटगुणनिकर शुद्धबुद्धिक्लृप्तादि कल्याणश्रीनिवास स नवतिवद
 ताऽन्यर्चनीयो न केषा ॥ ३ ॥ अथ अजिनदनस्तुतिप्रारभ ॥ डुतविलंबितवन्द ॥ विश
 दशारदसोमसमानन कमलकोमलचारुविलोचन ॥ शुचिगुण सुतरामजिनदन ज
 य सुनिर्मलताचितचूषण ॥ १ ॥ जगति कांतहरीश्वरलाघितक्रमसरोरुह कामरूपा
 निधे ॥ मम समोहितसिद्धिविधायकं त्वदपर किमपीह न तर्कये ॥ २ ॥ प्रवरसंवर स
 वरचूपतेस्तनय नीतिविचक्षण ते पदं ॥ शरणमस्तु जिनेश निरतर रुचिरनक्तिमुयुक्तिनृ
 तो मम ॥ ३ ॥ अथ सुमतिस्तुति प्रारभ ॥ उपेड्वज्जावन्द ॥ सुवर्णवर्णो हरिणासव

णीं मनोवनं मे सुमतिर्बलीयान् ॥ गतस्ततो डष्टकुट्टिपरागदिपेड नैव स्थितिरत्र कार्या
 ॥ १ ॥ जिनेश्वरो मेघनरेडस्रतुर्वनोपमो गर्जति मानसे मे ॥ अहो गुरुदेषदुताशन त्वा म
 सो शमं नेष्यति सद्यएव ॥ २ ॥ इत सुदूरं ब्रज डष्टबुद्धे समं डरात्मीयपरिह्वेन ॥ सु
 बुद्धिजिन्ता सुमतिर्जिनेशो मनोरमः स्वातमितो मदीयं ॥ ३ ॥ अथ पद्मस्तुतिप्रारंभः
 चुजगप्रयातवन्दः ॥ उदारप्रनामंडलैर्जासमानः कृताख्यंतडुर्दातदोषापमानः ॥ सुसी
 मांगजश्रीपतिर्देवदेव स्तदा मे मुदान्यर्चनीयस्त्वमेव ॥ १ ॥ यदीयं मनःपंकजनिव
 मेव त्वयालंकृतं ध्येयरूपेण देव ॥ प्रयानस्वरूपं तमेवातिपुण्यं जगन्नाथ जानामि लो
 के सुधन्यं ॥ २ ॥ अतो धीशपद्मप्रनानंदधाम स्मरामि प्रकामं तवैवाग नाम ॥ मनो
 वाढितार्धप्रदं योगिगम्यं यथा चक्रवाको रवेर्हमि रम्यं ॥ ३ ॥ अथ सुपार्श्वजिनस्तुतिप्रा
 रंभः तोटकवन्दः ॥ जयवनमनंतगुणैर्निजतृप्तं पृथिवीसुतमद्भुतरूपचतुर्दश ॥ निजवीर्यं
 विनिर्जितकर्मबलं सुरकोटिसमाश्रितपत्कमलं ॥ १ ॥ निरुपाधिकनिर्मलसौख्यनि
 धिं परिवर्जितविश्वदुरतविधिं नववारिनिधेः परपारमिम परमोज्ज्वलचेतनयोन्मिलितं
 ॥ कलयातसुवर्णशरीरधरं शुभपाश्वर्यसुपार्श्वजिनप्रवरम् ॥ विनयावनतं प्रणमामि
 सदा हृदयोद्भवज्ञरितरप्रमुदा ॥ ३ ॥ अथ चडप्रनाजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ वशस्थवन्दः ॥
 अनंतकातिप्रकरेण चारुणा कलाधिपेनाश्रितमात्मसाभ्यत ॥ जिनेड चडप्रज देवमुत्त
 मं नवतमेवात्महितं विजावये ॥ १ ॥ उदारचारित्रनिधे जगत्प्रजो तवाननांजोजविलोक
 नेन मे ॥ व्यथा समस्तास्तमितोदितं सुखं यथा तस्मिन्नादिवर्मकतेजसा ॥ २ ॥ सदैव संसे
 वनतत्परे जने नवति सर्वेपि सुरा सुदृष्टयः ॥ समग्रलोके समचित्तवृत्तिना त्वयैव संजा
 तमनोनमोस्तु ते ॥ ३ ॥ अथ सुविधिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ वसततिलकावन्दः ॥ विश्वाजि
 वधमकरांकितपादपद्मं सुग्रीवजातं जिनपुगव शतिसङ्घं ॥ नव्यात्मतारणपरोत्तमपानपा
 त्रं मा तारयस्व नववाटिनिधेर्विष्णुपात् ॥ १ ॥ निःशेषदोषविगमोज्ज्वलमोक्षमार्गं न
 व्या श्रयति नवदाश्रयतो मुनीड ॥ संसेवितं सुरमणिर्बहुधा जनानां किनाम नोजव
 ति कामितसिद्धिकारी ॥ २ ॥ विद्मं रूपारसनिधिं सुविधेः स्वयं नूर्मेत्वा नवतमिति विद्मप
 यामि तावत् ॥ देवाधिदेव तव दर्शनवल्लजोहं शश्वद्भवामि शुवनेश तथा विधेहि ॥ ३ ॥
 अथ गीतलजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ शार्दूलविक्रीडितवन्दः ॥ कल्याणाङ्कुरवर्द्धने जलधरसर्वा
 गिसंपत्करं विश्वव्यापियशः कलापकलितं कैवल्यलीलाश्रितं ॥ नन्दाकुहिसमुद्भवं दृ
 ढरथक्षोणीपतेर्नन्दनं श्रीमत्सूरतविदरे जिनवर वदे प्रभुं शीतलं ॥ १ ॥ विश्वाज्ञानविशु
 द्धसिद्धिपदवीहेतुप्रबोधं दधद्भव्यानां वरजकिरकमनसा चेतः सुमुखासयन् नित्यान
 दमयप्रसिद्धसमयं सङ्गतसौख्याश्रयो डष्टानिष्टतमः प्रणाशतरणिर्जीवाङ्गिनः शीत

ल ॥ १ ॥ सङ्गत्तया त्रिदशेश्वरैः कृतनुतिर्नास्वज्जुणालंकृतिः सत्कल्याणसमद्युतिः शुचि
 मति कल्याणकृतसगति ॥ श्रीवत्सांकसमन्वितस्त्रिभुवनत्राणे गृहीतव्रतो नूयाङ्गकि
 नृता सवेष्टवरद श्रीशीतलस्तीर्थकृत् ॥ ३ ॥ अथ श्रेयासजिनस्तुतिप्रारज ॥ हरिणी
 वद ॥ चिरपरिचितागाढव्याप्ता सुबुद्धिपराद्मुखी निजबलपरिस्फूर्त्योदया समग्रतया
 मम ॥ व्यपगतवती दूरदृष्टा स्वनिष्ठकुट्टिता अपचितसहा सद्योजूता यदीयसुदृष्टित ?
 निरुपमसुखश्रेणीहेतुर्निराकृतदर्दशा शुचितरगुणग्रामावासो निसर्गमहोज्वला ॥ हृदय
 कमले प्रादुर्भूता सुतत्वरुचिर्मम विदलितनवत्रातिर्यस्याप्यजस्त्रमनुस्मृते ॥ १ ॥ उपक
 तिमतिर्दाने दृष्टो निरस्तजगद्वय समुचितकृतिर्विज्ञानाद्युप्रकाशितसत्पथ ॥ नृपगण
 गुरोर्विभोर्वशे प्रजाकरसन्निज स नवतु मम श्रेयासेन प्रबोधसमृद्धये ॥ ३ ॥ अथ वासुपू
 ज्यस्तुतिप्रारज ॥ रथोदताढं ॥ पूर्णचङ्कमनीयदीधिति त्राजमानसुखमद्भुतशि
 य ॥ शातदृष्टिमनिरामचेष्टित शिष्टजंतुपरिवेष्टितं परं ॥ १ ॥ नष्टदृष्टमतिनिर्धमीश्वर संस्मर
 त्तिरिह नूरिर्निर्नृनि ॥ क्षीणमोहसमयादनतरा प्रापि सत्यपरमात्मरूपता ॥ १ ॥ पार्थिवे
 शवसुपूज्यवेशमनि प्राप्तपुण्यजनुर्यं जगत्प्रभु ॥ वासुपूज्यपरमेष्ठिन विश के स्मरति नहि
 त विपश्चित ॥ ३ ॥ अथ विमलजिनस्तुतिप्रारज ॥ मदाकाताढं ॥ संसारेस्मिन्महतिम
 हिमामेयमानंदिरूपं त्वा सर्वज्ञं सकलसुकृतिश्रेणिससेव्यमानं ॥ दृष्ट्वा सम्यग्विमलसद
 सज्ज्ञानयाम प्रधान सप्राप्तोह प्रशमसुखदां संनृतानदवीचि ॥ १ ॥ येतु स्वामिन् कुमति
 पिहितस्फारसद्वोधमूढा सौम्याकारां प्रतिकृतिमपि प्रक्ष्यते विश्वपूज्या ॥ देपोद्भूते कलु
 पितमनोवृत्तय स्यु प्रकाम मन्ये तेषा गतशुचदृशा का गतिर्नाविनीति ॥ १ ॥ इयामा
 सूनो प्रतिदिनमनुस्मृत्य विज्ञानिवाक्य हित्वानार्थं कुमतिवचनं ये भुवि प्राणनाज ॥ पू
 र्णानंदोद्भसितहृदयास्त्वां समाराधयंति श्लाघ्याचारा प्रकृतिमुजगा संति धन्या स्तए
 व ॥ ३ ॥ अथ अनंतस्तुतिप्रारज ॥ स्रग्विणीढं ॥ यस्य जन्वात्मनो दिव्यचेतोर्गृहे सर्वदा
 ऽनंतचित्तामणिर्योतते ॥ याति दूरेस्वतस्तस्य दृष्टापदो विश्वविज्ञानवित्तं नवेदक्षय ॥ १
 यस्तु सर्वज्ञरूप स्वरूपस्थित वीक्ष्यसद्भावत सिद्धसेनात्मज ॥ अजुतामोदसंदोहसंपूरि
 तोमन्यते धन्यमात्मीयनेत्र द्वय ॥ १ ॥ सोपवर्गानुगामिस्वजावोज्ज्वला ब्यूढमिष्यात्ववि
 षावणे तत्परा बंधुरात्माऽनुनूतिप्रकाशोद्यतां शुद्धसम्यक्त्वसंपत्तिमालंबते ॥ ३ ॥ यु
 ग्मं ॥ अथ धर्मस्तुतिप्रारज ॥ कामक्रीडाढं ॥ नास्वज्ञान शुद्धात्मान धर्मेज्ञान स
 ध्यान शक्त्यायुक्तं दोषोन्मुक्तं तत्त्वासक्तं सङ्गक ॥ शश्वष्टांतं कीर्त्या कांतं ध्वस्तध्वातं वि
 श्राम क्षिप्तवेगं सत्यादेश श्रीवर्मेण वदध्व ॥ १ ॥ नि शोपार्थप्रादुर्कर्त्ता सिधेर्नर्त्ता संसर्त्ता
 दुर्त्तावाना दूरेहर्त्ता दीनोदत्ता संस्मर्त्ता ॥ सङ्गकेज्योमुकेर्दाता विश्वत्राता निर्वाता सुल्यो

नक्त्या वाचोयुक्त्या चेतोवृत्त्या ध्येयात्मा ॥ १ ॥ सम्यग्दृग्निः साक्षात्तदृष्टो मोहादृष्टो ना
 कृष्टः स्रोतोग्रामैः संपज्येष्टः साधुश्रेष्ठः सत्प्रेष्टः ॥ श्रद्धायुक्तस्वार्तिर्जुष्टो नित्यंतुष्टो निर्दुष्ट
 स्त्याज्यो नैवश्रीवज्रांको नष्टातको नि शंक ॥ ३ ॥ युग्म ॥ अथ श्वातिजिनस्तुतिप्रारंभः ॥
 दुतविलंबितबंदः ॥ विपुलनिर्मलकीर्त्तिनरान्वितोजयति निर्जरनाथनमस्कृतः ॥ लघु
 विनिर्जितमोहधराधिपो जगति यः प्रचुशतिजिनाधिपः ॥ १ ॥ विहितशातसुधारसमङ्ग
 नं निखिलदुर्जयदोषविर्जितः ॥ परमपुण्यवतां नजनीयतां गतमनंतगुणैः सहित सतां
 ॥ २ ॥ तमचिरात्मजमीशमनीश्वरं नविकपद्मविबोधदिनेश्वरं ॥ महिमधाम नजामि जग
 त्रये वरमनुत्तरसिद्धिसमृद्धये ॥ ३ ॥ त्रिनिर्विशेषकं ॥ अथ कुंभुजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ गी
 तपद्वितीयाह ॥ जयजय कुंभुजिनोत्तमसत्तम तत्त्वनिधान धर्मेजोऽज्वलमानसमानस
 हंससमान ॥ ज्ञानाहादकमुख्यमहोदतकर्मविमुक्त विषमविषयपरिचोणविरक्त गुणाश
 ययुक्तः ॥ १ ॥ जयजय विश्वजनीन मुनिव्रजमान्य विद्युद् चेतन चारुचरित्रपवित्रितलोक
 विद्युद् निरुपममेरुमहीधरधीर निरंतरमेव गर्वविर्जितसर्वसुपर्वविनिर्भितसेव ॥ २ ॥
 जयजय सूरनरेश्वर नंदनचदनकल्प वासक विश्वविज्ञावविनाशक वीतविकटपः ॥ नि
 र्मलकेवलबोधविलोकितलोकालोक प्राडुर्भूतमहोदयनिर्वृतिनित्यविशोकः ॥ ३ ॥ अ
 थारजिनस्तुतिप्रारंभः ॥ रामगिरिरागेण गीयते ॥ दिव्यगुणधारकं नव्यजनतारकं
 दुरितमतिवारकं सुकृतिकांतः ॥ जिनविषमसायकं सर्वसुखदायकं जगति जिननायकं
 परमशांतं दिवः ॥ १ ॥ स्वगुणपर्यायसंमीलित व्याहृत विगतपरजावपरिणतिमखंडं ॥ सर्व
 संयोगविस्तारपारंगत प्राप्तपरमात्मरूपं प्रचंडं ॥ २ ॥ दिवः ॥ साधुदर्शनवृत्तं जाविकै
 प्रस्तुतः ॥ प्रातिहार्याष्टकोद्गासमानं ॥ सततमुक्तिप्रदं सर्वदा पूजितः ॥ शिवमपरसार्वभौ
 मप्रधानं ॥ ३ ॥ अथ महिस्तुतिप्रारंभः ॥ कुंजसमुद्रव संमदाकर सगुणवरहेमद्विजि
 नोत्तम देव जयजय विश्वपते ॥ कल्याणविवेकिता जिनसमुचिता हे त्वयि जागर्ति जि
 नेश ज ॥ १ ॥ नित्यानंदप्रकाशिका त्रमनाशिका हे तव गुणदृष्टिरनीश ज ॥ ३ ॥ शुद्धिनि
 बंधनसन्निधे सज्जुणनिधे हे वर्जितसर्वविकार ज ॥ ४ ॥ निजनिरुपाधिकसंपदा शो
 जित सदा हे निर्मलधर्मधुरीण ॥ ५ ॥ १ ॥ अथ मुनिमुव्रतस्तुति प्रारंभः ॥ अथान्या
 गेयपद्वितीयाह ॥ उत्तमचेतनधर्मसमृद्धजगत्पते ॥ नित्यानित्यपदार्थनिचयविलसन्मते ॥ नि
 जविक्रमजितमोहमहोद्भूतचूषते ॥ श्रीपद्मातनुजात सुजातहरिद्युते ॥ १ ॥ श्रीमुनिसु
 त मुव्रतवेशक सङ्गनाः कृतसज्जुगुणवाक्यसुधारसमङ्गनाः हे प्रणमंति नवतमनंतसु
 खाश्रितं ॥ केवलमुज्ज्वलजावमखंडमनिर्दितं ॥ २ ॥ तेनिःसंशयमेव जगद्वयवदिता ॥
 सद्भावेन नवति सुदृष्टयानंदिताः ॥ कृत्यं स्वोचितमेव यतः किल कारणं ॥ जनयति नात्म

विरुद्धमिहासाधारण ॥ ३ ॥ अथ नमिजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ पंचचामरवंद ॥ नमीश
 निर्मलात्मचूप सत्यरूप शाश्वत पराद्धसिद्धिसौधमूर्ध्वसत्स्वजावत स्थित ॥ विद्या
 य मानसाच्चकोशदेशमध्यवर्त्तिन स्मरामि सर्वदा जवतमेव सर्वदर्शिन ॥ १ ॥ प्रफुल्लकौव
 लावन प्रनूततेजसो य ते दिवाकरस्य वा महेश्वरानिदर्शनेन मे ॥ प्रमादवर्द्धिनी सुधर्म
 तिर्निगेव दुर्नगा गता प्रणागमाद्यु हृत्कजे विनिश्चिता जवत् ॥ २ ॥ निरस्तदोषदुष्ट
 कष्टकार्यमर्थसस्तवो जवे जवे जवत्पदाबुजैकसेवक प्रनो ॥ जवेयमीदृश नृश म
 दीयचित्तचितित तव प्रसादतो जवत्त्ववध्यमेव सत्वरं ॥ ३ ॥ अथ नमिजिनस्तुतिप्रारंभ ॥
 उपजातिवंद ॥ विद्युद्धविज्ञाननृता वरेण शिवात्मजेन प्रशमाकरेण ॥ येन प्रयासे
 न विनैव कामं विजित्य विक्रातवर प्रकाम ॥ १ ॥ विहाय राज्यं चपलस्वनाव राजीम
 ति राजकुमारिका च ॥ गत्वा सलीजं गिरिनारशैलं जेजे व्रतं केवलमुक्तियुक्तं ॥ २ ॥ नि
 शेषयोगीश्वरमालिरत्नं जिनद्वियत्वं विहितप्रयत्नं ॥ तमुत्तमानंदनिधानमेक नमामि ने
 मि विलसद्विवेक ॥ ३ ॥ अथ पार्श्वजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ पंचचामरवंद ॥ अयाम त जि
 न सदा मुदा प्रमादवर्जित स्वकीयवाग्विलासतो जितोरुमेधगर्जितम् ॥ जगत्प्रकाशका
 मितप्रदानदह्मदह्म पद दधानमुच्चकैरकेतवोपलक्षित ॥ १ ॥ सतामवयवेदकं प्र
 नूतसपदा पद बलरूपद्वन्द्वजापतीक्षणक्षणप्रद ॥ सर्वदेव यस्य दर्शनं विशाविर्मेदि
 तेनसा ॥ निहंत्यशातजातमात्मनकिरकचेतसा ॥ २ ॥ युग्म ॥ अवाप्य यत्प्रसादमादित
 पुरुश्रियो नरा जवति मुक्तिगामिनस्तत प्रनाप्रनास्वरा ॥ नजेयमाश्वसेनिदेवदेवमेवस
 त्पद तमुच्चमानसेन शुद्धबोधवृद्धिजानंदं ॥ ३ ॥ अथ वीरजिनस्तुतिप्रारंभ ॥ पृथ्वी
 वंद ॥ वरेण्यगुणवारिधि परमनिर्वृत सर्वदा समस्तकमलानिधि सुरनरेष्ट
 कोटिश्रित ॥ तथापि गुणवर्जितो विगतनावसौख्यो धन सुमुक्तजनसंगमस्त्वम
 सि वर्द्धमान प्रनो ॥ १ ॥ जिनेष्ट जवतोद्भूत मुखमुदारविवस्थित विकारपरिव
 र्जितं परमशातमुष्ठाकित ॥ निरीह्य सुदितेक्षण क्षणमितोस्मि यद्वावना सदैव जग
 दीश्वरोद्भवत सैव मे सर्वदा ॥ २ ॥ विवेकिजिनवध्वज समधुरात्मना दुर्ध्वज दुरतद्वरि
 तव्यथाचरनिवारणे तत्पर ॥ तवाग पदपद्मयोर्धुगमनिचवीरप्रनो प्रनूतसुखसिद्धये
 मम चिराय सपद्यता ॥ ३ ॥ इत्थं चतुर्विंशतिसख्ययैव प्रसिद्धिजाजा वरतीर्थराजा ॥ श्री
 जैनवाक्यानुसृतप्रबंधा वृत्तैरहीना प्रणुतिर्नवीना ॥ ४ ॥ गणाधिपश्रीजिनलानसूरिप्रभु
 प्रसादेनविनिर्मितेय ॥ जिनप्रणीतामृतधर्मसेविह्ममादिकल्याणबुधात्मबुध्यै ॥ ५ ॥ शु
 ग्म ॥ यस्या प्रसादात्परिपूर्णनाव नूत सुनिर्विघ्नतया स्तवोय ॥ जगद्भयोजितुहितैकनिष्ठा
 वाग्देवता सा जयतादजस्र ॥ ६ ॥ इति श्रीमच्चतुर्विंशतिजिनस्तुतिः समाप्ता ॥

॥ श्रीसर्वज्ञायनमोनमः ॥

अथश्री मुनिसुंदरमूरिकृत अध्यात्मकल्पद्रुमो
बालावबोधसहितः प्रारब्धते

॥ प्रथम अर्थकर्तानुं मंगलाचरण ॥

श्रीशंखेश्वरपार्श्वेशं प्रणताजीष्टदायकं ॥
प्रणमामि परमप्रेम्णा सर्वाजीप्सितसिद्धये ॥ १ ॥
सर्वज्ञं सर्वज्ञापानिः सर्वसंस्तप्रबोधकं ॥
सर्वसत्त्वहितं वंदे वर्धमानजिनेश्वरं ॥ २ ॥

अध्यात्मकल्पद्रुमसंज्ञकस्य शास्त्रस्य संविज्ञहितावद्दस्य ॥
वार्त्ताक्षिरप्रौढमतिप्रतुष्ट्यै बालावबोधा विदधे विवृत्ति ॥ ३ ॥

हवेग्रंथनेआदि ग्रंथकार प्रथमस्थापनानुं सूत्रकहेदे
अथायंश्रीमान् शांतनामा रसाधिराजः सकलागमादि
सुशास्त्रार्णवोपनिषद्भूतसुधारसायमान ऐहिकामुष्मिका
नतानंदसंदोहसाधनतया पारमार्थिकोपदेश्यतया सर्वरस
सारभूतत्वाच्च शांतरसज्ञावनात्माध्यात्मकल्पद्रुमानिधा
नग्रंथांतरग्रंथननिपुणेन पद्यसंदर्भेण जाव्यते ॥

अर्थ ॥ पूर्वश्री मुनिसुंदरसूरिये त्रिदशतरंगिणी शुर्वावली प्रमुख ग्रंथकीया ते
वारपठी आग्रंथकीयो तेनणीइहां अथशब्दआण्यो तेमाटे अथकहेतां एटलायकी
अनंतर जेजेनशासननेविषे प्रत्यक्ष शांतनामाजे रसाधिराज रसजे-१ शृंगार २ हा
स्य ३ करुणा ४ रौद्र ५ वीर ६ ज्ञानक ७ बीजत्स ८ अद्भुत ९ शांत एनवमव्येअ
धिराजके० शिरोमणी तेहुं मुनिसुंदरसूरि पदके० जाव्यतेहनो संदर्भजेरचना तेपोकरी
ने जाव्यतेके० विचारुंहुं एटलेपूर्वमनमांधखोळे तेकाव्यबंधे प्रगटकरीकहुंहुं के
हेवोढेते रसाधिराज श्रीके० मोक्षरूपिणीलक्ष्मी तेढे फलजेहनुं एहवो वलीकेहेवोढे

आगमजे श्रीजिनेश्वरप्रणीत सिद्धांत तेआर्देदेइने सकलजे सुशास्त्रकहेता धर्मशा
स्त्र तेरूपीउं अर्णवजे समुद्र तेहनुं उपनिषद्भूतके० सारनूत एहवो सुधारसायमा
नके० अमृतसमुद्रये हवेअन्यशृंगारादिक रसतजीने केवलशातरसनेज शावास्तेजा
वबु तेहनुंहेतुकहेढे एकतोऐहिकामुष्मिकके० इहलोकसंबंधी अने आमुष्मिकके०
परलोकसंबंधी जेअनतअनदनो सदोहके० समूह तेनुंसाधनढे तेहेसुयेकरीने वली
बीजोहेतुकहेढे परमार्थिकजे मोक्षार्थ तेहनाजेजाणनार तेहनेउपदेशदेवायोग्यढेए
टलेमोक्षार्थनाउपदेशकजे तीर्थकर गणधरादिक तेआशांतरसनोज उपदेशकरे तेऐक
रीने वलीबीजोहेतुकहेढे जेआशांतरसते सर्वरसनेविषे सारनूतढे तेहेतुयकी हवे
पचसंदर्भकहेबुंढे तेकेहेढे शातरसजावनास्वरूप अध्यात्मकल्पद्रुम एहवेनामेजेग्रंथ
विशेष तेहनुं ग्रंथनजेरचना तेहेनेविषे निपुणढे मनइच्छित अध्यात्मज्ञान आपवा
ने कल्पवृक्षनीपेठेसमर्थ तेमाटेआग्रंथनुंनाम अध्यात्मकल्पद्रुम जाणबु

जयश्रीरांतरारीणां लेजे येन प्रशतित ॥

तं श्रीवीरजिनं नत्वा रसं शांतो विजाव्यते॥१॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनेआर्दे ग्रंथकर्ता मंगलाचरणकहेढे जेऐप्रशतितके० उत्कृष्टशां
तरसथी क्रोध मान माया लोभ राग द्वेष ए ठए अतरगशत्रुढे तेअनेजीतीने जय
जङ्घापीपामीढे एहवाते श्रीवीरजिनप्रते हुंमुनिमुंदरस्सरि नमस्कारकरीने शांतनामाजे
रस तेने जाबुहुं एटले समुचितेष्टेवताने नमस्कारलक्षण ग्रंथारजेमंगलिककहु॥१॥

सर्वमगलनिधौ हृदि यस्मिन् संगते निरुपमं सुखमेति ॥

मुक्तिशर्म च वशीभवति जाक् त बुधा नजत शांतरसेजं॥२॥

अर्थ ॥ हवेशांतरसनुं महात्म्यकहेढे बुधाके० हेविवेकीजनो तमे आ सर्वमांग
व्यनुं निधान एहवोजे शातनामारसाधिराज तेप्रतेनजो केमके एशातरस जेनाइद
यमाआव्यो तेप्राणी अनुपम सर्वार्थसिध्यादिकनाजेसुख तेप्रतेपामें वलीजे इदयमां
आवेयके जेमोक्षसुखतेपण झगके० तत्काल थोडाकालमाज वशथाय ॥ २ ॥

समतैकलीनचित्तो ललनापत्यस्वदेहममतामुक् ॥ विप

यकपायाद्यवशः शास्त्रगुणैर्दयितचेतस्कः ॥ ३ ॥ वैरा

ग्यशुद्धधर्मा देवादिसतत्वविद्विरतिधारी ॥ संवरवान्

शुनवृत्तिः साम्यरहस्य नज शिवार्थिन् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे साम्योपदेशयोग पुरुषनाविशेषण द्वारैकरीने ग्रंथकर्ता ग्रंथमथ्येक हेवाना सोल द्वारकहेहे हेमोद्धारिपुरुषतुं साम्यरहस्यजे समतानुसार तेप्रतेजज तेकहेवोयइनेनज जे एकतो समतासाथे लीनचित्तकरीने एटलेएपहेलुं द्वारपण कष्टु वली बीजुं लजनाजे स्त्रीनीममतामोचन द्वार व्रीजुं अपत्यजे पुत्रादिकसंततिनी ममतामोचन द्वार चोष्टुं स्वके० धननीममतामोचन द्वार पांचमुं देह तेहनीममतार्थे र हितयको एटलेपांचमुं देहममतामोचन द्वार ठुं विपयजे शब्दादिकनोनिग्रहकरवो सातमुं कषायजे क्रोधादिक तेनोनिग्रहकरवो इहां आदिशब्दथी राग द्वेष प्रमादादि क तेदुने अवश्यके० आधीननही एहवोथकोरहे तथा शास्त्रजे जेनागम तेहना गुणजे हेयोपादेयादिक तेणेकरीने दम्पुंतेचित्तजेणे एटलेशास्त्रगुणते आठमुं द्वार अनेचित्तदमननामे नवमुं द्वार वली वैरागेंकरीने शुद्धनिर्दोषते धर्मजेहनुं एमांढस मुं वैराग्यद्वार अने इग्यारमुं शुद्धधर्मनामा द्वार तथा देवजेथ्रीअरिहंत गुरुजेसु साधु अनेकेवलप्रणीतधर्म एत्रण तत्वनो जाणथयीने एटले ए देवादिकस्वरूपनाझा नतुं बारमुं द्वार तथा विरतिजे पंचाश्रवतुं विरमण तेहनुं द्वारकषको एतेरमुं विरति धारी नामा द्वार वली संवरजेसत्तावनजेदे आश्रवनिरोधरूप तेणेकरीतहित तेचउद मुं संवरद्वार अने गुजउत्तम वृत्तिके० आचरणाठेजेहनी एहवोथको तुसाम्यरहस्य नेनज एटलेइहा गुजवृत्तिनामापन्नरमुं द्वारथुं अनेसोलमुं साम्यरहस्यनामा द्वार एग्रंथमाकहेवानासोल द्वारना नामवेश्लोकेकरीकहा ॥ ३४ ॥

इति षोडशाधिकारे शास्त्रोपदेशपदसंग्रहो यथा

चित्तबालक मात्याह्नी रजस्रं नावनौपधी. ॥

यत्वां दुर्ध्यानचूता न गलयंति गलान्विपः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथम समताना अधिकारंआथ्री उपदेशकहेहे हेचित्तरूपीयाबाल क तु सदाय नावनाजे अनित्यादिकवार तयामैत्र्यादिकचार तेरूपणीआपधीप्रतें ठां मीसनही केमकेएनावनाने नठांरुवाथी शोगुणथायते तेकहेहे जेथकीताहरागलना जोनाराजे आर्त्तरीडादिदुर्ध्यान तेरूपीया नृतपिशाचते तुजनेगलकरीशकजेनही॥५

यदिंजियार्थैः सकलैः सुखं स्यान्नरेंधचक्रिन्निदशाधिपानां ॥

तद्विदवत्येव पुरोहि साम्यसुधांबुधेस्तेन तमाजियस्व ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेएगुननावना ते समताविना नहोय तेकहेहे सधला इंद्रियार्थेजे शब्द रूप रस गंध अनेस्पर्श तेणेकरीने राजाचक्रवर्ती अनेत्रिदशाधिपकहेतां इंद्र

तेहनेजेसुखहोय तेसर्वसुख समतारूपीयुंजे सुधांबुधिकहेतां अमृतसमुद्रते तेआ
गल विडवरावरदेखाय एटलेसंसारिकसुख सधलुंमलीने बिडुतुय्ये अनेसमतानुं
सुखतेते समुद्रतुय्ये तेमाटेमोक्षार्थिजीवते समतारूपीआ सुधासमुद्रनेआदरे॥६॥

अट्टपट्टवैचित्र्यवशाज्जगज्जने विचित्रकर्माशयवाग्विसंस्थुले ॥

उदासवृत्तिस्थितचित्तवृत्तयः सुखं भजते यतयः कृतार्तयः॥७॥

अर्थ ॥ हवेसमताआदखानुं फलकहेते जगतजे त्रिभुवनतेमा जनजे देवमनु
ष्यादि तेमध्येयतीजेनिग्रंथ तेजसुखीयाते तेजगतजनकहेवाते तेकहेते अट्टप्टजेपूर्वक
तकर्म तेहनुविचित्रजे नानारूपपणुं तेहनावशयकी नानाविधकर्मना विपाकधी सं
सारीजीवना मननोअजिप्राय तथावचन अनेकायानीचेष्टापण नानाविधते तेषेकरी
व्याकुलते हवेयतीकहेवाते उदासवृत्तिजे लाजालाज सुखडु.ख अने प्रियअप्रिय तेने
विपेसमानवृत्तिते तथाजेनी चित्तवृत्ति स्थितरहीते वलीजेनीसर्वचिता ह्यपामीते ॥४॥

विश्वजंतुपु यदि ह्यणमेकं साम्यतो भजसि मानस मैत्रीं ॥

तत्सुखं परममत्र परत्राप्यश्रुषे न यदभूत्तव जातु ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीसमतानुं विशेषफलकहेते हेचित्त जोतु समतायेकरीने सर्वजीवने
विपे एकह्यणमात्रपण मैत्रिता चिन्तवेतो तु पूर्वेसंसारमांत्रमणकरता कोश्वखतपा
म्योनथी एवा इहलोक अने परलोकमापण परमउत्कृष्टसुखप्रतेंपामें ॥ ८ ॥

न यस्य मित्रं न च कोपि शत्रुर्निजः परो वापि न कश्चनास्ते ॥

न चेद्दियार्थेषु रमेत चेत् कपायमुक्तं परमं स योगी ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएसमताने योग्यजीवकोणहोय तेकहेते जेहनेकोइमित्रनथी तथा
कोइशत्रुपणनथी तेमजजेहने पोतानु तथापारकुंकाइनथी वलीजेहनुं चित्त कपाय
रहितयको इडियार्थजे शब्दादिविषय तेनेविपे रमेनही तेप्राणीपरमयोगवतहोय
एटले ते समतावतजाणवो ॥ ९ ॥

भजस्व मैत्रीं जगदगिराशिषु प्रमोदमात्मन् गुणिषु त्वशेषत ॥

भवार्तिदीनेषु कृपारसं सदाऽप्युदासवृत्तिं खलु निर्गुणेष्वपि ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेसमताआव्याना कारणउपदेशेते हेजीव जगतना अंगीके०जेजीवते
हनीराशिकहेतां समूहनेविपे एटलेसामान्यथकीसर्वजीवनेविपे मैत्रिताप्रत्ये भजस्वके०
आदरीने वलीसमस्तप्रकारे जेकोइ ज्ञानादिकगुणयुक्तहोय तेहनेविपे प्रमोदप्रत्येभजि

अनुमोदनाकर तथाजवके० संसारनी आर्त्तिजेपीडा तेणेकरीदीनके० ५ खितप्राणिने विषेकृपारसप्रतेंनज वली निश्चैर्निर्गुण प्राणीनेविषेपण उदासवृत्तिप्रतेनज ॥ १० ॥

मैत्री परस्मिन् हितधीः समग्रे जवेत्प्रमीदो गुणपक्षपातः ॥

कृपा जवात्तें प्रतिकर्तुमीहोपेक्षा च माध्यस्थ्यमवार्यदोषे ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेएसैज्यादि चारेजावनानुं स्वरूपकहेवे समस्तपोताथी व्यतिरिक्तजेवी जाजीव तेनेविषेजे हितचितववानीबुद्धि तेनेमैत्रीकहिये तथागुणीजे ज्ञानादिकगुण वत तेह्नापक्षपातजे प्रशंसा तेह्नेप्रमोदकहिये तथाजवार्थीजे जन्ममरणादिक संसारनाडुख प्रतिकारकरवानीवांछा कोइअज्ञानीजीवने पापथकीनिवर्त्ताववानेअर्थे प्र तिबोधदेवो तेनेकृपाकहिये जेमश्रीवीरस्वामीथें शूलपाणीयद्द चमकोशिकसर्पप्रतें अपराधउपरपण कृपाकीधी वलीजेप्राणीअवार्यदोषकहेता वारतांथकापण दोषनेन ठांने तथावारवायोग्यपणनहोय एहवोदोषवंत जेपुरुष तेनेविषे मध्यमजावें रागद्वेष रहितपणे समजावेंरहेवुं तेउपेक्षाजावनाकहियें ॥ ११ ॥

तथाचोक्तं तुर्यपोडशके॥परहितचिता मैत्री परदुःखनिवारिणी तथा

करुणा ॥ परसुखतुष्टिर्मुदिता परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ तेमजवलीकबुद्धे श्रीहरिजडसूरिये चोथापोडशकमध्ये जे परनेहितचित्त ववुंतेमैत्री तथापरनाडुःखने निवारणकरवानीजावना तेकरुणा अनेपरनुंसुखजे सम तादिरूप तेदेखीने संतोषपामवो ते मुदिताके० प्रमोदजावना कहिये अने परनादोष देखी उवेखवुं उदास रहेवुं तेनेउपेक्षाजावना कहियें ॥ १२ ॥

तथाच योगशास्त्रे ॥ माकार्पात्कोपि पापानि मा चाचूत्कोपि दुः

खित ॥ मुच्यतां जगदप्येषां मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीयोगशास्त्रमध्येपण श्रीहेमचंद्रसरियेकबुद्धे के कोइपापमकरो कोइ दुःखीयाओमा तथाजगतसर्व कर्मथीमुकाओ एवीजेमतितेने मैत्रीकहिये ॥ १३ ॥

अपास्ताशेषदोषाणां वस्तुतत्वावलोकनां ॥ गुणे

षु पक्षपातो यः स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ सकलदोषरहित तथा वस्तुतत्वजे स्वजाव अने परजाव तथा इअ गुण पर्यायनाजाण एवाजेगुणवत तथाउपलक्षणथकी सामान्यपणेपण जेगुणवतहोय तेह्ना गुणनेविषे जेपक्षपात तेनेप्रमोदजावनाकहिये ॥ १४ ॥

दीनेष्वार्त्तेषु नीतेषु याचमानेषु जीवितं ॥ प्रती
कारपराबुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ वलीदीन असमर्थ अनेआर्त्तपीडावत तथा नयंकरी आकुल अनेजी
वितथ्यनेयाचतां एवाप्राणिनेविपेजे प्रतिकारकहेता इ ख निवारवानीबुद्धि राखवी
तेने कारुण्यके० करुणानाचना कहिये ॥ १५ ॥

क्रूरकर्मसु निःशंकं देवतागुरुनिदिपु ॥ आ
त्मशंसिपु योपेक्षा तन्माध्यस्थ्यमुदीरितं ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तथा शंकारहित क्रूरकर्मनाकरनार अने देवगुरुनानिंदक पोतानीप्रशं
सानाकरनार एवाअधमपुरुषनेविपेजे उपेक्षा तेमध्यस्थजावनाकहिये ॥ १६ ॥

चेतनेतरगतेष्वखिलेषु स्पर्शरूपरसगंधरसेषु साम्यमे ॥
ति यदा तव चेतः पाणिगं शिवसुखं हि तदात्मन् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली मूलसूत्रकार समताआदरवाची मोहनी सुलजताकहेवे हेआ
त्मन् जेवारे ताहारुचित अखिलके० समग्रचेतनजे अनुक्रमें स्त्री देह स्त्रीकटाक्ष
कोकिलनाद कस्तुरी पशुमांसप्रमुख तथाइतरजे अचेतनपदार्थ अनुक्रमें शय्या
आनरणधरेणादिक कर्पूर वीणा शर्कराप्रमुख तेसबंधी जेस्पर्श रूप रसके० श
ब्द गंध रस तेहनेविपेतु साम्यताके० इष्टानिष्टनेविपे समवृत्तिप्रतैपामशे तेवारेज नि
श्चेकरीने मुक्तिमुखते ताहरेहस्तगतथाशे ॥ १७ ॥

के गुणास्तव यतः स्तुतिमिच्छस्यद्भुत किमकृत्या मदवान् यत् ॥
कैर्गता नरैकजीः सुकृतैस्ते किं जितं पितृपतिर्यदचित ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माजे स्तुतिनेवांढेढे तेनोमदनिवारवाने कहेढे हेअत्माओदार्य धे
र्य गान्धीर्य दान शील तप जावना उपशमादिक जेयुणढे तेमाहेजाताहरामां श्यायुण
ढे केजेहने माटेतु स्तुतिकहेता लोकनामुखें पोतानीप्रशंसा कराववावाढेढे तथावली
तेंछंसाधुआश्रीने राज्यादिमहर्द्धिकनेप्रतिबोध अथवासर्वशास्त्रप्रवीणता उग्रतप
युगप्रधानपण इत्यादिक अथवाश्रावकआश्रीने जीर्णोद्धार बिबप्रतिष्ठा सघर्षतिपणं
अमारपडह इत्यादिक अद्भुतके० आश्चर्यकारी कार्यश्याकीया केजेनाथी तूं मद
वतथायढे तथा कयासुकुतेकरी ताहारीनरकनीबीकगइ अथवापितृपतिजे यम तेछ

तेजियो जेमाटेतुअचितकहेतां निश्चितथकोरहेहे. एटले स्तुतिनीवांठा मदकरवो
अने निश्चितरहेवु एतने युक्तनथी ॥ १५ ॥

गुणस्तवैर्यो गुणिनां परेषा माक्रोशनिंदादिजिरात्मनश्च ॥

मनःसमं शीलति मोदतेवा खिद्येत च व्यत्ययतः स वेत्ता ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेजेवेचापणुते शांतरसनुंकारणजे एकहेहे जेप्राणी परके० अन्यजेगुण
वतपुरुषहोय तेनागुणस्तवजे गुणवर्णन अनेआत्मनःकहेतां पोतानाआक्रोशजे गा
लप्रमुख तथानिंदादिक सांजलीने पोतानुंमन समपरिणामेराखे पण अमर्षधरेनही
वजटो मोदतेकहेतां हर्षपामे अनेएमविचारेजे गुणवतना गुणस्तववाजघटेहे तथा
हेआत्मातुं निर्गुणतो माटे निंदानेजयोग्यतो एमप्रमोदधरे तथाव्यत्ययकहेतां उ
परकह्याथीविपरीतजे बीजागुणवतपुरुषना आक्रोशके० निंदासांजलीअनेपोतानी
प्रशंसादिकसांजलीने खेदपामे जेएवागुणवतपुरुषनी निंदाकांकरेहे तथामाहारामां
तोगुणनथी तेमठतांएशुकहेहे एमचित्तवे तेहनेवेत्ताके० ज्ञानीकहिये ॥ १६ ॥

न वेत्ति शत्रून् सुहृदश्च नैव हिताहिते स्वं न परं च जंतो ॥ १७ ॥

खं विपन् वांगसि शर्मचैत त्रिदानमूढः कथमाप्स्यसीष्टा ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेयथार्थने नहीजाणनारजीवनुं मूढपणुकहेहे हेजीव तुंशत्रूजेरागादिक
तथामित्रजेउपशमादिक तेहनेनथीजाणतो तथाहितजेसंवरादिक अने अहितजेआ
श्रवादिक तथावलीखनावजे ज्ञानदर्शनादिक अनेपरत्नावजे मिथ्यात्वरगादिक तेहने
नथीओलखतो वली दु खजेपरिसहादिक तेहथीउजग्योहे अनेशर्मजे इहलोकतथा
परलोकादिकनुंसुख तेनेवाहेहे तेवारे तु एसुखनुं निदानजे कारण तेहनुं तो मूढके०
अजाणतो तेमठतां शरीरेंवांगित पदार्थप्रतेंपामीश एटलेसुखनुंमूल निदानते सं
यमजे तेविनाइष्टसुखनी प्राप्तिनथाय ॥ १७ ॥

कृती हि सर्व परिणामरम्यं विचार्य गृह्णाति चिरस्थितीह ॥

नवांतरे अनंतसुखाप्तये तदात्मन्किमाचारमिमं जहासि ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेजाणपणानुं फलदेखाडीने उपदेशेहे कृतीजेमाह्योपुरुषहोय तेतोस
र्ववस्तुमांजे वस्तुपरिणामेरम्य तथासुखदाइहोय अनेचिरस्थितिकहेतां घणोकाजर
हे एवुंविचारकरीने तेवस्तुनेतेग्रहणकरे तोहेआत्मा नवांतरेअनंतसुख आपवाने
समर्थ एवाजेज्ञानादिक चारंपदार्थ तेनेतुंकेमल्यजेहे एचारेंवस्तुपरिणामेरम्यजे अने
चिरस्थितिजे एटलेघणाकालसुधी रहेएवीहे माटेतेतुंजनेल्यजवीघटेनही ॥ १९ ॥

निजः परो वेति कृतो विजागो रागादिनिस्ते त्वरय स्तवात्मन् ॥

चतुर्गतिक्लेशविधानतस्तत्प्रमाणयन्नस्यरिनिर्मितः किं ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेऽत्मा रागादिकने वशयको पोतानुंथने पारकुंलेखे तेऽयाश्रीउपदे
शे हेऽत्मा निजकहेता स्वजन कलत्र पुत्रादिक अथवा परजेशत्रुप्रमुख एवोवि
जागजे नेदकरीजाणवो तेनेदसर्वरागादिकनुं करेलुंढे माटेताहरे जेप्राणीताथे राग
ढे तेहनेतु स्वजनकरीजाणेढे अनेजेनाथीदेपढे तेनेशत्रुकरीजाणेढे पणतेरागादिक
तो चारगतिनाक्लेश कष्टनाकरनार ताराशत्रुढे तोअरिनिर्मितके० तेशत्रुंजनीपजा
व्युं जेजेद तेने छुंप्रमाणकरेढे एटलेरागदेपनावशथी निजपराविजागकरवुतेजुढे

अनादिरात्मा न निजः परो वा कस्यापि कश्चिन्न रिपु सुहृदा ॥

स्थिरा न देहाकृतयोणवश्च तथापि साम्य किमुपैपि नेपु ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेसर्ववस्तुनी अनित्यतादेखामी आत्मानेसमतानी प्रेरणाकरेढे हेऽया
त्मा तुंआदिरहितढे अनेकोइनेकोइ पोतानुं तथापारकुनथी वलीकोइनोकोइशत्रु अ
नेमित्रपणनथी वलीहेऽयात्मन् देहजेपुरुष स्त्रीआदिकनुंशरीर तेआकारेंपरिणाम्या
एवाअणुकहेतां पुज्ज तेपणस्थिरनथी केमके कृणकृणप्रत्ये उपचयके० शुनअष्ट
जादिक अवस्थापाजटेढे तेमढता हेऽयात्मा आदेहाकारजे पुज्जतेनेविपे तुंकेम सा
म्यताकहेता रागदेपरहिततापण नथीपामतो हेऽयात्मा तुतोअनादीढे अनेएदेहाकृती
तो अस्थिरढे माटेसमतानेआदर ॥ १३ ॥

यथा विदां लेप्यमया न तत्त्वा त्सुखाय मातापितृपुत्रदाराः ॥

तथा परेपीड विशीर्णतत्तदा कारमेतद्धि समं समग्र ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ वलीएजअर्थ दृढकरेढे आसंसारमाजेम लेपमयकहेता चित्रादिलिखित
जे माता पिता पुत्र दारा कलत्रहोय ते तत्वयकी विचारीजोतां विवेकीपुरुषने सुखदाइ
नहोय एटलेतेहने देखीविवेकीसुखमानेनही तेम अपरेके० बीजापणजे साक्षातदृश्य
मान माता पिता पुत्र कलत्रादिक तेपणतत्वयकी विवेकीने सुखदाइनथाय केम
के तेना तेतेआकारजागायकी ते लिप्यमय जेचित्रितपुतला तथाप्रत्यक्षदृश्यमानजे
मातापितादिक तेसर्वसरखाथाय माटेतेनेविपे ममत्वकरबु तेमिथ्याढे ॥ १४ ॥

जानंति कामान्निखिलाः ससंज्ञा अर्थ नराः कर्म च केपि धर्मः ॥

जैनं च केचिद् गुरुदेवशुद्धं केचित् शिवं केपि च केपि साम्यं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमताना धरनारप्राणिथोडाहोय तेकहेढे संसारमां समग्रसंज्ञाधार क जीवमात्र तेकामकहेतां शब्दादिकविषयजाणोढे एटले कामनाअर्थी सर्वजीवढे तेसर्वमनुष्य अर्थकहेतां धनउपार्जन तथाकर्मकहेतांकाम एवेपदार्थजाणोढे केमके मनुष्यना कामनोगते धननेआधीनढे तेमांवलीकोऽकमनुष्यते सामान्यथकी मिथ्या दृष्ट्यादिक धर्मेनेजाणोढे वलीतेमांपणकोऽकज जैनधर्मेनेजाणोढे वलीतेमापण को ऽकविरलाज शुद्ध अष्टादशदोपरहितदेव तथायुरु सुविहितसुसाधु एवोजैनधर्मजा णोढे वलीतेमापण शिवजेमोद्दार्थ तेहनेतोकोऽकज जाणोढे वलीतेमापणसमताना जाणतो कोऽकविरलाजढे एटले ए सर्वथीअधिक तेसमताना जाणनेकह्यो ॥ १५॥

स्निह्यंति तावद्भि निजानिजेपु पश्यंति यावन्निजमर्थमेच्यः ॥

इमां जवेऽत्रापि समीक्ष्य रीति स्वार्थे न कः प्रेत्य हिते यतेत ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनना संबंधते केवलस्वार्थनिष्ठितढे तेदेखाडेढे निश्चयथी निजके ० पोतानास्त्रीपुत्रादिकतेसहु निजके ० पोताना पतितादिक स्वजननेविपेतिहा लगे स्नेह धरे जिहां लगे ते स्वजनथी पोतानुंअर्थ जे नरण पोपणादिक थतुदेखे तिहांलगे स्नेह धरेढे एम प्रत्यक्षअज्ञवनेविपेपण स्वजनादिकनी एरीतढे तेजोऽने प्रेत्यके ० परलोक नेविपे हितकारी एवोस्वार्थजे अत्मार्य संघमादिक तेहनेविपे कोणउद्यमनकरे ॥ १६ ॥

स्वप्नेऽजालादिपुयद्वाप्तै रोपश्च तोपश्च मुदा पदार्थैः ॥

तथा जवेऽस्मिन् विषये समस्तैरेवं विज्ञाव्यात्मलयेऽवधेहि ॥१७॥

अर्थ ॥ हवेजेरागद्वेषधरवो तेफोगटढे एमदेखाडेढे जेमस्वप्न तथाऽजालादिक विपे पाम्याजे अशुच तथा शुचपदार्थ तेणेकरीने रोपकहेतादेप अने तोपकहेता दृष्टकरवो ते मुधाके ० निरर्थकढे एटले जेमस्वप्न ऽजालादिकना पदार्थोथी अर्थसि द्धिकाइनथी तेमजवमापण अशुचतथा शुचविषयेकरीने रोपअनेतोपकरवो तेमुधाढे एमविचारिने हेआत्मातु आत्मममाधिनेविपे अवधेद्विके ० सावधानरहे ॥ १७ ॥

एष मे जनयिता जननीय बंधव पुनरिमे स्वजनाश्च ॥

ज्यमेतदिति जातमसत्त्वो नैव पश्यसि कृतांनवशत्वा ॥१८॥

नोधनैः परिजनैः स्वजनैर्वा दैवतैः परिचितैरपि मत्रैः ॥

रुद्धतेऽत्र खलु कापि कृतांताग्नौ विज्ञावयसि मूढ किमेवा ॥१९॥

अर्थ ॥ हवेवेकाव्यमां जीवने मृत्युनुं आधीनपणुं देखाडेढे हेआत्मा आमाह

रोपिता आमाहरीमाता आस्वजन आङ्ग्य एम ममत्वमां मग्रथयोथकोतु स्वरुहे
तापोतेज यमनेवशपड्युं नथीवेखतोढतो ॥ ३८ ॥ तोहेमूढ एसंसारनेविपे निश्च
येकरीने धनतथापरिजन सेवकादिक तथा स्वजन पुत्र कलत्रादिक बजिदेवता त
था परिचितकहेता विधिथीउपाज्यां जेमत्रतेणेसर्वेमलीनेपण रुतांतजेमृत्पु तेंथी
कोइप्राणीरखायनही एवुहेमूर्खतु केमविचारतोनथी ॥ ३९ ॥

तैर्नवेपि यदहो सुखमिदं स्तस्य साधनतया प्रतिजाते. ॥ मुह्य
सि प्रतिकलं विषयेषु प्रीतिमेषु न तु साम्यसतत्वे ॥ ३० ॥

अर्थ ॥ अहोआत्मा जेमाटेतुसंसारमापण तेपूर्वोक्तजेधनादिक तेणेकरीने सु
खवाढतो ढतो समयसमयविपे विषयमा मोहपामेढे पणतेयनादिक कहेवाढे तेतुज
नेसुख साधन त्याके० कारणपणे प्रतिजाम्याढे पणतेयनादिक तोसुखनाकार
एनथी मात्रतने एमनास्याढे जे ए सुखनासाधनढे तेथी तु समताना सतत्वस्वरू
पनेविपे प्रीतिनथीपामतु ॥ ३० ॥

अर्थतोयुग्मं ॥ किं कपाय कलुपं कुरुपे स्व केपु चित्रनु मनोरिधि
याऽत्मन् ॥ तेषि ते हि जनकादिकरूपैरिष्टां दधुरनतज्वेषु ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेस्वजनादिकतुं अनेकातिरुपणु देखावेढे निश्चय्यकी हेआत्मा कोइ
कप्राणीनेविपे अरिधियाकहेता एमाहाराशत्रुते एवीबुढेकरी पोतातुंमन कपायेकरीक
लुपितबुंकरेढे केमके तेप्राणीपण ताहारा पिता मातादिकस्वरूपेंकरीने अनता जवमा
अनतासगपणाने धरताहवा तेमाटेतेआने केवल शत्रुकरीजाणवु तेमिथ्याढे ॥ ३१ ॥

यांश्च शोचसि गता किमिममे स्नेहला इति धिया विधुरात्मा ॥

तैर्नवेपु निहतस्त्वमनंतेष्वेव तैरि निहता ज्वता च ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवे जे स्वजनढे तेजशत्रुते एवुदेखावेढे हेआत्मातु एमाहारी स्नेहवत
स्वजन किहागयो एवीबुद्धिये विधुरात्माके० इ खेव्याकुजथको मुवागयाजेस्वज
नादिक तेप्रत्येशोचेते एमजेहनो शोककरेढे तेजस्वजनादिके तुजनेअनतानवनेवि
पेहण्योढे वलीतेपण तेहनेअनताजवनेविपे हण्योढे तेटलामाटे स्वजनबुद्धियेजे स्ने
हराखवु तेपणमिथ्याढे ॥ ३२ ॥

त्रातु न शक्या ज्वडु खतो ये त्वया न ये त्वामपि पातुमीशा ॥

ममत्वमेतेषु दधत् मुधात्मन् पदपदे किं शुचमेपि मूढ ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हवेकोइकोइने राखवासमर्थनथी एवुंदेखाडेने नवके० संसारनाडुखय की जेप्राणीने तुं राखीअक्योनही अनेतेपण नवडु खथीतुजने राखीअक्यानही तो जेनवडु खथी राखवानेसमर्थनथी तेवारेहेमूर्खआत्मा स्वजनादिकनेविषे सुधाके० फो कटममत्वकरतोथको पगेपगेगुंशोकपामेढे माटेशोकतजीने समतानेनज ॥ ३३ ॥

सचेतना. पुज्जलपिडजीवा अर्थाः परे चाणुमया दयेपि ॥

दधत्यनंतान् परिणामज्ञावान् तत्तेषु कस्त्वर्हति रागरोपौ॥३४॥

अर्थ ॥ हवेजीवना पुज्जलसाथे नानाविध परिणामढे तेकहेढे पुज्जलपिडके० पुज्जलनो समूहजेदेहलक्षण तेहनेआश्रीनेरह्या एवाजे सचेतनके० चेतनाधारक सर्व जीव अथवा अणुमयाके० पुज्जलमयजे बीजा अचेतन अर्थके० पदार्थ एटलेशरी रधारकजीव अने पुज्जल एवेपण अनंतागमे परिणामज्ञावके० पर्यायप्रत्येधरेढे तोते जीवअनेपुज्जलनेविषे रागअनेरोपकरवाने कोणयोग्य चाय निपुणपुरुषें तेउपर राग रोपकरवो युक्तनथी॥३४॥ इतिश्रीअध्यात्मकटपडुमे साम्प्रपदेशाख्य प्रथमोधिकार,

अथस्त्रियः॥ मुह्यसि प्रणयचारुगिरासु प्रीतितः प्रणयिनीषु कृतिन् किं॥ किं न वेत्सि पततां नववाक्षीं तानृणां खलु शिलागलवद्वा॥१॥

चर्म्मास्थिमज्जात्रवसास्त्रमांसामेध्याद्यशुच्यस्थिरपुज्जलानां ॥ स्त्री देहपिडाकृतिसंस्थितेषु स्कंधेषु किं पश्यसि रम्यमात्मन् ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजाअधिकारमां स्त्रीआनोममत्व त्यजवाआश्री उपदेशआपेढे हेरु तिन प्रणयचारुके० स्नेहेकरीमनोहरढे गिराके० वाणीजेहनी एहवी प्रणयिनीके० स्त्री ओनेविषें प्रेमेकरीने सुंमोहपामेढे पण एककानथीजाणतोजे नववाक्षीके० सं सारसमुझमा पडतापुरुषनागलामां स्त्रीओते शिलाउवांधेढे ॥ १ ॥ हवेएस्त्रीओना शरीरुं अपवित्रपणुंकेहेढे हेआत्मन् चामडी हाम चरवी आंत्रर्मा पांसली मेद रुधिर मांस विष्टा तथा आदिशब्दथी मूत्र कफ श्लेष्मादिक एहवाअपवित्र अने अस्थिरके० क्षणविनाशिक जे पुज्जल तेहना स्कंधके० समूहथी बन्यो जेस्त्रीनुंशरी र तेहनी पिंमाकृतिके० सांझ सुषटआकार तेरूपेसंस्थितरह्याढे तेमां सुंतुमनोहर पणुंदेवने एटलेएसर्व अपवित्र अस्थिरपुज्जलनो पिंमढे तेमोकांइसारनथी ॥ २ ॥

विलोक्य दूरस्थममेध्यमव्यं जुगुप्ससे मोदितनासिकस्त्वं ॥

नृतेषु तेनैव विमूढयोपावपुष्पु तत्किं कुरुषेऽजिलापं ॥ ३ ॥

અર્થ ॥ વલીતેહિજકહેઠે હેઆત્મન્ અલ્પકે ॥ થોઠુકપણ અમેથ્યકે ॥ વિષ્ણાદિ કદેશ્વીને મોટિતનાસિકાકે ॥ નાકમચકોડીનેતું જુગુપ્સસેકે ॥ ડુગઢાકરેઠે તોહે મૂર્ખ વિષ્ણાદિકેજનચા એહવાજે સ્ત્રીઓનાશરીર તેહનેવિપે સું અનિલાપકરેઠે ॥ ૩ ॥

અમેથ્યમાંસાસ્ત્રવસાત્મકાનિ નારીશરીરાણિ નિપેવમાણા ॥

ફહાપ્યપત્યહવિણાદિચિતાતાપાન્ પરત્રેપ્રતિહર્ષતીશ્ર્યા ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ હવેએસ્ત્રીઓનાશરીરતે ફહલોકે અને પરલોકેપણ હુ સ્વદાયીઠે તેકહેઠે અમેથ્યજે વિષ્ણાદિક તે માંસ રુધિર મેદ તેથીજબનેલા તન્મય એહવાજે સ્ત્રીઓનાશરીર તેહને સેવનારાજેપુરુષ તેફહલોકેપણ અપલ્યકે ॥ સત્તાનપુત્રાદિક તથા હવિણકે ॥ ધનહ્યાદિકની ચિતાનાસતાપપ્રતે પામેઠે અને પરલોકેપણ હર્ષતિપ્રતેપામેઠે ॥

અંગેપુ યેપુ પરિમુહ્યસિ કામિનીનાં ચેત ॥ પ્રસીદ વિશ

ચ ક્ષણમંતરેપા ॥ સમ્યક્ સમીક્ષ્ય વિરમાગુચિપિડકે

ન્યસ્તેન્યશ્ચ શુચ્યશુચિવસ્તુવિચારમિઠ્ઠ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ વલીસ્ત્રીનાવેહની અપવિત્રતાકહેઠે ચિત્તનીપ્રસન્નતાયેકરીનેજે સ્ત્રીઓનાઅંગનેવિપે મોહપામેઠે તેહનેકહિયેઠેયે જે તુ તેમાએકક્ષણમાત્ર પ્રવેશકરી એટલેસૂક્ષ્મટીયેકરી તેહતુંસમ્યક્પ્રકારે સ્વરૂપવિચારીને પવિત્ર અને અપવિત્ર એવેવસ્તુનાવિચારને વાઠતુથકો હોયતો જેજે સ્ત્રીનાઅગઢે તેતેસર્વ અપવિત્રતાનાજ પિમકે ॥ ઢગલાઠે તેહથીતુ વિરમકે ॥ રાગત્યજીને અલગોરહે ॥ ૫ ॥

વિમુહ્યસિ સ્મેરદશ સુમુખ્યા મુખેક્ષણાદીન્યનિવીક્ષમાણ ॥

સમીક્ષસે નો નરકેપુ તેપુ મોહોઙ્ગવા નાવિકદર્થનાસ્તા ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હવેસ્ત્રીનાઅંગનિરીક્ષણ તથાનોગતુંફલકહેઠે હેઆત્માતુ સું મુખીકે ॥ ૬ મુખી તથાસ્મેરકે ॥ વિકસિતઠેનેત્રજેહુના એહવીસ્ત્રીઓનામુખ તથાફક્ષણજેનેત્ર આદિશબ્દથી સ્તન જઘાદિક તેહનાઉપર સરાગપણેજોતોયકો મોહપામેઠે પણજે મહાહુ સ્વમયનરક તેહુનેવિપે તથાવિધ મોહયકી ડપનીઓ એહવી નાવિકે ॥ આગામિકકદર્થનાજે મહાપીડાઓ તેપ્રતેતુકેમવિચારતોનથી ॥ ૬ ॥

અમેથ્યજન્મવાહુરંધ્રનિર્યન્મલાવિલોચત્ક્રમિજાલકીર્ણા ॥

ચાપલ્યમાયાન્તવંચિકા સ્ત્રી સંસ્કારમોહાન્નરકાય ઝુક્તા ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ વલીતેહિજકહેઠે વિષ્ણાદિકેજનીયકી જન્મવાકે ॥ ધમણીસરિચ્છી તથાધ

णारंभजे वारेदार तेहथीनिकलता मलके० विष्टामूत्रश्लेष्मादिक तेणेकरी आवि
लके० मलिन तथा उद्यतके० उपजता रुमिजे योनीमाहेला सूक्ष्मजीव तेहना
जालके० समूह तेणेकरी कीर्णके० व्याप्त वली चपलपणुं तथा कपटाऽपणुं अने
अनृतके० असत्यवचन तेणेकरी वचिकाके० पुरुषनेवगनारी एहवीजेस्त्री तेसंस्कार
जे जन्मातरनोसंबंध तेहनावशयकी अथवा संस्कारजे स्नान तिलक आचरणादिक
तेहथी उपनोजेमोह तेहनावशेकरी जोगवीथकी नरकायके० नरकनीदेवावाजीयाय॥

निर्नेमिर्विपकंदली गतदरी व्याघ्री निराव्हो महाव्या
धिर्मृत्युरकारणश्च ललनाऽनश्वा च वजाशनिः ॥ बहु
स्नेहविघातसाहसमृपावादादिसंतापनू प्रत्यक्षापि च
राक्षसीति विरुद्धैः ख्याताऽऽगमे त्यज्यतां ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वजीपणस्त्रीनुंज त्यजवुंकहेते श्रीसिद्धांतमां स्त्रीनेएहवे विरुद्धेकरीवरवा
णीढे तेमाटेस्त्रीनेत्यजवी तेकिहाकिहांविरुद्धेत्यजवी तेविरुदोनानामकहेते एस्त्रीतेचू
मिविना विपनी कंदलीके० नवाअंकुरनीसीखाढे तथा कंदरीजेयुंफाधीरहितथकीपण
वाघणसरिखीढे वलीकोइ नामविनापण महारोगरूपढे वली अकारणके० अपथ्य
सेवन अजीर्णादिक कारणोविनाज मृत्युके० मरणतुल्यढे वली अत्रवादजरहितते
वज्रसरिखी वीजलीढे अने बंधुके० स्वजननो स्नेह तेहनो विघातके० नाशकरनारी
ढे तथा साहसके० अविचारितकार्यनुंकरवुं असत्यबोलवुं वली आदिशब्दथी अदत्त
अग्रह परिग्रहादिक तेसंबंधी संतापनो नूके० उत्पत्तिनोस्थानकढे वली प्रत्यक्ष
साक्षात् राक्षसीपणजाणवी एरीते एसर्वस्त्रीना एहवा अशुच विरुद्धजाणीने विवेकी
पुरुषने स्त्रीसंबंधी ममत्वत्यजवु ॥ ७ ॥ इतिश्रीअध्यात्मकव्युमे स्त्रीममत्वमोचनो
नाम तृतीयोऽधिकार संपूर्ण. ॥

अथापत्याधिकारः ॥ मानूरपत्यान्यवलोकमानो मुढाकुलो मोहनृपारि
णा यत् ॥ चिह्निप्सया नारकचारकेऽस्मिन् दृढं निवशो निगडैरमीजि. ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेत्रीजाअधिकारे पुत्रादिकवुं ममत्वमुकवाआश्री उपदेशकहेढे तेमां
प्रथम संतानउपर मोहकरवुनही तेकहेते हेआत्मातुं अपत्यजेपुत्रपुत्रीप्रमुख तेने
जोतोथको मुढाके० दर्पआकुलथाइस केमके मोहराजारूप शत्रुये नरकरूपजे चार
कके० बंदीखालुं तिहां चिह्निप्साके० घालवानीइहाये अपत्यरूप निगडके० विहिये
दृढकरीने तुजने बांध्योढे ॥ १ ॥

आजीवित जीव जवातरेपि वा शल्यान्यपत्यानि न वेत्सि किं हृदि ॥

चलाचलैर्यैर्विधार्तिदानतोऽनिश निहन्येत समाधिरात्मन ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेउपमानंतरेकरी सताननुं डखदाऽपणुं देवाडेहे हेआत्मा आजव मा जावजीवलगे तथा जवांतरे परजवेपण अपत्यजे सतानते शयके० शलरूप ठे एमतुताहाराकदयमा केमनथीजाणतो जेस्वत्पायुपवत सतानादिक तेशोकरूप पीडाआपेठे अने दीर्घायुपवतजे अपत्यते लग्नादिकऽव्यव्ययप्रमुख विविधप्रकारनी पीडाआपेठे तथा जरणपोपणादिकनी चिता रूपजेआर्चि तेहनेउपजावेकरीने अह निजके० निरंतर हेआत्माताहरी समाधी सुस्थताने हन्येतके० हणीजे ॥ १ ॥

कुक्षौ युवत्या कृमयो विचित्रा अप्यस्रशुक्रप्रजवा जवंति ॥

न तेषु तस्या न हि तत्पतेश्च रागस्ततोऽय किमपत्यकेषु

॥ ३ ॥ त्राणाशक्तेरापदि संवधान्यंत्यतोमिथोऽगवतां ॥

सदेहाच्चापकृतेर्माऽपत्येषु स्निहो जीव ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहीजकहेठे स्त्रीनीकुखनेविपे अस्त्रजेस्त्रीनीयोनीनुरक्त अने शुक्रजे पुरुषनुंबीर्य तेहनासयोगथीउपना एहवाक्रमीजे वेड्डियादिकजीव तेषणविचित्रप्र कारनायायठे यडुक्तं ड्डीणजोणिमजे हवतिबेदियाउ जे जीवा ॥ इकोयदोवतिन्निव लस्कपदुत्त च उक्कोसा ॥ १ ॥ तथासंभूष्टिम अनेगर्जजपचेडीमनुष्यपणथायठे तो तेस्त्री तथानत्तार वेहुने किनिश्चये स्थुके० तेक्रमीजीवनेविपे केमरागस्नेहनथीहोतु अ नेअपत्यजेपुत्रपुत्रादिक तेहनाउपर रागकेमउपजेठे केमके एकजस्थानकनाउपना तेक्रमी अनेअपत्य तेवेदुबराबरठे ॥ २ ॥ हवे अपत्यथकी काऽपणस्वार्थेसिद्धिनी आशाराखवी जूठीजेतेदेखाडेहे हेआत्मातु अपत्यउपर स्नेहकरीतनही शाहेतुमाटेके आपदाजे मरणरोगादिक आवेथके जेअपत्यते त्राणके० राखवानेसमर्थनथी तथाव लीपरस्परप्राणीने संबंधनुं अनित्यठे कारणकेनानाप्रकारना संबंधठे माटे उपकारचो पणसदेहठे केमकेजोपुत्रादिकसाथे वरानुबंधी संबंधहोयतो तेथकी उपकारकेमथा य श्रेणीकअने कोणीराजानीपरे तेमाटेस्नेहनुं धरतुतेफोकटठे ॥ ४ ॥ इतिश्रीअध्या त्मकलपडुमे पुत्रममत्वमोचनाख्यस्तृतीयोऽधिकारसमाप्त ॥

अथधनाधिकार ॥ या सुखोपकृतिकृत्वधिया त्वं मेलयन्नसि रमा

ममताजाक् ॥ पाप्मनोधिकरणलत एता हेतवो ददति संसृतिपातं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेचोथाअधिकारे धननीममत्वमूकवाआश्री उपदेशआपेठे तिहांपहेजुं धनथी सुखतथाउपकार नथाय तेकहेठे हेजीवतु ममत्वने नजतोथको एममानेठे जे एलक्ष्मी ते मने तथामहाराकुटुंबने सुखकारीयासे तथा दिनादिकनो उपकारकरवा ने कामआवजे एहवीबुद्धियेजे रमाके० लक्ष्मीनेमेलवेठे तेएलक्ष्मीतोकर्मादानादिक सावद्यव्यापारने करवेकरी अधिकरणपणाथकी पाप्मन के० पापनीजहेतुठे तेमाटे संसृतिपातजे संसारमांत्रमणकरबुं तेप्रतेजआपे एहवीठे तेनणी लक्ष्मीयकी सुख तथा उपकारनीवांठाते फोकटठे ॥ १ ॥

यानि द्विपामप्युपकारकाणि सप्पौंडरादिष्वपि यैर्गतिश्च ॥

शक्या च नापन्मरणमयाद्या हंतुं धनेष्वेपु क एव मोह ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेधनयकी अनर्थनीपरपराथाय तेकहेठे जेधनते द्विपाके० शत्रुनेपण उपयोगीथाय एटजेधनना संचयकरनारने हणीनेज शत्रुबलवतथाय अनेतेहना धननेज नोगवे बली जेधननेसंच्याथका उंदिरइत्यादिकनीगतिप्राप्तथाय केमके धन नोलोनीजीव धननीमूर्च्छायेमरीने तेधनउपरे सर्प तथा उंदिर इत्यादिकथयी अवत रे बलीजे धनेकरीमरण तथारोगइत्यादिक आपदाओतेपण सुखमचक्रवर्तिप्रमुखनी परे निवारीशकायनही तोएहवायननेविषे मोहतेगीकरवी ॥ २ ॥

ममत्वमात्रेण मनःप्रसादः सुखं धनैरल्पकमल्पकालं ॥

आरंजपापैः सुचिरं तु दुःखं रयादुर्गतौ दारुणमित्यवेहि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेधनयकीसुखथोहुंठे अने दुःखगुंठे तेकहेठे केमके धनेकरी केव लममत्वना जन्मनोज प्रसादथाय कारणके महारापाजेंधनठे एमचित्तवीचित्तवी ने धननोलोनिप्राणी हर्षपामेठे पणतेधनेकरी सुखतो अल्पकाल लेशमात्र थोडा काललगेजहोय पणतेहना अतिनिमित्तक आरंजनापापेकरीने दुर्गतितेविषे दारु णके० कठिणदुःखहोयज एहबु नवनंदराजाने दृष्टाते अवेहिके० जाण ॥ ३ ॥

इव्यस्तवात्मा धनसाधनो न धर्मोपि सारंजतया तिशुद्धः ॥

निःसंगतात्मा त्वतिगुह्ययोगा न्मुक्तिश्रियं यत्नति तन्नवेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेधनविना इव्यस्तवरूपधर्मनथाय तेमाटेधनउपार्जबुं एहबुंविचारपण निश्चेयकी जोता अयुक्तठे तेदेखाडेठे धननेसाधिये एहबुइव्यस्तवात्माके० इव्य सत्वरूप जिनसुवन विबप्रतिष्ठा दानशालादिक जेधर्मकरणीठे तेपण सारंजके०

इव्यारंनसहितपणेकरीने अतिनिर्मलनथी पणमात्रस्वर्गादिकगतिनाहेतुळे माटेतेध
र्मनेपण मुक्तिनुं परपरा कारणजाणवुंनही अने नि संगतारूपजे धर्मते अतिशुद्धके०
निर्मलता निरवद्यतानायोगथी तेहिजनवमापण मोक्षरूप लक्ष्मीने आपे ॥ ४ ॥

क्षेत्रवास्तुधनधान्यगवाश्वैर्मैलितैः सनिधिन्निस्तनुजाजा ॥

क्षेत्रपापनरकाज्यधिक स्यात् को गुणो यदि न धर्मनियोग ॥५॥

अर्थ ॥ हवेघणुंपरिग्रहते पापनुंमूलजे तेकहेजे क्षेत्र व्यावहारिकप्रमुख तथावस्तुते
घरप्रमुख धनधान्य गायो अश्वइत्यादिक तथानिधिजे जमरतेणेतहित एहवोपरि
ग्रहमेववेयकेपण जो एक धर्मनियोगके० जिनबिंबादिक शातक्षेत्रमा ववरायन
ही तो तेवारे तेपरिग्रह्यकी क्षेत्र पाप अने नरक एत्रणविना अन्यधिकके० व्यति
रेकबीजोशो गुणहोय एटले परिग्रह्यकी अनुक्रमे कष्ट पाप अने नरक एत्रणवा
नाजथाय पणबीजोशुणकोइनथाय ॥ ५ ॥

आरंजैर्नरितो निमज्जति यतः प्राणी जवानोनिधावीहंते कुट्टपादय

श्च पुरुषा येन ग्लान्नाद्धाधितुं ॥ चित्ताव्याकुलताकृतेश्च हरते यो धर्म

कर्मस्मृति विज्ञा नूरि परिग्रह त्यजत त चोग्य परैः प्रायशः ॥६॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रह्यकी इहलोके तथा परलोके इ स्वथायतेकहेजे जेपरिग्रहमे
लववायकी प्राणी आरंजेके० आरंजेनष्टयको ससारसमुद्रमाबुडेजे वलीतेपरिग्रहकरी
डुष्टराजा तथाआदिशब्दथी मंत्रीप्रमुख अधिकारीओ अनेचोरादिक तेपुरुषने ठजे
करी बाधितुके० पीडवानेवाढेजे केमकेबहुधनवत वपरखोटोपण गुनाहूनो आरोप
करीनेदमकरे वलीपरिग्रहनी चिताये व्याकुलताने करवेकरीने धर्मकर्मस्मृतिके०
धर्मकार्यनुं सजाजबु तेहनेहोरणकरीलिये माटेहेविवेकीजनों एधनते प्रायेबाहुल
ताये परनाजजोगमाआवे एटले एकेसच्योहोय अनेबीजोजोगवे एहवोजेए नूरिके०
घणुपरिग्रहतेहने त्यजो ठामो यद्धं कीटिकासंचितधान्य मक्षिकासंचितमधु ॥ कृप
णैः संचितवित्तं परैरैवोपच्युज्यते ॥१॥ जेमयोगिये घणाकष्टेकरी सिद्धिनारसनो संग्रह
कस्यो अने वजनिपूरमा राकाशेतनाजोगमाआव्यो तेमकोइनुंसंच्युधन कोइकजोगवे ६

क्षेत्रेषु नो वपसि यत्सदपि स्वमेतद्यातासि तत्परजवे किमिदं गृहीत्वा ॥

तस्यार्जनादिजनिताघचयार्जितात्ते जावी कथं नरकं स्वप्नरात्रौ मोक्षः ७

अर्थ ॥ हवेअर्थांतरकहीने सातखेत्रे धनवावखानुं उपदेशकहेजे हेधनवत जे
तु ठतुंपोतानुंस्के० धन तेहनेसातक्षेत्रनेविषे नथीवावरतुतो एधननेतुसुं परजवेसां

थेलेइजनारठे एटलेहमणातोतुं लोचनावश्यकी धननेसुमार्गं खगचतोन्धी पणते धन परजवेताहरीसाथे नइजअवे वलीतेधनना उपाजनकरवाथी उपनुंजे अघ के० पापनो चयके० समूह तेथी अर्जितके० उपजाव्यो एहवोजे नरकसंबंधीडु.ख तेहनो जरके० नारतेहथी मोहके० तूटवुंतेकेमथाशे ॥ ७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्प द्रुमे धनममत्वमोचनोनामचतुर्थाधिकारः समाप्त ॥

अथ देहाधिकारः॥पुण्यासि यं देहमघान्यचित्तं स्तवोपकारं कमयं विधा स्यति॥ कर्माणि कुर्वन्नितिचितयायति जगंत्ययं वंचयते हि धूर्तराट् ॥१॥

अर्थ ॥ हवेपांचमेअधिकारे शरीरआश्रयी ममत्वमूकवो तेकहेढे तेमांप्रथम पा पकरीने देहनुंपोपणकरवुंनही तेकहेढे हेआत्मातु अघके० पापने अणविचारतोथ कोदेहने पुष्पासिके० पोखेढे ते आ देह तुजने सुंउपकारकरशे वली आयतिके० आ वताकालनी चित्ताचितवी हिसादिककर्मकरतोथकोप्रवर्त्तनारो एहवोजेताहरोदेहते यूत्तोनोराजाढे सर्वजगतने वचयतेके० ठगेढे तोतुपापकरीनेदेहने पुष्टकरेढेपण एवे हतेआखरतुजनेठगसे ढेहदेहीजाशे ॥ १ ॥

कारागृहाद्द्विविधाशुचितादिदु खा त्रिगैतुमिन्नति जडोपि हि तद्विचित्रा॥
क्षिप्तस्ततोधिकतरे वपुपि स्वकर्मव्रातेन तद्वदयितुं यतसे किमात्मनः॥२॥

अर्थ ॥ हवेएशरीरते काराग्रहथीपणछुंमोढे तेदेखाढेढे हेआत्माजेप्राणी जड के० मूर्खहोय तेपण काराग्रहजे बंदीखानुं जेमा बहुविध अशुचिता अपवित्रता आदि शब्दथी क्रुधा तृपा वध वधनादिडु.खहोय एहवाकाराग्रहने जेदी खात्रादिकपाडी ने नीकलवावाढेढे तोतुजने स्वके० पोतानाकर्मने समूह तेकाराग्रहथीअधिकुएह वुंजे वपुके० शरीररूपबंदीखानु तेमाघाल्योढे तोएहवाकाराग्रह सरिखोजे ताहारो देहतेहने दृढकरवानेज सुंउद्यमकरेढे केमके काराग्रहनुं बंधनतोथोहुंढे पणदेहनुं बंधनतो जावजीवसुधी तथापरलोकेपणहोय तेमाटेदेहनुंबंधन अधिकजाणवु ॥२॥

चेष्टांसीदमवितुं परलोकडुःखजीत्या ततो न कुरुपे किमु पुण्यमेवा॥शक्यं न रक्षितुमिदं हि न डुःखजीति पुण्यं विना क्षयमुपैति च वज्रिणोपि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेपरजवनाडु खथी बीहीतोथको घणुजीववानेअर्थेजे देहनेपोपेढे तेने कहेढे हेआत्माजोतुं आगरीरने परलोकसंबंधीडु.खनाबीकेकरी अचितुके०राखवावां ढेढे तोतुपुण्यउपाजन केमनथीकरतो केमकेपुण्येकरी एशरीरडु खनाजयथकी रखा यनही एमतोकाश्नथी, एटलेशरीरने डु खनाजयथी राखवानेपण पुण्यजसमर्थेढे

अनेवलीपुण्यविनाशु तो वज्रिजेइइ तेहनुंशरीरपण नाशपामेठे तेमाटेजोपरलोके
डु.खयीबीहेतेतो तुपुण्यकर ॥ ३ ॥

देहे विमुह्य कुरुपे किमघं न वेत्ति देहस्थ एव नजसे नवडु.खजाजं ॥

लोहाश्रितोहि सहते घनघातमग्निर्वाधा न तेस्य च नजोवदनाश्रयत्वे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेशरीरनुंजेतुपोपणकरेठे तेशरीरमारह्योथकोज तुडु खपामेठे एहडु
वेखाडेठे किनवेत्तिके ० हेआत्मातु देहनेविपे मोहपामिने पापकरेठे अनेतेदेहमा
रह्योथकोज नवडु खना समूहप्रतेपामेठे तेकमनशीजाणतो एतोनिश्चंकी लोह
नेआश्रीत मळुंजेअग्नि तेजेम घणा घणोना प्रहारोनेसहनकरेठे तेमतुजने तथा ए
शरीररूप अग्निनेपण नजवत्के ० आकाशनीपरे अनाश्रयत्वेके ० निरालवपणुकरेतो
वाधाके ० पीडानहोय एटजेलोहाश्रित अग्नीनीपरे तुपणदेहाश्रितयको डु खपामेठे

डुष्ट कर्मविपाकनूपतिवश कायाब्धयः कर्मकृत बध्वा कर्मगुणैर्हपी
कचपकैः पीतप्रमादासवं ॥ कृत्वा नारकचारकापडुचितं त्वा प्राप्य
चाशु वल गंतंति स्वहिताय समयमजरं तं बाह्यालपं ददत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेदेहकर्मकरनुं उपमानकहेठे हेआत्मा एडुष्ट निर्दय एहवोदेहनामे क
र्मकरके ० राजसेवक तेतुजने कर्मरूप घणाबंधनेबाधीने नरकरूप बंधिखाना सवं
धीआपदानो उचितयोगएहवोकरी पढेढलताकीने उतावलोतोरहते एकर्मकरक
हेबुठेके कर्मविपाकनामाजेराजा तेहनोवशवर्त्तिठे एटजेकर्मविपाकराजाये एहनेमे
खोठे माटेहेजीव ते रूपीकजे इडियतेरूप चषकजे मद्यपाननापात्र त्रणोकरी पा
चविधप्रमादरूप आश्रवनामामद्य पीयुंठे एहवोजाणीनेतु पोतानाहितनेअर्थे तेकर्म
करजे शरीरतेहने थोडुंणअहार दोपरहितआपीने समयरूपनारवहरावके जेय
कीताहरा आत्मानि सिद्धिाय ॥ ५ ॥

यत शुचीन्यप्यशुचीनवंति कृम्याकुलात् काकशुनादिजहयात् ॥

जागृत्वाविनो जस्मतया ततोऽगात् मासादिपिडात्स्वहितं गृह्णाण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेएअशुचिवेहथी बीजापदार्थपण अपवित्रथाय तेकहेठे शुचिके ० प
वित्रजेवस्तु एहवाखीरखामप्रमुख तेपण एशरीरनासगथी अपवित्रथाय तेमाटेएश
रीरकहेबुठे तेकहेठेक्रमिजे उदरप्रमुखनाजीव तेणेकरीआकुलके ० व्याप्त तथा का
गडा कुतरा इत्यादिकजीवने जहवायोग्य अने प्राणगयापठि तत्काल जस्मथयी

राखथनारळे वली मांसादिकतुं पिंमळे एहवाए असारशरीरथकीतो जे स्वहितके०
आत्मानेहितकारकएहवा संयमादिकतेप्रतेजेइने आत्मसाधनकर ॥ ६ ॥

परोपकारोस्ति तपो जपो वा विनश्वराद्यस्य फलं न देहात् ॥

सजाटकादल्पदिनासगेहमृत्पिप्पमूढः फलमश्नुतेकि ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ वलीयुक्तिविशेषें देहंतुं सफलकरतुंकहेहे जेपुरुषने एविनाशशील एहवुं
जेदेह तेथकी परोपकार तथा तप जप प्रमुखनथाय तोतेपुरुष जाडेराखेलुं थोडा
दिवससुधिपाम्युं एहवुंजेघर तेसरिखो एमाटीनापिप्पमूढ देहउपरमूढठतो शोफ
जपामें जेमजाडातुंघरते वापरियेतोजशारुं नहिंकांजेजाडुंखरचियेते व्यर्थजाय
अनेवली आखरपोतातुंपण तेघरथायनही तेमएदेहनेपण अहारादिकजाडुंआपीने
पोष्युंथको तपजपादिकेकरी वावरीये तोजसफलथाय नहिंकांनिःफलजाणतुं ॥७॥

मृत्पिप्पडरूपेण विनश्वरेण जुगुप्सनीयिने गदालयेन ॥

देहेन चेदात्महितं सुसार्धं धर्मान्नकिं तद्यतसेऽत्रमूढ ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेहे जेमाटीनापिप्पसरिखुं विनाशीआचारवत तथाडुगंडा
करवायोग्य अनेरोगतुं आलयेके० घर एहवोजेदेह तेणेकरीने धर्मकरवाथी आ
त्महितसाधतुं तुजनेसुलजने तोहेमुख अत्महितसाधवाने केमउद्यमकरतोतथी
माटे असारजुतदेहथी सारजुतआत्मानो हितसाधवाने सर्वथाउद्यमकरतुं ॥ ८ ॥
इतिश्री अध्यात्मकल्पडुमेदेह ममत्वमोचनानामें पांचमोअधिकारसंपूर्णथयो.

अत्यल्पकल्पितसुखाय किंमिजियाथै स्वं मुह्यसि प्रतिपदं प्रचुरप्रमादः॥

एते क्षिपंति गहने ज्वनीमकट्टे जंतून् यत्र सुलजाशिवमार्गदृष्टिः ॥१॥

अर्थ॥पूर्वेकद्युजेदेहनिग्रहकरतुंतेकांइ विषयनीममतामूकवासीवाय अतुनथी मा
टेहवेठेअधिकारें विषयप्रमाद त्यजवा आश्रयी उपदेशेने तिहां प्रथम इडियार्थतुं मो
हल्यजतुं तेकहेहे हेआत्मातु घणुजप्रमादवतथको पण अतिशयेकरी अटकके०थो
हुंपणकटपनामात्र जेसुखतेपण परमार्थथीतोड खजने पणतेसुखकरीमातुं एहवुं
जेसुख तेहनाअर्थें प्रतिपदके० तामेठामें इडियार्थजे शब्द रूप रस गंध स्पर्श तेणेक
री सुसुंजायते एइडियार्थते जतुके० प्राणीने गहनके० अपार एहवोसंसाररूपजे नी
मके० रौड कट्टके० अटवीतेमा क्षिपंतीके० घालेने बलात्कारे तेमां प्रवेशकरावेते
जिहां शिवके० मुक्तिमार्गतुं दृष्टिदर्शनतेजीवने सुलजनथी जेमकोइवीजोपण गह
नवनहोयतोतेंमाहें शिवके० निरूपइव्यमार्गतुं जेदर्शनते डुर्लभहोय तेनीपरेजा

एतुं ॥ १ ॥ इहाप्रमादना पाचप्रकार तथा आतप्रकारनी गाथाकहेते मझं विषय
कषाया निदाविकहाय पचमीजणिया ॥ एए पच पमाया जिव पाडंति संसारे ॥ १ ॥
तथाआतप्रकार कहेते पमाजयमुणिदीही जणित अतनेयउ ॥ अन्नाण संसक चेव ॥
मिह्जानाण तहेवय ॥ १ ॥ रागो दोसो मझंसो धम्ममिय अणायरो ॥ जोगाण डुप्पलि
हाण ॥ अठ्ठावक्कियवउ ॥ २ ॥

आपातरम्ये परिणामडु खे सुखे कथं वैपयिके रतोसि ॥ जमो
पि कार्यं रचयन् हितार्थी करोति विघ्नं यडुदकतर्क ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखते प्रथमतोसुखदायीते पण परिणामेडु खदायीते
तेकहेते हेचतुरआत्मातु आपातके० तत्कालमात्रतो रम्यमनोहरते पणपरिणाम
के० विपाककाले महाडु खदाइरूप एहवा विषयसंबंधी सुखमा सुंराच्योतो केमके
पोतानाहितने वाठनार एहवाजे जडके० सुखप्राणीहोय तेपण कोइकार्यकरेतो
उदकके० जेआगामिककालतुंफल तेहनुं तर्कके० विचार करीने परिणामे अहितका
रीहोयतेने त्यजेते तोतुचतुरबता परिणामे डु खदायी एहवाजे विपयाविक तेप्रतें
केमआचरेते एआचरवा तुजने योग्यनथी ॥ २ ॥

यदिजियार्थैरिह शर्मविदवद्यदर्णवत्स्व शिवग परत्र च ॥ तयो
मिथोस्ति प्रतिपहता कृतिन् विशेषदृष्ट्यान्तरजृहाण तत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेसंसारिकसुखनी अल्पतादेखाहेते हेचतुरआत्मा इहलोकनेविपे इं
डियार्थजे शब्दादिक तेणेकरीने वेच्युजे तुजसुख अनेवलीजे परलोके अर्णवके० त
मुडुत्तरिखु स्व शिवगंके० देवलोक अनेमुक्तिसंबंधीजेसुख तेसुखने मिथ के० आ
होमाहे प्रतिपहता एटलेशत्रुनावते केमके जिहाइडियार्थतुंसुखते तिहामुक्तिसुख
नथी अनेजिहा मुक्तिसुखतेतिहा इडियार्थसुखनथी तेमाटेविगोपदृष्टियेकरी तेवेहुमां
जेहनेतुंरुडोजाणे तेहने ग्रहणकर ॥ ३ ॥

भुक्ते कथं नारकतिर्यगादि दुःखानिदेहीत्यवधेहि शास्त्रैः ॥

निवर्तते ते विषयेषु तृष्णा विज्ञेपि पापप्रचयाच्च येन ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजविगोपें देखाहेते हेआत्मा देहवतप्राणी नरकतिर्यचगतीनाडु
ख केवाप्रकारेजोगवेते एटलुंतु शास्त्रमाथी जोइने अवधेहिके० निश्चयकर तोतुजने
निश्चयकी विषयनेविपे तृष्णानीनिवर्तिंथासे अनेपापना सचवायकीतुवीहेतोरहिश

गर्जवासनरकादिवेदना पश्यतोनवरतं श्रुतेक्षणैः ॥

नो कपायविषयेषु मानसं श्लिष्यते बुध विचितयेति ताः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहीजकहे हेपमितप्राणी अनवरतके० निरंतर श्रुतजे शाम्भूतेरूपी ईक्षणके० नेत्रकरीनेगर्जावास तथानरक आदिशब्दथी निगोट एकेडियादिक तेसं बंधीवेदनाउप्रतेंजोता यकां ताहरुं मानसके० चितते कपाय तथा विषयनेविषे नो श्लिष्यतेके० अशक्तनथाय एहेतुमाटे पूर्वोक्तवेदनाउने सम्यकरीतेंविचारीसतो ताहरुंचित विषयकपाययकी किचितमात्र उद्दिग्रनथाय ॥ ५ ॥

वधस्य चोरस्य यथा पशोर्वा संप्राप्यमाणस्य पदं वधस्य ॥

शनैः शनैरेति मृतिः समीपं तथाखिलस्येति कथं प्रमादः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बलीमृत्युनयदेखाफी प्रमादत्यजवानुं प्रतिबोधकरेहे जेमवधकरवाने का ठ्या एहवाजे चोरतथा बोकडाप्रमुखजेपण तेहनेवधनास्थानके लइजतां जेमजेमवधना स्थानकतरफ पगलानरे तेमतेमथोडेथोडे मृत्युपणनजीकआवे तेहनीपरें सर्वप्राणीओने थोडेथोडे घडी पहोर दिवस मास वर्षादिकने जावेकरी मृत्युदुकडो आवेते तेकारणमाटे आत्मानाहितसाधननेविषे विजंबकेमकरियें अर्थात् प्रमादत्यजीने सर्वथाधर्मनेविषे तत्परथाहुं ॥ ६ ॥

विज्ञेपि जंतो यदिऽ खराशो स्तदिडियार्थेषु रतिं कृथा मा ॥

तडुष्वं नश्यति शर्म यज्ञाक् नाशो च तस्य ध्रुवमेव दुःखं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनो शीघ्रके० तुरतनाशपणुंदेखाडीने जीवनेप्रतिबोधकरेहे हेजी वजोतु ड खनासमूहयकी बीहेते तो इडियार्थजे शब्दादितेहनेविषे रतिके० रागकेमकरेहे केमकेइडियार्थयीउपनुंजे शर्मके० सुखतेडागके० उतावलोज नाशपामेहे अनेते हनानाशपठि ड खतो ध्रुवके० निश्चल चिरकाललगें निश्चितते जेमप्रकाशनेअंते अंधकार निश्चयकीहोय तेमंसुखनेअंते ड.खपणनिश्चयकीजहोय ॥ ७ ॥

मृतः किमु प्रेतपतिर्हरामया गताः ह्य किं नरकाश्च मुञ्जिता ॥

ध्रुवाः किमायुर्धनदेहबंधवः सकौतुको यद्विषयैर्विमुह्यसि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ बलीप्रकारांतरेजीवने सुखनाप्रतिबंधकदेखाडेहे हेआत्मा प्रेतपतिजे यममृत्युजडण तेसुंमुओ के जतोरह्यो तथाडुष्टकारी आमयके० रोग यडुक्तं रो गाणं कोडीउ हवति पंचेव लस्कअडसही ॥ नवनवइसहस्ताइ उच्चसयाचेव पणयाली

૧૫૬૮૯૫૯૬૪૫ યાસે સાસે જરે દાહે કુઠિસૂત્રે જગંદરે ॥ યરસા અજીર્ણ દીહિ
મુહસૂત્રે અરોય ॥ ૧ ॥ અભિવેચણ કંઠુ અકળવાધાજલોયરે ॥ કુદે એમાડવા રો
ગા પીલયતિ સરીરિણ ॥ ૨ ॥ એસોલરોગ મહોટાકહ્યાઁ તેદેહનેઆશ્રવીજરહ્યાઁ તે
સુંદ્યપામ્યા તથાસાતનરક તેહનાબારણાતેસું મુડિતાકે ૦ ટંકાણા બંધથયા તથા
આયુષ ધન દેહ અનેસ્વજનજે બંધુતેસું ધ્રુવકે ૦ નિશ્ચલશાશ્વતાઁ જેમાટેતું સકૌતુ
કકે ૦ સહર્પવતચકો વિપયનેવિપે મોહપામેઁ એટલેમૃત્યુ રોગ અને નરક એત્રણ
જયતો વિચ્યમાનઁ અને આયુ ધન દેહ સ્વજન એતોઅસ્થિરઁ તોતુસહર્પપણુતે શા
કારણથીયરેઁ તેકાશ્તમજાતુનથી ॥ ૭ ॥

વિમોહ્યસે કિ વિપયપ્રમાદૈ ધ્વમાત્સુખસ્યાયતિહ સ્વરાશો ॥

તઞ્જર્થમુક્તસ્ય હિ યત્સુખં તે ગતોપમં ચાયતિમુક્તિદં તત્ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ હવેવિષયસુખતે નિદાનહુ સ્વરૂપઁ તેકહી જીવનેપ્રતિબોધેઁ હેઆત્માતુજને
વિપયનેપ્રમાદૈમિલીને નિદાન હુ સ્વરાશીકે ૦ હુ સ્વનાસમૂહ તેહને સુખનાપ્રમંથકી વિ
મોહ્યસેકે ૦ મોહપમાડેઁ એટલેહુ સ્વનાસમૂહનેવિપે સુખનીત્રાતિયે જેતુંમોહપામેઁ
તેમાત્ર વિપયપ્રમાદના વશચકીજપામેઁ એનાવાર્યેઁ તેમાટે ગર્હ્યુક્તકે ૦ તૃષ્ણારહિ
ત એહવોચકોતુજને ડપશમલક્ષ્ણરૂપ ગતોપમકે ૦ અનુપમસુખતે આયતિકે ૦ નિ
દાનમુક્તિનુદાતારઁ તેમાટે તૃષ્ણારહિત નિરિહ્તાસુખનેઆદર ૯ ઇતિશ્રીઅધ્યાત્મકલ્પ
દ્રુમે વિપયાવશતોપદેશ પટ્ટોધિકાર ॥ ૯ ॥

અથ કપયા ॥ રે જીવ સેહિય સહિષ્યસિ ચ વ્યયાસ્તા ત્વં
નારકાદિ પુ પરાજવન્નૂ. કપાયૈ. ॥ મુગ્ધોદિતૈ. કુવચનાદિ
નિરપ્ય ત કિ ક્રોધાન્નિહસિ નિજપુણ્યધન હરાપ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેસાતમેઅધિકારે કપાયાદિક ત્યજવાઆશ્રી ડપદેશકરેઁ ત્યાંપ્રથમ
કપાયતુફલકહેઁ હેજીવતું કપાયજે ક્રોધાદિકતેનાહેતુથી નરકાદિકનેવિપે પરાજવ
જેપીડા તેહનો જાજન થકો તે માહા હુ સહ વેદનાચો સહનકરી અનેવલીપણ
સહીશ તેમાટેમુગ્ધજે અજાણલોકનાકહેલા જે કુવચન ગાલપ્રમુખ ડલ્યાદિકતુઠકાર
ણોનેવાસે હર્જનજેવુજેપોતાનુ પુણ્યરૂપીયુવન તેનેક્રોધથીશુદ્ધણેઁ એટલેઅત્પકારણ
માટે કપાયકરીને હર્જનજેપુણ્યરૂપ ધનતેનેહરેઁ તેમાટેકપાયનકરવુ ॥ ૧ ॥

परान्निभूता यदि मानमुक्ति स्ततस्तपोखंडमत शिवं च ॥

मानादतिर्ध्ववचनादिनिश्च तपःकृप्यरतन्नरकादिदुःखं ॥ ५ ॥

वैरादियात्रेति विचार्य लालालान्नौ कृतिन्नाचवसंज्ञविन्यां ॥

तपोऽथवा मानमवान्निभूताविहास्ति नूनं हि गतिर्दिधैव ॥ ३ ॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेमानमुकवानु अनेराखवानुं फलकहेठे हेआत्मा परजेअन्यजनतेथी
अनिभूतिके ० अपमान आक्रोशादिकउपजेथके मानजेअहंकार तेनेमुकीआप जेणे
करीअखंमतपथी मोहप्राप्तिथाय अनेदुरवचनादिकेकरी जोमानआदरीशतो तपनो
कृप्यथाय तेतपकृप्यथके नरकादिकडु खथाज्ञो तथाआलोकेपण वैर धनहानि मरणा
दिकडु खथासे माटेहेनिपुणआत्मा एमपूर्वोक्तप्रकारे मानमुक्याथीजानठे अनेमान
आदखाथीअजानठे एवेवातोविचारिने आजवके ० एकजवसंवंधिनी अनिभूतिजेपरा
जव तेउपजेठतेपण तपनेराख अथवामाननेराख केमकेएकार्यमा वेजउपायठे पण
तेमाअनिभूतिनुंतो एकजजवनु दुःखठे अनेमानकखाथीतो तपकृप्यथाज्ञो तेवारे जवो
जवेडु खठे तेमाटेमानत्यजीने तपनेराख एवेकाव्यनोअर्थएकठे ॥ २ ॥ ३ ॥

श्रुत्वा कोशान् यो मुदा पूरितः स्यात् लौष्टार्थैश्चाहृतो लोमहर्षी ॥

य प्राणातिप्यन्यदोषं न पश्यत्येव श्रेयो जागृ लजेतेव योगी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकपायतज्याथी मुक्तिफलठे तेकहेठे जेयोगीसाधु आक्रोश गाल प्रमुख
सांजलीने आनंदपामी विचारेजे एगालिनुं अनिधेय मेंअनंतितवार अनुनव्युंठे एमचित
वी वलीजेलोह पापाणादिके हणायोथकोपणजेनुं रोमांचित हर्षितथाय अनेएम
चितवेजे आजमाहरे विशेषनिर्जराथइ एमजाणी वलीजेसाधुप्राणातेपण अन्यना
दोष तथाअवशुणनदेखे पणपोतानोजदोषदेखे एहवोजेयोगीश्वर मन वचन अने का
याथीशुचयोगवत तेउतावलो जश्रेयजेमोह तेनेपामे ॥ ४ ॥

को गुणस्तव कदा च कपायै निर्ममे न जसि नित्यमिमान् यत् ॥

किं न पश्यसि च दोषममीपां तापमत्र नरकं च परत्र ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेंशुक्तियेंकरी कपायमां गुणनोअजाव देखाडेठे हेआत्मा कपायजेक्रोधा
दिक तेणेतुजनेकोइवारे कोइपणगुणकखोठेके जेथकीतुंएकपायने नित्यप्रत्येसेवेठे व
लीआलोकेसंताप अनेपरलोके नरकनाडु खआपनार एवोजे कपायनोदोष तेनेतुन
थीदेखतोतुं जे तुंनिश्चितथको कपायनेसेवेठे ॥ ५ ॥

यत्कपायजनितं तव सौख्यं यत्कपायपरिहाणि नवंति ॥
तद्विशेषमथैवैतद्धर्क संविज्ञाव्य नज धीर विशिष्टं ॥ ६ ॥

अर्थ॥ वलीप्रकारातरे कपायत्यजनुं उपदेशेने हेआत्मा तुजनेकपायथी उपनुंजेसु
ख अनेकपायना परित्यागथी उपनुंजेसुख एवेनुविज्ञेपजे अधिकपणुं तथा उदकके
निदानो विपाकजेफल तेसम्यक प्रकारे विचारीने पढे हेधीरपणित एमाजेतुजने विशि
ष्टउत्तमजाणवामाआवे तेनेतुंआदरअगीकारकर ॥ ६ ॥

सुखेन साध्या तपसा प्रवृत्ति र्यथातथा नैव तु मानमुक्ति ॥
आद्या न दत्तेपि शिवं परा तु निदर्शनाद्बाहुबलं प्रदत्ते ॥ ७ ॥
सम्यग् विचार्येति विहाय मानं रक्तं दुरापाणि तपासि यत्नात् ॥
मुदा मनीषी सहतेऽनिनूती शूर क्षमायामपिनीचजाति ॥ ८ ॥

अर्थ॥ हवेतपकरवाथी मानत्यागनी डुकरता देखाडेने हेआत्मा जेम तपनीप्रवृ
त्तिसुखेसाध्यते तेममानमुक्तिजे माननुत्यजनु तेसुखेसाध्यनथी तो आद्याके पहेली
कहीजे तपप्रवृत्तितेमुक्तिआपवा समर्थनथी अने बीजीजेमानमुक्ति तेयद्यपिडु साध्यते
तोपणते मुक्तिआपवाने समर्थते बाहुबलनेदृष्टाते जेमबाहुबलने मानमुक्तिविना मात्र
तपथकीज केवलज्ञान उपनुंनहीअनेमानमुक्त्युं तेवारे तत्कालज्ञानउपनुं एवुसम्यग्
विचारीने मानत्यजीनेयत्ने करीडुर्जन एहवोजेतप तेनेराखतोयको क्षमानेविषे शूर
एवोजे मनीषीके पणित ते नीच जननो करेलो अनिनीति जेपराजव तेनेपण मुदा
के हर्षेकरीनेसहेने ॥ ७ ॥ ८ ॥ एवेकाव्यनोअर्थेएकठेने

पराजिनीत्याल्लिपकयापि कुप्यस्यधैरपीमा प्रतिकर्तुमिच्छन् ॥
न वेत्ति तिर्यङ्नरकादिकेषु तास्तैरनन्तास्त्वतुला नवित्री ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ वलीएपरिसह सहेवाआश्रीज उपदेशेने हेआत्मातु थोडीपण परनीकरे
लीजे अनिनीति पीडादिक तेणेकरी अनिनीतिना करनारजे पुरुषतेउपर कोपेने अने
वली पापकरीने तेहना प्रतिकारने वाढेने एटले पूर्वजन्मांतरना पापविपाकथकी प
राजवपामेने अनेवलीतेहना प्रतिकारपण पापेकरीनेज वाढेने परतुतेपापेकरीने तु
अनिनीतिजेपीडाओ तेतिर्यचनरकादिक गतिनेविषे अनन्ततथाअतुल मोहोटी एवि
नवित्रीकहेता पीडाथाजे एवुकांनथीजाणतो ॥ ९ ॥

धत्से कृतिन् यद्यपकारकेषु क्रोधं ततो धेह्यारिपट्टएव ॥

अथोपकारिष्वपि तन्मवार्तिकृतकर्महन्मित्रवर्हिर्दिपत्सु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेक्रोधकरवो तेवैरीनेज विपुक्ते तेकहेते हेपंमितात्मा जोतुं अपकारक शत्रुनेविपे क्रोधधरेते तो तेनेवदजेताह्रा अंतरगनाजे क्रोध मान माया लोच राग अनेदेष मलीठगत्रुते तेहनेविपेज क्रोधधर केमकेएवशत्रुथी वीजोकोइ तुजने वधारेडु.खदाइनथी अथवा उपकारक मित्रनेविपे जोतुक्रोधधरतो नथी तेवारेतुं सं सारमां अर्तिकारी एहवाज्ञानावर्णादिक कर्म तेनोहरणकरनाराजे उपसर्गादिकना करनार शत्रु तेनाउपसर्गनेकरवेकरी बाह्यदृष्टियेंतोते ताह्रागत्रुते पणकर्मद्वयकर वामां अनेपरलोचना अनंतसुखनीप्राप्तिकरवामां साह्यकारीथया माटे तत्वदृष्टियें जोता अन्यंतरपणे तेमित्रजावेज परिणम्या तेथी उपसर्गकारकशत्रुने तत्वदृष्टीये मित्रतुल्य जोइने तेमित्रनेविपे क्रोधनधरवो एजावार्थेते ॥ १० ॥

अधीत्यनुष्ठानतपःशमाद्यान् धर्मान् विचित्रान् विदधत्समायान् ॥

न लप्स्यसे तत्फलमात्मदेहकेशाधिकं तांश्च नवांतरेषु ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेमायात्यजवा आश्रीउपदेशेते हेअत्मातु अधीतिकेनणुं तथाअनुष्ठानजे. क्रियाआवश्यकदिक तथातपउपशमादिक नानाविधधर्म ते मायाके कपटसहित करतोयको मात्रतुं पोतानादेहने कष्टजआपेते पणतेथी व्यतिरिक्तके बीजफलकांइ नवांतरनेविपे पामीसनही वली नवांतरनेविपे तेधर्मनेपणपामीसन ही केमकेमायावीने बोधीपामवीडुर्लजहोय ॥ ११ ॥

सुखाय धत्से यदि लोचमात्मनो ज्ञानादिरत्नत्रितये विधेहि तत् ॥

दुःखाय चेदत्र परत्र वा कृतिन् परिग्रहे तद्वहिरांतरेपि च ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेलोचनत्यजवाआश्री उपदेशकरेते हेआत्माजोतु पोतानासुखनेअ ये लोचकरेते तोज्ञानादिक जे ज्ञानदर्शनअनेचारित्र एत्रणरत्ननेविपे लोचकर बी जीनधान्यादिक असारवस्तुथी कांहिसुखनथाय माटेहेचतुरआत्मा तुआलोके दु खनेअर्थे बाह्यधीनधान्यादिक अने अंतरगथी क्रोधमानादिक परिग्रहनेविपे लोच करिसनही ॥ १२ ॥

करोपि यत्प्रेत्य हिताय किंचित्कदाचिदल्पं सुकृतं कथंचित् ॥

माजीहरस्तन्मदमत्सराद्यैर्विना च तन्मा नरकातिथिर्नू ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ हवेजीवने सुकृतराखवाआश्रयी उपदेशेते हेआत्मातु कोइकाले कथंचित् न

ऐं कट्टे करीने काइ एक अल्पके० थोमुं पण सुकृत जेदनादिक तथा तपसंयमादिक ते प्रेत्यके० परलोकना हितने अर्थ करेढे ते सुकृतने मद मत्सर क्रोध लोभादिके करीने हारिसनही अने वली ते सुकृत विना सात नरकनो अतिथिके० परोणो थइशनही एटले ते सुकृत खोयाथी नरक गति थशे तेमाटे मद मत्सर आदिकने निवारीने सुकृतराखजे ॥ १३ ॥

पुरापि पापै पतितोसि ससूतौ दधासि रे कि गुणिमत्सरं पुन ॥
न वेत्सि कि घोरजले निपात्यसे नियंत्र्यसे शृंखलया च सर्वतः ॥ १४ ॥
अर्थ ॥ वली मत्सर त्यजवा आश्री उपदेशेढे हे आत्मा तु पूर्वपण पापें करीने संसारमां पडयोढे अने वली गुणवतने विपे शुभ मत्सर धरेढे एकान्ताथी जाणतो जे एमत्सर तो मुजने घोरके० अगाध दुख रूपियुं जेमा जलढे एहवा संसार रूपीया समुद्र मानां खेढे अने वली ताह्रा सर्वांगने निकाचित कर्मरूप सांके करी बांधेढे ॥ १४ ॥

कष्टेन धर्मो लवशो मिलत्ययं क्षयं कपायैर्युगपत्प्रयाति च ॥

अतिप्रपन्नार्जितमर्जुनं तत किमङ्ग ही हारयसे न न स्वता ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे आत्माने कष्टें उपाजित धर्म राखवानो उपदेश कहेढे हे आत्मा तु धर्म नुं एकल वलेशमात्र पण कष्टें करीने सचय कर के जेथ की ताहरो कपाये करीने युगपतके० समकाले घणाकालनो संचित करेलु जे क्षेपते एक वारे जे क्षय पामे तेमाटे हे मूर्ख घणाद्यधमे उपायें एहवुं अर्जुन जे सुवर्ण ते वायु एकरीने हाइति खेढे शुद्धारी जायढे एटले सुवर्ण रस वायुये हाखानी परे कष्टें उपाज्यो जे धर्म तेने कपाय रूप वायुये हरावेढे ते युक्त नथी ॥ १५ ॥

शत्रून् जवंति सुहृद कलुपी जवंति धर्मा यशांसि नि

चिता यशसी जवंति ॥ स्निह्यंति नैव पितरोपि च बांध

वाश्च लोकद्वयेपि विपदो जविनां कपायैः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवे कपायथी श्याश्या अवगुण थायढे ते कहेढे सप्तारी जीवने कपायें करीने मित्र तेशत्रू थाय वली धर्म जे तपदानादिक तेमे ला थाय वली चिरकालनो संचेलो यश तेपण अपयश सरखो थाय वली माता पिता तथा बीजा स्वजनादिक तेपण कोइ स्नेह न करे तेमाटे प्राणीने कपाये करी आलोके अने परलोके पण आपदा थाय. ॥ १६ ॥

रूपलान्जकुलविक्रमविद्या श्रीतपोवितरणप्रभुताद्यैः ॥

कि मदं वहसि वेत्सि न मूढानंतश्च स्वप्नशलाघवदुःखं ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवे जीवने मद निवारवा आश्री उपदेश कहेढे हे आत्मा तु रूप लान कुल पराक्रम विद्या लक्ष्मी तप दान ऐश्वर्य तथा आदिशब्दथी जाति परिवार स्त्री मं

द्विर इत्यादिकें करीने मद अहंकार झुंवहेते? हेमूर्खअनंतिवार पोताना अतिशये लाघवपणानुजे दुःख तेकेमनथी विचारतो? तुंपोतेंज अनंतिवार कुरूप जाजरहि त हीनकुल निर्वल मूर्ख दरिद्र। तपकरवाने अशक्त रुपण दास किकर एहवो अवतलो हतो त्यांपणसर्ववार्ते, हीनपणं अनुजथुं तोआजइहां झुंमदकरेते ॥ १७ ॥

विना कषायान्नजवार्तिराशि नवेच देव च तेपु सत्सु ॥ मूलं

हि संसारतरोः कपायास्तत्तान् विहायैव सुखी भवात्मन् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ वलीफरीने कपायनुंल्यजुंज घडेते. हेआत्मासंसारमां कपायविना संसार संबंधीनी आर्त्तिनोसमूह होयजनही अनेतेकषायेकरी विद्यमानठते नवार्त्तिनीराशि होयज केमके संसाररूपीयां वृद्धनुमूल तेकषायजे. माटेतेकपायनेहांमीनेसुखीथा. शांतिमुखनेपाम. ॥ १८ ॥

समीक्ष्य तिर्यङ्नरकादिवेदनाः श्रुतेक्षणैर्धर्मद्वारापतां तथा ॥

प्रमोदसे यद्विषयैः सकौतुकैस्ततस्तवात्मन् विफलैव चेतना ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविषयने ल्यजीशक्तोनथी तेप्राणीने शास्त्रजण्यो तेपणअफलजे ते आश्रीकहेते हेआत्मा श्रुतजेसिद्धांत तेनेजोवेकरीने तिर्यच नरक प्रमुखनी वेदनाने तथासर्वज्ञापित धर्मेनुंजर्जणपणुंते एमतेसम्यक्प्रकारेजाणीने पणजोतु कौतुकस हितयको विषयमाराचेते तेवारे ताहारो चेतनाजे ज्ञानदृष्टि तेनिस्फलजे केमके तुन रकादिकनाडु खने जाणतोठतोपण दुर्जनधर्मपामिने धर्मकरतोनथी ॥ १९ ॥

चौरैस्तथा कर्मकरैर्गृहीते दुष्टैः स्वमात्रेप्युपतप्यसे त्वं ॥ पुटैः

प्रमादैस्तनुजिश्च पुण्यधनं न किंचित्स्यसि लुठ्यमानं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ हवेधर्मरूपधन तेजुटातुंनथी तेआश्रीजीवने उपदेशकहेते हेआत्माचोर लोको तथा दुष्टकुलरूपकर्मकर जेदासादिकतेणे स्वमात्रके० मात्रबाह्यधनने अप ह्याठतां तुपरितापकरेते पणपोतानापोष्या एवाजेप्रमाद तथा तनुके० शरीर तेणेचो रनीपेवें लुटयुं एहजुंते ताहरं पुण्यरूप धन तेसर्वजुंटाइजायते माटेतेहनी रद्दाकर केजेथीतु नवांतरेसुखीथाय ॥ २० ॥

मृत्योः कोपि न रक्षितो न जगतो दारिद्र्यमुत्रासितं रोगांस्तेन नृपादि जा न च जियोनिर्णाशिताः षोडशः विध्यस्ता नरका न नापि सुखिता धर्मेस्त्रिलोकी सदा तत्कोनाम गुणो मदश्च विजुता का तेस्तुतीष्ठा च का २१

अर्थ ॥ वलीआत्माने शुणरहितपणुदेखाडी मदनांमवा उपदेशकरेढे हेआत्मा जोतें मृत्युनामुखथी कोऽप्राणीराख्योनथी तथा जगतजेविश्वतेतुं दारिद्र्याशपमां ड्युंनथी वलीसोलेरोगजे कासादिक तथाराजाअने चोरप्रमुखनाजय तेनाशपमाड्या नथी वलीसातजेनरक तेपणनिवाख्यानथी तथाधर्मकरीने त्रिचुवनने सदासुखीकीधुन थी इत्यादिकगुणमाहेलो एकगुणजोताहरामानथी तेवारेताहारोगुणतेम्यो, अनेतेगु एविना मदतेव्यो, तथा विचुताके० मोहोटाइतेशी, तथास्तुति प्रशसानीवांठा तेप एशी, एटलेपूर्वोक्त तथाविध कोऽगुणजोताहरामाहोयतो मदकरवोपणघटेढे पण तेविना तोजेमदकरवोतेसर्वे निर्थकढे तेमाटे मदमत्सरादिकत्यजवा ११ इतिश्री अध्यात्मकल्पद्रुमेविषयकपायाध्वशताधिकार सप्तम संपूर्णम्. ॥

अथशास्त्राण्याजित्योपदेशः॥ शिलातलाजे हृदि ते बहंति विशति सिद्धांत रसा न चांत॥ यदत्र नो जीवदयार्जता ते न जावनांकूरततिश्च लज्या॥ १॥

अर्थ ॥ हवेआठमेंअधिकारे शास्त्रगुणकेहेढे त्यांप्रथमउपमानेशिक्तातरेचित्तनुक विणपणुदेखाडेढे हेआत्माशिलाना तलियासरखा ताहराहृदयमां सिद्धांतरूपिया रसबहेढे पणतेथीतारोअंत.करण लिंगारेजेदातोनाथी केमकेएहृदयमा जीवदया रूप णीकोमलता तथाजावनाजे अनित्यत्वादिक तेरूपीयाअकूरनी श्रेणी देखाती न थी कोमलपृथ्वी जेम जलप्रवाहनेयोगें आईतापामे तथात्या अनेकअंकुरादिप्रगटे तेमआसनसिद्धिकजीवने सिद्धांतनायोगथी हृदयमा कोमलताथाय तथाजावनाप्र मुख शुनपरिणामपणउपजे अनेडुरसिद्धिकजीवने तोए शिलातलजुंढट्टांतजाणबु.

यस्यागमांजोदरसैर्न धौत प्रमादपंक स कथं शिवेचु ॥

रसायनैर्यस्य गदा कृता नो सुडुर्लभं जीवितमस्य नूनं ॥ १॥

अर्थ ॥ हवेवक्तिविशेषकरी सिद्धांतनुं माहात्म्यकहेढे जेप्राणिने आगमजेसिद्धांत तेरूपीया मेघनेरसेकरी प्रमादरूपीयो पंकजेकचरो तेधोवाणोनथी तेवाप्राणिमुक्ति छुंवावेढे एटले जेने सिद्धांतजाणवाथीपण प्रमादमटघोनही तेप्राणिपढे श्याथीप्र मादरहितथइ मुक्तिपामगो केमके सिद्धांतथीअधिक बीजोकोइ प्रमाद परिहारनो उपायनथी तेउपरदृष्टातकहेढे जेपुरुषने रसायनजेपारदादिक तेथीपण रोगकृयन पाम्यो तेनेजिवतव्य तेथणुजडुर्लभने एमइहांपणजे सिद्धांतजाणीने प्रमादरहितन थाय तोतेनेमुक्तिपामवी घणीज डुर्लभने ॥ १ ॥

अर्धातिनोर्चादिकृते जिनागमः प्रमादिनो दुर्गतिपापतेर्मुधा ॥

ज्योतिर्विमलस्य हि दीपपातिनो गुणाय कस्मै शलनस्य चक्षुषी ॥३॥

अर्थ ॥ हवेजेपुरुषसिद्धांतनणिनेपण प्रमादवतते तोतेहनुंनणवुं वृथातेते कहे
हे जेपुरुषप्रमादवत सर्वथा दुर्गतिनोपंडनार तेअर्चादिके० केवलपूजासत्कारादिक
नेजअर्थे सिद्धांतनणे एवोहोयतेहनु नणुं मुधाके० निष्फलजाणवु तेउपर दृष्टां
तकहेजे ज्योतिके० प्रकाशंकरिनेज मुंजाणोयकोदीवामांजइपडे एवोजे शलनके०
पतंग तेहनाच हूजेनेत्र तेकेवागुणनाअर्थेहोय एतोउलटाअवगुणकारीजयाय तेमप्र
मादिजीवरूपजे पतंगते अर्चासत्कारादिक ज्योतिमां मुंजाणोयको दुर्गतिरूप दीप
ज्वालामांपडेते त्यांसिद्धांतरूपचहुतेकांईकामनआवे सामोमोहकारीधाय ॥ ३ ॥

मोदंते बहुतर्कतर्कणचणाः केचिजयाघादिनां काव्यैः केचन कटिप
तार्थघटनैस्तुष्टाः कविख्यातितः ॥ ज्योतिर्नाटकनीतिलक्षणधनुर्वे
दादिशास्त्रैः परे ब्रूमः प्रेत्य हिते तु कर्मणि जडान् कुहंजरनिव तान् ॥४॥

अर्थ ॥ हवेतत्वज्ञानविना घणुंनणोपण व्यर्थते तेदेखाहेते केटलाएकपुरुष घ
णातर्कजेप्रमाण प्रमेयादिन्याय तेहनातर्कविचारनेविषे चणके० प्रतिष्ठित एवाढतां प
रवादिने जीपवाथकी हर्षपामेते तथावलीकेटलाक चितव्याअर्थनी रचनाएरच्यां
एहवेकाव्येकरिने कवीपणानीप्रसिद्धिथकी संतोषपामेते वलीकेटलाएक ज्योतिप नाट
क नीतिके० व्यवहार शास्त्र लक्षणके० सामुद्रिक तथाअथ गजलक्षणादिक धनुर्वे
दके० आयुध अन्यासनांशास्त्र आदिशब्दथी शकुन गरुडि इत्यादिक शास्त्रेकरिने सं
तोषपामेते पणपरलोकनेविषे हितकारीएवाजे संयमादिककर्मतेहनेविषेजो जडके०
अज्ञानतेतोतेसर्वेने अय्यात्मशास्त्रने अनुसारे अर्सेपेटजरा कहिये बैये एटलेअथ्या
त्मशास्त्रनेमूकीबीजासर्वजे पापश्रुतादिशास्त्र तेपेटजराइनाजवे ॥ ४ ॥

किं मोदसे पंडितनाममात्रात् शास्त्रेष्वधीती जनरंजकेषु ॥ तत्किं

चनाधीष्व कुरुष्व चाशु न ते नवेद्येन नवाब्धिपातः ॥५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजहदेहे हेपंफिततुं जनके० लोकनेरजनना करनार एहवाजे
शृंगार नाटककाव्यादिशास्त्र तेहनेविषेप्रवीणथको नाममात्रपंफितपणायी शुहर्षपा
मेते एलोकरंजकशास्त्रथी कांइअर्थार्थनीसिद्धिनी पणतुंशास्त्रनेजाणिने शीघ्रपणे
कांइकएहवीकरणीकर केजेणेकरिने तुजनेसंसार समुद्रमां बुभुंनयाय एटलेजिनाग
मजणिने तेहनेअनुसारे संयमआराध ॥ ५ ॥

बंधोऽनिश वाहनताडनानि क्लृप्तदुःखरामातपश्रुतिवाताः ॥

निजान्यजातीयजनयापमृत्यु दुःखानि तिर्यद्विवति दुःसहानि ॥३॥

अर्थ ॥ हवेतिर्यचगतिआश्री दुःखदेखाहेने अनिशके० नित्यबंधन तथा वाहन के० चारनुउपाडवु तथापराणादिकना प्रहारेकरी ताडन वली कृधा तृषा डरामके० दुष्टरोग आतप तडको तथाटाढव वायुइत्यादिक तथावलीखजातीनोनय जेम म ह्मिने महिपनोनय तथाह्मिने ह्मिनोनय तथाअन्यजातीयनय ते जेम मृगादि कने व्याघ्रादिकनोनय तथाअपमृत्युजे कुमरण खमृगप्रहारथी तथाआहेडीप्रमुख थी तथाजल दावानल विषमादिकयोगथी कृधातृपादिक गाढवेदना आक्रांतपणे अकालमृत्यु इत्यादिकप्रकारे तिर्यचगतिमा नयकरकरीन दुःखहोयने ॥ ३ ॥

सुधान्यदास्यानिजवान्यसूया नियोतगर्जस्थितर्जतीनां ॥

एव सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं कितत्सुखैर्वा परिणामदु खै ॥४॥

अर्थ ॥ हवेदेवगतिआश्रीदुःखकहेने नित्यप्रते मुयाके० फोकट अन्यके० पारकी सेवा करवी केमकेमनुष्यतो धननालोजे तथाआजीविकादिक कारणथी परनीसेवा करे अनेवेचतानेतो तेवोकोऽनिमित्तनथी तोपणसदाकाले इडादिकनीसेवाकरवी तथाआजवेवज्रप्रहारादिकनी पीडाअने अनिसूयाके० परस्पर ईर्ष्या देपादिकमा बलि अंतके० चवननुंनय केमके सरवार्थसिद्धिना देवतानेपण चवननुनयने तथागर्जा वासनुनय वलीडुर्गतिजे चांमालादिककुलें अथवातिर्यचनुंअवतारलेबु तेसबंधीनय इत्यादिक प्रकारे देवतानाजवमापण घणाप्रकारे असुखने तेमाटेपरिणामे दुःखकारी एहवाजे देवतासंबंधीसुख तो तेसुखेतुंथाय माटेतेसुखनेपण असुखकारीजाणवा ॥४॥

सप्तजीत्यनिजवेष्टविह्वानिष्टयोगगददु सुतादिचिः ॥

स्याच्चिरं विरसता नृजन्मनः पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेमनुष्यगतिआश्री दुःखकहेने धुंवके० निश्चेंकरीने सातजीतिजे १ इह लोक २ परलोक ३ आदान ४ आकस्मिक ५ आजीविका ६ मरण ७ अपयश एसातनय तथा अनिजवके० राजा चोर दुर्जननादिकथी पराजय तथा इष्टजे वध नजन स्त्री पुत्रादिकनोवियोग शत्रुप्रमुखनो योगके० संबंध तथा गदके० रोग वली दुःसुतके० कुपुत्र आदिशब्दथी कुनार्याप्रमुख इत्यादिकप्रकारेकरीने मनुष्यजन्मनु पण विरसपणुथाय तेकारणमाटे पुण्येकरीने मनुष्यजन्मनु सुंरसपणुकरवु ॥ ५ ॥

इति चतुर्गतिदुःखततीः कृतिन्नतिजयास्त्वमनंतमनेहसं ॥ हृदि

विज्ञाव्य जिनोक्तकृतांततः कुरु तथा न यथास्युरिमास्तव ॥६॥

अर्थ ॥ हवेउपसंहारकहेठे हेर्णमित्तात्मा एप्रकारे अनंतकालसुधी अतिशय जयनीकरनार एहवीचारगतिसंबंधीजे दु खनीश्रेणी तेप्रते जिनोक्त श्रीसर्वज्ञप्रणि त कृतांतजे सिद्धांत तेथकी तद्दयमां विचारिने जेम ए चारगतिना दुःखनीश्रेणीओ तुजने कोइयारे प्राप्तनथाय तेवो उपाय कर ॥ ६ ॥

आत्मन् परस्त्वमसि साहसिकः श्रुताद्वैर्यज्ञाविनं चिरचतुर्गतिदुःखराशिं॥१॥
पश्यन्नपीह न विज्ञेपि ततो न तस्य विच्छिन्नस्ये च यतसे विपरीतकारी॥७॥

अर्थ ॥ हवेआत्मा चारगतीना दु खजाणतोथकोपण धर्मेनेविपे तत्परथातु नथी तेवास्तेपरमअविचारीपणुं देखाडेठे हेआत्मातुं अविचारमांहेमुख्यतो केमके आसंसारमां चिरकाललगें जावीएहवोजे चारगतिनादु.खनोसमूहतेहने श्रुतसिद्धांत रूपनेनेकरी देखतोठतोपण बीकपामतो नथी वलीतेदु खना समूहनोविवेद करचा नेपण उजमालथातुनथी माटेतुं उपरातांकर्मनुकरनारओ केमके दु खवेद कर्मकर वानेबदले दु खवृद्धिकारीकर्मकरेठे॥७॥इतिशास्त्रोपदेशांतरगतचतुर्गत्याधिकारसमाप्त अथमनः ॥ कुकर्मजालैः कुविकल्पसूत्रजै निबद्धय गाढं नरकाग्निनिश्चिरं॥
विसारवत्पश्यति जीव हे मनः कैवत्तकस्त्वामिति मास्य विश्वसीः ॥१॥

अर्थ ॥ हवेचित्तदमन नामानवनमोक्षार कहेठे तेमांप्रथम आत्माने मनरूपशत्रु तु विश्वासकरवुनिपेधेठे हेजीवतुजने मनरूपी धीवर तेकुविकल्परूप सूत्रेयुष्या ए हवाजे कुकर्मरूपी जालो तेणेकरीगाढोबांधीने नरकरूप अग्नियेकरी मत्तोनीपरे चिरकाललगे पचावसे जेमधीवरपण मत्सने सूत्रनीजाले गाढोबांधीनेपठे अग्नीमांप चावे तेमइहापण एउपनयजाणुं माटेतुंताहरामनरूप धीवरनोविश्वासकरीसनही जेम ते मनरूप धीवरनाबनावेला कुकर्मरूपजालमांपडेनही एवीरीतेंवर्तजे ॥ १ ॥

चेतोऽर्थये मयि चिरत्नसख प्रसीद किं कुर्विकल्पनिकरैः क्षिपसे जवे मां॥
वर्द्धो जलि कुरु कृपां नज सविकल्पान् मैत्री कृतार्थय यतो नरकाद्विजेमि॥

अर्थ ॥ हवेआत्माबीहितोथको मनरूपमित्रने विनंतीकरेठे हेचिरकालनामित्रतु चेतहैयामाहे देहणाकालना सहचारीतु महाराउपर प्रसादकरीने एमाग विकल्पने समूहेकरीने मुजने आसंसारमां सुंनमावेठे तुजनेहुं हाथजोमीने कहुंहुं जेतुमहारा

उपर रूपाकरीने शुनविकल्पजे धर्म ध्यानलक्ष्ण तेहनी नजनाकरी आपणीमैत्री त
फलकर केमकेहुं हवे नरकना ड खयी बीहुंहुं ॥ २ ॥

स्वर्गापवर्गौ नरकं तथातर्मुहूर्त्तमात्रेण वशावश यत् ॥

ददाति जतो सततं प्रयत्नाक्षरं तदंतं करणं कुरुष्व ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने मनवशकरवाआश्री उपदेशआपेठे हेआत्माजे अत करण
वशतथा अवशथको जीवने अंतरमुहूर्त्तमात्रमांज स्वर्गमोहादिकना सुखप्रतेआपे
अनेनरकनी प्राप्तिपणकरावे एटलेमनवशथको जीर्णोठ तथाप्रश्नचदराजर्षि इत्या
दिकनीपरे स्वर्गमोहादिकआपे अने मनअवशथको तडुलमत्स्यादिकनीपरे अतर
मुहूर्त्तमात्रमा नरकप्रतेआपे तेमाटेतुताह्रा अंत करणनेज सर्वथाप्रकारेवशकर ॥३॥

सुखाय डु खाय च नैव देवा न चापि कालः सुहृदोरयो वा ॥

जवेत्पर मानसमेव जतो ससारचक्रभ्रमणैकहेतु ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेतेहिजकहेठे जीवने देवता तथा वर्षा जीत ग्रीष्मादिककाल तथा
मित्र शत्रुतेकोडपण सुखदायी तथादु खदाइनहोय पणएकमन तेहिजजीवने सुख
दायी तथा डु खदायीहोय हवे तेमनकहेतुठे तेकहेठे ससारसमुद्रमा भ्रमणजे ज
न्ममरणादिक तेहनुंएकहेतुठे एवचन सङ्कीर्णचेडी आश्रीजाणवु अन्यथा असङ्गीने
मनना अजावे पण ससारमा भ्रमण देखायठे ॥ ४ ॥

वश मनो यस्य समाहित स्यात् किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

हृतं मनो यस्य च डुर्विकल्पं किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥५॥

अर्थ ॥ जेप्राणीनेपोतानुंमन समाधिवतठतो वशवर्त्तिहोय तेहने नियमजे ?
शौच १ सतोष ३ स्वाध्याय ४ तप ५ देवताप्रणिधानादिक लक्ष्ण तथायमजे
प्राणातिपात विरमणादिक पाचमहाव्रत तेहनुंकार्यठे केमकेतेतोसर्वे मनवशकर
वाना उपायठे अनेजेवारेते मनवशथयु तेवारेतो ते सर्वगुण प्रथमजआव्या अनेजे
प्राणीनुं मन माताविकल्पेकरी हतप्रहृतठे तोतेहने नियमयमे करीने पणसुखवानुंठे
जेमठालीना गलाना स्तनधाव्याथी काइ अर्थसिद्धि नथाय तेमज मनवश थयाविना
यम नियमादिक पण व्यर्थ जाणवा ॥ ५ ॥

दान श्रुतध्यानतपोर्चनादि वृथा मनोनिग्रहमतरेण ॥ कपाय

चिंताकुलतोषितस्य परो हि योगो मनसोवशलं - ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जीवने एक मनवशययाविना दानतथा श्रुतसिद्धानुंनणुं तथाध्यान
तथा अर्चनजे देवपूजा आदिशब्दथी प्रासाद देवप्रतिष्ठादिक क्रिया तेसर्ववृथाजा
एवी पण तेमोक्षफलनी देनारनथाय केमके कपायजेक्रोधादिक तेसंबंधीनीचिंता
थकी उपनीजे असाता तेणेकरीरहित एहवुंजेमन तेहनुंवशवर्त्तिपणुं तेहिजपरम
योगे अने तेहिज अष्टाग योगनु सर्वस्व ॥ ६ ॥

जपो न मुक्त्यै न तपोहिजेदं न संयमो नापि दमो न मौनं ॥

न साधनाद्य पवनादिकस्य किं त्वेकमंतकरणं सुदांतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जीवने नवकारादिभूजप तथा बाह्य अन्यतर बेप्रकारनुंतप तथासंयम
चारित्र तथा दमजे इंडियदमन तथामौनजे वचननुंसंवर तथा पवनादिकनुंसाधन
आदिशब्दथी चोरासी योगासनप्रमुख तेकांइमुक्तिना देवावाला थायनही तेवारे
तुजने कितुके ० मुक्तिप्राप्तिनो शोचपायजे तेकहेजे जेणेरुडीरीते पोतानुंअंतकरणजे
मनतेहने वशकथुं तोतेहिज एकमुक्तिनुं दातार होय ॥ ७ ॥

लब्ध्वापि धर्मं सकलं जिनोदितं सुदुर्लभं पोतनिजं विहाय च ॥

मनःपिशाचग्रहिलीकृतः पतन् जवांबुधौ नायतिदृग्जगो जनः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ जडके ० हेअज्ञानीप्राणी अतिशयेंकरीपामनुंजुलन प्रवहणसरिखो एह
वोएसर्वज्ञप्रणीत संपूर्णधर्म तेप्रतेंपामिने वलीतेहनेठांमिने मनरूपिओ पिशाचके ०
नूततेणेघहेजोकखोथको संसारसमुड्मांपमता आयतिदृग्के ० उत्तरकालनो विचार
करतोनथी एटजेएमनथी विचारतोजे प्रवहणरूपधर्मनेठादी संसारसमुड्मां जंपापा
तखाउंनुं तेथी आगलें हवे महारी शीगति थासे ॥ ८ ॥

सुदुर्जयं ही रिपवत्यदोमनो रिपूकरोत्येव च वाक्तनू अपि ॥

त्रिभिर्द्वतस्तद्विपुञ्जिः करोतु किं पदीजवन्डुर्विपदा पदे पदे ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माअतिशय दुर्जयएहवुंजे ताहूंमन तेपोतेंशत्रुपणुं आचरेजे अ
नेवली, वचनतथाकायानेपण शत्रुकरेजे मनडुष्टके वचनतथा कायानाव्यापारपण
डुष्टाय तेकारणमाटे मन वचन तथाकाया एत्रणेशत्रुयें पराजव्यो एहवोतुंपंगेंपंगें डुष्ट
विपदा जे नरकादिक तेहनुं नाजनथातोथको तुमुंकरे एटजेताहरोकांइचाजतुं नथी ॥ ९ ॥
रे चित्त वैरि तव किं नु मया उपराधं यदुर्गतौ क्षिपसि मां कुविकल्पजालो ॥ जा
नासि मामयमपास्य शिवेस्ति गता तत्किं न संति तव वासपदं ह्यसंख्याः १०

અર્થ ॥ હેચિત્તરૂપવૈરી મેં તાહરોશો અપરાધકીધોઢે કેતુમુજને વિકટપરૂપજાલેં
વાંધીને ડુર્ગતિમાનાલેઢે જોતુમજાણતોહોયજે એજીવમુજનેપરિહરીને મુક્તિજનારઢે
તોપણતાહરે વશકરવાનાસ્થાનક વલીમહારાશિવાય બીજાઅસરખ્યાતા સંતારીજી
વસુંનથી એટલે એકદુંજતોરહ્યો તોપણ તાહરેવીજાનીશીલોટઢે ॥ ૧૦ ॥

પૂતિશ્રુતિ.શ્વેવ રતોર્વિદૂરે કુષ્ટીવ સંપત્સુદ્દશામનર્હં ॥

શ્વપાકવત્સજ્જતિમંદિરેપુ નાર્દેત્રવેશં કુમનોદ્દતોગી ॥ ૧૧ ॥

અર્થ ॥ હવેમનનાઅવશપણાચકી બહુપ્રકારના અવગુણચાયઢેતેદેલાઢેઢે હુષ્ટ
મનેકરીસંતાપપામ્યો એહવોજેપ્રાણી તેકુહ્યાકાનના કુતરાનીપરેં રતિજેનિવૃત્તિતેહથી
વેગેલોહોય જેમ કીફેલાધો એહવોજે કુતરોતે ફિદાપણરૂણમાત્ર રતિપામેનહીતેમ
કુવિકટપચિત્તનોધણી તેપણરતિરહિતહોય વલીકોઢીઆનીપરે સંપદારૂપણીજે સુદ્ધ
શાસ્ત્રોરૂપ ઇત્તમકન્યાઓ તેહેનેવરવાઅયોગ્યહોય જેમકોઢીઆનેકોડપણ ઇત્તમક
ન્યાવરવાવાઢેનહી તેમહુષ્ટચિત્તવતપ્રાણીને સૌજાગ્યાદિક કોડપણસપદાઆશ્રયેનહી
વલીસદ્ગતિરૂપજેમદિર તેહેનેવિપે શ્વપાકકે ૦ ચડાલનીપરે પ્રવેશકરવાનપામે ॥ ૧૧ ॥

તપોજપાદ્યા સ્વફલાય ધર્મા ન હર્વિકલપૈર્હતચેતસ સ્યુ ॥

તત્સાધ્યપેયે સુનૃતેપિ મેહે ક્ષુધાતૃપાન્યા પ્રિયતે સ્વદોપાત્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ ॥ માટેવિકલપેકરી જેહનુંચિત્તપીડાણુંઢે એહવાપ્રાણીને નપજપ્રમુલ્લખજેયર્મ
તેપોતપોતાના ફલનુંદેવાવાલોનથાય અને કુવિકટપચિત્તનોધણી ધર્મક્રિયાકરતોય
કોપણ મોહફલપામેનહી તેવપરદૃષ્ટાતકહેઢે જેમકોડ અપુણ્યવતપ્રાણી સ્વાનપાના
દિકે નરેલાઘરમાંપણ પોતાના રૂપણતાદ્યાદિકદોષથી હુલ્લટ્પણાવેપીડાય તેમફહા
પણ કુવિકટપચિત્તવતપ્રાણીતે ઠટેધર્મેપણ પરજવેસીદાય ॥ ૧૨ ॥

અકૃત્સાધ્યં મનસો વશીકૃતાત્ પર ચ પુણ્ય ન તુ યસ્ય તદ્વશં ॥

સર્વંચિત્ત પુણ્યચયૈસ્તદ્ગુણૈઃ ફલૈશ્ચ હીદીહૃતક કરોતુ કિં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ ॥ એકમનના વશકરવાથી વીજુંસર્વપુણ્યતે મુલેસાધ્યઢે અનેતે મન જેહેનેવ
શનથી તેપ્રાણી પુણ્યનેસમૂદેં તથાતેપુણ્યજનિતફલેંકરીને વાઙિતઢે તેફોકટઢે એટ
લેમનવશવિના પુણ્યની તથાપુણ્યજન્યક ફલની ફોકટ આશારાલેઢે તેમાટે હીદી
ફિતિલેદે એવાપડો પ્રાણી સુંકરે પઢે તેહેને એકે ગતિનથી ॥ ૧૩ ॥

अकारणं यस्य सुझर्विकल्पैर्हतं मनः शास्त्रविदोपि नित्यं ॥

घोरैरघैर्निश्चितनारकायुर्मृत्यौ प्रयाता नरके स नूनं ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ यद्यपिसिद्धातनोन्नतनारके तथापिजेहनुंमन अकारणके० उपसर्गादि ककारणविना पण नित्ये अतिशयेकुविकल्पेकरी पीडितते तेपुरुषमहारौडपापेकरीने दृढकीधुंते नरकायुजेणे एहवुंथकोते सर्वथा मुद्यापढी नरकमांजजशे ॥ १४ ॥

योगस्य हेतुर्मनसः समाधिः परं निदानं तपसश्च योगः ॥

तपश्च मूलं शिवशर्मवल्या मनःसमाधिं न ज तत् कथंचित् ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ मननीसमाधिजे एकाग्रता तेहिज योगनुंहेतुते अनेवलीयोगजे अष्टांग लक्षण तेतपनुंपरम उत्कृष्टकारणते अनेतेतपतो मोहसुखरूपणी वेलीनुंमूलते मा टेहेआत्मा जेतेउपाय करीने मननीसमाधिनेआदर केमके मननीसमाधिथी योग अने योगथी तप तथा तपथीमोहसुख एमपरपराये सर्वसिद्धिपामे ॥ १५ ॥

स्वाध्याययोगैश्चरणक्रियासु व्यापारणैर्द्वादशज्ञावनाभिः ॥

सुधीस्त्रियोगी सदसत्प्रवृत्तिः फलोपयोगैश्च मनो निरुंध्यात् ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेमनसमाधिना उपायकहेते स्वाध्यायजे जिनागमतेहनायोगनुं वहेवुं आंबिलादिक तपविशेष तेणेकरीने तथाचारित्रसंबंधीनी क्रियानेविषे प्रवर्त्तवेकरी वलीअनित्यादिक बारज्ञावनायेकरीने वली त्रियोगीजे मन वचन कायानायोग ते होनी सदसद्प्रवृत्तिके० नलोअने जूडोव्यापार तेहना फलनुं उपयोगजे विचारणा एटलेत्रियोगना शुभव्यापारनो शो फलते एहवीविचारणा अने अशुभव्यापारनोशो फलते एहवाजे उपयोगदेवा इत्यादिक प्रकारेकरी मननेवशकरवुं ॥ १६ ॥

ज्ञावनापरिणामेषु सिंहेष्विव मनोवने ॥

सदा जाग्रत्सु दुर्ध्यानसूकरा न विशंत्यपि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवली एसर्वप्रकारमा पण ज्ञावनापरिणामने विशेषदेखाडेते मनरूपी आवननेविषे सिंहसरिखाजे ज्ञावनाना परिणाम तेमांसर्वदासावधानरहेथके दुर्ध्या नजे आर्त्तारौडध्यान तेरूपजे सूअरोते प्रवेशपणकरीशकेनही तोतिहां तेसूअरो वासकरवानेतो सर्वथानंजपामे ॥ १७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पडुमे चित्तदमनाभि धानो नाम नवमोअधिकार संपूर्ण थयो. ॥ ९ ॥

अथ सामान्यतो वैराग्यधर्मोपदेशः ॥ किं जीव माद्यसि हसस्य
यमीहसेऽर्थान् कामांश्च खेलसि तथा कुतुकरशंक. ॥ चिद्धि
प्सु धीरनरकावटकोटरे त्वा मन्यापतल्लवु विजावय मृत्युरक्त. ॥१॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी वैरागोपदेशनामा दसमोऽधिकांशकहेते तेमाप्रथमजीव
ने मरणसर्वधीनयदेखाडेते हेजीवतु मदशानोकरेते तथासुहृते वली अर्थजेसुव
रूपपादिक तेहनेसुवाडेते तथावली नि शकबतो कौतुकेकरीने कामजे शब्दादिक
विषय तेप्रतेसुंरमेते तुजनेतो जयंकर नरकरूपजे खाइ तेमानाखवावाबतो एवो मृ
त्युरूपजे राक्षस तेउतावखुं तारेसन्मुखआवतु साजलीने नि शकरहिशनही ॥१॥

आलंबनं तव लवादिकुठारघाताग्निदंति जीविततरुं न
हि यावदात्मन् ॥ तावद्यतस्व परिणामहिताय तस्मि
न् विज्ञे हि क कच कथं जविता स्वतंत्र ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेआवपुंविद्यमानबते जीवनेधर्मकरबु उपदेशेते हेआत्माताहरो आ
लंबनआधारभूत एहवोजे जीवितव्यरूपवृक्ष तेप्रते लवादिकजे लव जेश कृण घ
डी मुहूर्त्तप्रमुखकालमान तेरूपीया कुहामानाघाव जाहांलगेडेदेनही तेहधीपहेजां
ज परिणामहितजे निदानहितकारी तपसंयमादिक तेहनेअर्थेवद्यमकर जेष
कीताहरो जीवितव्यरूप वृक्षदेयापठि फरीतेहने नवपल्लवकरवाने किहाक कोइकप्र
कारें पण मत्रउपायथासे जेणेकरीतु जीवितव्यरूपतरुने नवपल्लवकरीस एटजेह
एकणे जीवितव्यरूप वृक्षदेदातुंजायते तेवेदाइगयापठि फरीतझकरवातु कोइउपा
यनथी तेमाटे आत्महितनेविपे तत्परथावु एहिजथेएउपायते ॥ २ ॥

त्वमेव मोग्धा मतिमान् त्वमात्मन्नेष्टाप्यनेष्टा सुखदुःखयोस्त्वं ॥

दाता च ज्ञोक्ता च तयोस्त्वमेव तच्चेष्टसे किं न यथाहिताप्ति ॥३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वकरणीते आत्मानेआधीनते एहवुकहिने विशेषेप्रेरेते हेआत्मातुं
मोग्धाके० मूढतासहिततो अने मतिमान्के० ज्ञातापणतुगे वजीसुखनु वांढक अ
नेइ खनुंअवाठकपणतुगे तथासुखअनेइ खनुंदाता अनेनोक्तापणतुजगे केमके सु
खइ खते स्वरुतकर्मथीजथायते यहुंत श्रीउत्तराध्ययने अप्पानईवेअरणि अप्पामे
कूमतामली अप्पाकामडुवाधेणु अप्पामेनंदणवण अप्पाकत्ताविकत्ताय इत्यादिक
माटे जेरीतें ताहरीआत्माने हितनीपजे तेमजकानथीकरतो ॥ ३ ॥

कस्ते निरंजन चिरं जनरंजनेन धीमन् गणोस्ति परमार्थदृशेति पश्य ॥
तं रंजयाशु चरितैर्विदग्धैर्नवाब्धौ यस्तां पतंतमवलं परिपातुमीष्टे ॥४॥

अर्थ ॥ हवेलोकनेरीजवतोथको आत्मापोतातुं हितकांश्चरतो नथी ते आश्रयी उ
पदेशे हे निरंजन हे निरलेप आत्मा हे बुद्धि वंत हे हिताहितविवेकना जाण चिरकाल
जावजीवलगें लोकतुंरीजवतुं एटलेमलीनवस्त्र धारण करी बाह्यक्रिया देखानीने शू
न्यचित्ते तामेतामें उपदेश आपोने लोकतुंमनरीजवतुं तेथीतुजने शोणुण्ठे एटलुंत
त्वदृष्टे विचारी परमार्थदृष्टीयेजोतां लोकरीजव्याथी आत्माने अर्थसिद्धिकांश्च नथी
तेमाटे लोकरंजनलजीने उतावलोथयी विशदके० निर्मलजे चारित्र तपसंयमादिक
आचरण तेणे करीने श्रीवीतराग तथातेमनाजापेलाधर्मनेरीजव जेयकीतुजने अ
वलंके० परजवें संवलेरहित संसारसमुद्रमां पडताथका राखवाने समर्थथाय केमके
संसारमां पडता एकधर्मज आधार आपणे पणलोककोइ आधार आपणे नही ॥४॥

विधानहं सकललब्धिहं नृपोहं दाताहमद्भुतगुणोहमहं गरीयान् ॥

इत्याद्यहंकृतिवशात् परितोषमेपि नो वेत्ति किं परजवे लघुतां न वित्री ॥५॥

अर्थ ॥ हवे अहंकारनिवारवा उपदेशे हे आत्मा हुंपंफिततुं हुंसर्वलक्ष्मीये स
हिततुं हुंराजातुं हुंदातारतुं हुंअद्भुतगुणवतुं तथाहुंमहोदोतुं इत्यादिकजे पोता
नामनकल्पित अहंकार तेहनावश्यकी तुं परितोषके० हर्षपामेठे पणजन्मातरें
जाविनी एहवीतेपदार्थानी लघुताप्रते कांविचारतो नथी जेजेपदार्थनेतु आजवमां
हुंपदेकरेठे तेतेपदार्थनीतुं परजवेंहीनतापामिस इतिजाव ॥यद्भुक्तं योगशास्त्रे ॥जाति
ज्ञानकुजैर्ध्वं बलरूपतप श्रुते ॥ कुर्वन् मदं पुनस्तानि हीनानि लज्यते जन इति ॥५॥

वेत्ति स्वरूपफलसाधनबाधनानि धर्मस्य तं प्रजवसि

स्ववशश्च कर्तुं ॥ तस्मिन् यतस्व मतिमन्नधुनेत्यमुत्र

किंचित्त्वया हि न हि सेत्स्यति ज्ञोत्स्यते वा ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे आत्माने इहजवें धर्मकरवानी प्रेरणाकरेठे हे बुद्धिवत प्राणी तु धर्मतुं
स्वरूपजे क्वात्यादिकदशविध लक्षण तथा धर्मतुं फलजे मोक्षादिक तथा धर्मतुं साधन
जे मनुष्यजन्म आर्यकृत्रादिक तथा धर्मना बाधकजे कुजन्म कुक्षेत्र प्रमाद मिथ्या
त्व इत्यादिक सर्वप्रकारने वेत्तिसके० जाणेठे अनेवली स्ववशके० पोताने वशेंथको ध
र्मकरवानी समर्थपणढो पणतिर्यच नारकीनीपरे परवश तथा धर्मकरवाने असमर्थ

नथी तेमाटे आनवमाज धर्मेनेविषे उद्यमकर केमकेफरी परनवेते काइ सीजेनही
तथा तुजने तेवा धर्मेनु फरीकाइ जाणपणुपण नहीथाशे माटे ॥ ६ ॥

धर्मस्यावसरोस्ति पुञ्जपरावर्त्तैरनंतैस्तथा यात संप्रति जीव हे प्रस
हतो दुःखान्यनेतान्ययम् ॥ स्वल्पाद् पुनरेप दुर्लभतमश्चास्मिन् य
तस्वार्हतो धर्मं कर्तुमिमं विना हि न हि त इ खक्षय कर्हिचित् ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने धर्मेनुअवसरजणावेळे हेजीवअनताइ ख सहित तुजने
अनंते पुञ्जपरावर्त्तै सत्सारमानटकता सप्रतिके० हमणा आनवमा धर्म करवानुअव
सरआव्योळे अनतउत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी प्रमाण एकपुञ्जपरावर्त्त थाय ते
हनुस्वरूप अथातरथीजाणवु एधर्मेनुअवसरते थोडाजदिवसजगणे फरीपामवु घ
णुडुर्जने तेमाटेअवसरे श्रीजिनोक्तधर्म करवाने उद्यमकर केमके एजिनोक्तधर्म
विना ताहरे किवारेपण जन्ममरणादिकना इ खनो क्यथवानुनथी माटेजोड ख
तुं अतकरवाने वाठतोहोयतो एअवसर पामिने धर्मकरवाने तत्परथा ॥ ७ ॥

गुणस्तुतिर्वागसि निर्गुणोपि सुखप्रतिष्ठादि विनापि पुण्यं ॥

अष्टागयोगं च विनापि सिद्धिर्वातुलता कापि न वा तवात्मन् ॥८॥

अर्थ ॥ हवेअयुक्तवाठकपणाथी जीवनुबाहुलापणदेखाडेहे हेआत्मातुझानदर्शन
चारित्रादिकगुणेरहितथकोपण गुणस्तुतिजे पोतानीप्रशसा लोकनामुखथी कीर्तिना
वरणनने वाळेते तथापुण्यविनापण सुखने तथा प्रतिष्ठाके० गौरवपणानेवाळेते व
ली अष्टागजेयोग यम नियम आसन प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधि
एआवयोगविना पण सिद्धिअष्टकर्मकृत्यलक्षण सिद्धनाआवगुण अथवा सिद्धिते
अष्टमहासिद्धि लघिमा वशिता ईशिता प्राकाम्य महिमा अणिमा यत्नकामावसायि
ता प्राप्ति तेप्रतेतुवाळेते माटेहेआत्मा एताहरो बाहुलापणुंते कोइअपूर्वनजुजदेखा
यळे केमके कारणनी सामग्रीविनाज कार्य नीपजाववानी अजिलापाकरेते ॥ ८ ॥

पदे पदे जीव पराजिन्तुती पश्यन् किमीर्ष्यस्थधम परेज्य ॥

अपुण्यमात्मानमवैपि किं न तनोपि किंवा न हि पुण्यमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेबीजानाकरेला अपमानथी जीवईर्षाकरेते तेआश्रीउपदेशकरेते हे
जीवतु पुण्यरहितपणाथी अधमके० नीचअवस्थापाम्योथकोपण पगेपगे बीजानी
करेली जे अजिन्तूतिके० अपमान आक्रोशादिकते देखीने परेज्य के० तेलोकउपरे
सुं ईर्षाके० क्रोधकरेते पणपोताना आत्मानेज पुण्यहीन केमजाणतो नथी जेपुण्य

हितहोय तेहनेतो पगेंपगें पराजवथाय तेमांसुं महोटीवातळे एमकांविचारतोनथी अ
थवानिश्चेथी पुण्यजेकमकरतोनथी केजेयकी कोइपराजवनथाय ॥ ९ ॥

किमर्दयन्निर्दयमंगिनो लघून् विचेष्टसे कर्मसु हि प्रमोदतः ॥

यदेकशोप्यन्यकृतार्दन. सहत्यनंतशोप्यंगयमर्दनं नवे ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माप्रते परनेपीडातुं फलकहेळे हेआत्मातुं निर्दयपणेकरी ताह्रा
यकी लघुके० निर्बल एहवाजे अंगीके० प्राणी तेहनेपीडतोयको तु प्रमोदत के०
हर्षेकरी पापकर्मविषे सुंप्रवर्तते केमके एकवारपण जेप्राणिये अन्यजीवने पीडाउ
पजावीहोय तेप्राणीअनंतिवार संसारमांपीडासहे चडुक्तं तिव्वयरेउपडसे सयगुणि
उसयसहस्सकोडियुणा ॥ कोडाकोडियुणोवाहुळ विवागो बहुतरो वा इति ॥ १० ॥

यथा सर्पमुखस्थोपि नेको जंतूनि नह्येत् ॥

तथा मृत्युमुखस्थोपि किमात्मन्नार्दसेऽगिनः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ हवेतेउपर दृष्टांतकहेळे जेम नेकजे मेढको तेसर्पनामुखमां रह्यो अर्द्धग्रसित
थको पण जंतुजेन्हाणा कुड्जीवतेप्रतेखाय तेम हेआत्मा तुपणमृत्युना मुखमां र
ह्योयको पण अन्यप्राणीआने सुंपीडाआपेते ॥ ११ ॥

आत्मानमलपैरिह वंचयित्वा प्रकल्पितैर्वा तनुचित्तसौख्यैः ॥

नवाधमे किं जन सागराणि सोढासि ही नारकडु.खराशीन् ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेइहजवें हिंसाजनित अल्पमात्रसुखथी परजवे अनंताड ख सहेवा
पडशे तेकहेळे हेजन हेसंसारीप्राणी प्रकल्पितके० तेताहरी कल्पनामात्रथी ड ख
नेज सुखकरीमान्या तेपणवली अल्प तुळ रूप स्थायी एहवाजे मनवचनकाया
संबंधीसुख तेणेकरी इहजवे तुंगायेततो हाहाइतिखेदे नवजे चारगतिरूपसंसार
तेमां अधमजे नरकतेहनेविषें घणाक सागरोपमसुयी नारकीनाजेड खसमूह तेसहे
वाने सुंतत्परथायते ए विषय सुखते ड खजते पणकल्पनामात्रथी एनेजीवसुख
करीमानेते ॥ १२ ॥ यदाह नर्तहरि ॥ तृपा शुष्यत्यास्ये पिबति सजिज्ञं स्वाड सुरजि
जुधार्त. सन् शालीन् कवलयति मांसाज्यकवलान् ॥ प्रदीप्ते रागाग्नौ सुदृढतरमां
श्लिष्यति वधूं प्रतीकारो व्याधे. सुखमिति विपर्यस्यति जन ॥ १३ ॥

नरभ्रकाकिण्डविदुकाश्च वणिकत्रयीशाकटजिह्वाकेश्यैः ॥

निदर्शनैर्द्वारितमर्त्यजन्मा डु.खी प्रमादैर्बहु शोचिताऽसि ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ बलीतेहिजअर्थ उत्तराव्ययनसूत्रना दृष्टातेकरी दृढकरेहे हेआत्मातु प्र
मादजे मद्यादिकपाच तेनावगथकी मनुष्यअवतारहारीने पठेपरजवेडु खीओथको
उरत्रजेबोकडो कागिणी उदकाबिडु आम्रवातकीराजा वणिकत्रयीजे त्रणव्यापारी
शाकटजे गामावाहक जिहुकजेराक इत्यादिकोनादृष्टातेतुपण घणुंशोचनाकरीस ॥ १ ३

इहासंक्षेपथी उरत्रादिकना दृष्टातलिखेहे तेमाप्रथम उरत्रनुदृष्टातकहेहे जेम
कोऽगाममा कोऽकनाघरमध्ये एकबोकडोहतो तेकोऽक प्राहुणाआवसे तेवारे ए
हनुंमास काममाआवशे एमचित्तवीने तेघरनामाणसो तेबोकडाने अन्नादिकेपोपेहे
अनुक्रमेते बोकडो घणुपुष्टशारोथयो हवेतेहनेतेहवोदेखीने एकवाठडो मनमाखेद
पाम्योथको क्रोधधरीने दोहतांगेपरसुजे पोतानीमातातुंडुय तेहनेधावेनही तेवारे
माताये क्रोधनुंकारणपुठेथके कहेवालागो हेमाताजूओने आबोकडो यथेष्ट अ
न्नादिकखायते तेथीकहेवो पुष्टयइरह्योहे एहनेपुत्रनीपरेपालेहे नानाप्रकारना अ
लंकारपहेरावेहे अनेमुजनेतो पोतानीमातातुंडुय तेपणकोऽधीवादेतो नथी तथासुका
तृणतेपण वखतउपर पूरामलतानथी एहवुसानजी मातायेकसु आउरचिणाइ
पया जाइचरसिनंदिउ ॥ सुकृतिपोहलातेहि एय दीहाउलरक्षण ॥ १ ॥ हेवत्स जेमरोगीउ
मरवापडयोहोय तेहनेजेकाइ खावामांगे तेआपे तथाफुलनीमाला प्रमुखपहेरावे तेम
एबोकडानेपण वय्यममननीपरे गृंगारादिककरेहे पोपेहे पणकोऽप्राहुणाआवसे तेवा
रेपरीहाजणासे तेसांजली वत्सठानोरह्यो पठेकोऽकदिवशे तेहनेघरेप्राहुणाआव्या
तेवारेतेबोकडानेबाधी उचूकरी घणुतडफडतो जीनकाढतो दीनस्वरे आरडतो मृत्युप
मादयो तेहनामासने खडोखडकरी पचावीने प्राहुणासहितसकुटुवे धरधणिये नक्त
णकीर्यु तेवृत्तातदेखीने वाठडो नयपाम्योथको सुख्योतरस्योथकोपण मातातुंडुधपीये
नही तेवारेमाताये पुठेथके वत्सबोओ हेमातामे बोकडानीएहवी जूमीअवस्थादीठी
तेथीमुजने वाववानीपण वांठाथातिनथी एमइहापणएउपनय जोमवो जेमतेबोक
डोजीवतव्यनीवाठाये निर्जयपणे यथेष्टपुष्टयातुंथको प्राहुणाआवे मृत्युपाम्यो
तेमहेआत्मातुपण प्रमाटेपुष्टयको यथाऽन्नायेविचरेहे पणमृत्युआवेथके मनुष्य
जन्महारीतरकादिकना उ खपामि घणुशोचपामीस

हवेवीजुंकागणीनुदृष्टातरुहेहे जेमकोऽकराक परदेशेजइ मजूरीकरीने एकहजार
सोनया कमायो पठेपोतानदेश तरफचाओ तेवारेरेस्तामाखरचीतारु एकरूपकवटा
वी तेहनी (८०) कागणीसाथेराखी बीजासर्वेडव्यनी वांसलीनरी सीवीनेराखी एक
दिवसे किहाकमार्गमा विश्रामस्थानके एककागणीवीसरी ते सथवारासाथें आगजें

जातांसांजरी तेवारंरंकेविचाखुंजे एककांगणीनीखोटे रखेनेबीजुंरूपक वटावबुंपडे इमचित्तवी सथवारोमूकी इव्यनीवांसली किहांकगोपवीने तेकांगणीजेवा पाठोव ल्यो आचीनेजुएनेतो कांगणीकोइकलइगुं अनेपाठोफरीनेजुएतो वांसलीपण को इकलेइगुं पठेनिराशययी अतोत्रष्ट ततोत्रष्टको घणुशोच करवालागो जेमतेरां के एककांगणीनाजोनथी हजारसोनैयानीवांसली अनेतेकांगणी वेन्हे खोइने घ णाशोचनुनाजनथयो तेमआत्मापणपूर्व अप्राप्तकामजोगथको बहुमूलचारित्रपा मिने वलतुकांगणीतुल्य कामजोगनीजालसायें चारित्र्यजीने कामजोगवपतोथको कामजोगपणनपामे अनेचारित्रपणनपामे एमउजयत्रष्टयथको तेरांकनीपरें घ णुशोचपामे इहा कांगणी ते एक मांसांनुं चोयोजाग अथवावीसकोमी अथवा एकरूपैयांनुं (८०) मुंजागजाणवो.

हवेत्रीं उदकविडुंउट्टांतकहेठे कोइकवनमां कोइतृपातुरने कोइकदेवतायें क रुणाकरीने क्षीरसमुइनेकातेजइमुक्यो तेमूर्खेंतिहांपाणीपीधुंनही अनेदेवतानेकहुंजे हेस्वामि महारागामनीसीममाकुंठे तेहनेउपकाठे माजनेअग्रेलंबमान एकजलविं डठे तेखरीपडणे माटेमुजनेतिहांमूकोतो विडुअोपीचं तेसानजी तेहनेमूर्खनिर्जाग्य जाणी देवतायेतिहांमूक्यो देवतापोताने स्थानकेगयो पठेतेविंडुओपण खरीपडयो तेदेखीतेमूर्ख उजयत्रष्टयथो यको शोचकरवालागो तेमइहांतृपातुरतेजीवक्षीरसमु इतेचारित्र देवतातेसज्जु जलविंडुआरूप कामजोगनासुख एम उपनयजाणवुं

हवेचोंधुआम्रट्टांतकहेठे कोइकराजाने आबानाफलपणुज वध्नजहता एकदिव शें घणाआम्रफलनाखावायकी अजीर्णविपुचिकाथयो पठेवैद्यअनेक औपधेंकरी,घ णीफटेनिरोगीक्रीधो वलतुवैद्येकहु हवेजोआम्रफलखासोतो मरणपामसो एमकही सर्वथावाखो राजायेंपणपोतानादेशमाथी आबानासर्ववननेदावीनारव्या हवेकोइक दिवसेराजा आहेहेनिकल्यो तिहांडुट्टांथ्वे अपहत्या एहवाप्रधान अनेराजावेहुजण घणुदूरपंथे किहांकअटवीमाजइपहोता सैन्यसर्वपाठजरहु राजाप्रधान वनेजण अ थ्वथीउतरी आंबानीठायायेवेठा तेआंबानीचेफलपमयादेखी राजानेघणादिवसें अ जिजापथयो प्रधानेघणुवाखो तोपणतेफलखांधु एटजेतत्काल मृत्युअवस्थातुल्यथ योथको घणुशोचवालागो जेमतेराजा आम्रनास्वार्देलुल्यथोथको प्रधानेवाखोथकोप ण ते फलखाइ राजा जीव्यत्वनी आशातजीने मरतांमहाशोकपाम्यो तेमइहांपण विपयलुव्यकजीव विपयने परवशथको जिनाझाअणमानतो कामजोगासक्तथयी सयम अने मनुष्यजन्म वेहुहारीने पठे पश्चात्ताप करडो.

हवेपाचमुं वणिकमुं दृष्टातकहेढे एकवणिकनेत्रणपुत्रहता तेत्रणेनेहजार हजार सौनेया थापणआपीनेकह्युजे एटलाडव्येतमेव्यापारकरिने अवधितपरेआवबु हवे तेत्रणेजण नीमे नीमे मूललेइने जुदेजुदेनगरेचाव्या तेमापहेलोनाइसर्वव्यसनरहित अल्पव्ययकरतो थको व्यापारकरवालागोतेमा धणोकमाणुं अनेबीजो हजारसौने याकायमराखीने लाजआवेतेवावरे एरीतेते मूलडव्यनेराखीरह्यु अनेत्रीजेव्यापारकी धुंनही अनेवेइयादिकनाव्यसनमा सर्वमूलडव्यवावरीनाख्युं अनुक्रमेतेत्रणेजण पो तानाघरेआव्या तेहोनुंव्यतिकरजाणीने त्रीजापुत्रने मूलनीमेंपणनराख्योमाटे पि तार्ये घरथीझारकामीभूक्यो लोकमांनिदनिकथयो दाम्पपणुं पाम्यो जेमतेत्रीजोपुत्र नीमेंमूलनेहारीने निंदाअवस्थापाम्यो तेमआत्माविपयलुव्यथको पूर्वजन्मपुण्यरूप मूल नीमेहारीने जन्मांतरेडुर्गतिना ड खपाम्योथको धणुगोचपामेढे

हवेठळो शाकटनु दृष्टातकहेढे जेमकोइरु गामानुवाहक सम विपम मार्गजाणतो थको पण विपममार्गे गामानेलेइगथो पळेधुसरूनागेथके शोचकरवामान्युं तेमइ हांपण जीवपुण्यपापादिक मार्गनेजाणतोथको पण प्रमादना परवशपणाथकी कु मार्गे चालतो कुगतीभापमसे तेवारेशोच पामसे

हवेसातमुं निहुकनु दृष्टातकहेढे कोइकगामडीआनो रहेवासी पुरुषगालिइंपरा जव्योथको देशांतरेजइ निहूनामागे पणपुण्यरहितपणाथकी निहूनापाम्यो तेवारे फरीपोताना घरतरफचालवानिकव्यो मार्गमाकोइकगामे पाण पाटकपाशे एकदेवलडे तेमा रात्रेजइसुतो तेदेवलमाथी एकसिद्धचित्रेलुंकामकुनहाथमालेइ निकव्यो पळेएक बाळुयेंठजोरही घडानेकहेवालागो हेकुंजइहामदिरकर एटलेतिहा मंदिरस्थुं एम तिहाशय्यादिक नोगसामग्रीसर्वकींरी पळेखीसहित रात्रेनोगनोगवी प्रजातेसर्व सं हयुं तेदेखीने निहूकेचितव्युं जेआजलगणहु फोकट पृथ्वीमाजम्यो हवेजोहुंएति ङनेसेवुतो माहरीसर्वआइयाफले एमचिंतवीते पाणनीसेवाकरी एकदिवशेते पाणप्र सन्नथइवोव्यो जेतुसुमागेढे तेवारेनिहूंबोव्युं जेताहरापशायथीहुंपण एहवोनोगपामुं पाणेकह्युजने गमेतो एकुंजलेइजा अनेगमेतो एकुजप्रतिष्ठानी विद्यालेइजा ते वारे निहूकवोव्यो जेदेस्वामीविद्यातो कष्टकरीसाधुं तेवारेफले तेमाटेविद्यासिद्धकु नडे तेहिजमने आपो तोकष्टकिधाविनाज नोगसिद्धिपामु पळेतेपाणेधमोआप्यो ह वेतेगामडीओघटलेइने घरेआव्यो घटनेप्रतापे उज्वलधरनीपजावी विविधनोगसामग्री मेजवी पोतानासर्वकुंदुंवसहित मनोवाढित विलास नोगववालागो पोताना सऊ नादिकने खेतीप्रमुख आजीविकाना उपाय सर्वमूकाव्या ढोरप्रमुखचतुस्पद सर्वगो

होमूक्या एकदिवशे ते ग्रामीणमद्यपाने ढाकटोयइने मनमांहर्षधरतो तेविद्याकुंज
खांजाउपरलेइने नाचवालागो मद्यपानना परवशपणाथकी घटपडीने जांगीगयो
तेथी विद्याये करेलुं वैजव सर्वमटीगयो पढेग्रामीणकुटुंबसहित आजीविकायें
डु खीयथोथको शोचकरवालागोके हाहाइतिखेदे जोमेघटसिद्धिनी विद्यालीधीहती
तोसुखीथात एरीते जेमतेग्रामिकजिहु परिअटनकरतां दैववशात् कामकुंजपामिने
वलीमद्यपाननी परवशताथकी कुजनागीनाखीने विद्यानुशोचपाम्यु तेमएजीवपण
छुलंज जिनधर्म पामिने प्रमादपरवशताथी धर्महारीने कुगतीयेंगयोथको धर्मसा
मग्रीविना शोचपामे एसातदृष्टांतना संबंधजाणवा तेमांपहेजापांचदृष्टांततो श्रीठ
त्तराध्ययनना सातमां अध्ययनथी तथाठ्ठेदृष्टांत पांचमांअध्ययनथी अने सा
तमोदृष्टांत ठाअध्ययनथी लखुंठे श्लोकमां आद्यशब्दकह्योठे तेथीबीजापण द
रिडिकुटुवादिक एहवादृष्टांत घणाठे तेयंथातरथी जाणवा

पतंगनृगेणखगाहिमीनद्विपदिपारिप्रमुखाः प्रमादै. ॥ शोच्या

यथा स्युर्मृतिबंधधुःखैश्चिरायजावी तमपीति जंतो ॥ १४ ॥

अर्थ॥हवेवली ग्रंथकार प्रमादीजीवने दृष्टांतेकरी जावीडु.खदेखाडेठे हेआत्मा जेम
पतंगीयो तथा जमरो मृग तथा खगके० पारेवाप्रमुखपक्षी तथासर्पअने माढलो तथा
हस्तिव्याघ्रइत्यादिक सर्वजीवते प्रमादजे शब्दादिकविषय तेहनावशथकी मरणसंबं
धीडु खेकरीने शोचनीयथायठे तेमांपतंगते नेत्रनाविषयथी दोपशिखायेमोह्योथको
मृत्युपामेठे अने जमरोघ्राणेंडियनाविषयथी कमलमध्येसुआइमरेठे मृगशब्दविष
यथी नादनुमोह्यो पाराधीयकी मरणपामेठे पक्षीशालप्रमुखकणनेलोने रसनेंडियना
वशथकी जालमापमेठे सर्पकाननाविषयथी महुअरनानादनोमोह्यो बंधनपामेठे अने
मत्स बडिशनामांसनीलालचे रसनेडियना वशथीमरेठे हस्तिहस्तीनामोह्यथी स्प
र्शनेंडियनावशे बंधनमरणादिपामेठे व्याघ्रपिंजरामारहेला बोकडानामासनीला
लचे रसनेंडियनावशेमृत्यु बंधनादिकपामेठे इत्यादिकबीजापण चित्राप्रमुखना दृ
ष्टांतजाणवा तेमाटेहेआत्मा तुंपणतेपतंगादिकनीपरे प्रमादनावशथकी चिरकालज
गे शोचनीय थाइस. ॥ १४ ॥

पुरापि पापै. पतितोसि डुखराशौ पुनर्मूढ करोषि तानि ॥ मऊ

न्महापंकिलवारिपूरे शिला निजे मूर्ति गले च धत्से ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादनुं पापरूपपणुंदेखाडी तेहनोपरिहारकरेठे हेमूर्खतुंपूर्वपण पा

पेकरीनेजडु खसमूहमापडयोळे अनेफरीपण तेहिजपापनेकरेळे तेथीतुघणाकदिवस
हितजलनापूरमा बुडतोथको पोतानामस्तकनेविपे अने गलानेविपे शिलाधरेळे॥१५॥

पुन पुनर्जीव तवोपदिश्यते विज्ञेपि डःखात् सुखमीहसे चेत् ॥

कुरुष्व तत्किंचन येन वाङ्गितं नवेत्तवास्तेऽवसरोयमेव यत् ॥१६॥

अर्थ ॥ हवेजीवने प्रमादपरिहारनुएहिजअवसरळे तेकहेळे हेजीवतुजने फरीफ
रीने उपदेशकहुंहुं केजोतुड खधीबीहेळे अनेसुखनेवाळेळे तोतुं एवुकाइक सुरुत
करके जेथकीतादरुं वाळेहुंसुख तुजनेमिले अनेतेसुरुतकरवानो अवसर एहिजळे इ
हाफरीनेउपदेशदीपो माटेपुनरुक्तदोपनही यडुक्तं सञ्ज्ञायकाणतवउं सहसुउवएस
धुईपयाणोसु ॥ सतगुणकित्तणोसु न दुति पुणरुक्तदोसाउं ॥ १६ ॥

धनांगसौख्यस्वजनानसूनपि त्यज त्यजैकं न च धर्ममार्हतं ॥

नवंति धर्माद्भि नवे नवे स्थिता न्यमून्यमीनि पुनरेप दुर्लभं ॥१७॥

अर्थ॥हवेधर्मनीदुर्लभतादेखाडीने धर्मावसरनेज दृढकरेळे हेजीवतु धनतथाशरीर
अनेसुख तथास्वजनकुटुब तथाप्राणजे जीवितव्यपणुं तेसर्वनोत्यागकर पणएकश्रीस
र्वद्वेषणीतजे धर्म तेहनेकोइवारेपण त्यजीशनही केमकेएधनादिक सर्ववस्तुतेधर्मथकी
जतुजनेनवनवनेविपे बाडितमलत्रे पणधनादिकेकरी जिनोक्तधर्ममलत्रु दुर्लभळे १७
दुःखं यथा बहुविधं सहसेप्यऽकामं कामं तथा सहसि चेत्करुणादिनावै ॥
अलपीयसापि तव तेन नवांतरेस्या दात्यंतिकी सकलदुःखनिवृत्तिरेव १८

अर्थ॥हवेआत्माने अकामड खनासदेवाने बदले सकामड खसहेवुते ननुंएमकहे
ळे हेआत्मातुजेम अकामके० इहारहित परवशथको बहुविध सुख तृप्ता वध बंधनादि
कडुःखप्रतेसहेळे तेमज जोकरुणादिक जेमेत्री प्रमोद कारुण्य माथ्यस्य एपरिणामेकरी
ने सकामके० निर्झरानीबुद्धिये तुडु खसहनकरे तो तेवाथोडापणडु खने सहवेकरीने
नवातरनेविपे आत्यंतिकीके० पुन प्राडुर्नाविरहित एहवी समस्तडु खनी निवृत्ति ते नि
श्चयाय एटले मोक्षपद पामे ॥ १८ ॥

प्रगल्भसे कर्मसु पापकेष्वरे यदाशया शर्म न तद्विनानितं ॥

विज्ञावयस्तच्च विनश्चर कृत विज्ञेपि किं दुर्गतिदुःखतो न हि ॥१९॥

अर्थ ॥ हवेधर्मत्यजीने आत्मापापकर्ममां निपुणताकरेळे तेआश्रीकहेळे अरेमू
खजीवतु सुखनीआस्यायेकरी पापनाउत्पादकजेकर्म तेहनेविपे प्रगल्भसेके० माहा
पणकरेळे पण ते धनस्वजनादिकनासुख तो प्राणितके० जीवितव्यविना जोगवायनही

अने ताहरो जीवतव्यतो शीघ्रके० उतावलुं विनाशशीलते एवीरीतेजाणतोथकोपण
तुं दुर्गतीनाडुःखथी केमबीहितोनथी ॥ १९ ॥

कर्माणि रे जीव करोपि तानि यैस्ते नविश्या विपदो ह्यनंताः ॥

ताज्यो जिया तद्धसे ऽधुना कि संज्ञाविताज्योपि नृशकुलत्वं ॥ २० ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरेतेहिजकहेवे हेजीवजोतुं तेहवाज हिंसा मृपावादादिककर्म
करेवे जेकमेंकरीतुजने अनंतिआपदाओथाओ तेवारेंहमणाजते आपदाओसंजारेथके
पण अतिशंनयेकरीने आकुलताकेमपामेवे जोपापनाफलजाणतोथकोपण तुपापक
र्मकरवानेप्रवर्तते तेवारेवली नरकादिकनाडुःखसांजलीनेसावास्ते नयपामेवे निश्चंतु
जनेतेडुःखनोगवाजपडशे एमांसंशयसुवे एजावार्थवे ॥ २० ॥

ये पालिता वृद्धिमिताः सहैव स्निग्धा नृशस्नेहपदं च ये ते ॥

यमेन तानप्यदयं गृहीतान् ज्ञात्वापि किं न त्वरसे हिताय ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ वलीजीवने हीतार्थनेविपेप्रेरेवे हेजीवजेस्वजन मित्रादिक तथापुत्रादिक
तेपाव्यापोष्या तथाजे तुजसाथेंवृद्धिपास्या महोटाथया वलीतेताह्रा अतिशयस्नेह
पात्रथया तेहुनेपण यमराजाये निर्दयपणेग्रस्या तेजाणीनेपणतु आत्महितकरवानेके
मउजमालयतुंनथी केमके तेहुनेजो यमैग्रस्यतो तुशीरीतेस्थिररहिस एजावार्थ ॥ २१ ॥

यैः क्लिश्यसे त्वं धनबंधवपत्य यशःप्रभुत्वादिन्निराशयस्थैः ॥

कियानिह प्रेत्य च तैर्गुणस्ते साध्यः किमायुश्च विचारयैवं ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ हवेजेतुक्लेशसहेवे तेहथीतुजने काऽगुणनथी तेकहेवे हेआत्मनृतुं आ
शयस्थके० केवलकल्पितमात्र एहवाजेधन बंधु स्वजन अपत्यके० संतान तथा य
श कीर्ति अने प्रभुत्व स्वामिपणुं इत्यादिकनिमित्तेकरी क्लिश्यसेके० कष्टनोगवेवे ते
धनस्वजनादिकेरी तुजनेऽह्नवे तथा परजवे केटलुंक गुणसाधवुवेएटले ते तुजने
सुंगुणकरसे अनेआऊपोते केटलुंकवे एमविचारी धनादिकनुं समत्व करता करतांज
आयुष पुरोषऽजासे अने नवांतरेकोऽपण ताहरेकामेआवसेनही ॥ २२ ॥

किमु मुह्यसि गत्वरैः पृथक् कृपणैर्बंधवपुःपरिग्रहैः ॥ विमृश

स्व हितोपयोगिनो ऽवसरेऽस्मिन् परलोकपांथ रे ॥ २३ ॥

अर्थ ॥ हेपरलोकेजनार पंथीजीव तु कृपण दीन सरणदेवाने असमर्थ एहवा अ
ने पृथगत्वरके० जुटाजुदावेराऽजासे एहवाजेबंधु स्वजन तथा वपुजेशरीर तथा ध
नधान्यादिक परिग्रह तेणेकरी सुंमुंजायवे एकोऽपण ताह्रासाथे आवेनही एजावा

र्थे माटे एधर्मकरवायोग अवसरने विपे पोताना हितोपयोगी परलोकना सहायनूत
एहवाजे ज्ञानादिकगुण तेहोने चित्तमाराख ॥ १३ ॥

सुखमास्से सुखं शोषे जुद्धे पिवसि खेलसि ॥ न
जाने त्वग्रतः पुण्यैर्विना ते किं न विष्यति ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवे हमणातुं सुखे विलडोने पण आगलताहरी सीगतिथासे तेकहेते हेआ
त्मातु हमणापूर्वोपाजित पुण्यफलना उपायथी सुसुखेवेशीरहेते तथा सुखेनोजनक
रेते सुखे मद्यादिकपानकरेते सुखेंदूतादिकेरमेते पण आगल परजवे तुजने पुण्यविना
सुंयवानुते ते सुंनथी जाणतो एटले पुण्यविना घणुजडुखीयस्त ॥ १४ ॥

शीतात्तापान्मत्तिकाकतृणादि स्पर्शाद्युत्थात्कष्टतोत्पाद्विज्ञेपि ॥ ता
स्ताश्चैजि. कर्मजि स्वीकरोपि श्वभ्रादीना वेदना धिग् धिय ते ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवे थोडाकष्टथी बीहतोथको घणुकष्टअंगीकारकरेते तेकहेते हेआत्मातु
ताढथी तापथी तथामाखीप्रमुख तृण मानप्रमुखना स्पर्शादिकथी उपनुंजे अटप
मात्रकष्ट तेथी बीहेते कायरथायते अने एवापापकर्मकरीने श्वत्रके नरकादिकना प्र
कारनीजे महावेदनाओ तेप्रते अंगीकारकरेते तोताहरीबुद्धिने धि कारते ॥ १५ ॥

क्वचित्कपायै क्वचन प्रमादै कदाग्रहै क्वापि च मत्सराद्यै ॥ आ
त्मानमात्मन् कलुपीकरोपि विज्ञेपि धिद् नो नरकादधर्मा ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ वलीते हिजकहेते हेआत्मातु किहांक परीपहादिकमा कषायेकरीने वली
किहाक क्रियातुष्टानादिकने विपे प्रमादेकरीने वली किहाक उपदेशादिकमा कदाग्रहेंक
रीने किहाक गुणवतनी अनुमोदनाने विपे मत्सरादिकेकरीने पोतानी आत्माने मलीन
करेते पण तुधर्मरहितथको नरकथी बीहितो नथी माटे तुजने धि कारते ॥ १६ ॥ इति
श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे सामान्यतो वेराग्योपदेशाख्यो दशमोधिकार समाप्त.

अथ धर्मशुद्ध्युपदेशः ॥ जवे ज्ञवापायविनाशनाय तमद्भुधर्म कलुपीकरोपि
कि ॥ प्रमा दमानोपधिमत्सरादिजिर्न मिश्रितं ह्यौपधमामयापहं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे धर्मशुद्धि उपदेशनामें इग्यारमो अधिकारकहेते तिहाप्रथम धर्मेनीष्ट
इताज थापेते जे धर्म ते जवके ससारसंबंधी अपायजे जन्ममरणादिक तेहो वि
नाशकरवाने समर्थथाय एहवाधर्मेने हेमूर्खआत्मा प्रमादजे मद्यादिक तथामान
अहंकार उपधि कष्ट तथामत्सर इत्यादिकेकरीने सुं मलीनकरेते हवेते उपर दृष्टां
तकहेते हियस्मात्के मिश्रित औपध आमयापहं न स्यात् एटले विरुद्धव्ये मिश्रित

जे औपध तेकांइरोगनिवारकनहोय अनेतेमजतेऔपधनीपरें धर्मपणजोप्रमादादि के मिश्रितहोयतो संसारना अपायजे दुःखतेनो निवारकनहोय ॥ १ ॥

यतः ॥ शैथिल्यमात्सर्यकदाग्रहक्रोधानुतापदंजाविधिगोरवाणि च ॥

प्रमादमानो कुगुरुः कुसंगतिः श्लाघार्थिता वा सुकृते मला इमे ॥२॥

अर्थ ॥ हवेधर्मनेविषे मलसरिखाजेटलादोषठे तेटलापूर्वाचार्यना वचनधीदेखाडे ठे सुकृतजेधर्मकार्यतेमां शैथिल्यके० धर्मनेविषे अनादरता मात्सर्यके० गुणवतनेविषे धेपनुं गरुं तथाकदाग्रहके० जूगवचननुंहव क्रोधके० अनुतापके० सुकृतकरीनेपठे हाइतिखेदेमें फोकटदानदीधुं फोकटतपस्याकीधी इत्यादिकपश्चात्तापनुं कर वुं तथादंजके० कपट अने अविधिके० शास्त्रोक्तविधिये रहित क्रियानुंकरवुं तथागौरवके० हुंमहार्थमिष्ट इत्यादिक महोटाइनुचितवबु वलीप्रमादजे धर्ममा असावधानपणुं अने मानजेअहंकार वलीकुगुरुजे लोहशिलानुव्य अने कुसंगतिजे कत्सूत्र जापी एहवामिष्यात्मी प्रमुखनोसंग तथा श्लाघार्थिताके० लोकनामुखथी पोतानी कीर्तिनुंवांठुं एटलाप्रकारेंकरी धर्ममलीनथाय धर्मनुंयथोक्तफलनथाय ॥ २ ॥

यथा तवेष्टा स्वगुणप्रशंसा तथा परेपामिति मत्सरोष्ठी ॥

तेपामिमां सतनु यद्वज्जेथास्तां नेष्टदानादिविनेष्टलाजः ॥३॥

अर्थ ॥ हवेआत्मापोतानागुणनी प्रशंसावांठेठे तेआश्रीउपदेशेठे हेआत्माजेम तुजने पोतानागुणनी प्रशंसावद्वज्जने तेमपरजे अन्यजन तेहनेपणपोताना गुणनीप्रशंसावद्वज्जने एहहुंजाणीने मत्सररहितयको तेअन्यजननी इमाके० गुणनीप्रशंसाप्रतें विस्तारीनेकहे जेमतुंपणतेप्रगंसाप्रतेपामें केमके कोइने वांठितदानदीवाविनापोता नेपण वांठितजाननथाय एटलेपारकागुणनी प्रशंसाकरीयेंतो पोतेपण प्रगंसनीयथैये

जनेपु गृह्णत्सु गुणान् प्रमादसे ततो ऋवित्री गुणरिक्ता तवा ॥ गृह्णत्सु

दोषान् परितप्यसे चरे ऋवंतु दोषास्त्वयि सुस्थिरास्ततः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेकेटलाक काव्यनेविषे गुणप्रगंसानीवांठाथकी अवगुणदेखामेठे हे आत्माजोताहारागुण लोकेग्रहणकहायका तुहर्धपामेठे तोतेहर्धपामवाथी ताहरे गुणनी रिक्तापासे अनेजोलोके अवगुणबोलतेठते तुं परितापके० खेदपामेठे तो तेखेदपामवाथी ताहराविषे अवगुणते निश्चलयरहेसे तेमाटे गुणकहाथी हर्ष अनेदोषकहाथी खेद एबेहुवाना तुकरीसनही ॥ ४ ॥

प्रमोदसे स्वस्य यथाऽन्यनिर्मितै स्तवैस्तथा चेत्प्रतिपत्तिनामपि ॥

विगर्हणै स्वस्य यथापतप्यसे तथा रिपूणामपि चेत्ततोसि वित् ॥५॥

अर्थ ॥ हेआत्मातु जेमलोकनामुखें पोतानागुण स्तवसांजलीने प्रमोदपामेठे तेम शत्रुनापण गुणस्तवसांजलीने जोप्रमोदपामें अने पोताने विगर्हणै के० अवर्णवादें करीने जेमपरीतापकरेठे तेमजजो शत्रुनापण अवर्णवाद सांजलीने तुपरीताप करे तेवारे एम जाणियेजे तुझाताबो ॥ ५ ॥

अथवा ॥ स्तवैर्यथा स्वस्य विगर्हणैश्च प्रमोदतापौ नजसे तथा चेत् ॥

इमौ परंपामपि तैश्चतुर्ष्वप्युदासतो वासि ततोऽर्थवेदी ॥६॥ इतिवापाठः

अर्थ ॥ वली पागातरेकरी एहिजअर्थकहेठे हेआत्मातुजेम पोतानीस्तुतियेकरी ने तथापोतानेविगर्हणैकरीने प्रमोदतापौके० हर्षअनेशोकप्रतेनजेठे तेमज पोतानी स्तवना तथा निदा अने परनीस्तवना तथा परनीनिदा एचारेनेविपेजो उदास ताके० मयस्थजावनेनजे तेवारेतु अर्थवेदीके० परमार्थनुंजाणबो एमजाणिये एकाव्य पहेलाकाव्यनु पागातरजाणबु ॥ ६ ॥

नवेन्न कोपि स्तुतिमात्रतो गुणी ख्यात्या न बह्यापि हितं परत्र च ॥

तदिदुरीर्यादिजिरायति ततो मुग्धानिमानग्रहिलो निर्हसि कि ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेआत्माकेवल एकजीस्तुतिमात्रथीज कोऽगुणवतनथाय अनेवली जग तमा ख्यातिकीर्तिजोघणीहोय तोपण तेथी काऽपरनवनु हितनथाय तेमाटेपरलो के हितनुंवाठक एहबुजेतुते मुधाके० फोकट अजिमानेकरी घहेलोथयो थको ईर्ष्या दिकेकरीने आयतिजे उन्नतराल तेहने सावास्ते बगाडेठे एटजेईर्षा करवाथी ताहरो परनवनुहित विणसीजायठे इतिनाव ॥ ७ ॥

सृजति के के न बहिर्मुखा जना प्रमादमात्सर्यकुबोधविभ्रता ॥

दानादिधर्माणि मलीमसान्धमू न्युपेक्षशुद्धं सकृत् चराएवपि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेदानादिकर्मने जे मलीनकरेठे तेहनेकहेठे हेआत्मा प्रमादजे मद्या दिक पाचप्रकारे तथामात्सर्य एटजे पारकीसपदानी अदेखाऽ तथाकुबोधजे मि थ्यादर्शननुं दृष्टिराग तेणेकरी विभ्रुतके० पराजव्या एहवा बहिरमुखजे स्वचित्तक टिपत मार्गनास्थापक कुतीर्थकलोकते मलीमसके० महाआरनादिके दृष्टत एह वादानप्रमुख ते धर्मकार्यमा कोणकोणनथीकरता अर्थात्मिथ्यालीलोकपण सर्वपो

तपोताना मननीरुचियें दानप्रमुख धर्मकार्यकरेवे पण तेप्रमादादिके दूषितयका य
थोक्तफलदायकनथाय तेमाटेतेमलीन धर्मकार्य उवेपीने थोडुपण शुद्धधर्मकर ॥८॥

आच्छादितानि सुकृतानि यथा दधते सौभाग्यमत्र न
तथा प्रकटीकृतानि ॥ ब्रीडानताननसरोजसरोजनेत्रा
वह्नःस्थलानि कलितानि यथा डुकूलैः ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रशंसारहितधर्मनुं विशेषफलदेखाढे इहांश्रीजिनशासननेविपे आ
ह्वदितके० प्रशंसानेढाक्याथका एटलेजेप्राणी प्रशंसायेरहित थका एहवाजे सुकृत
के० धर्मकार्य तेथीजेहवी सुजगतानेपामे तेहवी प्रकटितके० जेसुकृतकरीने लोक
आगलें प्रशंसाकरावे ते सुजगतानेनपामे तेहनुंष्टांतकहेवे जेम ब्रीडाजेजळा ते
ऐकरीने नतके० नघे आननसरोजके० सुखकमलजेहनुं एहवीजे सरोजनेत्राके०
कमलनयना एटले उत्तमस्त्री तेहना वह्नःस्थलजे स्तनमंडलजे डुकूलजे वस्त्रतेऐकरी
सहितयका जेहवी सुजगताप्रतें पामे तेहवा उघाडाथका सुजगताप्रतेंनपामे ॥९॥

स्तुतैः श्रुतैर्वाप्यपरैर्निरीक्षितैर्गुणस्तवात्मन् सुकृतेर्न कश्च न ॥
फलंति नैव प्रकटीकृतैर्जवो द्रुमा हि मूलैर्निपतंत्यपि त्वध ॥१०॥

अर्थ ॥ हेआत्मा ताह्रासुकृतजे धर्मकार्य ते अन्यलोके स्तुतके० वखापोथके
तथा अन्यलोके सांनलेंथके तथा अन्यलोकेदेखेथके तेथीतुजने कोशुणनथी तेउ
परदृष्टांतकहेवे जेमजूमीमांहेथी मूलप्रगटकरेवते डुमजेवृक्षतेफलेनहीपण उलटाहे
वापडे तेम सुकृतपण कथाडाकखाथका फलदायक न थाय ॥ १० ॥

तपःक्रियावश्यकदानपूजनैः शिवं न गंता गुणमत्सरी जन. ॥

अपथ्यजोजी न निरामयो जवेऽसायनैरप्यतलैर्यदातुरः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेगुणवतनुं मत्सरकरनुंनिषेधेवे गुणजेपारका तपसंयमदानादिकं तेह
नेविपे मत्सरनुंकरनार एहवाजे मनुष्यते तपतथाक्रिया जे आवश्यक दान तथापूजन
जे जिनबिंब पुस्तकप्रमुखनीपूजा इत्यादिक सर्वप्रकारेकरीपण मोक्षपामेनही तेउपर
दृष्टांतकहेवे जेम आतुरजे रोगीपुरुषते अपथ्यजोजन करतोथको अनोपम महामू
ला एहवाजे रसायन-पारदादिक आपथ तेऐकरी-रोगरहितनथाय इहा रोगीतेआ
त्मा अने तपप्रमुखते रसायण अनेगुणवतउपर मत्सरते अपथ्यजोजन तथा सुक्ति
ते निरोगता जाणवी एउपनयकडु ॥ ११ ॥

मंत्रप्रचारत्नरसायनादि निदर्शनादल्पमपीहि शुद्धं ॥ दाना

र्चनावश्यकपौषधादि महाफलं पुण्यमितोन्यथाऽन्यत् ॥१२॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारांतरे तेहिजकहेने इहाश्रीजिनशासनमा दान देवपूजा आवश्य
क पोसहप्रमुखजे पुण्य तेथोपुण्य शुद्ध दोपरहितकीधोहोयतो मंत्रजे जागुलीप्र
मुख तथा रत्नजे सूर्यकात चडकातादिक तथा रसायनजे पारादिक तेहनीपरे म
हाफलकारीथाय जेममंत्रयोडाअक्षरनुहोय तोपण विपप्रहारादिकनेहरी महागुणक
रे तथासूर्यकातादिक रत्नन्हानुहोयतोपण महाप्रकाशकरे अने रसायणथोपुण्य म
होदारोगहरे तेमदोपरहितपुण्यजो थोहुंहोयतोपण महाफलदायकथाय अनेतेहथी
विपरोतजे अशुद्धपुण्यकार्य तेअन्यथाके० घणुंहोयतोपण अल्पफलदायकथाय ॥१२॥

दीपो यथाल्पोपि तमासि हंति लवोपि रोगान् हरते सुधाया ॥

तृणं दहत्याशु कणोपि चाग्नेर्धर्मस्य लेशोप्यमलस्तथाह ॥१३॥

अर्थ ॥ जेमदीपक अल्पके० न्हानोहोयतोपण अंधकारटालेने वलीजेम अमृ
तनो एकबिंडुमात्रतेपण सर्वरोगनेहरे वलीजेम अग्नीनुएककणीधुमात्रतेपण तृणा
नेवालीनाखे तेमनिर्मलदोपरहित एहवोधर्मनुं लेशमात्रतेपण पापनेटाले ॥१३॥

जावोपयोगशून्या कुर्वन्नावश्यक्रीया सर्वा ॥

देहकेशं लज्जसे फलमाप्स्यसि नैव पुनरासां ॥१४॥

अर्थ ॥ ह्वेसर्वक्रियानी सफलताते जावसहितकरवाथीजहोय तेकहेने हेआ
त्मातु जावजे अक्षा तेहनाउपयोगेकरी शून्यके० रहित एहवासर्वए अवश्यकरवा
योग्य जे पडिकमणुं पडिलेहणप्रमुखक्रिया तेप्रते करतोयको पणतेथीकेवल शरीरने
केशमात्रवपजावबु तेहिजफलपामेने पणतेक्रियानुं मुख्यफलजे मोक्षलक्षण तेसर्व
थानहीजपामे केमके जावथकी शून्यक्रियाजो घणीकरीतोपण नि फलथाय ॥१४॥
इतिश्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे धर्मशुद्ध्युपदेशाख्य एकादशोअधिकार समाप्त ॥११॥

अथ श्रीदेवगुरुधर्मशुद्धिमधिकृत्य किंचिदुपदेश ॥

तत्वेपु सर्वेपु गुरु प्रधानं हितार्थधर्मा हि तत्त्वकिसाध्या ॥

श्रयंस्तमेवेत्यपरीक्ष्य मूढ धर्मप्रयासान् कुरूपे नृपैव ॥१॥

अर्थ ॥ ह्वेबार्मैअधिकारे देव गुरु धर्म एत्रणतत्त्वनीशुद्धिकहेसे तिहाप्रथमतो
जो शुद्धगुरुमले तोज शुद्धदेव तथाशुद्धधर्मपामिये तेमोटेप्रथम गुरुतत्त्वनी शुद्धि
कहेने हेआत्मासर्वतत्त्वमा मुख्यतत्त्वते गुरुने केमके हितार्थके० मोक्षनेअर्थे धर्म

साधवोहोयतो ते गुरुनावचनयकीतथाय तेमाटेहुं मूढयको परीक्षाकखाविनाज गु
रुने आश्रयतोयको धर्मेनेनिमित्तेंजे प्रयासकरेजे तेवृथाके० फोकटजे ॥ १ ॥

जवी न धर्मैरविधिप्रयुक्तै र्गमी शिवं येपु गुरुर्न शुद्धः ॥

रोगी हि कल्पो न रसायनैस्तै र्येषां प्रयोक्ता जिपगेव मूढः॥२॥

अर्थ ॥ हवेगुरुअशुद्धहोयतोधर्मपण अशुद्धयाय तेकहेजे नवीजे संतारीजीव
तेणे अविधियेंकीधाएहवाजे दानादिकधर्म तेहधीजीव मोहगामीनयाय केमकेजे
धर्मेनेविषे शुद्धके० निदोषपणुं नथी तेधर्मवृथाजे तेउपरदृष्टांत कहेजे जेमरसायनतुं
करनार वैद्यते गुणगुणतुं अजाणमूर्खहोयतो रोगीपुरुष ते रसायनेकरी निरोगीन
याय तेमइहारांगी तेआत्मा औपधतेधर्म मूर्खवैद्य ते कुगुरु जाणवो ॥ २ ॥

समाश्रितस्तारकबुद्धितो यो यस्यास्त्वहो मङ्गयिता स एव ॥

ओषं तरीता विपमं कथं स तथैव जंतुः कुगुरोर्नवाब्धिं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुअने कृतारकतुंदृष्टांतकहेजे जेप्राणिये तारकबुद्धियेंकरीने तार
कनेआश्रयोजे अनेतेतारकज आश्रितप्राणीने बुभाडनारहोय तोतेप्राणी विपमड
स्तर एहवो उधजे समुद्रनापाणीनो प्रवाह तेशीरीतेंतरसे तेमज जेथकी तरवानीआ
शाराखियें तेहिज जेवारें बोडे तिवारें समुद्रतुं पारते केमपामिये तेमज कुगुरुधी
जवसमुद्रपण जाणतुं केमके जेगुरुप्रतें तारकजाणीने संसारसमुद्र तरवानी आशा
यें तेहने आश्रियें अनेतेगुरुतो वन्मार्गने देखाडवेकरी आश्रितप्राणीने संसारसमु
द्रमां बोडे तेवारे ते प्राणी संसारसमुद्रनो पारकेमपामे एजावार्थजे ॥ ३ ॥

गजाश्वपोतोद्धरयान् यथेष्टपदास्तथे नज निजान् परान् वा ॥

नजंति विज्ञा सुगुणान् नजैवं शिवाय शुद्धान् गुरुदेवधर्मान् ॥४॥

अर्थ ॥ तेमाटेशुद्धदेवगुरुधर्मेने आदगुंतुंतेकहेजे जेमविज्ञाजे निपुणपुरुष तेवां
ठितस्थानके पदोचवानेअर्थ पोताना अथवापारका हाथी घोडा तथा वाहण उठ व
जव रथ तेआपआपयोगेसहितसुलक्षणाजोडने आदरे केमकेजो निर्लक्षण वाहन
होयतो तेहधीवांठित स्थानकेपदोचायनही माटेहेसरलप्राणी एरीतेंतुंपण मोहस्थान
नक पामवानेअर्थ शुद्धगुणोपेत एवाजे देव गुरु धर्मेतेप्रतेंनज जेथकीमोहपदपामे

फलावृथा स्युः कुगुरूपदेशतः कृताहि धर्मार्थमपीह सूच्यमाः ॥

तद्विष्टारं परिमुच्य नज हे गुरुं विशुद्धं नज चेद्वितार्थ्यसि ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगुरुनाउपदेशाधर्म फलदायकनहोय तेकहेजे इहांश्रीजिनशासनने

विपे कुयुरुनाउपदेशयकी धर्मनेअर्थपणजे जलाउद्यमकरेलाहोय तेफजदायकनथाय
माटेहेनइकजोतु मोक्षफलनोअर्थीगे तोदृष्टिरागामीने शुद्धपरुपकयुरुनेनज ॥५॥

न्यस्ता मुक्तिपथस्य वाहकतया श्रीवीर ये प्राक् त्वया लुं
टाकास्त्वद्वतेऽनवन् बहुतरास्त्वत्तासन ते कलौ ॥ विभ्रा
णा यतिनाम तत्तनुधिया मुष्णंति पुण्यश्रिय फूत्कुर्म
किमराजके ह्यपि तलारक्षा न किं दस्यवः ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टातेकरी कुयुरुनीडटताकहेहे हेश्रीमहावीर पूर्वतुमेजे सुधर्मास्वा
मिप्रमुख मोक्षमार्गना चलावनारामूक्याहता तेपठे कलियुगमां तुजविना ताहाराश
सननेविपे पट्टपरपरा सुविहिताचार्यथी अजगायझे पोतानाकुमतने प्रवर्त्ताविवेकरी
ने छंटाकके० छटारायया हवेतेहनुं छटारापणुकहेहे जेजणी तेयतिनामधरावताथ
का स्वप्नबुद्धिलोक जेकुयुरुनीपरिहाकरीसकतानथी तेहोनी पुण्यरूपजे लक्ष्मीतेप्रतें
छंटेहे एहवांतेउत्सन्ननाभनार कुयुरुनीवाततो अर्थिजीव किहाजइपोकारे केमकेवि
शेषज्ञानीविना पोकारकखालुं कोइतामनथी एटले अराजकके० राजानेअनार्वें त
लास्वकजे कोटवाल तेपणचोरनथायसु एटलेराजानहोय तेवारेजे रखवालाहोय
तेहिजचोरीकरे तेमइहाराजाते श्रीवीरपरमात्मा तेनोमार्ग प्रवर्त्तकतेसुधर्मादिकगण
धर अराजकतेकलिकाल छंटाकते कुमतना प्रवर्त्तक इत्यादिक उपनयजाणवु ॥६॥

दमाद्यस्य शुद्धिर्गुरुदेवधर्मे धिग् दृष्टिरागेण गुणानपेक्षः ॥

अमुत्र शोचिष्यसि तत्फले तु कुपथ्यजो जीव महामयार्त्तः ॥७॥

अर्थ ॥ हवेअशुद्धदेवगुरुधर्मपामिने हर्षधरेनदीतेकहेहे हेआत्मातु अशुद्धदेव
गुरुधर्मप्रतेंपामवायकी गुणनीअपेक्षारहितथयोयको दृष्टिरागेकरी हर्षपामेजे तेमा
टेतुजने वि कारठे पण जेवारे तेहनुंफल उदयआवडो तेवारेतुनरकादिकनेविपे घणो
शोचपामिस तेहनुंदृष्टात कहेहे जेम महारोगीओ पुरुष स्वादना वशयकी कुपथ्य
नोजन करीने पठेरोगवधेतिवारें घणु शोचकरे तेमतुपण दृष्टिरागें करी कुयुरुकुदेव
कुधर्म सेवीने पठे डुर्गति पामेथके घणुशोचपामिस ॥ ७ ॥

नाम सुसिक्तोपि ददाति निवकः पुष्टा रसैर्वध्यगवी पयो न च ॥

इस्थो नृपो नैव सुसेवितः श्रियं धर्मं शिवं वा कुयुरुनं संश्रितः ॥८॥

अर्थ ॥ हवेकुयुरुनीसेवा शुनफलनीदिनारीनथाय तेकहेहे जेमलिंबडोजेलीपरे सी
ओयकोपण आवांनुंफलनआपे तथारसजे घीतेलप्रमुख पुष्टकारीवस्तुथकीपणवाज

णीगायकांश्च दुधआपेनही वजीदेशत्रष्टविपमअवस्थानेपाम्यो जेराजातेने नलीपरेसे व्योथकोपण लक्ष्मीनआपे तेमकुगुरुनेपण सेव्योथको धर्म अथवा मोक्षप्रतेनआपेण

कुल न जातिः पितरो गणोवा विद्या च बंधुश्च गुरुर्धन वा ॥

हिताय जंतोने परं न किंचित् किंत्वादृताः सज्जुरुदेयधर्माः ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसर्वपदार्थथी देवगुरुधर्मअधिकडेते कहेडे जंतुके० जीवने कुजजेइ ह्वागकुलप्रमुख तथाजातिजे मातानुपद्ध पितरके० पितामहप्रमुख तथागणजे स रसासरस्वामित्रनीटोली तथाविद्याते धर्मंगीप्रमुख तथाबंधुजे स्वजन वलीगुरुजे कु लविद्यानुंअप्यपक अने धनतेसुवर्णादिक तथाबीजाजेकाइ देश ग्राम मंदिरप्रमुख तेसर्व हितायके० परलोकना हितनेअर्थकोश्यायनहीपण सत्के० छुट्टएहवा देव गुरुअनेधर्म एत्रणनेआदल्याथकां परलोकनाहितने अर्थेयाय ॥ ९ ॥

माता पिता स्वः सुगुरुश्च तत्वात् प्रबोध्य यो योजति शुद्धधर्मे ॥

न तत्समोऽरिः क्षिपते नवावधौ यो धर्मविघ्नादिकृतेश्च जीवं ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेजेछुट्टधर्ममांजोमे तेपुरुषनीप्रशंसाकरेडे जेपुरुषजेहने तत्वदेखाडी प्र तीवोधपमाडी अनेछुट्टधर्ममांजोडे तेहनेतेहिजपुरुष माता तेहिजपिता तेहिजस्वज न अनेतेहिज गुरुजाणवुं अनेजेजीव हरेकप्राणिने धर्मनुंअंतरायादिक करीने ससा रसमुझ्मांखावेतो तेसरिखोतेनोकोइ बीजो शत्रुनथी ॥ १० ॥

दाक्षिण्यलजे गुरुदेवपूजा पित्रादिभक्तिः सुकृानिलापः ॥

परोपकारी व्यवहारशुद्धिर्नृणामिहामुत्र च संपदे स्युः ॥११॥

अर्थ ॥ हवेपुरुषने संपदानाकारण केटलाडे तेकहेडे दाक्षिण्यताजे अनुकूलता तथालक्षा अनेदेवगुरुनीपूजा तथापितामाता काकोकाकी महोटाजाइ इत्यादिकजे कोइ गुरुस्थानकियाहोय तेहनीनक्ति तथापरनेउपकारनुं करवु तथाव्यवहारछुट्टते लहेणादेवामा साचापणुराखवु एटलाप्रकार तेपुरुषने इहलोके अथवापरलोके प ण संपदादेवाना कारणनूतथाय ॥ ११ ॥

जिनेष्वभक्तिर्यमिनामवज्ञा कर्मस्वनौचित्यमधर्मसंग ॥

पित्राद्युपेक्षा परवंचनं च सृजति पुंसां विपदः समंतात् ॥१२॥

अर्थ ॥ हवेपूर्वोक्तिप्रकारेथी विपरीतपणे प्रवर्त्तता प्राणीने आपदाहोय तेकहेडे जिननक्तिरहितपणुं तथासाधुनीअवगणना अने कर्मजे साधुअने श्रावकनीक्रिया तेहनेविषे अनुचितपणु तथा अधर्मजे धर्मरहित एहवानदृष्टि नास्तिकप्रमुख अ

यवाविरुद्धमिति मिथ्यात्वी कुमतिप्रमुख तेहनीमित्रास्ते विवाहव्यापार प्रमुखैकरी
परिचयकरबु तथापिताप्रमुखनी अवगणना अनेपरने कुमालेख कुमानामा कुडा
माप कुडातोत्रप्रमुखैकरीने तगबु एटलासर्वप्रकारैकरी पुरुषनेआपदाउपजे ॥ १२ ॥

नक्तयैव नार्चसि जिनं सुगुरोश्च धर्मं नाकर्णयस्य विरत विरतिर्न धत्से ॥
सार्थं निरर्थमपि च प्रचिनोप्यघानि मूल्येन केन तदमुत्र समीहसे शं १३
अर्थ ॥ बलीप्रकारातरेकहेते हेआत्मातु नक्तियेकरी जिनपूजाकरतोनथी अने कदा
पिपूजेतेतोपण कुजकर्मादिक परवशपणायकी पूजेते पणनक्तिथीपूजतोनथी तथास
द्रुगुरुपासेथी धर्मसांजलतोनथी तथानिरतर अठारपापस्थानक पन्नरकर्मादान प्रमु
खथीसंवरनुंकरबु इत्यादिकविरतीपणुं तेपणनथीआदरतो तथासार्थकके ० पोताने अ
थवाकुटुंबादिकनेअर्थ अनेनिरर्थकके ० स्वार्थविनापण अपथ्य अनाचरित पापोपदेश
हिंसाप्रदान प्रमादाचरित एणांचप्रकारेकरी कारणविना पापनेमेलवेते तोपरलोके
तुं शामूलैकरी सुखनी वाढाकरेते इहा मूलरूपते पुण्यजाणबु ॥ १३ ॥

चतुष्पदैः सिद्धैव स्वजात्यैर्मिल त्रिमास्तारयतीहि कश्चित् ॥

सहैव तैर्मज्जति कोपि दुर्गे शृगालवच्चेत्यमिलन् वरं सः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ हवेसुगुरुनेसिहनीउपमा अनेकुगुरुने सीयालनीउपमाकहीने उपवेशेते
पोतानीजातीनाजे चतु पदमृगप्रमुख तेसाथेमव्या सिंहनीपरें एससारमाजे सदगुरु
तेपोतानी जातीना जव्यपचेडियसङ्गीमनुष्यइत्यादिकसाथे मव्योथको आश्रीतजीव
नेतारे जेमसिहनिजाश्रितचतु पदने कूपगर्चादिकथीतारे तेमसुगुरुपण निजाश्रितज
व्यजीवने ससारसमुद्धीतारे अनेकुगुरुतेसीयालनीपरे सजातीयजे मनुष्यादिक अ
नेविजातीयजे चतु पद तेहनेसाथेलेइज्जने दुर्गजेनरकप्रमुख बलीदुर्गजे कूपादिकते
माबुमाडे तेमाटेजेकुगुरुतेनमव्योथकोजसारो जेमपचारव्यानमां कोइकवन्नमां बीजा
वाघसिंहादिकनुंजयटालवाने अर्थे सर्वचतु पदेंमली एकबलवतसिहने गजाकरी
थाप्यो अनेसर्वचतु पद तेहनीसेवाकरवालागा एकदिवसेतेवन्नमां अग्रीलागी तेवारे
तेसर्वचतु पद सिंहनेसरणेगया तेसर्वनेसिहपोताने पुढेवलगामी एकफालेकरी को
इकमहानदी उत्तरीपहेलेपार पढोचाडया बलीकेटलाकदिवसे दावानलमितघो वन्न
नवपल्लवयथु तेवारेंतेसर्वचतु पदने पाठापोतानेठामे पढोचाडया एहवोते सिंहनोप
राक्रमदेखी कोइरुड्डुं द्विसीयालेंपण केटलाक हीनसल निर्जाग्य ससलाप्रमुखजीवने
पोतानासेवककीथा बलीकालातरे दवलागो तेवारे सीयाले निजाश्रित सर्वचतु पदने

पुंठडेवलगामी फालजरीनदी उतरवा लागो तेवारे सर्वजीवसहित पोतेपण अ
गाधजलमांघुमो इहांसिंहते सुगुरु अनेसीयालते कुगुरु महानदीते डुर्गति अने
आश्रितजीवते धर्मार्थी मनुष्य एमउपनयलेवो ॥ १४ ॥

पूर्णं तटाके तृपितः सदैव नृतेपि गेहे ह्युधितः स मूढः ॥ क
ल्पद्रुमे सत्यपि ही दरिद्रो गुर्वादियोगेपि हि यः प्रमादी ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हवेगुर्वादिकतुं योगवतेप्रमाद करवुनही तेदृष्टांतदेइनेकहेठे निश्चंकरीजे
प्राणी देवगुरुधर्मतुं योगवतेपण प्रमादवंतथायते तो हाहाइतिखेवतेप्राणी नखातला
वेंपण सदाइतरस्थोठे वली ते पुरुष सुखडी प्रमुखे नखायका घरमां पण सुख्योठे
वली घरमांठते कल्पवृक्षे पण दरिद्रो तेमाटे गुर्वादिकनो योगवते प्रमादल्यजीने
धर्मसाधनकरवु तेहिजसार्थकठे ॥ १५ ॥

न धर्मचिंता गुरुदेवजक्ति र्येपां न वैराग्यलवोपि चित्ते ॥ तेपां
प्रसूक्लेशफलः पशूना मिवोद्भवः स्याद्धृदरंजरीणां ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारांतरेंतेहिजकहेठे आजमेंशुं धर्मकीयो अनेहवे नित्य प्रत्येंशोधर्म
करवानुंठे एह्वीजेने विचारणानथी यडुक्तं उत्थायोत्थाय चित्तेयं किमद्य सुरुत रुत ॥
आयुष खंममादाय रविरस्तमयं गत ॥ १ ॥ तथा जेने गुरुअने देवनीजक्तिनथी वली
वैराग्युंलेशमात्रपणनथी एहवाजेपेटनराप्राणी तेहोतुंजन्मते पशु जुंम कुतराप्रसु
खनीपरे केवल माताने गर्जधारणादिकक्लेश करवामात्रज फलहोय ॥ १६ ॥

न देवकार्ये न च संघकार्ये येपां धनं नश्वरमाशु तेषां ॥ तदर्ज
नायैर्जिनैर्नर्नवांधौ पतिष्यतां किं त्वलंबनं स्यात् ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रकारांतरें सुपात्रेधनवावरवानी सफलतादेखाडेठे जेधनवतप्राणीतुं
धन देवकार्यजे प्रासादकराववा अथवाजीर्णांक्षर विवप्रतिष्ठा इत्यादिकनेविपे तथा
संघकार्यजे चतुर्विधसंघनुंपोषुं तथासाधर्मिनीवत्सलताते हीन अने दीनजे साधर्मि
कहोयतेनीचिताकरवी तथा पुस्तकलखववा इत्यादिक कार्योमांउपयोगीनहोय तेप्रा
णीतुं विनाशशील एहवुंजेधन तेउपार्जनादिकनापापेकरी संसारकूपमांपडताने तेधन
सुंकाइ आधारचूतथाय अर्थात्कांडनथाय एटलेसुपात्रेंव्ययविना अन्यथाकोइकामेना
वे ॥ १७ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमेदेवगुरुधर्मशुद्धीनामा षाटशोधिकारः समाप्तः ॥ १७ ॥

ते तीर्णां चववारिधि मुनिवरास्तेज्यो नमस्कुर्महे येषां नो विपयेषु निगृ
ध्यति मनो नो वा कपायैः स्फुतं ॥ रागद्वेषविमुग् प्रशातकलुपं साम्याप्त
शर्माद्य नित्य खेलति चाप्तसयमगुणाक्रीडि चजज्रावना ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेयतिशिक्षोपदेशनामा तेरमोअधिकारकहेठे तेमाप्रथमयतिनुं स्वरूपक
हेठे जेमुनीनुमन विपयमां आसक्तपामतुनथी तथाक्रोधादिककपायमा व्याप्तुं
नथी एहवाजेमहानुनाव संसारसमुद्ध्यतितस्या तेहनेनमस्कारकरियेठैये जेमुनिराज
रागद्वेषेरहित अइने कलुपताजे पापाचरणतेहने शातपमाडयोठे वलीसमतायेकरी अ
नुपमसुखपाम्योठे एहदुअइने पांचमहाव्रतनी पचवीसजावना तथा अनित्यादिक
वारजावनानेनजेठे वलीजिनप्रणीतजे सयमनागुण कृमादिकरूप उद्याननेविपे
खेलेठे एहदुजेहनुंमनहोय तेहनेज तत्त्वथकी मुनिकहिये एजावार्थेठे ॥ १ ॥

स्वाध्यायमादित्ससि नो प्रमादै शुद्धा न गुप्ती समितीश्च धत्से ॥ त
पोद्धिधा नार्जसि देहमोहा दल्पे हि हेतौ दधसे कपायान् ॥२॥ प
रीसहस्रो सहसे न चोप सर्गात्र शीलांगधरोपि वाऽसि ॥ तन्मोहमा
णोपि जवादि पारं मुने कथं यास्यविशेषमात्रात् ॥३॥ युग्मं ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुनावेषमात्रथकीज अर्थसिद्धिनथाय तेकहेठे हेमुनिनुंप्रमावैक
रीसिआयध्यानकरवा वाढतोनथी तथाछुअनिर्मल मनादिकत्रणशुसि अने ईर्ष्यादि
कपाचसुमतीने धारणकरतोनथी वलीशरीरनामोहथी बाह्यअन्यंतर वेप्रकारेतप
ण करतोनथी तथाधोमोषण कपायनुंकारणउपनाथी कपायधरेठे ॥ १ ॥ तथाकृधा
दिक बावीसपरिसह अने देवता प्रमुखनाकरेला उपसर्ग तेप्रतेनथीसहेतो तथा अ
ढारसहस्ररूप शीजागरथने पणधरतोनथी अनेकेवल वेपमात्रथीज मोहनेवाढेठे प
णएरीतेतोतु संसारसमुद्घनोपारकेमपामीत् ॥ ३ ॥ एवेकाव्यनोअर्थे एकगोठे.

आजीविकार्थमिह यद्यतिवेपमेव धत्से चरित्रममल न तु कष्टजीरु ॥ तद्वे
स्सि किं न न विज्जेति जगज्जिघृक्षुर्मृत्यु कुतोपि नरकश्च न वेपमात्रात् ४
अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेठे हेसाधुतुआससारमा आजीविकानेअर्थं जे यतिनोवेपय
रेठे अनेकष्टकरवाथी बीहितोथको निर्मलनिरतिचार जेचारित्रतेप्रते धरतोनथी तो
तेवारे तु एमकानथीजाणतो जे जगतनुंआसकरनार एहवोजेमृत्युते कोश्वीबीहतोन
थी वलीसाधुनोवेपमात्र धखाथकी तो नरकपणबीहितोनथी एटले मृत्यु अने नरक
एवेवाना सर्वथा तुजनेआवडोज पण ताहाराथी डरसेनही इतिचाव ॥ ४ ॥

वैपेण माद्यसि यते चरणं विनात्मन् पूजां च वांछसि जनाद्बुधोपाधि च॥
मुग्धप्रतारणञ्च नरके ऽसि गंता न्यायं विजिर्षि तदजागलकर्तरीयां॥५॥

अर्थ ॥ हेअत्मातुचारित्रविना यतिनेवेषेकरीहर्षपामेढे अनेलोकयकी बहुप्रकार
नीपूजा वंदन सत्कारप्रमुख तथाउपधिजे वस्त्रपात्र पुस्तकादिकप्रतेवांछे पणपठेत्तुं
एमुग्धलोकने प्रतारणके० कपटक्रियाये उगाडकरी तेहथीउपाज्योजेनरकतिहाज
रहीश तेमाटेतुं अजागले कर्तरीना न्यायप्रतेधगेढे जेमकोइ खाटकिये एकबकरीहण
वानेअर्थे वधकरवानेस्थानकेआणी कातीयेधारचडावी सज्जकरी तेबकरीनेपासेका
तिभूकी एटलामांकोइकामनेअर्थे पोतेवरमांगयो पठवाडेबकरीये पोतानापगंकरीनू
मीखोदितेमाकातिदाटी नेविचखुंजे रखेखाटकीआवेतिवारदेखे एमजाणीतेहनाउ
परसुती दैवयोगथी कंठतलेकातीनीधारआवी तेथीगलुववाइगयु अनेमृत्युपामि तेमहे
आत्मातुपण तेबकरीनीपरें अज्ञानीथइने कातीरूपनरकने ढांकिराखेढे पणतेअवश्य
नाविपणायी उदयआव्याविना रहेसेजनही तेमाटेप्रथमथीज अज्ञानत्यजीने साव
धानरहेजे एन्यायग्रंथातरें बीजेप्रकारेंपण जरखुंढे ॥ ५ ॥

जानेऽस्ति संयमतपोऽनिरमीऽनिरात्मन्नस्य प्रतिग्रहं नरस्य न निष्क्रियोपि ॥
किं दुर्गतौ निपततः शरणं तवास्ते सौख्यं च दास्यति परत्र किमित्यवेहि॥६॥

अर्थ ॥ हेआत्माएलोकंरंजन निमित्तेंजे संयमतथातप तेऐकरीने गृहस्थोपा
संथी अहार औपथ वस्त्रपात्रादिकतुंजेतु ते तो संयमतपादिकना समूहत्तुं वक्रयके०
मूलपणनययुं तेवारेंतुजने दुर्गतिमांपमता शरणतेसुंढे अनेपरलोके सुखतें कोणआ
पसे तेविचारीजो एतोलोकोनाप्रतिग्रहत्तुं मूलमात्रपण ताहुरुंसुरुतनथी माटेतुजने
नरकेपडतां उद्धार अनेपरलोकनेविपे सुखतेशायकीथासे एनावार्थेढे ॥ ६ ॥

किं लोकसत्कृतिनमस्करणाचर्चनाद्यै रे मुग्ध तुष्यसि विनापि विशुद्ध्योगान्
कृतं नू जवाधुपतने तव यत्प्रमादो बोधिद्रुमाश्रयमिमानि करोति पशून्॥७॥

अर्थ ॥ हवेलोकसत्कारादिकदेखी राचवुंनहीतेकहेढे हेमूढआत्मा शुद्धनिर्मल
दोपरहित एहवाजे मनवचनकायानायोग तेविनालोकोनो सत्कारजे अन्युत्थाना
दिक तथानमस्कारवदना अर्चना जेनवांगपूजा विलेपनादिक तेऐकरीने सुंदरपामे
ढे केमकेएप्रमादते ताहरेसंसारकूपमां पडतांबोधरूप वृद्धनाआलंघनने ठेदवाने ए
लोकसत्कारते कुहाडारूपढे एटलेताहरोप्रमादरूपवैरीते तुजने संसाररूपकुवामां

नाखवासारं बोधआलंबनरूपवृद्धने लोकसत्काररूप कुहाडेकरीवेढे एटजेहमणा
तो सत्कारपामिमनमां हर्षधरेढे पणआगले बोधपामवो दुर्लभआसे ॥ ३ ॥

गुणास्तवाश्रित्य नमंत्यमी जना ददत्युपध्यालयजैहशिष्यकान् ॥

विना गुणान् वेपमृपेर्विर्जापि चेत् त तष्ठकाना तव भाविनी गतिः॥८॥

अर्थ॥हेसाधो धर्मार्थिलोकतो तहारागुणआश्रीने तुजनेनमेढे तथा उपधि वख
पात्रादिक आलय वस्ति जैपज अन्नपानादिक अनेशिष्य तुजनेआपेढे अनेतुजोगुण
विनाज मात्र वेपधरेढे तेवारे ताहरीवूर्त्तनी गति आशे जेमठगारा कृत्रिम नवानवा
वेष करीलोकना धनवर्गालिये पढेकोडकदिवसे तेहनाविपाकथी वध बंधनादिक पा
मे तेम ताहारा हवालपण तेहनीपरे आसे ॥ ८ ॥

नाजीविकाप्रणयिनी तनयादिचिता नो राजनीश्च जगवत्समय च वे
त्सि॥ नो राजनीर्धरसि वाऽऽ गमपुस्तकानि इत्यपि पाठः॥शुद्धे तथा
पि चरणे यतसे न जिह्वो तत्ते प्रतिग्रहन्नरो नरकार्थमेव ॥९॥

अर्थ ॥ हवेसाधुपणानुं सुखदेखाडेढे हेनिरुकतेघरबारपरिग्रहतोमूक्या माटे
आजीविका तथापुत्रादिकनी चितानथी तेमराजासंबंधीजयपणनथी वलीजिनप्रणी
त सिद्धांतपणजाणेढे अथवाजैनसिद्धातना पुस्तकधरेढे तोपणछुटचारित्रनेविपे
यद्यमकरतो नथी तेवारेताहुरु वस्त्रपात्रादिकनुंजेवु तेहनुंनारते नरकनेअर्थजढे ॥९॥

शास्त्रज्ञोपि दृढव्रतोपि गृहिणीपुत्रादिवधोऽज्जितोऽप्यंगी यद्यतते
प्रमादवशगो न प्रेत्य सौख्यश्रियो॥तन्मोहद्विपतस्त्रिलोकजयिन

काचित् परा दुष्टता वक्षायुष्कतया स वा नरपशुनूनं गभी दुर्गतौ॥१०॥

अर्थ ॥ हवेठतेयोगेपणजीव धर्मकरतो नथी तेहनावेकारणदेखाडेढे लौकिकअ
ने लोकोत्तरशास्त्रने जाणतोथको तथा पचमहाव्रतधारीथको तथास्त्रीपुत्रादिकना
प्रतिबंधरहितथको पण जेप्राणीप्रमादवशे परलोकासुखनी सपदारूप ध
र्मकार्यनेविपेयद्यम करतो नथी तोतिहा त्रणलोकनुं जीपनारजे मोहरूपशत्रु तेहनी
ज कोडक अलक्ष्यमहादुष्टताजाणवी अथवाते नररूपपशुवापडो पूर्वैनरकादिकना
आयुपाना बाधवायकी दुर्गतिमाज जनारढे एमजाणीयेढेये ॥ १० ॥

उच्चारयस्यनुदिनं न करोमि सर्वं सावद्यमित्यसकृदेतदथो करोपि ॥

नित्यं मृषोक्तिजिनवचनचारिता तत्सावद्यतो नरकमेव विजावये ते॥११॥

अर्थ ॥ हवेयतिनावेषमां नित्येमृपावादिपणुं देखाडेने जेयतिबीजा लोकोने उगवा
सारं हुंसर्वथासावद्यकरुनही एहबुंकहीनेपळे वारंवार सावद्यकर्म सचित्तआरंजप्रमु
खकरेने तेमाटेनित्येमृपावादेकरी जारीथयुं एहबुंजे सावद्यआरंजादिककर्म तेहथी
तुजने नरकेजुंजसंजवेने छुंतुंबोलीने सावद्यकरवाथी निश्चैनरकगतिथाय ॥ ११ ॥

वेपोपदेशाद्युपधिप्रतारिता ददत्यन्नीष्टानृजवो धुना जना ॥

जुंहे च शोपे च सुखं विचेष्टसे जवांतरे झास्यसि तत्फलं पुन ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेने हेसाधुहमणाअनवमांतुं कालामेलाकपमाप्रसुखना
वेपे तयालोकरजवाप्रमुखनेअर्थे उपदेशआपी कपटवैरागपोपीने धर्मकथाकहेने इ
त्यादिककपटंकरी जेचोलाजोकरे तुजने वांठित अन्न पान वस्त्र पात्र वसति सिद्धा
दिकआपेने तेथीसुखेखायने सुखेसुएने सुखेरमतोफिरेने पणते सुखनोगव्यातुं फल
परजवें नरकादिकनाडु खविना बीजोकांइजाणीसनही ॥ १२ ॥

आजीविकादिविविधात्तिनृशानिशार्ता कृत्रेण केपि महतैव सृजंति धर्मान्
तेज्योपि निर्दयजिघृक्षसि सर्वमिष्टं नो संयमे च यतसे जविता कथं ही ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकारातरे तेहिजकहेने केटलाकश्रावको आजीविकाजे उदरवृत्ति
आदिशब्दथी वस्त्र आनरण राजदंम पुत्रादिकविवाह इत्यादिकचितायेकरी सदा
कालआकुलथका घणीकष्टेकरीने धर्मजेदानप्रमुख तेकरेने अने हेनिर्दयवेपनाधरना
र तुंतेवापाशेथीपण अन्नपानादिक सर्ववांठितवस्तु खेवानेवांठेने अनेसंयममा उ
द्यमकरतोनी माटे हाइतिखेदेताहरी तेसीगतीथासे ॥ १३ ॥

आराधितो वा गुणवान् स्वयं तरन् जवाब्धिमस्मानपि तारयिष्यति ॥

श्रयंति ये त्वामिति जूरिजक्तिजिः फलं तवैपां च किमस्ति निर्गुण ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एगुणवंतने एसंयमगुणोसहितने एमदानुजावने एनेआराध्योथको पोतेसं
सारसमुद्धरेने तेम आपणनेपण तारसे एहवीबुद्धिये घणीजक्तियेकरी तेप्राणिये तु
जनेआश्रयोने अनेतुतोपोतेनिर्गुणतो माटेतुजने अथवाते आश्रयकरनारने एमांशो
फलने एटलेतुबुमतोथको तेप्राणीनेपण बोडेने एजावार्थ ॥ १४ ॥

स्वयं प्रमादैर्निपतन् जवांबुधो कथंस्वजक्तानपि तारयिष्यसि ॥ प्र

तारयन्स्वार्थमृजुन् शिवार्थिनः स्वतोन्यतश्चैव विलुप्यसेऽहसा ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ हेमुनितुपोते प्रमादैकरीने बुमतोठतो पोतानानक्तजे सेवकजोकर तेने
शीरीतेंतारीश केमके पोताने अन्नपानादिकमले तेनेअर्थे सरलजे मोक्षार्थिलोक ते

हनेवचतोथको तुफरेठे एटलेपोताना प्रमादाचरणथी अनेबीजोलोकने तगवाथी
एवन्नेप्रकारना पापेकरीने तुलोपायठे ॥ १५ ॥

गृह्णासि शय्याहतिपुस्तकोपधीन् सदा परेच्येस्तपसस्त्रियं स्थितिः ॥

तत्ते प्रमादाद्भरितात्प्रतिग्रहे कृणार्णमग्नस्य परत्र का गतिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ हे वेपना धरनारयति तु लोकोपासेथी शय्या वस्ति अहार तथापुस्तक
ज्ञानोपकरण तथाउपधि वस्त्रपात्रादिकजे नित्यलियेठे तेतोतपसीलोकनी स्थिति
ठे परतु तुतो प्रत्यक्षप्रमादमा मग्नको काइपणतपस्यादिक करतोनथी तेमाटे प्र
तिग्रहने निग्रवेकरी नारीथयु एहचुजेप्रमाद तेथकीउपाज्युजे छेणो ते छेणानेविपे
मग्नको खुतोबोएहदुवतो ताहरीपरनवे सीअवस्थयाथासे एटलेप्रथमतु चारित्रले
इने प्रमादसेवेठे तेलेणोकरेठे तेवारपठे तपसयमादिकविना लोकोपासेथीशय्यादि
क प्रतंजीयेठे तेबीजोलेणो एमएवेप्रकारना छेणामाखूतोथको ताहरीसी अव
स्थयाथासे अर्थात् इष्टअवस्थयाज पामीत् इतिनाव ॥ १६ ॥

न कापि सिद्धिर्न च तेतिशायि मुने क्रियायोगतपःश्रुतादि ॥ तथा

प्यदंकारकदर्थितरत्नं ख्यातीच्छया ताम्यसि धिड् मुधा कि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेतथाविधगुणविना कीर्त्तिनेसुंवाठेठे हेमुनिताहरेविपेकोइ विद्यामंत्रा
दिक सिद्धिनथी वलीवाइणा खमासमणाप्रमुख उल्लेखक्रियानथी तथामनवचन
कायाना योगनी गुणप्रवृत्तिनथी तथाबाह्यान्तरतपनथीकरतो तथाश्रुतज्ञान आ
दिशब्दथी प्रजाविकपणं राजाप्रमुखतुं प्रतिबोधयु इत्यादिकगुणतेपणनथी तोपणतुं
अहकारे कदर्थितयको ख्यातिजे प्रसिद्धितेहनी वाढायेकरीने फोटशोपरीतापकरे
ठे माटेतुजने धि.कारथाठताह्रामा जो कोइ अतिशयगुणहोय तेवारेतो ख्यातिनी
वाढापणयुक्तठे अनेतेविनाज प्रख्यातीनेवाठेठे माटेतु धिक्कारवायोग्यठो ॥ १७ ॥

हीनोप्यरे जाग्यगुणैर्मुधात्मन् वांठंस्तवार्चाद्यनवाप्नुवश्च ॥

ईर्ष्यन् परेच्यो लज्जसेऽतितापमिहापि यातो कुगति परत्र ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ फरीतेहिजकहेठे अरेनिर्जाग्य नि पुण्यकआत्मातु गुणरहितयको फो
कटस्तवनपूजाप्रमुखने वांठतो जोपूजास्तवनानथायतो वलीलोकोउपरकोधकरतो
यको इहलोकपण अतिशय तापसतापपामेठे अनेपरलोकपणइर्गतियेजइश ॥ १८ ॥
'गुणैर्विहीनोपि जनानतिस्तुति प्रतिग्रहान् यन्मुदित. प्रतीवसि ॥
लुलायगोश्वोष्ट्रखरादिजन्मभि विना ततस्ते नविता न निष्क्रय ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ हवेकुगतिमापडवाविपे उपदेशकरीने प्रतिबोधे हेयतिवेषनाधारक तुं गुणरहितको पणहर्षवतथयीने लोकथी नमस्कारादिक स्तवना वस्त्रपात्रअन्नादि कलेवावांढे तेहथीतुजने लुलायजे पामोपाणीवहेवायोग्य अथवागोजेबलदीओ हल गाढा यंत्र कोल प्रमुख वहेवायोग्य अथवाअश्वते अस्वारीकरवायोग्य तथा उंट खररासज अनेकविधनारवहेवायोग्य इत्यादिकअवतार पाम्याविना तेप्रतिग्रहादि कतुं मूलनथाय केमकेगुणविनापण लोकोपासेथी प्रतिग्रहादिक कदपे तेहनुंलेणो पामाप्रमुखना अवतारपामि नारवहीनेतूटबुढे एजावार्थ ॥ १९ ॥

गुणेषु नोद्यच्छसि चेन्मुने ततः प्रगीयसे यैरपि बंधसेऽर्च्यसे॥जु गुप्सितां प्रेत्य गतिं गतोऽपि तैर्हसिष्यसे चाऽजिन्नविष्यसेऽपि वा॥५०॥ दानमाननुतिवंदनापरै मोदसे निकृतिरंजितैर्जनैः ॥ नत्वैपि सुकृतस्य चैल्लव. कोपि सोपि तव लुंठयते हितैः॥५१॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजप्रकारांतरेकदेहे हेमुनिजोतुगुणनेविपे उद्यमकरतो नथी ते वारेइहजवेजे तुजने श्रावकादिक गीतनासप्रमुखेकरीगायते तथावली६ादशार्च वा दणायेंकरीवांढे सुगंधलेपनादिकेकरीपूजे तेतुंपरजवें निंदनीक कुरूप दरिद्रतादि क पाम्याथका तेहिजताह्राउपर हससे तथानानाप्रकारनीपीमा उपजावसे एटले ते स्वामिपणे अवतरसे अनेतुदासपणेत्याइत तिहां लातो लाठीप्रमुखना प्रहारेकरी तुजनेपीडते ॥ ५० ॥ हेमुनितु कपटक्रियायेकरी लोकरीजवीने तेहोने दानसन्मान स्तवन वंदनानेविपे तत्परदेखीने हर्षपामेढे पण एम नथीजाणतो जे ताहरो लेश मात्रसुकृतते तेहनेएलोकलुटेढे ॥ ५१ ॥

जवेजुणी मुग्धकृतैर्न हि स्तवैर्न ख्यातिर्दानार्चनवंदनादिभिः ॥ वि ना गुणान्नो जवडःखसंक्षय स्ततो गुणानर्जय कि स्तवादिभिः॥५२॥

अर्थ॥हवेस्तवनादिकनी वाढामुकीने गुणतुंपोषकरबुतेकदेहे हेमुनितुं विशेषाविशे पनाथजाण एहवामुग्धलोकनीकरेलीजे स्तुति तथाख्याति प्रशंसादिक तेणेकरीगुणव तनथाय वलीगुणजे ज्ञानादिक तेहनीप्राप्तिविना संसारनोविनाश अनेमुक्तिनीप्राप्तिन थाय तेमाटेकेवल गुणनेजउपार्जनकर पणस्तुतिकराववाथी कांइअर्थेतिदिनथी ५२

अथ्येपि शास्त्रं सदसद्भिचित्रा लापादिभिस्ताम्यसि वा समा

ये॥येपां जनानामिह रंजनार्थं जवांतरे ते क मुने क च त्वां॥५३॥

अर्थ ॥ हवेलोकरीजववामाटेतुं शास्त्रजणेढे पणजवांतरेतुकिहा अनेरीजनारलो

ककिहा तेदेखाडेहे हेमुनितुजे लोकरीजववानिमित्ते सत्के० नलोजिनागम तथा
असत्के० विरुद्धबौद्धादिकनुशास्त्रते प्रतेंनणेहे अनेवली कपटसहित नानाप्रकार
नाआजापसंजापादिक तेणेकरीने घणुंप्रयासकरेहे पणजवांतरे तेलोककिहागतिमा
जशे अनेतु केइगतियेजइश एटलेआजवे जावजीवद्युद्धीजे जीव तें रीजव्याहगे
तेपरजवेकोइपण ताहरे कामेआवेसेनही ॥ २३ ॥

परिग्रहं त्वं व्यजहादृहादे स्तत्किं न धर्मोपकृतिवृत्तात् ॥

करोपि शय्योपधिपुस्तकादे गर्गोपि नामान्तरतोपि हता॥२४॥

अर्थ ॥ हवेपरिग्रह्यजवा आश्रीउपदेशेहे हेमुनितेपूर्वं घरप्रमुखनुपरिग्रहतां
इयुं अनेवली धर्मोपकरणने मीसेकरीने शय्या वस्ति उपधि वस्त्र पात्रादिक पुस्त
क आदिशब्दयी पाठा चाबखी पोथी बांधणा जपमाला प्रमुखउपकरणनो परिग्रह
सुंकरेहे धर्मोपकरणजेकाइ बहुमूलो ममतानावश्यकी वधारेराखियेंते परिग्रहजजा
एवो केमके० गरके० विप तेहनेनामान्तरकखाथकी एटलेनामफेरवीनाख्यायीप
ण हताके० मृत्युकारकहोयज जोविपने साकर अमृत श्यादिककहियेतोपण खांधु
थकु प्राणहरणकरे तेमपरिग्रहने धर्मोपकरण निमित्ते राख्योथकोपण दुर्गतिआपे
परिग्रहात्स्वीकृतधर्मसाधनान्निधानमात्राकिमु मूढ तुष्यसि ॥

न वेत्सि हेमनाप्यतिचारिता तरी निमज्जयत्यंगिनमंबुधौ द्रुतं ॥२५॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेहे हेमूर्खसायोतु स्वीकृतके० प्रमाणकिंधुंहे धर्मसाधनके०
धर्मोपकरण एहवुनाममात्रजेहंतुं एहवोपरिग्रह पास्याथी सुंदर्पपामेहे हेमूर्खतुन
थीजाणतोजे अतिशयनारी एहवोजेसुवर्ण तेणेकरीनरी एहवीतरीजे होडी तेजेम
अंगीनके० वेशनारमनुष्यने बोडेहे तेमतुजनेपण धर्मोपकरणनेमीसे मज्योएहवो
जे अतिपरिग्रहतेनवसमुझमा बोडशे इतिनाव ॥ २५ ॥

येह कपायकलिकर्मनिबधजाजनं स्यु पुस्तकादिजिरपीहितधर्मसाधनैः॥
तेपां रसायनवरैरपि सर्पदामयै रार्तात्मना गदहृते. सुखकृत्तु किं नवेत् २६

अर्थ ॥ जेमुनिये हितके० वाठयुंहे धर्मनुसाधनजेथकी एहवाजे पुस्तकादिकते
णेकरीनेपण अंहजेपाप तथाकपायजे क्रोधादिक तथा कलिजेकलहतेना करवा
थकी कर्मजे ज्ञानावरणियादिक तेनानिकांचितबंधनुजाजनथाय तेहनेबीजोकोइ
सुखकार्य निवृत्तिनुकरनारनथाय एटलेजेहनेधर्मोपकरणतेहिज ममत्वनावश्यकी
परिग्रहपणे परिणम्याहे तोतेहनेअर्थ क्लेशकपायादिकने करवेकरीकर्मवृद्धिकरेहे

तोतेहनेसंतोपते पढे फरीबीजाशथकीथासे एजावार्थ तेहनुंदृष्टांतकहेढे जेम रसा
यनजे मृगांगपारादिक तेहनेसेवनकरवाथीज उलटोमांदापडयो एटलेरसायनथ-
कीपण जेहनेरोगवथ्यो तोपढेतेहनारोगनुं निवारकबीजोसुखकारी कोइनथी ॥२६॥

रक्षार्थ खलु संयमस्य गदिता येऽर्था यतीनां जिनै र्वासःपुस्तकपात्र
कप्रचृतयो धर्मोपकृत्यात्मकाः ॥ मूर्धन्योहवशात् एव कुधिया संसा
रपाताय धिक् स्वं स्वस्यैव वधाय शस्त्रमधियां यहुःप्रयुक्तं नवेत् ॥२७॥
अर्थ ॥ निश्चेकरीनेजे वस्त्रपुस्तकप्रमुख पदार्थतेथ्रीजिनेश्वरें साधुनेसंयमनी रक्षा
नेअर्थे धर्मोपकरण स्वरूपेकह्याढे तोहाहा इतिखेदे तेहिजपदार्थ कुबुद्धिनाधणीने
अतिशय मोहनावशथकी उलटासंसारमांबूडावनारनाकारण थडपडेढे तेहनुंदृष्टां
त जेम बुद्धिहीनपुरुषनुं पोतानुं अस्त्रजेखड्गादिक तेविपरीतपणे राख्युंहोय तोपो
तानेजवधकारीथाय तेहनीपरे जाणवु ॥ २७ ॥

संयमोपकरणञ्जलात्परान् नारयन् यदसि पुस्तकादिभिः ॥

गोखरोष्टमहिपादिरूपचतुश्चिरं त्वमपि नारयिष्यसे ॥२८॥

अर्थ ॥ हेमुनिनुं जे परप्राणीनारवाहक पोढी बलद वंटप्रमुखने संयमनावपकरण
नेमीतेकरी पुस्तकादिकनुं नारवहेवरावेढे तेमाटेतेप्राणीतुजनेपण बलद वंट रास
न पामाप्रमुखना अवतारपाम्याथका चिरकाललगें नारवहेवरावशे ॥ २८ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिनः शोचया न खलु संयमस्य सा ॥

आदिमा च ददते नवं परा मुक्तिमाश्रय तदिद्वयैकिका ॥२९॥

अर्थ ॥ हवेवस्त्रपात्रादिकथी संयमनीशोजानथीतेकहेढे हेमुनि वस्त्रपात्रतथाश
रीर पुस्तकइत्यादिकनी शोजाकीधेयके निश्चेकरी संयमनीशोजानथाय एटलेवस्त्रादि
कनीशोजाते संयमने अशोजाकारणीढे तेमांपणवली आदिमके० पहेलीजे वस्त्रादि
कनीशोजाते नवघ्नमणजअपे अने परके० बीजीजे संयमनीशोजाते मोहजअपे ते
माटेजोसंसारनी वांढाहोयतो वस्त्रादिकनी शोजाआदर अनेजो मुक्तिनीवांढा तुजने
होय तो संयमनीशोजाआदर ॥ २९ ॥

वस्त्रपात्रतनुपुस्तकादिनः शोचया न खलु संयमस्य सा ॥ तां तदत्र प
रिहाय संयमे किं यते न यतसे शिवार्थ्यपि ॥ इतिचोत्तरार्द्धाठः ॥३०॥

अर्थ ॥ वस्त्रपात्रेति एषागंतर एश्लोकनुंपूर्वां ६ पूर्वनीपरेजाणवुं अनेउत्तरार्द्धनी

व्याख्याकहेने तस्मात्कारणात् तेकारणमाटेहेसाधो ते ब्रह्मादिकनी शोनाठामीने जोमुक्तिनोअर्थीठोतो जिनप्रणीत चारित्रनेविपे केमउद्यमकरतोनी ॥ ३० ॥

शीतातपाद्यान्नमनागपीह परीपहाश्वेत्क्षमसे विसोढु ॥

कथं ततो नारकगर्जवास इ खानिसोढासि जवांतरे त्व ॥ ३१ ॥

अर्थ ॥ हवेपरीपह सहवाआश्री उपदेशआपेठे हेमुनिजोतु संयमनेविपे टाहाड तापप्रमुख थोडापणपरीपह सहवानेसमर्थनथी अनेकायरथायठे तोजवातरेनेविपे नरकतथा गर्जवासनाडु ख केम सहोत एटले नरकादिकना इ खसहवाथीतो परीप हनाडु खतुं सहवुजनुंठे एमजाण ॥ ३१ ॥

मुने न कि नश्वरमस्वदेह मृत्तिडमेन सुतपोव्रताद्यै ॥ निपी

डय जीर्तीर्नवदुस्वराशे हित्वात्मसाधैवसुख करोपि ॥ ३२ ॥

अर्थ ॥ हवेसाधुने तपप्रमुखुं उद्यमकरतुंकहेढे हेसाधु एविनाशशील तथा आ खरपोतातुंनही एहवोजेवेहरूप माटितुंपिम तेहने जजाजिनाझासहित तपव्रतप्रमुखे करी दमीने ससारनाडु खसंबंधी सर्वजगतांमिने मुक्तिसंबंधी सुखते पोतानेवश केमनथीकरतो ॥ ३२ ॥

यदत्र कष्टं चरणस्य पालने परत्र तिर्यङ्नरकेषु यत्पुन ॥ तयोर्मि

थ सप्रतिपक्षता स्थिता विशेषदृष्ट्यान्यतरं जह्मीहि तत् ॥ ३३ ॥

अर्थ ॥ हेसाधुजेइहा श्रीजिनशासनेविपे चारित्रपालवानीकष्टे अनेपरजवे ति र्यचनरकादिकनेविपेजे कष्टे तेवेदुकष्टे परस्परं प्रतिपक्षपणुंरहेढे एटलेजिहा चारित्रकष्टे तिहांतिर्यचनरकतु कष्टनथी अनेजिहा तिर्यचनरकादिकना कष्टे तिहां चारित्र कष्टनथी तेमाटेविशेषदृष्टिये विचारी तेवेमाथी एककष्टनेमूक ॥ ३३ ॥

शमत्र यद्विद्धरिव प्रमादजं परत्र यच्चाब्धिरिव क्षुमुक्तिगं ॥ तयोर्मि

थ सप्रतिपक्षता स्थिता विशेषदृष्ट्यान्यतरं दृढाण तत् ॥ ३४ ॥

अर्थ ॥ हवेसुखनुग्रहकुंकहेढे हेसाधोइहा चारित्रमांप्रमादकरवाथीजे सुख ते विडजेटलुठे अनेसयमना पालवायकीजे देवलोकांमुक्तिनासुख तेसमुडसरखाठे तेबन्हेसुखने परस्परप्रतिपक्षपणुंठे जिहांप्रमादसुखतिहां मुक्तिसुखनथी अने जिहां मुक्तिसुख तिहांप्रमादसुखनथी माटेविशेषेविचारी बेमाथी सारजाणेतेने आदर ॥ ३४ ॥

अथवा॥नियंत्रणायाचरणेऽत्र तिर्यक् स्त्रीगर्भकुंजीनरकेषु या च ॥

तयोर्मिथः सप्रतिपक्षज्ञावा द्विशेषदृष्ट्याऽन्यतरां गृहाण ॥३५॥

अर्थ ॥ हवेगुरुपारतत्रयाश्रयीकहेते हेसाधुऽह्राजिनशासनमा चारित्रनेविषेजे गुरुपारतत्रयादिकत्रणप्रकारानो परवशपणुंते अने तिर्यचनाश्रवतारमां तथास्त्रीनागर्भमा तथा कुंजीतेषणोजसांकमासुखनुंनारकीने उपजवानुंस्थानकतेमां उपनाजेनारकीते खंडोखंडथयी बाहेरनिकले तेहनेविषेजे परवशतापणुंते तेवेहुने परस्परंप्रतिपक्षीपणुंते एतले जिहांचारित्रनी नियंत्रणाहोय तिहांतिर्यच स्त्रीअने नरकादिकनी नियंत्रणानहोय अनेजिहां तिर्यचस्त्रीनरकादिकनी नियंत्रणाहोय तिहां चारित्रनी नियंत्रणानहोय माटेविशेषदृष्टियेंविचारीने तेवेमांथी एकनियंत्रणानेआदर ॥३५॥

सहत्पोयमसंयमयंत्रणां स्ववशतासहने हि गुणो
महान्॥शिवं गुणं इति वा पाठः ॥ परवशस्त्वतिचूरिस
द्विष्यसे न च गुणं बहुमाप्स्यसि कं च न ॥ ३६ ॥

अर्थ ॥ हवेपरवशेडु खसहेवाकरता पोतानावर्गेडु खसहेवुंनलुंते तेकहेते हेसाधुतुं चोयप्रमुखतप तथा नियमअग्निग्रहादिक ते यम तथासत्तरजेवें संयमसंबंधी एत्रण नियंत्रणाउंतेतेतुंसहनकर केमके एत्रण नियंत्रणाओते पोताने स्वाधीनपणे सहनकरवीतेते महोटी गुणते तथापाठांतरे एथकी शिवगुणके० मुक्तिरूपीओगुणहोय अने जे अतिपरवशपणे एकेडियादिकमां पराधीनथको घणीजनियंत्रणाओसहीस तिहां अकामनिर्झारासिवाय अधिकुंगुणमात्र काडपणपामीसनही ॥ ३६ ॥

अणीयसासाम्यनियंत्रणाज्जुवा मुनेऽत्र कष्टेन चरित्रजेन च ॥ यदि
क्षयो दुर्गतिगर्भवासगा सुखावल्लेस्तत्किमवापि नार्थितं ॥ ३७ ॥

अर्थ ॥ वलीप्रकांतरेतेहिजकहेते हेसाधो आजन्ममां समतारूपनियंत्रणातेसंबंधीकष्ट तथाचारित्रसंबंधीजे अल्पमात्रकष्ट तेणेकरी दुर्गति अने गर्भावाससंबंधी असुखनासमूह क्षयथायते तोतेथी सुवांनितपणुंतुंनपांम्यो अर्थात्पांम्योज ॥३७॥

त्यज स्पृहा स्वः शिवशर्मलान् स्वीकृत्य तिर्यङ्नरकादि दुःखं ॥

सुखाणुभिश्चेद्विषयादिजातैः संतोष्यते संयमकष्टनीरुः ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रमादवतने रीतेकरीकहेते हेसाधुतु जो विषयादिकथीउपनोजे सुखनोलेश तेणेकरी संतोषपामेते अने संयमनाकष्टथीबीहेते एरीतेंतो तें तिर्यच तथा

नरकवुंडुं स्वकबुलकरीने स्वर्गमोहनासुखपामवानी वागामूकीदीधी एटलेअणुमात्र
सुख उपर राख्योथको स्वर्गमोहनुं अतुल्यसुखहारेणे एजावार्थे ॥ ३७ ॥

समग्रचिचार्तिहतेरिहापि यस्मिन् सुखं स्यात्परम रतानां ॥

परत्र चेडादिमहोदयश्री प्रमाद्यसीहापि कथं चरित्रे ॥ ३८ ॥

अर्थ ॥ हवेचारित्र्यी इहलोकेतथा परलोकेसुखे तेकहेणे चारित्रमारकथयला
एहवाजेजावसाधु तेहने सर्वचिताना निवारवायकी इहलोकेपण परमअनुपमसुख
होय अनेपरलोकेपण इडादिकनीसंपदा तथा मोहनीसंपदाहोय तोहेसाधो एहवुजे
चारित्रतेनेविषे रह्योथकोतु सुप्रमादकरेणे यत देवलोकेसमाणोअ परियाउमहेसि
पां ॥ रयाणअरयाणंच महाणरयसारिस्ता ॥ १ ॥ पुन. नच राजनयं नच चोरनयं न
च वृत्तिनयं न वियोगनयं ॥ इह लोकसुखं परलोकहितं श्रमणत्वमिदं रमणीयतरं ॥ २ ॥

महातपोध्यानपरीपहादि न सत्वसाध्य यदि धर्तुमीश ॥ तज्जावना.

किं समितीश्च गुप्ती धत्से शिवार्थिन् न मनःप्रसाध्या ॥ ४० ॥

अनित्यताया न ज जावना. सदा यतस्व डःसाध्यगुणेऽपि संयमे ॥ जि

घत्सया ते त्वरते ह्ययं यमः श्रयन् प्रमादात्तज्जावद्विज्ञेपि किं ॥ ४१ ॥

अर्थ ॥ हवेजेबहुकष्टकरीशकेनहीतोते सुखसाध्यधर्मकरे तेकहेणे हेसाधु तु पराक
मवंतपुरुषने साधवायोग्य एहवाजे मासखमणप्रमुख महातप तथा प्राणायामादिक
ध्यान तथा कृधादिकपरिस्तह धरवानेसमर्थनथी तोहेमोहनावाढक केवलमनेकरीज
साधितकीयेएहवीजे अनित्यादिकजावनातेनुंसेवनकर ॥ ४० ॥ तथावलीप्रकारात
रेकहेणे हेसाधोतुअनित्यताप्रमुख बारजावना ने सदानज अनेडु खें साधवायोग्य
मूलोत्तरगुणने जेना एहवासंयमनेविषेपण सुकुमालपहुंठागीउद्यमकर केमके मृ
त्युते तुजने यासकरवानीवाढाये उतावलुथायणे दिनदिनप्रतें दुकहुआवेणे मा
टेप्रमादसेवतोथकोपण मनेकरीसंसारथकी बीहितोरहेजे ॥ ४१ ॥

हत मनस्ते कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धी

श्च सिद्धीश्च तथापि बाढन् मनोरथैरेव हृदा हतोसि ॥ ४२ ॥ दग्धं

मनो मे कुविकल्पजालैर्वचोप्यवद्यैश्च वपुः प्रमादैः ॥ लब्धीश्च सि

द्धीश्च तथापि बाढन् मनोरथै रेव हृदा विहन्ये ॥ इतिवापाठः ॥ ४३ ॥

अर्थ ॥ हवेसामग्रीविनापण महोटाहोटा मनोरथकरवा अफलने तेकहेणे हे

साधुताहरोमनतें माताविकल्पनासमूहें विणसाडयुं अनेवचनपण मृपाजापणादि
क पापेकरीविणसाडयुं वलीशरीरपण प्रमादजेमद्यादिकतेणेकरी विणसाडयुं एरीतें
मनवचनकारूप त्रणगुप्तिविणसाडी तोपण आमोसहीप्रमुखलब्धि तथा मंत्रवि
द्यादिकसिद्धिने वांढेढे माटे हाइतिखेदे मनोरथेकरीज पीडायढे जेमशाली दुध खां
मप्रमुख सामग्रीविनापण कोऽमूर्खहीरनानोजननुं मनोरथधरतो अहर्निशविकल्पें
ज पीडाय तेमतुपणपीडायढे ॥ ४१ ॥ तथावलीपातांतरें माहूरंमन कुविकल्पजालें
विणास्युं तथा अवयके० मृपाजापणादिकपापें वचनविणास्युं अनेप्रमादेकरीशरीर
विणास्युं तोपण लब्धि अने सिद्धि प्रतें वांढतो थको हाइतिखेदे हुं मनोरथमात्रें
ज सुपीमावडुं इत्यादिक पहेलाकाव्यनुं पातांतर काव्यजाणबु ॥ ४३ ॥

मनोवशस्ते सुखदुःखसंगमो मनो मिलेद्यैस्तु तदात्मकं भवेत् ॥

प्रमादचोरैरिति वार्यतां मिलहीलांगमित्रैरनुपंजयानिशं ॥ ४४ ॥

अर्थ ॥ हवेमननेसतसंगमांजोडबु तेकहेढे हेसाधुताहरे सुखअने दुःखनोजे मि
लाप तेमननेवशढे केमकेमनजेहनीसार्थेंमिले तेरूपीथाय जेम तैलने जेहवाफूलनो
संगमिले तेहवीवासनामपथाय माटेमननेप्रमादरूपचोरसार्थेंमलतो वारीने नित्ये शी
लांगरथरूपजेमित्र तेनीसार्थेंमेलव जेथकीतुजने सर्वथासुखसार्थेंज मिलापथाय ॥ ४४ ॥

ध्रुवः प्रमादैर्भववारिधौ मुने तव प्रपातः परमत्सरः पुनः॥ गले

न बद्धोरुशिलोपमोस्ति चेत्कथं तदोन्मज्जनमव्यवाप्स्यसि॥ ४५ ॥

अर्थ ॥ हवेमुक्तिविशेषेकरी प्रमादनोपरिहारकहेढे हेसाधुप्रमादनाहेतुयेकरी तु
जनेसंसारमापडबुतो निश्चय थकीढे केमकेप्रमाद अनेसंसारने अग्निधुमादिकनीपरें
नित्यबंधढे अनेवलीजो गलेबांधिमोटी शिलासरिखुं परप्राणीउपरमत्सरतुजनेढे तेवा
रे संसारसंमुद्गमांथी तरीनिकलबु केमपामिस माटेप्रमादअने मत्सरवेहुत्यज॥ ४५ ॥

महर्षयः केपि संहृत्युदीर्या प्युग्रातपादीन्यदि निर्जरार्थं ॥

कष्टं प्रसंगागतमप्यणीयोपीठन् शिवं किं सद्गते न चिह्नो॥ ४६ ॥

अर्थ ॥ हवेकष्टसहेवाआश्री उपवेशआपेढे केटलाकमहाकृपी तेजइबाहुस्वा
मी दीक्षितचार व्यवहारीपुत्रनीपरें शीतादिक परिसहनासहनारा वली उग्रके० घ
णोकविण आतपके० तडकाप्रमुख कष्टने उदरीनेपण निर्झरानेअर्थसहेढे तेवारेहे
साधुतुं मुक्तिनेतोवांढेढे तेवारें प्रसंगथी उदयआबुं एहवोस्वल्पमात्र कष्टप्रतेकान
थीसहेतो अनेकष्टसहाविना मुक्तिकेमपामिस एजावार्थ ॥ ४६ ॥

यो दानमानस्तुतिवन्दनादिभिर्न मोदतेऽन्यैर्न तु दुर्भेनायते ॥ अला

जलानादिपरीपहान् जयन् यतिः सतत्वादपरो विम्वकः ॥ ४७ ॥

अर्थ ॥ हवेअसाधुपणा तथा साधुपणानो चेददेखाडेठे जेजानअलानादिक प रिपहनेजीपतोयको ग्रहस्थनुंआप्यो अहारउपधिप्रमुखदान तथासत्कारस्तुतिप्रसु खमान इत्यादिकेकरी हर्षपामेनही अनेअलान अपमान प्रहारादिके दुह्वायनही तेहिजपरमार्यथी यतिजाणवो अने अपरके० बीजाजेठान वदनादिकथी हर्षपामे तथा अलाननंदादिकथी दुह्वाय तेयतिनावेपे विडंबकके० नटरुपजाणवा ॥ ४७ ॥

दधजृहस्थेषु ममत्वबुद्धि तदीय तस्या परितप्यमानः ॥ अ

निरृतांतकरण सदा स्वै स्तेषां च पापैर्भ्रमिता नवेसि ॥ ४८ ॥

अर्थ ॥ हवेमनोगुप्तिराखवानेअर्थे यतिये ग्रहस्थनी चिताकरवीनही तेकहेठे हेसाधुतुग्रहस्थनेविपे ममत्वनीबुद्धिधरतोयको अनेग्रहस्थनीचिताये तपतोयको पोतानापापे तथाग्रहस्थनापापे निरतरव्याकुलचित्तवंतयको सत्तारमांजमीस ॥ ४८ ॥

त्यक्त्वा गृहं स्वं परगेहचिता तप्तस्य को नाम गुणस्तवर्षे ॥

आजीवि काऽस्ते यतिवेपतोऽत्र सुदुर्गतिः प्रेत्य तु दुर्निवारा ॥ ४९ ॥

अर्थ ॥ हेसाधु पोतातुंघरमूकीने वलीपारका श्रावकादिकनाघरनी चित्तार्येकरी तुजनेशोगुणठे एकघरमूकी घणाघरनीचित्तार्ये कोइगुणनथी आनवमातोतुजने यति वेपनाप्रतापथी आजीविकाचालेठे पणपरजवेतो तुजने अतिशयदुर्गतिदुर्निवारक एहवा नरकादिकठे पणपरजवे दुर्गतिनोवारनारकोइनथी एजावार्थ ॥ ४९ ॥

कुर्वे न सावद्यमिति प्रतिज्ञां वदन्नकुर्वन्नपि देहमात्रात् ॥ शय्या

दिकृत्येषु नुदन् गृहस्थान् हृदा गिरा वाऽसि कथं मुमुक्षु ॥ ५० ॥

अर्थ ॥ हनेतुंकायामात्रथीसाधुठो पणमनवचनथीसाधुनथी तेकहेठे हेमुक्तिवा ठकसेधुतुं नित्यप्रते आवश्यककरता सब सावकजोग पञ्चखामि जा जीवाए तिविहं तिविहेणं मण्ण वायाए काएण इत्यादिकपांवकहीने दुंसर्वसावद्यकरुनही एहवीप्र तिज्ञाकरतोयको तेसावद्यमात्र शरीरथीज अणकरतोयकोययो पणशय्या जेउपाश्र यमुख कार्यनेविपे ग्रहस्थनेप्रेरतोयकोठो तो तेमामनथी अनेवचनथी मुमुक्षु तेशा नो हृदले मन वचन कायार्येकरी सावद्यमूके तेहनेमुमुक्षुकहिये अनेतुंतोकायामां उरुं सावद्यकरतोनथी पणमनथी सावद्यचितवेठे अनेवचनथी सावद्यकर्मप्रेरेठे तथा वचनथी मुमुक्षुनथी मात्रकायाथीज मुमुक्षुवे एजावार्थ इहाप्रेर

एतादेवदेवामात्रजजाणवी बीजीप्रवर्त्तरूपप्रकरण इत्यादिकप्रेरणीयते एतले
पूर्वपणश्रावकं एतत्तत्कथांते जाननुंकारणते इत्यादिकप्रेरणाकथानुंतो साधुनेव्यवहा
रतेज यथाश्रीरायप्रश्रीयसूत्रे जुत्तमेयंसुरियाजा पुराणमेयंसुरियाजा किवमेयंसुरिया
जा करणिज्जमेयंसुरियाजा आइणमेयंसुरियाजा अण्णुनायमेयंसुरियाजा इत्यादिक
विधिवाक्यदेखायते, तेप्रेरणाजाणवी ॥ ५० ॥

कथं ममत्वाय ममत्वतोवा सावद्यमिष्ठस्यपि संघलोके ॥ न हे
ममय्यप्युदरे हि शस्त्री क्षिप्ताक्षिणोति क्षणतोप्यसून् किं ॥ ५१ ॥
अर्थ ॥ वलीतेहजकहेहे हेसाधोतुं साधुसाध्वी श्रावकश्राविकारूप चतुर्विधसंघ
मां अमुकागोतार्थनावरत्तमां आचैत्यकराव्युं एहवीमहोटाइपामवानेअर्थे तथाआ
अमारागह्वनो चैत्यउपाश्रयादिकते इत्यादिकममत्वथकी सुंतावद्यकर्मवांतेते संसा
रीनीपरे सारजकार्यसर्वमाथेलेइने करवासुंवांतेते अथवासंघमां महत्वपामवानेअर्थे
तथाममत्वथकीज सावद्यजे धनप्राप्ति प्रमुखतेसुंवांतेते जेमाटे सोनानीबुरीपण पे
टमांचापीषकी सुंप्राणहरणनथीकरतीके. एतलेसोनानीबुरीपण पेटमामारीथकी प्रा
णहरेते तेमसंघनिमित्तपण अविधिथे सावद्यकर्मकीधुंते संयमरूपप्राणनेहरेते ५१ ॥

एकः कोपि जनाजिज्ञूतिपदवी त्यक्त्वा प्रसादा जुरोर्वेपं प्राप्य यतेः
कथंचन कियत्तान्नं पदं कोपि च ॥ मौखर्यादिवशीकृतजुजनतादा
नार्चनेर्गर्वजा गालानं गणयन्नरेंद्रमिव धिग्गतां दुतं दुर्गतौ ॥ ५२ ॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने उदतपणुंनिवारवा उपदेशेते कोइकपुरुषपूर्वे ग्रहस्थाव
सताथे रोकहोय अनेलोकोने उपहास्यकरवायोग्य निदाकरवायोग्य विविधप्रकारनी
लोकोनीसेवा करवायोग्यहोय पढेगुरुनापशायथी तेअवस्थाल्यजी यतिनोवेपपा
मीतथाघणाकष्टे काइकशास्त्रतुंनणतुंपामी तथातेमावली कोइकआचार्यउपाध्याया
दिकपढीपामिने वाचालपणा प्रमुखकलाये जोलालोकोनेवशकरी तेहनाकरेला जे
दानपूजा सत्कारादिक तेणेकरीने अहंकारधरतो अको पोताना आत्माने राजातु
व्यगणे पण एमनजाणेजे हुंते शीगणतिमांनुं एसर्व दानपूजादिक जे थायते तेतो
श्रीजिनेश्वरना मार्गने थायते तेमाटेहाइतिखेदे तेप्राणी उतावळु दुर्गतिजे नरकादिक
तेमांजातो माटेगर्वनकरवु ॥ ५२ ॥

प्राप्यापि चारित्रमिदं डुरापं स्वदोषजैश्चेद्विषयप्रमादैः ॥ जवां
बुधौ धिक् पतितासि जिह्वो हतोऽसि दुःखैस्तदनंतकालं ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ हवेदुर्जनचारित्र्यामिने विषयप्रमादत्यजवा तेप्रकारांतरेकहेचे हेनिष्ठु
दुर्जनएहवुजे चारित्र्यतेपामिने जोपोतानावाकधीउपना एहवाजे विषयप्रमाद तेणे
करीतुससारसमुद्रमापमीश तेवारे ते अनंताकालसुधी चारगतिबंधीनाडु खेकरीने
पीडाइश तेमाटेय कारठेउजने जेतुचारित्र्यनेविषे उजमालथातोनी ॥ ५३ ॥

कथमपि समवाप्य वोविरत्नं युगसमिलादिनिदर्शनादुरापं ॥

कुरु कुरु रिपुवश्यतामगच्छन् किमपि हितं लज्जसे यतोऽर्थितं श॥५४॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टातसहित बोधनुंदुर्जनपणुंकहेचे हेसाधुतुयुगसमिलादिक दशदृष्टां
तेकरी दुर्जनएहवुं समकेतरूपरत्न तेघणोकष्टंपामिने आगलेंवद्ध्यमाण विषयादिक
शत्रु तेहनुंआधीनपणुंत्यजतुथको काइकआत्मानुंहितजे संयमादिकतेकर जेयकीवां
ठितसुखपामे चुलग पासग धने जूए रणणोय सुमिण चक्रेअ ॥चम्मज्जणे परमाणु दस
दिठंता मणुयजने॥१॥एदशदृष्टातनानामजाणवा ॥ पुवं तेदुळ्ळुग अवर ते तस्त दु
ळसमिलाउ ॥ जुगठिडंमि पवेलो इय संसइउं मणुअजने ॥१॥ इत्यावश्यकें ॥५४॥

द्विपस्त्रिमे ते विषयप्रमादा असंवृता मानसदेहवाच ॥ असं

यमा सतदशापि हास्या दयश्रविज्यच्चर नित्यमेन्यः ॥५५॥

अर्थ ॥ हवेनामथकी शत्रुदेखामीने तेथीदूररहेवानो उपदेशआपेवे हेसाधो वि
षयजेशब्दादिकपाच तथाप्रमादजे मद्यादिक पाच अने असंवृतकहेतां मोकजामू
क्या एवाजे मनवचनकायानायोग तथा प्राणातिपातादिक पांचअव्रत अनेपांचेडि
यनुं अणजीतवु तथाक्रोधादिक चारकषायनो अपरिहार अनेमनवचनकाया एत्र
णयोगने डुप्रवर्त्तियेप्रवर्त्तावबु एसर्वमलीसत्तर असंयमनास्थानक तथावली हास्य
रति अरति जय शोक डुगह्या ए हास्यपदक एटला ताहाराशत्रुवे तेमाटेएयकी
सदाकाल बीहीतोथको विचरजे ॥ ५५ ॥

गुरुनवाप्याप्यपहाय गेह मधीत्य शास्त्रेण्यपि तत्तवांचि ॥

निर्वाहचितादिजराद्यजावे प्युपे न कि प्रेत्य हिताय यत्नः॥५६॥

अर्थ ॥ हवेसर्वसामग्री मळ्याठतापण आत्महितकान्धीकरतो तेकहेचे हेरुषितु
घरहामीने गुरुजेधर्माचार्य तेहनेपामीने तथातत्त्वप्ररूपक शास्त्रजेसिद्धांत तेजणीने
पण तथानिर्वाहजेआजीविका तेहनीचिता अनेआदिशब्दथी वस्त्रपात्र वसतिप्रमुख
नीचिता अनेराजजय चौरजय इत्यादिकतेह्नो नरजेसमूह तथावलीआदिशब्दथी
गृह राज देशांतर जलपथ प्रमुखव्यापार तेह्नो अनावबतां पण परलोकना हितने

अर्थे कांउद्यमनयीकरतो एटले सकलसामग्रिने योगेपण जेआत्महितनयी साथ तो तोपडे घणोज शोचकरीश एनावार्थडे ॥ ५६ ॥

विराधितैः संयमसर्वयोगैः पतिष्यतस्ते नवडुःखराशौ ॥ शास्त्राणि शिष्योपधिपुस्तकाद्या भक्ताश्च लोकाः शरणाय नाजं ॥ ५७ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमग्रहीने संयमविराधनानकरवी तेकहेडे हेयतितेविराध्या एहवा जे संयमनासर्वयोग एटले मूलगुणउत्तरगुणादिकविराध्यातेहेतुयेकरीने संसारना ड खसमूहमांपडतातुजने शास्त्रजेआगमादिक तथाशिष्यजे उपधीपुस्तकप्रमुख तथा बलीनक्तलोकजे श्रावकश्राविकादिक तेकोडशरणआपवाने समर्थनहीथाय पण एक संयम मात्रज अविराध्यो थको शरणदाइयाशे ॥ ५७ ॥

यस्य कृणोपि सुरधामसुखानि पट्यकोटीर्नृणां दिनवतीं ह्यधिकां ददाति ॥ किं हारयस्यधम संयमजीवि तं तत् हा हा प्रमत्त पुनरस्य कुतस्तवाप्तिः ॥ ५८ ॥

अर्थ ॥ हवेसंयमजिवितनुं फलदेखाडी प्रमादनोपरिहार उपदेशेडे हेसाथो संयमजीवितनुं कृणजेमुहूर्त्तमात्र तेपणपुरुषनेनिश्चयथी साधिक बाणोकोक्षिपत्योपमज गें देवलोकनासुखआपे यडुक्तं प्रतिक्रमणसूत्रवृत्ती सामाश्र्यंकुणतो समजावसा वडअग्रडियडुगं ॥ आउंसुरेसु बंधइ इत्तिय मिताइ पलियाइ ॥ १ ॥ बाणवईकोडीउं जलकुणसद्विस्तस्तपणवीसं ॥ नवसयपणवीस्ताए सतिहा अडनाग पलियस्त ॥ २ ॥ इति बाणुकरोड आगणसाठजाख पचीसहजार नवसेपचीश एटलापत्योपम अनेएक पत्योपमना नवनागकरीये एहवाआठनवमांश अनेतेउपरवली एकनवमांशनो एक तृतीयांश एटलुदेवाशु वेधनीना एकसामाश्र्यविंधाय ते आके करी लिखियेठये ए१ ए२ १५ ए १५, ८१ तो हाहाइतिखेदे हेअधमनीचप्राणी तु संयमेजीवितने के महारेडे हेप्रमादवतफरीनेतुजने एसयमनीप्राप्ति क्याथीथाशे ॥ ५८ ॥

नाम्नापि यस्येति जनेऽसि पूज्यः शुश्रूक्षतो नेष्टसुखानि कानि ॥ तत्संयमेऽस्मिन् यतसे मुमुक्षोऽनुजुयमानोरुफलैपि किं न ॥ ५९ ॥

अर्थ ॥ हवेद्वारसमाप्तिना मंगलनेअर्थे संयमनाशुजफल देखाडी शिद्दाकहेडे हे मोक्षार्थीसाधु जेसंयमना केवलनाममात्रथीज एटलेसंयमी एहवुंनाममात्र धराव्या थीज प्रत्यक्ष प्रकारे करी लोकनेविपे तु पूजनीकथयोडो तोशुद्धनिर्मल संयमथी शाशास्वर्गमोक्षादिक वांछितसुखनहोय एटलेसंयमथी अनीष्टसुख होयज तेमाटेप्र

त्यद्दृश्यमान जेहनुं महाफलअनुनवायठे एहवाए सयमनेविपे तु काउथम नथी
 करतो सर्वथा उद्यमकरवोज युक्तठे ॥५९॥ इति श्री अध्यात्मकल्पद्रुमे यतिशि
 ष्ठानिधानोनाम त्रयोदशोधिकार संपूर्ण ॥

अथ सामान्यतो यतीन् विशेषधर्मस्थगृहिणश्चाश्रित्य मिथ्यात्वादिसं
 वरोपदेश ॥ मिथ्यात्वयोगा विरतिप्रमादा नात्मन्सदा संवृणु सौख्य
 मिवन् ॥ असंवृता यन्नवतापमेते सुसंवृता मुक्तिरमां च दद्यु ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे यतिने तथासम्यक्तमूलबारवृत्तधारक भावकने साधारण मिथ्यात्वाव्रति
 कपाय योग निरोधोपदेश तथा सवरोपदेश नामा चौढमो अधिकारकहेठे तिहाप्रथमक
 र्मबंधनाहेतुजे मिथ्यात्वादिकतेहनुंसवरकहेठे हेआत्मातु सुखनेवाढतो होयतोमिथ्या
 त्वजे अग्निग्रहिकादिकपाच तेमाअग्निग्रहिक तेपोतानागास्त्रादिकनां ममत्वथी कदाग्र
 हकरवो तेकुतीधिपाखडादिक बीजुंअनाजिग्रहिक ते सर्वे देवा सर्वे गुरुव सर्वे धर्मा
 श्र आराध्या एहवोअग्निप्राय जेसामान्यप्राकृतलोकोनोते त्रीजुअग्निनिवेशिक ते व
 स्तुनुं यथास्थित स्वरूपजाणोथके पण कोइडुटाजिनिवेशना वशथी पोतानुं मतथा
 पवानेअर्थं गोष्टीमाहिलादिकनीपेठे असत्यरूपणानुंकरवु चोयोसाशयिक ते देवादि
 कतत्त्वनेविपे आसाचूके आसाचू एमसंदेहधरवो पाचमु अनाजोगिकते अनानोग
 नावशयकी एकेडियादिकनेविपे जीवादिकतत्त्वनुं अणजाणवु ५ एपाचमिथ्यात्व
 तथा अशुजमनोयोगादिकत्रण अनेअविरतिते प्राणातिपातादिकपाच तथाप्रमाद जे
 मद्यादिक पाच एचारेनेसदाकाललगे सवरवुकेमके एचारेने अणसंवख्यायका ससा
 रनातापप्रत्ये आपे अने सवख्यायका मुक्तिरूपिणी लक्ष्मीनेआपे ॥ १ ॥

मन संवृणु हे विघ्नसंवृतमना यतः ॥

याति तडुलमत्स्यो जाक् सप्तमीं नरकावनी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमथी मननुंसवरउपदेशेठे हेपंक्षितआत्मा तुतारामननेसंवर केमके
 मनने सवरे रहित एवुजे तडुलमत्स्य तेउतावलुं थोडाकालमाज सातमानरकपृथ्वीये
 जइअवतरे एमत्स्यसमुद्रमाहेला महोदामत्स्योनी आखनीपापणमाहे स्रक्षमत्तिने
 गर्जे सातमीनरकथीचवीनेअवतरेठे तेमत्स्य तडुलप्रमाणगर्जजथाय पठेतेमहाम
 त्स्यना मुखनाफाडमा पेसतानिकलता एहवाअनेकन्हाना मत्स्यादिकदेखीने तेतडुल
 मत्स्यएहवुचितवेजे हाहाइतिखेवेजो माहारी आंवडीमोहोटी कायाथइहोततो हुंआ
 सर्वजीवनाकोलियाकरुं पणएमामीएकेनेजावानआपु एवुमहाडुय्यान चितवतीथको
 अतर्मुहूर्तप्रमाण आशुजोगवीने एकमुहूर्तने अतरेवलो सातमीनरकपृथ्वीये जइ अ

वतरे एरीतेजीवते वचन तथाकायाये अशक्त्यक्रोहोयतो पण मात्र एकमननाज अ संवरथकी तडुजमत्स्यनीपेठें दुर्गतिगामीथाय ॥ २ ॥

प्रसन्नचडराजर्पे र्मनःप्रसरसवरौ ॥ नरक

स्य शिवस्यापि हेतुजूतौ ह्मणादपि ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ वलीतेउपरज दृष्टांतकहेवे हेप्राणि मननुंप्रसरजे डुर्यानिनीप्रवृत्तिअने सं वरजे डुर्यानिथीनिवृत्ति तेवेहु एकह्मणमात्रमाजेम प्रसन्नचडराजरूपिनेनरकना अने मुक्तिनापण कारणथया केमकेतेने मननाडुर्यानिथी एकह्मणमात्रमां सातमांनरकनुंद लमेजयुं अने तेजमनना संवरथी एकह्मणमा केवलज्ञानपण उपाज्युं ॥ ३ ॥

हवेसह्मणपथीतेप्रश्नचडराजरूपिनोसंवंधलखीयेठेंवे क्तिप्रतिप्रतिष्ठितपुरमां प्रसन्नच डराजा राज्यकरताहता अन्यदातिहां श्रीवीरस्वामी समोसखा प्रसन्नचडराजा सह पणिवारें वांदवाआव्यो देशनासांजली वराग्यपाम्यो पुत्रनेराज्येस्थापी श्रीवीरपासे पोतेदीहालीरी अनुक्रमेगीतार्थथयो अन्यदाविहारकरतो राजगृहनगरेंआव्यो ति हाजिनकटपीनी तुज्यनानेअर्थे स्मशानमां काउसगंधरीरह्योठे एटलामाश्रीवीरस्वा मीराजगृहनगरेंसमोसखाठे नगरलोकसर्व जगवतने वांदवाजायठे एटलामांकोइए क वेवणिक तेक्तिप्रतिप्रतिष्ठितनगरथीआव्योठे तेमांथीएकवणिक प्रसन्नचडराजर्पिने जोइवोव्यो केधन्यठेआपणाराजानेजे राज्यलक्ष्मीतृणनीमाफकल्यजीने ध्यानाधिरूढथ को उग्रतपकरेठे तेसांजलीबीजोवणिकवोव्यो केअहोधि कारठेएनातपने एतुंमुखजो वायोग्यनथी केमकेएवापडाबालरुपुत्रने राज्यआपी मूढथइनिकव्यो अनेपाठजतो सीमाडेवीजाराजायेआवीनेबालकनुंराज्यहरीलेवानगरयेखुंठेनगरतथादेशनालोकसर्व अनाथथयाथका बहुतलपेठे माटेदेशजागसे घणुंअनर्थथागे तेथीएतेंहुं र्मिआराथेठे ते सांजलीप्रसन्नचडराजर्पि ध्यानथीचूकीने चितववालागो केअहोमुखजेवा माहारुं राज्यले एवोकोणठे एमराडध्यानमा व्याप्तथइने मनसार्थेज महासंग्रामकरवामामुघो तेसमयेश्रेणिकराजा श्रीवीरने वांदवाजातांमार्गमा तेकाउसगंधरसाधुदेखी नक्ति पूर्वकवांढी तेहनीउग्रतपम्याने अनुमोदतो समोसरणेपहोतो त्याश्रीवीरनेवांदिनेपु ठं जेस्वामीएप्रसन्नचडराजर्पि ध्यानाधिरूढअवस्थामां मेवांयो तेअवस्थाने समर्थे काल करेतो शोगतिपामें जगवतेंकलु सातमीनरकपामें तेसांजलिश्रेणिकसंच्रांतथइ ह्यो हवेप्रसन्नचडराजर्पियें मनथीसंग्रामकरतां सर्वशत्रुहण्ण अनेएकोइमहोटा श त्रुनीसायेयुद्धकरता आधुपसर्वनष्टथयाठे त्यारेजाणुंजे माथेंलोहनोटोपपहेव्योठे ते लइनेशत्रूनेमारुं एमचितवी माघेहाथनारव्यो एटलेमस्तकतत्काजनुं लोचितमुंमदेखी

ने मनमासंवेगपाशो पश्चात्तापकरवालाग्यो हाहाआमेष्टुध्वानचितव्यु मित्रामिष्टक
 उदेवालागो एवामाफरीश्रेणीके वीरनेपुठ्यु हेस्वामीआसमये राजर्षिकालकरेतोशीग
 तिपामे जगवतेअनुत्तरविमानकह्यु तेसांजलीविस्मितयज्ञे श्रेणिकेपुठ्यु कहोस्वा
 मी पहेलेप्रशेतोतमे नरककह्यो तेएतपस्वीनेकेमसंजवे अनेएकमुहूर्तनेअंतरे अनु
 त्तरविमानकह्यु तेपणअसमंजस अथवा ज्ञातेकरीनेमे अन्यथासांजव्यु तेवारेज
 गवते यथास्थित सर्ववृत्तातेकरी श्रेणिकनोसवेह टाट्यो एटलामां देवडंडुजिनो
 नादसानजलीने श्रेणीके पुठ्यु हेस्वामि आमहोत्सवक्याथायढे जगवतेकह्युजे प्रस
 न्नचंद्राजर्षिने केवलज्ञानउपनुं ल्यादेवता महोत्सवकरेढे एमएप्रसन्नचंद्राजर्षिने
 एकमुहूर्तनेअंतरे मननोव्यापार नरकहेते अनेमुक्तिहेतेपणथयो ॥

मनोऽप्रवृत्तिमात्रेण ध्यानं नैकैर्द्वियादिषु ॥ धर्म्यं
 शुक्लमनःस्थैर्यं नाजस्तु ध्यायिन स्तुमः ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेपवनसाधनादिकथी मननरोधनिरर्थकढे तेकहेढे केवलमननीअप्र
 वृत्तिजे मनोव्यापाररहितपणुं तेणेकरीने एकेद्वियादिकजे एकेद्वि वेद्वि तेंद्वि चौ
 रेद्वि अस्तङ्गिपंचेद्वि तेहनेविषेध्यानजे मनरोध लक्ष्ण तेछुंनथी एटलेपवनसा
 धनादिक मनरोधकरवाथी जोध्यानथायतो एकेद्वियादिकनेविषेधाय केमकेतेहनेस्व
 नावधीज मननेअज्ञावेकरी मनोव्यापारनीप्रवृत्तिनथी तेथीपवनसाधनादिकतेकोइस
 माधिलक्ष्ण ध्याननोउपयोगीनथी आसरोधादिक क्लिष्टकर्मथी साहसु मनआर्तिये
 व्याकुलपाय पणजेधर्मध्यान अनेशुक्लध्यान तेणेकरीने मननीस्थिरतानेजजे एवाजे
 ध्याननाकरनार तेनेज स्तवियेढेढे एटलेध्यानते तेनुंजप्रमाणढे इतिजाव ॥ ४ ॥

सार्थ निरर्थक वा यन्मन सुध्यानयत्रित ॥ विरतं

डुर्विकल्पेभ्यः पारगास्ता स्तुवे यतीन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेध्यानेकरी जेहनुंमनसार्थके०सफलढे अथवानिरर्थकके०निष्फलढे
 तोपण शुनध्यानेकरियत्रित एटलेसाकछंयकु डुर्विकल्पजे अशुजकार्यनामनोरथ ते
 हथीविरम्युंतेतोतेसदाध्यानजजे एहवाजे ससारनापारगामी साधुतेहने हुंस्तुहुं ॥ ५ ॥

वचोऽप्रवृत्तिमात्रेण मौनं के के न बिभ्रते ॥ निर

वद्यं वचो येषां वचोगुप्तांस्तु तास्तुवे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेवचनयोगनुं सवरउपदेशेढे केवलवचननीअप्रवृत्ति एटलेमात्र वच
 ननेज अणउचरवेकरीने कोणकोणएकेद्वियादिक तथा पंचेद्वियमांण रोगविजो

पथी तथामनुष्यमांपण मुंगावोचडाप्रमुखप्राणी मौनपणानेनथीधरतासुं एटलेतेसर्वेमां
नपणोजधरेणे तोतेथी तेहने वचनगुप्तिवतनकहियें पण जेहनुंवचन निरवद्यके० पाप
रहितहोय एटलेवचनबोझ्यानी शक्तिवतांपण सर्वथासावद्यवचननबोले तेनेवचनगुप्ति
वतकहियें तेवानेहुंस्तबुं पणमात्रमौनपणोज धखाथी वचनगुप्तिवतनकहियें ॥ ६ ॥

निरवद्य वचो ब्रूहि सावद्यवचनैर्यत ॥ प्रया

ता नरकं घोरं वसुराजादयोद्भुतं ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेदृष्टांतकरीने सावद्यवचननुं अनिष्टफलदेखाडेहे हेप्राणितु पापरहि
तवचनबोल केमके सावद्यवचनेकरीने वसुराजा प्रमुख ते घोररौइ एहवोजे नरक
तेने पाप्यां तेवसुराजानोसंवंध श्रीहेमाचार्यकृत रामचरित्रमांथी विस्तारेजोइलेवो ए
मजाणी असत्यवचन सावद्यवचननो परिहरकरवो ॥ ७ ॥

इहामुत्र च वैराय दुर्वाचो नरकाय च ॥ अग्निद

ग्धा प्ररोहंति दुर्वाग्दग्धा पुनर्नहि ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ वलीतेहिजकहेणे जेदुर्वचनो तेअज्ञवमा अनेपरजवमांपण वैरकारीथा
य अनेवलीनरकदाइपणथाय जेमाटेअग्नियेकरीदाधाजेवृद्धादिक तेफरीनवपद्धवथा
य पण दुर्वचननादाधाजेमनुष्य तेनवपद्धवनथाय एटलेलेहांकुर तेनेप्रगटेनही केम
के डुरवचनथी उपनोजे वैरजाव तेजन्मातरेपणनमटे इतिजाव ॥ ८ ॥

अतएव जिना दीक्षा कालादाकेवलोज्ञवं ॥ अत्र

द्यादिजिन्या ब्रूयु ज्ञानत्रयचतुतोपि न ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एटलामाटे दीक्षालीयापठे केवलज्ञानउपजेंतिहांलगे जिनजेतीर्थकरदेव
तेमति श्रुत अवधि एत्रणज्ञानना धारकवतांपण अवद्यजेपाप तथाआदिशब्दथी
वचनते ध्यानविधातादिकठे एमजाणी तेहनानथथी बोलेनही यद्यपि जगवतने ठ
शस्थपणे मनपर्यवज्ञाननी सत्ताहोय तथा पिइहात्रणज्ञानना धारककह्या तेजाणि
येंतेंयेंजे मनपर्यवज्ञाननुंतो मात्र मननो पर्यायजाणवातुंज साम्यर्थेणे तेमाटेअ
चार्ये इहाकह्युनही अनेउपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत एजग्रंथनी टीकामांपण एम
जलख्युंते वलीविशेषबुद्धिवतेविचारतु ॥ ९ ॥

रूपया संवृणु स्वांग कूर्मा ज्ञाननिदर्शनात् ॥ सं

वृतासंवृतांगा यत् सुखदुःखान्यवाप्नुयु ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेकायसंवरकहेणे हेप्राणि तुकरुणार्थेकरीने कांचवानादृष्टांतनानि

दर्शनयकी पोतानीकायानेसंवर केमके कायानासंवरवत अने असंवरवतते अनुक्रमे सुखअनेहु खपामे एटलेकायाना संवरवततेसुखपामे अनेअसंवरवतते हु खपामे जे मवेकाचवाहता तेमांथीएकेपोताना अगसंवखातो पापीशीयालथीमृत्युनपाम्यो अ ने बीजेपोतानाअगसवखानही तो पापीशीयालथी अकालमृत्युपाम्यो एट्टात सवि स्तरपणे श्रीज्ञातासूत्रना चोथाअथ्येनथी जाणवु ॥ १० ॥

कायस्तंजान्न के के स्यु स्तरुस्तंजादयो यत ॥ शि

वदेतु क्रिया येपां कायस्तांस्तु स्तुवे यतः ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ केवलकायने स्थिरतामात्रथीतोतरुजे वृद्ध तथा अचेतनजे स्तनादिक ते कोणकोणसंवरवतनथी अर्थातजेकोइ कायव्यापारना असमर्थजे तेसर्वकायसंवरव तजजे पणजेहनीक्रियाजे कायव्यापार तेमोहनेअर्थेंहोय तेहने कायगुप्तिवत कहियें ठैयें जेकायव्यापारने ठतेसामर्थ्य पण अशुभकायव्यापारने रुंधे अनेशुभक्रियानो खप करे तेहने कायगुप्तिवतकहिये इतिजाव ॥ ११ ॥

श्रुतिसंयममात्रेण शब्दान्कान् के त्यजति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ हवेपंचेडियनुं संवरकहेठे तेमाप्रथम ओत्रेडियआश्री कहेठे केवलकानना व्यापारना निरोधयकीज कोणकोणएकेडिय वेडिय तेंडिय चोरेडिय तथापंचेडियति र्यच अनेमनुष्यमथ्येपण बेहेराप्रमुखजे ओत्रेंडियेविकल होय तेशब्दनाविषयने नथी त्यजतासु अर्थातत्यजेजजे पणजेवारेइष्टजे मृदगादिवाजित्र तथास्त्रीकोयलप्रमुखना शब्द अनेअनिष्टजे खर तथायूक प्रमुखनाशब्द नेविषे रागअनेद्वेषत्यजे तेवारेमुनिथाय चक्षु संवरमात्रात्के रूपालोकास्त्यजति-न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ केवलनेत्रव्यापारनेज तजवायकी कोणकोण एकेडिय वेडिय तेंडिय त था अथ मनुष्यादिक तेहृष्टिविषयने नथीत्यजतासुं अर्थातत्यजेजजे पणइष्टजे स्त्रीनां कटाक्ष नाटकप्रमुख तथाअनिष्टजे अमेथ्य वीजत्सप्रमुख एवाजेएहृष्टिनाविषय तेह नेविषे राग अने द्वेषने त्यजे तेवारे ते मुनिथाय ॥ १३ ॥

घ्राणसंयममात्रेण गंधान् कान् के त्यजति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ केवलनाकना व्यापाररहितपणाथी कोणकोण शुभाशुभगंधने एकेडिय

बेंडियादिक तथाबीजापण घ्राणेंडिये विकलथयेला प्राणि नथीत्यजतां अर्थात्त्यज
जेजठे पणइष्टजे फुलप्रमुख अनेअनिष्टजे अमेध्यादिक एवाजेगंध तेहेनेविषे राग
अने द्वेपत्यजे तेवारें तेमुनिथाय ॥ १४ ॥

जिह्वासंयममात्रेण रसान्कान्के त्यजंति न ॥

मनसा त्यज तानिष्ठान् यदीदृशसि तपःफलं ॥ १५ ॥

अर्थ ॥ केवलजिह्वा ना संवरमात्रथीज कोणकोणच्यानाच्यान रसने पृथ्वीकायादिक
एकेडिय तथाबीजापण नावरसनेंडियथी विकलथयेलाप्राणी ते नथीत्यजतासुं अ
र्थात्त्यजेजठे पणहेआत्माजो तु तपनुंफलवांठे तो तेजेइष्टवांठित मधुरादिकरस
तेने मनसाकहेतां मनोयोगपूर्वक समता परिणामेकरीनेत्यज ॥ १५ ॥

त्वच संयममात्रेण स्पर्शान् कान्के त्यजंति न ॥

इष्टानिष्टेषु चैतेषु रागद्वेषौ त्यजन्मुनिः ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ केवलत्वचाजे स्पर्शनेडिय तेहनो संयमजे स्पर्शज्ञानना नलेवानी न्यूनता
तेणेकरीने कोणकोणप्राणी गुणागुनस्पर्शने नथीत्यजता अर्थात्त्यजेजठे यद्यपि
एकेडियादिक सर्वजीवने स्पर्शतुं विषयहोयठे तथापिकुष्टादिक रोगनावशयकी
त्वचानीबहिरिनाधणीने स्पर्शतुंज्ञाननजहोय एजावठे पणइष्टजेस्त्रीस्पर्शादिक तथा
अनिष्टजे ताप शीत मांस मसा प्रमुखनेविषे राग द्वेपनेत्यजे तेवारेजमुनिथाय ॥ १६ ॥

वस्ति संयममात्रेण ब्रह्म के के न विभ्रते ॥

मनःसंयमतो धेहि धीर चेत्तत्फलार्थसि ॥ १७ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीस्पर्शनेडियमा विगेषकहेठे वस्तिके० मूत्राशय एटलेगुह्येडिय ते
नासंवरमात्रथीज ब्रह्मचर्यधारणनथीकरता सुं एटले नारकी समूर्तिमपंचेंडिय प्रमुख
तथा पुरुपरूपनपुंसक अने स्त्रीरूपनपुंसक इत्यादिक कोणकोणप्राणी मैथुननीअश
कियी शीलधारणनथीकरता एटलेतेसर्व ब्रह्मचर्यवतजठे पणपरिणामविना असक्ति
थीपाळवुं तेनिष्फलठे माटेहेधीरआत्मा जो तुब्रह्मव्रतनाफलनो अर्थीहोयतो मनने
संवरकरीने ठतीशके ब्रह्मव्रतधारणकर ॥ १७ ॥

विपर्येडियसंयोगा जावात्के के न संयताः ॥ राग

द्वेषमनोयोगजावाद्येतु स्तवीमि तान् ॥ १८ ॥

अर्थ ॥ हवेसामान्यथी सर्वइंडियादिक तेहनोसंयोगजे एकत्रमलवुंते हनाअना
वथी कोणकोणसंवरवतनहोय एटलेविषयनोयोग मत्वाविनासर्वसंवरवतजठे पण

जेमहापुरुषते ते तो विषयादिकनो योगततापण रागद्वेष अने मनयोगना अजावयी
एटलेजेमनथकी रागद्वेषरहितपणे संवरवतळे तेअनोहुंस्तबुहुं ॥ १८ ॥

कपायान् संवृणु प्राङ् नरक यदसंचरात्॥

महातपस्विनोप्यापु करटोत्करटादय. ॥ १९ ॥

अर्थ ॥ एमइडियआश्रित संवरकहीने हवेकपायआश्रितकहेते प्राङ्के० हेवि
वेकीप्राणी कपायजे क्रोधादिक तेनुतुसवरकर केमकेएकपायना असंवरथकी करम
अने उक्करम प्रमुख महातपस्वी महानुनाव तेपणनरकनेपाय्या एकरड अनेउक्करड
वे ब्राह्मणमासीयाइ जाइहता ते वैराग्यथकी वीह्वाणइ उग्रतपकरी अन्यदाकुणालान
गरिये कोटनाथरनालामा चोमासुरह्या तिहानगरना जलप्रवाहनेपूरे साधुरखेतणा
इजाय एमजाणीदेवताये कुणालानगरीउपर वरसादयंजाव्यो कुणालाशिवायबीजे
सर्वत्रवर्षादवरस्यु केटलेक दहाडे तेवातजाणी नगरलोके ताडनातर्जनाकरी तेसाधु
नेकाढया तेवारे क्रोधशेखर करमबोव्यो वर्षमेघकुणलाया तेवारे उकरमबोव्यो दि
नानि दश पंच च वलीकरमबोव्यो मुशलप्रमाणधाराणि वलीउकरमबोव्यो ययारात्रौ
तया दिवा तेवचनथी अहोरात्रमुशलधाराये कुणालानगरीउपर मेघवूठो तेहथीकु
णालानगरी लोकसहिततणाइग् महाअनर्थययो तेवारपठें त्रीजेवपें साकेतपूरे ते
पापनेअणआलोवेठते करमअनेउक्करडवेमरीने सातमीनरके कालनामा नरकावास
मां बत्रीसतागरोपमनेआयुपे नारकीपणे अवतखा एमजाणी कपायनोसवरकरवो.

यस्यास्ति किञ्चिन्न तपोयमादि ब्रूयात् स य तत्तुदतां परान् वा ॥ य

स्यास्तिकष्टाक्षमिदं तु किं न तद्भ्रंशनी संवृणुते स योगान् ॥ २० ॥

अर्थ॥हवेवलीमनोयोगादिकनो संवरकहेते जेप्राणिनेकाइ तपसयमादिकनथी अ
विरतिवे तेप्राणिजेमतेम असंबंधबोले तथाअन्यजीवनेपीडाकरे एटले अग्रती जेजेअ
रुत्यकरे तेतेथेठे पणविरतिवतप्राणितो एतपसयमादिक घणुजकटेप्राप्तिथायवे ए
मजाणी तद्भ्रंशनी के० रखेमहारांतपसयमनो विनाशथाय एमबीहीतोथको मनोयो
गादिकने केमनसंवरे एटलेविरतिवतने सर्वथासंवरकरबुज एजावार्थवे ॥ २० ॥

जवेत्समग्रेष्वपि संवरेषु पर निदान शिवसपदा य ॥ त्यजन्

कपायादिजडविकटपान् कुर्यान्मन संवरमिध्वीस्त ॥ २१ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीमननासंवरनु आधिक्यतापणुकहेते जेमननो संवरवे ते बीजा
जेटला संवरवे तेसर्वमा मोक्षसंपदानु परमकारणवे ते माटे विगोपबुद्धिवत

पुरुषतो कपायादिकथीउपनाजे कुविकल्पते त्यजतोयको मननोसंवरकरे एटले सु
किनुं मुख्यकारणजाणीने विवेकीपुरुषे प्रथममननुं संवरकरवुं इतिजावः ॥ २१ ॥

तदेवमात्मा कृतसंवरः स्यात् निःसंगताज्ञाक् सततं सुखेन॥

नि संगजावादथ सवरस्तद्वयं शिवार्थी युगपन्नजेत ॥२२॥

अर्थ॥हवे ए अधिकारनो उपसंहारकहेते तेमाटे एमपूर्वंप्रकारें कृतसंवरके ० सव
रवंतजे आत्मा तेसदाकाले सुखेकरीने निःसंगपणानेनजे अथवा बली निःसंगपणाथी
संवरयाय एटले एवेदुनो अन्योन्यकार्यकारण नावजाणवो केमके कोइकनेनिःसंग
पणाथी संवरआवे अनेकोइनेसंवरथी निःसंगतापणुंआवे माटेमोक्षाधीपुरुष तेसंव
र अनेनि संगता एवेनेसमकालेसेवे ॥ २२ ॥ इति श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमे सिध्यात्वाद
संवरोपदेशाख्य श्रुतुर्देशोअधिकार समाप्त ॥ १४ ॥

अथ शुचप्रवृत्तिशिक्षोपदेशः॥आवश्यकेष्वतनु यत्नमाप्तौ दितेषु शुद्धेषु त
मोपहेषु ॥ न हंत्यनुक्तं हि न चाप्यशुद्धं वैद्योक्तमप्यौपधमामयापहं॥१॥

अर्थ ॥हवेशुचप्रवृत्तिशिक्षा एहवेनामे पन्नरमोअधिकारकहेते एअधिकारमा य
तियोग्यशिक्षा यतीनेजाणवी अनेश्रावकयोग्यशिक्षा श्रावकनेजाणवी इहांप्रथम आ
वश्यक करवायोग्यजाणीने आवश्यकआश्रयी उपदेशेकहेते हेसाधु तथा हेश्रावक
तु पापनानिवारक अनेसर्वज्ञनापित एवांजेशुद्धनिर्मल आवश्यक सामायिकादिक
तथाअवश्यकरणीय पोसह उपवास आलोयणादिक तेहनेविपेउद्यमकर तेनाउपर
दृष्टांतकहेते जेम वैद्यनुकसुजेआपथ तेनखायुंथकु तथाअशुद्धजेकासुं हरितालप्रमुख
तेखायुंथकुंपण रोगनिवारक नथाय तेम सर्वज्ञनापित आवश्यकजाणीनेपण तेह
नीक्रियानकरीये अथवाअशुद्धक्रियाकरिये तोतेहथीकर्मकृत्यनथाय तेमाटेदोपरहित
शुद्धक्रियायेकरी आवश्यकदिकनो उधमकरवो एउपनयते इहांप्रसंगथी सामायिकना
दोषलखियेठैये १ वस्त्रेतथानुजायेकरीने पलांठीबाधे २ आसनआधुषाळुंफेरवे ३
चपलपणोसर्वदिशयेजोवे ४ गृहसंबंधीसावद्यकर्मकरे ५ नितीस्थंजादिकेओतंगीत्रे
से ६ अंगोपांगमोडे ७ आलसमोडे तथाधर्मकार्येंआलसकरे ८ हाथपगेकरकडा व
जाडे ९ शरीरनोमेलउतारे १० खाजिखणे ११ विसामेणकरावे १२ निडाकरे ए
वारदोषकायथकीजाणवा तथा १ कुवचन कोडुंमर्मनिदादिकबोले २ सहसात्कारे
अविचारुंबोले ३ अतिमयविसंस्थलवचनबोले ४ आपठेंदंबोले ५ सूत्रनणतो अ

थवानवकारगुणतो वचनसंक्षेपकरे ६ कलहविवादकरे ७ राजकथादिकविकथाकरे ८ हास्यनावचनकहे ९ सपदारहितसूत्रज्ञणे १० जावाआववानाआदेश आपे एद शदोपवचनथीजाणवा वली १ निर्विवेकीमनेकरे २ यशकीर्तिनीवांढायेकरे ३ धनला ननेअर्थेकरे ४ गर्वथीकरे ५ जयथीकरे ६ धनपुत्रादिनेअर्थेनियाणुंकरे ७ सामायि कनाफलतो सदेहकरे ८ रीसधरीसामायिककरे ९ विनयरहितसामायिककरे १० जक्तिरहितसामायिककरे एदशदोपमनथीउपजे एम मन वचन अने कायाना मलीने बत्रीशदोपसामायिकनात्यजवा तथावांदणाना ३२ दोष अने काउसगना १९ दो ष ते जाप्यादिक ग्रंथथी जाणीने त्यजवा ॥ १ ॥

तपांसि तन्याद्विविधानि नित्यं मुखे कटून्यायतिसुंदराणि ॥ वि
प्रति तान्येव कुकर्मराशि रसायनानीव छरामयान् यत् ॥१॥

अर्थ ॥ हवेतपप्रवृत्तिआश्रयीउपदेशे मुखे ० प्रथमकरतीवेलायेतो खुखटपादि कसहेवांपडे तेमाटे कडवाढे पण आयतिके ० उत्तरकाळे सुखनाकरनार एहवाजेवि विधप्रकारना ठठ अठम दशमादिक तप तेनित्येकरवां केमकेतेतपज कर्मनासमूहने निवारेढे तेउपरहृष्टातंकहेढे जेमरसायन पारो हरिताल सुवर्णादिक औपधियो तेहिज ज्वरअनेक्यादिक छुटारोगोनेनिवारे तेम इहापण उपनयजेवु ॥ २ ॥

विशुद्धशीलांगसहस्रधारी जवानिशं निर्मितयोगसिद्धिः ॥
सहोपसर्गास्तनुनिर्मम सन् नजस्व गुप्ती समितीश्च सम्यक् ॥३॥

अर्थ ॥ हवेतपकरनार प्रावेशीलवतजोड्ये तेमाटेशीलआश्रयीउपदेशेढे हेसाधु तुविशुद्धनिर्मजएवाजे अठारसहस्र शीलांगरयतेने धरतोथको नित्ये निर्मित योग सिद्धिके ० निपजावीढे अष्टांगयोगनीसिद्धिजेणे अथवायोगजे मनोयोगादिक तेह ना ॥ प्रणिधानना निवारवारूप समाधिनी सिद्धिकर एटजेशीलांगधरतोथको मनव चनकायाना योगवशकर एजावार्थे वलीवेहनेविषे ममत्वरहितथको देवादिकनाक रेला उपसर्ग तेनेसहनकर अनेपाचसमिति तथात्रगुणशुद्धी तेहनेज ॥ ३ ॥

स्वाध्याययोगेषु दधस्व यत्नं मध्यस्थवृत्त्यानुसरागमार्थान् ॥

अगारवो जैद्धमटाविपादी हेतौ विशुद्धे वशितेजियौघः ॥४॥

अर्थ ॥ हवेशीलवतने मनस्थिरकरवानिमित्त जेसिद्धात्तादिकतुं स्वाध्याय जणवुं

नणावतुं तेहनुं योगजे मनवचनकायायेकरी नित्यअन्यास करवानेविषे उद्यमकरे वलीआगमनाजे अर्थ तेमध्यस्थवृत्तिये कदाग्रहरहितपणे अनुसरे एटले कदाग्रहे करीने जिनवचननाअर्थनी परुषणाजुवीनकरे वली अगारवके० रुद्धिगारव रसगा रव सातागारव तेणेरहितथकुं अनेविद्युद्धिनिर्मलदेतुजे मोक्षसाधन तेहनेविषे वि पादरहितथकुं एटलेशुद्धक्रियाकरतां अविपिन्नचित्तथकुं अनेवलीवशकीधोणे इंदिय नोसमूहजेणे एहवुथकुं नैकेजेउंचनीचकुल शुद्धमानआहारतेहनी गवेषणाकरे ॥४॥

ददस्व धर्मार्थितयैव धर्म्यान् सदोपदेशान् स्वपरादिसाम्यात् ॥

जगद्वितैपी नवजिश्च कल्पै ग्रामे कुले वा विहराप्रमत्तः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसआयतुंफलते शुनउपदेशे तेमाटेशुनोपदेशआश्रीकहेवे हेसाधो तुं पोताना अनेपारकानेविषे समानपणे उपदेशकर एटले आमाहारोनकळे दाताळे धनाढ्यळे एहवानेधर्मकहुं अथवा आ मिष्याली रुपणदरिडीळे एहवानेउपदेशको एकहे इत्यादिककल्पना त्यजी केवलधर्मार्थीपणेकरीनेज पण आहारवस्त्रादिकने अर्थनही एप्रकारे नित्यधर्मसंबंधीयाजे उपदेशते कहेतोरहे अनेवली सर्वसंसारजी वने हितवाढतोथको नवकल्पेकरीने ग्रामनगरादिकनेविषे शुन उपदेशकरतोरहे त थाविहारकरवानी अशक्तं कुलके० ग्रामनगरादिकनो एकप्रदेशतेनेविषे प्रमादरहित थकुं विहारकर इहांकल्पते मागसिरप्रमुख आवमास जेरुतुवधकाल तेहनाआवकल्प अनेश्रावणादिक चारमास चोमासना तेनोएकल्प एरीते सर्वमलीने नवकल्प जाणवा

कृताकृतं स्वस्य तपोजपादि शक्तीरशक्ती सुकृतेतरे च॥ सदा

समीक्षस्व हृदाऽथ साध्ये यतस्व हेयं त्यज चाव्ययार्थी ॥६॥

अर्थ ॥ हवेशुनोपदेशनाकहेनारने कृत्याकृत्यनोविचारजोइये तेमाटेतेआश्रयीकहे वे हेसाधु तथाहेश्रावक तुपोतानुं तप जप प्रमुखजेकर्म ते कृत्याकृत्यकहेतां एटलुंमेंकी धुं एटलुंमेनथीकीधुं एहवुंविवेचन तथाशक्ति अनेअशक्ति तथापोतानुंसुकृत अनेड. कृत एटलावाना पोतानामनसार्थेसदायविचारीने तेवारपठे मोक्षार्थीथकुं साध्यजे साधवायोग्य तपोनुष्ठानादिक तेहनेविषेउद्यमकर अनेवली हेयकहेतां त्यजवायोग्य जेविषयकपायादिक तेहनेत्यज सत्पुरुषने चित्तरूपिणीनूतिनेविषे गुरुपदेश तेवीज वृद्धिरूपहोय पठेतेमा विचाररूप जलनासिंचवाथी सुकृतरूपवृद्ध विस्तारपामेते माटे मोक्षार्थीये हेयउपादेयकेयना विचारपूर्वक धर्मोद्यमकरवो ॥ ६ ॥

परस्य पीप्तापरिवर्जनात्ते त्रिधा त्रियोग्यप्यमला सदाऽस्तु ॥

साम्यैकलीनं गतञ्जर्विकल्पं मनोवचश्चाप्यनघप्रवृत्ति ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेजेविचारवत्तहोयते त्रियोगीनिर्मलजोइये तेमाटेतेआश्रयीकहेहे हेआत्मात्रियोगीजे मनवचनकायाना त्रणयोगतेणेकरी सदाइनिर्मलथा एटलेसर्वजीवउप रे हितबुद्धिराखीने मनवचनकायानायोग निर्मलकर एजावार्थेहे केमके परनेपीडा व र्जवाथकी काययोगतो निर्मलथयोज अनेतेकाययोगनी निर्मलताथी मनपणसमता येलीन अनेञ्जर्विकल्परहितथाय तथावचनपण पापव्यवहाररहितथाय इहाआचार्य काययोग सुगमहे माटे छुदोकरीने नकह्यो ॥ ७ ॥

मैत्री प्रमोदं करुणा च सम्यक् मध्यस्थतांचानय साम्यमात्मन् ॥

सज्ञावनास्वात्मलय प्रयत्नात् कृताविराम रमयस्व चेत ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेएत्रियोगीनेनिर्मलताते मैत्र्यादिज्ञावनाथीथाय तेमाटेतेकहेहे हेआत्मा तु मैत्रीतथाप्रमोद तथाकारुण्य अनेमध्यस्थता ए चारज्ञावना तेआत्मानेविपे आण अनेवजीतेज्ञावनायेकरी सम्यक्प्रकारे समताआण वली प्रयत्नात्के० पंक्ति वीर्यफोरववाथी चित्तने आत्मलयके० ध्यानलीन अनेध्यानर्थी अविपिन्न एहउ थुं थकु छुज्जनावनाजे अनित्यादिक तेहनेविपेरमाड ॥ ८ ॥

कुर्यान्न कुत्रापि ममत्वज्ञावं न च प्रजो रत्यरती कपायान् ॥ इहापि

सौख्यं लजसेप्यनीहो ह्यनुत्तरामर्त्यसुखाजमात्मन् ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेएजावनाओते ममत्वनात्यागथीहोय तेमाटेतेआश्रयीकहेहे हेसमर्थ आत्मा जोतुकोइवस्तुनेविपे ममत्वनकरे अनेवजी रति अरति अनेकपाय नकरे ए हवोतु वाठनारहितथको रहेतो आजवेज अनुत्तरविमानवासी देवतानाजेवु सुखपा मे केमके अनुत्तरवासी देवतामां स्वामिसेवकनो व्यवहारनथी तेमाटे सत्सारिक सुख जोता अनुत्तरविमाननो सुखते सर्वोत्कृष्टजाणवु ॥ ९ ॥

इति यतिवरशिक्तां योऽवधार्य व्रतस्थश्चरणकरणयो

गानेकचित्तं श्रेयत ॥ सपदि नवमहाब्धिकेशराशि

सतीर्त्वा विलसति शिवसौख्यानंत्यसायुज्यमाप्य ॥ १० ॥

अर्थ ॥ हवेएअधिकारनो उपसंहारकहेहे एप्रकारे यतिवरजे नजासाधु उपलब्ध

एथी जलाश्रावकपणलेवा तेसंबंधीनीजेशिह्वा तेनेचित्तमांधरीने एकाग्रचित्तथकुं चर
एकरणयोगजे चरणसितरी अनेकरणसितरीनागुण तेनेजेसेवे तेसाधु तथा ते श्रावक
शीघ्रके० उतावळुं क्लेशडु.खना समूहरूपजे संसारमहासमुद्र तेथकीतरीने मोक्षसु
खनुं अनंतपणुं तेहनुं सायुज्यके० जेसहचारीपणुं तेपामीने वलीमोक्षनाश्रविनाशीसु
खनीपरे पोतेपणत्यां अविनाशीनावपामी विलसतिके० सर्वदासुखनेअनुजवे ॥१०॥
इति श्रीअध्यात्मकल्पडुमेऽमुजप्रवृत्तिशिह्वापोपदेशाख्य पंचदशोअधिकारसमाप्त.

अथ ग्रथोपसंहाराय साम्यसर्वस्वं ॥ एवं सदाज्या
सवशेन सात्म्यं नयस्व साम्यं परमार्थवेदिन् ॥ यतः
करस्थाः शिवसंपदस्ते न्वन्ति सद्यो न्वन्तीतिनेतुः ॥ १॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनाउपसंहारनेअर्थे साम्यसर्वस्वनामं सोलमोअधिकारकहेढे हेप
रमार्थनाजाण विवेकीपुरुष तुएमपूर्वोक्तप्रकारे अन्यासवशेकरीने साम्यजेसमता ते
हने सात्म्यकहेतां आत्मासाथे ऐक्यपमाड जेसमतार्थी न्वन्तीतजे संसारसंबंधी
नय तेहनेजेदवावाढतो एवोजेतु तेतुजने मोक्षनी संपदाओ ते तत्कालमात्र करस्था
कहेतां हस्तप्राप्तथाय ॥ १ ॥

त्वमेव दुःखं नरकस्त्वमेव त्वमेव शर्मापि शिवं त्वमेव ॥ त्व
मेव कर्माणि मनस्त्वमेव जहीह्यवद्वा भवधेहि चात्मन् ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआत्माने अविद्यानोपरिहार अनेसमतानुंधरबु कहेढे हेआत्मातुड
खनेकारणे प्रवर्त्थीं माटे दु.खतेतुजढे एमआगलपण सगलीवस्तुनुं आत्माजकार
णरूपजाणबु वलीनरकनुंकारणतेपणतुजढे वलीसुखपणतुढे अनेमुक्तिपणतुढे व
लीकर्मपणतुढे अने मनोव्यापारना प्रकाशकपणाथी मनपणतुढे तेकारणमाटे अव
ज्ञाजेयर्मकार्यनेविपे अनादरकरवो एटलेहमणा धर्मेनधीयातो तोपढेकरीश इत्यादि
क कटपना त्यजीने अवधेहिकहेतां धर्मकार्यनेविपे सावधानरहे ॥ २ ॥

निःसंगतामेहि सदा तदात्मन्नर्थेष्वशेष्वपि साम्यज्ञावात् ॥
अवेहि विघ्नममतेव मूलं शुचां सुखानां समतैव चेति ॥ ३॥

अर्थ ॥ हवेसर्वत्रपणे निःसंगपणानुं प्राच्यान्यपणुकहेढे हेआत्मा तेकारणमाटे
सकलपदार्थनेविपे समतानावथी सदाय नि.संगपणाने पाम अनेवली हेनिपुणप्राणि

सकलशोकमुल ते ममताजळे अनेसकलसुखमुलते समताजळे एहदु जाणीने म
मताने त्यज अने समताने आदर इतिजाव ॥ ३ ॥

स्त्रीपु धूलिपु निजे च परे वा सपदि प्रसरदापदि चात्मन् ॥ त
त्वमेहि समतां ममतामुक् येन शाश्वतसुखाद्यमेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनि संगताते ममत्वमुकवाथीजथायळे तेमाटेममतात्यजवानुं उपदेशे
ढे हेआत्मा ते पूर्वोक्तकारणथी तुममतारहितचको स्त्रीनेविपे अनेधूलिनेविपे वली
स्वजननेविपे अनेपरशत्रूनेविपे तथा वजि सपत्तिनेविपे अने विस्तारपामतीआपदाने
विपे समतानेपामवेकरीने सरखोपरिणामराखजे एटलेमोक्तसुखनोक्तोक्ताद्याइश ॥४

तमेव सेवस्व गुरुं प्रयत्ना दधीष्व शास्त्राण्यपि तानि विद्वन् ॥ न दे
वतत्वं परिचावयात्मन् येभ्यो नवेत्साम्यसुधोपजोग. ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतातेज सकलपदार्थनो सारकरीनेउपदेशेढे हेविद्वन् हेआत्मन्
तुवद्यमकरीने तेहिजगुरुनेसेव अनेगुरुसेवनाकरीनेशास्त्रपण तेहिजनण तथाशास्त्र
जणीने तत्वरहस्यपण तेजचित्तमांचितव केजेगुरुथी अनेशास्त्रथी तथाजेतत्वथी सम
तारूपीयुं जेअमृत तेनोउपजोग आस्वादपामे एटजेजेपदार्थनेतु समतानुकारणजा
एो तेतेपदार्थतुंस्वरूपकर केमकेबीजासर्वपदार्थ तेनिरर्थकढे ॥ ५ ॥

समग्रसत्तास्त्रमहाणैवज्यः समुद्धृतः साम्यसुधारसोऽयं ॥ निपी
यता हे विबुधा लजेध्व मिहापि मुक्तेः सुखवर्णिकां यत् ॥६॥

अर्थ ॥ हवेआचार्यग्रंथने उपसहरतो ग्रंथनीउपावेयतादेखाडेढे हेपंक्तिजनो
तमेसमग्र जजाजे धर्मशास्त्र तेरूपीयो जेमहासमुद् तेहथीउधखुंजे एसमतारूपियुं
सुधारसके० अमृतरसतेप्रत्ये तुमें पीयताकहेतां आदरसहितसाजलो तथाजणो जे
थी तमेआलोकेपण मुक्तिनासुखनी वर्णिकाकहेता वानगीनेपामो केमकेसमतारस
मय जीवते आलोकेपण मुक्तिसुखने अनुजवेढे ॥ ६ ॥

शातरसज्ञावनात्मा मुनिसुदरसूरिजि कृतो ग्रंथ ॥

ब्रह्मस्पृहया ध्येय स्वपरहितोध्यात्मकल्पतरुरेपः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेग्रंथनेढेहे आचार्यपोतानुंनाम अनेग्रंथनुंनाम जणाववाकहेढे स्व
परहितकहेता ग्रंथकर्त्ताने तथापरजेओताप्रमुख एबेदुनेहितकारी एवोजेआश्रयथा

त्मकल्पदुमनामेग्रंथ तेतपगङ्गाधिराज श्रीमुनिसुन्दरसूरियेंकीधो ते एग्रंथ पंमितें ब्रह्मजेज्ञान तेहनी वाढाये नणवुं अथवा ब्रह्मजे मुक्ति तेहनीवांठायें चिंतववुं ॥ ७ ॥

इममिति मतिमानधीत्य चित्ते रमयति यो विरमत्ययं नवाडाक् ॥ स
च नियतमतो रमेत चास्मिन् सह नववैरिजयश्रिया शिवश्रीः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेफलोपदर्शन द्वारे मंगलगर्जित उपसंहार वाक्यकहेले जेमतिवत पुरुष
अध्यात्मकल्पदुमनामे ग्रंथनेजणि पोताना चित्तनेविपेरमाडे रात्रदिवसचितवे तेपुरुष
संसारथकी थोडाकालमां विरक्तथाय अनेवलीएहनाज चितनथी तेपुरुषनेविपे सं
साररूपीया शत्रुनीजे जयलक्ष्मी तेणेसहित शिवश्रीजेमोहलक्ष्मी तेमा रमिके ॥ आश्र
यीनेरहे एटलेतेसंसाररूप शत्रुनेजीतीने मोहूरूपलक्ष्मीपामे. इतिअध्यात्मकल्पदुमे
साम्यसर्वस्वनामा षोडशोधिकार समाप्त. ॥ १६ ॥

ए श्रीअध्यात्मकल्पदुमनामे ग्रंथनो बालावबोधार्थ उपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत
तथाउपाध्यायश्री विद्यासागरगणिकृत एवेटीकाजोऽने में महारीबुद्धिने अनुसारे मुज
सरखा स्वप्नबुद्धिवत प्राणिना उपकारने अर्थें लेशमात्र लख्योळे तेमां अनानाजोगथी
तथाअज्ञानथी तथात्रांतिथी जेकांइस्त्रना तथाटीकाना अनुसारथी ओहुंअधकुं
अयुक्त लखाणुंहोय तेहनुं मिठामीडुकुं अथवाकिहांएक सुगमपणानेअर्थें किहांएक
साहचर्यथी किहांएकरूढिथी जेकांइ विनक्ति वचन लिंग कारक अन्वय प्रमुखनो
विपर्यास कीधो होय तेअपराध बहुश्रुत गीतार्थखमवो तथा उपकारबुद्धे अष्ट-
टालिने शुद्धकरवुं.

अथ प्रशस्तिः ॥ श्रीमत्तपगणगंगा गणजासनतरुणतरणिनिज ॥ श्रीराजविजयसू
र्विचूव खुवि जूरि वितानयशा ॥ १ ॥ योत्याक्षीदिनव घनं सुविहितानुष्ठानत्र-
दावरो लोकं कोकमिव प्रबोधमनयजोनिश्च गोस्वामिवत् ॥ द्वित्यादीकिटदर्पमुज्वलपटाश्रके वि
शेषोपज्वलान् यो वाचालितमालवेश्वरसितवृत्रप्रणावोज्वल ॥ २ ॥ रत्नत्रयप्रथितसंय
मनृत्तदीप पट्टेप्वरत्नविजयाब्ध्यसुरिरासीत् ॥ येन प्रशांतरजसा प्रशमार्णवेन रत्ना
करायितमनव्यगुणौघरंजै. ॥ ३ ॥ तस्यान्वये निखिलनूतलगीतकीर्ति श्रीहीररत्न
इतिसूरिवरो विरेजे ॥ स्वर्ग गतोप्यखिलनक्तसमीहितानि योद्यापि पूरयति नव्य स्वाम
रदुः ॥ ४ ॥ तत्पट्टनूपणमणिर्जयरत्नसूरिः सर्वाग्रणीर्गुणेषु नूरिगुणाश्रयोऽनूत् ॥ श्री
नावरत्न इति नावविगं वरेण्य सत्पट्टनृकृत्यति संप्रति सूरिराजः ॥ ५ ॥ श्रीहीररत्नसूरे

सकलशोकनुमूल ते ममताजळे अनेसकलसुखनुमूलते समताजळे एहबु जाणीने म
मताने व्यज अने समताने आदर इतिचाव. ॥ ३ ॥

स्त्रीपु धूलिपु निजे च परे वा संपदि प्रसरदापदि चात्मन् ॥ त
त्वमेहि समता ममतामुक् येन शाश्वतसुखाद्यमेपि ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनि सगताते ममत्वमुकवाथीजथायळे तेमाटेममतात्यजवानु उपदेशे
ढे हेआत्मा ते पूर्वोक्तकारणथी तुममतारहितथको स्त्रीनेविपे अनेधूलिनेविपे वली
स्वजननेविपे अनेपरशत्रूनेविपे तथा वलि संपत्तिनेविपे अने विस्तारपामतीआपदाने
विपे समतानेपामवेकरीने सरखोपरिणामराखजे एटलेमोक्षसुखनोचोक्ताथाइश ॥ ४ ॥

तमेव सेवस्व गुरुं प्रयत्ना दधीष्व शास्त्राण्यपि तानि विघ्न ॥ न दे
वतत्वं परिचावयात्मन् येभ्यो जवेत्साम्यसुधोपजोगः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतातेज सकलपदार्थनो सारकरीनेउपदेशेढे हेविघ्न हेआत्मन्
तुंचयमकरीने तेहिजगुरुनेसेव अनेगुरुसेवनाकरीनेशास्त्रपण तेहिजण तथाशास्त्र
जणीने तत्परहस्यपण तेजचित्तमांचितव केजेगुरुथी अनेशास्त्रथी तथाजेतत्वथी सम
तारूपीछुं जेअमृत तेनोउपजोग आस्वादपामे एटलेजेजेपदार्थनेतु समतानुंकारणजा
पो तेतेपदार्थनुस्वरूपकर केमकेबीजासर्वपदार्थ तेनिरर्थकढे ॥ ५ ॥

समग्रसत्तास्त्रमहाणिवज्य समुद्धृतः साम्यसुधारसोऽयं ॥ निपी
यता हे विबुधा लजेध्व मिहापि मुक्ते सुखवर्णिका यत् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेआचार्यग्रंथने उपसहरतो ग्रंथनीउपावेयतादेखाडेढे हेपंक्तिजनो
तमेसमग्र जलाजे धर्मशास्त्र तेरूपीयो जेमहासमुद्ध तेहथीउधछुंजे एसमतारूपीछुं
सुधारसके० अमृतरसतेप्रत्ये तुमे पीयतांकहेतां आदरसहितसाजलो तथाजणो जे
थी तमेआलोकेपण मुक्तिनासुखनी वर्णिकाकहेता वानगीनेपामो केमकेसमतारस
मय जीवते आलोकेपण मुक्तिसुखने अनुजवेढे ॥ ६ ॥

शातरसज्ञावनात्मा मुनिसुदरसूरिजिः कृतो ग्रथ ॥

ब्रह्मस्पृहया ध्येय स्वपरहितोध्यात्मकल्पतरुरेपः ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हवेग्रथनेढेढे आचार्यपोतानुंताम अनेग्रथनुंताम जणाववाकहेढे स्व
परहितकहेतां ग्रंथकर्ताने तथापरजेओताप्रमुख एबेदुनेहितकारी एवोजेआग्रथ्या

त्मकल्पद्रुमनामेग्रंथ तेतपगङ्गाधिराज श्रीमुनिसुन्दरसूरियेकीधो ते एग्रंथ पंमिते ब्र
ह्मज्ञेज्ञान तेहनी वांठाये नणवुं अथवा ब्रह्मजे मुक्ति तेहनीवांठाये चितवचुं ॥ ७ ॥

इममिति मतिमानधीत्य चित्ते रमयति यो विरमत्ययं नवाडाक् ॥ स
च नियतमतो रमेत चास्मिन् सह नववेरिजयश्रिया शिवश्रीः ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेफलोपदर्शन द्वारे मंगलगर्जित उपसंहार वाक्यकहेवे जेमतिवंत पुरुष
अध्यात्मकल्पद्रुमनामे ग्रंथनेजणि पोताना चित्तनेविपेरमाहे रात्रदिवसचितवे तेपुरुष
संसारथकी थोडाकालमां विरक्तथाय अनेवलीएहनाज चितनथी तेपुरुषनेविपे सं
साररूपीया शत्रुनीजे जयलक्ष्मी तेणेसहित शिवश्रीजेमोक्षलक्ष्मी तेमां रमिके ॥ आश्र
यीनेरहे एटजेतेसंसाररूप शत्रुनेजीतीने मोक्षरूपलक्ष्मीपामे इतिअध्यात्मकल्पद्रुमे
साम्यसर्वस्वनामा पोडशोधिकार. समाप्तः ॥ १६ ॥

ए श्रीअध्यात्मकल्पद्रुमनामे ग्रंथनो बालावबोधार्थ उपाध्यायश्री रत्नचङ्गणिकृत
तथाउपाध्यायश्री विद्यासागरगणिकृत एवेटीकाजोऽने में महारीबुद्धिने अनुसारे मुज
सरखा स्वल्पबुद्धिवत प्राणिना उपकारने अर्थ लेशमात्र जख्योवे तेमां अनाजोगथी
तथाअज्ञानथी तथात्रांतिथी जेकांइस्त्रना तथाटीकाना अनुसारथी ओहुंअथकुं
अयुक्त जखाणुंहोय तेहनुं मिठामीडकनं अथवाकिहांएक सुगमपणानेअर्थ किहांएक
साहचर्यथी किहांएकरूढिथी जेकांइ विनक्ति वचन लिंग कारक अन्वय प्रमुखनो
विपर्यास कीधो होय तेअपराध बहुश्रुत गीतार्थस्वमवो तथा उपकारबुद्धि अष्टा
टालिने शुद्धकरतुं.

अथ प्रशस्ति ॥ श्रीमत्तपगणगंगां गणजासनतरुणतरणिनिज ॥ श्रीराजविजयसू
रिर्वचूव ज्वि नूरि वितानयशाः ॥ १ ॥ योत्याह्नीदिनव धनं सुविहितानुष्ठानवद्वादरो
लोकं कोकमिव प्रबोधमनयजोनिश्च गोस्वामिवत् ॥ त्रित्वादीकिटदर्पमुज्वलपटांशके वि
शेषोज्वलान् यो वाचालितमालवेश्वरसिततत्रप्रजावोज्वल ॥ २ ॥ रत्नत्रयप्रथितसंय
मनृत्तदीय पट्टेप्वरत्नविजयाब्ध्यसुरिरासीत् ॥ येन प्रशांतरजसा प्रशमार्णवेन रत्ना
करायितमनत्पणुणौघरंजै ॥ ३ ॥ तस्यान्वये निखिलनूतलगीतकीर्तिः श्रीहीररत्न
इतिसूरिवरो विरेजे ॥ स्वर्गं गतोप्यखिलनक्तसमीहितानि योद्यापि पूरयति नय इवाम
रडु ॥ ४ ॥ तत्पट्टनृषणमणिर्जयरत्नसूरि. सर्वाग्रणीर्गुणिषु नूरिगुणाश्रयोऽनूत् ॥ श्री
नावरत्न इति नावविदा वरेण्य सत्पट्टनृकृत्यति संप्रति सूरिराज. ॥ ५ ॥ श्रीहीररत्नसूरे

मूर्त्या शिष्या मुनिर्मलानिख्या ॥ श्रीलब्धिरत्नविबुधाः शास्त्रार्णवपारदृश्वानः ॥ ६ ॥
 श्रीसिद्धिरत्ननाम्ना पाठकवर्यास्तदन्वये तदनु ॥ श्रीहर्षरत्नवाचक, वरा वरीयोगुणैर्व
 द्याः ॥ ७ ॥ लक्ष्मीरत्नगणीशा आसन् दुर्वादिदनुजलक्ष्मीगा ॥ श्रीज्ञानरत्नगणयस्त
 दाश्रवा साप्रतं जयंतु चिरं ॥ ८ ॥ तच्चरणकमलसेवा चृंगस्तत्संगसमयतरंग ॥ सुविहि
 तकल्याणविमल गणिवरविहितार्थिनीनुन्नः ॥ ९ ॥ बालावबोधवार्त्ता मध्यात्मसुरदु
 माख्यशास्त्रस्य ॥ मुनिहसरत्न एता मतनोत्तनुबुद्धिसत्त्वहिता ॥ १० ॥ शोध्यं सुतत्त्ववि
 द्विर्ग्रथो ऽथ धीयनैः प्रवाच्यमानश्च ॥ सन्नावसपदाढ्यै राचङ्कार्कै चिरं जयतात् ॥ ११ ॥

इति श्रीमुनिसुन्दरसूरिकृतअध्यात्म
 कल्पद्रुमो बालावबोधसहितः संपूर्णः

॥ अथ श्री सीतलनाथष्टक ॥

वृषजनुव्यगति वृषदं सदा व्यजितदर्पकदर्पकचेदक ॥ अमितज्ञानवर्जीतिविवर्जित
 जिनमह प्रणमामि सुशीतलं ॥ १ ॥ दृढरथाख्यकुजागनिनदन सुमतिधाम विचक्र
 एषुगवं ॥ षड्विविनिर्जितपद्मप्रज्ञ वर जिनमह ॥ २ ॥ यमसुपाश्वविजुषितविग्रहं
 विशदच्चद्रजाननवंधुर ॥ सुविधिरजितजव्यजनव्रज जिन ॥ ३ ॥ विबुधमोदकशि
 तलवाग्जर सकलश्रेयसिकामकुटोपम ॥ सुवसुपूज्यपद शिवदायक जिन ॥ ४ ॥ वि
 मलनीरजपत्रविलोचनं गृहमनतशुणस्य कृपापर ॥ सदयधर्मप्रवृत्ति प्ररूपक ॥
 जिन ॥ ५ ॥ जगति शातिवित्ताननिपादक धृतशम किल क्रुस्थमनिन्दितं ॥ विगतदो
 पमर जविनौनिज ॥ जिन ॥ ६ ॥ युगकपायजयप्रतिमद्वजं कनकवर्णधर मुनिसुव्रतं ॥
 नमत दानवमानवराजितं ॥ जिन ॥ ७ ॥ विततधर्मरथांगकनेमिकं निखिलविष्टप
 पार्श्वमदृषण ॥ सबलमोहविनाशनवीरक ॥ जिन ॥ ८ ॥ इति स्तुत श्रीजिनशीत
 लारख्य स्थित पुरे रायधनाधिधाने ॥ श्रीवीरचङ्कस्य मलूकचङ्क नाम्ना विनेयेन वशां
 श्रिये स्तात् ॥ ९ ॥ इति श्रीमच्छीतलनाथाख्यदशमतीर्थाधिपतेरष्टकं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्री कल्याणसागरसूरिकृत माणिक्यस्वामिस्तवनप्रारंभः ॥

नम सिद्धेयः॥स्वधराठंद॥स्वामी माणिक्यपूर्वस्त्रिचुवनतिलकश्रितितश्रीसुरादि स्त्र
लोकोद्योतकर्ता प्रथिततरयशा श्रित्ररुन्नाममत्रः ॥ श्रीमन्नानाजिन्पान्वयगनरवि
मंजुकव्याणकांती राष्ट्रे सद्दक्षिणारख्ये निरुपममहिमा ख्यातिकारिप्रतापः ॥ १ ॥ इत
विजंजितहंद॥ प्रवरयर्मधनार्पणकामगौ रमृतवाग्गुणरंजितनागर॥रिपुसमूहनिवार
एसन्नदो वृषजचिन्हितपादकुशेशयः॥२॥हरिणीठंद॥ शुचमतिकरश्रंझादित्याधिको
त्तरनास्वर स्त्रिचुवनमणि विश्वाधारो धरेश्वरकीर्तितः ॥ उपशमरसासक्तस्वांतोप्यनंत
चतुष्टयी गुणमणिखनिनेष्टारिष्टामयाधिजराव्यथः ॥ ३ ॥ पंचचामरहंदः ॥ अखर्व
देहराजितो यतीश्वरो घृणाप्रशीतमानसः कलाधरः॥ अनेकलब्धिभंडितो वृषाकः
शिवाब्धिचंद्रिचंडमा नतासुरो ॥ ४ ॥ जुजंगप्रयातहंदः ॥ प्रभूमरुदेवश्रिदाहदादली
नः सदाचारलीलाविलासांतिशाली ॥ महामोहमातंगपंचास्यकहो हितार्थी कलाशि
व्यविज्ञानजापी ॥ ५ ॥ मालिनीठंदः॥ जलेधिनिजगनीर. सारसारंगघोषो जितविष
यविकारो ज्ञानबुद्धिप्रदाता॥ खलसमिरष्टदाकुर्वदेवाधिराज समवसरणशोभासिंधु
पूरौघमेघः ॥ ६ ॥ नाराचहंदः ॥ श्वेतातपत्रचामरैर्युक्तो मनोज्ञपुजै ॥ नव्यांगिराशि
वदितो धर्मार्थमोक्षसाधक ॥ ७ ॥ आर्याठंद॥ देवैर्ययो विमल सुंदरवशो नृपूत्तरा
त्मापि ॥ मान्य सतामंजलं सवोदयो वरातिशयधर ॥ ८ ॥ गीतिहंदः ॥ त्रैलोक्या
वाप्तविभु. समस्तगुणरत्नकजितसाधुमनाः ॥ एनस्तमोनिशेशः सुश्लोकैर्धवजिता
श आशादः ॥ ९ ॥ नगस्वरुपिणीठंदः ॥ सदार्यमार्गदेशको प्यमेयनाग्यधारक ॥
प्रनूतसत्त्वपालको विवेकनीतिकारक ॥ १० ॥ माणवकहंदः॥ इ खहरो नाकिनुत सत्य
कमहादोषनरः ॥ पारगतस्तीर्थकर शीलशाली ज्ञानधनः ॥ ११ ॥ तोटकहंदः॥ कम
जाननमोहितसज्यजन समयार्थनिरूपणरम्यसुधी ॥ नृशिलीमुखखेलनतामरसः पु
रुषोत्तमपुण्यनिधिर्वरद ॥ १२ ॥ मणिमय्यहंदः॥ लक्ष्मणपंतया सारतनु निर्जितमा
यालोजकलिः ॥ आदृतसाध्वाचाररति. सादरदेवाधीशपति. ॥ १३ ॥ चपकमालाठं
दः॥ केवजपुग्मालोक्तलोका लोकविनागः संयमिसेव्यः॥ इंदियवाणाचेदितचेता
अंपकमालामंडितगात्रः॥१४॥हंसीठंदः॥ प्राप्तिनंदो शुवनमुकुट स्तीर्थस्वामी विस्तृत
नयनः ॥ सश्रीकात्मा सुरुतनिलयो योगीशो वै विजितकपटः ॥ १५ ॥ शालिनीठं
दः ॥ आदेयारख्यो मुक्तिजस्फारसौख्यो विश्वोत्तंसो छपकमरिहंता ॥ चक्रेश्वर्याराधितो
गोमुखेशः कांताकारश्रोत्रधर्माधिकारः ॥ १६ ॥ केकीरवहंदः॥ जगतीशपूज्यो जयताजि

नेश कुशलार्थवद्वोततिवारिधारः ॥ विशदावदातावलिचिन्नामा नववार्द्धिपोत कु
लपाकनाथ ॥ १ ॥ कुलकाऽऽवज्जातंद ॥ एव मया संस्तुत आदिदेवो नूयात् सदा
संघर्षणस्य नूत्य ॥ हेमकरो विश्वजगत्सुदीप कल्याणमार्गत्यकलापकोश ॥ १८ ॥

॥ अथ सूर्यपुरीयश्रीसंज्ञविजिनस्तवनप्रारंभः ॥

वसततिलकावद ॥ काम नमोऽस्तु सततं जिनसंज्ञवाय चक्षाननाय कमलामल
लोचनाय ॥ वेहप्रज्ञास्थगितलोकचमत्कराय दुर्ध्यानपाठपवित्रेदनासिधुराय ॥ १-॥
देवै स्तुताय नवसागरपारगाय कीर्तिप्रसूनसुरनीरुतविष्टपाय ॥ सन्मूर्तिकातिततिर
जितमानवाय सेनागकुक्षिवरशुक्तिकर्मैकिकाय ॥ २ ॥ अब्जोपमाय जिनशासनदीप
काय सूर्यारख्यवंदरमनोरममडनाय ॥ नव्याब्जकाननविज्ञासनजास्कराय नानार्थ
दानहरिचवनसन्निनाय ॥ ३ ॥ आदेयनामकलिताय शुभाशयाय सिध्यगनामिलनसादर
लोलुपाय ॥ राक्षतहार्दकथनोत्तरकोविदाय तेज प्रज्ञावयशसामवनीश्वराय ॥ ४ ॥
अज्ञानमोहनयसंज्वरजेपजाय सौजाग्यजाग्यगुणरत्नकरडकाय ॥ अष्टापदाजतमुव
र्णविराजिताय निर्लोचहसरतिखेलनमानसाय ॥ ५ ॥ आब्हानमंत्रविनिवारितपातका
य कल्याणसागरतरंगकाधराय ॥ दुष्टारिचक्रलवणाबुधरोपमाय वाचासुधाश्रवणह
र्षितनागगाय ॥ ६ ॥ सद्गन्धर्म्ममार्गविधिदेशनदेशिकाय दुःखौघवारणमुगेऽपराक्रमाय ॥
लोकातिशायिमहिमाचलनूपणाय गधर्वलंठनसुशोभितपत्कजाय ॥ ७ ॥ सूर्यायष्टदिक
रणाय जितेडियाय शुब्धान्वयोनतिकराय रूपालयाय ॥ मिथ्यात्वतापशशिचवनपादपा
य दुष्कर्मवायुसुजगाय नराचिताय ॥ ८ ॥ संकटपकल्पनविवर्जितमानसाय गांजीर्यर्थ
र्थमणिसंज्ञवरोहणाय ॥ सद्ज्ञानबुद्धिवरदाय गुणाकराय कौशल्यवद्विपरिवर्द्धनमडपा
य ॥ ९ ॥ ॥ १५वशातंद ॥ स्तोत्रं चतुर्थ्यैतविजिनसिद्धयुत ध्यायंति ये संज्ञवदेवराणि
ण ॥ तिष्ठति तद्वाप्ति शुभा समृद्धय कल्याणसंपादनकामधेनव ॥ १० ॥ शा
ईलविक्रीडिततंद ॥ लक्ष्मीकेजिगृह सदावलिनतं श्रीसंज्ञवार्यं जिन सन्मार्ताडपुरा
मजाचलवरोहोपे नवाब्धौ तटा ॥ देवाधीशनरेशशेषपटले संसेवित कामह मुक्तिस्त्री
सुखरंगजीनमनिशं सेवे मुदा सिद्धये ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीसुविधिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

दुतविजिततंद ॥ सुविधिनाथजिनं नयनामृतं सुविधिनाथजिनं महिमालयं ॥
सुविधिनाथजिनं नररंजनं सुविधिनाथजिनं वरकैवलं ॥ १ ॥ सुविधिनाथजिनं कम
लाकरं सुविधिनाथजिनं नवद पर ॥ सुविधिनाथजिनं ह्यतिकीर्तितं सुविधिनाथजिनं

सुविधिप्रदं ॥ २ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतहविं सुविधिनाथजिनं जडतापहं ॥ सुविधिनाथजिनं मकरांकितसुविधिनाथजिनं जगदंचितं ॥ ३ ॥ सुविधिनाथजिनं रजतांहित सुविधिनाथजिनं परमेश्वर ॥ सुविधिनाथजिनं भुतसूरिणं सुविधिनाथजिनं शिवपारंगं ॥ ४ ॥ सुविधिनाथजिनं गुणदर्शनं सुविधिनाथजिनं जनतानत ॥ सुविधिनाथजिनं वरदं विभुं सुविधिनाथजिनं नमितासुर ॥ ५ ॥ अनुष्टुप्वंदं ॥ सितेतरपुराधीशः सुविधिर्नमो जिनः ॥ संघम्य सुखदो नूयात् कल्याणसूरिणा स्तुतः ॥ ६ ॥

॥ अथ श्रीशान्तिनाथजिनस्तवनप्रारंभः ॥

भुतविलंबितहृदं ॥ सकलदेवनरेश्वरवदितं विबुधमानवसंस्तुतपूजितं ॥ कमललोचनरंजितनागरनविकपातकतामसजास्कर ॥ १ ॥ निखिलवांछितदानसुरागमं विदितशास्त्रविचारनयागमं ॥ कठिनकर्मदवानलनीरदं परमशांतिरदामृतशांतिदं ॥ २ ॥ विविधलक्षणरंजितसंचर सुविधिमार्गप्रकाशनतत्परं ॥ चपलमत्तमतंगजगामिनं कमलकोमलमांसलपाणिनं ॥ ३ ॥ दलितदंजमहाधृतिवियहं विहितमोहमहाबलिनियहं ॥ हृदपरीपद्वायुचुजंगमं किञ्च गुञ्जयुमजीवस्तमागमं ॥ ४ ॥ नविचकोरसुखाय कलानिधिं विनयधैर्यगुणोत्करोधधिं ॥ भुनिपडंद्भिनिवास्तकुशेशयं विबुधसुधामधुसारतराशयं ॥ ५ ॥ कुसुमसन्निदंतविराजितं मुजगजागयसुखाकरशोजितं ॥ निजमुजावलसायितराष्ट्रकं जितविपद्गुण नतराजकं ॥ ६ ॥ कुगलकेलिविलासचुवं परं विगदकीर्त्तिविकाशिदिगंतं ॥ कुमतसिंधुरसिंधुरवैरिणं सुमतिकामितसंक्रतिकारणं ॥ ७ ॥ वरसुवर्णसवर्णसुवर्णकं जितहृषीकमधर्मनिवारकं ॥ हरिणसेवितपादकजं जिनं हितकरं स्तुतिर्ज्जरसज्जनं ॥ ८ ॥ प्रवरवापिकठानगुणैर्वर हतवरिद्वपरं परमेश्वरं ॥ समयरीरुतमेरुसुरदुमैप्रचुरसर्वगुणादधिकोत्तमं ॥ ९ ॥ विकटदुर्जयमन्मथगंकरं जनकलापिघनं विगतांतरं ॥ लपननिर्जितचक्षुसं नृशं विगतदोषकलिं च महीजसं ॥ १० ॥ अशिवविघ्नघनाघनमारुतं विषयतापवशं जनतामतं ॥ शिववधूपरिजणलोलुपं विमलकेवलिसाधुकुलाधिपं ॥ ११ ॥ नजतं शान्तिजिनं तु शिवकरं कुशलसागरवृद्धिकलाधरं ॥ अतुलरूपवशीरुतमानव प्रणतसादरकिन्नरदानवं ॥ १२ ॥ षाडशजिः कुलकम् ॥ माजिनोर्वंदः ॥ सुवननलिनुनानोः शान्तिदेवस्य नर्त्तनैवजलनिधितेसो ई. खदारिद्वहर्त्तुः ॥ निजहृदयविबुद्ध्या स्तोत्रमेतत्पठति प्रतिदिनमपि ये ते संपदं प्राप्नुवति ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीशान्तिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

संघराठेदः ॥ इयाहीशान्तिदेवो वरकनकतनुः सारसौख्यानि शश्वन्नक्तानां नक्ति

राचुदः ॥ कारुण्यरंगरंजिते कार्पण्यदोषवर्जिते ॥ देवाधिपेऽचिरासुते लोकोपकारक
मेते ॥ १६ ॥ इति सप्तमीविजक्तिकाव्यत्रिकं ॥ वशस्थुदः ॥ स्वकीयवंशावरजास्कर
प्रजो विशालगंगाजलशुभ्रकीर्ति ॥ अपारसंसारनयाञ्च सत्वरं कृपापरस्त्वं परिरुद्ध
सेवकान् ॥ १७ ॥ इति संबोधनविजक्तिकाव्यमेकं ॥ मंदाक्रांतातंदः ॥ कल्याणोक्तं
कुशलजननं सर्वसंघस्य नित्यं नानावृत्तैः प्रकलितमिदं स्तोत्रमेतत्रिकालं ॥ मुक्त्वाऽऽज
स्यं नृपति मनुजो नाविनाजावितात्मा गेहे लक्ष्मीर्नवति दृढता तस्य दीर्घायुप
श्च ॥ १८ ॥ शार्दूलविक्रीडिततंदः ॥ कल्याणोदधिर्वर्द्धनं कलिह्वर कौशल्यमालास्पदं
सौभाग्यौघकर विजक्तिकलितं कार्यैर्विजिज्ञैः पर ॥ श्रीशान्तेः स्तवनं पठन्ति नविनः
सत्पुण्यपण्याजयास्तेषां धाम्नि शुभे निवासमनुजः ॥ कुर्वन्ति संपन्नयः ॥ १९ ॥

॥ अथ श्रीचंतरिक्षपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

इदं वज्रातंदः ॥ विश्वेश्वर विश्वजनेशपूज्यं सर्वार्थनिष्पादनकामकुंजः ॥ प्रख्यातिमंतं
महिमौघलक्ष्म्या पार्श्वे नजे संस्थितमंतरिक्षे ॥ १ ॥ कल्याणमालागुहमंगिदेव विद्या
धराधीशनुतान्द्रिपत्र ॥ सर्वत्र रात्रेषु विशालकीर्ति पार्श्वे ॥ २ ॥ रोगाधिचिन्ताक्षिसमू
हतापनैपज्यमाचारविचारसूरि ॥ सन्नीलरत्नवृत्तिपितांगं पार्श्वे ॥ ३ ॥ संसारसिंधौ
वरयानपात्रं सुक्त्यंगनासक्तहृद शरण्यं ॥ वामांगजातं जगतीप्रदीपं पार्श्वे ॥ ४ ॥ श्री
पार्श्वयक्षाधिपमहिताय श्रीशालिनं सेरपुरावतंसं ॥ वाचासुधाकार्पितसन्त्यलोकं पा
र्श्वे ॥ ५ ॥ त्रैलोक्यकोटोरमनाथनाथं दारिद्र्यवाताहिमनंतशक्ति ॥ शास्त्रार्थनैपु
ण्यनिधिं दयालुं पार्श्वे ॥ ६ ॥ पद्मावतीसेवितपादपुग्मं महोन्नतध्वातदिनेशमाद्यु ॥
लावण्यसौभाग्यशोनिरादयं पार्श्वे ॥ ७ ॥ ज्ञानादिधर्मान्तरणं वरेण्यं सद्बोधदाना
दिकमार्गपाथं आनंदवल्लीततिवारिधार पार्श्वे ॥ ८ ॥ कलश ॥ स्वधरातंदः
इत्थं ये देववंदं विविधसुखकर चांतरिक्षाख्यपार्श्वं नित्यं व्याप्यन्ति नक्त्या हृदयरति
युजो नाग्यवतो नरोपि ॥ लक्ष्मीस्तेषां निकाय्ये वसति दृढतया सर्वदा कामकर्त्री क
ल्याणश्रेणिकर्तुर्नुवि विदिततरा सर्वसंपत्तिकांता ॥ ए ॥

॥ अथ श्रीगौणिकपार्श्वपठकप्रारंभः ॥

शार्दूलविक्रीडिततंदः ॥ वामेयं मरुदेशनूपणतरं श्रीपार्श्वयक्षाचितं कल्याणावलिवद्वि
सिंचनधनं श्रीह्वाकुवंशोद्भव ॥ आराद्राष्ट्रसमागतनरवरं संसेवित नित्यशः श्रीमन्नीकर
गौडिकानिधयः पार्श्वे सुपार्श्वे नजे ॥ १ ॥ नानासाधुजनौघपंकजवने मार्त्तंडविवाधितं वि
प्रबुद्धनिवारकं कलिपुगे प्राप्तप्रतापाजयं ॥ विश्वस्यां प्रथितावदाननिकर निर्दोषपुण्यो

ज्वलं श्रीमह्वी० ॥ १ ॥ संपन्नैषि सुदानकामकलशं त्रैलोक्यचितामणिं सदाचामृतरजि
तामरनर सद्धर्मबोधप्रद ॥ सांजाग्याद्भुतकातकीर्त्तियशसा संपूरिताशांतर श्रीम
ह्वी० ॥ ३ ॥ मार्गे चांतरजीतिवारिनिचिते क्षेमकर सर्वदा दारिद्र्यादिनिपातनांतकुलि
शं चितार्चिरोगापहं ॥ ५ ॥ स्वत्राससमीरणौघजुग नागाकमहोमयं श्रीमह्वी० ॥ ४ ॥
कारुण्यचितचारुचितकमलं सत्वेष्टु ससारिष्टु सद्ध्यादिष्टुणैरलंठततु लावण्यलोला
स्पदं ॥ ससारणवपीतवारिधिसम मुक्त्यंगनावल्लजं श्रीमह्वी० ॥ ५ ॥ त्रैलोक्ये ति
जकाधित निरुपम ज्यैर्नृनि पूजित छटाना निजसत्त्वदर्शनपर क्षिप्रं सता कामद ॥
नाम्ना ध्वस्तसमस्तवैरिनिचयं राक्षांतिनिदेशकं श्रीमह्वी० ॥ ६ ॥ नृयिष्टामलजक्ति
शक्तिकलितैर्देवैश्चतुर्धा नत सर्वाशकरैककटपफलदं सर्वांगिचूडामणि ॥ शिष्टानं
तचतुष्टयीवरतर श्रीमेरुतुगं जिन श्रीमह्वी० ॥ ७ ॥ स्फाराकारनिराजितांगमनुज स
द्धर्षहेमाकर विश्वव्याप्ततर प्रवाससदनं गंजीरतासागर ॥ नासोद्योतितविश्वविश्वम
वनौ कल्याणसिंधौ विधुं श्रीमह्वी० ॥ ८ ॥ अष्टनि कुलक ॥ अनुष्टुपबंद ॥ निन्न
माले सदाश्रेष्ठे गुणवद्भजूपिते ॥ पुष्पमालेऽंतरानिख्ये नेकवीहारसमुत्ते ॥ ९ ॥ श्री
मत पार्श्वनाथस्य स्तवन जगतोऽवनं ॥ कल्याणसागरार्थिषु स्मरिनी रचित मुदा ॥ १० ॥
॥ स्वधराठंद ॥ ध्येयं श्रीपार्श्वदेव नजत किल जना गोमिकग्रामराज शश्वत्सर्वाय
सिद्धये विहितश्च न हितं विष्टपे चैत्रपूर्वं ॥ सानदोह्वासलष्टा कुशलगविबुधा सर्वलोके
विशिष्टानिर्दोषाचारपुष्टा जिनपपतिपु रता आसकल्याणतुष्टा ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीगोमीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

मालिनीठद ॥ जयति जगति चंद्र पार्श्वनामा जिनैर्दो विकचकमलदृष्ट्या नंदिताम
र्त्यमर्त्य ॥ अकलितमहिर्माघस्तोर्णसंसारसिंधुर्जुगकलितपाद ॥ पुण्यपीयूषपुष्ट ॥
स्वधराठंद ॥ श्रीपार्श्व गोडिकाख्यं नजत नविगणे कटपवृद्धं सुगोत्रं नानादेशेषु ज
व्धातिशयमहितताव्यूहवार सुमूर्त्ति ॥ श्रीमतं नीलरत्नाधिकतरवपुषं स्फारलावण्यशा
ल मोहानोराशिकुनोन्नवममरनुत पार्श्वयद्धार्यताहिं ॥ १ ॥ पचचामरवृद्ध ॥ नम
ति पार्श्वमगिनो नरालसा वृतातपत्रचामरै सुदैस्तुत ॥ अनतशक्तिमालिनं गतामयं
विवेकरत्नरोहणं दयाकर ॥ ३ ॥ वसंततिलकाठंद ॥ करीरुत व्रतमनुत्तरमग्निनेत्रा द
त्वाऽष्टु येन वरवार्पिकदर्शनराशिं ॥ वामोदहेन मुनिनायकनायकेन कल्याणकेलिनि
लयेन शुभाशयेन ॥ ४ ॥ दुतविलंबितवृद्धं ॥ मम नमोस्त्ववते परमात्माने जगवते
शिवशर्मेविधायिने ॥ अमितशौर्यतिरस्कृतमेरवे शुनदेशोरकमंडलमौलये ॥ ५ ॥ हरि

लीढं॥ अमृतरसताधिक्याजीष्टान्नरोत्तमसंगताङ्गुवनसुजगात्पार्श्वानिख्यादिनश्यति
पातक ॥ प्रसरति च वै कीर्तिर्दिङ्गु प्रसूनवङ्गुज्ज्वला प्रजवति पुनः शीघ्रं लीलाजयो
न्नतिवर्द्धनं ॥६॥ शार्दूलविक्रीडितछंदः ॥ आकृत्या नरदेवदेवमनुषां संतुष्टिकर्तुस्तदा
चेतोवत्तज्जकामसार्थददतः कर्मारिहर्तुर्नृशं ॥ आनंदौघसर प्रवृद्धिकरणे पानीयदा
तुर्मुदा पार्श्वस्यास्ति नतिः समृद्धिजननी कल्याणविस्तारिणी ॥७॥ तोटकछंदः ॥ नरल
क्षणनूपितवल्गुपुरे सुखनीरजरंजितविश्वजने ॥ श्रुतदेशनदर्शितधर्मपथे जिननेतरि ति
ष्ठति नाग्यरमा ॥८॥ सुजगप्रयातछंदः ॥ सुराधीशचक्रैः स्तुत ज्ञानसिधो जगन्नाथ नेतः
रूपालोकबंधो ॥ विज्ञो पाहि मां सर्वदा जकिनाजं स्मरं त विर त्वत्पदांजोजनृगं
॥ ९ ॥ शार्दूलविक्रीडितछंदः ॥ स्तोत्रं पार्श्वजिनेश्वरस्य सततं ये प्राणिनो जा
वतः सहस्रधापि पठन्ति ह्यमनसस्तेषां गृहे संपदः ॥ स्थुर्नित्यं स्थिरजावशोज
नतरा धम्मार्थे निष्पादिकाः कल्याणार्णवसूरिर्निर्विरचितं मांगल्यं मालाकरं ॥१०॥
शिखरिणीछंदः ॥ सदा धार्यं चित्ते स्तवनमनवद्यं जयहरं नरैर्नूनं सिद्धये कुशलवन
राज्ञो घननिजं ॥ अवंध्यं ज्ञानां जिनगुणरत्नानां स्मृतिमतां समेषां ज्ञानां प्रमु
दकरणं कामितकरं ॥ ११ ॥

॥ अथ श्रीदादापार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

॥ इक्ष्वाकुछंदः ॥ कल्याणगेहं गुणरत्नराज सदैवकांत्याजितनीजरत्नं ॥ स्तोत्रे
मुदाशकरमगिवद्यं दादाजिधं श्रीवरपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ सधर्मलीलाशयमाद्यु विद्धं
कम्मपट्टावानलवारिधारं ॥ संसारपाथोनिधिकर्णधार दादा ॥ २ ॥ आचारव
ध्नोततिवृद्धिनोरं सत्कीर्तिपुष्पद्रुतवासिताशं ॥ नानार्थराक्षांतविचारदक्षं दादा ॥
॥ ३ ॥ वैराग्यरगापितचारुचितं सद्बोधिदातारमनीहृत्सेव्यं ॥ नागेन्द्रसंसेवि
त्तपादपद्मं दादा ॥ ४ ॥ त्रिलोक्यचूडामणिमृद्विशोच सौभाग्यजाग्यावलिपूर्णं
वेहं ॥ जग्योघराजीवदिनेशमेकं दादा ॥ ५ ॥ सर्वाग्निनेतारमनीष्टवाच विश्वे
श्वर रजितसन्धिलोकं ॥ लोकार्तिचिताजयद्यु खवार दादा ॥ ६ ॥ ह्यारुति रुत्तजरा
धिदोषनरामरेडं स्तुतमर्त्यसर्पं ॥ सन्नागचिन्हं कुशलार्थकार दादा ॥ ७ ॥ सर्वत्र वि
ख्याततरप्रतापं कारुण्यसत्रं सुविशिष्टगोत्रं ॥ अज्ञानमिष्यात्वतमिस्रदीपं दादा ॥
॥ ८ ॥ अष्टनि कुजकं ॥ शार्दूलविक्रीडितछंदः ॥ श्रीमद्वीरवटपञ्चनगरे शृंगार
हारोपमं कल्याणबुजजानुचक्ष्मसमं वामांगजातं परं ॥ दादारम्यं जिनपार्श्वदेवमन
घं ध्यायति ये नित्यशस्तेषां धाम्नि रमा निवासमनिशं कुर्वति कल्याणतः ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीकलिकुंडपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

॥ विबुधादिराजैर्नतपादपद्मं बहुजाग्यसौजाग्यलतौघमेघं ॥ कमठोपसर्गाच्चल
धैर्येजित्ति कलिकुंडपार्श्वं सुचिरं नजेऽहं ॥ १ ॥ कमलाप्रदाने हरिचंदनांगं
सपयोधिवेशाद्भुतलब्धकीर्तिं ॥ रुचिराकृतौ रंजितविश्वविश्व कलिकुंड ॥ २ ॥
महिमावदातोत्तमनाममंत्रं समतानिराम कमलानिनेत्रं ॥ अजिजापदं सिद्धि
विजासयंत्रं कलि ॥ ३ ॥ दुरिताधकारारुणसन्निकाशं करुणाशयं दुःखवने
पुंदाव ॥ नरदेवपूज्यं सुखदं सुमूर्तिं कलि ॥ ४ ॥ कनकादिदातारमनंतशक्तिं
वरनीजरत्नाधिकदेहवर्णं ॥ शिवशर्मराजं जनतानिवद्यं कलि ॥ ५ ॥ अनयं सदा
सद्गुणकेलिप्राप्तं गुणलक्षणलंकृतवर्गगात्रं ॥ कुलनूपणं शत्रुतृणोपदात्रं कलि ॥
॥ ६ ॥ जगतीश्वर कर्मविमुक्तसंग विपमायुधालयमनःसरूपं ॥ धरणेऽपार्श्वार्चित
पादयुग्मं कलि ॥ ७ ॥ गुणसिंधुवृक्षौ शशिनं वरेण्यं वचसा सुधाजेन सहर्षसं
न्यं ॥ श्रुतसूरिणं पुण्यविराजमानं कलि ॥ ८ ॥ अष्टनि कुलकं ॥ इवज्जातंद ॥
एव स्तुत श्रीकलिकुंडपार्श्वं कल्याणानाम्ना मयका नितांतं ॥ ये प्राणिनः स्तोत्रमिदं
पठन्ति तद्वाप्ति लक्ष्मीर्विलसत्यवश्यं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीरावणपार्श्वष्टकप्रारंभः ॥

॥ इवज्जातंद ॥ देवाधिदेव रुतपार्श्वसेव नागाविराजेन नृतांहिपद्मं ॥
पद्मावतीसंस्तुतनामधेयं सेवे सदा रावणपार्श्वनाथं ॥ १ ॥ आनंदकंदोदय
वृद्धिमेघं मेघध्वनिध्वानविशेषराज ॥ जितारिवृंद विगताधिमोहं सेवे ॥ २ ॥
वामागजात कुलनदिकार ध्वस्तोपसर्गात्कटकुटुराग ॥ प्रख्यातिमतं भुवने प्रजा
वै सेवे ॥ ३ ॥ सद्गुणलज्जिता हसितेऽनीजं सत्कांतकांत्या रमणीयरूपं ॥ प्रावीण्यना
नातिशयं प्रधानं सेवे ॥ ४ ॥ संजीतिहृत्कारमनंतसौख्यं विश्वेश्वर द्योतितविश्व
लोक ॥ पद्मार्थदाने सुररत्नवृक्षं सेवे ॥ ५ ॥ अज्ञानमिष्यात्वतमिस्त्रजानुं नामं
मलालंरुतमौजिष्ठ ॥ वाणीसुधामोदितसन्त्यसंघं सेवे ॥ ६ ॥ कौशल्यमांगव्यनिवा
सगेहं पूर्णकृतानीष्टपदार्थराशिं त्रिलोक्यदीपं वरसिद्धिजाज सेवे ॥ ७ ॥ संसार
रत्नाकरयानपात्रं नि शेषदोषोत्तिथममार्गं ॥ आदेयसौजाग्ययशः सुपात्रं सेवे ॥ ८ ॥
अष्टनि कुलकं ॥ मालिनीतंद ॥ अलवरपुररत्न रावणं पार्श्वदेवं प्रणतगुणसमुद्
कामदं देवदेवं ॥ अमितगुणनिधानं ये नर संस्तुवन्ति जगति विदितसारां जा
ग्यवतो नवन्ति ॥ ९ ॥

॥ अथ श्री गोडीपुरपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

रागेणगीयते॥गौडिपुरप्रभुपार्श्वममंदं दर्शनदर्शनपरमानंदं नमितसुरासुरवृंदं॥१॥
श्रीजिनशासनचारुशृंगार अंतरंगरिपुवृक्षकुवार सकलजगदाधार॥२॥निरुपमरूपविरा
जितदेह विदलितनानाजनसंवेहं अमितगुणधनगेहं॥३॥छुरितकानननेदनदात्रं रुचि
रलक्षणविजृपितगात्रं वारितकुमतकुपात्रं ॥४॥ अनघजिनवरगोत्रसुगोत्रं कामकुंजम
णिनिर्जरगोत्रं सयमदृढतागोत्रं ॥५॥वेदितजनयमरणारिष्टं प्रकटितमहिमातिशयव
रिष्टं जगदेश्वर्यगिरिष्टं ॥६॥ बिहिताखिलजनिजनकल्याणं पाजितयथाख्यातकल्याण
दत्तमार्गणकल्याण ॥ ७ ॥ आधिबंधवधगदहर्त्तारं वाढितकुशलसौख्यकर्त्तारं सुव
नत्रयनर्त्तारं ॥ ८ ॥ विकटकटनिवारणशूरं आगमनयप्रकाशनसूरं चारतीगंगापू
रं ॥ ९ ॥ धृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीगणविश्व केवलयुगलालोकितविश्व प्राप्तजनेप्सित
विश्व ॥ १० ॥ सेवकमनोजीष्टवातार रजितदेवनरनेतारं अनुजुतकुलत्रातारं ॥ ११ ॥
इंडनीलमणिवर्णसुवर्णं निखिलदेशविरल्यातसुवर्णं वाक्सुधासारसुवर्णं ॥ १२ ॥ सु
क्लिप्तीमतिनीसंगमलुब्ध चचलविषयसुखसंगालुब्ध कर्मपराविप्रलुब्ध ॥१३॥ वदि
तामरमौलिकुटीर विषमकपायदवानलनीर उत्कटपरीषदधीर ॥१४॥ अंचलगणनी
रधिसारंगं कीर्तिलतावर्द्धनसारंगं दुर्जनशलजसारंगं ॥ १५ ॥ वदेऽनंतचतुष्टयिराजं
पूजितसुरपतिमानवगज प्रवरतीर्थीधिराज ॥१६॥ षोडशजिः कुलकं॥ शिवतातिपार्श्व
वरदवरपार्श्व मोहतमिस्त्रसवितार नागराजराजं त्रिभुवनपूज्य लब्धजनवोदधिपार ॥
शुजसागरनित्यप्रथितगरिमाण ये ध्यायन्ति विभुं मुदा लक्ष्मीस्तान् ससुपैति सत्वर
मतुला सर्वार्थसिद्धिप्रदा ॥ १७ ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

तोटकहृदः ॥ नविकाबुजनासनजानुनिर्जं नवतापसमावनवारिधरं ॥ रचितागम
शास्त्रविचारनयं जय भंगलकीर्तियशोनिचयं ॥ १ ॥ कमलामलकेलिंगहं विमलं
लसदाशयमुल्लितसतमसं ॥ शुजसागरवर्द्धनचक्षुसं सकलामरपूजितपादकजं ॥ २ ॥
विकटोत्कटकर्म्ममृगेजरिपु खगनागनरेश्वरदेवनतं ॥ तरसा जितमोहरिपुं विचर्य
यमसंवरसंहितसाधुहितं ॥ ३ ॥ शुजलक्षणलहितहस्तयुगं गजराजगतिं गतविघ्न
रुजं ॥ जडतामयनेपजमीश्वरं दशनद्युतिद्योतितचारुमुखं ॥ ४ ॥ कनकाचलधीरम
नीष्टतरं रसनारसरं जितसर्वसजं ॥ शुवनत्रयमंडलमोघतरं रुचिराकृतिमोहितदेवजनं
॥ ५ ॥ अरिहंतमनुत्तरतीर्थकरं रचितं वरबुद्धिधनं जिनपं ॥ पुरुषोत्तममस्मरमर्थनिधि धृ

तिकातिनिकेतनमगिनुत ॥६॥ निजवशवत्तसकमार्तिहर रवनिर्जितमेधनद शिवद ॥
 वधितं जुवि विश्वजनीततम नतनूतगण जितलोजनट ॥ ७ ॥ शरणाश्रितपालकमु
 क्तिपदं दधत वरशांतरस नवम ॥ महसेडमणिप्रजदेहधर धरणोऽनिपेवितपार्श्वगुगं
 ॥७॥ अमम नुतपार्श्वजिन सततं तपसा हृतसिद्धमनतबलं ॥ ललनाजनसंगविरक्त
 मलं मलवर्जितमुत्तरसौख्यधर ॥८॥ नवनि कुलक ॥ सुरराजखेचरनागपुरदरधरणि
 जसुसेवितं श्रीपार्श्वजिनेश्वर नमितसुरेश्वरपद्मावतीसस्तुत ॥ येऽनतनत्तया विशुद्धश
 क्त्या संस्तुवति जिनं मुदा शुजसागरपठनाद्भविकरमासमेत ते लजंति सुख सदा ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीमद्गुरुपार्श्वार्ष्टकप्रारभ ॥

द्रुतविलंबितहृद ॥ विबुधमानवमानसनंदन विजवदानविधो हरिचदन ॥ नि
 खिलसन्त्यजनै रुतवदनं नजत पार्श्वजिनं मद्गुरानिध ॥ १ ॥ युगलकौशिकसा
 म्यतराशयं जुवनजानुनिवासाधनाश्रयं ॥ विपयिवारणकेसरिसन्निजं नजत ॥ २ ॥
 अरुणकोटिविजाधिकजास्वर कुमुदबाधवशुन्नतरानन ॥ वरगजीरगुणोत्तमसागर
 नजत ॥ ३ ॥ जविकपद्मविजासनजास्कर जगति जावप्रकाशनदीपक ॥ नयनपाटव
 पावनतत्रक नजत ॥ ४ ॥ रचितकामठवारिदसचर्यरखिलधैर्यसमन्वितचेतसं ॥ विकट
 कर्मसमीरणजोगिन नजत ॥ ५ ॥ कमठनिर्मितपाद्युकदवकै स्थिरतरात्कटजाव
 विराजित ॥ जगतिं जुजेनसर्पविपापह नजत ॥ ६ ॥ प्रशमनूपणनूपणनूधन मुजग
 नाग्यगुणावन्निमदिर ॥ धवलकीर्तियशोवरघासित नजत ॥ ७ ॥ सकलसघसमीहि
 तक रूक निचितविघ्नपराजवहर्तृक ॥ अतिशयाद्भुतचारुचरित्रक नजत ॥ ८ ॥ हरि
 णीठंद ॥ मद्गुरजिनप नित्यं वदे शिवोदधिबर्धन शशिनमनिशं किएवध्वाते दिनेश
 महोदय ॥ स्तवननएने चिताढहादे रुतादरसेवकेविविधधनद विश्वे विश्वे जिनेश
 नतानने ॥ ९ ॥ द्रुतविलंबितहृद ॥ मद्गुरपार्श्वजिनेश्वरसंस्तव पठति यः सुधियोपसि
 नित्यश ॥ वसति तस्य गृहे कमलाऽखिला स्थिरतरासुमतां वरदायिनी ॥ १० ॥

॥ अथ सत्यपुरीय श्रीमद्गावीरस्तवनप्रारभ ॥

द्रुतविलंबितहृद ॥ त्वमसि सज्जुणनदनमदरस्त्वमसिमेरुलतावलिमंरुप ॥
 त्वमसि खेचरनाकिनरस्तुतस्त्वमसि रूपवशीरुतविष्टप ॥ १ ॥ त्वमसि योगिजनौ
 पशिरोमणिस्त्वमसि कातिविकाशितदिग्गणः ॥ त्वमसि नाषितरजितनागर स्त्वम
 सि सिद्धिवशारतिमोहित ॥ २ ॥ त्वमसि नडकर करुणालयस्त्वमसि नकचकोर
 निशाकर ॥ त्वमसि दर्शनहर्षितमानवस्त्वमसि संसृतिसागरपोतक ॥ ३ ॥ त्वमसि
 मोहमहोरुहमुजरस्त्वमसि धर्मधनो धनकामद ॥ त्वमसि सशयवायुजुगंम

स्त्वमसि दर्शितजीवदयापथ. ॥ ४ ॥ त्वमसि धारितशीलविभूषणस्त्वमसि कामि
तदामसुरद्रुम ॥ त्वमसि देवनराधिपवदितस्त्वमसि जाड्यतमिस्रनजोमणिः ॥ ५ ॥
त्वमसि कर्मवनाविनायकस्त्वमसि सेवकपूजितपंकजः ॥ त्वमसि जन्मजरामृतिवा
रणस्त्वमसि शाश्वतमोक्षपदस्थितः ॥ ६ ॥ त्वमसि मञ्जुलसत्कुलदीपकस्त्वम
सि सर्वपदार्थविशारदः ॥ त्वमसि लोकनतो नतवत्सल स्त्वमसि देवशिखीमुख
पुष्कर. ॥ ७ ॥ त्वमसि नाथमनोहरलक्षणस्त्वमसि समतजीवगण सदा ॥ त्वमसि
संवरमार्गविधायकस्त्वमसि दानगुणाल्पितकल्पक ॥ ८ ॥ त्वमसि चित्रकराति
शयांचितस्त्वमसि सूरिततीश्वरसेवितः ॥ त्वमसि दुःखिजनावनतत्परस्त्वमसि हारनि
जः क्लृप्तमंडले ॥ ९ ॥ त्वमसि शिष्टनरामरसंगतस्त्वमसि लोकचमत्कृतनिर्मे
म ॥ त्वमसि केवलित्ताधुनतो मुदा त्वमसि कुग्रहदोषनिवारकः ॥ १० ॥
त्वमसि सद्गतनारदपुत्रोपमस्त्वमसि वीतमदो विशदाशय ॥ त्वमसि तीर्थपते रु
चिराब्ध्यस्त्वमसि गुप्तिपवित्रितमानसः ॥ ११ ॥ त्वमसि बुद्धिपराजितगी प
ति स्त्वमसि ह्राटकसन्नजिविग्रह ॥ त्वमसि नाग्यविनाशनिकेतनस्त्वमसिलोच
महीधरवज्रक ॥ १२ ॥ त्वमसि सप्तनयार्णवतारकस्त्वमसि दुर्धतसत्यनयाध्व
गः ॥ त्वमसि सम्मदसंततिकारकस्त्वमसि सिद्धिकरो वरदायकः ॥ १३ ॥ त्वमसि विश्व
जगद्जनयत्नस्त्वमसि रक्षितनूतकदंबक ॥ त्वमसि दुर्जगदुत्थहरोनिशं त्वमसि वि
स्तृतलोचनरंजक ॥ १४ ॥ त्वमसि विश्वपति. श्रितबांधवस्त्वमसि वक्रतिरस्कृतचंद्र
मा ॥ त्वमसि वैरितमुद्घटोद्भवस्त्वमसि तीर्थकर प्रतिबोधदः ॥ १५ ॥
त्वमसि नव्यशिखंडिवलाहकस्त्वमसि बंधुरमूर्तिधरोऽजरः ॥ त्वमसि सर्वविभूषिण
तातुरस्त्वमसि संयममंडनमंडित ॥ १६ ॥ त्वमसि शातरसाश्रितचेतनस्त्वमसि
पौरुषनिर्झितकर्मणः ॥ त्वमसि दुर्ध्वजबोधिनिबंधनस्त्वमसि कामदुयाधिकदानदः
॥ १७ ॥ त्वमसि संचितपुण्यनिधि परस्त्वमसि विघ्नसरीसृपगारुडः ॥ त्वमसि शु
भ्रयशोभनरमदिरस्त्वमसि संघजयोन्नतिहर्षदः ॥ १८ ॥ त्वमसि सत्वहितो मतिव
र्धनस्त्वमसि धर्मसरोजसर सम ॥ त्वमसि चक्रिनतो जविशेखरस्त्वमसि पारग
तः परमेश्वरः ॥ १९ ॥ त्वमसि सत्यपुरामलज्जपणस्त्वमसि सश्रितपादमृगाधि
पः ॥ त्वमसि केवलपुष्पविराजितस्त्वमसि वीरजिनो जिननायकः ॥ २० ॥
त्वमसि शासनपोतनियामकस्त्वमसि साधुदयालुलज्जामकः ॥ त्वमसि सौख्यकरस्त्रिश
लांगजस्त्वमसि विश्वगुरुः शुभसागर ॥ २१ ॥ हरिणीवृंद ॥ जयति सततं वीरः ग
जुर्नवोदधिपारगो जगति तिलक पापध्वांते गजस्तिरनुसरः ॥ कुशलजिलपस्तीर्थस्वा

तिकातिनिकेतनमगिनृत ॥६॥ निजवशवतसकमार्तिहर रवनिर्जितमेधनदं शिवद ॥
 दयितं च्रुवि विश्वजनीनतम नतचूतगण जितलोचनदं ॥ ७ ॥ शरणाश्रितपाञ्चकमु
 क्षिपदं दधत वरगातरस नवम ॥ महसेद्धमणिप्रनदेहधर धरणोद्धनिषेवितपार्श्वयुग
 ॥८॥ अमम नृतपार्श्वजिन सततं तपसा हृतसिद्धमनतबलं ॥ ललनाजनसगविरक्त
 मलं मलवर्जितमुत्तरसौख्यधर ॥९॥ नवनि कुलक ॥ सुरराजखेचरनागपुरदरधरणि
 जसुसेवित श्रीपार्श्वजिनेश्वर नमितसुरेश्वरपद्मावतीसंस्तुत ॥ येऽनंतनक्तया विशुद्धश
 क्तया सस्तुवति जिन मुद्राद्युजसागरपठनाद्भविकरमासमेत ते लज्जन्ति सुखं सदा ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीमहुरपार्श्वोष्ठकप्रारंभ ॥

द्रुतविलंबितहृद ॥ विबुधमानवमानसनदन विजवदानविधौ हरिचदनं ॥ नि
 खिलसन्धजनै रुतवदन नजत पार्श्वजिनं महुराजिध ॥ १ ॥ युगलकौशिकसा
 म्यतराशय चवनजानुनिवासघनाश्रय ॥ विपयिवारणकेसरसन्निभं नजत ॥ २ ॥
 अरुणकोटिविजाधिकजास्वर कुमुदबाधवशुप्रतराननं ॥ वरगनीरगुणोत्तमसागर
 नजत ॥ ३ ॥ नविकपद्मविजासनजास्कर जगति नावप्रकाशनदीपकं ॥ नयनपाटव
 पावनतत्रक नजत ॥ ४ ॥ रचितकामठवारिदसचयैरखिलधैर्यसमन्वितचेतस ॥ विकट
 कर्मसमीरणजोगिन नजत ॥ ५ ॥ कमठनिर्मितपाद्युकदंबकै स्थिरतरोत्कटजाव
 विराजित ॥ जगति दुजेनसर्पविपापह नजत ॥ ६ ॥ प्रशमनूपणचूषणचूषण सुजग
 नाग्यगुणावन्निमदिर ॥ धवलकीर्तिस्रशोबरघासित नजत ॥ ७ ॥ सकलसघसमीहि
 तकर्तृकं निचितविघ्नपरानवहर्तृक ॥ अतिशयाद्भुतचारुचरित्रकं नजत ॥ ८ ॥ हरि
 णीठद ॥ महुरजिनप नित्य वदे शिवोदधिर्वर्द्धन शशिनमनिशं किएवध्वांते दिनेश
 महोदयं ॥ स्तवननणने चिताह्लादे कृतादरसेवकेविविधधनदं विश्वे विश्वे जिनेश
 नतानने ॥ ९ ॥ द्रुतविलंबितहृद ॥ महुरपार्श्वजिनेश्वरसस्तव पठति यः सुधियोपसि
 नित्यशः ॥ वसति तस्य गृहे कमलाऽखिला स्थिरतरासुमता वरदायिनी ॥ १० ॥

॥ अथ सत्यपुरीय श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभ ॥

द्रुतविलंबितहृद ॥ त्वमसि सज्जुणनदनमदरस्त्वमसिमेरुलतावलिमंमप ॥
 त्वमसि खेचरनाकिनरस्तुतस्त्वमसि रूपवशीरुतविष्टप ॥ १ ॥ त्वमसि योगिजनौ
 यशिरोमणस्त्वमसि कातिविकाशितदिग्गण ॥ त्वमसि जापितरजितनागर स्त्वम
 सि सिद्धिवशारतिमोहित ॥ २ ॥ त्वमसि नडकरः करुणालयस्त्वमसि नक्तचकोर
 निशाकर ॥ त्वमसि दर्शनदर्पितमानवस्त्वमसि संसृतिसागरपोतक ॥ ३ ॥ त्वमसि
 मोहमहोरुहमुज्जरस्त्वमसि धर्मेधनो धनकामद ॥ त्वमसि सशयवायुज्जगम

स्त्वमसि दर्शितजीवदयापथः ॥ ४ ॥ त्वमसि धारितशीलविनूपणस्त्वमसि कामि
तदामसुरद्रुम ॥ त्वमसि देवनराधिपवदितस्त्वमसि जाड्यतमिस्रनजोमणिः ॥ ५ ॥
त्वमसि कर्मवनावनिपावकस्त्वमसि सेवकपूजितपंकज ॥ त्वमसि जन्मजरामृतिवा
रणस्त्वमसि शाश्वतमोक्षपदस्थितः ॥ ६ ॥ त्वमसि मञ्जुलसत्कुलदीपकस्त्वम
सि सर्वपदार्थविशारदः ॥ त्वमसि लोकनतो नतवत्सल स्त्वमसि देवशिखीमुख
पुष्करः ॥ ७ ॥ त्वमसि नाथमनोहरलक्षणस्त्वमसि संमतजीवगण सदा ॥ त्वमसि
संवरमार्गविधायकस्त्वमसि दानगुणाल्पितकल्पकः ॥ ८ ॥ त्वमसि चित्रकराति
गयांचितस्त्वमसि सूरिततीश्वरसेवित ॥ त्वमसि दुःखिजनावनतत्परस्त्वमसि हारनि
जः क्लृप्तिमंडले ॥ ९ ॥ त्वमसि शिष्टनरामरसंगतस्त्वमसि लोकचमत्कृतनिर्म
म ॥ त्वमसि केवलित्ताधुनतो मुदा त्वमसि कुग्रहदोषनिवारकः ॥ १० ॥
त्वमसि सद्गतनारवृपोपमस्त्वमसि वीतमदो विशदशय ॥ त्वमसि तीर्थपते रु
चिराढ्यस्त्वमसि गुप्तिपवित्रितमानसः ॥ ११ ॥ त्वमसि बुद्धिपराजितगीःप
ति स्त्वमसि हाटकसन्निजविग्रहः ॥ त्वमसि जाग्यविनाशनिकेतनस्त्वमसिलोच
महीधरवज्रकः ॥ १२ ॥ त्वमसि सप्तजयार्णवतारकस्त्वमसि दुर्घटसत्यनयाध्व
ग ॥ त्वमसि सम्मदसंततिकारकस्त्वमसि सिद्धिकरो वरदायकः ॥ १३ ॥ त्वमसि विश्व
जगद्भक्तवत्तजस्त्वमसि रक्षितनूतकदंबक ॥ त्वमसि दुर्नेगदुःस्थहरोनिशं त्वमसि वि
स्तृतलोचनरंजकः ॥ १४ ॥ त्वमसि विश्वपतिः श्रितबाधवस्त्वमसि वक्रतिरस्कृतच
मा ॥ त्वमसि वैरिसमुद्घटोद्भवस्त्वमसि तीर्थकरः प्रतिबोधकः ॥ १५ ॥
त्वमसि जम्बुशिखंडिबलाहकस्त्वमसि बंधुरमूर्तिधरोऽजर ॥ त्वमसि सर्वविभुर्विग
तातुरस्त्वमसि संयममडनमंडितः ॥ १६ ॥ त्वमसि शांतरसाश्रितचेतनस्त्वमसि
पौरुषनिर्झितकर्मणः ॥ त्वमसि दुर्लभबोधिनिबंधनस्त्वमसि कामदुषाधिकदानदः
॥ १७ ॥ त्वमसि संचितपुण्यनिधिः परस्त्वमसि विघ्नसरीसृपगारुडः ॥ त्वमसि शु
भ्रयशोभनरमदिरस्त्वमसि संयजयोन्नतिहर्षदः ॥ १८ ॥ त्वमसि सत्वहितो मतिव
र्धनस्त्वमसि धर्मसरोजसर सम ॥ त्वमसि चक्रिनतो नविज्ञोत्तरस्त्वमसि प्रारग
त परमेश्वरः ॥ १९ ॥ त्वमसि सत्यपुरामलनूपणस्त्वमसि सश्रितपादमृगाधि
पः ॥ त्वमसि केवलयुग्मविराजितस्त्वमसि वीरजिनो जिननायकः ॥ २० ॥
त्वमसि शासनपोतनियामकस्त्वमसि साधुदयालुलज्जामक ॥ त्वमसि सौख्यकरस्त्रि
लोकजस्त्वमसि विश्वगुरु शुभसागरः ॥ २१ ॥ हरिणीबंदः ॥ जयति सततं वीरः शं
भुर्वेदधिपारगो जगति तिलकः पापध्वांते गजस्तिरनुत्तरः ॥ कुशलनिलयस्तीर्थस्वा

मी सुरासुरसंस्तुतो विदितमहिनां विश्वे विश्वेश्वरार्चितपत्कजः ॥ ११ ॥ वशरथहृदः ॥
 कुलावतंसं यतिधर्मवेशकं कलविकापारगमगिपालकं ॥ नवीमि वीर मतिद हिता
 वद् मनोर्थसपादनकामकुञ्जक ॥ १३ ॥ छजंगप्रयातहृदः ॥ प्रभु देववयं जिन वि
 श्वनाथं जगद्धारुचूडामणि वीरनाथं ॥ सुवेऽहं जितारिं नतस्वर्गिनाथं सदा शाति
 कारं नरैर्दधिनाथं ॥ १४ ॥ स्वधराहृदः ॥ श्रीराज वीरदेव प्रणतसुरमणिं देवमर्त्या
 धिराजं कल्याणानोधिवृद्धौ विमलशशधर जाग्यसांजाग्यकार ॥ ये नव्या सस्तुव
 ति प्रतिदिनमनयं चारुजक्त्या त्रिसंध्य प्रख्याति ते जजते त्रिभुवनविदिता कीर्तिप्रा
 ग्जारकर्त्री ॥ १५ ॥ तुभ्यं नमः समयधर्मनिवेदकाय तुभ्यं नमस्त्रिभुवनेश्वरशेख
 राय ॥ तुभ्यं नमः सुरनारामरसेविताय तुभ्यं नमो जिनजनार्चितपत्कजाय ॥ १॥ तु
 भ्यं नमोऽजिलपते हरिचदनाय तुभ्यं नमो वरकुलावरजास्कराय ॥ तुभ्यं नमः प्रणतदे
 वनराधिपाय तुभ्यं नमः प्रवररूपमनोहराय ॥ १ ॥ तुभ्यं नमो हरिणनायकनाय
 काय तुभ्यं नमो यतिततिप्रतिपालकाय ॥ तुभ्यं नमो विकचनीरजलोचनाय तुभ्यं
 नमस्तनितनादविराजिताय ॥ ३ ॥ तुभ्यं नमः कुशलमार्गविधायकाय तुभ्यं नमो वि
 कटकटनिषेधकाय ॥ तुभ्यं नमो दुरितरोगचिकित्सकाय तुभ्यं नमस्त्रिजगतो हृदि
 नूपणाय ॥ ४ ॥ तुभ्यं नमो दलितमोहतमोचराय तुभ्यं नमः कनकसन्निजचूपना
 य ॥ तुभ्यं नमोऽप्यखिलसद्गुणमर्दिनाय तुभ्यं नमो मुखकलादिऽतचडिकाय ॥ ५ ॥
 तुभ्यं नमोऽतिशयराजिविभूषिताय तुभ्यं नमः कुमतितापसुञ्जनाय ॥ तुभ्यं न
 मो मुखपयोधिवहित्रकाय तुभ्यं नमो विगतकैतवमत्तराय ॥ ६ ॥ तुभ्यं नमो विदि
 तजव्यजनाशयाय तुभ्यं नमो निखिलसंशयवारकाय ॥ तुभ्यं नमः प्रथितकीर्त्तिय
 शोन्विताय तुभ्यं नमो जितहृषीकमुनीश्वराय ॥ ७ ॥ तुभ्यं नमोऽप्रमितपुञ्जनिर्मि
 ताय तुभ्यं नमः सकलवाङ्मयपारगाय ॥ तुभ्यं नमो जविकचातकनीरदाय तुभ्यं
 नमश्चरणवैनवदायकाय ॥ ८ ॥ कुलकम् ॥ वीराष्टक पठति यः सततं त्रिसंध्यं त्य
 क्त्वा सदा प्रबलमीहजड प्रमादः ॥ तद्वसि मद्गुं कुरुते कमला निवास कल्याणसा
 गरं भुवामसतामजीष्टं ॥ ९ ॥

॥ अथ श्रीलोडणपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीकर कष्टहर्तारं विधिवादप्रकाशकं ॥ धिया तर्जितवागीश परमात्मानमन्वह ॥ १ ॥
 ह्रमागार कृपापात्रं गताधिव्याधिदूषण ॥ ठेक तु सर्वकार्येषु श्रीप्रदं दलितामयं ॥ २ ॥
 धनधान्यकरं लोके रमाकेलिपदं पर ॥ मर्मतामदमानौघमूर्खतादोषवर्जितं ॥ ३ ॥
 आर्चिसंतापजेतारं सूरिश्रेणिशिरोमणिं ॥ रिपुसारगसारग भगिनाथनिषेवितं ॥ ४ ॥

तेजसां मंदिरम्यं वारिताशेषदुर्जनं ॥ निःसीमं सर्वगोत्राणां श्रीमंतं गुणसागर
॥ ७ ॥ कथिताचारमार्गैर्धं कल्याणकमले विधुं ॥ प्रणताशेषदेवेशं शासनं कांतचूष
नं ॥ ६ ॥ गदितागमसंदोहं रसनामृतसुंदरं ॥ सुराधिकप्रतापाजिं रिकथद दमितेंदि
यं ॥ ५ ॥ नागैर्द्विविधैः सेव्यं लोकानां शक्तिकारकं ॥ जडताया विभेत्तारं नयनाब्हा
दकारणं ॥ ४ ॥ पालकं सर्वसत्त्वानां पार्श्वयद्वेण पूजितं ॥ नाकिमानववद्यांहिं नाथ
नाथं जगत्प्रभुं ॥ ३ ॥ क्रियासंततिनेतारं त्रासितानेकदोषकं ॥ कृतांतार्थविचारकं
तारतारुण्यराजितं ॥ २ ॥ संसारसागरे पोतं घस्मराधिविवर्जितं ॥ सर्वज्ञं मेघगंजी
रहितं विश्वस्य सर्वदा ॥ १ ॥ तेजोनिधिं शुद्धा पार्श्वे नवीमि लोमणाजिधं ॥ क
ल्याणसागराख्येन संस्तुतं ह्यादिमाद्भूतं ॥ १२ ॥ द्वादशनि. कुलक ॥ श्रीमद्वोडण
पार्श्वनाथमवनौ विख्यातगोत्राजिधं ये नव्या वरजावजक्तिसहिता. पूजति सौख्या
र्थिन ॥ ते सत्त्वा सुखमानकीर्तिकजिता कल्याणतुगा परा जायते ध्रुवने-प्रतापरु
चिरा आदेयवाचः सदा ॥ १३ ॥

॥ अथ श्रीसेरीशपार्श्वोष्टकप्रारंभः ॥

कामौघकर्तारमशेषदेवाधीशैस्सदाचर्चितपादपद्मं ॥ कल्याणकारं वरनीलवर्णं सेरी
शपार्श्वं नुथ लोडणारख्यं ॥ १ ॥ सत्पुण्यवल्लीवनवारिधारं निःशेषनव्यावलिपूरिता
गं ॥ त्रैलोक्यव्रतं ध्रुवनाधिनाथं सेरी ॥ २ ॥ सारगवाणीजितचित्तदाढ्यं सारगगंजी
रनिनादकांतं ॥ सारगसारंबकयुग्मराजं सेरी ॥ ३ ॥ विश्वेषु सत्त्वेषु कृपाविधानं स
म्यक्त्वरत्नाजरणाकितागं ॥ दुःस्वागपशुं दजिताखिर्गं सेरी ॥ ४ ॥ अपारसंसारसमुद्
पोतं सर्वज्ञमाचारपवित्रवंशं ॥ राक्षांतशास्त्रार्थरहस्यदहं सेरी ॥ ५ ॥ वाणीरस्तानंदितवि
श्वविश्व तीर्थकरं नागपुरेशपूज्यं ॥ सर्वत्र विख्यातयशोजिरामं सेरी ॥ ६ ॥ तेजोनिधिं
कामितकामकुलं सौजन्यलौहार्दविलासपात्रं ॥ कल्याणसूर्यादिवितानहेतुं सेरी ॥ ७ ॥
॥ ८ ॥ आदित्यचंद्राधिकदेहनासं सत्प्रातिहाय्योष्टकराजिराज ॥ स्फाराकृता मोहि
तदेवदेव सेरी ॥ ९ ॥ कलशः ॥ एव कल्याणवद्य त्रिध्रुवनतिलकं लोडणार्दं सुपार्श्व
कृत्वैकाग्र्यं सचित्ते नवसफलकते ज्ञानसपत्तिसिद्धये ॥ नित्यं ध्यायंति नव्याजिनसमय
रता ध्रुवलेख्याजिरामास्तेषां हर्षात्प्रकामं नवति च सद्ने मज्जुपद्मानिवास ॥ १० ॥

॥ अथ श्रीसंजवनायाष्टकप्रारंभः ॥

लावण्यगेहं कलहेमवर्णं उद्योक्षितं सुदरवाहचिह्नं ॥ लक्ष्मीकलापार्णवधि
ष्यनाथं देवेनेतं सजवनाथमीडे ॥ १ ॥ ज्येष्ठांगजं दारुणकर्मशत्रौ वीरं वरं पू
तचरित्रशोभं ॥ हेमास्पदं सज्जुणरत्नखानिं देवैः ॥ २ ॥ इक्ष्वाकुवशं वरतिग्मरभिम्

राकेडुवक्रं गतवक्रमाद्यं ॥ अज्ञानवैश्वानरशांतिनीर देवैः ॥ ३ ॥ इ खोदधो पीत
समुद्भिन् ॥ सत्प्रातिहार्याष्टकराजिराज ॥ कृमानिधि विस्तृतपुण्यमूर्तिः ॥ दे
वैः ॥ ४ ॥ नव्यैर्मुदा सेवितपादपद्मं सज्जनवज्राहतमोहनूवर ॥ संसारदावाकुज
मर्त्यमेव देवैः ॥ ५ ॥ सत्कीर्त्तिपात्रं दुरितारिसेव्य जगज्जनानदकर शरण्यं ॥ कारुण्यस
युक्तपवित्रचिन्तं देवैः ॥ ६ ॥ कुदार्ददत्तं कजलोचनं वै वपु श्रियातर्जितसूर्यकानि ॥
पापाधकारेऽमलदीपकं न देवैः ॥ ७ ॥ प्रसादनातत्परसेवकस्येप्सितार्थदाने सुर
देववृक्षं ॥ सुखरनेकैर्युतचारुदेहं देवैः ॥ ८ ॥ कलश ॥ इत्यष्टक श्रीजिनसंज्ञवस्य
पठति ये मञ्जुजनाद्युक्त्या ॥ तेषां गृहे पुण्यनिधानजया कल्याणकाराश्च नवति रु
द्रयः ॥ ९ ॥ इति श्रीमज्जिननायकस्य श्रीसूर्यपुरचूषणस्य श्रीसंज्ञवनाथस्याष्टकं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीसूक्तमुक्तावली प्रारंभः ॥

मालिनी वंद ॥ सकलसुरुतवध्वीवृंदजीमूतमालां निजमनसि निधाय श्रीजि
नं इम्य मूर्ति ॥ ललितवचनलीलालोकनापानिबद्धैरिह कतिपयपद्यैः सूक्तमालां
तनोमि ॥ १ ॥ अथक्रमसंग्रहकाव्यं ॥ शार्दूलविक्रीडितवंद ॥ तत्त्वज्ञानमनुष्य
सज्जनगुणान्यायप्रतिज्ञाकृमा चिन्तायं च कुजं विवेकविनयो विद्योपकारोद्यमा ॥
दानक्रोधदयादितोषविषया साक्षात्प्रमादस्तथा साधुश्रावकधर्मवर्गविषये ज्ञेया
प्रसंगाद्यमी ॥ २ ॥ अथदेवतत्वविषये मालिनीवंद ॥ सकल करमवारी मोक्षमार्गा
धिकारी ॥ त्रिभुवनउपगारी केवलज्ञानधारी ॥ नविजन नित सेवो देव ए नक्तिना
वे ॥ इहजि जिन नजता सर्व संपत्ति आवे ॥ ३ ॥ जिनवरपदसेवा सर्वसंपत्तिदा
ई ॥ निशिदिन सुखदाई कटपवध्वी सहार्ई ॥ नमि विनमि लहीजे सर्व विद्या वडाई ॥
कृपन जिनह सेवा साधता तेह पाई ॥ ४ ॥ अथगुरुविषये ॥ स्वपरसमयजाणे ध
र्मवाणी वखाणे ॥ परम गुरुकहाथी तत्व नीशक माणे ॥ नविककज विकागे ना
नुज्युं तेज नासे ॥ इहज गुरु नजो जे छुद्रमार्ग प्रकागे ॥ ५ ॥ सुगुरुवचनसणे
निस्तरेजीवरगे ॥ निरमल नर थाए जेम गंगाप्रसंगे ॥ सुणिय सुगुरु केशी ॥ वाणि
रायप्रदेशी ॥ लहि सुरजव वासी जे हसे मोक्षवागी ॥ ६ ॥ अथधर्मविषये ॥ जलनि
धि जलवेला चड्थी जेम वाधे ॥ सकल विनवलीला धर्मथी तेम साथे ॥ मनुअ
जनमकेरो सार तेधर्म जाणी ॥ नजिनजि नवि नावे धर्म ते सौख्य खाणी ॥ ७ ॥
इह धरम पसाये विक्रमे सत्य साथ्यो ॥ इह धरम पसाये शालिनो साक वाथ्यो ॥
जस नर गज वाजी मृत्तिकाना जिर्केई ॥ रणसमय थया तेजीव साचा तिकेई ॥
॥ ८ ॥ अथज्ञानविषये ॥ तन धन ठकुराई सर्व ए जीवनेढे ॥ पण इक इहिवुं

ज्ञान संसारमां ठे ॥ नवजलनिधि तारे सर्व जे दुःख वारे ॥ निजपरहित हेते
 ज्ञान ते का न धारे ॥ ए ॥ यवरूपि इक गाथा बोधथी नै निवाखो ॥ इक-पदथि
 चिलातीपुत्र संसार वाखो ॥ श्रुतजणत सुझानी मासं तुंढादि थावे ॥ श्रुतथि अज
 य हाथे रोहिल्यो चोर नावे ॥ १० ॥ अथमनुष्यजन्मविषे ॥ नवजलनधि नमंतां
 कोइ वेला विज्ञेये ॥ मनुजजनम लाधो दुल्लहो रत्न लेखे ॥ सफल कर सुधर्मा ज
 न्म ते धर्मयोगे ॥ परजवसुख जेथी मोहलक्ष्मी प्रजोगे ॥ ११ ॥ मनुजजनम पा
 मी आलसे जे गमेढे ॥ शशिनपतिपरे ते शोचनाथी नमेढे ॥ दुलह दश कथा यू
 मानुखोजन्म ए ठे ॥ जिनधरम विज्ञेये जोडता सार्थ ते ठे ॥ १२ ॥ अथसज्जन
 विषे ॥ सदयमन सदाई दुःखिया जे सदाई ॥ परहित मतिदाई जास वाणी मि
 ठाई ॥ गुणकरि गहराई मेरुज्यू धीरताई ॥ सुजनजन सदाई तेह आनंददाई ॥ १३ ॥
 जइ डुरजन लोके दूहव्या दोष देई ॥ मनमलिन न थाए सज्जना तेह तेई ॥ दुप
 दजनकपुत्री अंजना कष्टयोगे ॥ कनकजिम कशोटी ते तिसी शील जोगे ॥ १४ ॥
 अथगुणविषे ॥ गुणगहि गुण जेमा ते बहू मान पावे ॥ नर सुरजिगुणे ज्यूं फूल
 शीशे चढावे ॥ गुणकरि बहु माने लोक ज्यूं चडमाने ॥ अति कश जिम माने पू
 र्णने तूँ न माने ॥ १५ ॥ मलयगिरि कडे जे जवुलिंवादि सोई ॥ मलयजतरु संगे
 चढना तेइ होई ॥ इम लहिय बडाठ्यूं कीजिये संग रगे ॥ गजशिरचडि बेठी ज्यूं
 अजा सिंहसंगे ॥ १६ ॥ अथन्यायविषे ॥ जग सुजस सुवासे न्यायलब्धी उपासे ॥
 व्यसन डुरित नासे न्यायथी लोक वासे ॥ इम कदय विमासी न्याय अंगी करी
 जे ॥ अनय परिहरीजे विश्वने वश्य कीजे ॥ १७ ॥ पशु पण तस सेवे न्यायथी जे
 न चूके ॥ अनयपथ चले जे नाइ ते तास मूके ॥ कपिकुल मिलि सेव्यो रामने
 सीस नामी ॥ अनयकरि तज्यो ज्यूं नाइए लेकस्वामी ॥ १८ ॥ हय गय न सदाई
 युद्ध कीर्ती सदाई ॥ रिपुविजय बघाई न्याय ते धर्मदाई ॥ धरमनय धरे जे ते सुखे
 बैरि जीये ॥ धरमनय विदूणा तेहने बैरि कोये ॥ १९ ॥ धरमनय पसाये पांमचा
 पंच तेई ॥ करि युधे जय पाग्या राज्यलीला लहेई ॥ धरमनय विदूणा कौरवा
 गर्व माता रणसमय विगूता पांमचा तेह जीत्या ॥ २० ॥ अथप्रतिज्ञाविषे ॥
 शुन अशुन जिकाई आदरुं जे निवाहे ॥ रवि पण तस जोवा व्योम जाणी
 वगाहे ॥ करिगहन तिवाहे तास निस्तंत आपे ॥ मलिन तनु पखाळे
 सिधुमां सूर आपे ॥ २१ ॥ पुरुषरयण मोटा जे गणीजे धराये ॥ जिण जिम प
 डिवज्यूं ते न ठांडे पराये ॥ गिरिश विष धखो जे ते न अद्यापि नाख्यो ॥ डुर

गति नर लेई विक्रमादित्य राख्यो ॥ ११ ॥ अथ उपशमविषे ॥ उपशम हित
 कारी सर्वदा लोकमांही ॥ उपशम धर प्राणी ए समो सीख्य नांही ॥ तप ज
 प सुर सेवा सर्व जे आदरे ठे ॥ उपशमविण जे ते वारि मथा करे ठे ॥ १२ ॥
 उपशम रस लीजां जास चित्ते विराजी ॥ किम नर नव केरी रिद्धिमा तेह रा
 जी ॥ गज मुनिवर जेहा धन्य ते ज्ञान गेहा ॥ तपकरि कश वेहा शांति पीयू
 प मेहा ॥ १३ ॥ अथ त्रिकरणशुद्धिविषे ॥ जग जन सुखदाई चित्त एवु सदाई ॥
 मुखे अति मधुराई साच वाचा सुहाई ॥ वपु परहित हेते त्राण्य ए शुद्ध जेने
 ॥ तप जप व्रत सेवा तीर्थ ते सर्व तेने ॥ १४ ॥ मण वच तनु त्राण्य गंगज्युं
 शुद्ध जेने ॥ निज घर निवसतां निर्जरा धर्म तेने ॥ जिम त्रिकरण शुद्धे दीप
 दी अंब वाख्यो ॥ घर सफल फलंतो शील धर्म सुहाख्यो ॥ १५ ॥ अथ कुलविषे
 सहज गुण वशे ज्युं शांखमां श्वेतताई ॥ अमृत मधुरताई चंद्रमां शीतलाई
 कुवलय सुरनाई इक्षुमां ज्युं मिठाई ॥ कुलज मनुजकेरी ल्युं सुजावे नजाई ॥
 ॥ १६ ॥ जिण घर वर विद्या जो दुवे तो न कदि ॥ जिण घर ड्य लाजे तो
 न सौजन्य वृद्धि ॥ सुकुल जनम योगे ते त्राणे जो लहीजे ॥ अनय कुमार ज्युं
 तो जन्म साफल्य कीजे ॥ १७ ॥ अथ विवेकविषे ॥ हृदय घर विवेके प्राणि
 जो दीप वासे ॥ सकल नव तणो तो मोह अधार नाजे ॥ परम धरम वस्तु त
 त्व प्रत्यक्ष जाते ॥ करम नर पतंगा स्वाग तेने विधसे ॥ १८ ॥ विकल नर
 कहीजे जे विवेके विहीना ॥ सकल गुण नखा जे ते विवेके विलीना ॥ जिम सुम
 ति पुरोधा जूमि गेहे वसते ॥ उगति जुगति कीधी जे विवेके उगंते ॥ १९ ॥
 अथ विनय विषे ॥ निशिविण शशि सोहे ज्युं न शोले कलाई ॥ विनयविण
 न सोहे ल्युं न विद्या वमाई ॥ विनयवहि सदाई जेह विद्या सदाई ॥ विनय
 विण न कोई लोकमा उखाताई ॥ २० ॥ विनय गुण वहीजे जेहूथी श्री वरीजे ॥
 सुर नर पति लीजा जेह हेलां लहीजे ॥ पर तणय शरीरे पेशवा जे सुविद्या ॥
 विनय गुणधि लाधी विक्रमे तेह विद्या ॥ २१ ॥ अथ विद्याविषे ॥ अगम म
 ति प्रयुज्ये विद्ययें कोन गजे ॥ रिपु दल बल नंजे विद्यये विश्व रजे ॥ धनधि
 अखय विद्या सीख एणे तमासे ॥ गुरुमुख जणि विद्या दीपका जेम जासे
 ॥ २२ ॥ सुर नर सुप्रससे विद्ययें बैरि नाजे ॥ जगि सुजस सुवासे जेह वि
 द्या उपासे ॥ जिणकरि नृप रज्यो जोज बाणे मयूरे ॥ जिणकरि कुमरिंदो
 रीजव्यो हेम सरे ॥ २३ ॥ अथ उपकारविषे ॥ तन धन तरुणाई आयु ए चंचला ठे ॥

परहित करि छे जे ताहरो ए समे छे ॥ जब जनम जरा जां लागो
 कठ साई ॥ कहि न तिण समे तो कोण थाओ सहाई ॥ ३० ॥ नहि त
 रु फल खावे ना नदी नीर पीवे ॥ जस धन परअर्थे सो जले जीव जीवे ॥
 नल करण नरिदा विक्रमा राम जेवा ॥ परहित करवा जे उद्यमी दक्ष तेवा ॥ ३१ ॥
 ॥ अथ उद्यमविषे ॥ रयण निहितरी ने उद्यमे लब्धि आणे ॥ गुरु जगति हरीने उ
 द्यमे शास्त्र जाणे ॥ दुख समय सहाई उद्यमे छे नलाई ॥ अति अलस तजी
 ने उद्यमे लाग जाई ॥ ३२ ॥ नृपशिर निपतंती बीज जात्कारकारी ॥ उद्यम क
 रि सुबुद्धी मत्रिए ते निवारी ॥ तिम निज सुतकेरी आवती दुर्दशाने ॥ उद्यम
 करि निवारी ज्ञानगर्भे प्रधने ॥ ३३ ॥ अथ दानविषे ॥ धिर नहि धन राख्यो
 तेम नाख्यो न जाए ॥ इणि पर धन जोतां एव गत्या जणाए ॥ इह सुगुण सु
 पात्रे जेह दे नक्ति जावे ॥ निधि जिम धन आगे साथ तेहीज आवे ॥ ३४ ॥
 नल बलि हरिचदा जोज जे जे गवाए ॥ प्रह समय सदा ते दानकेरे पमाए ॥
 इम दृढदय विमासी सर्वथा दान दीजे ॥ धन सफल करीजे जन्मनो लाहु ली
 जे ॥ ३५ ॥ अथ शीलविषे ॥ अच्युत करम बाले शील शोना दिखाले ॥ गुणगण
 अच्युताले आपदा सर्व टाले ॥ तस नर बहु जीवी रूप जावण देई ॥ परजव शि
 व होई शील पादो जिकेई ॥ ३६ ॥ इण जग जिनदास श्रेष्ठ शीले सुहायो ॥ ति
 म निरमल शीले शील गगेव गायो ॥ कलि करण नरिदा ए समां छे जिकेई ॥
 परजव शिव पामे शील पाले तिकेई ॥ ३७ ॥ अथ तपविषे ॥ तरणि किरणथी
 ल्युं सर्व अंधार जाए ॥ तपकरि तपथी ल्युं दुख ते दूर जाए ॥ बलि मजिन थ
 यं जे कर्मचमाल तीरे ॥ किम तनु न पखाले ते तपस्वर्य नीरे ॥ ३८ ॥ तपविण
 नवि थाए नाश दु कर्म केरो ॥ तपविण न टले जे जन्म संसार फेरो ॥ तप ब
 लि लहि लब्धी गोतमे नंदिखेणे ॥ तप बलि वपु कीरुं विष्णु वैकीय जेणे ॥ ३९ ॥
 अथ जावविषे ॥ मनविण मिलवो ज्यू चाववो दतहीणे ॥ गुरुविण जणवो ज्यूं
 जीमवो ज्यूं अछूणे ॥ जसविण बहु जीवी जीव ते ज्यूं न सोहे ॥ तिम धरम
 न सोहे जावना जो न होहे ॥ ४० ॥ जरत नृप उजाची जीरणश्रेष्ठि जावे ॥
 बलि बलकल चीरी केवल ज्ञान पावे ॥ बलनद हरिणो जे पंचमे स्वर्ग जाए ॥
 इहज गुण पसाये तास निस्तार थाए ॥ ४१ ॥ अथ क्रोधविषे ॥ तृण दहन द
 हंतो वस्तु ज्यूं सर्व बाले ॥ गुण करण जरी ल्युं क्रोध काया प्रजाले ॥ प्रसम ज
 लव धारा बन्धि ते क्रोध वारो ॥ तप जप व्रत सेवा प्रीतिवल्ली वधारो ॥ ४२ ॥

धरणि परचुरामे क्रोधि निहृत्रि कीधी ॥ धरणि सुमुमराये क्रोधि निब्रह्मि सा
 धी ॥ नरकगति सहायी क्रोध ए ड ख दाई ॥ वरज वरज नाई प्रीति दे जे वधा
 ई ॥ ४७ ॥ अथ मानविषे ॥ विनय वनतणी जे मूल शाखा विमोडे ॥ सुगुण क
 नककेरी गुंखलाबंध तोडे ॥ अनमद करि दोडे मान ते मत्त हाथी ॥ निजवश
 करि ले जे अन्यथा दूर एथी ॥ ४८ ॥ विषद विष समो ए मान ते सर्प जाणो
 मनुज विकल होवे एण मंके जडाणो ॥ इह न परिहस्यो जो मान डुर्योधने तो ॥
 निज कुज विणसाड्यो मानने जे वहतो ॥ ४९ ॥ अथ मायाविषे ॥ निवुरपण
 निवारी हीयडे हेज धारी ॥ परिहर ठल माया जे असंनोपकारी ॥ मधुर मधुर
 बोले तोहि विश्वास नाणे ॥ अहि गिलण प्रमाणे माथिने लोक जाणे ॥ ५० ॥
 म कर म कर माया दन दोषहु ठाया ॥ नरय तिरिय केरा जन्म दे जेह माया ॥
 बजि नृप ठलवाने विष्णु माया वहता ॥ लहुयपण लह्युं जे वामनारूप लेता
 ॥ ५१ ॥ अथ लोचविषे ॥ सुण वयण सयाणे चित्तमा लोच माणे ॥ सकल व्य
 सनकेरो मार्ग ए लोच जाणे ॥ इक खिण पण एने सग रगे म लागे ॥ नव
 नव डुख दे ए लोचने दूर त्यागे ॥ ५२ ॥ कनकगिरि कराया लोचनी नदराये ॥
 निज अरथ न आया ते हखा देवताये ॥ सयल निधि लही जे स्वाय ते विश्व
 कीजे ॥ मन तनह वरीजे लोच तृप्ता न ठीजे ॥ ५३ ॥ अथ दयाविषे ॥ सुकृत क
 लप बेली लज्जि विद्या सहेली ॥ विरतिरमण केली शांति राजा महेली ॥ सकल
 गुण नलेरी जे दया जीव केरी ॥ निज तहदय धरी ते साधिए मुक्ति सेरी ॥ ५४ ॥
 निज सरण परेवो जेनथी जेण राख्यो ॥ पट दशम जिने ते ए दया धर्म दा
 ख्यो ॥ तिह तहदय धरीने जो दया धर्म कीजे ॥ नवजलधि तरीजे डुख दूरे करी
 जे ॥ ५५ ॥ अथ सत्यविषे ॥ गरल अमृत वाणी साचथी अग्नि पाणी ॥ सृज
 सम अद्विराणी साच विश्वास खाणी ॥ सुपसन सुर कीजे साचथी ते तरीजे ॥
 त्रिण अलिक तजीजे साचवाणी वदीजे ॥ ५६ ॥ जग अपजश बाधे कूडवाणी
 वदंतां ॥ वसु नृपति कुगत्ये साख कूडी जरता ॥ असत वचन वारी साचने चि
 त्त धारी ॥ वद वचन विचारी जे सदा सौख्यकारी ॥ ५७ ॥ अथ चोरीविषे ॥ पर
 धन अपहारे स्वार्यपें चोर हारे ॥ कुल अजस वधारे बंध घातादि धारे ॥ पर धन
 तिण हेते सर्प ज्युं दूर वारी ॥ जग जन हितकारी होय सतोप धारी ॥ ५८ ॥
 निशिदिन नर पामे जेहथी डुख कोडी ॥ तज तज धन चोरी कष्टनी जेह ओरी ॥
 पर विजव हरतो रोहिणी चोर गे ॥ इह अनय कुमारे ते ग्रहो बुद्धि सगे ॥ ५९ ॥

अथ कुशीजविषे ॥ अथश पमह वागे लोकमां लीह जागे ॥ डुरजन बहु जागे
 जे कुले लाज लागे ॥ सजन पण विरागे मां रमे एण रागे ॥ परतिय रस रागे दो
 पनी कोडि जागे ॥ ६१ ॥ परतिय रसरगे नाश लकेश पायो ॥ परतिय रस त्या
 गे शीज गंगेव गायो ॥ द्रुपद जनक पुत्री विश्व विश्वे विदीती ॥ सुर नर मिलि सेवी
 शीलने जे धरंती ॥ ६२ ॥ अथ परिग्रहविषे ॥ शशिवदय वधे ज्यूं सिंधु वेला जलेरी ॥
 धनकरि मन साए तेम वाधे घणेरी ॥ डुरित नरग सेरी तूं करे ए परेरी ॥ ममकर अधि
 केरी प्रीति ए अर्थकेरी ॥ ६३ ॥ मनुज जनम हारे ॥ डुखनी कोडि धारे ॥ परिग्र
 ह ममता ए स्वर्गना सोख्य वारे ॥ अधिक धरणि लेवा धातकी खंम केरी ॥ सुखम
 कुगति पामी चक्रिराये घणेरी ॥ ६४ ॥ अथ संतोषविषे ॥ सकल सुख नराए विश्व
 तावश्य थाए ॥ नवजलधि तराए डुख दूरे पलाए ॥ निज जनम सुधारे आपदा
 दूर वारे ॥ निज धरम वधारे जेह संतोष धारे ॥ ६५ ॥ सकल सुखतणो ते सार
 संतोष जाणो ॥ कनक रमणिकेरी जेह इच्छा न आणो ॥ रजनि कपिल बांध्यो स्व
 र्णनी लोलताए ॥ नमर कमल बांध्यो ते असंतोषताए ॥ ६६ ॥ अथ विषयविषे ॥
 शिवपद यदि वांढे जेह आनंद दाई ॥ विषसम विषया तो बांढि दे डुखदाई ॥
 मधुर अमृत धारा दूधनी जो लहीजे ॥ अति विरस सदा तो कांजिका सग्रही
 जे ॥ ६७ ॥ विषय विकल ताणी कीचके नीम नार्या ॥ दशमुख अपहारी जा
 नकी रामनार्या ॥ रति धरि रहनेमी क्रीडवा नेमि नार्या ॥ जिण विषय न वज्या
 तेह जाणो अनार्या ॥ ६८ ॥ अथ इंद्रियविषे ॥ गज मगर पतंगा जेह जुंगा कुरं
 गा ॥ इक इक विषयार्थे ते लहे डुख चंगा ॥ जस परवश पावे तेहतुं शुं कही
 जे ॥ इम त्ददय विमासी इंद्रि पांचे दमीजे ॥ ६९ ॥ विषय वन चरतां इंद्रि जे
 वंटडा ए ॥ निज वश नवि राखे तेह दे डुखडा ए ॥ अवश करण मृत्यू ज्यूं अगुमें
 इंद्रि पामे ॥ स्ववश सुख लहा ज्यूं कुर्म गुपीडि नामे ॥ ७० ॥ अथ प्रमादवि
 षे ॥ सहु मन सुख वांढे डुखने को न वांढे ॥ नहि धरम विना ते सौख्य ए संपजे
 ठे ॥ इह सुधरम पामी का प्रमादे गमीजे ॥ अति अलश तजीने उद्यमे धर्म की
 जे ॥ ७१ ॥ इह दिवश गया जे तेह पाठा न आवे ॥ धरम समय आले कां प्र
 मादे गमावे ॥ धरम नवि करे जे आयु आले वहावे ॥ शशि नृपतिपरे त्युं सोच
 ना अंत पावे ॥ ७२ ॥ अथ साधुधर्मविषे ॥ शार्दूल विक्रीडितछंद ॥ जे पंच व्रत मेरु
 नार निवहे, नि संग रंगे रहे ॥ पंचाचार धरे प्रमाद न करे, जे डुपरिस्ता सहे ॥
 पाचे इंद्रि तुरगमा वश करे, मोक्षार्थीने संगहे ॥ एवो डुप्कर साधु धर्म धन ते, जे

ज्युं ग्रहे त्वूं वहे ॥ ७३ ॥ मालिनीडंड ॥ मयण सरव मोमी कामिनी संग तोमी ॥
 तजिय कनक कोडी मुक्तिसूं प्रीति जोडी ॥ नव नव जय वामी शुद्ध चारित्र पामी ॥
 इह जग शिवगामी ते नमो जवु स्वामी ॥ ७४ ॥ अथ श्रावकधर्म विपे ॥ शा
 र्वूलविक्रीडितडंड ॥ जे सम्यक्त लही सदा व्रत धरे, सर्वज्ञ सेवा करे ॥ संध्या वश्य
 क आदरे गुरु नजे, दानादि धर्माचरे ॥ नित्ये सद्गुरु सेवना मनधरे एवो जि
 नाधीशरे ॥ नारुयो श्रावकधर्म दोय दणधा, जे आदरे ते तरे ॥ ७५ ॥ मालिनी
 ठद ॥ निशिदिन जिनकेरी जे करे शुद्ध सेवा ॥ अणु व्रत परि जे ते काम आनंद
 देवा ॥ चरम जिन वरिदे जे सुधमें सुवास्था ॥ समकित सतवता श्रावका ते प्रस
 ह्या ॥ ७६ ॥ इम अरथ रसाला जे रची सूक्तमाला ॥ धरम नृपति वाला मालि
 नी ठद शाला ॥ धरम मति धरता एइहा पुण्य वाव्यो ॥ प्रथम धरम केरो सार ए
 वर्ग साव्यो ॥ ७७ ॥ इति श्रीमत्सूक्त मुक्तावल्या धर्मवर्ग प्रथम समाप्त ॥ १ ॥

॥ अथ अर्थवर्ग प्रारंभ ॥

उपेइवजाठद ॥ अथार्थवर्गे हितचितन श्रीभित्तपचार्यस्व महीशसेवा ॥
 खलादिमैत्री व्यसनादि चैव, मिहावधार्या कतिचित्प्रसंगा ॥ १ ॥ अथ अर्थ
 विपे मालिनी ठंद ॥ अरथ अरजि जेणे स्वायते विश्व होवे ॥ जिण विण शु
 ण विद्या रूपने कोण जोवे ॥ अनिनव सुखकेरो सार ए अर्थ जाणी ॥ सकल
 धरम एथी साधिए चित्त आणी ॥ २ ॥ अरथ विण कवन्नो जेह वेइयाइ ना
 र्ख्यो ॥ अरथ विण वसिष्टे राम जातो ठवेख्यो ॥ सुकृत सुजस कारी अर्थ ते ए
 उपार्जो ॥ कुवणज उपजंतो अर्थ ते दूर वर्जो ॥ ३ ॥ अथ हित चितनवि
 पे ॥ परहित करवा जे चित्त उठाह धारे ॥ परकृत हितहीये जे न काई विसारे ॥
 प्रति हित परथी ते जे न वाढे कदाई ॥ पुरुष रयण सोई वडिए सो सदाई ॥ ४ ॥
 निज झुख न गणीने पारकू इख वारे ॥ तिह्तिणि बलिहारे जाइए कोडि वा
 रे ॥ जिम विपन्नर जेणे मंक पीडा सहिने ॥ विपधर जिनवीरे बूज्यो ते वहीने
 ॥ ५ ॥ अथ लक्ष्मीविपे ॥ हरि सुत रति रगे जे रमे रात सारी ॥ शिवतनय कुमा
 रो ब्रह्म पुत्री कुमारी ॥ हितकरि दृगलीजा जेहने लब्धि जोवे ॥ सकल सुख ल
 हे सो सोहि विख्यात होवे ॥ ६ ॥ लखमि बलि यशोदा नदने विश्व मोहे ॥ ल
 खमि विण विरूपी सखु जिहू न सोहे ॥ लखमि लहिय राके जे शिलादित्य ना
 ज्यो ॥ लखमि लहिय शाके विक्रमे विश्व रज्यो ॥ ७ ॥ अथ रूपणविपे ॥ कण

कण जिम संचे कीटिका धान्यकेरो ॥ मधुकर मधु संचे जोगवे को अनेरो ॥ ति
 म धन रुपणकेरो नोपकारे दिवाये ॥ इमहि विलय जाए अन्यथा अन्य खाए ॥
 ७ ॥ रुपण पणु धरंतां जे नवे नंद राया ॥ कनक गिरि कराया ते तिहां अर्थ
 नाया ॥ इम मजत करतां डुख वासे वसीजे ॥ रुपण पणु तजीजे मेघज्यू दा
 न दीजे ॥ ८ ॥ अथ याचनविपे ॥ निरमल गुण राजी त्या लगे लोक राजी ॥
 तव लग कहि जीजी त्या लगे प्रीति छाजी ॥ सुजन जन सनेही त्यां लगे मि
 त्र तेही ॥ सुख थकि न कहीजे ज्या लगे देहि देही ॥ ९ ॥ जइ बडपण वाडे
 मागजे तो न काई ॥ लहु पण जिण होवे केम कीजे तिकाई ॥ जिम लघु थइ सोनें
 वीरथी दान लीधूं ॥ हरि बल नृप आगे वामना रूप कीधूं ॥ १० ॥ अथ नि
 र्धनविपे ॥ धनविण निज बंधू तेहने दूर डंडे ॥ धनविण गृह चार्या तेह सेवा न
 मंडे ॥ निरजल सरजेवो देह निर्जीव जेवो ॥ निरधन नृप जेवो लोकमे ते गणे
 वो ॥ ११ ॥ सरवर जिम सोहे नीर पूरे जरायो ॥ धन करि नर सोहे तेम नीते
 उपायो ॥ धनकरिय सुंदतो माय जे जाण दूतो ॥ धनविण पग सूजी तेह ढीठो मर
 तो ॥ १२ ॥ अथ राज सेवाविपे ॥ सुजनसुं हित कीजे दुर्जना सीख दीजे ॥ जग
 जन वश कीजे चित्त बांठा वरीजे ॥ निज गुण प्रगटीजे विश्वना कार्य कीजे ॥ प्रभु
 सम विचरीजे जो प्रभुसेव कीजे ॥ १३ ॥ जगतिकरि बडानी सेव कीजे जिकाई
 ॥ अधिक फल न आपे कर्मथी ते तिकाई ॥ जलधि तरिय लंका सीत संवेस
 लावे ॥ हनुमत करमे ते राम कन्नोट पावे ॥ १४ ॥ अथ खजताविपे ॥ रस विर
 स-जजे ज्यू अंब निंब प्रसंगे ॥ खज मिलण दुवे लूं अंतरंग प्रसंगे ॥ सुण सु
 ण ससनेही जाणि ले रीति जेही ॥ खज जन निसनेही तेहूं प्रीति केही ॥ १५
 मगर जल वसंतो ते कपीराय दीठो ॥ मधुर फल चखावी ते कखो मित्र मीठो
 ॥ कपि कलिज नखेवा मत्स खेली खलाई ॥ जलमहि कपि बुद्धी ठांमि वे ते जला
 ई ॥ १६ ॥ अथ अविश्वासविपे ॥ उपजाति डंद ॥ विश्वासिताये न ठले रमीजे ॥ न
 घेरि विश्वास कदापि कीजे ॥ जो चित्त ए गीर गुणे धरीजे ॥ तो लज्जि लीला ज
 गमां वरीजे ॥ १७ ॥ इडवजाडंद ॥ चाणायके ज्यू निज काज साखो ॥ जे राज चागी नृप
 तेह माखो ॥ जो घूअडे काक विश्वास कीधो ॥ तो वायसे घूकने दाह दीधो ॥ १८ ॥
 अथ मैत्रीविपे ॥ मालिनीडंद ॥ करि कनक सरीसी साधु मैत्री सदाई ॥ घसि कसि
 तप वेधे जासि वाणी सवाई ॥ अहव करहि मैत्री चडमा सिंधु जेही ॥ घट घट
 वध वाधे सारखा बे सनेही ॥ १९ ॥ इह सहज सनेहे जे वधे मित्रताई ॥ रवि प

रि न चले ते काजज्युं बंधुताई ॥ हरि हलधर मैत्री कृष्णने जे ठमासे ॥ हलधर नि
 ज खंधे ले फिखो जीवि आसे ॥ ११ ॥ अथ व्यसन विषे ॥ नलिन मलिन शोना सां
 णथी जेम थाए ॥ इह कुवसनथी ल्युं संपदा कीर्ति जाए ॥ कुविसन तिण हेते स
 र्वथा दूर कीजे ॥ जनम सफल कीजे कीर्ति कांता वरीजे ॥ १२ ॥ अथ द्यूतविषे ॥ इ
 तविलवित ठंद ॥ सुगुरु देव जिहा नवि लेखवे ॥ धनविणा सद्गुण जिण खेलवे ॥ नव
 नवे नमवूं जिण ऊवटें ॥ कहिनि कोण रमे तिण जूवटें ॥ १३ ॥ अथ मांस नहण
 विषे ॥ उपजाति ठंद ॥ जे मांस जुव्या नर ते न होवे ॥ ते राक्षसा मानुषरूप सोवै ॥ अथ
 चोरीविषे ॥ जे लोकमां नर्ग निवास करी ॥ निवारीए ते परड्यचोरी ॥ १४ ॥ अथ म
 द्यविषे ॥ जुयंगप्रयात ठंद ॥ सुरापानथी चित्त सत्रात थाये ॥ गले लाज गंजीरता शी
 ल जाये ॥ जिहा ज्ञान विज्ञान सूजे न बूजे ॥ इशू मद्य जाणी न पीजे न दीजे ॥
 ॥ १५ ॥ अथ वेश्याविषे ॥ कहो कोण वेश्या तणो अग सेवे ॥ जिणे अर्थनी लाजनी
 हाणि होवे ॥ जिणे कोश सिंहा गुफाये निवासी ॥ ठळो साधु ने पालग्यो कंबलासी
 ॥ १६ ॥ अथ खेटकविषे ॥ ठंद ॥ मृगयाने तज जीव घात जे ॥ सघले जीव दया सदा
 नजे ॥ मृगयाथी दुख जे लह्या नवा ॥ हरि रामादि नरेइ जे हवा ॥ १७ ॥
 परस्त्रीविषे चाँपाई ठंद ॥ स्वर्ग सौख्यनणि जो मन आशा ॥ ठाढे तो परनारि
 विलासा ॥ जेण एण निज जन्म डुखए ॥ सर्वथा न परलोक सूखए ॥ १८ ॥
 अथ ए विषयोना उदाहरणो ॥ शार्दूलविक्रीडित ठंद ॥ जूवा खेलण पांमवा वन
 नम्या, मये बली ढारिका ॥ मांसे श्रेणिक नारकी दुख लह्या, बांध्या नरे चोरि
 का ॥ आखेते दशरत्नपुत्र विरही, केवल वेश्या घरे ॥ लंकास्वामि परत्रिया रस
 रमे, जे ए तजे ते तरे ॥ १९ ॥ अथ कीर्तिविषे ॥ मालिनी ठंद ॥ दिशिदिशि पसरं
 ती चड्मा ज्योति जैसी ॥ श्रवण सुणत लागे जाण मीठी सुधासी ॥ निशिदिन
 जनगाये रामराजिंद जेवी ॥ इणि कलि बहु पुण्ये पामिये कीर्ति एवी ॥ २० ॥ अथ
 प्रधानविषे ॥ सकल व्यसन वारे स्वामिसूं नकिधारे ॥ स्वपरहित वधारे राज्यना का
 ज सारे ॥ अनय नय विचारे हुडता दूर वारे ॥ निजसुत जिम धारे राज्य लक्ष्मी
 वधारे ॥ २१ ॥ अथ कलाविषे ॥ चतुर कर कलानो सग्रहो सौख्यकारी ॥ इण
 गुण जिण लाधी डाँण सपत्ति सारी ॥ त्रिपुर विजय कर्ता जे कलाने प्रसंगे ॥ हि
 मकर मनरगे ले धखो उत्तमांगे ॥ २२ ॥ अथ मूर्खताविषे ॥ वचन रस न जेवें मूर्ख
 वार्ता न वेदे ॥ तस कुवचन खेदे तेहने सीख जे दे ॥ नृपशिर रज नाखी जेण मू
 र्ख वहीने ॥ हित कहत दण्डीज्युं वानरे सुग्रहोने ॥ २३ ॥ अथ लज्जाविषे ॥ निज

वचन निवाहे लाज ग्युराज्य वाले ॥ व्रत नय कुलरीते मातज्युं लाज पाले ॥ सक
ल गुण सुहावे लाजथी नावदेवे ॥ व्रत नियम लह्यो जे चाइ लज्जा प्रजावे ॥ ३४ ॥
शालिनी बंद ॥ एवा जे जे रूयडा नांव राजे ॥ एणैविश्वे अर्थथी तेह ठाजे ॥ एवुं
जाणी सार ए सौख्य केरो ॥ ते धीरा जे अर्थ अर्ज नखेरो ॥ ३५ ॥ इतिश्री सूक्त
मुक्तावल्यां अर्थवर्गो द्वितीय. समाप्त. ॥ २ ॥

॥ अथ कामवर्ग प्रारंभः ॥

उपजाति बंद ॥ आह्या किरंत. किल कामवर्गे कामो नृनार्यो गुणदोषनाज. ॥
सुलक्षणे योगवियोगयुक्ते समातृपितृप्रमुखा प्रसंगा ॥ १ ॥ अथ कामविषे ॥
कंदर्प पंचानन तेज आगे ॥ कुरंग जेवा जगजीव जागे ॥ स्त्रीशस्त्र लेई जग जे व
दीता ॥ तिण देवा जनवृंद जीता ॥ २ ॥ मालिनी बंद. ॥ मनमथ जगमाहे ड
जैयी जे अद्यापी ॥ त्रिभुवन सुरराजी जासशस्त्रे सतापी ॥ जलज विधि उपासे वा
दिजा विष्णु सेवे ॥ हर हिम गिरिजाने जेण अर्द्धांग देवे ॥ ३ ॥ शार्दूलविक्रीडित
बंद. ॥ जिह्मीनाव चव्यो महेश उमया, जे काम रागे करी ॥ पुत्री देखि चव्यो चतुर्मु
ख हरी, आहेरिका आदरी ॥ ईंई गोतमनी त्रिया विलसिने. संजोग ते ओलव्या ॥
कामे एम महंत देव जग जे, ते ओलव्या रोलव्या ॥ ४ ॥ मालिनी बंद. ॥ नल नृ
पद वदंती देखि चारित्र चाले ॥ अरह नरहनेमी ते तपस्या विटाले ॥ चरम जिन
मुनी ते चिह्नणारुप मोहे ॥ मयण सर व्यथाना एह उन्माद सोहे ॥ ५ ॥ अथ
गुणदोषोद्भावनविषे ॥ रथोद्गताबंद. ॥ उत्तमा पण नरा न संजवे ॥ मध्यमा तिम
न योपिता हुवे ॥ एह उत्तमिक मध्यमी पणो ॥ वेदुमाहि गुणदोषनो गिणो ॥ ६ ॥
तत्र पुरुषगुणा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितबंद ॥ जे नित्ये गुण वृंद जे परतणा, दोषां
न जे दाखवे ॥ जे विश्वे उपगारिने उपकरे, वाणीसुधा जे लवे ॥ पूरा पूनिम चद
जेम सुगुणा, जे धीर मेरुसमा ॥ उमा जेह गंजीर सायर जित्या, ते मानवा उत्तमा
॥ ७ ॥ अतुष्टु बंद ॥ रूप सौभाग्य संपन्ना. सत्वादिगुणशोचनता ॥ ते लोके विरला
धीराः श्रीराम सदृशा नरा ॥ ८ ॥ अथ पुरुष दोषा यथा ॥ शार्दूलविक्रीडितबंद. ॥
लंकासामि हरति राम तजि जे, शीतातणी एवकी ॥ स्त्रीवेची हरिचद पांमव नृपे, क
ण्णा न राखी सको ॥ रात्रे ठामि निज स्त्रिया नल नृपे, ए दोष मोटा जणी ॥ जोवो
उत्तम माहि दोष गणना, का वात बीजातणी ॥ ९ ॥ अथ स्त्रीगुणा यथा ॥ उपजा
तिबंद. ॥ सुसीख आले प्रिय चित्त चाले ॥ जे शीज पाले गृह चित्त टाले ॥ दाना

दि जेणे गृहधर्म होई ॥ ते गेहि नित्ये घरलजि सोई ॥ १० ॥ अथ स्त्रीदोषा यथा
 ॥ उपजातिबंध ॥ नर्त्ता हण्यो जे पति मारकाये ॥ नाख्यो नदीमां शुक्र मालिका
 ये ॥ सुदर्शनश्रेष्ठि सुशील राख्यो ॥ ने आल ठेई अन्नयाय दाख्यो ॥ ११ ॥ वस
 ततिलका ठढ ॥ माख्यो प्रवेशि सुरिकाति विपयावलीए ॥ राजा यशोधर हण्यो न
 यनावलीए ॥ डुखी कख्यो स्वसुर नूपुर पडिताए ॥ दोषी त्रिया इम-जणी
 इण दोषताए ॥ १२ ॥ अथ सुजहणी स्त्रीविषे-गार्दूलविक्रीडितबंध ॥ रुडी
 रूपवती सुशील सुगुणी, जावण्य अंगे लसे ॥ लज्जालु प्रियवादिनी प्रियतणे, चित्ते
 सदा जे वसे ॥ लीला यौवन उद्वसे उरवसी, जाणे नृलोके वशी ॥ एवी पुण्यतणे
 पसाय लहिये, रामे रमा सारशी ॥ १३ ॥ उपजातिबंध ॥ सीता सुजडा नलराय रा
 णी ॥ जे डोपदी शीलवती बखाणी ॥ जे एहवी शीलगुणे समाणी ॥ सुजहणा ते
 जगमाही जाणी ॥ १४ ॥ अथसयोंगविषे ॥ मालिनी ठढ, प्रियसखि प्रिययोगे उद्व
 से नेत्र रगे ॥ हसित मुख शशीज्यु सर्व रोमाच अंगे ॥ कुच इक सुज वैरी नम्रता
 जे न ढाखे ॥ प्रिय मिलण समे जे अंतरो तेह राखे ॥ १५ ॥ अथ वियोगविषे
 दिन वरस समाणे रैणि कटपात जाणे ॥ हिम रज कदली जे तेह फाजां प्रमाणे
 ॥ शशिरसिकरसो जे सूरसो सोई लागे ॥ प्रिय विरह प्रियाने डुख झूं झूंन जाणे
 ॥ १६ ॥ अथ माताविषे ॥ इडवजाबंध ॥ जे मातनो बोल कदा न लोपे ॥ जे विश्वमा सूर
 रज जेम ओपे ॥ ज्या धर्म चर्या बहुधा परीखी ॥ त्या मातपूजा सहुमां सरीखी
 ॥ १७ ॥ जे मात मोहे जिन एम कीयो ॥ गर्जे वसता व्रत नेम लीगो ॥ जे मात न
 डा वयणे प्रबुद्धो ॥ शीजा तपते अरहन्न सीधो ॥ १८ ॥ अथपिताविषे ॥ जे बाल ना
 वे सुतने रमाडे ॥ विद्या नणावे सरस जमाडे ॥ ते तातनो प्रत्युपकार एही ॥ जे तेह
 नी नक्ति हिये वहेही ॥ १९ ॥ मालिनीबंध ॥ निपथ सगर राया जे हरीनड च
 डा ॥ तिम दशरथ राया जे प्रसन्ना मुनिडा ॥ मनक जनक जेते पुत्रने मोह ना
 खा ॥ स्वसुत हिन करीते तेहना काज साखा ॥ २० ॥ अथ पुत्रविषे ॥ स्वागताबंध
 मात तातपद पकज सेवा ॥ जे करे तस सुपुत्र कहेवा ॥ जेह कीर्ति कुललाज वधा
 रे ॥ सूर्य जेम जगि तेज सधारे ॥ २१ ॥ शालिनीबंध ॥ गंगापुत्रे विश्वमा कीर्ति
 रोपी ॥ आझा जेणे तातकेरी न लोपी ॥ ते धन्या जे अजनापुत्र जेवा ॥ जेणे की
 री जानकी नाथ सेवा ॥ २२ ॥ तोटकबंध ॥ इम काम विलास उलास तए ॥ र
 सरीति हवे अनुजावतए ॥ जिमचदन अंग विलेप तए ॥ हिय होय सदा सुख
 संपतए ॥ २३ ॥ इति श्रीसूक्त मुक्तावल्या काम वर्गस्तृतीय समाप्त ॥

अथ मोक्षवर्ग प्रारंभः-

उपजातिवृद्धः ॥ ग्राह्या कियंतः किल मोक्षवर्गे कर्मक्यासंयमनावनाद्याः ॥ वि
वेकनिर्वेदनिजप्रबोधा इत्येवमेते प्रवरप्रसंगाः ॥ १ ॥ मोक्षार्थविषे माजिनीठं
दः ॥ इह नव सुख हेते के प्रवर्ते नजेरा ॥ परनव सुखहेते जे प्रवर्ते अनेरा ॥ अ
र अरथ ठंणी मुक्ति पंथा अराधे ॥ परम पुरुष सोई जेह मोक्षार्थ साधे ॥ २ ॥
तजिय नरत केरी जेण ठे खंड जूमी ॥ शिवपथ जिण साथ्यो सोलमे सांति सामी ॥
गजमुनि सुप्रसिद्धा जेम प्रत्येक बुद्धा ॥ अवर अर्थ ठंडी धन्य ते मोक्ष लुद्धा ॥ ३ ॥
अथ कर्मविषे ॥ करम नृपति कोपे दुःख आपे धणोरा ॥ नरय तिरय केरा जन्म ज
न्मे अनेरा ॥ छुन परिणति होवे जीवने कर्म तेवे ॥ सुरनरपतिकेरी संपदा सोई
देवे ॥ ४ ॥ करम शशि कलंकी कर्म जिहू पिनाकी ॥ करम बलि नरेई प्रार्थना
विष्णुरांकी ॥ करम वश विधाता ईश्वर्यादि होई ॥ सबल करम सोई, कर्म जेवो
न कोई ॥ ५ ॥ अथ कृमाविषे ॥ डुरित नर निवारे जे कृमा कर्म वारे ॥ सकल
तप सधारे पुन्य लक्ष्मी वधारे ॥ श्रुत सकल अराधे जे कृमा मोक्ष साधे ॥
जिण निज गुण बाधे ते कृमा कां न साधे ॥ ६ ॥ सुगति लहि खिमाए खंध
सूरीस सीता ॥ सुगति दृढ प्रहारे कूरगफू मुनीता ॥ गज मुनिस खिमाए मु
क्ति पंथा अराधे ॥ तिम सुगति खिमाए साधु मैतार्य साधे ॥ ७ ॥ अथ संयमविषे
स्वागता वंद ॥ पूर्व कर्म सवि संयम वारे ॥ जन्म वारिनिधि पार उत्तारे ॥ तेह संयम
न केम धरीजे ॥ जेण मुक्ति रमणी वश कीजे ॥ ८ ॥ तुंग शैल बलदेव मुहायो ॥ जे
ण सिंह मृग बोध बतायो ॥ तेम संयम लहीय अरायो ॥ जेण पंचम सुरालय पायो
॥ ९ ॥ अथ द्वादश नावनाविषे ॥ तत्र प्रथम अनिल्य नावना ॥ माजिनी ठंदा ॥ धण
कण तनु जीवी बीज जात्कार जेवी ॥ सुजन तरुण मंत्री स्वप्न जेवी गणोवी ॥
अहमत ममताए मूढता कांई माचे ॥ अथिर अरथ जाणी एणुं कोण राचे
॥ १० ॥ धरणि तरु गिरिंदा देखिए नाव जेई ॥ सुर धनुष परे ते जंगुरा नाव तेई
५म लट्ठय विमासी कारमी देह गायान ॥ तजिय नरतराया चित्त योगे लगाया ॥ ११ ॥
द्वितीय असरण नावना ॥ परम पुरुष जेवा संहत्या जे कृताते ॥ अवर सरण के
तुं लीजिये तेह अंते ॥ प्रिय सुल्लह कुटंबा पाश वेठा जिकोई ॥ मरण समय राखे
जीवने तेन कोई ॥ १२ ॥ सुर गण नर कोडी जे करे जास सेवा ॥ मरण नय
न हूटा तेह ईश्वर्यादे देवा ॥ जगत जन हगंतो एम जाणी अनाथी ॥ व्रत ग्रहिय वि
दूटा जेह संसारमाथी ॥ १३ ॥ तृतीय संसार नावना ॥ शार्दूलविक्रीडितवृद्धः ॥

तिर्यचादि निगोद नारकितणी, जे योनि योनी रह्या ॥ जीवे ड ख अनेक दुर्गति
 णा, कर्मप्रजावे लह्या ॥ या संयोग वियोग रोग बहुधा, या जन्म जन्मे सुखी ॥ ते
 ससार असार जाणि इहवो, जे ए तजे सो सुखी ॥ १४ ॥ इवज्जा ठंद ॥ जे हीन
 ते उत्तम जाति जाए ॥ जे उच्च ते मध्यम जाति थाए ॥ ज्युं मोक्षमेतार्य
 मुनीष्ट जाए ॥ ज्युं मंगु सूरि पुरयद्ध थाए ॥ १५ ॥ चतुर्थ एकत्वनावना
 पुण्ये अकेलो जिव स्वर्ग जाए ॥ पापे अकेलो जिव नर्क जाए ॥ ए जीव जा आ
 व करेअकेलो ॥ ए जाणिने ते ममता महेलो ॥ १६ ॥ उपजाति छंद ॥ ए एकलो जी
 व कुटव योगे ॥ सुखी दुखी ते तस विप्रयोगे ॥ स्त्री हाथ देखी चलयो अकेलो ॥ न
 मी प्रबोध्यो तिणथी वहेलो ॥ १७ ॥ पंचम अन्यत्वनावना ॥ जो आपणो देहज ए
 न होई ॥ तो अन्यको आपण मित कोई ॥ जे सर्व ते अन्य इहा जणीजे ॥ केहो ति
 हा हर्ष विपाद कीजे ॥ १८ ॥ देहादि जे जीवथकी अनेरा ॥ श्यो ड ख कीजे तस
 नासकेरा ॥ ते जाणिने बाघणिने प्रबोधी ॥ सुकोसले स्वांगन सारकीधी ॥ १९ ॥ अथ
 अशुचिनावना ॥ काया महा एह अशुचितार्थ ॥ जिहां नव द्वार वहे सदाई ॥ कस्तू
 रिकपूर सुद्वय सोई ॥ ते काय संयोग मलीन होई ॥ २० ॥ अशुचि देही नर नारि केरी
 ॥ म राच जे ए मलमूत्र सेरी ॥ कारमी देह असार देखी ॥ चतुर्थ चक्रिय पण ते उवेखी
 ॥ २१ ॥ सप्तमी आश्रवनावना ॥ मालिनी छंद ॥ इह अविरति मिथ्या योग पापादि साधे
 इण उण नव जीवा आश्रवे कर्म बाधे ॥ करम जनक जेने आश्रवा जे न रुंधे ॥ स
 मर समय आत्मा सवरी सो प्रबुद्धे ॥ २२ ॥ इवज्जा छंद ॥ जेकुडरीके व्रतठाडि दीधुं
 ॥ जाईतणू तेवलि राज्य लीधुं ॥ तेड ख पाय्या नरके घणोरा ॥ तेहेतु एआश्रव दोपकेरा ॥ २३
 अष्टमी सवरनावना जे सर्वथा आश्रवने निरुंधे ॥ तेसंवरी संवरनाव साधे ॥ ते नाववदो
 गुरुवज्ज स्वामी ॥ जेणे त्रिया कंचन कोडिवामी ॥ २४ ॥ नवमी निर्जरा नावना ॥ मालिनी
 छंद ॥ ड्यदस तपनेदे कर्म ए निर्जरा ॥ उत्तपति थिति नाझे लोक नावा नरा ॥ डुरलज
 जग बोधी छलेना धर्मबुद्धी ॥ नव हरणि विजावो नावना एह बुद्धी ॥ २५ ॥ उपजाति छंद ॥
 वे निर्जरा काम सकाम तेही ॥ अकाम जे ते मरुदेवि जेही ॥ ते ज्ञानथी कर्मह निर्ज
 रीजे ॥ दृढ प्रहारी परि तो तरीजे ॥ २६ ॥ दशमी लोकनावना ॥ मालिनी छंद ॥
 जिम पुरुष विलोये ए अधो लोक तेवो ॥ तिरिय पण विराजे थाल स्योवृत्त जे
 वो ॥ उरध मुरज जेवो लोकनाले प्रकास्यो ॥ तिमज नवन जानू केवली ज्ञान
 नास्यो ॥ २७ ॥ एकादश बोधिदुर्लजनावना ॥ स्वागता छंद ॥ बोधि बीज लहि
 जेह अराधे ॥ ते श्लाघुत परे शिव साधे ॥ धर्म नावन लही नवि नावो ॥ राय

संप्रति परे सुख पावो ॥ १८ ॥ अथ रागविषे ॥ इन्द्रवज्रा ठंद ॥ रागे म राचे जव
बंध जाणी ॥ जे जाण ते राग वडो अनाणी ॥ गौरी तणे राग महेस रागी ॥ अर्धांग देवा नि
जबुद्धि जागी ॥ १९ ॥ अथ द्वेषविषे ॥ रे जीव विद्वेष मने म आणे ॥ विद्वेष संसार
निदान जाणे ॥ सासूनणदे मिलि कूड कीधूं ॥ जूवं सुनडा शिर आल दीधूं ॥ २० ॥
अथ संतोषविषे ॥ वसंततिलका ठंदः ॥ संतोष तूझ जनने सुख होय जेवुं ॥ ते इव्य
जुव्य जनने सुख नाहि तेवुं ॥ संतोषवत जनने सद्गु लोक सेवे ॥ राजेंद्र रक सरि
खा करि जेह जोवे ॥ २१ ॥ अथ विवेकविषे ॥ उपजाति ठंदः ॥ जो जेह चित्ते सुवि
वेक जाते ॥ तो मोह अंधार विकार नाशे ॥ विवेक विज्ञानतणे प्रमाणे ॥ जीवादि जे
वस्तु स्वभाव जाणे ॥ २२ ॥ इन्द्रवज्रा ठंदः ॥ वाला पणे संयम योग
धारी ॥ वर्षाकृतें काचलि जेण तारी ॥ श्रीवीरकेरो अयमत्त तेई ॥ सुज्ञान पाम्यो सु
विवेक जेई ॥ २३ ॥ अथ निर्वेदविषे ॥ शार्दूलविक्रीडित ठंदः ॥ जे बंधूजन कर्म बंधन जि
सा, नोगा जुजगा गिरो ॥ जाणंतो विषसारिखी विषयता, संसारता ते हणो ॥ जे सं
सारह रागहेतु जनने, संसार नावा हुवे ॥ नावो तेइ विरागवत जनने, वैराग्यता
दाखवे ॥ २४ ॥ वसंततिलका ठंद ॥ निर्वेद ते प्रबल दुर्जर बंदिखाणो ॥ जे ठोडवा
मनधरे बुध तेह जाणो ॥ निर्वेदथी तजिय राज विवेक लीधो ॥ योगींद्र चतुर्दहिरि सं
यम योग लीयो ॥ २५ ॥ अथ आत्मबोधविषे ॥ ए मोहनींद तजि केवल बोध हेते ॥
ते ध्यान शुद्ध रुद्धि नावनि एक चित्ते ॥ ज्युं निःप्रपंच निज ज्योति स्वरूप पावे ॥
निर्बोध जे अखय मोह सुखार्थ आवे ॥ २६ ॥ मालिनी ठंदः ॥ नवि विषयतणा जे
चचला सौख्य जाणी ॥ प्रियतम प्रिय योगा जंगुरा चित्त आणी ॥ करमदल स्वपे
ई केवल ज्ञान जेई ॥ धन धन नर तेई मोह साधे जिकेई ॥ २७ ॥ इति मोहव
र्ग चतुर्थः समाप्तः ॥

उपजाति वृत्तं ॥ इत्येवमुक्ता किल सूक्तमाला विनूषिता वर्गचतुष्टयेन ॥ तनोतु
शोभा मधिकं जनानां कंठस्थिता मौक्तिकमालिकेव ॥ १ ॥ शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥
आसीत्संशुणसिंधुपार्वणशशी श्रीमत्तपागवप सूरिः श्रीविजयप्रज्ञानिधयुरुर्बुध्या
जितस्वर्गुरु ॥ तत्पट्टोदयनूधरो विजयते नास्वानिवोद्यत्प्रज्ञ सूरिः श्रीविजयादिर
त्सुगुरुर्वैदकाननंदनूः ॥ २ ॥ आर्यावृत्तं ॥ विख्यातास्तज्ञ्ये, प्राज्ञाः श्रीशान्तिवि
मलनामान ॥ तत्सोदरा बज्रवुः प्राज्ञाः श्रीकनकविमलाब्हा ॥ ३ ॥ तेषामुक्ता विनेयौ
विद्वान् कथाविमल इत्याब्हा ॥ तत्सोदरो द्वितीय केसरविमलाजिधोऽवरजः ॥ ४ ॥
तेन चतुर्निर्वर्गैः, रचिता जापानिबद्धरुचिरेण ॥ सूक्तानामिह माला, मनोविनोदाय

वाजाना ॥ ५॥ वेदेन्द्रियर्षि चङ्, प्रमिते श्रीविक्रमाहते वर्षे ॥ अग्रंथि सूक्तमाला केसर
विमलेन विबुधेन ॥ ६ ॥ इति श्रीसूक्तमुक्तावली संपूर्ण.

॥ श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

अथ

श्री विनयविजयजी उपाध्यायकृत शांतसुधारस ग्रंथ अर्थसहित प्रारम्भ.

शार्दूलविक्रीडितचंद. ॥ नीरंघ्रे नवकानने परिगलत्पचाश्र
वांजोधरे नानाकर्मलतावितानगहने मोहांधकारोत्क्षुरे ॥
भ्रांतानामिह देहिनां स्थिरकृते कारुण्यपुण्यात्मनिस्तीर्थे
शौ प्रथितास्सुधारसकिरो रम्या गिर पांतु व ॥ १ ॥

अर्थ ॥ प्रथमग्रंथकर्ता ग्रंथनेआर्दे श्रीतीर्थकरदेवनी वाणीनी स्तुतिकरी मंग
लाचरणकरेजे हेनव्यो जेमां कोइविडनथी एटलेनिकलवानो बारणोनथी वलीजेमां
समस्तप्रकारे पाचआश्रवरूप मेघ वरसीरह्ये तथानानाप्रकारना ज्ञानावरणीयादि
क कर्मोनीप्रकृतिरूप वेलियेकरीव्याप्त अनेमोहरूप अंधकारेकरीशुक्त एहवोआसं
साररूपवन तेमाफिरनाराजे प्राणीओ तेने स्थिरकरवानेअर्थ करुणार्थेकरीपवित्रजे
अंत करणजेहनो एहवा चतुर्विधसंघरूप तीर्थनाईश्वरजे श्रीतीर्थकरदेव तेणेउपदे
सेली अमृतरसने वरसती एहवीरमणीयजेवाणी ते तमारु रक्षणकरो ॥ १ ॥

द्रुतविलंबितं वृत्तत्रयांस्फुरति चेतसि जावनया विना न वि
डुषामपि शांतसुधारस ॥ न च सुखं कृशमप्यमुना विना
जगति मोहविपादविपाकुले ॥ २ ॥ यदि नवभ्रमखेदप्र
राहमुखं यदि च चित्तमनंतमुखोन्मुख ॥ शृणुत तत्सुधि
य शुभजावनानृतरसं मम शांतसुधारसं ॥ ३ ॥ सुम
नसो मनसि श्रुतपावना निदधतां द्यधिका दश जावना ॥

यदिह रोहति मोहतिरोहिताद्भुतगतिर्विदिता समतालता ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवेजेशांतसुधारसते जावनाओविना स्फुरतो नथी तेकहेजे विद्वानलोको

ना अंतःकरणमापण शांतिरूपममृतनोरस तेनाविना स्फुरतोन्धी अने मोह
तथा खेद तद्रूपविपेकरीव्याप्त एहवोजेजगत तेमां शांतसुधारसविना किंचित्मात्र
थोमोपणसुखनथी ॥ १॥ माटेआशांतसुधारसनामा ग्रंथमांजलवानो उपदेशकरेढे
हेबुद्धिमंतो जोतमारुंमन संसारत्रमणकरवाना खेदेंकरी पराद्मुख उपरांतुं थयोहोय
अनेजेमां अनंतसुखढे एहवोजेमोह तेनासुखपामवानेविपे सन्मुखथयो होय तोजेमां
मनोहरजावनानो रसनरेलोढे एवोमारो आशांतसुधारसनामा ग्रंथसांजलो ॥ २॥
हवे नावनाथी समताप्रगटथायतेकहेढे हेपंथितजनो आसंसारमा जेतुंश्रवणमा
त्रकरवाथीज पवित्रतानेकरनारी एहवीवारजावनाढे तो तेने धारणकरनारो जेजीव
तेनाहृदयमां मोहजेअज्ञान तेने आह्वादितकरनारी अनेजेहनी अद्भुतगतिढे एहवी
प्रख्यात समतारूप वेलीप्रगटथशे ॥ ४ ॥

रथोद्धतावृत्तं॥आर्तरींजपरिणामपावक झुष्टनावुकविवेकसौष्ठवे॥

मानसे विषयलोलुपात्मना क प्ररोदतितमां समांकुरः ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने जे अयोग्यहोयतेकहेढे जेतुंमन पांचेंडियना त्रेवीत
विषयोनेविपे लोलुपढे एहवाप्राणोअने आर्त रौड्यानेकरीने उत्पन्नथयेली एह
वीजे मातापरिणामरूप अग्नि तेणेकरीने नावनाना रसनेविपे जे चतुरपुरुषोढे तेना
विचाररूप रूढापणुं जेमांथीबलीगुंढे एहवाप्राणीअना मनमा समतानोअंकुर
किहांथी उत्पन्नथाय अर्थात्तनजथाय ॥ ५ ॥

वसंततिलकावृत्तं॥यस्याशयं श्रुतकृतातिशयं विवेकपी

यूपवर्परमणीयरमं श्रयंते ॥ सज्जावना सुरलता नहि

तस्य दूरे लोकोत्तरप्रशमसौख्यफलप्रसूति. ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवेसमतापामवाने योग्यहोयतेकहेढे सिद्धांतश्रवणादिकेकरीने अत्यं
तपणे संपूर्णनरेला वृद्धिपामेला तथा विवेकरूप अमृतवृष्टीनी रमणीयजेक्रीडा ते
णेकरीने रम्यके० मनोहर शोभायमान एहवाजेनां अंत करणढे तेवांअंत करणो
मा सज्जावनाओ श्रयंतेके० प्रवेशकरेढे तेथीतेपुरुषने लोकोत्तरजे प्रशमके० शांतर
सनासुख अर्थात्मोहसुख तेनाफलने प्रसवनारी एहवीजे सुरलताके० कटपलता
ते दूरनथी अर्थात् तेहने मोहदूरनथी ॥ ६ ॥

अनुपवृत्तद्वयं॥ अनित्यताशरणते नवमेकत्वमन्यता ॥ अशौच
माश्रवं चालम्न संवरं परिजावय ॥७॥ कर्मणो निर्जरां धर्मं सुकृतां
लोकपद्मति ॥ बोधिर्लज्जतामेता जावयन्मुच्यसे नवात् ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवेवे श्लोकेकरी आग्रंथमांजाववानी बारजावनाओनां नामकहेने १
अनित्यजावना २ अशरणजावना ३ संसारजावना ४ एकत्वजावना ५ अ
न्यत्वजावना ६ अशुचिजावना ७ आश्रवजावना ८ संवरजावना॥हेआत्मातु एजा
वनाओनो विचारकर ॥ ७ ॥ ८ कर्मनिर्जराजावना १० धर्मजावना ११ रूढाप्रका
रनो लोकस्वरूप जावना १२ बोधिर्लज्जता जावना॥हेआत्मातु एबारजावनाओ नो वि
चारकरतोयको संसारथकीमुक्तथइस ॥ ८ ॥

पुष्पिताग्रावृत्तं ॥ वपुरवपुरिदं विदध्रलीलापरिचितमप्यतिचंगुरं नरा
णां ॥ तदतिनिष्ठुरयौवनाविनीतं नवति कथं विडुपां महोदयाय ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ हवेप्रथमअनित्यजावना जावतां शरीरनुं अनित्यपणुंदेखाडेने हेविद
नजन आजगतमां अन्नलीलानोपरे कृणचंगुर अनेजेद्वनो जयकरवो अत्यंतकरी
णने एहवो तरुणअवस्थायेकरी उन्मत्त मदनजे कामदेव तेनाजेहवु सुंदर एहवुं
जे मनुष्योनुंशरीरते विद्वान्जे पंथितलोक तेनापण महोटा उदयकरवानुं कारण
शरीरीतथाय अपितुनहीजथाय ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयं॥ आयुर्वायुतरत्तरगतलं लघ्नाप
दः सपदः सर्वेपीडियगोचराश्च चटुला संध्याभरागादिवत् ॥
मित्रस्त्रीस्वजनादिसंगमसुखं स्वप्रेज्जालोपमं तत्किं वस्तुन
वे नवेदिह मुदामालंबनं यत्सतां ॥ १० ॥ प्रातर्भ्रातरिहाव
दातरुचयो ये चेतनाचेतना दृष्टा विश्वमन प्रमोदविडुरा जा
वा स्वतः सुंदराः॥तास्तत्रैव दिने विपाकविरसात् हा नश्य
तः पश्यतश्चेत प्रेतदहतं जहाति न नवप्रेमानुबंधं मम॥११॥

अर्थ ॥ हवेवेकाव्यंकरी संसारनो अनित्यपणुंदेखामेने हेप्राणी आसंसारमां वा
यरंकरी चचलथयला एहवाजे पाणीनातरण तेद्वनीपरे आयुपपणचचलने वली
विचित्रप्रकारनी संपत्तिओने तेपण विपत्तियेकरीयुक्तने अने समस्त रूपरसादिकजे

विषयते ते संध्याकालना आकाशजेवासुंदरते एतले संध्याना अत्ररागनीपरें सुंदर तोळे पण अत्ररागनीपरे थोडीवारपळि विनाशशीलते तथा मित्र स्त्री स्वजन इत्या दिकोनोजे समागम तेणेकरीने थयेलुंजेसुख तेस्वप्नसरीलुं किवाइंजालसरखुंते ते वारें आसंसारमां सत्पुरुषोने आश्रयकरवायोग्य कश्चिस्तुतेवारुं, अर्थात्कोइजनथी सर्वविनाशशील अनित्यते इतिनाव ॥ १० ॥ वली त्रातके० हेजाई आजगतमां जे प्रजातसमये स्ववृत्तांतिवान तथा अत्यंतपणे जगतने आनंद आपनारा अने स्वतासुंदरजे चेतनपदार्थ अने अचेतनपदार्थना जावदीठाहोय तेपदार्थोना काल परिपाक थयाथी तेहिजदिवसें शोचायेकरी हीन थईजायते अने नाशपामेते ए ह्वापदार्थोने जोनारो एहवो महारुं हतके० नष्टयलुं जे अंतःकरण ते संसार संबंधने मूकतुंनथी ए कहेवी महोटी खेदनीवातते ॥ ११ ॥

॥ प्रथमजावनाष्टकं रामगिरिरागेण गीयते ॥

मूढ मुह्यसि मुधा ॥ मूढ मुह्यसि मुधा ॥ ध्रुवपदं ॥ विज्व
मनुचित्य हृदि सपरिवारं ॥ कुशशिरसि नीरमिव गलद
निलकंपितं ॥ विनय जानीहि जीवितमसारं ॥ मू० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेवलीविशेषे अनित्यजावना जावतोथको संसारनुं अनित्यपणुं देखावे ते हेमूर्खशिष्य तुं परिवारसहित पोतानीतंपत्तिनुं चितनकरीने शुंभ्यर्थमोहपामेते वायुये हलाब्धोथको कंपायमानथयीने गलीजनारो एहवो दर्जेनाअग्रजागे रहेना रोजे पाणीनुं बिडुओ तेनीपरे हेविनय आ तहारुंजीवितव्य असारते एमंजाण एरीतें विनयविजयजीवपाथ्याय पोतेपोताने प्रतिबोधकरतो बीजानेपण उपदेशकरेते ॥ १ ॥

पश्य जंगुरमिदं विषयसुखसौहृदं पश्यतामेव नश्यति सदासं ॥

एतदनुहरति संसाररूपं रयाज्वलज्जलदवालिकारुचिविलासं ॥ मू० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ वलीहेमित्रतुं जोके आविषयसुखते कृणजंगुरते जेमकोई हाथतालीवेई ने हसतांहसतांज नाशीजायते तेनीपरें विषयसुखपण जोतांजोतांज नहता एह वायईजायते वली आ संसारनुं स्वरूपते वेगेकरीने जनारी एहवीजे बीजली तेना जनुकानी कांतीनुं अनुकरण करेते एतले एसंसारनुं स्वरूपते बीजलीनीपरें चंचलते ॥ २ ॥

हंत हतयोवनं पुच्छमिव शौवनं ॥ कुटिलमति तदपि लघु दृष्टनष्टं ॥ तेन
वत परवशापरवशा हतधियः ॥ कटुकमिह किं न कलयति कष्टम् ॥ मू० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ एकमहोटी खेदनीवातळे के छुट्टारुण्यपणुंते कुंतरानी पुढीसरिखो वांको अने जेहने जोतावारज तुरतनही एवोथईजायळे अर्थात् नाशपामीजायळे एह वा तारुण्यपणाने परवशाके० पराधीनथयला हतधियके० नष्टबुद्धिवतजे पुरुषोळे ते ससारमां परवशाके० स्त्रीओ ते कष्टकारी कडवाफलनी आपनारीळे एहबुं जाण तानथी माटे बतइतिखेदे एणएकमहोदं खेदनोज कारणळे ॥ ३ ॥

यदपि पिण्याकतामंगमिदमुपगतं ॥ जुवनडुर्जयजरापीतसारं ॥ तदपि गतलज्जमुञ्जतिमनो नांगिना वितथमतिकुथितमन्मथविकारं॥मू०॥४॥

अर्थ ॥ जोपण त्रयोलोकना प्राणीओ जेने जीतवाने अत्यंतअसमर्थ एहवीजे जराअवस्था तेणेकरिने जेपुरुषनुं सारके० सत्वपणुं जतुरह्युं एटले जरायेकरी शरीरहीणथईगुळे एहबु एशरीर दुर्बल थयु होय तोपण निर्लज्जप्राणीओनां मन निष्फल बुद्धिथी उत्पन्नथयला कामविकारने मूकतानथी ॥ ४ ॥

सुखमनुत्तरसुरावधि यदतिमेधुरं ॥ कालतस्तदपि कलयति विरामं॥ क तरदितरत्तदा वस्तु सांसारिकं॥स्थिरतरं नवति चितय निकामं ॥मू०॥५॥

अर्थ ॥ छुओके पाचअनुत्तरविमाननां घणाज पुष्टकारीसुखळे तेनीपण मर्यादा ठे ते पणकालेकरी मर्यादापुरीथयाथी विरामपामेळे तो पाच अनुत्तरविमान करता एवी बीजीकईवस्तुळे जेतसारमां वधारेस्थिरीनूतथसे एवातनो तु महोदोविचारकर५

यै समं क्रीमिता ये च नृशमीमिता यैः सहाकृष्मद्भिः प्रीतिवादं॥तान् जनान्वीक्ष्य वत नस्मन्यगताग्निर्विशंकाः स्म इति धिक्प्रमादं॥मू०॥६॥

अर्थ ॥ जेनीसाथे आपणे हरहमेस रमता खेलता क्रीमाकरता तथा जेनीआ पणे अत्यंत स्तुतिकरता अने जेनीसाथे आपणेंप्रीतीयेकरी बोलताहता तेहिजप्राणीने नस्मनूत थईगयला देखीने पण जोअमे निशंक रहियेठेये तो बतइतिखेदे एवोजे अमारो प्रमाद तेप्रसादने धि कारहोजो ॥ ६ ॥

असकृदुन्मिष्य निमिपंति सिधूर्मिवञ्चेतनाचेतना सर्वज्ञावा ॥ इज्जालोपमाः स्वजनधनसंगमास्तेषु रज्यंति मूढस्वज्ञावा ॥ मू० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेमे समुद्रनो कळोल वारवार उत्पन्नथयीने नाशपामेळे तेमज जगत मां स्थावर अने जगमपदार्थोना जावळे एमजाणुं अने जगतमा इध्यादिकनो जेत बंधळे तेसर्व इज्जाल सरिखोळे तो एहवा पदार्थोउपर हेमूर्खप्राणीतु शूरीजपामेळे ॥

कवलयन्नविरतं जंगमाजंगम जगदहो नैव तृप्यति कृतांतः ॥ मुखग
तान् खादतस्तस्य करतलगतैर्न कथमुपलप्स्यतेऽस्मान्जिरंत ॥ मू०॥८॥

अर्थ ॥ बली स्थावर अने जंगमात्मक जगतने निरंतर नक्ष्णकरनारो एहवोजे कृ
तांतके ० यमते तृप्तयातो नथी एमहोटोआश्चर्यते तोमुखमां आव्याप्राणीनो नक्ष्णक
रनारोजे कालतेनाजहायमां रहेनारा अमेठैये ते अमारोमृत्यु केवीरीतेनथाय ॥८॥

नित्यमेकं चिदानंदमयमात्मनोरूपमचिरूप्यसुखमनुभवयं ॥

प्रशमरसनवसुधापानविनयोत्सवो न्वतु सततं सतामिह न
वेऽयं ॥ ९ ॥ इतिमहोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपा

ध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसगेयकाव्ये
अनित्यजावनाविजावनो नाम प्रथम. प्रकाश. ॥

अर्थ ॥ तेमाटे नित्य एकचिदानंदमय जे महारोआत्मा तेहतुं स्वरूपजोईने सु
खनो अनुभव हुंकरीश ५हा विनयविजयजी उपाध्यायकहेठेके आ मनुष्यनवमां
शांतिरसरूपजे नूतनअमृत तेहनेपानकरवानो उत्साह सत्पुरुषोने निरंतरहोजो ॥९॥
इतिश्रीमन्महोपाध्याय श्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्रीविनयविजयगणि
विरचिते शांतसुधारसगेयकाव्ये अनित्यजावनाविजावनोनाम प्रथम.प्रकाश ॥

शार्दूलविक्रीण्णतं वृत्तं ॥ ये पट्खंडमहीमहीनतरसा निर्जित्य वभ्राजिरे ये च
स्वर्गजुजो जुजोर्जितमदा मेडुर्मुदामेडुरा. ॥ तेपि क्रूरकृतांतवक्ररदनैर्निर्द
त्यमाना हठादत्राणा शरणाय हा दश दिश प्रैक्षंत दीनानना ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेबीजी अशरणजावना जावेठे आसंतसारमां मृत्युआवेथकेकोईने को
ईतुं शरणनथी एमदेखाडेठे हाइतिखेदे जेपुरुष महोटापराक्रमेकरी ठखंमष्टयवी
जीति शोनानेपास्या एहवा चक्रवर्ती तथा जेहपंकरीपुष्टयला अने जेहनी हु
जाओमां उल्लुल्लवले एटले स्वर्गनामुखजोगवीने आनंदपास्याठे एहवा देवताओ
नेपण जेवारे क्रूरहृदयवंत जे यम तेपोताना मुखमांलेई दातोनावलात्कारेंकरी न
क्ष्णकरे तेवारे तेअशरण थयाथका दीनमुखकरी कोईतुंशरणलेवानेअर्थ दशो
दिगाये जुएजे तोपणतेने कालनादातमांथी मूकाववाने कोई समर्थनथाय ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तं ॥ तावदेव मदविभ्रममाली तावदेव गुणगौरवशा
ली ॥ यावदक्षमकृतांतकटाक्षैर्नेक्षितो विशरणो नरक्रीट ॥ २ ॥

अर्थ ॥ माटेजेनो रक्षणकरना कोईनथी एहवो एमनुष्यरूपीओ कीटजेकीडो ते हनेजिहांसुधि सहनकरवाने दुर्जन एहवोजेकाल तेणे पोताना कटाहेंकरी जोधुन थी तिहासुधी मदजे अहकार तेनाविजासेकरी शोनेजे अने तिहासुधीज गुणोनो गौरवपण धारणकरेजे ॥ २ ॥

शिखरिणीवृत्त ॥ प्रतापैर्व्यापन्नं गलितमथ तेजोऽनिरुदितैर्गत
धैर्योद्योगैः श्रुतितमथ पुष्टेन वपुषा॥प्रवृत्त तद्व्यग्रहणविषये
बांधवजनैर्जने कीनाशेन प्रसन्नमुपनीते निजवशं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पण जेप्राणीने जेवारे यमराजाये पोताने स्वाधीनकखो तेवारे तेप्राणी नो प्रतापपण नाशपाम्यो अने उदितथयजुजेतेज हतु तेपणगजीगयु तथा धैर्य अने उद्योग पण जतुरखु बली शरीरपुष्टहतो तेपण शिथिलथर्गयु अनेतेपुरुषतुं एकतुं करेलुं इव्य जेवाने अर्थ बांधवजन जे नाईथो प्रमुख हता ते प्रवर्तयया ॥ ३ ॥

दीर्घावनाष्टक मारुणीरागेण गीयते

स्वजनजनो बहुधा हितकामं प्रीतिरसैरनिरामं॥मरणदशावशमुपगत
वंतं रक्षति कोपि न सत ॥१॥ विनय विधीयतां रे श्रीजिनधर्म शरण॥
अनुसंधीयतां रे शुचितरचरणस्मरणं ॥ वि० ॥ १ ॥ ध्रुवपदं ॥

अर्थ ॥ फिरि सम्यक्दृष्टीजीवे विशेषेंकरी अशरणजावनाने आवीरीते जावचीते कहेजे जेपोताना स्वजनलोकजे तेधणुज हितनावाढक तथा प्रीतिनाराखनार इत्या दिकरीते घणाप्रकारें रूडाठे पणतेसर्व स्वार्थनिमित्तेजाणवा ए तात्पर्यजे परतु हेस द्पुरुषो जेवारे जीव मरणअवस्था पामवाने तैयारथयो तेवारेतेतुं संरक्षण करना र कोईनथी ॥ १ ॥ तेमाटेग्रंथनाकर्ता श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहेजे के हेवि नय तु श्रीजिनधर्मतुं शरणकर अने पवित्र एहबुजे चारित्रतेतुं स्मरणकर ॥ २ ॥

तुरगरथेन्नरावृत्तिकलित दधतं बलमस्खलितं ॥ हर
ति यमो नरपतिमपि दीनं मैनिकइव लघुमीनं ॥ वि० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ घोडा रथ हाथी पायदल एचतुरगणी सेनायेकरीधुक्त तथा पोतेंपण अस्खलित बेलने धारणकरनारो एटलेकोईकाले खलनापामेनही एहवो महापरा क्रमवत राजा तेनेपण जेरीतें मैनिकके० माळलानोमारनार जटवेईने लघुमी नके० न्हाना दीनमाळलाओने पकडीलियेजे तेरीते यम पकमीलियेजे॥ ३ ॥

प्रविशति वज्रमये यदि सद्ने तृणमथ घटयति वदने ॥

तदपि न मुंचति हृतसमवर्ती निदयपौरुषपनर्ती ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ॥जो वज्रमय एटले वज्रनाज परमाणुये बनावेला घरमांप्रवेशकरे अथवा सुखमां तृणपलाधारणकरे परंतु निर्दय अने पराक्रमेंकरी नाचनारो तथाजेहनी सर्वेनेधिपे समानघातकरवानीजवृत्तिठे एहवोजेयम ते तेनेपण मूकतोनेथी ॥४॥

विद्यामंत्रमहौपधिसेवा सृजतु वशीकृतदेवां ॥ रसतु
रसायनमुपचयकरणं तदपि न मुंचति मरणं ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणी जो देवतानुंसाधनकरी पोतानेस्वाधीनकरो अथवा महोटीम होटी विद्याओ साधनकरो मंत्रसाधनकरो तथा महोटी औपधिओसाधी शरीरपु टो करवानेअर्थे आरोगो तोपण मरण मूकतुंनथी ॥ ५ ॥

वपुषि चिरं निरुणद्धि समीरं पतति जलधिपरतीर ॥ शिर
सि गिरेरधिरोहति तरसा तदपि स जीर्यति जरसा ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥हेजव्यो जो समाधीचढावी शरीरने घणाकालसुधी वायुनोरोधकरो अथ वा समुद्रने पहेलाकाठे जईवेशो अथवा बलात्कारें पर्वतनाशिखरउपर चढीवेशो तोपण जराअवस्थाथी ह्मीणथवु ते काईबंधयतुनथी ॥ ६ ॥

सृजतीमसितशिरोरुहललितं मनुजशिरोवलिपलितं ॥ को
विदधानां नूधनमरसं प्रज्वति रोडुं जरसं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ कालाकेडोंकरीने घणोजसुंदर एहवो मनुष्यनो कालोमस्तक तेने सपेतप णानी करनारी तथा शरीरना मांसनोनाशकरनारी खोखरासरीखोकरी नशोनसने जूडी करीदेखाडनारी पृथ्वीउपर मेघसमान शरीरतेने शुष्ककरीनाखनारी एहवीजरा अवस्था जेवारे प्राणीने आवडो तेवारे तेनोरोधकरवाने कोण सहायनूतथसे अ र्थात् कोईपण वृद्धावस्थानो रोधकरवाने समर्थनथाय ॥ ७ ॥

उद्यत उग्ररुजा जनकाय कः स्यात्तत्र सहायः ॥ एकोऽ

नुज्वति विधुरपरागं विज्रजति कोपि न ज्ञागं ॥ वि० ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा जेवखतें ताहूंशरीर उग्ररोगकरी व्याप्तथाडो तेवखतें तुजने कोणसहायथाडो ! जुओ जेमचंडमा एकलोपोतेज राहुना ग्रहणी पीडानोगवेठे प

रतु नक्षत्रं यथवा ताराकोर्षणं तेनाङ्गुलं खमां विजागलेतानथी तेम तुजनेपण जेवारे
रोगादिकं च खप्राप्तयज्ञे तेवारे ताहुरोकोर्षणं संबन्धी तेङ्गुलं खमां विजागलेनारनथी ॥५॥

शरणमेकमनुसर चतुरंगं परिहर ममतासंग ॥ विनय रचय शिव
सौख्यनिधानं शांतसुधारसपानं ॥ वि० ॥ ए ॥ इति श्रीशांतिसुधार
स गेयकाव्ये अशरणजावनाविजावनो नाम द्वितीयः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटे दान शील तप अने जाव एचार अग जेहनाळे एहवाएक धर्मतुंज
तु शरणकर अने ममत्वनो सग परिहर हेविनय तु शिवसुखनो निधान एहवो
जे शातसुधारस तेतुंपानकर ॥ ९ ॥ इति श्री शातसुधारसगेयकाव्ये अशरणत्वना
वना विजावनोनाम द्वितीय प्रकाश ॥

शिखरिणीवृत्तत्रयं ॥ इतो लोचनं ह्येव जनयति ध्रुवतो ददृश्वो
ह्यसल्लज्जानोऽपि कथमपि न शक्यं शमयितुं ॥ इतस्तृष्णाऽह्वा
णां तुदति मृगतृष्णोऽपि विफला कथं स्वस्थेऽस्थेयं विविधजननी
मेऽभवने ॥ १ ॥ गलत्येका चिंता भवति पुनरन्या तदधिका
मनोवाक्काये वा विकृतिरतिरोपात्तरजसः ॥ विपन्नार्तावर्ते ऋदिति
पतयालोऽप्रतिपदं न जतोऽसंसारे भवति कथमप्यार्तिविरतिः ॥
॥ २ ॥ सहित्वा संतापानशुचिजननीकुक्षिकुहरे ततो जन्म प्राप्य
प्रचुरतरकष्टक्रमहतः ॥ सुखाज्जासैर्यावत्स्पृशति कथमप्यार्तिवि
रतिः जरा तावत्कायं कवलयति मृत्योः सहचरी ॥ ३ ॥

॥ हवे त्रीजी संसारजावना जावेळे आ संसारमा डुरतके० धणोमहोठो जेहनो अतनथी अनेदावानल सरिखो अर्थात् वनअग्नीसरखो एहवोजेलोज तेनेकोईपणरी तें उदयनेपामनारो जे लोजरूप अंजोनि के० उदकते शातकरी शक्तोनथी पणउलटो क्कोजने उत्पन्नकरेळे वलीइहा संसारमा मृगतृष्णा जेवीरीतेविफलजे तेवीरीतेइडियोनी तृष्णा प्रेरणाकरेळे तेपणविफलजे तोएहवा अनेकप्रकारना नानाविधनयेकरी बिहा मणा संसाररूप अरएयमा शीरीतें स्वस्थपणे रहिशकिये ॥ १ ॥ आसंसारमा एक चित्तामटिजायजे तोफरी तेकरतांपण अधिक बीजीचिताआवी उत्पन्नथायजे वली म न वचन अने कायानाव्यापारेकरी विकारथायजे तथाअत्यंतक्रोधना योगेकरी रजो गुणने पामवापणुंप्राप्तथायजे एरीतेंसंसारमां विपत्तिरूप खाईनापाणीनी चमरीमां

पगलेपगले पडनारा प्राणीओने कोईवागेडुःखनो अंतद्यावतोनथी ॥ ३ ॥ वली पहे जातो अपवित्रमाताना उदरनेविषे नानाप्रकारना उदरसंवंधी संतापोने सहनकर तो कष्टनीपरपरायेंकरी तामनतर्जनायेयुक्तथको रहेते अने जन्मपाम्यापडे जेटलामां सुखानास करवानेअर्थे कोडपणपोताने अतीपीमाओ दूरकरेते परंतु एटलामातो मृ त्युनी सहचारिणी एहवीजे जराअवस्था ते आवीने प्राणीनादेहनो ग्रासकरेते ते वारें संसारमां सुखतेसुंढे अर्थात् काईजनथी ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ विभ्रांतचित्तो बत बंभ्रमीति पक्षीव रुधस्तनु
पंजरेऽग्नी ॥ नुन्नो नियत्याऽतनुकर्मतंतुसंदानितः सन्निहितां
तकौतुः ॥ ४ ॥ अनुपुवृत्तं ॥ अनंतान् पुज्जलावर्ताननंतानं
तरुपन्नत् ॥ अनंतशां भ्रमत्येव जीवोऽनादिज्ज्वाणवे ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ प्रारब्धें प्रेरणाकरेलो महोटाकर्मरूप ततुयेकरी बाधेलो काजरूप विह्वा डानीपासे वेठेलो एहवोप्राणी बतइतिखेदे शरीररूप पिंजरामां पक्षीनीपरें रुंध्योथ को त्रातिवंत चित्तेकरीफिरेते ॥ ४ ॥ एरीतेअनंतानंत शरीरोनोधारणकरनारो एजी वअनंतीवार अनादिकालनो संसारसमुद्रमा अनंता पुज्जलपरावर्त्तरूप पाणीनी त्र मरीमा प्रतिचमण करतोथको फिरेते ॥ ५ ॥

॥ तृतीयजावनाष्टक केदारारागेण गीयते शांतसुधारसकुंदेमां एवेशी ॥

कलय संसारमतिदारुणं जन्ममरणादिजयनीत रे ॥ मो
हरिपुणेह सगलग्रहं प्रतिपदं विपदमुपनीत रे ॥ क० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ वलीविशेषप्रकारे संसारजावनाजावतो संसारनीवीकदेखाडेते मोहरूप शत्रुयें गजोथोदेइने पकडुंढे तेणेकरी पगले पगले विपत्तीनेपामेला अरेजीव आ ससारते जन्ममरणादिकना जयेकरी अत्यंतजयंकरते एवुं तु जाण ॥ १ ॥

स्वजनतनयादिपरिचयगुणैरिह मुधा बध्यसे मूढरे ॥ प्रति
पद नवनवै रनुजवै परिजवै रसकृडपगूढ रे ॥ क० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हेमूर्खआत्मातु स्वजन अने पुत्र इत्यादिकोनां परिचयगुणेकरीने कुंआ संसारमां व्यर्थवधाये वली पगलेपगले नवानवा अनुनवेकरी अने नवानवा परा जवेकरी बारवारतु आलिंगितवो एटले युक्तवो ॥ २ ॥

घटयसि कचन मदमुन्नतेः कचिदहो हीनतादीन रे ॥ प्र-
तिजव रूपमपरापर वहसि वत कर्मणाधीन रे ॥ क० ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातु किहांकतो राजलक्ष्मीप्रमुख सपत्नीनामदने धारणकरेढे वलीकिहाकतो हीनतापामी रांकजेवो जीखारीथई दीनतापणाने धारणकरेढे ए वाआश्रय हेजीवतु कर्माधीनथको जन्मजन्मप्रते अपरअपरके० नवानवाज रूपध रेढे कोईनवेजीखारी कोईनवेराजा कोईनवेतिर्यच कोईनवेनारकी वलीएकनवमापण राजारकपणप्रमुख अनेकरूपधारणकरेढे एकेहेवो महोढो खेदनोहेतुढे ॥ ३ ॥

जातु शैशवदशापरवशो ॥ जातु तारुण्यमदमत्त रे ॥ जातु
हुजयजराजर्जरो ॥ जातु पितृपतिकरायत्तरे ॥ क० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतु एकजन्ममापण कोईकवारेंतो बालकअवस्थाने आधीनर हेढे अने कोईकवारेंतो तारुण्यअवस्थाना मदेकरी उन्मत्तथायढे वलीकोईकवारें हुजय जरा अवस्थायें करी हु खवतथायढे अनेकोईकवारें यमराजाना हाथमां सप डाईजायढे एहवी अवस्थाअने पामेढे ॥ ४ ॥

व्रजति तनयोपि ननु जनकतां ॥ तनयता व्रजति पुनरेप रे ॥ चाव
यन् विकृतिमिति नवगते ॥ सत्यजतमां नृनवशुचशेषे ॥ क० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मा आससारमा कोईनवमांतो दीकरोते बापथायढे फरीकोईक नवमा बापतेदीकरो थायढे एहवी संसारी पुरुषोनी गतिअने फजेतीजोईने मनु प्यजन्ममां जेना पुण्यशेषपरह्याढे एहवो तु आससारने मूकीआप ॥ ५ ॥

यत्र हु खर्तिगददवलवैरनुदिन दह्यसे जीव रे ॥ हंत
तत्रैव रज्यसि चिरं मोहमदिरामदक्कीव रे ॥ क० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव आससारमा हु ख तथा आरतिजेचिता अने रोगरूप दावान लेंकरीने तु नित्यनित्यप्रते दाजेढे तोपणमोहरूप मदिराना मदेकरी उन्मत्तथईने तेमां जघणाकालसुधी अनुरक्तथायढे माटेवतइतिखेदे मोहनाफंदेज जीवहु खीयायढे ॥ ६ ॥

दर्शयन् किमपि सुखवैजवं ॥ सहरंस्तदय सहसैव रे ॥ विप्र
लंजयति शिशुमिव जन ॥ कालवटुको ऽयमत्रैव रे ॥ क० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ अरेजीव जेमकोइलघुबालकने ळगवासारुं कोईकजीजतेनाहाथमां आ पीपाढी डीनवीजइयें तेम हंतइतिखेदे आजगतमां कालरूपीओ बटुकके० धोर ते

तुजने कांश्चसुख ऐश्वर्यादिक देखाडीने अकस्मात् तेसुखने जाणेनजहता तेवा करीनाखेळे एम ठोकराने उगवानी रीते कालरूपबटुक लोकोने उगेळे ॥ ७ ॥

सकल संसारजयजेदकं ॥ जिनवचो मनसि निवधान रे ॥

विनय परिण मय निःश्रेयसं ॥ विहितशमरससुधापान रे ॥ ८ ॥

इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये संसारजावना विजावनो

नाम तृतीयः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ तेमाटे अरेविनयतु शांतिसुधारसनुंपानकरी समस्तसंसारिकजयना नाशकरनार एहवा जिन श्री वीतरागनावचनने मनमांधारणकर अने मोक्षपाम एरीते विनयविजयजीउपाध्याय पोतेजपोताना आत्मानेसीखामण आपेळे ॥

इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये संसारजावना विजावनोनाम तृतीयः प्रकाशः ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्तां एक एव जगवानयमाला ज्ञानदर्शनतरंगसरंगः ॥

सर्वमन्यडपकटिपतमेतत् व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेचोथी एकत्वजावना जावेळे एकज जगवानते आआत्माटे अने ज्ञानदर्शन तथा चारित्ररूप तरगेकरीने सरंगके विलासोळे पणते आत्मासिवाय बीजाजे काई कल्पितपुजजादिकळे तेसर्व ममतास्पदमांज व्याकुलकरनाराळे ॥ १ ॥

प्रबोधतावृत्तत्रयां अविधेः परजावलालसालसदज्ञानदशा

वशात्मनिः ॥ परवस्तुपु हा स्वकीयता विषयावेशवशाद्धि

कल्प्यते ॥ २ ॥ कृतिनां दयितेति चित्तं परदारेषु यथा

विपतये ॥ विविधातिजयावहं तथा परजावेपु ममत्वजावनं ॥

३ ॥ अयुना परजावसंवृतिं हर चेतः परितोवगुंठितं ॥ क्षण

मात्मविचारचंदनद्रुमवातोर्मिरसाः स्पृशंतु मां ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ परवस्तुवर रहेली अत्यंत ज्ञाना योगेकरी उपनीजे अज्ञान अवस्थानी अधीनता तेजेना अत करणमां व्यापीळे एहवामूर्खोने जे परकीयवस्तुवर स्वकीयपणुकटपेळे तेमात्र शब्द रूप रसादिकविषयोना आवेशेकरीजकल्प्योजायळे ए ए क महोदुःखेदनुंकारणळे ॥ २ ॥ पुण्यवानपुरुषे परस्त्रीने पोतानीस्त्रीकरी चितवनकरु तेजेमविपत्तीनुं कारणथायळे तेमज परकीयवस्तुवर जे ममत्वकरु तेपण नानाप्रकारनीपीमातुं अने अनेकप्रकारना जयतुं कारणथायळे ॥ ३ ॥ माटेहेया

ત્મા હવે ચારેવાહુયેવિટેલી પરવસ્તુની સંતૃતિ જે આઠાદન તેનેતૂંદૂરકર અને આત્મવિ
ચારૂપ ચદનવૃદ્ધ ઉપરના વાયુનીજહેરીનુંજે રસ તેનુંએકરૂણમાત્ર સ્પર્શકર ॥ ૪ ॥

અનુદ્રુવૃત્ત ॥ એકતાં સમતોપેતામેનામાલન વિ

જાવય ॥ લજસ્વ પરમાનંદસંપદં નમિરાજવત્ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ અરેજીવ આસમતાયેકરીયુક્ત એહબુજે એકલપણું તેને તુ પોતાના આ
ત્મામાં વિચારીજોઈશતો નેમિરાજરૂપીનાજેવી પરમાનંદ સંપદાનેપામિશ ॥ ૫ ॥

॥ ચતુર્થજાવનાષ્ટકં પરજીયારાગેણગીયતે ॥

વિનય ચિતય વસ્તુતત્ત્વ જગતિ નિજમિદ્ કસ્યકિ ॥ જવતિ

મતિરિતિ યસ્ય હૃદયે હરિતમુદયતિ તસ્ય કિ ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥

એક ઉત્પદ્યતે તનુમાનેક એવ વિપદ્યતે ॥ એક એવ હિ

કર્મ ચિનુતે ॥ સૈકંક ફલમશ્રુતે ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હવેવલીવિશેષે એકલજાવનાજાવેઠે હાશ્રી વિનયવિજયજી ઉપાધ્યાય
પોતેજ પોતાનીઆત્માને ઉપદેશેઠે કે હેવિનય તુ વસ્તુતત્ત્વજે આત્મજ્ઞાન તેનું ચિત
વનકે ૦ વિચારકર આજગતમા કોઈનોસ્વકીયપણુઠેકેશું એહવીબુદ્ધિ જેનારૂદયમાં
ઉત્પન્નથાયઠે તેપ્રાણીને હરિતપાપાદિક ઉદયપામેઠેસું અપિતુતેને પાપોદયપામતુજ
નથી ॥ ૧ ॥ હેઆત્મા તાહરોજીવ એકલોજ ઉપજેઠે એકલોજ મરણપામેઠે એક
લોજ કર્મનેબાધેઠે અને તેવંધાયલા કર્મોનાફલનેપણ એકલોજ નોગવેઠે ॥ ૨ ॥

યસ્ય યાવાન્પરપરિગ્રહ ॥ વિવિધમમતાવીવધ ॥ જલધિ

વિર્નિહતપોતયુક્ત્યા પતતિ તાવદ સાવધઃ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥

સ્વસ્વજ્ઞાવ મધ્યમુદિતે જીવિ વિલુપ્ય વિચેષ્ટે ॥ દૃશ્યતા પ

પરજાવઘટનાત્પતતિ વિલુપતિ જૂનતે ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જિહાંસુધી જેપ્રાણીનેમાથે પરપરિગ્રહવપર નાનાપ્રકારની જે મમત્ત્વ ત
રૂપજારપડયોઠે તિહાસુધી તો પશ્ચરાપ્રમુખ વજનદારવસ્તુયેજરેલો જિહાજ જેમ સમુદ્ર
નાતજિયામા જણેસેઠે તેમ તેપ્રાણીપણ સંતારરૂપ સમુદ્રના તજિયામાં પમેલોજા
ણવું ॥ ૩ ॥ જેમ મદેકરી ઝન્મતથયલો પુરુષ સ્વકીયસ્વજ્ઞાવ ઇટલે મૂલ સ્વજ્ઞા
વને લોપી જમીનઉપરપત્ની ચેષ્ટાકરેઠે તેમજ પરવસ્તુની ઘટનાયેકરી ઝન્મતથયલો
પુરુષ સંતારરૂપ જમિનમાપડેઠે લોટેઠે અને જત્રાયમાન થયોયકોરહેઠે ॥ ૪ ॥

पश्य कांचनमित्तरपुञ्जलमिलितमंचति कां दशां ॥ कैवलस्य तु तस्य
रूपं विदितमेव जवाद्दशां ॥ वि० ॥ १५ ॥ एवमात्मनि कर्मवशातो जवति
रूपमनेकधा ॥ कर्म मलरहिते तु जगवति भासते कांचनविधा ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमसुवर्णमां बीजाधातुनी मिश्रतायवाथी विपरीतदशानेपामेठे अने
तेसुवर्णना शुद्धस्वरूपनीतो हेजीव तद्वाराजेवाने खबरजठे ॥ ५ ॥ तेमजआत्मा
नेविपे कर्मरूप अन्यधातुना चर्जोंकरी नानाप्रकारना रूपथायठे पणकर्ममलरहित
शुद्धज्ञानस्वरूपी आत्मातो सुवर्णसरखो देदीप्यमानभासठे ॥ ६ ॥

ज्ञानदर्शनचरणपर्यवपरिवृतः परमेश्वरः ॥ एक एवानुजवसदने सर
मतामविनश्वरः ॥ वि० ॥ १॥ इति रुचिरसमतामृतरस क्षणमुदितमात्वाद
य मुदा ॥ विनय विषयातीतसुखरसरतिरुदंचतु ते सदा ॥ वि० ॥ १॥ इति श्री
शांतिसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनाम चतुर्थः प्रकाशः

अर्थ ॥ तेआत्मा ज्ञान दर्शनअने चारित्रना पर्यायिकरीयुक्तएहवो अविनाशीजे एकपर
मेश्वर तेमहारा अनुजवगृहमां रम्यमाणयजो ॥ १ ॥ माटेदेआत्मा प्राप्तयलो एहवो अ
तिसुंदर समतारूप अमृतरस तेनोएकक्षणमात्र पण संतोर्पेंकरी आत्वादनकर अने हे
विनय सर्वकाल विषयसुखथी अतीत एटलेजूदा एहवाजे शांतिसुखरस तेनावपरताह
रेप्रीतिहोजो ॥ १ ॥ ६० शांतिसुधारसगेयकाव्ये एकत्वजावनाविजावनोनामचतुर्थ प्रकाश
उपजातिवृत्तं ॥ परः प्रविष्टः कुरुते विनाश लोकोक्तिरेपा न मृपेति मन्ये ॥
निर्विद्यकर्माणुनिरस्य किं किं ज्ञानात्मनो नो समपादि कष्टं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे पाचमी अन्यत्वजावना जावतोथको श्रीविनयविजयजी उपाध्यायकहे
ठे एकनाथरमा बीजायेंप्रवेशकखो एटले पहेलानोनाशकरेठे एहवु लोकोतुं बोलवु
मने खोटुंजागतुनथी केमके महारोआत्मा ज्ञानस्वरूपीठे तेमां कर्मरूप परमाणुये प्र
वेशकरीने आत्माने कोणकोण कष्टोनथीआपी अर्थात् सर्वकष्टोआपीजठे ॥ १ ॥

स्वागतावृत्तम् ॥ खिद्यसे ननु किमन्यकथार्तः सर्वदेव ममतापरतंत्रः ॥

चित्तयस्यनुपमान्कथमात्मन्नात्मनो गुणमणीन् कदापि ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अरेजीवतु सर्वकाल ममताने 'स्वाधीनथई' अन्यजे पुञ्जादिक तेनीज
गोष्टीये पीडितथको काखेदपामेठे अने जेहनीकोऽपमाजनथी एवा तारी आत्मा
ना गुणरुपजे मणीरत्न तेनुंकोऽवारेण चित्तन केमकरतो नथी एकेटलुं अयुक्तठे ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तद्वयम् ॥ यस्मै त्वं यतसे विज्ञेपि च यतो यत्रा
निर्ग मोदसे यद्यन्नोचसि यदिद्वसि हृदा यत्प्राप्य पेप्रीयसे ॥
स्निग्धो येषु निजस्वप्नावममलं निर्लोठ्य लालप्यसे तत्सर्वं पर
कीयमेव जगवन्नात्मन् किञ्चित्तव ॥ ३ ॥ झुष्टा कष्टकदर्थना क
तिन ता सोढास्त्वया ससृतौ तिर्यङ्नारकयोनिषु प्रतिहृतविन्नो
विजिन्नो मुहुः ॥ सर्वं तत्परकीयड्विर्लसितं विस्मृत्य तेष्वेव हा
रज्यन्मुह्यसि मूढ तानुपचरन्नात्मन् न किं लज्जसे ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातु जेनेवास्ते घणीयत्नकरेढे अने जेनाथकी घणोबीहितोरहेढे
तथा जेथकी सर्वकाल आनंदपामेढे बली जेनाअर्थेघणुंशोचकरेढे अथवा जेनेतुं
ताहाराक्षयमा हरहमेस इहेढे बली जेनादेखवाथी अत्यतप्रीतिपामेढे जेनेविषे तु
घणुंस्नेहराखी पोतानानिर्मल ज्ञानादिक स्वप्नावनो नाशकरीलालनपालनकरेढे इ
त्यादिकक्रियाते सर्वपरकीयजडे पण हेआत्मस्वरूपी जगवन् एमास्वकीय ताहरोकां
इनथी ॥ ३ ॥ अरेजीवतुपूर्वोक्तप्रकारेकरतोथको आसंसारमां तिर्यंच अने नारकीनी
योनीमां अत्यतडुष्ट एहवी अनेककदर्थनाओ तेजोगवीनथीकेसुं अपितु जोगवीतोढे
ज केमके मुहुके० बारवार नरकादिकयोनीओमा हणाणु ठेदाणुं जेदाणुं एहवीएह
वी तहारी अवस्थाओथइ तोपणहेमूर्ख तेसर्व परकीय एटले स्वरूपविना पुजलनासंग
थी ड्विर्लसतथया तेनेविस्मृतकरी फरितेनाउपरज प्रेमधरीने मोहपामेढे अनेतेहनुं
ज सेवनकरतोथको केमलज्जातो नथी माटे हाइतिखेदे एपणमहोटी खेदनीजवातढे

अनुष्ठवृत्त ॥ ज्ञानदर्शनचारित्रकेतनाचेतना विना ॥

सर्वमन्यधिनिश्चित्य यतस्व स्वहिताप्तये ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हेआत्मातु ज्ञान दर्शन अने चारित्रनी आश्रयनूतजे चेतना तेविना
बीजाजे विजाविक पदार्थोढे तेसर्वने निश्चयथकी तहाराथी अन्यके० जुदाजाणीने
पोताना हितने अर्थेयत्नकर ॥ ५ ॥

॥ पंचमजावनाएक श्रीरागेण गीयते ॥ तुजगुणपारनहिस्रअणोएदेशी ॥

विनय निजालय निजजवनं तनुधनसुतसदनस्वजनादिषु किं नि
जमिह कुगतेरवनं ॥ वि० ॥ १ ॥ येन सहाश्रयसे ऽतिविमोहादिदमहमि
त्यविनेढे तदपि शरीरं नियतमधीरं ॥ त्यजति न्वंत धृतखेदा ॥ वि० ॥

अर्थ॥ हवेविशेषे अन्यत्वजावनानावता श्रीविनयविजयजी उपाध्याय पोतानेउप
देशकरेते के हेविनय तुतहारापोताना आत्मारूपधरने जो अने आसंसारमां शरीर
इव्य पुत्र घर स्वजनादिकमा कोणतुजने डुर्गतिथीरहूण करवालोढे अर्थात्कोइज
नथी एटलेतु स्वजनादिकनेअर्थे माताकर्मकरेढे तेकर्मनायोगथी जेवारें नरकादिक
डुर्गतिमांजइस तेवारे तहारोहाथपकमीने तुजने कोइडुर्गतिथी वारीराखडोनही ॥१॥
बीजातोदूररह्या पणजेनीसाथे तुं अत्यंतमोहनावशयकी ऐकपणुंकरेढे एहहुंजे
शरीरतेपण निश्चयथीअधीरोढे सेवट खेदकरावी तुजने मूकीचाव्योजसे अथवा खेद
नोकरनारतुंढो एहवा तुजनेमूकी चाव्योजसे ॥ २ ॥

जन्मनि जन्मनि विविधपरिग्रहमुपचिनुपे च कुटुंबं॥ तेषु ज्वं
तं परजवगमने नानुसरति कृशमपि सुवं ॥ वि० ॥ ३॥ त्यज
ममतापरितापनिदानं ॥ परपरिचयपरिणामं ॥ नज निस्संगत
या विशदीकृतमनुजवसुखरसमनिरामं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हेप्राणीतु जन्म जन्मने विपे विविधप्रकारना परिग्रहने संपादनकरेढे
तेमज नानाप्रकारना कुटुंबने संपादनकरेढे परंतु जन्मातरेजाता ते पूर्वोक्तपरिग्रह
मांथी एकठोकडो पण ताहरीसार्थेआवतोनथी ॥ ३ ॥ माटे ममत्तानायोगेंकरी अ
त्यंततीव्रतापनुं मुख्यकारण एवो परकीयवस्तुनो परिणाम तेनोत्यागकर अने नि.संग
त्वपणोकरी स्वव्ययलु आढ्हादनोकरनार एहहुंजेअनुजवसुख तेनुंसेवनकर ॥ ४॥

पथि पथि विविधपथैः पथिकैः सह कुरुते कं प्रतिबंधं ॥
निजनिजकर्मवशैः स्वजने सह किं कुरुपे ममताबंधं॥ वि०॥ ५॥
प्रणयविहीने दधदन्निपगं ॥ सहते बहुसंतापं ॥ त्वयि निः
प्रणये पुञ्जलनिचये बहसि मुधा ममतातापं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेमपंथीमाणसने जूदेजुदेस्थानके मार्गमार्गमा वाटालुलोकतुं मिलाप
थतोजायते पणते वाटमार्गुनीसाथे कोइप्रतिबंधकरतोनथी तेमजपोतपोताना कर्म
नेवशें आवीमल्या एहवावाटमार्गुतुल्य जे तारास्वजनलोक तेनीसाथेतु ममत्वनो
प्रतिबंधकांकरेढे ॥ ५ ॥ जेमकोइ स्नेहगुन्यपदार्थहोय अथवामनुप्यहोय तेनाउपर
स्नेहधरनाराप्राणी बहुसंतापने सहनकरेढे तेमज तुंपण ताहाराउपर निस्नेही ए
हवोजे पुञ्जनोसमुदाय एटलेपोतानुंशरीर तेपणपुञ्जले अनेजेस्वजनादिक शरीरी

जीवते तेपणपुज्जलजते तथा नवविधपरिग्रह तेपणपुज्जलते एहवापुज्जलना समुदायउप
र व्यर्थ ममता रूप ताप धारण करीने संताप सहन करेते ॥ ६ ॥

त्यज सयोगं नियतवियोगं ॥ कुरु निर्मलमवधानं ॥ नद्विविद
धान कथमपि तृप्यसि॥मृगतृष्णाधनरसपानं॥वि०॥७॥ नज
जिनपतिमसहायसहायं ॥ शिवगतिमुगमोपाय ॥ पिव गद
शमनं परिहृतवमनं॥शांतसुधारसमनपायं ॥ वि० ॥ ८ ॥

६०शांतसुधारसगेय काव्ये अन्यत्वजावनाविजावनो नाम पंचमः प्रकाशः

अर्थ ॥ माटेनिश्चयेकरी जेहनो वियोगयवानोते एहवापुज्जलादिकसाथे जे तें स
योगकसुंते तेनोत्यागकर अनेनिर्मल एहवोजेपोतानो शुद्धात्मजावतेनेविषे अवधान
के० स्वस्थयइ एकाग्रपणोल्लेखराख केमकेकोइपणप्राणी मृगतृष्णारूप जलतुंपानक
रीने कदापिकाजें तृप्तयवानोनथी तेमतुपण परवस्तुउपर ममत्तराखी कोइकाजें
आत्मरतिमां तृप्तिपामनारनथी ॥ ७ ॥ माटेरेआत्मा तु असहायने सहायनाकर
नार एटलेअशरणने शरणचूत एहवातीर्थीकरदेव तेनुंसेवनकर अनेनिरदोष मोक्ष
गतिमांजवातु जे सुगमोपाय अथवा जेमाथी परिकृतके० नाशपान्मुळे वमनके०
मोक्षनासुखनो वमवापणु बली गदशमनके० सत्साररूप रोगनो समावनार एहवो
जे शातनामा सुधारसके० अमृतरस तेनो पिवके० पानकर ॥ ८ ॥ इतिश्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये अन्यत्वजावनाविजावनो नाम पंचमः प्रकाशः

शार्दूलविक्रीडित वृत्त ॥ सविज्ञो मदिराघट परिगलतल्लेश
संगाशुचि शुच्या मृद्यमृदा बहिः स बहुशो धौतेपि गंगो
दकै ॥ नाधत्ते शुचिता यथा तनुचृतां कायो निकायो महावी
जत्सास्थिपरीपमूत्ररजसां नार्यं तथा शुद्ध्यति ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेठळी अशुचि जावना जावेते जेम मदिरा गालवानुंयंत्र फारीनीमाफ
क विडेंकरी सहितथायते तेविज्ञोमाथी मदिरागलावेते तेथी तेविज्ञोमा मदिराना
कणिआतुं अशरहीजायते तेलेशमात्र पण मदिरानासगेकरीने अपवित्रथयलु
एहवोजे मदिराना जाजननो विड तेनेपवित्रकरवाने अर्थ बाहिरथी माटीसाथे गती
ने पडे गंगानदीना पाणीयेकरी घणावखत धोइधोइने साफकरवामांशियें तोपणते
मदिरागालवाना विज्ञो कोइवारें पवित्र थापनही तेमज मनुष्यनो अत्यंत बीजरस

डुगवाकरवायोग्य हाम रक्त मल मूत्रनोस्थानकरूप शरीर तेने माटीयेंगसवाथी
अथवा गंगादिकनापाणीये नवराव्याथी पणपूर्वोक्त दृष्टांतकोड्वारे शुद्धचातुंनथी
मंदाक्रांतावृत्तां॥स्नायं स्नायं पुनरपि पुनः रनांति शुद्धाग्निरग्नि वा
रं वारं वत मलतनुं चंदनैरर्चयंते ॥ मूढात्मानो वय मपमलाः प्री
तिमित्याश्रयंते नो शुद्ध्यंते कथमवकरः शक्यते शोद्धुमेवं ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ माटेजगतमां जेनुंअंत.करण मूढथयुंठे एहवालोका स्नानकरीने वा
रंवार शरीरशुद्धि करवानेअर्थे फरिपण स्नानकरेठे तथा वारवार मलनास्थानकरू
प शरीरने चंदनेकरीचर्चेठे अने अमेंनिर्मलथया एतुंकहीने प्रीतिकरेठे पण एम न
थी जाणताजे एशरीर तो किचारेपण शुद्धचातुंनथी केमके खात्रनुं उकरडो तेको
इरीते शुद्ध थायकेसुं अर्थातनजयाय ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ कर्पूरादिजिरचितोपि जशुनो नो
गाहते सौरजं नाजन्मोपकृतोपि हंत पिशुनः सौजन्यमा
लंबते ॥ देहोप्येव तथा जहाति न नृणां स्वाजाविकीं विस्त्र
तां नाज्यक्तोपि विचूपितोपि बहुधा पुष्टोपि विश्वस्यते ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ जेमलसणमां कर्पूरादिकपदार्थानो जेलकखो तोपण जसणकांड सुगंधी
वत थायनही तथा जन्मपर्यंत उपकारकखोहोय तोपण दुर्जनपुरुष कांड सौजन्यता
ने धारणकरतो नथी तो हंतइतिखेदे आमनुय्यनुंशरीर तेपण स्वजावसिद्ध दुर्गधने
मूकतुंनथी आशरीरने विविधप्रकारनासुगंधीतेलेंकरीमसत्यो अनेवस्त्रालंकारेकरी
चूपितकखो तथा खवरावी पीवरावीने अत्यंतपुष्टकखो तोपण विश्वास्तनोपात्र था
यनही एटले एशरीर हवेसारुथयुं एहवोविश्वास कदापिआवेनही ॥ ३ ॥

उपेज्वजावृत्तं ॥ यदीयसंसर्गमवाप्य सद्यो नवेच्छुचीनामशुचित्वमु
चैः ॥ अमेध्योनेर्ववपुपोस्य शौचसंकल्पमोहोयमदो महीयान् ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ शरीरनोसंबंधपामिने पवित्रपदार्थाने पण अपवित्रतापणुं आवेठे केम
के आशरीरने उचमजातिना चंदनादिके मर्दनकरो तो तेचंदनादिक थोडीजवारमा
पोतानुं सुगंधतापणुंमूकीने दुर्गंधतानेधारणकरेठे तेमज उचमप्रकारनानोजन खच
राव्याथी तेपण तुरत नरगमय घयीजायठे एवो आ अपवित्रवस्तुने उत्पत्तिनुकार
ण जेशरीर तेनेपवित्रपणुं करवाना संकल्पनो मोहराखनुं एमहोदोआश्चर्यकारीने ४

स्वागतावृत्तं॥इत्यवेत्य शुचिवादमतथ्यं पथ्यमेव जगदेकपवित्रं ॥

शोधनं सकलदोषमलानां धर्ममेव हृदये निदधीथा ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एरीते शरीरने पवित्रकरवानोवाद स्वोदोजाणीने जगतमां एकपवित्र पथ्य तो समस्तदोषरूपमलानो शोधक एहवोजेधर्म तेहनेऋदयमाधरो ॥ ५ ॥

॥ पट्टजावनाष्टकं आसावरीरागेण गीयते कागारेतनुचुनिचुनिजावे एदेशी. ॥

जावय रे वपुरिदमतिमलिनं विनय विबोधय मानसनलिनं॥

पावनमनुचितय विजुमेकं॥परममहोमयमुदितविवेक॥जा०॥१॥

दम्पतिरेतोरुधिरविवर्त्तं किं शुचमिह मलकश्मलगतै॥ नृशम

पि पिहित. स्रवति विरूपं को बहुमनुतेऽवस्करकूपं॥जा०॥२॥

अर्थ ॥ हवेविनयविजयजी उपाध्याय पोतेंपोताने उपदेशकरतो अद्युचिपणुं जावेढे हेविनय आशरीरनेतु घणुजमलीनजाणीने पोतानुंमनरूपकमल प्रफुल्लित कर वलीजे परमतेजस्वी अनेजेनाथकी उत्तमविचार उत्पन्नथाय एहवो एकपवित्र परमात्मानु चितवनकर ॥ १ ॥ स्त्रीनोरक्त अने पुरुषनो रेत तेनापरिणाम स्वरूपथी उत्पन्नयष्टु एहवु मलमयजे कश्मलके० चीखलतेनी गतींके० खाइ रूप आ शरीर तेमासुसारुंढे जोआशरीरने अत्यतढाकीराखुं तोपणतेमाथी विरूपपणे मातोडुर्गंधज स्ववेढे तोएवाकचराना कूवाने कोणरुडोकरी माननारुंढे अर्थात् कोइपण उकरडारूप कचरायेंकरी नरेला कूवाने नजुमानसेनही ॥ २ ॥

नजति सचञ्च शुचि ताबूल ॥ कर्तुं मुखमारुतमनुकूलं ॥तिष्ठ

ति सुरजि कियंत काल॥मुखमसुगंधि जुगुप्सितलाल॥ जा०

॥३॥असुरनिगंधवहोतरचारी॥आवरितु शक्यो न विकारी॥

वपुरूप जिघ्रसि वारंवारं॥हसति बुधस्तव शौचाचारं ॥जा०॥४॥

अर्थ ॥ सुंदरतांबूलमां कर्पूरप्रमुखनारखीने मुखसबंधीवायु अनुकूलकरवानेअर्थे खायढे परतु निदाकरवायोग्य अनेघणीज डुगड्ढाकरवायोग्यढे लालजेनी वली अप वित्रजेनोगंध एहवा तद्वारामुखनी सुगंधीते केटलोक वखतरहसे ॥३॥ शरीरमांचाल नारो विविधप्रकारना विकारेकरीसहित असुरनिगंधनो वहेनारो जे ताद्वारामुखनो वा शुतेने ढाकीमूकवाने तुसमर्थयोनही तोताद्वाराअग्ने सुगंधीपदार्थोनो लेपकरी वार वार तेहनो सुवासलियेढे ए तारो पवित्रतानो आचारजोइने पंडितलोकोहसेढे ॥४॥

द्वादश नव रंध्राणि निकामं ॥ गलदशुचीनि न यांति विरामं ॥
यत्र वपुषि तत्कलयसि पूतं ॥ मन्ये तव नूतनमाकूतं ॥ जा० ॥ ५ ॥
अशितमुपस्करसंस्कृतमन्नं जगति जुगुप्सां जनयति हन्नं ॥ पुं
सवनं धेनवमपि लीढं भवति विगर्हितमति जनमीढं ॥ जा० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ अतिशयेकरी जेमांथी रात्रदिवस अपवित्रवस्तुश्रवेळे पणकोड्वारें विरा
मपामतिनथी एहवाखीना बारनिष् अने पुरुषनानवनिष् तेढिडेकरीसहित एहवा
शरीरने तुंपवित्रपणोजाणेळे माटेए ताहरोकोड नवोज आचारजणायळे ॥ ५ ॥ ना
नाप्रकारे वगारप्रमुखना संस्कारेकरी संस्कृतकरेलुं पचावेलुं एहवुंजे अन्न तेपण आ
शरीरमा आरोग्यायकी हन्नके ० विष्टारूपयज्ञायळे तेणेकरी जगतमां जुगुप्सा
के ० डगह्वावत्पन्नकरेळे वली आशरीरने वीर्यनीवृद्धिकरनाहं गायनुंडुध प्राशनक
रीने फरीतेपुरुषें मूत्रितकखोथको तेपणअत्यंत निंदकरवायोग्य थडपडेळे ॥ ६ ॥

केवलमजमयपुञ्जलनिचये अशुचीकृतशुचिजोनसिचये ॥ वपु
षि विक्षितय परमिहसारं शिवसाधनसामर्थ्यमुदारं ॥ जा० ॥ ७ ॥
येन विराजितमिदमतिपुण्यं तक्षितय चेतननैपुण्यं ॥ विशदागमम
धिगम्य निपानं विरचय शांतसुधारसपानं ॥ जा० ॥ ८ ॥ इति श्री
शांतसुधारसगेयकाव्ये अशौचनावनाविज्ञानोनाम पष्ठ. प्रकाशः

अर्थ ॥ माटे केवलमजरूप पुञ्जनोसमूह अने पवित्रजोजनने अपवित्रपणु आ
पनार एहवाशरीरमां मात्रएक मोक्षसाधन करवानुजे सामर्थ्ये एहिजमहोटी सार
नूतजाण ॥ ७ ॥ मोक्षसाधनेकरी नूपितकखोथको ए शरीरपवित्रथायळे तेचेतना
नीज चातुर्यताजाणवी पणजेमा निर्मलसिद्धांतरूप जलमिलेळे एहवो जलस्थान
कजोडने शांतसुधारसनोपानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये अशुचिना
वनाविज्ञानोनाम पष्ठ प्रकाशः.

जुजंगप्रयातं वृत्तं ॥ यथा सर्वतो निर्जरै रापतन्निः प्रपूर्येत सद्यः पयोनिस्त
टाक ॥ तथैवाश्रवं ॥ कर्मणि संनृतांगी भवेद्वाकुलश्रंचलः पकिलश्च ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेसातमी आश्रवजावना जावेळे जेम सर्वबाजुथी पमता पाणीना
निजरणायेकरी तत्कालतलाव नराइजायळे पडे पाणीनातरगेकरी चंचलथायळे ते

मज कादववधेते इत्यादिके व्याकुलथायते तेम आश्रवेंकरीधुक्तप्राणी कर्मरूपपाणी
यी जरपूरथई व्याकुल अने चचलथको पापरूपकादवे सहितथायते ॥ १ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तं ॥ यावत्किंचिदिवानुज्जय तरसा कर्मह
निर्जीर्यते तावच्चाश्रवशत्रवोऽनुसमयं सिचंति न्यूयोपि तत् ॥

हा कष्ट कथमाश्रवप्रतिजटा शक्या निरोधुं मया संसा
रादतिजीपणान्मम हहा मुक्ति कथं नाविनी ॥ २ ॥

अर्थ ॥ ते जेटलामा अनुजवलेझे बलात्कारेकरी महारा अत्मामांथी काइक
र्मने हुं शुष्ककरुहुं तेटलामावली आश्रवरूपशत्रु समयसमयप्रते कर्मोने फरी सी
चनकरेते माटे हाइतिखेदे मने एवु कणलागेते के हुं आश्रवरूपशत्रुने केवीरीते
जीतिशकुं अने एरीतेतो अत्यंतनयकर संसारथकी महारोवूटको पण सीरीतेथसे ॥ २ ॥

प्रहर्षणीवृत्तं ॥ मिथ्यात्वाविरतिकपाययोगसंज्ञाश्रत्वार.

सुकृतिचिराश्रवा प्रदिष्टा ॥ कर्माणि प्रतिसमय

स्फुटैरमीर्निर्वध्रंतो भ्रमवशातो भ्रमति जीवा ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ पुण्यवतपुरुषोए १ मिथ्यात्व २ अग्रति ३ कषाय ४ योग एचारनाम
ना चारआश्रवकहावे ते समयसमयप्रते एचारआश्रवना योगेकरी कर्मोने बांध
नारा जीवो ते भ्रमेकरी चारगतिरूप संसारमाजमेवे ॥ ३ ॥

रथोद्धतावृत्तं ॥ इंजियाव्रतकपाययोगजा पंच पच चतुरन्वितास्त्र

य ॥ पचविंशतिरसक्रिया इति नेत्रवेदपरिसंख्यया ऽप्यमी ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पाचइंधियो तथा प्राणातिपातादिक पाचअव्रत अने क्रोधादिक चारक
पाय वली मनादिक त्रणयोग तथा कायिकादिक पचीस असक्रिया एरीते सर्व
मलीने आश्रव बेतालीस प्रकारनुंवे ॥ ४ ॥

ऽजवजावृत्तं ॥ इत्याश्रवाणामधिगम्य तत्वं निश्चित्य सत्त्व श्रुतिसन्निधा

नात् ॥ एपा निरोधे विगलक्षिरोधे सर्वात्मना जग् यतितव्यमात्मन् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एहहुं आश्रवनु तत्वजाणीने निश्चयथकी नि एटले
आगम सिद्धांतरूप शास्त्रहुं उतापणुं तेजेनाथकी वि
शत्रुनो निरोधकरवा विषे हेआत्मातु तुरत यत्नकर ॥

सप्तमजाचनाष्टकं धनाश्रीरागेण गीयते ॥ जोलीमारेहंसारेविषयनराधियें एदेशी ॥

परिहरणीया रे सुकृतिजिराश्रवा हृदि शमतामवधाय ॥ प्रजवं
त्येते रे नृशमुच्छंखला विजुगुणविजववधाय ॥ परि० ॥ १ ॥

कुगुरुनियुक्ता रे कुमतिपरिष्कृता ॥ शिवपुरपथमपहाय
प्रयनंतेऽमी रे क्रियया झुष्टया प्रत्युत शिवविरहाय ॥ परि० ॥ १॥

अर्थ ॥ सुकृतवत्पुरुषे हृदयमां समताधारणकरी आश्रवनोपरिहारकरवो अरे
जीव आ लोखदना शांकलनीपरें बाधीराखनारो जे आश्रव ते विजुजे परमात्मा
तेनाशुणरूप ऐश्वर्यतानो नाशकरवाने समर्थथायठे ॥ १ ॥ कुगुरुयेकरेलीप्रिरेणा
अने कुमतियेकरी युक्तथयला हेझुष्टजीव तुं कायिकाधिक झुष्टक्रियाउमां प्रवर्त्तवे
करी मोक्षपुरीयें जवानो मार्गमूकीने उलटोमोक्षमार्गनो नाशकरवानुंज यत्नकरेठे ॥ १॥

अविरतचित्ता रे विषयवशीकृता विपदंते विततानि ॥ इह

परलोके रे कर्मविपाकजान्यविरलझु खशतानि ॥ परि० ॥ ३ ॥

करिऊपमधुपा रे शलजमृगादयो विषयविनोदरसेन ॥ हंत

लजंते रे विविधा वेदना वत परिणतिविरसेन ॥ परि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनाचित्तमां वैराग्यनथी एहवा विषयने पराधीनथयलाप्राणी इहलोके
तथा परलोकेपणं निरंतरपणे कर्मनापरिणामोथी उत्पन्नथयलां शैकमाड खानुं
सहनकरेठे ॥ ३ ॥ हस्ति मत्स्य चमर पतंग अने मृग एवा पाचजातना प्राणीओ
अनुक्रमेस्पर्श रस गंध रूप शब्द ए एकेकाविषयना विनोदरसेकरी नानाप्रकारनी
वेदनाओने एविषयोना परिणाम जे विरस एटले मातारस तेणेकरीपामेठे ए महो
दुःखेदनुं कारणठे ॥ ४ ॥

उदितकपाया रे विषयवशीकृता यांति महानरकेपु परिव

र्त्तते रे नियतमनंतशो जन्मजरामरकेपु ॥ परि० ॥ ५ ॥

मनसा वाचा रे वपुषा चंचला झुर्जयझरितचरेण ॥ उपलि

प्यंते रे तत आश्रवजये यततां कृतमपरेण ॥ परि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेने क्रोधादिकं कपाय उदयमांआव्याठे तेप्राणीओ पाचइडिओना
विषयोने स्वाधीनथयलाठे तेणेकरी महोटा नरकमा जायठे अने अनतिवार जन्म
जरामरणकरेठे ॥ ५॥ आश्रवेकरी चंचल थयला प्राणी मन वचन अने कायाना

योगे दुर्जय एहं जुंजेपाप तेणेकरी युक्तयायते माटे चतुरपुरुषे आश्रवने जीतवानुं
प्रयत्नकरवु अने नवा कर्म बांधवानही ॥ ६ ॥

शुद्धायोगा रे यदपि यतात्मनां स्रवते शुद्धकर्माणि ॥ कांचन
निगडांस्तान्यपि जानीयात् दूतनिर्घृतिशर्माणि ॥ परि० ॥ ७ ॥

मोदस्वैव रे साश्रवपाप्मना रोधे धियमाधाय ॥ शांतिसुधारसपा
नमनारतं विनय विधाय विधाय ॥ ८ ॥ इति श्री शांतिसुधा

रस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनोनाम सप्तमः प्रकाश

अर्थ ॥ जेपोपोतानुं मनस्वाधीनकथुं तेनाशुद्धयोगजे ते शुद्धयोग जोपण
शुद्धकर्मेनेज स्ववेळे एटले शुद्धकर्मेनीज प्राप्तिकरावेळे परतु तेकर्मोपण मोदसुख
ना नाशकरवाने शोनानीवेडीसरखा जाणवा ॥७॥ माटे विनयविजयजी उपाध्याय
पोते पोतानेकहेळे के अरेविनय आवाप्रकारेकरी आश्रवसहित जेपाप तेनोनि
रोधकरवा उपर बुद्धिराखी वारवार शांतिसुधारसनो पानकरीकरीने आनवपामा॥८॥

इति श्री शांतिसुधारस गेयकाव्ये आश्रवजावनाविजावनो नाम सप्तम प्रकाश

स्वागतावृत्तद्वय ॥ येन येन य इहाश्रवरोध. संजवेन्नियतमौ

पयिकेन ॥ आद्वियस्व विनयोद्यतचेतास्तत्तदांतरदृशा परिजा

व्य ॥ १ ॥ संयमेन विषयाविरतत्वे दर्शनेन वितथान्निनिवे

शा॥ ध्यानमार्तमथ रौडमजस्र चेतस. रिथरतया च निरुध्या. ॥२॥

अर्थ ॥ हवेआठमी सवरजावनाजावेळे अरेविनय आजगतमा जे जे उपायेंकरी
निश्चयथी आश्रवनोरोध यतोहोय ते ते उपाय ताहरी अंतरदृष्टियेजो तेनेविपे
चित्त लगामीने तेनेस्वीकारकर ॥ १ ॥ एटले संयमेकरीने विषयउपर वैरागकर
सम्यक्त दर्शनेकरीने अग्निनिवेशके० मिष्यात्वनो आग्रहमूकीआप अने चित्तना
स्थिरपरिणाम पणे करीने आर्त तथा रौड एवे ध्याननु निरतर रुधनकर ॥ २ ॥

शालिनीवृत्तं ॥ क्रोध क्लान्त्या मार्दवेनाजिमानं हन्या मायामार्जवेनो
ज्वलेनालोचन वारांराशिरोधं निरुध्या सतोपेण प्रांशुना सेतुनेव॥३॥

अर्थ ॥ क्रमायेकरी क्रोधनो जयकर मार्दवेकरी अजिमाननो जयकर सरलपणे
करी मायाजेकपट तेने हणीनाख वलीसमुद्धजेवो डुप्कर जे लोचन तेहनो उघो सेतु
सरिखोजे सतोप तेणेकरी रोयकर ॥ ३ ॥

स्वागतावृत्तं॥ गुप्तिनिस्तिसृन्निरेवमजघ्यान् त्रीन् विजित्य तरसाऽधमयो
गान् ॥ साधुसंवरपथे प्रयतेथा लप्स्यसे हितमनीहितमिदं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ एमज मनगुप्ति वचनगुप्ति अने कायगुप्ति एत्रण गुप्तियेकरीने जे जीत
वाने घणाजडुलेन निंदनीक एहवा त्रण डुष्टयोग्य तेने जीती रूडासंवर मार्गनेवि
पे यत्नकर एटले प्रकाशवंत देदीप्यमान अने कोइकाले विनाशने न पामनारा एह
वा जे हितार्थ तेने पामीस अर्थात् मोक्षमुखने पामीस ॥ ४ ॥

मंदाक्रांतावृत्तं ॥ एवं रुद्धेष्वमलहृदयैराश्रवेष्वाप्तवाक्यश्रद्धाचंच
त्सितपटपटुः सुप्रतिष्ठानशाली ॥ शुद्धैर्योगैर्जवनपवनैः प्रेरितो
जीवपोतः स्रोतस्तीर्त्वा नवजलनिधेर्याति निर्वाणपुर्या ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ एवाप्रकारेंकरी स्वच्छहृदयवत पुरुषें आश्रवनो रोधकरवो पठे आसके
पोतानाहितवांछिक तीर्थकरादिक पुरुषोना वाक्योत्तर जेश्रद्धाराखवी तेजाणीये
वाहणनेविषे एकसुंदर अनेउज्ज्वल वावटोचडाव्यो एहवो नूतनपीठबंध थयो थको
शुद्धमनोयोग शुद्धवचनयोग शुद्धकाययोग एत्रणयोग तेहिज जाणिये कोइक वेग
वानवायरो तेपोकरी पूखोथको जीवरूपीओ जहाज तेसंसारसमुद्रनो प्रवाह्तरि
ने दुरत मोक्षरूप नगरिये जइपहोचेछे ॥ ५ ॥

॥ अष्टमजावनाष्टकं नटरागेण गीयते महावीरमेरो लालन एवेशी ॥

शृणु शिवसुखसाधनसङ्घपायं सङ्घपायं रे सङ्घपायं ॥ शृणु शिवसु
खसाधनसङ्घपायं ॥ ज्ञानादिकपावनरत्नत्रयपरमाराधनमनपायं
॥ शृणु ॥ १ ॥ ॥ विषयविकारमपाकुरु दूरं क्रोधं मानं सहमायं ॥
लोभं रिपुंच विजित्य सहेलं ॥ नज सयमगुणमकपाय ॥ शृणु ॥ १॥

अर्थ ॥ हे विनय तुं मोक्षसाधननो रूढोपाय सांजल एकतो निर्दोषपवित्र
ज्ञानादिक रत्नत्रयतुं आराधनकर बीजो पांचेइयोना विषयसंबंधीजे विकारोछे ते
हनेदूरकर त्रीजोमायासहित क्रोध मान अनेलोभरूप शत्रुओनी.हेलनाकरी सहेज
मां श्रमबिना एचारेकपायने हलकटजेवा जाणी जीतीजेइने कषायधी शून्यथयलो
एहवोजे संयमरूप गुण तेनुंसेवनकर ॥ १ ॥

उपશમરસમनुशीलय मनसा रोपदहनजलदप्राय ॥ कलय
 विरागं धृतपरजागं हृदि विनयं नाय नायं ॥ शृ० ॥ ३ ॥
 आर्त रौञ्ध ध्यान मार्जय ॥ दह विकल्पपरचनानायं ॥
 यदियमरुद्धा मानसवीथी ॥ तत्त्वविदः पंथा नाय ॥ शृ० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ क्रोधरूपअग्नीने शमाववा मेघनीपरे शांतिनोकरनार एहवोजे उपशम
 रस तेहने तु मनमा धारणकर हे विनय रुदयमां धारणकरेलोजे परपुञ्जलादिक
 संबंधी जाग तेहने तदाराकदयमाथी नीत्वानीत्वाके ० काढीकाढीने अत्यंत गुणवा
 नजे वैराग्य तेने धारणकर बली आर्तध्यान अनेरौडध्यानने धारणकरीसनही ॥ ३ ॥
 तथा संकल्प विकल्पनीजेजालळे तेने बाली जस्मकरीनाख कारणके मनो
 योगना मार्गने रुंधी न राखवो एवोकाइ तत्व वेत्तानो मार्गनथी तत्ववेत्ता पुरुष
 नेतो मनोयोग मोकलो राखवुज नही ॥ ४ ॥

संयमयोगैरवहितमानसशुद्धा चरितार्थयकाय ॥ नानामत
 रुचिगहने जुवने निश्चिनु शुद्धपथं नायं ॥ शृ० ॥ ५ ॥ ब्रह्म
 व्रतमगीकुरु विमल बिभ्राण गुणसमवायं ॥ उदित
 गुरुवदनाडपदेशं संगृहाण शुचिमिव रायं ॥ शृ० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ संयमनायोगथी थयलीजेमननीशुद्धि तेणोकरिने काइपण कृतार्थकर
 नानाप्रकारनी रुचिसहीत विचित्रप्रकारना मतेकरी गहन एटलेव्याप्त एहवो आज
 गतमा नयरूप शुद्धमार्ग एटले त्याहाद शैलीरूपजे जैनमार्ग तेनोशोधकर ॥ ५ ॥
 बली गुणना समुदायने धरनार अत्यंतनिर्मल एहवाब्रह्मचर्यव्रत ने स्वीकारकर
 अने गुरुयेकरलावपदेशने जेरीतें शुद्धइव्यनो सग्रहकरिये तेरीतेंसंग्रहकर ॥ ६ ॥

संयमवाङ्मयकुसुमरसैरति सुरजय निजमध्यवसायं ॥ चेतन
 मुपलक्ष्य कृतलक्षणज्ञानचरणगुणपर्यायं ॥ शृ० ॥ ७ ॥ वदन
 मलंकुरु पावनरसनं जिनचरितं गाय गायं ॥ सविनय शांतिसु
 धारसमेनं चिरं नढ पायं पाय ॥ शृ० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसुधा
 रसगेयकाव्ये संवरजावनाविजावनो नाम अष्टम प्रकाश

अर्थ ॥ संयमना प्रतिपादन करनारा एहवा परमेश्वरनी वाणीमय जेपुष्प ते
 पुष्पोना रसनीसुगंधी पोताना अव्यवसायनेअत्यंतपणोकर अने ज्ञानादिक गुणपर्या

यरूप लक्षणो करनारुं एहवोजे तहारुं चैतनजे तेने तु ओलख ॥ ७ ॥ पवित्र
अने जलारसेकरी सहित एहवु परमेश्वरनाचरित्रोनुं गायन करीकरीने पोताना सु
खने अलंकृतके ० शोणितकर (जूषितकर) बली विनयसहित आ शांतिसुधारसनो
पान करी करीने घणाकाल सुधी आनंद मगमां रहे ॥ इतिश्री शांतिसुधारस गेयका
व्ये संवरजावनाविजावनो नाम अष्टम. प्रकाश. ॥

इवज्जावृत्तं॥यन्निर्जरा द्वादशधा निरुक्ता तत् द्वादशानां तपसां विजे
दात् ॥ हेतुप्रचेदादिद् कार्यचेदः स्वातंत्र्यतस्त्वेकविधैव सा स्यात् ॥१॥
अर्थ ॥ हवे निर्जरा जावनाजावेजे निर्जराजे बारप्रकारनी कहीजे तेबारप्रकारना
तपने जेदेकरीथाय इहां कारणनेजेदे कार्यनो चेदथाय तेषेकरी बारप्रकार कहेवाय
नहीकां स्वतंत्रपणेतो निर्जरा एकप्रकारनीजडे ॥ १ ॥

अनुष्टुप्चतुष्टयं॥काष्ठोपलादिरूपाणां निदानानां विजेदत् ॥वन्दि
र्यथैकरूपोपि पृथग्रूपो विवक्ष्यते॥२॥ निर्जरापि द्वादशधा तपो
जेदैस्तथोदिता ॥ कर्मनिर्जरा एवात्मा तु सैकरूपैव वस्तुतः ॥ ३ ॥
अर्थ ॥जेम कारणरूप काष्ठ अने पाखाणना जूदाजूदा जेदजे तेनाजेदेकरी यथ
पि अग्निएकरूपजे तथापि निम्ननिम्नरूप देखायजे एटले आ अमुक काष्ठनीअग्नि
अथवा आ अमुक पाखाणनी अग्नि इत्यादिक अग्निना जेदकहेवायजे ॥ २ ॥ ते
मज तपनाजेदेकरी निर्जरा बारप्रकारनीकहीजे पण वस्तुतत्वे विचारतां कर्मनिर्ज
रा स्वरूप जे जे तेतो एक रूपजडे ॥ ३ ॥

उपेवज्जावृत्तं॥निकाचितानामपि कर्मणां यज्जरीयसां जूधरडुर्धराणां॥
विजेदने वज्रमिवातितीव्रं नमोस्तु तस्मै तपसेऽद्भुताय ॥ ४ ॥
अर्थ ॥ पर्वतजेवा डुर्जर एहवा महोटा निकाचितकर्मोनो जेदकरवाविपे वज्रनी
परें अत्यंततीव्र एहवुअद्भुतजे तप तेने महारो नमस्कार होजो ॥ ४ ॥
उपजातिवृत्तं ॥ किमुच्यते सत्तपसः प्रजावः कठोरकर्माजितकिल्बि
षोपि ॥ दृढप्रहारीव निदृत्य पापं यतोऽपवर्गं लज्जतेऽचिरेण॥५॥
यथा सुवर्णस्यशुचि स्वरूपं दीप्तः कृशानु. प्रकटीकरोति ॥
तथात्मनः कर्मरजो निदृत्य ज्योतिस्तपस्तद्विशदीकरोति ॥ ६ ॥
अर्थ ॥ तपना रूपाप्रजावजुं केटलुं वखाण करिये जेटलुं वखाणकरिये तेटलुं

योमुंजठे केमके दृढप्रहारी जेवा पुरुषोए महोटा कगोर कर्म करीने अत्यंत पापोनो
संपादान कसुंहतो तेपण तपस्याना प्रजावे समस्त पापोनो नाशकरीने थोडाज का
जमा मोक्ष प्रते पास्या ॥ ५ ॥ जेम प्रदीप्तअग्नि सुवर्णनु पवित्रस्वरूप प्रगटकरेठे
तेमज तपजेठे तेपण आत्मामांथी कर्मरूप रजनो नाशकरीने साक्षात् आत्मानुं
ज्योतिस्वरूप प्रगटकरेठे ॥ ६ ॥

स्त्रग्धरावृत्तं॥ बाह्येनान्यतरेण प्रथितबहुभिदा जीयते येन
शत्रुश्रेणी बाह्यातरंगा नरतनृपतिवत् जावलब्धघटिम्ना॥
यस्मात्प्राङ्मूर्ध्वेयु प्रकटितविजवा लब्धयः सिद्ध्यथ वं
दे स्वर्गापवर्गार्पणपटु सततं तत्तपो विश्वबंध ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेना बाह्य अने अन्यंतर जेदेकरी घणानेद प्रख्यातठे एहवा तपना
उपर विशेषजावना योगेंकरी जेहने दृढपण लब्धके० प्राप्तथायतो ते तपेकरी दुस्त
मनाविक बाह्यशत्रु अने रागादिक अंतरंग शत्रु तेनीजे श्रेणीके० पंक्ति तेने नरत
राजानीपरे जीतीजवायठे वली जेतपथकी ऐश्वर्यताने प्रगटकरनारी अव्यावीतल
ब्धीओ अने आवसिद्धिओ प्रगटथायठे तथा जे स्वर्ग अने मोक्षना सुखआपवामा
कुशल वलीजगतने पूजवायोग्य एहवोजेतप तेहनेहुं निरतरनमस्कारकरुंहु ॥ ७ ॥
अथनवमजावनाएक सारगरागेण गीयते ॥ जिणदरायसरण तिहारे आयोएवेशी॥

विजावय विनय तपोमहिमानं॥ ध्रुवपद ॥ बहुजवसचित्तु
प्लुतममुना ॥ लज्जतेलघुलघिमानं ॥ वि० ॥ १ ॥ याति
घनापि घनाघनपटली ॥ खरपवनेन विराम ॥ नजति त
था तपसा छुरिताली ॥ कृष्णजगुरपरिणामं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ विनयविजयजी पोताने उपदेशकरेठेके अरेविनय तु तपनामहिमानी
जावनाकर जेनायोग्यकी घणानवतुं सचित्तकरेलु पाप तुरतज हलकापणुपामे
ठे ॥ १ ॥ जेम तीक्ष्णवायुये करी महोटी महोटी मेवनीपक्तिओ नाशपामेठे तेमज
तपेंकरीने महोटीमहोटी पापनीपक्तिओ एक कृष्णमात्रमा नष्टइजायठे ॥ २ ॥

वाग्भितमाकर्षति दूरादपि रिपुमपि व्रजति वयस्यं॥ तप इदमाश्र
य निर्मलजावादागमपरमरहस्य॥३॥अनशनमूनोदरता वृत्तिहा
सं रसपरिहारं नज सांलीन्य कायक्लेशं तप इति बाह्यमुदारा॥४॥

અર્થ ॥ વલી જે વાઠિતાર્થ ઘણુંદૂરહોય તેનેપણ નજીકઆણીઆપેતે તથાશત્રુ
નેપણ મિત્રકરેતે એહવાણતપને શાસ્ત્રનું પરમરહસ્ય જાણીને નિર્મલનાવે આદર ॥
॥ ૩ ॥ તેતપનાવારજેદટે ૧ અનશન ૨ ઝનોદરી ૩ વૃત્તિન્હાસ એટલે વૃત્તિસં
ક્ષેપ ॥ રસપરિહાર ૫ સાંજીન્યતા એટલે ઇંદ્રિયોનોરોધતુ એકાંતેવેસતું ૬ કાયક્લેશ
એવપ્રકારનું મહોટું વાહ્યતપજે તેનું તુ સેવનકર ॥ ૪ ॥

પ્રાયશ્ચિત્તં વૈયાવૃત્યં સ્વાધ્યાયં વિનયં ચ ॥ કાયોત્સર્ગં શુચધ્યાનં
આન્યંતરમિદમંચ ॥ વિ ૧ ॥ ૫ ॥ શમયતિ તાપ ગમયતિ પાપ રમયતિ
માનસદંસં ॥ હરતિ વિમોહં દૂરારોહં તપ ઇતિ વિગતાશંસં ॥ વિ ૧ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત ૨ વૈયાવૃત્ત ૩ સ્વાધ્યાય ૪ વિનય ૫ કાયોત્સર્ગ ૬ શુચ
ધ્યાન એવપ્રકારના આન્યંતર તપજે તેનેસેવ ॥ ૫ ॥ એતપ અનેકપ્રકારના સંતારી
કતાપની શાંતિકરેતે અનેપાપનોનાશકરેતે તથા મનરૂપદંસને રમાડેતે વલી નિ સં
શયપણે આજગતમાં ૬ ધોનેદૂરકરવા અસમર્થ એહવોજે મોહતેનો નાશકરેતે ॥ ૬ ॥

સંયમકમલાકાર્મણમુજ્વલશિવસુખસત્યંકાર ચિંતિતચિતામણિમારાધ
ય તપ ઇહ વારં વારં ॥ વિ ૧ ॥ ૭ ॥ કર્મગદૌપધમિદમિદમસ્ય ચ જિનપતિ
મતમનુપાનં ॥ વિનય સમાચર સૌખ્યનિધાનં શાંતિસુધારસપાનં ॥ વિ ૧ ॥ ૮ ॥
ઇતિશ્રીશાંતસુધારસગેયકાવ્યે નિર્જરાજાવનાવિજાવનોનામનવમઃપ્રકાશઃ

અર્થ ॥ વલીએતપતે ચારિત્રરૂપ લક્ષ્મીને વંશકરવાની વિચાટે તથા સુંદર મો
ક્ષના સુખઆપવાને વિશારદજે વલી ચિતિતાર્થ દેવાને ચિતામણીરત્નસરખોજે એહ
વા તપને આજગતમાં દેવિનય તુ વારંવાર અંગીકારકર ॥ ૭ ॥ દેવિનય કર્મરૂપ
રોગનુ આપધ અને તીર્થકરોનો જે મત તેજે અનુપાનજેહતું તથા સમસ્ત સુખતું
નિધાન એહવોજે શાંતસુધારસ તેનુંતુપાનકર ॥ ૮ ॥ ઇતિશ્રીશાંતસુધારસ ગેયકાવ્યે
નિર્જરાજાવનાવિજાવનો નામ નવમ પ્રકાશઃ

ઉપજાતિવૃત્તં ॥ દાનં ચ શીલં ચ તપશ્ચ જાવો ધર્મશ્રતુર્ધા જિનવાં
ધવેના ॥ નિરૂપિતો યો જગતાં હિતાય સ માનસે મે રમતામજસ્રાં ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હવેદશમી ધર્મજાવના જાવેતે તીર્થકરદેવે લોકહિતાર્થે દાનશીલ તપ અ
ને જાવ એરીતે ચારપ્રકારનો ધર્મકહ્યોતે તેધર્મમારામનમાં સર્વકાલરહ્યો ॥ ૧ ॥

इडवजावृत्त त्रयं॥सत्यक्षमामार्दवशौचसंगत्यागार्जवब्रह्मविमुक्तियु
क्तः॥ यः संयमं किंच ततोपगूढश्चारित्रधर्मो दशधायमुक्त ॥ १ ॥ य
स्य प्रज्ञावादिह पुष्पदत्तौ विश्वोपकाराय सदोदये ते ॥ ग्रीष्मोष्मनी
ष्मामुदितस्तप्तित्वान् काले समावासयति क्षिति च ॥ ३ ॥ उल्लो
लकल्लोलकलाविलासैर्नाल्लावयत्यंबुनिधि क्षितिं यत् ॥ न
घृति यत् व्याघ्रमरुहवाद्या धर्मस्य सर्वोप्यनुज्ञाव एष. ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ १ सत्य २ क्षमा ३ मार्दव ४ शौच ५ तपधर्म ६ संगत्याग ७ ब्रह्मचर्य ८
विशेषप्रकारं मुक्तिपटजे निर्जोचतापणं ए संयम १० अकिंचनता तेणोकरियुक्त ए
रीते दसप्रकारतुं चारित्रधर्म कसुते ॥ १ ॥ जे धर्मेनापसायेकरी जगतमां चडसूर्य
पण सर्वप्राणीमात्रने उपकारकरवाने अर्थे नित्यउदयपणं पामेते वजीग्रीष्मकृतुमा
नी अत्यंत तप्तथयली जमीनने वर्षाकृतुमा मेघ वर्षादकरीने ठमिकरेते ॥ ३ ॥ त
था समुद्रपोताना महोटाकल्लोलेंकरी पृथ्वीनेबुडावतोनथी अने व्याघ्र तथा दावा
नल अने पवन इत्यादिकोकोइने मारतानथी एप्रतापसर्व धर्मेनोजेते ॥ ४ ॥

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तध्वं ॥ यस्मिन्नेव पिता हिताय यतते
भ्राता च माता सुत सैन्यं दैन्यमुपैति चापचपल यत्रा
फल दौर्बल ॥ तस्मिन्कष्टदशाविपाकसमये धर्मस्तु संवार्मि
त सज्ज सज्जन एष सर्वजगतस्त्राणाय बद्धोद्यम ॥ ५ ॥
त्रैलोक्यं सचराचरं विजयते यस्य प्रसादादिदं योत्रामु
त्र हितावदस्तनुनृतां सर्वार्थसिद्धिप्रद ॥ येनानर्थकदर्थ
ना निजमहःस्सामर्थ्यतो व्यर्थिता तस्मै कारुणिकाय ध
र्मविभवे ऋक्तिप्रणामोऽस्तु मे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेवखत पोतानाहितनेअर्थे वाप जाइ माता पुत्र अत्यंतउद्योगकरेते
तेपण धर्मेनोजप्रतापजाणवो अनेवली धनुष्यनायोगेकरी चपलथयलो जे सैन्यके
लशकर तेपण दैन्यके ० दीनपणाने पामेते तथा जेवखतपोतानी जुजाओतुंबल
निष्फलथायते एवी कष्टअवस्थाना परिणामकालें-पण सक्कनएहबुजे आधर्मरूप
मित्रते पोतानाअंगमां बस्तरजेबुथइ जाणे एक धर्मरूप बस्तरज पहेखुहोयनी एट

જે આંગમાં બસ્તરપહેલા નીપરેંથયીને સર્વજગતના રક્ષણાર્થે યદ્યોગકરેઢે ॥ ૫ ॥
વલી જેહનાપસાયથકી સ્થાવર અને જંગમસહિત જગત શોનેઢે તથા જે આલોકેં
પ્રાણીઓને હિતકરવાને યોગ્યથયીને સર્વઅર્થની સિદ્ધતાને પમાડેઢે જેપોપોતાના
તેજસ્વીસામર્થ્યકરી પાપરૂપવિટબનાનો નાશકરીનારુદ્ધે એહવો જે દયાવત ધર્મરૂપ
પ્રજુ તેને મહારો નમસ્કાર હોજો ॥ ૬ ॥

મંદાક્રાંતાવૃત્તં ॥ પ્રાજ્યં રાજ્યં સુજગદયિતા નંદનાનંદનાનાં રમ્યં
રૂપં સરસકવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વં ॥ નીરોગત્વં ગુણપરિચય
સક્કનત્વં સુબુદ્ધિ કિતુ વ્રૂમઃ ફલપરિણતિં ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ મહોદુંરાજ્ય સુંદરસ્ત્રી પુત્ર પુત્રીઓ રમણીકરૂપ ઘણીજ સરસ કવિતા
કરવાની ચતુરાઈ સુસ્વરપણું આરોગ્યતાપણું ગુણોનોપરિચય તથાસક્કનપણું અને
રૂઢીબુદ્ધિ એતર્વવાના તે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષના ફલઢે ॥ ૭ ॥

॥ અથ દશમનાવાનાટકં વસંતરાગેણ ગીયતે નવિતુમેવદોરેદીરવિજયસરિરાયા એદેશી ॥

પાલય પાલય રે પાલય માં જિનધર્મ ॥ મંગલકમલાકેલિનિકે
તન કરુણાકેતન ધીર ॥ શિવસુખસાધન જવજન્યવાધન જગદા
ધાર ગન્ધીર ॥ પાઠ ॥ ૧ ॥ સિંચતિ પયસા જલધરપટલીનૂતલમમૃત
મયેન ॥ સૂર્યાચંડમસાવુદયેતે તવ મહિમાતિશયેન ॥ પાઠ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ હે જૈનધર્મ તુ મહારુંરક્ષણકર મહારુંરક્ષણકર તુ માગલિકરૂપ લક્ષ્મી
નું ક્રીનાગૃહઢો વલીકરુણાનો સ્થાનકઢો તથા મોહસુખનું સાધનઢો અને સંસારના
સમસ્તજનનો નાશકરનારઢો તેમજ જગતના જીવોને આશ્રયનૂતઢો અનેઅતિગં
નીરઢો ॥ ૧ ॥ જે મેઘનો સમૂહતે પૃથ્વીતલને અમૃત સરસા પાણીયે કરીને સિંચન
કરેઢે અને ચંદ્ર સૂર્ય જે નિત્ય ગગેઢે તેસર્વે તાહરોજ મહિમાઢે ॥ ૨ ॥

નિરાલંબમિયમસદાધારા તિષ્ઠતિ વસુધા યેનાતં વિશ્વસ્થિતિમૂલસ્તં
નં તં સેવે વિનયેન ॥ પાઠ ॥ ૩ ॥ દાનશીલશુજનાવતપોમુખચરિતાર્થીડક
તલોક ॥ શરણસ્મરણકૃતામિદ્ જવિનાં દૂરીકૃતજન્યશોક ॥ પાઠ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ નિરાલંબ પૃથ્વીનેકોડ આધાર નઢતા જેનાઆધારથકી રહેઢે એહવો જગ
તનીસ્થિતીનો મૂલસ્તન જે ધર્મ તેને હું નિત્યપ્રતે વિનય એટલે નક્તિયે કરી સેવુંઢું ॥ ૩ ॥
દાન શીલ શુજનાવ અને તપ એવારપ્રકારેકરી લોકોને ચારિત્રાર્થનો કરનારો અને

જે પ્રાણી આ જગતમા એ ધર્મનો સ્મરણ કરેછે તથા આશ્રય કરેછે તે પ્રાણીના જય તથા શોકને દૂર કરનારો એહવો એ ધર્મછે ॥ ૪ ॥

ક્ષમાસત્યસંતોષદયાદિકસુજગસકલપરિવાર ॥ દેવાસુરનરપૂજિત
શાસન કૃતવદુઃખવપરિહાર ॥ પા ૭ ॥ ૫ ॥ વધુરવંધુજનસ્ય દિવાનિશમસ
હાયસ્ય સહાય ॥ આમ્યતિ ઝીમે જવગદ્દનેંગી ત્વા વાંધવમપદ્માય ॥ પા ૭ ૬
અર્થ ॥ જેનો ક્ષમા સત્ય સંતોષ દયા આદેવેઈને સમસ્તપરિવાર સુંદરછે વલી
દેવતા વૈલ્ય અને મનુષ્યોએ જેની આજ્ઞામાન્યકરીછે તથા અનેક જન્મ જરા મરણ
નો પરિહાર કરનારો તે એ ધર્મજા છે ॥ ૫ ॥ વલીહે ધર્મતુ જેનેકોઈ જાણથી તેનોજા
ઈ તથા જેનેકોઈ સહાયનથી તેને રાત્રિદિવસ સહાયનો કરનાર બાંધવ રૂપઠો તેમ
ઠતા બાંધવરૂપ તુજને મૂકીને પ્રાણીઓ સંસારરૂપ અરણ્યમાં ફિરેછે ॥ ૬ ॥

ઙ્ગતિ ગહનં જલતિ કૃશાનુઃ સ્થલતિ જલધિરચિરેણ ॥ તવ કૃપયા ઽસ્થિલ
કામિતસિદ્ધિર્વદુના કિતુ પરેણ ॥ પા ૭ ॥ ૭ ॥ ઇહ યત્તસિ સુખમુદિતદશાંગં
પ્રેત્યેજાદિપદાનિ ॥ ક્રમતોઙ્ગાનાદીનિ ચ વિતરસિ નિઃશ્રેયસસુખદાનિ ॥ ૮
અર્થ ॥ હે ધર્મરૂપમિત્ર તહારીરૂપાથકી આરણ્ય તે મહોટા નગર જેવો આય તથા
અગ્નિતે પાણીસરસ્વીધાય અને સમુદ્રતે સ્થલ સરસ્વો તુરતયઙ્ગાયછે વધારે સું કહું
તહારી રૂપાથકી પ્રાણીમાત્રના સર્વ મનોરથ પૂર્ણથાયછે ॥ ૭ ॥ આલોકમા જેના
અગ્નેવિપે દયારૂપ ધર્મ ઇદયઆવ્યોછે તો તેને ઇહાપણ પૂર્વોક્તપ્રકારે સુખઆપેછે
અને પરજન્મે ઇદાદિક દેવતાઓની પદવીઆપેછે વલી ક્રમેકરી મોક્ષસુખને આપ
નારા એહવા જ્ઞાનાદિક ગુણઆપેછે ॥ ૮ ॥

સર્વતત્રનવનીતસનાતન સિદ્ધિસદનસોપાન ॥ જય જય વિ
નયવતાં પ્રતિલવિતશાંતસુધારસપાન ॥ પા ૭ ॥ ૯ ॥ ઇતિશાંત
સુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમ પ્રકાશઃ
અર્થ ॥ સર્વશાસ્ત્રોમા નવનીત એટલે માંખણજેવો સારજૂત અને સનાતનકે ૦ શા
શ્વત તથા સિદ્ધિરૂપગૃહનો સોપાન એટલે નિસરણીરૂપ અને જે વિનયવત શિષ્યો
ને શાંતિસુધારસનું પાન કરાવેછે એહવોજે ધર્મ તે જયપામો જયપામો ॥ ૯ ॥
ઇતિશ્રી શાંતસુધારસ ગેયકાવ્યે ધર્મજાવનાવિજાવનો નામ દશમ પ્રકાશ

માલિની વૃત્તં ॥ સપ્તાધોધો વિસ્તૃતા યાઃ પૃથિવ્યશ્ચત્રાકારાઃ સંતિ રત્નપ્રજા
દ્યાઃ ॥ તાન્નિઃ પૂર્ણો યોસ્થ્યધોલોક એતૌ પાદૌ યસ્ય વ્યાયતૌ સપ્તરજ્જુઃ ॥ ૧

અર્થ ॥ હવે ડ્યારમી લોકસ્વરૂપ જાવનાજાવેને સાતઅધોઅધો એટલે એકવી
જાને નીચેનીચે વિસ્તીર્ણ ઉત્ત્રાકારે રત્નપ્રજાદિક સાતપૃથ્વીઓને, તેણેકરી પરિપૂ
ર્ણ એવા અધોલોકરૂપ સાતરજ્જુપ્રમાણે જેના મહોટાબેપગે ॥ ૧ ॥

તિર્યગ્લોકો વિસ્તૃતો રજ્જુમેકાં પૂર્ણો દ્વીપૈરર્ણવાંતૈરસર્યૈઃ ॥ યસ્ય
જ્યોતિશ્ચક્રકાંચીકલાપં મધ્યે કાર્શ્ય શ્રીવિચિત્રં કટિત્ર ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ અંને એક રજ્જુ પ્રમાણ વિસ્તારવત અસંખ્યાતા દ્વીપસમુદ્ધેકરી વ્યાપ્ત એહ
વો તિર્યગ્લોકમાં કુશપણની શોનાયેકરી યુક્તે વલી જ્યોતિષ ચક્રરૂપ કાંચીક
લાપાયે યુક્ત જેનું સુંદર કણદોરોળે ॥ ૨ ॥

લોકોઽધોર્ધ્વે બ્રહ્મલોકે યુલોકે યસ્ય વ્યાસૌ કૂર્પરૌ પંચ રજ્જૂ ॥ લોક
સ્યાંતો વિસ્તૃતો રજ્જુમેકાં સિદ્ધજ્યોતિશ્ચિત્રકો યસ્ય મૌલિઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ જેનો કર્ધ્વલોકે બ્રહ્મનામા દેવલોક પાંચરજ્જુપ્રમાણે વ્યાપ્ત તે કોપરા સ
રસો કૂરપરે અંને જેનું લોકનેઅંતે એકરજ્જુવિસ્તારપણેજે સિદ્ધશિલાતેમસ્તકળે ॥ ૩

યો વૈશાખસ્થાનકસ્થાપિપાદઃ શ્રોણિદિશો ન્યસ્તદસ્તદયશ્ચ ॥ કા
લેઽનાદૌ શશ્વદૂર્ધ્વદમલાદિભ્રાણોપિ શ્રાંતમુઢામચિન્નઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ જેના મથનકરવાના ઢંઢને સ્થાનકેપગે એટલે ઠાસમથન કરવાના ઢંઢની
પરે જેના પગપસરેલાં જેણે પોતાની કટીઉપર વેહાય રાખેલાં એહવોશકો અના
વિકાલાનું નિરતર કંધ્વદમપણે જિતેંડિયથકો શાંતમુઢા ધરીરહ્યોળે પણ ચિન્નનથી ॥ ૪

સોયં ક્લેયઃ પૂરુષો લોકનામા પઙ્કડવ્યાત્માઽ કૃત્રિમોનાદ્યનંત ॥

ધર્માધર્માકાશકાલાત્મસંકેર્ષ્યૈઃ પૂર્ણઃ સર્વતઃ પુજ્જલૈશ્ચ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ પટકવ્યરૂપ જેના આત્માનું સ્વરૂપે જેનેકોડ્યે કલ્પોનથી જેનો જન્મ
અથવા મૃત્યુથપોનથી વલી ધર્મ અધર્મ આકાશ કાલ જીવ અંને પુજ્જલ એપાંચક
વ્યેકરી સર્વસ્થલે પરિપૂર્ણ એવો આ ચંદ્રરાજ લોકનામા પુરુષજાણવો ॥ ૫ ॥

રગરથાનં પુજ્જલાનાં નટાનાં નાનારૂપૈર્નૃત્યતામાત્મનાં ચ ॥ કા

લોઢ્યોગસ્વસ્વજાવાદિજાવૈઃ કર્મતોઢ્યૈર્નૈર્તિતાનાં નિયત્યા ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ વલી જે કાલ યોગ સ્વસ્વજાવાદિકજાવે કર્મરૂપવાજિત્રે નિયતિયેક

રી નાનાપ્રકારના રૂપેકરી નચાવેલા જીવોનું અને નાચનારોજે પુજ્જનરૂપ નાટકી
ઓ તેનું સ્થાન એટલે સ્થાનરૂપે એવો એચઠરાજ લોકનામા પુરુષે ॥ ૬ ॥

એવં લોકો જાણ્યમાનો વિવિક્તયા વિજ્ઞાના સ્યાન્માનસસ્થેયદેતુઃ ॥
સ્થેયં પ્રાપ્તે માનસે ચાત્મનીના સુપ્રાપ્યેવા ડ્યાત્મસૌખ્યપ્રસૂતિ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ એરીતેલોકને વિવક્ત એટલે જુદોજુદો સ્પષ્ટપણે જાણ્યો થકો વિજ્ઞાનીપુરુષો
નામનને સ્થિરકરવાનો કારણ તેહીજથાયઠે જેવારેં મનસ્થિરથયો તેવારેં આત્માને
હિતકરનારી અવ્યાત્મિક સુખની પ્રાપ્તિસુલભથાયઠે ॥ ૭ ॥ સત્તનિર્માલનીવૃત્તે કુલકં
॥ અથ એકાદશજાવનાટક કાફીરાગેણગીયતે આજસચ્ચીમનમોહનો ॥ એદેશી

વિનય વિજ્ઞાવય શાશ્વતં ॥ હદિ લોકાકાશં ॥ સકલચરોચરધા
રણે પરિણમદવકાશં ॥ વિ૦ ॥ ૧ ॥ લસદલોકપરિવેષિતં ગણનાતિ
ગમાન ॥ પંચનિરપિ ધર્માદિન્નિ સુઘટિતસીમાનં ॥ વિ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ વિનયવિજયજી ઉપાવ્યાય પોતાને સમજાવેઝે અરેવિનય શાશ્વતો
ચિરકાલ રહેનારો એહવો લોકાકાશતુ તાહરા હૃદયમાં ધારણકર જેમા સમસ્ત
સ્થાવર અનેજગમપદાર્થોને ધરવાવિપે પૂર્ણઅવકાશે ॥ ૧ ॥ વલીશોજાયમાન અ
લોકેકરી વેષિતકે ૦ વિટુંઘે તથા જે ગણનાકે ૦ પરિમાણ મૂકીને રહ્યોઠે કેમકે
અસંખ્યાતો લોકાકાશઠે માટે, વલી જેનીતીમાધર્માદિક પાંચડબ્યંકરી સુઘટિતકે ૦
રૂમીરચનાયે કરી રચિતઠે એહવો એ ચઠરાજ લોકનામા પુરુષે ॥ ૨ ॥

સમવઘાતસમયે જિનૈ પરિપૂરિતદેહં ॥ અસુમદણુકવિવિધક્રિયા
ગુણગૌરવગેહ ॥ વિ૦ ॥ ૩ ॥ એકરૂપમપિ પુજ્જલૈ કૃતવિવિધવિવર્ત ॥
કાચનશૌલશિખરોન્નતં ક્વચિદવનતગર્ત ॥ વિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી લોકનામા પુરુષનેવિપે શ્રીતીર્થકરદેવ સમુજાતના સમયે પોતાની
આત્માના પ્રવેગેકરીને ચઠરાજલોકના સમસ્તજાગ પરિપૂર્ણકરેઝે તથા અસુમત્કે ૦
પ્રાણી અને અણુકે ૦ પરમાણુ તેમની નાનાપ્રકારની જેક્રિયા અનેગુણ તેનાગૌરવપ
ણાનું સ્થાનરૂજાણુ ॥ ૩ ॥ વલી એ લોકાકાશ પુરુષમા યદપિ રૂપને ધારણકર
નારું એક પુજ્જનડ્યઠે તેણે નાનાપ્રકારના કરેલા એહવા કિહાક મેરૂના શિખરપ્ર
માણેઁંચા સુવર્ણમયપર્વતોઠે વલીકિહાકતો ગર્તા એટલે સ્વામાઓઠે ॥ ૪ ॥

क्वचन तविपमणिमंदिरैरुदितोदितरूपं ॥ घोरतिमिरनरकादिजि-
क्वचनातिविरूपं ॥ वि० ॥ ५ ॥ क्वचिद्धत्सवमयमुज्ज्वलं जयमंगल
नादं ॥ क्वचिदमंदहाहारवं ॥ पृथुशोकविपादं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ वली किहांक तो देवताओंना छुवन तेनी सूर्यकांत मणीरत्ननी शोनावें
करी सुंदररूप पणाना उदयने पाम्योळे एटले उदितोदित रूपनेपाम्योळे वली
किहांक जयंकर अंधकार अने नरकादिके अत्यंत विरूप एटले मागारूप पणाने पा-
म्योळे ॥ ५ ॥ वली किहाकतो उत्सवमयळे एटले उज्ज्वल जयमंगलना वाजि-
ना नादेंकरी युक्तळे तथा किहाकतो अत्यंतशोक अने खेळे करीयुक्त जेमांशी महो
टो हाहाकार शब्द निकलोरहोळे एहवु पुजल डब्यळे ॥ ६ ॥

बहुपरिचितमनंतशो निखिलैरपिसत्त्वैः जन्ममरणपरिवर्तिभिः कृ-
तमुक्तममत्त्वैः ॥ वि० ॥ ७ ॥ इहपर्यटनपराडमुखा. ॥ प्रणमंत जगवं-
तं ॥ शांतसुधारसपानतो धृतविनयमवतंतं ॥ ८ ॥ इतिश्रीशांतसु-
धारसगेयकाव्ये लोकस्वरूपज्ञावनाविज्ञावनो नामैकादशः प्रकाशः

अर्थ ॥ वली लोकमां पुजलनो स्वरूप विशेषें कहेळे जेने जन्म मरणाना योंदे-
री फिरनारा प्राणी पूर्वपूर्व ममत्वनो परंपरायेकरी अनंति अनंतिवार खेडजेन्नु
क्योळे अनेजेनुं सर्वप्राणीओए अनतिवार घणुंपरिचित कखुंळे एहवुए पुजल-
ळे ॥ ७ ॥ माटे हेजीव तुजो आलोकरूप पुरुषमां फिरवानेविपे परादमुग ट-
होय तो शांतसुधारसना पानेकरी विनय धारण करनाराओनुं रक्षण करवा राजा
जे जगवत परमात्मा तेने नमस्कारकर ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतसुधारस गेयकाव्ये लोक-
स्वरूपज्ञावनाविज्ञावनो नाम एकादश प्रकाश

मंदाक्रांतावृत्तां॥यस्माद्विस्मापयितसुमनःस्वर्गसंपद्विलासप्राप्तोत्स-
साः पुनरपि जनिः सत्कुले नूरिजोगे॥ ब्रह्मावैतप्रगुणपद्वीप्राप-
कं नि सपत्न तदुपप्रापं नृशमुरुधियः सेव्यतां बोधिरत्नं ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवेवारमी बोधिर्ज्ञान ज्ञावनाजावेळे जेनाथकी देवताओंपण वि-
स्मयपामे एहवो स्वर्गसंपत्तिनो विलास पामीने जीव आनंद पाम्ना पायले व-
लीजेनाथकी अनेकप्रकारना अत्यंत जोगेंकरी युक्त एहवा रुनाकुला पुनःपुनः ज

न्मथायते तथा परपराये अद्वैत ब्रह्मपदवी पमादवामां जेनेकोइशत्रुनथी जेनीप्राप्ति
पामवी अत्यंतकठीणते एहबुजे बोधरूपरत्न तेनोहेबुद्धिमतो तमसेवनकरो ॥ १ ॥

जुजंगप्रयातवृत्तत्रयं॥अनादौ निगोदांधकूपे स्थितानामजस्रं जनुर्मृ
त्युङ्खलार्दितानां॥परीणामशुद्धि कुतस्तादृशी स्याद्यथा हत तस्माद्भि
निर्याति जीवा ॥ २ ॥ततो निर्गतानामपि स्थावरत्वं त्रसत्वं पुनर्दुर्लभं
देहनाजा ॥ त्रसत्वेपि पंचाक्षर्याप्तसङ्गिस्थिरायुष्कवत्वं दुर्लभं मानु
षत्वं ॥३॥ तदेतन्मनुष्यत्वमाप्यापि मूढो महामोहमिथ्यात्वमायोपगूढः॥
अमन्दूरमग्नौ जवागाधगते पुन क प्रपद्येत तद्वोधिरत्नं ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ पण अनादि कालना निगोदरूप अंधकार तद्रूप कुवामां रहेनारा निर
तर जन्म मरणना ड खेंकरी पीडायला प्राणीओने तेवी परिणामशुद्धि केमथाय
केमके जेयकी महोटा आनंदे सहित जीव निगोद रूप अंधकार कुवामांथी बा
हेरपडेहे ॥ २ ॥ ते निगोदमांथी नीकलीने पण स्थावरमां उपजबुधाय केमके
प्राणीने त्रसपणुं पामबुतो दुर्लभते वली त्रसपणामा पण पंचेडिपपणुं पामबु ड
र्लभते तेमा वलीपर्याप्तिपणु पामबु दुर्लभते तेमापण सङ्गी पंचेडिपपणु दीर्घांशु अ
ने मनुष्यपणुं पामबुतो परमदुर्लभते ॥३॥महामोह मिथ्यात्व तथा माया एणेकरी
युक्त्यको मूर्खप्राणी आ मनुष्यपणुं पामीने सत्ताररूप अगाध खाडामा फिरतो
फिरतो बुड्योयको रहेहे तेप्राणीने बोधिरत्न फरीने शरीरें प्राप्तयसे ॥ ४ ॥

शिखरिणीवृत्तं॥विजिन्ना पंथान प्रतिपदमनलपांश्च मतिन कुयुक्ति
व्यासगैर्निजनिजमतोत्थासरसिका ॥ न देवा सान्निध्य विदधति न
वा कोप्यरसिकस्तदेवं कालेऽस्मिन् य इह दृढधर्मा स सुकृती ॥५॥

अर्थ ॥ धर्मोना जिन्नजिन्न मार्ग अने जिन्नजिन्न स्थानके कुयुक्तिना व्यासगै ए
टले अन्यासे करीने पोतपोताना मतना उदयविपेरसिक एहवा घणामतवाला आ
कालमाहे अनेजो देवतानेपूठवाजइयेतो देव काइ कोइपासे आवतोनथी एमजएह
वो अतिशयवालोपण कोइनथीके जेने पूठि निर्णय करीये तो एवा आ डुप्करकाल
मा जेप्राणी धर्मउपर दृढता राखेहे तेज प्राणी पुण्यवान जाणवो ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तं॥ यावद्देहमिदं गदैर्न मृदितं नोवा जराजर्जरं याव
त्वक्ककदंबकं स्वविषयज्ञानावगाहकम्॥ यावच्चायुरजंगुरं निजहिते ता
वहुधैर्यत्यतां कासारैः स्फुटिते जले प्रचलिते पालि कथं बध्यते ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जिहांसुधी आशरीर रोगाक्रांत ययोनथी तेमज जिहांसुधी आशरीर
जरायेकरी जर्जरीनूतययोनथी तथा जिहांसुधी आ पांचेंडियनो समूह पोतपोता
ना विषयो लेवाने समर्थे अने जिहांसुधी आयुष्य क्लीणययुंनथी तिहासुधी
हेजीव तुं पोताना कव्याणविपे यत्नकर केमके तलोफुटीने पाणी बाहेर नीकली
जसे तोपणे पालते केवी बांधीस ॥ ६ ॥

अनुष्टुप्वृत्तं ॥ विविधोपज्वं देहमायुश्च कृणजंगुरं ॥

कामालव्य धृतिं मूढैः स्वश्रेयसि विलंब्यते ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ आशरीर नानाप्रकारना उपज्वेंकरी युक्तवे आयुष कृणजंगुरवे एमठतां
कोणमूर्ख तेनाउपर संतोष राखी पोताना कव्याणयवाना कार्यमां विलंब करे॥७॥

॥ द्वादशनावनाष्टकं धनश्रीरागेणगीयते ॥ हीचरेहीचरेपीआहिंडोलहेएवेशी ॥

बुध्यतां बुध्यतां बोधिरतिझुल्लेना ॥ जलधिजलपतितसुररत्नयु

क्त्या सम्यगाराध्यतां स्वहितमिह साध्यतां ॥ बाध्यताम

धरगतिरात्मशक्त्या ॥ बु० ॥ १ ॥ चक्रिन्नोज्यादिरिव न

रत्नवो झुल्लेनो भ्राम्यतां घोरसंसारकट्के ॥ बहुनिगोदादिका

यस्थितिब्यायते ॥ मोहमिथ्यात्वमुखचोरलट्के ॥ बु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ जेम समुद्रनापाणीमा पनीगयलुं चितामणीरत्न पाठोहायमां आवबु
अतिझुल्लेनवे तेम बोधिपामवीपण अतिझुल्लेनवे माटेरूमीरीते बोधिलुं आराधनकरी
पोतानुं हितसाधवुं अनेपोतानी शक्तीयेकरी झुर्गतिनो बाधकरवो ॥ १ ॥ घणी नि
गोदादिक कायस्थितिये करी विशाल अने मोह मिथ्यात्वप्रमुख लाखोगमे चोरटा
ये युक्त एहवो आ घोर संसाररूप अरण्यमां फिरनारा जीवोने चक्रवर्तिना नोजन
सरखो मनुष्य जन्म पामवो झुल्लेनवे ॥ २ ॥

लब्ध इह नरत्नवो जनार्णदेशेषु यः स नवति प्रत्युत्तमार्थकारी ॥ जी

वहिसादिपापाश्रवव्यसनिनां माघवत्यादिमार्गानुसारी ॥ बु० ॥ ३ ॥

आर्यदेशस्पृशामपि सुकुलजन्मना ॥ दुर्लभा विविदिषा धर्मतत्त्वे ॥ र
तपरिग्रहजयाहारसंज्ञावर्तिनि हंत मग्न जगद्दुस्थितत्वे ॥ बु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जो आ जगतमा प्राणी अनार्यदेशमा मनुष्यजव पाम्योतो उलटो अन
र्थेनुं कारणथायते केमके जीवहिंसादिक पापाश्रवना व्यसनवाला जीवोतो माघव
ति जे सातमी नरकादिकठे तेना मार्गेनुं कारण थायते ॥ ३ ॥ रूडाकुजमां जन्म
पामेलो होय अनेवली आर्यदेशमा रहेनार होय तेनेपण धर्मतत्व जाणवानी इहा
यवीदुर्जनठे कारणके रतके० मैथुन परिग्रह जय अने अहार ए चार नामना इ
स्थितपणामा सर्वजगत बूमोपडयोते ॥ ४ ॥

विविदिषायामपि श्रवणमतिदुर्लभं धर्मशास्त्रस्य गुरुसन्निधाने ॥ वित
थविकथादितत्तजसावेशतो विविधविक्षेपमलिनेऽवधाने ॥ बु० ॥
॥ ५ ॥ धर्ममाकर्ण्य सबुध्य तत्रोद्यम कुर्वतो वैरिवर्गोऽतरंगराग
द्वेषश्रमालस्यनिजादिको बाधते निहतसुकृतप्रसंग ॥ बु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कदाचकोइने धर्मतत्व जाणवानी इहाहोय अने गुरुसंनिध वेगोहोय
तोपण वृथा विकथारसना आवेशथी नानाप्रकारना विक्षेपेकरी जोतेनुंअंत करण
मलीन यधुहोयतो धर्मशास्त्रोनुं श्रवण दुर्लभहोय ॥ ५ ॥ वली जेप्राणी धर्मेने
साजली धर्मेनेपाम्यो अने धर्मेनेविषे उद्योगपण करवावेगो तेवा प्राणीनेपण पुण्य
रूप प्रसंगना नाशकरनारा जे रागद्वेष श्रम आलस निडा इत्यादिक अंतरंग शत्रु
नो समूहठे तेपीडाकरेठे तेथीतेने धर्मपामबु दुर्जनथायते ॥ ६ ॥

चतुरशीतावहो योनिलक्ष्मिष्वि क तया कर्णिता धर्मवार्ता ॥ प्राय
शो जगति जनता मिथो विवदते रुद्धिरसशातगुरुगौरवार्ता ॥ बु० ॥ ७ ॥
एवमतिदुर्लभात्प्राप्य दुर्लभतम बोधिरत्न सकलगुणनिधानं ॥ कुरु गुरु
प्राज्यविनयप्रसादोदित ॥ शातरससरसपीयूषपान ॥ बु० ॥ ८ ॥

इ० शातसुधारसगेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनो नामद्वादश प्रकाश

अर्थ ॥ माटे अहोइति आश्चर्य हेजीव चोरासीलक्ष जीवा योनीमां किहां
पण ते धर्मेनीवात साजली हसेके अर्थात् नहीज साजली हसे केमके घणुकरिने
आ जगतमा रुद्धिगरव रसगरव सातागरव एअण महोटा गारवेकरी पीडायला
लोकोतो परस्पर एकबीजा साथे वादकरेठे पणधर्मेनी वातोसाजली धर्ममार्गे प्रव

नैतानयी ॥७॥ एम अतिदुर्जन वस्तु करता पण विशेष दुर्जन अने समस्त गुणतुं
नियानएवु जे बोविरत्न ते पामीने गुरुनो अत्यंत विनयकखो तेणेकरीने प्राप्तयथुं ए
हवु जे शांतिसुधारस रूप जलोअमृत तेनु तु पानकर एमांकर्ताये पोतातुं नाम पणसु
चयुं ॥ ८ ॥ इतिश्री शांतिसुधारस गेयकाव्ये बोधिजावनाविजावनोनाम द्वादश.प्र
काश. एरीते अनित्यादिक वारजावनाओनो अधिकार संपूर्णथयो ॥

अनुष्ठुवृत्तं ॥ सधर्मध्यानसंध्यानहेतव. श्रीजिनेश्वरै. ॥ मैत्रीप्रचृतयः
प्रोक्ताश्चतस्रो जावनाः पराः ॥ १ ॥ तथाहुः॥मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्य
रथ्यानि नियोजयेत् ॥ धर्मध्यानमुपस्कृत् तद्धि तस्य रसायनं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे मैत्र्यादिक चारजावनाओ जावेठे श्रीतीर्थकरदेवे सत्यधर्मध्याननी
धारानी हेतुनूत मैत्रीआवेदेइने बीजी चारजावनाओ कहीठे ॥१॥ ते श्रीतीर्थकरदेवे
कहीठे तेमज नावियेठैये १ मैत्री २ प्रमोद ३ कारुण्य अने ४ माध्यस्थ्य एचारजाव
नाते धर्मध्यानना जूपणार्थे एटले धर्मध्याननी शोचानेअर्थे योजना करीयकी व्या
वनारने चारजावनायुक्त जे धर्म ते रसायन (आंधी) तुल्य थायठे ॥ २ ॥

उपजातिवृत्तं॥मैत्री परेपां हितचितनं यत् नवेत्प्रमोदो गुणपक्षपात.॥
कारुण्यमार्तागिरुजां जिहीर्षेत्युपेक्षां दुष्टधियामुपेक्षा ॥ ३ ॥ सर्वत्र
मैत्रीमुपकल्पयात्मन् चित्यो जगत्यत्र न कोपि शत्रु. ॥ कियद्दिन
रथ्यायिनि जीविते ऽस्मिन् किं खिद्यते वैरिधिया परस्मिन् ॥ ४ ॥
सर्वेप्यमी बंधुतया ऽनुज्जताः सहस्रशोऽस्मिन्नवता नवावधौ ॥ जी
वास्ततो बंधव एव सर्वे न कोपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥ ५ ॥
सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्रागजाल्घ्नीजगिनीस्तृपात्र ॥ जी
वा प्रपन्नावदुःशस्तेदेतत्कुटुबमेवेति परो न कश्चित् ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जे बीजानाहिततुं चितनकरवु ते मैत्रीजावना जाणवी गुणीनो पक्षपा
तकरवु ते प्रमोदजावना जाणवी दुखीप्राणीना दुख डुरकरवानी इगाराखवी ते का
रुण्यजावना दुष्टबुद्धीवत प्राणीउपर उपेक्षाकरवी ते उपेक्षणजावना ॥ ३ ॥ हेआ
त्मातु सर्वत्र मैत्रीतापणुंकर एटले आजगतमा कोइपण महारो शत्रुठे एहयो तु
ताहरो मनमा बीजकुज लावीसनही केमके थोडादिवस रहेनारो अल्पमात्र ताह
रो जीवतव्यपणुने तेमा बीजाउपर शत्रुबुद्धि राखीने सुं वृथा खिन्नथायठे ॥ ४ ॥

हेजीव आसंसारसमुद्रमा ए समस्तप्राणीसाथे हजारोवखत ते नाइपणो अनुन
व्यो तेमाटे एसर्व ताहरो नाइओजणे पण कोइ तहारो शत्रुनथी एवीरीते तुजाण
॥ ५ ॥ सर्वजीवो मात्र, ससारमा माता पिता बंधु काको पुत्र पुत्री स्त्री, बहेन
गोरानीस्त्री इत्यादिकरीते ताहरीसाथे शोकडो वखत सगपण करीचुकाणे तेमाटे
एसर्व ताहारो कुटुंबजणे पण एमाकोइ परकीयनथी एमविचारी सर्वजतु उपर मे
त्रिता पणु आदर ॥ ६ ॥

इइवजाटतदया॥ एकेडियाद्या अपि हंत जीवा. पंचेंडियत्ताद्यधि
गत्य सम्यक् ॥ बोधि समाराध्य कदा लज्जते नूयो नवभ्रांतिनिया
विरामं ॥ ७ ॥ या रागरोपादिरुजो जनानां शाम्यतु वाक्काय
मनोजुहस्ता ॥ सर्वेप्युदासीनरसरसतु सर्वत्र सर्वे सुखिनो जवंतु ॥ ८ ॥
अर्थ ॥ फिरी हेजीव तु एवो विचारकर के आ ससारमां जे एकेडियादिक
जीवोणे तेपण रुडाप्रकारे पचेडियादिकपणु पामीने ज्ञानाराधनाकरी कोइकाजेंप
ण ससारमा नमवारूप नयतुं अंतकरसे एवुजाणीने तेजीवोनी साथे पण मित्रता
कर ॥ ७ ॥ बलीजे प्राणीओने रागदेषादिरूप पीडा मन वचन कायाना छुनयो
गोनो डोहकरेणे तेसर्वप्राणी उदासीनतापणुं पामीने सर्वलोक सुखीयाओ एवोमे
त्रीपणु तु सर्वजीवो उपर राख ॥ ८ ॥

॥ अथ त्रयोदशजावनाष्टक देशाखरागेणगीयते रेजीवजिनधर्मकीजिये एवेशी ॥
विनय विचितय मित्रतां ॥ त्रिजगति जनतासु ॥ कर्मविचित्रतया गति
विविधा गमितासु ॥ वि० ॥ १ ॥ सर्वेते प्रियबांधवा नहि रिपुरिह
कोपि ॥ माकुरु कलिकलुप मनो निजसुकृतविलोपि ॥ विन० ॥ १॥

अर्थ ॥ हेविनय आ त्रयलोकमा कर्मनी विचित्रतायेकरी नानाप्रकारनी तिर्थ
चाडिक गतिओने पामेलाप्राणी जे ठे तेसर्वप्राणीमात्रना समूहउपर तु मित्र
तानाव राख केमके एसर्व ताहरो परमप्रिय बांधवजणे पण एमाकोइ तहारोशत्रु
नथी माटे फोकट मनने क्वेजेकरी कलुपता मकर कारणके कोधजेणे ते तहारो
पोतानाज पुण्यनो नाशकरनारोणे ॥ १ ॥ १ ॥ ए बेकाव्यनो अर्थएकगोठे.

यदि कोपं कुरुते परो निजकर्मवशेन ॥ अपि नवता कि नूयते
हृदि रोपवशेन ॥ वि० ॥ ३ ॥ अनुचितमिह कलह सतां ॥ त्यज
समरसमीन ॥ नज विवेककलहंसता ॥ गुणपरिचयपीना ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ माटे जो बीजोकोइ पोताना कर्माधीनपणाथकी ताद्वाराउपर क्रोधकरे
ठे तो तुपण तद्वाराहृदयमा तेनाउपर क्रोध शावास्ते करेठे ॥ ३ ॥ अरेजीवतु स
मतारूप पाणीना तलावतुं मत्स्यइने सत्पुरुषोने अयोग्य एहवुजे कलह तेनेमू
कीआप अनेगुणोनो परिचय करवाने पुष्टकारी एहवुजे विवेकरूप सरोवर तेमां
रमण करवाने हंस जेवो था ॥ ४ ॥

शत्रुजना सुखिन समे मत्सरमपहाय ॥ संतु गंतुमनसोप्यमी
शिवसौख्यगृहाया॥वि०॥५॥सकृदपि यदि समतालवं हृदयेन जि
हति ॥ विदितरसास्तत इह रतिं स्वत एव वहन्ति ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीवतुं समस्त शत्रुलोकोनी मंमलीउपर मत्सरतानावनो त्यागकरी
ने परमसुखीथा अने मोक्षरूप सुखना घरने जाणवाने ताहरुं मनकर ॥ ५ ॥ जोए
कवारपण समताना जवतुं ताद्वारा हृदयमा आस्वादन करीस तो रसज्ञथइने सम्य
कउपर पोतानी मेलेज प्रीतिकरीस ॥ ६ ॥

किमुत कुमतमदमूर्छितां ध्रुतिषु पतन्ति जिनवचनानि कथं ह हा
न रसाद्रुपयन्ति॥वि०॥७॥ परमात्मनि विमलात्मनां परिणम्य वसं
तु ॥ विनय समामृतपानतो जनता विलसन्तु॥वि०॥८॥ इति श्रीशांत
सुधारसगेयकाव्ये मैत्रीभावनाविभावनोनाम त्रयोदश प्रकाश.

अर्थ ॥ हे जीवतु शावास्ते कुमतायेकरी मूर्छितथइने नरकमांपडेठे अने शांत
रसधीज नरेला श्रीतीर्थकरदेवना वचनोतुं केम संरक्षण करतो नथी ॥ ७ ॥ निर्म
लअत करणवाला जीवोनामन परमात्माना स्वरूपनेविपेज परिणत थइ रहो
अने लोकोनासमूह ते समतारूपी अमृतना पानेकरी विनयनो विलासपामो॥८॥
इति श्री शांतसुधारस गेयकाव्ये मैत्रीभावनाविभावनो नाम त्रयोदश प्रकाश.

स्त्रग्धरावृत्तां धन्यास्ते वीतरागा. कृपकपथगतिक्षीणकर्मो
परागास्त्रैलोक्ये गंधनागाः सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरा
गाः॥अध्यारुह्यात्मशुद्ध्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधा
रामारान्मुक्ते प्रपन्नाः कृतसुकृतशतोपाजिताहृत्यलक्ष्मी
॥१॥तेषां कर्मक्षयोत्थैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावैर्गायं

गाय पुनीमस्तवनपरिणतैरष्टवर्णरिपदानि ॥ धन्यां मन्ये र
सङ्गा जगति भवतस्तोत्रवाणीरसङ्गामङ्गा मन्ये तदन्या
वितथजनकथाकार्यमौख्यमग्ना ॥ १ ॥ निर्ग्रन्थास्तेपि ध
न्या गिरिगहनगुहागव्हरांतर्निविष्टा धर्मध्यानावधाना
समरससुहिता पङ्कमासोपवासा. ॥ येन्येपि ज्ञानवंत
श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशा. शांता दाता जिताक्ता
जगति जिनपते शासनं चासयति ॥ ३ ॥ दानं शीलं
तपो ये विदधति गृहिणो जावनां जावयंति धर्मं धन्या
श्रुतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धया राधयंति ॥ साध्य श्राध्य
श्रुतधन्या श्रुतविदशधिया शीलमुजावयंत्यस्ता न्सर्वान्
मुक्तगर्वा प्रतिदिनमसकृद्भाग्यभाजस्तुवंति ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे प्रमोद जावना जावेळे रूपकश्रेणीना मार्गमा प्रवेशकरवाने कर्म
रूपमलने जेणे, क्षीणकष्टुळे अने त्रणलोकमां गंधहस्तिसरखा स्वस्वजावमा रमण
करनारा सहजउदयने पामेला केवलज्ञानेकरी जागृतथगुळे वैराग्यजेहनु एहवा
श्रीवीतराग एटले तीर्थकरनेधन्यते केमके जे आत्मगुदिकरीने पूर्ण चड्कलास
रिखी निर्मल जे ध्यानधारा तडूप अनंतपुण्यना समूहेकरी सपादनकरेली तीर्थ
करनीजक्षी तेतुं आराधनकरी मुक्तिनेप्राप्तथायते ॥ १ ॥ श्रीविनयविजयजी उपा
ध्यायकहेळे के दु ते तीर्थकरोना कर्मकृपयकी उत्पन्नथयाजे घणा गुणना समूह
तेनी स्तुतिकरवाविषे जेहना परिणामहोयते एवा आत्माना निर्मलस्वजावे सहित
तीर्थकरनी स्तुति करीकरीने वरणना आठस्थानकोप्रते पवित्रकरंतुं अने आ जग
तमा तीर्थकरोनी स्तुतिना रसने जाणनारी जिब्हाने धन्यमानुतुं तेविना बीजीजे
निष्फल लोकवार्ता अने कार्याना वाचालपणामा वर्चनारी जिब्हाने मूर्खतुल्य
मानुहु ॥ २ ॥ वली पर्वतमा अरण्यामा गुफागुहिरमा निवासकरीने धर्मध्यान उ
पर एकाग्रचित्त राखनारा तथा सम्यक्तरूप रसेकरी सतुष्टयला वली पद्द मास
विगेरेना उपवास करनारा एहवा जे निर्ग्रन्थसाधु तेनेपण धन्यते तथा वली बी
जाजे ज्ञानीपुरुषो शास्त्रउपर पसरेली बुद्धियेकरी धर्मोपदेशआपेते अने शातगुणी
दातगुणी जितेडिय एहवा महापुरुष जे जगतमा प्रवर्तताथका श्री तीर्थकरदेवना

શાસનને પ્રકાશિતકરે છે તેને પણ ધન્ય છે ॥ ૩ ॥ વલીજે ગૃહસ્થાવાસમાં રહ્યાથકા
પણ સુપાત્રને દાનઆપે છે શીજીપાણે તપકરે છે જાવનાઓ જાવે છે તથા ચારપ્રકા
રે કરી ધર્મધ્યાનને આરાધે છે અને પુષ્પશ્રદાયે શાસ્ત્રનું આરાધન કરે છે તેને પણ
ધન્ય છે વલીજે સાધ્વી તથા આધિકાઓ શાસ્ત્રથી સ્વચ્છ થયેલી બુદ્ધિયે શીજીપાણે
છે તેને પણ ધન્ય છે એરીતેં હે જાગ્યવત જગ્યપુરુષો તમે સર્વથા ગર્વમૂકીને એ પૂર્વોક્ત
સમસ્ત ઉત્તમપુરુષોની નિત્યપ્રતે નિરતર સ્તુતિકરો કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય ॥ ૪ ॥

ઉપજાતિવૃત્તં ॥ મિથ્યાદૃશામપ્યુપકારસારં સંતોષસત્યાદિગુણપ્રસા
રં ॥ વદાન્યતાયૈન ચક્રપ્રકારં માર્ગાનુસારીત્યનુમોદયામઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ એ પૂર્વોક્ત સમ્યક્ દૃષ્ટી જીવની સ્તુતિ કરવી તે તો શ્રેષ્ઠજ છે પરંતુ અમે
મિથ્યાદૃષ્ટીનો પણ ઉત્તમ ઉપકાર જાણીએ એ કારણ કે જો તેમનો સંતોષ સત્યા
દિક ગુણનો પ્રસાર તથા દાતારપણું અને વિનયના પ્રકાર દેખાવાના માર્ગાનું
સારી છે તો એવો જાણીને તેની પણ અનુમોદના કરીએ ॥ ૫ ॥

સ્રગ્ધરાવૃત્તં ॥ જિહ્વે પ્રવ્હી નવ ત્વં સુકૃતિસુચરિતોદ્ધારણે સુ
પ્રસન્ના ખૂયાસ્તામન્યકીર્તિશ્રુતિરસિકતયા મઽથ કણૌં સુક
ણૌં ॥ વીદ્યાન્યપ્રૌઢલક્ષ્મી દ્રુતમુપચિનુતં લોચને રોચનત્વં
સંસારેઽસ્મિન્નસારે ફલમિતિ નવતાં જન્મનો મુખ્યમેવ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ હે જીવો જો તમે સરજાઓ અને પુણ્યવાન પુરુષોના પુણ્યનો ઉચ્ચાર કર
વાને પ્રસન્ન છો એટલે આજ અમારા કાન બીજા પુણ્યવાન પુરુષોની કીર્તિ શ્રવણ
ના રસિકપણે કરી સુકર્ણરહો અને બીજાની પ્રૌઢ એથર્થતાજોડને અમારી ચંતુ
પ્રકાશપણાને ધારણકરો એવા જો તમારા વિચાર છે તો આ સંસારમા એજ તમારા
જન્મ સફળ પણાનો મુખ્ય ફલ છે ॥ ૬ ॥

ઉપજાતિવૃત્તં ॥ પ્રમોદમાસાથ ગુણૌં પરેપાં યેપાં મતિ સઙ્ગતિ સા
મ્યસિંધૌ ॥ દેદીપ્યતે તેપુ મનઃપ્રસાદે ગુણાસ્તથૈતે વિશદીજવંતિ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ બીજાના ગુણો સાંજલી સતોષપામિને જેની બુદ્ધિ સમતારસરૂપ સમુદ્ધ
ધી સંલગ્ન થાય છે તે પ્રાણીના મનનો પ્રસાદ દેદીપ્યમાન થાય છે તેમજ તેના પોતા
ના ગુણ પણ સર્વ સ્વ થાય છે ॥ ૭ ॥

॥ अथ चतुर्दश जावनाष्टकं टोडीरागेणगीयते ऋषजकीमेरेमनजगतिवशीरीएदेशी ॥

विनय विज्ञावय गुणपरितोषं ॥ ध्रुवपदं ॥ निजसुकृता

सवरेषु परेषु ॥ परिहर दूरं मत्सरदोष ॥ वि० ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हेविनय तું गुणीपुरुषनागुण उपर सतोष करवु मनमालाव अने पो
ताना पुण्यप्राप्तिनावस्वते बीजाउपर मत्सरकरवापणाना दोषने दूरकर ॥ १ ॥

दिष्टाय वितरति बहुदानं वरमयमिह लज्जते बहुमान ॥ किमिति
न विमृशसि परपरमाग ॥ यद्विजजसि तत्सुकृतविज्ञागं वि० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ अमुक मनुष्य अत्यंत दानआपेठे एवढु कव्याणकारक कामकरेठे अथ
वा अमुकपुरुष अमुकस्थानके बहुमानपामेठे एणघणुजरुमुठे एहवो रूडोविचार
तु केमकरतो नथी ठेकाणेठेकाणे लोकोना गुणोत्कर्ष करवा एहिज सुकृत विज्ञागं २
येपां मन इह विगतविकारं ॥ ये विदधति भुवि जगडुपकारं ॥

तेपां वयमुचिताचरितानां ॥ नाम जपामो वारंवारं ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ आ जगतमां जेना मननेविषे कोइप्रकारनो विकारनथी एटले निर्विका
रीनता पृथ्वीनेविषे लोकोनो उपकारकरेठे एहवा पवित्र सदाचारी पुरुषोना नाम
अमें वारवार जपियेठैयें ॥ ३ ॥

अहह तितिक्तागुणमसमानं ॥ पश्यत जगवति मुक्तिनिदानं ॥ येन
रुपा सह लसदजिमानं ॥ ऊटिति विघटते कर्मवितानं ॥ वि० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेनीवरावरी करवाने कोई समर्थनथी एहवो मुक्तिनुं कारणजे कृमा
गुण ते श्रीतीर्थकरदेव नोजूओ के जेपोकरी क्रोधसहित अजिमानेकरी शोचना
रो एहवोजे कर्मनो समूह ते तुरत नाशपामेठे ॥ ४ ॥

अदयु. केचन शीलमुदार ॥ गृहिणोपि परिहृतपरदारं ॥ यश इह
सप्रत्यपि शुचि तेपा ॥ विलसति फलिताफलसहकार ॥ वि० ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ जेगृहस्थो परस्त्रीनुं त्यागकरी महोदुं शीलव्रतपालेठे ते हमणापण आ
जगतमा पवित्र यशें फलीनूत यथायका सफल आबाना वृद्धसरिखाशोनेठे ॥ ५ ॥

या वनिता अपि यशसा साकं कुलयुगलं विदधति सुपताकं ॥
तासा सुधरितसंचितराकं ॥ दर्शनमपि कृतसुकृतविपाकं ॥ वि० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ बलीजे स्त्रीओपण शीज पालीने पोताना मावित्र तथा ससरा वस्त्रे कु

लोने यशनी सुपताकके० ध्वजाकरेठे एवीस्त्रीओनो पुण्य परिपाके करी प्राप्तय
येतुं जेदर्शन ते पण पुण्यरूप धननुंज संपादकठे ॥ ६ ॥

तात्विकसात्विकमुजनवतंसाः ॥ केचन युक्तिविवेचनहसाः ॥ अलम
कृत किल नुवनाजोगं ॥ स्मरणमनीपां कृतशुभयोगं ॥ वि० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ खरेखरा सत्वगुणने धारणकरनारा सक्कनलोकोना मस्तकना नूपणस
मान अने जेम हंस दूय तथापाणीनो विवेचनकरेठे तेनीपरं युक्तियेकरी विवेचन
नाकरनारा एहवा जे सर्वोत्कृष्टप्राणीठे ते आ त्रणेनुवनने शोभायमान करवाने
तत्परठे तो तेवापुरुषोनुं स्मरणकरतुं ते पण शुभयोगनो करनारथाय ॥ ७ ॥

इति परगुणपरिज्ञावनसारं ॥ सफल्य सततं निजमवतारं ॥ कुरु

सुविहितगुणनिधिगुणगानां ॥ विरचय शांतसुधारसपानं ॥ वि० ॥ ८ ॥ इति

श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावनाविज्ञावनोनामचतुर्दशः प्रकाशः

अर्थ ॥ हे आत्मा एपूर्वोक्तरीते परनागुणनो विचार करतुं एहिज जेमां सार
ठे एबु आ तहारो पोतानो अवतार तेने तुं निरंतर परनागुणो स्मरणकरीने सफ
लकर तथा शुद्धगुणोना निधि एहवाजे मनुष्यो तेना गुणोनुं गायनकर अने शां
तसुधारसतुं पानकर ॥ ८ ॥ इति श्री शांतसुधारसगेयकाव्ये प्रमोदज्ञावना वि
ज्ञावनो नाम चतुर्दशः प्रकाशः ॥

मालिनीवृत्तं ॥ प्रथममशनपानप्राप्तिवांगविहस्ता स्तदनु वस

नवेशमालंकृतिव्यग्रचिता ॥ परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेडि

यार्थान्सततमनिलपतः स्वस्थतां कास्सुतीरन् ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हवे कारुण्यजावना जावेठे प्रथमतो अशनपान प्राप्तिकरवानी इष्टा
ये व्याकुलथयजा तदनतर वस घर अलंकार इत्यादिकोनी प्राप्ति करवाने विषे जे
मनुचित व्यग्रथयुंठे तेवारपडि लग्नकरवानी इष्टा तेपडि पुत्रपुत्री प्राप्त करवानी
इष्टा अने इंडियार्थे पाचइंडियोना त्रेवीस विषयोतेप्रते इष्टनार एहवाजे संसार
वासी जीवो तेकेवीरीते स्वस्थ थाय ॥ १ ॥

शिखरिणीवृत्तं ॥ उपायानां लक्षैः कथमपि समासाद्य विजयं नवा

न्यासात्तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदयं ॥ अथाकस्मादस्मिन्विकिर

ति रजः क्रूरहृदयो रिपु र्वा रोगो वा जयमुत जरा मृत्युरथवा ॥ १ ॥

अर्थ ॥ हे प्राणी तुम्हा जगतमां लक्षावधि उपायोकरिने कोइपणरीते ऐश्वर्य
ता मेलवी जन्मोजन्मना अन्यासैकरी तेहनाउपरज मनने स्थिर राखेने पण एना
उपरतो एथीअनतर जे अकस्मातिक कूर हृदयवत शत्रु किंवा रोगप्राप्ति नय जरा
अथवा मृत्यु एटलावाना धुलनाखेने ॥ २ ॥

स्त्रग्धरावृत्त ॥ स्पर्थते केपि केचिद्वधति हृदि मिथो मत्सरं
क्रोधदग्धा युध्यते केरुप्यक्षा धनयुवतिपशुक्षेत्रपजादिहेतोः ॥
केचित्त्रोनाल्लभन्ते विपदमनुपद दूरदेशानटंतः ॥ किं कुर्म
किं वदामो नृशमरतिशतैर्व्याकुल विश्वमेतत् ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ कोइ क्रोधेकरी दग्धययायका द्वेषकरेने कोइ परस्पर हृदयमां मत्सर
धरेने केटलाक कोइना संभ्यानठता स्वठदपणे इव्य स्त्री पशु क्षेत्र गाम इत्यादिको ने
वास्ते लडेने वली कोइक लोनेकरी विपत्तिये नोगित ययायका दूर देशांतरोमां रटन
करीकरीने व्यामूढथायने तो हवे सुं करिये अने सुं बोलिये आ जगत तो अत्यंत
शेकडा ड खेकरी व्याकुलने ॥ ३ ॥

उपजातिवृत्तत्रय ॥ स्वयं खनंत स्वकरेण गर्तान्मध्ये स्वयं तत्र य
था पतन्ति ॥ तथा ततो निष्क्रमण तु दूरे ऽधोद प्रपातादिरमति
नैव ॥ ४ ॥ प्रकल्पयन्नास्तिकतादिवादमिदं प्रमादं परिशीलयंत
॥ मन्ना निगोदादिपु दोपदग्धा डरंतडुखानि हहा सहते ॥ ५ ॥
शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ॥ रुजः
कथंकारमथापनेयास्तेपामुपायस्त्वयमेक एव ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ प्राणीपोते पोतानेहाथे खाडोखोदीने तेमा एवीरीते पडेनेके फरीकोइ
प्रकारे तेमाथी नीकलबुतो दूररुधु परतु उलटो नीचेनीचे जइपडवु तेतुं किंवारे
अंतज आवनार नथी एटलो उडोखाडो खोवेने ॥ ४ ॥ जे नास्तिकादिक वादक
टपीने प्रमादनां अन्यासकरनारा दोषेकरी दग्धययीने निगोदादिकमा बुमारह्या
यका जेनोअत पणुंजमागे एहवा महा क्लेशकारी ड खोने सोसेने तो हाहा इतिखे
वे एवात केटली खेवजरेलीने ॥ ५ ॥ जेप्राणीहितोपदेश सांजजतोनथी अने धर्म
लेश्याने तो मनेकरीपण स्पर्श करतो नथी तेप्राणीना ड खो सीरीते दूरकरीये तेनो
आ एकज उपायने तेआगलना श्लोकमा कहेने ॥ ६ ॥

અનુપ્લવૃત્ત ॥ પરહુ સ્વપ્રતીકારમેવં ધ્યાયંતિ યે હૃદિ ॥

લજ્જતે નિર્વિકારં તે સુખમાયતિસુંદરં ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જેપ્રાણી પૂર્વોક્તપ્રકારે બીજાના હુ સ્વોનો પ્રતીકાર હૃદયમાં ધરેછે તેણે કરી જેના પરિણામ સુંદરથાયછે તેને નિર્વિકારી સુખ પ્રાપ્તથાય ॥ ૭ ॥

॥ પચ્ચદશજાવનાષ્ટકં રામકુલીરાગેણ ગીયતે ॥ હમારો અંબરદેહુસુરારી એદેશી ॥

સુજના જગત મુદા જગવંતં સુજનાજગત મુદા જગવંતં ॥ ધ્રુવપદં ॥

શરણાગતજનમિહ નિષ્કારણકરુણાવંતમવંતરે ॥ સુજ ૦ ॥ ૧ ॥

અર્થ ॥ હેસદ્જ્ઞનો આ જગતમાં કારણવિના દયાના પાલનારા અને જે પોતાને શરણે આવ્યો તેનીરક્ષાના કરનારા જે જગવતછે તેને તુમે હંપંકરી નજો ॥ ૧ ॥

ક્ષણમુપધાય મન. સ્થિરતાયાં પિવત જિનાગમસારં ॥ કા
પથઘટનાવિકૃતવિચારં ત્યજત કૃતાંતમસારં રે ॥ સુજ ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ એકક્ષણમાત્ર પોતાનો મનસ્થિરકરી જૈનાગમના સારતું પાનકરો અને જે કલ્પોમા કુલ્લિત માર્ગની ઘટનાયે કરી આપણો વિવેક વિકારવત થાયછે એવા અસાર નિંદનિક કલ્પનો ત્યાગકરો ॥ ૨ ॥

પરિહરણીયો ગુરુરવિવેકી ભ્રમયતિ યો મતિમંદં ॥ સુગુરુવચ
સકૃદપિ પરિપીતં પ્રથયતિ પરમાનંદં રે ॥ સુજ ૦ ॥ ૩ ॥

અર્થ ॥ અવિચારિતગુરુનો સંગમૂકો કેમકે જે ગુરુઓ મંદબુદ્ધિવત પુરુષોત્તે ગ્રાંતિ સહિત કરેછે અને સુગુરુના વચનો જો એક વચ્ચે સાંજલ્યા તોપણપરમાનંદ વત્પન્નકરેછે તે કુમતતમોજરમીલિતનયનં કિમુ પૃચ્છત પંથાનં ॥ દધિબુધ્યા
નર જલમંથન્યાં કિમુ નિદધત મંથાનં રે ॥ સુજ ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ કુમતરૂપી અધારેકરી જેની આંખોઢકાંડ ગયલીછે તેવાપ્રાણીને મોક્ષ માર્ગનો રસ્તોહું પૂઠબુ હેજોકો તમે દહીની બુદ્ધિયે પાણીનેવિષે મથનિકાને કેમ નાંખોઢો કેમકે એ પાણીમાથી કાંડ માંચણ નિકલવાતું નથી ॥ ૪ ॥

અનિરુદ્ધ મન એવ જનાનાં ॥ જનયતિ વિવિધાતંકં ॥ સપ

દિ સુખાનિ તદેવ વિધતે ॥ આત્મારામમશકં રે ॥ સુજ ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ ॥ પોતાનુંમન પોતાને સ્વાધીન ન રાખ્યો ઠતા તેહિજ પોતાને નાનાપ્રકાર

नाडु खो उत्पन्नकरेवे अने तेहिज मनपोताने स्वाधीन राख्योठता आत्मारामने
निशकपणे विविध प्रकारना सुखआपेवे ॥ ५ ॥

परिहरताश्रवविकथागौरव मदनमनादिवयस्य ॥ क्रियतां
सांवरसाप्तपदीन ॥ ध्रुवमिदमेव रहस्यम् रे ॥ सुज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे सज्जनो तमे आश्रव अने विकथातुंजे गौरवपणु तथा अनादिकालतुं
मित्रजे कामदेव तेनी साथे मित्रतानो त्याग जाव करीने संवररूप सन्मित्रकरो ए
हिज एक गुप्त तत्ववे ॥ ६ ॥

सह्यत इह कि जवकांतारे ॥ गदनिकुरंबमपारं ॥ अनुस
रताहितजगडुपकार जिनपतिमगदंकार रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेजीव आ ससाररूप अरण्यामा रागदेषादिक अपाररोगना समूहने
तु सोसेवे तेनो त्यागकरी ने जगतना उपकार करनार अने ससारीजीवोने राग
देष मद मत्सर इत्यादिक रोगोनो निवारणकरी निरोगताना आपनार एहवा श्री
तीर्थकरदेवरूप आपथनी सेवनाकर ॥ ७ ॥

शृणुतैकं विनयोदितवचनं नियतायतिहितरचनं ॥ रचयत सुकृत
सुखशतसंधान शांतसुधारसपानं रे ॥ सुज० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पचदश प्रकाश ॥

अर्थ ॥ माटेहे ज्यो विनयविजयजीना कहेला अथवा विनयेकरीने कहेला
आ ग्रंथमाहेला वाक्यो तेने एक नियमे करी एटले तदाकार वृत्तिये करी बराबर
ध्यानराखीने सानलो ए वचनो सानलवाथी उत्तरफलनी प्राप्तियवाना कालनेविपे
हित रजनना करनारावे एहबुजाणीने ए वाक्यो ते एकनियमथी सांजलो ॥ ८ ॥ इति
श्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पचदश प्रकाश ॥

पंचापि शालिनीवृत्तानि ॥ श्रान्ता यस्मिन् विश्रम सश्रयंते रुग्णा प्री
ति यत्समासाद्य सद्य ॥ लज्जं रागदेषविद्वेषिरोधादौदासीन्य सर्व
दा तत्प्रियं न ॥ १ ॥ लोके लोका जिन्नजिन्नस्वरूपा जिन्नैर्जिन्नै कर्म
जिर्मर्मजिन्नि ॥ रम्यारम्यैश्चेष्टितै कस्यकस्यतद्विद्विस्तूयते रुण्यते
वा ॥ २ ॥ मिथ्याशसन्वीरतीर्थेश्वरेण रोक्षुं शेके न स्वशिष्यो जमा
लि ॥ अन्य कोवा रोत्स्यते केन पापात्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनी

नं ॥ ३ ॥ अर्हंतोपि प्राज्यशक्तिस्पृशः किं धर्मोद्योगं कारयेयुः प्र
सह्य ॥ द्युः शुद्धं कितु धर्मोपदेशं यत्कुर्वाणा छस्तरं निस्तरति ॥ ४
तस्मादौदासीन्यपीयपसारं वारंवारं हंत संतो लिहंतु ॥ आनंदा
नामुत्तरंगतरंगैर्जीवन्निर्जुज्यते मुक्तिसौख्यं ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमी माथ्यस्थ जावना जावेळे जेमकोइप्राणीने थाकचडेलो
होयते प्राणी विश्रांतिनास्थानके विश्रांतिलेळे तेमज उदासीनता जेतेते संसार
रूप अरण्यमां भ्रमणकरनारा प्राणीने विश्रांतिलेवानुं स्थानकळे अने जेनेजोइ
रोगीपुरुष तत्काल प्रीतिवतथायळे एटले गमेतेवा रोगेकरी पीडितहोय तथापि
जेने उदासीनता पणुं प्राप्तयुं तो तेने ते रोगनी व्याधि कांइपण जाणवामां न
आवता उलटो हर्षवधेळे वली जेनीप्राप्ति राग अने द्वेषरूप शत्रुनो रोधकरवाथी
थायळे एहवीजे उदासीनता ते अमोने सर्वकाल प्रियळे ॥ १ ॥ आजगतमांना
लोको अंतरना आशयेकरी मर्मनाजेदे निन्ननिन्न कर्मकरी अने रम्यारम्य व्या
पारेकरी निन्ननिन्न स्वरूपवंतळे पण बधाप्राणीनी एकप्रकृति तो नथीज तिवारें
हवे विद्वानपुरुषे केनीकेनी रम्यारम्य चेष्टा उपर संतुष्टथावुं किवा रुष्टथावुं अर्था
त विद्वान पुरुषेतो सर्वप्राणी उपर संतुष्ट अथवा रुष्टनथता समदृष्टीज राखवी
नलीळे ॥ २ ॥ जूअोकेश्री वीरजगवान पोते तीर्थकर ठता मिथ्यासहित बोलना
रो पोतानो शिष्य जमाली तेने रुधीशक्यानही तो बीजो कोण कोइने पण पाप
थकी रुंधीराखनारळे माटे उदासीनपणुं राखवुंतेहीज आत्मातुं हितकारीळे एम
जाणवु ॥ ३ ॥ जूअोके श्रीतीर्थकरदेव अत्यंत शक्तिना धरनारहता तथापिते
कोइने बलात्कारेकरी धर्मोद्योग करवाने प्रवर्तावताहता केसुं ते तो जेणेकरी न
व्यपुरुषो छस्तर संसार समुद्रमांथी तरी पारपामे एहवो केवल बुद्धधर्मनोज उपदेश
मात्र आपताहता ॥ ४ ॥ तेकारणे हेसत्पुरुषो तमेवारवार हर्षसहित औदासीन्य
तारूप सारनूत अमृतनो आस्वादनकरो के जेथकी जीव आनदना वहेनारा मो
जायेकरी सहित मोक्षसुख नोगवे ॥ ५ ॥

॥ शोडशजावनाष्टकं प्रजातिरागेण गीयते ॥ आदरजीवद्दमागुणआदर ॥ एदेशी
अनुजव विनय सदासुखमनुजव ॥ औदासीन्यमुदारं रे ॥ कु
शलसमागममागमसारं ॥ कामितफलमंदारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

नाडु खो उत्पन्नकरेते अने तेहिज मनपोताने स्वाधीन राख्योठता आत्मारामने
निशकपणे विविध प्रकारना सुखआपेते ॥ ५ ॥

परिहरताश्रवविकथागौरव मदनमनादिवयस्य ॥ क्रियता
सांवरसाप्तपदीन ॥ ध्रुवमिदमेव रहस्यम् रे ॥ सुज० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हे सज्जनो तमे आश्रव अने विकथानुंजे गौरवपणु तथा अनादिकालतुं
मित्रजे कामदेव तेनी साथे मित्रतानो त्याग जाव करीने सवररूप सन्मित्रकरो ए
हिज एक गुप्त तत्वते ॥ ६ ॥

सह्यत इह कि जवकांतारे ॥ गदनिकुरंवमपारं ॥ अनुस
रताहितजगज्जपकारं जिनपतिमगदंकारं रे ॥ सुज० ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ हेजीव आ संसाररूप अरण्यमां रागवेषादिक अपाररोगना समूहने
तु सोसेते तेनो त्यागकरी ने जगतना उपकार करनार अने ससारीजीवोने राग
वेष भव मत्सर इत्यादिक रोगोनो निवारणकरी निरोगताना आपनार एहवा श्री
तीर्थंकरदेवरूप औषधनी सेवनाकर ॥ ७ ॥

शृणुतैक विनयोदितवचनं नियतायतिहितरचनं ॥ रचयत सुकृत
सुखशतसंधान शांतसुधारसपान रे ॥ सुज० ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसु
धारसगेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदश प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ माटेहे जव्यो विनयविजयजीना कहेला अथवा विनयेकरीने कहेला
आ ग्रंथमांहेला वाक्यो तेने एक नियमे करी एटले तदाकार वृत्तिये करी बराबर
ध्यानराखीने साजलो ए वचनो सांजलवाथी उत्तरफलनी प्राप्तिथवाना कालनेविषे
हित रजनना करनाराते एहबुजाणीने ए वाक्यो ते एकनियमथी साजलो ॥ ८ ॥ इति
श्रीशांतसुधारस गेयकाव्ये कारुण्यजावनाविजावनो नाम पंचदश प्रकाशः ॥

पचापि शालिनीवृत्तानि ॥ श्राता यस्मिन् विश्रम सश्रयंते रुग्णाः प्री
ति यत्समासाद्य सद्यः ॥ लज्जं रागवेषविधेपिरोधादौदासीन्य सर्व
दा तत्प्रिय न ॥ १ ॥ लोके लोका जिन्नजिन्नस्वरूपा जिन्नैर्जिन्नैः कर्म
जिर्मर्मजिज्जि ॥ रम्यारम्यैश्चेष्टितै कस्यकस्यतद्विधजिस्तूयते रूप्यते
वा ॥ २ ॥ मिथ्याशंसन्वीरतीर्थैश्चरेण रोक्षुं शोके न स्वशिष्यो जमा
लिः ॥ अन्यः कोवा रोत्स्यते केन पापात्तस्मादौदासीन्यमेवात्मनी

नं ॥ ३ ॥ अर्हंतोपि प्राज्यशक्तिस्पृशः किं धर्मोद्योगं कारयेयुः प्र
सह्य ॥ दद्युः शुद्धं कितु धर्मोपदेश यत्कुर्वाणा छुस्तरं निस्तरंति ॥ ४
तस्मादौदासीन्यपीयूषसारं वारंवारं हंत संतो लिहंतु ॥ आनंदा
नामुत्तरंगतरंगैर्जीवन्निर्जुज्यते मुक्तिसौख्यं ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ हवे सोलमी माध्यस्थ जावना जावेळे जेमकोऽप्राणीने थाकचडेजो
होयते प्राणी विश्रांतिनास्थानके विश्रांतिलेळे तेमज उदासीनता जेठेते संसार
रूप अरण्यामां त्रमणकरनारा प्राणीने विश्रांतिलेवानुं स्थानकळे अने जेनेजोऽ
रोगीपुरुष तत्काल प्रीतिवतथायळे एटले गमेतेवा रोगेकरी पीडितहोय तथापि
जेने उदासीनता पणुं प्राप्तययुं तो तेने ते रोगनी व्याधि कांऽपण जाणवामां न
आवता उलटो हर्षवधेळे वली जेनीप्राप्ति राग अने द्वेषरूप शत्रुनो रोधकरवाधी
थायळे एहवीजे उदासीनता ते अमोने सर्वकाल प्रियळे ॥ १ ॥ आजगतमांना
लोको अंतरना आशयेकरी मर्मनाजेदे निन्ननिन्न कर्मकरी अने रम्यारम्य व्या
पारेकरी निन्ननिन्न स्वरूपवतळे पण बधाप्राणीनी एकप्रकृति तो नथीज तिचारे
हवे विद्वानपुरुषे केनीकेनी रम्यारम्य चेष्टा उपर संतुष्टथावु किंवा रुष्टथावु अर्था
तु विद्वान पुरुषेतो सर्वप्राणी उपर संतुष्ट अथवा रुष्टनयता समदृष्टीज राखवी
जलीळे ॥ २ ॥ ज्योक्तेश्री वीरजगवान पोते तीर्थकर ठता मिथ्यासहित बोलना
रो पोतानो शिष्य जमाली तेने रुधीशक्यानही तो बीजो कोण कोऽने पण पाप
थकी रुंधीराखनारळे माटे उदासीनपणुं राखवुतेहीज आत्मातुं हितकारीळे एम
जाणवुं ॥ ३ ॥ ज्योक्ते श्रीतीर्थकरदेव अत्यंत शक्तिना धरनारहता तथापिते
कोऽने बलात्कारेकरी धर्मोद्योग करवाने प्रवर्तावताहता केसुं ते तो जेणेकरी न
व्यपुरुषो छुस्तर संसार समुद्गमाधी तरी पारपासे एहवो केवल शुद्धधर्मनोज उपदेश
मात्र आपताहता ॥ ४ ॥ तेकारणे हेसत्पुरुषो तमेवारवार हर्षसहित औदासीन्य
तारूप सारजूत अमृतनो आस्वादनकरो के जेथकी जीव आनंदना वहेनारा मो
जायेकरी सहित मोक्षसुख जोगवे ॥ ५ ॥

॥ षोडशजावनाष्टकं प्रजातिरागेण गीयते ॥ आदरजीवहृमागुणआदर ॥ एदेशी
अनुजव विनय सदासुखमनुजव ॥ औदासीन्यमुदारं रे ॥ कु
शलसमागममागमसारं ॥ कामितफलमंदारं रे ॥ अनु० ॥ १ ॥

परिहर परचिंतापरिवारं ॥ चितय निजमविकारं रे ॥ वदति को
पि चिनोति करीरं ॥ चिनुतेऽन्यः सहकार रे ॥ अनु० ॥ २ ॥

अर्थ ॥ बली विज्ञेयप्रकारे माध्यस्थपणुं जावेढे हे विनयतु सर्वकाल सुखनो
अनुनवकर जेम वाञ्छित पदार्थो आपवामा कल्पवृक्षमुख्यते तेम वाञ्छित मोक्षसु
खनी पमाडनारी अने सर्वशास्त्रोमा महोटी सारजूत एहवीजे उदासीनता तेवुंज
तुसेवनकर ॥ १ ॥ अरेजीव तु बीजा विकारीपदार्थोनी चितयनानो करावनारोजे
ताहरो परिवार तेनोत्यागकर अने पोताना अविकारि स्वरूपनुं चितनकर ॥ २ ॥

योपि न सहते हितमुपदेश ॥ तडपरि माकुरु कोपं रे ॥ निष्फ
लया कि परजनतस्या ॥ कुरुपे निजसुखलोपं रे ॥ अनु० ३ ॥ सूत्र
मपास्य जडा जापंते ॥ केचन मतमुत्सूत्रं रे ॥ किकुर्मस्ते प
रिहतपयसो यदि पीयंते मूत्र रे ॥ अनु० ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जोपणकोऽहितकारी उपदेश साजलतो नथी तोपण तेनाउपर क्रोधक
रीसनही निष्फल लोकोउपर संतापकरी पोताना सुखनो लोपकाकरेढे ॥ ३ ॥ केट
लाक मूर्ख सूत्र त्यजीने बोलेढे केटलाक उत्सूत्र जाणणकरेढे एवीरीतना बोल
नारा जोनिर्मलपाणीने मूकी लघुनीतनुं पान करवालागा तोतेने अमेसुंकरिये ॥ ४ ॥

पश्यति कि न मन परिणामं निजनिजगत्यनुसारं रे ॥ येन
जनेन यथा जवितव्य तज्जवता ड्वारं रे ॥ अनु० ॥ ५ ॥

रमय हृदा हृदयगमसमता ॥ सवृणु मायाजालं रे ॥ वृथा
बहसि पुञ्जलपरवशतामायु परिमितकाल रे ॥ अनु० ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हेजीव पोतपोतानी गत्यनुसारे सर्वजीवोनामननो परिणाम जूदोजूदो
ढे तेतु केमजोतोनथी केमके जेप्राणीने जेवी जवितव्यताढे तेना मननो परिणाम
पण तेहवोजेढे तो ते तहाराथी ड्वारंढे एटले तहाराथी वारीशकाय तेमनथी ॥ ५ ॥
माटे हृदयने आनद आपनारीएवीजे समतातेने मनमा धारणकरी आनदनेपाम
अने मायाजालने त्यागकर व्यर्थ पुञ्जने परवश काथायढे केमके तहारोआयुप प
रिमितकालढे एटले प्रमाणसहितढे तेनेचूटतां वारलागतेनही ॥ ६ ॥

अनुपमतीर्थमिद स्मर चेतनमंतस्थितमजिरामं रे ॥ चिरंजीव विश
दपरिणामं ॥ लजसे सुखमविरामं रे ॥ अनु० ॥ ७ ॥ परब्रह्मपरि

णामनिदानं ॥ स्फुटकेवलविज्ञानं रे ॥ विरचय विनय विवेचित
ज्ञानं ॥ शांतसुधारसपानं रे ॥ अनु० ॥८॥ इतिश्री शांतसुधार
स गेयकाव्ये माध्यस्थ्यज्ञावनाविज्ञावनो नाम पौमशः प्रकाशः ॥

अर्थ ॥ हेनव्यो तमे मनमां रहेनारुं आनंदनुं कारण एहदु अनोपम वदा
सीनपणारूप तीर्थनुं स्मरणकरो अने जे कोइकालेंपण विराम पामतानथी एहवा
मोक्षसुखपामि चिरकाल स्वप्नपरिणामिरहो ॥ ४ ॥ अने परब्रह्मत्वारूप परिणामोनुं
जे निदान तडूप विज्ञानने जे प्रगटकरेठे एहदुं विवेचननुंकरनारुंजेमा ज्ञान
ठे एहवा शांतसुधारसनुं पान ते हे विनयतु निरंतरकर ॥ ८ ॥ इति श्रीशांतसुधार
स गेयकाव्येमाध्यस्थ्यज्ञावनाविज्ञावनोनाम पौडश प्रकाश ॥

स्रग्धरावृत्तद्वयं ॥ एवं सज्ञावनान्निःसुरजितहृदया संशयाती
तगीतोन्नीतरफीतात्मतत्त्वारत्वरितमपसरन्मोहनिजाममत्त्वा ॥
गत्वा सत्त्वा ममत्त्वातिशयमनुपमां चक्रिशक्राधिकानां सौख्या
नां मंहु लक्ष्मी परिचितविनयाः स्फारकीर्ति श्रयंते ॥ १ ॥
ध्वानिप्रेतपीडा प्रभवति न मनाक् काचिद्वद्वसौख्यस्फा
ति प्रीणाति चित्तं प्रसरति परित सौख्यसौहित्यसिधु ॥
क्षीयंते रागरोपप्रचृतिरिपुजटाः सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः स्याद्
श्या यन्महिम्ना विनयशुचिधियो ज्ञावनास्ताः श्रयध्वं ॥ २ ॥

अर्थ ॥ हवे श्रीविनयविजयजी उपाध्याय आग्रंथ समाप्तकरिने उपदेशरूप
पोताना आनिप्रायनुं कथनकरेठे आवीरीतें पूर्वोक्तप्रकारे सज्ञावनाओनी सुगंधिये
जेनाहृदयमा संशयरहित गायनकरवाथी तार्किककण्ठे स्पष्ट आत्मतत्त्वजेणे अने जे
नामोह निजा अने ममत्व तुरत नाशपाय्या ठे एवाप्राणी ममतानुं अतिशय
पणुं मूढीने चक्रवर्ति तथा इंद्रादिकोनासुखोयकी पण अधिक एवा विनयधरनारा अ
नुपम सुखोनी पुष्कल कीर्तिवत लक्ष्मीने पामेठे ॥ १ ॥ जेहना महिमायेकरी
ध्वानिरूप प्रेतनीपीडा लगारमात्रपण थातीनथी पण कोइएक अपूर्व अर्द्ध सौ
ख्यनी वृद्धिपायठे अने चित्तप्रीतिवतथायठे अने आत्माने चारे बाजुथी सौख्य तृ
प्तिनी नदीपसरठे वली रागद्वेषरुपशत्रु क्षीणथइजायठे सिद्धिरूप साम्राज्यलक्ष्मी

वशथायवे एहवीजे जावनाओ तेने हे जथ लोको तमारी विनयेंकरी पवित्रबु
दियइहता ते जावनाओतुं आश्रयकरो ॥ १ ॥

पथ्यावृत्त ॥ श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ सोदरावन्नूतां
दौ ॥ श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्तिविजयाख्यौ ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ श्रीहीरविजय सूरीश्वरना शिष्यवेनाइहता तेमा एक सोमविजयवाच
क अने वीजा कीर्तिविजयवाचक ॥ ३ ॥

गीतिद्वयं ॥ तत्र च कीर्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनय
विजयेन ॥ शांतसुधारसनामा संदृष्टो जावनाप्रबोधो ऽयं ॥ ४ ॥
शिखिनयनसिंधुशशिमितवर्पे हर्षेण गंधपुरनगरे ॥ श्री
विजयप्रज्ञसूरिप्रसादतो यत्न एव सफलो ऽभूत् ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ तेमा कीर्तिविजय वाचकना शिष्य श्रीविनयविजयजी उपाध्याय तेणे आ
शांतसुधारस नामा जावनानो प्रबोधकखो ॥ ४ ॥ आ प्रयत्न संवत सतरसोने
त्रेवीसना वर्ष श्रीगांधार नगरमा श्रीविजयप्रज्ञसूरिना प्रसादयकी हर्षसहित
सफलथयु ॥ ५ ॥

उपजातिवृत्तं ॥ यथा विधुः पोडशजि कलाजि संपूर्णतामेत्य जग
त्पुनीते ॥ ग्रथस्तथा पोडशजि प्रकाशैरयं समग्रै शिवमातनोतु ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ जेम चडमा सोलेकलाये पूर्णतापामी जगतने पवित्रकरेवे तेम आ
ग्रथपण सोलकलारूप सोलप्रकाशकरी जगतनुं कव्याणकरो एवो भहारो आशीर्वादवे
इंजवजावृत्त ॥ यावज्जगत्येव सहस्रजानु पीयूषजानुश्च सदोदये
ते ॥ तावत्सतामेतदपि प्रमोद ज्योति स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ जेकालपर्यंत जगतमा चडसर्ग उगेवे तिहांसुधी जेमाप्रकाशमान वा
णी मयरूप ज्योतिवे एहवो आ शास्त्र ते सत्पुरुषोने आनंद आपो ॥ ७ ॥

इति श्रीमन्महोपाध्याय श्री कीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय श्री
विनयविजयगणिविरचिते शांतसुधारसग्रंथे पौनः प्रकाशोऽर्थस
हित समाप्तिमगमत्

॥ अथ श्रीजिनप्रज्ञमूरिकृतचतुर्विंशतिजिनस्तवनं ॥

पात्वादिदेवो दशकल्पवृक्षा यस्मादधीत्येहितदानविद्याम् ॥ अपूपुजन् यच्चरणी
नखाविद्याजेन नूनं नवपद्मवै स्वै ॥ १ ॥ गत्या विजित्य विरदं स्वसेवां चिन्ह
हृलान्त्वदचीकरद्यः ॥ यस्योदये हव्यसुजा नृणा वो बभूव नूमा सुवि सोऽजि
तोऽव्यात् ॥ २ ॥ सद्य स निद्याद्भवसंभव व श्रीशंजवो यस्य पितुर्जितारे. ॥ रा
जाधिराजत्वजुपोपि सेनापतित्वमेवानिमत बताजूत् ॥ ३ ॥ जातोपि य संवरत
स्वयं यदजीजनत् संवरमद्भुत तत् ॥ स कीशकेतुर्जितमीनकेतुर्जितोऽजिनंयादजिनं
दनो व. ॥ ४ ॥ सुदुर्लभं मेघनवस्य यस्य मुक्ताफलस्येव न दर्शनं कैः ॥ चडाव
दात सुमति तमार्या सर्वश्रियामाश्रयमाश्रयध्व ॥ ५ ॥ न जेजिवान् वक्रगति क
दाचित् नचातिचार सततं च सौम्य ॥ पद्मप्रज्ञः शोणतनुप्रज्ञोपि नव्यश्रिये को
पि धरांगजन्मा ॥ ६ ॥ पृथ्व्यां प्रसूत सुमनोजिरर्च्यः सुपर्णाकांतिर्बहुकव्युपास्य. ॥
श्रेय.फलश्रीर्जयताडुदयस्कथ सुपार्थवदुरपास्तताप ॥ ७ ॥ चन्द्रप्रज्ञोऽव्यात् वपुर
गुजाजैरालिङ्गितागीजनता यदीयै ॥ प्रसेननिर्वाणरमाविमुक्तकटाक्षलक्ष्मणपितेव
जाति ॥ ८ ॥ नावाहवे पुष्पशर विजित्य नश्यध्वजं यो मकर गृहीत्वा ॥ आरोप
यद्भक्तपदे ध्रुव स स्वचतुर्वर्ता मे सुविधिर्विधेयात् ॥ ९ ॥ पितृगणदाहप्रशमेन जाव
दाहप्रमाथेपि खलु स्वशक्ति ॥ अजिह्वपज्जगतोपि विद्वान् यस्तं सुम शीतलमह
शीलं ॥ १० ॥ श्रेयान् श्रिये दौहृदि मातुरुक्षात् गर्भस्थिते यत्र महार्हतत्वात् ॥
डुर्व्यतरीडाक् प्रणनाशमोहराजाय पूत्कर्तुमिवाहितोत्थ ॥ ११ ॥ जव्यागिना यस्य
रुचिप्रपंचैरगानि चेतांसि च रजितानि ॥ स वासुपूज्यो जगदेकपूज्य संपूज्यतां नि
र्जितडुर्जयारि. ॥ १२ ॥ ह्रमान्नर धर्तुमशिक्षितांकठलेन सेवां प्रतिपद्य यस्मात् ॥
धने ततस्तं स किलादिकोल कापित्यजन्मा विमल. स जीयात् ॥ १३ ॥ अनंत
जिन्नतुरनंतसौख्यप्रदोऽस्तु दोस्तजितवैरिवारः ॥ यत्नांतनं श्येनमपि प्रहृष्य विश्व
स्य नश्यत्पथ वर्तिकौघाः ॥ १४ ॥ पापादिनिःशुद्धमुदीह्य दीपं यद्भक्त्युत्तमं नक्तिचिकीरु
पेत ॥ तद्वंशशकी मुहुरालुलोके शक्रः स्वपाणि स धिनोतु धर्मः ॥ १५ ॥ अरातिरम्ये
प्यनरातिरम्ये सन्नानियोगेऽपि दृढानियोगे ॥ चक्रे स्थिता यस्य सुख जयश्री स पातु
व पंचमचक्रवर्ती ॥ १६ ॥ त्र्यां ध्वज यस्य तनौ विलोक्य -तत्प्रेमतो हव्यसुजा
ध्रुवं य. ॥ सर्वांगमालिगिसुवर्णवर्णजा सुपूरदंजात्स मुदेऽस्तु कुशु ॥ १७ ॥ सुदर्शना

ज्ञात इति प्रसह्य वेद व्यधाद्यस्तमस खट्वत्ते ॥ पितु क्रम पालयितु किलासौ
 तान्न कलासौष्टवकृद्भिनोर ॥ १७ ॥ यस्य प्रिया नो विदितारिलोपामुडा जव
 यो न पर्या नदीनं ॥ निस्तारकात्मा नयमालयस्थो नव्य श्रिये कुंजजव. स मन्त्रि
 १८ ॥ यस्यागरोचि पटलं समतात्प्रसृत्वर जृगकुलानिराम ॥ उच्चाटनय्यानमि
 तास साह्यान्नाविषा नदत्तु सुव्रतोऽसौ ॥ १७ ॥ यत्नोचनस्पर्धिविवेविदित्वा स्व
 तापरायं जगदेकनाथ ॥ यो लक्ष्मलक्ष्याङ्गरण श्रितो डाक् नीलोत्पलेनास्तु नम
 न जूयै ॥ ११ ॥ यद्वक्रयोगात्सुनगं विदन् स्व महाशयोत्पन्नतया कृतज्ञ ॥ यं कं
 दुरक्षाकमिपात्सिपेवे तं नेमिमथ्येमि यदुप्रकाडं ॥ १२ ॥ यदेहदीप्ति तुलितेईनीज
 र्ना चिर चारुनिजालयत ॥ नैर्मल्यकोटिं घटयंति दृष्टे शिष्टा अनिष्टं स पिनष्ट
 पार्श्व ॥ १३ ॥ प्राच्यं विमोच्यास्पदमुद्रवात्प्राक् स्थानांतरे रोपितवान् हरिर्धर्म ॥
 पाचीकसत्सङ्गुणशालिनीयं यस्याधमम्यान्नमतां स वीर ॥ १४ ॥ जयंति गर्जागम
 तन्मदीक्षा ज्ञानापवर्गोत्सववासराणि ॥ जैनानि नाकायितनूतलानि त्रैलोक्य
 लोकप्रमदप्रदानि ॥ १५ ॥ यदाह्वानं शिरसाऽनिवद्य सुमेरुरक्षाऽजनि गोत्रमुख्य ॥
 रीर्थाधिनाथा प्रययतु सेवाहेवाकिना ते कुपथप्रमार्थ ॥ १६ ॥ कुवादिवक्त्राङ्गि
 हातरान्न प्रयोगधूकालिरलं निरेतु ॥ यस्मिस्तपत्यस्ततम समूहे श्रीवीरसिद्धातरवि
 त जीयात् ॥ १७ ॥ व्यामोहनूपालवर विजित्य तस्मादुपात्तं तु सितातपत्रं ॥ य
 त्या. करे राजति पुमरीक सा चारती यद्वतु बांघित व ॥ १८ ॥ इति जिनप्रजस्र
 रिजिरीडिता जिनयराश्रतुरुत्तरविशति ॥ नरतवर्षनवा सुवनेश्वरा स्वरससिद्धि
 ख वितरतु न ॥ १९ ॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ श्री वीतरागायनम् ॥

॥ अथ श्री आस्तिक तथा नास्तिकनो संवाद प्रारंभ ॥

१ नास्तिक -आ जगत अने तेमांना पदार्थों सर्व शून्यठे, एने ससलाना शींगडां, आकाशनां फूल तथा वाजणीना पुत्र वगैरे जे पदार्थोंनी त्रणे कालमा सिद्ध ता थती नथी, तेवा पदार्थोंनी उपमा देवाय कदाच तमे कहेशो के, जेम शशशृंगादिक देखातां नथी, तेम ए पदार्थों पण देखाया न जोइये, तेम तो नथी. जग ततो प्रत्यक्ष देखायठे, तेने ए उपमा केम देवाय, प्रत्यक्ष प्रमाणवडे सिद्ध पदार्थ ने शून्य केम कहेवाय? एनो उत्तर ए के, जे ए पदार्थोंने देखे ठे, ते त्रमिष्ट ठे. जे पुरुषने त्रम थयो होय, तेने एकहुं बीजुं जाओ, तेम तमने पण थयुं कहेवाओ तमे ए दृष्टांतोनो मर्म समजी शकता नथी, त्यारे तमारा ध्यानमा सहेज आवे एवो बीजो दृष्टात कहुं हुं ते सांचलो, आ जगत स्वप्नसमान ठे जेम स्वप्न असत्य ठे, तेम जगत पण असत्य ठे. अने स्वप्ना पदार्थोंनी पठे आ जगतना पदार्थों पण असत्य ठे. जे देखाय ठे ते स्वप्ननी पठे त्रम मात्र ठे, एमां संशय नथी.

आस्तिक -अरे नास्तिक, हुं तने एटलुंज पुहुं हुं के तारा सिद्धांतनो कहेंनार जीव ठे के अजीव ठे, एनो उत्तर ताराथी शु देवाओ? जीव अथवा अजीव कद्याविना चाल ओज नही. जो तु कहीश के ते त्रमरूप ठे, तो ते एक रीते व्यवहार दृष्टीए योग्य कहेवाओ खरुं, केम के जे पोते त्रमरूप होय तेने वधुं त्रमरूप जाओ. जो एम होय तो अमारो काई वाधो नथी; पण जो तारो सिद्धांती त्रमरूप ठरओ नही, तो जेवो ठरओ तेवा बीजा पदार्थों पण कबूल करवा पडओ, अने कबूल कद्याविना चालनार नथी, केम के, बीजुं वधुं त्रमरूप होय अने तारो सिद्धांतीज मात्र अत्रम होय एम संजवे नही त्यारे एक सिद्धांती ने एक सिद्धांत ए वे पदार्थ मानवा जोइये ठे. ए वे पदार्थ जो तु माने, तो जीव अने अजीवपणुं सिद्ध थाय ठे के नही! एवी रीते जगतमां पण घटपटादिक जे वस्तु ठे ते वस्तुज ठे अथवा वस्तु नथी. तेमज घट ते घट ठे. ने पट ते पट ठे घट पट नथी, ने पट घट नथी. एक पदार्थमा बीजा पदार्थनो अनाव होय ठे, पण घट घटपणे जावरूपें ठे, ने पट पटपणे जावरूपें ठे. इत्यादिक सर्व पदार्थोंविषे जाणी लेवु. जे जावरूप होय ते सत्यज होय ठे. ए रीते आ जगत जावरूप होवाथी सत्य ठे. केम के सर्व वस्तु पोतपोताना रु

पैं अनादि सिद्ध ठे, अने जेनो अत नथी तेने गगलाना शिगडा प्रमुखनी उपमा देवी ए केवी मूर्खता ठे वारु । माटे ए बोलबु बालकना जेहुं कहेवाय.

जो स्वप्नजेवु जगत मानशो, तो तमारा पोताने महोडे पोते बंधाशो स्वप्न जे ठे ते स्वप्नपणे जावरूप ठे अने जाग्रतपणे अजावरूप ठे, तेम जाग्रत जे ठे ते जाग्रतपणे जावरूप ठे अने स्वप्नपणे अजावरूप ठे, पण केवल अजावरूपे कोई पदार्थ कहेवाय नही ज्यारे स्वप्नजावरूप ठे त्यारे तेना जेवो जे जगत तमे कहोठो ते केम अजावरूप कहेवाय, अने स्वप्नने जो अजावरूप कहेशो तो देखाय ठे केम ? जे अजावरूप ते तो देखाय नही अने स्वप्न तो रात्रे दीतुं ते रात्रे दीतु कहेवाय ठे अने दिवसे दीतुं ते दीवसे दीतुं कहेवाय ठे, माटे जे वखते स्वप्न देखाय ठे ते वखते ते देखावारूपे अने सप्नासरूपे सत्य ठे अने जाग्रत असत्य ठे तेमज ज्यारे जाग्रत देखाय ठे त्यारे स्वप्न असत्य ठे एम जावाजावरूप पदार्थ होय ते साध्यंत होय ठे वली विशेष एवु समजबु जोइ ये ठे के, यद्यपि स्वप्न तो साध्यंत ठे पण स्वप्ननो जे विकटप ठे ते आध्यंतरहित शाश्वत ठे तेमाथी कोईक समये स्वप्न उद्भव थाय ठे माटे स्वप्नतुं देखबु कोई काले ठे तेमज यद्यपि जगतमाना पदार्थाने पलटवापणे उत्पाद व्ययनी अपेक्षाये पर्यायपणे साध्यंत ठे तथापि इव्यरूपे सदा शाश्वत ध्रुव ठे केमके पर्यायपणे धर्म, अधर्म, आकाश, काल, जीव अने पुजल ए ठए इव्य शाश्वत ठे, जो पण ठेला त्रण इव्यना पर्याय अशाश्वत कहेवाय ठे, तो पण स्वरूपे इव्यपर्याय सदा शाश्वतज ठे, तेने असत्य केम कहेवाय ?

अरे त्रमिष्ट, तमे जीवने मानो ठो के नही ? जो ना कहेशो तो आ बोलें ठे ते कोण ठे ? अने जगत असत्य कोण ठेरावे ठे ? जे पोतेज असत्य होय ते बीजाने शु सत्यासत्य कहेवानोठे ? जे पोतेसत्य होय ते बीजाने सत्य अथवा असत्य कहेवाने समर्थ थाय माटे जीव पदार्थ नथीज एम जो कहेशो तो तमे पोतेज काईक पदार्थ ठो ए बात तमाराथी ना कहेवाठो नही अने जगतने असत्य मानो ठो तेवारे तमे पोते तो सत्य ठरशोज, केमके जे पोताथी अतिरिक्त वस्तुने असत्य माने ते पोते ते ना जेवो असत्य होतो नथी, किंतु तेनाकरता विपरीत स्वजाववालो सत्य होयठे ते नो आ प्रत्यक्ष दाखलो ठे के, जगतने तमे स्वप्नजेवु गणोठो, त्यारे तमे पोते जाग्रत ठो के नही ? केमके तमे पोते जाग्रत अवस्थामा न हो तो स्वप्नने स्वप्न कहो नही स्वप्नावस्थानो तमे पोते अनुभव करेलो ठे, त्यारेज तेनाविपे कथन करी शको ठो, ते

મજ જગતવિપે પણ તમે અનુનવ કરીને કથન કરો છો, તેથી જગતથી જુદા અનુનવ કર્તા છો માટે જીવ છો.

અને જો જીવ ન હોય તો ગતાગતનાગ, નાવ, નાપા કાર્ય તથા કારણ કાર્ય વગેરેના વિષયોનો અનુનવ કરવો, પાંચ ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો, ત્રણયોગે શરીરની ચાલ ના કરવી કાર્યકારકિણ કરનારો કોણ છે ? એ જેણે ચેતન્ય શક્તિથી થાય છે એથી ચેતના લક્ષણવાન જીવ જાણવો જ્યારે શરીરમાંથી ચેતના નીકળી જાય છે ત્યારે જેણે ચેતના ધીરમાં આવતી નથી, માટે તે અજીવ કહીએ એવી રીતે જીવ અને અજીવ એ બંને પદાર્થ છે એમ નિર્ણય થાય છે.

સર્વ વસ્તુના બે પ્રકાર થાય છે, એક પદ્યને બીજો પ્રતિપદ્ય જીવ પદ્ય છે અને અજીવ પ્રતિપદ્ય છે અથવા અજીવ પદ્ય છે ને જીવ પ્રતિપદ્ય છે અર્થાત્ જીવ તથા અજીવ એ બે પદાર્થો સદા શાશ્વત અવિનાશી છે, એવું કેવલીનું વચન છે, તે અચર્ય માન્ય કરવું જોયે. દોહા, શરીર શીલ એ માનજો, મનમાં રાખી નાવ, સદ્ગુણ જિન વચનનું, કરો ધરી ચિત્ત ચાવ. ?

૧ નાસ્તિક - જીવ અને અજીવ નહીં મનનારા મૂર્ખ છે કેમકે, જીવ તો પાંચ મહાનૂતોના સમેલનથી ઉત્પન્ન થાય છે જ્યારે પાંચ મહાનૂતોનું પ્રથમકરણ એટલે જુડંચવાપણું થાય છે ત્યારે જીવનો નાશ થાય છે એ વાત સાચી છે

આસ્તિક - પાંચ મહાનૂતોથી તો તમારા મતપ્રમાણે પાંચ જુદાજુદા પદાર્થોની ઉત્પત્તિ થાય છે તે આપ્રમાણે.- પૃથ્વીથી અસ્થિ, જલથી રુઝિર, અગ્નિથી જવ રાત્રિ, વાયુથી શ્વાસોશ્વાસ અને આકાશથી શૂન્યતા થાય છે એ વધારી જીવ તો જુદો છે, તે શાયકી ઉત્પન્ન થાય છે વારુ ? ચેતન્યને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ કયા નૂતમા છે ? ચેતન્ય કયાનૂતના અંસથી ઉત્પન્ન થયું ? તે કહો. પાંચે મહાનૂત પોતે જડ છે, તે ચેતન્યને કેમ કરી શકશે ? માટે એ પાંચ મહાનૂતનું સમેલન જીવની ઉત્પત્તિ કેમ છે એમ તમે કહ્યું છે તે પણ સંજવે નહીં, કેમકે, સમેલન કોઈ એવો પદાર્થ નથી કે જેથી કોઈ પદાર્થ ઉત્પન્ન થઈ શકે માટે જીવનો ઉત્પન્ન કરનારો કોઈ નથી, પણ એ તો અનાદિ પંચ મહાનૂતથી જુદો જ છે દોહા, જિનવચ નામૃત પાન કરિ, પામો અમર સ્વરૂપ, જીવ અનાદી અનુનવો, એ છે શીલ અનૂપ. ૧

૨ નાસ્તિક.- સર્વ જાણે છે કે જીવ તે શાશ્વત પદાર્થ છે, તેની ઉત્પત્તિ કેમ સંજવે ! જ્યારે ઉત્પત્તિ કદેશો ત્યારે નાશ પણ થશે. અને ચેતન તો ઉત્પત્તિ ત

યા નાશ રહિત છે, તો ચેતનજઠ્ઠણવત્ જીવને જૂતથી ઉપનો કહિયે તે યુક્ત નથી કેમકે પાંચ મહાનૂતના અસથી તો માત્ર શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આસ્તિક — એ વાત પણ કટિપત્ત છે. યદ્યપિ જીવવિપે તો તારા સારા વિચાર જણાય છે, તથાપિ જહાશુધી જિનોક્ત વચનજન્ય જ્ઞાન નથી થયું, તદ્દાશુધી સર્વ મિથ્યા છે. એક જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી શુ થયું? કોઈ અજાણના મુલ્યથી નવ કાર પ્રમુલ્ય જેવા તાદૃશ્ય અદ્ધરોનો અચાનક ઉચ્ચાર થાય તેથી શું તેને તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે? તેમ તે જીવને શાશ્વત જાણ્યો તેથી શું સમ્યક્ જ્ઞાનવાન કહેવાશે? કદી નહીં અને શરીર પંચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે, એવું જે તે કહ્યું તે અસત્ય છે. શરીરની ઉત્પત્તિ તો પુજ્જતથી થાય છે બીજા સવાદમા અસ્થિ દિકની ઉત્પત્તિ મહાનૂતથી કહી છે તે પણ મિથ્યા છે, કેમકે, અસ્થિ જે છે તે પૃથ્વીનો અંશ નથી, પણ પૃથ્વીના જેવા કણ છે, રુધીર છે તે જલનો અસ નથી, પણ જલની પથે પ્રવાહી બિંદુધારા થાય છે, જલરાગ્રિ જે છે તે અગ્નિનો અંશ નથી, પણ અગ્નીની પથે ઉષ્મ છે, શાશ્વોશ્વાસ જે છે તે વાયુનો અંશ નથી, પણ વાયુની પથે પુરુપનો વિકાર છે, આકાશ તે આકાશ જાજન છે. તેમ ઠતા શરીર પંચમહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેશે તો એ પંચમહાનૂતોમાના પૃથ્વી, અપ, તેજ અને વાયુ એના શરીર શાયકી ઉત્પન્ન થાય છે? એ પૃથ્વીાદિકપણ જીવરૂપ છે, અને તેઓ શરીર સહિત છે. જેમ કાંચી માટી સજીવન છે માટેજ તેમા વનસ્પતિ ઊગે છે, અને જે ક્ષાર જૂનિ અજીવ છે તેમા વનસ્પતિ ઉત્પન્ન થતી નથી તેમજ એ પંચ મહાનૂત તે સર્વ સજીવ તથા નિર્જીવ એ બન્ને રૂપે છે, માટે જો જગત ઉપજવાના કારણ એ પાંચ મહાનૂતને કહેશે તો પાંચમહાનૂત શાયકી પેદા થયા કહેશે? માટે એનાથી શરીર અથવા જગતની ઉત્પત્તિ સજવે નહીં જીવ અને જડ એ બન્ને પદાર્થોથી જગતની પ્રવર્તિ છે એમ જાણવું લોહા, આગમ અગમ અગાધરૂત, જ્ઞાન લહો નર જે હ, વેશિ વચન જિનકટપતરુ, લહે ચાહ ફલ તેહ ૩

૪ નાસ્તિક -- જીવ તો ઈશ્વરના અંશથી ઉત્પન્ન થાય છે એમ જણાય છે

આસ્તિક -- જો ઈશ્વરના અંશથી જીવ થાય છે તો ઈશ્વર પોતે અચ્ચરૂપ છે તે ઘટઘટપ્રતે સ્વડસ્વંડ જાવને પામશે ઈશ્વર નિર્લેપ છે તો કર્મલેપ સહિત કેમ થાય છે? જન્મરોગ જરારોગ અને મરણરોગ રહિત છે તે જન્માદિક સહિત કેમ થાય છે? નિરાવરણ છે તે સાવરણ કેમ થાય છે? એહવો મૂઢતો જગતમા કોઈ નથી જે પ્રધાનપદ મૂકી અધમપદ આદરે! માટે પરમેશ્વરને એવી બુદ્ધિ કેમ થઈ જે પરમેશ્વરપદ મૂકી

ને જગત વાજી જીવ થયો. કેમકે સર્વ મતમતાંતર વાલા પરમપદની વાંઠનાયે પો તપોતાના માર્ગની ક્રિયા કરે છે. પોતાના આત્માને નિર્લેપપણું चाहे છે તો સ્વમેવ ईश्वरપદ જન્મ જરા મરણ રહિતપણું પામીને વલી જન્મમરણ સહિત ઉપાધિપણું કેમઆઢરે છે ? માટે એ તમારા વચન વિરુદ્ધ જણાય છે

૫ નાસ્તિક:- કોઈ નવી યુક્તિ કહાડીને બોલે છે. આ બીજાઓની મતિ તો મારી ગઈ છે માટે ગમે તેમ વકે છે જીવને કોઈશાશ્વત કહે છે, ને કોઈ અશાશ્વત કહે છે. વગેરે જેના મનમા જેમ આવે છે તે તેમ મહોડેથી બોલે છે પણ મર્મ કોઈ જાણતો નથી આપણે પ્રત્યક્ષ અનુનવ કરેલું છે ને આવે દેખીએ ટાે કે જીવ પદાર્થ ઉત્પત્તિવાન છે, ને કોઈક સમયે તેનો અંત પણ થાય છે. સ્ત્રીપુરુષનો સંયોગ થયાથી તે ઓના રજ તથા વીર્યથી માતાના ઉદરનેવિપે શરીરરૂપે એક પિંડ બંધાય છે, ને પછી નિયમિત સમયે તેમાં ચેતના શક્તિ આવે છે, તેને જીવ કહે છે. વલી શરીર કોઈ રો ગાવિકને વશ મરણ પામે છે, ત્યારે જીવ પણ તેની શાયે નાશ થાય છે, એ પ્રત્યક્ષ વાત છે. હાથના કાંકણને આરીછું શમારુ જોયે માટે જીવ પદાર્થ કોઈકાલે ન વો પેઢા થાય છે, તેથીજીવની આદિ છે એમ જણાય છે

આસ્તિક.- નાઈ, તુ તો વલી બધાથી ઢાહ્યો દેખાય છે ! ચેતનની ઉત્પત્તિ તથા નાશ સંજવે નહીં. કર્મના વજે જીવને જન્માંતર થાય છે, તેથી નહું શરીર ધારણ કરે છે, પણ જીવ નહું થતું નથી વલી શરીરનો નાશ થયાથી જીવનો નાશ પણ થતો નથી. જીવ તો બીજા શરીરને ધારણ કરે છે. તેમ ઠતા જો વધારે આગ્રહ કરી શ, તો આ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ કે, જીવ કઈ વસ્તુ પલટીને તેમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે ? અથવા કઈ વસ્તુનો પરિણામ છે ? કેમકે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે, એટલું સમજાવ્યા ઠતા પણ જો નહીં માનીશ, તો તુ પોતે જીવ નથી પણ જડ ઠો એવું ઠરજો ત્યારે જડની સાથે કોણ માયાકૂટ કરે !

૬ નાસ્તિક - કદાચ જડ વસ્તુનો પરિણામ જીવ અને જીવનો પરિણામ જડ થાય છે, એમ કહીએ તો કોઈ દોષ આવે કે ? અપઠિતઘટનાપટીયશી માયા છે, તે માં બધુ સજવે છે માટે અમે તો એમ માનીએ ટાે કે, જડ વસ્તુ બદલીને તેથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે

આસ્તિક:- નાઈ, એ તમારું બોલતુ કેવલ અવિચારનું છે, એમ તો કોઈ અજ્ઞાની પણ માનનાર નથી જે જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ થાય, એક સ્વનાવવાલા પદાર્થથી બીજા સ્વનાવવાલા પદાર્થની ઉત્પત્તિ થાય નહીં એવો નિયમ છે. જેમ કે, મા

ટીના પિંચકી પટ થાય નહીં અને તતુના પુજથકી ઘટ થાય નહીં. તેમ અજીવથી જીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં અને જીવથી અજીવ ઉત્પન્ન થાય નહીં જે અચેતન હોય તેને જડ કહે છે અને જે ચેતન હોય તેને જીવ કહે છે એ બન્ને પદાર્થ પરસ્પર સ્વજાવે અમિલિત છે, તેમ ઠતા જડ વસ્તુથી જીવની ઉત્પત્તિ કહેવી, એના જેવી બીજી મૂર્ત્ય તા કઈ છે ? શું કોઈક એવો મસાલો હશે કે જો તે જડ વસ્તુમા પડે તો તેમાથી ચેતન પેદા થાય ? એવી કાંઈ બીજ તમે શોધી કહાડી હોય તો અમને દેખાવો ની ! માટે એ અજ્ઞાનરૂપ અધારુ હૃદયમાથી કહાડી નાખો, ને શુદ્ધ ધર્મને અંગીકાર કરો. દોહા શુદ્ધ ધર્મ જન જે લહે, તે પામે પદ મોક્ષ, પ્રગટ વસ્તુને મૂકિને, કાં જન બ્રમે પરોક્ષ ॥

૭ નાસ્તિક — સ્વદંડીના જેવી સુખમુદ્રા કરીને બોલવા લાગ્યો કે, જીવને કર્મ લાગે છે કે નહીં ? એ વિષે વિચાર કરવો જોઈયે. અમારા મતપ્રમાણે જીવને કર્મ લાગતા નથી.

આસ્તિક — તમે તો વલી વધાના શિરતાજ થયા જણાઓ છો ! પણ કર્મવિના કાંઈ વનતુજ નથી, એમ માન્યાવિના ચાલશે નહીં. કર્મને તો સર્વ અંગીકાર કરે છે, એમાં કોઈ વાધો કહાડે એવું નથી. જો કર્મ ન હોય તો પાપપુણ્યનું ફલ થવું ન જોઈયે, તે તો પ્રત્યક્ષ દીઠામા આવે છે, જેણે પાપ કશું છે તે હુલ્લી છે, ને જેણે પુણ્ય કશું છે તે સુખી છે, વલી જો એમ હોય તો, દાન, ધ્યાન, સ્નાન તથા પૂજા પ્રમુખ જે સત્કર્મ છે, તે સર્વ મતવાલાઓ શાસતુ કરે છે ? તમારા કહ્યાપ્રમાણે તેનું ફલ તો કાંઈ થનાર નથી, પણ તે શું કર્મ જાણીને લોકો આ દરે છે જ્યારે કર્મ નથી ત્યારે જન્મ ધારણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? માટે જો જન્મમરણ તથા સુખડુઃખ છે, તો કર્મ પણ હોવા જોઈયે કર્મ છે તે જીવને રજ રૂપ છે રાગાદિકથી બંધાય છે, ને જોગવ્યાપટ્ટી બુટે છે જહાલગિ કર્મ છે તહાલગિ સસારી જીવ કહેવાય છે, કર્મોનો ક્યય થવાથી મુક્ત થયો કહેવાય છે માટે તમારે નિશ્ચય માનવું જોઈયે છે કે જીવને અવશ્ય કર્મ લાગે છે. દોહા, કર્મથકી આ જીવને, સુખ ડુંડુ સઘલા થાય, ઠુલ્ય શુનાશુન જેહથી, શફલ થયા કહેવાય.

૮ નાસ્તિક — તમે કહો છો કે, જીવ નવાતર થકી આવીને આહિ ઉપજે છે. ત્યારે એક નવની વાત બીજા નવમા કેમ કરતો નથી ? જો નવાતર હોય તો તે ની સ્મૃતિ જરૂર થવી જોઈયે, તે તો કોઈને પણ થતી નથી ત્યારે નવાંતર છે એમ શાઉપરથી સમજાય ?

આસ્તિક — આગલા નવની સ્મૃતિ થતી નથી તે ઉપરથી નવાંતરનો અજાવ છે એ

મ જાણવું નહીં. આગલા જવની વાત તો રહી, પણ આ જવમાજ મદ્યાદિક પદાર્થના યોગે, ગયા દિવસની વાત પૂઠવાથી માણસ બરાબર કહી શકતો નથી. જુઓ કે, કોઈ મનુષ્ય તાડનાદિકના યોગે મૂર્ઘાવાન થયો હોય, કોઈ પુરુષે મુરપાન કહ્યું હોય, અથવા નિડાવશ થયો હોય, ત્યારે ગયા દિવસની સ્મૃતિ રહેતી નથી, તેનું કારણ મદ્યાદિક પદાર્થોનું આવરણ છે તેમ જીવને જ્ઞાનાવરણી કર્મના વદયથી પૂર્વે જવના વાતની સ્મૃતિ થતી નથી. વલી જેમ આ જવમાજ માતાના ડરમાં નાના પ્રકારના ડ.સ્વ સહન કરેલા હોય, તે વાત જન્મ્યાપછી કાઈ કહી શકતો નથી, તો જવાતરની વાત કેમ કહી શકે? માટે જવાતરની વાત તો વિશેષ જ્ઞાનીવિના બીજો કોઈ જાણી શકેજ નહીં, એમ સમજવું. દોહા, જ્ઞાનાવરણી કર્મથી ન વવિસ્મૃતિ થઈ જાય, વિશેષ જ્ઞાની કહી શકે, પૂર્વે જન્મ મહિમાય. ૬

૧ નાસ્તિક.—અજિમાનયુક્ત મુઢા કરીને બોલે છે—તમે એમ માનો છો, કે જીવને કર્મનો લેપ લાગે છે. ને વલી એમ પણ કહો છો કે, જીવ વાસ્તવિક સ્વરૂપે શુદ્ધ છે ત્યારે જે શુદ્ધ હોય તેને લેપ કેમ લાગે? માટે જીવ શુદ્ધજ છે, તેને કોઈ કર્મનો લેપ લાગતો નથી એમ માનવું જોઈએ.

આસ્તિક.—ટુંકામાજ સમાધાન કરે છે કે, યદ્યપિ જીવનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શુદ્ધ છે, તથાપિ શુન્નાશુન્ન કર્મને યોગે તેને લેપ લાગે છે, તેથીજ જીવ બંધ કહેવાય છે અને જેને કર્મનો લેપ નથી, તે મુક્ત કહેવાય છે. મુક્તિ તો સિદ્ધતા પામ્યાવિના સંન વેનહી અને જહાસુધી મુક્તિનો અનાવ છે, તદ્દાસુધી બંધની કલ્પના અવશ્ય કરવી જોઈએ. તે બંધ જીવને અનાદિ કાલથી ચાલ્યો આવે છે જેમ ધાનને તૂસ લાગેલાજ હોય છે તેમ જીવને કર્મ અને કર્મજન્ય શરીર લાગેલુંજ હોય છે જેમ ધાનને તૂસ લાગવાનું કારણ ઊતરા હોય છે તેમ જીવને કર્મબંધ લાગવાનું કારણ મિષ્ટાત્વ તથા રાગદેપાદિક હોય છે જેમ ધાન્યમાથી તૂસ તથા તત્સંબંધી ઊતરારૂપ બંધ હેતુ પદાર્થના અનાવથી શુદ્ધ કણ દેખાય છે, તેમ જીવમાથી મિષ્ટાત્વ તથા રાગ દેપાદિક કર્મબંધ હેતુનો અનાવ થયાથી શુદ્ધ નિર્મલ થાય છે જેમ અનાજનો શુદ્ધ થયેલું ઢાણું ઝગે નહીં. તેમ જીવપણ શુદ્ધ નિર્મલ થયાથી જન્મમરણ પામે નહીં. દોહા, કર્મ લેપના યોગથી, બંધ જીવને હોય, કર્મ સ્વપે મુક્તી લહે, જન્મ મરણ નહિ કોય. ૭

૧૦ નાસ્તિક.—ઝઠા વિચારમાં પડેલા જેવી મુઢાથી બોલવા લાગે છે. કર્મ પોતે તો જહ પદાર્થ છે. તેઓનો જીવનો સાથે સ્વતંત્ર સંબંધ સંનવે નહીં. કોઈ પણ પ્રેરક હોવો

જોયે. માટે ઈશ્વરેછાથી જીવને કર્મ બંધ થાય છે; અને તેજ પ્રેરક છે એમ જાણવું
 આસ્તિક - લગારેક હાસ્ય કરીને બોલે છે ઈશ્વરે પોતાના અંશરૂપ જીવને
 ઉત્પન્ન કર્યા છે તેથી જીવ ઈશ્વરનો અંશ કહેવાય, એ ઉપરથી જીવ તથા ઈશ્વરનો
 અંશાશીનાવ સંબંધ તમારા કહેવા પ્રમાણે ઊરે છે જો ઈશ્વર અશ છે એમ માનીએ તો
 ઈશ્વરના જેવો જીવ હોવો જોયે કેમકે, અશાઅંશીમા જેટ હોતો નથી તેથી ઈશ્વર
 નો પતે જીવ પણ નિર્મજ છે, એમ માનવું જોયે. ત્યારે એવા નિર્મલસ્વરૂપી જીવને
 કર્મ લગાડીને મલસહિત કરવાનું કારણ શું હતું! આપણે કોઈ શુદ્ધ વસ્તુ વાપ
 રવાને અર્થે જ્યારે લાવીએ છે, ત્યારે જહાંસુધી બને તહાંસુધી તેને મલીન કરવા
 વેતા નથી, અને સ્વચ્છ રાખવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યા કરીએ છે ત્યારે પોતાના અંશ
 રૂપ જીવને જાણી જોઈને મેલ લગાડવું એ ઈશ્વરનેવિપે સંજવે નહીં એમ તો કોઈ
 સાધારણ મૂર્ખ મનુષ્ય પણ કરે નહીં, ત્યારે ઈશ્વર તે તેમ કરે! અને જે પોતા
 ના અંગનો તિરસ્કાર અથવા નાશ કરે તે આત્મઘાતી કહેવાય તેમ ઈશ્વરપણ
 આત્મઘાતી કહેવાશે કદાચ તમે એમ કહેશો કે, ઈશ્વર પોતે પણ કર્મકલંકસહિત
 છે ત્યારે જે પોતે કલંકસહિત હોય, તે બીજાનો કલંક શુ મટાડી શકવાનો હતો!
 અને તે ઈશ્વર પણ શાનો! માટે ગમે તેવી મનકલ્પના કરીને નિર્દોષી ઈશ્વરને
 દોષ લાગુ કરવો એ કેટલી મૂર્ખતા છે! માટે ઈશ્વરની હિઠાથી કોઈ પણ અતુ નથી
 જે થાય છે તે કર્મથી થાય છે એમ જાણવું દોહા, કર્મબંધ આ જીવને, ઈશ્વર
 હિઠારૂપ, કહે એમ તે મૂર્ખ છે, ઈશ અક્રીય અનૂપ ૬

૧૧ નાસ્તિક - આ જગતની જે અદ્ભુત રચના દેખાય છે, તેનો કર્તા કોઈ પણ હોવો
 જોયે કેમકે, એવી કૃતિ સ્વાભાવિક થઈ શકે નહીં તેમ કર્માદિક જડ પદાર્થોથી
 પણ જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં માટે જે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, તેનેજ ઈશ્વર
 કહીએ, અને એવી લોકવદંતા પણ છે, કે જગત સર્વ ઈશ્વર કૃત્ય છે

અસ્તિક - જગતનો કર્તા ઈશ્વર હોય, તો સર્વ પ્રાણીમાત્રનું ઈશ્વર કારણ થ
 યુ ને સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરના કાર્ય પિતા જેમ પુત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે તેમ ઈ
 શ્વર સર્વ પ્રાણી માત્રની ઉત્પત્તિ ત્યારે ઈશ્વર, સ્વરૂપ અને સર્વ
 પદાર્થો પુત્રરૂપ માનવા જોયે. પિતાનો ધ્યા સ્વાભાવિક
 સિદ્ધ છે. તેને પણ સર્વના પેદા જોયે તો સર્વ
 પ્રાણીમાત્ર તેમ નથી હોતી,
 કોઈ પાપી, જે ન, જીવો

ની વર્તણુક જુદી જુદી દીઠામા આવે છે. એમ કેમ કીધું છે? વલી જગતના જીવોને પ્રવર્ત્તાવનારો ईश्वर છે, એમ પણ તમારા કહ્યા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે ત્યારે હિંદુએ ગાયત્રી પૂજા કરવી, અને સ્તોત્રે તેનો વધ કરવો, એ બુદ્ધિ પણ ईश्वરે આપી કહેવાશે જો એવી બુદ્ધિ દેનારો ईश्वર માનશો નહીં, તો બીજો કોઈ માનવો જોડશે કેમકે તમારા મત પ્રમાણે પ્રેરણા કરનારો કોઈ જીવોજ હોય છે, અને જે પ્રેરણા કરે છે તે ईश्वર છે. ત્યારે તે બીજો પ્રેરણા કરનારો ईश्वર માનવો પડશે એવી રીતે ईश्वરનો ईश्वર તેનો ईश्वર ઇત્યાદિક માનશો તો અનવસ્થા દોષ પ્રાપ્ત થશે વલી પોતે પોતાને દુઃખી કોઈ પણ કરતો નથી સર્વ પોતાને સુખની ઇચ્છાના કરે છે. તેમજ પોતાના સંબંધીઓવિષે પણ સુખની ઇચ્છાના કરે છે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો જે જીવ નરકે જાય છે તેપણ ईश्वરનો અંશ, અને જે સ્વર્ગે જાય છે તે પણ ईश्वરનો જ અંશ છે. એટલે સુખી તથા દુઃખી થાય તે સર્વ ईश्वર પોતેજ છે એમ તથ્યું એ પ્રમાણે ईश्वર પોતેજ સંસારમા પરિવ્રમણ કરે છે. તે પોતાના સેવકનાં જન્મ મરણાદિક દુઃખ કેમ ટાલી શકે! અને જીવોને નરકથી અથવા બીજી કુગતિથી કેમ બચાવી શકે? ઇત્યાદિક વિચાર કરતા જગતનો કર્તા ईश्वર નથી, કિંતુ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. બોદ્ધા, જગતના કર્તા ईश्वર કહે, તે વિદ્વાન ન હોય, ईश्वરને કર્તાવ્યનહિ, સ્વાભાવ સિદ્ધ જ હોય એ

૧૨ નાસ્તિક - જગતની ઉત્પત્તિકર્તા નહીં ईश्वર ન હોય, એમાં હું કશો વાંધો લેતો નથી પણ ईश्वર સર્વવ્યાપક છે કે નહીં?

આસ્તિક - જો ईश्वર સર્વવ્યાપક હોય, તો જીવ શિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ જ હોવો ન જોયે. કેમકે, ईશ્વરતો ચેતનવત્ છે, તે સર્વમાં વ્યાપક હોય, તો ચેતના વિના કોઈ જગા યાત્રી ન જોડયે, કે જે ઠેકાણે બીજો પદાર્થ રહી શકે, અને જગતમાં તો જીવ અજીવ પદાર્થો જુદા જુદા દીઠામા આવે છે એથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે, ईશ્વર સર્વ વ્યાપક નથી વલી બ્રાહ્મણ, કૃત્રિય, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર, એ ચાર વર્ણ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠતા તથા કનિષ્ઠતા કેમ પામ્યા છે! જેમ કે, બ્રાહ્મણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તેનાથી કૃત્રિય કનિષ્ઠ, કૃત્રિયથી વૈશ્ય, અને વૈશ્યથી શૂદ્ર કનિષ્ઠ છે, અને સર્વથી કનિષ્ઠ ચમલાદિક જાતિ છે, તેઓમાં શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠતા ન થવી જોડયે કેમકે, ईશ્વર તો સર્વમાં એક અને સમાન છે, તેમા ઉત્તમ મધ્યમતા પ્રમુખ સંજવે નહીં, અને ઉત્તમ મધ્યમ તો પ્રત્યક્ષ દીઠામાં આવે છે વલી બીજા પણ ઉદાહરણ અનેક છે, જેમ કે, કોઈ પુરુષ યુગ કલ્પ કરે છે, ને કોઈ પુરુષ અયુગ કલ્પ કરે છે, એમ ન થવું જોડયે ईશ્વર તો બધામા વ્યાપક છે, તેથી યુગાયુગ કલ્પ શાસ્ત્ર

જોયે. માટે ઈશ્વરેઘાથી જીવને કર્મ બંધ થાય છે, અને તેજ પ્રેરક છે એમ જાણવું
 આસ્તિક—લગારેક હાસ્ય કરીને બોલે છે ઈશ્વરે પોતાના અંશરૂપ જીવને
 ઉત્પન્ન કર્યા છે તેથી જીવ ઈશ્વરનો અંશ કહેવાય, એ ઉપરથી જીવ તથા ઈશ્વરનો
 અંશાશીનાવ સંબંધ તમારા કહેવા પ્રમાણે ઠરે છે જો ઈશ્વર અશ છે એમ માનીએ તો
 ઈશ્વરના જેવો જીવ હોવો જોયે કેમકે, અશાંઅંશીમા જેદ હોતો નથી તેથી ઈશ્વર
 ની પટે જીવ પણ નિર્મજ છે, એમ માનવું જોયે. ત્યારે એવા નિર્મલસ્વરૂપી જીવને
 કર્મ લગાડીને મલસહિત કરવાનું કારણ શું હતું! આપણે કોઈ શુદ્ધ વસ્તુ વાપ
 રવાને અર્થે જ્યારે લાવીએ ઠેયે, ત્યારે જહાસુથી બને તહાંસુથી તેને મલીન કરવા
 વેતા નથી, અને સ્વચ્છ રાસવાનો ઘણો પ્રયત્ન કરીયે છે ત્યારે પોતાના અશ
 રૂપ જીવને જાણી જોઈને મેલ લગાડવું એ ઈશ્વરનેવિપે સંજવે નહીં એમ તો કોઈ
 સાધારણ મૂર્ખ મનુષ્ય પણ કરે નહીં, ત્યારે ઈશ્વર તે તેમ કરે! અને જે પોતા
 ના અંગનો તિરસ્કાર અથવા નાશ કરે તે આત્મઘાતી કહેવાય તેમ ઈશ્વરપણ
 આત્મઘાતી કહેવાશે કદાચ તમે એમ કહેશો કે, ઈશ્વર પોતે પણ કર્મકલંકસહિત
 છે ત્યારે જે પોતે કલંકસહિત હોય, તે બીજાનો કલંક શું મટાડી શકવાનો હતો!
 અને તે ઈશ્વર પણ જ્ઞાનો! માટે ગમે તેવી મનકલ્પના કરીને નિર્દોષી ઈશ્વરને
 ઘોષ લાગુ કરવો એ કેટલી મૂર્ખતા છે! માટે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કોઈ પણ થતું નથી
 જે થાય છે તે કર્મથી થાય છે એમ જાણવું ઘોઠા, કર્મબંધ આ જીવને, ઈશ્વર
 ઇચ્છારૂપ, કહે એમ તે મૂર્ખ છે, ઈશ અક્રીય અનૂપ ॥

૧૧ નાસ્તિક—આ જગતની જે અદ્ભુત રચના દેખાય છે, તેનો કર્તા કોઈ પણ હોવો
 જોયે કેમકે, એવી કૃતિ સ્વાભાવિક થઈ શકે નહીં તેમ કર્મોદ્ભવ જડ પદાર્થોથી
 પણ જગતની ઉત્પત્તિ સંજવે નહીં માટે જે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, તેનેજ ઈશ્વર
 કહિયે, અને એવી લોકવદંતા પણ છે, કે જગત સર્વ ઈશ્વર રુલ્ય છે

અસ્તિક—જગતનો કર્તા ઈશ્વર હોય, તો સર્વ પ્રાણીમાત્રનું ઈશ્વર કારણ થ
 યું ને સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરના કાર્ય થયા પિતા જેમ પુત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે તેમ ઈ
 શ્વર સર્વ પ્રાણી માત્રની ઉત્પત્તિ કરે છે. ત્યારે ઈશ્વર પિતારૂપ અને સર્વ
 પદાર્થો પુત્રરૂપ માનવા જોયે પુત્રની ઉપર પિતાનો પ્યાર હોય એ સ્વાભાવિક
 સિદ્ધ છે તેમ ઈશ્વર નો પણ સર્વની ઉપર પ્યાર હોવો જોયે જો એમ હોય તો સર્વ
 પ્રાણીમાત્ર સુખી હોવા જોયે. તેમ તો દીઠામા આવતું નથી કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી,
 કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન, કોઈ નરકગામી, તથા કોઈ સ્વર્ગગામી વગેરે સર્વ જીવો

ની વર્તણુક જુદી જુદી ઢીંગામા આવે છે. એમ કેમ કીધું છે? વલી જગતના જીવોને પ્રવર્ત્તાવનારો ईश्वर છે, એમ પણ તમારા કહ્યા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે ત્યારે હિંદુએ ગાયત્રી પૂજા કરવી, અને સ્નેહે તેનો વધ કરવો, એ બુદ્ધિ પણ ईश्वરે આપી કહેવાશે જો એવી બુદ્ધિ દેનારો ईश्वર માનશો નહીં, તો બીજો કોઈ માનવો જોડે કેમકે તમારા મત પ્રમાણે પ્રેરણા કરનારો કોઈ જુદોજ હોય છે અને જે પ્રેરણા કરે છે તે ईश्वર છે ત્યારે તે બીજો પ્રેરણા કરનારો ईश्वર માનવો પડશે. ફરી રીતે ईश्वરનો ईश्वર તેનો ईश्वર ઇત્યાદિક માનશો તો અનવસ્થા ઘોષ પ્રાપ્ત થશે. વલી પોતે પોતાને કુ સ્વી કોઈ પણ કરતો નથી સર્વ પોતાને સુખની ઇચ્છા કરે છે. તેમજ પોતાના સંબંધીઓવિષે પણ સુખની ઇચ્છા કરે છે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો જે જીવ નરકે જાય છે તેપણ ईश्वરનો અંશ, અને જે સ્વર્ગે જાય છે તે પણ ईश्वરનો જ અંશ છે. એટલે સુખી તથા દુઃસ્વી થાય તે સર્વ ईश्वર પોતેજ છે એમ ઠંચું એ પ્રમાણે ईश्वર પોતેજ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે તે પોતાના સેવકના જન્મ મરણાદિક દુઃખ કેમ ટાલી શકે! અને જીવોને નરકથી અથવા બીજી કુગતિથી કેમ બચાવી શકે? ઇત્યાદિક વિચાર કરતાં જગતનો કર્તા ईश्वર નથી, કિંતુ સ્વાભાવિક સિદ્ધ છે. ઘોઘા, જગ કર્તા ईश्वર કહે, તે વિદ્વાન ન હોય, ईश्वરને કર્તવ્યનહિં, સ્વભાવ સિદ્ધ જોય એ

૧૨ નાસ્તિક— જગતની ઉત્પત્તિકર્તા જલે ईश्वર ન હોય, એમાં હું કશો વાધો લેતો નથી પણ ईश्वર સર્વવ્યાપક છે કે નહીં?

આસ્તિક— જો ईश्वર સર્વવ્યાપક હોય, તો જીવ શિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ જ હોવો ન જોયે. કેમકે, ईશ્વરતો ચેતનવત છે, તે સર્વમા વ્યાપક હોય, તો ચેતના વિના કોઈ જગા રાલી ન જોઈયે, કે જે ઠેકાણે બીજો પદાર્થ રહી શકે, અને જગતમાં તો જીવ અજીવ પદાર્થો જુદા જુદા ઢીંગામા આવે છે એથી સ્પષ્ટ સિદ્ધ થાય છે કે, ईશ્વર સર્વ વ્યાપક નથી. વલી બ્રાહ્મણ, કૃત્રિય, વૈશ્ય તથા શૂદ્ર, એ ચાર વર્ણ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠતા તથા કનિષ્ઠતા કેમ પામ્યા છે? જેમ કે, બ્રાહ્મણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ, તેનાથી કૃત્રિય કનિષ્ઠ, કૃત્રિયથી વૈશ્ય, અને વૈશ્યથી શૂદ્ર કનિષ્ઠ છે, અને સર્વથી કનિષ્ઠ ચમણાદિક જાતિ છે, તેઓમાં શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠતા ન થવી જોઈયે કેમકે, ईશ્વર તો સર્વમાં એક અને સમાન છે, તેમાં ઉત્તમ મધ્યમતા પ્રમુખ સંત્રવે નહીં, અને ઉત્તમ મધ્યમ તો પ્રત્યક્ષ ઢીંગામા આવે છે. વલી બીજા પણ ઘડાહરણ અનેક છે; જેમ કે, કોઈ પુરુષ શુભ કૃત્ય કરે છે, ને કોઈ પુરુષ અશુભ કૃત્ય કરે છે. એમ ન થવું જોઈયે ईશ્વર તો બધામા વ્યાપક છે, તેથી શુભાશુભ કૃત્ય શાસ્ત્ર

રુ કરે છે ? એ ઉપરથી એવો નિશ્ચય થાય છે કે, ईश्वर સર્વ વ્યાપક નથી. દોહા, વ્યાપક ईश्वर જે કહે, તેહ ન જાણે મર્મ, જર્મેં જૂઝ્યા સર્વ મત, વિના એક જિનધર્મ ૧૦

૧૩ નાસ્તિક - ईश्वर સર્વ વ્યાપક હો કે ન હો, તેની સાથે અમારે જરૂર નથી, પણ આ જગતનો અધિપતિ ईश्वર છે, અને જગતરૂપ તેનું ऐश्वर્ય છે, તેથીજ ईश्वરતાને પામ્યો છે જે ऐश्वર્યવાળો હોય તેને ईश्वર કહિયે

આસ્તિક - જગતનું આધિપત્ય હેવાનું ईश्वરને શુ કારણ હતું ! અને જગત રૂપ ऐश्वર્ય પણ તેને શાસારુ જોડું હતું ! શું જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે તે ऐश्वર્ય ને પામ્યો ન હતો ! ऐश्वર્યવિના ईश्वરતા સંજવે નહીં. એ ઉપરથી જે જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે અનીશ્વર હતો, તે ઉત્પત્તિ કરીને ईश्वરતાને પામ્યો છે, એવો તમારો આશય જણાય છે નહીં વારુ ! પણ એ બધું યોગ્ય છે. ईश्वરને વિષે એવો કલ્પના કરવીજ નહીં જોયે. જુઓ કે, તમારા કહેવા પ્રમાણેજ જેમ પ્રજાની અપેક્ષાએ રાજા કહેવાય છે, અથવા ધનની અપેક્ષાએ ધનાઢય કહેવાય છે, તેમ જગતની અપેક્ષાએ ईश्वર કહેવાય છે. એટલે જેવારે જગતને ઉપજાવે તેવારે જગતનું ईश्वર પણ કહિયે, ઈથી જગતની પૂર્વે ईश्वર ન હતો એમ થયું, અને જેવારે જગતનો પ્રજય થાય ત્યારે ईश्वરનો પણ અનાવ થઈ જવો જોયે. જો એ વાત કબૂલ કરશો તો જે કોઈ કાલમા હોય ને કોઈ કાલમા ન હોય તે દૃષ્ટિક કહેવાશે. જો દૃષ્ટિક માનશો તો વીજા ધણા દોષ પ્રાપ્ત થશે. માટે ईश्वરને જગતનો એવી રીતે અધિપતિ કહેવો તે યોગ્ય નથી. દોહા, અધિપતિ જગનો જે કહે, ईश्वરને મતવાદિ, તે એકાંત કનિષ્ઠ છે, ઊત્તમ અનેક વાદિ ૧૧

૧૪ નાસ્તિક - આટલા સંવાદ થયા, તેઓમાં ईश्वરનું ચચાર્ય કારણપણું કોણે કહ્યું નથી. જગતની ઉત્પત્તિની પૂર્વે ईश्वરને એવો સકલ્પ થયો કે, મારું સામર્થ્ય પ્રગટ કરું, એ વાત વેદમા કહી છે તે આવી રીતે - 'एकोह बहुष्यामि' એટલે એક હું બહુ રૂપે થાઉં. એવા કારણથી જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે, તેથી ईश्वરને કારણ કહ્યો છે

આસ્તિક - પોતાનું સામર્થ્ય પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા તો તેને થાય કે, જેને વિષે અજ્ઞાન હોય ईશ્વરતો સર્વજ્ઞ છે, તે શુ પોતાનું સામર્થ્ય જાણતો નહોતો ! મા રામા કેટલું સામર્થ્ય છે, એવો જેને સશય હોય, તે ईશ્વર શાનો ! સાધારણ મનુષ્ય પ્રાણી પણ પોતાનું સામર્થ્ય જાણી શકે છે, તો ईશ્વર કેમ ન જાણી શકે !

માટે એમ કહેવું તે મૂર્ખતા છે. દોહા, નિજ સમર્થને જાણવા, કહ્યું ફશ જગ
 એહ, કારણ વાદી જે કહે, શતમૂર્ખ છે તેહ: ૧૧

૧૫ નાસ્તિક--ઈશ્વરે પોતાનું સામર્થ્ય બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે,
 એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક--કોને બતાવવા સારુ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે? જીવ અને જડ પ
 પાર્યો તો ઈશ્વરેજ ઉત્પન્ન કહ્યા છે, એમ તમે કહો છો. ત્યારે બીજો કોણ જગતની
 પૂર્વે હતો કે, જેને દેશાડવા સારુ ઈશ્વરે આ જગતની ઉત્પત્તિ કરી છે? માટે એ
 વાત પણ અસત્ય છે. દોહા, બીજાને દેશાડવા, પોતાનું સામર્થ્ય, જગ ઉપજા
 વ્યું ઈશ્વરે, એમ કહે તે વ્યર્થ. ૧૨

૧૬ નાસ્તિક--જેમ માણસ સવારમાં ઝઠી વસ્ત્રાદિક પહેરીને આરીસામાં પોતાનું
 સ્વરૂપ દેખે છે, તે સારું દેશાય તો આનંદિત થાય છે, તેમ ઈશ્વર પણ પોતે પોતાનું
 સ્વરૂપ જોવાસારુ આ જગતરૂપ શૃંગાર કરી પોતાનું રૂપ વિસ્તારીને દેખે છે, એમ
 જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક--માણસ પોતાનું રૂપ આરીસામાં જુએ છે, તેનું કારણ એ કે, મારું રૂપ
 સારું દેશાગે નહીં, તો લોકો હાશી કરશે, અથવા કોઈ ઘોડ કાઢાડશે, તેમ ઈશ્વરે
 બીજા કોના નયથી પોતાના રૂપનો વિસ્તાર કહ્યો છે? ઈશ્વરના જેવો બીજો ઈશ્વર
 કોઈ છે નહીં; ત્યારે જોનારો કોણ! માટે એ વાત પણ જૂઠી છે. દોહા, પોતે જોવા
 આપને, રચ્યો જગત આ ફશ, કોના નયથી તે કહો, મતવાદી તજી રીશ ૧૪

૧૭ નાસ્તિક--‘એક એવહિં નૂતાત્મા, નૂતે નૂતે વ્યવસ્થિત, એકથા બહુથા ચેવ,
 દૃશ્યંતે જલ ચંદ્રવત્’ એવી રીતે આત્મા એક ઠતાં સર્વ પ્રાણીમાત્રમા જુદો જુદો દી
 ઠામાં આવે છે, જેમ ચંદ્રમા એક ઠતાં અનેક જલસ્થાનકોમાં પ્રતિબિંબ રૂપે જુદો
 જુદો દીઠામાં આવે છે, તેમ ઈશ્વર એકજ છે પણ ઘટ ઘટમા જુદો જુદો દેશાય છે
 એટલે ઈશ્વર બિંબ છે ને સર્વ જીવ પ્રતિબિંબ છે, એમ જાણવું

આસ્તિક--જેમ એક ચંદ્રમા અનેક પ્રતિબિંબો હોય છે, તે જેવો ચંદ્રમાં
 હોય તેવા દેશાય છે. તથા કાચના જુવનમાં એક મનુષ્ય ઠતાં અનેક પ્રતિબિંબ
 રૂપે દીઠામાં આવે છે. તેમાં મૂલ આકૃતિથી, જુદી આકૃતિ દેશાતી નથી
 જેમકે, બીજથી તે પૂર્ણિમાશુધી ગમે તેવી ચંદ્રમાની આકૃતિ હોય, તેવો પ્રતિબિંબ
 દેશાય છે, તથા કાંચ જુવનમાં મનુષ્યની જેવી આકૃતિ હોય તેવીજ તાદૃશ્ય દે
 શાય છે. કાણો હોય તો કાણો દેશાય, આંધલો હોય તો આંધલો દેશાય; વગેરે

વિવના જેવોજ પ્રતિવિવ દેશાય છે તેમ ईश्वर सर्व प्राणीઓમાં સરખો દેશાતો નથી કોઈ સુખી, કોઈ દુઃખી, કોઈ પાપી, કોઈ પુણ્યવાન વગેરે અનેક પ્રકારે દેશાય છે. ત્યારે ईश्वરના પ્રતિવિવ કેમ સત્ત્વે ? જે પ્રતિવિવ હોય, તે વિવના જેવોજ હોય છે ? તેમ તો એ નથી વલી જેમ ચડ્માનો ઝડય થતા પ્રતિવિવ પણ તેજ વચ્ચે ઉત્પન્ન થાય છે અને ચડ્મા અસ્ત થયાથી પ્રતિવિવ પણ મટી જાય છે તેમ ईश्वર અને જીવોનેવિષે થતુ નથી ईश्वર ઉત્પત્તિ નાશ રહિત છે, તેમ જીવ પણ હોવા જોયે ईश्वર જેમ અક્રિય છે, તેમ જીવ પણ કર્મવિના હોવા જોયે. જેવો વિવ તેવા પ્રતિવિવ હોવા જોયે તેમ તો ईश्वર અને જીવ નથી, માટે ચડ્વિવ નો દૃષ્ટાંત સર્વથા અસત્ય છે, કેમકે સર્વ જીવ પોતાના કર્મોદયથી ઉત્તમ મધ્યમ પણ પ્રાપ્તે દોહા, વિવ અને પ્રતિવિવતા, ईश्वર જીવ પ્રમાણ, ચડ્ વિવવત એ નહીં, તેથી સત્ય ન જાણ. ૧૫

૧૬ નાસ્તિક - જીવ વર્ણાદિકે કરી સહિત છે, એમ માનવું જોયે

આસ્તિક - જીવ વર્ણાદિકે કરી રહિત છે, અને ચેતન લક્ષણવત છે, અને કાલુ, રાતુ, નીલુ, પીલુ, તથા ધોલું એ પાંચ વર્ણ, સુગંધિ તથા ઘર્ગંધ એ વે ગંધ, તીક્ષ્ણ, કડવુ, કશાયલું, સ્વાદું તથા મીઠું એ પાંચ રસ, શીત, ઘ્ન, શિથિ, લૂઠું, કરકશ, મૃદુ, ગુરુ, તથા લઘુ એ આઠ ફરસ, અને પરિમંજ, વ્રત, ત્રયાશ, ચંચરસ તથા આયતન એ સંસ્થાન પ્રમુખ સર્વ જડ પદાર્થના ગુણ છે, તે ચૈતન્યમા નથી ચેતન નો આકાર શરીરને આશ્રયે છે જેમ પાણીનો આકાર જલાશયથી જણાય છે તેમ ચેતનનો આકાર પુજ્જલથી જણાય છે

૧૭ નાસ્તિક - જીવ કર્મોને કેમ ગ્રહણ કરતો હશે વારુ ?

આસ્તિક - જેમ વચ્ચના તતુ તે વચ્ચના અંશ છે, તેમ જીવના પ્રદેશ તે જીવ ના અંશ છે; જેમ વચ્ચાંતર્ગત તતુના સૂક્ષ્મ તતુ છે તેમ જીવના પર્યાય છે જેમ વચ્ચનો વરણ તેમ જીવનુ સદ્લક્ષણ છે જેમ વચ્ચને મેલ લાગવાનું કારણ, તેમ જીવને મિથ્યા ત્વાદિક દેતુયે રાગદ્વેષ આશ્રવે કર્મરૂપ મેલ લાગવાનું કારણ છે જેમ વચ્ચનો મલ ટાલનાર ધોવી તેમ પોતાના અંતરનો મલ ટાલનાર આત્મા પોતે છે જેમ વચ્ચને સાતુયે કરી મલ ટાલે છે, તેમ જીવને શુદ્ધિયાને કરી કર્મરૂપ મલ ટાલે છે. જેમ વચ્ચને અગ્નિ, તેમ જીવને તપસ્યા છે ઇત્યાદિક કષ્ટાથી કર્મનો દ્વય થાય છે. જે જીવ કર્મ સહિત હોય તેને કર્મ લાગે, પણ કર્મરહિત હોય, તેને નવા કર્મ લાગે નહીં જેમ સૂત્રકા તનારી નાડી કાતે, તેમાંથી થોડી વાકી રહે, ત્યારે તેની સાથે વીજી વલગા

હે, પણ પહેલી હોયજ નહી, તો તેનીસાથે બીજો સંબંધ સાથી કરે! તેમ જીવ પણ અનાદિનો કર્મસહિત છે, અનાદિ જીવનું એહવુંજ સ્વરૂપ ચાલ્યું આવે છે, માટે જહાંશુધી કર્મ સહિત છે તહાંશુધી નવા કર્મ પણ ગ્રહણ કરે છે, પણ પ્રથમથી અમુક વચ્ચેજીવ જીવ નવાં કર્મ ગ્રહણ કરી કર્મમલ સહિત થયો, એવી આદિ નથી.

૨૦ નાસ્તિક:-જીવને કર્મ ક્યારે લાગ્યાં છે? કર્મ લાગવાની કોઈ પણ આદ્ય જોયે જે પદાર્થનો અંત થતો હોય, તેની આદિ પણ હોવી જોયે. જ્ઞાને કરી કર્મોનો અંત થાય છે એમ તમેજ કહો છો. ત્યારે આદ્ય પણ કબુલ કરવી પડશે, તે આદિનો સમય કહ્યો ઠેરવશો? કેમ કે, જીવ પ્રથમ નિર્મલ હોય તોજ તેને કર્મરૂપ મલ લાગ્યો કહેવાય.

આસ્તિક :-એ વચન દૂષણ સહિત છે કેમકે, જીવ પ્રથમ જ્યારે નિર્મલ હતો ત્યારે તેને કર્મ લાગવાના પરિણામ કેમ થયા? જે નિર્મલ હોય તે પોતાને મલ સહિત થવાની ઇચ્છા કરે નહી તેમ ઠતા જીવે કર્મોની વાંઝા કેમ કરી? માટે જીવ અનાદિનો કર્મ સહિત છે. જીવનેવિપે કર્મ સ્વભાવે અનાદિસિદ્ધ છે. દોહા, આદિ જીવ નિર્મલ હતો, પછિ વલગ્યાં છે કર્મ, એમ કહે તે ના લહે, જિન વચ નોનો મર્મ. ૧૬

૨૧ નાસ્તિક:-સર્વમાં વ્યાપક આત્મા એક છે, અને શરીરો જુદાં જુદાં છે, એમ માનવું જોઈયે.

આસ્તિક :-જો બધામાં આત્મા એક હોય તો માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુરુષ, યાદ, વેન, પુત્ર, રાજા, પ્રજા, ચોર, સાહુકાર, ચનાલ, દુઝિય, ઝંચ, નીચ, નરક, દેવ તા, પુણ્યવાન, તથા પાપી ઇત્યાદિક નિન્ન નિન્ન કેમ દેખાય છે? સર્વમા આત્મા એક હોવાથી તેજ દેખાયું જોઈયે, અને એકે કીધેલું પાપ સર્વને લાગવું જોઈયે, તે મજ એકે કીધેલા પુણ્યના સર્વ જાગીદાર થવા જોઈયે, એકના મુક્ત થવાથી સર્વ મુક્ત થવા જોઈયે, પ્રત્યેક માણસનું જીવં જીવં અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ થવું જોઈયે, તેમ તો થતું નથી જે કરે છે તે જોગવે છે; એ કહેવત પ્રમાણે બધા આત્મા નિન્ન નિન્ન દેખાય છે. માટે સર્વમા એક આત્મા વ્યાપકપણું કહેવું તે સમીચીન નથી, એમ જાણવું દોહા, આત્મ સર્વમાં એક છે, નિન્ન નિન્ન આ દેહ; એમ કહે એકાત મત, અસત કહીજે તેહ ૧૭

૨૨ નાસ્તિક :-સર્વે કાર્ય અને અકાર્યે ઈશ્વરની ઇચ્છારૂપ છે, અને ઈશ્વરની ઇચ્છાથીજ સર્વ થાય છે, એમ જાણવું જોઈયે.

આસ્તિક - જો એમ હોય, તો જન્મ ધારણ કરવામાં માતાપિતાનું શું કામ છે ? અને વિપ્ર સ્વાધાથી મરણ થાય છે, તેમાં વિપ્રનું સુ વાક છે ? તેમજ નો જનથી કૃધાની નિવૃત્તિ, પાણીથી તૃપાની નિવૃત્તિ, અગ્નિથી શીતનિવૃત્તિ, વલી તાપથી સ્વેદોત્પત્તિ, વર્ષાથી ધાન્યોત્પત્તિ, દેવથી વૈરોત્પત્તિ, નમ્રતાથી સ્નેહોત્પત્તિ, ચોરી કષ્ટાથી તાડન, ચારી થકી નિર્લક્ષ્ય, પાપથી નરક, પુણ્યથી સ્વર્ગ, શ્યાદિ સર્વ કારણો અને કાર્યો વ્યર્થ થશે અને સર્વ વસ્તુઓ સ્વયં રહિત કહેવી જોડશે. રાગ કરનારો સ્નેહી નહીં, તેમ દેવ કરનારો વૈરો નહીં કહેવાશે. ઉપકાર પ્રતિ ઉપકાર કરવાની કાંઈ જરૂર રહેશે નહીં અને પાપ પુણ્ય ફળરહિત થશે. કેમ કે, સર્વ કાર્ય કરવાનું મૂળ કારણ એક ईશ્વર હજી અર્થ, માટે સર્વ ईશ્વર હજીરૂપ છે, એમ કહેવું તે સમીચીન નથી તમારા કહેવા પ્રમાણે પુણ્ય પાપનું કર્તા પણ ईશ્વર અને જોક્તા પણ ईશ્વર થયો. દોહા, ईશ્વર હજીરૂપ આ, કલ્ય સર્વ જગમાંહિ, એમ કહે શુણતા ટલે, સારાસાર ન કાંહિ ૧૭

૨૩ નાસ્તિક -- આત્મા પંચ જૂતો થકી થયો છે, એ વાત અસત્ય નથી, કિંતુ સાચી છે, એવું અમને જણાય છે

આસ્તિક. - જૂત શબ્દનો અર્થ ત્રણે કાલમાં અસ્તિત્વ થાય છે એટલે જે છે તે છે, તેને જૂત કહિયે જૂતનો તો કોઈ કાલે બેદ થતો નથી, માટે એ અસ્તિત્વરૂપ જૂતનો અંશ તો સત્ય નહીં, તેમ આકાશાદિક પંચ મહાજૂતનો અંશ પણ કહી શકાય નહીં. વલી પાંચ જૂતના અંગે કરી શરીરની ઉત્પત્તિ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાન અને ચેતના કહ્યા અંશથી ઉત્પન્ન થયાં ? માટે જૂત શબ્દ એ ધ્રમજાલ છે અને ચિદાનંદ જ્ઞાનરૂપ આત્મા તો શાશ્વત છે તે કોઈ સમયે જૂનો તથા નવો થતો નથી તે જીવ પૂર્વોપાર્જિત કર્મે કરી શરીર બાંધે છે તે જલ પુદ્ગલનું ગ્રહણ છે. તેમાં જૂતનું કાંઈ પ્રયોજન નથી, જૂત કેવી વસ્તુ છે ? જીવ છે કે જડ છે ? રૂપી છે કે અરૂપી છે ? ईશ્વરાશ્રિત છે કે નવા પ્રગટ થાય છે ? ઠસા રૂપ છે કે સયોગે થાય છે ? એ વિષે કાંઈ વિચાર કરી શકાતો નથી, માટે જૂત એ શબ્દજ વ્યર્થ છે તે નાથી જીવની ઉત્પત્તિ કેમ મનાય ? દોહા, જીવ કપજે જૂતથી, એ મત છે ધ્રમ રૂપ, જીવ ચિદાનંદ સત્ય છે, અનાદિ જાવ અનૂપ ૧૯

૨૪ નાસ્તિક -- તમારા કહ્યા પ્રમાણે જીવને નવાતર થાય છે. જવની પ્રાપ્તિ કર્માનુસાર છે જેવા કર્મો કહ્યા હોય તેવા જવની પ્રાપ્તિ થાય છે શુન કર્મનું ફલ સારો જવ છે, અને અશુન કર્મનું ફલ નરશો જવ છે તે વાત સત્ય છે, પરંતુ કો

ई जीवने एक खंडमां शरीर मूकीने बीजा खंममां बीजुं शरीर धारण करवु पमे तो एटलो दूर जतां तेने केटलो वखत लागतो हजो ! अने कोई जीवने एक शरीर मूकी तरत तेज गाममा उपजवु होय, तेने कोई दूर जवुं पडतु नथी, तेथी काई वधारे वखत लागतो नही हजो, पण जेने दूर जवु पडतुं हजो तेने रस्तामा चालता वधारे कखत लागतो हजो नी !

आस्तिक — नजीक अथवा दूर नवांतर करवामां वधारे वखत लागतो नथी, सरखोज वखत लागे ठे. जेम घाणी, रहेटीओ अथवा बारणुं इत्यादिक ज्यारे फने ठे, त्यारे तेथोना माहेला तथा बाहेरना जागने फरतां सरखोज वखत लागे ठे यद्यपि अंदरनो क्षेत्र थोडो होय ठे, ने बाहेरनो घणो होय ठे, तथापि फरतां वखतमां वधघट यती तथी. वजी जेम दीपकने शलगवीए ते कृणमांज प्रकाश करेठे वचमां काई अंतर पडतो नथी, तेम जे वखते एक नव मूके के लागलोज बीजो नव पामे ठे; तेमां लगाए पण अवकाश रहेतो नथी ते नव पठी दूर देश धारण करवो होय, के नजीक देशमा धारण करवो होय, गमे त्यां नव धारण कर मांवामां वखतनो बार फेर यतो नथी

१५ नास्तिक—जीवने कर्म केवी रीते लागे ठे.

आस्तिक—आत्माना शुनाछुन परिणामथी जीवने कर्म लागे ठे जो शुन परिणाम होय, तो सारा कर्म लागे ठे, अने अछुन परिणाम होय, तो नरणा कर्म लागे ठे. अने तेना फल पण तेवां थाय ठे. कर्मने काई ज्ञान नथी. जे आ जीवे पाप कछुं माटे हुं एने पापरूप कर्म थई लागुं.

१६ नास्तिक—कर्म तो जड ठे. तेथी तेथोमां ज्ञान शक्ति नथी त्यारे जीवे नर शां अथवा सारा कर्मां कखायी पाप अथवा पुण्यरूप परिणाम केम थाय ठे ? ए परिणाम तो ज्ञानविना थाय नही. तेथी एवुं जणाय ठे के कर्म लागवामा ईश्वर हेतु ठे. कर्म करवापणुं जीवने ठे; ने तेनुं फल देवु ईश्वरने ठे

आस्तिक—कर्म लागवामां ईश्वरनुं काई काम नथी. कर्मोना एवो स्वभावज ठे के परिणामने पामनुं. जेम कोई पुरुष विषमिश्रित नोजन करे, ते मरण पामे ठे मरवु ए विषनो परिणाम ठे, पण विष जम पदार्थ-होवाथी तेने एवुं ज्ञान नथी के मने जे खाय ठे, ते मरीजायठे; तेम ठतां तेथी तेवो परिणाम थायठे के नही ! वजी जेम कोई पुरुष मिष्टान्न नोजन करे, तेथी पुष्ट थाय ठे पण ते नोजन एम नथी जाणतु के. मारायकी आ शरीरनी पुष्टी थाय ठे. तेम ठतां नेनो परिणाम

તેવો થાય છે એતો એનો સ્વનાવ છે તેમ શુનાશુન કર્મોને યદ્યપિ જ્ઞાન નથી, તોપણ તેઓનો એવો સ્વનાવજ છે, કે ફલરૂપે પોતે પરિણામને પામવું કર્મોનો એવો સ્વનાવજ છે કે શુન કલ્યાણી પુણ્યકર્મ વંચાઈને ઉત્તમ ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમજ અશુનવિપે પણ જાણી લેવું એવો કર્મોનો અનંત કાલનો સ્વનાવ છે. વલી જેમ ચમક પાહાણ લોહને પોતાની તરફ खेंચી લિયે છે, તેનું ચમકને કાંઈ પણ જ્ઞાન નથી, કે હું લોહનું આકર્ષણ કરુંબું, પરંતુ તે ક્રિયા સ્વાભાવિક થાય છે તેમ જીવ શુનાશુન પરિણામના ઉપયોગે શુનાશુન કર્મ આકર્ષણ કરી આ તમાપણે લોહીનૂત કરે છે, એવો અનાદિ કાલનો સ્વનાવજ છે. એમાં ઈશ્વરનું કાંઈ કામ નથી

૧૭ નાસ્તિક - જીવ એવો કોઈ પદાર્થજ નથી, બધુ શૂન્યજ છે. ત્યારે શુનાશુન કર્મો તે કોને લાગવાના હતા ! એ બધો જર્મ છે. જીવ કોઈ ઢેજ નહીં

આસ્તિક - નાઈ, તું પાકો બુદ્ધિનો દેખાય છે. જીવનેજ ઝરાડી નાચ્યો એટલે બધી ટ્વટ્વટ ચૂકી ગઈ કે નહીં વારુ ! અરે મૂઢમતિ વિચાર તો કર, કે જો શરીરમા જીવ ન હોય, તો શરીરની ચેષ્ટા કેમ થઈ શકે ? શરીર તો જન્મ છે, તેમા ચેતન શક્તિ ન હોય તો ક્રિયા કેમ થાય ? જો આત્મા ન હોય તો આ શરીર, હાથ, પગ, કાન, નાક, જીજી, આંખ, મન, બુદ્ધિ, ધન, યાન્ય, રાજ્ય, તથા સંપત્તિ પ્રમુખ સર્વ પોતાથી જુદા પદાર્થોમાં શરીર મારું છે, ધન મારું છે, વગેરે એવો બોલનાર કોણ છે ! મારું છે, એવું કહેનાર પદાર્થથી જુદો હોય છે એમ તો કોઈ પણ કહે તો નથી કે હું શરીર હું, હું મન હું વગેરે, માટે શરીરાદિક સર્વ વસ્તુનો નિન્ન વ્યવહાર હોવાથી જીવ છે એવું ઠરે છે શરીરમાથી જીવ નીકળી ગયા પછી વિચાર કરવું, બોલવું, તથા ચાલવું વગેરે કાંઈ પણ ક્રિયા થઈ શકતી નથી તેથી શરીર થકી જીવ જુદો કોઈક છે એમ નકી જાણજે વલી શરીરમા જ્યારે જીવ છે ત્યારે બોલે છે, ને ઘટ પટાદિક પદાર્થોમાં જીવ નથી ત્યારે બોલતા નથી. તેથી જીવજ વ્યતે શરીર થકી નિન્ન છે એવું શિદ્ધ થયું તેને ઢેજ નહીં એમ તું કેમ માને છે ? જો જીવ ન હોય તો વ્યવહાર કેમ ચાલે ? માટે જીવ અવશ્ય છે એમ જાણવું

૧૮ નાસ્તિક - જીવ સમય સમયનેવિપે નવો થાય છે હમેશાં એક જીવ રહે તો નથી

આસ્તિક - એ વાત તદન જૂઠી છે જીવત્વ નવું કોઈ સમયે થતુજ નથી જીવના પર્યાય દ્વિય, દ્વિત્ર, કાલ, જાવ, તથા ઉદય જાવાશ્રિત તો જુદા જુદા

હોય છે, પણ જીવપણું નહું હોતું નથી. જીવ સમય સમય પ્રત્યે જો નવો થ તો હોય, તો બાલપણની વાત યૌવનાવસ્થામાં શાંતલવી ન જોયે. તથા ગત સમયનું શાન્તલેલું, દીઠેલું, યોગવેલું, લીધેલું, તથા દીધેલું પ્રમુખ કાંઈ પણ સ્મરણમાં આવ્યું ન જોયે. તેની સ્મૃતિ તો થાય છે. તેથી જીવ તેહિજ છે. જો જીવ નવો થતો હોય તો એક જીવનું કરેલું કાર્ય બીજો જીવ કેમ જાણી શકે ? એ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે તેથી જીવ હવ્ય સદા સરખું છે, એમાં કોઈ કાલે પણ ફેર પડતો નથી, એમ જાણવું.

૨૯ નાસ્તિક.— જીવ જે નાના પ્રકારનાં કર્મો કરે છે, તેઓનો કરાવનાર ईશ્વર છે ईશ્વરની પ્રેરણા વિના જીવ થકી કર્મ થાય નહીં, એમ જાણવું

આસ્તિક.— જો જીવને કર્મ ईશ્વર કરાવતો હોય, તો કર્મનો કર્તાજ ईશ્વર ઠરશે, કેમકે જે ક્રીયાનો પ્રેરક હોય છે, તેજ કર્તા હોય છે. જો ईશ્વર કર્તા ઠેરાવ્યું તો જે કર્તા હોય છે, તેજ નોક્તા હોય છે એ રીતથી ईશ્વરને નોક્તાપણું પણ આવશે નોક્તા ईશ્વર થયાથી પાપપુણ્ય ईશ્વરનેજ લાગે છે, એમ માનવું પડશે જેમ કોઈ પુરુષ પોતાના હાથમા સ્વદેહ લઈને બીજાને મારે, તેનું પાપ સ્વદેહને લાગતું નથી, પણ તે સ્વદેહના મારનારને લાગે છે. તેમ પુરુષે કીધેલું પાપ પણ ईશ્વરને લાગનાર છે કર્મનો કરનાર તો સ્વદેહના જેવો છે; તેને કર્મ લાગવા ન જોઈએ. તેથી કર્મ ईશ્વરને લાગે છે એમ સિદ્ધ થયું. એમ માનનારને ઇટલુંજ પૂઠવું જોયે કે, કર્મનો કર્તા તું નથી, તેમ કર્મનો નોક્તા પણ તું નથી, કર્તા નોક્તા ईશ્વર છે ત્યારે સર્વ મનુષ્યો પોતપોતાના મત પ્રમાણે ક્રિયા કરવાની બુદ્ધિ કેમ કરે છે ? મદ્ય માશનો ત્યાગ, અને સ્નાન, સંધ્યા, સ્વોત્તર, તપ, જપ, વગેરે શાસ્ત્ર કરે છે ? પોતાને કાંઈ પાપ પ્રમુખ લાગ્યું હોય તો તેનું નિવારણ શાસ્ત્ર કરે છે ? અકાર્ય શાસ્ત્ર રુ કરતા નથી ? પાપ થકી શાસ્ત્ર બીદે છે ? કર્તા શો નોક્તા એમ શાસ્ત્ર કહે છે ? પોતે કરે છે, તે યોગવે છે, તેમ બતાવેલી કહે છે કે હું પ્રજા, મારા પાપ ટાલો પણ એમ નથી કહેતો કે પ્રજા તમારા પાપ ટાલો. જે ચોરી કરે તેને દંડ થાય ને જે ઘેદ કરે તેના પ્રાણ જાય અને હિંસા કરે તે અવગચ નરક ગામી થાય. વગેરે એ સર્વ વ્યર્થ માનવા જોઈશે. માટે કર્તા જીવ છે ईશ્વર નથી એમ માનવું જોયે

૩૦ નાસ્તિક.— અમે માન્ય કરેલું ईશ્વર સર્વજ્ઞ છે એમ જાણવું અને શાસ્ત્રોમા પણ ‘સર્વજ્ઞો ईશ્વર.’ એવા ઘણા વાક્યો દીગમા આવે છે, માટે ईશ્વર વધું જાણે છે.

आस्तिक—यद्यपि तमे कहोड़ो के ईश्वर सर्वज्ञ ठे, ए बात सत्य ठे तथापि ते सर्वज्ञतानी रीत काईक जूदीज ठे जे तमे मानो ओ ते ईश्वर सर्वज्ञ नथी. अ मे एटलुंज पूठीए ठैए के, ज्यारे ईश्वर सर्वज्ञ ठे, त्यारे पोताने दु.ख देनारा राव एादिकने तेणे शा सारु उत्पन्न कखा । ज्यारे ए राहुसोनी उत्पत्ति पोते कीधी त्यारे पोतानेज युद्ध करबु पडयुं ए उपरधीज विचार करो के जो ईश्वर सर्व जाणतो होय, तो एवी जूल केम करे ? जो एम कहिये, के राहुसादिक प्राणी ओ ईश्वर थकी अजाणमा उत्पन्न थया जणाय ठे, तो ईश्वरनेविपे अज्ञानरूप दूषण प्राप्त थगे अने जो एम कहीछु के जाणी जोईने उत्पन्न कखा ठे, तो ईश्वरना नक्तने पण सग्राम उचित नथी, तो ईश्वरने ते केम सग्राम कार्य उचित थयो ? माटे एम कहेबु तदन असन्नवित ठे

३१ नास्तिक—ईश्वर ज्यारे जगतनो संहार करेठे, त्यारे पोते प्रागवमनां पांव डापर पहीठे ठे, अने ज्यारे जगतनी उत्पत्ति करवानो सन्नव होय, त्यारे जागृत थाय ठे, ए बात तो साची ठे के नी ?

आस्तिक.—ए बात ते वली जूठी होय । पण दु तमने पूढुं बु के ते प्राग वड अधर आकाशमा रहे ठे के, पृथ्वी उपर होय ठे ? तेमा अधर रहे ठे, एम तो तमे कबूल करशो नही, केम के तमे वली एम पण मानो ओ के, बधुं जलमय थई जाय ठे, ने तेनी उपर मात्र प्रागवम देखाय ठे, त्यारे पृथ्वी पण कबूल करवी पमगे जो पाणी, पृथ्वी, तथा प्रागवम ए बधा पदार्थ महा प्रलय थया पठी पण रहे ठे, त्यारे संहार ते शानो कखो कहेवाय ? जो एम होय तो सर्व पदार्थों शाश्वत थया एम जणाय ठे फरी ज्यारे ईश्वरे सृष्टि उत्पन्न करी, ते प हेला कखा प्रमाणे पाच महा जूते तथा, प्रागवड हतो त्यारे नबु ते छु कीधुं ए वगैरे विचार कखाथी एम जणाय ठे के, ए बधा गपाटा ठे जेना मनमा जेम आव्युं, तेणे तेम शास्त्रोमा लखी नाख्युं जणाय ठे

३२ नास्तिक—ब्रह्मा, विष्णु, अने महेश ए त्रणे सर्वज्ञ ईश्वर ठे, एम अमे मा निते ठैये

आस्तिक—तमे गमे तेम मानो तेमां अमारुं छु गयु । अमे तो जेम हगे ते म मानछु तमे कहा ते त्रणे जो सर्वज्ञ होय तो अज्ञानने केम अंगीकार करे । जुवो के, महादेवे पोताना पुत्र गणेशनुं मायुं कापी नाख्युं तेनी खबर पो ताने केम न पडी ? रावण सीतानुं हरण करी गयो ते वखते राम सर्वज्ञ उता

પશુ, પક્ષી, તથા વૃક્ષ પ્રમુખને કેમ પૂઠતો હતો ? અને બ્રહ્મા પાસેથી રાક્ષસો વેદ કેમ ચોરી લઈ ગયા ? એ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ અજ્ઞાની ઠરે છે. એવા અજ્ઞાની તેને ઈશ્વર કેમ કહિયે ?

૩૩ નાસ્તિક - સર્વે યોનિઓમાં મનુષ્ય યોનિ ઉત્તમ છે એવું શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે તે સત્ય છે. અને વલી અનુનવ સિદ્ધ પણ છે.

આસ્તિક - ના કોણે કહ્યું છે ? મનુષ્ય યોનિ તો ઉત્તમજ છે. પરંતુ તેમ તેમ અત્ત.કરણ પૂર્વક માનતા નથી દેખાતા. મહોદાથીજ માત્ર કહો છો. કેમ કે તમારે તો એથી પણ બીજી ઉત્તમ યોનિઓ માનવી જોડ્યે છે. જે યોનિને ઈશ્વરે અંગીકાર કરી છે, તે યોનિ તમારે પણ સર્વોત્કૃષ્ટ માનવી જોડ્યે મહા, કહા, તથા વરાહ, પ્રમુખ યોનિઓમાં ઈશ્વરે અવતાર લીધો છે, તે યોનિઓ મનુષ્ય યોનિ કરતાં ઉત્તમ માનવી જોડ્યે જો મનુષ્ય યોનિજ ઉત્તમ હોય તો ઈશ્વર પોતે બીજી યોનિ કેમ ધારણ કરે ? માટે તમારા બોલવા પ્રમાણે તો મનુષ્ય યોનિ કરતા વરાહાદિક યોનિ ઉત્તમ જણાય છે. ઈશ્વર જ્યારે પશુમાં અવતાર લિયે છે, ત્યારે પશુમુખી, પશુવાહી, તથા પશુરૂપી હોય છે. તેને એવ માનવો તે અયોગ્ય છે આહાર, અન્તિ, આયુધ, અસવારી, તથા આવાશ એ પાંચ પદાર્થ ઈશ્વરના નક્કને પણ ત્યાગ કરવા કહ્યું છે, તો ઈશ્વર પોતે તેનું કેમ ગ્રહણ કરે ? માટે વરાહાદિક યોનિ ધારણ કરનારો ઈશ્વર માનો, તો મનુષ્ય યોનિ કરતા તે યોનિ ઉત્તમ કહેવી જોડશે, જો તેમ નહીં કહેશે તો ઈશ્વરને અપમાન લાગશે

૩૪ નાસ્તિક - શરીરનો ત્યાગ કરીને જીવ પરલોકે ગયા પઠીપાળો આ લોક મા કેમ આવતો નથી ? જે છે તેને તો આર્થ્ય જોડ્યે

આસ્તિક - આ સંસારનો સંબંધ મટી ગયા પઠી જીવનું ફરી આવવું થતું નથી, તેનું કારણ કર્મ છે જીવનું આવવું જનું કર્મથીન છે જ્યાં કર્મ લઈ જાય ત્યાં જીવ જાય છે. અને જે જે જવ પામે છે તે તે જવના કાર્ય કરે છે આ જ વમા પણ હમેશા એક રીત રહેતી નથી જેમ કે બાલપણની પ્રીતિ હોય તે કોઈ કાલે મટી જાય છે ઘણા કાલ લક્ષ્મીનો સંબંધ ઠતા કોઈ કાલે તૂટી જાય છે ત્યારે દારિદ્ર્ય આવે છે કોઈ કર્મના યોગે પ્રાણી બંદીખાનામાં પડે, તે વારે તેનો અત્યંત સ્નેહી હોય તે પણ પાસે આવતો નથી. કોઈ પુરુષ એક સ્ત્રી પર બીજી કરે ત્યારે પ્રથમ સ્ત્રીની ઉપર પ્રીતિ રહેતી નથી, અને પૂર્વનો સંબંધ પણ તૂટી ગયા જે બુ થાય છે. તો પૂર્વ જન્મના સંબંધ તે કેમ યાદ આવે ? જ્ઞાનાવરણી કર્મના યો

गे बीजा जवनु स्मरण पण थतु नथी ए विषयने मलती प्रदेशी राजा अने के शी गुरुगी प्रप्नोत्तररूप चर्चा ठे ते कहुं हुं

प्रदेशी राजा - मारो अधर्मी दादो नरकमां गयो ठे, ते तमारा मतप्रमाणे त्याथी आवीने मने अधर्म करतो वारे त्यारे हुं मानुं, के वात साची ठे

केशी गुरु - तारी स्त्रीनी साथे कोई पुरुषने कामजोग करतो तने दीगामा आवे, ने ते तारा हाथमा आव्या पठी ते तारी वीनती करे के, मने थोडीरु वार रजा आपो, तो हुं मारा कुटवने कही आवु के, कामजोग कखाथी आवु हुं ख थाय ठे तो ते वात कबूल करीने तेने तू रजा आपीश ?

राजा - ना तेने एक कृण पण बुटो मूकु नही.

गुरु - तेमज तारो दोदो पण पापसची, गुनेहगार थई, नरकमा गया पठी, परमाधामी तेने केम मूके ? तेथी ते आवी शके नही

राजा - मारी दादी स्वेष्टाचारी थई, जैनधर्मने अंगीकार करीने स्वर्गे गई, ते पाठी केम कहेवा आवी नही, ने आवे तो तेने थुं हरकत ठे ?

गुरु - कोई पुरुष स्नानकरी, कुशुम तथा धूप प्रमुख जई देवनी पूजा करवा जेतो होय, तेने कोई चामाल संमाशमा जवाने कहे तो ते त्यां जाय के ? एवी क दी इज्ञा पण करे ?

राजा - ना ते एवा खराब स्थले केम जाय ? कदी पण जाय नही

गुरु - तेम तारी दादी स्वर्गलोकमा गई ठे, ते सेतखाना दुख्य आ मनुष्य लो कमा केम आवे ! आ लोकमा आववानी इज्ञा पण थाय नही

राजा - एक चोरे चोरी करी, तेनो इन्ताफ करीने तेने लोहानी कोठीमा घा ली वीथो तेनु मुख बंध करीने उपर सारी रीते कनई करावी तेमा पवन पण प्रवेश करी शके नही एवु कथुं पठी ते चोर कोठीमा मरी गयो. तेनो जीव ते कोठीना क्या रस्तेथी नोकली गयो ? तेमा तो कोई ठिड् दीगामा आव्यो नही हवे जीव ते केम मनाय ?

गुरु - मोटी शाजामा एक पुरुषने जेरी सहित घालीने तेने चोतरफ बंध करी लीधी होय, तेमा ते जेरी वगाड्याथी तेनो अवाज बाहार शनलाय ठे ते ठि ड्विना बाहार केम आवे ठे ? तेम जीव पण ठिड्विना बाहार निकली जाय ठे

राजा - एक चोरना कटका करी एक कुजमा मेजरी राख्याहता तेनु महोडुं उ परथी सारी रीते बाधी लीधुं हतु, के जेमा पवन पण प्रवेश करी शके नही ते

કેટલાક કાલ પઠી ડહાઢી જોયું, તો તેમાં અનેક ક્રમ પહેલાં દેખાયાં. તે ટિડ્ વિના ક્યાંથી આવ્યાં ?

ગુરુ - અગ્નિમાં લોહનો ગોલો નાચ્યો હોય તેમાં ટિડ્ વિના અગ્નિ કેમ પ્રવેશ કરે? જે વસ્તુ અગ્નિમાં નાચીએ તેમાં ટિડ્ નહોય, તો પણ અગ્નિ પ્રવેશ કરે તે તેમ જીવનો પ્રવેશ થવામાં ટિડ્નું કાંઈ કામ નથી.

રાજા:- એક ચોરને મેં તે જીવતો હતો ત્યારે તોલ્યો, અને મરી ગયા પઠી પણ તોલ્યો; ત્યારે જીવ નીકલી ગયો ઠતા જારમાં કાંઈ ફેર પડ્યો નહીં તેનું શું કારણ હોયું જોયે ?

ગુરુ - જેમ છાલી મશક તથા પવનથી ચરેલી મશક તોલી જોતાં વજનમાં ફેરફાર થતો નથી તેમ જીવ વાયુરૂપ હોવાથી તે શરીરમાંથી નીકલી ગયા પઠી કાંઈ તોલમાં ફેર પડતો નથી.

રાજા - બાલક અને યૌવનના શરીરમાં ફેર છે પણ જીવમાં કાંઈ ફેર નથી. વસ્ત્રે વાણી સરસી બોલે છે ને તેનું શબ્દ પણ કાનમાં મરસી રીતે સ્વર જાય છે, તેમ ઠતાં ઉપયોગ સરસો કેમ થતો નથી ? યુવાન જે ક્રિયા કરી શકે છે તે બાલકથી થતી નથી તેનું કારણ શું તે કહો.

ગુરુ - જેમ જૂનું ધનુષ્ય હોય તેથી વાણનો ઉપયોગ છુદી રીતે થાય છે ને નવું ધનુષ્ય હોય તો તેથી વાણનો ઉપયોગ છુદી રીતે થાય છે, ધનુષ્યમાં ફેર હોવાથી વાણની ક્રિયામાં ફેર પડે છે. તેમ બાલક અને યુવાનના શરીરમાં ફેર હોવાથી જીવની ક્રિયા સરસી થાય નહીં એટલે બલ વીર્ય પ્રમુખમાં પણ ફેર ફારથાય છે.

રાજા.-યુવાન અને વૃદ્ધ માણશના શરીરમાં જીવ સરસો ઠતાં યુવાનની પહે વૃદ્ધ કેમ જાર ઉપાડી શકતો નથી ?

ગુરુ -જેમ કાવડવડે જાર ઉપાડનારો પુરુષ સારી નવી કાવડ હોય તો વધારે જાર ઉપાડી શકે છે, ને જૂની કાવડ હોય તો કાંઈક થોડો જાર ઉપાડી શકે છે. તેમ જીવ તો તેજ છે પણ યુવાન શરીર હોય તો વધારે જાર ઉપાડી શકે, ને વૃદ્ધ શરીર થાય તો થોડો જાર ઉપાડી શકે છે.

રાજા.-એક ચોરને મારીને તેના અનેક સ્વપ્ન કીયા, પણ જીવ તથા જીવના રહેવાનું ટેકાણું ટીંગામાં આવ્યું નહીં, માટે જીવ કોઈ ટેજ નહીં.

ગુરુ -જેમ કાઠમાં અગ્નિ રહી છે, તેમ શરીરમાં જીવ રહ્યો છે, તે દેશાય કેમ ? જો કાઠમાં અગ્નિ દેશાય તો શરીરમાં જીવ દેશાય કાઠીયારો હમેશ લાકમાં

कापे ठे पण तेने अग्नि कोई वखते पण दीगमां आवती नथी. ने ते अग्निनुं र हेवानुं ठेकाणुं पण दीगमा आवतुं नथी तेम जाणी लेवुं

राजा -मने प्रत्यक्ष जीव देखामी आपो के जेथी हु जीवने जाणुं

गुरु -तमे बादर वायु कायना जीवने जोई शकशो के ? तेने पण जोई शक शो नही तो जे अरूपी जीव ठे तेने केम जोई शकशो ?

राजा.-हाथीमा अने कीमीमा जीव केम सरखो होय ठे ?

गुरु -हाथीनुं तथा कीमीनुं शरीर महोठुं नानुं ठे, पण जीवमां अधिक न्यून ता नथी जीव बन्नेमां सरखो ठे

राजा - लोकमां जीव अने जड एक क्षेत्र अवगाही निरतरपणे निराबाध केम रह्या ठे ?

गुरु - जेम दूधनी नरेली कडाईमा साकर, एलची, अने केशर नाखी होय ते केम समाई जाय ठे ? दूधगुळां चारे वस्तु एक क्षेत्र अवगाही निरतरपणे केम रहे ठे ? एकज ठेकाणे चारे वस्तु अजिन्न जावे रहेली ठे 'एना वर्ष, गंय, रस, फरश निरतर निराबाधपणे ठे. तेम जीव अने जड जगतमा निरतर एक क्षेत्र अवगाही निराबाधपणे रह्या ठे

३५ नास्तिक - सर्व लोकमा जीव नरपूर ठे त्यारे देखाता केम नथी ?

आस्तिक - जेम सूक्ष्म जीव सर्वत्र पूर्ण ठे ते ज्यारे दिवशे तडको पडे त्यारे घरमाना कोई बिड्दाराये थोडोएक तडको घरमां आवे ठे. ते तडका तरफ जीतां केटला एक परमाणु जेवा दीगमा आवे ठे, ते बधा सूक्ष्म जीवो ठे ते गायमा मा तडको आवे त्यारे बडता देखाय ठे, बीजी रीते देखाता नथी तेम जीव अ ने जड सर्व लोकमा नरपूर ठता उन्नस्थने देखाय नही, किन्तु केवल ज्ञानरूप आ तपना योगे देखायठे अर्थात् केवल ज्ञानीज जाणी शकेठे

३६ नास्तिक - चड, सूर्य, गाय, आतप, माता, पिता, स्वर्ग, नरक, जीव, जड, घट, पट, स्तंभ, तथा कुन प्रमुख सर्व भ्रममात्र ठे, वस्तुरूप कंईजनथी

आस्तिक - जेम अंधकारमा आकाशनेविषे कोई पुरुष चाल्यो जाय, ते निरा बाधपणे जई शके ठे, पण वचमा जो जित आवीजाय तो आगल चलातु नथी ने ते कार्यमा अपराबाधक थायठे. ए प्रत्यक्ष भ्रम के सत्यठे ? तथा कोई कोईने मारे, कूटे, दानदिये, ए वस्तु गत्ये सत्यठे, असत्य अने भ्रमजाल तो स्वप्न अने सकटपने कहिये

૩૪ નાસ્તિક.—સર્વ જગતમા એકજ ઈશ્વર છે. ઈશ્વર વિના બીજું કાંઈ નથી, એ મ જાણું જોયે.

આસ્તિક — જો સર્વ જગતમાં એક ઈશ્વર હોય, તો દાનનો ઢેનાર પણ ઈશ્વર, અને લેનાર પણ ઈશ્વર કહિયે. લેનાર અને ઢેનારમાં કાંઈ જેદ થયો નહીં ઈશ્વરે પોતે પોતાની પાણેથી દાન લિધું ત્યારે દાન દીધાનું પુણ્ય કોને થયું ? અથવા દાન તથા પુણ્ય વ્યર્થ ગયાં. વલી મારનાર પણ ઈશ્વર ને મરનાર પણ ઈશ્વર કહેવો જોયે, તો ઈશ્વરે ઈશ્વરને માણ્યો તેનું પાપ કોને લાગ્યું ? ધણી પણ ઈશ્વર ને ચોર પણ ઈશ્વર, તો ઈશ્વરનો માલ ઈશ્વરે ચોષ્યો કહેવાય, ત્યારે ચોરીની તપાશ શાસ્ત્રા રુ કરવી જોયે ? પુણ્યે કરી સ્વર્ગમાં ગયો તે પણ ઈશ્વર, તથા પાપે કરી નરકમાં ગયો તે પણ ઈશ્વર, ત્યારે સ્વર્ગમાં પુણ્યવાન જાય અને નરકમાં પાપી જાય, એમ કહેવું વ્યર્થ છે. એ ઉપરથી તમારું બોલવું અસંનવિત છે જગતમાં એકજ ઈશ્વર છે એમ જે કહેવું તે અસત્ય છે ઘટઘટપ્રત્યે જીવ જુદા જુદા છે, અને તેઓની કરણી પણ જુદી જુદી જાણવી.

૩૫ નાસ્તિક.—ઘટ પટાદિક સર્વ પદાર્થોમાં ઈશ્વર એકજ છે. એમ જાણું જોયે.

આસ્તિક — જો સર્વમાં એક ઈશ્વર હોય તો જાત, કુલ, રાજા, તથા ચંદાલની નિમ્નતા કહી ન જોયે, કોઈ શ્રેષ્ઠ તથા નષ્ટ કહેવાય નહીં એક પુણ્ય કરે તેનું ફલ સર્વને થવું જોયે, તેમજ કોઈએક પાપ કરે તેનું ફલ પણ સર્વને થવું જોયે એકે નોજન કહ્યાથી સર્વની તૃપ્તિ થવી જોયે, એક નરકગામી થયાથી સગલા ન રકે જવાજોયે, એક સ્વર્ગગામી થયાથી સર્વ સ્વર્ગમાં જવા જોયે, એકનો નોગ સર્વને નોગવ્યો જોયે, કર્મ જુદા જુદા નોગવવાં ન જોયે; તેમ તો દેશ્વાતુ નથી, જે કરે તે નોગવે એવું સ્પષ્ટ દેશ્વાય છે ત્યારે સર્વમા એક ઈશ્વર કેમ કહેવાય ? માટે એમ કહેવું તે સમીચીન નથી; વધા જીવ જુદા જુદા છે, એમ કહેવું યોગ્ય છે.

૩૬ નાસ્તિક.—સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ, ચંદ્ર, સૂર્ય, નદી, સમુદ્ર, દ્વીપ, નર, નારી, નગર, ગ્રામ, તથા માતા, પિતા ઇત્યાદિક ચોરાશી લક્ષ જીવયોનિ પ્રમુખ સર્વ અસત્ય છે; એઓમાં સત્ય પદાર્થ કોઈ નથી.

આસ્તિક — સર્વ પદાર્થ સત્ય છે. જન્મની વુંદ પણ અસત્ય કહેવાય નહીં, તો સર્ગાદિક પદાર્થો કેમ અસત્ય કહેવાય ? જે વસ્તુ યાય ત્યારે ચર્ચ કહેવાય છે,

અને વણગો ત્યારે નાશ થઈ કહેવાયઢે. એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે સિદ્ધ ઢે, તે મૂઢ પણ જાણે ઢે તો હે નાસ્તિક તૂં કેમ જાણતો નથી !

૪૦ નાસ્તિક -જગત ઈશ્વર રચિત ઢે

આસ્તિક -જો જગત ઈશ્વરકૃત હોય, તો જેટલા ઈશ્વરના નક ઢે, તે બધા સુખી હોવા જોયે, તેમ તો દીગમા આવતુ નથી. હિંદુ તથા મુસલમાન બધા સુખી તથા હુ સ્વી દેસવાયઢે, તેને પણ પૂઢિયે તેવારે એમ કહે જે સદુ પોતપોતાની કરણી પ્રમાણે પામેઢે, એમ કહીઢૂટે, ત્યારે તમારા કહેવા પ્રમાણે તો સુખ તથા હુ સ્વનો દેનાર કર્મવિના કોઈ બીજો હોવો જોયે તેનો તો વિચાર થઈ શકે નહી, માટે હે મૂર્ખબુદ્ધિ આ જગતનો કોઈ કરતા નથી, એ તો સ્વનાવ સિદ્ધ ઢે અને જી વ જેવી કરણી કરે, તે પ્રમાણે સુખ તથા હુ સ્વ નોગવેઢે

૪૧ નાસ્તિક -સુખ હુ સ્વનો દેનારો ઈશ્વર ઢે, એમ માનવુ જોયે.

આસ્તિક -સુખહુ સ્વનો કુર્ત્ત્વ આપણો આત્મા ઢે, તેજ સુખહુ સ્વનો નોકા જાણવો માટે સુખહુ સ્વનો દેનારો બીજો કોઈ સમજવો નહી.

૪૨ નાસ્તિક -(પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ વાદી) પુણ્યથકી સારું થાયઢે, ને પાપ થકી નરહું થાયઢે, તે અમને પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટિ દેવાહો તો માનીં

આસ્તિક -પુણ્યપાપ તો સૂક્ષ્મ પુજ્જન સમૂહરૂપઢે જેમ શબ્દના પુજ્જન કાનપ્રત્યેઆ વેત્યારે શબ્દનું જ્ઞાન થાયઢે, માટે તે સત્ય ઢે પણ આવતા દેસાતા નથી તેમ સુગંધ, હર્ગંધ પ્રમુખના પુજ્જન ઈન્દ્રિયો પ્રત્યે આવતા દેસાતા નથી, પણ તેનુ જ્ઞાન થાયઢે, તેથી અનુમાન પ્રમાણ વઢે જણાય ઢે કે એ સત્ય ઢે તથા શરીરમા વાયુ અને ગરમી પ્રમુખ જે થાયઢે, તે રોગના ઉદયથી જાણામા આવેઢે, પણ પ્રત્યક્ષ દીગમા આવતાં નથી તેમ પુણ્ય તથા પાપ પણ ફલ નોગવ્યાથકી જાણામા આવેઢે તેઓના પુજ્જન ઉગ્રસ્થ દૃષ્ટિ આવે નહી.

૪૩ નાસ્તિક -વાત્યાવસ્થા તથા તરુણાવસ્થામા જીવ સરસ્વો ઢે તો તે વઢે અવસ્થામા વિજ્ઞાન, વિદ્યા, જાણા, તથા પરાક્રમ સરસ્વા કેમ નથી દેસાતા ?

આસ્તિક -જેમ વૃદ્ધના બીમા અનેક વૃદ્ધ, ફલ, ફૂલ પ્રમુખ રહેલા ઢે, પરતુ જેવા સાધનો મલેઢે, તેવી વઢ્ઢવતાને પામેઢે. જેમ કે, કેન્દ્રની જૂમિ સારી હોય ને પાણીની પણ બરાબર સાહ્યતા હોય, તો ઠપિ ફલરૂપ ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાયઢે તેમ સારા સાધનોવઢે જેમ જેમ શરીરની વૃદ્ધિ થતી જાય, તેમ તેમ જાણા પણ પ્રૌઢ તાને પામતી જાયઢે, પણ અવસ્થાતર થયાથી બુદ્ધિ બાહેરથી આવતી નથી કિનુ

શરીરની પટે બુદ્ધિનું અવસ્થાતર થાય છે સર્વ આત્મગુણ આત્માને વિપે સદા ન
ચાજ છે. પણ યોગ્ય સમયમાં ડઝવ માત્ર થાય છે કાંઈ બાહેરથી નવા આવતા
નથી જેમ મયૂરના શરીરમાં અનેક રંગ રહેલા છે, પણ સમય પામે પ્રગટ થાય છે.
તેમ વાચ્યાવસ્થામાં પણ સર્વ ગુણ સત્વનાવે છે, પરતુ જેવી રીતે પુરુષ બલવાન ઠ
તાં ધનુષ્યવિના વાળ ચલાવવામાં સમર્થ થાય નહીં, ગલોલા, ગોફણ, તથા સ્વદ્ગ
પ્રમુખ વધા શસ્ત્ર તેઓના ઉપકરણથી ઉપયોગી થાય છે, તે વિના થાય નહીં, તેમ
જીવ પણ શરીરોપકરણ અવસ્થારૂપ સામગ્રી થકી સર્વ કાર્ય સાધી શકે છે. ચેત
નમાં કાંઈ ફેર નથી, ચેતન સદાસર્વદા સરસું જ છે.

૪૪ નાસ્તિક:-જગત સર્વે ઈશ્વરકૃત હોવાથી સર્વ પદાર્થમાં તથા સર્વ જીવમાં ઈ
શ્વરની કલા છે

આસ્તિક:-જો એમ હોય તો ઘટ, પટ, સ્તંન, કુંજ, શાસ્ત્ર તથા જાપા ઇત્યાદિક
અનેક વસ્તુનું જ્ઞાન કોઈ એક જીવને છે, ને કોઈએક જીવને નથી જે જીવને ક્રેય
પદાર્થનું જ્ઞાન છે, તેને તો હે મૂઢમતિ, તું ઈશ્વરનો અંશ માને છે, ત્યારે શ્વાન, શૂકર,
રાસન, માજર, વ્યાઘ્ર, પ્રમુખ શ્વાપદ ચૌપદ જીવોને ઘટાદિક પદાર્થોનું જ્ઞાન નથી
તેથી તેઓમાં શું ઈશ્વરનો અંશ નથી? તમે તો જીવમાત્રને ઈશ્વરનો અંશ માનો
ઠો તેને વાધ આવશે જે ઈશ્વરનો અંશ હોય તે અજ્ઞાની કેમ હોય? એથી જગત
નો કર્તા ઈશ્વર અવિવેકી ઠરે છે અને સર્વમાં ઈશ્વરની કલા છે, એ બોલવું પણ અ
સભ્ય છે, કેમકે જો એમ હોય તો સર્વ સરસા જ્ઞાની હોવા જોયે તેમ તો દેખાતું
નથી, માટે એ વાત પણ મિથ્યા છે. તેમ સર્વ જીવ ઈશ્વરના અંશરૂપ છે, એમ જે તમે
માનો ઠો, તે પણ અજ્ઞાની હોવાને લીધે માનોઠો માટે સંજવે નહીં.

૪૫ નાસ્તિક:- ઈશ્વર નક્કવત્સલ છે, અને સ્વેચ્છાથી જન્મધારણ કરે છે

આસ્તિક:-જો એમ હોય, તો નક્કોને શરીર મૂકતાં વેદના કેમ થાય છે? અ
ને સ્વજનાદિકના કોલાહલ શબ્દો સાનજીને નક્કને વત્સલનાવકારી આયુષ્યવૃદ્ધિ
કેમ નથી કરતો? મરણાદિક ક્રિયા તો સર્વે ઈશ્વરના સ્વાધીન છે. એ આદિ વિ
ચાર કરતાં તમારું બોલવું બધું પોકલ છે જીવ તો કર્મને આધીન છે જેમ કે
ફ લીધેલો પ્રાણી તેની જાહેરને સ્વાધીન થઈ જાય છે, તેમ જીવવિપે પણ જાણી
લેવું જન્મમરણ પણ કર્મધીન છે, તેને જે ધારણ કરે તે ઈશ્વર શાનો! તે તો
સંસારીજ કહેવાય. ઈશ્વર તો કર્મથી મુક્ત હોય છે, માટે તમારું બોલવું બધું વ્યર્થ છે.

૪૬ નાસ્તિક:-આ પંચ મહાનૂતોથી ઉત્પન્ન થયેલું જે વિશ્વ, તે મહા પ્રલયના

સમયે પોતાના કારણ પંચ મહાનૂતોમાં લીન થજો, ને પંચ મહાનૂતો ઈશ્વરમાં લીન થજો

આસ્તિક.—જો એમ હોય તો ઈશ્વર જહ મિશ્રિત થાય અને તે સમજ તથા નિર્મલ એ બે અવસ્થાવાળો કહેવાડો. ત્યારે કેવલ જ્યોતિસ્વરૂપપણું ક્યા ગયું ? જે પંચ મહાનૂતોયકી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ કહોઢો તે તો સદા શાશ્વત છે તે ઓમાં ધૃત્વી, આપ, તેજ તથા વાયુ, એ ચારે નૂતો પોતપોતાની ક્રિયા કરેઢે, કે મ કે, વનસ્પતિ અને જગમ ગ્રસની ઉત્પત્તિ કરેઢે તે ક્રિયાવિના થાય નહીં એવી રીતે તો જીવની ઠ સ્થાન શાશ્વત સદા કાલ છે, ત્યારે પ્રલય તે જ્ઞાનો થયો ? જો એમ કહેશો, કે પંચ મહાનૂતો જગત વિનિર્મિત ક્રિયા કરતા નથી, ત્યારે તો તે નૂતડ્વ્યરૂપ કયન માત્રજ ઠરજો અને હરેક વસ્તુ પોતપોતાના ગુણવિના રહે નહીં એવો નિયમ છે વલી જો કહેશો કે નૂત તો અનત કાલના છે ત્યારે તો સંસાર પણ અનત કાલનો ઠરજો તેની ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય કેમ કહેવાય ? એ તો જેમ છે તેમ છે વલી ઈશ્વર મનસા વાચા કર્મણા કરિ રહિત છે, અને એક થી અનેક થાવં એવી મનની ડહ્વા થઈ ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ કરી એ બે વાક્યો નો પરસ્પર વિરોધ છે, કેમ કે, પ્રથમ વાક્યપ્રમાણે ઈશ્વર ડહ્વારહિત ઠરે છે, ને બીજા વાક્યમા ડહ્વાસહિત કહો ઢો, એવો પૂર્વાપર વચનવિરોધ હોવાથી તમારું બોલનુ સર્વે અસમીચીન છે.

૪૭ નાસ્તિક — સર્વે વસ્તુનો ઈશ્વર અધિષ્ઠાન છે ઈશ્વરની ડહ્વાથી કૃત તથા અકૃત સર્વે થાયઢે

આસ્તિક — જો એમઢે તો ઘટ તે પટ કેમ થતો નથી ? પણ તેમ થાય નહીં, કેમકે, ઘટનુ કારણ મૃત્તિકાનુ પિંડ છે, તેમાથી ઘટજ થાયઢે પણ પટાદિ કાર્ય નથી થતા. તેમજ પટનું કારણ તનુ છે, તેયકી પટજ થાયઢે, પણ ઘટાદિ ક બીજા કાર્યની ઉત્પત્તિ થાયનહીં જો એમ થતુ ન હોય તો કારણથી કાર્ય થાયઢે, એ પ્રવૃત્તિ મિથ્યા થાય. માટે ઈશ્વરના અધિષ્ઠિતપણાતજે ઈશ્વરની ડહ્વાથી કૃત તથા અકૃત સર્વે થાયઢે એ તમારું કહેવું સર્વે વ્યર્થ છે.

૪૮ નાસ્તિક — જીવને જર્વાંતર થાય છે સ્વરૂં, પણ વેદનો ઢેદ થતો નથી પુરુષ વેદ તે સ્ત્રી વેદ ન થાય, સ્ત્રીવેદ તે પુરુષવેદ ન થાય, તેમ સ્ત્રી તથા પુરુષ તે નપુસક વેદ ન થાય ; અને નપુસકવેદ તે પુરુષ તથા સ્ત્રી વેદ ન થાય. એમ જાણનુ જોયે

આસ્તિક — પુજ્જના પરિણામનો નિયમ નથી એના પુન પુન રૂપાંતર થયા ક

રહે. માત્ર અવસ્તુપણું પામતા નથી, વસ્તુપણે ગમે તે રૂપે થઈ જાય છે જેમ જેસ ના શિંગમાંથી કેલ થાય છે, કાશયકી સેરડી થાય છે, માચીના હિંગારયકી કદ લીની નાજી થાય છે, એવી રીતે કર્મના પરિણામે ગચંતર થાય છે આગામિક જન્મ ને વિપે કાયવેદ પલટાઈને તે નવા જન્મરૂપે પરિણમે છે જેમ સોનીના યોગે સુવર્ણ નાના પ્રકારના ધ્યાકારરૂપે પરિણામને પામે છે તેમ જીવ કર્મના યોગે નાના વિધ ગતિઓ પામે છે. તે તો રહ્યું, આ જન્મમાં પણ એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. જેમ કે, રાજા તે રંક થઈ જાય છે, ને, રંક તે રાજા બની જાય છે, સુખી તે હઃ સુખી, તથા હઃ સુખી તે સુખવાન થઈ જાય છે. ઇત્યાદિક આ જન્મમાં પણ પર્યાય પલટાઈ જાય છે, તો જન્માંતરમા કેમ એકરૂપે રહે ? કર્મના બંધ સાદિ છે, માટે જેવો કર્મનો વડ્ય તેવા ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, એવિપે કોઈ નિયમ થઈ શકે નહી. ગમે તે વેદ વદલી ને ગમે તે વેદ કર્મના યોગે થાય છે એમ જાણવું.

૪૯ નાસ્તિક.—એમ કણુ છે કે બ્રહ્માના મુખમાંથી બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા, જુજ થકી કૃત્રિય થયા, તથા જધા થકી વૈશ્ય થયા, માટે એ ત્રણે વર્ણો ઉત્તમ છે, અં ને પાદયકી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા માટે અધમ છે, એમ જાણવું

આસ્તિક.— એ વાત સંજવિત નથી. જુવો કે, ઘ્વરાના વૃદ્ધમાં પેડ, દાલ, તથા પત્રનેવિપે સરસાં ફલ લાગે છે. તે સર્વ ફલોનું રૂપ સરસું હોય છે, તથા તે ઓમાં રસ પણ સરસોજ હોય છે. તેઓમાં કોઈ પ્રકારે ઉત્તમ તથા અધમતા કહેવાય નહી તેસજ બ્રહ્માના શરીર થકી ઉત્પન્ન થયા જે ચાર વર્ણ, તે સર્વ ચેતન રૂપ હોવાથી સર્વ જીવ સરસા જાણવા. ઉત્તમ મધ્યમ વગેરે સર્વ લૌકિક કાર્ય થકી કહેવાય છે પણ ચેતનપણે તો સર્વ સરસા છે. એના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહું છું. ચારે વર્ણના મનુષ્ય એક તલાવને કાંતે વેશીને પાણી પિયે છે, તેથી કોઈ વટલતો નથી પણ તે તલાવમાંથી પાણી જરીને પોતપોતાના વાસણોમાં લીધા પછી હલકા વર્ણના વાસણનું પાણી ઊંચા વરણવાલો માણસ પીએ તો વટલે છે. ફરી ચારે વર્ણના જરેલા પાણીના વાસણો માનું પાણી તે તલાવમાં નાચીને પીતાં કોઈ વટલતું નથી તેનું કારણ શું ? માટે પાણીમાં વટલવાપણું નથી ને વાસણ તો સર્વના સરસા છે. માટે વટલતું એ મનની માનીતા છે, અને એવી લોક મર્યાદા છે જ્યાં સુધી મનનો મિથ્યાજાવ છે, ત્યાં સુધી નિન્ન પણું છે એમ જાણવું

૫૦ નાસ્તિક.— સમદૃષ્ટીને વિપે મિથ્યાજાવ હોતો નથી, તેમ ઠતાં તે નિન્ન જાવ કેમ રાહે છે ?

સમયે પોતાના કારણ પંચ મહાનૂતોમાં લીન થશે, ને પંચ મહાનૂતો ઈશ્વરમાં લીન થશે

આસ્તિક.—જો એમ હોય તો ઈશ્વર જડ મિશ્રિત થાય અને તે સમજ તથા નિર્મલ એ બે અવસ્થાવાળો કહેવાશે. ત્યારે કેવલ જ્યોતિસ્વરૂપપણું ક્યા ગયું ? જે પંચ મહાનૂતોથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ કહોઠો તે તો સદા શાશ્વત છે. તેઓમાં પૃથ્વી, આપ, તેજ તથા વાયુ, એ ચારે નૂતો પોતપોતાની ક્રિયા કરે છે, કેમ કે, વનસ્પતિ અને જગમ પ્રસની ઉત્પત્તિ કરે છે તે ક્રિયાવિના થાય નહીં એવી રીતે તો જીવની ઢે રાખા શાશ્વત સદા કાલ છે, ત્યારે પ્રલય તે જ્ઞાનો થયો ? જો એમ કહેશે, કે પંચ મહાનૂતો જગત વિનિર્મિત ક્રિયા કરતા નથી, ત્યારે તો તે નૂતદ્વ્યરૂપ કયન માત્રજ ઠરશે અને હરેક વસ્તુ પોતપોતાના ગુણવિના રહે નહીં એવો નિયમ છે. વળી જો કહેશે કે નૂત તો અનંત કાલના છે ત્યારે તો સંસાર પણ અનંત કાલનો ઠરશે તેની ઉત્પત્તિ તથા પ્રલય કેમ કહેવાય ? એ તો જેમ છે તેમ છે. વળી ઈશ્વર મનસા વાચા કર્મણા કરિ રહિત છે, અને એક થી અનેક થાઉં એવી મનની ઇચ્છા થઈ ત્યારે જગતની ઉત્પત્તિ કરી એ બે વાક્યોનો પરસ્પર વિરોધ છે, કેમ કે, પ્રથમ વાક્યપ્રમાણે ઈશ્વર ઇચ્છારહિત ઠરે છે, ને બીજા વાક્યમાં ઇચ્છાસહિત કહો ઠો, એવો પૂર્વાપર વચનવિરોધ હોવાથી તમારું બોલડું સર્વે અસમીચીન છે.

૪૪ નાસ્તિક — સર્વે વસ્તુનો ઈશ્વર અધિષ્ઠાન છે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વે થાય છે

આસ્તિક — જો એમ છે તો ઘટ તે પટ કેમ થતો નથી ? પણ તેમ થાય નહીં, કેમકે, ઘટનું કારણ મૃત્તિકાનું પિંડ છે, તેમાંથી ઘટજ થાય છે પણ પટાદિ કાર્ય નથી થતા તેમજ પટનું કારણ તતુ છે, તેથી પટજ થાય છે, પણ ઘટાદિ કે બીજા કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહીં. જો એમ થતું ન હોય તો કારણથી કાર્ય થાય છે, એ પ્રવૃત્તિ મિથ્યા થાય. માટે ઈશ્વરના અધિષ્ઠિતપણાત્તે ઈશ્વરની ઇચ્છાથી કૃત તથા અકૃત સર્વે થાય છે એ તમારું કહેવું સર્વે વ્યર્થ છે.

૪૫ નાસ્તિક — જીવને જન્મોત્તર થાય છે સ્વરૂં, પણ વેદનો ભેદ થતો નથી પુરુષ વેદ તે સ્ત્રી વેદ ન થાય, સ્ત્રીવેદ તે પુરુષવેદ ન થાય, તેમ સ્ત્રી તથા પુરુષ તે નપુસક વેદ ન થાય, અને નપુસકવેદ તે પુરુષ તથા સ્ત્રી વેદ ન થાય. એમ જાણવું જોયે

આસ્તિક — પુજ્જલના પરિણામનો નિયમ નથી. એના પુન પુન રૂપાતર થયા કે

રેઠે. માત્ર અવસ્તુપણું પામતા નથી, વસ્તુપણે ગમે તે રૂપે થઈ જાયઠે જેમ જેસ ના શિંગમાંથી કેલ થાયઠે; કાશથી સેરડી થાયઠે, માચીના હિંગારથી કદ લીની નાજી થાયઠે, એવી રીતે કર્મના પરિણામે ગચંતર થાયઠે આગામિક જવ નેવિપે કાયવેદ પલટાઈને તે નવા જવરૂપે પરિણમેઠે. જેમ સોનીના યોગે સુવર્ણ નાના પ્રકારના આકારરૂપે પરિણામને પામેઠે તેમ જીવ કર્મના યોગે નાના વિધ ગતિઓ પામેઠે તે તો રહ્યું, આ જવમાં પણ એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી. જેમ કે, રાજા તે રક થઈ જાયઠે, ને, રક તે રાજા બની જાયઠે, સુખી તે દુઃખી, તથા દુઃખી તે સુખવાન થઈ જાયઠે. ઇત્યાદિક આ જવમાં પણ પર્યાય પલટાઈ જાયઠે, તો નવાંતરમાં કેમ એકરૂપે રહે ? કર્મના બંધ સાદિ ઠે, માટે જેવો કર્મ નો ઉદય તેવા ફલની પ્રાપ્તિ થાયઠે, એવિપે કોઈ નિયમ થઈ શકે નહીં. ગમે તે વેદ વડલી ને ગમે તે વેદ કર્મના યોગે થાયઠે એમ જાણવું.

૪૯ નાસ્તિક - એમ કહ્યું ઠે કે બ્રહ્માના મુખમાંથી બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા, સુજથી ક્ષત્રિય થયા, તથા જયા થકી વૈશ્ય થયા, માટે એ ત્રણે વર્ણો ઉત્તમ ઠે, અં ને પાદથી શૂદ્ર ઉત્પન્ન થયા માટે અધમ ઠે, એમ જાણવું.

આસ્તિક - એ વાત સંજવિત નથી જુવો કે, ઉબરાના વૃક્ષમાં પેડ, દાલ, તથા પત્રનેવિપે સરખાં ફલ લાગેઠે. તે સર્વ ફલોનું રૂપ સરખું હોયઠે, તથા તે ઓમાં રસ પણ સરખોજ હોયઠે. તેઓમાં કોઈ પ્રકારે ઉત્તમ તથા અધમતા કહેવાય નહીં તેસજ બ્રહ્માના શરીર થકી ઉત્પન્ન થયા જે ચાર વર્ણ, તે સર્વ ચેતન રૂપ હોવાથી સર્વ જીવ સરખા જાણવા ઉત્તમ મધ્યમ વગેરે સર્વ લૌકિક કાર્ય થકી કહેવાયઠે. પણ ચેતનપણે તો સર્વ સરખા ઠે. એના ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહુંઠું ચારે વર્ણના મનુષ્ય એક તલાવને કાંતે બેશીને પાણી પિયે ઠે, તેથી કોઈ વટ લતો નથી પણ તે તલાવમાંથી પાણી જરીને પોતપોતાના વાસણોમાં લીધા પછી ફલકા વર્ણના વાસણનું પાણી ઝંચા વરણવાલો માણસ પીએ તો વટલે ઠે. ફરી ચારે વર્ણના જરેલા પાણીના વાસણો માનું પાણી તે તલાવમાં નાચીને પીતા કોઈ વટલતું નથી તેનું કારણ શું ? માટે પાણીમા વટલવાપણું નથી ને વાસણ તો સર્વનાં સરખા ઠે માટે વટલવું એ મનની માનીતા ઠે, અને એવીલોક મર્યાદા ઠે. જ્યાં સુધી મનનો મિથ્યાજાવ ઠે, ત્યાં સુધી નિન્ન પણું ઠે એમ જાણવું.

૫૦ નાસ્તિક - સમદૃષ્ટીને વિપે મિથ્યાજાવ હોતો નથી, તેમ જતાં તે નિન્ન જાવ કેમ રાખે ?

आस्तिक—लोक मर्यादा लोपवी नही ए नीति ठे तेनो लोप करवो नही. जे कार्यनी जगत निदा करे ते कार्य करवो नही एबु श्रेष्ठोनु वचन ठे तेनो पण लोप करवो नही तेथीज समदृष्टि पण तेबु आचरण करे ठे पण मनयकी स म दृष्टिने काइ नथी

५१ नास्तिक.— सर्वे कार्यनो कर्ता ईश्वर ठे, एम मानबु जोये के नही ?

आस्तिक — एम मानबु नही जोये ए वचन प्रलाप ठे ईश्वरविपे कर्तृत्व होयज नही घट, पट, रुषि, सधाम, खान, पान, दान, मान, स्नान, तप क्रिया, विनय तथा व्यावच इत्यादिक सर्व पदार्थोना कारण काल, स्वभाव, नि यत, पूर्वकृत कर्म, तथा पराक्रम ए पाच ठे जेम के, तनुना पुजमांथी पटनी उत्पत्ति थवानो जे समय ते काल समजवो, तनुना पुजने पटनी उत्पत्ति करवानीजे योग्यता ते स्वभाव जाणवो, तनुना पुजमांथी पटनी उत्पत्तिनु जे निमित्त थबु ते पूर्व कर्म समजबु, अने तनुना पुजमांथी पटनी उत्पत्ति करवानो जे उद्यम करवो ते पराक्रम जाणवो, ए पाचमाथी एक ओबुं होय तो वस्तुनी उत्पत्ति थई गके नही ए पाचना समुदायथी घटपटादिक सर्व कार्योंनी उत्पत्ति थायठे, एबु मत्त जाणबु

५२ नास्तिक — जो कुठ होता है, सो अल्लाहुतालाके हुकमसे होता है, और किसीका किया कुठ होता नही, यही बात रास्त है

आस्तिक — जो ऐसे होवै, तो अल्लाहुतालाने पैदा किये हुये, इमामे हुसन औ हुसन, काफिरीके हातसे कैसे मारे गये ? वे तौ खुदाके प्यारे बंदे थे, तिनकूं काफिरोने मारे, ये बड़ी अजायबकी बात है तिनकूं बचानेके वास्ते खुदा ना कौबत था ? इमाम किसीके गुनेहगारनी नही थे, वे क्यूं मारे गये ? इसवास्ते जो होता है, सो तकदीरसे होता है जो जैसा करता है, सो तैसा पावता है, तामे अल्लाहुतालाका कुठ वास्ता नही है यही बात रास्त है.

५३ नास्तिक — अल्लाहुतालाने इमामोका दिल देखनेके वास्ते आजाब दियाथा

आस्तिक — आजाब दिये शिवाय तिनोके दिलकी बात खुदा नही जाणता था । जो कहोगे की नही जाणताथा, तौ खुदामे खुदापना क्या रहा । खुदा तौ सब जानता है, ऐसे तुमारे कुरानेशरीफमे, कहा है ऐसे होके नी इमामोके मारनेकी दयानत जो काफरोने करीथी सो खुदा जानके नी कैसे चुप रहा । इ सवास्ते ये बात नी गलत है

५४ नास्तिक:- आदमी मरगये बाद जीकूं फिरस्त लेजाते है ये बात तो सख है की नही ?

आस्तिक - इस बातकू कौन फूठ कहता है ? लेकिन समझमें कुछ फरक है. तुम कहते हो की कोयामततक जीकूं एक ठिकानेमें रखते है, पीछे खुदाके पाश ले जाके इन्साफ करवाते है, ऐसे नही होवै है. लेकिन उसीवरत जी अपनी त गदीरके लिये अग्रा या बुरा फल पावता है. तुमनी सुख, दुख, चेहेस्त औ दोज क तो मानते हो ! सो जैसी जीने करनी करी होवै तेसी गति उसकु मजती है.

५५ नास्तिक - अल्लाहुतालाने ऐसे फरमाया है की जो किसीकूं इजा देता है सो मारने लायक है.

आस्तिक.- कबू मावाप ठोकरेकूं इजा देते है, आ कबु ठोकरा मावापकूं इजा देता है, कबू पीर सुबिदकूं इजा देता है, औ कबू सुबिद पीरकूं इजा देता है; कबू नोकर खाबिदकूं इजा देता है, कबू खाबिद नोकरकूं इजा देता है, ऐसे खुदाकी खलकतमें जहातके जी है, वे सब इजा देनेवाले होनेते जो सब मारने लायक हो वै तो खैर महिर कैसे रहेगी ! औ रहम करने लायक कोई जी नही रहेगा और इमामोकूं जब काफरोने इजा दी, तब तिनोंकूं कायके वास्ते इमामोने मारे नही इस वास्ते जो होवै है सो तगदिरसे होवे ऐसे जानना चाहिये.

५६ नास्तिक.-मांसाआहारी पापिष्ट कहे ठे. आ डुनीआमां जलचर, स्थलचर, तथा खेचर प्रमुख जे नाना प्रकारना जीव ठे, तेओने वेशक मारी नाखवा, अने तेओनुं मांस नहण करवुं. एम अमने साहेबे फरमाव्युं ठे, ते प्रमाणे करवामां गुं गुनाह तथा पाप ठे ?

आस्तिक.-तमारा कहा प्रमाणे जीवने मारवुं ए खुदानो हुकम ठे, ते कोई ए फेरववो जोये नही. जो फेरवीए तो गुनेहगार ठरीए, एम सि-इ थायठे, त्वारे कोई बाघ अथवा सिंह प्रमुख मनुष्यनो आहार करनार जीव, तमने मारवा आ वेठे, तेथी मरीने तमे केम नाशी जाओठो ? अने ते प्राणीने नाना प्रकारना हथीआर वगैरेनी सहायता वने केम मारवा तैयार थाओठो ? अने जो ते जीव तमारा दावमा आवी जाए तो केम मारीनाखो ठो ? जेम खुदाए तमने जीव मारवाने फरमाव्युं ठे तेम तेओने पण मनुष्य मारवाने फरमाव्युं ठे ! ते प्रमाणे तेओ पोतानुं कल्य करेठे ; तेओने मारवु लायक नथी. जो तेओने मारवानुं तमने लायक दीशतु होय, तो जे जीवोने तमे मारोठो, तेओए अथवा तेओने वा

તે કોઈ બીજા પ્રાણીએ તમને મારવું પણ નાલાયક નથી; લાયકજ છે માટે જેમ વાઘ વગેરે પ્રાણીઓ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છે. તેમ તમે પણ જીવ ઘાતક હોવાથી મારવા યોગ્ય છો એમ તમારે કબૂલ કરવું જોઈશે જો કબૂલ નહીં કરશો, તો સુદાના યુનેહગાર તરફો માટે હેમહામદીયન મુસલમીનો વગેરે, જીવ મારવામા સુદાનોદુકમ હોયજ નહીં જો એમ હોય તો સુદા રહમ વિનાનો ઠેરે સુદા તો રહમદિલ છે, એવું તમારા રસૂલિહ્વાએ કુરાનેશરીફમાં ફરમાવ્યું છે તેને બાધ આવશે. એ ઉપરથી એવું જણાય છે કે, કોઈ એક પુરુષને કોઈ કારણને લીધે અચાનક માસનો આહાર મળી ગયાથી, તેને તેનો સ્વાદ લાગો તેથી, બ્યસન પડી ગયું, ને પછી લોકાપવાદસારુ સુદાએ ફરમાવ્યું છે, એમ કહીને વચારા સુદાને હિંસક ટેરવ્યો જણાય છે. તેમા કેટલો યુનાહ છે! એનો વિચારતો કરો! તે પ્રાણીઓને મારવાને સુદા ફરમાવે ત્યારે બીજી અન્નાદિક વસ્તુઓ પેદા શાવાસ્તે કરે? એ ઉપરથી સાફ જણાય છે કે, અન્નાદિક વસ્તુ સ્વાવાયોગ્ય છે, પણ માસ સ્વાવાયોગ્ય નથી તેમ ઠરાં જે જીનના સ્વાદને અર્થે લાયક છે તે રાહસતુલ્ય જાણવા

વલી મુસલમીન પ્રમુખને બીજું યુક્તિથી સમજાવે છે કે, તમારા કિતાબોમાં આવેને પાક વસ્તુ કહીએ, અને પિશાબને નાપાક વસ્તુ કહીએ, પાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે, તે પાક કહેવાય છે, અને નાપાક વસ્તુથી જે પેદાશ થાય છે તે નાપાક કહેવાય છે જેમ કે, અન્ન વગેરે પદાર્થો જે પાણી થી પેદા થાય છે, તે પાક છે અને પિશાબથી જે કીટકાદિક પેદા થાય છે, તે નાપાક છે એવું તમે પણ માનો છો પરંતુ તેમ ચાલતા નથી. કેમકે માંસાહાર કરો છો છુઓકે પ્રાણિમાત્ર પિશાબની પેદાશ છે તે પિશાબ જ્યારે નાપાક ત્યારે તેથી પેદા થયેલા પ્રાણીઓ કેમ પાક હોય! તેઓના માસને તમે પાક માનો છો, એ કેટલી બેવકૂફી છે વારુ! જો માસને પાક માનશો તો પિશાબને નાપાક કહેવાશે નહીં, ને જો પિશાબને નાપાક માનશો તો માંસને પાક માનશો નહીં જેવું કારણ તેવો કાર્ય એવો ફનીયામા નિયમ છે જ્યારે પિશાબ જેવો માસ છે, ત્યારે તેનો આહાર કશાથી દોષકમા ગયાવિના કેમ રહેશે! એનો પાકો વિચાર કરીને માસ નફ્રણ મૂકી દો, અને પાક પાણીની પેદાશ અન્ન ફલ, તથા ફૂલ વગેરે અનેક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોનો આહાર કરોને! પરંતુ તમે માનશો નહીં કેમકે એતો જન્મની આદત પડીગઈ છે કહ્યું છે કે, તદાહ જાએ રુએને આવત જાય મુએ, તેમ તમારી આદત હમણા જનાર નથી, પણ યાદ રાખજો કે ક્રિયા મતને દહાડે જવાબ દેવો પડશે ત્યારે આશો, ફાટીને પડોલા થયો હો!

૫૭ નાસ્તિક.— યાજ્ઞિક નાસ્તિકો પ્રશ્ન કરે છે કે, યજ્ઞનેવિષે હોમ કરવાસારુ જીવને મારવું યોગ્ય છે. કેમકે એ કૃત્ય શાસ્ત્રવિહિત છે; માટે એમાં પાપ નથી, પણ પુણ્ય છે. યજ્ઞનેચ્છે જો જીવ મરે છે. તે સ્વર્ગમાં જાય છે, માટે તે કેમ ન કરવું ?

આસ્તિક.— યજ્ઞાદિકને ચ્છે જો જીવની હિંમા કરવી તે યોગ્ય નથી. કેમકે, હિંસાનો પરિણામ તે પુણ્ય હોયજ નહી, કિંતુ પાપ હોય છે એવો નિયમ છે જે શાસ્ત્રોમાં પણ હોમવાનું કહ્યું છે, તે શાસ્ત્ર નહી પણ કુશાસ્ત્ર છે અને તેની રચના કરનારા મનુષ્ય નહી પણ મનુષ્યરૂપે રાક્ષસ છે એમ નિશ્ચય જાણવું. જે પાપને પુણ્ય માને તેના કરતાં બીજો પાપી કોણ ! યજ્ઞમાં હોમાયવું જીવ જો સ્વર્ગમાં જતું હોય તો યજ્ઞ કરનારા તથા કરાવનારા પોતે હોમાઈને કેમ સ્વર્ગમાં જતા નથી ! પોતે એમ કરતા નથી તેથીજ જણાય છે કે, એ કલ્પિત વચન છે; યજ્ઞમાં પશ્વાદિકનો હોમ શિવ, બ્રહ્મા, અને વિષ્ણુ આદિક દેવતાઓને ચ્છે કરે છે અને તેનો બલી નોગ તે દેવતાઓ લિયે છે. એ વાત જો સાચી હોય, તો તે દેવતાઓ માતાહારી ઝરૂં દેવતાઓને જો માંસ જઘ્ણ કરવાની આદત હોય, તો તેઓ મનુષ્યના હાથે શાસારુ લીયે ! શું તેઓ પોતે આહારને ચ્છે માંસ મેલવી શકતા નથી ? તેઓ તો મોટા સામર્થ્યવાન કહેવાય છે તે સામર્થ્ય કેમ ફોરવતા નથી ! જે જીવના માંસનો બલિદાન તેઓને આપે છે, તે જીવોની ઉત્પત્તિ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે, એમ તમે માનો છો પોતે જીવોને ઉત્પન્ન કરી તેને મનુષ્યના હાથે મરાવીને તેનો બલિદાન પોતે લેવો એ શું દેવતાઓને યોગ્ય છે ! એમ તો કોઈ સાધારણ માણસ પણ કરે નહી, તે કૃત્ય દેવતાઓને કેમ સજવે ? જો તે દેવતાઓને માંસ જઘ્ણ કરવાની હોંત હોય, તો પોતાને માટે છુદીજ જાતના કોઈ જીવ વિનાના એવાજ સ્વાદવાલા પદાર્થની ઉત્પત્તિ કરી, તે પદાર્થનો આહાર કરવાને શું હરકત છે ? માટે એ વધી વાત મનકલ્પિત છે, ઉત્તમ દેવતાઓનેવિષે એવી કલ્પના કરવી યોગ્ય નથી જો એ વાત તમારા કહ્યા પ્રમાણે સાચી હોય, તો તે ઉત્તમ દેવ નહી, પણ અધમ કહેવાય યાજ્ઞિક લોકો હોમાદિકને ચ્છે જીવઘાત કરી, તેનો બલિદાન દીધાથી પોતાને જતક સમજે છે પણ એવું જતકું જઘ્ણ હોય નહી; દેવજતકું અંતઃકરણ શુદ્ધ હોય છે. તેમાં મલિન વાસના ઉત્પન્ન થાયજ નહી, જો મલિન વાસનાવાલાને જતક કહિયે, તો અજતક કોને કહીશું ! માટે એવું હિંસારૂપ કૃત્ય કરનારને જતક માનવો નહી, પણ અજતક માનવો. અને તે નિશ્ચય નરકગામી છે, એમ રચમાત્ર સશય આણવો નહી.

૫૭ નાસ્તિક — કોઈ વેદધર્મી પ્રશ્ન કરે છે કે, તમારા જૈનમતમાં જીવના સ્વરૂપા દિગ્ગુણવિષે કેવીરીતે વર્ણન કરેલું છે ? તેને ઉત્તર દિયે છે કે, સર્વજ્ઞ કેવલીએ આવી રીતે કહ્યું છે — સર્વ લોકને વિષે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય, કાલ, જીવાસ્તિકાય તથા પુજ્જાસ્તિકાય એ ૬ ઇન્દ્રિય જરૂર છે એ ૭ ઇન્દ્રિય પોતપોતાના ગુણ તથા પર્યાયે કરી પૂર્ણ છે. સદા જાવરૂપ છે જગતની સ્થિતિ જેમ વર્તમાન કાલમાં છે, તે મજ જૂત કાલમાં હતી, અને નવિષ્ય કાલમાં પણ એવી રીતેજ જાણવી તે મધ્યે જીવ અને પુદ્ગલ અનંત કાલ લોલુપચૂત છે એટલે જેમ ક્ષીર તથા પાણી અને મૃત્તિકા તથા ધાતુનું મિશ્રણ થયાથી એક રૂપ બની જાય છે તેમ જીવ તથા પુજ્જાલોપણ એકરૂપે રહે છે. સમય સમયને વિષે નવાં કર્મ જીવવાંધે છે અને સમય સમયને વિષે પૂર્વ કર્મ નિર્જરીને ટૂટી પણ જાય છે. કર્મોની ઉત્પત્તિ તથા નાશમાં ઈશ્વરનું કોઈ કારણ પણ નથી. ઈશ્વર તો અકર્તા છે, તેને વિષે કર્તા પણ કટપાય નહીં માટે ઈશ્વર કોઈનું કારણ નથી. કાલ, સ્વજાવ, નિયત, પૂર્વ કર્મ, તથા પુરુષાકાર એ પાંચ કારણો ઉત્પત્તિના કહ્યાં છે. એણે કરીનેજ પુણ્ય પાપ જન્ય સ્વર્ગ નરકને વિષે ગમનાગમન થાય છે. અને દંભકમા જે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવતાની ચોવીશ ગતિઓ કહી છે તે પ્રમાણે જવપરપરાને પામે છે. અને પોતાના ઉપાર્જેલા શુભાશુભ કર્મ જોગવે છે તે તે જવને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક આ ૪ કર્મને અનુસારે વર્તે છે. જેમ માટીની જરેલી તૂટી જલમાં નાચીએ તો તે માટીના જારને લીધે ઘૂબી જાય છે. પછી જેમ જેમ તે માટી, તેમાંથી ઓઠી થતી જાય તેમ તેમ તે તૂટી ઉપર આવતી જાય છે. જ્યારે બધી માટી નીકળી જાય ત્યારે પાણીની ઉપર તરતી રહે છે. પણ પાણીથી ઉપર જાય નહીં તેવી રીતે જીવ પાપ કર્મથી લેપાયો થકો અધોગતિને પામે છે. પછી જેમ જેમ તે કર્મની ન્યૂનતા થતી જાય તેમ તેમ તે ઊર્ધ્વ ગતિને પામતો જાય છે, જ્યારે બધા કર્મોનો નાશ થઈ જાય છે ત્યારે તે જીવ લોકાયને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે, પણ તેની ઉપર અલોકમાં ગમન કરતો નથી, જેવી રીતે તુટી જલના યોગે ડહી આવે છે, તેમ જીવ ધર્માસ્તિકાયના યોગે લોકાંત રૂપ ઊર્ધ્વ ગતિ પામે છે.

વાદી આશંકા કરે છે કે, મનુષ્ય જ્ઞાના બલથી સાત રાજ લોક સુધી ઊર્ધ્વ ગમન કરે છે ? જીવ તો ચૌદમે ગુણગણે અયોગી થાય છે. એનો ઉત્તર દિયે છે કે, જેમ ધનુષ્યથી જે બાણ ટૂટે છે તે પૂર્વ જોરના બલથી ચાલે છે તેને વચમાં બીજો કોઈ ચલાવનારો જોઈ તો નથી. જ્યારે ધનુષ્યમાંથી બાણ ટૂટે છે, તે ક્ષણને વિષેજ નિ

यमित ठेकाणे पढोतो एम समजतुं. ए विषय उपर बीजा पण त्रण दृष्टांतो ठे कुंजकारनो चक्र, अग्निनो धूमाडो, तथा एरडीओ ए चार दृष्टात वडे जाणी लेवु
५९ नास्तिक—कर्मद्वय थया पढी जीव अलोकनेविषे केम जतो नथी. जो जायतो वचमां तेने कोण रोकनारो ठे?

आस्तिक.—चलन शक्तिने सहाय आपनारुं जे धर्मास्तिकाय इव्य, तेनुं त्यां आलंबन नथी. धर्मास्तिकाय इव्य लोक प्रमाणेज ठे ते थकी अधिक नथी. तेथी अलोकमा जवाने जीव तथा पुत्रजनी गति थती नथी.

६० नास्तिक—कर्मोनो द्वय करिने सिद्धावस्थाने पामेलां जे सिद्ध जीवो ते सिद्धक्षेत्रे समश्रेणीए जायते पण स्थानांतरनेविषे जता नथी तेनुं कारण शु?

आस्तिक—ते समयनेविषे कोई प्रेरक नथी प्रेरणाविना चक्रत्रमण थाय नही, तेथी सिद्धना जीवो समश्रेणीए सिद्धसिला उपर जायते

६१ नास्तिक—सिद्धने शरीरनो अज्ञाव थायते. त्यारे अवगाहना केम कही ठे?

आस्तिक—जेम डारारुं वासण बनाववाने अर्थे प्रथम तेना जेवो मेणनो आकार करवो पडेते तेमा ते रस ओल्याथी ते धातुनो तेवो आकार थायते ते वासण मेणथी बूटूं कखा पढी पण मेणनो आकार थायते कदाच मेण गाली नाखीए तो पण ते आकारपणुं जतु नथी, केमके वासणनो आकार जे कायम रहेते. ते पण ते मेणना आकार जेवोज ठे, तेथी आकारपणुं कायम रहेते तेम जीव जे शरीराकारे थयोते. ते शरीरनो अज्ञाव थया पढी पण सिद्ध पुरुषनो आत्मा ते शरीरनी अवगाहनारूपे रहेते. एटले आग्रवाने अते जेवो सिद्धना शरीरनो आकार रहेते. तेवोज जीवना प्रवेशोनो अरूपी आकार रहेते.

६२ नास्तिक—जेम जलमा जल मले ते एकरूपे थई जायते निन्नता देखा ती नथी, तेम अनंत सिद्ध एकरूपे थई रहेते के चेतन इव्यपणुं जुडं जुडं ठे

आस्तिक:—ज्यारे जलना बिडओ मलीने एक जलनो पिम थाय, त्यारे एक ज जल कहेवायते. पण ज्यारे जलना बिड जुदा जुदा होय त्यारे बिड कहेवायते. एक जल कहेवाय नही तेम सिद्ध पणो सर्व एकज ठे, परंतु चेतन इव्ये करी सर्व निन्न निन्न ठे. ते उपर दृष्टांत, जेम अनेक शीपीओथकी उत्पन्न थएला अनेक मोतीओ जुदा जुदा होयते, तेओमांना केटलाएरु लईने एक मोटो ढगलो करिये. ने पढी तेओ विषे विचार करिये के ए ढगलामां एरता अनेकता शुं ठे? तो तरत जणाशे के ते मोतीओ उज्वलता गुणरूपे सर्व एक ठे पण

આકારરૂપે સર્વ જુદા છે તેમ સિદ્ધો સર્વ સિદ્ધતારૂપે તો એક છે પણ ચેતન હ્ય્ય રૂપે જુદા છે, એવિપે ધાન્યના પુજ વગેરે ઘણા દૃષ્ટાંતો છે તેથી વિચારી લેવું વલ્લી સર્વ સિદ્ધોનું સિદ્ધરૂપપણુ એક સરખું હોવાથી જાતિ વાચકપણે તેઓ એકજ કહેવાય, પણ હ્ય્યપણે અનંતા કહેવાય છે, માટેજ જગતમા એવી વદંતા છે કે, “પ્રજુ એકમાં અનેક છે, અને અનેકમાં એક છે” કોઈ સિદ્ધમા મોટા નાહનાપણું નથી, સર્વ સમાન છે. મોટામાં મોટાપણુ તેની પોતાની અપેક્ષા એ નથી થતું પણ બીજા નાહનાની અપેક્ષા એ થાય છે, મોટો પોતાના સ્વરૂપે કરી શું મોટાપણુ પામે છે, જો મોટો કહેશુ તો કોઈ કાલે નાહાનો થવાનો સંજવ થશે ! અને નહા નો થયાથી સ્વરૂપમાં અપૂર્ણતા થશે, માટે સિદ્ધ બધા સરખા છે એમ જાણવું અને સિદ્ધ જનના કર્મના અંશ સર્વ ક્યય થઈ ગયાથી પુનરપિ જગતમાં આગમન થતુ નથી જેમ હુંજેજા અનાજના ઢાણાને ઘૃથવીમા વાવીએ તો તે ઊગે નહી, તેમ સિદ્ધ પણ પાઠા સસારી જીવ થાય નહી કેમકે સંસારમા આવવું કર્મ વિના થતુ નથી.

૬૩ નાસ્તિક - ઈશ્વર પૃથ્વીનો જાર ઉતારવાને અર્થે અવતાર ધારણ કરે છે એ વાત સત્ય છે કે મિથ્યા ?

આસ્તિક - ઈશ્વરને તો કોઈ શત્રુ મિત્ર જાવ નથી. તેમ ઠતા દાનવને મારવા સારુ તથા દેવતાઓને નિર્જય સુખી કરવાસારુ અવતાર ધારણ કરે તો દાનવ શત્રુ અને દેવતા મિત્ર ઠલા કે ની ! જેને શત્રુ મિત્ર જાવ હોય તો તે ઈશ્વર શાનો ! અને દાનવોને પ્રથમ ઉત્પન્ન શાસારુ કલા કે જેઓને મારવાસારુ પોતાને માતાના ઉદરમા આવી નાના પ્રકારની વેદનાઓ સહન કરી સગ્રામાદિક આપત્તિ વેઠવી પડી ! વલ્લી દાનવ અને દેવતાઓનો ઈશ્વર તો એકજ છે, સર્વમા તેજ ઈશ્વરની કલા છે તેમ ઠતા દાનવની ઉત્પત્તિ કરી તેથી ઈશ્વરમા અજ્ઞાનપણુ આવશે સસારમા ત્રણ પ્રકારના જીવ હોય છે એક ધર્મી, બીજા પાપી, ત્રીજા મહાપાપી જે કોઈને મારે નહી તે ધર્મી કહેવાય છે જે બીજા જીવને મારે તે પાપી કહેવાય છે ને જે પોતાના જીવનો ઘાત કરે તે મહાપાપી કહેવાય છે. ઈશ્વરે દેવ તથા દાનવ વગેરેની ઉત્પત્તિ કરી તેમા પોતે અશરૂપે પ્રવેશ કલો ઠતાં તેઓને માચ્છાથી આત્મઘાતી ઠરશે ને તેમ ઠલાથી મહાપાપી કહેવાશે

૬૪ નાસ્તિક - સ્નાને કરીને શુદ્ધ થવું એ મુકિતું અગ છે

આસ્તિક - પેટમા રોગ હોય ને શરીરની બાહર લેપ લગાડીએ તો તે રોગ કદી મટે નહી તેમ આત્માના કર્મ વિકાર તે શરીર શુચિથી કોઈ કાલે જાય નહી એ

ઉપર દૃષ્ટાંત કહું હું જેમ કોઈ મોટી હવેલીમાં બાલક મૂતશ્ચો હોય તે શુદ્ધ કરવા ને જેટલી જૂમિ બગમી હોય તેટલીજ ધોવી જાણ્યે તેમ શરીરરૂપ હવેલી કર્મે કરી મલીન થઈ હોય તેટલીજ તપસાચે કરી શુદ્ધ કરવી. પણ આજ્ઞા શરીરને સ્નાન, મઝ્જન, સ્વપ્ન વસ્ત્રાદિક, તથા મુગંબ્યાદિક કરવાનું કોઈ કામ નથી, સ્નાન તો સોલ શૃંગારમાનો પ્રથમ શૃંગાર છે તે સર્વ શૃંગારનો ત્યાગ કરે ત્યારે વ્રહ્મચારી કહેવાય. કર્મે નિર્જરાને અર્થે મુનિને વ્રહ્મચર્ય વ્રત પાલવો કહ્યો તેથી પણ સ્નાન કરવું નહીં એવું સિદ્ધ થાય છે.

૬૫ નાસ્તિક—યહ્ ડુનિયા સબ સુદાને પૈદા કરી હૈ.

આસ્તિક—યહ્ ડુનિયા સબ સુદાકી કરી હોવૈ તો જો સુદાકા બંદા હરવચ્ચત સુદાકી બંદગી કરૈ, કુરાન વાચૈ, નમાઝ કરૈ, ઔ રોજા રાખૈ, તિસીફૂં ડુનીયાકી નિયામતે જૈતેકી આલ ઔલાદ ઔ પૈસા વગૈરા મિલના ચાહિયે, ઔ હિંડુ વ ગૈરા સબ ફકીરકે માફક હોના ચાહિયે તૈસે તો નહીં હોતા હૈ દૂસરે ની અઠી સલ્તીનત વાલે આંલોકે મામને મૌજૂદ હૈ. સ્ત વાસ્તે યે વાત રાસ્ત નહીં હૈ જો હોવૈ હૈ તો સબ તકદીરસૈ હોવૈ હૈ.

૬૬ નાસ્તિક—આ સસાર રામે ઉત્પન્ન કલ્યો છે.

આસ્તિક—જો આ જગત રામનું ઉપજાવેલું હોય તો જેઓ હમેશ રામની જાણ કરે છે. પુરાણ વાંચે છે વદના કરે છે તથા એકાદશી આદિક વ્રત રાખે છે તેઓને સર્વ ઇચ્છાદિક સંપત્તિ મળવી જોયે બીજાઓને વિપત્તિ હોવી જોયે. તેમ તો વીગામા આવતું નથી બીજા મુસલમાનાદિક પણ મહા સપત્તિવાન વીગામાં આવે છે તેથી બધું કર્માર્થીન છે.

૬૭ નાસ્તિક—અગદાન (કન્યાદાન) વીધાથી પુણ્ય થાય છે. કેમકે. સ્ત્રીપુરુષ હલીમલી મૈથુન ક્રિયાના સુખને પામે છે. તેનું ફલ દાનદેનારાને થાય છે.

આસ્તિક—નાઈ, તારા જેવો પૂર્વપક્ષી તો એકે મલ્યો નથી તેં તો આડો આંક વાલ્યો. પણ નાઈ, મૈથુન ક્રિયા તો સર્વ થકી અશુદ્ધ છે; ચવન લોકો પણ ઇમામ ના દશરાની ક્રિયા કરે છે, ત્યારે મૈથુન સેવ્યાના વસ્ત્ર પહેરીને કરતા નથી કેમકે તે વસ્ત્રને તેઓ નાપાક કહે છે તેમજ હિંડુઓ દેવપૂજામા, વ્રતને દિવસે તથા તીર્થયાત્રામા મૈથુનનો ત્યાગ કરે છે. જે મુમુક્ષુ (મુક્તિની ઇચ્છા કરતો હોય) તેણે પ્રથમ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો એ કલ્પ નરકનો હેતુ હોવાથી સર્વથા નિંદનીક છે.

इति श्री आस्तिक नास्तिकनो संवाद संहिस रूपे समाप्त

॥ ॐ श्री जिनाय नम ॥

अथ श्रीयशोविजयजी उपाध्यायकृत सम्यक्तना
सडसठ बोलनी सज्जाय प्रारंभः ॥

॥ दोहा ॥ ॥ सुरुत बल्लिकादबिनी । समरी सरसति मात ॥ समकित सड
सठ बोलनी । कहिंशूं मधुरी वात ॥ १ ॥ समकित दायक गुरुतणो । पञ्चवयार
न आय ॥ जव कोडाकोडे करी । करता सर्व उपाय ॥ २ ॥ दानादिक किरिया न
दिये । समकित विण शिवशर्म ॥ तेमाटे समकित बडूं । जाणो प्रवचन मर्म ॥ ३ ॥
दर्शन मोह विनाशथी । जे निर्मल गुणगण ॥ ते निश्चय समकित कह्यो । तेहना
ए अहिगण ॥ ४ ॥ ॥ ढाल ॥ देइ देइ दरसण आपणू, एवेशी ॥ ॥ चउ सडहणा
तिलिग ठे । दशविध विनय विचारोरे ॥ त्रिण छुडि पण दूषण । आव प्रनाविक
धारोरे ॥ ५ ॥ ॥ ब्रूटक ॥ प्रनाविक अड पंच नूषण । पच लहण जाणिये ॥ पट जयण पट
आगार नावन । ठव्धिहा मन आणिये ॥ ५ ॥ ॥ षट गण समकित तणा सडसठ ।
जेद एह उदार ए ॥ एहनो तत्व विचार करता । लहीजे नवपार ए ॥ ६ ॥ ॥ ढाल ॥
चडु विह सडहणा तिहा । जीवादिक परमठोरे ॥ प्रवचनमा जे नापिया । लीजे ते
नो अठोरे ॥ ७ ॥ ॥ ब्रूटक ॥ तेहनो अर्थ विचार करिये । प्रथम सडहणा खरी ॥ बीजी
सडहणा तेहना जे । जाण मुनिगुण जवहरी ॥ सवेग रग तरग जीजे । मार्ग छुड
कहे बुधा ॥ तेहनी सेवा कीजिये जिम । पीजिये समता सुधा ॥ ८ ॥ ॥ ढाल ॥ सम
केत जेणे ग्रही वमिक । निन्हव ने अहठंदारे ॥ पासडाने कुशीलिया ते । वेप
विमंबक मदारे ॥ ९ ॥ ॥ ब्रूटक ॥ मदा अनाणी दूर ठंनो । त्रीजी सडहणा ग्रही ॥ परद
शीनीनो सग तजिये । चोथी सडहणा कही ॥ हीणातणो जे सग न तजे ।
तेहनो गुण नवि रहे ॥ ज्यूं जलधि जलमा नखू गंगा । नीर लूणपणू लहे ॥ १० ॥
॥ ढाल ॥ कपूर होवे अति कजखूरे, एवेशी ॥ ॥ त्रण लिग समकित तणारे ।
पहिलो अतअनिलाष ॥ जेहथि श्रोता रस लहेरे । जेवो साकर डाखरे । प्राणी, धरिये
समकित रग । जिम लहिये सुख अचग रे । प्राणी, टेक ॥ ११ ॥ तरुण सुखी
स्त्री परिवखोरे चतुर सुणे सुरगीत ॥ तेहथि रागे अति घणो रे । धर्म सुण्यानी री
त रे । प्राणी ० ॥ १२ ॥ नूख्यो अटवी कतखो रे । जिम द्विज पेवर चग ॥ इहे
तिम जे धर्मी रे । तेहिज बीजूं लिग रे । प्राणी ० ॥ १३ ॥ वैयावच्च गुरु वेवन्

रे । त्रीजुं लिंग उदार ॥ विद्या साधक तणि परे रे । आलस नविय लगार रे ।
 प्राणी० ॥ १४ ॥ ॥ ढाल ॥ प्रथम गोवालातणे नवेजी, एदेशी ॥ ॥ अरिहंत ते जि
 न विचरता जी ॥ कर्म खपी दुआ सिद्ध ॥ चेइय जिण पडिमा कही जी । सूत्र
 सिद्धांत प्रसिद्ध । चतुर नर, समजो विनय प्रकार । जिम लहिये समकित सार ।
 चतुर० ॥ १५ ॥ धर्म विमादिक नाखेओ जी । साधु तेहना गेह ॥ आचारय आ
 चारना जी । दायक नायक जेह । चतुर० ॥ १६ ॥ उपाध्याय ते शिष्यने जी ।
 सूत्र नणावण हार ॥ प्रवचन सय वखाणिये जी । दरसन समकित सार । च
 तुर० ॥ १७ ॥ नगति बाह्य प्रतिपत्तिथी जी । हृदय प्रेम बहुमान ॥ गुण छुति
 अवगुण ठांका जी । आशातननी हाण । चतुर० ॥ १८ ॥ पांच जेद ए दश त
 णो जी । विनय करे अनुकूल ॥ सीचे तेह सुधारसें जी । धर्म वृद्धन मूल । चतुर० ॥
 ॥ १९ ॥ ढाल ॥ ॥ धोबीडा तूं धोए मननूं धोतीयू रे ॥ ॥ एदेशी ॥ ॥ त्रण छुद्धि सम
 किततणी रे । तिहाँ पहिली मन छुद्धि रे ॥ श्री जिनने जिनमत विना रे । फुल स
 कल ए बुद्धि रे ॥ चतुर विचारो चित्तमां रे । टेक ॥ २० ॥ जिन जगते जे नवि थयुं
 रे । तेबीजाथि नवि थाय रे ॥ एवु जे मुख नाखिये रे । ते वचन छुद्धि कहिवाय रे । च
 तुर० ॥ २१ ॥ वेद्यो जेद्यो वेदना रे । जे सहतो अनेक प्रकारे ॥ जिण विण पर सुर
 नवि नमे रे । तेहनी काया छुद्ध उदाररे । चतुर० ॥ २२ ॥ ॥ ढाल ॥ मुनि जन मारगनी,
 ए देशी ॥ ॥ समकित दूषण परिहरो । तेमां पहिली जे शका रे ॥ ते जिन वचन
 मां मत करो ॥ जेहने समनूप रंकारे । समकित दूषण परि हरो ॥ टेक ॥ २३ ॥
 कंखा कुमत्तनी वांढना । बीजूं दूषण तजिये ॥ पामी सुरतरु परगडो । किमबाकल
 जजिये ॥ समकित० ॥ २४ ॥ सशय धर्मेना फलतणो । वित्तिगिह्वा नामे ॥ त्रीजुं दूषण
 परिहरो । निज गुन परिणामे ॥ समकित० ॥ २५ ॥ मिथ्यामति गुण वर्णनो ।
 टालो चोयो दोष ॥ उन्मारगि गुणता हुवे । उन्मारग पोष ॥ समकित० ॥ २६ ॥
 पांचमो दोष मिथ्यामती । परिचय नवि कीजे ॥ उम गुन मति अरविदनी । न
 ली वासना लीजे ॥ समकित० ॥ २७ ॥ ॥ ढाल ॥ जोलिडा हंसारे विषय न रा
 चीये, ए देशी ॥ आठ प्रजाविक प्रवचनना कहा । पावयणी धुरि जाण ॥ व
 र्तमान धुतना जे अर्थनो । पार लहे गुण खाण ॥ धन धन शासन मदन मु
 निवरा । टेक० ॥ २८ ॥ धर्म कथी ते बीजो जाणिये । नंदिखेण परि जेह ॥ नि
 ज उपदेशेरे रंजे लोकने । जंजे हृदय सदेह । धन धन० ॥ २९ ॥ वादी त्रीजोरे त
 र्क निपुण जणो । मत्तवादी परि जेह ॥ राजदारेरे जयकमला वरे । गजंतो जिम

मेह । धन धन० ॥ ३० ॥ जइबाहु परि जेह निमित्त कहे । परमत जीपण का
 ज ॥ तेह निमित्तीरे चोथो जाणिये । श्री जिनशासन राज । धन धन० ॥ ३१ ॥
 तप गुण ऊपर रोपे धर्मेने । गोपे नवि जिन आण ॥ आश्रव लोपेरे नविकोपे क
 दा । पचम तपसी जाण । धन धन० ॥ ३२ ॥ ठगो विद्यारे मत्र तणो बजि । जिम
 श्रीवयर मुणिंद ॥ सिद्ध सातमोरे अंजन योगथी । जिम कालिक मुनि चद । धन
 धन० ॥ ३३ ॥ काव्य सुधारस मधुर अर्थ नखा । धर्म हेतु करि जेह ॥ सिद्धसेन
 परि नरपति रीजवे । अछम वर कवि तेह । धन धन० ॥ ३४ ॥ जव नवि होवे प्र
 नाविक एहवा । तव विधि पूरव अनेक ॥ जात्रा पूजादिक करणी करे । तेह प्रनावि
 क ठेक । धन धन० ॥ ३५ ॥ ढाला । सतीय सुनझानी । एदेशी ॥ ॥ सोहे समकित
 जेहथी । सखि जिम आनरणे देह ॥ नूपण पाच ते मन वस्या । सखी मन व
 स्या । तेमां नही संदेह । मुऊ समकित रग अचल होयो । टेक० ॥ ३६ ॥ पहि
 लुं कुशलपणुं तिहा । सखी वदन ने पञ्चखाण ॥ किरियानो विधि अति घणो ।
 सखी आचरे तेह सुजाण । मुऊ ॥ ३७ ॥ बीजूं तीरथ सेवना । सखी तीरथ
 तारे जेह ॥ ते गीतारथ मुनिवरा । सखी तेहस कीजे नेह । मुऊ ॥ ३८ ॥ ज
 गति करे गुरु देवनी । सखी त्रीजूं नूपण होय ॥ कणहि चलाव्यो नवि चले ।
 सखि चोथु नूपण जोय । मुऊ ॥ ३९ ॥ जिनशासन अनुमोदना । सखी जेह
 थी बहु जन हुंत ॥ कीजे तेह प्रनावना । सखी पाच नूपणनी खंत । मुऊ
 ॥ ४० ॥ ॥ ढाल ॥ इम नवि कीजे हो, ए देशी ॥ ॥ लक्ष्ण पाच कहां स
 मकित तणा । धुर उपशम अनुकूल । सुगुण नर ॥ अपराधी सूपण नवि चि
 तथकी । चितविये प्रतिकूल । सुगुण नर । श्री जिननापित वचन विचारिये । टेक०
 ॥ ४१ ॥ सुरनर सुख जे डख करि लेखवे । वढे शिवसुख एक ॥ सु० ॥ बीजूं
 लक्ष्ण ते अंगीकरे । सार संवेग सुंटेक । सु० । श्रीजिन० ॥ ४२ ॥ नारक चारक स
 मजव कजग्यो । तारक जाणिने धर्म । सु० ॥ चाहे निकलवु निर्वेद ते । त्रीजूं ल
 क्ष्ण मर्म । सु० । श्री जिन० ॥ ४३ ॥ इव्यथकी ड खियानी जे दया । धर्मेही
 णानी जाव । सु० ॥ चोथुं लक्ष्ण अनुकपा कही । निज शकते मनव्याव ।
 सु० श्रीजिन० ४४ ॥ जे जिन नाखुं ते नहि अन्यथा । एहचो जे दृढ रग । सु०
 ते आस्तिकता लक्ष्ण पाचमु । करे कुमतिनो ए जग । सु० । श्रीजिन० ॥ ४५ ॥
 ॥ ढाल ॥ जिन जिन प्रति वदन दिते, ए देशी ॥ पर तीर्थी परना सुर तेणे । चै
 त्य ग्रहां वलि जेह ॥ वदन प्रमुख तिहा नवि करवु । ते जयणा षट जेय रे ।

नविका, समकित यतना कीजे । टेक ० ॥ ४६ ॥ वदन ते कर जोडन कहिये । न
मन ते गीस नमाडे । दान ५८ अन्नादिक देवूं । गौरव जगति देखाडेरें । नवि
का ० ॥ ४७ ॥ अनुप्रदान ते तेहने कहिये । वार वार जे दान ॥ दोष कुपात्रे पात्र
मतिये । नहि अनुकंपा मान रे । नविका ० ॥ ४८ ॥ अण बोलावे जेह ना
खवूं । ते कहिये आलाप ॥ वार वार आलाप जे करवो । ते कहिये संलाप रे ।
नविका ० ॥ ४९ ॥ ए जयणाथी समकित दीपे । बलि दीपे व्यवहार ॥ एमां पण
कारणाथी जयणा । तेना अनेक प्रकार रे । नविका ० ॥ ५० ॥ ढाल ॥ लजना
नीवेशी ॥ छुट्ठ धरमथी नवि चले । अति दृढ गुण आधार लजना ॥ तो पण
जे नवि तेहवा । तेहने एह आगार । लजना ॥ ५१ ॥ बोळुं तेहवु पालिये ।
दंति दत सम बोल । लजना ॥ सङ्गनना दुर्जन तणा । कष्टप कोटिने तोल । ल
जना ॥ बो ० ॥ ५२ ॥ राजा नगरादिक धणी । तस गासन अजियोग । लजना । तेहथी
कार्त्तिकनी परे । नहि मिथ्यात संयोग । लजना ॥ बो ० ॥ ५३ ॥ मेळो जननो घण कह्यो ।
बल चोरादिक जाण । लजना ॥ पेत्रपालादिक देवता । तातादिक गुरु वाण । ल
जना ॥ बो ० ॥ ५४ ॥ वृत्ति दुर्जन आजिविका । ते नीखण कंतार । लजना ॥ ते हेते दू
पण नही । करता अन्य आचार । लजना ॥ बो ० ॥ ५५ ॥ ढाल ॥ राग मढहार ॥ नाविजे
रे समकित जेहथी रुअडूं ॥ ते जावनारे जावो मनकरि परवडूं ॥ जो समकित रे ताजूं
साजूं मूल रे ॥ तो व्रत तरु रे दीपे शिवपद अनुकूल रे ॥ ५६ ॥ तूटका ॥ अनुकूल मू
ल रसाल समकित । तेहविण मति अंध रे ॥ जे करे किरिया गर्व जरिया । तेह
फूवो धव रे ॥ ए प्रथम जावना गुणो रुअडी । सुणो बीजी जावना ॥ वारणूं समकि
त धर्मपुरतुं । एहवीते पावना ॥ ५७ ॥ ढाल ॥ प्रीजी जावना रे समकित पीठ जो दृढ स
ही ॥ तो मोटो रे धर्म प्रासाद मगे नही ॥ पाड्ये खोटे रे मोटो मंमाण न शोजी
ये ॥ तेह कारण रे समकितसुं चित थोनीयें ॥ ५८ ॥ तूटका ॥ थोनीये चित नित एम
जावी । चोथी जावना नाविये ॥ समकित निधान समस्त गुणतुं । एहवुं मन ला
विये ॥ तेह विण तूटा रत्न सरिखा । मूल उत्तर गुण सवे ॥ किम रहे ताके जेह
हरवा । चोर जोर नवे नवे ॥ ५९ ॥ ढाल ॥ जावो पंचमी रे जावना सम दम सार रे
पृथवी परे रे समकित तस आधार रे ॥ ठवी जावना रे जाजन समकित जो मि
ले ॥ श्रुत शीजनो रे तो रस तेहमा नवि ढले ॥ ६० ॥ तूटका ॥ नवि ढले समकित जाव
ना रस । अमियसम संवरतणो ॥ पट जावना ए कही एहमा । करो आदर अ
ति घणो ॥ ६१ ॥ जावता परमार्थ जलनिधि । होऽ निनु ऊफजोल ए ॥ घन पवन

पुण्य प्रमाण प्रगटे । चिदानन्द कलोल ए॥६१॥ ढाला॥ जे मुनिवेष सके नवी ठंमी ए देगी॥
 ठरे जिहा समकित ते थानक । तेहना पट विध कहिये रे ॥ तिहा पहिजुं थानक
 क ठे चेतन । लक्ष्मण आत्म लहिये रे ॥ खीर नीर परे पुजल मिश्रित । पण
 एहथी ठे अलगो रे ॥ अनुभव हंस चच जो लागे । तो नवि ठीते वलगो रे ॥६२॥
 बीजूं थानक नित्य आत्मा । जे अनुभूत संजारे रे ॥ बालकने स्नान पान वासना
 । पूरव जब अनुसारे रे ॥ देव मनुज नरकादिक तेहना । ठे अनित्य पर्याय रे ॥
 इव्यथकी अविचलित अखंमित । निज गुण आत्मराय रे ॥६३॥ श्रीजुं थान
 क चेतन कर्ता । कर्मतणो ठे योगे रे ॥ कुजकार जिम कुंजतणो जे । दमादि
 क संयोगे रे ॥ निश्चयथी निज गुणनो कर्ता । अनुपचरित व्यवहारे रे ॥ इव्य
 कर्मनो नगरादिकनो । ते उपचार प्रकारे रे ॥६४॥ चोथूं थानक ठे ते जोक्ता ।
 पुण्य पाप फल केरो रे ॥ व्यवहारे निश्चय नय दृष्टे । जुंजे निज गुण नेरो रे ॥ पं
 चम थानक ठे परम पद । अचल अनत सुख वासो रे ॥ आयि व्याधितन म
 नथी लहिये । तसु अजावे सुख खासो रे ॥६५॥ ठतुं थानक मोहूतणू ठे । सं
 यम ज्ञान उपायो रे ॥ जोसहिजे लहिये तो सघले । कारण नि फलथायो रे ॥
 कहे ज्ञान नय ज्ञानज साचू । ते विण फूरीकिरिया रे ॥ न लहे रूपू रूपू जाणी
 । सीप जणी जे किरियारे ॥६६॥ कहे किरियानय किरियाविण जे । ज्ञान तेह
 सू करजो रे ॥ जल पेसी कर पद न हलावे । तारू ते किम तरसे रे ॥ दूषण नूषण
 ठे इहा बहुला । नय एकेकने वादे रे ॥ सिद्धाति ते बेहु नय साधे । ज्ञानवत अ
 प्रमावे रे ॥६७॥ इणि परे सडसठ बोल विचारी । जे समकित आराहे रे ॥
 राग द्वेष टाली मन वाली । ते समसुख अवगाहे रे ॥ जेहनो मन समकितमा
 निश्चल । कोइ नही तस तोले रे ॥ श्री नय विजय विबुध पय सेवक । वाचक ज
 स इम बोले रे ॥६८॥

॥ इति श्री सम्यक्त सडसठबोल सङ्काय समाप्त

ૐ શ્રી જિનાય નમ
અથ શ્રી શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણીપ્રારંભઃ

સંસ્કૃતટીકાના કર્તા આરજમાં મંગલાચરણ કરેલે.

ઉપજાતિવૃત્તં ॥ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રણિપત્ય નત્તયા પુરિ
સ્થિતં શ્રીફલવર્ધિકાયાં ॥ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી યા
વ્યાખ્યાનનાઘ્યા ક્રિયતે મયા સા ॥ ૧ ॥

અર્થ - શ્રીફલવર્ધિકાનામની પુરીનેવિપે સ્થિત શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાનને ન
ક્તિવહે પ્રણામ કરીને શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી નદીની નાવિકારૂપ વ્યાખ્યા હું કરું.

અવતરણ-શ્રીસોમપ્રજાનાથ, વૈરાગ્યની વાસનાવહે શૃંગારને દૂષિત કરનાર ત
તા આ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી નામનો ગ્રંથ કરવાની કામનાએકરી સ્ત્રીનું રૂપ નિ
દા કરવા યોગ્ય છે એવું પ્રતિપાદન કરેલે ॥ ૧ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતંવૃત્તમ્ ॥ ધર્મારામદવાગ્નિધૂમલહરીલાવણ્ય
લીલાજુષ સ્તન્વંગ્યા યમિતાન્વિલોક્ય તદહો વાલાન્કિમુ
ત્કઠસે ॥ વ્યાલાન્ દર્શનતોપિ મુક્તિનગરપ્રસ્થાનવિઘ્નક્લ
માન્ મલા દૂરમમૂન્ વિમંચ કુશલ યદ્યાત્મનો વાંઝસિ ॥ ૨ ॥

અર્થ - અહો ! આ ધર્મરૂપ વનનેવિપે ઘાવાગ્નિના ધુમાડાની પક્તિના જેવા રૂપા
મર્ણવાલા, સૂક્ષ્મઅંગયુક્ત શરીરવાલી સ્ત્રીઓના બાંધેલા જે વાલો છે, તેને જોઈ
ને તૂ કેમ આનંદને પામે છે ? જો તું પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા કરતો હો તો જે
ના દર્શનેકરી મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમાં વિઘ્ન થાય છે, એવા વાલોને વ્યાલ (સ
ર્પ) રૂપ માનીને દૂરથી ત્યાગ કર એકરી વૈરાગ્યરસ દર્શાવીને શૃંગારને દૂષિત
કર્યો છે, જેમ સર્પ લાંબા અને કાલા હોય છે, તેમજ સ્ત્રીના વાલ પણ લાંબા
અને કાલા હોવાથી, તેઓનું સાદૃશ્યપણું કહ્યું છે, જેમ સર્પને જોતાંજ આપણે
દૂર નાશી જાયે થાયે, તેમ તે વાલોને જોતાંજ તેઓનો તિરસ્કાર કરવો જોઈયે
શકુનશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, કોઈ બાંહેર ગામ કામે જતો હોય તે વચલે જો મા
ર્ગમાં સાપ મળે તો તે કામમાં વિઘ્ન પડતાં તે કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં, તેમજ

મુક્તિરૂપ નગરીના માર્ગમા સ્ત્રીના ચાલરૂપ સર્પ જો આઢે આવે એટલે મોહ ઉત્પન્ન થાય તો મોટો વિગ્ન થાયઢે, માટે એ સર્વથા ત્યાગ કરવ ઢે ઉપર કહ્યુ કે, સ્ત્રીઓના બાધેલા ચાલને વ્યાલરૂપ જાણ, એ ટેકાણે વ મત્કાર રાખ્યો ઢે કે, ચાલશબ્દમા યકાર મધ્યાથી વ્યાલશબ્દ થાયઢે, જને વ્યાલ કહેવું યોગ્ય ઢે એને શ્લેષાલંકાર કહેઢે

આ વૃત્તમા, સર્પ ચાલતી વચ્ચે જેમ વાંકોચૂકો થઈ જાયઢે, તેમ શ વિટહીઆલા હોય તેને કવિલોકો શ્રેષ્ઠ કહેઢે. અને જેમ સર્પનો રંગ કાલો હોયઢે, તેમ સ્ત્રીના અતિ કાલા રંગવાલા ચાલ હોય, તો તે શ્રેષ્ઠ ઢે. એવી રીતે ચાલની જે શ્રેષ્ઠતા ઢે, તે વિષયક શૃંગાર રસ દર્શાવ્યોઢે, મ માર્ગમા સર્પ આમો આવે તો કાર્યસિદ્ધિ થાય નહીં; તેમ ગુણસ્થાનક ણી ચડતાં પુરુષને વચ્ચમાં સ્ત્રીના કેશનો મોહ ઉત્પન્ન થયો તો તેથી શ્રેષ્ઠ હની સિદ્ધિ થતી નથી, એવી રીતે ચાલની જે નિર્નર્તના કીધીઢે તે વિષય રસ દર્શાવ્યોઢે. ॥ ૧ ॥

ये केशा लसिताः सरोरुहदृशा चारित्रचंद्रप्रनाभंशां
जोदसहोदरास्तव सखे चेतश्चमत्कारिणः ॥ केशान्मू
र्त्तिमतोऽवगम्य नियतं दूरेण तानुत्सृजेत्तौ चेत् कष्टपरं
रापरिचितः शोच्यां दशामेप्यसि ॥ २ ॥

અર્થ - હે સલા, કમલપત્રના જેવાં નેત્રોવાલી સ્ત્રીના રિત્રરૂપ ચંદ્રની જ્યોતિનો નાશ કરવાવિષે મેઘજેવા ઢે, અને જે તારા અંત ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરેઢે, તેઓ મૂર્તિમાન ચતુરિદિગમ્ય ક્લેશ ઢે એમ જાણીને દૂર નાચી ઢે જો એઓનો તુ ત્યાગ કરીશ નહીં, તો તુ કષ્ટપરપરા થયોથકો શોક કરવાયોગ્ય અવસ્થાને પામીશ. આ શ્લોકમા સ્ત્રીના કેશને સાદૃશ્ય કહ્યુઢે, તે આવી રીતે “લસિત” એ શબ્દ મૂલમા ઢે, એનો અર્થ કરી સિત કહેતા યુક્ત, કેશશબ્દનો ક્લેશ શબ્દ થાયઢે

આ વૃત્તમા, મેઘના વર્ણની સાથે સ્ત્રીના કેશની બરાબરી કરીઢે જે કાશને વિષે મેઘ અતિ શોનાયમાન દીગમા આવેઢે, તેમ સ્ત્રીના મસ્તકે કેશ અતિ લસિત એટલે દેદીપ્યમાન દીગમાં આવેઢે સ્ત્રીનાં કેશ જે ચલક ય તે શ્રેષ્ઠ કહેવાયઢે એ મુખ્ય કેશની શ્રેષ્ઠતાનો વિષય કહેતાં અંતરગત

ધારણ કરનારી સ્ત્રીનાં નેત્રોને કમલપત્ર જેવાં કહ્યાં છે, એ બધો શૃંગાર રસ જાણવો. અને સ્ત્રીના એવા કેશ જોઈને પુરુષના અંતઃકરણમાં મદનાદિ વિકારરૂપ ચમત્કાર उत्पन्न થાય છે, માટે તે ક્લેશરૂપ કહ્યા છે, કેમકે, કાંમાદિ વિકારો ક્લેશરૂપ કહ્યા છે, ક્લેશો અંતરના વિષય હોવાથી ચક્ષુના વિષય નથી, તેઓએ જ જાણે કેશરૂપ મૂર્તિ ધારણ કરી હોય ની! એવી ઉત્પ્રેક્ષા થાય છે. એ કારણથી સ્ત્રીના વેદીપ્યમાન કેશને ક્લેશરૂપ જાણીને તેનો તુલ્યાગ કર, એવું વૈરાગ્ય રસ દર્શાવ્યો છે. ॥૨॥

वसंततिलकावृत्तम्॥ ये शुश्रूषो धराशिश्वंडनराहुचंद्राश्चित्तं
हरन्ति तव वक्रकचा दृशांग्या ॥ ते निश्चितं सुकृतमर्त्यं
विवेकदेहनिर्दारणे ननु नवक्रकचाः स्फुरन्ति ॥ ३ ॥

અર્થ - હે પુરુષ, નિર્મલ જ્ઞાનરૂપ ચંદ્રનું ગ્રાસન કરવા વિષે, સ્ત્રીના વાંકા કેશ, રાહુ જેવા ક્રૂર છે. તે તારા અંતઃકરણમાં ચમત્કાર उत्पन्न કરે છે. અર્થાત્ રાહુ જેમ ચંદ્રનો ગ્રાસ કરે છે, તેમ એ વાંકા કેશ તારા જ્ઞાનનો નાશ કરનારા છે. અને તે જાણે સુકૃતરૂપ મનુષ્યના વિવેકરૂપ વેદનું વિદારણ કરવાને નવી કવંત જ હોયની! એ ઉત્પ્રેક્ષા છે. એમા “વક્ર કચ” એટલે વાંકા કેશ તે “નવક્રકચ” એટલે નવી કવંતના જેવા છે. એમ કહ્યાથી શ્લેષરૂપ ચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના વાંકા કેશ હોય તે શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે સ્ત્રીના વક્રકેશ પુરુષના મનને મોહિત કરે છે, એથી જ અંતઃકરણમાં ચમત્કાર उत्पन्न કરે છે એમ કહ્યું છે, માટે એ શૃંગાર રસ છે; અને સ્ત્રીના વાંકા કેશનું દર્શન થતાં જ પુરુષનું મન વિવિધ થાય છે, વેદની પણ શુદ્ધિ રહેતી નથી, અને જ્ઞાનનો નાશ થઈ જાય છે તેથી તેઓને રાહુરૂપ કહ્યા છે. તેમજ વિવેકરૂપ શરીરને કાપવાને નવી કવંત જેવા કહ્યા છે, એવા જાણીને તેઓનો તુલ્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥૩॥

उपजातिवृत्तम्॥ अलंकृतं कुंतलचारमस्या विलोक्य लोकं कुरुते
प्रमोदम्॥ वैराग्यवीरच्छिञ्चुरं झरंत ममं न किं पश्यसि कुंतलचारम्॥ ४॥

અર્થ - હે પુરુષ, પુષ્પાદિકેકરી ગુંથેલા સ્ત્રીના વાંધેલા કેશોનો સમૂહ એટલે આંબોડો જોઈને લોક આનંદને પામે છે, પરંતુ એ વૈરાગ્યરૂપ વીરનું વેદન કરણું પ્રાસ નામક હૃદય શસ્ત્ર છે એમ તું કાં જોતો તથી? અર્થાત્ સ્ત્રીના અલંકૃત “કુંતલનાર” એટલે જે શણગારીને વાંધેલા કેશ છે, તે કુંતલનાર એટલે પ્રાસ નામ

ક શસ્ત્રજ છે એમ જાણવું. આ ટેકાણે અલ્પ એટલે લકારરહિત, કૃત એટલે કરે
લો, જે કૃતજનાર શબ્દ, તેનો કૃતજનાર એવો શબ્દ થાય, તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમા, પુષ્પાદિકેકરી શૃંગારેલો સ્ત્રીના કેશોનો અવોમો પુરુષને એવો રમ
ણીય લાગે છે કે, તે જોઈને વૈરાગ્યવાન પુરુષનો વૈરાગ્ય પણ મળી જાય છે, એવી
શ્રેષ્ઠતા કહી છે, તે શૃંગારરસ છે અને તે હ. સ્વે કરીને પણ સહન ન થાય એવા
પ્રાસ નામક શસ્ત્રરૂપ ઠતા વૈરાગ્યનો નાશકરનારો છે, માટે તેનો ત્યાગ કર,
એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૪ ॥

વસતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કસ્તૂરિકાતિલકિતં તુલિતાષ્ટમીષ્ઠ
ચિત્તે વિચિતયસિ સૌખ્યનિમિત્તમેકમ્ ॥ વામભ્રુવાં યદલિકં
તદહો અલીકમિત્યાસ્વયૈવ પરયા પ્રવદંતિ રૂપમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ - હે પુરુષ, જેમા કસ્તૂરીનો તિલક કહ્યો છે, તેથી અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવી
જેની સુંદર ટુકુટી દેખાય છે, તે અદિતીય સૌખ્યનું કારણ છે, એવું તું અંત કરણ
માં ચિત્તન કરે છે, તે વ્યર્થ છે અહો ઇત્યાશ્રયે! તે સ્ત્રીઓનું અલિક એટલે જે લ
જાટ છે, તેને પડિત લોકો અલીક એટલે મિથ્યા કહે છે અર્થાત્ અલિક એવા બે
રૂપ લજાટ વાચક છે, તેઓમાના પહેલા રૂપને બીજા રૂપે કરી જાણ, એટલે લ
જાટને મિથ્યા જાણ, એ પણ શ્લેષજ છે

આ વૃત્તમા, અષ્ટમીનો ચંદ્ર અર્ધગોલાકાર ઠતા બન્ને ધ્રુવાં સરસો દેખાય છે,
તેના વચ્ચે ડામ વર્ણના ચાંદલાના જેવું દેખાય છે, તેથી તે અતિ શોનિત લાગે છે,
તેમ સ્ત્રીનું પણ વાકું લજાટ ઠતાં તેમા કસ્તૂરીનો તિલક કહ્યો હોય, તો અતિ મ
નોહર દેખાય છે, તે જોઈને પુરુષના મનને વિષે ઘણો આનંદ થાય છે, તે શૃંગારરસ
છે અને એ જે કસ્તૂરીના તિલક સહિત સ્ત્રીનું લજાટ અતિ શોભાયમાન દેખાય છે,
તેમાં કાંઈ અર્થ નથી, કિંતુ વ્યર્થ છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૫ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ ન ભૂરિય પંકજલોચનાયાશ્રયાસ્તિ શૃંગારરસૈ
કપાત્રમ્ ॥ નૂં કિલસૌ સાધુતરા પ્રસૂતે નિવધન મોહવિપદુમસ્ય ॥ ૬ ॥

અર્થ - હે પુરુષ, કમલપત્રના જેવા લોચનવાલી સ્ત્રીની શોભાયમાન ટુકુટી છે,
તે જાણ શૃંગારરસનું એક પાત્રજ છે, તે અતિશય શ્રેષ્ઠ નૂમિ છે, કેમકે, એથી મોહ
રૂપવિપના વૃદ્ધનો પ્રાકૃર્નાવ ઉત્પન્ન થાય છે, અર્થાત્ તૂ એટલે ટુકુટી, તે સાધુતરા

નૂ એટલે ચૂમિ થાયઢે, એમ કહ્યું, તેમા આવી રીતે શ્લેષ ઢે:- સા એટલે પ્રસિદ્ધ, ધુતરા એટલે રેફરહિત એવો, ચૂ શબ્દ ચૂમિવાચક શબ્દ થયો તે યોગ્ય ઢે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીની જે શોનાયમાન ધ્રુકુટિ; તેને શૃંગાર રસના પાત્રરૂપે કહી ઢે; કેમકે, એને જોતાજ પુરુષને મોહ ઉત્પન્ન થાયઢે, માટે એ શૃંગાર રસ ઢે, અ ને એ ધ્રુકુટિ નથી પણ મોહરૂપ વિપના વૃદ્ધને ઉત્પન્ન કરનારી સારી ચૂમિ ઢે, એમ કહેવાથી વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૬ ॥

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ નવકુવલયદામશ્યામલાન્ દૃષ્ટિપાતાન્ કૃત
પરમદનાશાન્ વિક્ષિપત્યાયતાક્ષી ॥ ઇતિ વહસિ મુદં કિં મોહ
રાજપ્રયુક્તાન્ પ્રશમન્નટવધાર્થં વિદ્યમૂનૃટિપાતાન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ:- હે પુરુષ, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રીના કુવલયની માલા જેવા શ્યામવર્ણવાલા, અન્યમદના નાશ કરનારા જે કટાક્ષ, તે મારા ઉપર નાખેઢે, એમ જાણીને તું શાસારુ હર્ષિત થાયઢે ? અરે, એ જે દૃષ્ટિપાત (કટાક્ષ) ઢે તે પ્રશમ રૂપ શૂરવીરનો વધ કરવા સારુ મોહ રાજાએ પ્રેરણા કરેલા કૃષ્ટિપાત એટલે તલવારના પાત (ધા) ઢે, એમ જાણ; અંદી દૃષ્ટિપાતનો કૃષ્ટિપાત આવી રીતે થયો ઢે:- દૃષ્ટિપાત શબ્દનું વિશેષણ મૂલમા “ કૃતપરમદનાશાન્ ” ઢે, એનો શ્લેષ કરી આવો અર્થ થાય ઢે:- કૃત એટલે કહ્યો, પરમ એટલે અત્યંત, દનાશ એટલે ઢકારનો નાશ થયાથી કૃષ્ટિપાત શબ્દ થાય ઢે તે યોગ્ય ઢે

આ વૃત્તમાં, વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાલી સ્ત્રી કહી ઢે, એથી સ્ત્રીના વિશાલ નેત્રોને કવીઓ એ વૃત્તમ કહ્યા ઢે, એમ જાણવું, એવા વિશાલ નેત્રોના જે કટાક્ષ, તે કુવલયની માલા જેવા, અંને અન્ય મદના નાશ કરનારા કહ્યા ઢે, એટલે જે પુરુષ ઉપર કુવલયની માલાના જેવા કટાક્ષ પડે તે પુરુષ વીજા ગમે તેવા મદવાલો હોય તો પણ તરત તે સ્ત્રીની ઉપર મોહિત થઈને તેના કિંકર જેવો થઈ રહેઢે, અંને તે પોતાની ઉપર સ્ત્રીના કટાક્ષ પડ્યા જોઈને અતિ આનંદિત થાયઢે, માટે એ શૃંગાર રસ ઢે, અંને એવો બુદ્ધ થાણો પુરુષ મોહરૂપ રાજાને વશ થયો થકો હ સ્ત્રી થાયઢે, કેમકે, નેત્રકટાક્ષરૂપ તલવારના ઘાંકરી તેના પ્રશમરૂપ શૂરવીરપણાનો વધ થાયઢે. તેનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા. કોપપદં યદાનનમદ્ધોરા
ત્રં સ્મરન્નાત્મનઃ સંતાપં વિતનોપિ કાનનમદ્ધો જ્ઞાતા સ

સ્વે તત્ત્યજેઃ ॥ એતસ્મિન્ વમતા મનોજવમહાસર્પેણ દષ્ટઃ

પુમાન્ કાર્યાકાર્યવિવેકશૂન્યહૃદયઃ કસ્કો ન સંજાયતે ॥૬॥

અર્થ—હે સલા, કોપનું સ્થાન જે સ્ત્રીનું આનન એટલે મુખ, તેનું રાત્રદિવસ સ્મરણ કરીને તું પોતાને સંતાપ કરીએ છે, અહો ઇતિ સ્વેદ ! તે આનન નથી પણ કાનન એટલે વન છે; એમ જાણીને મૂકી દે, કેમકે, એ વનમા રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તે જે પુરુષને દશ કરે છે, તે પુરુષનો હૃદય કાર્યાકાર્ય વિવેકથી શૂન્ય થઈ જાય છે, એવો કોણ છે, કે જે વક્તવ્ય વિવેકશૂન્ય ન થાય ! કિંતુ સર્વ થાયજ છે. સામાન્ય સર્પનાવિપે કરીને મૂર્ચિત થાણો પુરુષ પણ શૂન્ય હૃદયવાળો થઈ જાય છે, તો જેને સર્પે દશ કહ્યો હોય તેનું શું કહેવું ! અહીં કોપપદ આનન કાનન છે, એમ કહ્યું છે, તેથી કોપપદ એટલે કકાર છે ઉપપદ એટલે સમીપપદ જેનો એવો આનન શબ્દ કાનન શબ્દ થાય છે તે યોગ્ય છે, અશ્લેષ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું મુખ કોપાયમાન કહ્યું છે તેનું કારણ એકે, સ્ત્રીની મુખમુદ્રા યત્કિંચિત્ કોપાયમાન પુરુષને લીલામાં આવે તો તેને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે અથવા કોઈ કારણને લીધે સ્ત્રીને રીશ આવીને પુરુષને પોતાની મુખમુદ્રા કોપાયમાન કરી દેવાડયાથી તેને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને વિવિધ પ્રકારે તેને સમજાવ્યાની આતુરતાને લીધે કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તે અહીં શૃંગારરસ જાણવો, અને સ્ત્રીના મુખને વન જેવું કહ્યું છે, ને તેમા કામરૂપ સર્પ રહે છે તે દશ કરીને પુરુષના હૃદયને શૂન્ય કરે છે એટલે સારાસાર વિવેકરહિત કરે છે, અર્થાત્ મૃતકહ્યું કરે છે, તેથી તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્યરસ જાણવો ॥ ૬ ॥

ઉપજાતિવૃત્તમ્ ॥ સાકારમાલોક્ય મુખં તરુણ્યં કિં મુગ્ધવુદ્ધે મુદ્ માદધાસિ ॥૬દ્ હિ ચિત્તભ્રમનાટકસ્ય વિચક્ષ્ણૌરામુખમાચચક્ષ્ ॥૬૫॥

અર્થ.—હે રૂઢીબુદ્ધિવાન પુરુષ, તરુણ સ્ત્રીનું સાકાર એટલે સુંદર મુખ જોઈને તુ શાસારુ આનન્દિત થાય છે ! એ મુખને વિદ્વાન પુરુષ નિશ્ચયે કરી ચિત્ત ભ્રમરૂપ નાટકનું આમુખ એટલે આચારન કહે છે અહીં સાકાર એટલે આકાર સહિત જે મુખ હોય તે આમુખ છે, તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમાં, તરુણ સ્ત્રીનું સુંદર મુખ કહ્યું છે, તેનું કારણ એકે મુખની સુંદરતા તારુણ્યપણામાં હોય છે તે ગમે તેવી સારીબુદ્ધિવાળા પુરુષની બુદ્ધિને વિભ્રમ કરે છે એટલે મોહિત કરે છે. એ શૃંગાર રસ છે. અને તરુણ સ્ત્રીનું મુખ ચિત્તવિભ્રમરૂપ

નાટકનો આચારંજ છે એટલે સ્ત્રીનું મુખ જોઈને મોહનો આરંજ થાય છે. જેમ નાટકનો આચારંજ સૂત્રધાર અને નટીપ્રમુખના ગાયનદ્વારા થાય છે, તે જોનારા પુરુષના ચિત્તને મોહ અત્પન્ન કરે છે. તેમ એ પણ જાણવું. તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૦ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ કામજ્વરાતુરમતે તવ સર્વદાઽઽસ્ય વા-
મમ્ભુવાં યદિ કથંચિદવાપ્તમિદ્ધા ॥ યત્નં વિનાપ્યસ્થિલજ-
ન્મપરંપરાંસુ તજ્ઞાતમેવ જવતો નન્નુ સર્વદાસ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - હે કામરૂપજ્વરથી પીડાયમાન અણી મતિવાલા પુરુષ, જો સર્વદા એટલે સર્વ કાલ સુંદર ઘુઘુટિવાલી સ્ત્રીનું આસ્ય એટલે મુખ, કોઈ પણ પ્રકારે કરિ તને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા હોય, તો નિશ્ચયેકરિ યત્નશિવાય સંપૂર્ણ જન્મપરંપરાને વિષે સર્વદાસ્ય એટલે સર્વતું દાસપણું તને થયલુંજ છે, એમ જાણવું. આશ્લોકમાં છે તેકાણે “સર્વદાસ્ય” એ શબ્દ આવેલો છે તે બંનેનો અર્થ નિન્ન નિન્ન થાય છે. તેથી અહિં યમક જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સુંદર ઘુઘુટિવાલું સ્ત્રીનું મુખ કહ્યું છે, અર્થે જે સ્ત્રીની ઘુઘુટિ સારી હોય, તે સુરૂપ દીઠામાં આવે છે તેનું મુખ કામી પુરુષને અતિ પ્રિય લાગે છે. અને તેને જોતાજ કામીપુરુષની મતિ કામજ્વરથી પીડાયમાન થાય છે, એજ રહ્યાં શૃંગાર રસ છે અને એવા સ્ત્રીના મુખની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા જે પુરુષ કરે છે તે જન્મો જન્મને વિષે પરાધીન રહે છે. માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ જાણવો. ॥ ૧૦ ॥

શાર્દૂલવિક્રીન્નિતં વૃત્તમ્ ॥ તસ્યા. સાધુરદં વિલોક્ય વદ

નં યઃ સંશ્રયત્યંજસા મુક્ત્વા મુક્તિપથં હ્રદા પ્રવિશતિ શ્રાં

ત્યા સ હુર્ગં વનમ્ ॥ તજ્ઞાત્યંતમચારુચ્ચવસતિર્યેનાત્ર રા

ગાદિન્નિશ્ચોરૈર્ધર્મધનાપહારકરણાત્કષ્ટ ન કિં પ્રાપ્યતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - તે સ્ત્રીનું “સાધુ રદ” એટલે સારા દાંતવાલું વદન એટલે મુખ જોઈને જે પુરુષ વેગે કરી તેનો આશ્રય કરે છે, એટલે તેમાં લુબ્ધ થાય છે તે પુરુષ, હા હા એટલે સ્નેહ. મુક્તિમાર્ગને મૂકીને, વસતિને અરમ્ય કરીને હુ સ્નેહકરિ પણ ગમન ન થાય એવા વનને વિષે પ્રાંતિએ કરિ પ્રવેશ કરે છે તે વન મર્યાદારહિત છે, તેમાં ગમન કરનારા પુરુષનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિકે ચોરી દૂરણ કરી જાય છે તેથી શું કષ્ટની પ્રાપ્તિ થતી નથી? અહિં સાધુરદં વદન જે છે તે વન છે એ

મ કહ્યુ છે. તે આમ.— સાધુરદં એ શબ્દનો પદ્ધેદ કરિયે તો સાધુ. અદ એ વે પદ જુદા થાય છે એમાના અર્દ પદ્યકી દકાર રહિતપણું થાય છે, એમ વદનનુ વન થાય છે, તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમા, સારા દાતવાલી સ્ત્રીનું મુખ જોતાજ પુરુષનું મન લુબ્ધ થઈ જાય છે મુક્તિનો માર્ગ જે ધર્મધ્યાનાદિક તેને તે મૂકી દે છે જેને વસતિ સારી લાગતી નથી, મદનને વશ થયો થકો વનાદિક એકાત સ્થલમાં તે સ્ત્રીસહિત અથવા સ્ત્રીના આગમનની ઇચ્છાવાન થયો થકો વાસ કરે છે, અને તેથી મહાકષ્ટ સહન કરે છે, એવો સ્ત્રીના મુખ દર્શનનો જે પ્રજાવ તે અહિં શૃંગાર રસ છે અને સ્ત્રીના મુખરૂપ જે વન તેમા જે પુરુષ પ્રવેશ કરે છે તેનું ધર્મરૂપ ધન રાગાદિક ચોર જાંટી લિયે છે. માટે તેમાં લુબ્ધ થવું નહીં ॥ અહિં વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૧ ॥

પૃથ્વીવૃત્તમ્ ॥ યિયાસસિ નવોદધેર્યદિતટં તદેણીદ્રશામહીનસધરં
ધરં પરિહરે પર દૂરતં ॥ ફહાસ્ફુલનતોઽન્યથાવિશાદવાસનાનો
સ્તવ વ્રજિષ્યતિ વિશીર્ણતાં ન નવિતા તતો વાંઙિતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ —હે પુરુષ, જો તુ આ સંસાર સમુદ્રનો પાર લેવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો હરિણી જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીઓના અહીન એટલે અમૃતાદિવહે પરિપૂર્ણ, અધર એટલે ઓટરૂપ ધર એટલે પર્વત જે છે તેને તુ દૂર નાઠી દે —તે જો તુ નહીં મૂકીશ તો તે પર્વતના સથદનના યોગે તારી નિર્મલ વાસનારૂપ નોકા જાગી જશે. તેથી તારુ ઇચ્છેલું પાર પડશે નહીં જેમ સમુદ્રમા પર્વતના લાગવાથી વહાણ જાગી જાય તો જવા આવવાવિક ઇષ્ટસિદ્ધિ થતી નથી તે પ્રમાણે તુ પણ આ નવ સમુદ્રને પહેલે પાર પહોંચી શકીશ નહીં. અહીં અહીન અધર જે છે તે ધર એટલે પર્વતજ છે, એમ કહ્યુ છે, તે આમ — જે અહીન એટલે અકારે કરિ હીન એટલે રહિત, અધર શબ્દ તે ધર શબ્દ થાય છે, તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના નેત્રોને હરિણીના નેત્રોની બરાબરી કરી છે, એટલે હરિણી ના નેત્રો અતિ વિગાલ અને સુશોજિત હોય છે તેમ સ્ત્રીના નેત્રો પણ અતિ વિશાલ તથા સુશોજિત હોવાથી પુરુષનું મન-સેચી લિયે છે, તથા જે કામી પુરુષ છે તેને સ્ત્રીના અધરામૃતનેવિષે ઘણી પ્રીતિ હોય છે, માટે અમૃતેકરી પૂર્ણ અધર કહ્યાં છે, તે શૃંગાર રસ છે. અને તે અધર છે તે પર્વતજ છે, કેમકે, જે પુરુષ તે અધરનેવિષે લુબ્ધ થાય છે તે સંસારથી ટૂટી શકતો નથી એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૨ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ ન જાતીદં ભ્રાતઃ સ્ફુરદરુણરત્નોઘકિરણપ્રતા-
નં તન્વંગ્યાસ્તરલતરલં કુંડલયુગમ્ ॥ દમં હ્રગ્ધં પુંસામિદ્ વિરહસં
યોગદશયોર્જ્વલત્વોકાનંગજ્વલનયુગિદં કુંડયુગલમ્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ.— હે નાઈ, વેદીપ્યમાન રક્તવર્ણ રત્નોનો કિરણસમૂહ છે જેનાવિપે, તથા
“તરલ તરલ” એટલે જે અત્યંત ચચલ છે. એવા કશાંગી એટલે પાતલા આંગવાલી સ્ત્રી
ના જે “કુંડલયુગ” એટલે જે બે કાનના કુંડલ છે તે શોજતા નથી, કિંતુ વિરહદશા
અને સંયોગદશામા શોક તથા કામાગ્નિએકરી યુક્ત છે એટલે વિરહાવસ્થામાં શોકાવિ-
ર્જાવ, તથા સ્ત્રીપુરુષની સંયોગાવસ્થામા કામાગ્નિનો આવિર્જાવ થાય છે અને આ
સત્સારનેવિપે પુરુષના શાંતિરૂપ દૂધને બાલવાવાલા એ કુંડયુગલ એટલે બેકુંડલે એમ
જાણ અહીં કુંડલયુગ તે કુંડયુગલ થાય છે તે આવીરીતે—કુંડલયુગ શબ્દનું વિ-
શેષણ તરલતરલં એવું છે એનો શ્લેષાર્થ આમ છે—તરલતર એટલે ચચલ છે જ
એટલે લકાર જેમાં એવો જે કુંડલયુગ શબ્દ, તેમાંનો લકાર કહાડી નાખિયે તો
કુંડયુગ શબ્દ થાય છે, અને યુગ શબ્દ થયા પછી તેના અંતમા લકાર જોડીયે તો
કુંડયુગલ શબ્દ થાય છે. તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કાનનેવિપે વેદીપ્યમાન રત્નજડિત જે બે કુંડલ હોય છે, તે
સ્ત્રીના રૂપમાં અતિ વૃદ્ધિ કરે છે અને ચચલ હોવાથી અતિ સુશોજિત દેખાય છે.
તેમા પણ કશાંગી એટલે પાતલા આંગવાલી સ્ત્રીને અતિ શોષે છે એ શૃંગાર છે અ-
ને એ જે બે કુંડલ છે તે શોજાકારક નથી પણ વિરહદશા તથા સંયોગદશામા શો-
ક તથા કામાગ્નિના વ્યવપ્ત કરનારા છે, એ પુરુષની શાંતિરૂપ દૂધનો નાશ કરના-
રા છે તેથી કુહરૂપ છે, તેનો તું ત્યાગ કર. એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૩ ॥

અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ્ ॥ તાડંકં સસ્પૃહં તસ્યા પદ્યન્ મૂઢં પરે
નવે ॥ નરો નરકપાલેન્યસ્તાડંકં ન સહિષ્યતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ— હે મૂર્ખ પુરુષ, તે સ્ત્રીનું સાંજિલાપ “તાડંક” એટલે કર્ણજૂષણ અવ-
લોકન કરતા આગલ આવનાગ નવમધ્યે નરક પાલન કરનારા અધમ પરમાધા-
મી પુરુષોની પાડોથી “કતાડં” એટલે કોણ આઘાત સહન કરનાર નથી? અ-
પિતુ સર્વ આઘાત સહન કરજો. અહીં “તાડંક” એ શબ્દ બે વાર આપ્યો છે, તેઓ
નો અર્થ નિન્ન નિન્ન છે એ યમકાલંકાર છે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કાનના કુમલ જોતાજ પુરુષને એવી અનિલાપા થાય઼ે કે
 એ કુમલેકરી શોભાયમાન સ્ત્રી મને પ્રાપ્ત થાય તો સારું એ શૃંગાર રસ ઢે, અને અ
 નિલાપાએ કરી સ્ત્રીના કુહલોને જે પુરુષ જુએ ઢે તે આવતા જવમા નરકના પા
 લન કરનારા પરમાધામી દેવતાઓની માર લાય઼ે, માટે એનો ત્યાગ કરવો એ વૈ
 રાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૪ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સારં ગલં ચમરવિંદવિલોચનાના
 માલોક્ષ્ય ચેતસિ મુદં કલયંતિ મૂઢા ॥ હા નિશ્ચિતં રચિ
 તમુક્તિપુરપ્રવેશવ્યાપેધમર્ગલમમું ન વિચારયંતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ -- હે મૂઢ, કમલના જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીઓનો જે સાર એટલે શ્રેષ્ઠ, ગલ
 એટલે કવ અવલોકન કરીને પુરુષો અંત કરણમા હર્ષ પામે઼ે. પરતુ હા ઇતિ લે
 ઢે. એ જે ગલ ઢે તે મુક્તિનગરીમા પ્રવેશ કરવાનેવિષે પ્રતિબંધ કરનાર હોવાથી અ
 મૂઢ ઢે, એવો વિચાર કરતા નથી અહીં સાર એટલે અરસહિત ગલ શબ્દ તે અર્ગલ
 શબ્દ થાય઼ે તે યોગ્ય ઢે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કમની શ્રેષ્ઠતા કહી઼ે જો સ્ત્રીનો કવ સારો હોય તો તે
 ને જોતાજ પુરુષ આનંદિત થાય઼ે, અર્થાત્ કામની ઇચ્છા વ્ત્પન્ન થાય઼ે, તે અ
 હી શૃંગાર રસ ઢે, અને એવા અનિલાપી પુરુષોનો મુક્તિરૂપ નગરીમાં પ્રવેશ થતો
 નથી. માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ અલ પ્રાપ્ય સ્પર્શ કુચકલશયો પંકજદ્વશાં
 પરાં પ્રીતિ ભ્રાત કલયસિ સુધામગ્નઙ્ગવ કિમ્ ॥ અવસ્કંદં ધર્મેક્ષિતિપ
 પકટકે ઢાતુમનસા પ્રયુક્તં જાનીયા કલુપવરટેન સ્પશમિમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ -- હે ભ્રાત, જેના કમજના પત્ર જેવા નેત્ર ઢે, એવી સ્ત્રીઓના સ્તનરૂપ જે
 કુંજ ઢે, તેને અલં એટલે અલ્પત સ્પર્શ પામીને અમૃતમા મગ્ન થઈ જનારાના જેવો
 જે તુ તે શું ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિને પામે઼ે ? એ સ્પર્શ, ધર્મરૂપ રાજાની સૈન્યને પ્રહાર ક
 રવાનું ઢે જેના મનમા, એવા કલુપ એટલે પાપરૂપ જીલે મોકલેલો સ્પશ એટલે
 જાસૂદ ઢે, એમ તુ જાણ. અહીં અલં સ્પર્શ જે ઢે તે સ્પશ ઢે, એમ કહ્યુ રેફ અને
 લ઼ાર એકજ હોય઼ે, એવો નિયમ ઢે માટે અલં એટલે જેમાં રેફ નથી એવો સ્પ
 ર્શ શબ્દ જે ઢે તે સ્પશ શબ્દ થાય઼ે તે યોગ્ય ઢે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના સ્તનની ઉલ્લસિતા કહીએ, એટલે પુરુષને સ્ત્રીના સ્તનનો સ્પર્શ થતાજ અમૃતનેવિષે મગ્ન થઈ ગયેલા પુરુષની પથે આનંદ ઉત્પન્ન થાયએ, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ સ્તન જે છે તે ધર્મનો નાશ કરવાને અર્થે પાપનો એક ઢાનો જાસૂદ છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૬ ॥

વસતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ પીનોન્નતં સ્તનતટં મૃગલોચનાયા આ
લોકસે નરહિતં યદપૂર્વમેતત્ ॥ મોહાંધકારનિકરક્ત્ય
કારણસ્ય વિંદ્યાસ્તદસ્તતટમેવ વિવેકજ્ઞાનો. ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.— મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીનાં જે પુષ્ટ અને ઉન્નત સ્તનતટ એટલે જે સ્તનો છે, તે નરહિત એટલે પુરુષને હિતકારક નાસેએ, અને અપૂર્વ એટલે પ્રતિદ્વષણ પુરુષને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે, તેનું તુ અવલોકન કરેએ, પણ તે મોહરૂપ અંધકારનો રૂપ કરવાનું કારણ વિવેકરૂપ સૂર્યના અસ્તતટ છે અર્થાત્ એ થકી જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો અસ્ત થાયએ આ પદ્યમાં સ્તનતટ જે છે તેને તુ અસ્તતટ જાણ એમ કહ્યું, કેમકે, નરહિત અને અપૂર્વ એ જે સ્તનતટના વિગ્રેષણો છે, તેઓ માથી આવો અર્થ નિકલે છે — નરહિત એટલે નકારેકરી રહિત અને અપૂર્વ એટલે જેની આદ્યમાં અકાર છે, એમ કહ્યાથી સ્તનતટનો અસ્તતટ શબ્દ થાયએ તે યોગ્ય છે

આ વૃત્તમાં, મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીના માંસથી ખરેજા અને ઝંચા રહેલા જે જે સ્તન છે, તે પુરુષને અતિ સુખ કરનારા લાગેએ, અને પુરુષના મનમાં કામવિકાર ઉત્પન્ન કરેએ માટે એ શૃંગાર રસ છે. અને એજ સ્તનોનું વિલોકન કરનારા પુરુષોનો વિવેકનાશ થઈ જાયએ, એટલે કામવિબ્હલ થયો થકો તેને કોઈ સ્વજત્ નથી તેથી એનો ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીંખિતં વૃત્તમ્ ॥ કંદર્પદિપકુંજચારુણિ કુચવંદે મૃ
ગાદ્યા મયા ન્યસ્તો હસ્ત ઇતિ પ્રમોદમદિરામાદ્યન્મના મા
સ્મન્તુ ॥ કિંલાજન્મ યદર્જિતં વહુવિધામન્યસ્ય કષ્ટક્રિયાં
હસ્તોડયં મુકૃતસ્ય તસ્ય સહસાડદાર્યાતિ સંચિતયે ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ હે સખા, કામરૂપ હસ્તિના ગદ્ગથલ જેવા મનોહર જે મૃગાદી સ્ત્રીના જે સ્તન છે, તેનેવિષે મેં હસ્તસ્થાપન કહ્યા છે, એમ જાણીને દર્પરૂપ મદિરાએકરી મદોન્મત્ત અંત કરણવાલો તુ નહીં થા કેમકે, નાના પ્રકારની તપોનુષ્ઠાનાદિરૂપ જે કષ્ટાપ્ય ક્રિયા છે, તેનો અન્યાસ કરીને જન્મેકરી સંપાદન કરેલા જે સુકૃત એટલે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કાનના કુંડલ જોતાજ પુરુષને એવી અનિલાપા થાયઢે કે
 એ કુંડલેકરી શોજાયમાન સ્ત્રી મને પ્રાપ્ત થાય તો સારું એ શૃંગાર રસ ઢે, અને અ
 નિલાપાએ કરી સ્ત્રીના કુંડલોને જે પુરુષ જુવે ઢે તે આવતા નવમા નરકના પા
 લન કરનારા પરમાધામી દેવતાઓની માર સ્વાયઢે, માટે એનો ત્યાગ કરવો એ વૈ
 રાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૪ ॥

વસતતિલકારુત્તમ્ ॥ સારં ગલં યમરવિદવિલોચનાના
 માલોક્ષ્ય ચેતસિ મુદ કલયંતિ મૂઢા ॥ હા નિશ્ચિતં રચિ
 તમુક્તિપુરપ્રવેશવ્યાપેધમર્ગલમમું ન વિચારયંતિ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ -- હે મૂઢ, કમલના જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીઓનો જે સાર એટલે શ્રેષ્ઠ, ગલ
 એટલે કવ અવલોકન કરીને પુરુષો અંત કરણમા હર્ષ પામેઢે. પરતુ હા ઇતિ લે
 ઢે ! એ જે ગલ ઢે તે મુક્તિનગરીમા પ્રવેશ કરવાનેવિષે પ્રતિબંધ કરનાર હોવાથી અ
 ર્ગલ ઢે, એવો વિચાર કરતા નથી અહીં સાર એટલે અરસહિત ગલ શબ્દ તે અર્ગલ
 શબ્દ થાયઢે તે યોગ્ય ઢે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીના કવની શ્રેષ્ઠતા કહીઢે. જો સ્ત્રીનો કવ સારો હોય તો તે
 ને જોતાજ પુરુષ આનંદિત થાયઢે, અર્થાત્ કામની ડહા ઉત્પન્ન થાયઢે, તે અ
 હી શૃંગાર રસ ઢે, અને એવા અનિલાપી પુરુષોનો મુક્તિરૂપ નગરીમા પ્રવેશ અતો
 નથી માટે તેનો ત્યાગ કરવો એ વૈરાગ્ય રસ ઢે. ॥ ૧૫ ॥

શિખરિણીવૃત્તમ્ ॥ અલં પ્રાપ્ય સ્પર્શ કુચકલશયો પંકજદશા
 પરાં પ્રીતિ શ્વાત કલયસિ સુધામગ્નઙ્વ કિમ્ ॥ અવસ્કંદં ધર્મક્ષિતિપ
 પકટકે ઢાતુમનસા પ્રયુક્તં જાનીયા કલુપવરટેન સ્પશમિમ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ -- હે વ્રાત, જેના કમલના પત્ર જેવા નેત્ર ઢે, એવી સ્ત્રીઓના સ્તનરૂપ જે
 કુન ઢે, તેને અલં એટલે અત્યંત સ્પર્શ પામીને અમૃતમા મગ્ન થઈ જનારાના જેવો
 જે તુ તે શુ ચ્છુ વલ્લુપ પ્રીતિને પામેઢે ? એ સ્પર્શ, ધર્મરૂપ રાજાની સૈન્યને પ્રહાર ક
 રવાતુ ઢે જેના મનમા, એવા કલુપ એટલે પાપરૂપ નીલે મોકલેલો સ્પશ એટલે
 જાસૂદ ઢે, એમ તુ જાણ. અહીં અલ સ્પર્શ જે ઢે તે સ્પશ ઢે, એમ કહ્યુ રેફ અને
 લકાર એકજ હોયઢે, એવો નિયમ ઢે. માટે અલં એટલે જેમાં રેફ નથી એવો સ્પ
 ર્શ શબ્દ જે ઢે તે સ્પશ શબ્દ થાયઢે તે યોગ્ય ઢે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના સ્તનની ઉલ્લસિતા કહીએ, એટલે પુરુષને સ્ત્રીના સ્તનનો સ્પર્શ થતાજ અમૃતનેવિપે મગ્ન થઈ ગણતા પુરુષની પથે આનંદ ઉત્પન્ન થાયએ, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ સ્તન જે છે તે ધર્મનો નાશ કરવાને અર્થે પાપનો એક ઢાનો જાસદ છે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૧૬ ॥

વસતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ પીનોન્નતં સ્તનતટં મૃગલોચનાયા આલોકસે નરહિતં યદપૂર્વમેતત્ ॥ મોહાંધકારનિકરદ્વયકારણસ્ય વિદ્યાસ્તદસ્તતટમેવ વિવેકજ્ઞાનો ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.— મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીના જે પુષ્ટ અને ઊન્નત સ્તનતટ એટલે જે સ્તનો છે, તે નરહિત એટલે પુરુષને હિતકારક નાસેએ, અને અપૂર્વ એટલે પ્રતિદ્વેષ પુરુષને ચમત્કાર ઉત્પન્ન કરે છે, તેનું તુ અવલોકન કરેએ, પણ તે મોહરૂપ અધિકારનો ક્રુદ્ધ કરવાનું કારણ વિવેકરૂપ સૂર્યના અસ્તતટ છે. અર્થાત્ એ થકી જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો અસ્ત થાયએ આ પદ્યમાં સ્તનતટ જે છે તેને તુ અસ્તતટ જાણ એમ કહ્યું, કેમકે, નરહિત અને અપૂર્વ એ બે સ્તનતટનાં વિશેષણો છે, તેઓ માથી આવો અર્થ નિકલે છે — નરહિત એટલે નકારેકરી રહિત અને અપૂર્વ એટલે જેની આદ્યમાં અકાર છે, એમ કહ્યાથી સ્તનતટનો અસ્તતટ શબ્દ થાયએ તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, મૃગના જેવાં લોચનવાલી સ્ત્રીના માસથી નરેલા અને ંચા રહેલા જે બે સ્તન છે, તે પુરુષને અતિ સુખ કરનારા લાગેએ, અને પુરુષના મનમાં કામવિકાર ઉત્પન્ન કરેએ માટે એ શૃંગાર રસ છે અને એજ સ્તનોનું વિલોકન કરનારા પુરુષોનો વિવેકનાશ થઈ જાયએ, એટલે કામવિબ્હલ થયો થકો તેને કાઈ સ્વજત્વ નથી તેથી એનો ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૧૭ ॥

શાર્દૂલવિક્રીંણિતં વૃત્તમ્ ॥ કંદર્પદિપકુંજચારુણિ કુચઘંઘે મૃગાદ્યા મયા ન્યસ્તો હસ્ત ઇતિ પ્રમોદમદિરામાચન્મના માસ્મજૂઃ ॥ કિંલાજન્મ યદર્જિતં બહુવિધામન્યસ્ય કષ્ટક્રિયાં હસ્તોડ્યં મુકૃતસ્ય તસ્ય સહસાડદાર્યીતિ સંચિતયે ॥ ૧૮ ॥

અર્થ ॥ હે સત્તા, કામરૂપ હસ્તિના ગંધસ્થલ જેવા મનોહર જે મૃગાદી સ્ત્રીના બે સ્તન છે, તેનેવિપે મેં હસ્તસ્થાપન કહ્યાં છે, એમ જાણીને હર્ષરૂપ મદિરાએકરી મદોન્મત્ત અંત કરણવાલો તુ નહીં થા કેમકે, નાના પ્રકારની તપોનુષ્ઠાનાદિરૂપ જે કષ્ટસાથ્ય ક્રિયા છે, તેનો અન્યાસ કરીને જન્મેકરી સંપાદન કરેલા જે સુકૃત એટલે

પુણ્ય, તેને તે આહું હાથ દીધુઠે. જેમકે, કોઈ બાહેરથી આવનારા પુરુષને હસ્તપ્રદાનસજ્ઞાએકરી નિપેથ કરે, તેમ કુચદંડનેવિપે હસ્તપ્રદાનેકરીને સુરુતનો તે નિપેથ કહ્યોઠે. એવો જે તુ તે મનમા વિચાર કર આ પદ્યમા સ્તન ઉપર હાથ રાખ્યું અને સુરુતને હાથ દીધું એજ ચમત્કાર ઠે

આ વૃત્તમા, કામરૂપ હસ્તી કહ્યોઠે ને તેના ગંદસ્થલરૂપ સ્ત્રીના વે સ્તન કહ્યોઠે તે જ્યારે પુરુષ હાથનેવિપે ગ્રહણ કરેઠે ત્યારે મદનાતુર થયોથકો મહાહર્ષને પામેઠે, એ શૃંગાર રસ ઠે, અને નાના પ્રકારે કષ્ટ કરીને સપાદન કરેલા સુરુતનો નિપેથ કરેઠે, માટે તેનો ત્યાગકર એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૧૭ ॥

इजवंशावृत्तम् ॥ कंठोपकंठे लुजित विजाययेर्नुजं युवत्या
नुजगं गराजितम् ॥ एतस्य सस्पर्शवशादपि क्षणाद
शौपचेतन्यमुपैति सक्तयम् ॥ १८ ॥

અર્થ.—કંઠની પાણે વલેલા ગર એટલે વિપે કરીને અજિત એવા જે તરુણ સ્ત્રીના નુજ એટલે બાહુ, તે નુજગ એટલે સર્પજ ઠે, એમ તુ જાણ એ સર્પના સ્પર્શમા ત્રેકરી સંપૂર્ણચૈતન્ય ક્ષણમાત્રમા નાશને પામેઠે જેમ સર્પના સ્પર્શકરી ચૈતન્યનો નાશ થાયઠે, તેમજ તરુણ સ્ત્રીના નુજસ્પર્શથી ચૈતન્યનાશ થાયઠે નુજનો નુજગ આવી રીતે થાયઠે—નુજ શબ્દનું વિશેષણ ગરાજિત ઠે, તેનો અર્થ ગકાર અક્ષરેકરી રાજિત એટલે યુક્તથયાથી નુજગ શબ્દ થાયઠે, તે યુક્ત ઠે

આ વૃત્તમા, કંઠની પાણે વાકા વલેલા સ્ત્રીના વે હાથ પુરુષને અડકતાંજ પુરુષ અતિ મોહિત થયોથકો પોતાના શરીરની શુદ્ધિ પણ રહેતી નથી એ શૃંગાર રસ ઠે, અને એ વે સ્ત્રીના હાથ ઠે તે સાક્ષાત સર્પરૂપ ઠે, કેમકે, એનો સ્પર્શ થયાથી પુરુષ બેશુદ્ધ થઈ જાયઠે, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૧૮ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ कंठवसक्ते कुपिते नवाहौ वर बहिः प्राणहरे प्रमोदः ॥ विध्यस्तधर्मांतरजीविते नु स्रैणे न वाहौ विडुपा स युक्त २०

અર્થ.—બાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરનારો ક્રોધાયમાન જે નવાહૌ એટલે નવીન સર્પ, તે પુરુષના ગલામા સંલગ્ન થાય તે સારુ, પરંતુ ધર્મરૂપ અન્યંતર જીવિત નાશ કરનારા જે સ્ત્રીસંવંશી વાહૌ એટલે નુજ, તે પુરુષના ગલામા સંલગ્ન થયાથી જે હર્ષ થાયઠે, તે પંક્તિ પુરુષને યોગ્ય નથી, કેમકે, સર્પ, કવસંલગ્ન થતા બાહ્ય પ્રાણનો નાશ કરેઠે, પણ સ્ત્રીઓના જે બાહુ ઠે, તે કવસંલગ્ન થયાથી અંતર પ્રાણ

નો નાશ કરે છે, માટે સ્ત્રીએ પોતાના હાથથી કરેલું આલિંગન સર્પ કરતા પણ અધિક હ્રસ્વ દેનારું છે. આ શ્લોકમાં નવાહી શબ્દ વે વચ્ચે આવ્યો છે તેનો અર્થ જુદો છે. આ વૃત્તમાં, સ્ત્રી જ્યારે પોતાની જુજાવડે પુરુષને આલિંગન કરે છે, ત્યારે પુરુષ પોતાના પ્રાણની પણ પરવા રાખતો નથી, એવો કામાતુર થાય છે, એ શૃંગારરસ છે. અને સર્પ ગાંધારીમાં બાળી પ્રાણ લિધે તે સારું, પણ સ્ત્રીનું આલિંગન જલુ નહીં; કેમકે, તેથી માત્રા કર્મ વંધાર્ણને અંતરાત્માનો નાશ થાય છે. માટે તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૨૦ ॥

ઇન્દ્રિયશાશ્વત્તમ ॥ કોયં વિવેકસ્તવ યન્નતઃ પદ્મવાં દોષાવગૂઢ પ્રમદં વિગાહસે ॥ યતઃ સ્મરાતંકપરીતચેતસાં કિં સુંદરાસુદરયોર્વિવેચનં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ - હે સાધો, આ તારો કયો વિવેક છે કે, નષ્ટ છે જુલુટિ જેઓની એવી સ્ત્રીના દોષાવગૂઢ દટલે જુજાવડે આલિંગિત થયો થકો તું ઝલુટ મદને પામે છે. કેમકે, કામરૂપ રોગેકરીને જેના અંત કરણ વ્યાસ થયા છે, એવા પુરુષને સારા તથા નરસાતું વિવેચન થતું નથી જેમ અપસ્મારાદિ (મરી) રોગવાળા પુરુષને શુ નાશુજ્ઞ જ્ઞાન હોતું નથી, તેમ તને પણ થયું છે. અથવા તારો વિવેક દોષાવગૂઢ દટલે દોષેકરીને યુક્ત છે એવો અર્થ પણ થાય છે, માટે એ તારો કેવો વિવેક છે એમ કહેવું યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, પુરુષને સ્ત્રીએ આલિંગન કર્યું હતાં, તે ગમે તેવો વિવેકી હોય તો પણ તે એક કારે રહીને કામાતુર થયો થકો હર્ષિત થાય છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને સ્ત્રીના આલિંગનથી પુરુષના વિવેકનો નાશ થાય છે, અને અંતઃકરણમાં અવિવેક આવે છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૧ ॥

વસંતતિલકાશ્વત્તમ ॥ હંદો વિલોક્ય પરમંગદમંગનાના માનંદમુદ્ધહસિ કિં મદનાંધવુદ્ધે ॥ સત્યં વિવેકનિધનૈ કનિમિત્તમેતત્ મેધાવિનો દિ પરમં ગદમુજૃણંતિ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ - હે કામેકરી અંધવુદ્ધિવાળા પુરુષ, સ્ત્રીઓના પરમંગદ દટલે ઝલુટ બાજુબંધ જોઈને શુ આનંદ કરે છે? પંક્તિ લોકો જે છે તે એ બાજુબંધને જ્ઞાનનો નાશ કરનારો પરમ દટલે ઝલુટ ગદ દટલે રોગ કહે છે, તે સત્ય છે. કેમકે, જેમ રોગી જીવના નાશનો હેતુ છે, તેમ સ્ત્રીનો બાહુજૂપણ પણ જ્ઞાનના નાશનો હેતુ છે એ પથમા પરમંગદ એ વે વચ્ચે આવ્યો છે, તેનો અર્થ જુદો જુદો છે, એવો ચમકરૂપ ચમત્કાર છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના બાહુનું ચૂપણ જે વાજૂબંધ છે, તે પુરુષના મનને એવો મોહિત કરી લિયે છે કે પુરુષ કામાધ થયોયકો મહાદર્પને પામે છે. એ શૃંગાર રસ છે, અને એ જે વાજૂબંધ છે તે આનંદ કરનારો નથી, પણ જીવનો નાશ કરનારો મોટો રોગ છે, એમ જાણીને તેનો તુલ્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૨ ॥

અય જનો વલયચરં વિલોકતે મૃગીદૃશામધિન્નુજવલ્લિવાલિશ ॥

ન વુધ્યતે સુકૃતચમું જિગીપત સમુદ્યતં વલચરમેનમેનસ. ॥૨૩॥

અર્થ - અય એટલે આ પ્રત્યક્ષ મૂર્ખ જન જે છે, તે દરિયાકાંઠી સ્ત્રીઓના હુજ લતાનેવિપે વલયચર એટલે જે કકણસમૂહ છે તે જુએ છે પરંતુ એ વલય જે છે તે સુકૃત જે શીલાદિક, તેઓને જીતવાની ઇચ્છાવાળો એવો પાપનો માવધાનીનૂત વલચર એટલે સેનાસમૂહ છે, એમ જાણ આ પદ્યમા વલયચર જે છે, તે વલચર છે એમ કહ્યું છે, બકાર અને વકારનું એક્ય છે વલયચર શબ્દનું વિશેષણ અય એ શબ્દ છે. એનો અર્થ અરહિત યં થાય છે, તેથી વલયચર શબ્દ, વલચર થયો તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના હાથમા જે કકણ હોય છે, તેને જોઈને જે મૂર્ખ જન છે તે આનંદને પામે છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ જે કકણનો સમૂહ છે, તે શીલાદિક નો નાશ કરનારો છે, માટે તેનો તુલ્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૩ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યે દૃકપથે તવ પતતિ નિતંબિનીનાં

કાંતા કરા જમ્મિપલ્લવનપ્રવીણા ॥નો વેત્તિ તાન્ કિમપવ

ર્ગપ્રયાણપ્રત્યૂહકારણતયા કરકાનવશ્યમ્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ - હે જન્મતાના પ્રકટીકરણ કરવાવિપે નિપુણ પુરુષ, નિતંબિની સ્ત્રીઓના કાંત એટલે મનોહર કર એટલે હાથ તારી દૃષ્ટિરૂપ માર્ગમા આવે છે, તેઓને મોક્ષરૂપ નગરી પ્રતે જતા કરક એટલે કરાની પેટે વિગ્ન કરનારા કેમ જાણતો નથી ! બાહર જતા જો માર્ગમા કરાની દૃષ્ટિ થાય તો ઇચ્છેલા કાર્યની સિદ્ધિ થાય નહીં, એવું શકુનશાસ્ત્રમા કહ્યું છે. આ પદ્યમા સ્ત્રીના કર જે છે તે કરકજ એમ કહ્યું છે. તે આવી રીતે -કરશબ્દનું વિશેષણ કાંત શબ્દ છે, એનો અર્થ ક છે જેના અંતનેવિપે એવો થાય છે, અર્થાત્ કર શબ્દના અંતે કકાર રાખિયે તો કરક થાય તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, જડતાનું પ્રકટીકરણ કરવાવિપે સ્ત્રીના હાથ નિપુણ છે, એટલે સ્ત્રીના હાથવતી પુરુષને સ્પર્શાદિ ચતાજ તે ગમે તેવો ધર્માદિકનેવિપે સાવધ હોય તો

પણ ઢિગ્મૂઢ એટલે કામને વશ થઈ જાય છે, ને તેમાં તે પોતાને પરમાનંદ માને છે; એ શૃંગાર રસ છે. અને સ્ત્રીના કરસ્પર્શાદિકેકરી સ્તબ્ધ બની ગણા પુરુષને મોહનો માર્ગ જે ધર્મે, તે સૂજતો નથી, માટે તેનો તુ ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે.

અપજાતિવૃત્તમ્ ॥ નીવ્યાપ્તમસ્યા હરિણેદ્દણાયા યંવીક્ષ્ય હારં હૃદિ હ
ર્પમેપિ ॥ વિવેકપંકેરુહકાનનસ્ય તમેવ નીહારમુદાહરંતિ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ - નીવી એટલે વંશ, તેની ગાંઠ પર્યંત હરિણાક્રી સ્ત્રીનો જે લંબાયમાન હાર, તેને જોઈને તું પોતાનો મનમાં આનંદને પામે છે, તે હારને પંક્તિલોક, જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને નીહાર એટલે હિમ કહે છે. જેમ હિમ, કમલના વનને નાગ કરનારો છે, તેમ સ્ત્રીના હૃદય કપરનો જે હાર તે જ્ઞાનને નાશ કરનારો છે આ પદ્યમા હારને નીહાર કહ્યો છે, તે આમ: - હારશબ્દનું વિશેષણ નીવ્યાપ્ત છે. એનો અર્થ આ છે - નીશબ્દેકરી વ્યાપ્ત એટલે જે યુક્ત હારશબ્દ તે નીહારશબ્દ આય છે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના હૃદયનો જે લાંબો હાર તે જોતાજ પુરુષને અતિ આનંદ ઇત્પન્ન થાય છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે હાર જે છે તે જ્ઞાનરૂપ કમલના વનને બાલવામાં હિમ જેવો છે, એટલે તે હારમા લુબ્ધ થઈ પુરુષનું જ્ઞાન નાશ થઈ જાય છે, માટે તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૨૫ ॥

વંશસ્થવૃત્તમ્ ॥ વિલોક્ય કિં સુંદરમંગનોદરં કરોપિ મોહં મદનજ્વરા
તુરાનો ઈક્ષ્ણુર્ગતિપાતસંજવં જવાંતરે જાવિનમંગનોદરમ્ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ - કામજ્વરવહે પીડાને પામેલા હે પુરુષ, સુંદર અંગના એટલે સ્ત્રીનું ડર જોઈને તું કા મોહને પામે છે? અંગ એટલે હે પુરુષ, એ ડર નથી પણ જન્માંતરને વિષે અને નરકને વિષે પડ્યાથી ઉત્પન્ન થનારા જે દર એટલે જય, તેજ છે, એવો કાં વિચાર કરતો નથી? આ પદ્યમા અંગનોદર એ પદ બે વસ્તુ છે, તેઓનો પદ વિજાગેકરી નિન્ન અર્થ છે, તે અહિં યમકરૂપ ચમત્કાર જાણવો.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીનું ડર જોઈ પુરુષ મોહને પામીને કામજ્વરની પીડાને પામે છે એ શૃંગારરસ છે, અને એ ડર નથી પણ જન્માંતર તથા નરકમાં થનારો જય છે, એમ જાણીને તેનો તું ત્યાગ કર એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૨૬ ॥

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સ્ફૂર્જન્મનોઞ્વવ્રજુગમપાશનાન્નીનાન્ની
કુરંગકદૃશાં દૃશિ યસ્ય લગ્ના ॥ નાન્નીમયં જગદશેષમુદી
ક્ષતેઽસૌ યો યત્ર રજ્યતિ સ તન્મયમેવ પશ્યેત્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ - વેદીપ્યમાન કામરૂપ સર્પનું પાશનાજી એટલે રહેવાનું સ્થાન જે હરિ
 ણાહી સ્ત્રીઓની નાજી એટલે અવયવવિગ્રેષ, તેનેવિપે જે પુરુષની દૃષ્ટિ લગ્ન એટલે
 લાગેલીઠે, તે પુરુષ અનીમય એટલે નિર્નય અવલોકન કરતો નથી, જે પુરુષ જે
 ઠેકાણે અનુરક્ત થાયઠે તે પુરુષ સંપૂર્ણ તડૂપ થાયઠે આ પદ્યમા દૃષ્ટિ સંલગ્ન
 નાજી, નાજીમય સંપૂર્ણ જુએઠે એ શબ્દશ્લેષ ચમત્કારઠે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીની જે નાજિ ઠે તે કામને રહેવાનું સ્થાન ઠે, એટલે તે નાજિને જો
 તાંજ પુરુષને કામવિકાર उत्पन्न થાયઠે, એ શૃંગાર ઠે, અને જે પુરુષ એ નાજિનેવિ
 પે આસક્ત થાયઠે, તે અનેક જયને પામેઠે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય ઠે ॥ ૧૭ ॥

उपेजवज्जावृत्तम् ॥ जमोपयुक्तं जघनं मृगाद्व्या समीक्ष्य किं तोपज
 रं तनोपि ॥ अमु विशुंक्षाध्यवसायहंसप्रवासहेतुं घनमेव विद्या ॥ १८ ॥

અર્થ - હે સત્તા, જમ એટલે મૂર્ખ, તેઓને ઉપયુક્ત એટલે યોગ્ય એવા હરિ
 ણાહી સ્ત્રીના જે જઘન એટલે જાંઘ, જોઈને તુ કા આનંદ પામેઠે ? એ જઘન જે
 ઠે તે નિર્મલ ચિત્તાનિપ્રાયરૂપ હસના પ્રવાસ ને કારણ જૂત ઘન એટલે મેઘ ઠે, એ
 મ તુ જાણ અર્થાત્ જ્યારે વર્ષા પડેઠે ત્યારે હસ પોતાનું સ્થાન મૂકીને માનસસ
 રોવર કપર જાયઠે એપ્રતિષ્ઠ ઠે તેમ મનુષ્યની દૃષ્ટિને વિપે સ્ત્રીની જઘા આવેઠે,
 ત્યારે ચિત્તના નિર્મલ અનિપ્રાય મટી જાયઠે આ પદ્યમા જડોપયુક્ત જઘન જે ઠે
 તે ઘન ઠે, એમ કહ્યું ઠે, મકાર અને લકારનું સાવર્ણ્ય હોવાથી જડોપયુક્ત શબ્દ
 નો જડોપયુક્ત શબ્દ કરવો એટલે મકારના લોપ સહિત જે જઘન તે ઘન થાય
 ઠે, તે યોગ્ય ઠે ॥ ૧૮ ॥

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીની જાઘ મૂર્ખ કામી પુરુષોને અતિ પ્રિય લાગે ઠે ને તે તેમાં
 લુબ્ધ હોયઠે એ શૃંગાર રસ ઠે, અને નિર્મલ ચિત્તના અનિપ્રાયનો નાશ કરેઠે,
 અર્થાત્ સ્ત્રીની જઘા નિરલ્પાર્થી પુરુષનું ચિત્ત મલિન થાયઠે, માટે ત્યાગ કરવા
 યોગ્ય ઠે એ વૈરાગ્ય રસ ઠે ॥ ૧૮ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ नितंबमुल्लासितापनोद दिदृक्षुसे यत्कमलेक्षणाना
 म्॥सर्वात्मनाऽत्यतकटु विदित्वा तं निबमेव त्यज दूरतोपि ॥ १९ ॥

અર્થ - સતાપની પ્રેરણા કરનારા કમલનયના સ્ત્રીના જે નિતંબ, એટલે કટિ
 નો પાઠલો જાગ, જોવાની તુ ઇચ્છા કરેઠે, તે નિતંબ, પત્ર, પુષ્પ તથા ફલ સ્ત્યા
 દિના સમૂદેહરી અત્યંત કટુવા જાડના જેવા ઠે, એમ જાણીને દૂર નાચીવે અર્થા

તુ નિંબનું જાડ સર્વ પ્રકારે કઢવું હોયઠે, તેમ સ્ત્રીના નિતબ સર્વ પ્રકારે ગ્લાનિ કરવા યોગ્ય ઠે, તેનો તુ ત્યાગ કર. આ પદ્યમાં ઉદ્ધસિત તાપનો ઢેનાર જે નિતબ તે નિંબવૃક્ષ ઠે, એમ કહ્યું, તે આમ -ઉદ્ધસિત એટલે વિકસિત ઠે તકારનો અપ નોદ એટલે નાશ જેને વિપે, એવો નિતબ શબ્દ નિંબશબ્દ થાયઠે તે યોગ્ય ઠે

આ વૃત્તમાં, કમલના જેવા નેત્રોવાલી સ્ત્રીના જે બે નિતબ ઠે, તે સંતાપની પ્રેરણા કરનારાઠે, એટલે સ્ત્રીની કટિનો પાઠલો જાગ જોયાથી અત્યંત મદન વિકાર ઉત્પન્ન થાયઠે, તે ઇચ્છા પૂર્ણ ન થયાથી તેના મનમાં સંતાપ થાયઠે, એવો તે નિતબોનો જે પ્રજાવ ઠે, તે શૃંગાર રસ ઠે. અને સ્ત્રીઓના નિતબ નિંબડાના જાડજેવા કઢવા ઠે, માટે એનો તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ॥ ૧૯ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ ॥ નૂનં નૂપુરમેતદાયતદશો રાગાદિ
વિદ્વેષિણાં ક્રીડાર્થે પુરમિત્યવેત્ય ન દશાપ્યાલોકનીયં ક
ચિત્ ॥ યેનાસ્મિન્ મુખમાત્રચંગિમગુણૈરાકૃપ્ય તૈરુલ્લભ્યૈ
વંદ્યસ્ય પ્રસન્ન ચિરાદપિ સસ્રે મુક્તિર્નવિત્રી ન તે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ.- હે સત્તા. નૂનં એટલે નિશ્ચયેકરી વિગાળનેત્રોવાલી સ્ત્રીઓનાં જે આ નૂપુર એટલે ચરણનૂપણ, રાગાદિશત્રુને ક્રીડા કરવાનું પુર એટલે નગર ઠે, એમ જાણીને ક્યારે પણ નજરેકરી જોઈશ નહીં જેને પોતાનું સારું થવાની ઇચ્છા હોય, તેણે ક્યારે પણ શત્રુનું નગર જોઈશ નહીં કેમકે, એ નગર પ્રસિદ્ધ, ઊંઘાર, તથા મુખ્યત્વે શ્રેષ્ઠ ગુણો આકર્ષણ કરી બલાત્કારેકરી તને બાધીલેગે, તેથી ફરી તૂટી શકનાર નથી અર્થાત્ તે નૂપુરમાં જો તુ આસક્ત થશે તો, ફસાઈ પડશે, આ પદ્યમાં સ્ત્રીઓના નૂપુરને શત્રુનું નગર કહ્યું, તે આમ -નૂપુરશબ્દનું વિશેષણ જે નૂન ઠે, તેનો અર્થ ન શબ્દેકરિ કન એટલે જે રહિત ઠે, એવું નૂપુર ઠે, એમ જાણવું.

આ વૃત્તમાં સ્ત્રીઓના પગના નૂપુર પુરુષના મનનું હરણ કરી લેએ એ શૃંગારરસ ઠે; અને તે નૂપુર શત્રુનું નગર ઠે એમ જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો, એ વૈરાગ્ય રસ ઠે. ૩૦

ઉપજાતિ વૃત્તમ્ ॥ યાસ્ત્રીતિનામ્ના વિચૃતે શમાદૌ શસ્ત્રી પ્રવૃદ્ધૈરવબુધ્યતાં
સા ॥ એનાં પુરસ્કૃત્ય જગત્યનંગજટૌ યતઃ પુણ્યજટં જિન્નતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ -જે સ્ત્રી એવું નામ તુ અત્ કરણમાં ધારણ કરેઠે, તે શમાદૌ એટલે ઉપજાતિ ધર્મે કર્મને વિષે શસ્ત્રી એટલે એક આયુષ્યવિશેષ ઠે, એમ સુજાણ પુરુષોએ જા

ણતું આ સંતારનેવિપે કામરૂપ યોદ્ધો, એ સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીને આગલ કરીને ધર્મરૂપ યોદ્ધાનું જેદન કરે છે. જેમ સગ્રામનેવિપે એક મોટો યોદ્ધો, પોતાના શસ્ત્રેકરીને પ્રતિ યોદ્ધાનું જેદન કરે છે, તેમ કામરૂપ યોદ્ધો સ્ત્રીરૂપ શસ્ત્રીએ કરી ધર્મરૂપ યોદ્ધાનું જેદન કરે છે. આ પદ્યમા સ્ત્રીને શસ્ત્રી કહી છે, તે આમ — યા સ્ત્રી શમાર્દા વિનૃતે, એટલે જે સ્ત્રી પ્રથમ શકાર ધારે છે, અર્થાત્ સ્ત્રીશબ્દની આથે શકાર આવ્યાથી શસ્ત્રી શબ્દ આથે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, પ્રસિદ્ધ શૃંગારરસ નથી, પરંતુ સ્ત્રીની નિર્નર્ત્સના દ્વારા વૈરાગ્યાંતર ગત શૃંગારની પણ સૂચના કરી છે. ॥ ૩૧ ॥

વસતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ યેયં વધૂરવસિતા હૃદયે પ્રમોદસંપા
દનવ્યતિકરૈકનિવંધનં તે ॥ સા હર્ગહર્ગતિપથેન જગન્નિ
નીપોદ્ધૂરેવ મન્મથરથસ્ય વિજ્ઞાવનીયા ॥ ૩૨ ॥

અર્થ — હે પુરુષ, તારાહૃદયનેવિપે હર્પસમૂહ ઉત્પાદન કરવાનું કારણ જે વધૂ એટલે સ્ત્રી, અવસિતા એટલે આવીને રહી છે, તે સ્ત્રીને તુ જે હૃદયને હર્પ ઉત્પન્ન કરનારી માને છે, તે વધૂ, અત્યંત હર્ગમ નરકના માર્ગેકરી હેઈ જવાવિપે હજ્જા કરનારા કામરથની વૂ એટલે ધુરી છે, એમ તુ જાણ અર્થાત્ એ સ્ત્રી નથી, કિંતુ નરકના માર્ગેકરી સંતારનેવિપે હેઈજનારો જે કામરથ, તેની ધુરી છે. આ પદ્યમા વધૂ કામરથની ધુરી છે, એમ કહ્યું, મૂલમા વધૂ શબ્દનું વિજેષણ અવસિતા શબ્દ છે, એનો અર્થ વકારેકરિ સિત્ત એટલે રહિત થયાથી વધૂ શબ્દનો વૂ શબ્દ આથે તે યોગ્ય છે.

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીને હર્પસમૂહ ઉત્પાદન કરનારી, અને પુરુષના મનનેવિપે રમણ કરનારી કહી છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને એ વધૂ નથી પણ કામદેવના રથની ધુરી છે, એમ જાણીને તુ ત્યાગ કર, એ વૈરાગ્ય રસ છે. ॥ ૩૨ ॥

મંદાક્રાતાવૃત્તમ્ ॥ પ્રીતિ તન્વલ્યનલસદૃશો યાસ્તરુણ્ય
સ્તવૈતા દેહધુલ્યા કનકનિજયા દ્યોતિતાશા વિવેકિન્ ॥
સત્ય તાસામનલસદૃશાં સયમારામરાજ્યા માન્નૂ પા
ર્થેપ્યસિ યદિ શિવાવાસ્યે વદ્ધુદિ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ — હે વિવેકવાન્ પુરુષ, જેની અનલસ એટલે આલસ્ય રહિત દૃષ્ટિ છે, અને

जेनी सुवर्णना जेवी शरीरनी कांतीए दिशाओ प्रकाशित करीढे, एवी तरुण स्त्रीओ तने हर्ष उत्पन्न करेढे, ते अनलसदृश एटले अग्निना जेवी स्त्रीओनी सत्ता संयम एटले चारित्ररूप वनपरपराविषे ढे, एम जाण अर्थात् जेम अग्निसंपर्केकरी वन दग्ध थायढे, तेम स्त्रीसंपर्केकरी चारित्र दग्ध थायढे जो मोक्षप्राप्तिनी बुद्धि तने थई होय, तो स्त्रीओनी समीप पण जतो नही, आ पद्यमा अनलसदृश पद वे वार आव्योढे, तेनो अर्थ नोखो नोखो ढे, ए चमत्कार जाणवो

आ वृत्तमां, चचलदृष्टिवाली स्त्रीना शरीरनो वर्ण सोना जेवो होय, तो पुरुषना मनमां अति आनंद उत्पन्न करेढे. ए शृंगार रस ढे, अने स्त्री अग्नि जेवी ढे, ते संयमादिक वनपरपराने बाली जस्म करनारी ढे, माटे एनो तु त्याग कर, ए वैराग्य रस ढे ॥ ३३ ॥

मालिनीवृत्तम् ॥ क इह विषयजोगं पुण्यकर्मायशून्यं स्पृह्यति विषजोग जावयेस्तत्तत्स्त्वम् ॥ स्मरति न करणीयं मूर्खितो येन जंतु पतति कुगतिगते नैकते मोक्षमार्गम् ॥ ३४ ॥

अर्थ.— आ संसारनेविषे कयो पुरुष पुण्यकर्मनो आय एटले जान, एणोकरी शून्य एटले रहित जे विषय जोग एटले पांच इंद्रियना सुखनी इहा करेढे, केमके ए जे विषयजोग ढे, ते विषजोग एटले विषजहण ढे, जे विषयजोगना योगे मोहने पामेलो प्राणी, स्मरण करवायोग्य ते करतो नथी, तेथी नरकरूप खाडामां पडेढे ते फरी मोक्षमार्गने पामतो नथी, जेम विष खानारा पुरुषने स्मरणादि रहेतां नथी, तेम विषयोपजोग करनाराने पण स्मरणादिक रहेता नथी. आ पद्यमां विषय जोग जे ढे ते विषजोग ढे, एम कहु, ते आम — विषयोपजोगी पदनुं यशून्य ए विशेषण ढे, एनो अर्थ यकारेकरी शून्य एटले रहित थायढे, एम यकाररहित जे विषयजोग ते विषजोग ढे, ते योग्य ढे.

आ वृत्तमा, पाचे विषयोनी तिरस्कार कखो ढे, तेओनु मूल कारण स्त्री विषय सुख शास्त्रोमा कहुढे, ते आश्लोकमा यद्यपि प्रगट कहु नथी तथापि अर्थात् सिद्ध थायढे, तेथी ए शृंगार रस ढे, अने विषयजोगने विषजोग कह्याढे ए वैराग्य रस ढे ॥ ३४ ॥

उपजातिवृत्तम् ॥ सखे सुखं वैपयिकं यदेतदाज्ञासते तन्नरकां तमंत ॥ सत्य तदुत्सर्पदघप्रबंधनिबंधनत्वान्नरकातमेव ॥ ३५ ॥

અર્થ - હે સલા, આ જે વિષયસુખ છે તે તારા અંત કરણમા કાંત એટલે મ નોહર લાગેહે, તે સત્ય છે, મિથ્યા નથી, પરંતુ વિસ્તારને પામનારી જે પાપ પરપરા, તેનું એ કારણ છે, માટે જેનો અંત નરક છે, એટલે નરકને ઘેનારા છે, એમ જાણ આ પદ્યમાં પ્રથમના નર કાંત એ એ શબ્દ જિજ્ઞાસુ છે, અને પાછળના નરકાંત એ એ પદ એકસરલા છે, એ કાવ્યચમત્કાર જાણવો

આ વૃત્તમા, વિષયસુખ જે છે, તે પુરુષના મનને ઘણા સારા લાગેહે, એમ કહ્યું છે, તે શૃંગાર રસ છે, અને એ વિષયસુખથી પાપપરપરા વિસ્તારને પામેહે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૩૫ ॥

શિશ્વરિણીવૃત્તમ્ ॥ સ્મરક્રીડાવાપ્યાં વદનકમલે પદ્મલલદશા દૃઢાઽ
સક્તિર્યેપામધરમધુપાનં વિદધતામ્ ॥ અદ્વૈતસ્થા વધવ્યસનઘટના
ક્લેશમદ્વતી વિદગ્ધાનાં તેપામિદ્ મધુકરાણામિવ નૃણામ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ - કામની ક્રીડારૂપ જે વાપી એટલે કુવો છે, તેનેવિપે સ્ત્રીના અધરોષ્ટ્રરૂપ મધુપુષ્પરસ પાન કરનારા જે પુરુષ છે, જેઓની સ્ત્રીના સુખકમલનેવિપે દૃઢ આ સક્તિ છે, એવા મોહ પામનારા જે પુરુષ છે, તેઓને આ સ્ત્રીના સુખ કમલનેવિપે જમરાની પથે ક્લેશોકરી હુ સહ એવા બંધનોએ વ્યસન ઘટના એટલે કષ્ટરચના સમીપ વર્તિની છે, જેમ મધુપાન કરનારા જમરાઓની કમલોનેવિપે દૃઢાક્તિ બંધને કરી કષ્ટ ઘેનારી છે, તેમ અધરરસપાન કરનારા પુરુષોને સ્ત્રીના સુખ કમલનેવિપે દૃઢ જે આસક્તિ તે પ્રેમબંધનેકરી કષ્ટ ઘેનારી છે

આ વૃત્તમા, સ્ત્રીનો અધરામૃત જમરાઓની પથે પુરુષોને અતિ પ્રેમ વત્પન્ન કરનારો છે, એ શૃંગાર રસ છે, અને તેથી તે જમરાની પથે બંધનને પામેહે, માટે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્ય રસ છે ॥ ૩૬ ॥

સસ્વે સંતોષાંષ પિવ ચપલતામુત્સૃજ નિજા શમારામે કામં વિર
ચય રુચિ ચિત્તહરિણ ॥ હરંત્યેતા તૃણા ન યુવતિનિતવસ્થલજ્ઞ
વો વિમુક્તા નીરાગૈર્વિપમશરસંપાતવિપમા ॥ ૩૭ ॥

અર્થ - હે સલા, આ ચિત્ત હરિણના જેવો છે, કેમકે, જેમ હરિણ અતિચલ હોયહે, તેમ ચિત્ત પણ મહાચલ હોયહે, માટે મૃગ અને ચિત્તનું સાદૃશ્યત્વ કહ્યું છે, એવી ચપલતાને ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપ જલનું પાન કર, અને અત્યંત શમરૂપ વનની પ્રીતિ કર. આ જે યુવતી એટલે તરુણ સ્ત્રીઓ છે, તેઓના નિતવ એટલે

જે કેડની પાઠલનો જાગ છે, તે સ્થજનૂમિના જેવો છે, ત્યાં તારી તૃપા મટનાર નથી. એ સ્થલનૂમિ કેવી છે, નીર એટલે પાણી અને અગ એટલે વૃદ્ધ, એકરી રહિત છે. જલ અથવા વૃદ્ધની ઘાયાવહે તૃપા નિવારણ થાય છે, એ બન્નેમાંનો કોઈ એ સ્થલનૂમિને વિપે નથી અને એ નૂમિને વિપે વ્યાધ્યાદિક ડુટ પુરુષ બાળ નાચે છે, તે વાગ્યાથી ઘણો સંતાપ પામીને તારું મરણ થશે; પણ તૃપા મટવાની નથી. વળી તે નિતવ નૂમિ કેવી છે? કે રાગરહિત પુરુષોએ જેનો ત્યાગ કહ્યો છે, અને વિપમશર જે કામદેવ, તેના બાળના સપાતના યોગે બિહામણી છે. માટે યુવતીના નિતવની ઈચ્છા તુ નહીં કર. એવો ચિત્ત પ્રત્યે ઉપદેશ છે.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના નિતવનું વર્ણન કહ્યું છે, એ શૃંગારરસ છે; અને તે સ્થલનૂમિની પતે ચિત્તરૂપ ધ્રમરને પીડા કરે છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૪ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતં વૃત્તમ્ ॥ ચેતશ્ચાપલમાકલય્ય કુટિલાકારાં કરંગીદૃશો દૃષ્ટ્વા કુંતલરાજિમંજનઘનશ્યામાં કિમુત્તામ્યસિ ॥ ધર્મધ્યાનમહાનિધાનમધુના સ્વીકર્તુકામસ્ય મે પ્રત્યુદ્યાર્થમુપસ્થિતેયમુરગશ્રેણીતિ સંચિતયે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ—હે ચિત્ત, કુટિલ એટલે વક્ર આકારવાલા મેઘના જેવા કાલા અથવા કાજલના જેવા અત્યંત શ્યામવર્ણ, જે હરિણાહ્વી સ્ત્રીના કેશની પંક્તિ છે. તેને જોઈને તુ ગાસારુ વ્યાકુલ થાય છે? એ સ્ત્રીના કેશની પંક્તિ જે છે તે ધર્મચિત્તનરૂપ મહાનિધાન સ્વીકાર કરનારો તુ તેને સાંપ્રત કાલને વિપે વિગ્ન કરવાસારૂ તૈયાર થઈ છે એવી ઊરગશ્રેણિ એટલે સર્પપંક્તિ છે, એમ જાણ. કોઈ કાર્ય કરવાસારૂ ઇચ્છુક પુરુષને સર્પદર્શન નિષિદ્ધ છે, અને નિધાન ગ્રહણના સમયે તો અત્યંત અનિદ્ર છે. માટે સ્ત્રીકેશપંક્તિરૂપ સર્પિણીનું દર્શન તુ નહીં કર. કેમકે, એમ કહ્યાથી ધર્મચિત્તનરૂપ નિધાનના ગ્રહણ સમયે તને વિગ્ન આવશે નહીં.

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીના કેશની પંક્તિને સર્પપંક્તિ કહી છે અને તેની શ્યામતાને મેઘની તથા કાજલની ઉપમા દીધી છે, એ શૃંગારરસ છે, અને તે સર્પની પતે વિગ્નકારી હોવાથી સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ વૈરાગ્યરસ છે. ॥ ૩૫ ॥

યાતું યદ્યનુરુચ્યતે શિવપુરી રામાનિતંવસ્થલી મુંચેર્દૂરમિમાનં ગકલનક્રીડાવિહારોચિતામ્ ॥ નોચેદ્યૌવનચંડવાતવિતતવ્યામો દ્ધૂલીકણ્ઠામ્યદ્દિરદ્દશશ્વતપયઃ પ્રાપ્તોસિ જન્માટવીમ્ ॥૩૬॥

આ હાર શોને છે, તે હાર નથી, કિંતુ નાનિરૂપ રશ્મનેવિપે રહેનારો જે કામરૂપ સર્પ, તેણે મૂકેલું આ મનોહર નિર્મોકપટ્ટ એટલે કચુક દીગામા આવેલે, તેજ આ ઠેકાણું મૂકીને બીજે ઠેકાણે જાગી જવાની સૂચના કરેલે સર્પનું કચુક જયનો હેતુ છે, માટે નાનીરૂપ જે કામરૂપ સર્પને રહેવાનું રાખે, અને આ હારરૂપ સર્પનું કચુક છે, એમ જાણીને નાશી જવું યોગ્ય છે

આ વૃત્તમાં, સ્ત્રીઓના કઠના હારની શોના કહીલે, તથા નાનિનું વર્ણન કરેલું છે, એ શૃંગારરસ છે, અને એ બંને હેતુના સાધન હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૪૩ ॥

વસતતિલકા વૃત્તમ્ ॥ યઃ કામકામલવિલુપ્તવિવેકચક્તુઃ
સ્વર્ગાપવર્ગપુરમાર્ગમવીક્ષ્યમાણ ॥ જ્ઞાનાજનં પ્રતિ નિરા
દરતામૃપૈતિ ભ્રાતઃ પતિષ્યતિ સ ઝીમન્નવાધુકૂપે ॥ ૪૪ ॥

અર્થ - જે પુરુષના વિવેકરૂપ ચક્તુ કામરૂપ કામલ એટલે નેત્ર રોગેકરી યસ્ત છે, તે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ એટલે મોહરૂપ નગરનો માર્ગ જોઈ શકતો નથી, એમઠતા જે પુરુષ જ્ઞાનરૂપ અજનનો આદર કરતો નથી, તે પુરુષ જયકર સત્સારરૂપ અધકૂપમા પડેલે, જેમ કમલાના રોગેકરીને જેના નેત્રો યસ્ત થયલા હોય, તે જો આ સ્વોનેવિપે અજન નાશવાનો અનાદર કરે તો અધકૂપમા પડી જાય, તેમ જ્ઞાનાજનનો જે નિરાદર કરેલે, તે આ સત્સારરૂપ આધલા કૂવામા પડેલે

આ વૃત્તમાં, કામને નેત્ર રોગના જેવો કહ્યોલે, એટલે જેને કામલો પ્રમુખ નેત્રરોગ થાયલે. તે કાઈ જોઈ શકતો નથી, તેમ કામરૂપ નેત્ર રોગના યોગે પુરુષ નિર્લજ્જ થાયલે, એવી કામની મહિમા છે, તે શૃંગારરસ છે, અને કામાધ પુરુષ આ સત્સારરૂપ આધલા કૂવામા પડેલે, માટે ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે, એ વૈરાગ્યરસ છે ॥ ૪૪ ॥

શિશ્વરિણી વૃત્તમ્ ॥ જ્વારણ્યં મુક્ત્વા યદિ જિગમિપુર્મુક્તિનગરી ત
દાની માકાર્પીર્વિપયવિપવૃક્ષેષુ વસતિમ્ ॥ યતશ્ચાયાપ્યેષાં પ્રથય
તિ મહામોહમચિરાદય જંતુર્યસ્માત્પદમપિ ન ગંતુ પ્રજવતિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ - હે પુરુષ, જો તું જવાટવીને મૂકીને મુક્તિ નગરીપ્રતે જાવાની ઇચ્છા કરતો હો, તો વિપયરૂપ વિપવૃક્ષનેવિપે વસતિ નહીં કર કેમકે, આ વૃક્ષની ઠાયા પણ મહામોહના વિસ્તારને પમાડેલે એ વિપવૃક્ષની ઠાયાનો સ્પર્શ પણ મો

હુ કારક છે. એ કારણ માટે આ પ્રાણી એક પગલું પણ ચાલવાને સમર્થ થતો નથી. જેમ વનનેવિષે વિપવૃદ્ધની નીચે વેઠેલો પુરુષ, મત્ત થયેલો હોય છે, તે વચ્ચે તે વન સૂકીને નગરમાં જવાની ઇચ્છા કરે તો એક પગલું, પણ નાચી ગયાતો નથી. માટે મોદ્દની ઇચ્છા કરનારા પુરુષે વિષયસેવન કરવાની વૃદ્ધિ કરવી નહીં.

આ વૃત્તમાં, વિષયના સેવન થકી પુરુષ કામાંધ થઈ જાય છે, એમ કહ્યું છે તે શૃંગારરસ છે, અને તે સર્વથા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એમ કહ્યું છે તે વૈરાગ્યરસ છે.

उपजातिवृत्तम्॥सोमप्रजाचार्यमज्ञा च यन्न पुंसां तमपंकमपाकरोति॥

तदप्यमुष्मिन्नुपदेशलेशे निशम्यमानेऽनिशमेति नाशम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीशतार्थवृत्तिकारश्रीसोमप्रजाचार्यविरचिता

शृंगारवૈરાગ્યતરંગिणी समाप्ता.

અર્થ.—સોમપ્રજા એટલેચંડકાંતિ, અને અર્યમજ્ઞા એટલે સૂર્યકાંતિ જે મનુષ્યો નો તમ પંક એટલે અજ્ઞાનાંધકારસમૂહ દૂર કરતા નથી, તે પણ આ અલ્પ ઉપદેશ શ્રવણ કર્યો ઠતા નાગને પામે છે, અર્થાત્ ચંડકાંતિ તથા સૂર્યકાંતિ અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનો નાશ કરવાને સમર્થ થતી નથી, અને આ ઉપદેશ અંતરનો અંધકાર મટાડવાને સમર્થ છે. અર્થાત્ આ ઉપદેશ અતિ ઉત્કૃષ્ટ છે આ પદ્યમાં અંધકર્તા એ પોતાનું સોમપ્રજાચાર્ય એવું નામ ચાતુર્યે કરી ગોપન કરેલું છે, તે જ્ઞાતાઓએ જાણી લેવું. ॥ ૪૬ ॥

આ ગ્રંથનું નામ ગ્રંથકર્તાએ શૃંગારવૈરાગ્યતરંગિણી રાખ્યું છે, એનો અર્થ શૃંગાર અને વૈરાગ્યરૂપ તરંગોવાળી નદી, એવો થાય છે તે નદીના ઘણે પ્રકાર નંદલાલ નામના ટીકાકર્તાએ સ્પષ્ટરીતે વર્ણવ્યા છે, તેનો જ ખાવ લઈને આ અમે અર્થ કર્યો છે. ગ્રંથના અંતમાં ટીકાકર્તાએ ત્રણ શ્લોક રાખ્યા છે તે આપ્રમાણે.—

संवत्सरद्विपमुनीदुमितस्य मासे मार्गे त्रयोदशमिते दिवसे जृगौ च ॥ स्वप्ना तरी विरचिता सुखबोधिकाख्या श्लेषौघझुत्तरतरंगिणिकासुशास्त्रे ॥ १ ॥ आगाराणां चि नगरे नंदलालेन धीमता ॥ दानविशालशिष्यातुरोधेन रूपया गुरो. ॥ २ ॥ युग्मम् ॥ सोमप्रजाचार्यकृति सुजुर्गमां विवृण्वता स्वप्नभिषा मयाऽत्र यत् ॥ न्यूनाधिकोऽङ्कन मल्पबुद्धितः कुरुं विशोभ्यं कृतिभि. ठ्पाजुभि. ॥ ३ ॥

इति श्रीशृंगारवૈરાગ્યતરંગिणीનાપાંતર સમાપ્ત

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

स्व श्रेयससरसीरुह, सूरं श्रीवीर ऋषिवर सेव ॥ सवित्रोपहर्षरसवश, सुरासुर
 व्यूहसेव्याऽन्धि ॥ १ ॥ अभोवसीयससर, शोपसदस्त्राश्रयाभयः सहसा ॥ संसार
 लालसां वो, नूयाल्लवशो वशी वीर ॥ २ ॥ विपयाशीविपवीश्वर, हितारस सरसवा
 रिरुहशिशिर ॥ विभवम्य रोपशार्वर, संहाररवे शिवाय स्या ॥ ३ ॥ आशंसव, शि
 वश्री, विजासलीला विहाय सुरयोषा ॥ यं शिश्रियु स्वरीशा श्रीवीर श्रेयसेऽसां
 व ॥ ४ ॥ हरहासहंसशशिहा, रहारियशसो शिवेपिसंश्रययो ॥ ईहे वरिवस्यायै,
 वीरेशस्यान्हितारसयो ॥ ५ ॥ शीलसरोवरलहरी, विहारशिशिरा असंवरीयो व ॥
 वीरम्य व्याहारा, न्हियासुरशरीरशौर्यहरा ॥ ६ ॥ उरुसंशयशैलस्वरु, ररिहा वीरावह
 यो वरवृषास ॥ अवसेयाल्लौटय वा, वर्षारुहवारिवाहरव ॥ ७ ॥ सरलाशया मुशी
 ला, रिरसव. आयसश्रिया सह ये ॥ येषां श्रीवीरेश्वर, सेवारस एव हर्षाय ॥ ८ ॥ वीर
 शिवालयसरसी, वरलावर सर्वविषयविज्ञास्या ॥ सवरसारसवासर, सर्वेषां लोलवीपवृ
 ष ॥ ९ ॥ शीलश्रियो विवाहावसरे विश्वाश्रयो रसावलये ॥ आवर्ष वसुवर्षा, वि
 शा विशालैर्यैरासी ॥ १० ॥ आशसे सहसाहं, वासवसेवार्ह शिवरसाल हरे ॥ रु
 हविश्रसावसाय, व्यवसायायासविरहवर ॥ ११ ॥ अहुरुपयोर्विशरारु, श्रीसर्वस्व
 हि शशिसरोरुहयो ॥ अगारुस्वास्यश्री, लास्यविजासैर्विलोलयति ॥ १२ ॥ संसा
 रसज्जिराशे, शोपे ऋषिरौर्वज्ञेयश्च वीर ॥ सर्वाशालासियशो, राशिरहितारह शा
 ला ॥ १३ ॥ उरसिशयालु श्रेय, श्रिया असवरसरोरुहशशिव ॥ रायाल्लयं शि
 वावह, रसाविहार स्वसेवायां ॥ १४ ॥ सदानिक ॥ अविपह्यशिर शूलं, विश्व
 जिहो विषयवैरिवारस्य ॥ व्याहरति वृषरहस्य, शस्थाय शरीरिविसराय ॥ १५ ॥ शैश
 व एव सुसार, स्वरहार्यशिरोविलोलासेव्यान्हे ॥ सहसति हेलयांह, सिंहश्च वज्ञेश्वर
 सहसा ॥ १६ ॥ शिशिराशुशिशिरलेइये, रायव्यवहारलालसैररूपै ॥ सश्रीयसे ऋ
 षीशै, रीर्यावल्लीलावसिवरै ॥ १७ ॥ अज्ञासय स्वसेवारसशीले विशि शिवावलीं वी
 र ॥ अविरलविषयह्लाहल, लहरीसंहारमुशिरीय ॥ १८ ॥ श्रवसी वशयसि सौवै,
 व्याहाररसै सुरासुराहिविश ॥ यै सह रसालयाऽह्वा, सि हारहूरासरसानरस ॥ १९ ॥
 रैहारिशरीरश्री, सुरासुरावार्यवीर्यशाली य. ॥ संवरवैरियश शशि, रादुरज्ञेषश्रियां
 वास. ॥ २० ॥ वरिवस्य स्वरिवरै, विहाय आशारसाविहारियशा ॥ अंहोऽसुरवश

हरिः, सुरशेखशिलाविशालोराः ॥ २१ ॥ शुश्रूषुशिष्यविसर, अव. सुदर्परसवर्षिसंरा
वः ॥ अविजयवार्थैश्वर्य, श्रीयोपाश्लेषरसविवशः ॥ २२ ॥ तैपोऽसहायवीर, शिवा
रिवाराहवेष्वसुसदेष्टु ॥ विश्वस्य सुरोर्वीरुह, आयुष्य श्रेयसां वीर ॥ २३ ॥ संसारो
रुविपालय, वारिविशोषोर्वह्व्यवाहो वः ॥ अव्याघ्रीजाऽलससुर, विलयाहावाऽविपय
शील ॥ २४ ॥ पंचजि. कुलकं ॥ अन्हियोऽलसस्य शिष्या, वयवजवस्याऽयविरहवि
रसस्य ॥ श्रीवीर वीरयस्या, लेश्या अश्रेयसीरस्य ॥ २५ ॥ य. पंचवर्गपरिहारमनो
हमेतच्चेतश्चमत्कृतिकर गुणकीर्तनं ते ॥ जिह्वाग्रवर्ति वितनोति विपद्विताना श्री
वीरज्ञाग्ययुजि न प्रजवति तस्मिन् ॥ २६ ॥ इति पंचवर्गपरिहारेण श्रीजिनप्रजसू
रिभूतश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीगौतमस्तवनं ॥

श्रीमंतं मगधेषु गौर्वर इति ग्रामो निरामोऽस्ति यस्तत्रोत्पन्नमसन्नचित्तमनिशं श्री
वीरसेवाविधौ ॥ ज्योतिःसंश्रयगौतमान्वयवियत्प्रद्योतनद्योमणिं तापोत्तीर्णसुव
र्णवर्णवपुं जन्त्येड्जुति सुवे ॥ १ ॥ के नाम नाचगुरनाग्यसृष्टयै दृष्टयै सुराणां
स्पृह्यंतं संतः ॥ निमेषविघ्नोक्षितमाननेड्ज्योत्स्ना मनोहृत्य तवापिबद्धा ॥ २ ॥
निर्जित्य नूनं निजरूपलक्ष्म्यात् णीरुत. पंचशरस्त्वया स. ॥ इत्थं न चेत्तर्हि कुतस्त्रिने
त्रनेत्रानलजलं सद्गता ददाह ॥ ३ ॥ पीत्वा गिरं ते गलितामृतेष्वा सुराश्विर चक्रुरनो
ज्यमिडं ॥ सुधान्दे, तत्र मुनीश मन्ये लक्ष्मणलात् शैवलमीक्ष्यतेऽत ॥ ४ ॥ सौ
जाग्यजग्यापि समाविदाने प्रत्येति लोक. कथमेतदज्ञ ॥ यत्त्वां समग्राअपि लब्धिकां
ता समालिङ्गिषु समकालमेव ॥ ५ ॥ त्वत्पादपीठे विबुधस्यमर्त्यास्तज्जिह्वनृत्या
किल कदपवृद्धाः ॥ तैरप्यमाहृत तवोपमानोपमेयजाव कथमस्तु वस्तु ॥ ६ ॥ पदो
र्नखाली तव रोहिणीयं मुदे न कस्याद्भुतकृच्चरित्रा ॥ वदारुपुसां वदनेड्भरत. प्रविष्टवि
वोपि शिवाय यस्या ॥ ७ ॥ यत्केवलज्ञानमवियमानमयात्मनि स्वातिपदामदा
स्त्वं ॥ लोकोत्तरत्वे ननु तावकाना दिद्मात्रमेतच्चरिताद्भुतानां ॥ ८ ॥ नवजुणानां
स्तुतयो गुणज्ञैर्विधीयमाना विबुधाधिपादयैः ॥ स्तुत्यांतरस्तोत्रकथागणस्य समाप्त
ये वृत्करणीभवति ॥ ९ ॥ न रागवान्नो न जसेतिचार नालंबसे वक्रगति कदाचित्
॥ पुरस्कृते नोपि घनाघनाशी तथापि पृथ्वीतनयोति रूढः ॥ १० ॥ प्रज्ञो महावीर
मुपास्य सम्यक् त्वयार्जितं यत्तद्गकलारहस्यं ॥ गूढे यतिलेप्यनिरूपरत्नत्रयीजुषा
कीर्तिरतानि तेन ॥ ११ ॥ त्वद्वाणिमाधुर्यजिता पलाय्य सितोपला काचघटी विवे

श-॥ तत्रापि जीतिं दधती शलाकाव्याजेन जग्राह तृणं नु वक्त्रे ॥ १२ ॥ श्रीवीरसेया
 रसलालसत्वात् तद्वाधिनीं केवलबोधजर्क्ती ॥ अप्यायतामादरिणीं वरीतुं तृणा
 य मत्वा त्वमिव त्वमस्था ॥ १३ ॥ अपोढपंके कविनिर्निपेथ्ये निरस्ततापे बहु
 जगजाले ॥ विजो नवदादमुखगागपूरे डुर्वादिपूगास्तृणवत्तरति ॥ १४ ॥ राका
 मये दिग्वलये समतात् यशःशशांकेन रुते ध्रुव ते ॥ कुहूध्वनि केवलमेव कवदेशं
 पिकाना शरणीचकार ॥ १५ ॥ जगत्रयोज्ञासि यशस्तवेतत् क स्पर्धता साधमनेन च
 ६ ॥ यस्यापराधेपि तृणस्य नैव प्रनाप्रनावो लजतेऽवकाशं ॥ १६ ॥ ठत्रेडुपद्मादिषु
 रुढिमात्रं त्वन्नास्ति तु श्रीर्वसतीति मुष्टि ॥ कुतो न्यथा तङ्कपदीहिताना पुर पुरो नृत्य
 ति नित्यमृद्धि ॥ १७ ॥ वसुनूतिसुतोपि कौतुक वसुनूतेर्जनक प्रणमुषां ॥ जगव
 न्ननवोपि वर्तसे कथमंगीरुतसर्वमग ॥ १८ ॥ नाथ करोषि वृषमीश गणाधिपोपि
 धत्से सदा स यमपाशमपि प्रचेता ॥ श्रीदोपि स्रत्रितयमालयवासकेलिस्त्व पादकोपि
 हरसे हरहेतिपात ॥ १९ ॥ यत्तपत्यपि कलौ जिनप्रजाचार्यमत्रमनुशीलतां स्फुरेत्
 ॥ हेतुताऽत्र खलु तत्वदेकताध्यानपारमितयैव गृह्यते ॥ २० ॥ मयैव दुर्दैव शमयितुमजं
 नूष्महिमा सुतस्त्व जेशेन श्रुतरथपुरा गौतमगुरो ॥ कुरुद्योत क्वीवद्दिनपतिसुधा गौत
 मसिमे प्रजो विद्यामंत्र प्रजव जवतो गौतम नम ॥ २१ ॥ इति श्रीगौतमस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ नेमिस्तवनं क्रियागुप्तं ॥

श्रीहरिकुलहीराकर, वज्रमणिवज्रपाणिना प्रणत ॥ त्वमवद्यमुक्त नेमे, प्रणमुषां
 शेमुषीमद्यजा ॥ १ ॥ अवद्य ॥ मयि प्रसादप्रवण रूपानिधे विधेहि शैवेय निज मनस्त
 था ॥ यथा जगन्नाथ मधुव्रत व्रतं नवे नवे तारकपादपद्मयो ॥ २ ॥ नवे ॥ नयेन नेमे यड
 वशमौक्तिक श्रियानिवासस्तव पादपंकज ॥ ड खोर्मिसषट्त्रिंशद्विघटितात्मना तेनाति
 गजीरतमे नवावुधौ ॥ ३ ॥ आति ॥ दुर्नयार्णवमहातरीनिजा स्यात्पदोपहितवस्तु
 विस्तरा ॥ पातकानि नवदीरितागिराऽजंतु जातशिवदानलालसा ॥ ४ ॥ अजंतु ॥
 प्रेक्षन्नखश्रेणिमयूखलेखा निर्वासिताशावलयाधिकार ॥ अवार्यसौंदर्यविलास गेऽह
 तवाधिगुग्म शरण प्रपद्ये ॥ ५ ॥ गे ॥ यस्त्वया रुज्जुपथ सतामतो देवखडितकुतीर्थि
 कवर्ध ॥ तं प्रपद्य निरवद्यमुद्यता नेदयति ननु मुक्तिपुरी डाक् ॥ ६ ॥ ऊदे ॥ वरिवस्था
 विधौ यस्ते स विवेकविनारुत ॥ तस्यानिमुखमीकृते न जातु सुखसपद ॥ ७ ॥ असत् ॥
 कर्मकहावलीपावक तावकं दुर्नयाहकृतित्रासनं शासन ॥ ये प्रपन्ना गुणस्नेहिनो
 देहिनस्ते सुराराव्यडु खानि सुश्रिया ॥ ८ ॥ असु ॥ विजवरार्यकलामुररा
 जतावरमणीरमणीनिरलं मम ॥ हृदि पदाबुरुहस्मरणं चते गिरि च तप्यगुणस्तव

नं तव ॥ ए ॥ चेत ॥ जगज्जनश्रवणपुटामृतहृतां तंमोपहां सुजलितरा
गपेशलां ॥ उदीरयन् गिरिमिलवेशनावनावरा गतामयसुखसंपदां सतां ॥
॥ १० ॥ अथाः ॥ नव्यान् नवत्रमणजीरुक्चित्तवृत्तीन् सवेशनानिरनितस्त्वमुरुप्र
जाव ॥ दोषासमागमनिमीलितमज्जखंडमाग्वासयेन्न किमुशमिजिरंशुमाली ॥ ११ ॥
आव ॥ नूत्यानिनूतपुरुहूतपुराजिरामता कुर्वति संततमहोत्सवनाजमुर्वरां ॥
स्वहृदंनंदधुमयानि महाभुतानि ते कल्याणकानि नुवनेन विज्ञाव्य चेतसा ॥ १२ ॥
अयानि ॥ नास्त्वया घमरविघ्नमवर्णो हे मुनींश्च वपुषि प्रचरिषुः ॥ पापशात्रवनिव
हृण्णरुष ध्यानसंततिरिवाश्रितमूर्तिः ॥ १३ ॥ कहे ॥ कुर्वीधं मे सपदि पदकीनूत
वास्तो पते सदनृगश्रेणीकुवलयवनश्यामलहायकाय ॥ आर्कामाराहुवनजयिनि
र्यस्य ते ब्रह्मवर्मस्वैः कादंवेन खलु मदनः स्प्रष्टुमप्यहमीष्ट ॥ १४ ॥ इय ॥ जाडानो
दनिनादयादवकुलश्रीकृष्णपीठिलुगन् मुक्ताहारमहारथं रतिपतिं निर्जित्य जनाजिरे
॥ कीर्तिं कैरवकोमलामधिगत त्वामेव देव प्रभुं श्रीमन्नेमिजिनेंश्च शरणं नीरुर्न
वाराति ॥ १५ ॥ एमि ॥ सेवाहेवाकिनः स्युस्तव पदयुगले येऽत्र नक्तिप्रयुक्तास्तेषां
देवा सदा पिप्रतिहृतविपद संपदः सुप्रसन्नाः ॥ चितारत्नं प्रयत्नात् करतलकजि
तं कुर्वतां सर्वकालं कालं नेतर्नराणामटति सुघटतानो मनोराज्यसिद्धिः ॥ १६ ॥ पि
प्रति ॥ नवताऽऽरि जयोऽर्येश प्रसरैः शुक्लतया जगद्भयं ॥ जितसिद्धिरिति प्रसिद्धिना
क् सुखसाम्राज्यमयी महापुरी ॥ १७ ॥ थारि ॥ अवगच्छतरां स्वसेवकं मां नगवन्
यां च शिवस्य वर्तिनीं त्वं ॥ करुणाईमनाः कुरु प्रसाद मयि तस्याः सपदि प्रकाश
नेन ॥ १८ ॥ अवक् ॥ मरकतकमनीयकातिकाय त्वमजिनतेऽं किरीटघट्टितांहे ॥
चिरमिन मम चचरीकचर्या हृदय कुशेशयकोशमन्वजस्त्रं ॥ १९ ॥ थय ॥ निखिलज
गतां गोप्ता गुप्तक्रियास्तवसूत्रणादिति कृतनुति सानंदं श्रीजिनप्रजस्ररीनि ॥ नव
तु नवता जेतुं नूयो नवत्रमसंनव जयमनयदो नीमः श्रीमद्विवातनय प्रभुः ॥ २० ॥
इति श्रीनेमिजिनस्तवनं क्रियायुक्तं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीविर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

कंसारिकमनिर्यदापगाधारागुहविराट्ठदठवि ॥ ठंदोजिर्विधिर्धरधी स्तोप्येऽहं
चरमं जिनेश्वरं ॥ १ ॥ त्रैलोक्यनेतस्तव दुर्नयालीनिर्नाशनं शासनमाश्रितो य ॥ त
स्येऽयज्जापुयमाविरस्ति इ रुर्मैशैलेऽजिदाविधाने ॥ २ ॥ किमेकमाश्रयकर न ते यत्
पुष्पधयोप्येव विशेषविद्ध ॥ व्यकोपजातिघमणानिजापस्त्वदंगसौगंध्यमनुप्रयाति
॥ ३ ॥ यः सृजत्यजरं सौरजंसारैरबुजैस्तव पदांबुजपूजां ॥ प्रेत्य तस्य दिवि देवम्

गाह्यः स्वागतानि निगदन्ति सराग ॥ ४ ॥ वाजिवारणरथोद्धतानटैरुद्धता मुनग
जोगचंगिचूत् ॥ राज्यकक्षिरुपनन्नमीति तं ननमीति तव यः पदौ मुदा ॥ ५ ॥ ना
किनिकायकरप्रहृतानां संप्रसरन् गगने मरुजानां ॥ जन्ममहे तव कस्य न जज्ञे
दत्तमदो धकर्थोऽकृतिनाद ॥ ६ ॥ ये नक्त्याचन्नमरविलसिता जज्ञः पादांबुरुहि तव
विजो ॥ तैः श्रेय श्रीर्मधुरमधुरसास्वादो सादात् समजनि कृतिनि ॥ ७ ॥ तत्वा
तत्वारोपलोपप्रवीणा प्रवृद्धप्राणित्राणसंस्थाधुरीणा ॥ आज्ञा धत्ते मौलिना नव्यज
तुश्रेणि श्रद्धाशालिनी तावकीना ॥ ८ ॥ वसुधाम सुधामयवक्त्र विधो तव नापित
मादियते लुवि य ॥ स सुखानि सुखानिरिवोद्यमणीन् विनृते परितोऽटककीर्ति
नर ॥ ९ ॥ स्रग्विणी कुडलप्राजिगह्नस्थला तारहारद्युतिद्योतिवक्त्रस्तटा ॥ राजि
राखंरुजानामखडादरा पादपीठे लुवत्तावके पावके ॥ १० ॥ कृणादेव तेषां शिव
श्रीलुजगप्रयात विवृद्धिं शुभं कर्म पुसा ॥ नवन्नाममत्रस्य वर्णानुपूर्वी रसज्ञाग्रव
र्तिष्मुरापादिता यै ॥ ११ ॥ द्रुतविलंबितमध्यरवध्वनद् विविधतूर्यमनेकमणीमयं
॥ कुसुमवर्षचितं तव देशनावनितजं कश्चैत्य न मोदते ॥ १२ ॥ मुकुरोज्ज्वले ग
एजुतां हृदये प्रमिताहुरापि बत वाक् नवत ॥ अनियत्तया प्रतिपफाल जिनध्व
नितोऽर्थतश्च जगद्व्यधिया ॥ १३ ॥ जगत्प्रजो नक्तिनरादनुदिजा दिजातिवशाद्
पहल्य कृत्यवित् ॥ नरैश्चशस्यमचीकरहृचीपतिर्नवतं हरिनैगमेपिणा ॥ १४ ॥ वाचां
ते निखिलनयाविरोधिनीना डुर्बोधद्रुमदलने कुगारिकाणां ॥ माहात्म्यं श्रुवनमन
प्रहर्षिणीतां निर्वक्तुं कश्च यथावदस्तु शक्नोति ॥ १५ ॥ सिद्धार्थराजकुलनंदनपारिजा
त न त्राम्यति क तव कीर्तिरपारिजात ॥ वर्णेन दुग्धमधुरेण मतोजनागसिंहो
द्धता स्थिरतया सुमनोजनाऽग ॥ १६ ॥ अति महति नवोर्मीमालिनीह त्रमतो
जननमरणवीच्या घातदोदूयमाना ॥ कथमपि पृथुपुण्या प्राणिन प्राप्नुवति प्रव
हणमिव केचिन्नासन तावकीनं ॥ १७ ॥ लवणिमत्तजितस्मरपुरधिरूपदर्पा घटितक
टाकूलकृशरविदकामिमर्मा ॥ कनकमणीमयाचरणरश्मिरजितागी व्यजयत वाणि
नी न नवत समाधिमुद्रा ॥ १८ ॥ प्रबोधं नव्यांजोरुहवनमधीशाधिगमयन् ह
रन् मोहध्वांत परसमयतारा कवलयन् ॥ निविष्ट सिंहासन्यलममलजामंडलशु
तो नवानाजातिस्मोदयशिखरिणीव द्युतिपतिः ॥ १९ ॥ अमितदमितस्रोतो मा
यचुरगमसगमत्रिदशहरणीनेत्रो नेत्रत्रिजागविलोकितै ॥ तव जिन मनः शेके कर्तुं
मनागपि न स्वसाञ्जलयितुमलं किं हेमादि युगातमहावला ॥ २० ॥ दारिद्र्यापत्प
रिजवजनुर्विस्त्रसामृत्युडु खराती के के न तव बलवद्देवसेवा प्रपन्ना ॥ किं स्याद्भोग

प्रशमनपटोरोपधस्योपयुक्तौ मंडाक्रांता जगति जनता इ सहेनामयेन ॥ २१ ॥ श
रद्वितनिशाकराद्युप्रना जैत्रकीर्तिं ब्रूयाधवलितनिखिलत्रिलोकीतलं श्रद्धयोपासते
॥ सरजसविनमत्सुराधीशचूडामणिय्योतिषामरुणितपदपीठमूर्तिनिरेप्यञ्चविस्त्वां
प्रनो ॥ २२ ॥ विघ्राणो नखविक्रियां नयकरां धृतोत्तसदालधोरौडं शब्दम
नीचकैः प्रकटयन् न्यूवनीकाहृत ॥ त्वङ्गत्त्या नृतकोप्यवाप्य नृपतां मांसादर
वर्धयन् धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडितं ॥ २३ ॥ विद्यामंत्रैर्न कार्यं सुर
तरुनिरलं विचेन च मूर्तं पथीसं राज्यलक्ष्म्या कृतममरतया ह्यास्तां सुवदना ॥ स्फू
र्जत्वेका तु नक्तिस्त्वयि मम मनसि ध्वस्ताखिलमला कैवल्यश्रीर्यया स्यात् करतलनिल
या साऽन्हाय जगद्वन् ॥ २४ ॥ श्रीवीरः सर्वदिकैः कनकरुचितनूरोचिरुद्दीप्रदीपेर्मग
ध्यः सोस्तु दीपोत्सव इव जगदानंदसंदर्जकंदः ॥ सूक्तिजैनप्रनीयं मृदुविशदपदा स्वध
राधीयमाना नव्यानां नव्यनूत्यै नवतु नवतुदे नावनानावित्तानां ॥ २५ ॥ इति
श्रीवर्द्धमान स्तवनं समाप्तम् ॥

॥ ॐ पादाग्रः विशतिजिनस्तवनं ॥

कनककांतिधनुः शतपंचवैरिष्ठं स्त्रिंशकितदेहमुपास्महे ॥ रतिपतेर्जयिनं प्रथ
मं जिनं नृवृषजं वृषजं वृषजं ॥ १ ॥ हिरदलांठित वांठितदायक कमलुवत्रि
दशासुरनायक ॥ स्तुतिपर पुरुषो नवति क्षिता वजित राजितरा जितराग ते ॥ २ ॥ तुरग
जांठनसंजव संजवत्यहरिदं जिन यत्र रसादहं ॥ हृदि दधे जणितीर्गुणनूरुहां
शमहिता महितामहि तावकी ॥ ३ ॥ नवमहार्णवनिस्तरणेक्षया त्वमजिनंदन
देव निपेव्यसे ॥ व्रतनृतां कुगते स्मरनिग्रहप्रसजया सजया सजयात्मना ॥ ४ ॥
त्रिभुवनमितकामितपूरणे सुरतरोरुपमामतिगामुक्तौ ॥ तव विनो नजते नवत-
क्रमावसुमते सुमते सुमतेर्दद ॥ ५ ॥ धरनृपात्मज पट्ट जिनेश्वर त्वयि कृतप्रण
यः क्रियते पतिः ॥ रजसत् प्रथितार्थिदरिड् तोपरमया रमया रमयान्वितः ॥ ६ ॥
प्रभुसुषार्धजगत्रितयाक्लुप्तः पवितकाशिपुरीकवीलरूप ॥ सुरुतिनः कृतिनश्चरितं वि
डुं शुजवतो नवतो नवतोदनं ॥ ७ ॥ कुनयकाननचंजनकुंजराः शशिरुचे महसेन
सुत प्रनो ॥ निखिलजीवनिकायहितोक्तिनिः शुजवदा नवदा नवदांगमा ॥ ८ ॥
युधि विजित्य मनोजवमग्रहीन्मकरमंकमिपाद्व्वजंमस्य यः ॥ स्तुतजना सविधिं
कुदृशां सुरस्तुतमसतमसं तमसंस्तुतं ॥ ९ ॥ दृढरथांगजशीतल शीतलद्युतिकलावि
मला तव नारती ॥ मनसि कस्य न हर्षसनाथतां जिन ततान ततानततायिनी ॥ १० ॥

जयति गंडकलक्षतनुर्जिनः शशिमुखोबुजदृक् दशमोत्तरः ॥ कनकदीप्तिरमर्पितहीर
कस्तवरदो वरदो वरदोर्युगं ॥ ११ ॥ शुभमयी वसुपूज्यसुत प्रनो ज्वननेत्रमहो महि
पांकिता ॥ तव तनुवितनोतु सुख सतामरुचिर रुचिर रुचिरजिता ॥ १२ ॥ सकलस
त्वसरोजविकासने रविरुचिर्विमल त्रिजगत्पते ॥ अपि शमं नयते तव गीर्जिनामृत
रसा तरसा तरसा तृषं ॥ १३ ॥ निजयशोजरनिन्दुतजान्द्वीजलवलक्षिमकिर्तिरनं
तजित् ॥ दिशतु वः कुमतासुरनिग्रहे नृशमन शमन शमनश्वर ॥ १४ ॥ जवजयं
तव धर्म धुनोतु वाक्श्रुतिपथाऽतिथितां गमिता सती ॥ किमु करोति न पितरज शम
वरसिता रसिता रसिताञ्जुपा ॥ १५ ॥ जयति शातिजिनः स्म जगंति या नटचमूर्यु
धि मोहमहीपते ॥ रणकथामपि चक्रिजरेण ते ससहसा सहसा सहसाऽमुवत्
॥ १६ ॥ अबति कुंभुजिनाधिपराज्यमाहिमवत स्वयि चक्रहताहितं ॥ त्रिदिवतोऽन्य
धिका जनिक्दिजिर्नरसा नरसानरसारकि ॥ १७ ॥ जगदधीश सुदर्शन नूभिपान्वयपय
सरिदीश निशामणे ॥ प्रणिदधेऽतिपदो विशदव्रता वनरतानरता नरतावकान् ॥ १८ ॥
हृदि नरस्तवमद्विजिनस्मरन्नपि हि भूर्तिमुपैति मादतलं ॥ निशमयन् समताकरु
णाचिता किमुदिता मुदिता मुदितादर ॥ १९ ॥ ॥ असुव्रत कष्टपलाठनो जनरुचि
हैरिवशविचूपण ॥ शिवसुखाय तपःपरशुद्धो जक्तावनो जवनो जवनो धिया ॥ २० ॥
विरतिवर्म तटाहतिकुवितस्मश्रर शरणं क्रियतिर्गवया ॥ गुणगणस्य नमिर्बुधबर्ह
ण व्रजनना जनजाजुर्न जावनक् ॥ २१ ॥ अनुमितं खलु नेमिविनो जवन्नमणतो
मयका यदि यश्चिर ॥ महितपादजवान् जवत रुपाजवनमानवमा वनमाजिना
॥ २२ ॥ कमर्तशासन पार्श्वशिवकरे रमतएव मनै प्रियधर्मणा ॥ अपि कुतीर्थ्यज
नेन डुरात्मना तव मतेऽवमतेऽवमतेजसः ॥ २३ ॥ त्रिजगदीक्षण केसरिलक्षण कृ
णमपि प्रभुवीर मनोगिरौ ॥ गुणगणान् मम मास्म विरज्यतामुदयिता दयितादयि
तावकान् ॥ २४ ॥ च्युतिजनुव्रत केवलनिर्वृतिरूपदिनाददता मुदमार्हता ॥ व्यरचि
यैरुपयत्रिदशैर्दृशां नवसुधा वसुधा वसुधामनिः ॥ २५ ॥ इति जिनप्रजवोमयकाऽति
मक्रमगतैर्यमकाऽवयवैर्नुता ॥ बलममी वितरतु धुरिस्थिताऽञ्जवता जवतां जवतां
तिजित् ॥ २६ ॥ सङ्गपदेशकर प्रसरङ्किताऽखिलतमस्कतया तपनोपमा ॥ ददतु तीर्थे
कृतो मम निर्ममा शमरमा मरमाऽमरमानिता ॥ २७ ॥ जयति दुर्नयपंकजिनीवने
हिमततिर्येति कैरवकौमुदी ॥ शमयितु तिमिराणि जते महावृजिनजाजि न जाजिनजार
ती ॥ २८ ॥ करकृताम्रफला घृणती जिनप्रजवतीर्थमिचारिमधिभ्रिता ॥ हरतु हेमरु
चिः सुदृशा सुखव्युपरम परमं परमविका ॥ २९ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तं ॥

अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः

पराक्रमेणैव पराजितोऽयं सिंह सिधेवे धृतलक्ष्मदज. ॥ सुखानि व खानिरयं र
भाणा द्वेमातुरस्तीर्थकर. करोतु ॥ १ ॥ सप्ताश्वतेजाः करसप्तकोञ्च कर्मैधसप्ता
मिरसप्तजीति ॥ प्रणीतवान् सप्तशती नयानां वीर. श्रिये व्यजितसप्ततत्वः ॥ २ ॥
शक्रान्त प्राणतकल्पपुण्योत्तरात्वभाषाढवलरूपपृथा ॥ देवाधिदेव द्विजदारदेवा
नंदोदरेऽञ्जुर्विहितावतार ॥ ३ ॥ इयस्य नंद्यादसिता त्रयोदशी दशशील्यहानंत
तरमीगितस्तत ॥ सुरेशसेनापतिदेशिताध्वना क्वात्रं कुलं यत्र पवित्रित त्वया
॥ ४ ॥ प्रनूतनूतियुजवज्रुवा जवज्जनुर्महे नोऽजनि हेजिन ध्रुवम् ॥ जगत्रयीजंतु
पु हर्षवर्षिणी निरूढरूढिर्मदनत्रयोदशी ॥ ५ ॥ त्वया स्वदेह्युतिसंविजागसंज्ञावि
त हेम सुवर्णमासीत् ॥ तारतु हीनं त्वदनुग्रहेण दुर्वर्णमित्यापदवर्णवादं ॥ ६ ॥
बाव्ये विबोधाय हरे. सुरादि. पादायनुन्नस्तव यच्चकंपे ॥ चित्रीयता त्वत्तरसा रसात
न्मूर्धानमाधूनयतिस्म नूनं ॥ ७ ॥ बज्रव नाग्यातिशयप्रज्ञावात् गुरुस्तवापि त्रिजग
जुरोर्य ॥ युक्त्यैव त मेरुगिरेर्गिरिष्ठं सिद्धार्थमप्यार्यगणा गृणंति ॥ ८ ॥ कथं गु
णः प्राप्तयश पताका नारीषु नास्तु त्रिशलाशलाका ॥ यत्कुक्षिष्ठुको विमल सुवृ
त्तो मौक्तिक्यनूस्त्वं गुणयुक्तिहृद्य. ॥ ९ ॥ दिवि प्रवृद्धं सुरमीश मुष्टिघातेन य दाम
नतामनैषी. ॥ गर्वादिखर्वीकरणश्रमं तु चकष्य तीर्थेश्वर शैशवेन तत् ॥ १० ॥ सो
द्धं गमी य खलु तज्जवेपि गंतु कथ सोर्दति लेखशालां ॥ इतीव शक्रोऽपललाप
पित्रोरनौचिति ते विनयेन धीमान् ॥ ११ ॥ व्याकुर्वतस्ते हरये यदागमं संगृह्य तु
य्या कतिचित् गिरां जवान् ॥ अय्यापको यद्विदधे तडुच्चकैरैद् भुवि व्याकरणं प्र
थामगात् ॥ १२ ॥ यस्या न कस्योदितमुक्तिमार्गमार्गस्थ कृष्णा दशमी शमीश ॥ प्रा
ज्यं प्रनो यत्र विसृज्य राज्य श्रमण्यसाम्राज्यमुपायथास्त्व ॥ १३ ॥ शिवालये प्रो
ज्जितविग्रहं यत् त्वत्पादमूले चमर निलीनं ॥ जजारिदंजोलियम. प्रचडो नस्प्र
पुमायैष्ट किमत्र चित्रं ॥ १४ ॥ न बाधितु जातु दधु समर्थतां मुनीन् धातोरि
व नान्ववर्त्तिषु ॥ समाधिरूढां प्रकृतार्थसंपदं तवोपसर्गा व्यशिषस्तु केवलं ॥ १५ ॥
न कौशिके रागमुपासनापरे करोषि रोषं स्म न चमकौशिके ॥ अहो उदासीनत
यैव निर्जिता चमूस्त्वया दुर्विपद्वापि कर्मणां ॥ १६ ॥ निर्वर्हिदुगां सुर
जर्तुरुद्यतस्तथा तथा यो दुरचेष्टत त्वयि ॥ बहिः कृतः स्वर्गिसमाजसंगमा

तत्संसंगम म्यान्नकथं जनंगम ॥ १७ ॥ एकाग्रपङ्क्तिशितावसाने श्रीवीरती
 रे कृजुवालिताया ॥ तवोदगात् केवलङ्घ्रिस्ताऽपराधराधस्य गुचौ दृशम्या
 ॥ १८ ॥ एकाहमादुर्मुनय कथं मामितीव कोपात् त्वद्वपयशोक ॥ अदीदृशत् पद्
 पदगर्जपुष्पव्याजस्फुरत्तारकटक्कसहस्रं ॥ १९ ॥ सुरैर्विकीर्णास्तव देशनावना वञ्च
 प्रसन्नप्रकरा समतत ॥ जयश्लथीनूतकरात्परिच्युता शराऽवानंगजटस्य कौसुमा
 ॥ २० ॥ स्फुटीजवन्मालककौशिकीमुखप्रशस्तरागस्तवसंस्तवोचित ॥ प्रविश्य दि
 व्य श्रवणाध्वनि ध्वनिर्मुदे न केपा रजयन् मृगानपि ॥ २१ ॥ स्थातुं चलञ्चामर
 युगमकैतवात् त्वदीयदत्तद्युतिजान्दवीजले ॥ ध्रुव त्वदास्यावुजवासिनारती युग्ये
 उपेतां कलहंसदपती ॥ २२ ॥ स्थैर्यं हृत यद्भवता शिबुत्वे तद्याचनाय स्फुटमे
 प मेरु ॥ स्वयसमागादिति तुंगहेमसिंहासने ते करवति तर्क ॥ २३ ॥ हतु ह्रमो
 हं तम एकमेव तद्देहि मेसर्वतमोषहृत् ॥ इतीव विज्ञापयितु सिपेवे नामडलञ्च
 धरो रविस्त्वा ॥ २४ ॥ दुराङ्गराजन्मनिवे जवजी सुधासपीत्ये त्रिजगज्जनौधं ॥
 नूनं नदन् संसदि देवदेवौर्ध्व्याहतो कुञ्जिराजुहाव ॥ २५ ॥ मेदं प्रमाणातरद
 शितं सन्नमस्यते सर्व इतीव पुता ॥ सितातपत्रत्रितयह्वलेन रत्नत्रयं दर्शयतिस्म सा
 क्तात् ॥ २६ ॥ सुपर्वसचारितहेमपकजापदेशतश्चक्रमण्डणे किज ॥ गतस्पृहस्या
 पि गुणैर्वशवदा पदोस्तले ते निधयो नवालुठन् ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यसंयुक्तनिरकुशत्रि
 प्राकाररेखात्रयवेष्टितांगं ॥ नैकत धन्या कतिनाम रक्षायंत्रोपम त्वा सुमनोर्चनीय
 ॥ २८ ॥ त्वत्प्रातिहार्यश्रियमित्यवेद्म्य चेतो न यस्येश चमञ्चकार ॥ स केवली चेन्न
 तदा ऽस्तु तस्य नरब्रुवम्याजननिर्जगत्या ॥ २९ ॥ अनियविद्यावदनेष्टदर्पणा गणा
 धिपास्ते यदसूत्रयन् श्रुत ॥ गिरस्तवैव त्रिपदीसुधाकिर सतां मन स्वप्रथितेन गौ
 रव ॥ ३० ॥ अशेषजापापरिणाममज्जलं विचित्रसदेहविपातवज्जलं ॥ सुवे वच
 स्ते नयनिर्विरोधता विधायि संबोधविधौ निबन्धनं ॥ ३१ ॥ तप्त्वा तप पट्टमपास्तज
 व्यलोकार्तिक कार्तिकदर्शरात्रौ ॥ अपापमापु पदमीश पापा पुयीं दिगुग्सत
 तिवत्सरायु ॥ ३२ ॥ स्वे यत्र बुद्धे सति फट्पुनीषु जाले स्मरोऽनून्मृतकल्पमानी
 तद्विश्वद्योत्तरफट्पुनीषु बन्नुव कल्याणकपचक ते ॥ ३३ ॥ ज्वनान्धिपतेरनंतया
 जवत स्वातिगतेऽत्र नाधिपे ॥ उदयाद्युचित घनाधनोदकयोगान्नवमौक्तिकत्रि
 या ॥ ३४ ॥ ज्ञातेद्ववाकुलप्रदीप जगवन् वदारुवृदारकभ्रेणीरत्नकिरीटकांतिलहरी
 संस्नाप्यमानान्हये ॥ मोहोर्वीपतिगर्वपर्वतजिदि व्याधामधामश्रियामश्रातं जिनसिं
 हसूरिमहित श्रीवीर तुभ्यं नम ॥ ३५ ॥ इतिस्तुतिपरायणे त्रिजगदेकचूडामणे प्रसीद

परमेश्वर स्वरसज्जितनिधे मयि ॥ नवेन्मम नवेनवे नवझपासनावासना जिनप्रजवसं
विदा वरद पूर्णमेतावता ॥ ३ ॥ इति पंचकल्याणिकमयं श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमंत्रस्तवनप्रारंभः ॥

स्य श्रियं श्रीमदहंत. सिद्धा. सिद्धिपुरीपदं ॥ आचार्या पंचधाऽऽचार वाचका
वाचना वरा ॥ १ ॥ साधव. सिद्धिसाहाय्यं वितन्वतु विवेकिना ॥ मगलानां च सर्वेषां
माद्यं नवति मगलं ॥ २ ॥ अर्हमित्यहं माया बीजं च प्रणवाहुर ॥ एन नानास्व
रूपं च ध्येयं ध्यायंति योगिन ॥ ३ ॥ हृत्पद्मपोडशदलस्यापि पोटशहुर ॥ पर
मेष्टिस्तुतेर्वीजं ध्यायेदहं सुदा ॥ ४ ॥ मंत्राणामादिमं मंत्रं तत्रं विप्रौघनिग्रहे ॥
ये स्मरति सदैवेनं ते नवति जिनप्रजा ॥ ५ ॥ इति श्रीजिनप्रजविरचितं मंत्रस्तवनं
समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमानस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमान सुखदृढयेऽस्तु यश.प्रतापैरजिवर्द्धमान. ॥ सिद्धाधिकारकृति यस्य
तीर्थं विप्रौघत संततमेव देवी ॥ १ ॥ जिनैः नैः अपि तावकीनां स्तोतुं गुणान्
शक्तिभुपस्तथापि ॥ २ ॥ अथैरितस्तान् कतिचिन्नवीमि नाङ्ग. स्वमात्रां विविनक्ति वीर
॥ ३ ॥ नयाध्वनौ कृतैकमत्यैरभ्रांतमेकातहितोपदेशैः ॥ करैस्त्रिभुज्युति
ना तमिस्त्रास्त्रया तानां नवजीर्निराति ॥ ४ ॥ प्रणीयतेऽस्माद्भुतरत्नचित्रे स
मं विमानैस्त्रिदशागमेन ॥ कल्याणकैर्नूवलयं त्वदीयैस्त्रिविष्टपान्यूनमनूनरुद्धि ॥ ५ ॥
नवतमीशं नजतोऽनुजातु हृत्स्वान्तं कानि च नापि तापैः ॥ पाणिस्थचितामणिमंग
नाज का निर्देति. पीडयितु शशाक ॥ ६ ॥ सूर्यप्रजा मोहतम समूहव्यापादने मंशयव
द्विवात्री ॥ त्वदेशनावागं जयति त्रिलोकीलोकस्य कर्णामृतवृष्टितुल्या ॥ ७ ॥ रिपून्
विजित्यांतरगानगाधवीर्येण सतृङ्गानरमा निवेश्य ॥ ऊर्यकार्पासिन मुक्तिपुर्या. सा
भ्राज्यमज्यानि सुखोत्करेण ॥ ८ ॥ निस्तेव पीयूषपुञ्जा जनस्य मथ्नाति मिथ्यात्व
विषोमिपूर ॥ तव प्रजा नेत्रपुटैर्निपीता कृतस्थितिर्वर्ष्मणि नि कलंके ॥ ९ ॥ वृत्ताष्ट
कायहुरनामधेयैस्तदंत्यवर्णाहितनामकेऽन्दि ॥ इयं स्तुतिर्वीरजिनस्य दृष्टा करोतु क
ल्याणमनुत्तर व. ॥ १० ॥ इति जिनप्रजसूरिकृत श्रीवर्द्धमानस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वस्तवनप्रारंभः ॥

पार्श्वं प्रभुं शश्वदकोपमानं दकोपमानं नववन्दितातौ ॥ आराधतां दत्तनिरतरा
यं निरतरायं पदमाप्तुमीडे ॥ १ ॥ वीहे जगन्नेत्र महान यत्र महानयत्रस्य तवाद्भि

युग्मं ॥ पुण्य स एवाऽवसरोऽमराजी सरो मरालीव निपेवते चत् ॥ २ ॥ प्रणेमुपां
पूर्णसमस्तकामं समस्तकाम सकृदप्यधीश ॥ नवतमानस्य विमानमाया विमानमा
या प्रजवो जवति ॥ ३ ॥ नयाढ्यमुद्यजमजगमाल मजंगमालहितसर्वजाव ॥ कैर्ना
म धीमद्भिरमानि शातं रमानिशात न वचस्त्वदीय ॥ ४ ॥ नित्य प्रमादेनविना शि
ताम विनाशितामगलमगनाजा ॥ त्वन्नाम धन्य स्मरतीश सार रतीशसारगान्धे
नादं ॥ ५ ॥ नृत्योपि योत्राऽवृजिनप्रजावे जिनप्रजवैकरसस्त्वयि स्यात् ॥ ६ ॥ सुरुषवा
न्नोरगजाश्वसेने गजाश्वसेनेश्वरतामुपैति ॥ ६ ॥ नूयान्नमो नीलतम्राऽऽलकाय तमाल
कायप्रज तुन्यमेव ॥ जवात्त्वदन्य कतमोऽविता न तमोवित् जवान्निष्ठुरोर्क एव ॥ ७ ॥
त्वद्धक्तकृत्येष्वधिरामवामे विराम वामेय मयि प्रसीद ॥ नव्यात् तत्त्व पातु जिन प्रजोऽयं
जिनप्रजो यं विदधे यतीऽः ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्री ॥ श्रीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वपादानतनागराज प्रोत्सर्पदेन कफनागराज ॥ सतां मेदं हताऽस्त्यरिणामरामं
त्वा सस्तुम स्थैर्यगुणाऽमराऽंगं ॥ १ ॥ ये मर्त्यदेवासुरमानस मेदं पश्यति ते श्रीज
रमाननीय ॥ सद्यस्त्रिलोकीतिलकाऽमितानि सिध्यन्ति तेपाणि ॥ यं देयं पश्यति ते श्रीज
दृशोर्दयं पद्मदलानुकारं नाशिश्रयने कमलानुकाऽर ॥ कुतीषु किल ॥ कामितानि ॥ २ ॥
वैश्रिया प्रेम तदीहितेषु ॥ ३ ॥ अन्यर्हितं नव्यकदंबकाना हृदयसंयुतं त्वन्नतिदीहितेषु स
सेवति ये त्वा विधिवद्व्रजते निर्वाणसौख्यं बुधवद्व्रज ते ॥ ४ ॥ त्वा त्त्पादस्तदंबकाना ॥
नि वैपु श्रिया ते सुरनायिकानि ॥ नाहोनि चेत परजावली ॥ स्तेरद्वकृत्यपनायिका
जावलीन ॥ ५ ॥ प्रजो तवाऽस्तस्मरराजमाने नखाणुजाजेन निदनेनमचित्यविस्तारि शु
जे लक्ष्मिगृहे रसेनशक्रार्चनीय सुमहे रसेन ॥ ६ ॥ आकाक्षि मन वैराजमाने ॥ क्रमाबु
रामाऽष्टष्टमहोदयपुरी ध्रुवतानिरामा ॥ अप्यध्वरश्रुतितपः ॥ कृष्णं बहुविध जनतानि
प्यते जिन तव स्तवनादृतेन ॥ ७ ॥ इत्थं फणीऽ सततश्रितपा ॥ तपवनादृते न पुताऽऽ
पवति यस्तव पार्श्वनाथ ॥ तस्मै सृष्टहामवृजिनप्रजवाय नव्या ल ॥ पा श्वनाथ स्त्री वा स्तव
मवायनव्या ॥ ८ ॥ इति जिनप्रजसूरिविरचितं श्रीपार्श्वनाथस्त ॥ श्रीपार्श्वनाथस्त ॥
स्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीनंदीश्वरकल्पप्रारंभः ॥

आराध्य श्रीजिनाधीशान् सुराधीशार्चितक्रमान् ॥ कल्प नंदीश्वर
श्वपावनं ॥ १ ॥ अस्ति नंदीश्वरोनाम्नाऽष्टमोदीपो द्युसंनिज ॥ २ ॥ अश्वर दीपस्यावदेवि
दीश्वरेणानोधिना युत ॥ २ ॥ एतदलयविष्कंजे लह्याशीतिश्रुत ॥ तत्पारिदेपिणा नं
पाजना

नां त्रिपष्टिश्च कोटयः कोटीशतं तथा ॥ ३ ॥ असौ विविधविन्यासोद्यानवान् देव
नोगन् ॥ जिनेन्द्रपूजासंसक्तसुरसंपातसुंदरः ॥ ४ ॥ अस्य मध्यप्रदेशे तु क्रमात्
पूर्वादिदिक् च ॥ अजनवर्णाश्चत्वारस्तिष्ठत्यंजनपर्वता ॥ ५ ॥ दशयोजनसहस्रा
तिरिक्तविस्तृतास्तले ॥ सहस्रयोजनाश्चार्द्धं ह्रस्वमेरूयुग्माश्च ते ॥ ६ ॥ तत्र प्राक्
देवरमणो नित्योद्योतश्च दक्षिणः ॥ स्वयंप्रजः प्रतीच्यस्तु रमणीय उदक्स्थितः ॥ ७ ॥
शतयोजनायतानि तदर्थं विस्तृतानि च ॥ दिसप्ततियोजनोच्चान्यर्द्धचैत्यानि तेषु च ॥
॥ ८ ॥ पृथक् द्वाराणि चत्वार्युच्चानि षोडश योजनी ॥ प्रवेशे योजनान्यष्ट विस्ता
रेभ्यष्ट तेषु तु ॥ ९ ॥ तानि देवासुरनागसुपर्णानां दिवौकसाः ॥ समाश्रयादेव तेषां
नामनिर्विभूतानि च ॥ १० ॥ षोडशयोजनायामा स्तावन्मात्राश्च विस्तृतौ ॥ अष्ट
योजनकोत्सेधास्तन्मध्ये मणिपीठिकाः ॥ ११ ॥ सर्वरत्नमया देवहृदकाः पीठिकोप
रि ॥ पीठिकान्योऽधिकायामोदयनाजस्तु तेषु च ॥ १२ ॥ रूपना वर्धमाना च त
था चक्षुननापि च ॥ वारिषेणाचेति नाम्ना पर्यकासनसंस्थिता ॥ १३ ॥ रत्नमद्योयु
ताः स्वस्वपरिवारेण हारिणां ॥ शाश्वतार्हत्प्रतिमाः प्रत्येकमष्टोत्तरं शतं ॥ १४ ॥
दे दे नागनूतकुण्डनृत् प्रतिमे पृथक् पृथक् ॥ प्रतिमानां पृष्टतस्तु वत्रनृत् प्रतिमैकिका
॥ १५ ॥ तेषु धूपघटीदामयंटाष्टमगलध्वजाः ॥ वत्रतोरणचंगेर्यः पटलान्यास
नानि च ॥ १६ ॥ षोडश पूर्णकलशदीन्यलंकरणानि च ॥ सुवर्णरुचिररजो वालु
कास्तत्र ज्ञमय ॥ १७ ॥ आयतनप्रमाणेन रुचिरा मुखमंडपाः ॥ प्रेक्षार्थमंडपा
अर्द्धवाटिकामणिपीठिकाः ॥ १८ ॥ रम्याश्च स्तूपप्रतिमाश्चैत्यवृक्षाश्च सुंदराः ॥ १९ ॥
ध्वजाः पुष्करिण्यो दिव्या संति यथाक्रम ॥ २० ॥ प्रतिमाः षोडश चतुर्दशस्तु
पेषु सर्वतः ॥ गत चतुर्विंशमेव ता साष्टशततद्युताः ॥ २१ ॥ प्रत्येकमंजनाङ्गीणां
ककुब्जु चतसृष्वपि ॥ गते लङ्के योजनानां निर्मल्यस्वह्वारयः ॥ २२ ॥ सहस्र
योजनो देहा विष्कंभे लङ्कयोजनाः ॥ पुष्करिण्यः संति तासां क्रमात्त्रामानि पो
मग ॥ २३ ॥ नदिपेणा चाप्यमोघा गोस्तूपाऽथ सुदर्शना ॥ तथा नंदोत्तरानंदा सु
नदा नदिवर्धना ॥ २४ ॥ नडा विशाला कुमुदा पुंडरीकिणिका तथा ॥ विजया वै
जयंती च जयंती चापराजिता ॥ २५ ॥ प्रत्येकं योजनं पंच पंचशत्या परत्र च ॥ यो
जनानां पंचशति यावद्विस्तारजांजि तु ॥ २६ ॥ लङ्कयोजनदीर्घाणि महो
द्यानानि तानि तु ॥ अगोकसंज्ञदक चूत चपकसंज्ञया ॥ २७ ॥ मध्ये पु
ष्करिणीनां च स्फटिकाः पत्यमूर्तयः ॥ लज्जामवोदुद्यानादिचिन्हा दधिमुखाद
यः ॥ २८ ॥ चतुःपष्टिसहस्रोच्चाः सहस्रं चावगाहिनः ॥ सहस्राणि दशा

धस्ताडुपरिष्ठाच्च विस्तृता ॥ २८ ॥ अतरे पुष्करिणीनां द्वौ द्वौ रतिकराचलौ ॥ त
तो जवति द्वात्रिंशदेते रतिकराचलाः ॥ २९ ॥ शैलेषु दधिमुखेषु तथा रतिकरादि
षु ॥ तन्नाभ्यतार्हचैत्यानि सत्यंजनगिरिष्विव ॥ ३० ॥ चत्वारो द्वीपविदिक्तु तथा
रतिकराचला ॥ दशयोजनसहस्रायामविष्कंजशालिन ॥ ३१ ॥ योजनाना स
हस्रं तु यावदुत्तराशो जिता ॥ सर्वरत्नमयादिव्या ऊर्ध्वर्याकारधारिण ॥ ३२ ॥ त
त्र द्यो रतिकराचलयोर्दक्षिणस्थयोः ॥ शक्रस्थेशानस्य पुनरुत्तरस्थितयो पृथक्
॥ ३३ ॥ अष्टानां महादेवीना राजधान्योऽष्टदिक्तु ता ॥ लक्षाबाधा लक्षमाना जिना
यतननूपिता ॥ ३४ ॥ सुजाता सौमनसा चार्चिमाली च प्रनाकरा ॥ पद्मा शिवा तथा
शुच्यंजने नूतावतंसिका ॥ ३५ ॥ गोस्तूपासुदर्शने अप्यमलाप्सरसौ तथा ॥ रोहिणी
नवमी चाथ रत्ना रत्नोच्चयापि च ॥ ३६ ॥ सर्वरत्नसंचया च सुवसुर्वसुमित्रिका ॥ व
सुजागादि च वसुधरानंदोत्तरे अपि ॥ ३७ ॥ नंदोत्तरकुरुर्वेवकुरु कृष्णा ततो
पि च ॥ कृष्णराजी रामरामा रक्षिता प्राक् क्रमादमू ३८ ॥ सर्वैर्यस्तासु देवा कुर्व
ते सपरिब्रुवा ॥ चैत्येष्वष्टादिकापुण्यतिथिषु श्रीमदहता ॥ ३९ ॥ प्राच्येऽजन
गिरौ शक्र कुरुतेऽष्टादिकोत्सवः ॥ प्रतिमानां शाश्वतीना चतुर्दारे जिनालये ॥ ४० ॥
तस्य चादेश्वरुर्दिकस्थमहावापीवितर्दिषु ॥ स्फाटिकेषु दधिमुखपरितेषु चतुर्वर्षि
॥ ४१ ॥ चैत्येष्वहर्हप्रतिमाना शाश्वतीना यथाविधि ॥ चत्वार शक्रदिग्पाला कुर्वते
ष्टादिकोत्सवः ॥ ४२ ॥ ईशानेऽस्त्वोत्तरार्हेऽजनाई विदधाति तः ॥ तद्वोकपालास्तवापी
दध्यास्यादिषु कुर्वते ॥ ४३ ॥ चमरेऽो दक्षिणात्येऽजनाड्युत्सव सृजेत् ॥ तद्वाप्यंत
र्दधिमुखेष्वस्य दिग्पतय पुनः ॥ ४४ ॥ पश्चिमेऽजनशैलेषु बलीऽ कुरुते महः ॥ तदि
ग्पालान् तद्वाप्यंतर्नागदधिमुखादिषु ॥ ४५ ॥ वर्षदीपदिनारच्यानुपवासान् कुहू
तिथौ ॥ कुर्वन्नंदीश्वरोपास्त्यै श्रायसी श्रियमाश्रयेत् ॥ ४६ ॥ नक्त्या चैत्यानि वदा
रुस्तत्तोत्रस्तुतिपाठनाक् ॥ नंदीश्वरमुपासीनोऽनुपूर्वाहस्तरेत्तरा ॥ ४७ ॥ प्राय पू
र्वाचार्य ग्रथितैरेवायमाचितः श्लोकैः ॥ श्रीनंदीश्वरकटपो लिखित इति श्रीजिन
प्रनाचार्यैः ॥ ४८ ॥ इति श्रीजिनप्रनाचार्यविरचितनदीश्वरकटप समाप्तः ॥

॥ अथ श्रीशारदास्तवनप्रारंभः ॥

वाग्देवते नकिमतां स्वशक्तिकलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ बोधं विशुद्धं जवती
विधत्ता कलापवित्रासितविग्रहा मे ॥ १ ॥ अर्कप्रवीणाकलहंसपत्राकृतस्मरेणानमतां
निहतु ॥ अर्कप्रवीणा कलहंसपत्रा सरस्वती शश्वदपोहता ॥ २ ॥ ब्राह्मी विजे

पीष्ट विनिष्कुटप्रनावदाता धनगर्जितस्य ॥ स्वरेण जैत्री कृतुना स्वकीयप्रजा
वदाता धनगर्जितस्य ॥ ३ ॥ मुक्ताक्षमालालसदौपधीशाऽनिशुज्वला जाति करे त्व
दीये ॥ मुक्ताक्षमालालसदौपधीशा यां प्रेक्ष्य चेजे मुनयोपि हर्ष ॥ ४ ॥ ज्ञानं
प्रदातु प्रवणा ममातिशया लुनाना नवपातकानि ॥ त्वं नेमुपां नारति, पुढरीक
शयालुनानानवपातकानि ॥ ५ ॥ प्रौढप्रजावा समपुस्तके न ध्याता सि थेनां वि विरा
जिहस्ता ॥ प्रौढप्रजावा समपुस्तकेन विद्या सुधापूरमदूरङ्खा ॥ ६ ॥ तुभ्यं प्र
णाम क्रियते नयेन मरालयेन प्रमदेन मात ॥ कीर्तिप्रतापी सुवि तम्य नम्रमरालयेन
प्रमदेन मात ॥ ७ ॥ रुच्यारविद्वज्रमदं करोति वेलं यदीवोर्चति तेऽहियुग्म ॥ रु
च्यारवि द्वज्रमदं करोति स स्वस्थ गोष्ठी विदुषां प्रविश्य ॥ ८ ॥ पादप्रसादात्तव रू
पसंपत् लेखानिरामोदितमानवेश ॥ नवेन्नर सूक्तिनिरव चित्रोद्धेखानिरासीदि
तमानवेशः ॥ ९ ॥ सिताङ्गुका ते नयनानिरामा मूर्ति समाराध्य नवेन्मनुष्य ॥
सिताङ्गुकांते नयनानिरामांथकारसूर्यः क्षितिपावतस ॥ १० ॥ येन स्थित त्वामनु
सर्वतीर्थैः सजाजिता मानतमस्तकेन ॥ दुर्वादिनां निर्दलित नरैर्दसनाजितामानत
मस्तकेन ॥ ११ ॥ सर्वज्ञ वक्रवरतामरसांकलीनामाली धनी प्रणयमन्थरया दृशै
व ॥ सर्वज्ञवक्रवरतामरसांकलीना प्रीणातु विश्रुतयशा श्रुतदेवता न ॥ १२ ॥
क्लृप्तस्तुतिर्निबिडनक्तिजमत्वष्टकैर्गुणैर्गिरामिति गिरामधिदेवता सा ॥ वालोऽनुकथ्य इ
ति रोपयतु प्रसादस्मेरां दृशं मयि जिनप्रनस्रिवर्णा ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रनस्रि
कृतश्रीशारदास्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजिनसिंहसूरिस्तवनप्रारंभ ॥

प्रभुः प्रदद्यान्मुनिपक्षिपंकेनांगारिरागोपचिति सदान ॥ समुद्रहन् श्रीजिनसिंह
सूरिर्नांगारिरागोपचिति सदा न ॥ १ ॥ कव्याण गोत्रायितमोहरेणी चमानिलेन
स्थिरतागुणेन ॥ कव्याणगोत्रायि तमोहरेणौन्नत्यं त्वयैवार्हतशासनस्य ॥ २ ॥ स्वा
मिन् मनोन्वेति न ते मृगाक्षी मनोजवाना चतुरगमानां ॥ वोयेन कृद्दीर्ने कुलं गजा
ना मनोजवानां च तुरगमानां ॥ ३ ॥ कदर्पकातारविनावसूना प्राप्ते त्वयीगान्यमृ
पिं तप श्री ॥ कदर्पकातारविनावसूनां निर्धिगुणानां सुवि यत्त्वमेव ॥ ४ ॥ ज
गज्जनांनोजवने गुणौघवक्रारविदं नविना रुतोह ॥ वदे त्वदीयं सकलोलुपस्य व
क्रारविदं नविनारुतोहं ॥ ५ ॥ सर्व कषायानलमेघवारिमोहाय सूक्तैर्गुणैः त विजेतु ॥ स
र्व कषायानलमेघवारिवृत्तं स्मर श्रीजिनसिंहसूरे ॥ ६ ॥ मुदेन कस्यास्तु धुरि स्थि

ता ते सरस्वती कृद्वशीकराणा ॥ माधुर्यशैल्याङ्गयिनी तरिर्जी सरस्वती कृद्वशीकराणा ॥ ७ ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्यानवितावागमृत श्रवोन्म्या ॥ सदोदिताबोधमपूरुषा अप्युपाशमस्तेन मुनीषु तेर्पा ॥ ८ ॥ व्यामोहबाणासुरदर्पमाथ पद्मावरो दीर्णतमोवितान ॥ त्वमेधि सन्मंत्रजपाजिराऽपद्मावरो दीर्णतमोवितान ॥ ९ ॥ योगेन धीरोचित माननीय श्रियस्तवोचे शशिनोपमानं ॥ योगेन धीरोचित माननीय प्रख्यातमूर्ख तमुदाहराम ॥ १० ॥ स्मराद्युगानां हृदि मेगिमर्माविधामरेशास्त्र निधेहितानि ॥ तत्त्वानि सूरिऽमदांहिजेदविधाऽमरेशाऽस्त्रनिधे हितानि ॥ ११ ॥ जिनप्रजाचार्यमनासमानावबोधमव्या कविमात्मशिष्यं ॥ जिनप्रजा चार्यमनासमाना प्रजो स्फुरत्वस्य तव प्रसादात् ॥ १२ ॥ श्रीमङ्गिनेश्वरयतीश्वरपादपद्मशृंगारजृंगकरणिजिनसिंहसूरि ॥ इत्थं स्तुतोऽमु-यमकै शमकैरवेडुरानदकदलनडुर्लजितो नतानां ॥ १३ ॥ इति श्रीजिनप्रजसूरिरुत्तयमकस्तवकितश्रीजिनसिंहसूरिस्तवनं समाप्तं ॥

॥ अथ श्रीपंचनमस्कृतिस्तवनप्रारंभ ॥

प्रतिष्ठित तम पारे पारेवाग्वर्णिवेनव ॥ प्रपंच वेदस पंच नमस्कारमजिपुम- ॥ १ ॥ अहो पंचनमस्कार कोप्युदारो जगत्सु य- ॥ सपदोऽष्टौ स्वयं धत्ते दत्तेऽनता स्तुता सता ॥ २ ॥ दत्तेऽनुकूलएवान्यो भुक्तिमात्रमपि प्रभु ॥ एष पंचनमस्कार प्रातिलोभ्येपि भुक्तिद- ॥ ३ ॥ नमस्कारनरेऽस्य किमपि प्राजव स्तुम ॥ यदीयफुल्लतेनापि विड्वति द्विष कृणात् ॥ ४ ॥ सिद्धयोप्यणिमाद्यास्ता नमस्कारमधिष्ठिता ॥ अष्टापष्टधृक्करात्मपि यदसौ प्रणवेऽविशत् ॥ ५ ॥ शिरःकादिधियाधीरे स्वागदेशनिवेशिता ॥ नमस्कृतेर्नवपदी कटरे वज्रपजर ॥ ६ ॥ वर्ण्यता श्रीनमस्कारान् कार्मण किमतोधिकं ॥ यत्संप्रयोगत पाञ्चुरपि सवनयेङ्गगत् ॥ ७ ॥ नमस्कार नुम सिद्ध यत्पदस्पर्शपूतया ॥ पद्माब्जादितसर्वांग शांतिमासादयेऽऽवरी ॥ ८ ॥ नववर्णी नमस्कृत्या कृती प्रतिपदं जपन् ॥ विधत्ते विविधानिघ्नविघ्नावग्रहनिग्रह ॥ ९ ॥ कर्णिका पृदलाढये हृत्पुडरीके निवेश्य य ॥ ध्यायेत्पंचनमस्कार संसार स तरेत्तरां ॥ १० ॥ अष्टौ कोष्ठे पदेष्वस्य वर्णानालिख्य तावत ॥ कुड्यादावर्चयन् सम्यगेति शांतेर्निशांतता ॥ ११ ॥ आद्याह्वराण्यपीष्टार्थसिधौ स्यु परमेष्ठिना ॥ बिडुरप्यामृत किन नाशयेद्विषविक्रिया ॥ १२ ॥ करागुलीषु विन्यस्याहंदादीन् ध्यानमानयन् ॥ प्रत्यूहपन्नगव्यूहव्यपोहे वैनतेयति ॥ १३ ॥ गुरुन् पंच क्रमात् ध्यायन् मुड्या परमेष्ठिना ॥ गूढप्ररूढ मचिरात् कर्मप्रांथं विमोक्षयेत् ॥ १४ ॥ षोडशाक्षरगान् श्रद्धापरम. परमेष्ठिन- ॥ प्राणी प्रणि

दधानोऽप्यौपवस्तुफलमेयते ॥ १५ ॥ विद्युङ्गलाग्निनूपाजव्यालचौरारिमरिज ॥
नयं वचयते पच नमस्कारस्य संस्मरन् ॥ १६ ॥ आराध्य विविक्तपंच नमस्कारमु
दारधीः ॥ लक्ष्मजापेन पापेन मुक्तमार्हत्यमश्रुते ॥ १७ ॥ ऐहिक फलमीप्सनामष्ट
कर्मप्रसाधिनी ॥ मुक्त्यर्थिनां च स्यादेवैवाष्टकर्मनिपेधिनी ॥ १८ ॥ विपदामजि
चारस्योपादानस्याखिलश्रिया ॥ स्मर्ता नमस्कृते. स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
चतुर्दशानां पूर्वाणामेवैवोपनिषत्परा ॥ आद्या सकलविद्यानां बीजाना प्रकृति
परा ॥ २० ॥ इयं पथ्योदनं पथ्यं परलोकाध्वयायिना ॥ परमास्त्रं नृणां मोहराज
पुद्गाय सङ्गतां ॥ २१ ॥ प्राणी प्राणप्रयाणस्य हृष्टे ध्यायन्नमस्क्रियां ॥ जनते सु
गतिं नैकान् पाप्मन. कृतपूर्व्यपि ॥ २२ ॥ नमस्कृति रूपावितै ओत्रयो प्राजुती
रुता ॥ स्त्रीरुत्य पुण्यसध्यंचस्तियेचोपि ययुर्विव ॥ २३ ॥ त्रिदंढिनं निगृह्याऽस्तिय
ष्टिना श्रेष्ठिनदनं ॥ नमस्कारस्य महसाऽसाधय त्वर्णपूरुषं ॥ २४ ॥ स्मृत्वा पंच
नमस्कारं प्रविष्टायास्तमोगृहं ॥ घटन्यस्तो महासत्या पन्नग पुष्पमाव्यनूत ॥ २५ ॥
नमस्कारेण सबोध्य मातुलिगवनामर ॥ प्राणत्राण स्वपरयोर्व्यधत् आऽपुंगव ॥
२६ ॥ यद्गता हुंडिक प्रापत् सुकुल चडपिगल ॥ इतस्तादृक् गुणस्फीति सुदर्श
न सुदर्शने ॥ २७ ॥ एष माता पिता स्वामी गुरुर्नेत्रं निपक् सखा- ॥ प्राणत्राण
गतिर्दीप. शान्ति पुष्टिर्महम्मह ॥ २८ ॥ निधय संनिधौ कामधेनुरप्यनुगामिका ॥
नूतुतो नृतकास्तस्य यस्य नैप हृदो हिस्क् ॥ २९ ॥ नास्येयत्तां प्रजावाणा क्रमवर्ति
तया गिरा ॥ मितायुष्टाश्च सर्वोपि न्यक्षेण जणितु क्लम ॥ ३० ॥ सर्वावस्थोचित
सर्वश्रुतसार सनातनं ॥ परमेष्ठिमहामंत्रं जकितत्रमुपास्महे ॥ ३१ ॥ उच्चैर्योजन
लक्ष्मानविदितो विव्रत्सुवर्णात्मतां नव्यानंदनजडशालमहिमा रोचिस्तूलाचि
त ॥ अस्तु श्रीजिनगेहजास्वररुचिस्थानं लसन्निर्जर सोय व. परमेष्ठिपंचकनम
स्कार सुमेरु श्रिये ॥ ३२ ॥ साम्रायावयवां जिनप्रनगुरुयां सत्रयामासिवान् दि
व्या पचनमस्कृतिस्तुतिमिमामानदनंदनमना. ॥ यस्तैपाचति कंठसीमनि सदा मुक्ता
लताविभ्रम त मुंचत्यचिरेण विघ्ननिचया. श्लिष्यति च श्रीनरा ॥ ३३ ॥ इति
श्रीपचनमस्कृतिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीवर्द्धमान परिपूरितनम्रकाम चामीकरप्रज जिनप्रजसूरिरेतं ॥ सोसूयते त
व जगज्जनहर्षवर्षदीपोत्सवस्तबलव यमकावदात ॥ १ ॥ श्रितास्त्वा कमलाह

म्यं कटपपाद पयोजये ॥ करी तान् प्रति विश्वैककटपपादपयोजये ॥ १ ॥ क
 स्ते नति न सद्बोप्रसिधुरारातिलक्षणे ॥ रके च तुल्यचित्ताय सिंधुरारातिलक्षणे
 ॥ ३ ॥ हिलेश देह दग्गे त्वां शिवगंकार्सिके विद ॥ नान्यतीर्थ्या यत्र लुता शिवशका
 र्सिकेविद ॥ ४ ॥ रुद्रान्यपवर्णानामादान दीपाजिका सता ॥ कोटि परा यत्र तेऽनू
 दानदी पालिका सता ॥ ५ ॥ कुट्टशा शुश्रुवे तेऽत्यदेशनाशितदर्पका ॥ धन्यैरेवेश वैरा
 ग्यदेशनाशितदर्पका ॥ ६ ॥ त्वन्मुक्त्याऽसीचमो हंतु तरसा ठ्क पावनी ॥ पू पापा
 पापपद्माऽत्पेतरसादह्मपाऽवनी ॥ ७ ॥ त्वत्सेवायां हृषीकेजहस्तिपाऽलस्यहीनता ॥
 कैर्न नाम तदा राज्ञो हस्तिपालस्य हीनता ॥ ८ ॥ दधानाऽधोरोधूक्तस्वातिरेकाविराज
 ता ॥ रुद्रेषु जात त्वन्मोहो स्वातिरेका विराजता ॥ ९ ॥ त्वन्निर्याणेन करण ना
 गसङ्गमरजयत् ॥ एनासि जगवन् क ना नागसङ्गमरजायत् ॥ १० ॥ मूर्धगित
 स्पेडियार्थममता विषपानत ॥ नाथोपचर्या कुर्यास्त्व मम ताविषपानत ॥ ११ ॥
 तावक या पिबत्युच्चै रमायाननसारस ॥ दृष्टिर्विदति सौरस्य रमाया न न सारसं
 ॥ १२ ॥ स्तूयासमन्वहमह जवत पृथिव्या सिद्धार्यनदनयशोनिमतं समस्या ॥
 सिद्धार्यनदनयशोनि मत समस्या सर्वश्रिया जिन निज हृदि रोप्यता मे ॥ १३ ॥
 इति श्री जिनप्रचक्षरिविरचितश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीआदिजिनादिस्तवनप्रारंभ ॥

प्रणम्यादिजिन प्राणी मरुदेवागजायते ॥ हरणे पापरेणूना मरुदेवां ग जायते
 ॥ १ ॥ गर्वमैदवमब्जावमाननम्यप्रनोरुण ॥ सौदर्येणाजितस्वर माननस्य प्रनोरु
 ण ॥ २ ॥ मोहस्यानापतत्वाण शनवेश मिता रये ॥ यस्मै विश्व नमश्चक्रे श
 नवे शमितारये ॥ ३ ॥ मुवे ऽजिनंदन सूतो राजसवरदेहत ॥ यत्पादाब्जे नृणा
 नाव राजस वरदे हत ॥ ४ ॥ दु स्थाना सुमते दौस्थ्यं साध्वसागदवालयन ॥
 ध्यायस्त्वा च स नीरोग साध्वसागद वालन ॥ ५ ॥ क पद्मप्रज शक्तीस्ते प्रजावद
 मिता हिता ॥ सख्यातुमीष्टे चडार्कप्रजावदमिता हिता ॥ ६ ॥ मोहराज सुपार्थ
 त्व नुतमायामलोलुप ॥ जकी तेऽत कोस्तु विद्वानुतमायामलोलुप ॥ ७ ॥
 तव चऽप्रनोत्पन्नमहसे नरुमेनत ॥ न सेवाविरहं सोढुं महसेनरुमेनत ॥ ८ ॥
 मयि विव्रततुं चऽजनावलहप्रनोदया ॥ तन्यास्त्व सुविधे सर्वजावलह प्रनो दया
 ॥ ९ ॥ शीतलामुं श्रियोधाम्ना रविकटपमनामया ॥ त्वा प्रत्यात्मा कृतो नर्तरवि
 कटपमना मया ॥ १० ॥ त्वन्मते रमते श्रेयन् कमलायतनेत्र या ॥ सा धीप्रिया
 मेऽन्तु कृत कमलायतनेत्रया ॥ ११ ॥ वासुपूज्य सविज्ञास्त बंधूकारुण्ययोगत ॥

शरण त्वक्रमौ विश्वव्यूकारुण्ययोगतः ॥ १२ ॥ श्रेयसं शरण नव्य त्व गङ्गा
विमलंरुते ॥ त्वदि देहि च नक्त्यादिकृत्व गङ्गाविमलंरुते ॥ १३ ॥ यः ख्यातस्त्रि
जगत्कार्यं सदानुतनयोऽनिशं ॥ हंत्वर्कवन्मोहमयीं सदानुतनयोनिशं ॥ १४ ॥
त्वन्पादाङ्गेऽलिनो ह्यर्था मलं पटतां पदं ॥ शांते मोहं जिन मन्ये दमलंपटता
पदं ॥ १५ ॥ सुश्रीकुण्डं प्रतिप्रवृद्धा यमलार्जिन जंजना ॥ यास्तावीर्झरागोपयम
लार्जिनजंजना ॥ १६ ॥ सोढुं समर्था नूद्यस्य नतमामवनिर्वलं ॥ सौरत्वमर्हच्च
क्रीडन्त मामव निर्वलं ॥ १७ ॥ शक्तिं जवाब्धेरुद्धर्तुं मतिमल्लीनदेहि न ॥ पुण्य
धातर्जने नक्तिर्येतिमल्लीन देहि न ॥ १८ ॥ यस्या विलासास्त्रेलोक्य पद्मानंदनजा
नव ॥ मा तु सुव्रत सा शक्या पद्मानंदनजा न व ॥ १९ ॥ यत्र नाहिदृष्टी ते वा न
मे रुचिरकोमला ॥ तत्र राजेप्यनीताना नमेरुचिरकोमला ॥ २० ॥ नेमे नमस्ते
दोषज्ञ रंजन प्रजविभवे ॥ कर्मासुग्वधायाश्चैरंजनप्रजविभवे ॥ २१ ॥ तापाग्नी
छुहुवे पार्थ जवता पंचसायक ॥ श्रितोऽतस्त्वं जनो मोहजवतार्प च सायक ॥
२२ ॥ नाऽनुन्यं कामसांख्याय लोकनेतरणीयता ॥ तेन वीर जगत्कर्मांलोकने त
रणीयते ॥ २३ ॥ तवार्हन् पंचकट्याणी दया लोकामदायिन ॥ पायास्त्रिजगते दत्तो
दयालो कामदायिन ॥ २४ ॥ त्रातु जीववीधा संविदद्वा मानव तामिता ॥ जिने
झा पातु करुणा दद्वा मानवतामिता ॥ २५ ॥ यदाराध्यति गीर्वाणव्रजाऽनयदशा
सनं ॥ तत् प्रज्ञा शरण नका व्रजानयदशासनं ॥ २६ ॥ यस्या नेशजिग्रा जैन्या सुत
रामधवासना ॥ हंत्वापदः सुसंधम्यासुतरा मधवासना ॥ २७ ॥ लक्ष्म्यारुष्टिकरं जिनेऽ
मनर्थं जज्ञवलीमंदिर वदे तस्य गिर नतत्रमतम. सूर्यं विद्या कारण ॥ सार्वीयप्रथित
प्रजावमखिलारिष्टाघहानिप्रदं दंनव्यालसृणि वरेण्यसमय रगजुण बोधिदं ॥ २८ ॥
इति श्रीयमकमुक्त आदिजिनादिस्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीपार्थप्रातिहार्यस्तवनप्रारंभ ॥

त्वां विनुत्य महिमश्रियामह पद्मगाकमठदर्पकोपिण ॥ स्वा पुनामि किमपीनर
हितापन्नगा कमठदर्पकोपिण ॥ १ ॥ कोनुरज्यति देशनौकसि झगशोकतरुणा वि
नासिते ॥ रत्नहेमस्चिनि हितोद्धसझगशोकतरुणाविनासिते ॥ २ ॥ देहदीयिति
तिरस्त्रुतो व्यत्तारजा सुमनस सदानवा ॥ देशना चुवि किरिति ते स्फुरत्स्वाग्ना.
सुमनसः सदानवा ॥ ३ ॥ तादृश श्रवणतस्तवोत्तमा कारकाय वरदेशनाध्वने ॥
प्रस्थित. कऽव पाप्मनां निराकारकायवरदेशनाध्वने ॥ ४ ॥ नाकिनायकपुगेन सादर
चामरविपदनाग वीज्यते ॥ त्व न कर्नेवसुखायमुक्तये चामरविपदनागवीज्यते ॥ ५ ॥

वीक्षितुर्नयनयोर्निराकृता शसुजासुरमणीपजावत ॥ आतनोति कृतसिंहविष्टर शस
 नासुर मणीपजावत ॥ ६ ॥ इष्टरर्पयति कीर्तिशुचिता शातजावलयमर्ममोहद ॥
 दीप्यमानमनुमौलि तावक शातजावलयमर्ममोहद ॥ ७ ॥ व्योम्नि गर्जि निनद पु
 रस्तवामानवैरिमुदिरो महर्षिनि ॥ कैर्न कुञ्जिरव श्रुतस्तनौ मानवैरिमुदि रोमहर्षि
 नि ॥ ८ ॥ गोमुपीष्ट कुपथानि मौक्तिकन्यास ह्यरुचितानि चायितु ॥ त्रीणि ते
 जिन शितोत्पवारण न्यासह्यरुचितानिचायितु ॥ ९ ॥ प्रातिहार्यमहिमालयस्तव
 श्रीजिनप्रज विति स्तुतो मया ॥ पार्श्वकामितफलाय कटपतां कटपपादप इवेप
 नेमुपा ॥ १० ॥ इति जिनप्रजसूरिरुतश्रीपार्श्वप्रातिहार्यस्तवन सपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीकल्याणपचकस्तवनप्रारंभः ॥

निजिपलोकायित नूतल श्रिया नयन्मुद नैरयिकानपि कृण ॥ त्रिलोकलोकस्य
 रते प्रपचक जिनेऽ कल्याणकपचकं स्तुम ॥ १ ॥ निवेदित प्रीतिपरं पुरदरं श्रुतुर्द
 श स्वप्रविजावितोदय ॥ महानिधानागम चारुरर्हता तनोतु गर्जावतरोत्सव शिव
 ॥ २ ॥ कुकुकुमारीरुतसूतिसक्रिय सुपर्वसपादितमङ्गनकृण ॥ सृजतमुद्योतम
 यं जगत्रय जनुर्मह संस्तुमहे नवहृदं ॥ ३ ॥ सुरोपनीतं परिवत्सर धनैर्यथानिला
 पं परितोषितार्थिने ॥ जिनाधिपाना निखिलागिरिक्षिणे नमस्तपस्याप्रतिपत्तिपर्वणे
 ॥ ४ ॥ अमर्त्यनिर्वर्त्तितदेशनाऽवनीरुताश्रुत कैवलयेनवोद्भव ॥ अमदनादीरवपू
 रितावर करोतु जैनः शुभजनाजन जन ॥ ५ ॥ पुरदरकंदितसत्रमत्रमत्सुरोद्यमानि
 गितमुक्तिवद्वज्र ॥ जिनस्य निर्वाणदिन दिगंतरस्फुरत्तम सत्तमशर्मणेऽस्तु न ॥ ६
 महर्षयो नूतनवद्भविष्यताममुत्र कल्याणकपचकेऽर्हता ॥ विना विवेहान् दश कर्मनू
 मिषु स्मरति मासर्क्षितिधीन् सनातनान् ॥ ७ ॥ इत्याहृतस्त्रिभुवनप्रभुसत्क पचक
 व्याणवज्रकवच हृदि यो विजर्त्ति ॥ शस्त्राणि ते जिततराण्यपि मोहराज सौभाग्य
 नाग्ययुजि न प्रनवति तस्मिन् ॥ ८ ॥ इति श्रीकल्याणपचकस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ लक्षणप्रयोगमयश्रीवीरस्तवनप्रारंभः ॥

निस्तीर्णविस्तीर्णनवार्णव द्वैरुत्कर्णमाकर्णितवर्णवाद ॥ सुपर्णमहोहि दमे तु
 पर्ण श्रीपर्णवर्ण विनुवामि वीर ॥ १ ॥ यैर्व्याप्यता प्राप्यत तावकीनं क्रमावुज नाथ
 नमस्करोते ॥ ससारचक्रमणान्निगम्य गणम्य ते वृत्करण गृणति ॥ २ ॥ तुल्येपि ने
 त्राधृतवर्षिजावे कजंकपंकच्युतिसंयुतिन्या ॥ प्रधानगिष्टं वदन त्वदीय मन्यामहे
 ऽन्वाचयगिष्टमिन्द्र ॥ ३ ॥ द्विगोरिव त्वत्प्रणतम्य सख्या पूर्वा प्रवृत्तिर्न कुतीर्थिका

नां ॥ विनो बहुव्रीहिसमासवत्वमन्यार्थ एवोपदधासि वृत्ति ॥ ४ ॥ विनक्तिमुक्तं पुरु
 पैरसंख्यै. समाश्रितं धातुविकारहीनं ॥ अपूर्वमेतत्कटकृत्यनिष्ठाप्रधानमाख्यात
 मिन त्वदीय ॥ ५ ॥ यस्मिन्न संधिर्न च वर्णलोपो न संस्तुतिर्विग्रहकारकाणां ॥
 नवा विकटप कचन प्रयोगेष्वहो नव व्याकरणं तवेदं ॥ ६ ॥ ध्यात्वा हृदा त्वा फ
 लमेति नव्यो दृष्टापि साहान्न कृतीत्वनव्य. ॥ तत्सत्यमेतद्वहिरगतो यत् स्यादंतरं
 गोत्रविधिर्वलीयान् ॥ ७ ॥ एतावतैव प्रतिजाति विश्वविलक्षण वीर नवच्चरित्रं ॥
 जालेन युष्मत्पदसंप्रयोगेप्यलंजि लोकस्य यद्युत्तमत्वं ॥ ८ ॥ एकत्र धाताबुपस
 र्गपंचकप्रयोग इष्ट. कविजिर्निरतर ॥ त्वक्ष्यानधाताबुपसर्गविशति सुर प्रयोक्ता न
 कथं कुजक्षण ॥ ९ ॥ प्रनो महच्चित्रमिदं कदंबके कुतीर्थिकाणामपि कर्म धारये॥
 यन्मोहराजप्रधनेषु पुंवद्भावो न कश्चित् परिपोस्फुरीति ॥ १० ॥ शुद्धयोर्वरद नावकर्म
 णोर्दृश्यन् विकरणस्थिति पदे॥निर्विजक्ति समुदाहरन् पदं साधुलक्षणविचक्षणो न
 वान्॥ ११ ॥अनुपघातिनमेव किलागमं प्रणिगदंति जिनेश्वर शाब्दिका ॥असुमतामुपघा
 तकर स्पृशत् कथमिवागमतां स कृत परे ॥ १२ ॥योपादानं नश्यत पापपूगम्यासि व्या
 प्यं वदतेर्वासवाना॥आधार श्रीसंपदा संप्रदानं त्रैलोक्यस्य स्तोत्ररत्नोपदायाः ॥ १३ ॥
 वेदावद्य. करणमुशतां मोहवार्दि तरीतु कर्ता जातेर्दिरदरदनहेदशोनिर्येशोनि ॥
 नव्यानां यस्त्वमसि सुपथप्रस्थितो हेतुकर्ता तस्मै तुभ्यं जिन मम शिरो नम्रताकघ्नम
 स्तु ॥ १४ ॥ अंतस्थास्तव शासनस्य यशसां कुंदावदातत्विपां गहनंते भुवि संप्र
 सारणविधौ मर्त्या न तत्कीतुकं ॥ यत्ने नित्यमनामिनोपि कुगुरौ ध्रुवचदेवेषु च त्रा
 जते गुणवृद्धिजाजनतया ब्रूमस्तदल्यद्भुतं ॥ १५ ॥ तात त्रातरिदं नपुंसकमपि स्वातं
 मदीयं नवन्माहात्म्यस्तुतिसुंदरी प्रणयत पाणौ करोत्वेकदा ॥ तत्संश्लेषसुखानु
 नाववशतं क्लेब्य विधूय कृणात् तत्रोत्पादयिता ऽथ शाश्वतचिदानंदावहयं नदनं
 ॥ १६ ॥ इत्यंकारमिजारि लक्षणनर. सध्वक्षणप्रक्रियाचित्रं स्तोत्रमिदं विदंनहृदयो
 जिव्हाग्रजाग्रतमं ॥ कुर्वाणः स्मरबाणकुंठनकलानिष्पाततानर्तकी नाट्याचार्य
 जिनप्रजेष् पदवीसाम्राज्यमासादयेत् ॥ १७ ॥ ऽति श्रीजिनप्रज विरचितलक्षणप्र
 योगमयश्रीवीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीवीतरागस्तवनप्रारंभः ॥

जयंति पादा जिननायकस्य दोषापहा ध्वस्ततमोविकारा ॥ रवेरिवार्थ्यमतापका
 श्व न कौशिकक्षेशकरा खराश्च ॥ १ ॥ चाग्ज्ञानपूजानिरपायरूपाश्रितार एतेऽतिशया
 स्तवैव ॥ देवाधिदेवत्वमजिपुवतश्चतु कषायकृतये तु नाथ ॥ २ ॥ शुद्धप्रयोगस्तवसं

स्तवेन कृतार्थतामेति कृती कृतीश ॥ न वाच्यतां याति कदापि लोके यथा यथार्थस्तव
 काव्यकर्ता ॥ ३ ॥ त्वमेव चेष्टेतसि जागरूको जतोरसि श्रीजिनराजमह ॥ नवेन्न किं
 सखिजगन्महत् प्रपात्यते किं नहि मोहमह ॥ ४ ॥ त्वमेव देवस्त्रिविधेन येषां जगत्र
 यीवद्यपदो हि पादै ॥ धात्री पवित्रीक्रियते किमत्रचित्रं तदीयेस्त्रिजगत्पवित्रे ॥ ५ ॥
 उपाधियोगान्महतो लघुत्वं लघोरपि प्राज्यगुरुत्वमेव ॥ आदर्शके देव यथा द्विपस्य प्रदी
 पदीप्तौ तु तनूजत स्यात् ॥ ६ ॥ कश्चिज्जुणानां हि लवोपि लोके यो दृश्यते सोपि विजो
 प्रभाव ॥ अद्वैतकल्याणनिधेर्जिनेऽप्योविना पल्लविता न वृक्ष ॥ ७ ॥ नात पर देव
 जडत्वमत प्रत्यक्षलक्षणेपि नवान्नबुद्ध ॥ सर्वज्ञताप्यस्ति विजो न चान्या त्वमेव दे
 वो विदितो यदीह ॥ ८ ॥ विदति सर्वेऽप्यपरानधीशान् नतान्नतास्ते प्रवदति सर्वान् ॥
 जगज्जगन्नाथ यथास्थित हि त्व वेत्तिहि त्वातु न वेत्ति चित्रं ॥ ९ ॥ बहि स्थितं
 वेत्ति परस्वरूप न स्वस्थितं देव तव स्वरूपं ॥ चक्षुर्यथा पश्यति बाह्यरूपं न चात्मरू
 प तु कदापि लोके ॥ १० ॥ सदात्मविज्ञानविहीनधीर्जिने ज्ञायते नाथ विजो
 स्वरूप ॥ स्वशीर्षपश्चात्प्रविजागसम्यङ् निरीक्षणे कोपि न बाह्यहेतुः ॥ ११ ॥ मध्य
 स्थनावोपि जिन त्वयीह गुणकृते स्याज्जुणिनो नितातं ॥ यथाऽगुणप्रत्यय एवधातो
 कर्मण्यथो कोऽत्र विचारहेतुः ॥ १२ ॥ त्वज्जकिनावोप्ययथार्थ एव नवम्प्रणीतार्थ
 विपर्ययेण ॥ विधीयते सर्वहितोपसर्गवर्गेण धात्वर्थेऽवान्यथा हि ॥ १३ ॥ दो
 दूयते य स्वयमेव रागद्वेषादिलुंटाकनटैर्यथेष्ट ॥ सस्तूयते सोपि हि देवबुद्ध्या ह्वा
 महामोहविजृम्भितं तत् ॥ १४ ॥ अचिन्त्यमाहात्म्यनिधिं प्रसन्नं जगद्भरणं जगतीपि
 पूज्यं ॥ त्वमेव देव प्रविवेक्षित हि त्वा प्रकाशतेऽन्येन किमु प्रदीप ॥ १५ ॥ किम
 स्तिनास्ति विवेकपक्ष रागादिपक्षकृतिलब्धदह्ना ॥ ये श्रीजगन्नाथ जिनप्रजस्ते
 त्वामेव देव जिनमाश्रयति ॥ १६ ॥ इति श्रीवीतरागस्तवन समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनप्रारंभः ॥

देवैर्ये स्तुष्टवे तुष्टं सोमलाभितविग्रह ॥ दद्याच्चंद्रप्रज प्रीतिं सोमलाभितविग्रह
 ॥ १ ॥ येषां पूजानिधि कर्माजिनहृत्कमलालय ॥ ते जिना पातु वीजव्यजनहृत्
 कमलालय ॥ २ ॥ कृतीर्थेसायै न डरासद जोज्ञानिरजन ॥ श्रुत सेवेत मोहाग्नि
 सदजो ज्ञानिरंजन ॥ ३ ॥ पातु गीर्वा कृताविद्योपरमा कमलासना ॥ यत् प्रजो वा ज
 नेर्लेजे परमा कमलासना ॥ ४ ॥ इति श्रीचंद्रप्रजस्वामिस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपद्मदेवस्तवनप्रारंभः ॥

संस्कृतजापा.

निरवधिरुचिरज्ञानं दोषत्रयविजयिनं सतां ध्येयम् ॥ जगदवबोधनिबधनमादि
जिनेहं नवीमि मुदा ॥ १ ॥ कस्तवमिति द्विपोलं वदितु परितो गुणान् गुरुनिजो
पि ॥ चुलुकै प्रमिमासति वा कश्च जलं वरमनीरनिधे ॥ २ ॥ तदपि त्वन्नक्तिजर
प्रतरलितो वचिम तावकगुणाणुं ॥ चापलनुन्नो स्फुटमपि लपन् शिष्टुर्वा निरपवा
द ॥ ३ ॥ ज्ञानप्रदीपजमिव स्निग्धांजनमुपहितं चरणलक्ष्म्या ॥ सद्ग्यानदृगंजि
ताय चिकुरचयस्ते स यो रुरुचे ॥ ४ ॥

प्राकृतजापा.

तमकलिय सप्पखयमो,र मोरगद्धाहुते कलिम्मन्ति ॥ तुह सासणापिधं जे कुण
ति विविहे तव किलेसो ॥ ५ ॥ तज्जिय कल्लाणसिरि, पिदे वकल्लाणसिरिविलासणि
हं ॥ तुह वदे देहमहं विलसिरमोहपि ह्यमोहं ॥ ६ ॥ शुग्म ॥ तुह मुदरन्नासयला,
रविदलब्धी मरट्ठकुसलेण ॥ जं विजितु हिमरस्ती नियकंती निवहसुहडेहिं ॥ ७ ॥
असइं तमजि नवजर सुसिरिवं पडू ससंकोसो ॥ डुगं खुर इय धणपरि,हिदंनडं
परनिसेह्छा ॥ ८ ॥

मागधी जापा.

तुह युस्तिदैवनाव, स्तं गदपञ्जे शमयपथमचञ्जें ॥ ते यिए कुमदलक्षकशव,शि
मिश्राविस्टी पदवि नवे ॥ ९ ॥ तमवय्यवय्यिदमियं, आचिरिक्किद शुस्सु मोस्सकपुलम
गं ॥ काला चिट्ठामि हगे, हलिशनले पिस्किडुं धञ्जे ॥ १० ॥ केलीहलाहगुणहं,
हलिञ्जकशवस्टलायि किलणाह ॥ तुह अपुलनवत्तिलसं, वदामु हगे शजीजाह
॥ ११ ॥ संयण्णिदधञ्जकमले, ये पण्णालिदमहदपंकमले ॥ धिदपलमहिमशज्जवे,
ययडु नव शे शदा कोहे ॥ १२ ॥

पेशाची जापा.

विवुधान राचिज्ञानत,अनञ्ज सामञ्ज बुञ्ज तिसपञ्जं ॥ रंतून हितपके मे. कतसि
दीकुतुबिनी पनय ॥ १३ ॥ नत्तिनरातो दूरे चिट्ठति यो तुह रमियतेनेन ॥ कसटनरे
चरणसुधा विहितसिनातो न सो जोति ॥ १४ ॥ शुम्हातिसेवि तेदे अपुरवसुरपात
वे सतग्येवा॥कीरतिनो येन रत्ती स कयं वपते सुकतबीजं ॥ १५ ॥ नत्थून तुरितरिपुनो
नवव तिंठेतुमं मिमलरूपा ॥ विलसिर पमतब्बीजल, परकालितका इवापगता ॥ १६ ॥

चूलिका पैशाची

काठ सिनेहफलिता तुह वतन सेवते लमा अनखं॥हानून फकुरकुनं पोमं सक
लंकमपि च विशुं ॥ १४ ॥ चलथलमंटलपटिमा चिकुराली शोफते तवसयुके ॥ चल
नसिरितितसथेनू चरनायल तच्च नव तुवा ॥ १५ ॥ तुहंसकिलितटे फुल,ति मवख
नालिब मंचुकचलाची ॥ गतरुचकपोलतलरुचि,फासुर सोतामिनीतामा ॥ १६ ॥ लि
सफसुमकानाविल चनपरिहिन संखनीरवाहखटा ॥ पथस फुवि सबकला नयनी
ती तंसिया तुमए ॥ १७ ॥

शौरसेनी.

कुमद मकय्यनिदाण ताऽथ जवमाणविज्जहे जगव ॥ चिदाविदाव नय्ये, व नो
दि यावाणनाथ इमा ॥ ११ ॥ कहुय अलं हरिपदवि कहुय अलं वा महत्त विस
यसुहे ॥ खलु लहिय अपुरवपद पणइजण पाविदूण खलु ॥ १२ ॥ दवाड वि
रागमिदो पय्यत्तं एग उत्तरज्जेण ॥ नवरि तुह नत्तिपेथि माजिणरायं फुरड हि
दयम्मि ॥ १३ ॥ युग्मम् ॥ हीमाणहे जवादो चक्रिदोह अम्महे यदिछावो ॥ ए ता
यथ तायथ म ससेवगं सामिआ ततो ॥ १४ ॥

॥ समसंस्कृतम् ॥

हेमसरोरुहजासं कलिमलकमलातिमथहिमजास ॥ जवजयधूलिमहाबल ना
जेय जवतमजिवदे ॥ १५ ॥ तव चरणोनयजलरुह पालीसेवापरायणादेव ॥ विद
ति नराजिगणा वरसिद्धिरमामरदलय ॥ १६ ॥ महिमथर तमसमहिम, विमल वरधी
सरोरुहेविमल ॥ समयदयारससुगम चरण सेवे तवासुगम ॥ १७ ॥ तव नामधेय
चितावधरस्ता शुवि नरावली यत्ते ॥ संरुद्धारिनरामरज, दरमालिंगकेलिरसं ॥ १८ ॥

॥ अपभ्रंशजापा ॥

तव रेहइ अलिसामलि बिद्धउरावलि शुयपिठि ॥ निज्जियरिउवलमृणे डगं सुहडन
असिलठि ॥ १९ ॥ हड मिटिह विसहजठि, यावहुदिय जणववहार ॥ पइ कायहि
मुणियह, सुफरुसप्रिय करणपयार ॥ २० ॥ ताख महानवजलहिज, लिनरु निवडइ
हुडुरुत्ति ॥ जाखन पाखिय तुध प,हुसारुणनावजडति ॥ २१ ॥ सुकटु कह तिहु ता
सुय, इ कहत सुसजलजजम्मु ॥ दिविदिवि जीवाछुन कर,दि पइ बुत उजिणधम्मु
॥ २२ ॥ चूवे हि कुतिरियज, वयणू अवरुप्य रयइ विरुद्धा ॥ तं नेरसिवपमिय त, इ जिदेवु
प्रमाणेहि सुरिद्ध ॥ २३ ॥ इकासि तेहा जाव वि,णु बुडुपणमिय तुह पाय ॥ जुंजि ऊ

हि ता सुररहं करिविणु डक्तविधाय॥३४॥ मञ्ज कर्हतिहु जावरि, उ डडवड तण उद
वेक्कू ॥ सामिय सट्टलतेव, बु डुनहु चपइ परचक्कू ॥ ३५॥ जुत्तिवि किरिय नाणहरि, घ
यंमण मनसुद्धिजुगि ॥ कुकुनपडुवइ सिवनय, रि तुह सासणरहिलगि ॥३६॥ परि
कवि तुह तणु नूडहि, कंचणकांति रवन्न ॥ वियसहि महणयणुल्लम, तामइ नवडुह
तिन्न ॥ ३७ ॥

उत्तरपद्यस्याद्यन्तौ संस्कृतं १ समसंस्कृतं २ प्राकृतं ३ द्वितीये पेशाची
चूलिका पेशाचिके ॥ तार्तीयिके मांगधीशौरसेन्यौ ॥ तुर्ये अपभ्रंशः ॥

नायालीहयमंदयामयमलं नासं धरत पर राकालि पवलोतयं अखचयासतं क
मालाचितं ॥ धीजं लोअमहं ददावहकलं विनाहमायाजदं नाथा नीवुदरेसि वदउं
पइं साणडु सीसुल्लइं ॥ ३८ ॥

॥ कविनामगर्जचक्रं ॥

तं प्राप्नो रुचिष्टुभयोगरजसोन्मीजत्प्रतोपान्वितं शस्तः सौष्ठवनप्रमोहरवनः कंक
जहस्तञ्जवि ॥ रुच्या नास्करतिग्मसिद्धिरमणीसकृतज्ञावः पर रता ज्ञानरमाशमास्त
रुपमे तन्याः सुविद्यां चिर ॥ ३९ ॥ जगति विदितवान् यस्त्वत्कमाङ्गास्वरूपं तव शु
चिपदज्ञाव संस्तवादध्यवस्य ॥ रचयति निजकंगलंक्रियां स्तोत्रमेतद्भवति नवकरीणा
सिंहसौजीष्टज्झी. ॥ ४० ॥ इति श्रीजिनप्रज्ञसूरिविरचित अष्टनापात्मकं श्रीरूपज
देवस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीमहावीरस्तवनं ॥

चित्रं स्तोत्रे जिनं वीर चित्ररुञ्जित मुदा ॥

प्रतिलोमानुलोमाद्यै खड्गाद्यैश्चातिचारुचि. ॥ १ ॥

॥ प्रतिलोमानुलोमपाद ॥

वदे ऽमंददमं देवं यशमाय यमाशयः ॥ नायेनाघयनायेना पाकृता ममता कृपा ५

॥ अनुलोमप्रतिलोम ॥

दासतां तव जगारा नचेयाय मतामस ॥ समतामययाचेनरागानावततां सदा ॥३॥

॥ अर्धप्रतिलोमानुलोम ॥

वरदानवरादित्व त्वदिरावनदारव ॥ याज्यदेव जयान्यास सन्याय नवदेज्यया ॥४॥

॥ अर्धभ्रम ॥

श्रीद वीर विरेजत्व दमिताहू गताद्युन ॥ वीताहूमारजितारै रहु मा सद्वगवि ५

॥ मुरजवध ॥

गीरतारजतारद्वये धीरता स्थिरतारसा ॥ सारतारश्रुतावध्या सुरता जन तावकीध

॥ गोमूत्रिका ॥

ये पश्यन्ति तवेहास्यारविदं नकिंबंधुरा ॥ न पतन्ति नवे शस्यास्ते विदो जगवन्नरा ॥ ७ ॥

॥ सर्वतोन्नड ॥

नमासररसामान भारिताद्वृत्तारिमा ॥ साता म या यामतासा रक्ष्याममयाद्वर

॥ रथपदं ॥

तिर्यङ्नरसुराकीर्णा जासते ननते सजा ॥

त्वन्माहात्म्यात् कृतार्थं याश्रिता ततता श्रिया ॥ ८ ॥

॥ द्व्यक्षरपाद ॥

रैगोरांगोरुगीर्गंगा गौरीगुरुरोगरूक् ॥ गोरगा गाररोगारिरैरिरोरैरुहं गिरि ॥ ९ ॥

॥ एकाक्षरपाद ॥

जाजलाजोललीजालं ततताततितातते ॥ ममाममामममुमा ननानेनोननानन ॥ १० ॥

॥ एकाक्षर १लोक ॥

काकंकिकाकककौक केकाकोककेकिक ॥

कककाकुकाकौक ककु कौकाककाक ॥ ११ ॥

॥ असयोग ॥

मरुचूमौ तपक्ताविव चारुसरोवर ॥

कृतं कुरुतद्दीनानां सुजनं तव शासनं ॥ १२ ॥ युग्म ॥

॥ द्वान्यां खड्गसंदानितकं ॥

सारणि पुण्यवन्द्याया न्यायमौक्तिकशुक्तिका ॥ कामधेनुर्नयविदां बंधोद्घासन
जालसा ॥ १४ ॥ सार स्याद्वादमुद्रायास्त्रिपदी नवतोंऽजसा ॥ सा मेऽस्तु हवि कां
तेका खिप्तेन रहितेन सा ॥ १५ ॥

॥ मुसलं ॥

श्रीसिद्धार्यकुलव्योमदिवाकर निरजन ॥

कद्वतेकांतवा मतं तीर्थैकर तवाश्रिता ॥ १६ ॥

॥ त्रिशूलं ॥

श्रुता या त्वयि नव्याली धन्या धनेस्म चेतसा ॥

सामता तामसाकाममकासारगसागरं ॥ १७ ॥

॥ हलं ॥

त्रिशलाकुक्षिपाथोजराजहंस जगदिनो ॥

नोगास्तृणमिव त्यक्तास्त्वयामुक्ति दिदृक्षुः ॥ १८ ॥

॥ धनु ॥

सुरासुर नमस्तुभ्यं नमम्यति जिनोत्तम ॥

मनःप्रसादसंदर्भदलिता गुञ्जवासना ॥ १९ ॥

॥ शर ॥

कथं कर्तुं जनो मोहव्यपोहमहहहम ॥

मनसा सादर यस्त्वं न स्तौति तिमिरापर्ह ॥ २० ॥

॥ शक्ति ॥

बाढ्यो मरुशिरःकंपसंपत्प्रथितविक्रम ॥

मनोजानोकहव्याज मम स्वामी नवाञ्जव ॥ २१ ॥

॥ अष्ट दलकमलं ॥

मानितार्थक्रमामार रमामाकंद माधवः ॥

वधमार्गे ममाकास सकामाधी. प्रतानि मा ॥ २२ ॥

॥ षोडशदल कमलं ॥

वनंभ्या न धनस्वान ध्यानमौन कनकन ॥

ज्ञानस्थान जिनश्रीनधनमेनस्वन स्व नः ॥ २३ ॥

॥ स्तुत्यनामगर्ज बीजपूरं ॥

जय हेमवपुःश्रीक जगन्मोहापहारक ॥

जराद्विनी सिंहाक जन्मनीरधि नाविक ॥ २४ ॥

॥ दरा ॥

तुभ्यं नमोस्तुलनयस्थितिकाय श्रीतिवन्यासुपावक सुरस्तुत वीर नेतः ॥

विद्याल ताविपुलमडपहेमरूप कट्याणधीकरणदह नतेदमीन ॥ २५ ॥

॥ कविकाव्यनामांक चक्रं. ॥

नम्राकृत्यपथो जिनेश्वरवरो नव्याब्जमित्रः क्रियादिष्टं तत्त्वविगानदोपरहितैः सूक्तैः
श्रवस्तर्पणं जन्माचित्यसुखप्रदं सुरचितारिष्टहृद्यो व. सदा दाता शोचनवादिधी क
जलदं यामेक्षणः संविदा ॥ २६ ॥

॥ चामरवधः ॥

श्रीमक्षम समग्रविग्रह मया चित्रस्तवेनामुना नूतस्त्वं पुरुहूतपूजित विजो सद्यः
प्रसृद्येधिमे ॥ ख्यातज्ञातकुलावतस सकलत्रैलोक्यकलृप्तातर स्फारकूरतरज्वरस्मरज
र संरब्धरक्षारत. ॥ २७ ॥ इति श्रीमहावीरस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीजीरापक्षिपार्श्वस्तवनं ॥

जीरिकापुरपति सदैवत देवत परमह स्तुवे जिन ॥ यस्य नाम जगतो वशंकर
शंकर जपति मन्त्रवक्त्रं ॥ १ ॥ नाथ तच्च सुखेन्दुदर्शन दर्शनं च नयनामृतं
स्तुवे ॥ येन मेघुरिततापहारिणा हारिणा लसति पुण्यवारिधि ॥ २ ॥ विश्वविस्तृत
महाप्रज्ञाव ते जावतेज इह मातिनो युगे ॥ उज्जते दिनकरे हि नासुरे नासुरेश्वरपुर
स्य किं नवेत् ॥ ३ ॥ अर्जुनस्य नवता व्यनावि या नावियात्रिकजनेष्वचीतिद ॥
पश्यतोद्गरजृतापि सारसा सारसाधुनिचिता नवचरा ॥ ४ ॥ ग्राममात्रमपिजीरप
क्षिका पक्षिकाननसहोदरीव या ॥ त्वत्पदस्थितिबलेन साधुना साधुनायकपुरीवना
सते ॥ ५ ॥ त्वा नमत्यशिववार्धितारक तारककणसुमै प्रपूज्य य ॥ प्राप्य चिन्म
यमनेनसं पद संपदं स समुपैति शाश्वती ॥ ६ ॥ त्वत्पुरं प्रकुरुते प्रजावना जावना
जिन निधाय यो हृदि ॥ निश्चित स लज्जते न दुर्गती दुर्गतीर्णनवसागर प्रजो ॥ ७ ॥
यो दधाति हृदि तंऽन्धिपंकज पंकज मलमध करोति स. ॥ तप्तयेपि न नवति पा
श्वत पार्श्वतस्यतु नवोद्भवप्रमा. ॥ ८ ॥ त्वत्स्मृतेरपि जना निरामया रामया चरमया
निरामया ॥ योगिनीपूज नवति नूषिता नूषिता किल सुधाशनाश्च ॥ ९ ॥ त्वत्प्रण
तिलालसादर सादर दधति जातुनाध्वनिं ॥ यत्र याति ननु जानुजानवो जानवोद
य नमस्तु तत्र किं ॥ १० ॥ अंतरगरिपवोऽरुपापरा पापराशिहर पीडयन्ति मां ॥
सत्यपि त्वयि विजो कृपालये पालयेश शरणागतं तत ॥ ११ ॥ त्वन्मय जगति
यस्य मानस मानसयमनतस्य दुर्हरा ॥ तत्स्करानलपथ करेणवो रेणवो जिन न
वति तत्क्षणात् ॥ १२ ॥ देवशाखिमणिधेनुदेवता देव तावदिह वाञ्छितप्रदा ॥ या
वदेव तव धामनामज नाम जंतुमनसि प्रदीव्यति ॥ १३ ॥ ज्ञानिन जगदिन निरंजनं

रंजनं त्रिजगतः पुरातनं ॥ त्वां स्मरामि सकलं च निष्कलं निष्कलंकमचलं महाव-
लं ॥ १४ ॥ इदं यः प्रयतः स्तवीति सततं श्रीजीरपल्लीपुरीवासं पार्श्वजिनप्रभुं प्रकटित
प्रौढप्रतापोदयं ॥ सोवश्यं सुजगं नविष्णुरधिकं धर्मार्थकामामृतश्रीनि न्नीजिरिव
स्वयं गुणगणाश्लिष्टानिराश्लिष्यते ॥ १५ ॥ इति श्रीजीरपल्लीपार्श्वस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीफलवर्द्धिजिनपार्श्वस्तवनं ॥

सयलाहिवाहि लहर, समूहसंहरणचढपवमाणं ॥ फलवर्द्धिपासनाहं संशुणि
मो फणय षष्ठफलं ॥ १ ॥ विदुयासं विदुयासं, विदुयासं पञ्चमनिधुणति तुमं ॥ अम-
यरया अमयरया, अमयरया गुणस्त्वमवयण ॥ २ ॥ समणाणं समणाणं, समणा-
णं लंघितं फुरइ सत्ती ॥ विणयाण विणयाण, विणयाणदणजयाहि मुदे ॥ ३ ॥ अ-
हिरन्ना अहिरन्ना, अहिरन्ना विणियमंति कयपूया ॥ सवाही सवाही, सवाहीणा
तुह य नत्ता ॥ ४ ॥ गयवाहा गयवाहा, गयवाहा अरहियापइपसत्ते ॥ परमहिया
परमहिया, परमहिया सह न हुंति नरा ॥ ५ ॥ सववणा सववणा, सववणामयरि-
क हवति जणा ॥ सुहयगया सुहयगया, सुहयगया तुह पसाएण ॥ ६ ॥ कणयाउं
कणयाउं, कणयाउं रक्कसी तुमं नवण ॥ नववओ नववओ, नववओ रिद्धिसिरिया
णं ॥ ७ ॥ नाएण नाएण, नाएणं चियति लोहसुहुत्ति ॥ नयराई नयराई, नयरा-
ई सुगुणपोराण ॥ ८ ॥ फलवर्द्धि फलवर्द्धि, फलवर्द्धि वाइणा तुमे विहिया ॥ सन्न-
यरी सन्नयरी, सन्नयरीणतयाइजया ॥ ९ ॥ समणाली समणाली, समणाली णं
तहागमे धन्ना ॥ चरणरया चरणरया, चरणरया जाइचत्तिरी ॥ १० ॥ निदप्पहस्स
निद, प्पहस्स, निदप्पहस्स मोहदले ॥ रयणायर रयणायर, रयणायर गुहिर तुक्क
नमो ॥ ११ ॥ इत्थं थुवंति त्तिरिपास जगन्निवास सिगारहारफलवर्द्धिपुरीसिरीए ॥
बुद्धीपराकयजिणप्पहस्सरिवाणी थूयच्चमे वियर अंतररोगमुक्कं ॥ १२ ॥

॥ इति श्रीफलवर्द्धिपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीचंजप्रजस्वामिस्तवनं ॥

॥ संस्कृतं ॥

नमो महत्तेननरेंद्रतनूज जगज्जनलोचनचूगसरोज ॥ शरद्भवसोमसमद्युतिकाय
दयामय तुन्यमनंतसुखाय ॥ १ ॥ सुखीरुतसादरसेवकलक्ष विनिर्जितछर्जपचाव
विपक्ष ॥ सुरासुरवृंदनमस्कृत नद महोदय कल्पमहीरुहकंद ॥ २ ॥

॥ प्राकृतं ॥

जय निरसिय तिरुयणजंतु चंति जय मोहमहीरुहदलनदंति ॥ जयकुंदक

लियसमदंतयंति जयजय चदप्पहवदकंति ॥ ३ ॥ जय पण्यपाणिगणकप्परु
रक जय जगडिय अपयमकसयपक्क ॥ जय निम्मलकेवलनाणगेह, जयजयजिणि
द अप्पडिमदेह ॥ ४ ॥

॥ शौरसेनी ॥

विगदडहहेड मोहारिकेदूदयं दलिदगुरुडरिदमध विहिदकुमदकर्यं ॥
नाथतं नमदिजोसदटनदवत्सलंलहदिनिच्चदि गतिं सोट्टद निम्मलं ॥ ५ ॥

॥ मागधी ॥

असुलसुलविसलनलनाय सेविचपदे नमिल जय जतुतुदि दिन्नसिवपुलपदे ॥
चलनपुलनिलद सतालिसलसीलुदे, देहि महसामितंतालि सासदपदे ॥ ६ ॥

॥ पैशाचिकं ॥

तलिताखिलतोसतया सूतनं मदनानलनीजमनानगुणं ॥
नलिनारुणपाततलांनमते जिननो इधतं सशिव लजते ॥ ७ ॥

॥ चूलिका पैशाचिकं ॥

कलनालिकनातुलतप्पहलं चलनीकल चालुयशप्पसलं ॥
ललनाचनकीतकुनलुचिल चिनलावमहसमलामिचिलं ॥ ८ ॥

॥ अपभ्रंश ॥

सातयसुक्ख निहाणुनाहनदिछे जेहि तं पुन्नविहूणवजाणु निफलजम्भु तिहं
नरपसुह ॥ ९ ॥ निम्मल तुह मुहचडजे पटुपिक्खुइ पसरिसिंइयनिरुवमआणडु ति
ह मुनिसामी विप्फुरइ ॥ १० ॥

॥ द्वय समसंस्कृत ॥

हारिहारहरहासकुंदसुंदरदेहाजय केवलकमलाकेलिनिलय मंजुलगुणगणमय ॥
कमलारुणकरचरणचरणजरधरणधवल बलसिद्धिरमणिसंगमविलासलालसमलम
वदल ॥ ११ ॥ जवनवदवजलवाहविमलमगलकुलमदिर वामकामकरिकेलिहरण
हरिवरगुणबंधुर ॥ मदरगिरीगुरुसारसबलकलिनूरुहकुंजर देहिमहोदयमेव देव म
म केवलिकुंजर ॥ १२ ॥ इति जगदजिनदन जनहृदि चदन चडप्रज जिनचडवर ॥
पड्जापाणिपुत्त मम मगलयुतसिद्धिस्तुखानि विजो वित्तर ॥ १३ ॥

इति श्रीजिनप्रजसूरिरुतचडप्रजस्वामिसक्त पद्मजापास्तवनं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीवर्द्धमाननिर्वाणकल्याणकस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीसिद्धार्यनरेशवशकमलाशंगारचूडामणेर्यव्यानां धुरपोहमोहतिमिरप्रोक्तासने
 ऽहर्मणे ॥ कुर्वे किञ्चन काञ्चनोज्ज्वलरुचेर्निर्वाणकल्याणकस्तोत्रं गोत्रनिदर्चनीयचर
 णांनोजस्य वीरप्रनो ॥ १ ॥ प्राप्य देव शरदादिसप्तति शीतगौ पवनदेवतर्क्षणे ॥
 तामुपायत रसेन कार्तिकाऽभावसीनिशि शिवश्रियं नवान् ॥ २ ॥ हस्तिपालकन्
 पालपालिता पूर्न पूरयतु मन्मनःशुचा ॥ यत्र दर्शय चङ्मा नवानस्तमाप नवताप
 हा पुनः ॥ ३ ॥ कर्जदर्शनिशि दर्शितर्क्ष्यस्तत्रपुर्णखिलवर्णजाः प्रजाः ॥ त्वन्महोदयमही
 तयाऽधुनाऽप्युत्सवं विदधतेऽनुवत्सर ॥ ४ ॥ यैर्ध्वनिस्तव पपे श्रवःपुटं पोडशप्रहरवे
 शनाविधौ ॥ तान्निवेद्य धुरि धन्यताजुषां रेखया न खलु सुप्यतेऽन्यतः ॥ ५ ॥ पुण्यपाप
 फलपाकवर्णनामथ्यमथ्ययनपंकियुक्शतं ॥ व्याकृताः स्फुटमष्टपट्टकतिव्याकृतीश्च
 परिपट्टपुरस्तदा ॥ ६ ॥ जीवति त्वयि जिनैऽनूतिना त्वत्प्रणामविधिर्नगनीरुणा ॥ नून
 मेप्यत न देव केवलज्ञानसंपदनुरागजागपि ॥ ७ ॥ यदिधेयमुपदिश्य गौतम प्रैपि
 नक्तिनृदपि त्वयाऽन्यतः ॥ रोगिण कटुकजायुपानवज्ज्यायसेऽस्य चरुपे गुणाय तत्
 ॥ ८ ॥ त्वदिदृक्त्ववतरत्सुरावली या न देहमणिजूपणाशुनि ॥ सा कुदूरजनि र
 स्ततामसा पूर्णिमानिशमुपाहसदध्रुव ॥ ९ ॥ निर्वृते त्वयि विजोक्य विष्टपं ध्यातपूरपरि
 पूरितोदर ॥ रोदयंत इव रोदसी प्रतिशुद्धरेण रुरुड पुरदरा ॥ १० ॥ बन्दिवायुजलदेव
 रैः सुरैस्तैलपणिकरुतांगसंरुते ॥ नूतिमात्रमपि नूतिधाम ते ऽपस्पृशन् वत न तान् र
 जोऽस्पृशत् ॥ ११ ॥ नक्तितो महितुमीशवासवास्तावकीनहनुसंग्रहे व्यधु ॥ नूनमहविज
 याय तावकानुग्रहेण हनुमत्वमिष्व ॥ १२ ॥ कुग्रहा न तव जातु शासनं वीर बाधितुम
 जनविषम ॥ एकक स खलु नस्मकग्रहो बाधते नवडुपेक्षितस्तदा ॥ १३ ॥ जग्मुपि त्व
 यि शिव नराधिपास्तत्क्षणं गृहमणीनबोधयन् ॥ ये बहू कुनयकाननद्रुपस्त्वत्प्रताप
 शिखिन कणा इव ॥ १४ ॥ यत्र कश्चन मुनिस्त्वया समं युक्ति मयस्तिरैर्जनैरिव ॥
 ऽपमा समयनावलिंगिनां व्यंजितेन गुरुनिर्व्यपेक्षिता ॥ १५ ॥ प्रस्थिते त्वयि
 शिवाय तत्क्षणं संमुमूर्तुरधिष्ठि कुंथव ॥ ह्रुदजीवबहुलामतः पर सूचयंत इव
 नाविनीं मही ॥ १६ ॥ यत्र यत्र चरणौ त्वयाऽर्पितौ तत्तदास्पदमगादमापतां ॥ ए
 कया पुनरपापया पुरापापयाऽजनि सुरोक्तिनामतः ॥ १७ ॥ यत्र मुक्तिमगमः शम
 दुमावाप पापमुद्दिनार्कतापतत् ॥ प्रीतिमीति तरुंजजंजने नाग नागकरणं करो
 तु नः ॥ १८ ॥ यः पत्यशतधीस्तव वीरस्तोत्रमेतद्वधानसमेतः ॥ तत्रजावरिपुरा

जि रयश्रीनाजि न प्रजवति प्रबलापि ॥ १९ ॥ इति श्रीवर्धमाननिर्वाणकव्याण
कस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीअरिनाथस्तवनप्रारंभः ॥

जय शरदशकलदशह्यवदन जय हतजगदसह्मनमदमदन ॥ जय नतशमगतश
मनजकदन जयजगवदरपरमपदसदन ॥ १ ॥ गतमलकमलसकलकरचरण
जननमरणजवजयजरहरण ॥ रचय चरणरसनशबलस्वन मनवमसनवमरसरम
वचन ॥ २ ॥ नवरचनरतदशशतनयन नयवनजलदजलजदलनयन ॥ फलद
कलकलयजयकरयजन नमदशमपहरशममनजन ॥ ३ ॥ अमरफलदपदहर
पदकमल गजकरसरलसबलकरयमल ॥ जनयसनयमतनतजनसकल मतफ
लमपमलकलमलमकल ॥ ४ ॥ नयमयवचनपवनसमवमत परमतजलदपट
लमनसमत ॥ शमदमयमसमरसरमसमय जवपतनजजयमज मम शमय ॥ ५ ॥
धनरक्कनकशकलधनवरज मदकलकरणकलजजयशरज ॥ शरणदचरणनरकदर
शमन सदयमदधमफलजगजगमन ॥ ६ ॥ नतशतमखतमखलजनमदर ग
मयपरमपदमजयदसदर ॥ नवनवजववनजवदशमगम शकलनगजकलगलदन
वगम ॥ ७ ॥ तमचयमपनयतपमहतपन परसमयजरजहरपदजपन ॥ समज
नदमनकमनगजकरट वलनसवलतमहतमदचरट ॥ ८ ॥ मदनयनगमशरणन
रशरण गतरणसदवतरणवरकरण ॥ परसहचरसमरसजगदवन समवसरण
रमदहमहनवन ॥ ९ ॥ सततमचरचरजगदवगमक मननजनकथनतरतमशम
क ॥ परपदनगरगमनररणक मफलदशमसफलजपथजणक ॥ १० ॥ रसनर
लसदनलसनमदमन जवनपवनचरनरयतसमर ॥ दलयबहलमलमरवरवशत
मतरतनरशतगतपरवशत ॥ ११ ॥ कपटशकटजलशयसमनवक जनमवगमय
समयरसमवक ॥ गदगजरणफणधरदकदहन धनहरमरकजदरहरमहन ॥ १२ ॥
समतसतमहपरमतकलस गणधरणधरशमरसकलस ॥ जवदजवदपदलयलस
द्वम वनमवनमयसहनमहनवम ॥ १३ ॥ एव श्रीअरतीर्थराज तव यो ङ क
र्मरोगहृदि काम केवलवर्णसंस्तवसुधास्वादं विधत्ते सुधी ॥ श्रेयो वा न जरामर
त्वपदवीसौख्यानि बाह्यंतरा मित्राली जय सुंदर स नियतं शिश्रीयते मानव ॥ १४ ॥
इति केवलाक्षरमयं श्रीअरिनाथस्तवन संपूर्ण ॥

॥ શ્રીવીતરાગાય નમઃ ॥

॥ અર્થ શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત અધ્યાત્મમતપરીક્ષાપ્રારંભ ॥

॥ આર્યાં વૃત્તં ॥ પણમિય પાસજિણંદં, વંદિઅ સિરિવિજયદેવસૂ
રિંદં ॥ અશ્ણમયપરિસ્ક, જહ્વોહમિમં કરિસ્સામિ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા:- સર્વ કલ્યાણની સિદ્ધિને અર્થે, શ્રીપાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરીને, તથા સંપ્રતિ વિજયમાન તપાગચ્છાધિરાજ જે શ્રીવિજયદેવસૂરી તેમની વદના કરીને, પોતાના બોધને અનુસારે, આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષાનામનું પ્રકરણ હું કરું હું

ઉપોદ્ધાત:- કોઈ આશંકા કરે કે, શુદ્ધ તત્ત્વનો જે અંગીકાર તેને અધ્યાત્મ કહેઠે. તેમાં કોઈ વિવાદ નથી, ત્યારે પરીક્ષા તે શાની કરવી ? જે વસ્તુમાં સંદેહ પડે તેની પરીક્ષા કરાય છે, નિસ્સંદેહ વસ્તુની શી પરીક્ષા ! માટે આ અધ્યાત્મમત પરીક્ષાનામનું પ્રકરણ કરવાનું કોઈ પ્રયોજન ધીગામાં આવતું નથી તેને કહેઠે ॥૧॥

અશ્ણમં ણામાઈ, ચત્તિહં ચત્તિહા ય તવંતા ॥

તત્ત્વ ઇમે અપ્પુત્તિય, ણામેણણ્ણિઆ ણેઆ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા:- અધ્યાત્મના ચાર પ્રકાર છે. એક નામઅધ્યાત્મ, બીજો સ્થાપનાઅધ્યાત્મ, ત્રીજો ઇચ્છાઅધ્યાત્મ અને ચોથો નાવઅધ્યાત્મ. ચેતન તથા અચેતન એ બેમાંની કોઈ પણ વસ્તુનું અધ્યાત્મ એવું નામ રાખેલું હોય તે નામઅધ્યાત્મ, અધ્યાત્મવત્ત યતિના આકારનું ચિત્ર કહાડ્યું હોય તે સ્થાપનાઅધ્યાત્મ, અને જેથ કી નાવઅધ્યાત્મ વત્પન્ન થાય, જેવા કે, પ્રતિમાદર્શન, સંકુરુસેવા, અને અધ્યાત્મશાસ્ત્રાન્યાસ એ ત્રણે નાવાધ્યાત્મના કારણ છે, માટે તે ઇચ્છાઅધ્યાત્મ, તથા આત્માના જે શુદ્ધ પરિણામતે નાવ અધ્યાત્મ કહિયે તેમ અધ્યાત્મીના પણ પૂર્વોક્ત રીતે ચાર પ્રકાર છે તેઓમાં ઇહાં જેઓના મતનો વિચાર કર્તવ્ય છે, તે નામઅધ્યાત્મ વત્ત છે. તેઓના મતની આશંકાનું નિવારણ કરવું, તે આ ગ્રંથનું પ્રયોજન છે. ॥૨॥

ઉ૦:- પૂર્વોક્ત ચાર પ્રકારના અધ્યાત્મમાનો નાવઅધ્યાત્મ મોહનું કારણ છે. માટે તેનું વિશેષકરી સ્વરૂપ કહેઠે.-

જા સ્વલુ સહાવસિદ્ધા, કિરિઆ અપ્પાણમેવ અદ્ધિગિવ ॥

નણ્ણ પરમજ્ઞપ્પં, સા ઢંસણ નાણ ચરણઢા ॥ ૩ ॥

વ્યા૦ - જહ્વાશુધી કપાય તથા ઇંદ્રિયને વશ થયોથકો સંતારનેવિષે આત્મા

ફરે છે, તદ્વાચુધી આત્માનેવિપે કર્મનો અધિકાર છે, સ્વત આત્માનો અધિકાર નથી. કેમકે, આત્મસ્વનાવનું આહ્વાદન થાણુ છે જેમ મલદ્વ્યના યોગે સુવર્ણ નુ આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી તેમ કર્મના યોગે આત્માનું આહ્વાદન થઈ જાય છે, તેથી તેનો જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, તથા અમૂર્તતા વિ સ્વનાવ પ્રગટ થઈ શકતો નથી અને નામકર્મ તે આત્મસ્વનાવને પલટાવીને નર, તિર્યચ, નારકી, તથા દેવતાપ્રમુખના પર્યાયરૂપ પોતાના સ્વનાવને પ્રગટકરે છે જેમ તીવ્ર અગ્નિમા સુવર્ણને નારણ્યથી તે મલ જ્યારે બલી જાય ત્યારે સુવર્ણ નો શુદ્ધતાદિસ્વનાવ પ્રગટ થાય છે તેમ શુનપરિણામ પૂર્વક તપશ્ચર્યાપ્રમુખ થ કી જ્યારે કર્મોનો ક્રય થઈ જાય છે, ત્યારે આત્માનો જ્ઞાનાદિરૂપ સ્વનાવ પ્રગટ થાય છે એટલે કર્મનો અધિકાર ટલીને સ્વત આત્માનો અધિકાર પ્રવર્તે છે, એ અધિકારની જે ક્રિયા તેને નાવઅધ્યાત્મ કહિયે તે આત્મ જ્ઞાનરૂપ એક વસ્તુ હો વાથી બોધરૂપ છે માટે જ્ઞાન કહિયે, તેમજ રુચિરૂપ હોવાથી સમ્યક્ દર્શન ક હિયે, તથા પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનિરોધરૂપ હોવાથી ચારિત્ર કહિયે યત “આ ત્માનમાત્મનોવેત્તિ, મોહત્યાગાયઅત્મનિ॥ તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્ઞાનં તત્ત્વ દર્શનં ”

૩૦ કોઈ આશકા કરે કે, નાવાધ્યાત્મ તથા શુદ્ધોપયોગ એ બે શબ્દોનો અર્થ એક છે જેમ ઝપાધિરહિત સ્ફટિકનો નિર્મલ સ્વનાવ છે તેમ પરદ્વ્યસંગરહિ ત જીવનો નિર્મલ સ્વનાવ છે તેનેજ શુદ્ધોપયોગ કહે છે. અને એનેજ ચારિત્ર કહે છે પરદ્વ્યસંગે જીવનો જે મલિન સ્વનાવ થાય છે, તેને અશુદ્ધોપયોગ કહે છે એના બે જેદ છે - એક શુનોપયોગ બીજો અશુનોપયોગ દેવ ગુરુ તથા ધર્માદિક ડ પર જે પ્રશસ્ત રાગ હોય છે, તેને શુનોપયોગ કહે છે જેમ રાતા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો રાતો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું. અને જે અપ્રશસ્ત રાગ તથા દેષ હોય છે, તેને અશુનોપયોગ કહે છે જેમ કાલા ફૂલના સંગથકી સ્ફટિકનો કાલો રંગ થાય છે, તેમ જાણવું એ બન્ને મૂલ સ્વનાવને ઢાકી લિયે છે, તેથી અશુદ્ધોપયોગ કહે છે એનેજ શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્રના ઉદ કહે છે. એના આયતન પરદ્વ્ય છે ત્યારે શ્વેતાવરનેવિપે ચતુદ ઉપકરણરૂપ પરદ્વ્યનો સંગ ઢતા અધ્યાત્મ કેમ પ્રગ ટ થાય ? તેને ઉત્તર કહે છે. ॥ ૩ ॥

ણવિના રાગદ્વેસો, અજ્ઞપરસેદિ કિંચિ પડિકૂલં ॥

પરદવ ઉવગરણં, કિપુણ દેહુવ ધમ્મઠં ॥ ૪ ॥

વ્યા૦ માત્ર રાગદેવિના બીજું કોઈ પણ પરદ્રવ્ય તે શુદ્ધોપયોગરૂપ અધ્યાત્મ ને પ્રતિકૂલ નથી. એમ જો અંગીકાર નહીં કરશો તો લોકમાં સર્વત્ર ધર્માસ્તિકા યાદિક પરદ્રવ્ય જણા છે, તે બધાં પ્રતિકૂલ કહેવાશે. તેમ તો મંનવે નહીં, માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ અધ્યાત્મને રાગ દેવજ પ્રતિકૂલ છે, એવિનાબીજું કોઈ પરદ્રવ્ય પ્રતિકૂલ નથી. એમ જાણવું જો એમ કહેશો કે પરિગ્રહીત પરદ્રવ્ય અધ્યાત્મનું વિરોધીજ છે, પણ અપરિગ્રહીત પરદ્રવ્ય અધ્યાત્મનું વિરોધી નથી. ત્યારે શરીર રૂપદ્રવ્ય પરિગ્રહીત હતાં કેમ અધ્યાત્મ ઉત્પન્ન થાય છે? જો એમ કહેશો કે, શરીર ધર્મનું કારણ છે તેથી અધ્યાત્મનો વિરોધી નથી ત્યારે ધર્માપકરણ પણ ધર્મનાં સાધન હોવાથી અધ્યાત્મના વિરોધી થાય નહીં. એ સામાન્યપણે ઉત્તર કહ્યું.

૭૦ કોઈ એવી આશંકા કરે કે જ્યાંશુધી ઉપધિ હોય. ત્યાં શુધી સર્વથા અધ્યાત્મની સિદ્ધિ થાય નહીં તેનું મત દૂષિત કરે છે. — ॥ ૪ ॥

‘ઉવધિસહિત્રો એ સિન્નદ્, સતુસા જહ તંડુલા ન સિન્નંતિ ॥’
 ઇય વયણં પક્ષિત્તં, દૂરે દિઠંતવેસમ્મા ॥ ૫ ॥

વ્યા૦:—ઉપધિસહિત જીવ સિન્નતાને પામે નહીં. જેમ તૂસસહિત ચોરો સીંજે નહીં, તેમ જાણવું. જેમ ચોરાને તૂસ દોષરૂપ છે, તેમ ઉપધિ જીવને દોષરૂપ છે. એવું વચન અમરચંદ નામના ઢિંગ્વરનું જુડેજ નાખ્યું છે, માટે એ દૃષ્ટાંત સમીચીત નથી. કેમકે, ચોરાને તૂસરૂપ દોષ તે સ્વરૂપથી છે, અને જીવને ઉપધિરૂપ દોષ સ્વરૂપથી નથી. જીવને ઉપધિરૂપ દોષ જો સ્વરૂપથી હોય, તો રૂપકશ્રેણીએ ચહેલા યતિના સ્કંધઉપર વસ્ત્ર નાખિયે તો તેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્નથડું ન જોયે અને તૂસસહિત વસ્તુ સીંજે નહીં. એ પણ સર્વથા સંજવિત નથી. કેમકે, મુગ પ્રમુખ તૂસસહિત સીંજતા દીઠામા આવે છે. માટે એ પણ એકાંત નથી, અનેકાંત છે.

૭૦ — પરવાદી જે દોષ ઉપધિનેવિષે કહે છે, તે દોષ શરીરનેવિષે પણ સંજવે છે; તે દેવહાવે છે. — ॥ ૫ ॥

જા ઉવગરણે મુઠ્ઠા, આરંજો વા અસંજમો તસ્સ ॥
 તહ પરદવ્વમ્મિ રઈ, સા કિણ તુહં સરીરિવિ ॥ ૬ ॥

વ્યા૦:— જો એમ કહેશો કે, ઉપધિ રાખ્યાથી મૂર્ઠા થાય છે ત્યારે શરીરઉપર કેમ મૂર્ઠા થતી નથી. ઉપધિની મૂર્ઠા તો શરીર મૂર્ઠાનિમિત્ત છે. તેથી શરીરને

अधिक मूर्च्छा सजवे एतुं समाधान जो आवी रीते करिये के, मूर्च्छा ना वे जेद
 ठे - एक मारुं मारुं एवो ममत्वपरिणाम, अने बीजो पामेली वस्तुवर अवि
 योगनो अय्यवसाय; ए आर्त्तव्याननो जेद ठे. तेओमांनो पहेली जे शरीरविपे
 ममत्वपरिणामरूप मूर्च्छा कहीठे, ते तो सम्यकृष्टिने पण थाय नही, केमके,
 ते ज्ञानी ठे अने ममत्वपरिणाम तो अज्ञाननिमित्त ठे एथीज सम्यकृष्टि
 विषयादिकतुं सेवन करतो ठता पण तेने परमार्थथी विषयसेवनरहित कह्यो ठे,
 त्वारे यतिनेविपे ते छु कहेबु! अर्थात् यति तो सर्वथा विषयसेवनरहित ठे
 अने बीजो आर्त्तव्यानरूप जे मूर्च्छा ठे ते धर्मव्यानना प्रजावेकरी शरीरविपे था
 य नही. एज समाधान उपकरणेविपे पण जाणी लेबु जो एम कहेशो के,
 उपकरण राख्याथी तेना ग्रहण तथा त्यागथी आरज थायठे., ए बात पण अस
 नवित ठे केमके, आरज तो शरीरना करचरणादिनी क्रिया कल्याथी पण थाय
 ठे. जो कहेशो के शरीरना करचरणादिकनी क्रिया जयणाएकरी थायठे तो जय
 णाएकरी यमोपकरण लेता तथा मूकता पण आरज थतु नथी जो एम कहे
 शो के, धर्मोपकरणथकी शुद्धात्मपरिणाम जंगरूप हिसा थायठे त्वारे शरीरथ
 की केम हिसा थती नथी? ज्यारे मूर्च्छाविना शरीरथकी हिसानो सजव थतो न
 थी, त्वारे मूर्च्छाविना धर्मोपकरणनो पण सजव केम थयो! जो एम कहेशो के,
 धर्मोपकरणथकी परड्यनेविपे रति होवाथी आत्मड्यमा रति थती नथी
 त्वारे शरीरथकी पण ड्यरति केम नथाय? किंतु थवीज जोइये एनो विचार करो
 उ० - परड्यरतिने बे विकल्पेकरी दूषित करेठे - ॥ ६ ॥

तह परदवस्मि रई, परिणामो ररकणाणुबंधो वा ॥

इहओ तणु सममुवहि, पासंतो कि ए लज्जेसि ॥ ७ ॥

व्या० - परड्यरति ते छु काययोगना परिणामरूप ठे के, संरक्षणानुबंधी
 रौड्यनरूप ठे? जो प्रथम काययोग परिणाम कहेशो तो छुजकाययोगे दोष
 केम लागे? अर्थात् एम तो सजवे नही अने जो संरक्षणानुबंधी रौड्यनरूप
 प कहेशो तो ते पण सजवठे नही केमके, शोरादिकथकी सर्व प्रकारे जे वस्त्रा
 दिकतुं बचावबुं, तेने संरक्षण कहेठे, ने तेनुं जे निरतर चितन करबु, तेने अनुबं
 ध कहेठे एवु रौड्यननो जेद जो उपधियकी थाय तो शरीरथकी पण थबु
 जोइये केमके, सर्प, चोर, तथा कटकप्रमुख थकी शरीरनी रक्षा करवाना अ

अवस्थाय पण ध्यानविषे दीर्घमां आवेढे. एने तो रौड्ध्यान कहेता नथी. जो एम कहेशो के, यतिने शरीरनेविषे राग नथी होतो, तेम ठतां सर्पादिकथी शरीर नी रहा तो धर्मसाधनने अर्थ करेढे. तेथी तेना अध्यवसाय अशुन होता नथी. एम पण संज्ञवे नही. केमके, यतिने शरीरनी पढे धर्मोपकरणउपर पण राग हो तो नथी. तेम ठतां तेनीरहा पण धर्मसाधनने अर्थ करेढे. एवी रीते शरीरना जे वांज धर्मोपकरण ठरेढे. तेम ठतां तेथोनी उच्चापना करतां तमने शरम थती नथी. उ०.— कोई आशंका करे के, उपकरण जे ठे ते ध्यानना विरोधी ठे केमके, तेथोना प्रतिक्षेयनादि बाह्यव्यापारना योगे अंतर आत्मतत्त्वनेविषे चित्त एकाग्र तारूपध्यानमां विघ्न थायढे. एम कहेनाराने उत्तर दिये ठे. ॥ ३ ॥

जो किर जयणापुढो, वावारो सोण जाण पडिक्को ॥
सोचैव होइ जाणं, जुगवं मण वयण कायाणं ॥ ८ ॥

व्या०.— आवश्यक पडिलेहणाप्रमुख जे जयणाएकरी व्यापार थायढे ते प ए ध्याननो विरोधी होवोजोये, एने तो कोई विरोधी कहेतो नथी कितु एतो ए कं कालाश्रित मन, वचन, तथा कायासंबंधी ध्यानरूप होयढे जेमके, शुनयो गे करीमन एकाग्र होयढे, एनेज मन संबंधी ध्यान कहेढे, निरवद्य वचन बोला यढे, अने सावद्य वचननो त्याग थायढे, एनेज वचनसंबंधी ध्यान कहेढे, अने शुनयोगनेविषे यत्नेकरी कायानी दृढता थायढे, एने कायसंबंधी ध्यान क हेढे जो तमे एम कहेशो के, जगवते एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे; तेम ठतां एकसमयाश्रित मन, वचन तथा काया संबंधी ध्यान केम संज्ञवे ? ए नो उत्तर आमढे — जगवते जे एकसमयनेविषे वे क्रियानो निषेध कह्योढे ते निन्न विषयविषे ठे, एक विषयविषे निषेध नथी कह्यो जेमके, बांदणाना आवर्त्तननेवि पे त्रण योगनी क्रिया एकज समयनेविषे थायढे यत “ निन्नविषये णित्तिदं, किरि या दुग्मेगयाण एगम्मि, जोग तिगस्स विजंगिय, सुत्ते किरिया जउ जणिया ”

उ०.— कोई आशंका करे के, ध्यान जे ठे ते योगनो परिणाम नथी के जेनी प्रवृत्ति बाह्य व्यापार करतां थाय. जो योगना परिणामरूप ध्यान होय, तो क्षेय्या अने ध्यान एक कहेवाय. एथोमा काई न्यूनाधिकता होय नही तेम तो नथी देखतुं. क्षेय्याओतुं रूप पण छुडंढे, ने ध्याननुं रूप पण शास्त्रोमां छुडं कसुंढे. वली जो योगपरिणामरूप ध्यान होय तो चांदमे अयोगिकेवल गुण

સ્થાનકે શુદ્ધધ્યાનનો સંજવ કેમ થાય ? એ તો યોગની પરિણતિરૂપ નથી કેમ કે, ધ્યાનતો આત્મસ્વજ્ઞાવ સમવસ્થાનરૂપ છે. અને તેની ઉત્પત્તિ આવીરીતે થાય છે - સુખની તૃષ્ણાએકરી મોહનીયકર્મને વશ થયો થકો જીવ પરદ્વ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ કરે છે, જ્યારે મોહનીયકર્મની ન્યૂનતા થાય છે, ત્યારે પરદ્વ્યનેવિપે પ્રવૃત્તિ થતી નથી. એમથયાથી વિપયનેવિપે વૈરાગ્ય થાય છે કેમકે, વિપયનેવિપે જે રાગ હોય છે, તે વિપય પ્રાપ્તિપૂર્વક હોય છે અને રાગના અજાવે વૈરાગ્ય હોય છે. વૈરાગ્યથી મનનો રોધ થાય છે કેમકે, મનની પ્રવૃત્તિ વિપયવિના થતી નથી જેમ તૃણરહિત સ્થાનકનેવિપે પડેલી અગ્નિ પોતાની મેલેજ નાશને પામે છે તેમ વિષય વિના મન પોતાની મેલેજ સ્થિરતાને પામે છે મનનો નિરોધ થયાથી ચચલતા મટી જાય છે અને પઠી મન એકાગ્ર થઈને આત્માનેવિપે પ્રવૃત્ત થાય છે એ આત્મસ્વજ્ઞાવ ને ધ્યાન કહે છે એ ત “જો સ્વવિદ્મોહકલુસો, વિપયવિરત્તો મણેણ સંનિષ્ઠા, સમવચ્ચિદો સદ્ભાવે, સો અપ્પાણે દ્વવિજ્ઞા દા.” ઇતિ પ્રવચનસારે. એવું સદ્ ચેતન સ્વજ્ઞાવરૂપ જે ધ્યાન તે, બાહ્ય વ્યાપાર કરતા, તથા પરદ્વ્ય અધિકરણ ક્રિયાભતાં કેમ પ્રગટ થાય ? એનો નિર્ણય કરે છે ॥ ૬ ॥

ઝાણ તિકરણ પયત્તો, એ સદ્ભાવો તેણ જેણ સિદ્ધસ્સ ॥

ઇહ એઠાણવિજ્ઞાગો, કહ સુક્ષ્માણનેઆણ ॥ ૭ ॥

આમ મન વચન તથા કાર્યારૂપ ત્રિકરણ એટલે ત્રણ યોગનો પ્રયત્ન કહ્યાથી ધ્યાનની સિદ્ધિ થાય છે, માટે યોગપરિણામરૂપ ધ્યાન છે, પરંતુ ઉપયોગરૂપજ ધ્યાન નથી. અને લેશ્યા પણ યોગપરિણામરૂપ છે તેથી યોગપરિણામપણે તો ધ્યાન તથા લેશ્યા એ બંને સરખા છે, પરંતુ બંનેના લક્ષણો જુદા જુદા છે. લેશ્યા જે છે તે યોગનો ચલાચલ પરિણામ છે, અને ધ્યાન જે છે તે યોગનો નિશ્ચલ પરિણામ છે અયોગીને યદ્યપિ કરણવ્યાપાર નથી, તથાપિ ઠતા મન વચન તથા કાર્યાના નિરોધરૂપ પ્રયત્ન કરે છે તે પ્રયત્ને કરીને જે ત્રણે યોગનો નિરોધ થાય છે, તે નેજ ધ્યાન કહે છે અને આદી જો આત્મસ્વજ્ઞાવ સમવસ્થાનરૂપ ધ્યાન લેશે તો સિદ્ધને પણ ધ્યાનનું કર્તૃત્વ ઠરશે શાસ્ત્રોમા તો સિદ્ધનેવિપે ધ્યાનપ્રવૃત્તિ સર્વ ક્રિયાનો અજાવ કહ્યો છે જો એમ કહિયે કે, સિદ્ધને વ્યાવહારિક ધ્યાન તો નથી, પણ આત્મસ્વજ્ઞાવરૂપ નૈશ્વર્યિક ધ્યાન તો છે જો એમ હોય તો યોગનો નિરોધ કહ્યા વિના પૂર્વકોનિપર્યંત કેવલીને ધ્યાનનો નિષેધ કેમ કહ્યો છે ? આત્મસ્વજ્ઞાવ સમ

वस्थान तो केवलीने सर्वथकी अधिक ठे. ए कारण माटे अयोगीने तो योगनि रोधरूप ध्यान ठे, अने उद्वस्थने करणना दृढव्यापाररूप ध्यान ठे. एवी रीते शुंन योगेकरी प्रवर्त्तनीय जे ध्यान, तेमां वाद विवाद शानो होय ।

उ० कोई आशंका करे के, जो उपकरण होय तो राग पण होय, माटे उपकरण सर्वथा त्याग करवा योग्य ठे, तेम जो न करिये तो उत्सर्गमार्ग केम रहे? एप्रश्ननो उत्तर दिये ठे— ॥ ए ॥

जा खलु सरागचरित्रा, साविय उस्सगगमगगसंलग्गं ॥

मोत्तुं अववायपयं, अइप्पसंगी परविसेसो ॥ १० ॥

व्या० जे स्थिविरकल्परूप सरागचर्या कहेतां सरागमार्ग ठे. ते पण उत्सर्गमार्गने लागेलो जे. अर्थात् अपवाद मार्ग अने उत्सर्ग मार्ग निकट संबंधी ठे यद्यपि स्थिविरकल्पी पण अपवादनो तो त्याग करेठे, तथापि कोई कारण ने लीधे तेने ग्रहण पण करवु जोयेठे अने जिनकल्पी तो कदापि अपवादनुं ग्रहण करेज नही. एवी रीते स्थिविरकल्पी तथा जिनकल्पीना अपवाद तथा उत्सर्गमार्गमा अल्प अंतराय ठे एटले अपवादमार्ग थकी उत्सर्गमार्गनी कांईक उत्कृष्टता ठे, तेथीज बे जेद थयाठे. अने जिनकल्पनी अपेक्षाए स्थिविर कल्प कह्योठे. तेमज उत्सर्गमार्गनी अपेक्षाए अपवाद मार्ग कह्यो ठे. जो उत्सर्ग मार्ग थकी कांईक न्यूनता वालो अपवाद मार्ग, तथा अपवादमार्गथी कांईक अधिकतावालो उत्सर्ग न कहेथु तो चौदमां गुणस्थानकना अंतना समयसुधी उत्सर्गमार्गनो संनव थरो नही केमके सर्वोत्कृष्ट संवर तिहाज ठे. माटे जे ठेकाणे जे मार्ग उत्कृष्ट कह्यो होय ते ठेकाणे तेज उत्सर्गमार्ग ठे. जेमके स्थिविरकल्पनेविषे चौद उपकरणज उत्कृष्ट होवाथी ते उत्सर्ग मार्ग ठे. ॥ १० ॥

उ० मूल गाथावडे पूर्वपक्षी आशंका करे ठे—

नणु वल्लंगं साहण, मववाउ अंतरंगमुस्सगगो ॥ जा पुणं सराग

चरिया, समुच्चिया ऐव सिद्धाए ॥ ११ ॥ पडिसेवणो, पुणसो, अववा

उं फुडो अणायारो ॥ ता वत्ताई गंथो, एो उस्सगगो ए अववाउ ॥ १२ ॥

व्या०— परइव्यमात्रनी जे निवृत्ति, एटले परइव्यनो कांई पण परिग्रह रह्यो न होय, मात्र आत्मइव्यनोज प्रतिबंध होय, तेज संयमनुं अंतरंग कारण ठे;

એને ઉત્તર્ગમાર્ગ કહેહે એવી સામગ્રીની પ્રાપ્તિવિના શુદ્ધોપયોગજૂમિકાએ ચઢી શકાતુ નથી, ત્યારે તેની સાહ્યતા કરનારી જે ઉપધિ હોય તેનું ધારણ કરવું તેને અપવાદ કહેહે તે ઉપધિ બંધનો હેતુ નથી, માટે નિપેધ નથી કહી કેમકે, એ ઉપધિ સંયમરહિત પુરુષના ઉપયોગમા આવતી નથી કિતુ સંયતીનેજ ઉપયોગી છે અને મૂર્ખાનો હેતુ થતી નથી. યત “અસ્મિકુહં ઠવહિં, અપઙ્ગણિક્ષં અસ જદ જણોહિં, મુઙ્ગાદિજણણરહિદં, ગેહ્લહ્લસમણોયજદિ વિઅર્પ્યંતે.” તે ઉપધિ આ છે — એક તો યથાજાતલિંગ પુજ્જ, એટલે જેવો માતાના ઉદરમાંથી નીકલ્યો હોય તેવો આકાર ધારણ કરવો, બીજો વચનપુજ્જ, એટલે જેથી શુદ્ધાત્મતત્ત્વનો વોધ થાયછે, તેનું ગ્રહણ કરવું, ત્રીજું શુર્વાદિક વિનયરૂપ મનના પુજ્જનું ધારણ કરવું, અને ચોથું સૂત્રાધ્યયનના પુજ્જનને ધારણ કરવું. યત “ઠવયરણ જિણમં ગ્ગો, લિંગં જહ જાદરૂપમિદિ જણિદ, ગુરુવયણપિ અ વિણઠ, સુત્તક્ષયણ ચ પ ન્નત્તં” એવો જે અપવાદમાર્ગ તેને સરાગચર્યા કહેહે અર્થાત્ શુદ્ધોપયોગની ન્યૂ નતાને લીધે અપવાદમાર્ગ કહેવાય છે. પણ જે વસ્તુ પ્રતિપિદ્ધ એટલે સેવન કરવા યોગ્ય ન હોયને તેનું જે સેવન કરવું તેને અપવાદ કહતા નથી તેને તો પ્રગટ અ નાચારજ કહેહે. તેમઠતા સંયતીને વસ્ત્રાદિક સેવન કરવાયોગ્ય નથી કેમકે, એ અનાચાર છે માટે એ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોયે વસ્ત્રાદિક પરિગ્રહનું જે ગ્રહણ કરવું તે ઉત્તર્ગ પણ નથી ને અપવાદ પણ નથી, કિતુ અનાચાર છે, તે કેમ કરવો? એહવું જે કહેહે તેને ઉત્તર આપી તેનો સમાધાન કરેહે — ॥૧૧॥૧૧॥

ઠવકુણ્ડ જહ સરીર, સુહ્વવર્ગં તહેવમુવગરણ ॥

જમ્હા તઠં મુણીણ, સુએ અણેગે ગુણા જણિઆ ॥ ૧૩ ॥

વ્યા૦ — જેમ શરીર પરિવ્યંઠતા શુદ્ધોપયોગનું સાહ્યકારિહે; તેથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં તેમઉપકરણ પણ શુદ્ધોપયોગનાં સાહ્યકારી હોવાથી પરિગ્રહ કહેવાય નહીં કેમકે, એ વાત, સિદ્ધાંતોનેવિષે પણ ધર્મોપકરણના અનેક ગુણ કહ્યા છે તેથી સિદ્ધ થાયછે જેમકે, રાત્રીયે ચઝકાલેં કાલ ગ્રહલેતા વસ્ત્રે કરી યતીને શીત ની પીઠાટલે છે. ને જો વસ્ત્ર ન હોય તો શીતની પીઠાને લીધે અગ્નિના તાપ પ્રમુખ ની ચિતના થાય તેથી આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન થાયછે વસ્ત્રેકરી સચિત્ત ઇધિ વી, ધૂંહરી ઓસ, ટૂંટિ, તંથા હિરમજ પ્રમુખની રક્ષા થાયછે ને જો વસ્ત્ર ન હોય અને ઠંડા શરીર હોય, તો શરીરની ગરમીની બાફથકી તે જીવોને હુલ્લ ઉત્પન્ન થાયછે

संपातिमरजरेणु प्रमार्जवाने अर्थे मुहपती राखवी, लेवादेवा प्रमुखनी क्रियाए पूर्वे प्रमार्जवाने अर्थे तथा जैनलिगने अर्थे उंगो राखवो. तथा पुरुष वेदनीयोदयादिक वर्जने अर्थे चोपपट राखवो. इत्यादिक वस्त्रना गुण कष्टाळे अनाजोगे लीधेजां जे ससक्त गोरसादिक, ते पात्रेंकरीने विधिपरताई शकायठे. पात्रविना हाथमाज लीधा होय तो योग्य ठेकाणे केम परतवी शकाय ? तथा हाथमा सरस वस्तु लीयाथी. तेनो बिडु जो नीचे पडे, तो तेथकी कीडीओप्रमुख अनेकज तुघोनी विराधना थाय. गृहस्थ नाजनने अर्थे उपनोगेपण पश्चात्कर्मादिक दोष उपजे, अने जो पात्र होय तो तेणे करी ग्लान अथवा दुर्बलने पथ्यादिक जावयाने अर्थे उपयोगी होवाथी उपकार थायठे. अलब्धिवत् तथा लब्धिवत् असमर्थ तथा समर्थ प्रादुणाने वास्तव्य पात्र होय तो अन्नपानादिकने आपणी उपकार करे. अन्यथा केम करे ? इत्यादिक वस्त्र तथा पात्रनेविषे अनेक गुणजाणी शरीरनी पठे धर्महेतु होवाथी तेमां परिग्रहणानी आशका करवी नही ॥१३॥

उ - उपहासयुक्त पूर्वपद्धतीनी मूल गाथा वडे आशंका करे ठे -

जइ उवहिजारगहणं, इठं दुष्माणवज्जणणिमित्तं ॥

तो सेयं थीगहणं, मेहुणसप्पाणिरौहणं ॥ १४ ॥

व्या० - शीत तथा तापप्रमुखनी पीडाए करी आर्त्तध्यान उपजे नही, ते सारुं तमे एढलो बधो उपविनो जार वेगो ठो; त्यारे मैश्रुन सज्जानिमित्त आर्त्तध्यान नो त्याग करवासारु एक स्त्रीनो परिग्रह पण शासारुं राखता नथी ? ज्यारे जीर्णादिक वस्त्र राखवाथी मूर्ठा थती नथी, त्यारे अंगजंग थएली तथा कुरूप स्त्री राखवाथी मूर्ठा केम थाय ? ॥ १४ ॥

उ० - ए आशंकानो उत्तर दियेठे -

एयं वि दूसगाणं, वयणं मयणंधवयणमिव मोहा ॥

असह समोवहासो, देहाद्वाराइगहणेवि ॥ १५ ॥

व्या० - तमारुं बोलुं जाड (मस्करा) ना जेवु जासेठे. जेम होलीना दाहा डामां कामी पुरुषो गमे तेम बक्या करेठे. अने कामने वश थया थका लाज उपजावे एवां वचनो बोल्या करे ठे. तेम तमे पण मिथ्यात्वना परवशेकरी अज्ञानने लीधे मस्करिना वचन बोलो ठो. ते वचनोथी अमने तो काई थवातुं नथी, पण तमे पोते तेवा देखाई आवो ठो. केमके, तमे पोते पण चूखनी पीडा टालवासारुं

હોય તે સ્થાપનાદેષ કહેવાય ઇચ્છદેષના બે પ્રકાર છે.—એક કર્મઇચ્છદેષ, બીજો નોકર્મઇચ્છદેષ. એમાના કર્મઇચ્છદેષના ચાર પ્રકાર છે—એક યોગ, બીજો વદ્યમાન, ત્રીજો વદ્ય અને ચોથો ડદીરણાપ્રાપ્ત. જે મોહનીયકર્મના પુજ્ઞ બંધ પરિણામને અનિમુલ્ક થયા હોય તે યોગકર્મઇચ્છદેષ કહેવાય, જે મોહનીયકર્મના પુજ્ઞ બંધક્રિયાના પરિણામને પામ્યા હોય તે વદ્યમાનકર્મઇચ્છદેષ કહેવાય, જે મોહનીયકર્મના પુજ્ઞ બંધપરિણામની નિષ્ઠાને પામ્યા હોય તે વદ્યકર્મ ઇચ્છદેષકહેવાય, અને જે મોહનીયકર્મના પુજ્ઞ ડદ્યને પામ્યા હોય તે ડદીરણાપ્રાપ્તકર્મઇચ્છદેષ કહેવાય છે તેમ નોકર્મઇચ્છદેષના બે પ્રકાર છે—એક વિશ્રાન્તા, બીજો પ્રયોગ જે સંધ્યારાગ પ્રમુલ્ક દેવાય છે, તે વિશ્રાન્તાનો કર્મઇચ્છદેષ કહેવાય, તથા જે વસ્ત્રાદિકને વિષે કુસુંજાદિક રાગ દેવાય છે તે પ્રયોગનો કર્મ ઇચ્છદેષ કહેવાય છે અને જાવદેષના પણ બે પ્રકાર છે—એક ડદ્યપ્રાપ્ત, બીજો પરિણામ મોહનીયકર્મનો જે ડદ્ય થાય તે ડદ્યપ્રાપ્તજાવદેષ કહેવાય, અને મોહનીયકર્મપરિણામને પામે તે પરિણામજાવદેષ કહેવાય છે.

હવે નયેકરી રાગદેષતુંવિવરણ કરે છે—સંગ્રહ નયની રીતિએ ક્રોધ તથા માન એ બન્ને અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી દેષ કહેવાય છે, અને માયા તથા લોભ એ બન્ને પ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી રાગ કહેવાય છે. વ્યવહારનયની રીતિએ માયાની યોજના પરના ઉપગ્રાતને અર્થે થાય છે માટે ત્રીજી માયા પણ દેષજ કહેવાય અને ન્યાયોપાત્ત ઇચ્છપ્રમુલ્કને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય છે પરંતુ અન્યાયોપાર્જિત ઇચ્છાદિકને વિષે જે લોભ થાય છે તે રાગ કહેવાય નહીં કેમ કે, ઈષ્ટી કપાયાદિકની ઉત્પત્તિ થાય છે રજુસ્ત્રનયની રીતિએ ક્રોધ જે છે તે અપ્રીતિનો પરિણામ હોવાથી એકાંત દેષ કહેવાય છે વાકીના ત્રણ જે માન, માયા ને લોભ તે એકાંત દેષ કહેવાય નહીં પરંતુ અનેકાંત કહેવાય; કેમ કે, માન જ્યારે સ્વોત્કર્ષ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે, અને જ્યારે પરનિદાપરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે તેમજ માયા તથા લોભ પણ જ્યારે પૂર્વ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે રાગ કહેવાય છે, અને જ્યારે પરહોદ પરિણામરૂપ હોય છે ત્યારે દેષ કહેવાય છે. અને શબ્દનયની રીતિએ ક્રોધ તથા લોભ એ બે કપાયરૂપ હોવાથી એમાંના માન તથા માયા અપ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે ક્રોધમા આવીને મલી જાય ત્યારે તે દેષ કહેવાય છે, અને પ્રીતિના પરિણામરૂપે થઈને જ્યારે લોભમાં આવી મલી જાય ત્યારે રાગ કહેવાય છે ॥૨૧॥

परदवंसि पवित्री, ए मोहजाणिया व मोहजाणावा ॥

जोगकयाहु पवित्री, फलकंखा रागदोसकया ॥ ११ ॥

व्या०— परद्वयनेविपे जे प्रवृत्ति थाय ठे तेतुं निश्चयथी मोह कारण नथी केमके, प्रवृत्ति तो मन वचन तथा काय योगथी थायठे, अने फलनी इच्छा राग द्वेषथी थायठे. माटे फलनी इच्छाविना यतिजो धर्मोपकरण धारण करे तो तेथी अयोग्य शु थयुं कहेवाय ? केमके, फलनी इच्छाविना राग तथा द्वेष यता नथी. ॥ ११ ॥

वत्ताइणेवगंधो, मुणीण मुळ विणेव गहणाउ ॥ तह

देहपालणघा, जह आहाला तुह वि डघो ॥ १२ ॥

व्या०— यतिने वस्त्रादिकनो ग्रंथ यतो नथी केमके, मात्र शरीरनी रक्षा कर वासारु ग्रहण करेठे. तेमा मूर्ता रचमात्र पण होती नथी जेम शरीरनी रक्षाने अर्थे यति निरवद्य आहारनुं ग्रहण करेठे पण तेमां मूर्ता होती नथी. तेम धर्मोपकरणोविपे पण जाणी लेबु. ॥ १२ ॥

जह देहपालणघा, जुत्ताहारो विराहगो ए मुणी ॥

जह जुत्तवत्तपत्ता, विराहगो ऐव णिदिघो ॥ १४ ॥

व्या०— जेम शरीरनुं पालन करवाने अर्थे निरवद्य आहार लेतां यतिने विराधक कह्यो नथी तेम निरवद्य वस्त्र पात्र राख्याथी पण विराधक न कहेवाय किंतु आराधकज कहेवाय. कोई एम कहे के, शुद्धोपयोग जे ठे ते प्रदीप जेवो ठे, अने जोजन तथा शरीर संचलन जे ठे ते तेजपूरण तथा वाटसंचार जेवो ठे एतो योग्य ठे पण उपधि अयोग्य ठे. एतुं अमरचदनुं बोलवु असमीचीन ठे. केमके, धर्मोपकरण धारण करवां ते प्रदीपने निर्वातस्थले राखवा जेवां ठे. माटे योग्यठे

अणसण सहावजोगा, जह असणं अणसणं तिजुत्त

मिणं ॥ जुत्तं तह वत्ताई, सहावउं तप्परिणयस्स ॥ १५ ॥

व्या०— जेम सर्व जोजननी तृष्णाथकी रहित उता अंतरंग आत्मस्वभावनी नावना करतां तेना उपरंजने अर्थे आहारनु जे ग्रहण करवुं ते परमार्थे अनाहार ज कहेवाय. यत “जस्त अणोसणमप्पा, तपि तथो तप्पडिङ्गसमणा, अण जिक्कमणे सण, मथतेसमणाअणाहारा.” इति प्रवचनसारे. तेमज सकल परि

ग्रहरहित ठतां आत्मस्वभावनी जावना करतां तेना उपष्टंजने अर्थे वस्त्रादिक रा
खता पण परमार्थे वस्त्रादिकरहित कहेवाय. ते युक्तज ठे ॥ १५ ॥

एवच सचेलाणं, कहउ सुत्तं जवे अचेलत्तं ॥ १६ ॥

पन्नणतस्स तुढं, को णिअघररस्सणो वाउ ॥ १६ ॥

व्या० - एवीरीते सूत्रमा कहेलु जे सचेल यतिने अचेलपणुं ते केम संजवे,
एम कहेतां तमने पोताउं संजालता कण थई पडइ केमके, तमारा शस्त्रमा
ज यतीने आहार करता अनाहारी कहावे त्यारे मूर्धारहित सचेलने पण अचे
ल कहेतां शु अघटित थाय । ॥ १६ ॥

जइ चेल जोगमेत्ता, ए जिया चेलय परीसहो सा

हू ॥ जुजंतो अजिअ खुहा, परीसहो तो तुमंपत्तो ॥ १७ ॥

व्या० - जो एम कहेशो के वस्त्र वापखाथी अचेल परीसह जीताय नही त्या
रे आहार कहाथी कृथापरीसह केम जीताय । जो एम कहेशो के, तीव्र कृथा जा
गी होय तोपण यतीए अनेपणी आहार लेवो नही. किंतु जो शुद्ध आहार मले
तो ज आत्माने उपग्रह करवो एवीरीते कृथापरीसह जीतायवे तेमज शीतादिक
वडे घणी वेदना यती होय तोपण यतिए सदोप वस्त्र लेवुं नही, किंतु निर्दोष
वस्त्र मले तो ज आत्माने उपग्रह करवु, एवीरीते अचेलपरीसह पण जीतायवे
एम निश्चयथी अचेलपणु जाणवु ॥ १७ ॥

उ० व्यवहारथी अचेलपणुं दशवि ठे.-

जह जलमवगाहंतो, नणई चेलरहित सचेलोवि ॥

तहवठोजुण कुठिय, चेलावि अचेलया साहू ॥ १८ ॥

व्या० - जेम कोई माणस पोतीउं पहेरीने तलावप्रमुखना पाणीमा स्नान क
रवासारु पेरो ते पोतिउं ठता लोकमां नग्न कहेवाय तेम यति जीर्णवस्त्रने धार
ण करे ते अचेलज कहेवाय ॥ १८ ॥

उवयारेण अचेला, सेसयुणी सबदा जिणंदाय ॥

खंधाउ देव दूसं, चवई तउं चैव आरअ ॥ १९ ॥

व्या० - तीर्थकर विना बीजा यति उपचारे अचेला कहेवाय केमके, तेउ व
स्त्र ठतां पण अवस्त्र गणवे जेम कोटी धनवान ठतां तेनो अजिमान न होय

તો તે નિર્ધન જેવો જ હોય છે. એમ સચેલ સાધુવિપે પણ જાણી લેવું સર્વથા અચેલ તો જ્યારે સ્વધ કપરથી દેવકૃપ્ય વસ્ત્ર પહે ત્યારે તીર્થંકર કહેવાય છે. ॥૨૯॥

एएण जइ अचेला, जिणंद जिणकपिआइआ सुमु
णी॥ ता एसोच्चिय मग्गो, एण्णोत्ति पराकयं वयणं ॥ ३० ॥

બ્યા૦ - એોકરી; જિનતીર્થંકર તથા જિનકલ્પિપ્રમુખ અચેલાઠે, તેથી એજ માર્ગ ઉત્તમઠે; અને સ્થિરિરકલ્પનો માર્ગ ઉત્તમ નથી, એમ કહેનારાનું નિરાકરણ કયું. કારણકે, જે જિનકલ્પીઠે તે પણ એકાંતે અચેલા નથી. કેમકે, જે જિનકલ્પીને પાત્રની લલ્લિ હોય, હાથ ટિડરહિત થયા હોય; કિંતુ વસ્ત્રની લલ્લિ ન હોય તે ઓમાના કોડકને રજોહરણ, મુહપતિ, તથા એક કલ્પક એ ત્રણ ઉપધિ હોય છે; કોડકને રજોહરણ, મુહપતિ, તથા બે કલ્પક મત્તી ચાર ઉપધિ હોય છે, કોડકને રજોહરણ, મુહપતિ તથા ત્રણ કલ્પક મત્તી પાંચ ઉપધિ હોય છે; જેને વસ્ત્રની લલ્લિ હોય, કિંતુ પાત્રની લલ્લિ ન હોય તેને સપ્તવિધ પાત્રનિયોગ, રજોહરણ, તથા મુહપતિ મત્તી નવ ઉપધિ હોય છે, જેને વસ્ત્રે લલ્લિમાની એકે લલ્લિ ન હોય તેઓમાના કોડકને સાત પાત્રા, રજોહરણ, મુહપતિ તથા એક કલ્પક મત્તી દશ ઉપધિ હોય છે, કોડકને સાત પાત્રા, રજોહરણ, મુહપતિ તથા બે કલ્પક મત્તી અગ્યાર ઉપધિ હોય છે, અને કોડકને સાત પાત્રા, રજોહરણ, મુહપતિ, તથા ત્રણ કલ્પક મત્તી વાર ઉપધિ હોય અર્થાત્ પોતાની શક્તિને અનુસારે ઉપધિ હોય છે. અને જેને વસ્ત્રે લલ્લિઓ હોય તેને પણ રજોહરણ તથા મુહપતિ એ બે ઉપધિ તો નિશ્ચયથી હોય છે એવો નિયમ છે. ॥ ૩૦ ॥

जिणकम्मेव य कम्मं, जइ कायवं तउ तुहं इहयं ॥

उवएस सिरस दिस्का, गुरुवयणाईहि कि कज्जं ॥ ३१ ॥

બ્યા૦.- જો તમે કહેશો કે, જે કાર્ય જિનેશ્વરે નથી કર્યું તે અમારે પણ કર્યું નથી! ત્યારે ધર્મોપદેશ, શિષ્ય, દીક્ષા, તથા ગુરુવચનાદિકનું તમારે શું ઉપયોગ છે! જેમ નગવતે જ્ઞાન ઉપના પછી ધર્મોપદેશ લીધો છે, કિંતુ કેવલજ્ઞાનની પૂર્વે કોઈને ઉપદેશ કયો નથી, તેમ તમારે પણ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય ત્યારેજ ઉપદેશ કરવો જોયે. તેની પૂર્વે કોઈ પણ ધર્મોપદેશ પ્રમુખ કરવું જોઈએ નહીં વારુ !!! ॥૩૧॥

णिरतिसयाणं कण्णो, घेराणहिउ तित्तं अ तत्तैव ॥

पन्निवज्जउ जिणकण्णं, पंचहि तुलणाइ जुत्तो तो ॥ ३२ ॥

व्या०.— जे साधु लब्धिरहित होय, तेने स्थविरकल्प मार्गज हितकारी ठे. ते समये जिनकल्प त्याग करवा योग्य ठे. ज्यारे आत्मज्ञान थाय त्यारे जिनकल्प आदरवो परंतु असमर्थ ठता उत्कृष्ट मार्गनो जे आदर करवो ते केवल आर्त्तध्याननो हेतु थायते. यत “अकालोत्सुक्यस्य तत्त्वत आर्त्तध्यानरूपत्वात् धर्मविदो” ॥३२॥

वेज्जुवदिष्ठं उंसह, मिव जिणकहिय हिअं तउ मग्गं ॥ सेवं
तो होइ सुही, इहरा विवरीअफलजागी ॥ ३३ ॥

व्या० — मारटे जगवते कहेला मार्गने जे नजे ते सुखी थाय; अने जगवते जे म कछुं ठे तेम जे करवा माने ते विपरीत फलने लायक थाय. जेम रोगी वैदे कहेली औपधी जो सेवे, तो रोगरहित थाय पण वैदना कखा प्रमाणे न करे तो अपथ्य सेवन करतो ठतां जेम अकाले नाश पामे तेम ए पण जाणी जेतुं ॥३३॥

अणगूहितो सत्ति, जुजंतोवि जह एो चयइ मग्गं ॥

अणगूहितो सत्ति, तह उवगरणं धरतोवि ॥ ३४ ॥

व्या० — सकल आत्मशक्तिने फोरवनारो यति संयमादिकने अर्थे, जेम आहार करतो ठता जिनमार्गनो त्याग करतो नथी, तेम स्वाध्यायादिकने अर्थेपण ते यति ए धर्मेपकरणनो त्याग करवो नही. यत “तिहि गणेहि वत्थधरेज्जा, तं जहा, हरिवत्तिअं, डुगठवत्तिअ परिसहवत्तिअं” इति जज्जा अथवा डुगंठा मटा डवाने तथा सयमने अर्थे वस्त्र धारण करवा जोये जो वस्त्र न होय ने नग्न होय तो जज्जाथाय, अने सयम पळे नही, जो वस्त्र न होयतो लोक निंदा करे के, ए धर्म सारो नथी केमके जेमा साधु उघाडा फरेठे ते टालवाने अर्थे वस्त्र धारण करवा, जो वस्त्र न होय तो टाढ तथा तापप्रमुख जागे तेथी चारित्रजगरूप आर्त्तध्यान उत्पन्न थाय ते मटाडवाने अर्थे वस्त्र धारण करवा एम कारणीक वस्त्र होवाथी अमे सादसवत ठतां केम धारण करिये; एम जो कदेशो तो आहार पण कारणीक कछु ठतां तेपण तमारे करवो न जोये. यत. “अहिं गणेहि समणे णिग्गये आहार माहारे माणेइ कमइ तं वेयण वेयावच्चे इरियछाए असंयमछए तह पाण पत्तिआए ठं पुण धम्मचि ताए” इत्यादि कारणने लीधे यति आहार करे तेथी आहारुं अतिक्रमण थाय नही. तेना कारण आठे — कृधानी वेदनाने मटाडवाने अर्थे, वेयावच्च करवाने अर्थे ईर्ष्याशोधवाने अर्थे, संयम पालवाने अर्थे प्राणधारवाने अर्थे, तथा स्वाध्या

યપ્રમુખ ધર્મચિંતાને અર્થે સાધુ આહાર કરે છે. પણ બલ તથા રૂપાદિકને અર્થે કરતો નથી, તેમજ વસ્ત્ર પણ કારણને લીધે ધારણ કરે છે તેનો ત્યાગ કરવાનું કારણ શું ! આહાર લેવો અને વસ્ત્ર મૂકવા ! એમ કરવાને તમારો શું અનિપ્રાય છે તે જાણતુ નથી ॥ ૩૪ ॥

અવિજિય હિરિકુચ્છાણં જડ નૂણં સંજમેણ અદિગારો ॥

તા કદ્ અજિય ડગંગ તણાણં તદ્ અદિગારો ॥ ૩૫ ॥

વ્યા૦ - જો એમ કહેશો કે જેણે લાજ તથા ડગંગ પ્રમુખ જીત્યાં ન હોય તેને ચારિત્રનો અધિકાર નથી ત્યારે જેણે ક્રુધા તથા તૃષા જીત્યાં ન હોય તેને ચારિત્રનો અધિકાર કેમ કહેવાય ? જ્યારે ક્રુધા તથા તૃષા મૂલગુણના ઘાતક નથી ત્યારે જહ્જા તથા ડગંગ પણ મૂલ ગુણઘાતક કેમ કહેવાય ? માટે અહીં તમારે અનિનિવેશવિના બીજુ કોઈ કારણ દીઠામા આવતું નથી ॥ ૩૫ ॥

અદ્ હિરિ કુચ્છા હિસયા હિરિ કુચ્છ સદાવ જાવણો ણોચેત્ ॥

એદા બુદ્ધાહિ તાકદ્ તય જાવ સદાવ સંબુદ્ધી ॥ ૩૬ ॥

વ્યા૦ - જો કહેશો કે, યતિને જહ્જા તથા ડગંગ હોય તો તેથી વિપરીત જે અજહ્જા તથા અડગંગારૂપ આત્મસ્વજાવની જાવના તે ન થાય. ત્યારે ક્રુધા તથા તૃષા હતાં તેથી વિપરીત જે અક્રુધા તથા અતૃષારૂપ આત્મસ્વજાવની જાવના તે યતિને કેમ થાય ! માટે શાંત દાંત પ્રમુખ શ્રેષ્ઠ ગુણયુક્ત જે યતિ છે, તેનું મન શુદ્ધ હોય છે તેનાબલથી આત્મસ્વજાવજાવના દલતી નથી એ સમાધાન આહાર અને ઉપકરણ એ બંનેનેવિષે લાગુ પડે છે ॥ ૩૬ ॥

ઉસ્સગ્ગવવાયાણં મિત્તીએ અદ્દણ જોઅણં ડુઠં ॥ ૩

સ્સગ્ગવવાયાણં મિત્તીઈ તદ્દેવ ઉવગરણં ॥ ૩૭ ॥

વ્યા૦ - જો એમ કહેશો કે, ઉત્સર્ગ તથા અપવાદ એ બંને માર્ગનેવિષે સાપેક્ષ તાદેકરી જોજન કરવું તે અયોગ્ય કહેવાય નહીં ; ત્યારે સાપેક્ષતાદેકરી ઉપકરણ ધારણ કરવામાં શું અયોગ્યતા છે ? ॥ ૩૭ ॥

એ પસુવગરણેણં પચ્ચસ્કાણસ્સ ઢવ્વંતં જંગો ॥ ૩૮ ॥

ણાવિ વિહ્વા જોવણમિવ ણિપ્પલા એઆ ॥ ૩૮ ॥

વ્યા૦ - જો એમ કહેશો કે, ઉપકરણ જે છે તે જાવથી તો મૂર્ઠારહિત છે પણ દ્વ્યયકી પરિગ્રહરૂપ છે. તેથી પંચસ્થાણનો જંગ થાય છે. કેમકે દ્વ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા જાવ એ ચાર પ્રકારે જે પચ્ચસ્કાણ છે તેમાનો પ્રથમ દ્વ્યપચ્ચસ્કાણ ઉપકરણ ઠતાં સંજવે નહીં એવી જે અધ્યાત્મની કલ્પના છે તે વિધવાયીવનની પટે નિષ્ફળ છે. કેમકે, દ્વ્યાદિક ચાર પ્રકારે સર્વ મૂર્ઠાનો જે ત્યાગ કરવો તેજ સિદ્ધાંતોનો પરમાર્થ છે. એમ જો ન માનીએ તો શરીર પણ દ્વ્યપરિગ્રહ છે, તેનો ત્યાગ કેમ થાય ! અને પચ્ચસ્કાણના જે ચાર પ્રકાર કહ્યા છે તે તો સર્વ જાવ પ ચ્ચસ્થાણનો વિસ્તાર છે, એમ જાણવું. યત “અપરિગ્દિશ્ચાસુતે, તિજાય મુઢા પ રિગ્દોજિમઠ, સવદ્વેષુ ણસા, કાયદ્વા સુત્તસપ્લાવો,” ઇતિ વિશેષાવશ્યકે. ॥૩૭॥

સિદ્ધંત સિદ્ધધરણં ઉવગરણં ત મુણીણ સુહકરણં ॥

અહ દોહ પાવહરણં ડય અમ્હં વિતિ આયરિયા ॥૩૮॥

વ્યા૦ - એવીરીતે સિદ્ધાંતનેવિપે ઉપકરણ ધારણ કરવાનું કહ્યું છે, તેજયણાએકરી રાખ્યાથી યતિને સુખકારક થાય છે, તથા પાપનું હરણ કરે છે એમ ઉત્તરાધ્યયન બૃહદ્વૃત્તિપ્રમુખનેવિપે અમારા પૂર્વાચાર્યે કહ્યું છે, તે અવશ્ય માન્ય કરવું જોયે ॥૩૮॥

પુઢા દિઅંવરાણં કેવલમશ્નપિઆણ ઉવહાસો ॥

અમ્હાણં પુણ દૂહદ્ દોહુ વિવદિ આરવાવારો ॥ ૪૦ ॥

વ્યા૦ - આર્યયનેવિપે દિગંવરીઓએ જે પ્રશ્ન કહ્યાં છે, તથા અધ્યાત્મીઓએ જે હાસીનાં વચનો કહ્યાં છે, એ બન્નેનો અમારે પ્રતિકાર કરવાનો અધિકાર છે. એવીરીતે ધર્મોપકરણ તથા જાવઅધ્યાત્મ એ બન્નેનું પોતપોતામાં અવિરોધપણું બતાવ્યું ॥૪૦॥

૩૯.- અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ કેમ થાય તે કહે છે -

પંચ સમિત્ત તિગુત્તો સુવિદિય વવહાર કિરિઅ પરિક

મ્મો ॥ પાવદ્ પરમશ્નયં સાદૂ વિર્જિદ્દિઅપસરો ॥ ૪૧ ॥

વ્યા૦ - જેપાંચ સમિતિ તથાત્રણશ્તિએ કરિ સહિત હોય, આલય, વિહાર, જાપા, તથા વિનયપ્રમુખ વિવિધપ્રકારે ક્રિયા પાલતી હોય, તથા શ્દિયો જીતિ હોય, તે સાધુને ઉત્કૃષ્ટ અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૪૧ ॥

લુંપદ્ વસં કિરિય જો સ્વલુ આહચ્ચ જાવ કહણેણ ॥

સોદ્દેણદ્ બોદિવીઅં નુમ્મગ્ગપરૂવણં કાનં ॥ ૪૨ ॥

વ્યા૦.— કોઈ એમ કહે કે, વ્યવહારરૂપ બાહ્ય ક્રિયાથી અર્થ સિદ્ધ થાય એવો નિયમ નથી; કેમકે, ક્રિયા કલાવિના જરત ચક્રવર્તિને કાચ જીવનમાં અનિશ્ચ જાવના જાવતાં કેવલ જ્ઞાન-ઉત્પન્ન થયું અને બાહ્ય ક્રિયા કરતાં. રીડ ધ્યાનના યોગે પ્રસન્નચરે અશુભ પ્રકૃતિ બાધી લીધી માટે વ્યવહાર ક્રિયા કરવી નહીં, કિંતુ નિશ્ચય ક્રિયાનો અંગીકાર કરવો. એમ કહેનારા ઝનમાર્ગની પ્રરૂપણા કરીને પોતાના બોધબીજનો નાશ કરે છે. માટે તે વચન માન્ય કરવાં નહીં કેમકે, જરતા વિકતું સ્વરૂપ કદાચિત જાવમાં કહેવાય એટલે એવું કદાચિત્તજ બને છે, પણ નિયમથી એમજ થાય છે એવું કોઈનાથી કહેવાય નહીં. અને વ્યવહાર પંથમાં તો વ્યવહારક્રિયાવિના નિશ્ચય ક્રિયા સંનવેજ નહીં અને એ કારણ માટે એક નિશ્ચય અંગીકાર કરીને ક્રિયા મૂકીદેવી નહીં કિંતુ બંને અવશ્ય કરવી: ॥ ૪૨ ॥

સર્વં સદ્વાસજં ણિત્તં પઠપરકયં ચ વવહારા ॥ ૧
ગતે મિત્તં ઠનય ણયમયં પુણ વયાણં ॥ ૪૩ ॥

વ્યા૦.— નિશ્ચયનયની રીતિએ સર્વ વસ્તુ સ્વજાવે ઉત્પન્ન થાય છે, વિશિષ્ટ વસ્તુ પરિણામને સ્વજાવ કહે છે. જ્યારે બીજને અંકુરપણે ઉત્પન્ન થવાનો પરિણામ થાય છે, ત્યારે બીજપર્યાય ટલીને અંકુરપર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે. પણ તેને બીજા કારણની અપેક્ષા હોતી નથી. અહીં કોઈ આશંકા કરે કે, જો બીજા કારણની અપેક્ષા ન હોય તો કોઠામાં પડેલા બીજનો કેમ અંકુરરૂપે પરિણામ થતો નથી? એનો જવાબ:— કોઠામાં પડેલા બીજને અંકુરરૂપે પરિણામ થવાનાં બીજાં કારણો જોયે છે, માટે વ્યવહારનય પણ અંગીકાર કરવો જોયે છે. તેને સામગ્રી કહે છે, તે સામગ્રી મહ્યાવિના બીજનો અંકુરરૂપે પરિણામ થાય નહીં. કિંતુ સામગ્રીના યોગે તે પરિણામ થાય છે. કોઈ આશંકા કરે કે જો સામગ્રીથીજ કાર્યની ઉત્પત્તિ થતી હોય તો તેને પરિણામ એવું નામ રાખવાનું કારણ શું? કિંતુ સામગ્રીય કી કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે, એવો અંગીકાર કરવો જોઈયે. એનો જવાબ કે, સામગ્રીથી કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે એમ માનિયે તો વ્યવહારનય સિદ્ધ થાય પણ નિશ્ચયનય ઝમી જાય તેથી એકાંતપણું થાય તે મિષ્ટાત્મ કહેવાય. માટે બંને નયનું મત પ્રમાણજૂત માનવું. જો એકલો નિશ્ચય નય અંગીકાર કરિયે ને વ્યવહારનય અંગીકાર નહીં કરિયે તો સામગ્રી થકી પરિણામવિશેષની ઉત્પત્તિ મનાય નહીં, અને એકજ વસ્તુ કારણ તથા અકારણ એ બંને જાવે કહેવાશે ત્યારે

અકારણ વસ્તુથી પરિણામરૂપ કાર્યની ઉત્પત્તિનો સંજવ કેમ થશે. કાર્યની ઉત્પત્તિ તો કારણથી થાય છે પણ અકારણથી થાય નહીં, ઇત્યાદિક સ્પષ્ટ વિચાર કહ્યાથી બન્ને પદ્ધ અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે એવું સદ્જ જણાઈ આવશે ॥ ૪૩ ॥

અપ્રંતર વંશાણં બલિજ્ઞાવલિતણંતિ જઈ બુદ્ધિ ॥ નણુ કયરં અવલતં વેચિતંવા વિવેસમ્મ ॥ ૪૪ ॥ ણિપ્પત્તીવ ફલઠં અણિચય જોગો ફલેણ વા સિદ્ધં ॥ પઢમે સમસાવગ્ગી વિ તિ એ વાવાર વે સમ્મં ॥ ૪૫ ॥ તતિ એદોણ વિસમયા સનુઠ્ઠ પક્કો પુણો અસિદ્ધોત્તિ ॥ તેણ સમાવેસ્કાણં દોણ વિસમયત્તિ વઙ્ગુત્થિઈ ॥ ૪૬ ॥

વ્યા. - કોઈ કહે કે, કર્મરૂપ અતરંગ હેતુ જે છે તે બલવાન છે. અને ઉદયમા દિરૂપ બાહ્યહેતુ જે છે, તેનિર્બલ છે એમ કહેનારા નયવાદીને એમ પૂછવું કે, કર્મરૂપ અતરંગ હેતુ કેવી રીતે બલવાન છે ? જો કહેશે કે એક જાતનો ઉદયમ કરનારા પુરુષોને કર્મની વિચિત્રતાને લીધે સુખદુઃખની અધિક ન્યૂનતા દીશે છે, તેથી કર્મરૂપ અતર હેતુનું બલ સિદ્ધ થાય છે તો તે કર્મ શાથી થયા છે ? એનો વિચાર કહ્યાથી પૂર્વ જવના ઉદયમથી થયા છે એમ ઠરશે એથી ઉદયમની વિચિત્રતાને લીધેજ કર્મની વિચિત્રતા છે ॥ ૪૪ ॥ જો કહેશે કે, સુખના કારણ થતા પણ અજ્ઞાતાવેદનીય કર્મના ઉદયે જીવને હાલ ઋષભજે છે, એ કર્મનું બલવત્તણુ જાણવું, અહીં દૃષ્ટાત એ કે, જેમ કોઈક મનુષ્યને દૂધના પાનથી પણ હાલ થાય છે. એ વચનપણ સમર્થ નથી અહીં પણ જવાતરના ઉદયમની અપેક્ષા છે, કેમકે, કુંધપાનાદિકે કરી પણ પિત્તાદિકના યોગે તિત્તરસાદિકનું ઉદ્યોધન થયાથી હાલ ઋષભજે છે. ॥ ૪૫ ॥ જો કહેશે કે, કર્મ પોતાના જોગને અર્થે બાહ્ય કારણને લિયે છે, તે બલ છે તો જન્માતરનો ઉદયમ જન્માતરના ફલજોગને અર્થે, અતરાલે કારણ કર્મોદિક કારણ ઉત્પન્ન કરે છે એમ પણ કહેવાઈ શકાય છે જો કહેશે કે, ક્ષતિ બાહ્યકારણવિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે, પણ અંતરંગકારણવિના કોઈ કાર્યની ઉત્પત્તિ થાયજ નહીં, એ બલજાણવુંતો એમ પણ સંજવે નહીં, કેમકે, સાક્ષાત્ અથવા બાહ્યકારણથીજ કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે, તે વિના કાર્ય થાયજ નહીં કિંવદુના કાલાદિક બાહ્ય કારણવિના કોઈ કાર્યની ઉત્પત્તિજ થતી નથી માટે પરમાર્થતા એ બાહ્ય તથા અતરંગ એ બન્નેકારણ સરસાંજ છે એ વસ્તુસ્થિતિ કહેતા વે નયને અનુરોધે પ્રમાણમાર્ગ છે ॥ ૪૬ ॥

અ. નિશ્ચયનયનું મત કહે છે -

ણિચ્છિય ઇસકહંચિય સંઘે ણો પરકયં હવહ વહું ॥

પરિણામાં વંઝતા ણયવંઝં દાણ હરણાઈ ॥ ૪૭ ॥

આ૦.— નિશ્ચયનયથી સર્વ વસ્તુ આત્મપરિણામથી ઉત્પન્ન થાય છે ; પરંતુ પરથી પરવસ્તુની ઉત્પત્તિ થતી નથી કેવલ પુણ્ય પાપકર્મના વિપાકને અવસરે પામે આવેલા જે અંગના સર્પાદિક બાહ્ય અર્થે તે નિમિત્ત માત્ર છે તેને વ્યવહાર વડે મૂઢ જીવ કારણ કરી માને છે. વ્યવહારવાદી કહે છે કે, જ્યારે પરકારણત્વ નથી, ત્યારે સાધુને દાન દીધાથી શુનફલ અને પરદ્રવ્યનું હરણ કહ્યાથી અશુન ફલ કેમ થાય છે ? નિશ્ચયવાદી સમાધાન કરે છે કે, નિર્દોષ આહાર સાધુને દેતાં તે દેનરાના જે શુન પરિણામ હોય છે, તેથી શુનફલ થાય છે, પરંતુ અન્નાદિક પુજ્જલરૂપ હોવાથી, તેથી ફલ થતુ નથી. કેમકે, પુજ્જલ દ્રવ્યથી પુજ્જલ પરિણામ થાય છે, પરંતુ આત્મપરિણામ નથી થતો. તેમજ પરદ્રવ્યનું હરણ કહ્યાથી જે અશુન ફલ થાય છે, તે પણ આત્માના અશુન પરિણામે કરી થાય છે, પરંતુ દ્રવ્યરૂપ પુજ્જલ થકી નથી થતુ. ॥ ૪૭ ॥

અ૦.— નિશ્ચય થકી દાન પણ આત્મપરિણામરૂપ છે, પુજ્જલ પરિણામરૂપ નથી એમ કહે છે:—

દિંતો વહરંતો વા ણય કિચિ પરસ્સ દેહ અવહરઈ ॥

દેહ સુહં પરિણામં હરહ વત્તં અપ્પણોચેવ ॥ ૪૮ ॥

આ૦.— નિશ્ચયથી તો સાધુને નિર્દોષ આહાર દેતા તથા પરદ્રવ્યનું હરણ કરતાં તે દાન દેનાર તથા દ્રવ્ય હરણ કરનારનેવિપે કોઈ દેવું, તથા લેવું બંધુજ નથી. કોઈ કોઈને દાન દેતો નથી, તથા કોઈ કોઈનું દ્રવ્ય હરણ કરતો નથી. સાધુને આહારાદિકનું દાન દેતા દેનારો પોતે પોતાનેજ પરાનુગ્રહ બુદ્ધિરૂપ શુનપરિણામ ધિયે છે, તથા પરનું દ્રવ્ય હરણ કરતાં તે હરણ કરનારો જીવ ધાતુ બુદ્ધિ કરી પોતેજ પોતાના શુન પરિણામનું હરણ કરે છે. પરંતુ પરનેવિપે કોઈ દેવું લેવું સંજવે નહીં ॥ ૪૮ ॥

ણય ધમ્માવ સુહં વા પરસ્સ દેયં ણયા વિહરણિજ્ઞં ॥

કયણાસા કયજ્ઞોગ, પ્પમુહા દોસા ફુમાહ હરા ॥ ૪૯ ॥

આ૦ — જો પરઆત્મા પરને દેતો હોય તો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને દેવાઈ શકાય છે, અને જો પરનો આત્મા પરનું હરણ કરતો હોય તો

બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતે લેવાઈ શકાય છે એ બંને પદ્ધતિ કૃતનાશ અને અકૃતનાગમ દોષ પ્રાપ્ત થાય છે; કેમકે, જો પોતાનો ધર્મ તથા પોતાનું સુખ બીજાને દેવાઈ શકાતું હોય તો પોતે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને જો પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય કેમકે, તેને ન કરેલો ધર્મ તથા તેનું ફલ જે સુખ, તેની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે તેમજ બીજાનો ધર્મ તથા બીજાનું સુખ પોતાથી લેવાઈ શકાતું હોય તો તેણે કરેલા કૃતનો નાશ થઈ ગયો કહેવાય, અને પોતાને અકૃતનો આગમ થયો કહેવાય, કેમકે, પોતાને નહીં કરેલો ધર્મ તથા તેના ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તથા કરેલો અધર્મ તથા તેના ફલનો નાશ થાય છે, તે કૃતનાશ કહેવાય છે ॥ ૪૯ ॥

નતાઽ પોગ્ગલાણવિ ણં દાણ દરણાઽ હોઽ જીવસ્સ ॥

જઽ તં સંચિય દુજ્ઞા તો દિજ્ઞા વા અવદરિજ્ઞા ॥ ૫૦ ॥

અર્થ - નક્તપ્રમુખ પુણ્ણનું દેવું તથા જેવું જીવને વિષે થાય નહીં, કેમકે, જે વસ્તુ પોતાની હોય તેનું દેવું તથા જેવું થાય છે, પરંતુ વસ્તુનું જેવું દેવું થતું નથી, ને પરવસ્તુનું જેવું દેવું તો પ્રત્યક્ષ કરીએ તેને કેમ બને? જ્યારે પુણ્ણ દ્રવ્ય આપણું નથી ત્યારે જેવું દેવું કેમ કરાય છે? ॥ ૫૦ ॥

જોગવસેણુવણીઆ ઇન્દ્રણિઠા ય પોગ્ગલા જેહુ ॥

અણ્ણાણે જીવાઠં જીવો અણ્ણો અતેહિતો ॥ ૫૧ ॥

અર્થ - નામકર્મના પરિણામ જે મન વચન તથા કાયના યોગ છે, તેના વડે પુણ્ણનું ગ્રહણ થાય છે, જેમ કે, સુગંધ તથા દુર્ગંધનું ગ્રહણ કરતાં કાય યોગના વશેકરી પુણ્ણનું ગ્રહણ થાય છે; તે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનથી જીવને રાગદ્વેષના કારણ થાય છે, પણ તે આત્માથી અન્ય છે અને આત્મા તેથી અન્ય છે કેમકે, પુણ્ણ ગ્રહણ ગુણ છે, અને આત્મા ઉપયોગ ગુણ છે. ॥ ૫૧ ॥

તમ્હાસ પરિવિજ્ઞાગો પોગ્ગલદઘંમિ ણઙ્ગિ ણિઙ્ગયઠં ॥

જોગાજોગવિસેસો વવહારાચેવ સપસસ્તં ॥ ૫૨ ॥

અર્થ - માટે નિશ્ચયનથી એટલો વિશેષ છે કે, જે આપણને જોગ આવે છે, તેમાંનું ન્યાયોપાર્જિત વિત્ત હોય તે આપણું, ને જે પરને જોગ આવે તે પરનું જાણવું. ॥ ૫૨ ॥

પુણ્યપયડીણ ઉદયે જોગો જોગાંતરાયં વિલેખં ॥ જ
૬ ણિઅચિત્તેણંચિઅ, તો જોગો કિણ કિં વિણાણં ॥ ૫૩॥

વ્યાખ્યા - સાતાવેદનીયપ્રમુખ પુણ્યપ્રકૃતીના ઉદયથી જોગાંતરાયકર્મનો વિલેખ થયા પછી પણ જો જીવને જોગ થતા હોય તો રૂપણને પણ જોગની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, તેમ તો નથી થતું, કેમકે, રૂપણને પણ જાનાંતરાયકર્મના ક્ષયોપશમથી હૃદયની પ્રાપ્તિ તો થાય છે, પરંતુ જોગાંતરાય કર્મના વશથી જોગવી શકતો નથી. માટે જે આપણને જોગવાયોગ્ય હોય તે સ્વહૃદય કહેવાય, ને બીજું વધું પરહૃદય છે એમ જાણવું એવી રીતે વ્યવહાર નયના મતે પણ એકાંત નથી, માટે એ સર્વ પુણ્ય હૃદયને પરકરી જાણવું જોઈએ ॥ ૫૩ ॥

અથ આ સર્વ પુણ્ય હૃદય પરકીય છે એમ જે જાણે નહીં તેને આત્મસ્વજ્ઞાવની પ્રાપ્તિ ન થાય તે કહે છે.

જો પરદલમિ પુણો કરેઈ મૂઠો મમત્ત સંકપ્પો ॥ સો
કહઆય સદાયં ગિદ્ધો વિસેસુ ઉવલહ્ઈ ॥ ૫૪ ॥

વ્યાખ્યા - વ્યવહારમૂઠ જીવ પરહૃદયની ઉપર મમત્વસંકલ્પ કરે છે, તે વિષય જોલુપ થયો થકો આત્મસ્વજ્ઞાવને પામતો નથી કેમકે, શરીરાદિકને વિષે ‘હું માતેજો હું, હું દૂબલો હું, હું ગોરો હું તથા હું કાલો હું’ इत्यादિક અહંકાર જીવને વત્પન્ન થાય છે, તથા ‘મારું શરીર, મારું કુટુંબ, इत्यादિક મમકાર વત્પન્ન થાય છે, તેથી વિષયોને વિષે દૃઢપ્રવૃત્તિ થાય છે, અને વિષયના અન્યાસે તેઓને વિષે દૃઢ જાવ થાય છે, એવી પરંપરા કરી અજ્ઞાનની વૃદ્ધિ થઈ ગયાથી આત્મજ્ઞાન કેમ થાય ॥ ૫૪ ॥

ણાહં હોમિ પરેસિં ણમે પરે ણત્તિ મશ્સમિહ્ઈકિચી ॥
ઈય અપ્પજાવણાણે રાગં હોસા વિલક્કંતિ ॥ ૫૫ ॥

વ્યાખ્યા - હું બીજા કોઈનો સંબંધી નથી, તેમ મારો કોઈ બીજો સંબંધી નથી, આ જગતને વિષે મારું કોઈ નથી, કેમકે, પરહૃદયનું અસ્તિત્વ નિન્ન છે, અને મારા આત્મહૃદયનું અસ્તિત્વ નિન્ન છે, શરીર કુટુંબાદિક કર્મના યોગે સંયોગ લક્ષણે જાવ છે, તેમાં મારું કોઈ લાગતું ચલગતું નથી, કેમકે, તેઓનો વિયોગ પણ થાય છે, જેનો કોઈ કાલે સંયોગ તથા કોઈ કાલે વિયોગ થતો હોય તે પોતાનું હૃદય કહેવાય નહીં જેનો કોઈ કાલે વિયોગ થાય નહીં તે પોતાનું હૃદય કહેવાય છે, એવો તો આત્મસ્વ

નાવ છે, જેનો આત્માથી વિયોગ થતો નથી, જેમ જ્ઞાન દર્શનનાદિક સ્વનાવૉતું કોઈ કાલે આત્માથી વિયોગ થતો નથી. એવી રીતે શાશ્વોક્તમર્યાદા કરી આત્મનાવના કસાથી રાગ દેષનો નાશ થાય છે ॥ ૫૫ ॥

તો પરિણામાઝઞ્ચિય વંધો મોસ્કો વ ણિહ્વયણયસ્સ ॥

ણિગતિયા અણઞ્ચં તિયા પુણો બાહિરો જોગો ॥ ૫૬ ॥

વ્યાખ્યા — માટે જીવને વંધ અથવામોહ નિશ્ચયનયથી આત્મપરિણામથીજ થાય છે અજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી વંધ થાય છે, અને આત્મજ્ઞાનરૂપ પરિણામથી મોહ થાય છે. જેમ હિમથી થયેલી જે શીતની વેદના તે અગ્નિના તાપથી નિવૃત્ત થાય છે, તેમ આત્માના અજ્ઞાનથી થયેલો જે કર્મવંધ, તે આત્મજ્ઞાનથી નિવૃત્ત થાય છે કેમકે, એમ સિદ્ધાંતોમા પણ કહ્યું છે કે, તપથી કુશીર્ણ કર્મનો હ્ય થાય છે તે પણ જ્ઞાનના સંયોગથીજ ફલ થાય છે કેમકે, અજ્ઞાની કોનાકોડી વર્ષેકરી જે કર્મનો હ્ય કરે, તે કર્મનો હ્ય જ્ઞાની એક ઝલ્લાસમાં કરે છે બાહ્ય યોગ પ્રાણાતિ પાતાદિક, તથા ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક એકાંતિક નથી, તેમ આત્મ્યંતિક પણ નથી કેમકે, બાહ્ય હિસાબના મનના ક્ષિપ્ર પરિણામે કરી, તંડુલમઢ, સાતમી નરક ધૃત્વી નેવિષે ઉત્પન્ન થાય છે અને અપ્રમત્ત યતિને જયણા ચાલતાં અનાજોગે જીવણ તથી પણ તે પ્રત્યયિક કર્મનો વંધ થતો નથી. તથાવિધ ક્રિયાનુષ્ઠાનવિના પણ કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે ને અજબ જીવ યતીને લિંગે ઉત્કૃષ્ટ બાહ્ય ક્રિયા પા લે છે તેના બહે તે નવમા ઐવેયકસુધી જાય છે. તો પણ શુદ્ધ પરિણામવિના સંસારનો પાર પામતા નથી ॥ ૫૬ ॥

સિદ્ધી ણિહ્વયઝઞ્ચિય દોહં સંજોગઝ અવેયત્તં ॥ ૬

હ્વ કહ્વં દોહ્વિ ઝવઝંગો તુલ્લવંચેવ ॥ ૫૭ ॥

વ્યાખ્યા — સંસારપાર ગમન સિદ્ધલક્ષણ નિશ્ચય ક્રિયાથીજ થાય છે: એમાં પણ આટલી વિશેષતા છે કે, ઘણાને વ્યવહારથીજ નિશ્ચય આવે છે અને કોઈક જરૂરતાદિકને પૂર્વ ચારિત્રાન્યાસેકરી તથા જઘ્યત્વના પરિપાકેકરી સહજે પણ થાય છે. કપણું કહેતાં યોગ્યપણું તે નિશ્ચય તથા વ્યવહાર એ બન્નેના સંયોગ થકીજ થાય છે. એવિષે સિદ્ધાંતમા ચાર જાંગા કહ્યા છે. પહેલો જે રૂપું સારું નહીં ને ઝાપ પણ સારી નહીં, તેની પટે એ જાંગો ચરકપરિજાજકપ્રમુખનેવિષે છે. કેમકે, તે રૂપાના

જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી, તથા ઠાપના જેવો વેપ પણ નથી માટે તેઓના અર્થ ની સિદ્ધિ થતી નથી, ને તે વદન કરવાયોગ્ય પણ નથી બીજો રૂપું સ્વોદું, હોય ને ઠાપ સ્વરી હોય એ જાગો, પાસત્યા, ડસના, પ્રમુખનેવિપે થાય છે, પ્રમુખ શ દેકરી ડિગંબરાદિક પણ લેવા કેમકે, તેઓને રૂપાના જેવો શુદ્ધ પરિણામ નથી માત્ર ઠાપની પટે વેપ તેવો છે પણ પરિણામવિના તેઓના અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી વેપ તેવો છે માટે જહાંસૂધી દોષ જાણ્યા ન હોય તહાંસૂધી વદના કરવાયોગ્ય છે, પર તુ દોષ જાણ્યા પઠી જો વદના કરિયે તો માહા દોષ જાગે. થત “જહ વેલ વગલિં ગં, જાણં તસ્સ ણમત્ત ધુવ દોસો, ણિદંદસત્તિણાજ્ઞ, ણ વદમાણે ધુવદોસો” ઇત્યા વચ્ચકે. એનો અર્થ — જેમ કોઈ જાહે યતિનો વેપ લીધો હોય તેને જાણીને વદન કરતાં નિશ્ચયેકરી દોષ જાગે છે તિમ નિર્દેહસ જાણી વેપ માત્ર જોડને વદના કરતાં ધુવ દોષ જાગે ત્રીજો રૂપું ચોસું હોય પણ ઠાપ સ્વરી ન હોય એ જાગો પ્રત્યેક બુધને જાણુ થાય છે. કેમકે, તેઓ અન્યલિંગે પણ હોય તથાપિ તેઓને રૂપાની પટે જાવચારિ ત્રતો છે, તેથી પોતાના આત્માનો અર્થ તો સિદ્ધ કરે છે, પરતુ સાધુના પથ્યવિના વદન કરવા યોગ્ય નથી ચોથો જાગો રૂપું પણ ચોસું તથા ઠાપ પણ ચોસી હોય તેની પટે સર્વ શુદ્ધ જાણવું જે મહાનુજાવ આલય વિહારાદિક સર્વ શુદ્ધ. યતિની સમાચારી પાણે, અને વિશુદ્ધ ચારિત્રવત હોય, એને રૂપાની પટે શુદ્ધ પરિણામ છે, તેથી આત્માનો અર્થ સિદ્ધ કરે છે, તથા સાધુનું પથ્ય છે, માટે વદવા યોગ્ય તથા પૂજવાયોગ્ય પણ છે. એવીરીતે એવા ઠેકાણે શુદ્ધ પરિણામરૂપ નિશ્ચય વલવત છે સાધુ વેપાદિરૂપ ડપચરિતા સદ્ગુત વ્યવહાર તે નિર્બલ છે. તથાકોઈક ઠેકાણે વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ વચ્ચેનો સરસ્વો ડપયોગ છે. અહીં જ્ઞાન અને ક્રિયાનું ડવાહરણ લેવું જ્ઞાનનયની રીતિએ આમ કહ્યું છે કે જ્ઞાનવિના ક્રિયામાત્રથી ફલની સિદ્ધિ થતી નથી કેમકે, મિથ્યાજ્ઞાનેકરી સીપનેવિપે રૂપાની બુદ્ધિ પ્રવર્તે છે ને તેની પ્રાપ્તિ તો થતી નથી માટે મિથ્યાજ્ઞાનજન્ય જે ક્રિયા, તેથી ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી, કિતુ સત્યજ્ઞાનજન્યક્રિયાથી ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. પરતુ ક્રિયા તો જ્ઞાનેકરીનેજ થાય છે, તેમાં મિથ્યાજ્ઞાનજન્યક્રિયા નિષ્ફળ થાય છે ને સત્ય જ્ઞાનજન્યક્રિયા સફળ થાય છે, એવીરીતે ક્રિયાનું કારણ જ્ઞાન હોવાથી પ્રધાન છે. અને જ્ઞાનનું કાર્ય ક્રિયા હોવાથી અપ્રધાન છે, તે મજ ક્રિયાનયની અપેક્ષાએ એમ કહ્યું છે — જ્ઞાનજન્યક્રિયાએ કરીને સંપાદન કરેલું જે ફલ, તે કોઈ કારણને લીધે ક્ષીણ થઈ જાય તો તે પાણું ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે, માટે ક્રિયા પ્રધાન છે. અને જ્ઞાન અપ્રધાન છે. જુવો કે, જ્ઞાનવાન ઠતા

क्रिया न करे तो ते ज्ञानमात्रथकी फलनी प्राप्ति होती नहीं. अहीन दृष्टांतो कहे ठे - जेम कोई पुरुषने मार्गनु ज्ञान सारी पठे होय, पण जो चलनक्रिया न करे तो वांछित नगर प्रत्ये पहुँची शके नहीं, जेम कोई पुरुषने नृत्यकलातुं सारुं ज्ञान होय पण जो नृत्य अजिनय क्रिया न करे तो जोनारा लोकतुं मनरजन करी शके नहीं, तथा तेने काई इव्यनी प्राप्ति थाय नहीं तथा जेम कोई पुरुष तरी जाणतो होय एटले जलतरणज्ञानवान होय, पण जो हस्तपादचलनरूपक्रिया न करे तो इच्छितस्थले न पोहोचता वझे बूढ़ी मरे, एवी रीते ज्ञाननय तथा क्रियानय नो परस्पर विवाद ठे, तेने एककोरे मूकीने मात्र साराशनो विचार जो कथो होय तो परमार्थदृष्टि फलसिद्धिने विषे बन्ने समान बलवत ठे. केमके, शैलेशीश्रवस्थानेविषे केवलज्ञानरूप ज्ञान, तथा संवररूप क्रिया ए बन्ने योग्यी मुक्ति थायठे पण ए बन्नेमातुं कोई एक न होय तो मुक्ति थाय नहीं, ए प्रमाण पद्व ठे ॥ ५७ ॥

अ० निश्चयनयनी अपेक्षाए कहेठे -

तुल्लतमवेष्काए णियमासमुदाय जोगमहि गिच्च ॥

किरिआ विसस्सए पुण नाणाउ सुए जउ नणिअं ॥ ५८ ॥

जम्हा दंसण नाणं संपुन्नफलं न दिति पत्तेअं ॥ चा

रित्तजुआ दितिहु विसस्सए तेण चारित्तं ॥ ५९ ॥

व्या० - वद्यपि कार्य करवानी अपेक्षाए ज्ञान अने क्रिया ए बन्नेतुं सरखुं बलठे, तथापि ज्ञान करता क्रियाने आटली विशेषता ठे - ज्यारे शुद्धक्रिया होयठे त्यारे पष्ठादिगुणस्थानके नियमे शुद्धज्ञान होयठे. पण ज्यारे शुद्धज्ञान होय, त्यारे शुद्धक्रियानो नियम नहीं केमके, चतुर्थगुणस्थानके सम्यक्तना प्रतापे करी शुद्ध ज्ञान तो होयठे, परंतु अविरति होवाने लीधे शुद्धक्रिया होती नहीं एविषे आवश्यक निर्युक्तिमा कह्युठे के, जेमाटे दर्शन तथा ज्ञान ए प्रत्ये के संपूर्ण फल दर्श शकता नहीं, पण ज्यारे चारित्रनेविषे एकठा मलेठे. त्यारे संपूर्ण फल दियेठे तेमाटे दर्शन तथा ज्ञान करतां चारित्रश्रेष्ठ ठे ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

एवं व्यवहाराउ बलवंतो णिउउ नणेयवो ॥ एग

मयं व्यवहारो सवमयं णिउउ वत्ति ॥ ६० ॥

व्या० - एवी रीते व्यवहारथकी निश्चयतुं बल अधिक कह्युं तथा आवीरीते पण निश्चयनी विशेषता ठे - जे एकनयतुं मत ते व्यवहार, अने सर्वनयतुं मत

તે નિશ્ચય કહિયે, યથા જૂતપદાર્થનું જે કયન તે નિશ્ચયનય કહેવાય છે, ને એ જૂતા ર્થનય પણ કહેવાય છે, નિશ્ચયનયનો વિષય જાવ જે છે તે સર્વ સમાન છે. યત “સવ્વણયા જાવમિહંતિ” ઇતિ વિશેષાવશ્યકે ॥ ૬૦ ॥

અ. એવું નિશ્ચયનયનું મત સાંજલીને સિંદાવલોકનન્યાયે વ્યવહારવાદી બોલે છે -

અહિંચા જહ તુહ કિરિચા અહિંચા નાણં વિ તસ્સ હેઠત્તિ ॥

કારણગુણાણુરુવા કજ્જગુણાણેવ વિવરીચા ॥ ૬૧ ॥

વ્યા. - પૂર્વે કહેલી રીતિએ જ્યારે તું ક્રિયાને અધિક માને છે, ત્યારે જ્ઞાનને પણ અધિક માનવું જોયે છે. કેમકે, જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે કારણના ગુણ જેવાજ કાર્યના ગુણ હોય છે, તેથી વિપરીત હોતા નથી જેમાટે જ્ઞાન ક્રિયાનું કારણ છે, તેમાટે તેના ગુણે કરીને ક્રિયાને કાર્ય પણાની પ્રધાનતા છે, તેથી જ્ઞાન અત્યંત પ્રધાન છે, જો કહેશોકે, મોક્ષરૂપ કાર્ય ક્રિયાયકી યાય છે. માટે ક્રિયા અધિક છે, તો તેમ પણ સંજવે નહીં. કેમકે, જ્યારે ક્રિયા જ્ઞાનનું કાર્ય છે. ત્યારે ક્રિયાનું કાર્ય જે મોક્ષ, તેપણ પરંપરાએ જ્ઞાનનું જ કાર્ય જાણવું યત. “દાસેણ મે સ્વરો કીઠ, દાસોવિ મે સ્વરોવિ મે” એટલે મારા દાસે સ્વર વેચાતો લીધો, તે દાસ પણ મારો થયે સ્વર પણ મારો છે; એમ સિદ્ધાંતોક્તન્યાયથી જાણી લેવું ॥ ૬૧ ॥

અહ જહ સવ્વ ણયમયં વણિહિંત ઇગમયં ચ વવહારો ॥

સોસા સયલાદેસા વિગલાદેસા કહં હોઠ્ઠં ॥ ૬૨ ॥

વ્યા. - પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે નિશ્ચયનય જે છે તે સર્વ નયનું મત છે, જો એમ હોય તો તે સર્વ જાંગાનું ગ્રહણ કરનાર સકલાવેશ પ્રમાણરૂપ માનવો જોઈશે. ત્યારે તે નયરૂપ વિકલાદેશ કેમ માનશે ? ॥ ૬૨ ॥

અ. એવી રીતે વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બન્નેનય પરસ્પર વાદ કરતા જોઈને મધ્યસ્થપણે પ્રમાણવાદી કહે છે -

મુક્કામુક્કવિજાગો ઇઞ્ઞામેત્તેણ ણઠ્ઠિ એગંતો ॥ જહ

અઠ્ઠિ તો વિનાણે ચરણં સારોત્તિ તં મુક્કં ॥ ૬૩ ॥

વ્યા. - વ્યવહાર તથા નિશ્ચય એ બન્ને નયોના મુખ્ય તથા અમુખ્ય એ બે વિજાગ પોતપોતાની ઇજ્ઞાએ પર્ષ શકે છે, કોઈક ગુણને લઈને નિશ્ચયની મુખ્યતા કહેવાય છે, અને કોઈક ગુણને લઈને વ્યવહારની મુખ્યતા કહેવાય છે. પરંતુ એથીને વિષે એકાત્મપણું સંજ

वे नहीं, किंतु अनेकांतपणुं संनवेठे. केम के, निश्चय तथा व्यवहारना मुख्य तथा अमुख्य विजाग स्वभाविकधर्मरूप नहीं, किंतु आपेक्षिक ठे जेम आमलक बदरनी अपेक्षाए दीर्घ कहेवाय, अने घटादिकनी अपेक्षाए ह्रस्व कहेवायठे. तेम ए बने नयो एक बीजानी अपेक्षाए मुख्य तथा अमुख्य कहेवायठे, एम ठता पण जो व्यवहारनयवादी पोताना मतनुं मुख्यपणुं प्रकाशवानु मानी न वाले तो तेणे बली आ युक्तियेकरीने पोताना मननु समाधान करी जेवु जोये के व्यवहारनुं जे मुख्यपणुं ठे ते मात्र कहेवानुं ठे, अने निश्चयनुं मुख्यपणुं तो कार्यनो उपयोगी ठे, केम के, सामायक आदिदर्शने चौद पूर्वपर्यंत ज्ञाननुं सार ते चारित्र कहु ठे, यत “सामाश्चमार्श्रं, सुअनाण जाव विडुसारावं, तस्त वि सारो चरण, स्तारो चरणस्त निवाण” इति आवश्यकें ॥ ६३ ॥

सवणयमयत्तं पुण सव्वेसि सम्मत्तज्जं विसत्तं ॥

एयणिच्चयस्स तेण सयल दिसत्त मेगस्स ॥ ६४ ॥

व्या० निश्चयनयने सर्वनयमय पणुं जे पूर्वे कहु ते सर्वनय सम्मत अर्थ मानेठे तेमाटे कहु एम जाण्वाथी एकला निश्चयनयने सर्वनयसमूहरूप प्रमाणात्मक सकल देशपणुं पण दोपनु करनार थरो नहीं. ॥ ६४ ॥

जेणं सयला देसो अजेय वित्तीऽणिच्चयाधीणो ॥

तेणेव सोपमाणं ए पमाणं होइ व्यवहारो ॥ ६५ ॥

व्या०: जिहा एक धर्मनी धाराए सर्व धर्म जे सकलादेशनेविषे प्रतिपादन कराय ठे, तिहा अस्तित्वादिक एक धर्मनी साथे बीजा सकल धर्मोनु अनेदपणुं जे जाणुं ते निश्चयनयने आयत ठे, एवी अपेक्षाएकरी निश्चयनयने प्रमाण कह्योठे, अने व्यवहारनयने अप्रमाण कह्योठे, परंतु एकात निश्चयनय प्रमाण कह्यो नहीं ॥ ६५ ॥

जम एवयारोवि चल कासइ ऐगतिअं ह्वे तं पि ॥ एग

स्स मुक्कजावे णियमा अवरोवयारोत्ति ॥ ६६ ॥

व्या० कोई एम कहेठे के निश्चयनय परमार्थग्राहीठे तेमा कोई उपचार न ही होवाथी ते बलवानठे, अने व्यवहार नय परमार्थग्राही नहीं, तेमां घणा उपचार होवाथी ते निर्बलठे, एण एकात नहीं, केमके, बनेनय वस्तुग्राही ठे, व्यवहारनय अंशग्राही ठे, तेमां ज्यारे निश्चयनयनी मुख्यता विवक्षि एत्यारेनिश्च

નયન પણ ઉપચારસહિત થાયઠે, इहां कोई विशेषता नहीं, यत् “अर्पितानर्पितसिद्धे तत्त्वार्थे” शब्देकरી नयनी प्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अर्पित कहिये, अने नयांतरनी अपेक्षाए तेनी अप्रधानतानी जे विवक्षा करवी ते अनर्पित कहिये, एवन्ने प्रकारनी विवक्षाथी जे पदार्थनी सिद्धि थायठे, ते तत्त्वार्थ सिद्धि कहैवायठे ॥ ६६ ॥

णिचयणयस्स विसयं जावंचिय जे पमाण माहंसु ॥

तेसि विणेव हेउं कळ्ळप्तीइ कामेरा ॥ ६७ ॥

व्या०: कोईक ध्याम मानेठे के, निश्चयनयनो विषय जे जाव ठे तेज प्रमाण ठे, तो ते जावनो हेतु इच्छ ठे, इच्छविना जावनी उत्पत्ति थाय नहीं जो इच्छविना जावनी उत्पत्ति अंगीकार करीये तो मर्यादा रहे नहीं अने कारणविना कार्यनी उत्पत्ति यती नहीं एवो नियम ठे तेनो जंग अशे' जो एम कहेशो के, इच्छ क्रिया संसारमां अनंतवार प्राप्त अएली ठे, माटे ते अप्रधान ठे, तो जाव पण अप्रशस्त अनंतवार प्राप्त अएलो ठे ते केम प्रधान कहैवाय ? जो कहेशो के, शुद्ध जाव अपूर्व ठे, तो शुद्ध इच्छ पण अपूर्वज ठे, ते शास्तरु नहीं मानवुं जोये ! ॥ ६७ ॥

खावसमिगजावे सुओ हेऊ सुद्धस्स खइअस्स ॥ त

प्रावेण क्या पुण किरिआ तप्राववुद्धि करी ॥ ६८ ॥

व्या०: ह्यायोपशमिक जावे कीधेली जे क्रिया तेज ह्यायोपशमिक जावनीवृद्धि करनारी ठे; माटे शुद्धजावथी क्रिया अवश्य करवी योग्य ठे, अने तेम न कखाथी जावनी हाणी अई जाय ॥ ६८ ॥

धिइ सक्षा सुद्ध विविइस विष्णुत्ती तत्त धम्म जोणित्ती ॥

तल्लद्धधम्मजावा वहुई जावतत्तणं ततो ॥ ६९ ॥

एवं पवहुंजावो कमेण गुणठाणसिद्धिमारुहिय ॥

पक्कीणघाईकम्मो कयकिच्चो केवली होइ ॥ ७० ॥

व्या०: धृति, अक्षा, शुश्रूषा, विविदिषा, तथा विज्ञप्ति ए पाच पदार्थ धर्मेनां कारण ठे, एविपે પર્તજલિપ્રમુલ્ય ગ્રંથોમા પણ કહેલું છે, उद्देगादिनो त्याग क रीने चित्त स्वस्थ करवु ते धृति कहिये, चित्त स्वस्थ થયાથી માર્ગાનુસારિણી રુચિ ઉત્પન્ન થાય છે તે અક્ષા કહિયે, માર્ગાનુસારિણી બુદ્ધિ થયાથી હ્યાયોપશમ જાવ

ઉત્પન્ન થાયઁ, ત્યારે જેમ સર્પ બાહરે આમો તિડો ચાલે પણ જ્યારે રાફડાંમાં પે સેઠે ત્યારે પાસરો થઈ જાયઁ તેમ શ્રવણાદિકનેવિષે બુદ્ધિની જે સરસા થવી તે શુશ્રૂ પા કહિયે, શ્રવણાદિક કસ્યાથી જેમ જેમ બુદ્ધિ શુદ્ધ થતી જાયઁ, તેમ તેમ આત્મતત્ત્વચિતનની ઉત્પત્તિ થતી જાયઁ તે વિવિદિષા કહિયે, આત્મતત્ત્વચિતનથી કી શુશ્રૂષા જે ઠે તે શ્રવણાદિગુણરૂપ થાયઁ, તેવિના તે આજ્ઞાસમાત્ર કહેવાય; પણ ગુણ કહેવાય નહીં, આત્મતત્ત્વચિતન વડે શ્રવણાદિક ગુણ ઉત્પન્ન થયાથી સમ્યક્તાની ઉત્પત્તિ થાયઁ, તે સમ્યક્તાના પાંચ લિંગ શમ, સવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, તથા આસ્તિક્યતા, એવો આત્માનો જે શુન પરિણામ તેને પરમતત્ત્વેવિષે વિક્ષાપ્તિ કહેઁ, આત્માના શુનપરિણામથી ધર્મનો જાવ ઉત્પન્ન થાયઁ, તેણેકરી જ્ઞાવાતરની વૃદ્ધિ થાયઁ, એમ ઉત્તરોત્તર, જાવવૃદ્ધિકરી અવિરતિ દેશવિરલ્યાદિક ગુણસ્થાન શ્રેણીચઢી ધાર્તીકર્મનો ક્ષયકરી કૃતકૃત્ય કેવલીયાય એનો સારી રીતે વિચાર કરી જુવો એટલે સહજ જણાઈ આવેઁ ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥

અ. એવુ યુક્તિપૂર્વક વચન સાંજલીને પીઠિતકર્ણ થયો થકો પરવાદી બોલ્યો —

નણુ જય સો કયકિચ્છો અઘારસદોસવિરહિત દેવો ॥

તા બુદ્ધતહ્લા જાવા જુઝાઈ કમ્મા કવલજોજી ॥ ૭૧ ॥

આ. દેવ તો અઘારદોષરહિત ઠે, અને કૃતકૃત્ય ઠે, એ સર્વ માન્યઁ. ને તમે પણ જો એમજ માનતા હોતો તેને કવલાહાર કરનારો કેમ કહોઠો? કવલાહાર અંગીકાર કસ્યાથી ક્રુધા તૃષ્ણા પણ અંગીકાર કરવા જોઈશે? કેમ કે, ક્રુધા તૃષ્ણાવિના કવલાહાર સંજવે નહીં જો ક્રુધા તૃષ્ણાને પણ અંગીકાર કરશો તો પરમેશ્વરને અઘારદોષરહિત કેમ કહી શકશો? કેમ કે, ક્રુધા અને તૃષ્ણા એ બે દોષ તો કવલાહારના ગ્રહણથી સિદ્ધ થાયઁ ત્યારે શુ કેવલી સોલદોષરહિત ઠે, જો એમ માનશો તો આગમવચનનો અપમાન થશે થત “કૃત્તિપાસા જરાતંક, જન્માતકજયસ્મયા ॥ ન રાગદેષમોહાશ્ચ, યસ્યાસૈ સ પ્રકીર્ત્યતે.” ઇતિ દિગંબરયંયાંતરગત ઉપાસકાધ્યયને ક્રુધા, તૃષ્ણા, જરા, ક્ષય, જન્મ, યમ, સહલોકાદિજય, અહંકાર, રાગ, દેષ, મોહ, ચિતા, અરતિ, નિડા, વિસ્મય, વિપાદ, સ્વેદ, તથા સ્નેહ, એ અઘાર દોષ કેવલીને નથી એમ કહ્યુંઁ તેઓમાના ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ બે દોષ ઠતા કૃતકૃત્યતા કેમ સંજવે? માટે કેવલીને જો કવલાહારી કહો તો બે દોષ અંગીકાર કરો ॥ ૭૧ ॥

અથ ૦ એ આશંકાનો ઉત્તર કહે છે:--

તો સકાવુત્તુ જે બુદ્ધતત્ત્વાઈ જિણસ્સ કિરદોસો ॥ ૭૬
તં દૂસેજ ગુણં સાદાવિયમણ્ણો કિં વિ ॥ ૭૭ ॥
દૂસઈ અદ્વાવાહં ઇયં જઈ તુહ સમ્મતં તયં દોસો ॥
મણુયત્ત ણં વિ દોસો તા સિદ્ધતસ્સ દૂસણં ॥ ૭૮ ॥

અથ ૦ ક્રુધા અને તૃપ્તા એ બે દોષ અઢાર દોષમાં ગણીને, કૃતકૃત્ય જે કેવલી તેને વિષે તે બે દોષનો તે જે અજાવ કહ્યો, તે વચન તારાજ મતાનુયાયિમાં કહેતા શોનાપ્રદ છે, પરંતુ પંથિતોની પર્યદામાં શોજાને પામે નહીં, કિંતુ મૂલ્યવિના ના કહેવાય. કેમકે, ક્રુધા અને તૃપ્તા એ બન્ને દોષમાં ત્યારે ગણી શકાય, કે જ્યારે કોઈ સ્વાભાવિકઆત્માના ગુણને દૂષણ લાગતું હોય; તેમ તો કાંઈ થતું નથી, કેમકે, એ જાવ વેદનીયકર્મના કરેલા છે; તે કેવલજ્ઞાનને દૂષિત કરી ન શકે. કેમકે, કેવલજ્ઞાનને દૂષણ કરનાર જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે તેમ કેવલદર્શનને દૂષિત કરનારં દર્શનાવરણીય કર્મ છે; તેમ સમ્યક્ચારિત્રને દૂષિત કરી શકે નહીં. કેમકે, સમ્યક્ચારિત્રને દૂષિત કરનારં મોહનીયકર્મ છે. તેમજ દાનાદિક પાંચ લબ્ધિને પણ દૂષિત કરી શકે નહીં, કેમકે, લબ્ધિઓને દૂષિત કરનારં અંતરાય કર્મ છે. એ કારણ માટે ક્રુધા અને તૃપ્તા એ બે દોષ કહેવાય નહીં. અહિં કોઈ આશંકા કરશે કે જેમ ક્રુધા તથા તૃપ્તાવને ઉદ્ભવ્યને ઈર્ષ્યા સમિતિ શ્રુતાન્યાસાદિકનો જંગ દીઠામાં આવે છે, તેમ કેવલીને પણ ચારિત્રજ્ઞાનમાં પ્રતિબંધરૂપ શા સારું ન થાય? એનો ઉત્તર આ છે. યદ્યપિ ક્રુધા તથા તૃપ્તા એ બે બહિરિદિય વૃત્તિની ગ્લાનિ કરવાને લીધે એકેદિય જ્ઞાનાદિકના વિરોધી થાય છે. તથાપિ અતીદિય જ્ઞાનનો ઘાત કરી શકતા નથી, કોઈ એવી આશંકા કરે કે, જીવનો અવ્યાબાધ ગુણ છે. ઇદ્રે નિરાકુલત્વરૂપ જે જીવ, તેને દૂષિત કરનારી ક્રુધા તથા તૃપ્તા છે. કેમકે, તે આકુલતા પરિણામરૂપ છે. જે આકુલતાની ક્રુધાવને નિવૃત્તિ થાય છે, તે ક્રુધાની પરિણામક છે. ને ક્રુધા તેનો પરિણામ છે, અને જે આકુલતાની તૃપ્તાવને નિવૃત્તિ થાય છે, તે તૃપ્તાનો પરિણામક છે. ને તૃપ્તા તેનો પરિણામ છે. તેને એમ કહેશું કે, કેવલીનો સિદ્ધત્વ ગુણ છે, તેને દૂષિત કરનારં મનુષ્યપણું પણ દોષરૂપ કેમ ન કહેવાય? ઇત્યાદિક વિચાર કરી પોતાની કલ્પના મૂકીને ધાતિકર્મના કરેલા અમાર દોષ જેવી રીતે પૂર્વાચાર્યે કહ્યા છે, તેવી રીતેજ માનવા

જોડ્યેઠે, યત “અતરાયા દાનલાજ, વીર્યજોગોપજોગના. ॥ હાસોરત્યરતી જીતિ, જું
ગુપ્તા શોક એવ ચ ॥ ૧ ॥ કામોમિધ્યાત્મજ્ઞાનં, નિદ્રા ચાવિરતિસ્તથા ॥ રાગોદો
પશ્વનો દોષા, કેપામટાદશાપ્યમી ॥ ૨ ॥” જ્ઞાનગુણનો ઘાત કરનારું અજ્ઞાન,
દર્શનગુણનો ઘાત કરનારી નિદ્રા, સમ્યક્તગુણનો ઘાત કરનારું મિધ્યાત્વ, ચારિ
ત્રગુણનો ઘાત કરનારાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય શોક, ડુંગઠા, કામ, અવિરતિ,
રાગ, તથા દેષ, અને દાનાદિ લલ્લિરૂપવીર્યગુણના ઘાત કરનારા દાનાતરાય,
લાજાંતરાય, જોગાતરાય, ઉપજોગાતરાય, તથા વીર્યાંતરાય, એ અઘારદોષ ઘાતિ
કર્મના કહ્યાઠે, પરતુ કેવલીને ઘાતીકર્મોનો ક્ષય થઈ જાયઠે, માટે તે નિર્દોષ ક
હેવાયઠે તેમ ઠતા ક્રુધા અને તૃપાને અઘારદોષોમા જે ગણેઠે તે યુક્તાયુક્ત વિ
ચાર નકરતા કેવલ સ્વમતનું પોષણ કરેઠે, ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥

અહ જડ જિણસ્સ સ્વદ્ધાં સુક્ક હુક્કં વિરુદ્ધાં તેણં ॥

તો સામસાજાવે વિસેસજુતા કહં સત્તા ॥ ૭૪ ॥

વ્યા૦— કોઈ આશકા કરે કે, જેમ કેવલીને ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિક ઠે, તેમ ક્ષા
યિક સુખ પણ ઠે, તિહા હુ સ્વનોલેશ પણ નથી, તો ક્રુધા તૃપા કેમલાગેઠે ? ॥ ૭૪ ॥

તો વેયણિજ્જકમ્મં ઉદયપ્પત્ત કહં હ્વે તસ્સ ॥ ૭૫ ॥

સોપદેસઠ્ઠં સમયમ્મિ વિવાગ જણણાઠં ॥ ૭૫ ॥

વ્યા૦— ઉપલી આશકાનુ ઉત્તર દિયેઠે કે, કેવલીને જો ક્ષાયિક સુખ માન
તા હોતો સિદ્ધાંતનેવિપે કેવલીને વેદનીયકર્મનો ઉદય કહ્યોઠે તે શાસ્ત્ર ન મા
નવો ! અર્થાત્ માનવો જોઈએ જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ઉદય ઠતા ક્ષાયિક
જ્ઞાન થતુ નથી, તેમ વેદનીયકર્મનો ઉદય ઠતા ક્ષાયિક સુખ પણ થતુ નથી,
કોઈ શંકા કરેકે, કેવલીને એવા વેદનીયકર્મનો ઉદય હોયઠે કે, જેના પ્રદેશ
આત્મપ્રદેશની સાથે મલેઠે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહીને ક્ષીણ થઈ જાયઠે. પરતુ કે
વલીને તેની આકુલતા થતી નથી એનું ઉત્તર એકે, ધન્યપિ એવો પ્રદેશોદય અમ
ને પણ માન્ય ઠે, તો કેવલીને ક્ષાયિક સુખ સત્તવે નહીં તેમ ઠતાં અન્યુચ્ચયતા
થી અમારે કહેવું જોયેઠે કે, કેવલીને વેદનીયકર્મનો પ્રદેશોદય ઠેજ નહીં કિં
તુ સિદ્ધાંતોમા વિપાકોદય કહ્યોઠે ॥ ૭૫ ॥

— આવસ્સયેણિજ્જતી પયહિપસન્નોદઠંવએસેણં ॥ ૭૬ ॥

જડ તા સુહાયાઠં અસુહપહિવસ્કવયેણં ॥ ૭૬ ॥

व्या०.- आवश्यक निर्युक्तिनेविषे प्ररुतिनो प्रशस्त उदय कह्यो ठे, तथा दिगं वरना प्रवचनसारनामक ग्रंथमां पण “ पुष्पफला अरिहंता ” इत्यादिक वचनो कहावे, एवी रीते असुखना प्रतिपद् वचनथी केवलीने सुखनो विपाक ठे. ॥७६॥

अ० कोई आवांका करे के, जे कारण माटे सुखविपाक ठे, तेथीज दु खवि पाक नथी ? तेतुं समाधान करेठे. ॥ ७६ ॥

तत्तदसुत्तजणिआ एकारसहा परीसहा य जिणे ॥ तेह

वि बुद्धतह्लाई खइअस्स सुहस्स पडिकूल ॥ ७७ ॥

व्या०.- अमारा श्रीनगवतीसूत्रनेविषे केवलीने अग्यार परीसह कहावे. तद्यथा “ एकविहवंधगस्तण जंते सजोगि जवढ केवलिस्स कइ परीसहा पसु ता ? गोयमा, एकारस परीसहा पसुत्ता, एव पुणवेण तित्ते ” तथा वेदुने “ ए कादश जिने ” एवीरीते श्रीतत्त्वार्थसूत्रमां अग्यार परीसह कहावे ; एणेकरी के वलीने रुधा तथातृपा प्राप्त थईठतां क्वाधिक सुखनी हानि थती नथी एवु ठरेठे अर्हा उक्त “ एकादशजिने ” ए सूत्रनो अर्थ केटलाएऊ पोतातुं मत पोपण कर चाना हेतुथी एवुं करेठे के “ एकेनाधिकानदश ” एटले एकथधिक दश न थाय ; अर्थात् अग्यार परीसह नही ए अपव्याख्यान जाणवुं, केमके, एवो समास सं नवे नही. वली केटलाएक सर्वाथेसिद्धिप्रमुख “ नसंति ” एवु बाहेरथी वाक्य जियेठे, तेतो जाणे पोतातुं उत्सूत्रजापणज प्रगट करतो होयनी ! परंतु तेथोए आबो विचार करवो जोये के, परीसहनास्वामी चित्ताना अधिकारनेविषे प्रसिद्ध ठतां तेनो अजाव केम थजे ! जे धनरहित होय ते धननो स्वामी कहेवाय नही वली केटलाएक आवीरीते व्याख्यान करेठे के, केवलीने वेदनीयकर्म होवाथी कारण कार्योंपचारेकरीने अग्यार परीसह कहावे ए व्याख्यान पण नदीमा बूडता घास नो आश्रय लेवाजेवु ठे, केमके, स्वामित्वचिंताए उपचार संजवे नही, जो उप चार मानिये तो ठता मोहनीयकर्मना होवाथी उपशात मोहगुणस्थानकनेविषे पण बावीस परीसह कहा जोईजे, ए प्रकारे करी सूत्रना वणा अपव्याख्यानो नो त्याग करीने परमार्थनो विचार करवो जोये. ॥ ७७ ॥

अस्साय वेयणिज्जं बुद्धतह्लाईण कारणं जाण ॥ पक्क

तिसत्तित्तद्वय जल्लिअंतरजलणदित्ताणं ॥ ७८ ॥

व्या० - आहार पर्याप्तिनामकर्म तथा असात्ता वेदनीयकर्म ए चत्तेना उदय

જોડ્યેઠે, યત “અંતરાયા દાનલાજ, વીર્યજોગોપજોગના ॥ હાસોરત્યરતી નીતિ, જુ
ગુપ્તા શોક એવ ચ ॥ ૧ ॥ કામોમિધ્યાત્વમજ્ઞાનં, નિષ્ઠા ચાવિરતિસ્તથા ॥ રાગોદો
પશ્વ નો દોષા, કેપામષ્ટાદશાપ્યમી ॥ ૨ ॥ ” જ્ઞાનગુણનો ઘાત કરનારું અજ્ઞાન,
દર્શનગુણનો ઘાત કરનારી નિષ્ઠા, સમ્યક્તગુણનો ઘાત કરનારું મિધ્યાત્વ, ચારિ
ત્રગુણનો ઘાત કરનારાં હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય શોક, ડગઢા, કામ, અવિરતિ,
રાગ, તથા દેષ, અને દાનાદિ લબ્ધિરૂપવીર્યગુણના ઘાત કરનારા દાનાતરાય,
લાજાતરાય, જોગાતરાય, ડપજોગાતરાય, તથા વીર્યાતરાય, એ અઢારદોષ ઘાતિ
કર્મના કહ્યાઠે, પરતુ કેવલીને ઘાતીકર્મોનો ક્યય થઈ જાયઠે, માટે તે નિર્દોષ ક
હેવાયઠે તેમ ઠતા ક્રુધા અને તૃપાને અઢારદોષોમાં જે ગણેઠે તે યુક્તાયુક્ત વિ
ચાર નકરતાં કેવલ સ્વમતનું પોષણ કરેઠે, ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥

અહ જડ જિણસ્સ સ્વદ્વિસુક્કં હુક્ક વિરુક્કણે તેણં ॥

તો સામણાખાવે વિસેસજુત્તા કહં સત્તા ॥ ૭૪ ॥

બ્યા૦— કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ કેવલીને ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિક ઠે, તેમ ક્ષા
યિક સુખ પણ ઠે, તિહા હુ સ્વનોલેશ પણ નથી, તો ક્રુધા તૃપા કેમલાગેઠે ? ॥ ૭૪ ॥

તો વેયણિજ્જકમ્મં ઉદયપ્પત્તં કહં હવે તરસ ॥ ણય

સોપદેસઉદત્તં સમયમ્મિ વિવાગ જણણાત્તં ॥ ૭૫ ॥

બ્યા૦ — ડપલી આશંકાનું ડત્તર ઢિયેઠે કે, કેવલીને જો ક્ષાયિક સુખ માન
તા હોતો સિદ્ધાંતનેવિપે કેવલીને વેદનીયકર્મનો ડદય કહ્યોઠે તે શાસારુ ન મા
નવો ! અર્થાત્ માનવો જોઈશે જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ડદય ઠતા ક્ષાયિક
જ્ઞાન યતુ નથી, તેમ વેદનીયકર્મનો ડદય ઠતા ક્ષાયિક સુખ પણ યતુ નથી,
કોઈ શંકા કરેકે, કેવલીને ઇવા વેદનીયકર્મનો ડદય હોયઠે કે, જેના પ્રદેશ
આત્મપ્રદેશની સાથે મલેઠે, તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહીને ક્ષીણ થઈ જાયઠે પરતુ કે
વલીને તેની આકુલતા યતી નથી એનુ ડત્તર એકે, ષડ્યપિ ઇવો પ્રદેશોદય અમ
ને પણ માન્ય ઠે, તો કેવલીને ક્ષાયિક સુખ સંજવે નહી તેમ ઠતા અન્યુચ્ચયતા
થી અમારે કહેતુ જોયેઠે કે, કેવલીને વેદનીયકર્મનો પ્રદેશોદય ઠેજ નહી. કિ
તુ સિદ્ધાંતોમા વિપાકોદય કહ્યોઠે. ॥ ૭૫ ॥

આવસ્સંયણિજ્જતી પયહિપસત્તોદત્તંવણેણં ॥ ણ

જડ તા સુહાયાત્તં અસુહપહિવસ્કવયણેણં ॥ ૭૬ ॥

व्या०— आवश्यक निर्युक्तिनेविषे प्रकृतिनो प्रशस्त उदय कहाँ ठे, तथा दिगं वरना प्रवचनसारनामक ग्रंथमां पण “ पुष्पफला अरिहंता ” इत्यादिक वचनो कहाँठे, एवी रीते असुखना प्रतिपद् वचनथी केवलीने सुखनो विपाक ठे. ॥७६॥
अ० कोई आशंका करे के, जे कारण मांटे सुखविपाक ठे, तेथीज डु खविपाक नथी ? तेनुं समाधान करेठे. ॥ ७६ ॥

तत्तदसुत्तज्जणिआ एकारसहा परीसहा य जिणे ॥ तेह
वि दुहत्तहाइ खइअस्स सुहस्स पडिकूलं ॥ ७७ ॥

व्या०— अमारा श्रीजगवतीसूत्रनेविषे केवलीने अग्यार परीसह कहाँठे तयथा “ एकविहबंघस्तणं जंते सजोगि नवच्च केवलस्स कइ परीसहा पस्स ता ? गोयमा, एकारस परीसहा पस्सता, एव पुणवेण तित्ते ’ तथा बेहुने “ ए कादश जिने ” एवीरीते श्रीतत्त्वार्थसूत्रमां अग्यार परीसह कहाँठे ; एणेकरी के वलीने कृधा तथातृपा प्राप्त थईवतां ह्याधिक सुखनी हानि थती नथी एवु ठरेठे अही उक्त “ एकादशजिने ’ ए सूत्रनो अर्थ केटलाएक पोतानुं मत पोपण कर वाना हेतुथी एवु करेठे के “ एकेनाधिकानदश ” एटले एकअधिक दश न थाय, अर्थात् अग्यार परीसह नही. ए अपव्याख्यान जाणवुं, केमके, एवो समास सं नवे नही वली केटलाएक सर्वाथेसिद्धिप्रमुख “ नसंति ” एवु बाहेरथी वाक्य जियेठे, तेतो जाणे पोतानुं उत्सूत्रनापणज प्रगट करतो होयनी ! परतु तेओए आवो विचार करवो जोये के, परीसहनास्वामी चित्ताना अधिकारनेविषे प्रसिद्ध ठतां तेनो अनाव केम थये ! जे धनरहित होय ते धननो स्वामी कहेवाय नही वली केटलाएक आवीरीते व्याख्यान करेठे के, केवलीने वेदनीयकर्म होवाथी कारण कार्योपचारेकरीने अग्यार परीसह कहाँठे ए व्याख्यान पण नदीमां बूढता घास नो आश्रय लेवाजेवु ठे, केमके, स्वामित्वचिताए उपचार संजवे नही, जो उपचार मानिये तो ठता मोहनीयकर्मना होवाथी उपशात मोहगुणस्थानकनेविषे पण बावीस परीसह कहाँ जोईगे, ए प्रकारे करी सूत्रना घणा अपव्याख्यानो नो त्याग करीने परमार्थनो विचार करवो जोये. ॥ ७७ ॥

अस्साय वेयणिङ्गं दुहत्तहाइण कारणं जाण ॥ पक्क
त्तिसत्तित्तुदय जल्लिअंतरजलणदिताणं ॥ ७८ ॥

व्या०— आहार पर्याप्तिनामकर्म तथा असाता वेदनीयकर्म ए वनेना उदय

થી પ્રજ્વલિત થયેલો જે જગરાગ્રિ, તેણે કરીને જીવને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા લાગે છે, તે વધાં કારણ કેવલીનેવિષે ઠતાં છે તેને ક્રુધા તથા તૃષ્ણા કેમ ન લાગે ? તેકહો ॥ ૭૬ ॥

અઃ વાદી આશંકા કરે છે :-

નણુ બુદ્ધ તહ્ણા તહ્ણા મોહુદગ્ગ પત્તિયારિંસવ ॥

નણ્ણં આણ્ણા તહ્ણા આણ્ણુસક તયમ્મંતિ ॥ ૭૭ ॥

વ્યાઃ - ક્રુધા તથા તૃષ્ણા એ મૈથુનની ઇચ્છાની પડે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી તે મોહનીયકર્મચક્રી ઉત્પન્ન થાય છે માટે કેવલીનેવિષે એ સજવે નહીં કેમકે, કેવલી એ તો મોહનીયકર્મનો પ્રથમજ નાશ કર્યો છે એનો ઉત્તર આવીરીતે છે - તૃષ્ણા અને હિંસ્રા ઘણી નિવ્રતા છે, તૃષ્ણાનેજ હિંસ્રા કહેવાય નહીં. પરંતુ સંસારીને તૃષ્ણાથી હિંસ્રાની ઉત્પત્તિ થાય છે ॥ ૭૭ ॥

અઃ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થવાનો પ્રકાર કહે છે -

મોહાનિણિવેસેણં ચગ્ગહિ વિ ઝમકોઠયાં હેઝહિ ॥

પગરિસ પત્તાતહ્ણા જાયં આહારસમ્પત્તિ ॥ ૮૦ ॥

વ્યાઃ - મોહનીય કર્મ અનિનિવેશી ચાર કારણથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉત્કર્ષ પામ્યાને લીધે તૃષ્ણા કહેવાય છે તે ચાર પ્રકાર શ્રીગણાગમા કહ્યા છે, યત “ચગ્ગહિ ગણેહિ આહારસમ્પા સમુપ્પજ્ઞં, ઝમકોઠયાં, બુદ્ધાવેહિણિ જ્ઞસ્સણ કમ્મસ્સ ઉદણં, મત્તીં, તદગ્ગોવર્ગેણ, ” એનો અર્થ - ચાર કારણોકરી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે. કોઠોચાલી થયાથી, ક્રુધાવેદનીયકર્મના ઉદયથી, આહારાદિકની કથાનું શ્રવણ કર્યાથી, તથા વારંવાર આહારનો ઉપયોગ કર્યાથી આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત્ એ ચાર કારણ મળ્યાથી મોહનીય કર્મ ના બંને આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે અતઃ એ ગોમત સારટીકાપ્રમુખને વિષે પણ આહારસંજ્ઞા આહારાનિજાપરૂપ કહી છે. તે તૃષ્ણારૂપ હોવાથી યતિને એ વિના અશનપાનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે તે કહે છે - ॥ ૮૦ ॥

અસણાંમ્મિ પવિત્તીં એતોચ્છિય ત વિણાં સુસાહૂણ ॥ ૮૧ ॥

દુત્ત વિહવિદ્દાણો અંહિ આરો હંદિ ણિદ્દિગ્ગે ॥ ૮૨ ॥

વ્યાઃ એ હેતુથીજ યતિને પણ આહારસંજ્ઞાવિના અશનાદિકનેવિષે પ્રવૃત્તિ છે કેમ કે, વિધિ પાલતાં યતિને અતિચાર કહ્યા નથી, અને આહારસંજ્ઞા તો અતિ

ચારમાં છે માટે જે એમ કહેશે કે આહારસંજ્ઞાવિના યતીએ આહાર કરવો નહીં તેને આચારમાં પણ અતિચાર કહ્યા છે ॥ ૫૧ ॥

એયં વિણાણજુત્તી મેહુણસણં વિણા જહ્ અવંચં ॥ ૬

ય વયણં પિ પરેસિ એણ પરાકયં એચં ॥ ૫૨ ॥

વ્યા૦ જેમ મૈથુનસંજ્ઞાવિના અન્નચર્ચ ન થાય, તેમ આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને હુક્તિ થાય નહીં એવા પરવાદીના વચનનું આવીરીતે નિરાકરણ કહ્યું છે.— જેમ યતીએ આહારસંજ્ઞાવિના આહાર કરવો યોગ્ય છે, તેમ કેવળીનેવિષે પણ માની લેવું જોઈએ. ॥ ૫૩ ॥

૧ એહુસાહુચિય પવિત્તી એવય સુપસઠ્ઠાણહેગતિ ॥ આ

હારોચ્ચ અવંચં અણ્ણ તુહ હોઈ ણિદોસં ॥ ૫૩ ॥

વ્યા૦ આહાર અવર્જનીય હોવાથી યોગ્ય છે, તથા ઉદ્ભવ્ય યતીને પ્રશસ્તિ આપવાનું કારણ છે. માટે આહારસંજ્ઞાવિના કેવળીને આહાર લેવો સંજોગ છે. અને મૈથુન વર્જનીય હોવાથી અનુચિત છે, તથા હુર્થાનનું કારણ છે માટે મૈથુનાદિક અનુચિતપ્રવૃત્તિ અપ્રશસ્તિ રાગદોષવિના કેવળીને થાય નહીં એવા અર્થનો વિચાર કરીને તેનું યત્ન કરવું જોઈએ. ॥ ૫૪ ॥

આહારચિંતણુપ્રવ મેયં આહારસણ્ણમાસજ્ઞ ॥

વુદ્ધુઈ અટ્ટક્ષણં ઇઠા લોજેણ મૂઢાણં ॥ ૫૪ ॥

વ્યા૦ આહારના ચિંતનથી જે આહારસંજ્ઞા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનેવિષે મોહિત થયેલા મૂઢાજીવને જો તે આહારરૂપશ્વેત્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે વસ્તુ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે એવા ચિંતનરૂપ આત્મચિંતન કરે છે. પરંતુ તે અનિલાપા મદત્તી નથી ૫૫

તત્તો માણસહુક્કં લહ્ણ જિઠં કંદણાઈ કુવંતો ॥

લહું વિ ઇન્ધવિસયં રઈઈ ચિંતેઈ અવિયોગં ॥ ૫૫ ॥

વ્યા૦ ચાર પઠી પૂર્વોક્ત રીતિએ જો તેને આહારાદિક શ્વેત્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે જીવ કુદેટનીયના ઉદયથી પ્રજ્વલિત થયેલા ઉદરાનલના યોગે શરીરહુલ્લેખ પામે છે અને પઠી કંદન રોદનાદિક કલ્યાણી અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયને લીધે ગાઢ ચિત્તોપતાપરૂપ માનસહુલ્લેખ પામે છે. કદાચ પુણ્યપ્રકૃતિના પરિપાકે શ્વેત્તુની પ્રાપ્તિ થાય તો પણ અરતિમોહનીયકર્મના ઉદયથી તે વસ્તુ

ના અવિયોગની ઇચ્છા કર્યાકરે, તેણે કરી તે વસ્તુ ઉપર ગાઢાનુરાગેકરી આત્મ
ધ્યાનના વશ થયો થકો જીવ હુ સ્વજ પામે ઢે, માટે મોહમૂઢ જે જીવ ઢે તેને
પરમાર્થથી કઠી પણ સુખ નથી ॥ ૮૫ ॥

તો મોહણિજ્ઞસ્વયં તપ્રવહ્નકાણુવંધિ વિલેપં ॥

લહરિં સુદં સર્વહ ચણો પુણ બુદ્ધ ચરં ॥ ૮૬ ॥

વ્યાખ્યા - મોહનીયકર્મના ક્ષયથી જીવને આહાર કરવાની રતિ તથા અરતિ
ઉત્પન્ન થાયઢે, ને મોહનીયકર્મના ઉદયથી જીવને માનસ હુ સ્વ ઉત્પન્ન થાયઢે
તે હુ સ્વ કેવલીને મટી જાયઢે, પણ અસાતાવેદનીયકર્મના ઉદયથી કેવલીને
જે કુધા ટુપા લાગેઢે, તેનો તે ત્યાગ કરી શકે નહીં ॥ ૮૬ ॥

ઘાઈવ વેયણીચં ઇય જઈ મોહં વિણા ણ હુસ્કયરં ॥

પયહં પહિરુવાનં તા અણાનં વિપયહીતં ॥ ૮૭ ॥

વ્યાખ્યા - પૂર્વપક્ષી કહેઢે કે, વેદનીયકર્મ ઘાતી કર્મના જેવુંઢે, માટે, મોહનીય
કર્મવિના તે હુ સ્વદાયક થાય નહીં. ઇત્યંચ “ ઘાદીવવેદણીય, મોહસ્તુદણ
ઘાદવે જીવ, ” ઇતિ કર્મકામે તેનું સમાધાન આમઢે - જો તમારા કહ્યા પ્રમાણે
હોય તો અસાતાવેદનીયની પઢે કેવલીને બીજી પ્રકૃતિઓ પણ મોહનીય કર્મવિ
ના પોતાના કાર્યની કરનારી હોવી જોયે. અને તમે વેદનીયકર્મની સાથે ઘાતીકર્મની
તુલ્યના કેવીરીતે કરોઢો ? ઘાતીઆના રસના જેવો તેનો રસ હોયઢે એમ સરસા
પણું કરોઢો, કે સ્વકાર્ય કરવાનેવિષે ઘાતીઆની અપેક્ષાપણું કટપોઢો, કે અ
થવા દોપણું હેતુપણું કહોઢો, ? જો કહેશોકે ઘાતીઆના રસના જેવો રસ હોવો
જોયે તો અઘાતીકર્મ પ્રકૃતિ ઘાતીના જેવી હોવી જોયે. કેમકે, જ્યારે અઘાતીની
પ્રકૃતિ સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિની સાથે વેઈયે ત્યારે તે સર્વ ઘાતિની પ્રકૃતિનો વિપાક
દેખાઢે, તથા જ્યારે દેશ ઘાતિનીનો વિપાક દેખાઢે, અને એકલી વેઈયે ત્યારે મા
ત્ર તે એકજો પોતાનોજ વિપાક દેખાઢે ; માટે પક્ષ સંજવતો નથી. જો કહેશો
કે, સ્વકાર્ય કરવાનેવિષે ઘાતીઆની અપેક્ષા હોવી જોયેઢે, તો નામકર્મ પણ પૂ
ર્વે મોહનીયકર્મની અપેક્ષા કરતું ઠતા જેમ કેવલીને મોહવિના આપણું કાર્ય
કરેઢે, તેમ વેદનીય કર્મ પણ મોહનીયકર્મની અપેક્ષાવિના કાર્ય કરેઢે. માટે
બીજો પક્ષ પણ સત્યવે નહીં. જો કહેશો કે વેદનીયકર્મથી દોષ લાગેઢે, તો તે

પણ મનાય નહીં, કેમકે, ક્રુધા અને તૃપાનેવિષે દોષપણાનું પૂર્વજ સંકલન કહ્યું છે, એવીરીતે સ્વદુષ્ટિએકરી સારી પાતે વિચાર કરીને જીવો ॥ ૬૪ ॥

અણુકૂલં પટિકૂલં ચ વેયણં લક્ષણં સુહૃદ્દહાણં ॥ ૬૫ ॥
દુઃસૌ એગંતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૬ ॥

વ્યા૦: ઔદયિક સુખ ઠતા અનુકૂલત્વ વેદન થાયતે, તે રાગરૂપ છે અને ઔદયિક દુઃખ ઠતા પ્રતિકૂલત્વ વેદન થાયતે, તે દેપરૂપ છે, માટે કેવલીને ઔદયિક સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને હોતા નથી, કિંતુ દ્વાયિક સુખજ હોયતે. એમ કેટલાએક કહેતે, તે યોગ્ય નથી. કેમ કે, જેમ અપ્રમત્તયતીને ઔદયિક સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને હોયતે. પણ રાગ તથા દેપ એ બે હોતા નથી, તેમ કેવલીને વિષે પણ જાણી લેવું એમા એકાંતપણું ન માનવું ॥ ૬૬ ॥

અધુવાણ સુહૃદ્દહાણં જોગો જોગેણ કમ્મવંધો ય ॥
પણુ એસો એગંતો અપમત્તજઈસુ તયન્નાવા ॥ ૬૭ ॥

વ્યા૦. સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને પદાર્થ શાશ્વત નથી, કિંતુ અશાશ્વત છે. તે ઓનો એવો નિયમ છે કે, અવશ્ય જોગને દિયેતે. કહ્યું છે કે, “નાશુક્તં ક્ષીયતે કર્મ” ઇત્યાદિ અને જોગયકી કર્મવંધ થાયતે. એ કારણ માટે કેવલીનેવિષે તે સંનયે નહીં કેમકે, સુખ તથા દુઃખ એ બન્ને પદાર્થો અધુવ છે. એમ કેટલાએક કહેતે, તે પણ યોગ્ય નથી કેમકે, સુખ તથા દુઃખ અધુવ ઠતાં અપ્રમત્તયતી ને હોયતે, તો પણ તેનાથી કર્મવંધ થતો નથી, તેમ કેવલીવિષે પણ જાણવું જોઈયે અહીં પણ એકાંત નથી ॥ ૬૭ ॥

અન્નાણજં તુ હુક્ક નાણાવરણસ્કણ સ્વયમેદ ॥
તત્તો સુદ્ધમકલંકિય કેવલનાણા પુદ્ગલ્ય ॥ ૬૮ ॥

વ્યા૦:- જ્યારે હરેક પદાર્થનો સૂક્ષ્મ અર્થ જાણ્યામાં આવતો નથી, ત્યારે જીવને મહાદુઃખ વસ્તુ થાયતે. કેમકે, યથાર્થવસ્તુ જાણવાની ઇચ્છા પ્રમાણે જાણ્યામા ન આવે તો તેથી જીવને આકૂલતા થાયતે તેજ દુઃખ જાણવું. એ દુઃખ વસ્તુનો સૂક્ષ્મ અર્થ ન જાણ્યાયકી થાયતે, માટે અજ્ઞાનરૂપજ છે. અજ્ઞાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી નાશ થાય છે, તે દુઃખનોજ નાશ જાણવો કેવલીને જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી દુઃખરૂપ અજ્ઞાનનો ભેદ પણ

રહ્યો નથી અને કેવલ જ્ઞાનનો ઉદય થયો છે તે સર્વ સુખરૂપ છે તે સુખ કેવલ જ્ઞાનથી પ્રથક્જૂત નથી કેમકે, કેવલ જ્ઞાન જે છે તે સ્વજાવના પ્રતિષ્ઠાતરહિત હોવાથી અનાકૂલતારૂપ છે, ત્યાં આકુલતા ઠેજ નહીં, જ્યારે આકુલતા નથી ત્યારે તત્કાલ્ય જે હુલસ તે વ્યાપી હોય. અને હુલસ નથી ત્યારે પરમ સુખજ છે એવી રીતે “જ કેવલિચિનાણં, ત સોક્ક પરણ સચસોચેવ ॥ સેદો તસ્સ નણીદો, જમ્હાયાદીલ્લપં જાદા ” એ પ્રવચનસારના વચન અસન્નવિત છે તોપણ આટલો વિશેષ છે -- કેવલ જ્ઞાન ક્ષણિકસુખપ્રક્રિયા સત્ત્વે નહીં, કેમકે, ક્ષણિક સુખ તો વેદનીયકર્મના ક્ષણિકથીજ ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૯૦ ॥

ણય સુક્કં હુલ્લક વા દેહગયં ઇંદિયુપ્પવં સવ્વ ॥ અ
જ્ઞાણ મોહ કલ્લે પમાણસિદ્ધેઽ સકોણ ॥ ૯૧ ॥

વ્યા. ધિગવર એમ કહે છે -- કે શરીરગત સુખ હુલસ સર્વેન્દ્રિયથીજ ઉત્પન્ન થાય છે કેમ કે, ઉદ્ભવસ્થાને જે સુખ તથા હુલસ ઉત્પન્ન થાય છે તે એવી રીતેજ થાય છે પ્રથમ પરીક્ષાજ્ઞાનના કારણથી ઇન્દ્રિયોની ઉપર મૈત્રી પ્રવર્તે છે, ઇન્દ્રિયોની મૈત્રી થકી વિષયોને વિષે તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થાય છે જેમ અગ્નિથી તાપેલો લોહનો ગોલો હોય છે, તેમ વિષયોની તૃષ્ણાએકરી ઇન્દ્રિયો તત્ત્વ હોય છે તે મહાવ્યાધિસ્થાનીય છે અને તૃષ્ણા ટાલવાને અર્થે વિષયનું સેવન થાય છે, તે વ્યાધીના ઔષધસ્થાનીય છે તે વ્યવહાર દૃષ્ટિએ તો સુખ કહેવાય છે, તથાપિ પરમાર્થતાએ હુલસરૂપ છે. ઝંકંચ “પપ્પાઈદે વિસણ, ફાસેદિ સમાસ દેસ હાવેણ, પરિણમમાણોઅપ્પા, સયમેવ સુદ્ધ ણયવદિરેહોતિ ” એ પ્રવચનસારે. એ કારણ માટે દેહગત સુખ એન્દ્રિયક છે. તેમજ હુલસપણ એન્દ્રિયક છે એવા એન્દ્રિયક વિષયોના રૂપથી હુલસ પડે છે. માટે દેહગત સુખ તથા હુલસ કેવલીને વિષે નથી તેથીજ કેવલી અર્તાદિય થયા છે ઝંકંચ “સોક્કંવા પુણ હુલ્લકં, કેવલનાણિસ્સ નહિ દેહગય, જમ્હા અદિદિઅન્નજ, જાવ તમ્હા હત્તંણેયતિ ” એ પ્રવચનસારે એનું સમાધાન કરે છે -- દેહગત સર્વ સુખ તથા હુલસ ઇન્દ્રિયાધીન નથી કેમ કે, ઇન્દ્રિયોની પરાધીનતાથી જે અજ્ઞાન તથા મોહથીજ સુખ તથા હુલસ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથીજ ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષા છે, પરંતુ અપ્રમત્તયતીને જે માનસ સુખ થાય છે, તથા સાતાદિકકર્મના ઉદયથી કુલાદિક દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમા ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષાનો નિયમ નથી, જો એમ ન માનિયે ને ઇન્દ્રિયાધીનજ સુખ તથા હુલસ માનીયે તો રતિમોહનીયકર્મ તથા અરતિ

મોહનીયકર્મનું નામાંતરજ વેદનીયકર્મના ઉદયથી અસાતા વેદનીય કર્મ થાય છે એમ ઠરશે ત્યારે વેદનીયકર્મ છુડ કહેવાશે નહીં જો વેદનીયકર્મ મોહનીયસાથે માનીયે તો સાતજ કર્મ ઠરશે આઠ કર્મનો સંજવ થશે નહીં. એમ કરતા સર્વ જૈન પ્રકૃતિનો ઉદ્ધેદ થશે વલી વેદગત સુખ જો કેવલીને ન માનીયે તો તીર્થંકરનામ કર્મનો વિપાક કેમ સંજવે! જો એમ કહિયે કે તીર્થંકરનામકર્મ જીવ વિપાકી છે, માટે તેથી જીવગત સુખતો કપજે. પરંતુ વેદગત ક્રુધાદિક ડુ.સ્વ સંજવે નહીં. તો જેમ સુખને પણ વેદની અપેક્ષા છે, તેમ હુ સ્વને પણ વેદની અપેક્ષા છે, માટે વેદગત તજ માનવા યોગ્ય છે, ઇત્યાદિક સૂક્ષ્મવિચાર કરી મન્યસ્યબુદ્ધિયે ન્યાય કરો. ॥૯૧॥

એતોચ્ચિઅ વહુ ડુ:સ્વ, સ્કાણ તેસિં બુહાઈવેયણિયં ॥

ણિંવરસ લવુવ પપ અપંતિ નણંતિ સમય વિક ॥ ૯૨ ॥

બ્યા૦ કેવલીને અજ્ઞાનાદિ જયન્ય ઘણાં હુ સ્વ મટીગયાં છે, માત્ર એક ક્રુધાવે દનીય રહ્યું છે, તે પણ ઘાતીકર્મની સાથે મલેલા જેવો પોતાનો વિપાક દેખાડે છે કેમ કે, કેવલીને પુણ્યપ્રકૃતિનો વિપાક પ્રબલ છે. યત: “અસ્તાયમાઈઆઓ, જાવિઅ અસુહા હવતિ પયડીઈ, ણિબુરસ ણિબુવપણુ ણ હંતિ તા અસુહ યાત સ્ત.” એ આવશ્યકગાથામાં તીર્થંકરને અસાતા પ્રકૃતિ હુ સ્વદાધિની થતી નથી. જેમ દૂધના ઘડામાં નિંબના રસનો વિહુ નાસ્વાથી કટુતા થાય નહીં, એમ શ્રીનંદુ બાહુ સ્વામીએ કહ્યું છે, જેમ તેને પ્રબલ પુણ્યપરાજવ કરે. પરંતુ તેથી ક્રુધાદિક કપ જ નહીં એમ ન જાણવું, એવો જાવ જણાય છે. પઠી વિરોપાર્થ તો બહુશ્રુત જાણે ॥૯૨॥

ણય તં કવલાજોગ્ગં વેયણિયં અગણિમંદયાજાવા ॥

ણય દમ્પરજુકપ્પં વેઅણિઅં હંદિ સુઅસિઈ ॥ ૯૩ ॥

બ્યા૦.- કેવલીનું વેદનીયકર્મ કવલાહાર યોગ્ય થાય નહીં એમ ન કહેવું. કેમકે, કેવલીને અગ્નિમંદપણું નથી આહારપર્યાપ્તનામકર્મનો ઉદય અને વેદનીયકર્મનો ઉદય હોવાને લીધે ઉદરાગ્નિ પ્રજ્વલિત થાય છે. એ બન્ને કારણો હોવાથી કેવલીને વેદનીય કર્મ કવલાહારયોગ્ય થાય છે જો કોઈ કહેશે કે, વેદનીય કર્મ દોરડીના જેવું છે, તેથી કેવલીને વ્યાબાધ કરીશકે નહીં. તેને આવો જ વાબ દેવો કે, એ વચન પ્રયોગનું છે, શાસ્ત્રનું નથી. કેમકે, શ્રીસુયગડાગની ટીકામાં આમ કહ્યું છે, “યદપિ દગ્ધરક્લુસ્થાનકલ્પસુચ્યતે વેદનીયસ્ય તદપ્યના

गमिकमयुक्तिसंगतं वागमेह्यत्वंतोदयः सातंस्य केवलिन्यनिधीयते. मुक्तिरपि घा-
तिकर्मक्यादाज्ञानादयस्तस्या अज्ञूवन् वेदनीयोऽज्ञाया क्लृप्तः किमायात येनासौ न ज-
यति न तपोऽज्ञायातपयोरिव सहानवस्थानलक्षणो विरोधो नापिज्ञावाज्ञावयो-
रिव परस्परपरिहारेण लक्षणकचिद्विरोधोस्तीति सातासातयोश्चांतर्मुहूर्त्तपरि-
वर्त्तमानतया यथा सातोदय एवमसातोदयोपीति अनंतवीर्यत्वं सत्यपि शरीरव-
लापचयकृद्देदनीयोऽज्ञाया पीडा च नवत्येव नचाहारग्रहणे किंचित्क्रीयते. के-
वलं महोपुरुषिकामात्रमेवेति पंचाशीतिर्जरद्वयप्राया शेषासयोगिनि ”
एवुं जे गुणस्थानकक्रमारोहमा कछुठे, ते तो थोडी स्थितिनी अपेक्षाए जा-
एवुं, पण रसनी अपेक्षाए न जाएवुं केमके, सत्तानी प्रकृति तो एवी-
कहीठे, पण उदयनी प्रकृति एवी कही नथी उलटो तीर्थकरनामप्रमुखनो प्र-
बल उदयज कछोठे. एम जाणीने “अतएव दग्धरक्कुटपेन जवोपग्राहिकल्पेना-
पि सता केवलिनोपि न मुक्तिमासादयेयुः ” ए आवश्यकबृहद्वृत्तिनुं वचन ठे, ते-
जोईने पण व्यामोह करवो नही तेदला माटेज इहां पण स्थितिनी अपेक्षाएज-
केवलीने कर्म दोरडीना जेवा कछांठे. “अतएव जवोपग्राहिल्लापग्राहिल्लविशेषण”
कछांठे. एवुं अमने प्रतिजासेठे वली विशेष गीतार्थनेविपे जेम पूर्वापरविरोध न-
थाय, तेम विचारवुं केदला एक प्रमेयकमलमार्त्तमना अग्निप्रायने अनुसरिने
आवीरीते कहेठे के, अपूर्वकरणगुणवाणाए पापप्रकृतिनो रस कछोठे, मा-
टे केवलीने तथाविध सातोदय थाय नही मोहसापेक्षप्रकृति थाय तेनो मोह-
ना घातथी अवश्य घात थायठे अन्यथा पराघातनामकर्मना उदयथी केवली-
परहननादिक केम न करे । ए बोलवु पण डुराग्रहनुं जाएवुं, केमके, जेम रसनो-
घात थायठे, तेम स्थितिनो पण घात थायठे माटे जो रस थोठो थतो होय तो-
स्थिति पण थोडी थवी जोये जेम बद्धमानकर्मनी स्थिति घटी जायठे तेम ब-
द्धमान कर्मनो रस पण घटी जायठे, एज समाधानठे तथा पराघातनामकर्म-
नुं फल केवलीने थायजठे, अने परहनन तो मोहविना थाय नही केदलाएक-
एम कहेठे के वेदनीय कर्म केवलीनेविपे हतवीर्य ठे, माटे तेनेविपे क्रुधादिक परी-
सह गयारूप ठे एम जे केवलीनेविपे कहेठे तेणे श्वेतांबरनी प्रक्रिया जाणी नथी, ए-
म जाएवुं केदलाएक कहेठे के, केवलीनेविपे उदीरणाविना प्रचुर पुञ्ज आवता-
नथी, माटे असातावेदनीयोदय बली दोरडीना जेवोज ठे. एबोलवु पण अविचार-
रूप ठे केमके, एवीरीते तो सातावेदनीयोदय पण मद होवो जोये. इत्यादिक

મતનો વિચાર કરતાં વાસ્તવિક અર્થ સહજ દેખાઈ આવશે. માટે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવડે તે અર્થનું શોધન કરો ॥ ૯૩ ॥

ણય કેવલનાણાઈ બુહાઈપડિવંધગં જિણંદસ્સ ॥

દાહસ્સિવ મંતાઈ ઇય જુતં તંતજુતીય ॥ ૯૪ ॥

વ્યાખ્યા.— જેમ દાહના પ્રતિબંધક મંત્રાદિક છે, તેમ કુધાદિકનું પ્રતિબંધક કેવલજ્ઞાન છે. એ વચન પણ શાસ્ત્રાનુસાર નથી. કેમકે, જેમ હાથનેવિપે મંત્રેલો અગ્નિ રાશ્યો ઠતાં હાથ બલતો નથી એવું પ્રત્યક્ષ દીગમાં આવે છે, તેથીજ મંત્રાદિક જે છે તે દાહના પ્રતિબંધક છે, એવી કલ્પના કરાય છે, તેમ જો કેવલીનેવિપે વે વનીયાદિક કર્મોદયરૂપ કારણ ઠતાં કુધાદિક ઝનય ઉત્પન્ન થતાં નથી એમ જો સમ્મતશાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય તો એવી કલ્પના અર્થ શકે, તેવિના બોલવું બ્યર્થ છે; માટે શાસ્ત્રની યુક્તિજિમપૂર્વે કહ્યું છે તેમ આદરવું યોગ્ય છે. ॥ ૯૪ ॥

શિઙ્ગઈ બલં બુહાણ ણય તં જુજઈ અણંતવિરિઆણં ॥

ઇય જુતું પિણ સુતું બલવિરિયાણં જઠં જેતું ॥ ૯૫ ॥

વ્યાખ્યા.— કેવલીને જો નૂલ લાગતી હોય તો બલની દાણી થાય. તે તો તેને વિપે સંજવે નહીં કેમકે, વીર્ણાંતરાયકર્મના ક્ષયને લીધે કેવલીઅનંતવીર્યવત છે. એ વચન પણ અયોગ્ય છે. કેમકે, બલ અને વીર્યમાં જેદ છે. શરીરનો જે પરાક્રમ તે બલ કહેવાય છે, અને અંતરગ જે શક્તિવિશેષ તે વીર્ય કહેવાય છે. તેમ ઠતાં કુધાએકરી શરીરનું બલ ઘટે છે, એવિપે અમે ના કહેતા નથી એ યોગપ્રત્યય છે; યોગ જે છે તે શરીરનામકર્મપરિણતિવિશેષરૂપ છે અને નામકર્મ તો જગવંતનેવિપે સ્ત્રીણ થયું નથી. ॥ ૯૫ ॥ અઠ પૂર્વપક્ષી આશંકા કરે છે.—

બંધો પરપરિણામા સો પુણ નાણા ણ વીયમોહાણં ॥ જો

ગકયા પિહુ કિરિયા તો તેસિં હોઈ ણિલીઆ ॥ ૯૬ ॥

વ્યાખ્યા.— ગ્રહણ તથા મોચનાદિક પરપરિણામથી જીવને કર્મબંધ થાય છે તે પરિણામ વીતરાગને જ્ઞાનના પ્રતાપે થાય નહીં. ઝકંચ “ ગેહ્હદિ ણેવ ણ મુંચદિ, ણ પર પરિણમદિ કેવલી જગવ; પેહ્હદિ સમતદોસો, જાણદિ સવં નિરવસેસં ” ઇતિ પ્રવચનસારે કેવલીને તો યોગની ક્રિયા પણ નથી, ત્યારે જોજનની શી કથા અર્થાત્ કેવલીનેવિપે જોજન પણ સંજવે નહીં જો જોજનક્રિયા કેવલીનેવિપે મા

નિયે તો તેથી યોગક્રિયા સિદ્ધ થશે તે તો કેવલીનેવિષે સંનવે નહીં. જુવો કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા પણ કેવલીને થતી નથી, ત્યારે યોજનક્રિયા તે કેમ થાય ? જો કહેશો કે, સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર, તથા ધર્મોપદેશાદિક્રિયા કેવલીને પ્રત્યક્ષ વિદ્યમાન ળતા ના કેમ કહેવાય ? તો તે ક્રિયા યદ્યપિ છે, તથાપિ પ્રયત્નપૂર્વક નથી. કેમકે, પ્રયત્ન રાગદેષ વિના થતુ નથી. તેતો કેવલીનેવિષે નથી, માટે એ ક્રિયા સ્વચાલસિદ્ધ છે જેમ આકાશનેવિષે વાદલા સમયવિશેષે સ્વચાલેજ સંચાર કરેછે, રહેછે, ગર્જના કરેછે, તથા વર્ષા કરેછે તેમ કેવલીને પણ સ્થાનનિષદ્યા, વિહાર તથા ધર્મોપદેશાદિક સ્વચાલેજ થાયછે ઇત્યંત્ર “ગણણિસેઙ્ગ વિહારો, ધમ્મુવદેસો અણિયદિણા તેસિં, અરિહંતાણ કા લે, માયાચારોઽ ઇચ્છીણ” ઇતિ પ્રવચનસારે. અતએવ કેવલીને જે ઔદયિકી ક્રિયા છે, તેનેવિષે મોહ નહીં હોવાને લીધે પરબ્રહ્મ પરિણામના વિરહથી દ્વાયિકીજ જાણવી. યત “પુસ્ફલા અરિહતા, તેસિં કિરિયા પુણોદિ ઔદયિગી; મોહાદિદે વિરહિયા, તમ્હા સાચાઽ ગતિમદત્તિ ” ॥ ૯૬ ॥

અ. એવી પૂર્વપદ્ધતીની આશંકાનુ ઇત્તર આપેછે -

— જોગં વિણાવિ કિરિચ્છા ઇવઙ્ગઽ કહં ણ તસ્સોવિ ॥

તુલ્લં કિરિવેચિત્તં તહ તુલ્લં મબુદ્ધિપુવત્ત ॥ ૯૭ ॥

વ્યા. — કેવલીનેવિષે સ્થાનનિષદ્યાદિક્રિયા જો સ્વચાલેજ થતી હોય તો પ્રયત્ન નિરર્થક થાય એમ તો કાઽ વીગમા આવતુ નથી પ્રયત્ન સાર્થકજ હોયછે. કેમકે, પ્રયત્નવિના ચેષ્ટા થતીજ નથી માટે કેવલીનેવિષે પ્રયત્નનો સનવ થાયછે, માત્ર સ્વાચાલિકતાનોજ ઇપયોગ કરવો નહીં જો કહેશો કે, કેવલીનેવિષે પ્રયત્ન જન્ય ચેષ્ટા નથી કિતુ તેથી વિલક્ષણ છે અર્થાત્ કેવલીની ચેષ્ટા પ્રયત્નવિનાજ થાયછે તો જેમ ચેષ્ટા વિલક્ષણ છે, તેમજ પ્રયત્ન પણ શાસારૂ વિલક્ષણ ન માનિયે ? અને જેમ વિલક્ષણ ચેષ્ટા મોહવિના થાયછે, તેમ વિલક્ષણ પ્રયત્ન પણ મોહ વિના થયું જોયે જો કહેશો કે, કેવલીની ચેષ્ટા મન પૂર્વક નથી, તો તે પ્રમાણે પ્રયત્ન પણ મન.પૂર્વક નથી એમ શાસારૂ ન માનો એવીરીતે સર્વ ટેકાણે સરહું સ માધાન જાણી લેવું ॥ ૯૭ ॥

એવં સદાવવાણી કહ જુત્તા જેણિ તેસિ વયજોગો ॥

હેઙ્ગ દઘ સુઅસ્સા વઠ્ઠઅણં કમ્મસવણાય ॥ ૯૮ ॥

વ્યા૦:-પૂર્વે કહેલા હેતુ કરીજ દિગંબરો કહેહે કે, કેવલીને રાગ નથી હોતો તેથી તેનેવિષે વચનવ્યાપાર સંજવે નહી. તેમ ઠતાં જે વચનવ્યાપાર થાયઠે તે સ્વનાવેંજ મસ્તકમાંથી ધ્વનિ નીકલે ઠે એમ જાણવો, પણ અક્ષરરૂપ વાણી સંજવે નહી. એ શંકા પણ અયુક્ત ઠે. કેમકે, કેવલીને કેવલસ્થની પૂર્વે જેવીરીતે વચન યોગ હતો, તેમજ કેવલજ્ઞાન થયા પછી પણ જાણવો અને કેવલીને રાગવિના પણ ક્રિયાનુ સામર્થ્ય ઠતાં અક્ષરરૂપ વાણી કેમ ન સંજવે ? કોઈ આશંકા કરેકે, કેવલી કૃતકૃત્ય ઠે ત્યારે તે ઉપદેશ શાસારૂ કરેઠે ? તેનું સમાધાન એ કે તીર્થંકરનામકર્મનો વિપાક એવીરીતેજ જોગવાયઠે તેથીજ કેવલી ઉપદેશ કરેઠે. એ કેવલીનો સ્વનાવજ ઠે જો કહેશો કે, કેવલી પદેકરી એકાંતે કૃતકૃત્યઠે ? તો તેમ પણ ન સમજવું. યત યોગતેણ કયઙ્ઙો, જેણે દિગ્નં જિણંદણામંસે, તદવંજ ફલં તસ્સ ચ ચવણો વાઉ અમવેજચ, ઇતિ વિજ્ઞેષાવશ્યકે જો કહેશો કે, પરાંપકારની ઇચ્છાવિના ઉપદેશ દેવો સંજવે નહી, અને ઇચ્છા તેજ રાગ કહેવાયઠે અને રાગતો વીતરાગનેવિષે સંજવે નહી. એવો વ્યામોહ પણ ન કરવો. કેમકે એવો ઇચ્છા તે રૂપા કહેવાય ઠે, પણ તેને રાગ ન સમજવું. ॥ ૧૬ ॥

ણય વયણપયત્તેણં ચેઅસ્સોદીરણં જિણંદસ્સ ॥ ૬૬
રા સુહસ્સ પાવડ તં ણય વા અણપયનીણં ॥ ૬૭ ॥

વ્યા૦:- જો કહેશો કે, વચન બોલવાના પ્રયત્નેકરી જીવને શ્રેય થયાની ઉદીરણા થાયઠે. તો તે સંજવે નહી કેમકે, મનુષ્યના આગ્રહામા સાતાઅસાતા વેદનીયકર્મની ઉદીરણા પ્રમાદપરવશોકરીનેજ હોયઠે, પ્રમાદવિના વીજાં કારણો ઠતાં ઉદીરણા થાય નહી જો એમ નકહિયે અને વીજા કારણોથી ઉદીરણા થાય ઠે એમ કહિયે ; તો કાયયોગનેવિષે સાતાવેદનીયની ઉદીરણા, પણ તેને કેમ થાય ? કેમકે, ઉદીરણાનું તો આત્મ લક્ષણ કહ્યુંઠે.- જે સ્થિતિના દલિક, ઉદયાવલિકા થી બાહરે વર્તેઠે, તેને કપાયસહિત યોગનામના વીર્યેકરી આકર્ષણ કરીને તે ઉદયાવલિકાનેવિષે જે પ્રત્યેકન કરવું, તે ઉદીરણા કહેવાયઠે. ॥ ૬૭ ॥

ણય તં વિરિંઅવિરહિયં જાયડ અપવત્તણચ્ચ કરણંતિ ॥

કેવલસદાવપક્કં સુગયસ્સ મયમણુમયં જાણ ॥ ૧૦૦ ॥

વ્યા૦:- જો કહેશો કે તે ઉદીરણા વીર્યવિના થાયઠે, તો તે સંજવે નહી કેમકે, ઉદીરણા જેઠે તે અપવર્તનાની પરીકરણ વિજેષઠે. એટલે સ્થાનાંતર કરાવવા

નું કારણ છે, અને કારણ જેઠે-તે પ્રયત્નરૂપ છે, એમ નમાનતાં જો કેવલ સ્વનાવવાદ માનિયે તો બોધનું મત અનુમત થાય, માટે પ્રયત્ન પણ અંગીકાર કરવુંજોયે.

શેઠ ણાર્દરિજ્ઞઃ કેવલજોગેહિ તો વિણુ પમાયં ॥ ૧૦૧ ॥
દયદેહપન્નવો દીસઃ પુણ સો વિ તત્તુલ્લો ॥ ૧૦૨ ॥

વ્યા૦:- કેવલી યોગ પ્રમાદવિના શેદ ડદીરતો નથી, પરંતુ ડદયના હેતુ તે હાં ડદીરણાસરસા દીગમાં આવેઢે, તેથી શેદ જેઢે તે ડદીરિતના જેવો જણાયઢે પણ પરમાર્થતા એ ડદીરણા કહેવાય નહીં ॥ ૧૦૨ ॥

નુત્તીઃ સુહપત્તી તં પુણ જોગાહુદીરિયં હુજ્ઞા ॥ એસા
પરજુતિલયા એણ પકંપિચ્છા એચ્છા ॥ ૧૦૩ ॥

વ્યા૦ - શુક્તિ કહેતાં જે કવલાહારઢે. તેણેકરી કેવલીને જે સુખ ડત્પન્ન થાયઢે, તે યોગથી ડદીશું, અને કેવલીને તો યોગની ડદીરણા સંજવે નહીં કેમકે, તેને વેદનીયની ડદીરણા હોતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર સંજવે નહીં. એ વી જે પરશુકિરૂપ વેલી તે આવીરીતે કપાઈ ગઈઢે. કે પ્રમાદવિના ડદીરણા થાયજ નહીં એમ નિશ્ચયે જાણવું ॥ ૧૦૩ ॥

ણય હુપ્પણિહાણં પિદ્ધ, કેવલજોગાણ હોઃ નુત્તીએ ॥
તં રાગહોસકય, તે પુણ તેસિં વિલીણત્તિ ॥ ૧૦૪ ॥
ઇય સત્તમાઃ ફાસગ, કોહિન્નાઈણ કવલજોઈએ ॥ એવય
હુપ્પણિહાણ, સુપ્પણિહાણસ્સ માહપ્પા ॥ ૧૦૫ ॥

વ્યા૦:- આહારેકરી કેવલીના યોગને હ.પ્રણિધાન થાય નહીં. કેમકે, યોગહુ પ્રણિધાન તે રાગદેપવઢે થાયઢે તે રાગદેપ તો કેવલીનેવિષે નથી અતએવ સત્તમાદિ ગુણગણે ચઢેલા જે કોહિન્નાદિમહર્ષિ, તેઓને આહાર કરતાં પણ હુ પ્રણિધાન યોગ નથી થતો વિધિએકરિ આહાર કરતા તેઓને આત્મલીનતાના માહાત્મ્યથી પ્રમાદ થતો નથી કિંતુ અપ્રમાદજ રહેઢે સાતમા ગુણગણાનેવિષે નવા વ્યાપારનો આરન થતો નથી પણ પૂર્વે આરંજેલા વ્યાપારની નિષ્ઠા હોયઢે. જેમ દેવતાના આઠસાના બંધનો આરન થતો નથી. પણ ઢે ગુણગણે બાધવા માંડયો જે દેવતાનો આઠસો, તે બાંધતા થકા પણ સાતમે ગુણગણે અવાયઢે. માટે નવા આર

જના અનિપ્રાયેજ “इत्येतस्मिन् गुणस्थानानि संख्यावश्यानि पट्” एवं गुणस्थान
ક્રમારોહનેવિપે કહ્યું છે. તે સંનવિત છે. ॥ ૧૦૩ ॥ ૧૦૪ ॥

હેઠુ પમત્તયાએ આહારકહ્યું એવ આહારો ॥ હોઠુ

જહ્ણ ણહ્ણારો અણુદત્તી એવ તેણાવિ ॥ ૧૦૫ ॥

વ્યા૦ - આહારની કથા કરતા સાધુ પ્રમત્ત થાય છે. ત્યારે આહાર કરતાં કે
મ પ્રમત્ત ન થાય ? એવું પ્રનાવે કહે છે તે અચુક્ત જાણવું. કેમકે, આહારકથા
પ્રમાદવું કારણ નથી. તેમ ઠતાં જો બન્ને સરસા કહિયે તો જેમ આહારકથા
કરતાં અતિચાર થાય છે તેમ આહાર કરતાં પણ યતીને અતિચાર થવો જોયે ॥ ૧૦૫ ॥

ણિદ્ધાવિણ એણ હેઠુ યુત્તી સહચારમેત્ત ઓત્તીએ ॥ જેણ

સુએ ણિદ્ધિઠા પયહી સા દંસણાવરણી ॥ ૧૦૬ ॥

વ્યા૦:- જો કેવલી આહાર કરતો હોય તો તેને નિજા હોવી જોઈયે. એમ
જે કહે છે તે પણ અપ્રમાણ જાણવું. કેમકે, નિજાવું કારણ આહાર નથી. આ
હાર તો માત્ર નિજાનો સહચારી છે. સિદ્ધાંતોનેવિપે નિજાને દર્શનાવરણીયકર્મ
ની પ્રકૃતિ કહી છે. કેમકે, આહાર કરતાં પણ કેવલીને દર્શનાવરણીયકર્મનો
અજાવ છે. માટે કેવલીને નિજા હોતી નથી. ॥ ૧૦૬ ॥

એય તસ્સ યોવયાએ જેણ અણુણા તઠં તઠં હુઠો ॥

ણિદ્ધવ હુઠયાજં ણિદ્ધાઈ પસંગઠં તસ્સ ॥ ૧૦૭ ॥

વ્યા૦:- શાસ્ત્રોર્મા કહ્યું છે કે થોડો આહાર કરવો, માટે આહાર હુટ છે, એ
મ કહેવું પણ અયોગ્ય છે, કેમકે, ઘણો આહાર કસાયથી દર્શનાવરણીયકર્મ
ના વિપાકનો વડય થાય છે. એટલા માટે ઘણો આહાર કરવો હુટ કહ્યો છે. પ
ણ સ્વનાવે આહાર હુટ નથી ॥ ૧૦૭ ॥

આહારો ણ પમાઠં યન્નહ્ણ અવવાહ્ણત્તિકાઠ્ઠણં ॥

અવવાયા વોલીણા વીયજયાણં જિણાણ જઠં ॥ ૧૦૮ ॥

વ્યા૦ - આહાર અપવાદમાર્ગને પ્રતિબંધ કરનારો હોવાથી પ્રમાદરૂપ છે, એ
મ ન કહેવું. કેમકે, વીતનય તીર્થકરને કોઈ અપવાદ નથી. અપવાદ તો જે ઇ
ત્સર્ગમાર્ગ કરી શકે નહીં, અને ચારિત્રના ત્યાગથી બીદે, તેને છે. જિનને તો તે
નહોય. એ કેવલ પોતાની કટપના નથી, કેમકે, ધર્મવિહુનેવિપે નિરપેક્ષ્યતિથ
ર્મના અધિકારે અપવાદત્યાગસૂત્ર કહ્યું છે, એ ગીતાર્થે યથા સૂત્ર વિચારવો ॥ ૧૦૮ ॥

પત્તં મમત્તદેઝુ જુતં વોતું પુણો ણ દેહુવ ॥ ૨૦૯ ॥
મમજાવો જિણાણ કહ પાણિપત્તાણં ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા.— આહાર કરનારને પાત્ર રાખવા જોઈએ, તે પાત્રતો મમત્વનું કારણ છે એમ કહેવું નહીં કેમકે, પાત્ર તો શરીરની પથે ધર્મસાધન છે જો એમ ન માનિયે ને મમત્વનું કારણ માનિયે તો તીર્થંકરપ્રમુખ જે પાણિપાત્રી છે તેઓનેવિષે નિર્મમત્વપણું કેમ સંજવે? જો કહેશે કે, બાહ્ય પાત્ર મમત્વનું કારણ છે, તો તે પણ અસમીચીન છે. કેમકે, જેટલું પુજન ઇચ્છ્ય છે તે સર્વ આત્માથી બાહ્ય છે, માટે શું તે મમત્વનું કારણ થાય? ॥ ૨૦૯ ॥

જાણં તવોવઘાઠ આહારેણંતિ તે મઈ મિઠ્ઠા ॥
જાણં સેજેસીએ તવો અ ણિવિસસ્સ તેસિતિ ॥ ૨૧૦ ॥

વ્યાખ્યા.— જો કહેશે કે, આહારેકરી કેવલીના ધ્યાન તથા તપનો વ્યાધાત થાય, માટે આહાર લેવો અયોગ્ય છે. તો એવું જે તારી મતિમાં જાણે છે તે પણ મિથ્યા છે. કેમકે, ધ્યાન તો શૈલેશીયે છે પણ પૂર્વે ચત્કર્ષતાથી વેશેઠણી પૂર્વકોડી સુધી નથી અને વિશેષેકરી કેવલીને કોઈ તપ પણ નથી ગાળાંગ નેવિષે કેવલીને જે અણુતર તપ કહ્યું છે, તે પણ શૈલેશ્યાવસ્થાનાવ ધ્યાનરૂપ કહ્યું છે. અને સોમિલના પ્રશ્નના અધિકારે શ્રીનગવતીમાં “કિં જંતે જત્તા સોમિલા, જમે તવ ણિયમ સંયમ સજ્ઞાય સજ્ઞાણવસ્સયમાઈસુ જોએસુ જયણા” એવું કહ્યું છે તેહા પણ તપનું ફલ છે. તેમાટે ઉપચારે તપ કહ્યું છે. ॥ ૨૧૦ ॥

ઝરાલિયદેહસ્સ ય ઠિઈ અવુઠ્ઠીય ણો વિણાહારં ॥
તેણં પિઅ કેવલિણો કવલાહારિત્તણં જુતં ॥ ૨૧૧ ॥

વ્યાખ્યા.— ઔદારિકશરીરની સ્થિતિ, તથા તેની વૃદ્ધિ આહારવિના થતી નથી માટે કેવલીને કવલાહાર શુક છે ॥ ૨૧૧ ॥

પરમોરાલિઅદેહો કેવલિણં નણુ હવેજ્જ મોહરવણ ॥
રુહિરાઈધાઝરહિઠં તેઅમઠં અપ્પપહલુવો ॥ ૨૧૨ ॥

વ્યાખ્યા.— પૂર્વપક્ષી શકા કરે છે કે, મોહનીયકર્મના ક્ષયથી કેવલીને પરમૌદારિક શરીર થાય છે. તે રુહિરાદિક સપ્તધાતુરહિત પરમ પવિત્ર હોય છે. જોડલ

ना पडलनी पठे केवल तेजमय होयते. एवा शरीरने कवलाहारनी अपेक्षा नथी ॥ ११५

अथ उपली आशंकातुं समाधान करेते:-

संघयणणामपगइउ केवलिदेहस्स धातुरहियत्ते ॥

पोग्गलविवागिणी कहु अतारिसे पोग्गले होऊ ॥ ११३ ॥

व्या०:- केवलीतुं शरीर जो सत्तधातुरहित कहिये तो तेने वज्ररूपज्जनाराच संघयण नामकर्म प्रकृतिनो उदय केम थाय. केमके, ते प्रकृति तो पुज्जल विपाकनी ठे. ते अस्थि पुज्जलने विपेज विपाक देखामे ठे जो दृढ संस्थानमात्र पुज्जलनेविपे ते विपाकने देखाडती होय तो देवताने पण वज्ररूपज्जनाराच संघयण कहेतु जोये. ॥ ११३

मोहविलएण नाणं णामुदयाचेव तस्स पारम्मं ॥

तो वस्साइविसेसो तं होऊण धातुरहियत्तं ॥ ११४ ॥

व्या०:- मोहनीयकर्मना विलयथी केवलीने केवल ज्ञान उपजे ठे. पण शरीरनेविपे कांई विशेषपणुं थतु नथी शरीरनामकर्मना उदयथीज शरीरनेविपे विशेषता थायते. माटे केवलीना शरीरनेविपे पुण्यप्रकृतिना माहात्म्यथी वर्णगति सारसत्तादिकनी विशेषता युक्तज ठे. परंतु धातुरहितपणुं थाय नही. अतए व शास्त्रोनेविपे कह्युठे के, “संघयणरूप सत्ता, ए वज्रगइ सारसत्ता कसासा, ए मा इणुत्तराई, हवति णामोदया तस्स ” एम वतां जे केवलीना शरीरनेविपे अस्थादि पुज्जल पलटीने अन्यविपेज पुज्जल उत्पन्न थायते एवी कल्पना करवी ते दृष्टिविपरीत होवाथी अयोग्य ठे. केमके, पुण्यप्रकृतिनो उदय थयाथी तथा विध लब्धिवडे शरीरवर्णादिकविशेष दृढ होयते. एम जाणवु. ॥ ११४ ॥

ओरालिपत्तणेणं तह परमोरालिअंवि केवलिणो ॥

कवलाहारवेस्कं ठिइं च वुट्ठि च पाउणई ॥ ११५ ॥

व्या०:- तीर्थकरंतुं शरीर जो परमौदारिक होय तो पण तेने कवलाहार सा पेहुज स्थिति तथा वृद्धिनो अनुभव थाय. केमके सामान्यपणे औदारिकशरीर नेविपे एवो नियम ग्रह्योठे के, आहारविना शरीरनी स्थिति होयज नही. ॥ ११५

एणं मइणाणपसत्ती, कवलाहारेण होइ केवलिणो ॥

पुप्फाईअं विसयं, अस्स दयाणाइ गिहिज्जा ॥ ११६ ॥

व्या:- जो केवली आहार करे तो तेना आस्वादथी रसनातुं मतिज्ञान थाय

નહી; જો એમ માનિયે તો સમવરણજૂમિકાનેવિપે ગૂઠણપ્રમાણ ફૂલ પાથરેલા હોવાથી, તેના પરિમલથી ઘ્રાણેન્દ્રિયનું મતિજ્ઞાન કેમ ન થાય? આસ્વાદ વિના તૃપ્તિ થાય નહીં, એમ પણ ન કહેવું કેમકે, રતિરૂપ તૃપ્તિ થતી ન હોય તો તે અમારે પણ ઇષ્ટ છે પરંતુ કુધાનાશરૂપ તૃપ્તિ તો આહારવિના થાયજ નહીં ॥૧૧૬॥

ઈરિઆ વહિઆ કિરિઆ, કવલાહારેણ જડ્ણ કેવલિણો ॥

ગમણાણા વિનહ્વે, સા કિ તુહ પાણ પિહિયત્તિ ॥ ૧૧૭ ॥

આ૦ જો કહેશે કે, કેવલીને કવલાહાર કરતાં ઈરિઆવહિકી ક્રિયા લાગે છે. તો ગમનાગમનાદિક ક્રિયા કરી કેવલીને ઈરિઆવહિઆ ક્રિયા કેમ ન લાગે? માટે જેમ કેવલીને ગમનાદિક ક્રિયા છે, તેમ જોજન ક્રિયા પણ જાણવી, એવું પ્રથમજ કહ્યું છે ॥ ૧૧૭ ॥

ણય પરુવયારહાણી તેણ સયા જોગ્ગસમયણિયણ ॥

ણય વાહિસમુપ્પત્તી હિઅનિઅઆહારગદ્ધણાઉ ॥ ૧૧૮ ॥

આ૦.-- કેવલી જો કવલાહાર કરે તો ધર્મોપવેશમા અતરાય પડે, તેથી પરી પકારની હાનિ થાય, એમ કહેવું ન જોઈયે કેમકે, તે તૃતીયપ્રહરનેવિપે મુહૂર્ત માત્ર નિયતસમયેજ આહાર કરે છે તેથી બાકીનો સર્વ કાલ ઉપવેશને અર્થે રહે છે જો કહેશે કે, કેવલી આહાર કરે તો શૂલાદિક વ્યાધિ ઉત્પન્ન થવાનો સંજવ થાય, તો એ કલ્પના પણ અર્થ છે કેમકે, તે સારી રીતે જાણીને અનિષ્ઠ ગપરિણામરહિત હિત મિતાહારજ કરે છે માટે તેનેવિપે શૂલાદિકનો સંજવ થાય નહીં અને એથી તેનેવિપે રાગની કલ્પના પણ થાય નહીં ॥ ૧૧૮ ॥

ણ પુરીસાઈ હગંઘિય મેસિ ણિદ્ધુ મોહવીઆણં ॥

અઈસય ઝય પરેસિ વિવિત્તદેસેવિદ્ધાણાય ॥ ૧૧૯ ॥

આ૦ - જો કહેશે કે, કેવલી આહાર કરે તો તેથી વહિનીત પ્રમુખ કરવું જોઈયે, તેતો હગંગાનું કારણ છે, એમ પણ કહેવું નહીં કેમકે, હગંગાનું મૂળ મોહનીયકર્મ છે તેવું તો પ્રથમજ ઉન્મૂલન કરેલું છે અને તીર્થકરનો એવો અતિશય છે કે, તેનાં આહાર તથા નિહારની વિધિને કોઈ દેખી શકે નહીં એ કારણ માટે બીજાને પણ હગંગા ઉત્પન્ન થાય નહીં વલી સામાન્ય કેવલી એકાતે નિહાર કરે છે તેથી પણ બીજા કોઈને હગંગા ઉત્પન્ન થાય નહીં પૂર્વપક્ષી કહે છે કે, તીર્થ કરને પૂર્વે પણ નિહાર હોય નહીં તો પછી તે કેમ સનવે? યત “તિહય

रा तपियरो, हलधर चक्रीय वासुदेवाय ; मणुआण नोगनूमी, आहारो एण्डि एी हारो " ए तो कोई अपूर्व मतठे केमके, शास्त्रोनेविषे एवो कोई अतिशय क ह्यो नथी , तेम एवी उदराग्रि पण नथी के जेथी निहारनो अनाव थाय तेम ठता जो ए वातसाची मानिये तो नस्मकव्याधिनी पठे ते दोपरूप थरो खल रसीकृत आहार मात्र जो नस्म थाय तो पूर्वे केम न थाय ? माटे ते केवल आप रुचिमात्र ठे ॥ ११९ ॥

जो पुण नृत्तिअजावो केवलिणो अइसउत्ति जंपेई ॥

सो वायामितेणं साहेऊ सुह खउ पुंफं ॥ १२० ॥

व्या०:- जो कहेसो के, केवलीने जे शुक्तिनो अनाव ठे ते अतिशय जाण वो तो एम कहाथी तमे पोते पोताना वचने अठतीवस्तुने ठती करो ठो त्या रे आकाशना पुण्य पण ठे एम कहेसो तो कोण ना कहेनारो ठे' पण ए वच नो सप्रमाण न कहेवाय ॥ १२० ॥

एवं कवलाहारो जुत्तीइ समठितं जिणवराणं ॥

पुवायरिएहि जहा तहेव लेसेण उवइठो ॥ १२१ ॥

व्या०:- एम जे प्रकारे पूर्वाचार्य केवलीने विषे कवलाहारनी समर्थना करी ठे ते प्रकारेज आ ठेकारो अमे लेशमात्र कसुठे ॥ १२१ ॥

तेणं केवलनाणी कयकिञ्चो चेव कवलजोईणं ॥

नाणाईण गुणाणं पमिघायाजावउं सिद्धो ॥ १२२ ॥

व्या०:- माटे केवली कवलाहार करता ठतां पण कृतकृत्यज ठे केमके, ज्ञान दर्शन चारित्र तथा वीर्यगुणनो स्वभावपरावृत्ति एटले पाबल हटवारूप प्रतिघात नथी ज्ञानादिक गुण संपूर्ण सिद्धज होयठे. माटे ते सर्वथा कृतकृत्य तो सिद्धज ठे एम कहेवु जोइये तथापि ज्ञानादिगुणचतुष्टयनी विबुधत्ताने लीधे केवलीने देश कृतकृत्य कहेता पण काई विरोध आवे नही ॥ १२२ ॥

नाणस्स विमुद्धीए अप्पा एगंतउं ए संसुद्धो ॥

जम्हा नाण अप्पा अप्पा नाणं तअप्पं वा ॥ १२३ ॥

व्या०:- जो कहेसो के, आत्मा ज्ञानरूप ठे तेथी ज्ञाननी एकांत शुद्धताने लीधे आत्मा पण एकांत शुद्ध थाय ठे. एम न कहेवु. केमके, ज्ञान ते आत्म

રૂપજ હોયઠે. કેમકે, આત્માવિના જ્ઞાનનું રહેવું નથી અને આત્મા જે ઠે તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પણ હોયઠે ને તદન્યસ્વરૂપ પણ હોયઠે, એ હેતુથી કેવલી જ્ઞાનાદિગુણને સ્વજાવેકરી શુદ્ધ પણ ઠે. અને અવ્યાબાધાદિગુણના સ્વજાવે અ શુદ્ધ પણ ઠે. એમ જાણવું. ॥ ૧૨૩ ॥

એવ પરમપ્પત્તં નાણાદ્ધવારગં મુણેઅવ ॥

સવહ પરમપ્પત્ત સિદ્ધાણં ચેવ સંસિદ્ધં ॥ ૧૨૪ ॥

વ્યા૦.- એવી રીતે કેવલીને પરમાત્માપણું જ્ઞાનાદિકગુણેકરી વેશથીજ જાણ વું, સર્વથા પરમાત્મા તે સિદ્ધજ કહેવાય માટે આઠ દોષના વિરહથી આઠ ગુણ તેનેજ પ્રગટ થાયઠે આત્મા ત્રણ પ્રકારનો હોયઠે એક બાહ્યાત્મા, બીજો અંતરાત્મા, અને ત્રીજો પરમાત્મા, આત્મબુદ્ધિયકી જે કાયાદિકનું ગ્રહણ થાયઠે, તે બાહ્યાત્મા કહિયે શરીરાદિકનો અધિષ્ઠાયક જે ચેતન તે અંતરાત્મા કહિયે, અને જે સર્વ વપાધિરહિત શુદ્ધ આનંદમય હોય તે પરમાત્મા કહિયે. યત્ “આત્મધિયા સમુપાત્તકાયાદિ કીર્ત્યતે અત્ર બહિરાત્મા કાયાદેશમધિષ્ઠાયકો નવત્યતરાત્મા તુ ચિદ્રૂપાનંદમયો નિરોપોપાયિવર્જિત શુદ્ધ અપ્રત્યક્હોનતગુણ પરમાત્માકીર્તિતસ્તદકૈરિતિ યોગશાસ્ત્રે “ કેટલાએક એમ કહેઠે કે, જે મિથ્યાત્વાદિ પરિણામવાન હોય તે બાહ્યાત્મા કહિયે, જે સમ્યક્તાદિ પરિણામવાન હોય તે અંતરાત્મા કહિયે, અને જે કેવલ જ્ઞાનનિધાન હોય તે પરમાત્મા કહિયે. મિથ્યાત્વાદિ ત્રણ ગુણગણા સુધી બાહ્યાત્મા કહેવાયઠે, અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિનામના ચોથા ગુણગણાથી લઈને ક્ષીણમોહનામના વારમા ગુણગણાસુધી અંતરાત્મા કહેવાયઠે, માટે મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દર્શન તથા કેવલ જ્ઞાન ઠે તે શક્તિએકરી અંતરાત્મતા તથા પરમાત્મતાને પામેઠે કેમકે, અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિકને પણ નિશ્ચયથી કેવલ જ્ઞાન ઠે અને બાહ્યાત્મા તે નૂતપૂર્વનયે કરી કહેવાયઠે કેમકે. તેને મિથ્યાદર્શન પર્યાય પૂર્વે થયાઠે. જેમ મધુથી ન રેલા ઘટમાંથી મધુ કઢાડી લીધા પછી પણ મધુઘટ કહેવાયઠે. તે ન્યાય અહિ પણ જાણવો વ્યક્તે પરમાત્માતે બાહ્યાત્મા તથા અંતરાત્મા પૂર્વનૂતનયથી કહેવાય ઠે. કેમકે, તેને મિથ્યાદર્શન તથા સમ્યગ્દૃષ્ટ્યાદિ એ બન્ને પર્યાય પૂર્વે થયાઠે ॥ ૧૨૪

તસ્સ ય સદ્વાસિદ્ધા, કિરિચ્છા ગુણ કરણ જોગ અહિગિવ ॥

કમ્મુગુણી આવિદ્ધે, જુંજણકરણ તુ અહિગિચ્છ ॥ ૧૨૫ ॥

વ્યા૦ - તે કેવલીને ગુણકરણ આશ્રી સ્વનાવસિદ્ધ ક્રિયા હોય છે. તેને કેવલી જ્ઞાનાદિ ગુણપર્યાય વપજતા આત્માથી અન્યકર્માદિકારણની અપેક્ષા નથી કાલસ્વનાવાદિકે તેના કારણપણે સર્વ આત્માતરનૂત છે મનોવાકાયરૂપ યુગના કારણ આશ્રીને કેવલીને કર્મોપનીતક્રિયા પણ થાય છે. માટે તે અંશેકરી કેવલ સ્વનાવસિદ્ધ ક્રિયાજ નથી ॥ ૧૧૫ ॥

અહ સો સેલેસીએ, જાણાનલદહુસયલકમ્મમલો ॥

કણગંવ, સવહ ચ્ચિય, લલ્લસહાવો હવહ સિધો ॥ ૧૧૬ ॥

વ્યા૦ - હવે કેવલી જે છે તે, સેલેસીઅવસ્થાનેવિષે શુદ્ધધ્યાનરૂપ અગ્નિએકરી સર્વકર્મરૂપમલને દગ્ધ કરીને અગ્નિએકરી નિર્મલ કિષેલા સુવર્ણની પટે સર્વથા લલ્લસ્વનાવ થઈને સિદ્ધત્વપર્યાયનો નજનાર થાય છે ॥ ૧૧૬ ॥

તરસ વર નાણ દંસણ, વર સુહ સમ્મત્ત ચરણ નિચ્ચઠિઈ ॥

અવગાહણા અણતા, મુત્તાણં થઈ અવિરિયં ચ ॥ ૧૧૭ ॥

વ્યા૦ - જ્ઞાનાવરણીયાદિક આત્મકર્મથી જીવને અજ્ઞાનાદિક દોષ હોય છે તે નાશ પામ્યાપછી સિદ્ધને આ આઠ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. - પહેલો જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનંત કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, બીજો દર્શનાવરણીયકર્મના ક્ષયથી અનંત કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થાય છે, ત્રીજો વેદનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાધિક સમ્યક્ત ઉત્પન્ન થાય છે, ચોથો ચારિત્રમોહનીયકર્મના ક્ષયથી ક્ષાધિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, પાંચમો આયુ કર્મના ક્ષયથી અકુલ સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે, ષષ્ઠો નામકર્મ તથા ગોત્રકર્મ એ બન્નેનો ક્ષય થયોથી એક સિદ્ધાવગાહક સ્થાનનેવિષે દ્વીરશંકરની પટે અનંત સિદ્ધાવગાહના ઉત્પન્ન થાય છે, અહીં મોહનીયકર્મના ક્ષયથી જે ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું, તથા નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મના ક્ષયથી એક જ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહ્યું છે, એ ટેકાણે સ્વપરિણાપાજ શરણ છે ॥ ૧૧૭ ॥

ધિરયાવગ્ગહણાઉ, પત્તેઅં નામગોત્તકમ્મસ્વએ ॥

ચરણંવિઅ-મોહસ્વએ, ઇઅ અઠ ગુણત્તિ વિતિ પરે ॥ ૧૧૮ ॥

વ્યા૦.- કેટલાએક 'મોહનીયકર્મના ક્ષયથી એકજ ચારિત્રગુણમાને છે, તથા નામકર્મના ક્ષયથી આત્મપ્રદેશસ્થિરતારૂપ ગુણ કહે છે, તેમજ ગોત્રકર્મના

હ્યયથી અવગાહના ગુણ માનેછે ॥ ૧૨૭ ॥ અથ જે આચાર્ય સિદ્ધને ચારિત્ર ગુણ નથી માનતા, તે સૂત્રનું અવલંબન કરીને પૂર્વ પદ્ધતિ કરેછે -

નણુ સિદ્ધાંતે સિદ્ધો, ણો ચારિત્તી અ ણો અચારિત્તી ॥

નણિઠ વવહારણયા, ણિઠઠ હોઈ ચારિત્તી ॥ ૧૨૮ ॥

વ્યા૦.- “સિદ્ધે ણો ચારિત્તી ણો અચારિત્તી” એ સૂત્રનેવિષે સિદ્ધને ચારિત્રી નો અચારિત્રી કહ્યોછે, એવું વચન તો ચારિત્ર ન હોય તો સંજવે, જેમ નબ્યત્વ ન હોઈ હોવાથી નબ્યત્વને ઠેકાણે અનબ્યત્વ કહેવાયછે, તેમ ઠતા સિદ્ધના ગુણોમાં ચારિત્રની ગણના કેમ કીધીછે ? ॥ ૧૨૮ ॥ અથ કોઈએક એ સૂત્રનું સમાધાન કરેછે -

નણુ ઇહ દેસણિસેદ્ધે, ણો સદ્ધો તેણ તરુસ દેસરુસ ॥

અબ્બુ ણિસેદ્ધો કિરિયા, રૂવરુસ ણ સત્તિરૂવરુસ ॥ ૧૨૯ ॥

વ્યા૦.- “ ણો ચારિત્રી ણો અચારિત્રી ” એ વાક્યમાના “ નો ” શબ્દથી દેશ નો નિષેધ થાયછે એટલે ચારિત્ર બે પ્રકારનું હોય છે, એક ક્રિયારૂપ ને બીજો પરિણામરૂપ છે તેઓમાનાં ક્રિયારૂપચારિત્રનો સિદ્ધનેવિષે નિષેધ છે, પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્રનો નિષેધ નથી, એમ જાણવું ॥ ૧૨૯ ॥ અથ કેવલીનેવિષે ક્રિયારૂપ ચારિત્ર છે, પરંતુ શક્તિરૂપ ચારિત્ર નથી એમ કહેવું નહીં તે કહેછે -

જઈ કિરિયારૂવં ચિચ્ચ, ચારિત્ત ણેવ ણાયપરિણામો ॥

તો કિરિયારૂવ ચિચ્ચ, સમ્મતં ણાયપરિણામો ॥ ૧૩૦ ॥

વ્યા૦.- જે પ્રેક્ષોત્પ્રેક્ષાદિક્રિયાછે, તે ચારિત્ર કહિયે, અને તદુપયોગરૂપ ચારિત્ર તે જાવચારિત્ર કહિયે, જાવચારિત્ર જ્ઞાનરૂપજ છે. ત્યારે નિશકતાદ્યાચારૂપ જે ક્રિયા, તેજ સમ્યક્ત કહિયે, અને અજ્ઞાનપરિણામ તે જ્ઞાન કહિયે, એમ નિર્ણય કરતા જ્ઞાન તથા દર્શનનો જેદ થાય નહીં, ત્યારે આત્મગુણરૂપ સમ્યક્ત છે ત્યારે ચારિત્ર પણ આત્મગુણરૂપ કેમ ન કહિયે ! અતઃપ્રવ મરુદવાદિકને બાહ્યાચારવિના પણ ચારિત્ર સંજવેછે ॥ ૧૩૦ ॥ અથ “ ઇહ જવિણે જંતે, ચરિત્તે પરજવિણે ચરિત્તે, તદુજયજવિણે ચરિત્તે ગોયમા, ઇહ જવિણે ચરિત્તે, ણો પરજવિણે ચરિત્તે ણો તદુજયજવિણે ચરિત્તે ” એવા જગવતી સૂત્રના વચનોએ કરી ચારિત્ર જવાનનુગામી કહ્યું છે માટે મોક્ષનેવિષે ચારિત્ર સંજવે નહીં, એમ જે કહેછે, તેનું સમાધાન આવીરીતે છે -

जं पुण तं इह जविअं, तं किरियारूपमेव ऐयवं ॥

अहवा जवो ए मुक्को, एो तम्मि जवे इअं अहवा ॥ १३२ ॥

व्या- जे चारित्र इह जविक कहुये, ते क्रियारूप जाणवुं ; अने बीजुं जे मोहनीयकर्मना कथयी उत्पन्न थायते ते चारित्र मोहनेविपे होयते, तेनी अमे प ए ना कहेता नयी, अथवा मोहना जवमां विवक्षा करी नयी माटे इह जविक चारित्र कहुये, अथवा मोहनेविपे चारित्र तो ठे, परंतु कर्मनिर्जरारूप प्रयोजन तिहां नयी, तेथीज इह जविक कहुये ॥ १३२ ॥

एय मोक्सुहे लदे, तयणुछाणस्स हंदि वेफल्लं ॥

तक्कारणस्स इहरा, नाणस्स वि होइ वेफल्लं ॥ १३३ ॥

व्या० चारित्रतुं फल मोह ठे, ते पाम्या पठी चारित्र रहेतु नयी एम कहेवुं नही अन्यथा ज्ञानतुं फल विरति ठे, ते पाम्या पठी चारित्र रहेतुं नयी, एम कहेवुं न ही; अन्यथा ज्ञानतुं फल विरति ठे, ते पाम्या पठी ज्ञानपण संजवे नही. ज्यारे सिद्धने ज्ञानतुं फल निश्चयथी लोकालोकप्रकाशरूप ठे, त्यारे चारित्रतुं फल पण निश्चयथी शुद्धात्मस्वभावानुजवलक्षण शासारू न होय. ॥ १३३ ॥

एव पडस्सजंगो, अहियावहि पूरणंमि चरणस्स ॥

सावा किरियारूवे, सुअकरणे जं करंमिति ॥ १३४ ॥

व्या० सिद्धने जो चारित्र मानिये तो यावज्जीवतानी प्रतिज्ञानो जंग थो. ए म पण न कहेवुं. केमके, ओठा काले प्रतिज्ञानो जंग थाय ठे; पण अधिक का ले प्रतिज्ञानो जंग न थाय. अथवा ते प्रतिज्ञा क्रियारूपचारित्रनीयज जाणवी. केमके, “ करेमि जते ” एस्सत्र श्रुतकरणार्थ कहुये ते श्रुतकरण पुंजनाकरण रूप चारित्रज अवलंबीने प्रवर्त्ते ठे गुणरूप चारित्र ते आत्मस्वरूप ठे मोहवि रहयी तेनो आविर्भाव मात्र थायते. ॥ १३४ ॥

अह चरण मनुछाणं, तं ए सरीरं विणत्ति जइ बुद्धी ॥

तेण विणा नाणाई, ता तस्स हेऊअं पत्त ॥ १३५ ॥

व्या० जो चारित्र अनुष्ठानरूपठे, ते शरीरविना सिद्धनेविपे सजवे नही. एम जो कहिये तो शरीरविना ज्ञानादिक पण सिद्धनेविपे केम संजवे ! पूर्वावस्थामां शरी रथी उत्पन्न थएला ज्ञानादिकना नाशना कारणविना सिद्धने ध्रुव कहियेठे. ॥ १३५ ॥

કિરિયા ફલત્તદયિગી, સ્વદ્વ્યં ચરણં વિ દોહ મહ નેત્રા ॥
સાતેણ વજ્રચરણં, વજ્રંતરિયં તુ પરિણામા ॥ ૧૩૬ ॥

વ્યા૦ બીજું ક્રિયા છે તે શરીરનામકર્મના ઉદયથી છે, શરીરવિના ક્રિયા થાય નહીં. શરીરવડે ચારિત્રરૂપ ક્રિયા થાય છે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય છે એવા બાહ્યચારિત્રરૂપ શુદ્ધ જૈનસમાચારીરૂપ ક્રિયાનું સેવન કરીને અન્ય જીવ પણ ન વમા ઘ્રેવયકસુધી જાય છે, એવો બાહ્ય ચારિત્રનો મહિમા છે અને કેવલીને તો હાથિક ચારિત્ર કહ્યું છે માટે તે બાહ્યચારિત્ર કહેવાય નહીં; કિંતુ તે શુદ્ધ આત્મપરિણામરૂપ હોવાથી એ અંતરગ ચારિત્રજ કહેવાય ॥ ૧૩૬ ॥

આયા સ્વલુ સામાદય, આયા સામાદયસ્સ અદ્ધોત્તિ ॥
તેણેવ ઇમં સુત્તં, નાસઈ તં આયપરિણામં ॥ ૧૩૭ ॥

વ્યા૦ “ આયા સામાદય આયા સામાદયસ્સ અદ્ધો ” એ સૂત્ર પણ ચારિત્રને આત્મપરિણામરૂપજ કહે છે પરંતુ બાહ્યક્રિયારૂપ નથી કહેતા ॥ ૧૩૭ ॥

ણય સ્વદ્વ્યં વિચરિત્તં, જોગિણિરોદ્ધેણ તં વિલયમેઈ ॥

અસહ વિહલ પત્તો, વિરહો ચારિત્તમોહસ્સ ॥ ૧૩૮ ॥

વ્યા૦ કેવલીને જે હાથિક ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, તે જ્યારે યોગનો નિરોધ કરીને મોહનેવિપે ગમન કરે છે, તેના પ્રથમસમયમા નાશ થાય છે એમ કહેવું નહીં. કેમકે, હાથિકજાવનો નાશ થતોજ નથી જો એમ ન માનિયે અને હાથિકજાવનો નાશ માનિયે તો ચારિત્રમોહનીયકર્મનો નાશ કહેવાશે નહીં તેમ ઠતાં વલેકરી નાશ અગીકાર કર્યું તો પણ તે નિરર્થક થશે કેમકે, ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશથી હાથિક જાવતો ઉત્પન્ન થયોનહીં ત્યારે એ નાશપણું શું કામનું? જેમ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના નાશનું ફલ કેવલ જ્ઞાન છે, તેમ ચારિત્રમોહનીયકર્મના નાશનું ફલ યથાભ્યાસ ચારિત્ર છે તે જો સિદ્ધનેવિપે ન હોય, તો મોહનીયનો નાશ નિષ્ફળ કહેવાશે ॥ ૧૩૮ ॥

તેણં સુદ્ધવર્તે, ચરણં નાણાનુ દસણં વત્તં ॥

કારણકજ્જવિજ્ઞાગા, સતતમિય કિં ન સિદ્ધેસુ ॥ ૧૩૯ ॥

વ્યા૦ તે કારણ માટે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર યદ્યપિ ઉપયોગરૂપતાજ્ઞાનથી અન્યથા છે, તથાપિ તેઓમા કારણકાર્યજાવનેદ છે જ્ઞાન ચારિત્રનું કારણ

હે, તેમ ચારિત્ર જ્ઞાનનું કારણ છે; જેમ સમ્યક્ તથા જ્ઞાનના વિષયોમાં જેદ ન થી, અર્થાત્ વસ્ત્રોનો એક જ વિષય છે, તથાપિ તત્ત્વોચ્ચક્રરૂપ તે જ્ઞાન કહેવાય છે, તથા તત્ત્વરૂપ તે સમ્યક્ કહેવાય છે એવો વસ્ત્રોનો જેદ છે તેમ જ્ઞાન અને ચારિત્રનો પણ જેદ જાણવો તેમજ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોનો જેદ પણ સંજવે છે એવી રીતે જ્ઞાનથી અન્ય ચારિત્ર ઉપયોગરૂપને જ્ઞાનથી અન્ય અનેકાંતસ્વરૂપ સિદ્ધિનેવિષે કેમ ન થાય ॥ ૧૩૯ ॥ અ. ૭ એ પ્રમાણે સિદ્ધિનેવિષે ચારિત્રની સમર્થના કરી, તે ઉપર સિદ્ધાંતપદ્ધતિને અવલંબીને પૂર્વપદ્ધતિ સમાધાન કરે છે.

એજ સમાધાનવિદી, જો મૂલગુણેસુ દુઃખ ધિરજાવે ॥

સો પરિણામ કિરિયા, જુંજણકરણં પડિહંતો ॥ ૧૪૦ ॥

આ. ૭ મૂલગુણનેવિષે જે સ્થિર જાવરૂપ છે, તેજ ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહેવું. કેમકે, તે મનોવાક્યાયોગરૂપ યુજનાકરણની અપેક્ષા કરે છે. કોઈ પૂઠે કે, એમ કહ્યાથી વીર્યરૂપ ચારિત્ર થાય. તે સંજવે નહીં. જેમ જ્ઞાનાચારાદિકથી જ્ઞાનાદિક અન્ય છે, તેમ ચારિત્રાચારથી ચારિત્ર પણ અન્યજ સંજવે. તેને એમ કહેવું કે, જો એમ કહિયે તો વીર્યાચારથી વીર્ય પણ કાં અન્ય ન કહિયે. જો કહેશે કે, યોગરૂપ ચારિત્ર હોય તો તે ઉપશમિક જાવે કેમ થાય. કેમકે યોગ તે નામકર્મના ઉદયિકજાવે વર્તે છે. ઉપશમિક જાવ તો મોહવિના અન્ય કર્મનો થાય જ નહીં. એમ પણ ન કહેવું, કેમકે, યોગપરિણામવિશેષ પણ ચારિત્રમોહનીયકર્મના ઉપશમાદિકની નિયમેકરી અપેક્ષા કરે છે તે ઉપશમાદિક જાવેજ કહિયે, કેમકે, પ્રધાનની અપેક્ષાએ વ્યવહાર હોય છે. અતઃ એવું ઇંદ્રિયપર્યાંસિ ઉદય જથ્થા પણ ઇંદ્રિયપ્રધાનની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રમાં ક્ષાયોપશમિક કહેવાય છે. ॥ ૧૪૦

અસદ્ વક્ષજડાણં, ચંદ્રાણં ચંદ્રરૂપજનઈણં ॥

વેણસિયા ચારિત્તં, સુષુવત્તગોતિ કાઝણં ॥ ૧૪૧ ॥

આ. ૭ જો યોગસ્થૈર્યરૂપ ચારિત્ર ન કહિયે, અને શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર કહિયે, તો વક્ષ જમને ચારિત્ર કેમ સંજવે? કેમકે, તેને તથાવિધ માયા તે અશુદ્ધોપયોગરૂપ છે. અને તે તો શુદ્ધોપયોગનો જેદ છે, તથા ક્રોધમોહનીયકર્મના પરવશે જે ચંદ્રરૂપાચાર્યાદિક સદ્ગુણે કોપનશીલ છે, તેને પણ ચારિત્ર કેમ સંજવે? કેમકે, તેને પણ અશુદ્ધોપયોગ છે. [મૂલગુણનેવિષે યોગસ્થૈર્ય તે તેને પણ સંજવે. જેમ વક્ષ અગ્નિએકરી કણ થાય, તો પણ વક્ષપણું મૂકે નહીં. જે

મ યથાવિધ કપાયથી અસ્થિરતા પણ કપાયપરિણતિ પ્રમાદરૂપ તેને થયો, તો પણ યોગસ્થૈર્યનો ઘાત થાય નહીં. જો યોગક્રિયારૂપ ચારિત્ર કહિયે તો તે મરુદે વાદિકને કેમ સંજવે? એવો સંદેહ પણ ન કરવો કેમકે, મરુદેવાદિકને પણ સંસારનિવૃત્તિરૂપ મનોયોગપરિણતિયુક્ત છે. ઝત્તેચ “નગવદ્દર્શિનાનંદ, યોગસ્થૈર્યમુપેયુષી, કેવલજ્ઞાનમમ્જ્ઞાન, માસસાદ તથૈવ સા” ઇતિ યોગશાસ્ત્ર વૃત્તી ॥૧૪૧॥

ચરણં જડ ઓવંગો, જિણાણ તા હુતિ તિન્નિ ઓવંગો ॥

દોસુ અ અંતપ્રાવે, તં તિઅસ્સ પકપ્પણા મોહા ॥૧૪૨॥

વ્યા० જો શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર કહિયે, તો કેવલીને આ ત્રણ ઉપયોગ હોવા જોઈયે. જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ, તથા ચારિત્રોપયોગ. ઇમ સામાન્યથી પણ તેર ઉપયોગ થવા જોઈયે. અને શાસ્ત્રોનેવિષે તો બાર, ઉપયોગ કહ્યા છે. જ્ઞાન તથા દર્શનમાંજ ચારિત્ર જેલિયે તો ત્રીજી કષ્ટ ચારિત્ર કહીશું. જે કહિયે તે પ્રયાસમાત્ર થાય. જો સાકારોપયોગ ચારિત્ર જેલિયે તો સાકારોપયોગનાં આઠ જેદ પણ સંજવે. ઉપયોગરૂપ ચારિત્ર માન્યાથી ઇત્યાદિક અનેક વૃણ થાય ॥૧૪૩॥

વ૦ જો વીર્યરૂપ ચારિત્ર કહિયે તો પણ શૈલેશી અવસ્થાનેવિષે તે કેમ સંજવે? કેમકે, તે સમયનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપ વીર્ય નથી. એમ જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે.

સેલેસીએ જત્તો, ણિવિત્તિરૂવો સચેવ ધિરજાવો ॥

ણય સો સિદ્ધાણં પિય, જં તેસિ વીરિઅ ણઠિ ॥ ૧૪૩ ॥

વ્યા० શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે યદપિ રૂપ યત્ન નથી, તથાપિ યોગનિરોધથી નિવૃત્તિરૂપ યત્ન છેજ, તેજ પરમ સ્થિરજાવરૂપ ચારિત્ર છે, તે સ્થિરજાવ સિદ્ધને નથી, કેમકે તેનો વીર્ય નથી, માટે ચારિત્રને દાનાદિક પાંચ લબ્ધિએ વ્યાધિક જાવ સાદિસાત કહ્યા છે, તથા સૂત્રમા પણ સિદ્ધ અવીર્ય કહ્યા છે ॥ ૧૪૩ ॥

વ૦ જો ચારિત્ર ક્રિયારૂપ કહિયે, તો અક્રિયા મોહકારણ કહી કેમ સંજવે? યત “સાણ જતે અકિરિઆ કિ ફલા, ગોયમા, સિદ્ધગમણપદ્ધવસાણફલા પન્ના” એહુ જે કહે છે, તેનું સમાધાન કરે છે -

અંતે અ અંતકિરિઆ, સૈલેસી અકિરિયતિ એગઠા ॥

નાણકિરિઆદિ મોક્ષો, એત્તો ચિઅ જુજ્જણ એવં ॥૧૪૪॥

વ્યા० અંતક્રિયા, શૈલેશી તથા અક્રિયા એ સર્વ શબ્દ એકાર્થક કહ્યા છે. અત ક્રિયા એટલે સકલકર્મધ્વસરૂપ બેલું પ્રયોજન; જેથી કોઈ અન્ય ક્રિયા બાકી રહે

નહી તે; શૈલેશ એટલે મેરુપર્વત, તેની પટે જે નિશ્ચલ અવસ્થા તે શૈલેશી કહેવાય, અને જે અવસ્થાનેવિષે પ્રવૃત્તિરૂપક્રિયા ન હોય તે અક્રિયા કહેવાય છે. અતઃ “જ્ઞાનક્રિયાન્યાં મોહ ” એ વચન યુક્ત છે. કેમકે, સર્વ સંવરરૂપક્રિયા અક્રિયા રૂપજ છે ॥ ૧૪૪ ॥ ૩૦ કોઈ આશંકા કરે

નણ જોગ નિરોધેણં, ચારિત્તં સાસયં પર હોઝ ॥

અણુદ તેણ એ મોહો, ઉપ્રવ કાલે અસંતેણં ॥ ૧૪૫ ॥

વ્યા૦ પરમાર્થતાથી ચારિત્રનો પ્રતિપક્ષી યદ્યપિ ચારિત્રમોહનીયકર્મ છે, તથા પિ જેમ ચોરની સાથે રહેનારો અચોર પણ કર્મોક્તિ થાય છે, તેમ મોહના સહચારથી યોગ પણ ચારિત્રના વિરોધી છે. માટે યોગના નિરોધેકરી પરમ યથાત્મ્યાત્ત્વાચારિત્ર શૈલેશીને ચરમસમયે ઊપજે તે શાશ્વત્ત્વાચારિત્ર સિદ્ધને પણ હોય છે જો તે ચારિત્ર તે સમયનેવિષે ઉત્પન્ન થઈને આગલ મોહ યવાના સમયે નાશ પામતુ હોય તો તે ઉત્પન્ન યવાનું પ્રયોજન શું? તથા જો કાર્યના સમયે કારણ ન હોય તો કાર્યની ઉત્પત્તિ પણ કેમ થાય? ॥ ૧૪૫ ॥

કેઈ બિતિ મુણીણં, સહાવસમવઢિઈ હવે ચરણં ॥

તં લઘ્વસહાવાણં, સિદ્ધાણ સાસયં જુત્તં ॥ ૧૪૬ ॥

વ્યા૦ કેટલાએક કહે છે કે, પૂર્વોક્ત દોષને લીધે શુદ્ધોપયોગરૂપ ચારિત્ર થાય નહી. સ્વનાવસમવસ્થાનરૂપ ચારિત્ર હોય છે તે આત્મસ્વજ્ઞાવ અવિરત્યાદિ દશા એ આઠાદન કરી લીધું છે જ્યારે ચારિત્રમોહનીયકર્મનો વિલય થાય છે, ત્યારે તે આત્મસ્વજ્ઞાવ પ્રગટે છે. તે લઘ્વસ્વજ્ઞાવ સિદ્ધને શાશ્વત્ત્વરૂપ ચારિત્ર યુક્ત છે. ॥ ૧૪૬ ॥

૩૦ એ કહેલા પરમતનું સમાધાન કરે -

ચરણરિત્તણો એ જોગા, અત્તસમાણ સવસંવરણ ॥

સિદ્ધે તમ્મિ સહાવે, સમવઘાણંતિ સિદ્ધંતો ॥ ૧૪૭ ॥

વ્યા૦ જો એમ કહ્યે કે, યોગચારિત્રના વિરોધી છે, તેથી યોગનો નિરોધ કહ્યા થકી પરમ ચારિત્ર ઊપજે છે. એ કહેવું યોગ્ય નથી. કેમકે જો સહચારથી યોગ ચારિત્રના વિરોધી થાય, તો દર્શનના પણ વિરોધી થવા જાય તેમ તો ન કહેવાય જ્યારે શૈલેશીઅવસ્થાનેવિષે સર્વ સંવર કહેવાય છે, ત્યારે તેજ સમયનેવિષે સકલ કર્મનિર્જરા કારણ ચારિત્ર છે, એવા અનિપ્રાયે સ્વજ્ઞાવસમવસ્થાનરૂપ ચારિત્ર પણ સિદ્ધને કહેવું જોયે કે જો યોગપરિણામથી નિત્યસ્વજ્ઞાવવાન ચારિત્ર સિદ્ધહોય ॥ ૧૪૭ ॥

ઝજુસુણ મણાં, સેલેસીચરમસમય જાવિતિ ॥

અતસમઝં ચ્ચિય જહો, હેઝ હેઝસ્સ કજ્જમ્મિ ॥ ૧૪૬ ॥

વ્યા૦ એમ જે કહ્યું છે કે, શૈલેસીના ઢેલા સમયનેવિપે ચારિત્ર ઠપજેઢે, તે રૂઝુ સૂત્રનયનામતે ક્ષણપર્યાય જંગુરઢે તથા કારણનો અંત્યસમયજ કાર્યનો હેતુ ઢે એ અનિપ્રાયેકરી મોહના ક્યયથીજ સાદિસાત ક્ષાયિકનાવરૂપ બીજું ચારિત્ર ઠપજે ઢે. ॥ ૧૪૬ ॥

ણય ચરણમોહવંધો, સિદ્ધાણ અચરણાણ સંતાણં ॥

અવિરય પઙ્ચડં સો અડપ્પસંગો હવે ઇહરા ॥ ૧૪૭ ॥

વ્યા૦ સિદ્ધને ચારિત્ર નહીં હોય તો તેને ચારિત્રમોહનીયકર્મનો બંધ થવો જોયે, માટે એમ ન કહેવું કેમકે વિરતિ અને અવિરતિ એ બે સ્વતંત્ર પરિણામ ઢે ॥ ૧૪૭ ॥

જંચં જિઅલ્લક્ષણ તે ઝવઝઝં તંઝ લક્ષણં લિંગ ॥

તેણ વિણા સો જુજ્ઝઃ ધૂમેણ વિણા હુઆ સુવ્વ ॥ ૧૪૮ ॥

વ્યા૦ “નાણ ચ દસણ ચેવ, ચરિત્તં ચ તવો તહા, વીરિઅ ઝવઝંગો ય, એય જીઅસ્સ લક્ષણ” એવીરીતે શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની ગાથાએકરી જીવતું લક્ષણ ચારિત્ર કહ્યું છે માટે તે સિદ્ધને પણ હોવું જોયે એમ કહેવું નહીં કેમકે ચારિત્ર જે ઢે તે ઉપયોગની પઠે યાવત્ દ્યવ્યનાવિ લક્ષણ નથી આહી લક્ષણશબ્દનો અર્થ લિંગ જાણવો જેમ ધૂમ અગ્નિનો લિંગ ઢે તેમ ચારિત્ર જીવનો લિંગ કહ્યું છે જેમ ધૂમવિના અગ્નિ તત્ત્વ જોહનેવિપે હોયઢે, તેમ ચારિત્રવિના જીવપણ હોયઢે, એમા કાંઈ વિરોધ નથી, અતઃએવ અતરંગ લક્ષણ કહીને બાહ્ય લક્ષણ કહેવાને અર્થે ઉપર કહેલી ગાથા ઉત્તરાધ્યયનવૃદ્ધહૃત્તિનેવિપે અવતરણ કરેલી ઢે ॥ ૧૪૮ ॥

ણય ણિઢયસ્સ નાણે અજેયવિત્તી કહં ચરણવિરહે ॥

સંતં ચિઅ પન્નિવજ્ઝઃ ફલેણ જ સોય સત્ત વિ ॥ ૧૪૯ ॥

વ્યા૦ જો સિદ્ધનેવિપે ચારિત્ર ન હોય તો જ્ઞાનમા ચારિત્રની અજેદ વૃત્તિ કેમ સંજવે? કેમકે, સકલાદેશે ઠતાંજ સર્વ ધર્મ એક ધર્મવાચક શબ્દે બોલે એવી આશકા પણ ન કરવી, કેમકે, તે સમયમા ચારિત્ર નથી તો પણ ચારિત્રતું ફલ ઢે. માટે ચારિત્ર ઢે એમ મનાયઢે, એ નયના મતે ચારિત્રના ફલવિના ઠતે ચારિત્ર પણ અથઠતું માને ॥ ૧૪૯ ॥

एषि आयाचरणं चिञ्च आया सामाङ्यंति वयणेणं ॥

दवियाया नयणाए चरणाया सवथोकुत्ति ॥ १५२ ॥

व्या० “आया समाङ्गं, आया सामाङ्ग्यस्स अङ्गे” ए सूत्रनेविपे आत्मपर्यायरूप जे चारित्र्ये, ते इव्यार्थिक नयना आदेशे आत्मरूप कह्युं, माटे ते चारित्र्य यावत् इव्यजावी आत्मस्वभावरूप न जाणवुं केमके, इव्यात्मा, ते नजनाए चारित्र्यात्मा कह्युं. तथाहि “जस्स दविआया तस्स चरिताया नयणाएत्ति” एवी रीते जगवतीसूत्रमां कह्युं, तथा आत्माना जे आव जेद कहा ठे, तेओमां चारित्र्यात्माने सर्वस्तोक कह्युं, माटे आत्मा तेज चारित्र्य एम न कहेवुं ॥ १५१ ॥

एतो द्विय सिद्धाणं, खड्दम्मि नाणदंसणगादुसं ॥

सम्मत्तजाइगदुणं, बहूण दोसा ए संकंती ॥ १५२ ॥

व्या० वजी सिद्धनेविपे चारित्र्य नथी, ते माटेज सिद्धने द्वाइकजावमां ज्ञान तथा दर्शन ए वेंज कहाले जो कोई कहेजे के, सम्यक्तत्तमान चारित्र्ये. तेथी सम्यक्तना ग्रहणथी चारित्र्यं पण ग्रहण थायजे एम कहेवु नही. केमके, शुद्धोपयोगरूप चारित्र्यनो पूर्वज निपेय कह्योले अने योगस्थैर्यरूप तेहनीज व्यवस्थापना करीजे ॥ १५३ ॥

अम्हं एाजिणिवेसा, सिद्धाणं अ चरणस्स पक्कम्मि ॥

तद्वि जणिमो रतीरइ, जं जिणमयमन्न द्वाकाउं ॥ १५४ ॥

व्या० सिद्धने चारित्र्य नथी, ए पक्कमां यद्यपि अमने अजिनिवेश नथी, तथापि आटलु व्यवस्थापन आटलासारु करिये ठैये के, श्रीवीतरागनां वचन अन्यथा न थाय ॥ १५४ ॥ अ० एवी रीते सिद्धने चारित्र्य नथी, एवी समर्थना करी, व्यारे सिद्धना गुणोमा चारित्र्यनी गणना केम करीजे ? एवा पूर्वपक्कं समाधान करेजे -

जइवि जइमो सिद्धंतो, इठं केसिंवि तद्वि सूरीणं ॥

सिद्धाणं चारित्तं, तेसिमए तं मए मिहिञ्च ॥ १५५ ॥

व्या० यद्यपि सिद्धने चारित्र्य नथी; एवो सिद्धंत ठे, तथापि केटलाएक आचार्यो चारित्र्य मानेजे, यत् “अन्येतु दानादिलब्धिपंचकं चारित्र्यं च सिद्धस्यापीडंति, तदाचरणस्य तत्राप्यजावात्, आचरणानावेपि च तदसत्त्वे क्लीणमोहादि प्वपि तदसत्त्वं प्रसंगात् ॥ ततस्तन्मते न चारित्र्यजावना सिद्धावस्थायामपि सद्भावेनापर्यवसितत्वादकस्मिन् द्वितीयजग एव द्वाधिको जावो न शोपेत्तु त्रिष्वपि” इति विज्ञेयावश्यक

ટીકાયાં ” એ આચાર્યના મતેકરી અમે સિદ્ધના ગુણોમા ચારિત્રની ગણના કરીએ. એ મત જે છે તે પૂર્વમતથી વિરુદ્ધ છે માટે અપ્રમાણજાહે એમ કહેવું નહીં કેમકે, અવિદ્વિન્નપરંપરાએ આવેલાં જે એ મત, તે અનતિશય પુરુષથકી નિવારણ થાય નહીં જો કહેશે કે, એક એકની યુક્તિની સમર્થના કરતા પ્રત્યેકમાં દોષ આવશે, એવો વિચાર પણ ન કરવો કેમકે, જિનવચનકપર અરુચિ થયાવિના સમ્યક્તનો ત્રંશ થતો નથી ॥ ૧૫૫ ॥

તેસિ સદ્વા કિરિઆ, સદ્વાવસિદ્ધા પણઠ કમ્માણં ॥

ઠહંપિ કારગાણં, એગઠેજં સમાવેસો ॥ ૧૫૬ ॥

બ્યા૦ તે સિદ્ધને સર્વ ક્રિયા સ્વનાવસિદ્ધ છે, એક પણ વિજાવ ક્રિયાનથી કે મકે, કર્મરહિત સિદ્ધને ઠ કારક એક અર્થે વિશ્રાંતિ પામે છે. તે કહે છે - કથંચિત્ જ્ઞાનથી અન્યથા અત્માફલિક્રિયા સ્વતત્રપણે કરે છે માટે આત્મા જે છે તેજ કર્તા છે, એ પહેલું કર્તાનામા કારક ફલિક્રિયા સ્વતત્ર આત્માનેવિપે પ્રાપ્તમાણ છે, માટે તેજ આત્મરૂપ કર્મ છે, એ બીજું કર્મનામા કારક જેણે કરીને જ્ઞાનસ્વનાવથી તથા ફલિસ્વનાવે આત્મા ક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ કરણ હોવાથી આત્માજ કર્તા છે એમ જાણવું એ ત્રીજું કરણનામા કારક જે સ્વાનુફલવેદને અર્થે આત્મા ફલિક્રિયા કરે છે, તેજ આત્મરૂપ સંપ્રદાન છે, એ ચોથું સંપ્રદાનનામા કારક જે પૂર્વજ્ઞેયાકારને વિશ્લેષે ઉત્તરજ્ઞેયાકારમિશ્રિત જ્ઞાનસ્વનાવ આત્મા નજે છે, તેજ આત્મસ્વનાવરૂપ અપાદાન છે એ પાંચમું અપાદાનનામા કારક તથા જે જ્ઞાનરૂપગુણવું નાજન જે આત્માનામે દ્વય તેજ આધાર છે એમ જાણવું, એ ઠહં આધારનામા કારક કહ્યું એ જ્ઞાન આશ્રી ઠ કારક કહ્યા, એમજ સર્વ બીજા ધર્મો આશ્રી જાણી લેવું ॥ ૫૫૬ ॥

તે પુણ પનરસ જેઆ, તિઠાતિઠાય સિદ્ધજેણં ॥

તઠ ઇથીણં સિદ્ધિં, એ સ્વમદ્ સ્વવણો અજિણિવેસી ॥ ૧૫૭ ॥

બ્યા૦ તે સિદ્ધના પદર જેદ કહ્યા છે, યત તીર્થસિદ્ધ, અતીર્થસિદ્ધ, તીર્થકર સિદ્ધ, અતીર્થકરસિદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધિસિદ્ધ, પ્રત્યેકબુદ્ધિસિદ્ધ, બુદ્ધવોધિતસિદ્ધ, સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ, પુરુષલિંગસિદ્ધ, નપુસકલિંગસિદ્ધ, સ્વલિંગસિદ્ધ, અન્યલિંગસિદ્ધ, ગૃહલિંગસિદ્ધ, એકસિદ્ધ, તથા અનેકસિદ્ધ હવે એનો અર્થ કરે છે તીર્થ એટલે જે ચતુર્વિધ સંઘ, અથવા પ્રથમ ગણધર ઉત્પન્ન થયા પછી જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ, તીર્થની ઉત્પ

ति यथा पहेला अथवा तीर्थनो विवेद यथा पठी जे सिद्ध यथा ते अतीर्थसिद्ध, तीर्थकरपदवी नोगवीने जे सिद्ध यथा ते तीर्थकरसिद्ध, सामान्य केवली ठां जे सिद्ध यथा ते अतीर्थकरसिद्ध, बाह्य कारण दीठाविना जे पोतेज जातिस्मरणा दिक्खी प्रतिबोध पामीने सिद्ध यथा ते स्वयंबुद्धिसिद्ध, प्रत्येक बाह्य कारण वृ पनादि देखी प्रतिबोध पामीने जे सिद्ध यथा ते प्रत्येकबुद्धिसिद्ध, बुद्धजे गुर्वादिकथकी बोध पामीने सिद्ध यथा ते बुद्धबोधितसिद्ध स्त्रीलिंगना त्रण प्रकार ठे. वेद, शरीरनिवृत्ति, तथा पथ्य, ए त्रणमां अत्रे शरीरनिवृत्तिनो अधि कार लेवो वेद तथा पथ्यनो अधिकार नथी केमके, ए वे प्रकार मोहना अंग नथी माटे शरीरेकरी वर्त्तमान ठां जे सिद्ध यथा ते स्त्रीलिंगसिद्ध; पुरुष शरीरे करी वर्त्तमान ठां जे सिद्ध यथा ते पुरुषलिंगसिद्ध, नपुसकलिंगे करी वर्त्तमान ठा जे सिद्ध यथा ते नपुंसकलिंगसिद्ध; रजोहरणादिकस्वलिंगनेविषे व्यवस्थित ठा जे सिद्ध यथा ते स्वलिंगसिद्ध, परिव्राजकादिक चार अन्यलिंगनेविषे जे सिद्ध यथा ते परलिंगसिद्ध, गृहस्थलिंगनेविषे वर्त्तमान ठा जे सिद्ध यथा ते गृहस्थलिंगसिद्ध, जे एकला सिद्ध यथा ते एकसिद्ध, अने जे अनेकनी साथे सिद्ध थाय ते अनेकसिद्ध कहेवायठे. ए पंदर जेदमाना स्त्रीलिंगसिद्धने अजिनिवेगने वश यथा थका दिगंबरीओ मानता नथी ॥ १५७ ॥

तस्सम्मयथीसिद्धा, जे पुर्वि चैव स्त्रीणथीविच्चा ॥

एवं पुरिस णपुंसा, थी पज्जाएण णो सिद्धी ॥१५८ ॥

चरणविरहेण हीण, तणेण पाव पयडीण बाहुह्ना ॥

मणपगरिसविरहाउं, संघयणान्नावउं चैव ॥ १५९ ॥

आ० ते दिगंबरीओनुं आहुं मत ठे के, स्त्रीलिंगसिद्ध तो कहिये के जो पूर्व स्त्रीवेदनो ह्वय करी अने पठी वन्ने वेदनो ह्वय करी सिद्ध थतां होय, तेमज न पुसकसिद्ध पण तो मानिये के जो प्रथम नपुसकवेदनो तथा पठी वन्ने वेदनो ह्वय करी सिद्ध थता होय, शरीरे करितो पुरुषज सिद्ध थायठे; परंतु स्त्रीना प र्याये करी सिद्धताने पमातु नथी केमके स्त्रीने चारित्र होतु नथी चारित्र जे ठे ते शुद्धोपयोगरूप आचेलक्यमूलगुणमयठे, अने स्त्रीतो अचेलक थायज नही. त था पुरुष थकी स्त्रीहीन होवाथी पण तेने सिद्धतानो संनव नथी नपुसकत्व तथा स्त्रीत्व महापापे करीने अर्जायठे, एम पापप्रकृतिनी बाहुव्यक्ताने लीधे पण स्त्रीने

મુક્તિ થાય નહીં તથા જેમ સ્ત્રીને સાતમી નરક ઘટચવીએ જવાયોગ્ય તીવ્ર અશુભ મ નપરિણામ થતા નથી, તેમ મુક્તિ પામવાયોગ્ય તીવ્ર શુભમનપરિણામ પણ સ્ત્રીને થતા નથી. માર્ટે સ્ત્રી સિદ્ધિ આપજ નહીં અને સાતમી નરકઘટિએ સ્ત્રીથી જવાતુ નથી, માટે તેને વજ્રરૂપજનારાચ સંધયણ નહીં હોવાથી પણ સ્ત્રીને મુક્તિનો સંજવ નથી ॥ ૧૫૭ ॥ ૧૫૮ ॥

एवी दिगंबरीअनी युक्तिने ग्रंथकर्ता दूषण दियेछे -

तमिन्ना वेयस्वत्तं, सररीरणिवत्ति णियमणियत्तत्ति ॥

चरणविरहाइआ पुण, सवे तुह होइआ सिद्धा ॥ १६० ॥

આ૦ દિગંબરીઓ સ્ત્રીસિદ્ધાદિકના પ્રસિદ્ધ અર્થને મૂકીને જે અન્ય અર્થ કરે છે તે સંજવિત નથી કેમકે, જેને સ્ત્રીવેદાદિકનો પૂર્વેજ કહ્ય છે, એવા નપુસકાદિક શરીરેકરી વર્તતા શ્રેણી કરે તેનેવિષે છે, માટે “ વીસણપુસગવેયા ” इत्यादिक स्व शास्त्रवचन समर्थवाने अर्थे ए कल्पना केवल कदाग्रहरूप जणायछे, जो एम कहिये के, उदीर्णा वेदनोज पूर्वे क्य करवो तो तेनेविषे પણ શાસ્ત્રોક્ત વ્યવસ્થા સંજવે નહીં શાસ્ત્રોમાં તો એમ કહ્યું છે કે, જો પુરુષ શ્રેણીનો આરજ કરે તો તેણે પૂર્વે નપુસકવેદનો કહ્ય કરવો, પઠી સ્ત્રીવેદનો, પઠી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને પઠી પુરુષવેદના ત્રણ સ્વરૂપ કરી તેમાના બે સ્વરૂપનો એકવાર કહ્ય કરવો, અ ને ત્રીજો સ્વરૂપ સંજ્વલન ક્રોધ માન સ્વપાવવો જો સ્ત્રીએ રૂપકશ્રેણીનો આરજ કર વો હોય તો તેણે પૂર્વે નપુસક વેદનો કહ્ય કરવો, પઠી પુરુષ વેદનો, પઠી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો અને ઢેવટ સ્ત્રીવેદનો કહ્ય કરવો જોયે અને જો નપુસકે રૂપક શ્રેણીનો આરજ કરવો હોય તો તેણે પૂર્વે સ્ત્રીવેદનો કહ્ય કરવો, પઠી પુરુષવેદ નો, પઠી હાસ્યાદિક ઠ પ્રકૃતિનો, અને સરસેવટે નપુસકવેદનો કહ્ય કરવો જોયે इत्यादिक रीति जाणी छेवी ॥ १६० ॥

अ० स्त्रीलिङ्गे सिद्ध यवातु नथी, तेमां चारित्रविरहादिक जे हेतु कह्याछे, ते असिद्धछे, एम कह्छे -

ऐगति यमिन्नीण, दुद्धत्तं संजमो चिया लजा ॥

तासि चरित्तविरहे, चाउवण्णो कह सघो ॥ १६१ ॥

આ૦ સ્ત્રીને ચારિત્ર ન હોય તેમાં કારણ શુ છે? સ્ત્રીનેવિષે જે હુ શીલાદિક દોષ હોયછે તે એકાત નથી, કેમકે, પરમશીજવાન જે મુશીલસાદિક શ્રાવિકાત થઈ છે તે

ઠની જગવતે પોતે પ્રશંસા કરીઠે વળી સ્ત્રી જેમ કેટલાએક પુરુષ હુટઠે તેમ પણ મહારંજ મહાપરિગ્રહી દેખાયઠે, માટે સ્ત્રીનું હુટત્વ કાંઈ એકાંતે નથી જો કહેશે કે, સ્ત્રીને લજ્જા મટતી નથી, માટે ચારિત્ર થાય નહીં, એમ પણ ન કહેવું; કેમકે, નમ્રતાજ ચારિત્રાંગ નથી, વિધિ કરીને યમોપકરણોનું ધારણ કરતાં ચારિત્રનો જંગ થતો નથી જો કહેશે કે, સ્ત્રીનું શરીર હિંસાયતન ઠે, માટે તેને હિંસા નથી, એક હેતુ પણ અસન્યપણાનું ઠે કેમકે, અશક્યપરિહારસ્થાનેવિપે હિંસા થાય નહીં પ્રમાદના યોગે હિંસા થાય ઠે, પ્રમાદનું જે વ્યપરોપણ તેજ હિંસા કહિયે. વળી જો સ્ત્રીને-ચારિત્ર ન માનિયે તો ચાર પ્રકારનો સંય કેમ સંજવે? જો વેપધારિણી શ્રા વિકાજ સાધવી કહિયે તો ચારિત્ર જાણ્યાવિના જે વેપધારણ કરવું એ તો મોટી વિદંબના કહેવાય! જો કહેશે કે, ચારિત્રલેશ સ્ત્રીને થાય ઠે, તો તેમા અમે પણ ના કહેતા નથી, પણ જો કહેશે કે, સ્ત્રીને ચારિત્ર મોહનું કારણ થાય નહીં તો તે કર્તાગ્રહ માત્ર જાણવું. કેમકે, અવ્યવસાયવિગ્રેપેકરી પુરુષની પઠે સ્ત્રીને પણ ચારિત્રનો વત્કર્પ હોયઠે, એમાં કાંઈ વિરોધતા નથી ॥ ૧૬૧ ॥

હીણત્તં પુણ માણં, લઙ્ગિનઙ્કિ વલં ચ અહિગિચ્ચ ॥

ણો પઙ્કિકૂલમસિદ્ધં, તિરિયણસારમ્મિ સંતમ્મિ ॥ ૧૬૨ ॥

આઃ સ્ત્રીને જે પુરુષથી હીનપણું કહ્યુઠે, તે જો વિશિષ્ટ પૂર્વજ્ઞાનની અપેક્ષા એ કહિયે તો તે પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે કેમકે, તથાવિધ જ્ઞાનવિના પણ યુરુપરતત્રતાએ માષ્ટુપાદિક ચારિત્રના પાલણાર થયાઠે. જો લઙ્ગિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, તથાવિધ લઙ્ગિ વિના પણ માનુષ્યાદિક કૃતકૃત્ય થયાઠે, જો ક્કિની અપેક્ષા કહિયે તો પણ પ્રતિકૂલ નથી કિતુ અનુકૂલજ ઠે અન્યથા તીર્થિકરાદિકની અપેક્ષાએ અમહર્દિક ગળધરાદિક ઠે, તેને મુક્તિનો સંજવ કેમ થાય? સ્ત્રી પુરુષને અવધ ઠે, માટે તે ચારિત્ર ક્કિએ કરી હીન હોવી જોયે, એવી આશંકા પણ ન કરવી, અન્યથા શિ પ્યાદિક આચાર્યાદિકને અવધ ઠે, તેપણ ચારિત્રક્કિએ કરી હીન હોવા જોયે, જો વલની અપેક્ષા કહિયે તો તેપણ પ્રતિકૂલ નથી, કિતુ અનુકૂલજ ઠે, કેમકે, સ્ત્રી કરતાં નિર્વલ જે પંચપ્રમુખ તે પણ અવ્યવસાયવિગ્રેપે મુક્તિ પામેઠે, જો કહેશે કે, હીનવલને વિશિષ્ટાવિરૂપ ચારિત્ર કેમ થાય! એમપણ ન કહેવું, કેમકે, ચારિત્ર તે યથાશક્તિ આચરણારૂપ ઠે, માટે તે સ્ત્રીને પણ સંજવે ઠે, ડક્કં “વાદિવિ

કુર્વણત્વાદિલઘ્ધિવિરહે શ્રુતે કનીયસિ ચ જિનકલ્પમન પર્યયવિરહેપિ ન સિદ્ધિ
વિરહોસ્તી ” એણેકરી અનુપસ્થાપ્યપારાચિતક પ્રાયચિત્તના અનુપદેશથી સ્ત્રીને પ
ણ હીનપણું, એ અસંબંધ જાણવું, કેમકે, યોગ્યતાની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રનેવિષે વિ
ચિત્રતપનો ઉપદેશ છે એકંચ “ સવરનિર્જારૂપો બહુપ્રકારસ્તપોવિધિશાસ્ત્રે
યોગચિકિત્સાવિધિરિવ કંમ્યાપિ કથંચિદુપકારીતિ ” ॥ ૧૬૨ ॥

પાવાણં પયડીણં યીણિવત્તીઽ બંધજણણીણં ॥

સમ્મત્તેણેવ પણે તાસિ પાવવહુલત્તં ॥ ૧૬૩ ॥

વ્યાખ્યા સ્ત્રીને જે પાપની બાહુલ્યતા કહીએ, તે વચન પણ મિથ્યાએ, કેમકે, જે
વારે સ્ત્રીપણું બાધું છે, તેવારે યદ્યપિ બહુજ પાપપ્રકૃતિ મિથ્યાત્વાદિરૂપ તે છે,
તથાપિ તે પ્રકૃતિ જેવારે તથાજન્યત્વને પરિપાકે સમ્યક્ ગુણ પામીને ક્ષય કરે
તેવારે સ્ત્રીને પાપની બાહુલ્યતા નથી જહાસુધી સ્ત્રીશરીર હોય, તહાંસુધી જો તેના
બંધકારણ મિથ્યાત્વાદિક રહે તો સ્ત્રીએ સમ્યક્ પણ ન પામું જોયે જો કહેશે
કે, પુરુષથી તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય છે, માટે નપુસકની પટે સ્ત્રી મુક્તિ પામે
નહી, એમ પણ ન કહેવું કેમકે, તીવ્ર કામ પણ અધ્યવસાય વિશેષ પામે છે ;
માટે તે મુક્તિનેવિષે વિગ્નકારક નહી હોવાથી એ હેતુ અપ્રયોજક જાણવો અન્યથા
સ્ત્રી મુક્તિ પામે. કેમકે, તે નપુસકથી હીનકામએ, માટે તેને પુરુષની પટે જાણ
વી એ હેતુ પણ અત્રે લાગુ થાય છે ॥ ૧૬૩ ॥

ણય તાસિ મણ વિરિચ્ચં અસુહં ચ સુહં વિણેવ ઝક્કિટ્ઠં ॥

તારિસણિયમાન્નાવા તેણ હંઠં ચરમહેઝ્ઞવિ ॥ ૧૬૪ ॥

વ્યાખ્યા જો કહેશેકે, જેમ સાતમી નરક ઇશ્વરીએ જવાયોગ્ય સ્ત્રીને અશુભ મ
નોવીર્ય નથી, માટે તેને મુક્તિનેવિષે જવાનો પણ તથાવિધ મનોવીર્ય થાય નહી.
એમ કહેવું નહી. કેમકે, એવો નિયમ નથી, કે, જેટલો અધોગતિ જવાનો અધ્યવ
સાય થાય તેટલોજ ઊર્ધ્વગતિ જવાનો અધ્યવસાય થાય. કેમકે, હુજપરી સર્પ
ત્રીજી ઇશ્વરીસુધી ઉત્કર્ષથી અધોગતિએ જાયએ, પક્ષી ત્રીજી ઇશ્વરીસુધી જાયએ
ચતુષ્પદ ચોથી ઇશ્વરીસુધી જાયએ. ઊરગ પાંચમી ઇશ્વરીસુધી જાયએ સ્ત્રી ઊઠી
નરક ઇશ્વરીસુધી જાયએ, પુરુષ અને મહા સાતમી નરક ઇશ્વરીસુધી જાયએ,
એ સ્ત્રી તથા પુરુષવિના બીજા પૂર્વોક્ત સર્વે પ્રાણીઓ ઉત્કર્ષથી સહશ્રાર
આવમાં દેવલોકસુધી ઉર્ધ્વગમન કરે એવી રીતે યદ્યપિ સ્ત્રી સાતમી નરક

पृथ्वीसुधी जती नथी, तथापि तेने मोहसुखनी प्राप्ति थायवे एमां कोई विरोध नथी. केटलाएक कहेवे के, अधोगतिने परमोत्कर्ष होयवे, ते एकांतताथी संजवे नही. केमके, जेवी कारणनी उत्कर्षता होय, तेवीज कार्यनी उत्कर्षता कहेवा यवे; एवो नियमवे परतु एथी अन्य कोऽ नियम नथी स्त्रीनेविपे जो युद्धादिक महारनरूप कारणनो संजव होय, तो सातमी नरक पृथ्वीसुधी जवाय, तेवुं कोई कारण नही होवाने जीधे स्त्रीथकी त्यासुधी जवातु नथी, किंतु ब्वीसुधीज जवायवे, अने पुरुष तथा मत्स्यनेविपे तेवां कारण होवाथी तेओथी सातमी नर क पृथ्वीसुधी जवायवे एवी रीते अधोगतिनेविपे जवासारु पुरुष अने स्त्रीना कारणोनी विलक्षणता होवाथी सरखु गमन थतु नथी, परतु ऊर्ध्वगतिनेविपे जवासारु बन्नेनां कारणो सरखां होवाथी सरखुं गमन थवानो अवश्य संजव वे जेम पुरुषनेविपे शीलादिक गुणरूप ऊर्ध्वगमनना कारण होयवे तेम स्त्रीनेविपे पण होयवे ए हेतुथीज स्त्रीने वज्ररूपजनाराचसंघयणनो संजव वे एम न मानवामा कोई युक्ति नथी ए प्रकारे स्त्रीना निर्वाणना निरोधनेविपे दिगबरीओ ना हेतुनो निषेध कखो, हवे स्त्रीनो निर्वाण थवामा अनुमान कहेवे—हरेक वस्तुना अनुमानमा पद्द, साथ्य, हेतु तथा दृष्टांत ए चार प्रकार होयवे. एटजे ए चार पदार्थोए करी सिद्ध थएली वस्तुने अनुमित कहेवे, अने एचार पदार्थोए करी सिद्ध थवा योग्य वस्तुने अनुमेय कहेवे जेम के, अग्निपुक्त पर्वत सिद्ध कर वो होय, ते अनुमेय कहेवायवे, अने एज पद्द कहेवायवे अनुमान करती वखते “पर्वतम्पद्मीरुत्य, बन्दिमत्वंसाथ्यते, धूमत्वात् इतिहेतु, पाकगृहवत्, यत्रयत्रधूमः तत्रतत्र बन्दि” पर्वतनो पद्द करीने तेने अग्निपुक्त सिद्ध करेवे, एमां हेतु पर्वतवपर नीकलतु धूमाहुं वे, जेम रसोई करवाना गृहमां अग्नि होवाथी धूमाहुं नीकलेवे, केमके, ज्यां ज्या धूमाहुं होय त्यां त्या अग्नि होयवे, ए दृष्टांत वे. तेम “काचित्स्त्रीव्यक्तिं पद्मीरुत्य, मोक्षाविकलकारणता साथ्यते, दीक्षाधिकारत्वात्, पुरुषवत्, येये दीक्षाधिकारिण ते ते मोक्षाविकलकारिण.” कोईए क स्त्रीनी व्यक्तीने पद्दय करीने तेने मोक्षना अविकलकारणवत् सिद्ध करेवे; एमा दीक्षानो अधिकार हेतु वे, अने पुरुषजातिनी पठे ए दृष्टांत वे. केमके जे जे दीक्षानो अधिकारी होय ते ते मोक्षना अविकलकारणवत् होयवे. ॥ १६४ ॥

કીર્તસ કપિઅસ્સ વ ઇત્થિએ કપિઆઈ સિદ્ધી વિ ॥ એ
વિણા વિસિઠ ચરિઅ તાસિ તુ વિસિઠકમ્મસ્વત્ ॥ ૧૬૫ ॥
પાવં તદ્ ઇત્થિતં એય પુણ્ણલાણ કેવલીણ દ્વે ॥ પરમા
સુઙ્ગૂઆણ એય પરમોરાલિત્તં દેહો ॥ ૧૬૬ ॥

બ્યા૦ કોઈ આશંકા કરે કે, જેમ જાતિનપુત્રકને મુક્તિ થાય નહીં, તેમ સ્ત્રીને પણ મુક્તિ થતી નથી એમ બતાવેલું છે કે, જેમ કૃત્રિમનપુત્રકને મુક્તિ થાય છે તેમ વિદ્યાપ્રયોગાદિકેકરી યુક્ત સ્ત્રીને મુક્તિ થાય છે; તો તેમ પણ ન સંજવે, કેમકે, સ્ત્રીને વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાન હોતું નથી, વિશિષ્ટક્રિયાનુષ્ઠાનવિના વિશિષ્ટકર્મ નો ક્ષય થાય નહીં અને વિશિષ્ટ કર્મનો ક્ષય થયાવિના મુક્તિ થતી નથી. તથા સ્ત્રીપણું જે છે તે પાપપ્રકૃતિરૂપ નહીંતું જરૂરું છે, તે પુણ્યરૂપ સુરતરુના કેવલજ્ઞાનરૂપફલને સેવન કરનારા કેવલીનેવિષે કેમ સંજવે! અર્થાત્ પાપપ્રકૃતિરૂપસ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન સંજવે નહીં તથા સ્ત્રી પરમ અશુચિ છે તેને પરમૌદારિક શરીર પણ સંજવે નહીં કેવલીનું શરીર તો પરમૌદારિક હોય છે તેનું તો સ્ત્રીનું શરીર કહેવાય નહીં, માટે સ્ત્રીને કેવલ જ્ઞાન કેમ સંજવે? ॥ ૧૬૫ ॥ ૧૬૬ ॥

અ૦ એ આશંકાને શુક્તિવડે દૂષિત કરે છે -

એય મયુત્ત જમ્હા વિચિત્તજાવા વિચિત્તકમ્મસ્વત્ ॥ એ
ય ઇત્થિતં પ્રાવ જિણાણ પાએણ ઇત્તિ ॥ ૧૬૭ ॥

બ્યા૦ સ્ત્રીને ક્રિયાવિશિષ્ટવિના વિશિષ્ટ નિર્જરા ન થાય, એમ જે વાદિએ કહ્યું છે અયુક્ત છે કેમકે, જાવવિશેષે ફલવિશેષ છે ક્રિયાવિશેષવિના જાવવિશેષ ન થાય, એમા એકાતતા નથી કેમકે, જો શક્તિનો નિગ્રહ કરીને ક્રિયા કરિયે તો જ જાવની હાનિ થાય છે, અન્યથા જાવની હાનિ થતી નથી તથા સ્ત્રી પણું પાપરૂપ છે, એમા પણ એકાતતા નથી, કેમકે, સમ્યક્તના બલથી મિથ્યાત્વાદિક પાપનો ક્ષય થાય છે એમ પૂર્વેકહી આવ્યા ઠીયે ઘણુંકરીને તીર્થકરનેવિષે સ્ત્રીપણું નથી હોતું, એટલે બહુધા સ્ત્રી તીર્થકર થતી ઢીગમા આવતી નથી તેથી સ્ત્રીપણું પાપરૂપ છે એમ જો કહિયે તો વિપ્રત્વાદિક પણ તેવાજ કહેવા જોયે કેમકે, બહુધા તીર્થકરનેવિષે વિપ્રત્વાદિકનો પણ અજાવ હોય છે, અર્થાત્ ઘણુંકરીને કૃત્રિયાદિક તીર્થકર થએલા ઢીગમા આવે છે તેથી શુ વિપ્રાદિકને મોક્ષનો સંજવ ન

अने परमौदारिक शरीरनो तो पूर्वेंज निषेध कखोळे, माटे ते होय के न होय
री शासारू चर्चा करवी । ॥ १६७ ॥

इय इत्थीणं सिद्धी सिद्धा सिद्धंतमूलजुत्तीहि ॥ इअं

असद्वहंता चिक्रणकम्मा मुणेअवा ॥ १६८ ॥

व्या० एवी रीते सिद्धांतमूलजुत्तीहि करीने स्त्रीने मुक्ति थायणे एवुं सिद्ध कखुं
न ठता जे ह्तेकरीने ए अर्थनी सद्वहणा करता नथी, ते चिक्रणा कर्मवाजा
णवा एवा प्रकारे स्त्रीनेविषे मुक्तिनी व्यवस्थापन कखाथी सिद्धना पंदर नेदनी
वस्था थई तेथी सप्रसंग सर्व सिद्धतुं स्वरूप कखुं सिद्धस्वरूपना वर्णनथी परम
वाध्यात्मतुं निरूपण थयुं अने जावा व्यात्मना निरूपणथी ग्रंथार्थ पूर्ण थयो १६८

अ० हवे ग्रंथार्थतुं परम रहस्य कहेणे.-

इयं परमरहस्यं एसो अक्षय्यकणकसवटो ॥ एसा

य परा आणा संयमजोगेसु जो जत्तो ॥ १६९ ॥

व्या० संयमयोगनो जे उद्यम करवो, तेज सर्व शास्त्रना नयविस्तार जाणवानुं
ल ठे; अने एज परम रहस्यजुत ठे. यत् “सध्वेसिं पिण याणं, बहुविहवत्तव
णि सामित्ता, त सवणयविसुद्धं, ज चरणगुणछिउं साहू ” इत्यावश्यकदौ तथा
आश्रयो नवहेतु त्यात् संवरो मोहकारणं; इतीयमार्हती मुष्टि, खनम्याप्रपंचनम्,
नो अर्थ - प्राणातिपातादिक जे आश्रव ठे, ते संसारतुं कारणठे प्राणातिपा
ादिकथकी विरमवारूप जे संवर ते मोहतुं कारण ठे, ए परमार्थने विस्तारेकरी
णवासारूज सर्व शास्त्र ठे माटे जेणे ए अर्थ जाण्यो ठे ते परमार्थताथी सर्व
ास्त्रज्ञ ठे एम जाणवु अतएव उपशम विवेक संवर ए पदनो अर्थ जाणीने चि
ातीपुत्रे निजअर्थ साथ्यो तथा संयमयोगनो जे उद्यम करवो तेज अध्यात्मरूप
ोनानी कमोटी ठे, जेम कसोटीए करी सोनानी परीक्षा थायठे, तेम क्रियानुष्ठाने
री अध्यात्मनी परीक्षा थायठे. ते अध्यात्मेकरी जे विशुद्धि थायठे, ते बाह्यका
णतुं आलस्य करे नही. यत् “संयमयोगेसु सया, जे पुण सत विरिद्धा विसी
ंति; कहते विसुद्धचरणा, बाहिरकरणालसा हुंति.” इत्यावश्यके तथा एज
श्री वीतरागनी परमआज्ञा ठे के, संयमयोगनेविषे यत्न करवो जेणे ए यत्न क
खो, तेणे चैत्य कुल गणादिक सर्वतुं कार्य कखुं, एम जाणवु. यत्. “चेइअ कुज
ण सये, आयरिथ्याणं च पवयणसुए अ; सध्वेसु वि तेण कयं, तव संयमसुद्धात्मतो

अ० कोईक कहेरो के, ज्यों सुधी जीवने नव्यत्वनो सदेह होय त्यांसुधी चारि विपे ते केम प्रवृत्ते ? केमके, अनव्य अनेक क्रियाकरे तेथी तेने कष्टमात्र थाय नु परमार्थथी तेने कोई फलनी प्राप्ति यती नथी, एतुं समाधान करेते -

आसन्नसिद्धिआणं जीवाणं लक्षणं इम चेव ॥

तेण ए पवित्रिरोहो नवानवत्तसंकाए ॥ १७० ॥

व्या० जे जीव थोडा नवे मुक्ति पामनार होय तेतुं एज लक्षणके के, ते विप विपे वैराग्य धारण करीने धर्ममां प्रवृत्ते यत “आसन्नकालनवसि, दिश्रस्त वस्त लक्षण इणमो, विसयसुहेसु ए रङ्गाइ, सबढामेण उक्ता, मई” इत्युपदेशमा या माटे चारित्रनेविपे प्रवृत्ति थाय, त्यारे जीवे पोताने आसन्नसिद्धकपणुं जा कहेवाय, पठी ते नव्यानव्यत्वनी शकाएकरी शुजप्रवृत्तिनो बाधक केम थाय ? तु साधकज थाय. अने हुं नव्यहुं के अनव्यहु ? एवी जेने शंका उत्पन्न थायते, जीव निश्चये करीने नव्यज जाणवो यत “अनव्यस्यहि नव्य नव्यत्वशकाया नावादित्याचारागटीकाया.” ए आशंका तो उलटी चारित्रप्रवृत्तिनो अग ठे, टे तेथी काइ बाधा यती नथी ॥ १७० ॥

अ० केटलाएक परवादी एम कहेते के, मोहोपायनेविपे प्रवृत्ति वैराग्यथीज आयते, ते वैराग्य अशुक्तनोगनेविपे सनवेते, माटे नोगनोगव्या पठी तेनो त्याग रीने जो योगमा प्रवृत्ति करिये तो ते सुखथी थई शकेते, एम कहेनाराने शिक्षा अर्थे कहेते -

जो पुण नोए नोतुं इठोइ ततो अ संयमं काउ ॥ ज

लणम्मि पज्जलिता इठइ पठा सणिच्चाउ ॥ १७१ ॥

व्या० जे पुरुष नोग जागवीने पठी सयम पालवानी इच्छा करेते, ते इच्छा प्र म अग्निमां पनी बलीने पठी शीतलता पामवानी पते ठे केमके, नोग नोग राथी तेनी इच्छा मटती नथी, किंतु अधिक थायते यत “नजातु काम का ाना, सुपन्नोगेन शाम्यति, हविशा कृष्णवर्त्म व, पुनरेव प्रवर्द्धते” जे सुख जी नोगवेते, ते सुख यद्यपि अनंतवार नोगवाई गया ठे, तथापि मोहनीयक ाना दोपने लीये एम जातेते के, मे ए सुख पूर्वे कोई समयनेविपे नोगव्या नथी त “पत्ता य कामनोगा, कालमणतं इह स उवन्नोगो, अपुवं पिव मन्नई, त विय जीवो मणो सुखं” इत्युपदेशमालायां. ॥ १७१ ॥

० बली भोगनेविषे प्रवृत्ति करनां एवो नैह रहने के लिये कहे जाय;
 ० ते योग्य ठे, केमके, भोग हिय नयी किन्तु कहे जाय के
 ० अवतां आयुष्यनो अंत आवी जाय तो यह भोग नैह रहने के लिये
 ० भोगववानेविषे प्रवृत्ति घतां अविगति होने के लिये कहे जाय
 ० यमात्र संशय नयी, माटे जे दिक्की पुनर जे नै रहने के लिये कहे जाय
 ० नी अनिजाया करता नयी, जे नै रहने के लिये कहे जाय
 ० कोवा जिअवीसासो विहुलया नचले नि कहे जाय
 ० सज्जो पिरुजमो जइ जगजिजुल कहे जाय
 ० हे जीव, तने जीवितव्यतां नो विगत नै कहे जाय
 ० जे जात्कार कएल गुर ठे, एउठे कहे जाय
 ०, तेम जीवितव्य कहे जाय
 ० जीजी कएमा नाग घतां वा जाने कहे जाय
 ० सुयी जो व धर्मकार नैह तो कहे जाय
 ० कोरि कहेगे के, जो जीव नैह रहने के लिये कहे जाय
 ० थएलो होय ते चात्रि मागे कहे जाय
 ० देववल जइ ए दुरु नैह कहे जाय
 ० तिसिउ पताजावे कहे जाय
 ० जो रोगादिक नैह कहे जाय
 ० रीने योग धारण कहे जाय
 ० वातुं पात्र न दंड कहे जाय
 ० याविय काजव नैह कहे जाय
 ० योगमागेवेकि नैह कहे जाय
 ० जे पुनर कहे जाय
 ० नरमा कहे जाय
 ० कहे जाय

जुसा
 वेप
 उज्जीव
 हहाण
 पण ते
 रइथाणां,
 तां गृही
 मेजव्यावि
 प्राप्ति न थ
 य, तेना क
 ७७ ॥
 ए प
 ७८ ॥
 पनेविपेज अथ
 य, तेणे सर्व प
 अ० एक आत्म
 रहेवे.
 अन्नो
 १ए ॥
 ल्य होयठे, प
 ने महाफलदाई
 प्रथम पोताना
 जाने प्रतिबोध
 ७७ ॥ १७९॥
 पणुंज सारुं ठे,
 कहेठे

व्या० जे पुरुष एवी शोचना करे के, हमणा मारामां बल नथी, माटे आगल धर्माचरण करीश अथवा हमणा मारो अवसर नथी, माटे आगल जतां धर्माचरण करीश. एम जाणीने आलस करी वेशी रहे ते अकृतपुण्य थका आगल घणी प्रार्थना कखाथी पण पुण्यविना सुखने पामे नही, त्यारे घणो शोच करेते जेम कोड निर्धन पुरुष प्रथम आलस करीने धन अर्जवानो उद्यमन करे ने पठी गली डहा करीने धनविना ड खने पामेते त्यारे पोताना आत्मानेविषे घणोज शोच करेते माटे प्राप्त थएलो धर्म मूकीने आगल धर्मप्रार्थना करीये तो गली प्रार्थना कहेवाय. यत “लद्धिद्विअ च बोहि, अकिरतो णागयणपडित्तो, आणदाई बोहि, लप्पसि कयरेण सुल्लेण” ॥ १७४ ॥ १७५ ॥ अ० कोई कहेजे के, पापनी निंदाथीज पाप टलेते, त्यारे विशेष अनुष्ठान करवानुं कारण शु? एविषे कहेते -

जो पाव गरहतो तं चेव णिसेवए पुणो पावं ॥ तस्स

गरहा वि मिहा अतहकारो हि मिहत्तं ॥ १७६ ॥

व्या० जे पाप करी मिहामि डुक्कडं दर्शने फरी पाप करे तेनी पापनिदा मिथ्या ठे केमके, जेडु बोलिए तेजुं जो पालिए नही तो तेज मिथ्यात्व ठे यत “जो जह वायण कुणई, मिहदिही तउंहुको अन्नो, वढेइ अमिहत्तं, परस्स संकंजणो मा ए” इत्युपदेशमालाया हवे मिहामि डुक्कड ए शब्दो अर्थे कहेते - मि कहेता कायाथी तथा जावथी मृडु थइ, हा कहेता असंयमरूप दोषनु अज्ञादन करीने, मि कहेता चारित्रनी मर्यादामा रह्यो थको, ड कहेता डुकृत कार्यनो करनार जे आत्मा तेने डु निडुंनुं, क कहेता मे जे पाप कखाते, तेजुं ड कहेता अपशम पामी ने उद्धधन करुंनु एवी अर्थे जाणीने मिहामि डुक्कडं दीधा पठी फरी पाप न करु, ते पापनी साची निदा कहेवायते. तेम न करता पठी जे पाप करु तेथी तो वलजुं माया मृषावादादि पाप लागेते यत “ज डुक्कडंति मिहा । त चेव णिसेवए पुणो पाव, पच्चस्कमुस्तावाई, मायानिवडी पसगोअ” इति ॥ १७६ ॥

अ० ए कारण माटे चारित्र लईने जो ते सारा जावथी पालिए तोज तेथी महाफलनी प्राप्ति थायते, अन्यथा आजीविकाने अर्थे चारित्र लीया करता गृह स्थधर्मज सारो ठे एम कहेते

चुअधम्माठं मुणिणो सुकुअरं किर सुसावगत पि ॥ प

डिअ पि फलं सेय तरुपडणाठं एअंपि ॥ १७७ ॥

વ્યા૦ વેપધારી ચારિત્રરહિત જે સુ શ્રાવક છે, તે અરિહંતની પૂજા કરે, સુસા ધુની સેવા કરે, દૃઢાચારીપણું પાલે, ઇત્યાદિક ધર્માચરણ કરેછે, અને જે ચારિત્ર વેપ ધારી હોય તે ગૃહી ધર્મ તથા યતિધર્મ એ બન્નેથી ત્રપ્ત થાયછે. ઠકંચ “ઠક્કીવ ણિકાયદયા, વિવક્કિંતણેવ દિક્કિંતં ણ ગિહી, જહ્મમાઠં ચુક્કો, ચુક્કં ગિહદાણ ધમ્માઠં, ઇત્થુપદેશમાલાયાં વેપધારી ચારિત્રિયાને મૂલગુણવિના તપથી પણ તે વુ ફલ થતું નથી. ઠકંચ “મહવ્વય અણુચ્ચયાઽ, ઠ હેવં જો તવ ચરહ્મ્યાણં, સો અન્નાણી સૂદો, નાવાવુદ્ધો સુણેઅવો.” માટે કેવલ વેપધારી કરતાં ગૃહી ધર્મ સારો છે. દૃષ્ટાંત - ફલની અનિલાપાથી વૃક્ષ ઉપર ચઢી, ફલ મેલવ્યાવિ ના પડી ન જતાં તે ફલ મેલવાઈ શકાય તો સારું, પણ જો ફલની પ્રાપ્તિ ન થ તાં નીચે પડી જવાય તો ઝલતું શરીરને લાગે તેથી હ્ર સ્વની પ્રાપ્તિ થાય તેના ક રતાં વૃક્ષની નીચે બેસીનેજ પહેલું ફલ ગ્રહણ કરિયે તે સારું ॥ ૧૭૭ ॥

સંયમયોગે અપ્પ, ઠિઅસ્સ સંચત્તવજ્જોગસ્સ ॥ એ પ
રેણ કિંચિ કક્કં આયસહાવેણ ચિઠ્ઠસ્સ ॥ ૧૭૮ ॥

વ્યા૦ સંયમના યોગે જે આનંદ થાયછે તે કેવલ આત્મસ્વનાવનેવિષેજ અવ સ્થિત છે તેને પરતું શું કામ છે ! માટે જેને ચારિત્ર પરિણમ્યું હોય, તેણે સર્વ પ રપ્રતિબંધ મૂકીને આત્મહ્યમાત્રના પ્રતિબંધે પ્રવર્તેલું ॥ ૧૭૮ ॥ અ૦ એક આત્મ હ્યમાત્રનેવિષે પ્રવર્ત્યાથી બીજાને ઉપદેશ કેમ દેવાશે, એવિષે કહેછે.

સંવિગ્ગો ગીયત્થો બોદેત્ત પરંપરાઽ કરુણા ॥ અન્નો

પુણ તુસણીતિ પુઠ્ઠ બોદેત્ત અપ્પાણં ॥ ૧૭૯ ॥

વ્યા૦ જે મહાનુનાવી સંવેગી ગીતાર્થ હોયછે, તે પોતે તો કૃતકૃત્ય હોયછે, પ રતુ બીજાની ઉપર પરમ કરુણા કરીને તેને પ્રતિબોધ કરે તો તેથીતે મહાફલદાર્દ છે. પરતુ જે એવો ન હોય તેણે બીજાને ઉપદેશ કરવાનું માંનીવાલીને પ્રથમ પોતાના આત્માનેજ બોધ કરવો જોયેછે. જે પોતે પ્રતિબોધ પામ્યા વિના બીજાને પ્રતિબોધ કરેછે તે કેવલ નાટકીઆની પતે નાટક કરી દેશામનારો છે એમ જાણવું. ॥ ૧૭૯ ॥

અ૦ એવી રીતે જ્યારે પરપ્રતિબંધ સારો નથી, કિતુ એકાકીપણુંજ સારું છે, માટે ગઠ્ઠ પણ પ્રતિબંધરૂપજ છે, એમ જે જાણેછે તેનો સઘેહ મટાડવાને અર્થે કહેછે
દવેણ જો અણેગો ગથે સો જાવત્ત હવે એગો ॥ એગાગી
ગીઠ્ઠિચ્ચિય કયાઽ દવેઅ જાવેઅ ॥ ૧૮૦ ॥

વ્યા० ગજ્ઞમાં ઠતાં ઇચ્છથી જે અનેકતા થાય છે, તેજ નાવથી એકતા થાય છે અન્યથા ગુર્વાજ્ઞાદિક અકુશવિના ચિત્તરૂપ હસ્તિ સંસારરૂપ વનમાં ફરતાં એકલ નાવ નારૂપ વેલીનું ઝનૂલન કરી નાલે. અતઃ જગવતે “એકસ્ત અઘિ ધમ્મો” ઇત્યાદિક પ્રવંધે કરી એકાકી વિહારનો નિપેધ કહ્યો છે શ્રીદશર્વકાલિક સૂત્રને વિષે પણ આમ કહ્યું છે “નયા લજ્ઞા નિગ્ધ સયાય ગુણાદિ અં વા ગુણં સમંવા, ઇક્ષો વિ પાવાઃ વિવક્ષ્યંતો, વિહરેક્ષા કામેસુ અસક્ષમાણો આ ગાથામા આમ કહ્યું છે કે, જ્યારે પોતાયકી અધિક ગુણવાળો અથવા સમાન ગુણવાળો મળે નહીં, ત્યારે એકાકી વિહાર કરવો, તે ગીતાર્થ આશ્રી જાણવું કેમકે, તે પાપને વર્જીને કામને વિષે અસંગ કરે છે માટે તેને એમ કહ્યું છે. અને અગીતાર્થ તો ગીતાર્થની નિશ્રાવિના પાપ વર્જી શકે નહીં તેમ કામાસંગપણ બાળી શકે નહીં. અતઃ “ગીયન્તો અવિહારો, લીલ ગીયન્ત મીસિલ જણિલ ॥ ઇતો તસ્ય વિહારો, નાણુન્નાલ જિણવરેહિં” એ ગાથામા સુલીરીતે અગીતાર્થને એકાકી વિહારનો નિપેધ કહ્યો છે માટે ગજ્ઞમા રહી, શુરુકુલવાસ સેવી, શુનાદિકનો અન્યાસ કરી, અને સાધુસંગ ઠતા પણ અતરંગ નિર્લેપ રહીને જો અધ્યાત્મનાવના નાવિયે તો પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૧૮૦ ॥

કિં બહુણા ઇહ જહ જહ રાગદ્વેસા લહુ વિલક્ષંતિ ॥ ત

હ તહ પચદ્વિઅર્થં એસા આણા જિણદાણં ॥ ૧૮૧ ॥

વ્યા० ઘણુ શુ કહિયે, જેજે પ્રકારે રાગદ્વેષ વિલય થાય તેવી રીતે પ્રવર્તવું. એ જ શ્રીવીતરાગવેવની આજ્ઞા છે ॥ ૧૮૧ ॥

અસપ્પમયપરિસ્સા એસા જુત્તીહિ પૂરિયા જુત્તા ॥ સોહિ

તુ પસાયપરા તં ગીયન્તા વિસેસ વિઝુ ॥ ૧૮૨ ॥

વ્યા० આ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા યુક્તિએકરી પૂરી કીધી, તદ્દુપ જે આ ગ્રંથ છે, તેનું વિશેષજ્ઞ જેગીતાર્થ છે તે મજલપર રૂપા કરીને શોધન કરો એ વિજ્ઞાપના છે ૧૮૨ શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તં ॥ યમ્યાસન્ ગુરવોઽત્ર જીતવીજયપ્રાજ્ઞા પ્રકુટાક્ષયા ત્રાજતે સનયાનયાદિ વિજયપ્રાજ્ઞાશ્ચ વિદ્યાપ્રદા ॥ કેન્સવા યસ્યચ સદ્મ પદ્મ વિજયો જાત. સુધી સોદર સોય તત્ત્વમિદ યશોવિજયશ્ચિત્તાલ્પાનુદાલ્પાતવાન્ ॥ ૧ ॥

इति पश्चित्त यशोविजयजी उपाध्यायरुत श्री अ
ध्यात्ममतपरीक्षाग्रंथो बालावबोधसहित समाप्त

ૐ શ્રીજિનાયનમ

અથ શ્રીસમયસાર નાટક વનારસીદાસ કૃત ગુજરાતી

જાપામાં અર્થ સહિત પ્રારંભ:

उपोदात्त.

આ ગ્રંથની દિગંબરી વનારસીદાસે શુદ્ધ હિંદુસ્થાની જાપામાં પદ્યાત્મક ગ્રંથરૂપ રચના કરીઁ. એ ગ્રંથકર્તા પોતે મહાપંક્તિ તથા કવીશ્વર હોવાથી વિવિધ પ્રકારની ંદરચના કરીને તેણે પોતાની શ્રેષ્ઠ કૃતિ દેખાડી આપીઁ પદલાલિખ્યતા તથા અર્થ ગૌરવતાદિક જે કાવ્યના સારા ગુણ વર્ણન કલાઁ, તે આ ગ્રંથની કવિતામાં સારી રીતે દીઁગમાં આવેઁ અલંકારવડે કવિતા સારીરીતે નૂપિત કરીઁ. આ ગ્રંથ અધ્યાત્મિક વિષયવાળો હોવાથી આમાં માત્ર શાત રસજ મુખ્યઁ પણ પ્રસંગાનુસારે વાકીના રસ પણ કંચિત દીઁગમાં આવેઁ. જોપણ આ ગ્રંથ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે નન્દવાદિકમાં ગણાયલા દિગંબરીનો રચેલોઁ, તોપણ એનો વિષય આધ્યાત્મિક હોવાથી તે સર્વને ઉપયોગીઁ, માટે આ પુસ્તકમાં અમે નાખ્યોઁ. એ ગ્રંથની વ્યાખ્યા કોઈ રૂપચંદ્રજી નામના પંક્તિ કરીઁ, તે પણ હિંદુસ્થાની જાપામાં હોવાથી સર્વ જનને સમજ્યામાં આવે નહી, માટે તેનો આશ્રય લઈને અમે ગુજરાતી જાપામાં વ્યાખ્યા કરી ઁ વ્યાખ્યા કરતાં આદિમાં મંગલાચરણનો ઢોહરો કહ્યોઁ તે આપ્રમાણે -

दोहा - श्रीजिन वचन समुद्रको, कौलगि होइ बखान ; रूपचंद तौहू लिखै, अपनी मति अनुमान. ॥ १ ॥

अर्थ - व्याख्याकर्ता रूपचंदजी कहेंगे के, श्री जिनवचनरूप समुद्रको कहाँ था व्याख्यान थाय, तोपण हुं मारी मतीने अनुमाने लखी जणावुहुं ॥ १ ॥

हवे ग्रंथकर्ता आरजमां मंगलाचरणरूप श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनी स्तुति करे.

કવિત્ત, ५કતીસાસર્વ હસ્વાદ્-કરમ નરમ જગ તિમિર હરન સ્વગ, ડરગ લખન પગ શિવ મગ દરસિ, નિરસત નયન નવિક જલ વરસત, હરસત અમિતનવિક જન સરસિ; મઢન કઢન જિત પરમ ધરમ હિત, સુમિરત જગત જગ

તસવ મરસિ, સજલ જલદ તન મુકુટ સપત પન, કમઠ દલન જિન નમત
બનરસિ ॥ ૧ ॥

અર્થ — જગતમાં જે આઠ કર્મરૂપ તિમિર ઇટલે અંધકારઠે તેનું હરણ
કરવાને સ્વગ ઇટલે સૂર્યરૂપ ઠે જેના ચરણનેવિપે સર્પનું ચિન્હ ઠે. જે મોહના
માર્ગને દેશાહનારા ઠે જેનેનેત્રે કરી નિરખતા કલ્યાણરૂપ જલ વર્ષેઠે, તેણે
કરી અમિત કે. પ્રમાણવિના જ્યલોકરૂપ સરોવર મહા હર્ષને પામેઠે
જેમાટે કામદેવના કૃત્ય કરનાર ઠે, અને જેનું ઇચ્છા સહજ સુખરૂપ ધર્મને અર્થે
જનકજન સ્મરણ કરી રહ્યાઠે તેથી તેનું સવ દરસિકે. સાત જયરૂપ જે શીત ઠે,
તે નાશી જાયઠે. જેનું શરીર જલસહિત મેઘના જેનું નીજવર્ણ ઠે જેના મુકુટનેવિપે
સાત ફણ ઠે જેણે કમઠ નામે અસુરનું માન જનન કહ્યું ઇવા જિનકે. શ્રીપા
ર્થનાથ જગવાન, તેને બનારસીદાસ નમસ્કાર કરેઠે ॥ ૧ ॥

ફરીથી વિગેપે શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીની સ્તુતિ કરેઠે.

સર્વે લઘુ સ્વરાત અક્ષર યુક્ત ઢપ્ય ઢંદ એને ચિત્રકાવ્ય પણ કહેઠે — સકલ
કરમ સ્વલ દલન, કમઠ સઠ પવન કનક નગ, ધવલ પરમ પદ રમન, જગત જ
ન અમલ કમલ સ્વગ, પર મત જલધર પવન, સજલ ધન સમ તન સમકર, પર
અધ રજ હર જલદ, સકલ જન નત નવ નય હર, યમ દલન નરક પદ
ઠય કરન, અગમ અતટ નવ જલ તરન, વર સવલ મદન વન હર વહન,
જય જય પરમ અનય કરન ॥ ૨ ॥

અર્થ — સર્વ કર્મરૂપ સ્વલકે. હુટ વૈરીને દલવા વાલા ઠો કમઠ નામના મ
હા મૂર્ત્ય અસુર તેરૂપ પવન આગલ મેરૂ પર્વતની પરે અમગ ઠો ધવલકે. નિર્મ
લ સિંહ સ્થાનકનેવિપે રમનારા ઠો જગતના લોકોરૂપી ઝવલ કમલને વિક
શ્વર કરવાને અર્થે સ્વગકે. સૂર્ય જેવા ઠો એકાત નય વાદી જે પર મત, તેરૂપ મેઘ
ને મટાડવાને અર્થે પવનના જેવા ઠો જલ સહિત મેઘ ઘટાના જેવો સ્યામ જે
નો શરીર ઠે સમકરકે. ઉપશમના કરનાર ઠો પરકે. જનુરૂપ અગકે. પાપ
રજને હરણ કરવાને મેઘ જેવા ઠો જેને સકલ લોક નમે ઠે, અર્થાત્ ત્રિચુવન પૂ
જ્ય ઠો જન્મ મરણરૂપ જે નવ નય તેને હરણ કરનાર ઠો લોકોના મૃત્યુને દ
લવાવાલા ઠો જ્ય પ્રાણીઓને નરક પદના કૃત્ય કરનાર ઠો અગમ ઇટલે અ
થાહ અને અતટકે. અપાર એવો જે સસારરૂપ સમુદ્ તેને તરવાવાલા ઠો સર્વ
દોષોમા વરકે. પ્રધાન અને બલવાન જે કંદર્પવન, તેને બાલવાને હરકે. રુદ્રના

नेत्रनी अग्नि जेवा हे जगवान तमे जयवंता थाओ. वली तमे परम अजय पद ना करनार ठो, एटले जय-जंजन ठो ॥ १ ॥ आ ठण्य ठंड वडे परमेश्वरनी महिमानुं वर्णन कछु. अने पोतानु काव्य चातुर्य दर्शावुं ठे.

आ ग्रंथना कर्ता बनारसीदास कहेठे के जेना प्रसादथी परगसेन पिताने पेर माहं जन्म थयु एवो हुं श्री पार्श्वनाथ जगवाननी स्तुति करुंठुं.

सवैया इकतीमा - जिन्हके वचन उर धारत जुगल नाग, जये धरनिंद पद मावति पलकमें, जाके नाम महिमासो कुधातु कनक करै, पारस पाषाण नामी जयो है खलकमें, जिनकी जनमपुरी नामके प्रजाव ह्म. अपनो स्वरूप लख्यो जानसो जलकमें; तेई प्रभु पारस महारसके दाता अव, दीजे मोहि साता दृग लीलाके ललकमें ॥ ३ ॥

अर्थ-— ज्यारे श्री पार्श्वनाथ जगवाननी कुमारावस्थाहती त्यारे कोई एक सम ये श्री बनारसी नगरीविपे एक तापसीनी साथे अज्ञानतपश्चर्यानी निर्जर्तना पूर्वक बाद थयो, ते प्रसंगे ते तापसीनी धूणीमाना लाकडामा नाग ठे एवी रीते श्री पार्श्वनाथ जगवाने कछु, ते वातने पैला तापसीए गणकारी नही, तेथी ते लाकडांफोमीने ते नागने बाहेर कहाडयो पण ते अधवळ्यो थयो हतो ते थी तमफडवा लाग्यो, तेना अंतना समयमा श्री पार्श्वनाथ जगवाने तेने “ॐ असीआ उसाय नमः” ए मंत्र संजलाव्यो. ते वचन तेणे सारी रीते हृदयमां धारी लीधुं एटलामा तेना शरीरनी शांति थई गई तेना अंतना सारा परिणामोने लीधे ते धरणेंड थयो तेनी स्त्री पद्मावती हती, ए कथा श्री पार्श्वनाथ चरित्र मा प्रसिद्ध ठे ते अद्भुत महिमाने दर्शावतां ठतां ग्रंथकर्ता उपमा लकारवडे पारसमणि अने श्री पार्श्वनाथना ए गुणनी सादृश्यता देखाडेठे.—

जेना वचन हृदयनेविपे धारण करीने नाग अने नागणी ए बने पलकमा धरणेंड अने पद्मावतीरूपे थया. आंही नाग अने नागणी कहेवाथी दिगंबरीनुं मत जा एवुं श्वेतावरी तो एक नाग नेज कहेठे वली पार्श्वपाखान खलक एटले डुनिया मा प्रसिद्ध ठे एटले पारस मणी नामना पाषाणनुं स्पर्श अतांज लोखंन नामनी कु धातुं सोनुं थायठे. तो ए पाखाणमां एवी महिमां किहाथी उत्पन्न थई? तेनु उ त्तर कहेठे:— पार्श्व एवु नाम श्री पार्श्वनाथने तुल्य ठे. तेनी महिमा थकी ए टले मात्र पार्श्व एवु नाम ठे ते नामनीज महिमाथकी ते पार्श्वरूप पाखाणमा ए वो गुण थयोठे वली जेनी जन्म पुरीनुं नाम बनारसी नगरी ठे, अने ग्रंथकर्ता कहे

ठे के, मारुं नाम पण बनारसी हुं पाम्थो ते मात्र नामना प्रजावथी में मारुं आत्मस्वरूप जाणी लीधुं ते केवी रीतें जेम प्रजात समयमां सूर्य पोताना रूपने जलक मां स्वप्न प्रकाशे ठे, तेनीपरे मारुं रूप पण प्रकाशी रह्यु ठे ए पण श्री पार्श्वनाथ जगवाननी महिमानो प्रताप ठे. तेज श्री पार्श्वनाथ जगवान महा शात रसने देवावाला ठे, ते हवे दृग लीलाकी जलकमेके० आख मीचीने उघाडीए अर्थात् एक पलक मात्रनी सत्तामा मुजने आत्म समाधिरूप शाता आपो एथी निवृत्ति सुखनी सूचना करी ठे. ॥ ३ ॥

सिद्ध जगवाननी स्तुति करेठे.-

अडिह ठंद -आविनाशी अविकार, परम रसधाम है, समाधान सरवग, सहज अनिरामहै, शुद्ध बुद्ध अविरुद्ध अनादि अनंत है, जगत शिरोमणि सिद्ध सदा जयवत है ॥ ४ ॥

अर्थ - जेनोविनाश नथी, अने जेने कोई विकार लागे नही एवो परम रस एटले कोई केवलीगम्य जे सहजानंद उत्कृष्ट सांतरस, तेना जे धाम एटले घर ठे, माटे सरवगने विषे सहजनी जे अनंत सुखरूप समाधी तेरोकरी जे अनिराम एटले अति मनोझंठे चौदराजलोकनी उपर विराजमान होवाथी सर्व दोष थी रहित शुद्धे सर्वज्ञता पाम्थाथी बुद्ध ठे अने सर्वना ईश्वर माटे अविरोधठे, एहवी अवस्थाए करी ते अनादि अनंत ठे अने चउद राजलोकना उपर विराजमान ठे तेथी जगतना शिरोमणि ठे एवा जे श्रीसिद्ध जगवान ते सदासर्वदा जयवत थाओ ॥ ४ ॥

साधुरूप जगवाननी स्तुति करेठे -

सवेया इकतिसा -ज्ञानके उजागर सहज सुख सागर सुगुण रतनागर वैराग रस जखो है, सरनकी रीत हरै मरनको जैन करै करनसों पीठ दे चरण अनुसखो है, धरमको मरन जरमको विहंमन छु, परम नरम ब्रह्मे के करमसों लखो है, ऐसी मुनिराज सुअ लोकमें विराजमान निरखि बनारसी नमसकार कखो है ॥ ५ ॥

अर्थ - जे ज्ञाननो उद्योत करनार ठे. आत्मइव्यनु जे सहजसुख तेना जे समुद्ध ठे अने सुगुनजे ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप ग्वात्रपीनी आकर एटले जे खाण ठे पांच इडियोना विषयनेविषे जे वैराग्य ते रूप रसेकरी जे परिपूर्ण थ याठे. कोई परिसह आवीने प्राप्तययाथी गृहस्थनीपरे शरणनी रीति राखे नही आत्माने शाश्वतइव्य जाणीने जेणे मरणनो जयमुकी दीयो ठे. पांच इडियोने

पूठ आपी तेना विपयोथी विमुख थयाथकी जे चारित्रने अनुसखा ठे, वली जेनो आश्रय लेवाथी धर्मपदार्थ विराजमान थाय माटे धर्मना मंजन करनारा ठे. मिथ्यामतिरूप जे जरम तेनुं विशेषेकरीने जे खंजन करनारा ठे, जे परम दयावान थईने, कर्मोनीसाथे युद्ध करेठे. दयावानने युद्धकरवुं संजवे नही तेम ठतां कद्यु ते माटे विरोधाळंकार जाणी लेवो. एवी विशेषताने लीधे जे मुनिराज एटले रूपी श्वर सुअलोकमा पिसतालीश लाख मनुष्य क्षेत्रनेविपे विराजमान ठे तेने हृदय कमलथी जोईने बनारसीदास नमस्कार करेठे ॥ ५ ॥

हवे पाच अनुव्रत लीया ठे जेमणे एवा समकितोनी स्तुति करेठे.

सवैया तेईसा - जेद विज्ञान जग्यो जिनके घट, शीतल चित्त जयो जिम चंदन; केलि करै शिव मारगमे जगमां हि जिनेश्वरके लघु नंदन, सत्य स्वरूप सदा जिन्हके प्रगटयो अवदात मिथ्यात निकंदन, संत दशा तिन्हके पहिचान करै कर जोरि बनारसि बंदन. ॥ ६ ॥

अर्थ:- जे मंदबुद्धि ठे ते जीव अने शरीरने एक करी जायेठे, जेद जाणता नथी पण जेणे समकित पाम्यो ठे, तेना हृदयमा जड अने चेतननुं निन्न निन्न ज्ञान थयुं ठे, एवु तेने जेदविज्ञान जागृत थयो, तेथी तेनुं चित्त चंदननी पठे शीतल थयु ठे. जे मुक्ति मारगमां केलि करे एटले खेल करी रह्या ठे, आ जगतमां श्री जिनेश्वरना जे न्हाना पुत्र ठे अने साधुजे ठे ते सर्वज्ञपुत्र कहेवायठे माटे ते मोटा पुत्र ठे वली आत्मा सदा निश्चयेकरी सत्यरूपमांज ठे, पण मिथ्यातवडे मलिन थईरह्योठे. ते फरी सत्यस्वरूप जेनुं निर्मल प्रगटताने पाम्युंठे, अने मिथ्यात्वनुं निकंदन थयुंठे, एटले मिथ्यात्व रखु नथी चार अनंतानुबंधीनी जड तुटी गईंठे. एवी तेमनी शुद्धदशा उलखीने बनारसीदास बन्ने हाथजोडी वदना करेठे ए सवैयामां सम्यक्तनी दृढता बतावींठे. ॥ ६ ॥

पूर्ण सम्यक्तता दर्शाववानेअर्थे फरी तेनीज स्तुति करेठे.

सवैया इकतीसा - स्वारथके साचे परमारथके साचे चित्त साचे साचे बैन कहै साचे जैनमती हैं, काहूके विरोधी नां हि परजायबुद्धि नां हि, आतम गवेपी न ग्रहस्थहै न यती है, सिद्धि रिद्धि वृद्धि दीसै घटमें प्रगट सदा, अंतरकी लक्ष्मों अजाची लक्ष्मपती है, दास जगवतके उदास रहै जगतसों, सुखिया सदीव ऐसे जीव समकितो हैं ॥ ७ ॥

अर्थ - जेनी स्वार्थ एटले आत्मा पदार्थनेविपे साची प्रतीति ठे. तथा परमार्थ ते मोक्ष पदार्थनेविपे साची प्रतीति ठे. जेनुं चित्त निर्मल ठे जे सत्यवचनना बोल

નારા છે જે સાચા જિનમતને ગ્રહણ કરી રહ્યા છે. જેનું મન કટપના કરતું નથી. કેમ કે, તે સાતે નયનું શુદ્ધસ્વરૂપ જાણે છે તેથી કોઈના દર્શનના વિરોધી નથી જેમ વૌધ મતાનુસારી પર્યાય બુદ્ધિવાલા છે પણ દ્વ્ય બુદ્ધિવાલા નથી. તેથી જીવને ક્ષણજંતુર માને છે તેમ સમકિતીપર્યાય બુદ્ધિવત નથી પણ આત્મદ્વ્યની ગવેપના કરનાર છે તેથી તેને પર વસ્તુમાં મોહ નથી માટે ગૃહસ્થ પણ નથી અને મહા વ્રત લીધા નથી, તેથી યતિ પણ નથી પોતાના ઘટને વિષે શુદ્ધ આત્મ દ્વ્યને સિદ્ધસમાન જ જુએ છે તેથી ઘટમાજ પ્રગટ સિદ્ધિ દેશે છે અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ રિદ્ધિની વૃદ્ધિ જેના ઘટમાં સદા પ્રગટ દેખાય છે જે અંતર પરમાત્મા દેવ છે તેનું જેને લક્ષ થયું છે, તેથી અચાચી દટલે કોઈની પાસે કાંઈ માગે નહીં એવા લક્ષપતિ છે વળી જે પૂર્વોક્ત પ્રકારના પ્રગટ સ્વરૂપને પામેલા શ્રી વીતરાગ જગવતને પામીને તેના દાસ થયા છે, અને જગતથી ઉદાસ રહે છે. જે આર્ત અને રોડ એ વે વ્યાનથી વિમુક્ત થયા છે, તેથી સદીવ સુખની સન્મુખ થયા છે, એવા સમકિતી જીવ મહા સુખમયી છે ॥૭॥

ફરી પોતાના ઉદાસથી સમકિતીની સ્તુતિ કરે છે -

સવૈયા ઇકતીસા - જાકે ઘટ પ્રગટ વિવેક ગનધરકોસો, હિરે હરખ મહા મોહકો હરતુ હૈ, સાચો સુખ માને નિજ મહિમા અમોલ જાને, અપુહીમે આપનો સુજાવલે ધરતુ હૈ જેસે જલ કદમ કતક ફલ નિન્ન કરૈ, તેસે જીવ અજીવ વિજહન કરતુ હૈ, આતમ સગતિ સાધે જ્ઞાનકો ઉદા આરાયે, સોઈ સમકિતી નવસાગર તરતુ હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ - એવી રીતે “ઉપ્પનેવા, વિગમેવા, ધૂવેવા,” એ ત્રણ પદ સાંજલીને ગણ ધરના હૃદયમાં પ્રગટ વિવેક ઉત્પન્ન થાય છે, અને અર્થને વિષે કોઈ સદેહ રહે નહીં. તેવી રીતે જ સમકિતીના ઘટમાં વિવેક પ્રગટ થયો છે, તેણે કરી સ્વસ્થ થઈ પોતાના હૃદયમાં આનંદને પામી મહા મોહને હરણ કરે છે પોતાનું મિથ્યાત્વ દૂર કરી ને સમ્યક્ત કરે છે હવે સમ્યક્તની વ્યવસ્થા કહે છે - જે વિષય સુખ છે તે તો અનિત્ય છે, માટે છૂટા છે, અને સદ્જ સમાધિ સુખ જે છે તે શાશ્વત છે તેથી તે સુખને જ સાચું માને છે અને પોતાની જ્ઞાતારૂપ મહિમા અમોલ જાણે છે તથા જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર જે છે તે પોતાનો સ્વજાવ છે, તેને પોતામાં જ ધારે છે પહેલા જીવ મિથ્યાત્વદશામાં જીવ અને શરીરને એક કરી જાણતો હતો, અને હમણા જીવ અને અજીવને નિન્નનિન્ન લક્ષણે કરી જાણે છે જેમ પાણી અને ચીકણ એકઠા થઈ ગયા હોય, તેને કતકફલનિર્મલીનું ચૂર્ણ નાખવાથી પાણી તથા કાદવને તે રેણુ નિન્નનિન્ન કરી નાખે છે, તેમ જીવ અને અજીવને જુદો જુદો લ

શેઠે. ચારિત્રમાં આત્માની શક્તિને સાથે, અને મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાનનો ઉદય થવાની ઇચ્છા કરેઠે. મતિઅજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાનને ગમાવી દિયેઠે. તે સમક્તિ જીવ જવસમુદ્ધનો તરનાર કહેવાયઠે, એ રહસ્ય ઠે ॥ ૬ ॥

હવે સમકેત પામ્યા ઠતાં મિથ્યાત્વદૃષ્ટિમાંજ રહેઠે, તેનું વર્ણન કરેઠે.

સર્વથા ઇકતીસા - ધરમ ન જાનત વશાનત નરમરૂપ, ઠૌર ઠૌર ઠાનત લરાઈ પઢપાતકી જૂઝ્યો અજિમાનમે ન પાઠં ધરે ધરનીમં, હિરદમે કરની વિચારે ઠતપા તકી, ફિરેમાવામોલસો કરમકે કલોલનમે, વૈરહી અવસ્યાસોં વધૂલાકેસે પાત કી, જાકી ઠાતી તાતી કારી કુટિલ કુવાતી જારી, એસો વ્રહ્મઘાતી હૈ મિથ્યાતી મહાપાતકી. ॥ ૭ ॥

અર્થ.- જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં, અને કર્મરૂપ મિથ્યાવાણીને વશાણે, તથા ઠેકાણે ઠેકાણે, પોતાનું મત સ્થાપવાને પઢપાતની લડાઈ કરે અને પો તાના અજિમાને જૂઝ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ રાખે નહીં, પોતાનેજ તત્ત્વચેત્તા જાણે, એમાં અધર પગવહેકરી ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર જાણવો. અને હૃડયામા જેથી ઠત પાત ઉપજે એવીજ કરણીનો વિચાર કરે, અને આ સંસારરૂપ સમુદ્ધનેવિપે કર્મરૂપ, કલોલોના ધકાયે કરી ચારે ગતિમાં મામામોલ કરતો ફરેઠે, જેમ વટોલિયા વા યુમાં આવીગણું પાનહું આકાશમાં ઝડીને નમ્યા કરેઠે, પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થિર થઈ રહેતુ નથી, તેવીજ એની અવસ્યા થઈ રહીઠે. જેની ઠાતી રાગદ્વેષવર્મ તત્ત્વ થઈ રહેઠે, તે તાપે કરી કાલી ઇટલે માયા તેને રાખવાથી કુટિલ થઈ રહેઠે. અને કુ વાતી ઇટલે જે માઠી વાતોનુંજ ચિતવનકરી રહેઠે, તથા પાપેકરી જરેલી ઠે માટે જારી જાણવી એવી જેની ઠાતી ઠે, એહવો વ્રહ્મઘાતી ઇટલે આત્મઘાતનો કરનાર મિથ્યાત્વી જીવ મહાપાતકયુક્ત ઠે ॥ ૭ ॥

ગોહરા - વદો શિવ અવગાહના, અરુ વદોં શિવપંથ, જસુ પ્રસાદ જાપા કરો, નાટક નામે ગરથ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ - જિહાં સિદ્ધનો અવગાહ થઈ રહ્યોઠે, તે ક્ષેત્રને હું વદન કરુંઠું, અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર એ મોહનો પંથકે માર્ગ ઠે, તેને હું વદન કરુંઠું એ મંગ જાચરણ કરી હવે પોતાનું પ્રયોજન કહેઠે - જેના પ્રસાદ થકી સમય સાર નાટ ક ગ્રંથ સસ્કૃતમાં હતો તે પ્રાકૃત જાપારૂપ કરુંઠું એ પ્રયોજન કહ્યો. ॥ ૧૦ ॥

હવે આ ગ્રંથના અધિકારી વનારસીદાસ પોતેજ ઠે, અને એમા કહેવા લાયક પોતાનું આત્મદ્રવ્ય ઠે તેનું વર્ણન કરેઠે.-કવિવર્ણન

હવે આ ગ્રંથનો મહિમા વર્ણવે. અથ નાટક વર્ણન -

સવૈયા ઇક્તીસા - મોઘ ચલવેકોં સોન કરમકોં કરૈ બોન, જાકો રસ જૌન
બુધજૌન જ્યોં ઘુજતિ હૈ, ગુનકો ગરથ નિરગુનકો સુગમ પથ, જાકો જસ કહત સુ
રેશ અકુજિત હૈ; યાહીકે છુ પઢી સો ઝડત જ્ઞાન ગગનમેઽ યાહીકે વિપઢી જગ
જાલમે રુજત હૈ, હાટકસો વિમલ વિરાટકસો બિસતાર, નાટક સુનત હીય
ફાટક યુજત હૈ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ - જેમ નજા સુકનવડે કાર્ય સિદ્ધિ પાચે, તેમ આ ગ્રંથપણ મોક્ષમાર્ગે
ચાલનારને કાર્યસિદ્ધિનો કરનાર છે, તથા આ ગ્રંથ કર્મરૂપ કેફની જાલ કાઢવાને
વમન કરવાનું ઓષધ છે, અને જૈન ગ્રંથનો રસ છે તે રસ જૌન કે ૦ પામિને તેમા
પ્રેમિત લોક લૌનનીપરે ગર્ક થઈરહ્યાં વલી જેમા ગુણે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તેની
ગ્રંથ કે ૦ રચનાં છે, પરમતિની અપેક્ષાએ નિર્ગુણ જે મોક્ષપદ તેનો સુગમ પંથ છે તે
નિર્ગુણ કહેવો છે, જેનો યશ અદ્ય સુખ છે, જેને કહેવાને ઇંડ પણ અકલાય છે અને
આ ગ્રંથનો જેણે પઢી લીધો છે, તે તો આ ગ્રંથરૂપ પાંચના પ્રજાવચી જ્ઞાનરૂપ આકા
શમા પદ્મીની પરે ઝડી રહ્યાં છે અને જે આ ગ્રંથના વિપદ્ધિ છે તે પાંચરહિત પદ્મીની
પરે જગતરૂપ પારાધીની જાલમા રુલી રહ્યાં છે તેમાટે આ નાટકનામા ગ્રંથ તે હાટક
પટલે સુવર્ણસમાન છે અને જેમ ગીતા ગ્રંથમા શ્રીરૂપે વૈરાટરૂપ મહોટા વિસ્તારે
કરી દેખાડ્યું તેવો આ ગ્રંથ પણ વિસ્તારવત છે એવા આ નાટક ગ્રંથને શ્રવણ ક
રતામા હૈયાના કમાડ તે ફાટક કે ૦ યુજી જાય છે ॥ ૧૫ ॥

દોહરા - કહો શુદ્ધ નિહૈ કથા, કહો શુદ્ધ વિવહાર, મુક્તિ પંથ કારન ક
હો, અનુજૌકો અધિકાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ - જે શુદ્ધ નિશ્ચયરૂપ કથા છે તે કહીશ. અને શુદ્ધ વ્યવહાર જે છે તે પ
ણ કહીશ અને મુક્તિ પથનું કારણ જે છે તે પણ કહીશ અને અનુજવનો જે અ
ધિકાર છે તે પણ હું કહીશ ॥ ૧૬ ॥

અનુજવ પદાર્થનું સ્વરૂપ કહેશે - અનુજવ વર્ણન

॥ દોહા ॥ વસુવિચારત ધ્યાવતૈ, મન પાવૈ વિશ્રામ; રસ સ્વાદન સુખ ઓપજે,
અનુજૌ યાકો નામ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ - અજાણીવસ્તુ જાણવાને મનમાં વિચાર કસ્યાથી તથા તેનું ચિતન ક
સ્યાથી એમ સ્વોજતાં સ્વોજતાં જ્યારે મનમાં ઠીક ઠરે ત્યારે સત્ય સમજ્યાના રસનો
સ્વાદ પ્રાપ્ત થાય ને તેથી સુખ ઓપજે તેનું નામ અનુજવ છે ॥ ૧૭ ॥

દોહરા:— અનુજૌ ચિતામનિ રતન, અનુજૌ હૈ રસરૂપ, અનુજૌ મારગ મો
સ્વકો, અનુજૌ મોક્ષ સરૂપ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ॥ અનુજવ જેઠે તેજ ચિતામની રત્ન છે, અને તેજ અનુજવ રસાયનની
કુપી છે, અનુજવ તેજ મોક્ષનો મારગ છે અને અનુજવજ મોક્ષ સરૂપ છે ॥ ૧૬ ॥

અનુજવ મહિમા.

સવૈયા ફકતીલા:— અનુજૌકે રસકો રસાયન કહત જગ, અનુજૌ અન્યા
સ યદૈ તીરથકી ઘૌર હૈ, અનુજૌકી જો રસા કહાવૈ સોઈ પોરસા સુ, અનુ
જૌ અધોરસા સુ ઇરથકી દોર હૈ, અનુજૌકી કેલી યદૈ કામધેનુ ચિત્રાવેલી,
અનુજૌકો સ્વાદ પંચ અમૃતકાં કૌર હૈ, અનુજૌ કરમ તોરૈ પરમસોં પ્રીતિ જો
રૈ અનુજૌ સમાન ન ધરમ કોઝ ઔર હૈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.— જગતવાસી લોક અનુજવના રસને રસાયન કહેહે, કેમકે જેમ રસાય
ન લોઢાતું સુવર્ણ કરેહે, તેમ અનુજવ જેઠે તે મિષ્ટાન્નને ફેડીને સમ્પત્તિ કરે
હે, જેમ તીરથની ઘોર જવાથી અપાવન હોય તે પાવન થાયહે. તેમ ગ્રંથવિપે અનુ
જવનો અન્યાસ તે અજાણને જાણ કરેહે. અને અનુજવની જે રસા કે ૦ પૃથ્વી તે
હજ સુવર્ણ પોરસા છે, એટલે અનુજવની ઉત્પત્તિ છે તે સોવન પોરસાની પરે વૃદ્ધિ
પામેહે અને અધોરસા કે ૦ પાતાલ લોક, તે પણ અનુજવ રૂપમાં છે, અને ઉર્ધ્વ
લોકની દોર તે પણ અનુજવરૂપમાં છે, એટલે અનુજવમાંજ સ્વર્ગ નરક છે, અને અ
નુજવની કેલી કે ૦ રમત તે કામધેનુરૂપ છે, તે આપણી ક્ષતિને વધારનારી છે, અને
તે અનુજવની જે કેલી છે તે અદ્ભુત ક્ષતિ કરવાને ચિત્રાવેલી છે, અને અનુજવનો સ્વા
દ તે પંચામૃતના કૌર કે ૦ યાસ જેવો છે. અનુજવ કરમને તોમેહે, ને પરમાત્માની
પ્રાપ્તિ જોહેહે, એટલે અનુજવથી શોજતાં પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાયહે, તેથી સર્વ ધર્મ
ધારણ કરવામા અનુજવ જેવો બીજો કોઈ ધર્મ નથી. એટલે અનુજવ જ્ઞાન જાણ
વાપ્રીજ મોક્ષ માર્ગ નજીક છે ॥ ૧૭ ॥

હવે અનુજવ સાધવાને ૪ અવ્યંતું વર્ણન કરેહે. તેમાં પ્રથમ જીવ અવ્યંતું વર્ણન —
દોહરા ॥ ચેતનવત અનંત ગુન, પર્યાય-સકતિ અનંત; અજસ્ર અસ્ખંભિત
સર્વગત, જીવ દરવિરતંત ॥ ૧૮ ॥

અર્થ.— જાણવા માત્રને ચેતન કહેહે તદ્રૂપ શક્તિવાન છે, જેના અનંત ગુણ
છે જેમા પર્યાય કે ૦ નામાંતરણ પામવાની અનંત શક્તિ છે, ઇંદિય અગોચર

ઠે, તેથી અજક ઠે, દેહના સ્વં થાય પણ આત્મા અસ્વંમિત ઠે, સર્વ લોકમાં
જાયો ઠે તેથી સર્વ ગત ઠે, એવું જીવ ઇચ્છનું સ્વરૂપ ઠે તે કહ્યો. ॥ ૧૦ ॥

હવે પુજ્જ ઇચ્છનું લક્ષણ કહેઠે. અથ પુજ્જ ઇચ્છ યથા -

દોહરા - ફરસ વર્ને રસ ગંધમય, નરદ ફાસ સંગાળ, અનુરૂપી પુજ્જ દરબ,
નજ પ્રદેશ પરવાન ॥ ૧૧ ॥

અર્થ - સ્પર્શ વર્ણ રસગદ્ય એ ગુણમય સદા રહે, નરદ જે સોગરીરૂપ રાગ તેના પાસા
માં સ્વસ્થ, વૃત્ત, અસ્થ, ચતુરસ્થ, આયત્ત એ પાંચ સંસ્થાન ઠે, તેથી એનું નામ સંસ્થાન ઠે.
પોત પોતાની વર્ગીણા યોગ્યરૂપ ગ્રહણ કરે, તેથી એ પુજ્જ ઇચ્છ અનુરૂપી અથવા પર
માણુંરૂપી ઠે જેમ આકાશ પ્રદેશ અનંત ઠે, તેમ એ પણ અનંત પ્રમાણ ઠે ॥ ૧૧ ॥

હવે ધર્મ ઇચ્છનું લક્ષણ કહેઠે ધર્મ ઇચ્છ યથા.

દોહરા - જેસે સલિલ સમૂહમેં, કરૈ મીન ગતિ કર્મે, તેસે પુજ્જ જીવકો, ચલ
નં સહાર્ધ ધર્મે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ - જેમ પાણીના જરાવમા માઠલું ગમન ક્રિયા કરેઠે, તહા ક્રિયાનો કર્તા
માઠલું ઠે, અને સલિલ સમૂહ જે પાણીનો જરાવ તે ક્રિયાનો સાધક ઠે તેમ પુજ
જીવકો તથા જીવિચ્છની ચલન ક્રિયાનો સાધક ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ ઠે ॥ ૧૨ ॥

હવે અધર્માસ્તિકાય ઇચ્છનું લક્ષણ કહેઠે અધર્મ ઇચ્છ યથા

દોહરા - જ્યો પંથિક ગ્રીપમસમે, વૈઠે ઢાયા માહિ, ત્યે અધર્મકી જૂમિમેં, જ
ડ ચેતન ઠહરાહિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ - જેમ કોઈ વટેમાર્ગ વેસકલ્પના કરીને કર્તા ઠે, ને ક્રિયાની સાધક ઢાયા
ઠે, તેમ અધર્માસ્તિકાયની જૂમિ કલ્પના તેમા જડ જે પુજ્જ ને ચેતન જે
જીવ તે વને સ્થિર થાયઠે, તેથી અધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ સ્થિરતાનું કારણ ઠે. ॥ ૧૩ ॥

હવે આકાશ ઇચ્છનું લક્ષણ કહેઠે આકાશ ઇચ્છ યથા.

દોહરા - સંતત જાવે ડરમેં, સકલ પદારથ વાસ, જો નાજન સવ જગત
કો, સોઈ દરબ આકાશ પદારથ ॥

અર્થ - સંતત કે પચારત ધ્યોના ડરમા સમસ્ત પદારથ - હવાઠે, અને જે
સર્વ જગતનું નાજન ॥ ૧૪ ॥ જૂત ઠે, તે આકાશ ઇચ્છ ૧૪ ॥

હવે જીવસ્તુ જાણલક્ષણ કહેઠે જાણ

દોહરા - જો ને જાણે, સકલ વસ્તુ યિતિ ઘાન, પરાવચેવચેન કરૈ,
કાલ દરબ સો જાન ॥ ૧૫ ॥

જીરન

अर्थः-- जे इव्य वडे सघला वस्तुनी स्थिति बंधाय एटले पेलां सकल वस्तुने नवी बतावे, ने पठवाडेथी ते सघलीने जुनी करी देखाडे, अने जलट पालट वर्त्ता ववानी दशाधरे ते कालइव्य जाणवु ॥ १५ ॥

हवे आ ग्रंथमां कहेवा लायक नव तत्व ठे तेतुं वर्णन करेठेः-- तेमां प्रथम जीवतत्वनी समज पाडेठे नवतत्व वर्णनं, जीवतत्व यथा

दोहरा-- समता रमता उरधता, ज्ञायकता सुखनास, वेदकता चैतन्यता, ए सब जीव विलास. ॥ १६ ॥

अर्थः-- सर्व जीव बराबर ठे ए समता, घटघटमां रमी रेहेठे ए रमता, ऊर्ध्व दिशे गमन करवुं ए उरधता, सर्व पदार्थनो जाणनार ते ज्ञायकता सुखमय नासे ठे तेथी सुखनास, सुखइ.ख वेदे ए वेदकता, अने चेतना गुणथी चैतन्यता ए स घलो जीव तत्वनो विलासठे. ॥ १६ ॥

अथ अजीवतत्व यथा.

दोहरा-- तनता मनता वचनता, जडता जड संमेल, जघुता गुरुता गमनता, ए अजीवके खेल. ॥ १७ ॥

अर्थः-- शरीरपणुं, मनपणुं, वचनपणुं, जडवस्तुमा शेलनेल यवापणुं, जघु पणुं, गुरुपणुं, गमनपणुं ए सर्व अजीवतत्वना खेलठे. ॥ १७ ॥

अथ पुन्यतत्व यथा.

दोहरा-- जो विद्युइ नावनि वधे, अरु ऊरध मुख होय, जो सुखदायक ज गतमें, पुन्य पदार्थ सोय. ॥ १८ ॥

अर्थः-- जे पदार्थ विद्युइ परिणामथी वधे, अने जेतुं ऊर्ध्वमुखठे, ऊर्ध्वगति एज चडेठे, जे पदार्थ जगतमा सुखदायकठे, ते पुन्य पदार्थ जाणवो ॥ १८ ॥

अथ पाप तत्व यथा.

दोहरा-- संकिलेसि नावनि वधे, सहज अधोमुख होय; ऊँ खदायक संसा रमें, पाप पदार्थ सोय. ॥ १९ ॥

अर्थः-- जे पदार्थ संकलेश नाव वडे कपायनीवृद्धीथी वधे, सेहजे जेनी गती नीची ठे अधोमुखठे, अने जगतमा दुःखदायक ठे तेज पाप पदार्थ केवायठे. १९

अथ आश्रव तत्व यथा

दोहरा-- जोई करम उद्योत धरि, होइ क्रिया रस रत्न; करपे नूतन करम कों, सोई आश्रव तत्त. ॥ २० ॥

अर्थ - जे कर्मनो उदय धरीने गुन तथा अगुन क्रियाना रसमा रत थई रहे, त्यारे नवां करमनुं करखे के० खेचवु करे ते आश्रव तत्व केवाय ॥ ३० ॥

अथ संवर तत्व यथा

दोहा.- जो उपयोग सरूप धरि, वरतै जोग विरक्त; रौके आवत करमकों, सो है सवर तत्त ॥ ३१ ॥

अर्थ:- जे गुण उपयोग स्वरूपने धारीने मन वचन काया जोगधी विरक्त थको वरतै अने नवां करम आवताने रौकी राखे ते संवर तत्व कहिये ॥ ३१ ॥

अथ निश्चरा तत्व यथा.

दोहा.- जो पूरव सत्ता करम, करि थिति पूरण आव, खिरवैकों उद्यत जयो, सो निश्चरा लखाउ ॥ ३२ ॥

अर्थ - जे पूर्व कालनेविषे आयुविना सात कर्म सत्तारूप, हतां अने आयु कर्म वर्तमान कालमां सत्तारूप छे तेनी स्थिति पूर्ण करीने पढी नीरस कर्मने विखेरवामां जे जीव उद्यमवत थयो ए निर्जरानुं लक्षण जाणवु ॥ ३२ ॥

अथ बंध तत्व यथा

दोहा.- जो नव कर्म पुरानसों, मिलें गंठि मिढ होइ, सकति बढावै वसकी, बंध पदारथ सोइ ॥ ३३ ॥

अर्थ - जे नवां कर्म जूना कर्म साथे आवी मले, अने तेनी गाठ दृढ बंधाय, अने आगल जता ते कर्मना वसनी शक्ती चढती थाय, ते बंध पदारथ केवाय ३३

अथ मोक्ष तत्व यथा.

दोहा.- थिति पूरण करि जो करम, पिरै बंध पद जानि, हंस अस् उज्ज्वल करै, मोक्ष तत्व सो जानि ॥ ३४ ॥

अर्थ - जे कर्मनी स्थितिने पूर्ण करीने कर्मने खेरे के० कृयकरी नाखे अने बंध पद के० सत्तावन प्रकारें बंधस्थान तेने जानि के० जांगीने हंस के० परमात्माना अंसने क्रमे उज्ज्वल करे तेज मोक्ष तत्व जाणवु ॥ ३४ ॥

हवे कवित्त ठंढमा पदार्थनी नाममाला एटले प्रयोजनवाला नामनी नाम माला लखी जणावेछे

अथ नाम माला सूचनिका मात्र लिख्यते अथ समुच्चय वस्तुके नाम

दोहरा.- नाव पदारथ समय धन, तत्व विच वसु दर्व, इविन अर्थ इत्यादि बहु, वस्तु नाम ए सर्व ॥ ३५ ॥

अर्थ.—प्रथम सामान्यपणे वस्तुना नाम कहेढे. जाव, पदारथ, समय, धन, तत्व, वित्त, वस्तु, इव्य, इविण, अर्थ, इत्यादि घणां वस्तुनां नाम ठे ॥ ३५ ॥

अथ शुद्ध जीव इव्यके नाम—

सवैया इकतीता.—परमपुरुष परमेश्वर परमज्योति, परब्रह्म पूरन परम परधान है, अनादि अनंत अविगत अविनाशि अज, निरुद्ध मुक्त मुकुंद अमलान है; निराबाध निगम निरंजन निरविकार, निराकार संसार तिरोमनि सुजान है, सरव दरसी सरबद्ध सिद्ध साई शिव, धनी नाथ ईश जगदीश जगवान है ॥ ३६ ॥

अर्थ—परमपुरुष, परमेश्वर, परमज्योति, परब्रह्म, पूर्ण, परमप्रधान, अनादिअनंत, अव्यक्त, अविनाशी, अज, निर्देह, मुक्ति, मुकुंद, अमलान, निराबाध, निगम, निरंजन, निर्विकार, निराकार, संसारतिरोमनि, सुजान, सर्वदर्शी, सर्वज्ञ, सिद्ध, स्वामी, शिव, धनी, नाथ, ईश, जगदीश, जगवान, कहीये. ॥ ३६ ॥

हवे कर्म व्याप्त अशुद्ध जीव इव्यना नाम कहेढे—संतारी जीव इव्यके नाम

चिदानंद चेतन अलख जीव समैसार, बुद्धरूप अबुद्ध अशुद्ध उपयोगी है, चिद्धरूप स्वयंचू चिन्मूर्ति धरमवंत, प्राणवत प्राणि जंतु जूत नव जोगी है, गुणधारी कलाधारी, ज्ञेयधारी विद्याधारी, अंगधारी संगधारी जोगधारी जोगी है, चिन्मय अखंड हंस अपर आत्मराम, कर्मको करतार परम विजोगी है ॥ ३७ ॥

अर्थ—चिदानंद, चेतन, अलख, जीव, समैसार, बुद्धरूप, अबुद्ध, अशुद्धोपयोगी, चिद्धूप, स्वयंचू, चिन्मूर्ति, धर्मवंत, प्राणवत, प्राणी, जंतु, जूत, नवजोगी, गुणधारी, कलाधारी, ज्ञेयधारी, विद्याधारी, अंगधारी, संगधारी, योगधारी, योगी, चिन्मय अखंड, हंस, अक्षर, आत्मराम, कर्मकर्ता, परमवियोगी कहिये. ॥ ३७ ॥

अथ आकाशके नाम—

बोहरा:— पं विहाय अंबर गगन, अंतरिक्ष जगधाम, व्योम वियत नज मेघपथ, ए आकाशके नाम ॥ ३८ ॥

अर्थ:—ख, विहाय, अंबर, गगन, अंतरिक्ष, जगधाम, व्योम, वियत, नज, मेघपथ, ए आकाशनां नाम. ॥ ३८ ॥

अथ कालके नाम.

बोहा:—यम, कृतांत, अंतक, त्रिदस, आवर्त्ती मृतथान; प्राणहरन, आदित तनय, कालनाम परमान. ॥ ३९ ॥

अर्थ--यम, कृतांत, अंतक, त्रिदश, आवर्त्तीक, मृतस्थान, प्राणहरण, आदित्य तनय, एवा कालनां नाम ठे. ॥ ३९ ॥

पुन्यके नाम यथा

दोहा --पुन्य सुरुत करववदन, अकर रोग शुन कर्म, सुखदायक संसारफल, जागबहिर्मुख धर्म. ॥ ४० ॥

अर्थ--पुन्य, सुरुत, उर्ध्ववदन, अकररोग, शुनकर्म, सुखदायक, संसार फल, जाग, बहिर्मुख, धर्म, ए पुन्यना नाम ठे. ॥ ४० ॥

अथ पापके नाम यथा

दोहा -- पाप, अधोमुख एन अध, कप रोग डखधाम, कलिल कलुष- किलवि प डुरित, अशुन कर्मके नाम ॥ ४१ ॥

अर्थ -- पाप, अधोमुख, एन, अध, कप, रोग, ड खधाम, कलिल, कलुष. कित्विप, अने डुरित, ए अशुन कर्मना नाम जाणवा ॥ ४१ ॥

अथ मोक्षके नाम

दोहा --सिद्धदेव त्रिभुवन मुकुट, शिवमग अविचल थान, मोक्षमुगति वैकुण्ठ शिव, पंचम गति निरवान ॥ ४२ ॥

अर्थ --सिद्धदेव, त्रिभुवनमुकुट, शिवमार्ग, अविचलस्थान, मोक्ष, मुक्ति, वैकुण्ठ, शिव, पंचमगति अने निर्वाण ॥ ४२ ॥

अथ बुद्धिके नाम यथा

दोहा --प्रज्ञा धिपना सेमुखी, धी मेधा मति बुद्धि, सुरति मनीषा चेतना, आ य असविबुद्धि ॥ ४३ ॥

अर्थ -- प्रज्ञा, धिपना, सेमुषी, धी, मेधा, मति, बुद्धि, सुरति, मनीषा, चेतना, आसय असविबुद्धि कहिये ॥ ४३ ॥

अथ विचक्षण पुरुषके नाम --

दोहा -निपुन विचक्षण विबुध बुध, विद्याधर विद्वान, पटु प्रवीण पंडित चतुर, सुधी सुजन मतिमान ॥ ४४ ॥ कलावत कोविद कुशल, सुमन दक्ष धीमत, ज्ञाता सज्जन ब्रह्मविद, तज्ञ गुणीजन सत. ॥ ४५ ॥

अर्थ --निपुण, विचक्षण, विबुध, बुध, विद्याधर, विद्वान, पटु, प्रवीण, पंडित, चतुर, सुधी, सुजन अने मतिमान ॥ ४४ ॥ कलावान, कोविद, कुशल, सुमन, दक्ष, धीमत, ज्ञाता, सज्जन, ब्रह्मविद, तज्ञ, गुणीजन अने संत ॥ ४५ ॥

अथ मुनीश्वरके नामः—

दोहा—मुनि महंत तापस तपी, निष्कृक चारित्रधाम ; यती तपोधन संयमी,
व्रती साधु रिपि नाम ॥ ४६ ॥

अर्थ—मुनी, महंत, तापस, तपी, निष्कृक, चारित्रधाम, यति, तपोधन, संयमी, व्रती, साधु ए रूपिना नाम जाणवां ॥ ४६ ॥

दरसनके नाम—

दोहा—दरस विलोकन देखनो, अवलोकन डिंगचाल ; लखन दृष्टि निरखन सु
वन, चितवन चाहन जाल ॥ ४७ ॥

अर्थ—दर्शन, विलोकन, देखनु, अवलोकन, डिंगचालन, लखनु, दृष्टी, निरखण, जोनु, चितवन, चाहन, ने जालनुं ॥ ४७ ॥

अथ ज्ञान तथा चारित्रके नाम—

दोहा—ज्ञान बोध अवगम मनन, जगतज्ञान जगजान, संयम चारित आ
चरण, चरन वृत्ति धिरवान ॥ ४८ ॥

अर्थ—ज्ञान, बोध, अवगम, मनन, जगज्ञान, जगजान, संयम, चारित्र, आचरण, चरण, वृत्ती, धर्यवान ॥ ४८ ॥

अथ साचके नाम—

दोहा—सम्यक् सत्य अमोघ सत, निःसंदेह निरधार ; ठीक यथार्थ उचित तथ,
मिथ्या आदिअकार ॥ ४९ ॥

अर्थ—सम्यक्, सत्य, अमोघ, सत्, नि संदेह, निर्धार, ठीक, यथार्थ, उचित, तथ, मिथ्या शब्दने आदि अकार लगाडीने बोलीये तो अमिथ्या शब्दथाय ते पण एतुं नाम जाणवुं ॥ ४९ ॥

अथ कूतके नाम—

दोहा—अज्ञयार्थ मिथ्या मृपा, वृथा असत्य अलीक ; मुधा मोघ निष्फल
वितथ, अनुचित असत अलीक ॥ ५० ॥

अर्थ—अज्ञयार्थ, मिथ्या, मृपा, वृथा, असत्य, अलीक, मुधा, मोघ, निष्फल वितथ, अनुचित, असत्य, अने, अलीक. ॥ ५० ॥ इति नाममाला समाप्ता

अथ समयसारके द्वादश द्वार वर्णन—

सर्वथा इकतीता—जीव निरजीव करता करम पुण्य पाप, आश्रव संवर निरज
रा बंध मोघ है, सरब विष्टुकि स्यादवाद साधितापक इआसद डुवार धरे समसा

र कोप है; दरवानुयोग दरवानुयोग दूर करै, निगमको नाटक परम रस पोष है, ऐसो परमागम बनारसी बखाने धामे, ज्ञानको निदान शुद्ध चारितकी चोप है॥५१॥

अर्थ - जीवद्वार, अजीवद्वार, कर्ता कर्म क्रियाद्वार, पुण्यपाप द्वार, आश्रयद्वार, संवरद्वार, निर्जराद्वार, बंधद्वार, मोक्षद्वार, सर्व विद्युद्द्वार, म्यादाद्वार, साध्य साधकद्वार, आसमय सारना ए बारद्वाररूप कोप के० कोठार ठे, आ ग्रंथमा इ व्यानुयोग के० इच्छनो विचारकरवो, पढी इव्यानुयोग दूर करवो, ने शुद्ध आत्म सत्तानोज विचार करवानुं अने निगमके० परमात्मानु नाटक एमां परम शांतरसनो पोष ठे, ए परम सिद्धांतने वणारमीदास बखाणेठे बली आ ग्रंथमा ज्ञाननुं निदानके० मूलविवरो तथा शुद्ध चारित्रनी चोख के० चोखी क्रिया कही बताववानीठे॥५१॥

अथ ग्रंथारजको नमस्कार मंगलाचरण रूप

बोहरा - शोजित निजअनुजुतिपुत, चिदानंद जगवान, सार पथारथ आत मा, सकल पदारथ जान ॥ ५२ ॥

अर्थ - जे पदार्थ पोताना अनुजव युक्त शोजित ठे, चितके० चेतना अने आ नदित तेचिदानंद कहिये, तथा जगवान के० ज्ञानवत ठे, एवो साररूप पदार्थ स सारमां आत्मा ठे, जे समस्त पदार्थनो जाणनार महोटी ज्ञाता ठे ॥ ५२ ॥

अथ आत्मानुं वर्णन करी नमस्कार करेठे -

सवैया - तेईसा - जो अपनी इति आपु विराजत, है परधान पदारथ नामी, चेतन अक सदा निकलंक महासुखसागरको विसरामी, जीव अजीव जिते जगमे तिनको गुन ज्ञायक अंतरजामी, सो शिवरूप बसै शिवचानक, ताहि बिलो कनमें शिवगामी ॥ ५३ ॥

अर्थ ॥ जे पोतानी इतिवडेज पोते विराजमान ठे, एटले पोताथी पोते नासी रह्यो ठे, पण बीजा पदार्थवडे जेनो नास अतो नथी एवो कोई प्रधान पदार्थ नामी प्रसिद्ध ठे जेनुं चेतनरूप अक के० लक्षण ठे ते सदा निकलंक ठे, निरजन ठे, महोटा सुखसमुद्रमा जेनो विश्राम थई रह्योठे, एटले एकाग्रचित्तं जे सहेजे स माधिसुखमा रमी रह्योठे, जगतमा जेटला जीव अजीव पदार्थ ठे, ते सर्वना गुणनो ग्राहक ठे अने अंतरजामी ठे, जे घटघटमा विराजमान ठे तेहज शिव रूप के० सिद्धस्वरूप थयो थको लोकाग्रजागे सिद्धावस्थामां वसेठे, जेने ज्ञान दृष्टिवडे जोईने मुक्ति गामी जीव नमस्कार करेठे ॥ ५३ ॥

હવે જગવાનની વાણીને નમસ્કાર કરે છે અથ જિનવાણી વર્ણન
સવેયા તેડસા. — જોગ ધરે રહિ જોગસું નિન્ન અનંત ગુનાતમ કેવલ જ્ઞાની; તાસહદે
હસો નિકસી સરિતા સમ વહે શ્રુત સિંધુ સમાની યાતે અનંત નયાતમ લલ્લન, સત્ય
સરૂપ સિદ્ધાંત વચ્ચાની, બુદ્ધિલક્ષ્મી ન લક્ષે હરબુદ્ધિ સદા જગમાહિ જગે જિનવાની ૫૪

અર્થ — જે ત્રણ યોગને ધારે છે તથાપિ તે મન વચન કાયના જોગથી પ્રથક
રહે અલિપ્ત રહે છે, અને અનંત ગુણ પ્રગટતાને લીધે જેનો આત્મા કોઈ કેવલ જ્ઞા
ની પુરુષ છે તે કેવલ જ્ઞાનીના ક્રુદ્ધ રૂપ હા છે, તેમાંથી જે નદીરૂપ થઈને નિક
લી તે શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રમાં જઈ જલી છે, જ્યાંથી અનંતા નય સ્વરૂપ લક્ષ્મણ સત્ય
સ્વરૂપે જિનજીયે સિદ્ધાંતમાં વચ્ચાળી છે, એવી જે વાણી તે તો બુદ્ધિવત તત્ત્વ વર્ણી
હોય તેજ લખે, અને હર્ષુદિ મિથ્યામતિ હોય તે લખે નહી, જાણે નહી, એવી
જિનેશ્વરની વાણી જગતમાં સદા જાગૃત થઈ રહી છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવ દારનુ વિચાર લખે છે તે જીવ કવીશ્વર પોતેજ છે માટે પોતાની વ્ય
વસ્થા કહે છે અથ જીવ દાર કવિ વ્યવસ્થા કથન —

ઠપ્પય ઠંદ -- હો નિહચેં તિહું કાલ, શુદ્ધ ચેનનમય મૂરતિ, પર પરિનતિ સં
યોગ, નઈ જડતા વિસ્ફૂરતિ, મોહ કર્મ પર હેતુ, પાડ ચેતન પર રજ; જ્યૌ ધતૂર
રસ પાન, કરત નર બહુ વિધ નજ, અવ સમય સાર વર્નન કરત, પરમ શુદ્ધતા
હોવ મુજ; અનયાસ બનારતિ દાસ કહિ, મિટૌ સહજ વ્રમકી અરુજ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ — શુદ્ધ નિશ્ચયનયવને અતીત અનાગત વર્તમાન કાલમાં હું શુદ્ધ ચેત
નામય પિંડ હું, એહિજ મારી મુરતિ છે, તે એવી છે તારે શુદ્ધ સ્વજાવ ઢાંખીને વિ
જાવમાં કેમ પરિણમ્યો છે? એનો ઉત્તર કહે છે જે, કર્માદિક પરવસ્તુ છે તેનું અ
ર્થ પરિણમન થયું તેથી તેની જડતા અહીં વિસ્ફૂરતિ થઈ એટલે જડતા ફેલી
શિષ્ય પૂછે છે કે, એવો શુદ્ધ સ્વજાવ હતા ત્યારે પરપરિણતિ કેમ ગ્રહણ કરી? તેનો
ઉત્તર, મોહ કર્મ રાગ દ્વેષ રૂપ જે છે તેજ પરહેતુ બહુ કારણ પામીને ચે
તન આત્મા પરની સાથે મોહિત થયો છે, તેનો દ્રષ્ટાંત કહે છે — જેમ ધતુરાનો રસ
પાન કરી માણસ તરેવાર રીતે નાચવા લાગે, તેમ અનાદીનો મોહ કારણ પામીને
ચેતન જે છે તે પોતાનો શુદ્ધ સ્વજાવ ઢાંખીને વિજાવથી મૂર્છા પામી રહ્યો છે
હવે સમયસાર કેળવણી આત્માનું વર્ણન કરતાજી મુજને પરમ શુદ્ધતાના સ્વજાવની
ઓજાવાળાઈ એટલે શુદ્ધ સ્વજાવની સ્વરૂપ પદ્મી તેથી વિજાવપણું નાશ પામ્યું.
તેથી અનયાસ કેળવણી ગ્રંથ વાંચવાનો પ્રયાસ કીધો વિનાજ વણારસી દાસ

જ્ઞાતા કહેહે. કે સહજ કે० આત્માને સગે અનાદીથી પ્રમતી અરુઢ તે મિથ્યા મત મગ્નતા લાગી રહીએ તે મારી મિથ્યામત મટી જાયો ॥ ૫૫ ॥

હવે આ જીવની શુદ્ધતા તે આગમથી પામીયે માટે આગમ વર્ણવે છે અથ આગમ અવસ્થા કથન.

સવૈયા ઇક્તીતા - નિદ્ધૈમેં રૂપ એક વિવહારમેં અનેક, યાહી નૈ વિરોધમેં જગત નરમાયો હૈ, જગકે વિવાદ નાસિવેકોં જિન આગમ હૈ, જામે સ્યાદવાદ નામ લહન સુદાયો હૈ, વરસન મોહ જાકો ગયો હૈ સહજરૂપ, આગમ પ્રવાન જાકે હિરવેમેં આયો હૈ, અનેસો અસ્વહિત અનૂતન અનત તેજ, એસો પદ પૂરન તુરત તિન પાયો હૈ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ - સર્વ આગમ જ્ઞાનરૂપ નિશ્ચયનયમા એકરૂપ દેખાય છે, અને વ્યવહાર નયની અપેક્ષાવડે અનેક રૂપ દેખાય છે, પણ વ્યવહાર નયમા નયનો વિરોધ મ હોટો છે, એજ નય વિરોધમા જગત નરમાયુ છે, અને એજ નરમવડે જગતમા વા દ વિવાદ ઇપજ્યો છે, માટે જગતનો વિવાદ મટામવાને વચમા પ્રમાણિક સાહી રૂપ જિનેશ્વરનો આગમ છે, જે આગમમાં સ્યાદાદ નામ લેવાથી સર્વપદાર્થનુ લ ક્ષણ સર્વને સોદાવે છે, સ્યાત્ એટલે કિવારેક ઇચ્છ ઇટીએ દેખીએ ત્યારે એ નય સા ચો ને કેવારેક પર્યાય દટીએ જોડ્યે ત્યારે એ નય સાચો, એવું કહે થકે શિષ્ય પૂછે છે કે એવો સ્યાદાદ સહિત જિન આગમ પ્રમાણ છે, ત્યારે સર્વના દ્રશ્યમાં કેમ આવ તો નથી? જે પુરુષનો અનાદિ કાલનો મિથ્યા દર્શન મોહ ગયો છે, તેના દ્રશ્યા માં એ જિન આગમ પ્રમાણરૂપ આવ્યો છે, પણ મિથ્યા દર્શન મોહ વાજાના રૂદય માં એ આવે નહીં, હવે સ્યાદાદના જાણનારને કેવું ફલ મળે તે કહેહે -- જે પદ ન ય રહિત છે, એટલે નયની પઠે નથી, કેમકે, નયતો એકાત ગ્રાહી છે, તે પૂર્ણ પદને કેમ ગ્રહણ કરી શકે? અને પૂર્ણ પદ અસ્વંમિત છે, ને તે વલી અનાદિ કાલથી છે, માટે અનૂતન કે० પુરાતન છે એવું અનત તેજવાલું પૂર્ણ પદ તેને તે તુરત પામ્યો છે ૫૬

હવે નિશ્ચય અને વ્યવહાર નયને લોધે આગમ કહ્યો તેવારે શિષ્ય પૂછે છે કે એ બે નયમાં કાર્ય સિદ્ધિકારી નય કયો છે? તેનો ઉત્તર શુરુ આપે છે

અથ નિશ્ચય વ્યવહાર કથન

સવૈયા તેઈસા - જ્યોં નર કોઝ ગિરે ગિરિસો તિહિ, સોડ હિતૂ હુ ગહૈ દિઢ બાં હી, ત્યો. બુધકોં વિવહાર નલો તબલોં જબલોં શિવ પ્રાપતિ નાહી, યદ્યપિ યો પર બાન તથાપિ સધૈ પરમારથ ચેતનમાહી, જીવ અવ્યાપક હૈ પરસોં વિવહાર હુ તૌ પરકી પરગાહી ॥ ૫૭ ॥

अर्थः-- जेम कोई पुरुष पाहाडनी उपरथी नीचे पडतो होय ने बीजो पुरुष तेनो हाथ मजबुत जाली रही तेने पडतो अटकावी राखे, ते तेनो हीत करनार केहेवाय, तेम पमितोने ज्या सुधी शिवसुखनी प्राप्ति नथी थई, 'तहा सुधी व्यवहार नलो ठे, एटले चोथा गुणगणाथी लईने चांदमां सैलेसीकरण गुणगणसुधी व्यवहारनुं आलंबन ठे, यद्यपि ए रीते व्यवहार आलंबन प्रमाण ठे. तथापि परमार्थ ज्ञान दर्शन चारित्र्य शुद्धपणुं चेतन माज सधाय, बीजाथी न सधाय, अने जीव जे ठे ते पोताना गुणमयी ठे, पोताना गुणमा व्यापी रह्योठे, परंतु पर के० कर्मादिक जडजीव सत्ताथी न्यारा, ते साथे जीव अव्यापक ठे. अने व्यवहार ठे तेतो परनी नायामां रहेठे, एटले परनी निश्चाविना व्यवहार न होय माटे व्यवहार करता निश्चयनय शुद्ध ठे ॥ ५४ ॥

हवे शुद्धनिश्चयनयथी जे सम्यक् दर्शन प्रगटे ठे तेनी व्यवस्था विशेषपणे जाणवाने अर्थ कहेठे अथ सम्यक दर्शन व्यवस्था कथन

सवैया श्कतीता-- शुद्ध नय निहचै अकेलो आपु चिदानंद, अपनेही गुण पर जायको गहतु है; पूरन विज्ञान घन सोहै विवहार मांहि, नवतत्वरूपी पंच इव्यमें रहतु है, पंच इव्यनवतत्त्व न्यारे जीव न्यारो लखै, सम्यक दरस यहै उर तैनग रहतु है, सम्यक दरस जोई आत्मस्वरूप सोई, मेरे घट प्रगट्यो बनारसी कहतु है ॥ ५५ ॥

अर्थः-- शुद्ध निश्चय नयनी अपेक्षा सेवाथी चेतनामय जे पदार्थ ठे, ते पोतानी सत्ताये पोते एकलोज ठे, अने पोतानाज ज्ञानादिक गुणना पर्यायना अवस्था जेदने ते ग्रही रह्योठे. अने तेज सामान्य ज्ञानने शोधो जे षट इव्यादिक विशेष ज्ञान तेने विज्ञान कह्यो, अने तेनुं पूर्ण घन के० पिंम ते ए व्यवहार नय मांज देवायठे, अने एज व्यवहार नयथी नवतत्वरूप लई धर्मादिक पांच इव्य मां एकत्र थई रहेठे अने एवाज व्यवहारमां शुद्ध निश्चय केवलना पांच इव्य न्यारा ठे एम जाणुं अने नवतत्त्वने पण न्यारा जाणवा, एवी इव्य दृष्टीथी अन्य उपाधिना आश्रय ग्रहण करे नही, तेनेज सम्यक्दर्शनी कह्यो, अने जे सम्यक् दर्शन ठे, तेज आत्मस्वरूप मारा घटमां प्रगट्युं एवु वणारसीदास कहेठे ॥ ५५ ॥

शिष्ये पुत्र्युं के जीव इव्यथी नव तत्त्व अने पंच इव्य जुदा केम जाणीए तेनो उत्तर गुरु कहेठे-- अथ जीवइव्य व्यवस्था अग्नि दृष्टांत.

सवैया श्कतीता--जैसे तृन काठ वास आरनै इत्यादि और, इधन अनंक विध

પાવકમેં દહિયે, આકૃતિ બિલોકત કહાવૈ આગિ નાનારૂપ, દીશેં એક દાહક સુનાઝ જબ ગહિયે, તૈસે નવ તત્વમેં નયો હે વહુ જેલીં જીવ, શુદ્ધરૂપ મિશ્રિત અશુદ્ધરૂપ કહિયે, જાહી ઊન ચેતના શક્તિકો વિચાર કીજે, તાહી ઊન અલગ અજેદરૂપ લહિયે ॥ ૫૯ ॥

જેમ અગ્નિમા તૃણ, કાઠ, વાસ અને આરને કે ૦ વનનો વીજો કચરો ઇત્યાદિક અને ક તરેના ઇથળ બાલીયે ઠડ્યે ને જેવી જેવી ઇથળની આકૃતી એટલે (આકાર) તેવી તેવી આકૃતીનો અગ્ની દેખાય, એ રીતે અગ્ની નાના પ્રકારનારૂપની કહેવાય઼ે, પણ તે વધા અગ્નીનો સ્વજાવ એક સરખો દાહક ઼ે, એમ જો ગ્રહણ કરિયે તો વધો અગ્ની એકરૂપ ઼ે તેમજ નવ તત્વમા જીવ જે઼ે તે જાતજાતનો જેપ ધારી રહ્યો ઼ે, માટે જીવ પણ વહુ વેશી કે ૦ નાના પ્રકારનો થયો એટલે શુદ્ધરૂપ જીવ ઼ે, તે મિશ્રિત થયો, ત્યારે એ જીવને અશુદ્ધરૂપ કહ્યો એનું નામ વ્યવહાર નય ઼ે, અને જે રૂણમા નવે તત્વમા એક ચેતના શક્તિ વિચારિયે, તે વચ્ચે શુદ્ધ નિશ્ચયનયે કેવલીવહે નવ નત્વનો પ્રપચ અમુલ્ય રાશીને અલકરૂપ જીવ ઼ે, તે સર્વત્ર અજેદરૂપ પામિયે શુદ્ધ નિશ્ચય નય જાણવું ॥

ફરી વીજી રીતે શુદ્ધ જીવ વ્યવસ્થા કહે઼ે અથ જીવ વ્યવસ્થા બનવારી દૃષ્ટાંત — સવૈયા ઇક્તીલા — જૈસે બનવારીમે કુધાતુકે મિલાપ હેમ, નાના જાંતિ નયો પં તથાપિ એક નામ હૈ, કસિકે કસોટી લોક નિરખે સરાફ તાંહી, બાનકે પ્રમાન કરિ હેતુ વેતુ દામ હૈ, તૈસેહી અનાદિ પુજ્જલસો સયોગી જીવ, નવ તત્વરૂપમે અરૂપી મહા ધામ હૈ, દીશેં ઝનમાનસૌ ઘડ્યોત બાન ઘોર ઘોર, દૂસરો ન ઔર એક આતમાહિ રામ હૈ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ — જેમ સોનાની મૂલમા ચોલુ સોનું ગાલુ અને સોનાથી હીણ યાતુ તે કુધા તુ કહિયે, તેના નામ કહે઼ે — રૂપુ, ત્રાબું, સીસું, જસત, કથીર. ઇત્યાદિ વસ્તુનો હુદોહુ હો હેમની સાથે મિલાપ થયો તેથી હુદી હુદી જાતનું સોનું થયુ, તે ઠતાં એક સોનાને નામે ઓજવાય઼ે, અને તે અશુદ્ધ સોનાને સરાફ કસોટી પથ્થર ઉપર કસીને તેની લકીર હુયે ને તે ઉપરથી સોનું કેવુ ઼ે તે પ્રમાણ કરે, જેમ આ દસ રૂપીયાના જાવ તું ઼ે ને આ અગીયાર રૂપીયાના જાવતું ઼ે, ને તે માફક તેના દામ આપે લિએ ઼ે. તેમજ અનાદિ કાલથી એ જીવ પુજ્જ ઇચ્છનો સંયોગી માટે એ જીવે નવ તત્વરૂપ વ્યવસ્થા ધારી, ગતીપણે સ્થિતિપણે નાજનપણે વર્તમાનપણે, આધારપણે, એ પાંચે ઇચ્છ ગ્રહણ કીધા અને નવતત્વરૂપ ધારણ કહ્યા પણ એમા કોઈ અરૂપી મહા તેજવત ઇચ્છ ઼ે તે તો કોઈ પ્રત્યક્ પ્રમાણે ગ્રહણ થતુ નથી, અને અનુમાન

वडे लइये ठइये, तेवारे शिष्ये पुठगुंके, अनुमान केतुं करीये ठइये? त्यारे गुरु कहेवे
गोरगोर उद्योतवान प्रकाशवान इव्य देखाय, तेतो बीजुं कोई इव्य नही पण एक
आत्मारामज जाणवो, ए अशुद्ध निश्चय नयथी जीव कह्यो ॥ ६० ॥

हवे एवी रीते जे खोजना करीने परिचय पामिये तेने अनुनव कहिये, ते अ
नुनवतुं स्वरूप केवी रीते ठे? एतुं शिष्ये पूठे थके गुरु सूर्यना दृष्टांते कहेवे:-

अथ अनुनव व्यवस्था सूर्य दृष्टांत

सवैया इकतीसा:- जैतै रविमंमलके उदै महिमंमलमें, आतप अटल तम पटल
बिलातु है; तैसै परमात्माको अनुजो रहत जो लो, तो लो कहूं डविधा न कहू पञ्च
पातु है; नयको न लेश परवानकोन परवेश, निठेपके वसको विधंस होतु जातु है,
जे जे वस्तु साधक है तेउ तहां बाधक है, बाकी रागदोषकी दशाकी कौन बातु है ६१

अर्थ:- जेम सूर्यमंमलना उदयथी पृथ्वीमंमलमां आतप के० तावरो अटल थई
जाय, अने तमके अंधकारना पमल नासी जाय, प्रकाश उद्योत थाय, तेमज शुद्ध नि
श्चयनयना बलवडे ज्यासुधी अंतरात्माने विषे परमात्मानो अनुनव रहेवे, त्या सुधी
कांई पण द्विविधता न देखाय, पोतपोताना मतनो पट्टपात न रहे अने अहीं नय
नो लेश के० अंश न पामिये नय तो ते ठे के, जेणे करीने वस्तुतुं साधन कराय
अने अनुनव तो सिद्ध वस्तुनो होय माटे अही अनुनवमां नयनो लेश नथी अने
एमा प्रत्यक्ष परोक्षादिक प्रमाणनो पण प्रवेश नथी, केमके जे प्रमाण होय ते
तो अस्ति-इतुं साधन करे पण सिद्ध वस्तुने सुं साधने? अने नाम स्थापना इव्य
नाव ए चार निक्षेपा ठे, तेपण अस्ति-इ वस्तुतुं साधन करे ठे, ते तो जेवारें परमा
त्मानो अनुनव सिद्ध थयो त्यारे निक्षेपाना वसनो विध्वंसज थयो जेम सूर्यना
प्रकाशवने अंधकारनो नाश थायठे. तेम ए सर्व विलय थाय ठे आ परमात्माने
नयप्रमाण निक्षेपादिक वस्तु जे जे साधक ठे ते सर्व वस्तु परमात्माना अनुनवमां
बाधक ठे; ज्यासुधी नयप्रमाण अने निक्षेपानो परिवार होय त्या सुधी शुद्ध अनु
नव न होय एटलासारु ए बाधक ठे. बाकी राग द्वेष दशानी शु वात केवी! तिहा
तो नयादिक कहेवाज जोइये ॥ ६१ ॥

हवे, अनुनवमां शुद्ध रूप जीवज लख्यो तेनी व्यवस्था वचन गोचर जेवी
होय तेवी केहेवे - अथ जीव व्यवस्था विवरन द्वार.

अद्वैत त्वं - आदि अंत पूरन सुनाव संयुक्त है; पर स्वरूप परजोग कल्पना
मुक्त है; सदा एक रस प्रगट कही है जैनमें, शुद्ध नयातमवस्तु विराजे वैनमें ॥ ६२ ॥

અર્થ - આદિ નિગોદ અને અંત સિદ્ધ અવસ્થા, તેની વચે ચેતના રૂપ પોતાના પૂર્ણ સ્વજાવેકરી સંયુક્ત છે, અને એ ચેતનામા પર સ્વરૂપ જે જન સ્વરૂપ, અને પર જોગ જે પુજ્જલ સંયોગ, તેની દશા કટપના વિચારણા તેણેકરી મુક્ત છે આદિ અંત સુધી એકજ સ્વજાવ છે સદા એક ચેતના રસમય પ્રગટ વસ્તુ છે, તે શુદ્ધ નિઃશ્ચય નયનું આલંબન લઈને જૈન આગમમા કહી ને જેવી કહી તેવી વચન વ્યવહાર મા પણ વિરાજમાન છે ॥ ૬૨ ॥

હવે એવુજ સ્વરૂપ વચન દ્વારવડે ગુરુ હિતોપદેશ રૂપ કેહેલે --અથ હિતોપદેશ. કવિત ઠંદ - સતગુરુ કહે નવ્ય જીવનિસો, તોરદુ તુરત મોહકી જેલ, સમકિત રૂપ ગદ્યો અપનો ગુન, કરદુ શુદ્ધ અનુનવનો खेल, પુદગલ પિંમ જાવ રાગાદિક, ૬ નસો નહીં તુમારો મેલ, એ જડ પ્રગટ ગુપત તુમ ચેતન, જૈસે નિન્ન તોય અરુ તેલ ૬૩

અર્થ.- અહો નવ્યલોક વેલા આડ, મોહનો બંધ તોડો, અને તમારો પોતાનો સમકિત ગુણ છે, તે ગ્રહણ કરો; અને તે લઈને પોતાના શુદ્ધ અનુનવનો खेल खेलો અને દેખવામા જે આ શરીર છે તે પુદગલ પિંમ છે અને કર્મ પણ પુદગલ પિંમ છે અને આ પુદગલ પિંમનો રાગ રૂપાદિક જાવ તે સ્વજાવ છે, પણ એ વસ્તુ સાથે તમારો મિલાપ નથી કેમકે, એ વસ્તુ તો જડ છે, ને પ્રગટ છે, એટલે દેખવામા આવે છે, ને તમે તો ચેતન છો તથા ગુપ્ત છો ત્યારે તે પુદગલ પિંમની ને તમારી નિન્નતા ઠેરી, જેમ પાણીને તેલ નિન્ન છે, તેનીપરે જાણી લેવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે એવો ઉપદેશ સાનલીને તે જ્ઞાતા પુરુષ થયો તેનો વિલાસ કહેલે અથ જ્ઞાતાવિલાસ

સવૈયા ફકતીલા -- કોઝ બુદ્ધિવત નર નિરલ્લ શરીર ઘર, જેદ જ્ઞાન ડિપ્તિસો વિચાર વસ્તુ વાસતો, અતીત અનાગત વરતમાન મોહરસ, નિગ્યો ચિદાનંદ લલ્લે બંધમે વિલાસતો; બંધકો વિમારિ મહા મોહકો સુજાવ મારિ, આતમકો ધ્યાન કરી દેલો પર ગાસતો, કરમ કલંક પક રહિત પ્રગટરૂપ અચલ અવાધિત વિલોકે દેવ સાસતો ॥ ૬૪ ॥

અર્થ --કોઈ બુદ્ધિવત સમ્યક્દષ્ટિ મનુષ્ય હોય તે પોતાનાં શરીરમા ધરને છુપે, અને જડ ચેતનનો નિન્ન નિન્ન સ્વજાવ જાણવો તે જેદ જ્ઞાન કહ્યો, તેમાં દૃષ્ટી આપીને વસ્તુ વાસતો કંઈ વસ્તુ સ્વજાવનો વિચાર કરે અતીતકાલ અનાગતકાલ ને વર્તમાન કાલમાં મોહરસવિષે જીનો થકો, કર્મબંધમા વિલાસ કરતો થકો પોતાના ચિદાનંદ પરમાત્માને લલ્લે તે પછી ક્રમેક્રમે બંધને વિદારતોજ જાય એવું કાર્યકરી મોહ

ना स्वप्नावने मूकतो जाय अने पोताना आत्मालुं ध्यान करे, अने अनुभवमां प्रकाशरूप देखे तारे कर्म कलंक तेहिज पंक के० कादव तेथी रहित प्रगटरूप अचल अबाधित सर्व बाध रहित एवो शाश्वत निरंजन देव परमात्मा पोते ठे, एवु देखे

अथ गुण गुणी अनेद कथन व्यवस्था

सवेया तेईसा - शुद्ध नयातम आत्मकी अनुनूति विज्ञान विनूतिहि सोई, वस्तु विचारत एक पदार्थ नामक चेद कहावत दोई, यो सरवग सदा लखि आपुहि, आत्मध्यान करै जब कोई, मेदि अशुद्धि बिनावदशा तब सिद्ध सरूपकि प्रापतिदोई ६५

अर्थ - हवे शुद्ध अनुभव जे ठे ते गुण ठे, एक आत्ममां गुणी ठे, तेनुं जेनुं अनेद स्वरूप ठे तेवी अनेद अवस्था कही बतावेठे:- शुद्ध निश्चय स्वरूपी आत्मानो अनुनूति के० जे अनुभव ठे, तेज विज्ञान विनूती के० विशेष रूप ज्ञान संपदा ठे अही आत्मा गुणी ठे ने अनुभवज्ञान गुण ठे. हवे ए वे वस्तु शुं ठे? एवो जो विचार करीये तो एकज आत्म पदार्थ जासेठे एकज पदार्थमां आ गुण अने आ गुणी एवांवे नाम ठे तेज चेद केवायठे एम सरवग के० सर्व प्रकारे पोतानेज गुणगुणी रूप लखीने जारे कोई आत्मध्यान करे, तारे अशुद्धबिनाव दशा मटीने सिद्धस्वरूपनी प्राप्ति थाय ॥ ६५ ॥

अथ ज्ञाता चितवन स्वरूप कथन

सवेया इकतीसा - अपनेही गुण परजायसो प्रवाहरूप, परिणयो तिहूं काल अप ने आधारसो, अंतर बाहिर परकासवान एक रस, खिन्नता न गहै निन्न रहै नौ विकार सो, चेतनाके रस सरवग जरि रह्यो जीव, जैसे लौन काकर नये हं रस ठारसां, पूरन सरूप अति उज्ज्वल विज्ञान घन, मोकों होहु प्रगट निशेष निरवारसो ॥ ६६ ॥

अर्थ:- हवे एज यातने जेम ज्ञाता लोक पोताना चितमां चितवे तेबुज स्वरूप कही देखाडे ठे:- आ जे कोई आत्मा केवायठे, ते तो विज्ञान घन ठे; विशेष ज्ञानमय एक पिम ठे, ते अतीत अनागत ने वर्तमान ए त्रणे कालमा प्रवाहरूप कखाथी अविच्छिन्न धाराये पोतानाज गुण पर्याये करीने पोतानाज ज्ञानादिक गुणनी अवस्था चेदने लीधे अने पोताना आधारथी परना आश्रयविना परिणम्यो रहे ठे. अने ए विज्ञान घननी एवी महिमा ठे के तेथी मांहे अने बाहिर एक चित चेतना रसवडे प्रकाशवान थयो जे पोताने जाणे ते अंतर प्रकाश अने बाह्य वस्तुने जाणे ते बाहिर प्रकाश एवा कार्यमा खिन्नता ग्रहण न करे; अने नव विकारथी न्यारो रही सर्व प्रवेशविषे चेतनना रसे करी जीव जरपूर थई रह्यो

ठे ए उपर दृष्टांत कहे ठे के, जेम लुणना कांकरा खार रसथी चरेला ठे, तेम चेतना रसथी जीव नरपूर थई रह्यो ठे एवुं पूर्ण स्वरूप ते अखंभित घणुंज उ ज्वल जे विज्ञान घन पूर्वे वखाण्णुं ते मने प्रगट थाओ निरोप निरबार ते सम विज्ञाव दशानु निवारण करीने पठी ए रीते ज्ञाता पुरुष मनमा चितवे अने ए मांज स्थिर रहे ॥ ६६ ॥

अथ इव्य पर्याय अजेद कथन व्यवस्था

कवित्त उंद - जहें ध्रुव धर्म कर्म ठय लह्वन, सिद्ध समाधि साथ्य पद सो इ, सुधोपयोग जोग महि मंभित, साधक ताहि कहे सब कोइ, यो परतह परोह स्वरूप सु, साधक साथ्य अवस्था दोइ, डहुको एक ज्ञान संचय करि, सेवे शिव बढक थिर होइ ॥ ६७ ॥

अर्थ - विज्ञान घन ठे ते इव्य ठे, अने ज्ञाता केवाय ते पर्याय ठे, एम वि ज्ञान अने ज्ञाता एकज ठे, तेथी इव्य पर्यायनुं अजेदपणुं बतावे ठे - जहा सक ल कर्मनो क्य लखिये एवो ध्रुव धर्म जे निश्चल स्वज्ञाव ठे, एवु कोइक सिद्ध पणानुं थनु ते तो पद साथ्य केवाय ठे, अने सुद्ध उपयोग जेता थका ए मन व चन काय योगमा मभित थका तिर्थकर साधु प्रमुख पर्याय लई रह्या ठे, तेमने सहु कोई साधु कहेठे एवु साधुपणुं ते प्रत्यक्ष स्वरूप ठे, अने साथ्यपणुं ते प रोक्ष स्वरूप ठे ए बन्ने अवस्था लईने एक विज्ञान घन ठे. मोक्षने इहनार साथ साथ्य बन्नेने एक ज्ञान सचयवडे सेवे, ते बन्ने पदमा विज्ञान घन एक ठे, अने ए बन्ने पदनी सेवामा स्थिर थई रहेठे ॥ ६८ ॥

अथ इव्य गुण पर्याय जेद व्यवस्था कथन

कवित्त उंद - दर्शन ज्ञान चरन त्रिगुनात्म, समल रूप कहिये विवहार; नि हचे दृष्टि एकरस चेतन, जेद रहित अविचल अविकार, सम्यक् दशा प्रमाण उ नै नय, निर्मल समल एकही बार, यो समकाल जीवकी परिनति, कहे जिनंद गहे गनधार ॥ ६९ ॥

अर्थ - शिष्य पूठे ठे के स्वामी तमे अजेद व्यवस्था कही ते कया नयना ब ल बडे कही? गुरु केहेठे के व्यवहार नय वडे इव्य गुण पर्यायनी जेद अवस्था ठे ते कहु तुं - ज्ञान दर्शन चारित्र ए त्रणे आत्माना गुण ठे, ए स्वरूपथी जे व्य वहार कहीए ते समल रूप ठे, अने एज निश्चय दृष्टीथी जोइये तो दर्शन ज्ञान चारित्र एक चेतना रसमय देखाय ठे, अने चेतनाज चेतन ठे, तेणे करीने जेदरहि

त अविचल अविकार निर्मल रूप ठे. निश्चय नय ने व्यवहार नय ए वन्नै ठे ते सम्यक् दशामां प्रमाण ठे, जे नय ठे ते तो अनिप्राय विशेष ठे, माटे एकज अ व्यक्त रूप निर्मल तथा समल रूप जाणिये. एम समकाले निर्मल अने समल जीवनी परिणति थई रही ठे, ते श्री जिन देव कहे ठे अने गणधर देव सर्वदे ठे. ॥६८॥

अथ व्यवहार कथन.

दोहरा - एक रूप आत्म दरब, ज्ञान चरन दृग तीन ; जेद जाव परिनाम सों, विवहारे सु मलीन. ॥ ६९ ॥

अर्थ:- हवे ज्ञान दर्शन चारित्रनो त्रिक ठे ते व्यवहार नयथी थाय ठे, ते क हे ठे -आत्म इय जे ठे ते एकरूप ठे, ने ज्ञान दर्शन चारित्र ए त्रण जे ठे ते ने द जाव परिणाम ठे; सारे एकविषे त्रण जेद थया तेथी ए व्यवहार नयवडे समल रूप थयुं ॥ ६९ ॥

अथ निहचै स्वरूप कथन.

दोहरा - यदपि समल विवहारसों, पर्यय शक्ति अनेक ; तदपि नियत नय देखिये, शुद्ध निरंजन एक ॥ ७० ॥

अर्थ:-निश्चयनयेकरी निर्मल स्वरूपमांज ध्यावुं नजुं ठे ते केहेठे:-यद्यपि व्यवहारनयनी अपेक्षाथी आत्मानेविषे अनेक शक्ति अनेक पर्याय देखायठे, माटे ते समल ठे, तोषण निश्चय नयनी अपेक्षाथी शुद्ध निरंजन एकज जाण्यमां आवेठे. ७०

अथ शुद्ध कथन.

दोहरा - एक देखिये जानिये, रमि रहिये इक ठौर ; समल विमल न विचारिये, यहै सिद्धि नहि और. ॥ ७१ ॥

अर्थ:- हवे शुद्धरूपीज उपादेय ठे एवुं केहेठे:- जे एक शुद्ध चेतनामय रूप देखवु ते दर्शन, तेमज जाणवुं ते ज्ञान ; अने तेमां जे रमि रहेवुं ते चारित्र ठे, ते नयनी अपेक्षावडे समल अथवा विमल रूप विचारवुं नही. एहिज सिद्ध कहिये, पण बीजा स्वरूपमां सिद्ध नथी. ॥ ७१ ॥

अथ शुद्ध अनुनव प्रशंसा.

सवैया इकतीसा.- जाके पद सोहत सुलहान अनंत ज्ञान, विमल विकासव त ज्योति लहलही है, यद्यपि त्रिविध रूप व्यवहारमे तथापि, एकता न तजै यों नियत अंग कही है; सो है जीव कैसीहू जुगतिके सदीव ताके, ध्यान करिवेको

मेरी मनसा उमही है, जाते अविचल सिद्धि होतु और नांति सिद्ध, नाहि नाहि नाहि यामें धोखो नाहि सही है ॥ ७१ ॥

अर्थ - हवे एवा स्वरूपनो अनुभव स्थिर रहेवो ते झुलज ठे, माटे सर्व ज्ञाता एनो मनोरथ करे ठे. जेनेविषे अनंत ज्ञानरूप सुलक्षण शोचैठे, अने विमल वि काशवत के० पोतानो तथा परतुं जाणवु एवी ज्योति जेनेविषे लहलही ठे अ ने यद्यपि व्यवहारनयमा बाह्यात्मा, अंतरात्मा, तथा परमात्मा ए त्रिविध रूप ठे, तथापि निश्चयनयनी अपेक्षाथी एकताने व्यजे नही एवं एकरूपी कबु ठे; ते एवो पदार्थतो जीव ठे हवे ते युक्तिथी करी आगल केहेजे ते युक्तियेकरी निर तर तेनु व्यान करवाने मारी होस मनमा उमगी रहोठे जेना ध्यानथी पोता नी ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रुद्धि अविचल थायठे, एज रीते सिद्ध ठे पण बीजे कोई प्रकारे सिद्धि नथी एमां कई धोखो नथी एटजे कूतुं नथी एज वात साची ठे

अथ ज्ञाताकी व्यवस्था वर्णन

सवैया तेईसा -- के अपने पद आपु संचारत, के गुरुके सुखकी सुनि बानी, जेद विज्ञान जग्यो जिनके प्रगटे सु विवेक कला रज धानी, नाव अनंत नये प्रतिबिंबित, जीवन मोप दशा उहरानी, ते नर दर्पणज्यो अविकार रहै थिर रूप सदा सुखदानी ॥ ७२ ॥

अर्थ -- हवे जेद विज्ञानवडे एनो अनुभव थाय ठे तेथी मुक्ति मले तेज पर मार्ये कहेठे - कोई तो पोतानुं पद जे पोतानु निरालंब स्वरूप, ते पोतेज सचारी ने पोतावडे ग्रंथी जेदकरी पोताने उलखेठे कोईतो गुरुना सुखनी वाणी शानजी ने पोताने उलखेठे. अने जेना घटमां जड चेतनतुं जेद विज्ञान जाग्युं, तेणो करी पोताना चेतन रूपनी जे न्यारी कला ठे, तेनी राजधानी जे तेनुं ईश्वरपणुं जेना घटमा प्रगट्युं, अने एज राजधानीमां अनंत नाव पदार्थ प्रतिबिंबित थया तेना ज्ञायक थया एटले जीवता थकाज मोहू दशा ठरी मुक्त स्वरूपी थया अने एमा अनंतनाव प्रतिबिंबित थया तोपण समलरूप न थया, तेथी ते मनुष्य दर्पण एट ले आरीतानीपरे विकार रहित थया, स्थिररूप थया, अने सुखदायक थयाठे ७३

अथ जेद ज्ञान प्रशंसा कथन

सवैया इकतीसा -- याही वर्तमान समै जब्यनिको मिटयो मोह, लग्यो है अ नाविको पग्यो हे कर्म मजसों, उदो करै जेदज्ञान महारुचिको निधान, उरको उजारो नारो न्यारो डुंद दलसाँ, याते थिर रहै अनुनौ विलास गहै फिरिकबहो

અપનપો ન કહે પુદગલસોં; યહૈ કરતૂતિ યોં છુદાઈ કરૈ જગતસોં, પાવકજ્યો જિ
ન્ન કરૈ કંચન ડપલસોં ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:- હવે જેદવિજ્ઞાનની વૃત્તિ અને મહિમા કહેહે- આ વર્તમાનકાલ
વિષે જ્યલોકનો મોહ ત્રમ ટલી જાય જે મોહ કર્મ આત્માને અનાદિકાલથી
લાગ્યું છે; અને કર્મમલમાં બાપી રહ્યો છે, તે મોહ ત્રમ મટવાથી જેદ વિજ્ઞાનનો
વદ્ય થાય, તે જેદ વિજ્ઞાન કેવું છે? મહારુચિનું નિધાન છે. એ જેદ વિજ્ઞાનમાં
મહોટી રુચિ પામીયે ત્રિયે એટલે મહારુચિનું કારણ છે. જેદ વિજ્ઞાનથી ગરિષ્ઠ ઝર
તું અજવાલું પ્રગટ થાય છે, તે અજવાલું કેવું છે?

એટલે મહા ધામ ધુમથી ન્યારો છે ૬૬ દશાથી નીકલી સ્થિરતામાં રહે, અને
પોતાના અનુજવનો વિલાસ ગ્રહણ કરે, પોતાને સત્યાર્થ પળે જાણે, પછી એ જેદ
વિજ્ઞાન પામ્યા થકી શરીર કર્મોદિ પુજ્જલ રૂપી જાણીને પોતાનું ન કહે આત્મારૂ
પ ન કહે કરતૂતિ કે ૭ એ જે જેદવિજ્ઞાનની ક્રિયા તેજ જગતથી છુદાઈને કરે, પાં
ચ ઇચ્છાથી છુદાઈ કરે, અદી દૃષ્ટાંત બતાવે છે.- જેમ અગ્ની માટી પાપાણને કંચન
થી છુદી કરે છે તેમ જાણી લેવું ॥ ૭૪ ॥

અથ પરમાર્થ શિક્ષા કથન.

સવૈયા શક્તીલા:- બાનારસી કહે જૈયા જ્ય સુનો મેરી શીખ, કેહૂ નાતિ કે
સેહૂકે એસો કાજ કીજિયે, એકહૂ મુદૂરત મિષ્યાતકો વિધ્વસ હોઈ, જ્ઞાનકો જ
ગાઈ અંત હંસ ખોજી લીજિયે, વાહીકો વિચાર વાકો ધ્યાન યહૈ કોતુહલ, યો
હી જરિ જનમ પરમ રસ પીજિયે, તજી જવવાસકો વિલાસ સવિકાસરૂપ, અંતક
રિ મોહકો અનંત કાલ જીજિયે ॥ ૭૫ ॥

અર્થ.-હવે શુદ્ધ જીવજ્યમા રહેવું તેજ પરમાર્થ છે તેની શિક્ષા કહેહે -- વ
ણારસીદાસ કહેહે.- અહો નાઈ જ્ય જીવો, મારી શીક્ષા સાનલો કેવી પણ રીતે
થી કોઈ જ્ય દેત્ર કાલ નાવ પામોને એવું કામ કરવું કે જેણે કરીને એક મુદુર્તમા
ત્રમાં મિષ્યાત મોહનો વિધ્વસ થાય અને જ્ઞાનનો અંત જગાવી લેવો, અને સોદં હંસો
એવી ધ્વનિ કરતો હંસ જે આત્મા તેને ખોજી લઈયે પછી તેનું લક્ષણ વિચારવું
પછી તેને ઓલખીને તેનું ધ્યાન કરવું. એવી એની કલા ઓજીને કુતોહલ જે
ખેલ તે કહ્યા કરિયે, અને તેજ જનમ પરિચંત પરમ રસ પીવો. એરીતે સવિકાર રૂ
પથી ફેલી રહ્યો એવો જવવાસનો વિલાસ તેને તજીને તથા મોહનો અંત આ
ણીને અનંત કાલસુધી જીવીયે એટલા પ્રકારે સિદ્ધ થવાય છે ॥ ૭૫ ॥

અથ તીર્થંકરકી સ્તુતિ બાહ્યરૂપ કથન:-

સર્વેયા ઇક્તીસા.-જાકી દેહકૃતિસોં દસો દિશા પવિત્ર નઈ, જાકે તેજં આમે સબ તેજવત રુકે હૈ, જાકો રૂપ નિરખી થકિત મહારૂપવત, જાકી વપુવાસસોં સુવાસ ઔર લુકે હૈ, જાકી દિવ્ય ધુની સુનિ શ્રવનકોં સુખ હોત, જાકે તન જ હન અનેક આઠ દૂકે હૈ, તેઈ જિનરાજ જાકે કહે વિવહાર ગુન, નિંહચૈ નિરશિ સુદ ચેતનસોં ચુકે હૈ ॥ ૭૬ ॥

અર્થ - હવે ચેતન મહિમાવાન થયાથી પુજનપણ મહિમાવાન થાય માટે ક વિરાજ તીર્થંકરના બાહ્ય શરીરરૂપ પુજનનો મહિમા કહેલો - જેની દેહની સ્તુતિ એવી પસરી રહીલે કે જેથી દસે દિશા પવિત્ર થઈ જાયલે, એટલે શોનાયમાન થાયલે અને જેના તેજ આગલ સર્વ તેજવાલા બુપી જાયલે એટલે સર્વ દેવતા મદ તેજવત થાયલે અને જેનું રૂપ જોઈને મહારૂપવત પંચ અનુતરવાસી દેવતા પણ ચકિત થઈ રહેલે અને જેના શરીરની સુવાસથી અન્ય સુવાસી વસ્તુ સર્વ લુકી જાયલે અને જેની દિવ્ય ધ્વનિ સાંજલીને શ્રવણને સુખ થાયલે એટલે જ્ય અજ્ય સર્વને તે વાણી મીઠી લાગેલે અને જેના શરીરમા અનેક ગુણ લક્ષણ આવી દુકી રહ્યાલે એવા શ્રી જિન રાજ દેવ ઠે તેમના એટલા ગુણ કહ્યા તે અશુદ્ધ વ્યવહાર નયનો આશ્રય લઈને કહ્યા પણ, નિશ્ચયનયથી એ કહેલા ગુણ સર્વ શુદ્ધ ચેતનની નિન્નતા દર્શાવેલે ૭૬

અથ જિન સ્તુતિ વ્યવહારરૂપ પુન -

સર્વેયા ઇક્તીસા -જામે બાલપનો તરુનપો વૃદ્ધપનો નાંહિ, આયુ પરજંત મહા રૂપ મહા બલ હૈ, બિનાહિ જનત જાકે તનમે અનેક ગુન, અતિસૈ વિરાજમાન કાયા નિરમલ હૈ, જૈસૈ વિનુપવન સમુદ્ર અવિચલરૂપ, તૈસૈ જાકો મન અરુ આસન અચલહૈ, એસો જિનરાજ જયવત હોત જગતમે, જાકી શુનગતિ મહા સુરુતિકો ફલ હૈ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ.-હવે ફરી વ્યવહારનય વડે જિન સ્તુતિ કરેલે -- જેમા જન્મથી મા મીને મર્ણ પર્યંત મહારૂપ અને મહાબલ સમાન રહેલે, પણ બાલપણુ ત રૂણપણુ વૃદ્ધપણુ એ ત્રણ જે અવસ્થાના જેદ તેમા રૂપમા અને બલમાં જેદ ન પામે, જેના સહજ સ્વભાવે જતનવિના શરીરમા અનેક ગુણ આવી રહેલે, અને જેનેવિપે ચોત્રીસ અતિશય ગુણ વિરાજમાન થઈ રહ્યાલે, અને જેની કાયા પ્રસ્વેદરહિત નિર્મલ રહેલે. જેમ પવનની વહેર વિના સમુદ્ર અચલરૂપ થઈ રહેલે તેમ જેનું મન અચલ ઠે, ને આસનપણ અચલ ઠે, અહીં ગતિની અપેક્ષાવિના આસ

न अचल कसुठे, पण निरंतर अचल आसन संजवे नही एवा जिनराजदेव जग
तमां जयवत थाओ जेनी रुडी नकि करवाथी महामुक्ति फलनी प्राप्ती थायठे.

यथार्थ कथन --

दोहरा.— जिन पद नाहि शरीरकों, जिन पद चेतन मांहि; जिन बर्नन कठु
और है, यह जिन बर्नन नांहि. ॥ ३८ ॥

अर्थ—एटली व्यवहार स्तुति करीने हवे सत्यार्थ वात कहे ठे:—एजे जिन नाम
ठे ते जीव विपाकी ठे पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिनपद ते शरीरनों नथी, जि
नपद तो चेतननो ठे, तेथी जिनेश्वरनी स्तुति कोई ओरज ठे पण पूर्वे जे जिनेश्वर
नी स्तुति करी ते जिन स्तुति नथी. इहां शरीर जड ठे अने आत्मा चेतन ठे ए बने
भाव निन्न स्वभावमां ठे तेनुं दृष्टांत आपेठे. ॥ ३८ ॥

अथ जड चेतन निन्नभाव दृष्टांत कथन:--

सवैया इकतीसा:—उंचे उंचे गढके कंगुरे यों विराजत है, मानो नन लोक ली
जवेको दांत दियो है, सोहे चिहोउर उपवनकी सघनताई, पेरा करि मानो नू
मि लोक घेरि लियो है; गहरी गंजीर खाई ताकी उपमा बनाई, नीचो करि आ
नन पताल जल पियो है, ऐसो है नगर यामे नृपको न अंगकोउ, योही चिदानं
दसो शरीर निन्न कियो है ॥ ३९ ॥

अर्थ— जेम कोई गढना उंचा उंचा कांगरा बीराजे ठे (अहि कवि उत्प्रेक्षणा क
रे ठे.) पण ते कांगरां नथी पण मानुं तुं जे आ नगरमां स्वर्गलोकने गली ज
वाने दांत आप्यां ठे, एटले जाणे स्वर्ग लोकने गली जज्ञे. अने एनी चारे तरफ
उपवन एटले बाग वाडीनी सघनता एवी शोजी रही ठे के जाणे नूमिलोक एट
ले मनुष्य लोक तेणे घेरी लियो ठे अने ए नगरनी चारे बाजुए उंमी खाही
बनी ते जाणे नीचुं आनन एटले मुख करीने पातालज पाणी पातो होयनी
ए रीते जेणे त्रणे लोक जीत्या ठे एतुं नगरनुं वर्णन कीथुं पण ए नगरमां कोई
राजाना अंगनुं कोई वर्णन कीथुं नथी. मतलब के चिदानंदयकी शरीरने निन्न
करी बताव्युं. ॥ ३९ ॥

अथ तिर्यकरकी निहच स्तुति सरूप कथन वस्तु वर्णन.

सवैया इकतीसा:— जामें लोकांलोकके सुजाव प्रतिजांसे सब, जंगी ज्ञान सग
ति विमज जैसी आरसी, दर्शन उद्योत लियो अंतराय अंतकीउ, गयो महामोह नयो
परम महारसी, सम्भासी सहज जोगी जोगतो उदासी जामें, प्रकृति पंचाशी ल

गि रहि जरि ढारसी, सोहै घटमंदिरमे चेतन प्रगटरूप, ऐसो जिन राज तांहि बंदत बनारसी ॥ ८० ॥

अर्थ - हवे तीर्थकरपदने लेई रहेली जे वस्तु ठे तेना स्वरूपतुं वर्णन करेठे:- जेमां लोक अने अलोकनो स्वभाव एटले खट इव्य जाव प्रतिनासी रहे, एवी ज्ञान शक्ति निर्मल प्रगटी ठे जेम आरीसामां पदार्थना जाव जासेठे, एवी रीते जेना ज्ञानमा सर्व जाव जासेठे, एटले ज्ञानावरण गथुं, अने दर्शनावरणना नाश थवा थो केवल दर्शन उद्योत थयु अने अंतराय नाश कखो, तेथी अनंतवीर्य धैर्यवत थयो, अने महा मोह कर्म जे ठे ते नाश पाय्यो, तेथी परम उत्कृष्ट महाकपी थयो, तेणे करी यथाख्यात चारित्रनो संन्यास एटले तेनो धारण करनार ज्ञान दर्शन चारित्र आदि जे सहजयोग ठे तेनो धरनार, मन वचन कायना योगथी उदास थईने अधातिक चार कर्मनी पंच्यासी प्रकृती सत्ताये रहि ठे, ते पण बजीने खाखजे वी थई रही ठे, अने जेना घटमंदिरमां चेतन देव ठे ते प्रगटपणे शास्त्री रह्योठे. एवा श्री जिन राज देव तेने वणारसीदास वदन करेठे ए निश्चय स्तुति कही॥८०॥

हवे एवा शुद्ध चेतननी स्तुतिनुं दृष्टांत देखाडीने हवे निश्चय व्यवहारनो निर्णय करेठे अथ श्री निश्चय व्यवहार तीर्थकर स्तुति कथन -

कविच ठंड - तनु चेतन विवहार एकसे, निहचे निन्न निन्न है दोइ, तनु स्तुती विवहार जीव शुति, नियत दृष्टि मिथ्या शुति सोइ, जिन सो जीव जीव सो जिनवर, तनु जिन एक न मानै कोइ, ता कारन तनकी अस्तुतिसों, जिनवर कीअस्तुति नहि होइ ॥ ८१ ॥

अर्थ - शरीर अने आत्मा ए बने व्यवहारमां एक सरखा ठे, अने निश्चयथी जोइये तो बने छुदा छुदा ठे एमाटे तननी स्तुति करतां जीवनी स्तुति करिये ए व्यवहार ठे. अने निश्चे दृष्टीथी जोता ते मिथ्या स्तुतिठे जिनपद कर्म जे ठे ते जीव विपाकी ठे, पण पुजल विपाकी नथी, तेथी जिन ते जीव ठे, अने जीव ते जिन ठे, पण शरीर अने जिन एक करी न मानीए, ते कारणे तननी स्तुति करी ते जिनवरनी स्तुति थई नही ॥ ८१ ॥

अथ वस्तु स्वरूप कथन दृष्टांत करी डिढाइयतु है:-

सवैया तेईसा - ज्यो चिरकाल गडी वसुधा महि, जूरि महानिधि अंतर गूजी; कोउ उखारि धरै महि कपरि, जो दृगवत तिन्है सब सूजी; त्यो यह आतमकी

अनुनूति पगी जड जाव अनादि अरुजी, नैजुगतागम साधि कही गुरु, लघन वेदि विचबन बूजी. ॥ ७२ ॥

अर्थ - शिष्य पुढे के एवो अनूपम महिमानो धारक जीव आ शरीरमा केम पामिये ? त्यारे गुरु दृष्टांत आपी न्यारी अन्नूत स्वरूप वस्तु आ शरीरमा दृढावे ठे - जेम कोई महानिधी घणा काल सूधी धरतीनी अंदर दटाई रही होय, ते अंतर गुप्त थई रहेली लक्ष्मीने कोई खोदी काढी जमीन उपर मूके त्यारे जे नेत्रवत पुरुष ठे तेने बधी देखाई आवेठे तेम आ आत्मानो अनुभव अनादि कालथी जड ए टले पुजल इच्छमां दटाई रह्यो ठे, तेने नयसहित आगम जे सिद्धांत तेणेकरी गुरु साध्य एटले साधने करी सिद्ध करी दीधायी विचक्षण पुरुष तेने सारी पठे जाणी लियेठे. ॥ ७२ ॥

हवे तेनो जेद ज्ञान पास्याथी उपादेय वस्तुं उपादान करवाथी आवे ते उ पर धोबीनुं दृष्टांत बतावे ठे - अथ जेदज्ञान स्वरूप कथन धोबीको दृष्टांत - सवैया इकतीसा - जैसें कोउ जन गयो धोबीके सदन तिन्ह, पहिखो परायो वस्त्र मेरो मानि रह्यो हे, वनी देखि कह्यो जेया यहु तो हमारो वस्त्र, चीन्ह्यो पहि चानतही त्याग जाव लह्यो है, तैसेंही अनादि पुद्गलसो संयोगी जीव, संगके ममत्वसो विजावतामें बह्यो है, जेद ज्ञान नयो जब आपो पर जान्यो तब, न्या रो परजावसो स्वभाव निज गह्यो है ॥ ७३ ॥

अर्थ - जेम कोई मनुष्य धोबीने घेर गयो अने पारकु वस्त्र पोतानुं मानी नू लमां लईने पेहेछुं, एटलामां ते वस्त्रनो खरो मालक मय्यो, तेणे जोईने कबु के, जाई, आ वस्त्र जे ते पेहेछुं ठे, ते महारो ठे ते वखते पेला मनुष्ये ते वस्त्र जोडुं ने परायुज ठे एबु जाणुं, तेवारे ते वस्त्रनो त्याग जाव उपज्यो, ने तेणे ते वस्त्र तेना धणीने हवाले कीधुं. तेमज जीवने अनादि कालथी पुज्जनो संयोग थयो ठे, एटले शरीर तथा कर्मनो संयोगी जीव अनादि कालनो ठे, ते सगना ममत्वथी विजावता एटले उलटा जावमां वही रह्यो हतो ते - ज्यारे जड चेतननी निजतानुं ज्ञान थयु त्यारे ते पोताना स्वरूपने तथा परना स्वरूपने समज्यो, अने ते पर रूपथी जुदो थयो ने पोताना स्वरूपनुं ग्रहण कीधुं. ॥ ७३ ॥

ज्यारे निश्चय पोतानुं स्वरूप जाणुं त्यारे ज्ञाता एवो विचार करवा लागे ते कहेठे -

अथ निश्चय स्वरूप कथन -

अमिह उद - कहै विचबन पुरुष सदा हो एकहो, अपने रससो नयो आ

पनी टेकहो, मोह कर्म मम नाहि नाहि भ्रम कूप है, शुद्ध चेतना सिंधु हमारो रूप है. ॥ ८४ ॥

अर्थ - विचक्षण पुरुष केहेहे के, हुं सदा एक पणो रहुं, चेतना रस बडे न रपूर हुं, अने पोताना आधारथी रहुं हुं, मने बीजानो आश्रय नथी अने जे जात जातनो मोह कर्मनो प्रपंच ठे ते महारं स्वरूप नथी, ए भ्रम रूप कूप ठे ते मारं स्वरूप नथी, पण शुद्ध चेतनानो सिंधु के० समुद्र ते मारु रूप ठे. ॥ ८४ ॥

हवे एवा पोताना स्वरूपने जाण्णायकी केवी अवस्था प्राप्त थई ते केहेहे -

अथ ज्ञान व्यवस्था कथन -

सवैया इकतीसा - तत्वकी प्रतीतिसौं लख्यो है निज परगुन, दृग ज्ञान चर न त्रिविध परिणयो है, विसद विवेक आयो आगे वितराम पायो, आपुहीमे आपनो सहारो सोधि लयो है, कहत बनारसी गहत पुरुषारथको, सहज सुजाव सौं विजाव मिटि गयो है, पन्नाके पकाय जैसै कचन विमल होतु, तैसै शुद्ध चेतन प्रकाश रूप जयो है ॥ ८५ ॥

एवी जीव तत्वनी प्रतीति थई तेणे करीने ज्ञानादिक निजगुण अने परगुण ते बीजा इव्यना गुण जे गति, स्थिति, अवगाह, वर्त्तना, वर्णादिक ए सर्व लखीने दर्शन, ज्ञान अने चारित्र ए त्रणे गुणनेविषे परिणमी रह्यो ठे, निर्मल विवेक आव्याथी सारो विश्राम पाम्यो ते स्थिरता पामीने पोताने विषेज पोतानो सहज स्वभाव सोधी लीयो अही वणारसीदास केहेहे के त्यारे आ पुरुषार्थ ते आत्मस्वरूप अर्थ तेनुं ग्रहण करीने सहज स्वभावमा राग द्वेष मोहरूपी विजाव जे अनादिकालनो हतो ते मटी गयो अही दृष्टात केहेहे - जेम पाकी इटनी जरीमां गालवाथी सुवर्ण निर्मल थायठे, तेम शुद्ध चेतन निर्मलरूप थईने प्रकाश रूप थयोठे ॥ ८५ ॥

हवे विजाव दूटवाथी निज स्वरूप प्रगटताने पामे तेउपर नटी जे नाचनारी स्त्री, तेनुं दृष्टात कही देखाडे ठे - अथ वस्तु स्वरूप कथन पातरको दृष्टांत -

सवैया इकतीसा - जैसै कोउ पातर बनाय वस्त्र आनरण, आवति अस्वारे निशि आडो पट करिके, झूठ उर दीवटि संवारि पट दूरि कीजे, सकल सजाके लो क देखै दृष्टि धरिके, तैसै ज्ञान सागर मिथ्यात ग्रंथि जेद करि, उमग्यो प्रगट रह्यो तिहुं लोक जरिके, ऐसो उपदेस सुनि चाहिये जगत जीव, सुद्धता संजारे जग जालसौं निकरिके ॥ ८६ ॥

अर्थ - जेम कोई नाचनारी स्त्री आडो पट करीने तथा वस्त्रा नूषणवडे पोतानो

वेप मनोहर बनावीने रातना वखते अखाडामां आवी कनी रहे, ते आडा पटथी रा
त्रीने विपे देखाय नही, ने जारे अंतरपट दूर करी वेहु तरफ हाथमां काकडा सलगावी
परिचय दूर करे त्यारे सर्व सजाना लोक दृष्टी धरीने तेना रूप सणगार वगेरेनी शो
जा प्रगट जोई रीजे ठे, तेम ज्ञाननो सागर एवो जे आत्मा, ते मिथ्यातरूप आडा
पटथी प्रबल रह्यो हतो, ते कोई समे मिथ्यात ग्रंथी रूप पटने चेदीने प्रगट थ
यो, ते ज्ञान समुद्र त्रण लोके नरी रह्यो ठे, एटले त्रणे लोक ए आत्माने
विपे नासी रह्या ठे हवे गुरु केहेठे के अहो जगतवासी जीव, में जे पूर्वे उपदे
श दीयो एवा उपदेशनुं श्रवण करवुं तारे जरुरनुं ठे, ते सांजली जगत जाल
मांथी निकजीने तारी छुट वशाने सनारी जेईस. ॥ ८६ ॥

इति श्रीनाटिक समयसारना प्रथम जीव वारनुं निरूपण बालबोध सहित समाप्त अयुं.

बोहरा.-जीव तत्व अधिकार यह, कह्यो प्रगट समुजाइ; अब अधिकार अ
जीवको, सुनो चतुर मन जाइ ॥ ८७ ॥

अर्थ.-जीवतत्त्वनुं जेवुं स्वरूप ठे तेनो ए अधिकार एटले स्वरूप, लक्षण, गु
ण, प्रगट समजाव्यो. हवे बीजो जे अजीव वारठे, तेमां अजीवनो अधिकार
मुख्यपणे करीने कह्युं, ते चतुर लोको चित्त दर्शने सांजलजो ॥ ८७ ॥

हवे अजीवने पण ज्ञानवडेज जाणवानुं वनेठे अने आ ग्रंथमां अजिथ्येय ज्ञानठे
माटे संपूर्ण ज्ञाननी अवस्था निरूपण करेठे:- अथ ज्ञानकी अवस्था कथन:-

सवैया इकतीसा -परम प्रतीति उपजाइ गनधरकीसी, अंतर अनादिकी विजा
वता बिदारी है, जेदज्ञान दृष्टिसों बिबेककी सकति साधि, चेतन अचेतनकी
दशा निरवारी है; करमको नासकरी अनुजो अन्यास धारी, हियेमें हरख निज
छुटता संचारी है; अतराय नास गयो छुट परकास जयो, ज्ञानको विलास ता
को बंदना हमारी है. ॥ ८८ ॥

अर्थ.-प्रथमथी जे ज्ञानवडे नव्य लोकना आत्मांमां गणधरनी माफक तत्व
नी परम प्रतीति उपजावी, अने समकालपणे अंतरात्मानेविपे अंतरनी जे अना
दीनी विजावता (मूढता) तेने विमारीठे, अने जड चेतन ए वने निन्न ठे एवु
जेदज्ञान प्रगटयुं तेनी दृष्टी तेज विवेकनी शक्ति ते साधि एटले छुदा छुदा गुण
पर्याय जाण्वा, अने छुदा छुदा जाणीने चेतन तथा जड तेनी दशा ठीक की
धी; ते पठी गुण श्रेणीने धरीने रूपेरूपे कर्मनी निर्जरा करवा लाग्यो, ते करी

અનુજવ અન્યાસ કીધો, એટલે સત્ય પ્રત્યયમા પેળો, અને હૃદયાનેવિષે હર્ષ પામ્યો. અને પોતાની શક્તિ ઉત્કૃષ્ટ કીધી. એ કાર્ય થતા અંતરાય કર્મ જાગ્યું. અને કેવલ રૂપ પ્રકાશ પામ્યું, એવો કોઈ ક્રમે ક્રમે કરી જ્ઞાનનો વિલાસ ઉત્પન્ન થયો, તે ને અમારી વદનાઢે ॥ ૬૬ ॥

શિષ્ય પૂઢે ઢે કે સ્વામી, તમે જે જ્ઞાન વિલાસ કહ્યો, તેતો તેવોજ-ઢે, પણ તે પામવું દૂર્લભ ઢે, તે ઉપર ગુરુ પરમાર્થની શિક્ષા દિયે ઢે.-- અથ પરમાર્થ શિ ક્ષા કથન --

સવૈયા ફકતીસા -- જૈયા જગવાસી તું ઝડાસી ઢઢૈકે જગતસો, એક ઠ મહીના ઝ પવેસ મેરો માનુ રે, ઔર સંકલપ વિકલપકે વિકાર તજિ, બૈઠકે એકત મન એક તોર આનુ રે, તેરો ઘટ સર તામે તુહી હૈ કમલ તાકો તૂહી મધુકર હૈ સુવાસ પદ્મચાનુ રે, પ્રાપતિ ન ઢઢૈ હૈ કબુ એસો તૂ બિચારતુ હૈ સહી ઢઢૈહે પ્રાપતિ સરૂપ યાહી જાનુરે ॥ ૬૭ ॥

અર્થ -- અરે જીવ જગતવાસી નાઈ તુ જગત કે જવ ઝમણા તેનુ કારણ (શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસને ગંધ,) એને આચારાગ સૂત્રના વચનથી જગત કહિયે તેથી ઝડાસ ઝઈને, એક ઠ મહિના સૂધી અશ્વમ ધારાએ મારો ઉપદેશ શાંતિલ એટલે માન્ય કર એમા ઠ મહીના કહ્યા તે ઉપલક્ષણથી જાણવા, પણ નિયમ નથી, અને આત્મરૌદ્ધ્યાનથી અજ્ઞાન દશામાં સકટપ વિકલ્પ ઘણા ડઢે ઢે, તેથી આત્માનેવિષે વિકાર ઉપજે ઢે, માટે તેના વિકારને તજીદે, અને એકાત આસને બે સી મનને એક ઠેકાણે પરિણામથી રાખ, તારો ઘટ કે જ શરીર તેનેજ સરોવર જે વો દેખ, અને તેમા એક ઝજ્વલ કમલ જોડ્યે. તે કમલ તૂજ ઢે અને તૂજ ઝજ્વ લ રૂપને લીધે મધુકર રૂપે થા, એમ કરવાથી તૂ સહસ્ત્ર દલ કમલમાં વિલાસ કર, એ પિંમસ્થ ધ્યાન લગાવ્યું એટલું કાર્ય કરવાથી પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ ન થશે એવું તૂ ક્યારે પણ વિચારીશ નહી એવા પ્રાણાયામવડે કમલ કોપ ઝુલજો ને પોતાના રૂપની પ્રાપ્તિ થશે, એજ રીતે ગુણજ્ઞાન ઝુલજો ॥ ૬૭ ॥

હવે જીવને અજીવ એક સરખા ઝઈ રહ્યાઢે, તે જુદા જુદા લક્ષણવડે દેસાડેઢે.

અથ વસ્તુ વ્યવસ્થા વર્ણન --

દોહરા -- 'ચેતનવત અનંત ગુણ. સહિત સુ આત્મરામ, યાતે અનમિલ ઔર સવ, પુજલકે પરિણામ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ -- ચેતનાવત ઢે અને અનંત ગુણસહિત જે પદાર્થ ઢે તે તો આત્મારામ

જાણવો; અને જે એટલાં લક્ષણોથી મલેલા નથી તે સર્વ અપર પુજાના પરિણામ જાણવા. ॥ ૯૦ ॥

હવે એવી પિઠાન અનુજવવિના ન હોય માટે અનુજવની પ્રશંસા કહેઠે:-

અથ અનુજવ પ્રશંસા:-

કવિત્ત ઠંદ.-જબ ચેતન સંજારિ નિજ પૌરુષ, નિરખે નિજ દગસો નિજ મર્મ, તબ સુલ્પરૂપ વિમલ અવિનાશક, જાને જગત શિરોમનિ ધર્મ, અનુજૌ કરે શુદ્ધ ચેતનકો, રમે સુજાઠ વ મે સબ કર્મ, હિંદિ બિધિ સધૈ મુક્તિકો મારગ, અરુ સમીપ આવૈ શિવ સર્મ. ॥ ૯૧ ॥

અર્થ:-એ ચેતન જે છે, તે જારે પોતાનું પુરુષ કે ૦ પરાક્રમ સંજારે, ને પછે પોતાની દૃષ્ટી કરી પોતાનું મર્મ જે ચેતનપણું છે તે નિરખે, ત્યારે પોતાનો ધર્મ કે ૦ સ્વજાવ સુલ્પરૂપ જે નિર્મલ પણું, અવિનાશી પણું, જગત શિરોમણી પણું, સહજ સ્વરૂપ તેને જાણે એજ અનુજવ એટલે જે નિ.સંદેહ થયાર્થ જ્ઞાન છે તેજ ચેતનને શુદ્ધ કરે છે, અને એજ અનુજવ, જે છે તે પોતાના સ્વજાવમા રમે અને સર્વ કર્મને દૂર કરે, એરીતે અનુજવવડે મુક્તિ માર્ગ સિદ્ધ થાય છે, અને શિવશર્મ કે ૦ મોક્ષનું સુલ્પતે પામે છે ૯૧.
હવે એ અનુજવથી ચેતનવિપે પોતાનું અસ્તિત્વ સાધીને પરનું નાસ્તિત્વ સાધે છે:-

અથ અનુજવ પ્રશંસા:-

દોહરા -બરનાદિક રાગાદિ જહ, રૂપ હમારો નાહિ ; એક બ્રહ્મ નહિ દૂસરો, દીસે અનુજવ માહિ ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:-આ શરીરમાં જે વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ રાગ દેવાદિક પદાર્થનેવિપે મોહ છે તે મારું આત્મરૂપ નથી, અને અનુજવવિપે પોતાનું એકજ જાણપણાનું રૂપ અમે જોડ્યે ઠડ્યે. પણ બીજું રૂપ જોતા નથી. ॥ ૯૨ ॥

હવે જીવ અજીવ એક ક્ષેત્રાવગાદી થયા તે જુદા કેમ કેહેવાય ? તે ઉપર દૃષ્ટાત કેહેઠે:- અથ વસ્તુ વિચાર:-

દોહરા- સ્વામો કહિયે કનકકો, કનક મ્યાન સંયોગ, ન્યારો નિરલ્પત મ્યાન સો, લોહ કહે સબ લોગ. ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:- જે સોનાની મ્યાનમાં રાખેલી તલવાર લોક જાપામાં સોનેરી કેહેવાય છે, તે સોનેરીનો યોગતો મ્યાન ઉપર છે, જારે તરવારને સોનેરી મ્યાનમાથી વાર કાઢાડી જોડ્યે ત્યારે તરવાર લોઢાની જણાય, પણ સોનેરી નહી જણાય. તેમ અંતરાત્મા માહે જાણવો ॥ ૯૩ ॥

કોતુક, સો જલિયે બરનાવિ પસારો, મોહસું નિન્ન જુદો જડસો ચિન, મૂરતિ ના ટકં દેખનદારો ॥ ૯૯ ॥

અર્થ — આ ઘટમા અનાદિ કાલનો વિસ્તારવત ધ્રમરૂપ મહા અવિવેકનો અ યાદો મમાઈ રહ્યો છે, તે અયાદામા બીજો કોઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ તો દેખાતો નથી, અને પુજા ઇચ્છે છે તે અત્યંત મહોટો નુકસાન કરી રહ્યો છે, એજ અવિવેકની આ જ્ઞા તે અજીવ પુજા ઇચ્છે છે તેહિજ એકેડિયાદિકના વેપમાં લેવરાવી ફેરવી ફેરવી વર્ણાદિકના પસારની સામગ્રી લેવરાવી કોતુક દેખાડી રહ્યો છે. હવે આ વિવેકરૂપ જે છે તે મોહથી જે પુજા જડ તેથી જુદો છે તેહિજ ચિન્મૂર્તિ એટલે ચેતન રાજા છે તે તો આ નાટિકનો દેખનારો છે ॥ ૯૯ ॥

હવે જે જીવ અને અજીવનું એકતાપણું મિથ્યા જ્ઞાનમાં જાતે છે, તેતો જ્ઞાનદૃષ્ટિથી નિન્ન નિન્ન રૂપ દેખાય છે, તે કહે છે — અથ જ્ઞાન વિલાસ કથન —

સવૈયા ઇક્તીસા — જૈસે કરવત એક કાઠ વીંચી રવન કરૈ, જૈસે રાજહસ નિરવારે દૂધ જલકો; તૈસૈ જેદજ્ઞાન નિજ જેદક શક્તિસેતિ, નિન્ન નિન્ન કરૈ ચિદાનંદ પુદગ લકો, અવધિકો ધ્યાવે મનપર્યંકી અવસ્થા પાવે, ઝમગિકે ધ્યાવે પરમાવધિ કેવલકો, યાહી જાતિ પૂરન સરૂપકો વચોત ધરૈ, કરૈ પ્રતિવિવત પદારથ સકલકો ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ — જેમ એક લાકડાને કરવતી વેહેરીને બે જાગ કરે છે તે જેમ રાજહસ દૂધને પાણી એકઠા હોય તેને જુદા જુદા કરી નાખે છે તેમ જેને જીવિતવ્ય પરિપાકે જેદજ્ઞાન પ્રગટે તે પોતાની જેદક શક્તિવડે ચિદાનંદ તથા પુજા એકમેક હોય તેને જુદા જુદા કરે છે અને તેજ જેદજ્ઞાન પોતાના કૃપોપશમ માફક પોતાની અવધિને ધ્યાવે એટલે પોતાની અવધિ જ્ઞાનરૂપ પર્યાયને પામે, પછી તેહિજ જેદજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ થયેલું મનપર્યાય અવસ્થાને પામે, અને તેથી વિશુદ્ધ થઈને પરમાવધિ સુધી પોંચે, એમ વધતે વધતે જેદજ્ઞાન થકી પોતાનું પૂર્ણ સ્વરૂપ ઓગોળવત ધારણ કરે, એટલે કેવલ અવસ્થા ધારે, અને સર્વ પદાર્થને પ્રતિબિંબિત કરે ॥ ૧૦૦ ॥

સ્તી શ્રી સમયસાર નાટકનો બીજો અજીવદાર બાલાવબોધ સહિત સમાપ્ત થયો.

દોહરા — યહ અજીવ અધિકારકો, પ્રગટ બચાવ્યો મર્મ, અવ સુનુ જીવ અજીવ વકે, કરતા કિરિયા કર્મ ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ — અજીવદાર એરીતે સમજાવીને કહ્યો અને એનું રહસ્ય એ છે કે અજીવ પદાર્થ જાણીને તેથી જીવ પદાર્થ જુદો જાણવો; તેનું વર્ણન કહ્યું છે. હવે જીવ

नेविषे कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार अने अजीवनेविषे पण कर्त्ताकर्मक्रियानो विचार गुरु कहेले ने शिष्य शानलेले ॥ १०१ ॥

हवे कर्त्तापणामां जीवनी मिथ्या दृष्टि ठे ते जेदज्ञानथी बुटे. माटे जेदज्ञाननुं माहात्म्य कहेले—अथ जेद ज्ञान माहात्म्य बर्नन.—

सर्वथा इकतीसा—प्रथम अज्ञानी जीव कहै में सदीव एक, दूसरो न आर में ही करता करमको, अंतर विवेक आयो आपापर जेद पायो, नयो बोध गयो मिटी नारत नरमको; नासै उहो दरबके गुण पर्जाय सब, नासै दुख लाख्यो मुख पूर न परमको; करमको करतार मान्यो पुदगल पिम, आपु करतार नयो आत्म धरम को. ॥ १ ॥ जाहि सम जीव देहबुद्धिको विकार तजे, वेदत सरूप निज जेदत नरमको; महा परचम मति मंमन अखंम रस, अनुर्जा अन्यास परकासत परम को, ताही समै घटमें न रहै विपरीत नाव, जैस तम नासै जानु प्रगट धरमको; ऐसी दशा आवै जब साधक कहावै तब, करता वहै कैसै करै पुज्ज करमको ॥ ३ ॥

अर्थ—प्रथमथी अज्ञानी जीव जे ठे, ते पीताना रूपनी नूजवडे एमज कहेले के निरतर कर्मनो कर्त्ता हुंज तुं, बीजो कोई नथी एरीते जीवनी अपेक्षा लईने कर्मनो कर्त्ता बनेले पढी जारे घटमां विवेक प्राप्त आय, त्यारे निजरूपनो जेद स मज्यो एटले बोध थयो, अने भ्रम के० मिथ्यातनो खेल मटी गयो, ने भ्रम नाश थता भए इत्यना गुण पर्याय आत्मानेविषे जासवा लाग्या, कृण कृण अवस्था जेद ते पर्याय कहीए अने पूर्णपुरुष जे ठे तेनुं मुख दीतुं, तेणे करीने कर्मनो कर्त्ता पुज्जपिम मान्यो अने पोते अकर्त्ता थयो अने आत्मिक धर्म जे ज्ञायकता, वेदकता, तथा चेतनता इत्यादिक स्वभावनो हुं पोते कर्त्ता तु एम मान्युं, एटले कर्मनो अकर्त्ता अने पीताना स्वभावनो कर्त्ता एम केहेवा लाग्यो ॥ २ ॥

जे प्रस्तावे जीव ठे, ते श्रेणीनुं आरोहण करे, अप्रमत्तता पामे, देहबुद्धिनो विकार तजे, एटले बाह्यान्माने पीतापणे जाणवो ए विकार ढामे, ने पीतानुं स्व रूप छुडैज वेदे, अने भ्रमनो जेद करे, घणी तीक्ष्णबुद्धिनो शोचानुं करनार, अने जेनो रस अखंम ठे, पूर्ण रसस्वाद ठे, एवो जे शुद्धात्मानो अनुभव ठे, तेनो अन्यास करी अंते परमात्मानो प्रकाश करे तेज प्रस्तावे घटपिममां विपरीत नाव रहे नही, एटले अहंबुद्धि वडे जे अकर्त्ताने कर्मनो कर्त्ता करी मान्यो. ए विपरीत नाव हतो ते रहे नही. ते उपर दृष्टांत कहेले.—जेम जानुधर्म के० सूर्यना ती कृण तेजना प्रकाशवाथी तम जे अंधकार ते सर्व नाश पामेठे; तेम एवी अप्र

मन दशा ज्यारे प्राप्त थाय, त्यारे ते आत्मस्वजावनो साधक थयो, ते वखत कर्म नो कर्त्ता केम थाय । अने पुद्गजरूपी कर्मने केवी रीते करे ! एनो अहो उपयोग नथी ॥ ३ ॥

हवे अहीं प्रथम आत्माने कर्मनो कर्त्ता मानीने पठी तेने अकर्त्ता मानवो ते ज्ञानना सामर्थ्य बडे बनेछे ते कहेछे—अथ ज्ञानसामर्थ्यवर्णनं —

सवैया इकतीसा — जगमें अनादिको अज्ञानी कह मेरो कर्म, करना में याको किरियाको प्रतिपाखी है, अंतर सुमति नासी जोगसो नयो उदासी, ममता मिटाव परजाय बुद्धि नाखी है; निरजै सुजाय जीनो अनुर्जके रस जीनो, कीनो व्यवहार दृष्टि निहचमे राखी है; नरमकी दोरी तोरी धरमको नयो धोरी, परमसो प्रीति जोरी करमको साखी है ॥ ४ ॥

अर्थ — ससारनेविषे जीव अनादिकालयी अज्ञानीज छे, ते कहेछे के गुन अ ने अगुन कर्मनो कर्त्ता हुंज हुं क्रियानो प्रतिपक्षी के० कर्मनी क्रियानो पहराख नारो हुं, पठी ज्यारे अंतरमां सुमतीनो नास थयो, अने मन वचन तथा काया ना योगथी उदास थयो, एटले ए योगने पररूप समज्यो, तथा ए योगनी ममता मटी गई अने परजाय बुद्धि के० मन वचन अने कायाना योगनी जे बुद्धि ते ना खी दीधी, अने इव्यबुद्धि राखीने आत्मानो जे निर्जय स्वजाव छे, तेहुं ग्रहण कींहुं अने ए स्वजावनो जे अनुजव रस तेमा जीनो के० मग्न थई रह्यो अने सर्व व्यवहारमा प्रवृत्ति करी रह्योछे अण दृष्टिमा श्रद्धा तो निश्चयमा राखी छे, एम करता नर मनी दोरी तोडी नाखी, एवु ठग्नस्थपण मूकी दीहु, अने आत्मिक धर्म जे पोतानो स्वजाव तेनो दोरी के० धरनारो थयो, परम साथे प्रीति जोडी, एटले सिद्धपदमा प्रीति राखीने कर्मनो साखी थयो; एटले पुञ्जकर्मने करे तेनो साह्यी थयो छे ॥४॥

शिष्य पूछेछे के, चेतन तथा अचेतन एकक्षेत्रमा रहेछे, अने कर्म करेछे, त हा चेतनने कर्मनो अकर्त्ता केम मनाय ? गुरु कहेछे के, ज्ञानशक्तिबडे अकर्त्ता मनाय ते कहेछे — अथ जेदज्ञानको सामर्थ्यपनो कथन —

सवैया इकतीसा — जैसो जो दरब ताके तैसें गुन परजाय, ताहुसों मिलत पे मिले न काहु आनसों, जीव वस्तु चेतन करम जड जाति जेद, अमिल मिजाय ज्यों नितंब छुरे कानसों, एसो सुविवेक जाके हिरदे प्रगट जंयो, ताको भ्रम गयो ज्यों तिमिर जंयो ज्ञानसों, सोइ जीव करमको करतासो बीसे पे अकरता कहाँहै शुद्धताके परवानसों ॥ ५ ॥

અર્થ:- જે જેવું ઇચ્છ્ય હોય તેના તેવા ગુણપર્યાય હોય છે, તે તેજ ઇચ્છ્યાયે મળે છે, પણ બીજા ઇચ્છ્યાયે મળતા નથી, જેમ કોઈ સ્નિગ્ધગુણવદે ઘૃતાદિક ઇચ્છ્ય પોતાના પર્યાયથી સ્નિગ્ધ ગુણવાલા ઇચ્છ્યાયે મળે, પણ રુદ્ધ ગુણવાલા સાથે મળે નહીં, તેમ એ જીવ વસ્તુ ચેતનજાતિ છે, અને કર્મ જે છે તે જડજાતિ છે, એવો જાતિચેદ છે. તેથી ચેતન તથા જડને અમિલનતા છે, પણ કાંઈ યુક્તિ મિત્તા પ નથી. જેમ કેડના જાગની નીચે પશ્ચિમ પ્રદેશ નિતવ છે, તે ઉપર રહેલા કા નસાયે કેમ મળે? એવો ગુણપર્યાયનો વિવેક જેના હૈયામાં પ્રગટ થયો છે, તેના હૈયામાં પૂર્વનો ઉપજેલો ભ્રમ નાશ પામ્યો, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કેહે છે કે, જેમ સૂર્યનો ઉદય થવાથી અંધકાર નાસે છે, તેમ નાશ પામે છે, એવા વિવેકવાળો જીવ જે છે તે કર્મનો કર્તા તો દેખાય છે પણ શુદ્ધતા જે પોતપોતાના ઇચ્છ્યની ગુણ પરિણતિ તેના પ્રમાણથી જીવને કર્મનો અકર્તાજ કહ્યો ॥ ૫ ॥

હવે જીવ અને પુજ્જલના લક્ષણના જેદ દેખાડીને એજ વાત દૃઢ કરે છે.-

અથ જીવપુજ્જલલક્ષણજેદકથન--

ઉપાય ઉદ - જીવ જ્ઞાનગુણસહિત, આપગુણ પરગુણ જ્ઞાયક; આપા પરગુણ ન લાવે, નાહિ પુજ્જલ હિ લાયક, જીવરૂપ ચિદ્રૂપ, સહજ પુદગલ અચેત જડ, જીવ અમૂર્તિ મૂર્તીક પુદગલ અંતર વડ, જવલગ ન હોઈ અનુજી પ્રગટ, તબલ ગુ મિષ્યામતિ લસે; કરતાર જીવ જડ કરમકો, સુબુધિ વિકાશક ભ્રમ નસે ॥ ૬ ॥

અર્થ:- જીવજે છે તે જ્ઞાનગુણસહિત છે, અને જેમ પોતાના ગુણનો ગ્રાહક છે તેમજ પારકા ગુણનો પણ ગ્રાહક છે. અને એજ ગુણના જેવે કરીને પોતાને તથા પરને લાવે કે જે છુટે; એવી કલા શક્તિ લાયક પુજ્જલ ક્યારે પણ બની શકે નહીં જીવનું સ્વરૂપ ચિદ્રૂપ કે જે ચેતનારૂપ છે, અને પુજ્જલતો સહેજ નાવે અચેતનારૂપ છે; એટલે જડ છે. વળી જીવ અમૂર્તિ છે અને પુજ્જલ મૂર્તિ છે, એ મોટું અંતર એ બંને વચ્ચે છે. જ્યાં સુધી શુદ્ધચેતનનો અનુભવ પ્રગટ ન થાય. ત્યાંહા સુધી મિષ્યામતિ લસે કે જે દોષિતવત્ત હોય છે અને જડસ્વરૂપી કર્મનો કર્તા જીવ છે, તે ભ્રમબુદ્ધિ છે; પણ એ અનાદિકાલનો ભ્રમ તે સુબુદ્ધિના વિકાશ થવાથી નાશ પામે છે. ॥ ૬ ॥

હવે કર્તા કર્મ અને ક્રિયા એ ત્રણે સ્વરૂપ કહે છે - અથ કર્તા કર્મ ક્રિયા સ્વરૂપ કથન.-

દોહરા.- કરતા પરિનામી દરબ, કરમરૂપ પરિનામ; કિરિયા પરજેકી ફિરનિ, વસ્તુ-એક ત્રય નામ. ॥ ૭ ॥

અર્થ - રૂપાતરને જજે તે પરિણામી કેહેવાય, એવું જે ઇચ્છ્ય, તે કર્તા કહિયે, રૂપાં

तेर थावुं ते परिणाम, अने कर्मनुं स्वरूप कहियें, अने पर्यायनुं क्रमे क्रमे फरवुं तेने क्रिया कहिये. ए रीते कर्त्ता कर्मने क्रिया एवा त्रण नाम ठे पण वस्तु तो एकज ठे ॥ ४ ॥
हवे कर्त्ता, कर्म, ने क्रिया ते केहेवामा नाम निन्न निन्न ठे पण वस्तु एकज ठे ते कहेवे - अथ कर्त्ताकर्मक्रियैकत्वकथन -

दोहरा - कर्त्ता कर्म क्रिया करै, क्रिया कर्म करतार, नाउ जेद बहु विधि नयो, वस्तु एक निरधार ॥ ५ ॥

अर्थ - कर्त्ता त्यारे केहेवाय के ज्यारे क्रिया करे, अने क्रिया त्यारे केहेवाय के ज्यारे कर्म करे, एम नाम जेद नातनातनो पड्यो पण करवाथी कर्त्ता, करवाथी कर्म ने करवाथी क्रिया ए त्रणे एकज वस्तु ठे ॥ ५ ॥

हवे एक कर्म क्रियानो कर्त्ता एकज होयवे, ते स्थापन करेवे - अथ कर्त्ता कर्मक्रियाप्रतिस्थापना -

दोहा - एक कर्म कर्तव्यता, करै न कर्त्ता दोय, दुहा दरब सत्ता सु तो, एक नाव क्यो होय ॥ ६ ॥

अर्थ - ए बात तो खुल्ली ठे के, एक कर्मनी कर्तव्यता के० क्रिया ते एकज हो यवे अने तेनो कर्त्ता पण एकज होयवे, पण बे कर्त्ता एकज क्रियाना करनारै न होय. अही चेतन इव्यसत्ता अने पुज्जइव्यसत्ता ते तो दुहा के० बे प्रकारें जुदी जुदी ठे, ते माटे एक नाव एक कर्म केम बने ॥ ६ ॥

हवे कर्त्ता कर्म ने क्रियानो विचार कहेवे. अथ कर्त्ताकर्मक्रियाविवरण -
सवैया इकतीसा - एक परिणामके न करता दरब दोय, दोय परिणाम एक दर्व न धरतु है एक करतूति दोइ दर्व कबहो न करै, दोई करतूति एक दर्व न करतु है, जीव पुदगल एक खेत अवगाही दोई, अपने अपने रूप कोउ न टरतु है, जड परिणामनिको करता है पुदगल, चिदानंद चेतन सुजाउ आचरतु है ॥ १० ॥

अर्थ - एक परिणामना बे इव्य कर्त्ता न होय, अने एक इव्य जे ठे ते बे परिणाम धारण करे नही, ए रीते बे इव्य मलीने एक करतूती के० क्रिया क्यारे पण नज करे तेमज एक इव्य बे क्रिया पण नहीज करे, ए व्यवस्था बुद्धि कहेवा लायक कहेवे के, जीव अने पुदगल एकमेक थई रह्या ठे, तेथी ए बने एक हेत्रावगाही यथा पण पोत पोताना स्वजावथी कोई टले नही, तेथी पुज्ज जे ठे ते जड ठे ते जडपरिणामनोज कर्त्ता थाय, अने चिदानंद चेतन ठे ते चेतन स्वजावने आचरे ॥ १० ॥

हवे सम्यक्तत्त्वस्थानामां कर्मनो कर्त्ता अने मिथ्यात्वस्थानेविषे- कर्मनो कर्त्ता ठे एम' कहेले.- अथ सम्यक्तमिथ्याकथनं-

सर्वया इकतीसा-महा ढीठ डुखको वसीठ पर दर्वरूप, अंध कूप काहुपे निवासो नहि गयो है; ऐसो मिथ्याजाव लग्यो, जीवको अनादिहीको, याही अहं बुद्धि लिये नाना जाति जयो है, काहु समै काहुको मिथ्यात अधिकार चेद, मम ता ठेदि, शुद्ध जाव परिनयो है, तिनही विवेक धारि बंधको विलास मारि, आत्म सकतिसो जगत जीति लयो है. ॥ १.१ ॥

अर्थ:- महाभूट अने डुखनो पटु आत्मइव्य ते परइव्य के० पुजलइव्य जेतुं रूप ठे, पिंम ठे, अने जेसो सत्य दृष्टि पोची शकती नथी, तेमाटे अंधकूप समान ठे, अने कोईथी निवारण नथी यतो, एवो मिथ्याजाव जे मिथ्यात्व मोह कर्म ते जीवने अनादि काल थकी लागेलु ठे, एथी परइव्य तरफ जीवनी अहंबुद्धि लागी, तेथी जीव नाना प्रकारनो थयो. अने कोई समये यथाप्रवृत्तिकरणना वखते कोई जव्यजीवनो मिथ्यात अंधकार चेदायो, ते मिथ्यात्वग्रंथि चेदीने अने सर्व कार्यनेविषे जे अहंबुद्धिवडे रहेली ममता हती, तेने ठेदीने शुद्ध चिदानंद जावमांज परिणमी रह्यो, ते समये ते जव्यजीव चेदविज्ञान के० जड चे तननो विवेक धारण करीने अविरति, कषाय, योग तथा प्रमाद ए जे बंधनाहेतु हता, तेनो विलास ठोडीने आत्मशक्तिवडे-एटले पोताना वीर्यवलवडे जगतने जीति लीयेले; जगतथी निरालो थाय ठे. ॥ १.१ ॥

हवे जेम कर्मनो कर्त्ता आत्मा नथी तेम ए कर्म आत्माना करेलां नथी; अने कर्त्ता ने कर्म एक रूपज ठे ते केहेले.- अथ यथा कर्म तथा कर्त्ता एकरूपकथन-

सर्वया इकतीसा:-शुद्धजाव चेतन अशुद्धजाव चेतन डुहूको करतार जीव और नही मानीये, कर्मपिंमको विलास बर्न रस गंध फास, करता डुहूको पुदगल पर मानिये, ताते वरनादि, गुण ज्ञानावरनादि कर्म, नाना परकार पुजलरूप जानिये; समल विमल परिणाम जे जे चेतनके, ते ते सब अलख पुरुष यों वखानिये १२

अर्थ:- चेतनानेविषे शुद्ध जाव तथा अशुद्ध जाव जे जाणवामा आवेले, ते तो परिणामरूप कर्म ठे; तेथी ते बनेनो कर्त्ता जीवज ठे बीजो कोई कर्त्ता मानवो नही. अने ज्ञानने ढांकवुं देखीनने ढांकवु, इत्यादि कर्म पिंमनो विलास ठे; अने वर्ण गंध रस स्पर्श इत्यादि जे कार्य अने कर्म ठे, ए बनेनो कर्त्ता पुदगलइव्यनेज प्रमाण राखिये, तेणे करीने वर्णादि के० वर्ण रस गंध स्पर्श गुण ठे ते

अने ज्ञानावरण दर्शनावरण प्रमुख जे कर्म ठे, ते, सर्व नाना प्रकारना पुञ्जरूप जाणवा, जेम कबु ठे के, जोगापयमिपयेसा के० जोगवडे प्रकृतिप्रदेशबंध थाय ने तेनेविपे चेतनेना समलपरिणाम के० अशुद्ध परिणाम अने विमलपरिणाम के० शुद्ध परिणाम ए जे कर्मरूपक ठे ते ते सर्व अलक्ष पुरुषरूप ठे, माटे कर्ता कर्मने एकज वखाणीए ॥ १२ ॥

हवे, ए वातना रहस्यने मिथ्यादृष्टि जाणे नही, तेना उपरःहस्तिनो दृष्टात.-

अथ मिथ्यादृष्टि वर्नन हस्तिको दृष्टात -

सर्वया इकतीसा:-जैसे गजराज नाज घासके गरास करि, जहत सुनाय नहि निन्न रस लियो है, जैसे मतवारो नहि जानै सिखरनि स्वाद, जुंगमें मगन कहै गऊ दूध पियो है, तैसे मिथ्यामति जीव ज्ञान रूपी है सदीव, पग्यो पाप पुन्य सो सहज सुन्न हियो है, चेतन अचेतन डूहूकों मिश्र पिंम लखि, एकमेक मानै न विवेक कबु कियो है ॥ १३ ॥

अर्थ - जेम हाथीने अनाज साथे घास जेलवीने घास आपेठे, ते खायठे हाथीनो खजाव एवोठे के, घासने अनाजनो छुदो स्वाद लेतो नथी, वली कोई माणस मद्य पीने मतवारो थयो होयने तेने दहीने खामथी बनेलुं शिखरण जमवाने आपीये ने पुठीये के एनो स्वाद केवोठे तो ते केहेडो, के गायतुं दूध पीये तेवोठे पण तेने दारूनी छुममां छुदा स्वादनी खबर पडती नथी, तेम जीव मिथ्यामतिवालो अईने जोपण अनादि कालनो ज्ञानरूपी ठे एटले ज्ञानमय ठे तो पण पापकर्म अने पुन्यकर्ममा लीन अई रह्योठे, माटे सहज जावे शून्यहृदय थयोठे त्यारे चेतन अने अचेतन जे पुञ्ज, ते बेयने मिश्र के० एक पिंम जोईने एकमेक मानेठे, पुञ्जना जेलथी चेतनने पण पुञ्जकर्मनो, कर्ता मानेठे पण कदी विवेकनी नजरथी जोतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे जीवने कर्मनो कर्ता मानवो ए भ्रमवडे मनायठे, ते उपर दृष्टांत आपेठे

अथ भ्रमस्वरूपकथनदृष्टांत:-

सर्वया इकतीसा - जैसे महाधूपकी तपतिमें तिसीयो मृग, जरमसों मिथ्यांज ल पीवनकों धायो है, जैसे अधिकारमांहि जेवरी निरखी नर, जरमसों मरपी सर प मानि आयो है, अपने सुनाय जैसे सागर सुधिर सदा, पवन संजोगसो उड रि अकुलायो है, तैसे जीव जडसों अर्वापक सहजरूप, जरमसों करमको करता कहायो है. ॥ १४ ॥

अर्थ.—जेम वैशाक ने जेठना घणा सख्त तापनी गरमीवडे भृग तरस्यो थईने मृग तृपाने जोई तेने जल जरेलुं तलाव मानी ते मिथ्या जलने पीवाने दोडेते, त था जेम अंधारे पडेली दोरडीने जोईने कोई मनुष्य जरमवडे तेने साप जाणी मरी जायते, वली जेम समुद्रनो स्वभाव स्थिर ठे पण पवनना संजोग थकी उठलतो देखायते, तेम जीव निश्चय थकी जोता जड वस्तुथी अव्यापक ठे, पण अनादि का लनो सहज रूपी भ्रम तेणे करीने ते जीवने कर्मनो कर्ता कहेते. ॥ १४ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि थाय ते सम्यक् स्वभावे करीने भ्रम दूर करे, अने छु दो छुदोज नाव जाणे, ते उपर राजहंसपह्नीनो दृष्टांत आपेते. अथ सम्यक् दृष्टिस्वभाववर्णनं, राजहंसके दृष्टांतः—

सवैया इकतीसाः— जैसै राजहंसके वदनके सपरसंत, देखिये प्रगट न्यारो नी र न्यारो नीर है, तैसै समकित्तीकी सुदृष्टिमें सहजरूप, न्यारो जीव न्यारो कर्म न्यारोई शरीर है, जब छुद चेतनाको अनुनी अन्यासे तब, नासै आपु अचल न दूजो उर सीर है, पूरव करम उदै आइके दिखाई देहि, करता न होइ तिन्हको तमासगीर है ॥ १५ ॥

अर्थ.— जेम राजहंसनु वदन के मुखनी अंदरनी जीन, तेना अडकवाथी दूधने पाणी एकमेक होय ते फाटीने डूध जुडं ने पाणी जुडं थाय ठे; तेमज सम्यक्दृष्टिवडे सहजरूपे जीव ठे ते-जुगेज जणाय ने कर्म पण जुडंज जणाय, अने शरीर पण-जुडंज जणाय, एटले बाह्यात्मा, अंतरात्मा ने परमात्मा एत्रणे जुदा जणाय. ज्यारे छुद चेतन अनुभवनो अन्यास करे ल्यारे पोतेज देखाय कर्मादिकनो बीजा कोई साथे जेल नथी. पूर्व संचित कर्म जे ठे ते निज स्थिति पूर्ण थये अथवा उदीरण करी के कर्म उदै आव्याथी देखाय; पण जीव कां ई कर्मनो कर्ता नथी, पण ते कर्मना उदयनो तमासो जुएते ॥ १५ ॥

हवे शिष्य पूठे ठे के, हे स्वामी जीव तथा पुज्ज एकमेक थई रह्या ठे, ल्यारे ते उनेविषे एवो जुदो जुदो स्वभाव केम जाणीये-१ ल्यारे गुरु-तेनो उत्तर आपतां पाणि तुं तथा शाकनुं दृष्टांत आपेते. अथ कर्तृत्व स्वभाव तत्त्वोदक तथा व्यंजनको दृष्टांत

सवैया इकतीसाः— जैसै उसनोदकमें उदक सुजाउ सीरो, आगिकी उसनते फरस ज्ञान लिखिये, जैसै स्वाद व्यंजनमें बीसत विविध रूप, लौनको स्वाद खारो जीन ज्ञान लिखिये, तैसै याहि पिंममें बिभावता अज्ञानरूप, ज्ञानरूप जी

व जेद ज्ञानसो परखिये, जर्मसो करमको करता है चिदानंद, देव विचार क रता जाव नखिये ॥ १६ ॥

अर्थ - जेम उसोदक के० उनु पाणी ते पाणीनो पोतानो स्वभाव तो सीरो के० शीतलज ठे, पण तेनो स्पर्श करता गरम लागेठे ते गरमी आगनी ठे. अने स्वादिष्ट व्यंजन के० शाकमां जात जातनो स्वाद होय ठे अने लोन के० निमक नो खारो स्वाद जुदोज जणाय ठे, ते जीज ज्ञानवडे जणाय ठे; तेमज घटपिंममां विजावता जे कर्मनी साथे चेतननुं मलबु तेतो-जेम में आ कीं एम मानबु एतो अ ज्ञानरूप ठे अने जीव ठे ते शुद्ध ज्ञानरूपी ठे, एनेतो शुद्ध जाणवो एज एनुं कार्य ठे ए वात जेदज्ञान वडे जणाय ठे ए चिदानंद जे ठे तेने कर्मनो कर्ता मानवो ते भ्रमवडे मनाय ठे। पण इव्यनो विचार करता एनो कर्ता जाव बने नही प ए ज्ञाता जावज बने ए रहस्य ठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय प्रमाणवडे जे जेनो कर्ता ठे तेने जुदो बतावेठे. अथ कर्तृत्वविवरण.
दोहा - ज्ञानजाव ज्ञानी करै, अज्ञानी अज्ञान, देव करम पुदगल करै, यह निहचै परवान ॥ १७ ॥

अर्थ - ज्ञानी होय तेतो ज्ञानजाव करे एटले जाणवारूपजे कार्य ठे ते करे ठे, अने अज्ञानी होय ते हुं कर्ता हुं एम मानी अज्ञानजाव करेठे, इव्यरूपजे कर्म ठे तेने पुजज करेठे, निश्चप्रमाणमां एबु स्पष्ट ठे ॥ १७ ॥

शिष्य पूछेठे के हे स्वामी ज्ञानजाव ज्ञानी करे ए वाते केहेतां ज्ञाननो कर्ता जी व ठरेठे, ते कया नयथी ठरेठे? तेनो उत्तर गुरु आपेठे - अथ व्यवहार कर्तृत्वकथन.
दोहा - ज्ञानसरूपी आतमा, करे ज्ञान नहि उर, देव कर्म चेतन करै, यह विवहारी दौर ॥ १८ ॥

अर्थ - आत्मा ज्ञानसरूपी ठे माटे ज्ञानने तो तेज करे, पण बीजो नही ए निश्चय अने जे एम कहेठे के, इव्यकर्मनो करता पण चेतन ठे तेतो व्यवहार मां कहेवाय. ॥ १८ ॥

हवे शिष्य प्रश्न - कर्तृत्वकथन -
सर्वथा तैसी - पुदगल कर्म करै नहि जीव कहो तुम में समुंजी नहि तैसी; कोन करै यह रूप कहो अब, को करता करनी कहु कैसी; आपुहि आपु मिले बिबुरै जड क्यों करि मोमन संशय ऐसी; शिष्य सदेह निवारन कारन बात क है गुरु है कहु जैसी ॥ १९ ॥

अर्थ—हवे शिष्य पूछे ठे के, जीवने निश्चयेनयथी ज्ञाननो कर्ता कह्यो ने कर्मनो अकर्ता कह्यो, तेनुं गुं कारण ? हे गुरु पुञ्ज इव्यरूप कर्मने जीव करे नही एवी जे वात तमे कही, ते वात हुं यथार्थी समज्यो नही. ए पुञ्जरूपी कर्मनो स्वभाव करे ? इहां कर्ता तो उरावता नथी अने तेनी क्रिया केवी ठे ते कह्यो बली पुञ्ज कर्मनो कर्ता पुञ्जनेज बनावोछो त्यारे कर्ता कर्म बने जड थया, ते पोतानी मेले मजबु बूटा आबुं केम बनीशके ? ए मारा मनमां संदेह ठे. शिष्यना संदेह निवा रवाने आ प्रश्ननो यथार्थी उत्तर गुरु हवे कहेछे:— ॥ ११९ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन—

बोधा:— पुद्गल परिणामी दरब, सदा परिणमै सोय; याते पुद्गल करमको, पुद्गल कर्ता होय ॥ १० ॥

अर्थ— हे शिष्य, पुद्गल जे ठे ते परिणामी इव्य ठे कृण कृणमां तरेहवार बनी जायठे तेमाटे सदा परिणामी रह्यो ठे ते युक्तिथी पुञ्जलिक कर्मनो कर्ता पु जलज थई शकेछे. ॥ १० ॥

अथ पुन शिष्य प्रश्न:—

अडिल उंद—ज्ञानवतको जोग निर्जरा हेतु है, अज्ञानीको जोग बंध फल हेतु है, यह अचरजकी बात हिये नहि आवही, बूझै कोज शिष्य गुरु समुझावही. ॥ ११ ॥

अर्थ—हवे शिष्य पूछे ठे के, ज्ञाननाव ज्ञानी करे एबु कहेवाथी जोग निर्जरारूपी थाथ ठे ते केम ? ज्ञानी जोग जोगवे ते कर्मनी निर्जरा करेछे, त्यारे तो ज्ञानीनो जोग निर्जरानो हेतु ठे अने अज्ञानी जे जोग जोगवे ते कर्म बंधन करेछे, त्यारे तो अ ज्ञानीनेज जोग बंध फलदाई कह्यो एतो अचरजनी बात ठे, केमके जोग जोगववा मां समान होय ने एकनो जोग निर्जरानो कारक अने बीजानो जोग बंधनो का रक एम केम बने ? अने ए वात हठयमां उसती नथी. आबुं शिष्यनुं केहेबु सा जलीने गुरु तेनो उत्तर कहेछे:— ॥ ११ ॥

अथ गुरु उत्तर कथन:—

सवैया इकतीसा:—दया दान पूजादिक विषय कपायादिक, दोहू कर्म जोग पै डहूको एक खेतु है; ज्ञानी मूढ करम करत दीसे एकसे पै, परिणाम जेद न्यारो न्यारो फल वेतु है, ज्ञानवत करनी करै पै उदासीन रूप, ममता न धरै ताते निर्जराको हेतु है, बदे करतूति मूढ करै पै मगन रूप, अंध जयो ममता सो बंध फल खेतु है. ॥ १२ ॥

અર્થ --દયા પાલવી, દાન દેવું, પૂજા પ્રમુખ કરવી, એક એવી રીતના કર્મ છે, અને પાંચ ઇંદ્રિયોના વિપયનું સેવન કરવું, કપાયનું સેવન કરવું, એક એવી રીતના કર્મ છે, એ બંને કર્મનો સંસારમા જોગ છે, પણ ક્ષેત્ર એક છે, તેથી બંને બંધરૂપ છે અને જ્ઞાની પણ એ બે કર્મ કરે છે, તથા અજ્ઞાની પણ કરે છે, અને એ કર્મ કરતા તો જ્ઞાની અજ્ઞાની એક સરસ્વાજ દેશવાય છે, પણ એના પરિણામ જેવું જુદાં જુદાં છે માટે એ કર્મનું ફલ જુદો જુદો આપે છે. જ્ઞાનવાન જે કર્મ ક્રિયા કરે છે, તે ઘડાસીન રૂપ થઈને કરે છે, એટલે એની મેલે ઘડય આવેલું કર્મ કરે છે, પણ મમતા ધરતો નથી, એ માટે નિર્જરાનો હેતુ છે અને એજ કર્મ ક્રિયા મૂઢ કરે છે, પણ એ ક્રિયા કરવામા આનંદ રૂપ રહે છે, ને નિજાત્મ શુદ્ધિને વિસરી જાય છે, એટલે અંધ જેવો બની જાય છે, અને મમતા ધારણ કરે છે, તેથી બંધ ફલને લિયે છે; એજ માટે અજ્ઞાની અજ્ઞાનનો કરતા ઊરે છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે કુંજારનું દૃષ્ટાંત આપીને મૂઢનું કર્તાપણું શિદ્ધ કરે છે -

અથ મૂઢ કર્તૃત્વ કથન કુલાલ દૃષ્ટાંત -

ઢપ્પય ઢંદ --જ્યોં માટીમહિ કલસ, હોનકી શક્તિ રહી ધ્રુવ, દંડ ચક્ર ચીવર કુજાલ બાહિજ નિમિત્ત હુવ; ત્યોં પુદગલ પરવાનુ, પુજ બરગના જેપ ધરિ; જ્ઞાની બરનાવિક સરૂપ વિચરત વિવિધ પરિ, બાહિજ નિમિત્ત બહિરાતમા, ગહિ સંસૈ અજ્ઞાન મતિ, જગમાહિ અહરુત નાવસોં, કરમ રૂપ ઘૈ પરિનમતિ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ --જેમ કલસરૂપ કાર્ય થવામા માટીડ્યની શક્તિ ધ્રુવ કે ૦ નિશ્ચય છે અને તે કાર્યનેવિપે તેને ફેરવવાનો દંડ અને ચક્ર કે ૦ ચાકને ચીવર ઘટારવાની દોરી ને કુંજાર એ સર્વ બાહ્ય નિમિત્ત થયા તેમ પરમાણુ પુજાનનો પુજ તે બંધપણું ધરીને કાર્મણવર્ગણાનો જેપ ધરીને જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, મોહનીય આઠણો નામકર્મ ગોત્રકર્મ અંતરાય એ સ્વરૂપે વિવિધ કે ૦ જાત જાતનો પુજાલ સ્વધ વિચર્યો અહીં બહિરાતમા એટલે દેવ મનુષ્યાદિરૂપી બાહ્યાત્મા બાહ્યનિમિત્ત થઈને, બ્રમરૂપી અજ્ઞાન યદ્દીને અંદી કારણ બન્યો; ત્યારે જગતમા અહકારબુદ્ધિની સંગતિ તેહિજ પુજાલસ્વધ કર્મરૂપ બનીને પરિણમ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે નિશ્ચે જીવનું અકર્તાપણું માનીને એના અનુનવમા રેહેવું તેનું માહાત્મ્ય કહે છે --

અથ શુદ્ધાનુનવ માહાત્મ્ય કથન --

સર્વેયા તેઈસા -- જે ન કરૈ નયપદ્ધ વિવાદ ધરૈ ન વિપાદ અલીક ન જાલૈ, જે ઘડવેગ તજૈ ઘટ અંતર, શીતલજાવ નિરતર રાલૈ; જે ન યુની યુન જેદ વિચારત,

आकुलता मनकी सब नाखै, ते जगमें धरि आत्मध्यान अखंभित ज्ञानसुधारस चारखै
अर्थ.—जेम मिथ्याती लोक पोतपोताना नयनो पढ़ धरीने पोतपोतामां विवाद क
रेवे तेम न करतां जे सहज आनंदमां रहेवे, ने विषाद धरता नथी, अने फूटुं बोल
ता नथी, अने डट ध्यान धरता नथी एटले उदवेगनो त्याग करेवे, अने हमेश
पोताना हृदयनेविषे शीतल जाव राखेवे, ने एवा शुद्ध आत्माना अनुभवमा मलेवे.
जेथी आत्मा गुणी ठे ने ज्ञानगुण ठे, एवो जेने जेद विचार रह्योज नथी, अने
विकल्प के० आकुलताने मनमाथी काढी नाखे, एवा जे शुद्ध अनुनवी घाय, तेज
आत्मध्यान धरीने जगतनेविषे संपूर्ण केवल ज्ञानरूप अमृत रस तेने चाखेवे. १४

हवे निश्चय नय थकी अकर्तापणानी स्थापना अने व्यवहार नयवडे कर्ताप
णानी स्थापना प्रमाण करी बतावे ठे:—अथ निश्चय व्यवहारनय प्रमाण स्थापना—

सवैया इकतीसा.— विवहार दृष्टिसों विलोकत बंध्योसो दीते, निहचे निहार
त न बांध्यो यह किनही; एक पङ्क्त बंध्यो एक पङ्क्तसों अबंध सदा, दोउ पङ्क्त अपने
अनादि धरे इनही; कोउ कहै समल विमल रूप कोउ कहै, चिदानंद तैसोई ब
खान्यो जैसो जिनही, बंध्यो मानै खुल्यो मानै डुहुनको जेद जानै, सोई ज्ञानवत
जीव तत्व पायो तिनही ॥ १५ ॥

अर्थ.—चतुर्गतिरूप संसारमां भ्रमण करवानो आत्मानो व्यवहार जोइए तो
आत्मा कर्ताज देखाय ने बंधमां पण जणाय, अने निश्चयनयवडे ज्ञाननोज क
र्ता अने ज्ञानस्वरूपी जोइये तो एज आत्मा कशामां बंधायलो नही जणाय; तेथी
एकलो व्यवहार पढ़ ग्रहीये तो आत्मा बंधमां ठे, ने एकलो निश्चयपढ़ ग्रही
ये तो आत्मा सदा अबंध जणाय, एवा बने पढ़ अनादिकालना ग्रहण कीथा ठे
कोई व्यवहारनयवालो होय ते जीवने समल कहेवे, ने कोई निश्चयनयवालो होय
ते एने विमल कहेवे. पण जेणे जेवुं पोतानी बुद्धिची चिदानंदने बखाण्यो तेवोज
चिदानंदवे. हवे जे सम्यक्दृष्टि होय तेतो आत्माने बंधायलो पण माने, अने
अबंधपण माने, पण ए मानवामां बेहुनयनो जेद जे जाणे तेज ज्ञानी केहेवाय,
अने तेणेज जीव तत्वतुं स्वरूप उलख्युं ॥ १५ ॥

हवे बेउ नयने समान राखीने समकित राखेथी समरस जावमां रहे तेनी प्र
शंसा करेवे—अथ समरसी जाव प्रशंसा कथन:—

सवैया इकतीसा.—प्रथम नियत नय दूजो विवहार नय, डुहुकों फलावत अ
नंत जेद फलै है; ज्यों ज्यों नय फलै त्यों त्यों मनके कलोल फलै, चंचल सुजाय

लोका लोकलौ ठगलै हैं; ऐसी नय कहू ताको पढ़ू तजि ज्ञानी जीव, समरसी नये एकतासों नही टलै है; महा मोह नासै शुद्ध अनुजो अन्यासै निज, बल परगा सै सुख रासि माहिं रलै है ॥ १६ ॥

अर्थ—पहेलोतो निश्चय नय ठे, अने बीजो व्यवहार नय ठे, ए बेउ नयने एक एक इय साथे फलाविये ल्यारे अनंत इयनी अपेहाने लीधे नयना अनंत जेद फले ठे हवे ए नयना अनंत जेद मननाज विचारथी फले ठे, तेथी जे म जेम नयनुं फलाव थाय तेम तेम मनना तरंग पण अनंत जेदे फलेठे, अने म नना कलोल जेटला होय तेटला चचल स्वभावमनना थई जाय, एनुं प्रमाण पट गुणी हानी वृद्धि लेखे लोका लोक प्रदेश परिमाण होय एवी जे नय कहू के० नय ने अंगीकार करी तेनो पढ़पात ल्यजिने जे ज्ञानी जीव समरसी जावमा रह्या अने सधला नयना विस्तारमा चेतनानी एकता होय तेथी टले नही ते तो समरसी जा व वाला महा मोह के० भ्रमनो नाश करीने अने शुद्ध चिदानंदना अनुभवनो अ न्यास करीने, एटले कृपकश्रेणी आरोहण करीने परमात्मानुं जे बल ठे तेनो प्र काश करीने सुख राशी जे मोह पद ठे तेनेविपे मली जायठे ॥ १६ ॥

हवे निश्चय व्यवहार बतावीने पोतपोतानुं जे सत्य स्वरूप जहण ठे ते हिज कहेंठे—अथ सम्यक् स्वरूप जहण कथन—

सवैया इकतीसा—जैसे काहु बाजीगर चौहटे बजाई ढोल, नाना रूप धरी के जगल विद्या गनी है, तैसे में अनादिको मिथ्यातके तरंगनिसों जरममे धाई बहु काइ निज मानी है, अब ज्ञान कला जागी जरमकी दृष्टि जागी, अपनी प राई सबसों छु पहिचानी है, जाके उदे होत परवान एसी जाति नई, निहचे ह मारी ज्योति सोई हम जानी है. ॥ १७ ॥

अर्थ.—जेम कोई बाजीगर चौटामां ढोल वगाडीने जात जातना रूप धरीने पोतानी जगल विद्या प्रसारें ठे, ने तेने लोको साची मानेठे, ते रीते हुं अनादी कालथी मिथ्यात तरंग के० दहेरोमा भगन बनी रह्यो तेथी जगलविद्या जो नाराने न्याये जर्ममा धायो थको धणी कायाउ पामीने पोतानी मानी लीयी हती, ते हाल मने ज्ञान कला प्राप्त थवाथी जरमनी दृष्टि दूर थई गई, ल्यारे पोतानी त था पारकी सोंज के० सामग्री ते सर्वने ओलखी लीयी, जे ज्ञान कलाना उदय थवाथी वस्तुनुं परमाण थायठे एवी रीत थई तेथी पोतानी परपरानी शुद्धि आवी, एवा निश्चयथी अमारी ज्योति जे अमारुं स्वरूप तेने अमे ओलखी लीधुं १७

हवे जे ज्ञाता होय ते सम्यक् स्वरूपने शुद्ध अनुभवनेविषे विचारि लिये ते कहे
हे -अथ शुद्धानुभव चित्तन ज्ञान विलास-
सवैया इकतीसा.-जैसे महा रतनकी ज्योतिमें लहरि उठे, जलकी तरंग जैसे लीन

होइ जलमें, तैसे शुद्ध आत्म दरवपरजाय करी, उपजे बिनसे थिर रहे निज थल
में; ऐसे अविकलपी अजलपी आनंद रूपी, अनादि अनंत गहि लीजे एक पलमे;
ताको अनुभव कीजे परम पिऊष पीजे, बंधको विलास मारि दीजे पुढगलमें॥ १७॥

अर्थ.-जेम हीरा जाल पन्ना अने रत्ननी ज्योतिमां लहरी उठे, ने ज्योतिमांज
समाई जायते वली जेम पाणीना मोजां पाणीमांज समाई जाय, तेम शुद्ध आत्म इव्य
ना जे ज्ञान प्रमुख गुणना पर्यायते ते समये समये उपजे ठे ने वणसेठे, अने इव्य
पोताना इव्य स्थानने विपेज रहेठे उपजवु ने वणसवु ए विकल्प पर्यायने आश्र
ये थाय ठे, एण इव्यमां तो थिरता रही ठे इव्यमां विकल्प नथी माटे जे अवि
कल्पक अने अजलपी के० स्थिरठे सर्वथा वचन गोचर नथी, अने आनंदरूपी ठे,
तेथी सहज समाधि मईठे, एवं कोई आत्म इव्यठे तेनुं अनादि अनंत काल सुधी एक
रूपमा ग्रहण करवुं, अने तेज इव्यनो अनुभव करवो, एटले तेने विपेज उपयो
ग राखवो, ए अनुभवमां परम पिऊष के० परम अमृतरस उपजे ठे ते पीवो. अ
ने जे आश्रव बंधनो विलास आत्मांमां ठे तेने पुजलनी सामग्रीमां नाखी देवो,
एटले पुजलरूप जूझंज ठे ॥ १७ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध अनुभव परम पदार्थ ठे, तेनी प्रशंसा करेठे:-अथ अनुभव प्रशंसा:-

.सवैया इकतीसा -दरवकी नय परजाय नय दोउ नय, श्रुत ज्ञानरूप श्रुतज्ञान
तो परोप है; शुद्ध परमात्माको अनुजौ प्रगट ताते, अनुजौ विराजमान अनुजौ
अदोष है; अनुजौ प्रवान जगवान पुरुष पुरान, ज्ञान औ विज्ञानधन महासुखपोष है;
परम पवित्र यौही अनुजौ अनंत नाम, अनुजोविना न कहो उर तोर मोष है॥ १८॥

अर्थ.-पदार्थने उलखवाने बेज नय प्रवर्तें ठे; एक इव्यार्थिक नय बडे इव्यनो
विवरो अने पर्यायार्थिक नयबडे पर्यायनो विवरो थाय ठे, ए बने नय श्रुतज्ञानरूप
ठे, अने श्रुतज्ञान जे ठे ते परोह ज्ञान ठे, अने शुद्ध परमात्मानो अनुभव जे ठे
तेतो प्रगट के० प्रत्यक्ष प्रमाणमां आवेठे, तेथी अनुभवज महा बलवान थको विरा
जमान थई रह्योठे, एथी अनुभव ते अदोष के० शुद्धठे हवे, अनुभवना नाम कहे ठे
अनुभव कहिये प्रमाण कहिये जगवान कहीये, एनेज पुराण पुरुष कहीये, एनेज ज्ञान
कहीये, एनेज विज्ञानधन कहीये, एनेज महा सुखनुं पोष कहीये, अने एनेज प

रम पवित्र कहिये, एवां अनुनवना अनंत नाम ठे. अने ए शुद्ध अनुनव शिवा य बीजे कोई स्थानके मोक्ष नहीं ॥ ३९ ॥

हवे शुद्ध अनुनवविना संसारमां जमे अने शुद्ध अनुनव प्राप्त थये मोक्ष पामे ते कहे ठे अथ अनुनव सामर्थ्य जलको दृष्टात -

सबैया इकतीसा - जैसे एक जल नाना रूप दरबानुयोग, जयो बहु जाति प हिचान्यो न परतु है, फिर काल पाई दरबानुयोग दूरि होतु, अपने सहज नीचे मारग ढरतु है, तैसे यह चेतन पदार्थ विजावतासों, गति योनि जेप नव जावर जरतु है, सम्यक सुनाइ पाइ अनुजौके पंथ धाइ, बंधकी जुगती जानि मुगति करतु है ॥ ३० ॥

अर्थ - जेम पाणी एक रूप ठे तथापि तेनेविपे नाना प्रकारनी माटी प्रमुख इव्यनो मिलाप थये पाणी पण तरेवार जातनुं थाय ठे, हवे देखवामां तो माटी प्रमुख देखाय ठे पण पाणी ओलखातो नहीं फरी कोई औपधादिकथी ते इव्य नो मिलाप दूर थयो अने पाणी तरी आबुं त्यारे पोतानुं सहज रूप लईने नी चाण तरफ ढलवा लागुं; ते रीते जे चेतन पदार्थ ठे ते विजावतासो के० पो तानी खुलं यकी चार गतीमां चोरासी लाख जीव योनिनेविपे जेप के० एक क्रोड साडासचाणुंलाखं कुलकोडीमां जांतजांतना नवकरतो जावरी के० फरी रेहे ठे, एज जीव कोई अवसर सम्यक् जाव पामीने पोताना अनुनवना मारगमां दोडीने अने बंधनना विजासने तोडीने कर्मनी मुक्ति करे ठे. ॥ ३० ॥

हवे मिथ्यादृष्टि होय ते अनुनव शिवाय कर्मनो कर्त्ता होयज ते कहे ठे. - अथ मिथ्यादृष्टि कर्तृत्व कथन -

दोहा - निशिदिन मिथ्या जाव बहु, धरै मिथ्याती जीव, ताते जावित कर मको, करता कह्यो सदीव ॥ ३१ ॥

अर्थ - रात ने दिवस पोतानी जूलनेविपे मिथ्याती जीव होय ते फलाणुं में कीयुं मे जीयुं अमहारो इत्यादिक मिथ्या जाव धारे ते माटे अशुद्ध चेतनाजेठे ते विजावित कर्मठे तेनो कर्त्ता सदीव के० निरतर कह्यो. ॥ ३१ ॥

हवे ज्ञानी अने मूढ करम करे ठे, ते एक सरखा देखाय ठे, तथापि मूढ जीवने कर्मनो कर्त्ता कह्यो ने ज्ञानी जीवने कर्मनो अकर्त्ता कह्यो तेनुं कारण कहे ठे: - अथ मूढ कर्मको कर्त्ता ज्ञाता अकर्त्ता यहु कथन -

चोपाई - करै करम सोई करतारा; जो जानै सो जाननहारा, जो कर्त्ता न हि जानै सोई, जानै सो करता नहि होई ॥ ३२ ॥

अर्थः-- जे कर्मने करे तेज कर्त्ता केवाय अने जे जाणोठे तेने तो जाणनार कहीये जे कर्त्ता ठे तेज जाणनार नथी अने जे जाणनार ठे ते कर्त्ता नथी ॥३१॥

हवे जे जाणनार ठे ते अकर्त्ता ठे ते समजावेठेः-- अथ ज्ञाता अकर्त्ता कथनः--

सोरठा.-- ज्ञान मिथ्यात न एक, नहि रागादिक ज्ञानमहि, ज्ञान करम अतिरेक, जो ज्ञाता करता नही. ॥ ३२ ॥

अर्थः--ज्ञान जाव अने मिथ्यात जाव एक केवाय नही, अने रागादिक जे राग द्वे प मोह इत्यादिक जाव ज्ञानमां होय नही, एथी ज्ञान जे ठे ते कर्मथी अतिरेक के० छुदो ठे, तेमाटे जे ज्ञाता होय ते कर्त्ता न होय ॥ ३३ ॥

हवे जे मिथ्यात्वी जीव ठे ते पुज्जइव्य रूप कर्मनो अकर्त्ताज ठे अने जाव कर्मनो कर्त्ता ठे ते कहेठेः-- अथ जीवइव्य कर्मको अकर्त्ता यहु कथनः--

उपप्यथंदः-- करम पिंम अरु राग, जाव मिलि एक होहि नहि, दोक निन्न स्वरूप, वसहि दोक न जीवमहि, करम पिंम पुज्जल बिजाव रागादि मूढ भ्रम, अलख एक पुगल अनंत किम धरहि प्रकृति सम, निज निज विलास छुत जगत महि, जया सहज परिणमहि तिम, करतार जीवजम करमको, मोह विकल जन कहहि इम ॥ ३४ ॥

अर्थ - पुज्जल इव्य रूप कर्म पिंम अने राग द्वेपादिक जाव ए बने मलीने ए क रूप थाय नही, ए बने जाव निन्न स्वरूपमां ठे, पण ए बेव जाव जीवमां रेता नथी. एनो विवरो कहेठेः--कर्मपिंम ठे तेतो पुज्जरूपी ठे अने जे रागादिक बिजाव ठे तेतो मूढ जीवनो भ्रम ठे अलख जीव ठे तेतो एकता लीधो रह्यो ठे अने पुज्जल अनंतताने छेई रह्याठे तो कर्मनुं कर्त्तापणु एवी सम प्रकृति बेव केम धारण करशे. जगतमां सर्व कोई पोतपोताना स्वजाव विलासमा युक्त थई रह्याठे, जेवो पोतानो सहज स्वजाव ठे तेवो ज परिणमी रह्यो ठे ए न्यायनी वात ठे, तेथी जड रूपी कर्मनो कर्त्ता जीव ठे, एनुं वचन जे जीव मोहथी विकल होय ठे ते कहेठे ॥३४॥

हवे सम्यक् प्रकारे करीने. सिद्धांत समजावेठे. अथ सम्यक्त प्रजाव कथनः--

उपप्यथंद - जीव मिथ्यात न करै, जाव नहि धरै नरम मल, ज्ञान ज्ञान रस रमे, होइ करमादिक पुज्जल, असंख्यात परदेश, सकति जगमें प्रगटे अति, चिद विलास गंचीर, धीर थिर रहै विमल मति; जब लगि प्रबोध घटमहि उदित, तब लग अनय न पेखियै; जिम धरमराज वरतांतपुर, जह तह नीति परेखिये ॥ ३५ ॥

अर्थ.- जीव ठे ते मिथ्यारूपी कर्म करे नही, एनो हेतु कहेठे के, भ्रम मल रू

पी जे चार ठे तेने ए जीव धारण करे नही अने ज्ञान ज्ञाननाज रसमां रमे ए टले ज्ञाता पणामां रहे अने कर्मादिक जे ज्ञानावरणादिक राग द्वेषादिक तेतो पुत्र लसामग्रीठे अने ए जीवना तो असंख्यात प्रदेशनेविषे एवी शक्ति अति प्रगट पयो जगमगी रही ठे ते कहीये बड्ये के, चिदविलास के० ज्ञान विलासनेविषे गंजीरठे धीर ने विमल मतिवत थको स्थिरता थई रह्यो ठे, एवुं प्रबोध सम्यक् ज्ञान जा सुधी घट पिममां प्रकाशमान थई रह्यो ठे त्यांसुधी अनय के० अन्याय स्वरूपने दे खीये नही, ते उपर दृष्टांत केहेठे जेम पुर नगरमां धर्मराज वर्तता थका जहां त हां नीतीज जोवामां आवे ॥ ३५ ॥

इति श्री नाटक समयसार कर्ता कर्म क्रिया द्वार तृतीय बालबोध सहित समाप्त

दोहरा - करता किरिया करमको, प्रगट बखान्यो मूल, अब बरनौ अधिकार यह, पाप पुन्य समतूल ॥ ३६ ॥

अर्थ - कर्ता क्रिया अने कर्म एउनुं मूल के० रहस्य ते प्रगट करी बखाएयुं हवे पाप अने पुन्य ए बने बराबर ठे तेनो अधिकार वर्णन करुं ठुं ॥ ३६ ॥

हवे पाप पुन्य द्वार विषे प्रथम ज्ञान चडनी कलाने नमस्कार करेठे -

अथ ज्ञानचंड कला वर्णन -

कवित्तबंद - जाके उदै होत घटअंतर, विनसे मोह महातम रोक, सुन अरु अष्टु न करमकी डुबिधा, मिटे सहज दीसे इक थोक, जाकी कला होतु सपूरन, प्रतिजासे सब लोक अलोक, सो प्रबोध शशि निरखि बनारसि, सीश नमाइ देतु पग धौक॥

अर्थ - जे प्रबोध चडना प्रकाशवाथी समान घटमा जे मोहरूप महातम के० घोर अंधकारनुं रोक जे अटकाव ते नाश पामे, अने जेम अधिकार गयाथी एक कर्म शुन अने एक कर्म अशुन एवी जे कर्मने विषे द्विविधा ठे ते मटी जाय, अने सहज जावे कर्म बंधरूप ठे एवुं एक थोक देखाय अने जेने प्रबोध चडनी सर्व संपूर्ण कला प्रगट थयेथके सर्व लोका लोकनु प्रतिजास थाय ते प्रबोधरूपी चडकला ने निरखीने बनारसीदास माथुं नमावीने पगथोकदेतुहे के० प्रणाम करेठे ॥ ३७ ॥

हवे मोहेमां शुन अशुन कर्मनी द्विविधता देखायठे ते एक रूप पयो देखाडेठे -

अथ शुनाशुन एकली करन -

सवैया इकतीसा - जैसे काहु चमाली छुगल पुत्र जने तिन्ह, एक दियो बामन कूं एक घर राख्यो है, बामन कहायो तिन्ह मय मांस त्याग कीनो, चडाल क

હાયો તિન મય માંસ ચાલ્યો હૈ, તૈસે એક વેદની કરમકે જુગલ પુત્ર, એક પાપ એક પુણ્ય નાંચ નિન્ન જાલ્યો હૈ; હુઠો માર્હિં દોરધૂપ દોઝ કર્મ બંધરૂપ, યાતે જ્ઞાન વંતને ન કોઝ અનિલાલ્યો હૈ. ॥ ૩૫ ॥

અર્થ-- જેમ કોઈ ચમાલની સ્ત્રી જુગલ પુત્ર કે જે પુત્ર જાણે ને પઠી એક ઠોકરો બ્રાહ્મણને આપે, ને એક ઠોકરો પોતાના ઘરમાં રાખે, હવે જે ઠોકરો બ્રાહ્મણના ઘરમાં ઝઠરે તે બ્રાહ્મણ કેહેવાય, ને તે મય માંસનો ત્યાગ કરે, જે ચમાલના ઘરમાં રહે તે ચમાલ કેહેવાય, ને તે મય માંસ પણ ચાલે, તે રીતે એક વેદનીય કર્મનાં જે પુત્ર છે, એક પાપ ને બીજો પુણ્ય, એવાં જુદા જુદા નામ કહ્યાં છે, પણ બંનેનો સ્વજાવ એક છે એટલે વેડને વિષે દોરધૂપ કે જે વેદવાની સત્તા છે. એટલે સ્વેદસંતાપ છે વલી પાપને પુણ્ય એ વેડ કર્મ બંધરૂપ છે, એટલા વાસતે જ્ઞાનીજને એ વેડમાંથી કોઈનો પણ અનિલાપ કીધો નથી. ॥ ૩૫ ॥

હવે પાપ તથા પુણ્ય એ વેડને સમાન કહ્યા તેઉપર શિષ્ય પ્રશ્ન પૂછે છે --

અથ શિષ્ય પ્રશ્ન--

ચોપાઈ -- કોઠ શિષ્ય કહે ગુરુ પાંદી; પાપ પુણ્ય ઢોઠ સમ નાંદી; કારન રસ સુજાવ ફલ ન્યારે, એક અનિષ્ટ લગે ઇક પ્યારે. ॥ ૩૬ ॥

અર્થ -- કોઈ શિષ્ય ગુરુની પાસે આવી કહે કે, સ્વામી પાપ ને પુણ્ય એ બંને સમાન કહ્યા પણ તે સમાન ડેખાતા નથી કેમકે, એ બેના કારણ રસ સ્વજાવ તથા ફલ તે તો જુદાં જુદાં છે વલી એમાંથી એક પ્રિય લાગે છે ને એક અપ્રિય લાગે છે. ॥ ૩૬ ॥

હવે શિષ્ય એ વેડના કારણ પ્રમુખ જુદા જુદા કહે છે. -- અથ શિષ્ય કથન -- સવૈયા ઇરૂતીતા. -- સંકિલેસ પરિનામનિસો પાપ વંધ હોઈ, વિશુદ્ધસો, પુન્ય વધુ હેતુ જેદ માનિયે, પાપકે ઝડે અસાતા તાકો હૈ કટુક સ્વાદ, પુન્ય ઝડે સાતા મિષ્ટ રસ જેદ જાનિયે, પાપ સંકિલેસ રૂપ પુન્યહિ વિશુદ્ધ રૂપ, હુઠુંકો સુજાવ નિન્ન જેદ યો બઘાનિયે; પાપસો કુગતિ હોય પુન્યસો સુગતિ, હોય, એસો ફલ જેદ પરતજ પરવાનિયે. ॥ ૪૦ ॥

અર્થ -- તીવ્ર કપાયમય જે પરિણામ છે તેનું નામ સંક્લેશ પરિણામ, તેણે કરી ને પાપનું વંધ થાય છે, અને કપાયનું જે મદપણું તેને વિશુદ્ધ કહિયે, તેવને પુન્ય નો વંધ થાય, એવા હેતુ એટલે કારણ જેદ માનિયે ઈચ્છે. અને પાપના ઝડયથી અશાતા થાય છે, તેનો સ્વાદતો કટુક હોય છે. ને પુન્યના ઝડયવડે શાતા ઝપજે છે તેનો મિષ્ટ સ્વાદ હોય છે. એટલે પાપ, ને પુન્ય એ વેડને વિષે રસજેદ થયો, વલી

पापकर्म क्लेश रूप ठे, तीव्र कषायरूप ठे; अने पुण्य कर्म विमुक्त रूप ठे मंद कषाय रूप ठे, ए बंधने कर्मनो जित्त जित्त स्वभाव थयो, ते एज उपरणी ए बंधने कर्मनो चेद ब्रह्माण्ये ठइये, अने पापणी कुगति के० नर्क गती तीर्थच गती थाय ठे, अने पुण्यवने मनुष्यगति देवगति एवी सुगति थाय ठे, ए रीते पाप पुण्यरूप कर्म नेविपे फलनो चेद प्रत्यक्ष प्रमाणणी ठे ॥ ४० ॥

हवे शिष्यना प्रश्ननो गुरु उत्तर करे ठे - अथ गुरु उत्तर वचन थया -

सर्वथा इकतीसा - पाप बंध पुन्य बंध डूहमे सुगति नाहि, कटुक मधुर स्वाद पुगलको पेखिये, सकलैस विमुक्ति सहज दोउ कर्म चालि, कुगति सुगति जग जालमे विजेखिये, कारनादि चेद तोहि सूजत मिथ्यातमांहि, ऐसो दैत जाव ज्ञान दृष्टिमे न लेखिये, दोउ महा अधकूप दोउ कर्म बंध रूप, डूह को विनास मोप मार्गमें देखिये ॥ ४१ ॥

अर्थ - पापनो पण बंध थाय ने पुण्यनो पण बंध थायठे ने ज्या बंध होय त्यां मुक्ति न होय, एटले बेवथी मुक्ति नही ते माटे बेव समान ठे, अने जे कटुक रसमा पाप ठे ने मधुर रसमा पुण्य ठे ए बेव रस पुदगलना ठे तेथी पापने पुण्य समानज ठे वली जे सक्लेश स्वभावने लीधे पाप ठे, ने विमुक्त स्वभावथी पुण्य ठे; पण ए बेव स्वभाव जे ठे ते कर्मनीचाल ठे अने कुगति तथा सुगति ते पाप पुण्यना फल ठे, ते चेदवडे जगत जालनी विशेष ता ठे, तेथी पाप पुण्य समानज ठे अरे शिष्य तने जे पाप पुण्यना कारणादि चेद तेणे करीने पाप पुण्यनो दैत जाव के० द्विविध जाव सूजे ठे, ते तो मिथ्यामतिमा सूजे ठे, पण ज्ञान दृष्टि करी जो तां तो ए दैतजाव देखाशे नही ए बेनेविपे आत्मानु अवलोकन नथी, तेथी ए बेव महा अधकूप ठे, अने ए बेव कर्म ठे, ते बधरूप ठे अने मोहमार्गने विपे ए बेवको विनाश देखीये ठे, तेथीए बेव समान ठे ॥ ४१ ॥

हवे मोह मार्गनेविपे बेवनो विनाश बतावे ठे - अथ मोह पद्धति कथन -

सर्वथा इकतीसा -- सील तप संजम विरति दान पूजादिक, अथवा असजम कषाय विपे जोग हे, कोउ शुनरूप कोउ अशुन सरूप मूल, वस्तुके- विचारत दुविध कर्म रोग है, ऐसी बंध पद्धति बखानी बीतराग देव, आत्म धरममे करम त्याग जोग हे, जौजल तरैया राग दोषको हरैया महा मोपको करैया एक शुद्ध उपयोग हे ॥ ४२ ॥

अर्थ - ब्रह्मचर्य तप, पचेडिय नियम, सवर दान पूजाप्रमुख क्रिया, ए पुण्य बंध

ना कारण कर्म ठे. अथवा, पापना कारण असंयम कषाय अने विषय नो गे. ए बेउमां कोई शुनरूप कार्य ठे, अने कोई अशुनरूप कार्य ठे, पण वस्तुनं मूल विचारतां तो बेउए कर्म रोग ठे. एटले बेउ प्रकारनो कर्म रोग ठे; एवी बंधनी पद्वि के० एक मंडी ते वीतराग देवे वखाणी; पण आत्मिक धर्ममां एटले आत्मानो स्वभाव जोतां कर्म क्रिया त्यागवा योग्य ठे, एवा पापपुण्यने हेय कहेनार, अने जवजल ने तरनार, राग द्वेषने हरनार तथा महा मोक्षनो करनार एक शुद्ध उपयोग उपदेश ठे. ॥ ४३ ॥

हवे अर्धा सवैयामां शिष्य प्रश्न करेठे, ने अर्धा सवैयामां गुरु तेनो उत्तर वालेठे.—अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन. -

सवैया इकतीसा:—शिष्य कहै स्वामी तुम करनी शुन अशुन, कीनी है निषिद्ध मेरे ससो मनमांहि है, मोपके सधैया ज्ञाता देसविरती मुनीस, तिन्हकी अवस्था तो निरावलंब नांहि है, कहै गुरु करमको न्यास अनुजो अन्यास ऐसो अवलंब उन्हको उनमांहि है; निरुपाधि आत्म समाधि सोइ शिवरूप, और दौर धूप पुदगल परठांहि है. ॥ ४३ ॥

अर्थ:—शिष्य पूछेठे हे स्वामी, तमे तो मोक्ष मार्गमां शुनने अशुन करणी बेउ नो निषेध कीधो, तेनो मारा मनमां संदेह पड़ेठे; केमके मोक्षमार्गना साधक ज्ञाता देश विरती पंचम गुण स्थान वर्त्ति यथा अने मुनीश के० पट्ट सप्तम गुणस्थान वर्त्ति सर्व विरती यथा, तेमनी अवस्था तो निरावलंबनथी एटलेपोतपोतानी शुद्ध क्रियाना आलंब ने लेईने देश विरती सर्व विरती केवायठे, ल्यारे करणी निषिद्ध केम थई? हवे गुरु कहेठे.—जेवो अक्षरनो न्यास मांमथो तेवो श्रुत ज्ञाननुं आलंब न होय तेम शुन कर्मनो न्यास तेतो जोवामा ठे पण ते अनुभवनोज अन्यासठे ते अनुभव अन्यासरूप आलंबन ते तो ज्ञातानुं ज्ञाता पासेज ठे, अने तेमां निरुपाधि के० रागद्वेष कषाय इह्मादिकविना आत्मानो जे समाधीठे, एटले जे पर रूपने विषे निरूपयोगीपणो रहैवु तेज शिवरूप, के० मोक्षरूपठे अने जे दौरधूप के० खेद संतापजेठे ते तो पुजलनी परिठांही के० ठांयाठे ॥ ४३ ॥

हवे एज शुन क्रियाविषे बंध अने एज शुन क्रियाविषे मोक्ष ए बेउ स्वरूप कही बतावेठे.—अथ बंध मोक्ष स्वरूप कथन.—

सवैया तेईसा.—मोक्षस्वरूप सदा चिनमूरति बंधमई करतूति कही है, जावतकाल वसे जइ चेतन, तावत सो रसरीति गही है, आत्मको अनुजो जबलौ तबलो शिव

रूप दसा निवन्ही है, अध जयो करनी जब गनत, बंधविथा तब फेलि रही है ४४
 अर्थ - चिन्मूर्ति के० चिदानन्द ठे ते तो सदा मोक्ष स्वरूप ठे, अने करतूती के०
 क्रिया तेतो सदा बंधमय ठे. यावत् काल के० जेटला काल सुधी चेतन जहां वसे
 तावत्काल के० तेटला काल सुधी तेज रसरती ग्रहण कीयी ठे, एटले तेज रसमा
 रहे ठे, एटले ज्यासुधी आत्मानो अनुभव रहे त्यां सुरी गुन क्रिया करता ठा शिवपद
 दशा निवन्ही एटले मोक्ष स्वरूपमा रहे, अप्रमत्तता केहेवाय, अने पोतानुं स्वरूप जुलीने
 अध जयो यको ज्यारे करणीनोज रस उरावे ल्यारे तो बंधनाज कष्ट रोग फेलावे ठे ॥ ४४

हवे मोक्षप्राप्तिनुं कारण कहे ठे - अथ मोक्ष मार्ग निरूपण -

सोरठा - अतर दृष्टि जखाउ, अरु सरूपको आचरण, ए परमा तमजाउ,
 शिवकारन एई सदा ॥ ४५ ॥

अर्थ - बाह्य दृष्टि ठांमीने अतर दृष्टि आपीने अलङ्कनो जापकरवो, अने तेना
 स्वरूपनुं आचरण करवु, एटले ज्ञान दर्शन चारित्रने आचरिये, तेथकी परमात्मा
 जावसि द्याय, सदाकालनेविषे एज मोक्षनु कारण ठे ॥ ४५ ॥

हवे बाह्य दृष्टिवडे बंध पडति थाय ते कहे ठे - अथ बंध मार्ग निरूपण -

सोरठा - करम गुजागुन दोश, पुजल पिम विजाव मल, इन्तो सुगति न हो
 ६, नाही केवल पाइए ॥ ४६ ॥

अर्थ - गुनकर्म ते पुन्य ने अगुन कर्म ते पाप ए बेउ कर्म ठे पुजलना पिम ठे,
 अने विजाव जे राग द्वेषादिक मलरूप ठे ए बेउनेविषे दृष्टि रहेवायी मुक्ति थाय
 नही, अने केवलज्ञाननुं पद पामीये नही ॥ ४६ ॥

ए वात उपर शिष्य प्रश्न करे ठे ने तेनो उत्तर गुरु दिये ठे -

अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन -

सवैया इकतीसा - कोउ शिष्य कहै स्वामी अगुन किया अगुद, गुन किया
 गुद तुम ऐसी क्यों न बरनी ? गुरु कहै जबलो क्रियाको परिणाम रहे, तबलो चप
 ल उपयोग योग धरनी, थिरता न आवै तोलो गुद अनुनो न होइ, याते दोऊ
 क्रिया मोप पथकी कतरनी, बंधकी करैया दोऊ डूहूमे न जजी कोऊ, बाधक
 विचारमें निषिद्ध कीनी करनी ॥ ४७ ॥

अर्थ - कोई शिष्य पूछे ठे के हे स्वामी, तमे एवु वर्णन केम करता नथी के अगु
 न किया जे हिंसादिक ते अगुद ठे अने गुन किया जे दया दानादिक ते गुद ठे
 ल्यारे गुरु उत्तर आपेठे के अहो शिष्य, ज्यासुधी क्रियाना परिणाम रहे ठे त्या

सुधी उपयोगनी धरनी के० क्षेत्री एटले उपयोगवत आत्मा चंचल रहे ठे. ज्यासु धी क्रियामां उपयोग रहे त्यांसुधी आत्मानी स्थिरता थाय नही, अने आत्मानो शुद्ध अनुभव होय नही, ए उपरधी ए पुण्य पापनी बेव क्रिया ठे ते मोक्षमार्ग नी कतरणी समान ठे. बंधनी करनारठे एधी बेव क्रियामां एक पण नली नधी ज्यां मुक्तिमार्गनो बाधक विचारे त्यां बेव क्रिया निषिद्ध कीधी ठे ॥ ४३ ॥

हवे मात्र ज्ञान मोक्षनो मार्ग ठे ते कहे ठे - अथ ज्ञान मोक्ष मार्ग यह कथन:-

सर्वथा इकतीसा - मुक्तिके साधकको बाधक करम सब, आत्मा अनादिको करममाहि लुक्को है, एते परि कहै जो कि पाप बुरो पुण्य नलो, सोइ महा मूढ मोठमारगतो चुक्को है, सम्यक् सुजाउ लिये हियेमें प्रगटयो ज्ञान, उरध उमगि चलो काहूपे न रुक्कोहै, आरसीसो उज्ज्वल बनारसी कहत आपु, कारन सरूप व्हैके कारजको लुक्को है ॥ ४४ ॥

अर्थ- जे आत्मा मुक्तिको साधक ठे, तेने सर्व कर्म बाधक ठे, एधीज अनादि कालनो आत्मा कर्ममां लुक्को एटले दबाई रह्यो ठे; एम ठतां पण जो कोई एवुं कहे के, पाप कर्म नवारुं ठे, ने पुण्य कर्म सारुं ठे, तेने महा मूढ जाणवो; ने ते मोक्ष मार्गधी चुक्को ठे, एम जाणवुं एवामां कोईने नवल परिपाक थकी सम्यक् स्वजाव नी प्राप्ति थई तेवारे हीयामां ज्ञान प्रगटयुं तो ते उर्ध्व दशा तरफ उमगे करीने चाल्यो, पण कोई कर्मधी रोकियो रह्यो नही. ते आरीतानी पठे उज्ज्वल धईने निज ज्ञानोपयोगी पणे कारण सरूपी धईने पोताना मुक्तिरूप कार्यने पोतेज दुके ठे एवुं बनारसी दास कहे ठे ॥ ४४ ॥

हवे ज्ञाननो तथा कर्मनो विवरो बतावेठे -- अथ ज्ञान तथा कर्म विवरन -

सर्वथा इकतीसा -- जोलों अष्ट कर्मको विनास नाही सरवथा, तोलों अंत रातमामें धारा दोई वरनी, एक ज्ञानधारा एक गुंजागुन कर्मधारा, डहूकी प्र कृति न्यारी न्यारी न्यारी धरनी, ग्यान धारा मोठरूप मोठकी करन हार, दोपकी हरन हार जो समुद्र तरनी, इतनो विशेष छु करमधारा बंधरूप, पराधीन सकति विविध बंध करनी ॥ ४५ ॥

- अर्थ - ज्या सुधी आठ कर्मनो सर्वथा विनाश थतो नधी एटलासुधी मुक्ति न होय त्यांसुधी अंतरात्मा थकी बे धारा बहेठे, तैमां एक ज्ञाननी धाराने बीजी गुंजागुन कर्मनी धारा ए बनेनी प्रकृती जुदी जुदी ठे; अने धरनी के० क्षेत्र ते पण छुडं छुडं ठे एमां एटलुं विशेष ठे के जे कर्मधारा ठे ते बंधरूप ठे; अने ज

हपणाने लीधे एनी शक्ति पराधीनरूपडे अने प्रकृतिबंध स्थितिबंध तथा रसबंध एवा जात जातना बंधनी करनारीडे अने ज्ञानधारा मोक्षस्वरूप ठे मोक्षनी करनारी ठे ने दोष मात्रनी हरनारी ठे अने नवसमुद्ध तरवाने तरनी के० नाव समान ठे ॥४९॥

हवे मोक्ष कर्ता जे ज्ञान क्रिया एवो जे स्याद्वाद तेनी प्रशंसा करेडे -

अथ स्याद्वाद प्रशंसा -

सवैया इकतीसा - समुजैन ज्ञान कहै करम कियेसो मोक्ष, ऐसे जीव विकल मिथ्यातकी गहजमे, ज्ञान पठ गहै कहै आत्मा अबंध सदा, वरते सुठंड तेउ बूडे है चहजमे, जथाजोग करम करे पै समतान धरै, रहै सावधान ज्ञान ध्यानकी टहलमे, तेई नवसागरके उपर व्है तरै जीव, जिन्हको निवास स्याद्वादके महजमे ॥५०॥

अर्थ - क्रियावादी कहेडे के, “न ज्ञान श्रेय” एनो अर्थ एठे के ज्ञान नजु नथी जेमा संशय उपजे ठे अने संशय थया थकी जीव अहीनो नही ने तहीनो पण न ही एवो थाय ठे माटे क्रिया कर्म करवाथीज मोक्षडे एम विकल थयलो जीव मिथ्यातनी गहजमा कहेडे हवे जे ज्ञानवादी सात्त्वमती ठे ते ज्ञाननोज पक्ष ग्रहीने रहेडे ने एउ कहेडे के बंधने मोक्ष प्रकृतिने विपेज ठे पण आत्मा तो सदा अबंध पणे वचै ठे, एवी श्रद्धावडे स्वठंड के० पोतानी मरजीमा आवे तेम चाहेडे तेउ चहज के० कर्मममा बूडेला ठे अने जे स्याद्वादी ठे ते कोईनो विरोधी नथी, तेथी यथायोग्य एटले गुण ठाणा माफक कर्म क्रिया करेडे, पण कर्मने उदय दशामा राखे ठे अने ममताने धरता नथी, ज्ञान ध्याननी सेवामा सावधान रहेडे, एवा स्याद्वादी जीव उपर थइ रह्या थका नवसागर तरेडे, जेनो निवास स्याद्वाद रूपमेहेजमा ठे ५०

हवे मूढनी तथा विचक्षणनी क्रियानुवर्णनकरेडे - अथ मूढविचक्षण क्रिया वर्णन -

सवैया इकतीसा - जैसे मतवारो कोउ कहै और करै और तैसे मूढ प्राणी विपरीतता धरतु है, अगुन करम धंध कारन बखानै मानै, मुगतिके हेतु गुन रीति आचरतु है, अंतर सुदृष्टि नई मूढता बिसरि गई, ज्ञानको उद्योत भ्रम तिमिर हरतु है, करन सों निन्न रहै आत्म सरूप गहै, अनुजौ आरनि रस कांतुक करतु है ॥ ५१ ॥

अर्थ - जेम कोई मतवारो पुरुष कहे कइ अने करे कइ तेम मूढ प्राणी उलटोज नाव धारे ठे, एटले अगुन कर्मने बंधनुं कारण समजे अने मुक्तिनो हेतु गुनरीत के० गुन क्रियाने आचरेडे हवे ज्ञानीने अंतर सुदृष्टि थई तेथी मूढता मटी गई ने ज्ञाननो उद्योत थयो तेणे करीने भ्रमरूप तिमिरनो नाश थयो, त्यारे मुक्तिनुं

કારણ જે શુન ક્રિયાએ તેથી તે જ્ઞાની જિન્ન રહે, મમતાન ધરે, અને આત્માનુંજ સ્વરૂપ ગ્રહી અત્માના અનુનવના આરંભના રસનું કોતુક કરે છે ॥ ૫૧ ॥

इति श्री नाटक समयसारको पुन्य पाप एकत्री कथन चतुर्थ द्वार संपूर्ण

દોહરા—પુન્ય પાપકી એકતા, બરની અગમ અનૂપ, અબ આશ્રવ અધિકાર કબુ, કદ્દો અધ્યાતમ રૂપ. ॥ ૫૨ ॥

अर्थ—पाप पुण्यनी एकता तो अगम ठे અને अनुपम ठे તેનું वर्णन कीधुं, हवे कइंकर आश्रवनो अधिकारठे ते कहुंहुं અને અધ્યાત્મનુ સ્વરૂપ કહુનું ॥ ૫૨ ॥

આશ્રવ સુનટનોનાશકરનારજ્ઞાનસુનટનેનમસ્કારકરેઢે—અથજ્ઞાન બલ વર્ણન.—
સર્વેયા ઇક્તીસા—જે જે જગવાસી જીવ યાવર જંગમ રૂપ, તે તે નિજ વસ કરી રાખે બલ તોરિકે; મહા અનિમાની એસો આશ્રવ અગાધ જોધો રોપિ રનથંન ઠાઠો નયો મૂઠ મોરિકે; આયો તિહિ ધાનક અચાનક પરમધામ, જ્ઞાન નામ સુનટ સવાયો બલ ફોરિકે, આશ્રવ પઠાર્યો રનથંન તોરિ માર્યો તાહિ, નિરખી બનારસી નમત કર જોરિકે ॥ ૫૩ ॥

अर्थ—जैसे जे यावर जंगमरूप जगतवासी जीव ठे, तेना सहजबल ने तोडीने ते ते जीवोने आश्रव जोधाए पोताने वस करी राख्याठे एवुं महा अनिमानी जगतमां आश्रवरूपी अगाध जोधा रहेठे, ते रणथंन रोपीने मूठमरोडीने ठाठो थयो ठे ते एम कहेठे के, जंगतमां मने जीते एवो कोइ नथी ते स्थले अचानक परम धाम के० अती तेजस्वी ज्ञान नामनो सुनट उपला आश्रव जोधानो प्रतिपद्ही ते सवायोबल फोरवीने लडवा ने आब्यो तेरो आश्रव सुनटने पठाडयो અને તે નો રણથંન તોડી નાખ્યો એવા જ્ઞાન સુનટને નિરખીને બનારસી દાસ હાથ જોડી નમસ્કાર કરેઢે ॥ ૫૩ ॥

हवे इव्यरूपी आश्रव अने नावरूपी आश्रवना लक्षण कहेठे—अने सम्यक् ज्ञाननुं लक्षण पण कहेठे—अथ द्विविध आश्रव लभन तथा ज्ञान लभन वर्णन—
सर्वेया तेइसां—द्विते आश्रव सो कहिये जहिं पुज्ज जीव प्रदेस गरामे, ना वित आश्रव सो कहिए जहिं राग विरोध विमोह विकासै; सम्यक्पदति सो कहिये जहिं द्विते नावित आश्रव नासै; ज्ञानकला प्रगट—तिहि धानक, अंतर बाहरि और न नासै ॥ ५४ ॥

अर्थ—जाहां पुज्ज इव्य ठे ते जीवना सर्व प्रदेशने आसेठे के० गली जायठे, ते

इवित आश्रव जाणीये अने जांहां इवित आश्रवना प्रसंग थकी आत्मानेविषे रा गद्वेप विमोहनो विकाश थाय त्या जावित आश्रव कहीये, अने ज्यां आत्मानेविषे सम्यक् पद्धति के० सम्यक् स्वरूप कहिये ताहां तेने इवित आश्रव अने जावित आश्रवना नाश थाय, एटले सम्यक् पद्धतिनेविषे ज्ञान कला प्रगटे तेथी अंतरजा वाश्रवमां बाहिर इव्याश्रवमां बीजूं नासे नही, सम्यक्ज्ञ दीगमां आवे ॥ ५४ ॥

हवे सम्यक् स्वरूपनो धणी जे ज्ञाता तेनुं लक्षण कहेवे अथ ज्ञाता लक्षण चोपाई ठंद.--जो दरवाश्रवरूप न होई, जह जावाश्रव जाव न कोई, जाकी दशा ज्ञानमय लहिये, सो ज्ञातार निराश्रव कहिये ॥ ५५ ॥

अर्थ:-जे इव्याश्रवना स्वरूपमां होय नही, अने जांहां जावाश्रवतुं पण जाव कोई नथी, अने जेनी दशा ज्ञानमय होय, तेज जीव ज्ञानी अने आश्रवरहित कहिये हवे ज्ञातानी समर्थाईथी निराश्रवपणुं देखावे ठे.--अथ ज्ञाताकोसमर्थपणोवर्णन:-

सर्वया इकतीसा -जेते मन गोचर प्रगट बुद्धि पूरवक, तिन परिणामनकी ममता हरतु है, मनसा अगोचर अबुद्धि पूरवक जाव, तिन्हिके विनासवेको उद्यम धरतु है, याहि जाति परपरिनतिको पतन करे, मोखको जतन करै नौजल तरतु है, ऐ स. ज्ञानवत ते निराश्रव कहावे सदा, जिन्हको सुजस सु विचक्षण करतु है ॥ ५६ ॥

अर्थ -जेटला परिणाम प्रगट मनगोचर ठे, एटला जिन परिणामने मनमां सजारेवे जाणे ठे, अने बुद्धिपूर्वक के० पोतानी अह बुद्धिवडे जे अशुद्ध परिणाम उपजेवे, ते परिणामनी ममता ठांवे ठे, अने जे जाव मनथी अगोचर के० जेनु स्वरूप मनवडे देखाय नही, अने अबुद्धि पूर्वक के० जेने बुद्धिनो प्रचार लागे न ही, एवा अनागत कालना जे अशुद्ध परिणाम, तेनो विनाश करवाने उद्यम करे ठे, ए रीते परपरिनतिके० पर वस्तुनो जे परिणाम जे अतीत कालमां थयो ठे वर्तमान कालमा ठे, अनागत कालमा थरो, तेनुं पतन करे. अने मोह के० तेथी बुटबु तेनुं जतन करे ते जवसांगेरथी तरे, एवा जे ज्ञानवान प्राणी ठे तेतो सदा निराश्रव केवाय जेनी सुजज्ञ ने स्तुती ते पदित पुरुषो गायवे ॥ ५६ ॥

ज्ञानीने निराश्रव कहा तेउपर शिष्य प्रश्न करेवे:-अथ शिष्यः प्रश्न कथन.- सर्वया इकतीसा -ज्यो जगमे विचरै मतिमद सुठंद सदा वरतै बुध तैसे, चंचलचित्त असजत बैन सरीर सनेह जथावत जैसे, जोग संजोग परिग्रह सग्रह मोह विजास करै जेहां ऐसे, प्रवृत्त शिष्य आचारजसो यह, सम्यक्वत निराश्रव कैसे १ ५७

अर्थ — जेम मतिमंद के० अज्ञानी जन जगतमां स्वहृद के० मरजी मुजब वक्तें, तेम पंक्ति पण सदा तेवीरीते वक्तें, ते आवीरीते चचल चित्तवाला रहे, असंजत वेन के० विचारविना वचन बोले, अने शरीर स्नेहने प्रवर्त्तावे, अने अज्ञानीनी माफक जोगसंयोग राखे, परिग्रहनों संग्रह करे, अने ज्ञान अवस्थामां मोहविलास एवज करे, ए रीते अज्ञानीनी अने ज्ञानीनी एक सरखी रीति जोईने शिष्य आचार्यने पूछेके के, एने सम्यक्वत निराश्रव केम कहिये ? ॥ ५४ ॥

हवे ए प्रश्नतुं उत्तर गुरु आपेछे — अथ गुरु उत्तर कथन —

सवैया इकतीसा — पूरव अवस्था जे करमबंध कीने अब, तेई उदै आई नाना जाति रस देत है, केई गुन शाताकेई अगुन अशातारूप, डहुसो न राग न विरोध सम चेत है, यथायोग किया करै फलकी न इहा धरै, जीवन मुगतिको बिरुद गहिलेत है, यातें ज्ञानवतको न आश्रव कहत कोउ, मुदतासो न्यारे नये मुदता समेत है. ५५

अर्थ — पूर्वकालमां अज्ञानअवस्थानेविषे जे जे कर्मबंध कीधेलां होय तेज कर्मो वर्त्तमानकालमां उदय आवीने नाना प्रकारनो रस आपेछे तेमा केटला एक गुनकर्म ते शातारूप छे, अने केटला एक अगुन कर्म अशातारूप छे; एवा वेव जातना कर्मनेविषेज्ञानीने राग अने विरोध नथी, एथी ज्ञानी समचित्त छे. अने यथायोग्य के० उदयमाफक किया करे, पण फलनी इहा राखे नही. ने जीवता ज मुक्त थयाछे, तेथी जीवन्मुक्तिको बिरुद धारेछे, ए रीते ज्ञानवत मनुष्यने कोई आश्रव केहेतु नथी ते मूढताथी न्यारो थयो अने मुदता समेत छे ॥ ५५ ॥

हवे राग द्वेष मोह अने ज्ञानना लक्षण कहेछे — अथ राग द्वेष मोहज्ञान लक्षण —

दोहरा — जो हितनाव सु राग है, अनहितनाव विरोध, भ्रामकनाव विमोह है, निर्मलनाव सु बोध ॥ ५६ ॥

अर्थ — जे हितनाव छे ते राग छे, अने अनहितनाव ते विरोध छे, अने भ्रामकनाव छे तेने विमोह कहिये, अने निर्मलनाव ते बोध एटले ज्ञान कहिये ॥ ५६ ॥

हवे राग द्वेषतुं स्वरूप कहेछे — अथ राग द्वेष कथन —

दोहरा — राग विरोध विमोह मल, ई आश्रव मूल, ई कर्म बढाईके, करै धरमकी जूल ॥ ५७ ॥

अर्थ — राग द्वेष ने विमोह जे छे ते आत्माने मल छे, अने एज दोष आश्रवना मूल छे. अने एज रागद्वेष अने मोह छे ते करमने वधारिने धरमने छुलावी दिएछे ५७

हवे ज्ञाताने निराश्रव कहेछे. — अथ ज्ञातानिराश्रव कथन. —

दोहा -- जहा न रागादिक दसा, सो सम्यक परिनाम; याते सम्यकवतको, क
ह्यो निराश्रव नाम ॥ ६१ ॥

अर्थ -- जहा राग ढेप मोहनी दशा न मले तेने सम्यक परिणाम कहिये, ए
उपरथी सम्यकवत पुरुषने निराश्रवी नाम आप्युं ॥ ६१ ॥

हवे ज्ञाता जे ठे ते निराश्रवपणामा विलास करेठे -- अथ ज्ञाता कथन --
सवेया इकतीसा -- जे कोई निकट नव्य रासी जगवासी जीव, मिथ्या मतजेद
ज्ञान नाव परिनये है, जिन्हकी सुदिष्टिमें न राग दोष मोह कहूं, विमल विलो
कनिमे तीनों जीति लये है, तजि परमाद घट सोधि जे निरोधि जोग, छु-छ उपयोग
गकी दशामे मिलिगये है, तेई बंध प-इति विमारि पर सग मारि आपुमे मगन
वहैके आपरूप जये है ॥ ६२ ॥

अर्थ -- जे कोई नव्य रासीमां जगतवासी जीव ठे, ते नव्यत्व परिपाकने लीधे
निकट के पास से थया; ने मिथ्यामतिने जेदीने पोतातुं स्वरूप जे ज्ञान नाव ते
नेविपे परिणामी रहेठे, जेनी ज्ञानरूपी दृष्टिमा राग ढेपने मोह कई पामिये न
ही, अने निर्मल निज स्वभावनी विलोकतामा राग ढेप ने मोह ए त्रणेने जीती ली
धाठे, अने पांचे प्रमाद तजी पोताना शरीरने साथीने मन वचन अने कायाने
शैलेशीकरणमां निरोध करीने छु-छ उपयोग दशा जे केवल दशा तेनेविपे मली
गया तेवा ज्ञानी बंधनो मार्ग विमारी अने परवस्तुनो सग ठोडीने आत्मानेविपे
मगन कई आपरूपे थया ॥ ६२ ॥

शिष्य पूछेठे के, एम ज्ञातानेविपे निराश्रवपणुं यशे तो आपुप्यपर्यंत ज्ञाता निरा
श्रवी यशे गुरु उत्तर आपेठे के, ज्ञातापणु तो उपशमनावने क्योपशम नाव
वडे चंचल ठे ते कहेठे -- अथ उपशमी क्योपशमी व्यवस्था कथन. -

सवेया इकतीसा -- जेते जीव पफित खयोपशमी उपशमी, तिन्हकी अवस्था
ज्यो लुहारकी समासी है, ठिन आगमाहि ठिन पानिमाहि तैसे एंव, ठिनमे मि
थ्यात ठिनु ज्ञान कला नासी है, जोलों ज्ञान रहै तोलों सिधिल चरन मोह
जैसे कीलेनगकी सगति गति नासी है, आवत मिथ्यात तब नानारूप बंध करै
जो उकीले नागकी प्रकृति परगासी है ॥ ६३ ॥

अर्थ -- मिथ्यात्वनी गातजेद कीया पठा जे मिथ्यात्वनो अश उदय आवेठे ते
जेनो खपीजाय अने मिथ्यातपुज उपशम्यो रहे ते जीव क्योपशमी कहिये
अने जेने अतर मुहूर्तलगी उपशम्योज रहे तेने उपशमी कहाये एवा बेव नाव

તે-જે જીવ પંક્તિ છે તેની અવસ્થા તે જુદારની સાણસી સમાન છે, જેમ સાણસી ઘડીમાં લોહને ગ્રહણ કરી આગમાં હોય છે, ને ઘડીમાં તેહજ સાણસી લોહનને ઘડીમાં લોહને ગ્રહણ કરી આગમાં હોય છે; તેમ એ કૃપ્યોપશમી અને ઉપશમી જીવ કૃણ એકમાં મિથ્યાત્વ નાવમાં આવે ને કૃણનેવિષે જ્ઞાનકલાના પ્રકાશમાં રહે છે એવી અવસ્થાનેવિષે જાંઠાંસુધી જ્ઞાનકલા રહે છે તાસુધી ચારિત્ર મોહનીની પચીસ પ્રકૃતિ શિથિલ કે ૦ ઢીલી થઈ રહે છે; જેમ મંત્રની જડીએ કરીને સર્પની શક્તિ ગતિ શિથિલ થઈ જાય છે. તેમ એ પણ જાણવું, હવે એ જીવને ફરી મિથ્યાત્વ ઉદય આવે છે ત્યારે તો નાના પ્રકારના કર્મબંધ કરે છે, જેમ નાગની ઝકીલની કરવાથી નાગની પોતાની પ્રકૃતિ ફરીથી પ્રગટે તે રીતે જાણવું ॥ ૬૩ ॥

હવે જ્ઞાનના શુદ્ધપણની પ્રશંસા કહે છે. -અથ શુદ્ધનય પ્રશંસા:-

ટોહા.-યહ નિચોર થા ગ્રંથકો, કહે પરમ રસ પોપ, તજે શુદ્ધનય બંધ હૈ, ગદૈ શુદ્ધનય મોપ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ.-આ સમયસારગ્રંથનું રહસ્ય એજ છે અને એજ ઉત્કૃષ્ટ રસનો પોષક છે જે શુદ્ધતાની નયરીતી ઢામી તો બંધ છે અને શુદ્ધતાની નયરીતિ ગ્રહી તો મોહ છે ૬૪ હવે જે નયનેવિષે જીવનો વિલાસ કહી બતાવે છે -અથ જીવ વિલાસ વર્તન - સવૈયા ફક્તીસા - કરમકે ચક્રમેં ફિરત જગવાસી જીવ, વહે રહ્યો બહિર સુખ વ્યાપત વિપમતા, અંતર સુમતિ આઈ વિમલ વડાઈ પાઈ, પુજલસોં પ્રીતિ ટૂટી ટૂટી માયા મમતા, સુદ નૈ નિવાસ કીન્હો અનુર્જા અન્યાસ લીન્હો, વ્રમનાવ ઠાં મિદીનો જિનો ચિત્ત સમતા, અનાદિ અનંત અવિકલપ અચલ એસો, પદ અવલંબી અવલોકે રામ રમતા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ -ચૌદરાજલોકમાં કર્મનું ચક્ર કે ૦ કટક ફરી રહ્યું છે, તેમાં જગતવાસી જીવ પણ ફરી રહ્યો છે, અને એ ફરવામાં જીવ વિપમતાએ યુક્ત થયો થકો ક્યારે ૬૫ સયોગી ને ક્યારે અનિષ્ટ સંયોગી થઈ ને તેમાં બહિર્મુખ થઈ રહ્યો, એટલે બાહ્ય વિષય નોગનોજ ગ્રાહક થયો, અને અંતરદૃષ્ટિથી આત્મા ન જાણ્યો એટલામાં અંતરનેવિષે સુમતિ ઉપજી, તેણે કરીને પોતાની નિર્મલ પ્રજ્ઞતાને પામ્યો, ત્યારે પરવસુ જે પુજા તેની પ્રીતિ ટૂટી, એટલા કાલસુધી પુજાની માયા મમતા જે નહીં ટૂટી હતી તે ટૂટી. જેમ શુદ્ધનયવડે આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું, તેવા શુદ્ધનયમાં પોતે નિવાસ કીધો, અને આત્મસ્વરૂપમાં ઉપયોગ રાહીને અનુજવનો અન્યાસ લીધો એથી વ્રમનાવનો ત્યાગ થયો અને મન જે છે તે સમાધિનેવિષે લીન થયું. ત્યા

रथी अनादि अनंत कालसुधी जे स्वरूपमां कई बीजां विकल्प न पामियें एवुं पोतानुं अचल पद अवलंबीने पोतानुं जे रमता रामपणुं ठे तेने अवलोके ॥ ६५ ॥

हवे आत्मानु शुद्धपणुं सम्यक दर्शन ठे, तेनी प्रशंसा करेठे - अयसम्यक्तप्रशंसा सवैया इकतीसा - जाके परगासमें न दीसे राग दोष मोह, आश्रव मिटत न हि बंधको तरस है, तिहु काल जामे प्रतिविवित अनतरूप, आपुःहू अनत सत्ता नततें सरस है, जाव श्रुत ज्ञान परवान जो विचारि वस्तु, अनुजो करे जहा न बानीको परस है, अतुल अखम अविचल अविनासी धाम, चिदानंद नाम ऐ सो सम्यक दरस है ॥ ६६ ॥

अर्थ -- जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमां राग द्वेष मोह न देखाय, अने आश्रव न होय; तेमा बंधनो तरस के० लागवु ते पण न होय, अने जे शुद्ध आत्माना प्रकाशमा त्रणे काले अनंतरूप प्रतिविवित आय ठे, अने निजस्वरूप पण अनत ठे, अने सत्तानतमां सरस ठे, ते सत्तास्वरूपी अनंत पदार्थ ठे, तेथी सरस ठे, एटले जेना अनंतपर्याय सर्व तेहिज धर्म कहे, अने जावश्रुत ज्ञानने प्रमाण करी वस्तु नो विचार अनुभव करे, अने जाहां वाणीनो स्पर्श नही, एटले जे वचन गोचर नथी, अनद्वरूपनो अनुभव पोते करे, ए संयोगीगुणस्थानकनी दशा ठे जेनी तुलना नथी एटले अतुल, बली जेनी खमना नथी माटे अखंम, एवु अचल ने अविनाशी धाम के० तेजोमय तेहिज चिदानंद स्वरूप ठे, एवु ईश्वररूप सम्यक् दर्शननुं स्वरूप कहिये ॥ ६६ ॥

इतीश्री नाटक समयसारविषे बालाबोधरूप आश्रवद्वार पंचम सपूर्ण.

दोहा - आश्रवको अधिकार यह, कहा यथावत जेम, अब सवर वरनन करों, सुनौ नविक धरि प्रेम. ॥ ६७ ॥

अर्थ - ए रीते आश्रवनो अधिकार कहा हवे सवरतत्वनुं वर्णन करुनुं; अब हो नविक के० नव्य प्राणीठ प्रेम धरीने ते सानजो ॥ ६७ ॥

हवे संवरनु आदी ज्ञानवस्तु तेने नमस्कार करेठे - अथ ज्ञान वर्णन - सर्वया इकतीसा - आत्मको अहित अध्यात्ममरहित ऐसो, आश्रव महातम अखंम अमवत है, ताको विसतार गिलिबेको परगट जयो, ब्रह्ममको विकासी ब्रह्ममवत है, जामें सबरूप जो सबमें सबरूपसो पे सबनि सो अलिप्त अकाशखमवत है, सी है ज्ञान जानु शुद्ध संवरको जेप धरे, ताकी रुचि रेखको अमारे दमवत है ६८

अर्थ - आत्मानु अहित करता अने अध्यात्मस्वरूपथी रहित एवुं आश्रव

रूप महात्म के० महा अंधकार अखंडपणे अमवत के० सर्व लोकने डांकी रह्यो ठे, तेनो विस्तार गलवाने जे ज्ञानसूर्य प्रगट थयो ते ब्रह्मान जेवो सर्व लोका लोकने विकाशनो करनारो थयो, अने ब्रह्मानिनुं मंन जेयकी थायठे, अने जेने विषे सर्व रूप जासे ठे; अने जे सर्वरूपे सर्वमां पामिये ठे, अने जे सर्व मूर्तिक वस्तुथी आकाशखंमनीपरे अलिप्त ठे, ते ज्ञानरूपी सूर्य तथा जे शुद्ध संवरनो जेप धरी रह्या ठे; तेनी रुचि रेखाने एटले तेना उदयने अमारो दमवत के० नमस्कार ठे. ६०

हवे जड चेतनना जेदज्ञानथकीज संवररूपी परमात्माने उलखाय ठे, ते सम जावेठे:- अथ जेदज्ञान महिमा कथन:-

सर्वथा तेइसा:- शुद्ध सुजेद अजेद अवाधित, जेद विज्ञान सु तीव्रन आरा; अंतर जेद सुजाय विजाय करे जड चेतनरूप डफारा; सो जिन्हके उरमे उप ज्यो न रुचै तिन्हको परसंग सहारा; आत्मको अनुजो करि ते हरखे परखे परमात्म धारा. ॥ ६१ ॥

अर्थ:- शुद्धपणे स्वजेद के० पोतपोताना न्यारा स्वरूपने बतावनार अजेद के० एक स्वरूप अवाधित एटले कोई प्रमाणांतरे अखंमित एवं जेदज्ञान ते तीक्ष्ण सुजाय ठे, ते सुजायथी अंतरात्मां जेदन करीने स्वचाय अने विजावने छुदा छुदा करे ने जडरूप तथा चेतनरूपने डफार के० न्यारा करी बतावे एवं जेदज्ञान जेना उदयनेविषे उपज्युं ठे, तेज जीवने परवस्तुनो संग ते सहारा के० रुचे नही. अने तेज जीव पोताना स्वरूपनो अनुभव करी यथार्थपणे अंतरात्मानेविषे जे परमात्मांनी धारा ठे तेने पारखे. ॥ ६१ ॥

हवे जेदविज्ञान जे ठे, ते सम्यक्त ज्ञान ठे, तेनी समर्थाइ थकी स्वरूपनी प्राप्ति थाय ठे; ते कहेंठे:- अथ सम्यक्त सामर्थ्यता कथन:-

सर्वथा तेइसा --जो कबहुं यह जीव पदारथ, औसर पाइ मिथ्यात मिटावै; सम्यक्त धार प्रवाह वहे गुन ज्ञान उदै मुख ऊरध धावै; तो अजिअंतर दर्वित जावित कर्म कि लेश प्रवेश न पावै; आत्म साधि अथात्मको पथ पूरण वह परब्रह्म कहावै ॥ ६२ ॥

अर्थ:- जो कोई आ जीव पदार्थ ठे, ते यथाप्रवृत्तिकरणरूप अवसर पामी ने मिथ्यात्वग्रंथि जेदीने मिथ्यात्वने मिटावे शुद्ध सम्यक्त अने स्वरूप जलधारा नो प्रवाह वहे अने ज्ञानगुणना उदय वहे उर्ध्व मुख थईने मुक्ति सनमुख दोढे त्यारे अन्यंतर जे इवित कर्म अने जावित कर्म तेना क्लेशनो प्रवेश ते न

थाय. जे प्रकृति प्रदेशरूप कर्म ते इवित कर्म अने राग द्वेषादिक ते जावित कर्म ए वने प्रवेश नही करी शके, अने अध्यात्मना पथ सेलीमां आवीने आत्मा ने साधीने पोताना रूपमा पूर्ण थर्यने परब्रह्म केहेवाय ॥ ७० ॥

हवे संवरनुं कारण सम्यक दृष्टि, तेनो महिमा कहे ठे:—अथ सम्यक दृष्टि महिमा.—

सवेया तेइसा —जेद मिथ्यात सु वेद महारस जेद विज्ञान कला जिन पाई; जो अपनी महिमा अवधारत, त्याग करे उसो ज पराई, उदतरीति वसे जिनके घट हो तु निरतर ज्योति सवाई, ते मतिमान सुवर्ण समान लगे तिनकों न गुजागुजकाई ७१

अर्थ—मिथ्यातग्रंथि जेदीने तथा उपशमरूप महारस वेदीने जे बुद्धिवते जेद विज्ञाननी कला पामीठे, अने जे ए जेदविज्ञान वडे पोताना स्वरूपनी प्राप्ति करीने पोताना ज्ञान दर्शन चारित्ररूप महिमाने अवधारे, उर के० हैया थकी पराई सोज के० सामग्री तेनो त्याग करे अने जेना घटमा उदतरीति के० देशविरति तथा सर्व विरतीनी रीत फुरी अने निरतर तप थकी जेनी सवाई ज्योति थाय ठे. तेने बुद्धिमान कहिये ते सुवर्णसमान ठे तेमने गुजागुज कर्मरूप काट लागी शक्तो नथी ॥ ७१ ॥

हवे संवरनु मूल जेदविज्ञान ठे ते मोहनुं कारण कही समजावेठे:—

अथ जेदज्ञान महिमा कथन —

अद्विष्ट ठंड—जेदज्ञान संवरनिदान निरदोष है; संवरसो निरंजरा अनु क्रम मोप है, जेदज्ञान शिवमूल जगतमहि मानिये, यदपि हेय है तदपि उपाध्य जानिये ॥ ७२ ॥

अर्थ—जेदज्ञान जेठे ते निरदोष संवरनुं निदान के० मूलकारण ठे अने निर्जरातुं कारण संवर ठे अने निर्जराजेठे ते मोहनुं कारण ठे. ए अनुक्रम प्रमाणो मोहनुं कारण परपराथी जेदविज्ञानज ठे. अगर जो शुद्धस्वरूपनी अपेक्षाने लीधे जेदज्ञान त्याग जोगठे तो पण नयोनुं उपाध्य ते आदरवा जोग्य जानिये ॥ ७२ ॥

हवे स्वरूपनी प्राप्ति थया पठी जेदज्ञाननु हेयपणु देखावेठे—स्वरूप कथन --

दोहा—जेदज्ञान तबलो जलो, जबलों मुक्ति न होय, परम ज्योति परगट जहा, तहा विकटप न कोय ॥ ७३ ॥

अर्थ.—जेदज्ञान त्यासुधी नजुठे ज्यांसुधी मुक्ति थई नथी जहा परम ज्योति प्रगट थाय त्या विकटप कोई रहे नही तो जेदज्ञान केम करीने रही शके ॥ ७३ ॥

जेदज्ञान मुक्तिनो उपाय ठे ते कहेठे—अथ जेदज्ञानमहिमा कथन —

चोपाई—जेदज्ञान संवर जिन्ह पायो, सो चेतन शिवरूप कहायो, जेदज्ञान जिनके घट नांही, ते जडजीव बंधे घटमांही ॥ ७४ ॥

अर्थ—जे जीवने जेदज्ञानरूप संवरनेी प्राप्ति अर्थ तेज चेतन शिवरूप कहियें जेना हयनेविषे जेदज्ञान नथी ते मूर्ख घटपिंमनेविषे बंधायलो रहेवे ॥ ७४ ॥ हवे जेदविज्ञानवडे आत्मानो महिमा वषेवे ते कहेवे—अथ जेदज्ञानकी महात्म्य—

दोहरा—जेदज्ञान साबू जयो, समरस निर्मल नीर, धोबी अंतर आतमा, धोवै नीज गुन चीर. ॥ ७५ ॥

अर्थ—जेदज्ञान जे ठे ते साबूरूप जाणबुं, अने उपशम रस ते निर्मल पाणी ठे ने अंतर आत्माने धोबी मानवो, ते धोबी पोताना गुणरूपवस्त्रने धुवेवे ॥ ७५ ॥ हवे जेदविज्ञाननी जे क्रिया ठे ते कहेवे—अथ जेदज्ञानकी कर्तव्यता महात्म्य—

सवैया इकतीसा—जैसे रजसोधा रज सोधिके दरब काढे, पावक कनक काढी दाहृत उपलको, पंकके गरजमे ज्यो मारिये कतक फल, नीर करे उज्ज्वल नितारि मारे मलको, दधिको मथैया मथि काढे जैसे माखनको, राजहंस जैसे दूध पीवे त्यागि जलको; तैसे ज्ञानवत जेदज्ञानकी सकति साधि, वेदे निज संपति उठेदे परदलको. ॥ ७६ ॥

अर्थ—जेम कोई रज सोधा के० जोनारो रजने सोधीने एटले सोना रूपा प्रभु ख ड्यने काढवाने पावक के० अग्निने लगाडेवे, ने सोनुं काढीजई पथरा धूल वगेरेने वाली नाखेवे. वली जेम कतकफलने पंकना गर्जनेविषे नाखीये तो ते फल जलने मेलथी जूडू करेवे, वली जेम दधीनुं मथनहार दधीनुं मथन करी माखणने जूडू करेवे ने राजहंस पाणी दूध जेगा होय तेमांथी मात्र दूध पीई जायवे पाणीने जूडू करेवे—तेम ज्ञानवत प्राणी जेदविज्ञाननी शक्ति साधीने पोतानी ज्ञानसंपत्तिने वेदे अने परदल के० पुजलनुं कटक जे राग बेपादिक तेने कापी नाखेवे ॥ ७६ ॥

अथ जेदज्ञान मोक्षमूल यहु कथन—

उपप्य उद.—प्रगट जेद विज्ञान, आपगुण परगुणजानै; परपरिनति परि त्यागि, शुद्ध अनुभव यिति गनै, करि अनुभव अन्यास, सहज संवर परगासै, आश्रव द्वार निरोद्ध, कर्म घनतिभिर विनासै, तय करिविज्ञाव समजाव जजि, निरविकल्पनिज पद गहै, निर्मल विशुद्ध सासुत सुथिर, परम अतिद्वि सुख लहै ७७

अर्थ - जेद ज्ञान जे ठे ते प्रगटपणे पोताना तेम पारका गुणने जाणोवे, ते थो परवस्तुमा जे परिनिमन ठे तेनुं ज्ञान करे, पोताना शुद्ध अनुभवनो उराव राखे, ने ते अनुभवनो अन्यास करीने सहज संकरना रूपनो प्रकाश करे, आश्रव द्वारनो विरोध करीने कर्मरूप मेघ अधकारनो नाश करे, अने विजाव के० मोह दशानो ह्मय करीने समजाव के० समाधिने जजे, तेणे करीने जहा काई विकल्प नथी एवु पोतानुं निर्विकल्प पद तेने पामे एटले जे सुखनेविपे मज नथी ए उपरथी ते विद्युद्ध अनंत कालसुधी एकरूप तेथी शाश्वत स्थिर एवु अतींद्रिय के० इन्द्रियगोचर नही एवु सुख पामे ॥ ३४ ॥

इति श्री नाटक समयसारको बाजाबोधरूप संवर द्वार ठगो संपूर्ण

दोहा -- वरनी संवरकी दसा, जथा छुगति परमान; मुक्ति वितरनी निर्जरा सुनहु नविक धरि कान ॥ ३५ ॥

अर्थ - संवररूपनी दशा कही ते युक्ति तथा प्रमाणे करी कहीवे, हवे मुक्ति नी वितरणी के० आपनारी एवी जे निर्जरा ठे तेनु वर्णन करुहुं - ते अहो जब्य लोको तमे कान दर्शने शान्तो. ॥ ३५ ॥

हवे निर्जरानुं केतुं स्वरूप ठे ते कहेवे - अथ निर्जरास्वरूप कथन -

चौपाई - जो संवर पद पाइ अनदे, जो पूरव कृत कर्म निकवे, जो अफद वहे बहुरि न फदे, सो निरजरा बनारसि बंदे ॥ ३६ ॥

अर्थ - पोतानुं जे शुद्ध स्वरूप राखवु तेनु नाम संवर कहिये, तेनु पद पामीने संवर आनद करे, अने पूर्व कालनेविपे जे कर्म कीयावे, तेने जडथी उखेडी नाखे, अने जे पूर्व कर्मना फद तेथकी बूटीने पाहुं ते फंदमा सपमाय नही तेनु नाम आत्मानि निर्जरा कहिये ते निर्जराने बनारसीदास वदन करेवे ॥ ३६ ॥

निर्जरानुं कारण सम्यक्त ठे माटे सम्यक्तनो महिमा वखाणे ठे. --

अथ सम्यक्त महिमा कथन -

दोहा -- महिमा सम्यक् ज्ञानकी, अरु विराग बल जोई, किया करत फल जुंजते, करमबंध नहि होई ॥ ३७ ॥

अर्थ -- जे कर्म बूटे तेनुं फरीने बंधन थई शके, नही ए सम्यक् ज्ञाननो महिमा ठे. वली ए सम्यक्ज्ञान साथे वैराग बलनो जोग ठे, तेथी शुजाशुंज किया करता थका ने तेनुं फल जोगता थका श्रृंखला बंधनवा कर्मनो बंध थतो नथी. ॥ ३७ ॥

हवे सम्यक्कनी महिमामां क्रिया करतांज कर्मनी निर्जरा थाय ठे ते दृष्टांते कहेठे:--

सवैया इकतीसा.—जैसे नूप कौतुक सरूप करै नीच कर्म, कौतुकी कहावै तासो कौन कहै रक है, जैसे विजचारिनी विचारै विजचार बाको, जारहीसो प्रेम जर तासो चित्त वक है, जैसे धाड़ बालक चुधाइ करै लालि पालि, जानै तांदि औरको जदपि वाके अंक है, तैसे ज्ञानवत नानाजाति करतूति गाने, किरियाको निन्न मानै यातें निकलक है ॥ ७१ ॥

पुनः—जैसे निशिवासर कमल रहै पंकहिमें, पंकज कहावै पै न याके छिग पंक है, जैसे मंत्रवादी विपधरसों गहावै गात, मंत्रकी सकति वाके विना विपमंक है, जैसे जी न गहै चिकनाइ रहै रूख अंग, पानीमे कनक जैसे कांइसो अटंक है, तैसे ज्ञान वंत नानाजाति करतूति गाने, किरियाकों निन्न मानै याते निकलंक है ॥ ७२ ॥

अर्थ — जेम कोई नूप के० राजा होय ने ते पोताना कौतुके करीने गमे तेनुं नीच कर्म करे ते क्रिया करवाने लीधे ते कौतुकी केहेवाय पण कोई ते रा जानै रक नही कहे; जेम कोई कुलटा व्यजिचारिणी स्त्री होय ते यद्यपि पोताना धणीनी साथे रहे खरी, तोपण धणीनी साथे तेनुं चित्त लुब्ध होतु नथी, चित्तने विपे तो व्यजिचारनोज विचार थाय, के जो वखत मले तो नीकली जावें ने यारने मजुं, जेम कोई धाव होय ने ते पारका बालकने धवरावे, अने रमाडे लाल न पालन करे, अने अंक के० पोताना खोलामां लईने वेसे यद्यपि एवी क्रिया तो करे खरी, पण मनमां एम जाणेठे के आ बालक पारकुं ठे, तेवीज रीते जे स म्यक् ज्ञानी ठे ते नाना प्रकारनी गुजागुन क्रिया, राजा श्रेणिक तथा जरत चक्र वर्त्ति अने बीजा साधुनी माफक करे ठे, पण ए क्रियाने पुज्जल रूप जाणेठे, पो ताना स्वरूपथी निन्न मानेठे एथी बंधननुं कलंक लागतु नथी ॥ ७१ ॥

एज उपर बीजा दृष्टांत कहेठे के, जेम कमल ठे ते रात्र दिवस पक के० क र्दमनेविषे रहे ठे तेथकीज उत्पन थयुंठे, तेथी पंकज केवाय ठे, तोपण कमलने पंकनो स्पर्श नथी होतो. जेम कोई गारुडी मंत्रवादी होय ते पोता ना गात के० शरीरने सर्प पासे पकडावे करडावे पण ते मंत्रवादीना मंत्रनी श क्तिवडे सर्पनो मंख विपसंजोगरहित होयठे, जेम जिन्हा इंडिय धी वही प्रसु खनी चीकणार्इ ग्रहण करेठे, पण पोताना अंगने ते चिकाशनो लेश रेवा देती नथी, किंतु नूखीज रहेठे. जेम सोनुं पाणीनेविपे रेहेता थका काटवालुं थतु नथी,

તેવી રીતે જ્ઞાનવત પ્રાણી નાના પ્રકારની ક્રિયા કરે છે, પણ ક્રિયાને પુજ્જલ સંયોગ વાલી જાણી આત્મસ્વરૂપથી નિજ માને છે તેથીજ કર્મ બંધ કલંકથી છુદો રહે છે ૫૪
હવે વિષય જોગવતા થકા કર્મ બંધ ન થાય એવી જ્ઞાનવૈરાગ્યની શક્તિ બતાવે -
એ - અથ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ વર્ણન -

સોરઠા:- પૂર્વ ઇદય સંબંધ, વિષય જોગવૈસમકિતી; કરૈ ન નૂતન બંધ, મહિમા જ્ઞાન વિરાગકી ॥ ૫૩ ॥

અર્થ - પૂર્વ સંચિત કર્મ ઇદય આવ્યાથી તેના સંબંધે સમ્યક્તી જીવ વિષય જોગ જો ગવે છે, પણ નવાં કર્મબંધ કરતો નથી, એ સમ્યક્ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યની શક્તિ છે ૫૩
હવે જે જ્ઞાતા હોય છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન અને વિષયની અરુચી એ બેઠને સાધે છે તે કહે છે - અથ જ્ઞાતાકી વ્યવસ્થા કથન -

સવૈયા તેજ્ઞતા - સમ્યક્વત સદા ઝર અતર, જ્ઞાન વિરાગ ઝનૈ શુન ધારૈ, જા સુ પ્રનાવ લાઘૈ નિજ લઙ્ઘન, જીવ અજીવ દશા નિરવારૈ, આતમકો અનુજૌ કરિ વ્હૈ ધિર, આપુ તરૈ અરુ ઔરનિ તારૈ, સાધિ સુદર્વ લહૈ શિવસર્મ સુકર્મ ડપાધિ વ્યથા વમિમારૈ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ - જે સમકિતી હોય તે સદા પોતાના અંત કરણને વિષે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ બે શુણને ધારે જે શુણના પ્રનાવવડે પોતાનું જ્ઞાતાપણું લક્ષણ જોઈને જીવ અજીવ દશા એટલે જીવ અજીવનું સ્વરૂપ નિરવારે કે ૦ છુડં છુડં જાણે, તે પઠી આત્માને યથાર્થપણે વેદીને આત્મિક સ્વનાવમા સ્થિરતા થઈ રહે છે, તે પોતે પણ તરે અને સત્યવપદેશ આપી બીજાને પણ તારે છે, એ રીતે પોતાના આત્મકવ્યને સાધી ને મોહસુંઘને પામે, અને કર્મવપાધિ સહિત જે વ્યથા તેનું વમન કરે છે ॥ ૫૪ ॥

હવે વિષયની અરુચિવિના જ્ઞાનનું બલ નિષ્ફળ છે, અને એવા જ્ઞાનીને એકાત પદ્ધતિને વિષે રહેવાથી મિથ્યા દૃષ્ટિ ઠેરાવે છે - અથ મિથ્યાદૃષ્ટિ વ્યવસ્થા કથન -

સવૈયા તેજ્ઞતા - જો નર સમ્યક્વત કહાવત, સમ્યક્ જ્ઞાન કલા નહિ જાગી, આતમઅંગ અવંધ વિચારત, ધારત સંગ કહૈ હમ ત્યાગી, જેપ ધરૈ મુનિરાજ પટં તર, મોહ મહાનલ અંતર દાગી, સૂન્ય હિયે કરતૂતિ કરૈ પરિ, સો સઠ જીવ ન હોઈ વિરાગી ॥ ૫૫ ॥

અર્થ - જે મનુષ્ય પોતે સમ્યક્વત કહેવાય અને સમ્યક્ જ્ઞાનની કલા ન જાગી, એટલે સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ તેથી આત્માના અંગવિષે બંધવિચારે નહી, આત્મા અવંધ છે એમ માને, ને તેથી તે અન્યંતર સંયોગ ધારે છે બલી કોઈ નિ

श्रव्य नयनो पद लईने पोते त्यागी ठे एम कहे, मुनिराजनी पठे पठंतर के० जेप धरे, पण अंतरनेविषे मोहमहानल के० मोहरूप अग्नि शलगरी रही होय, विषय थकी वैरागी न थयो, तेथी हिया सून्य थकी मुनिराजनी पठे क्रिया करे, पण ते जीव मूर्खज केहेवायठे पण वैरागी कहेवाय नही ॥ ५५ ॥

हवे जे सर्व-क्रिया करता थका पण मूढ केवायठे ते कहे ठे.—

अथ मूढ क्रिया वर्णन.—

सवैया तेइसा:— ग्रंथ रचै चरचै छुन पंथ लखै जगमें व्यवहार सुपत्ता, सा धि संतोष अराधि निरंजन, देइ सुसीख न लेइ अदत्ता, नंग धरंग फिरै तजि संग ठके सरवग सुधारस मत्ता; ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आत्म सत्ता ॥ ५६ ॥ ध्यान धरै करि इडिय निग्रह, विग्रहसों न गिनै निज नत्ता; त्यागि विनूति विनूति मिटै तन जोग गहै नवजोग विरत्ता, मौन रहै लहि मंद कपाय सहै वध बंधन होइ न तत्ता, ए करतूति करै सठ पै समुजैन अनातम आत्म सत्ता ॥ ५७ ॥

अर्थ.— ग्रंथ रचना करे, जला मार्गनी चरचा करे, जला मार्गने लखे, जगतमा व्यवहार मार्गमां प्राप्तिथको रहे, संतोषी थईने निरंजनने आराधे, जोकोने सा री शीखामण आपे, अदत्तदान ले नही, परिग्रह संग त्यागीने नंग धरंग फिरे के० दिगंबर थई फरे, अने सुधा के० मुग्धपणे पोताना रसमा मातो थको सर्वांगे ठक्यो रहे, एवी एवी क्रिया मूर्ख होय ते करेठे पण अनातम सत्ता के० आत्माधी पृथक जे मोहनी गहलता ठे तेने, अने आत्मसत्ता के० छुड जाणपणानी जे सत्ता ठे, तेने छुदी छुदी जाणे नही तेमने मूर्ख केहेवा ॥ ५६ ॥

बली मूढनी क्रिया केहेठे के, ध्यान धरे, इडिय दमन करे, विग्रह करेठे ते शरीरनी साथे पोताना आत्मानो संबंध गणे नही. विनूति के० संपत्तिनो त्याग क री विनूति के० नरम शरीर उपर लगावे, योग मार्ग ग्रहे, अने संसारना जोगथी विरक्त रहे, मौनपणे रहे, कपायतुं मंदपणुं समजे, वध बंधन सहेतो थको पण तातो नही थाय, क्रोधादिक न करे, एवी क्रिया सठ मूढ होय ते करे ठे, पण अनातम सत्ता एटले कर्मादिक प्रजावनी सत्ता अने आत्मसत्ता एटले आत्मानुं सत्य स्वरूप तेने समजे नही माटे तेने मूर्ख समजवो. ॥ ५७ ॥

हवे फरी मूढपणानुं स्वरूप बतावेठे — पुनः मूढ वर्णनः—

चौपाई.— जो विनुज्ञान क्रिया अवगाहै, जो बिनु क्रिया मोख पद चाहै, जो बिनु मोख कहै में सुखिया, सो अज्ञान मूढनिमें सुखिया ॥ ५८ ॥

अर्थ -- जे जन ज्ञानविना क्रिया अवगाहे अने क्रियाविना मोह पद वाढे, वली जे मोह पाम्या शिवाय कहे के हुं सुखी हुं, तेने अजाण मूर्खनो शिरोमणी जाणवो. ॥ ८८ ॥

हवे जेने कर्मसत्ता तथा आत्मसत्तानी मित्रता जासती नथी तेने महामूढ कहिये तेनुं विवेचन करेढे -- अथ महामूढ व्यवस्थाकथन --

सवैया इकतीसा -- जगवासी जीवनिर्साँ गुरु उपदेश कहै, तुम्हे इहा सोवत अनंत काल बीते है, जागो व्है सुचेत चित समता समेत सुनो, केवल वचन जामे अह्वर सजीते है, आव मेरे निकट बतावें में तुम्हारे गुन, परम सुरस नरे करमसो रीते है; ऐसे बैन कहै गुरु तउ ते न धरे उर, मित्रकेसे पुत्र किधों चित्रकेसे चीते है ॥ ८९ ॥

अर्थ -- सर्व जगवासी जीवना हित वाढवने अर्थें गुरु एवो उपदेश करेढे के, अहो जन्म प्राणी जीव तमे आ जगतमां मोहनिदानेविपे सूता रह्या थकाज अ नादि अनतकाल तमोने बीयो ठे, माटे हवे तो चितमां सचेत थईने जागो, अ ने समता सहित थका केवलीना वचन सांजलो, जे केवलीना वचनमा अह्वर रस के० इंडियना विषय रस तेने जीतेला ठे, अने तमे मारी पासे आवो तो तमारा गुण बतावु; ते गुण केवा ठे, परम एटले वल्कल सुरसे करी नरेला ठे, अने कर्मथकी रीते के० न्यारा ठे, एवा वचन गुरु कहेढे ते जे प्राणी हियामा धर ता नथी ते मित्रना पुत्र जेवाढे, केमके मित्रना पुत्रवडे पोतातुं घर वधाहु रेतु नथी अने तेने शीखामण शी देवी। अने चित्रामण जेवा ठे कारण के चित्रामण थकी काई सत्य क्रिया थती नथी ॥ ८९ ॥

दोहा -- एते पर बडुरों सुगुरु, बोलै वचन रसाल, तेन दशा जागृत दशा, कहै डहुंकी चाल ॥ ९० ॥

अर्थ -- ए प्रमाणे सज्जु ठे ते फरी सरस वचन बोले ठे, के जीवने एक सय नदशा ने बीजी जागृतदशा एवी बे दशा ठे तेनी चाल सांजलो ॥ ९० ॥

हवे सैन दशानुं वर्णन करेढे -- अथ शयन दशा वर्णन --

सवैया इकतीसा -- काया चित्र सारीमे करम परजक जारी, मायाकी सेंवारी से ज चादर कलपना, सैन करै चेतन अचेतनता नोद लिए, मोहकी मरोर यहै लो चनको ढपना, उदै बलजोर यहै श्वासको सबद धोर, विपे सुख कारजकी दोर यहै सुपना, ऐसी मूढ दसामे मगन रहै तिहू काल, धावे भ्रमजालमे न पावै रूप अपना.

અર્થ:- કાયારૂપ ચિત્ર સારી છે, તેમાં કર્મરૂપ પર્યંક છે, તેઉપર માયાની સેજ સંવારી છે, કલ્પના કે મનની વિકલ્પનારૂપ ચાદર છે, અચેતનની કંઘ લઈને એવી સામગ્રીમાં ચેતન શયન કરી રહ્યો છે, મોહની મરોમ તેણે કરીને લોચન ઢંકાયા છે, ચદય બલ જોર જે છે, તે શ્વાસનો ધોર શબ્દ છે, અને વિષય સુખ કાર્ય ની દોડ એટલે કરણી કરવી તે સ્વપ્નાવસ્થા છે, અને એનુંજ નામ મૂઢદશા તથા શયન દશા કહિયે. અને એ દશાનેવિષે જે મૂઢ જન હોય, તે ત્રણે કાલ મગન થકો ધાવે છે, એટલે ત્રમજાલમાં દોડે છે, પણ પોતાનું રૂપ પામતો નથી. ॥ ૯૧ ॥

હવે જીવની જાગૃતદશાનું વર્ણન કરે છે.-અથ જાગૃતદશા વર્ણન:-

સવૈયા ફકતીસા-ચિત્ર સારી ન્યારી પરજંક ન્યારો સેજ ન્યારી, ચાદર ની ન્યારી હ્યાં છૂટી મેરી થપના, અતીત અવસ્થા સૈન નિડા વહી કોઝ પૈન વિદ્યમાન પલક ન યામેં અબ ઠપના; શ્વાસ ઓ સુપન દોઝ નિડાકી અલંગ બૂજે, સૂજે સબ અંગ લલિ આતમ દરપના, ત્યાગી જયો ચેતન અચેતનતા જાવ ત્યાગી, જાલે દૃષ્ટિ સ્થોલિકે સંજાલે રૂપ અપના. ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:-આત્મજ્ઞાન પામ્યાથકી કાયારૂપ ચિત્રસારી છુદી છુએ, અને કર્મરૂપ પલંગને પણ ન્યારો દેલે; માયારૂપ સેજ પણ છુદી છુએ, કલ્પનારૂપ ચાદરને ન્યારી છુએ, મતલબકે એ ઠેકાણે મારી સ્થાપના છૂટી છે એમ સમજે. અતીત અવસ્થાને વિષે એટલે સયનદશામાં નિડા લેનાર પણ કોઈ બીજા રૂપે હુંજહું, વિદ્યમાન કાલમાં તે અવસ્થા નથી, હવે પલકમાત્ર પણ આ અવસ્થામાં મારો અજાવ થનાર નથી. શ્વાસ અને સ્વપ્ન એ બે નિડાની અલંગના સંયોગે બૂજે, અને આત્મારૂપ આરિનામાં આત્માનુંજ સર્વ અંગ સૂજે એવી રીતે અચેતનતારૂપ નિડાનો ત્યાગ કરીને ચેતન ત્યાગી થયો ત્યારે પોતાની દૃષ્ટિ સ્થોલીને છુએ, અને પોતાનું રૂપ સંજાલે. ॥ ૯૨ ॥

વલી સદ્ગુરુ શિક્ષાનાં વચન કહે છે.-અથ પુનઃ સદ્ગુરુ શિક્ષા કથન:-

દોહા.-ઈહિ વિધિ જે જાગૈ પુરુષ, તે શિવરૂપ સદીવ; જે સોવહિ સંસારમેં, તે જગવાસી જીવ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ -એ રીતે જે પુરુષ જાગે છે, તેતો સર્વ કાલનેવિષે શિવરૂપ કે મોહરૂપ જાણવા. અને જેટલા સંસારનેવિષે સૂતા છે, તેટલા તો જગતવાસી જીવ સમજવા. ॥ ૯૩ ॥

હવે મોહપદ ઉપાર્થરૂપ કહીને સ્તુતિ કરે છે.-અથ આત્મશ્રવ્ય સ્તુતિકથન.

દોહા -જો પદ નોપદ નય હરૈ, સોપદ સોઝ અનૂપ, જિહિ પદ પરસત ઓર પદ, જાગૈ આપદારૂપ ॥ ૯૪ ॥

અર્થ—જે પદ કે જે સ્થાનક. જવસ્થાનકનો જય હરે. ઢે, તેનેજ પદ કહે
વું, તથા અનૂપ સ્થાનક કહેવું, અને જે પદનો સ્પર્શ થતાંજ અન્ય પદ જે કર્મ પ
દ ઢે, તે આપદારૂપ લાગે ઢે ॥ ૯૪ ॥

હવે જવ જે સંસાર પદ તેનો જય બતાવે ઢે.—અથ સંસાર વર્નન.—

સવૈયા ઇકતીસા—જબ જીવ સોવે તબ સમુજે સુપન સત્ય, વહિ છૂટ લાગે
જબ જાગે નીદ સોડકે, જાગે કહૈં યહ મેરો તન યહ મેરી સોજ તાહુ છૂટ
માનત મરણથિતિ જોડકે, જાને નિજ મરમ મરન તબ સૂજે છૂટ, વૂજે જબ
ઔર અવતારરૂપ હોડકે, વાહુ અવતારકી દશામેં ફિરિ યહે પેચ, યાહિ
નાંતિ જૂઠો જગ દેસ્યો હમ હોડકે ॥ ૯૫ ॥

અર્થ—જ્યારે જીવ સયન દશામાં સૂતો હોય ઢે, ત્યારે સ્વપ્નને સત્ય કરી માને
ઢે. અને તેજ સ્વપ્ન રૂપને જ્યારે નિદ્રા મૂકી જાગીને જુએ ઢે, ત્યારે જૂઠું જાણેઢે,
જાગીને કહે કે આ મારુ શરીર તો આઈ ઢે, આ સોજ કે જે સામગ્રી સર્વ મારી ઢે; ને
જ્યારે પોતાની મર્ણ સ્થિતિનો વિચાર કરે ઢે, ત્યારે તો વર્તમાન શરીર તથા સામ
ગ્રી સર્વને જૂઠી માને ઢે, અને જ્યારે પોતાના મર્મની વાત જાણે એટલે પોતાના સ્વ
રૂપની વાતને જાણે, ત્યારે તો મરણને પણ જૂઠું જાણે, એમજ વલી બીજો અવતાર
ર છે ત્યારે બીજા રૂપે થઈને બીજી વાત જાણે, ફરી તેજ અવતારમાં સૂતા જાગા
જૂઠા સાચાનું પેચ આગલીજ રીતે લાગો રહે એ રીતે વારે વારે અવતાર લેવા ને
વલી સામગ્રીને પોતાની સમજવી ને વલી મરણ, એ રીતે સર્વ સંસારને ઢોઈ કે જે દે
શીને અમે સર્વ સંસારને જૂગોજ જાણ્યો ॥ ૯૫ ॥

હવે જ્ઞાતા કેવી ક્રિયા કરે તે સમજાવે ઢે—અથ જ્ઞાતાકી ક્રિયા કથન—
સવૈયા ઇકતીસા—પમિત વિવેક લહિ એકતાકી ટેક ગહિ હંદજ અવસ્થાકી
અનેકતા હરતુ હૈ, મતિ શ્રુત અવધિ ઇત્યાદિ વિકલ્પ મેટી, નિરવિકલ્પ જ્ઞાન મ
નમેં ધરતુ હૈ, ઇન્દ્રિયજનિત સુખ હુ સર્વો વિમુક્ષ વ્હૈકે, પરમકો રૂપ વ્હૈ કરમ
નિર્જરતુ હૈ, સહજ સમાધિ સાધિ ત્યાગી પરકી ઝપાધિ, આત્મ આરાધિ પરમા
ત્મ કરતુ હૈ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ—જે પમિત જન હોય તે વિવેકનો જેદ એટલે વિજ્ઞાન લહીને પોતાની એક
તાની ટેક રાખીને પ્રથમની વ્હાવસ્થા જે વ્રમ અવસ્થામાં અનેકતા હતી તેને હ
રે ઢે અને મતિ શ્રુતિ અવધિ ઇત્યાદિ જ્ઞાનસ્વરૂપના વિકલ્પને મટાડીને નિ
વિકલ્પ જ્ઞાન જે કેવલ જ્ઞાન તેને મનમાં ધરેઢે. અને ઇન્દ્રિયજનિત જે સુખ હ

ख तेथी विमुख थई परमात्मारूप थईने कर्मनी निर्जरा करे ठे, एटले निर्जरा थायठे तेथी पोतानी सहज समाधिसाधिने पर जे कर्मपुज्जलादिकनी उपाधि जे राग द्वेषादिक, तेनो त्याग करीने आत्माने आराधी परमात्मा पणु करेठे ॥६॥

हवे जे ज्ञान समुद्र परमात्मानी प्राप्ति थाय ठे, ते ज्ञाननी प्रशंसा करेठे:-

अथ ज्ञान समुद्रवर्णन:-

सवैया इकतीसा:- जाके उरअंतर निरंतर अनंत दर्व, जाव जासिं रहै पैं सुजाव न टरतु है, निर्मलसौं निर्मल सु जीवन प्रगट जाके, घटमें अघट रस कौतुक करतु है, जानै मति श्रुत औधि मनपर्यै केवल सु, पंचधा तरंगनि उमंग उठरतु है; सो है ज्ञानउदधि उदार महिमा अपार, निराधार एकमें अनेकता धरतु है ॥ ६७ ॥

अर्थ - जे ज्ञान सागरना मध्यजागनेविषे निरंतर अनंत इव्य पदार्थ जासी रह्या ठे, पण ते इव्यनो स्वजाव पोते पामतो नथी, निर्मलमां निर्मल एतुं सुजीवन के० जीवितव्य अने समुद्र, पक्षे सुजीवन के० पाणी ते, जेतुं प्रगटठे, अने घटमें के० हृदयनेविषे अघट के० अद्भुतरस कौतुक के० सत्यार्थ वेदनतुं जे रस तेनुज कुतोहल करे ठे, एटले ए समुद्रनेविषे रस कुतोहल घणा ठे, अने जे ज्ञान समुद्रनेविषे मतिज्ञान श्रुतज्ञान अवधिज्ञान मनपर्यवज्ञान ने केवल ज्ञान, ए पांचे ज्ञान तरंगरूप ठे, उमंग-के० पोतपोताने ठेकाणे प्रगट थई रह्यां ठे एवो ज्ञानसमुद्र ते उदार प्रधान ठे, एनो अपार महिमा ठे, एनेविषे सर्व पदार्थ जासे ठे तेथी पोते निराधार अने एकस्वरूप ठता ज्ञातापणामां अनेकता धरे ठे ॥ ६७ ॥

हवे ज्ञानविना मात्र क्रियावडेज मोक्षनी प्राप्ति नथी तेतुं वर्णन करेठे:-

अथ मोक्षमार्ग अप्राप्ति कथन:-

सवैया इकतीसा:- केई क्रूर कष्ट सहै तपसों शरीर दहै, धूम्रपान करै अधो मुख व्हैके फूले है, केई महा व्रत गहै क्रियामे मगन रहै, वहै मुनि नारमें पयारकेसे पूले है; इत्यादिक जीवनको सर्वथा सुगति नाहि, फिरे जगमाहि ज्यों वचारके बधू लेहै, जिनके हियेमें ज्ञान तिन्हहीको निरबान, कर्मके कंठतार जरममें जूले है ॥ ६८ ॥

अर्थ:- कोई अज्ञानी क्रूर कष्ट सहन करेठे अने पंचाग्नि प्रमुख तप करीने शरीरने बालेठे, कसके अज्ञानी अग्निना धुमाडातुं पान करेठे, नीतुं मुख राखी वंचा पग करीने फूलेठे. केटला अज्ञानी जैन लिंग लईने पांच महाव्रत इव्यथी ग्रहण करेठे, अने क्रियामां मग्न रहेठे, एरीतें मुनिराज पणानो चार वहेठे, पण ते पयारना जेवा पूलेठे, देश जाणाये पयार एटले पलाल, जेना फूलनेविषे कण

હોતા નથી તેવી રીતે નિરાશ જાણવા, ઇત્યાદિ કેવલ ક્રિયા કલાપવડે જીવને સર્વથા મુક્તિ થતી નથી, તે જગતનેવિપે વચારના બધૂલ જેમ ઝંચા નીચા ફરી રહે છે, પણ એક ટેકાણે ઊરતા નથી, તેવા સમજવા, અને જેના હૃદયનેવિપે જ્ઞાન કલા જાગૃતરૂપ થઈ છે, તેમને નિરવાણ કે ૦ મોક્ષ છે, અને જે કર્મના કરતાર એટલે કેવલ ક્રિયાનાજ કરનારા છે તેતો નર્મનેવિપેજી જૂલી રહ્યા છે ॥ ૧૬ ॥

હવે જે મૂઢ જન છે તેની દૃષ્ટિ નિશ્ચયમાં નથી, પણ વ્યવહારને વિષે છે, તેથી તેનેવિપે જ્ઞાન છે તે કહે છે - અથ મૂઢ વ્યવસ્થા વર્ણન -

દોહા - લીન જયો વિવહારમે, ઊક્તિ ન ઓપજે કોઈ, લીન જયો પ્રયુ પદ જપે, મુક્તિ કહાતો હોઈ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ - જે વ્યવહારમાં લીન થઈ રહ્યો હોય એટલે મગન થઈ રહ્યો હોય, તેને કોઈ ઊક્તિ કે તત્ત્વદૃષ્ટિ ઓપજે નહીં, અને પોતે અનાથ થઈને પોતાના નાથના પદને જાણે, એ રીતે પોતાનું નિશ્ચયરૂપ જાણાવિના મુક્તિ ક્યાથી થાય ॥ ૧૭ ॥

દોહા - પ્રયુ સમરો પૂજો પઢો, કરો વિવિધ વિવહાર, મોક્ષ સરૂપી આત્મા, જ્ઞાનગમ્ય નિરધાર ॥ ૧૮ ॥

અર્થ - પ્રયુને સમરો, જાણે પૂજો, ને જાણેસંહિત પઢો ઇત્યાદિ વ્યવહાર કરો પણ મોક્ષ સ્વરૂપી આત્મા છે તેતો નિરધાર કે ૦ નિશ્ચય જ્ઞાન ગમ્ય છે ॥ ૧૮ ॥

હવે નિશ્ચય સ્વરૂપનેવિપે જ્ઞાન પર્યાય રૂપી અર્થનું નિરૂપણ કરે છે -

અથ પર્યાયાર્થ નિરૂપણ -

સર્વેયા તેઈસા - કાજ વિના ન કરે જિયં વચમ, લાજ વિના રનમાંહિ ન જૂં જૂં, મીલવિના ન સધે પરમારથ, સીલવિના સંતસોં ન અરૂંજે, નેમ વિના ન લહે નિહચે પદ, પ્રેમવિના રસ રીતિ ન બૂંજે, ધ્યાનવિના ન થજે મનકી ગતિ, જ્ઞાન વિના શિવપંથ ન સૂંજે ॥ ૧ ॥

અર્થ - અહીં અર્થોત્તર બતાવે છે કે, જેમ જીવ પોતાના કામ વિના વચમ ક રતો નથી. જેમ લાજ વિના રણસંગ્રામને વિષે ઝૂંજતો નથી. વલી જેમ દેહ ધ્યાવિના પરમાર્થ થતો નથી, અને શીલ ધારણ કીધાવિના સત્ત્વ સાથે મલાતુ નથી. વલી નિયમ ધ્યાવાય નિશ્ચય પદ મલાતુ નથી, અને જેમ પ્રેમની પ્રીત વિના રસરીત જણાતી નથી, તથા ધ્યાનવિના મનની ગતિ ઓજાતી નથી, તેમ જ્ઞાનવિના શિવપંથ કે ૦ મુક્તિમાર્ગ તે સૂજતો નથી. ॥ ૧ ॥

हवे ज्ञानवतनो महिमा देखामीने तेनी व्यवस्था कहेते:-

अथ ज्ञानमहिमा धारक व्यवस्था कथनं -

सवेया तेईसा:- ज्ञान उदै जिनके घट अंतर, ज्योति जगी मति होति न मै ली, बाहिज दृष्टि मिटी जिन्हके हिय, आत्म ध्यान कला विधि फैली; जे जड चेतन निन्न लखै सु विवेक लिये परखै गुन थैली; ते जगमें परमारथ जानि गहै रुचि मानि अध्यात्म सैली ॥ १ ॥

अर्थ:- जेना हृदयनेविषे ज्ञाननो उदय थवाथी पोतानी ज्योति जागृत थई ने तेथी मति जे बुद्धि ते उज्ज्वल थई पण मेली नथी, अने पोताना बाह्य शरीरने आत्मा करी माने एवी बाह्य दृष्टी ते मटी गई, अने हृदयनेविषे आत्मध्याननी कला तेनी विधि जे यमनियमादिक ते विधि फेली एटले पसरी, ते बखतथी जड चेतनने निन्न निन्न लखे, अने पोतानो विवेक के० जेदविज्ञान तेणेकरी पोताना गुणनी थेली पारखी लीथी एवा जे जीव तेज जगतमां परमार्थने जाणी तेने रुचिये करी ग्रहण करे, एरीते अध्यात्मसैली मान्य करीने परमार्थने जाणो. ॥ १ ॥

हवे मोक्षनी सुगम प्राप्ति देखाडेते:- अथ मोक्षप्राप्ति कथन:-

दोहा:- बहु विधि क्रिया कलेससों, शिवपद लहै न कोइ, ज्ञान कला परकाश सों, सहज मोक्ष पद होइ ॥ ३ ॥ ज्ञान कला घट घट वसे, योग युगतिके पार, निज निज कला उद्योत करि, मुक्त होइ संसार. ॥ ४ ॥

अर्थ -- जात जातनी क्रियाने निमित्ते क्लेश करवो, तेथी मोक्षपद मले नही. पण ज्ञानकलानो प्रकाश थवाथी सेहेज मोक्षपद प्राप्त थायते ॥ ३ ॥ ज्ञानकला तो घट घटनेविषे वसी रहेली ठे, पण मन वचन अने कायाना योगनी युक्तिथी पार रहे ली ठे, माटे पोत पोतानी कलाने प्रकाश करवाथी संसारथी मुक्त थवाय ठे, एवो सर्वने सज्जुनो आशीर्वाद ठे ॥ ४ ॥

हवे मुक्तपणुं अनुजव थकी थायते माटे अनुजवनी प्रशंसा करेते --

अथ अनुजव प्रशंसा:-

कुंमलियाउंद -अनुजव चितामनिरतन, जाके हिय परगास, सो पुनीत शिवपद लहै, दहै चतुर्गतिवास; दहै चतुर्गतिवास, आस धरि क्रिया न मने, नूतन बंध निरोध, पूर्वकृत कर्म विहंमे; ताके न गनु विकार, न गनु बहु नार न गनु नौ, जाके हिरदेमाहि, रतनचितामनि अनुजौ ॥ ५ ॥

अर्थ -अनुजवरूपी चितामणिरत्न जेना हृदयनेविषे प्रकाशमान थई रह्योते

त जाव पुनात क० पावत्र अइन शिवपदन पामठ, न चतुर्गातना ज वास तन व
हन करेवे, एटले देवगति, मनुष्यगति, तिर्यचगति ने नरकगति ए चारे गतिना वास
ने वाली नाखेवे अनुनवी जननी रीत एवे के ते आशा धरीने क्रिया मांमे नही.
नूतन बंध के० नवा कर्मना बंधने निरोधीने संवर धारण करे, तथा पूर्वकृत कर्म
ने विहंमी नाखीने तेनी निर्जरा करेवे, तेना विकारने अहो जय्य जीव तु गणीस
नही, अने तेना अतिजारने तु गणीस नही, अने तेना जयने पण गणीस नही,
जेना हृदयमां अनुनवरूपी चितामणीरत्न प्रकाशी रह्ये ॥ ५ ॥

हवे अनुनवीनी ज्ञानदृष्टीनु सामर्थ्य वखाणेवे - अथ ज्ञानदृष्टि सामर्थ्य कथनं -
सवैया इकतीसा - जिनके हियेमें सत्य सूरज उद्योत जयो, फेलि मति किरन
मिथ्यात तम नष्ट है, जिनकी सुदृष्टिमे न परचै विषमतासों समतासों प्रीति मम
तासों लष्ट पुष्ट है, जिन्हके कटाठमे सहज मोष पथ सवै, साधन निरोध जाके
तनको न कष्ट है, तिन्हिको करमकी किलोल यह है समाधि, मोले यह जोगा
सन बोले यह मष्ट है ॥ ६ ॥

अर्थ - जेना हियानेविषे सत्य सूर्यनो उद्योत अई इह्योवे, अने सत्य सूर्यना
मतिरूप किरण फेली रह्योवे, तेथी मिथ्यात रूप अंधकार ते ज्ञाश पाय्यो वाली
जे जीवनी सुदृष्टिमा विषमतानो परिचय नथी, एटले समतासाथे प्रीति बंधाणी
वे, ने ममतासाथे तथा मोहसाथे लष्ट पुष्ट के० चित्तविनानी प्रीति राखेवे, ने जे
ना कटाठनेविषे एटले थोडा विलोकनमा सहज स्वजावे मोहमार्ग सिद्ध थायवे
साधन के० मनोयोगादिक त्रण योगनो निरोध एटले निग्रह कखोवे अने जेना शरीरने
कष्ट नथी, एवा ज्ञानधारीने जे कर्म लहेर आवेवे तेने गणतीमां समाधी जा
वज जाणेवे जो कदी गती कर्मना उदयवने मोलेवे तोपण ते जोगासन धारीवे
अने जो बोलेवे तोपण मष्ट के० मौनव्रतिवे ॥ ६ ॥

हवे ज्ञानीने परवस्तुनो त्याग कह्यो अने विशेषपणे तेनोज त्याग वखाणेवे -
अथ परवस्तुको त्याग ताको विशेष वर्णनं -

सवैया इकतीसा - आतम सुजाव परजावकी न सुखि ताकों, जाको मन
गमन परिग्रहमें रह्यो है, ऐसो अविवेकको निधान परिग्रह राग, ताको त्याग इ
हाजो समुच्चैरूप कह्यो है; अब निज परे त्रम दूरि करिवेके काखु बहुरो सुगु
रु उपदेशको उमह्यो है, परिग्रह अरु परिग्रहको विशेष अंग, कहिवेको उद्यम
उदीरि लह लह्यो है ॥ ७ ॥

अर्थः--जेतुं मन परिग्रहनेविषे मगन थई रह्युं ठे, ते जीवने पोताना तया पारका स्वभावनी शुद्धता थती नथी परिग्रहनो राग तेतो अविवेकतुं निधान क ह्युं ठे, जे परिग्रहना रागनेविषे पोताना ने पारका स्वभावनी शुद्धता नथी, ते परिग्रह रागने त्याग, अहीसुधी सामान्य मात्र कह्यो हवे निजस्वरूपनो भ्रमने पर स्वरूपनो भ्रम तेने दूर करवाना कार्यने घणा प्रकारें सदगुरु उपदेश करवाने उ हंगवत थया ठे. हवे इहां परिग्रह तथा ते परिग्रहतुं विशेष अग केहेवाने सद गुरु जे ठे ते उद्यम उदीरणा करीने जह जह्यो के० सचेत थया ठे ॥ ३ ॥

हवे सामान्यरूप परिग्रहनो राग अने विशेषरूप परिग्रहनो राग तेनो विवरो कहे ठे.--अथ सामान्यविशेष कथनः--

बोहा--त्याग जोग परवस्तु सब, यह सामान्य विचार; विविध वस्तु नाना विरति, यह विशेष विस्तार ॥ ७ ॥

अर्थः--जेटली परवस्तु ठे तेटली वधी त्याग जोग ठे. एतो सामान्यपणे परिग्रहना त्यागनो विचार जाणीये; अने ते परवस्तु जात जातनी ठे, अने तेना उपर विचार पण जातजातनो ठे एने विशेषपणे परिग्रह त्यागनो विस्तार जाणवो. ७

हवे परिग्रह ठतां ज्ञातानी परिग्रह उपर अलिप्त दशा कहे ठे.-

अथ ज्ञाता अलिप्त कथनः--

चोपाईः--पूरव कर्म उदै रस छुंजे, ज्ञान मगन ममता न प्रयुंजे; उरमें उदा सीनता जहिये, यों बुध परिग्रह वंत न कहिये ॥ ९ ॥

अर्थः--पूर्व कर्मना उदयथकी जे शुजाशुन रस उपजे ते नोगवे पण ते रस नो गनेविषे ममता प्रयुंजे नही, मात्र ज्ञाननेविषे मग्न रहे, पण परिग्रहना संयोग वि योगनेविषे हर्ष विषाद उपजे नही, एवीरीतें जेना मनमा उदासीनता पामीये ठ्यें एवा बुध के० पंढितने परिग्रहवत कहेवाय नही ॥ ९ ॥

हवे ज्ञानीनी निस्पृह दशा वखाणे ठे.--अथ ज्ञानी अवांठक कथनः--

सवैया इकतीसा--जे जे मनवठित विलास जोग जगतमें, तेते विनासीक सब राखे न रहत है; और जे जे जोग अनिलाष चित्त परिणाम, तेते विनासीक धर्मरूप वहै वहत है; एकता न डहों मांहि ताते बांठा फुरे नांही, ऐसे भ्रम कारजको मूरखव हत है; संतत रहे सचेत परसो न करे हेत याते ज्ञानवत्तकों अवठक कहत है ॥ १० ॥

अर्थः--मनना मानी लीधेला जे जे जगतना जोग विलास ठे, ते ते नाश रूप ठे, आपणा राख्या रेहेता नथी. वली जे जे जोग अनिलापरूप चित्त परिणाम रहेते

ते ते चित्त परिणाम चंचलपणें विनासी धर्म रूपने विषे थई रह्या ठे. एवा जोग नेविषे तथा जोग अजिलापनेविषे अनेकता ठे, पण एकता नथी वली विनश्वर पणुं ठे तेथी एना उपर ज्ञानीनी वांठा फुरती नथी. एवा त्रम कार्यने मूर्ख होय तेज चाहे ठे, जे सतत के० निरतर सावधान रहे अने परवस्तु साथे हेत करे नही, एज माटे ज्ञानवतने अवचक निस्पृही कहेवे ॥ १० ॥

हवे परिग्रहमां रेहेता ठता ज्ञाताने अलिप्तपणुं केवी रीते केहेवाय ते दृष्टांत आपीने समजावे ठे - अथ ज्ञाता अलिप्त दृष्टांत कथनं -

सवैया श्कतीता:- जैसे फिटकडी लोड हरडेकी पुटविना स्वेत वस्त्र मारिये मजीठ रंग नीरमे, जीग्यो रहै चिरकाल सर्वथा न होइ लाल, जेदे नही अंतर स पेती रहे चीरमें, तैसे समकितवत राग दोष मोह बिनु, रहै निशिवासर परिग्रहकी चीरमें, पूरव करम हरे नूतन न बंध करे जाचे न जगत सुख राचे न शरीरमे ॥ ११ ॥

अर्थ:- जेम कोई स्वेत वस्त्र होय तेने फटकडी लोडर तथा हरडानी पुट के० पट दीधा शिवाय मजीठना लाल रंगना पाणीमा चिरकाल के० घण्टाकाल सुधी नी नावी राखे तोपण ते वस्त्र सर्वथा प्रकारे लाले थाय नही, अंतर रंग जेदे नही तेथी ते चीरमां सफेती रहेज, तेमज समकितवत जे जीव होय ते राग दोष मोह ना पटविना निशिवासर के० रात दिवस परिग्रहती जीडमां रहेवे. तोपण पूर्व कर्मना जोगनी निर्जरा करेवे, अने नवां कर्मतुं बंधन करे नही, अने जगतना सु खने जाचे नही वली शरीरने जोईने राचे नही ॥ ११ ॥

हवे परिग्रहने विषे रेहता ठता ज्ञाताने उद्वेग रहितपणुं होय ठे ते दृष्टांत वडे दृढ करावे ठे - अथ ज्ञाता अनुद्वेग कथनं:-

सवैया श्कतीता:- जैसे काहु देसको वसैया बलवत नर, जगलमे जाई मधु ठत्ताकों गहतु है, वाकों लपटाय चहु और मधुमक्षिका पे, कंबलीकी उटसों अमंकित रहतु है, तैसे समकित शिव सत्ताको सरूप साथे, उदेकी उपाधिको समाधिस्ती क हतु है; पहिरे सहज को सनाह मनमे उठाह, गने सुखराह उदवेग न लहतु है. ॥ १२ ॥

अर्थ - जेम कोई देशनो रेहेवासी नील वगेरे बलवत नर जगलमा जईने म धपुडाने ग्रहण करे ठे, ते वखत ते पुरुषने चारे तरफ मधु मक्षिका के० मध माखीउ लपटाई जाय ठे, पण ते पुरुषना शरीर पर कांमली होयठे, तेथी अमंकित के० मंखविना अमंख रहेवे; तेमज समकित जीव शिव के० परमात्मानी सत्ता के० सत्तूनूतपणुं तेनुं स्वरूप जे एक विज्ञानधनपण तेने साथे ठे, अने कर्म

उदयनी जे आत्माने उपाधि लागी रह्यो, तेने ते समाधि करी जाये ठे. सहज गुण जे ज्ञान दर्शन चारित्र तद्रूप जे सनाह के० बख्तर ते पेहेरी राखे, अने एरीते जे कर्मनिर्जरा तेनो उठाह मनमां धारण करे एवा अनत सुखना सह के० मार्गनेविषे रहेतो थको उद्वेग दशाने पामतो नथी. ॥ १३ ॥

हवे एरीतमां ज्ञातानो अबंधकपणुं बतावेठे:- अथ ज्ञाता अबंध कथन:-

दोहरा:- ज्ञानी ज्ञान भगन रहे, रागादिक मल खोइ, चित उदास करनी करे, करम बंध नहि होइ ॥ १३ ॥ मोह महातम मल हरे, धरे सुमति परगास; सुगति पंथ परगट करे, दीपक ज्ञान विलास. ॥ १४ ॥

अर्थ:- ज्ञानी पुरुष तो ज्ञानमा भगन रहे, अने रमे, अने राग द्वेष मोहरूपी जे मल ठे, तेने खोइ दिए, अने जे क्रिया करे ते पण उदासीनरूप करे, माटे एवा ज्ञानीने कर्म बंधन थतो नथी. ॥ १३ ॥ वली मोहरूपी महातम के० घोर अंधकाररूप जे मल तेने हरे, अने सुमतिना प्रकाशनार दीपकने धरे, एरीते सुक्ति पंथने प्रगट करी बतावे, एवो ज्ञाननो विलास ते दीपकरूप जाणवो ॥ १४ ॥

हवे ज्ञानदीपकनुं स्वरूप कही देखाडेठे - अथ ज्ञान दीपक वर्णन -

सवैया इकतीता:- जामें धूमको न जेस वातको न परवेस, करम पतंगनिको नाश करे पलमें; दसाको न जोग न सनेहको संयोग जामे, मोह अंधकारको विजोग जाके जलमें, जामें नतताइ नही रागरंक ताइ रच, लह लहे समता स माधि जोग जलमें; ऐसी ज्ञानदीपकी सिखा जगी अन्नंगरूप, निराधार फुरी पे डुरी है पुंदगलमें ॥ १५ ॥

अर्थ:- जे ज्ञान दीपकमां धुमाडानो जेश नथी ने जेमां वायुनो पण प्रवेश नथी अने जे कर्मरूपी पतंग जीवनो पलकमा नाश करे ठे, ने जेमां दशा के० दीवेटनो जोग नथी, बीजो अर्थ- कोई विकल्प दशा नथी अने जेने सनेह के० घृत तेलनो संयोग नथी वली जेना प्रकाशमां मोहरूप अंधकारनो वियोग थयुं ठे वली जे दीपकमां तप्ततापणुं नथी, वली जेमां जालरगनी रंचमात्र जाला नथी, अने जे समता समाधिनो जोग ते रूप जे जल तेनेविषे लहलहायमा न थई रह्यो ठे, एवो जे ज्ञानदीपक ठे, तेनी शिखा सदा अन्नंगरूप जागी रही ठे, अने ए शिखा सर्व पदार्थनुं ज्ञान करवानी आधार ठे, अने पोते निराधार फुरी रही ठे, अने पुंजलमां डुरी के० बुपी रही ठे ॥ १५ ॥

हवे ज्ञानना स्वभावमा खंफना नथी ते उपर दृष्टांत आपेढे—

अथ ज्ञान स्वभाव अखंफित दृष्टांत कथन—

सवैया इकतीसा — जैसो जो दरब तामें तैसोही सुजाउ सधे, कोउ दर्ब काहु को सुजाउ न गहतु है, जैसे संख उज्ज्वल विविध वर्ण माटी नखे, माटीसो न दी से नित उज्ज्वल रहतु है, तैसे ज्ञानवत नाना जोग परिगह जोग, करत विजास न अज्ञानता लहतु है, ज्ञानकला दूनी होइ उंददशा सूनी होइ, ऊनी होइ नौ थिति बनारसी कहतु है ॥ १६ ॥

अर्थ — जे जेबु इच्छे ठे, तेमां तेवोज स्वभाव सिद्ध ठे, पण कोई इच्छे अन्ध इच्छेनो स्वभाव ग्रहण करे नही जेम कोई जलाशयमा संख वेझीजीब होय ते सरूपमां उज्ज्वल होय ठे, पण नात जातनी माटी खाय ठे, तेमठता माटीनो रंग तेना स्वरूपमां देखातो नथी, तेतो निख उज्ज्वलज देखाय ठे, तेम ज्ञानवत प्राणी परिग्रहना जोगथकी नाना प्रकारना जोग जोगवतो ठता अने विजास कर तो ठता अज्ञानता पामतो नथी अने ज्ञाननी कला बमणी थाय ठे, अने ६६ दशा के० त्रमदशा ते सूनी थाय ठे, अने नवस्थिति के० संसार स्थिति ते उणी के० उठी थाय ठे, एवी रीते बनारसीदासतुं केहेबु ठे ॥ १६ ॥

हवे सम्यक् ज्ञाननी साथे सम्यक् क्रिया स्यादाद मतने आश्रयी कहे ठे —

अथ स्यादाद प्ररूपन कथन —

सवैया इकतीसा — जोलों ज्ञानको उदोत तोलो नही बंध होतु, वरते मि प्यात तब नाना बध होहि है, ऐसो जेद सुनिके लग्यो तूं विपै जोगनिसो, जोग निसों उद्यमकी रीतिते विगोहि है, सुनो जैया संतत कहे में समकितवत, यहु तो एकंत परमेसरकी दोहि है, विपेसों विमुख होइ अनुजो दशा आरोहि, मोख मुख होहि ऐसी तोहि मति सोहि है ॥ १७ ॥

अर्थ — ज्यां सुधी ज्ञाननो उद्योत ठे, त्यांसुधी बंध थतो नथी, अने ज्यारे मि प्यात्व दशावत ठे, ल्यारे तो नाना प्रकारनो बध थाय ठे, कोई एकंतवादीये एवो ज्ञान माहात्म्यनो जेद साजलीने एबु कबु के तूं विषय जोगववा लाग्यो ठे, अने म न वचन कायाना योगथकी उद्यमनी रीति जे क्रिया, तेने तें ठोडी दीधी ठे, तेने क हेवे के हे सतपुरुष सांजल तु जे कहे ठे, के हुं समकितवंत ठुं, पण ए एकतमत जे

इने अनुभव दशामां गुणश्रेणी धरी आरोहण करी अने मोहना सुखने ढोही के० जो, तो एवीज बुझी थकी शोने ठे ॥ १७ ॥

हवे ज्ञाननुं तथा विषय विमुखतानुं सहचारपणुं वतावेठे.—

अथ ज्ञान वैराग्य युगपत् वर्णनः—

चोपाई -- ज्ञानकलां जिनके घट जागी, ते जगमाहि सहज वैरागी; ज्ञानी मगन विपै सुखमांही; यहु विपरीत संजवे नांही ॥ १८ ॥ दोहा:— ज्ञान सहित वैराग्य बल, शिव साथै समकाल, ज्यो लोचन न्यारे रहै, निरखै दोऊ नाल ॥ १९ ॥

अर्थ.—जेना घटनेविपे ज्ञानरूपी कजा जागी ठे, तेतो जगत्तनेविपे सहेजे वैरागी रहै ठे ज्ञानी थईने विषयसुखमा मग्न होय ए विपरीत वात संजवती नथी ॥ १८ ॥ बली ज्ञाननी संगति ने वैरागनी संगति ए बने चीज समकाल मलीने मोहने साथै, जेम बे आखो जुदी रहीठे, एण नाल के० साथै वेठ नेत्र पदार्थने जुएठे ॥ १९ ॥

हवे मूर्खने कर्मनुं कर्त्तापणुं अने ज्ञानीने निर्जराणुं कर्त्तापणुं ए वेनुं स्वरूप क हेठे.— अथ मूढ कर्त्ता कर्मको यह कथन.—

चोपाई— मूढ कर्मको कर्त्ता होवै, फलअजिलाप धरै फल जोवै, ज्ञानी क्रिया करै फल खनी; लगे न लेप निर्जरा दूनी ॥ २० ॥ दोहा:—वधे कर्मसों मूढज्यो, पाट कीट तन पेम; खुलै कर्मसों समकिती, गोरख धंधा जेम ॥ २१ ॥

अर्थ— मूढ जे ठे ते कर्मनो कर्त्ता बने ठे, केमके ते क्रियाना फलनो अजिलाप धरे ठे, अने फलने जोई रहेठे; ने जे ज्ञानी होय ते क्रिया तो करे एण फल शून्य करे, तेथी ज्ञानीने कर्मनो लेप लागतो नथी; एथी वमणी निर्जरा थायठे ॥

बली जे मूढ ठे ते कर्मनेविपे बंधाई रहेठे, जेम रेशिमनो किडो पोताना शरीर ना प्रेमवडे पोतानी जालथकी पोतेज बंधायठे. अने जे समकिती होय तेतो कर्मनी जालथी खुलेलो रहे ठे, कोनी पठे? जेम गोरखधंधो पोतानी जालथी खुली जायठे तेम जाणवु ॥ २१ ॥

हवे ज्ञानी जीवने कर्मनुं अकर्त्तापणुं तथा निर्जरारूप उरावे ठे —

अथ ज्ञानीको अकर्तृत्व कथन—

सवेयां तेईसा:—जे निज पूरव कर्म उई सुख छंजत जोग उदास रहेंगे; जे डायमें न विज्ञाप करै निरवैर हिये तन ताप सहेगे; है जिनके दृढ आत्मज्ञान क्रिया करिके फलकों न चहेंगे, ते सुविचछन ज्ञायक हैं तिनकों करता हम तो न कहेंगे ॥ २२ ॥

अर्थ— जे जीव पोताना पूर्व संचित गुण कर्मना उदय वडे सुख जोगवतो थको पण जोगथी उदास रहे ठे, अने जे जीवने असाता वेदनीयना उदयथी ड ख उप जे तो पण धिलाप करे नही, अरतिनो विनाग करे नही, अंतरमा कोई चिता न ही राखे, अने शरीरनो संताप सहन करे, बली जेनीपासे आत्मज्ञान ठे, तेतो क्रिया करिने फलने इच्छे नही, तेज उत्कृष्ट विचक्षण ज्ञानी केहवायठे, अने तेने कर्म करता थका कर्मना कर्ता एम तो अमे कही सकशु नही ॥ १३ ॥

हवे एवा ज्ञानीनी व्यवस्था कहे ठे. ज्ञाता वर्णन—

सवैया इकतीसा — जिनकी सुदृष्टिमें अनिष्ट इष्ट दोउ सम, जिनको आचार सु विचार सुन ध्यान है; स्वारथको त्यागी जे लहैगे परमारथकों, जिनके वनिजमें नफान है न ज्ञान है, जिनकी समुज्जमे शरीर ऐसो मानीयतु, धानकोसो ठीलक रुपानकोसो म्यान है, पारखी पदारथके साखी भ्रम नारथके तेई साधु ति नहीको जथारथ ज्ञान है ॥ १३ ॥

अर्थ— जे ज्ञातानी सुदृष्टि एवी ठे के, जेनेविषे इष्ट वस्तु तथा अनिष्ट वस्तु बेउ बराबर ठे, अने जेनो आचार एवो ठे के जे जला विचारथी गुण ध्यानमाज रहे, अ ने विषय सुख प्रमुख स्वार्थने त्यागीने जे अध्यात्मरूप परमार्थ तेनेविषे लागी रहे ठे, बली जेनां वचन एवा ठे के, जेमा नफो नथी तेम टोटो पण नथी, एटले कोई ने सुसीख किवा कुसीख देता नथी मौन वृत्तिज रहेठे बली जेनी समज एवी हो य के शरीरने धाननी ठील के० तुस जेवु अने रुपान के० तरवार तेना म्यान जे बु माने ठे, मतलब के आत्माने शरीरथी जुदो जाणें ठे बली जे जेवो पदारथ होय तेवी तेनी परिह्रा करे ठे, अने जेम नय ज्ञानविना पाच दर्शनमा जे भ्रम नुं नारथ चाली रह्यु ठे, तेनो साही ठे, पूठवानुं धानक ठे, तेहिज साधु केवाय ठे, अने तेने यथार्थ ज्ञानी कहिये ॥ १३ ॥

हवे समकितनुं साहसपणुं वर्णन करेठे -- अथ सम्यक्वतको साहसकथन.—

सवैया इकतीसा — जमकोसो घाता ड खदाता है असाता कर्म, ताके उदै मूर ख न साहस गहतु है, सुरग निवासी चूमिवासी औ पतालवासी, सबहीको तन मन कंपत रहतु है, उरको उजारी न्यारी देखिये सपत्त जेसों, मोलतु निशंक न यो आनंद लहतु है, सहज सुवीर जाको सासुतो शरीर ऐसो, ज्ञानी जीव आर ज आचारज कहतु है ॥ १४ ॥

अर्थ -- अहि संसारनेविषे जे असाता वेदनीय कर्म ठे; ते केवां ड.खदाता ठे?

અહિં ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે — જમકોસો ત્રાતા કે ૦ યમના નાઈ છે, તેનો ડડય થતા મૂ
રવ જન જે છે, તેતો સાહસ ઘઘી શકે નહી. સુરગનિવાસી કે ૦ દેવતા જૂમિ
વાસી કે ૦ મનુષ્ય તિર્યંચ અને પાતાલવાસી દેવતા નારકી એવા સર્વ ત્રિલોકવા
સી જીવોનાં તન મન અસાતાવેદનીય થકી કાંપતા રહેઠે, હવે જ્ઞાની જીવના ડ
રનું અજવાલું જે છે તે અંતરના ચાંદરણાં જેવું છે, તે કેવું છે ? તે સમજાવે છે કે,
તે સાત નય થકી જુડેજ છે, જે અજવાલાથી સાતે નય પ્રાપ્ત થતાં નથી, અને એ
પ્રજાવથી નિશંક થઈ મોલે છે, અને આનંદ પામે છે સહજ સુવીર કે ૦ મહોટો
સાહસીક સુનટ, જેનું જ્ઞાનરૂપી શરીર શાશ્વત છે, એવા જ્ઞાની જીવો આચાર્ય કે ૦
મહા પુરુષ પૂજ્ય જાણવા, એવું આચાર્ય કહેઠે ॥ ૧૪ ॥

હવે સાતે નયના નામ કહેઠે — અથ સત્ત નયનામ —

દોહા. — હવે નવ નય પરલોક નય, મરન વેદના જાત ; અનરક્ષા અનગુપ્ત
નય, અકસ્માત નય સાત ॥ ૧૫ ॥

અર્થ — આ નવનું નય, પરલોકનું નય, મર્ણ નય, વેદના ઉપજવાનું નય, અ
નરક્ષાનું નય, અનગુપ્ત નય, અને અકસ્માત નય એ સાત નય જાણવા ॥ ૧૫ ॥
હવે સાતે નયના લક્ષણ કહી જુદાં જુદાં ઝલ્લવાવેઠે — અથ સત્ત નય લક્ષણ કથન —

સવૈયા ઇક્તીસા — વસથા પરિગ્રહ વિયોગચિતા હવે નવ, ડુર્ગતિ ગમન પરલોક
નય માનિયે ; પ્રાનનિકો હરન મરન ને કહાવે સોઈ, રોગાદિક કષ્ટ યહ વેદના વચ્ચા
નિયે, રક્ષક હમારો કોઝ નાહી અનરક્ષા નય, ચોર ને વિચાર અનગુપ્ત મન આનિયે
અનચિલ્યો અવહિ અચાનક કહાધોં હોઈ, એસો નય અકસ્માત જગતમેં જાનિયે ૧૬

અર્થ — શાસ્ત્રમા જે દસ જ્ઞાંતિનો પરિગ્રહ કહ્યો છે તેના વિજોગની ચિતા રહે તે
જ આ નવનું નય જાણવું. ડુર્ગતિગમનનું જે નય તે પરલોકનું નય કહિયે, પ્રાણ ટૂ
ટવાનું જે નય તે મર્ણ નય, રોગ પ્રમુશ્વથકી જે કષ્ટ ડપજે તે વેદના નય વચ્ચા
ણિયે, અમારી રક્ષા કરનાર કોઈ નથી દેખાતો એ અનરક્ષા નય, ચોર અથવા ડ
રમણ આબ્યાથી હું ચું યત્ન કરી શકીશ એવો જે નય તેને અનગુપ્ત જાણિયે. અણચિલ્યું
શુ થશે એવું જે નય મનને વિપે રહે તેનું નામ અકસ્માત નય જાણવું ॥ ૧૬ ॥

હવે આ નવનું નય નિવારણ રૂપ મંત્ર કહેઠે — અથ હવે નવ નય નિવારણ કથન —

ઠપ્પય ઠેંદ — નચ શિચ મિત પરવાન, જ્ઞાન અવગાહ નિરક્ત ; આત્મ અં
ગ અજંગ, સંગ પરધન ઇમ અક્ત ; ઝિનજંગુર સંસાર, વિનવ પરિવાર નારજ સુ,

જહાં ઉત્પત્તિ તહાં પ્રલય, જાસુ સંયોગ વિરહ તસુ, પરિગ્રહ પ્રપંચ પરગટ પરસ્થિ,
 હ્ર નવ નય ઓપજે ન ચિત, જ્ઞાની નિશંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ૨૭
 અર્થ - પગેના નચથી તે માથાની સિંચાસુધી એટલે સર્વ શરીર પ્રમાણ આત્માનો
 ગુણ જે જ્ઞાન તે અવગાહ કે ૦ વ્યાપ્તિ તેને જુએ, એવાં નચ સિંચ સહિત જ્ઞાનમય
 આત્માનું અંગ અંગ રહે, તેની સાથે જે પુજાલે તેને પરધન કે ૦ પરદ્રવ્ય કહેલે, અને
 સર્વ સંસાર ક્ષણજંતુર છે, ને તેનેવિષે જે વિજય પરિવારરૂપ જાર છે, તે પણ ક્ષણજં
 તુર છે, અને જેની ઉત્પત્તિ તેનું વિનાશ છે, જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ પણ થાય છે,
 એવો પરિગ્રહનો પ્રપંચ પ્રગટ પરસ્વીએં તો આ જવનું જય ચિત્તમાં ઓપજે નહીં એરી
 તે જે જ્ઞાની હોય તે પરિગ્રહના વિયોગની ચિતા ન રાખે, ને નિસંક રહે, પોતાનું નિ
 સ્કલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનમય સદા જુએ ॥ ૨૭ ॥

હવે પરલોકનય નિવારણનું મંત્ર કહેલે - અથ પરલોક નય નિવારણ મંત્ર -
 ઔષ્યવંદ - જ્ઞાન ચક્ર મમ લોક, જાસુ અવલોક મોલ્લ સુલ્લ, સ્તરલોક મ
 મ નાહિ, નાહિ જિસમાંહિ દોષ હલ્લ, પુત્ર સુગતિ ઘાતાર, પાપ હુરગતિ પદ ઘા
 યક, દો સંમિત રાનિમૈં, અસંમિત હૈ શિવનાયક, હ્ર વિધિ વિચાર પરલોક નય,
 નહિ વ્યાપક વરતે સુચિત, જ્ઞાની નિસંકનિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૨૮ ॥

અર્થ - જ્ઞાન ચક્ર કે ૦ જ્ઞાન વિસ્તાર તેતો મમલોક કે ૦ મારો લોક છે, મહારો
 પ્રચાર છે, તેને પ્રત્યક્ષ જોવો, અને મોક્ષ સુલ્લ વસ્ત્રે રૂપ છે, અને સ્તર લોક
 કે ૦ તેવિના અન્ય લોક તે મારો નથી, મહારો જ્ઞાન લોક મારી સાથે છે, જેનેવિષે
 દોષ હલ્લ નથી પરલોકમા સુગતિનું ઘેનાર પુન્ય છે, અને પરલોકમા કુગતિનું આ
 પનાર પાપ છે એ વે પુન્ય પાપ આત્માની સંમનનાની રાણી છે અને હું અસંમિત રૂપ
 હુ શિવનાયક કે ૦ સિંહરૂપી હું એવા વિચારથી પરલોક નય વ્યાપે નહીં, અને
 સુચિત કે ૦ સદા સુલ્લવત વર્તે, એ પ્રમાણે પરલોક નય ઠાંમિને જ્ઞાની પુરુષ નિ
 સંક થકો નિકલંક એવું જે નિજજ્ઞાનરૂપ તેને સદા નિરખે ॥ ૨૮ ॥

હવે મરણનય નિવારણનો મંત્ર કહેલે - અથ મરણ નય નિવારણ મંત્ર -
 ઔષ્યવંદ - ફરસ જીન નાશિકા, નૈન અરુ શ્રવન અહ્ સ્તિ, મન વચ તન
 વલ તીન, સાસ ઝસ્તાસ આઘ ધિતિ, એદસ પ્રાણવિનાશ, તાહિ જગ મરણ કહી
 જે, જ્ઞાન પ્રાણ સંયુક્ત, જીવ તિહુ કાલ ન ઠીજે, યહ ચિત કરત નહિ મરણ નય,
 નય પ્રમાણ જિનંવર કથિત, જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખંતનિત ॥ ૨૯ ॥
 અર્થ - સ્પર્શ, રસના, ગ્રાણ, ચક્ષુ, શ્રોત્ર, એ પાંચે ઇન્દ્રિય; મનોબલ, વચનબલ, ને

કાયબલ એ ત્રણ, સ્વાસોસ્વાસ આયુસ્થિતિ, એ દસ પ્રાણ આદિનો વિનાશ થાય, તેને જગતમાં મર્ણનય કહે છે, પણ જીવ પદાર્થ છે તે જ્ઞાનરૂપી જાવ પ્રાણ સયુક્ત છે, તેતો જીવને જ્ઞાન પ્રાણ ત્રણે કાલનેવિપે તૂટે નહીં, એવો વિચાર મનમાં કરવાથી મર્ણનય ઓપજે નહીં નયુ-પ્રમાણ વહે એવું જિનેશ્વરનું કથન છે, જ્ઞાની લોક નિ સંક પણે પોતાના નિકલંક સ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપને સદા નિરંતર નિરખત કે ૦ સત્યપણે જુએ છે ॥ ૨૯ ॥

હવે વેદના જય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે-- અથ વેદના જય નિવારણ મંત્ર -- ટપ્પય ઠંદ-- વેદનવારો જીવ, જાંહિ વેદંત સોઝ જિય, યહ વેદના અજંગ, સુતો મમ અંગ નાંહિ વ્યય; કરમ વેદના દિવિધ, એક સુખમય હતીય ડુલ, દોઢ મોહ વિકાર, પુજલાકાર બહિરમુલ, જબ યહ વિવેક મનમહિં ધરત, તબ ન વેદ ના જય વિદિત, જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખત નિત ॥ ૩૦ ॥

અર્થ-- વેદનાવારો એટલે જાણનારો તેતો જીવ છે, અને જેને જાણવું છે, તેપણ જીવજ છે એટલે વેદનાવત તે જ્ઞાની જીવ એ જ્ઞાનરૂપ વેદન જે અજંગ રૂપ છે તેતો મારું અંગ છે, અને કર્મ વેદના જે છે તે મારી નથી અને તે કર્મરૂપ વેદના બે પ્રકારની છે, એક સુખમય વેદના ને બીજી ડુ.લ્ખમય વેદના છે, એ બેઝ મોહ વિકાર છે, એ વી સુલ્ખ ડુ.લ્ખની વેદના પુજલાકાર છે, પુજલની ઘાયા બાહ્યરૂપ છે, જ્યારે એવો વિ વેક વિચાર મનમાં ધરે છે, ત્યારે વેદનાનું જય વેદી સકતું નથી. જ્ઞાની લોક હો ય તેતો વેદના જયથી નિસંક રહે અને નિકલંક એવું પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ તે ને સદા જોતો રહે ॥ ૩૦ ॥

હવે અનરજ્ઞાનય નિવારણરૂપ મંત્ર કહે છે-- અથ અનરજ્ઞા જય નિવારણ મંત્ર-- ટપ્પય ઠંદ-- જો સ્વસ્તુ સત્તા સરૂપ જગમહિ ત્રિકાલ ગત, તાસ વિનાસ ન હોઈ, સહજ નિહચં પ્રમાણ મત, સો મમ આતમ દરલ, સરવથા નહિ સહાય ધર, તિહિં કારન રજ્ઞક ન, હોઈ જજ્ઞક ન કોઈ પર, જબ યહિ પ્રકાર નિરધાર કિય, તબ અનરજ્ઞા જય નસિત, જ્ઞાની નિસંક નિકલંક નિજ, જ્ઞાનરૂપ નિરખત નિત ૩૧

અર્થ-- સ્વસ્તુ કે ૦ નિજ આત્મરૂપ વસ્તુ, સત્તાસ્વરૂપ કે ૦ ડ્યયપણે ઠતુ કેહેવા ય તે જગતમાં ત્રણે કાલનેવિપે પામિયે, તેનો ક્યારે પણ વિનાશ નથી થતો, એવું સહજ સ્વરૂપ નિશ્ચયનયના પ્રમાણવહે જાણવું; એજ મારું આત્મડ્ય જે છે, તેતો સર્વથા પ્રકારે કોઈનો સહાય ધરતુ નથી, તેમાટે એ આત્મડ્યનો કોઈ રક્ત ક નથી. તેમજ કોઈ પર કે ૦ બીજો એનો જંદુક પણ નથી જેવારે એવો વિચાર

समयसारनाटक.

नकी करी राखे, त्यारे अन्नरक्षा जय नाश पामे, एवा ज्ञानी होय ते अन्न यथी निसंक थको पोताना निकलंक ज्ञानस्वरूपने सदा निरखे ठे ॥ ३१ ॥

चौरजय निवारण रूप मंत्र कहे ठे:- अथ चौरजय निवारण मंत्र -

य ठंद - परम रूप परतष्ठ, जासु लब्धन चिन ममित, पर प्रवेश तहाँ ना हिं महि अगम अखमित, सो मम रूप अनूप, अकृत अनमित अकूट हिं चोर किम गहै, और नहि लहै और जन, चितवत एम धरि ध्यानजब, गुप्त जय उपसमित, ज्ञानी निसंक निकलंक निज, ज्ञानरूप निरखंत मित ॥ - जे परम स्वरूप केहेवाय ठे, अने मान सन्मानवडे प्रत्यक्ष ठे, चिनमं ० चिन्मय एवु जेतुं लक्षण ठे, अने जेना स्वरूपनेविषे परस्वरूपनो प्रवे, माहिमही के० पृथ्वीना वचमा अगम्य ठे, अने अखमित ठे, एवु तो ॥ मारुं रूप ठे, ते कोईतुं कीधेलुं नथी, अनमित के० प्रमाणविना, एवु अखु ठे, ते धनने चोर केम दूरी शके । अने और के० बीजा कोई लोक तेनी ज ॥ शके नही ज्यारे ध्यान धरीने एवुं चितवन करे त्यारे अगुप्त जय के० व नतुं जे जय ते उपशमी जाय अने एवा ज्ञानी होय ते अगुप्त जयथी नि का पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा निरखता रहेवे ॥ ३२ ॥

अस्मात्तजय निवारण रूप मंत्र कहे ठे - अथ अस्मात्तजय निवारण मंत्र -

य ठंद - शुद्ध बुद्ध अविरुद्ध, सहज सु समृद्ध सिद्ध सम, अलख अना त, अतुल अविचल सरूप मम, चिद विलास परगास, वीत विकलप सुख जहाँ डुविधा नहि कोइ, होइ तहाँ कबु न अचानक, जब यह विचार तव, अस्मात्त जय नहि उदित, ज्ञानी निसंक निकलंक निज, ज्ञान खत मित ॥ ३३ ॥

- जे वस्तु शुद्ध ठे, केवल पोताना स्वरूपने विषेज ठे, बुद्ध के० ज्ञानम रोधी ठे, सिद्धसमान शक्तिवत ठे, अलक्ष ठे, आदिरहित ठे, अने अंत ॥, जेनी तुलना कोईथी न थाय माटे अतुल ठे, एवु अविचल मारुं रूप ठे ॥ रास के० ज्ञानविलासनो जेने प्रकाश ठे वीतविकलप के० अवस्था चेद ॥, अने समाधि सुखतुं आनक ठे ज्यां कोई विजातीय न पामिये त्या कोई ॥

प ठे ते अकस्मात् जयथी निशंक थको पोताना निष्कलंक ज्ञान स्वरूपने सदा जोतो रहेछे ॥ ३३ ॥

हवे निर्जराना करनार ज्ञानीनी व्यवस्था कहेछे --अथ ज्ञानी व्यवस्था कथन --
उपप्य ठंद-- जो परगुन त्यागंत, शुद्ध निजगुन गहंत ध्रुव, विमल ज्ञान अं
कूर, जासु घट महि प्रकास हुव; जो पूरव कृतकर्म, निर्जरा धार बहावत; जो न
ब बंध निरोध, मोप मारग मुख धावत, निःसंकतादि जस अष्ट गुन, अष्ट कर्म
अरि संहारत; सो पुरुष विचक्षण तासु पद, बनारसी बंदन करत ॥ ३४ ॥

अर्थ-- जे कोई पुजलादि गुणनो त्याग करे, अने ध्रुव के० निश्चयरूप एवा शुद्ध
पोताना गुणनुं ग्रहण करे; निर्मल ज्ञाननो अंकुर के० उदय जेना घटमां प्रका
शित थयो, अने जे पूर्वकृत कर्मने निर्जरानी धर के० श्रेणिविपे बहावि दिये बली
जे नवा बंधनो निरोध करीने एटले निराश्रव थईने मोहमार्गने सन्मुख दोडेछे,
गुण श्रेणिमां दोडेछे, निशंकित प्रमुख जेना आठ गुण ठे, ते आठे कर्मरूप
शत्रुनो संहार करे, तेज विचक्षण पुरुष केहेवाय, अने तेना चरनकमलने बणारसी
दास वंदन करेछे ॥ ३४ ॥

हवे आठ अंगनां नाम कहेछे--अथ अष्टांगके नाम कथनः--

सोरठाः-- प्रथम निसंसेजानि, दुतिय अवग्रित परिनमन, तृतिय अंग अ
गिलान, निर्मल दृष्टि चतुर्थ गुन ॥ ३५ ॥ पंच अकथ परदोष, थिरी करन ठठम
सहज; सत्तम बहल पोप, अष्ठम अंग प्रजावन ॥ ३६ ॥

अर्थः-- पेलुं निसंशय के० निःशंकित, बीजुं समकितनो गुण जे अवांठक प
णारूप मननो परिणाम, बीजुं अंग अगिलान, चोथुं गुण निर्मल दृष्टि एटले मूढ दृ
ष्टि नही ते, ॥ ३५ ॥ पांचमुं परदोष अकथन, ठठुं अंग समकित स्थिर करवाना
स्वभावरूप, सातमुं सर्व साथे वाठलपणुं अथात्मक पोपक, अने आठमुं अंग
प्रजावना गुणरूप ॥ ३६ ॥

हवे अंगना लक्षण कहे छेः--अथ अंग लक्षण--

सवैया इकतीसा-- धर्ममें न संसे गुनकर्म फलकी न इच्छा, अगुनको देखि न
गिलानि आनै चित्तमे, साचि दृष्टि राखै काहू प्रानीको न दोष जाखै, चचलता जा
नि थिति गनै बोध चित्तमे; प्यारे निजरूपसां उठाहके तरंग उठे, एइ आठो अंग
जब जागे समकितमे, ताहि समकितको धरे सो समकितवत, वहे मोपपावे उ
न आवै फिर इतमें ॥ ३७ ॥

अर्थ - धर्मेनेविषे संदेह न होय ते नि शंकित गुण, शुन कर्मेना फलनी इ
ह्वा न होय ते निस्पृही गुण, अनिष्ट वस्तुने जोडने चित्तमा ग्लानी न लाववी ते
अग्लान गुण, कोईना मगाव्या मगनुं नही ने साचनेविषे दृष्टि राखवी ते अमूढ
दृष्टिगुण, कोई प्राणीनो दोष केहेवो नही ते गोपाकथन गुण ; चंचलता त्यागीने
ज्ञानरूप चित्तनेविषे स्थिरता राखवी ते थिरीकरण गुण, आत्म स्वरूपमा प्रेम
राखवो ते वठल गुण ; अने आत्मस्वरूप साधननेविषे उच्चाह लहरी के० तरंग
उठवापणुं लीयो रहे ते प्रजावना गुण, एम एक समकेतना आठे अग ज्यारे
जागे, अने ते आठ गुणे सहित सम्यक्तनुं धारण करे, ते समकितवत्त केहेवाय ने
तेवाज समकितो मोक्ष पामे, ने फरीथी आ सत्तारमा आवे नही ॥ ३७ ॥

हवे निर्जराधारी चैतन्यनुं नाटक कहे ठे - अथ चैतन्य नाटक कथन -

सवैया इकतीसा - पूर्व बंध नासे सोतो संगित कला प्रकाशे, नव बंध रुंधी तां
ल तोरत उठरिके, निसंकित आदि अष्ट अंग संग सखा जोरी, समता अलाप चारि
करे सुख जरिके, निरजरा नाद गाजे ध्यान मिरदिंग वाजे, ठक्यो महानंदमे स
माधि रीजि करिके, सत्तारंग नूमिमे मुक्त जयो तिहुं काल, नाचे खुद्द दृष्टि नट
ज्ञान स्वांग धरिके ॥ ३८ ॥

अर्थ - जेम पूर्वकालनेविषे उत्कृष्ट स्थितिथकी बंध करतो हतो तेवी रीते
न करता अनुत्कृष्ट स्थितिथकी करवो एम पूर्व बंध नासे, तेतो संगित कला
आलाप चारी प्रकाशे, अने नवा बंधने रोधवु ते रूपताल उठले ठे तालतोर ठे, निशं
कित प्रमुख जे समकितना आठ अंग कहा, ते सहाय जोडी समता समाधि धा
री तद्रूप स्वर बाधीने आलाप करे ठे, अही कर्मेनी निर्जरा हेतु ठे, एटले कर्मेना
स करवारूप कार्यनुं निर्जरा कारण ठे, ते ध्याननेविषे एक स्वरूपनाद गाजे ठे, अने
सोहं धुनी ठे तेरूप मृदंग वाजे ठे, अही जे महानंदमय थरने ठाक्यो तेतो सु
खी थयो, ते जाणिये रीज थई, ने पोतानी आत्मसत्ता तेज कोई रंगनूमि ठे
एटले रंग ममय थयो, तेनेविषे त्रणे कालमा खुद्द दृष्टीसहित ज्ञानरूप वेप स्वांग
पहेरी धरीने नटरूप चैतन्य मुक्त थरने नाचे ठे ॥ ३८ ॥

इतीश्री समयसार नाटकविषे बालबोधरूप निर्जराद्वार सप्तम संपूर्ण.

टोहा - कही निर्जराकी कथा, शिवपथ साधनद्वार, अब कतु बंध प्रबंधको,
कहुं अल्प विस्तार ॥ ३९ ॥

अर्थ.— मोह मार्गनी साधनकार जे निर्जरा तेनी कथा हती ते कही, हवे जे बंध थाय ठे तेना अधिकारनो अल्प विचार कहेठे ॥ ३९ ॥

हवे बंध जे ठे ते ठाम्वा योग्य ठे, माटे ते बंधनो विदारणहार जे समकित तेने नमस्कार करेठे— अथ बंध विदारन सम्यक्त वर्णन—

सवैया इकतीसा— मोह मद पाई जिन संसारी विकल कीने, याहिते अजानु बाहु विरद बहतु है; ऐसो बंध वीर विकराल महाजाल सम, ज्ञान मंद करे चद राहु ज्यो गहतु है, ताको बल जंजिवेको घटमे प्रगट नयो, उद्धत उदार जाको उ दैस महतु है; सो है समकित सूर आनंद अंकूर ताही, निरखी बनारसी नमो नमो कहतु है ॥ ४० ॥

अर्थ— जे बंधरूप गुनट ठे ते मोहरूप मदिरा पाईने सर्व संसारी जीवने विक ल करेठे, एथी ए बंधरूप वीर ठे ते अजानुबाहुनुं बीरुद बहावेठे के० सार्व जोम थई रहेजा ठे, एवो विकराल ए बंधरूप वीर गुनट ठे, बली ए महाजाल स मान ठे, अने एज ज्ञान प्रकाशने मंद करेठे, कोनी पठे जेम राहु चडने मद करेठे तेनी पठे जाणी लेहुं; हवे एवा बंधरूप वीरनो प्रतिपह्नी जे ठे, ते एतुं बल तोड वाने घटनेविपेज प्रगट थयो ठे, जेनो उद्यम उद्धत ठे, एटले कोईथी रोक्यो रेहे एवो नथी, अने उदार ठे के० श्रेष्ठ ठे तथा महत् के० मोटो ठे, तेतो समकितरूप शूरवीर जाणवो, ते आनंद अंकूर लईने उदय थयो ठे, ते सम्यक्त शूरवीरने जो ईने पोताना अंग उद्धसित थको बनारसीदास नमो नमो कहेठे ॥ ४० ॥

हवे चेतनाविना कर्म बंध नथी यतां, माटे ज्ञानचेतना तथा कर्म चेतना ए बेउनी समज पाहेठे— अथ कर्मचेतना ज्ञानचेतना वर्णन—

सवैया इकतीसा— जहां परमात्म कलाको परगास तहा, धरम धरामें सत्य सूरजको धूप है, जहां गुन अगुन करमको गढास तहां, मोहके विलासमे महा अंधेर कूप है, फेली फिरै ठटासी घटासी घट घन बीच, चेतनकी चेतना डुहोधा गुप्तूप है, बुद्धिसो न गही जाय वेनसों न कही जाय, पानीकी तरंग जैसे पा नीमे गुप्त है ॥ ४१ ॥

अर्थ— जे चेतनामां परमात्मानी कलानो प्रकाश थाय ठे, ते धर्म धरती ठे; ते धरतीमां सत्यरूप सूर्यनो तडको ठे, एटले उजली जगा ठे. बली जे चेतना नेविपे गुन अगुन कर्मना रसनी गढास ठे, एटले गुनागुन कर्मना रस वडे जे चे तना घोलाइ रही ठे, त्यां मोहराजा विलास करे ठे, तेतो धोर अंधकार ठे,

ए रीते चेतन पुरुषनी जे चेतना के० संज्ञा ठे, तेतो घटाघनबीच के० शरीररूप मे घबचे ठटानी माफक फेली रही ठे, अने घटानी माफक फेलीथकी फरे ठे, अने ए चेतना ते परमात्मानी कलाना प्रकाशमा तथा मोहविलासमां ए बेव तरफ गुपचुप ठे, एटले चुप रई रही ठे, एवी ए चेतना बे तरफ प्रवेश करे ठे, एवात बुद्धीथी ग्रहण थाय ठे, पण वचनथी कही जाय एवी नथी, जेम पाणीना तरंग पाणीमां गुरुष्ण ठे तेम चेतना बेव तरफ गुरुष्ण ठे. ॥ ४१ ॥

हवे बंध द्वारनेविपे बंधनो हेतु कहे ठे - अथ बंधनिदान कथन -

सर्वैया इकतीसा - कर्मजाल वर्गनासो जगमें न बंधे जीव, बंधे न कदापि मन वच काय जोगसों, चेतन अचेतनकी हिंसासो न बंधे जीव, बंधे न अलख पंचविपे विवरोगसों, कर्मसो अबंध सिद्ध जोगसो अबंध जिन हिंसासो अबंध साधु ज्ञाता विपे जोगसो, इत्यादिक वस्तुके मिलापसो न बंधे जीव, बंधे एक रागादि अशुद्ध उपजोगसो ॥ ४२ ॥

अर्थ - कोई कहे ठे के कर्मजाल वर्गणा यकी जगतमां जीव बंधाय ठे, ते वात खोटी एटले कर्म वर्गना जीवना बंधनो हेतु नथी, एवी रीते कदाचित मनव चन कायाना योगथी पण जीव बंधातो नथी, चेतन तथा अचेतननी हिंसाय की पण जीवने बंध थतो नथी अलक्ष् पती ठे, तथा अलक्ष् रूपी ठे, ते पंचे द्वियना विषयरूप विपरोग वडे पण बंधातो नथी कर्म वर्गनाथी सिद्धना जीव बंधाता नथी, वली जिनेश्वर देव ठे तेतो त्रणे योगमा ठे तोपण अबंध ठे, साधुजे ठे, ते अनाजोग पणे हिंसा करे ठे, तोपण अबंध ठे, ज्ञाता विषय जोगवेठे, तो पण ते अबंध ठे, एरीते कर्म वर्गना प्रमुख वस्तुना मिलापथी जीव बंधातो नथी पण मात्र एक राग द्वेपने मोह अने जीव बंधरूप अशुद्ध उपयोग थीज जीव बंधाय ठे ॥ ४३ ॥

हवे राग द्वेप अने मोहनेज दृढपणे बंधना हेतु ठरावे ठे -

अथ बंधनिदानदृष्टी करन व्यवस्था -

सर्वैया इकतीसा - कर्मजाल वर्गनाको वास लोकाकाश माहि, मन वच का याको निवास गति आठमे, चेतन अचेतनकी हिंसा वसै पुज्जलमें, विपे जोग वरते उदेके उरजाठमे, रागादिक शुद्धता अशुद्धता हें अलखकी, यहें उपादान हेतु बंधके वढाठमें, याहिते विचठन अबंध कह्यो तिहू काल, राग दोष मोहनादि सम्यक् सुजाठमें, ॥ ४३ ॥

અર્થ:-કર્મ જાલ વર્ગણાનો વાસ તો લોકાકાશમાંજ છે, કેવલ કર્મ વર્ગણા કારણ થકીજ જો અમૂર્તિ ચેતનદ્વય બંધનાવને પામે, તો લોકાકાશનો બંધ કેમ નહીં થાય? તેમજ મન વચન અને કાયાના યોગનો વાસ તો ચારે ગતિનેવિપે છે, અને ચારે આ વપામાં છે, ત્યારે યોગ તે આત્માના બંધના હેતુ કેમ થાય? ચેતનનાં પ્રાણ હર્ણથી હિંસા થાય છે; તે પુજ્ઞ બંધરૂપ પ્રાણમાંજ હિંસા થાય છે, એમજ અચેતનની હિંસા પણ પુજ્ઞમાં છે, તે આત્માસાથે સ્પર્શીતી નથી, તો બંધ કેમ થાય? અને વિષય જોગ જે વરતે છે, તેતો કર્મના વદયમાં છે, અરુજી રહ્યા છે, અને આત્મા તો તેથી નિરાલો છે, તે બંધાય કેમ? માટે રાગ દેપને મોહ્યકી જે શુદ્ધતા કે. મુગ્ધતા થાય ને પરવશુને પોતાની કરી માનવી તે અલક્ષ પુરુષની અશુદ્ધતા છે. અને એજ અશુદ્ધતા બંધને વધારે છે, એ માટે વિચરૂણ પુરુષને ત્રણ કાલવિપે અબંધ કહ્યો, કેમકે, તેને સમ્યક્ સ્વનાવમાં રાગ દેપ અને મોહ નથી ॥ ૪૩ ॥

હવે જ્ઞાતાને અબંધ કહ્યો તોપણ વચમી થઈને ક્રિયા કરવી તે સમજાવેલું—

અથ વચમ પ્રશંસા —

સવૈયા ફકતીસા:- કર્મજાલ જોગ હિંસા જોગસોં ન બંધે પૈ તથાપિ જ્ઞાતા વચમી વચ્ચાઓ જિન બૈનમેં, જ્ઞાનદૃષ્ટિ દેતુ વિપૈ જોગનિસોં હેતુ ઢોઝ, ક્રિયા એક સેત યો તાં બને નાંહિ જૈનમેં, એવે બલ વચમ ગૌ પૈ ફલકૌ ન ચહે નિરદૈ દસા ન હોઈ હિરદેકે નૈનમે, આલસ નિરુદયમકી જૂમિકા મિથ્યાત માંહિ, જહા ન સંજ રૈ જીવ મોહનીદ સૈનમેં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ — જીવ છે તે કઠાપી કર્મજાલથી બંધાય નહીં, અને જોગથકી પણ બંધાય નહીં, અને હિંસાથકી પણ ન બંધાય, જોગવડે ન બંધાય, તોપણ જિનેશ્વરના વચનથકી જ્ઞાતા જીવને વચમીજ વચ્ચાળું છે. જ્ઞાનનેવિપે દૃષ્ટિ પણ આપેલું, અને વિષયજોગમાં પ્યાર પણ રાખેલું, એવી વે ક્રિયા એક સેત કે. એક આત્માવિપે એક સ્થાનકવિપે કરેલું, એતુ તો જૈનવાસીમાં બને નહીં, અને જે જ્ઞાની હોય તે એટલું તો કરેલું જે સંહનન કે. સંઘયણ પ્રમુખ કર્મનો વદય બલ છે, તેથી યથાયોગ્ય તે ક્રિયાવિપે વચમવત થાય, અને તેના ફલને જાણે નહીં, ને હૃદયરૂપ નેત્રનેવિપે નિર્દય દશાવંત ન થાય, અને આલસ નિરુદયમ તો મિથ્યાત્વમાજ પામિયે, એથી આલસ ને નિરુદયમની મિથ્યાત્વ જૂમિકા છે, જે જૂમિકાનેવિપે જીવ મોહનિદા સેતો થકો સયનદિશામા રહેલું, અને પોતાના સ્વરૂપને સંજારતો નથી ॥ ૪૪ ॥

હવે જે ઉદય માફક ક્રિયા કહી તેથી ઉદય બલની વ્યવસ્થા કહેશે -

અથ ઉદૈ વ્યવસ્થા વર્ણન -

દોહા - જવ જાકૌ જૈસે ઉદૈ, તવ સો હૈ તિહિ ધ્યાન । સકતિ મરૌરૈ જીવકી,
ઉદૈ મહા બલવાન ॥ ૪૫ ॥

અર્થ - જે કાલનેવિપે જેનો જેવો ઉદય થાય તે કાલનેવિપે તે સ્થાન કે
તે સ્વરૂપમાં જીવ રહે છે, તે જીવની શક્તિ મરોડીને પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરે, એથી
કર્મ ઉદય મહા બલવાન છે ॥ ૪૫ ॥

હવે ઉદય બલ ઉપર દૃષ્ટાંત આપે છે - અથ ઉદૈ બલ વર્ણન -

સવૈયા ફકતીતા - જૈસે ગજરાજ પશ્યો કર્દમકે કુંમવીચ ઉદયમ અદૂટે ન પૈતૂ
ટે હુ સ્વ બંદસૌં, જૈસે લોહ કટકકી કોરસૌં ઝરાધ્યો મીન, ચેતન અસાતા જહૈ
સાતા જહૈ સંદસૌં, જૈસે મહાતાપ સિરવાહિસૌં ગરાધ્યો નર, તકૈ નિજકાજ ઝઠી સ
કૈ ન સુબંદસૌં, તૈસે જ્ઞાનવત સબ જાનૈ ન વસાઈ કહુ, બંધ્યો ફિરૈ પૂરવ કરમ
ફલ ફલસૌં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ - જેમ હાથી કર્દમના કુંમમાં પડ્યો પડે તેમાથી નિકલવાને ઉદયમ અ
દૂટે કે કરે છે, પણ તે હુ સ્વદમથી તૂટી શક્તો નથી, જેમ હૃદયમાં લોહ કટકી કે
લોઢાના કાંટાની અળીમાં જરાયો એવો મજૂ તૂટો થઈ શક્તો નથી, તેથી મત્સરું
ચેતન અશાતા પામે, અને સંદ કે તૂટે તો શાતા જહે પણ તૂટે નહી, વલી કોઈ
માણસ તાપજ્વર અને માથાના દરદથી હેરાન થતો પથારીમાં પડી રહ્યો હોય
અને તે મનુષ્ય પોતાના કાર્ય કરવાને વાસ્તે તેહાથી ઝઠવાના અનેક ઉપાય કરતો
ઝતા પોતાના સ્વહૃદથી ઝઠી શક્તો નથી, તેમજ જ્ઞાનવત જીવતો સર્વ હેય ઉપા
દેય જાણે છે પણ કોઈ પોતાનું બલ ચાલે નહી પૂર્વ સંચિત કર્મના ફલના ફંદ
થી ઇટલે કર્મના ઉદયથી બાધ્યો ફિરે છે ॥ ૪૬ ॥

હવે આલસીને નિરુદયમીની જેવી અવસ્થાએ તેવી બતાવે છે - અથ યથાવસ્થા વર્ણન -
ચૌપાઈ - જે જિય મોહનીદર્મે સૌવૈ, તે આલસી નિરુદયમિ હોવૈ, દૃષ્ટિગે લિ
જે જગૈ પ્રવીના, તિન્હિ આલસ તજિ ઉદયમ કીના ॥ ૪૭ ॥

અર્થ - જે જીવ મોહરૂપ નિજાનેવિપે સુઈ રહ્યા છે, તે જીવને આલસુ કહી
ને તેજ નિરુદયમી કેહેવાય અને જે પ્રવીણ જીવ જ્ઞાનદૃષ્ટિ યોગી જાગૃત છે, તે આ
લસ તજીને ઉદયમ કરે છે ॥ ૪૭ ॥

હવે આલસુ ને ઉદયમીની ક્રિયાનું વર્ણન કરે છે - અથ યથાવસ્થાતથા ક્રિયા કથન -

सवैया इकतीसा.—काच बांधे तिरसों सुमनी बांधे पायनिसो, जानै न गवार
कैसी मनी कैसो काच है, योंही मूढ जूठमें मगन जूठहिकों दैरै, जूठ बात मानै
पै न जानै कहा साच है; मनीकों परखि जानै जोदरी जगत माहि, साचकी समु
जी ज्ञान लोचनकी जाच है, जहाँको छु वासी सो तो तहाँको मरम जानै, जाको
जैसो स्वांग ताको तैसेरूप नाच है ॥ ४८ ॥

अर्थ.—काचने माथाउपर बांधे अने मणीने पगे बांधे, एवा गमार लोकने खबर
नथी होती के काचशी वस्तु ठे, अने मणीशी वस्तु ठे, एम मूढ अज्ञानी जीव जू
ठी बातमां मग्न रहे, फूला कार्यमां दोड़े, अने जूठी बात माने, पण एम न जाणो
के एमां साच केठलुं ठे, मणी रत्ननी तो जे ऊवैरी होय तेज जगतमां परिह्रा
करीशके, तेमज साचानी समझ पण तेनेज पड़े, जेने ज्ञानरूपी लोचननी उत्पत्ति
थई होय केमके, जे जिहांनो वासी होय ते तिहांनो मरम जाणो, एठले मिथ्यात
नूमिकानो वासी मिथ्यातनेज ग्रहे अने सम्यक्त नूमिकानो वासी ते समकितनेज
साचुं माने, मतलब जे जेवो वेप धरी आवे ते तेवोज नाच नाचेठे ॥ ४८ ॥

हवे जे जेवी क्रियाकरे ते तेवु फल पामे ते कहेठे:—अथ यथाक्रिया तथा फलकथनं
दोहा.—बंध बधावे अंध बहै, ते आलसी अज्ञान, मुक्ति हेतु करनी करै, ते
नर उद्यमवान. ॥ ४९ ॥

अर्थ:—जे नाव अंध थईने बंधने बधारे, ते अजाण आलसी केहेवायठे अने
जे मुक्ति हेतुने अर्थ किया करेठे, ते मनुष्य उद्यमवंत केहेवाय ठे ॥ ४९ ॥

हवे जो ज्ञानहोय तो वैराग्यपण होय अने जो वैराग्य न होयतो ज्ञान पण
न होय तेथी ज्ञानवैराग्यनुं सहचारपणुं कहेठे:—अथ ज्ञानवैराग्य सहचारत्ववर्णनं—

सवैया इकतीसा.—जबलगु जीव शुद्ध वस्तुकों विचारै ध्यावै तबलगु नोगसों उदा
सी सरबंग है, नोगमें मगन तब ज्ञानकी जगन नाहिं, नोग अजिलापकी दशा
मिथ्यात अंग है; तातें विषे नोगमें मगन सो मिथ्याति जीव, नोगसों उदासि सो स
मकिति अचंग है; ऐसी जानि नोगसो उदासि बहै मुगति साधै, यहै मन चंग तो
कगोत माहि गंग है ॥ ५० ॥

अर्थ:—जाहांसुधी जीव शुद्ध वस्तुना विचारमां दोडतो होय, ताहांसुधी सर्व
अंगनेविषे नोगधी उदासीनपणुं जोवामां आवे; अने ज्यारे नोगमां मगन रहेतो
होय, ल्यारे तो ज्ञाननी जगन के० जागती न होय, केमके नोग अजिलापनी द
शामां वर्त्तवुं तेतो मिथ्यातनुं अंग ठे, तेथी विषयनोगमां मगन रहे ते जीव मिथ्या

તી કેહેવાય, અને જે વિષય જોગથી ડાહસી રહે તે તો અજંગ સમકેતી છે. એવું જાણીને અહો નવ્યલોકો જોગથી ડાહસ થઈ, ને મુક્તિને સાધો તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે, જેનું મન ચણુ છે તેને કથરોટમાજ ગંગા છે, મતલબ કે કથરોટમાં નાતા થકા ગંગા સ્નાનનું ફલ પામે છે ॥ ૫૦ ॥

હવે મોહના અધિકારને વિષે ચાર પદાર્થનું સ્વરૂપ કહે છે -

અથ પદાર્થ ચતુષ્ક કથન -

દોહા - ધરમ અરથ અરુ કામ સિવ, પુરુપારથ ચતુરંગ ; કુધી કલપના ગદિ રહે, સુધી ગૃહે સરવંગ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ - ધર્મ, અર્થ, કામ, ને મોહ, પુરુપાર્થના એ ચાર અંગ છે, એ પુરુપાર્થ વિષે કુધી કે ૦ કુમતિવાલો પોતાની મતિ કલ્પનાને જાલીને વેસે છે, અને સુધી કે ૦ પંક્તિ પુરુષ છે તે સર્વોગનું ગ્રહણ કરે છે ॥ ૫૧ ॥

હવે ચારે પદાર્થની ન્યારી ન્યારી વ્યવસ્થા સુમતિ અને કુમતિના મન આશ્રી કહે છે - અથ પદાર્થ વ્યવસ્થા કથન -

સવૈયા શ્કતીતા - કુલકો આચાર તાહિ મૂર્ખ ધરમ કહે, પંક્તિ ધરમ કહે વસ્તુકે સુનાવકો, સેહકો સજાનો તાહિ અજ્ઞાની અરથ કહે, જ્ઞાની કહે અરથ દરવ દરસાવકો, દપતિકો જોગ તાહિ હરબુદિ કામ કહે, સુધી કામ કહે અનિલાપ ચિત્ત આવકો, શ્દલોક ધ્યાનકો અજ્ઞાન લોક કહે મોહ, મતિમાન મોહ કહે બંધકે અજ્ઞાવકો ॥ ૫૨ ॥

અર્થ - જે મૂર્ખ જન હોય તે પોતાના કુલના આચારને ધર્મ કહે છે, અને પંક્તિજન તો વસ્તુના સજાવને ધર્મ કહે છે, અજ્ઞાની જન હોય તે સેહના સજાના જે સોનું રુપ જવાહિર વગેરે છે તેને અર્થ કે ૦ શ્વ કહિ વતાવે છે, અને જ્ઞાની જન હોય તે શ્વના દરસાવને અર્થ કહે છે, એટલે શ્વશ્વને અર્થ કહે છે. હુબુદિ જન શ્વી જરતારના જોગ સયોગને કામ કહે છે, પણ સુધી કે ૦ પંક્તિ જન તો ચિત્તની શ્વ અનિલાપને કામ કહે છે, અને જે શ્વનો સ્થાનક છે, તેને અજ્ઞાન લોક મોહ કહે છે, અને જે મતિમાન એટલે પંક્તિ લોક છે તેતોજે થકી વધનો અજ્ઞાવ થાય છે, એટલે બંધના નાશને મોહ કહે છે ॥ ૫૨ ॥

હવે ચારે પુરુપાર્થને અધ્યાત્મરૂપ કહે છે - અથ પુરુપાર્થ ચતુષ્ક અધ્યાત્મરૂપ કથન -

સવૈયા શ્કતીતા - ધરમકો સાધન, સુનાવ સાધે, અરથકો સાધન વિલેઠ વર્વ પટમેં, યદે કામ સાધના, ૫૨૫ પદ, સદ્ગ મોપ સુ

क्षता प्रगटमें, अंतर सुदृष्टिसो निरंतर विलोकै बुध, धरम अरथ काम मोठ निज घटमें,
साधन आराधनकी सोज रहै जाके संग, नूलो फिरै मूरख मिथ्यातकी अलटमें॥५३॥

अर्थ:- धर्मनुं साधन तो तेने कहिये के जे वस्तुना स्वभावने साधवो एटले व
स्तुना स्वभावने यथार्थ जाणवो, अर्थनुं साधन तेने कहिये के जे पट् इव्यने वि
लक्षण के० जुदां जुदां जाणवां, काम साधन तेनुं नाम ठे के, जे निरास पदनो
संग्रह करवो, एटले निस्पृह दशामां रहेबु, मोक्षनुं साधन ते ठे, के जेवडे पोता
नी सहज स्वरूप शुद्धता प्रगट जावमां करवी, ए रीते अतरदृष्टि बडे एटले हान
दृष्टि यकी बुद्धिमान पुरुष धर्म अर्थ काम ने मोक्ष ए चारपुरुषार्थने निरंतर पो
ताना घटमां देखे; एम चारे पुरुषार्थ साधवानी जेना संघाते सोज के० सा
मग्री रहे ठे, तोपण मूर्ख जे ठे ते मिथ्यातनी अटलमा नूल्या फिरे ठे ॥५३॥

हवे शुद्ध व्यवहार नये करी वस्तुनुं सत्य स्वरूप कहेवे:-

अथ शुद्ध नय वस्तु स्वरूप कथनं:-

सवैया इकतीता:- तिहूँ लोकमाहि तिहूँ काल सब जीवनिको, पूरव करम
उदै आइ रस हेतु है, कोउ दीरघाउ धरै कोउ अलपाउ मरै, कोउ डुखी कोउ सु
खी कोउ समचेतु है, याहीमें जीवायो याही माखो याहि सुखी कखो डुखी कखो
एसी मूढ आपु मानी जेतु है, याही अहं बुद्धिसो न विजसै जरम मूल यहै
मिथ्या धरम करम बंध हेतु है ॥ ५४ ॥

अर्थ - त्रणे लोक तथा त्रणे काल तेनेविपे जगतवासी सर्व जीवने पूर्व सं
चित कर्म उदय आवेवे, ने ते पोतानो कडवो तथा मीठो रस आपेवे, तेणे करी
ने कोई दीर्घ आयुष्य जोगवी मरेवे, ने कोई अल्प आयुष्यमांज मरेवे, कोई डुखी
ठे, अने कोई सुखी होयवे, कोई समचित के० सम जावमां रहेवे, एम पोत पो
तानी कमाईयी सर्व जीव सुखी अथवा डुखी ठे. तेने मूढ प्राणी जे ठे ते पोताना
साधन मानेवे के, जो में फलाणाने जीवाड्यो, फलाणाने मारी नाख्यो, फलाणाने
डुखी कोयो, ने फलाणाने सुख आप्युं. एवो मूढ अहं बुधीयी जर्ममां जुवो फरेवे,
अने ए नूल एनी मटती नथी, एज मिथ्या धर्म मूढने कर्मबंधनो हेतु आयवे॥५४॥

हवे फरी मूढनीज व्यवस्था कहेवे:- अथ मूढता कथनं:-

सवैया इकतीता:- जहांजों जगतके निवासी जीव जगतमे, सबै असहाय
कोऊ काहुको न धनी है, जैसी जैसी पूरव करम सत्ता बांधि जिन, तैसी तैसी उदैमें
अवस्था आइ बनी है, एते परि जो कोउ कहै कि में जीवावो मारो इत्यादि अने

ક વિકલપ વાત ધની હૈ, સો તો અહં બુદ્ધિસો વિકલ નયો તિહૂં કાલ, મોલે નિ જ આતમ સકતિ તિન્હ હની હૈ. ॥ ૫૫ ॥

અર્થ - જાંહાંસુધી જીવ જગતમા નિવાસ કરેઢે તાંહાંસુધી એક વીજાને અસહાય પણે રહેઢે, કોઈ કોઈનો સહાયકારી નથી, તેમ કોઈ કોઈનો ઘણી નથી, અને જે વી જેવી પૂર્વ કાલનેવિપે કર્મસત્તા બાંધી રાખીઢે, તેવી તેવી ઉદય કાલનેવિપે જી વની અવસ્થા બનેઢે, એટલા ઉપર જે કોઈ કહે કે મે આને જીવાડયો ને અને મા યો, ઇત્યાદિ અનેક મનના વિકલ્પની વાતો ઘણી ઢે, તે સઘલી અહુબુદ્ધિ થકી થાય ઢે, અને તે જીવ ત્રણે કાલને વિપે અહકાર બુદ્ધિમા મોલે ઢે, તેણે શુદ્ધ જ્ઞાનશક્તી ને હણી ઢે, અને તે જીવનો એ મૂઢ અવસ્થા કેહેવાય ઢે એ રહસ્ય ઢે ॥ ૫૫ ॥

હવે ચાર પ્રકારે કરીને જીવની વ્યવસ્થા ઉપર ચાર દૃષ્ટાંત આપેઢે.-

અથ ચાર પ્રકાર જીવ વ્યવસ્થા કથન.-

સવૈયા ફકતીસા - ઉત્તમ પુરુષકી દશા જ્યોં કિસમિસ ડાઘ, બાહિજ અનિંતર વિરાગી મૂઢ અંગ હૈ, મધ્યમ પુરુષ નારીયર કેતી નાતિ લિયે, બાહિજ કવિન દિ ય કોમલ તરગ હૈ, અધમ પુરુષ બદરીફલ સમાન જાકે બાહિરસો વિરૈ નરમાઝ દિલ સંગ હૈ, અધમસો અધમ પુરુષ પુગીફલ સમ, અંતરગ બાહિર કઠોર સરવગ હૈ ॥

અર્થ - ઉત્તમ પુરુષની દશા કિસમિસ ડાઢુ જેવી ઢે, જેમ કિસમિસ ડાઢુ બા હિરથી ને અંદરથી કોમલ ઢે, તેમજ ઉત્તમ પુરુષ બાહ્ય વ્યવહાર અને અન્યતર વ્યવહારમા પણ મૂઢ અંગ કે ૦ કોમલ ઢે, મધ્યમ પુરુષ નારીયલ સરીખો ઢે, જેમ નારીયલ બાહ્ય વ્યવહારમા કઠોર અને અન્યંતર કોમલ ઢે, તેમ મધ્યમ પુરુષ પણ બાહ્યરથી કઠણ અને હૃયામા કોમલ હોય ઢે, અધમ પુરુષ બોર સમાન ઢે, જે મ બોર બાહ્ય વ્યવહારનેવિપે નરમ દેખાયઢે, ને માહેથી કઠોર ઢે, તેમ અધમ પુરુ પ બાહ્યર નરમાઝ રાખે પણ અંતરમા સંગ કે ૦ પાષાણ જેવો કઠણ હોયઢે, અને અધમાધમ પુરુષ પુગી ફલ કે ૦ સોપારી જેવોઢે, જેમ સોપારી બાહ્યરને અંદર સર્વા ગમા કઠોર ઢે, તેમ અધમાધમ પુરુષ માહે અને બાહ્યર સઘલે કઠોર હોયઢે ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉત્તમ પુરુષની દશા કહી બતાવેઢે - અથ ઉત્તમ પુરુષ કથન -

સવૈયા ફકતીસા - કીચસો કનક જાકે નીચસો નરેસપદ, મીચસી મિત્તાર્ફ ગરવાઈ જાકે ગારસી, જહરસી જોગ જાનિ કહરસી કરામાતિ હરસી હૌસ પુદ ગલ ઠિ ઠારસી, જાલસો જગ વિલાસ જાલસો શુવન વાસ, કાલસો કુટવ કા

ज लोक लाज लारसी; सीतसो सुजस जानै बीतसो बखत मानै, ऐसी जाकी रीति ताही वदत बनारसी. ॥ ५७ ॥

अर्थ - जे पोताना हयानेविषे सुवर्णने कादव सरखुं जाणे, अने नरेश पद के० राज्य गादीने नीच सरखी जाणे, मित्राईने मीचसी के० मर्ण जेवी जाणे, ने गरवाई के० बढाई ते लीपवानी गार जेवी जाणे, रमायन प्रमुख इव्यजोगनी जातीने ते जेर सरिखी जाणे, मंत्र शक्तीवडे जे करामत थाय तेने कहर सरखी जाणे, देशी जापानेविषे हहर के० अनर्थ ते सरखी होत ठे, अने पुढगलनी ठवी ते राख समान जाणे, माया रूप जाल तथा जगतनो विलास तेने जाल जेवो जाणे, सुवनवास्त के० घरवास्त ने तीरना जाल समान जाणे, कुटुंब कार्यने काल समान करी जाणे, लोकलाज राखवी ते मोहडानी लाल जेवी जाणे, सुयशने सीत के० नाकना मेल समान जाणे, जाग्योदयने विष्टासमान जाणे, एवी जेनी रीत होय तेने बनारसीदास वदना करेठे ॥ ५७ ॥

हवे मध्यम पुरुषनी दशा बतावे ठे - अथ मध्यम पुरुष यथा:-

सवैया इकतीसा:- जैसे कोठ सुनट सुजाय उग मूरखाय, घेरा जयो उगनीके घेरामें रहतु है; उगोरी उतरि गई तब ताहि सुधि नई, पखो परवस नाना संकट सहतु है तैसेही अनादिको मिथ्याति जीव जगतमें, मोले आठों जाम विसराम न रहतु है, ज्ञान कला नासी जयो अंतर उदासी पैं तथापी उदै व्याधिसो स माधि न सहतु है ॥ ५८ ॥

अर्थ - जेम कोई स्वजावे सुनट होय ने तेने कोई उग मजे ने ते सुनटने कोई जडी मूली खवरावे, तेथी ते सुनट उगनो चेलो थई जाय, अने उगना घेरामें पड्यो रहे, पढी ते सुनटे जे मूली खाधेली तेनी असर नीकली जाय ने पाठो पोतानी बुद्धिमां आवे, तेवारे ते उगने दुर्जन करी जाणे, पण पोते परवश पड्यो तेथी नाना प्रकारना संकट सहन कखा करे ठे, तेम अनादि कालनो मिथ्यात्वी जीव परवस पडेलो नाना प्रकारना संकट सहन करेठे, ने आठ प्रहर संसारमां विकल थई ने मोले, पण विश्राम लिये नही, एटलामां ज्ञान कलानो नास थयो, तेवारे अंतरमां उदासी थयो तो पण कर्मना उदयरूप व्याधी वडे समाधि लहेतो नथी, आश्रवमांज रहेठे ॥ ५८ ॥

हवे अधम पुरुषनी दशा दृष्टांत दर्शने दृढावे ठे - अथ अधम पुरुष यथा:-

सवैया इकतीसा:- जैसे रांक पुरुषके जाये कानी कोडी धन, उजूवाके जाय

जैसे संजाई विद्वान है, कूकरके जाये ज्यो पिमोर जिरवानी मग, सूकरके जाये ज्यो पुरीष पकवान है, वायसके जाये जैसे नीवकी निवोरी दाख, बालकके जाये दंत कथा ज्यो पुरान है; हिसकके जाये जैसे हिंसामें धरम तैसे, मूरखके जाये सुन बंध निरवान है ॥ ५९ ॥

अर्थ - जेम रांक पुरुषने काणी कोडी ठे तेहीज धन मनाय ठे, अने जेम घु बडने सथ्याकाल प्रजात मनाय ठे, अने कुकडाने पिमोर जिरवानी के० गाय जे सतुं पाणी ते बहीनो थडो मनाय ठे, अने सूकर के० सूथरने पुरीष के० विष्टा तेज पकवान मनाय ठे, अने कागडाने लाबोमी तेज झाड़ु जेवी मनाय ठे, अने बाजकने दंत कथा के० लोकनी कथा ठे तेज पुराण मनाय ठे, ने हिसकने हिंसा मांज धरम मनाय ठे तेमज मूरखने पुन्यबंध ते निरवाण के० मोक्षपद मनाय ठे, ए अधम पुरुषनी दशा जाणवी ॥ ५९ ॥

हवे अधमाधम पुरुषनी दशा दृष्टातेकरी दृढावेठे - अथ अधमाधम पुरुष यथा - सवेया इकतीसा - कुजरको देखि जैसे रोप करी खुंसे स्नान, रोप करै निर्धन विलोकि धनवतको, रैनके जगैयाको विलोकि चोर रोप करै मिथ्यमति रोस करै सुनत सिद्धतको, हसकों विलोकी जैसे काग मनि रोप करे, अजिमांनी रोप करै देखत महत्कों, सुकविकों देखि ज्यों कुकवि मन रोप करै त्यांही डुरजन रोप करै देखि संतको ॥ ६० ॥

अर्थ - जेम हाथी जोईने कुतरा रीझे नराईने चुकेठे, जेम निर्धन पुरुष धनवा नने जोईने रीझे नराय ठे, जेम राते जागनार पुरुषने जोईने चोर रीझे नराय ठे, जेम मिथ्याती सिद्धांतने शान्तली रीझे नराय ठे, जेम हंसने जोईने कागडो री शे नराय ठे, जेम महत्तने जोईने अजिमांनी रीश करे ठे, जेम सुकवि के० सारा क विने जोईने कुकवि के० नगरो कवि रीझे बले ठे तेम अधमाधम पुरुष साधुने जो ईने छुष्ट मन बडे रीझे नराय ठे ॥ ६० ॥

हवे बली अधमाधम पुरुषनी चाल कहेठे - अथ पुनः अधमाधम पुरुष वर्णन - सवेया इकतीसा - सरलको सब कहै वक्ताकों धौठ कहै, बिनो करे तासो कहै धनको अधीन है, ठमीको निबल कहै दमीको अदत्ती कहै, मधुर वचन बोलै ता सो कहै दीन है, धरमीकों दजी निसष्टहीकों गुमानी कहै, तिशना घटावै तासों कहै नागहीन है, जहा साधु गुण देखै तिन्हकों लगावै दोष, ऐसो कबु डूर्जनको हि रदो मलीन है ॥ ६१ ॥

अर्थ - सरल चित्तवालाने शत्रु के० मूर्ख कहे, वक्ता के० कथा कीर्तन वाचनारने धीठ कहे, विनय करनारने कहेके एतो धननी आधीनतायी करेठे, ह्मावतने निरबल कहे, ईडिय दमन करनारने अदाता कहे, अने मधुर जापण करनारने कहे एतो गरीब बीहामणो ठे, धरमीने दजी कहे, अने निस्पहीने अहंकारी कहे ठे, तृप्ता ठोडनारने नाग्यहीन कहे, ज्या एवां सरलतादिक गुण देखे त्यां दूषण लगाडे, एवुं दुर्जननुं दश्यु मलीन के०मेनुं होय ठे. अने एवा दुर्जननेज अधमाधम पुरुषनी प्रकृति जाणवी ॥ ६१ ॥

हवे मिथ्यादृष्टीनी अहंबुद्धिनुं वर्णन करे ठे - अथ मिथ्यादृष्टी वर्णन -

चोपाई - मैं करता मैं कीन्ही कैसी; अब यो करो कहौ जो ऐसी, ए विपरीत जाव है जामें; सो वरतै मिथ्यात दसामें ॥ ६२ ॥ दोहरा - अहं बुद्धि मिथ्या दसा, धरे सु मिथ्यावत; विकल जयो संसारमें, करै विलाप अनंत ॥ ६३ ॥

अर्थ - हुं कर्त्ता हुं, आ वर्त्तमान कालमां केवी बात करुंहुं, नविष्य कालमां जेवी कहीस तेवी करीश, एवी अहं बुद्धी ए विपरीत जाव ठे, अने ए जाव मिथ्यात दशाना ठे ॥ ६२ ॥ जे एवी अहंबुद्धि ठे तेज मिथ्यात दशा ठे, अने ए मिथ्यातव शाने धारण करे, तेज मिथ्यावत केहेवाय ठे, अने एवा पुरुषो ज संसारनेविपे विकल थका संसारमां नटकता डख सहता अनंत विलाप करेठे. ॥ ६३ ॥

हवे मूढ प्राणीनी व्यवस्था कही ठेखाडे ठे - अथ मूढ व्यवस्था कथनः-

सर्वथा इकृतीसा. - रविके उदोत अस्तहोत दिनदिन प्रति, अंजुलीके जीवन ज्यो जीवन घटतु है, कालके ग्रसत विनविन होत गीन तन, आरके चलत मानो कावसो कटतु है, एते परि मूरखन खोजै परमास्थको, स्वास्थ्यके हेतु भ्रम नारय उठतु है, लग्यो फिर लोगनिसो पग्यो परजोगनिसो, विपेरस जोगनिसों नेकुन हटतु है ॥ ६४ ॥

जैसे मृग मत्त वृषादित्यकी तपतिमां हि तृपावत मृषा जल कारण अटतु है, तैसे नववासी मायाहीसो हित मानिमानि गानिगमि भ्रमभ्रूमि नाटक नटतु है; आगे को ठुफत धाय पाठे वठरा चराय, जैसे हग हीन नर जेवरी वटतु है, तैसे मूढ चेतन सुकृत करतूति करै, रोवत हसत फल खोवत खटतु है. ॥ ६५ ॥

अर्थ - सूर्यना उदयथी. ते अस्तसुधीमां अंजुलीना पाणीनी परें आधुष्य घटतु जायठे, अने कृष्ण कृष्णविपे काल जे ठे ते शरीरने ग्रासेठे, तेथी शरीर क्षीण जायठे, एरीते तन आर के० शरीर तरफ काल ग्रसी रह्योठे, एटले जेम अस्त्र कोई वस्तुने कापे ठे तेम कालरूपी शस्त्र शरीरने कापेठे. एवु कार्य थई रह्ये तोपण मूर्खजन जे ठे

તે પરમાર્થને ઓળખતો નથી, પણ પોતાના સ્વાર્થને માટે જ ધ્રમના ચારણને સેંચી રહે છે, જોગ કે પરવસ્તુ જે કામ ક્રોધાદિક તે સાથે જાગો ફિરે છે, અને પરપુજાજોગ તેથી પગ્યો કે હાજી મલી રહે છે, તેથી વિષયરસને જોગવતાં જરા પણ હટતો નથી.

અર્થ.—વલી જેમ કોઈ જવરો મૃગ હોય છે તે તૃષાદિત્ય કે વૃષસકાંતનો સૂર્ય એટલે જે ઇમાસ તેના તાપને વિષે અતી તૃષાવત થયો થકો મૃષા કે છૂટી ઇચ્છા થકી પાણીને માટે અટતુ હે કે જટકે છે, તેવી રીતે સંસારી જીવ પરસ્વરૂપ માયાજાલને વિષે હેત રાક્ષીને એટલે તેને હિતકારી માનીને ધ્રમરૂપી જૂમીને વિષે ઠરાવ કરી નટની પેઠે નાચી રહ્યો છે તે કેહેવો છે તો જેવો કોઈ દુગ્ધહીન કે આંધળાનાં પુરુષ હોય ને તે ઘોરી વાટતો હોય ત્યાં પાસે વાટડું હોય તે ઘોરીને ચાવી નાખતો હોય તેને તે જાણી શકતો નથી તેથી તેની મેહનત વ્યર્થ જાય છે તેમ મૂઢ પ્રાણી જે છે તે સુરતની ક્રિયા કરે છે ત્યારે રોવત હસત કે અરતિ અને રતિયેં કરી ક્રિયા કરે છે તેથી તે કરેલી ક્રિયાના પરમ ફલને કોઈ દેખે છે ॥ ૬૫ ॥

હવે ફરી બંધના કરનાર મૂઢ વિષયિની અવસ્થા કહે છે—અથ મૂઢ વિષયી વર્નન—
સવૈયા ફકતીસા -- જિયે ડિઢ પેચ ફિરે જોટન કબૂતરસો, ઝલટો અનાદિકો ન કહો છલટતુ હૈ, જાકો ફલ ડુલ્લ તાહી સાતાસો કહત સુલ્લ, સહિત જપેટી અસી ધારાસી ચટતુ હૈ, એસે મૂઢ જન નિજ સપતી ન જલે ક્યાંદી, મેરી મેરી નિશિવાસર રટતુ હૈ, યાહી મમતાસોં પરમારથ વિનસી જાઈ, કાંજીકો જર ત પાર્ફ દૂધ જ્યોં ફટતુ હૈ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ—જેમ જોટન યવુતર હોય તે જો પાંજુ બંધ કરીને પંચ જાગ્યો તેથી ઝલટ પાલટ ફરે છે, તેમ મૂઢ પ્રાણી અનાદિકાના કર્મબંધ પેચમાં પડેલો છે માટે અવલો માર્ગ ધરે છે, પણ કોઈ રીતે સવલો માર્ગ ધરતો નથી. અને જેનું ફલ ડુલ્લ છે એવા વિષય જોગવે જે કઈક સાતાવડે, તેને સુખ માને છે, જેમ કોઈ મધે જા પેટી તરવારની ધારને ચાટે, જેમાં મીઠાસ થોડી હોય ને તરવારની ધાર તે મીઠાસ ચાખવા જતાં જીનને છે. નાખે તેનું ડુલ્લ વધુ થાય, તેમ મૂર્ખ પ્રાણી પોતાની જ્ઞાનાદિક સપતીને કંઈ ઓળખતો નથી, પણ પરવસ્તુને રાત દિવસ મારી મારી માની રહ્યો છે. એ જ છૂટી મમતાવડે પરમાર્થ જાણવાનું વિનાસ થઈ જાય છે, જેમ કાંજીના પ્રાણીના સ્પર્શથી દૂધ ફાટી જાય છે, તેમ મમતાથી પરમાર્થ વગડી જાય છે. ॥ ૬૬ ॥

હવે મૂઢની અહુરિની અવસ્થા કહી બતાવે છે—અથ પુન મૂઢ વ્યવસ્થા—

સવૈયા ઇક્તીસા:—રૂપકી ન ઝાંક હિયે કરમકો માંક પિયે, જ્ઞાન દબિ રહ્યો મિર
ગાંક જૈસે ધનમેં, લોચનકી ઢાંકસોં ન માનૈ સદગુરુ ઢાંક, મોલૈ પરાધીન મૂઢ
રાંક તિહું પનમેં, ટાંક ઇક માંસકી મલીસી તામેં ત્રીન પાંક, ત્રીનિ કોસો
અંક લિલિ રાખ્યો કાઢુ તનમેં, તાસોં કહૈ નાક તાકે રાખિવેકો કરે કાંક,
લાંકસો સ્વરગ વાંધિ વાંક ધરૈ મનમેં. ॥ ૬૭ ॥

અર્થ—આત્માનું રૂપ હૃદયામાં નથી દીધું. તેથી કર્મનો માંક પીધો, એટલે કર્મ
નો રસ વ્યાપી ગયો, તેણે કરી આત્માનું સ્વરૂપ જે શુદ્ધ જ્ઞાન તે દબાઈ રહ્યું, કોની
પેઠે જેમ ધન કે ૦ મેઘરૂપ વાદલાનેવિપે ચડ ઢંકાઈ રહેઠે. તેમ તથા જ્ઞાનરૂપ લોચન
ઉપર મિથ્યાત્વની ઢાંક પડી તેથી સદગુરુની ઢાંક કે ૦ આજ્ઞા તેને માનતો નથી,
અને મૂર્ખ પરાધિન થકો રાંક વચન બોલેઠે, અને ત્રણે કાલનેવિપે નિરાંક રહેઠે.
હવે મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવેઠે જે નાકઠે તે ટાંક કે ૦ એક માંસની સીમરી ઠે તે
નેવિપે ત્રણ પાંક ઠે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે દેખિયેં ઢૈયે, તે ત્રણ પાંક કેવા દેખાયઠે
તે કહેઠે, તે જાણે ત્રણનો આક ત્રણ પાંકવાલો કોણ શરીરમાજ લખી રાખ્યોઠે,
તે ઔદારિક અવયવને નાક કહેઠે, અને તે નાકને રાખવાને કાંક કે ૦ લઢાઈ
કરે ને વિચારે જે મરીજઈશ તો પણ નાક તો રહેસે એવા વિચારથી લઢાઈ કરેઠે સ્વ
ધરેઠે અને મનમાં વાંક ધરીજ રાખેઠે. ॥ ૬૭ ॥

હવે મૂઢના વિષય રાગીપણાની દશા કહે ઠે— અથ મૂઢ વિષય વરનન:—

સવૈયા ઇક્તીસા—જૈસે કોઝ કૂકર ક્રુધિત સૂકે હામ ચાવે, હાડનિકી કોર ચિહૂ
ઠર ચુને સુખમેં; ગાલ તાલૂ રસ માંસ મૂઢનિકો માંસ ફાટે ચાટૈ નિજ રુધિર મગન
સ્વાદસુખમે, તૈસે મૂઢ વિષયી પુરુષ રતિ રીત ઠાને, તામેં ચિત્ત સાને હિત માને સ્વેદ હ
સ્વમેં, દેસૈ પરતઠ બલ હાની મલ મૂત સ્નાની ગદે ન ગિલાનિ પગી રહે રાગરુ સ્વમે ॥ ૬૮ ॥

અર્થ—જેમ કોઈ કુતરો શુશ્વો થકો હાડકાને ચાવે ઠે, તે હાડકું સૂકું હોય
ઠે, તો પણ તેને ચારે તરફ ફેરવીને તે ચાટે ઠે, ને તેમ ચાટતાં તેના ગાલ જીજને
તાલવાની ચામડી ફાટે ઠે, અને તેથી લોહી નીકલે ઠે ને તેજ પોતાના લોહી
ના સ્વાદથી મગન થઈ જાય ઠે, તેમજ જે મૂઢ વિષયી પુરુષ ઠે, તે રત્તી કે ૦
સ્ત્રી પુરુષ સયોગની રીતિ જે અંગાર રસ તેનેવિપે મગન રહેઠે, અને તેથી સ્વેદ હ
સ્વ ઉપજે ઠે, તો પણ તેમાં સુખ માને ઠે, અને તે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ પણે બલની
હાણી થતી જાણે ઠે, તથા તેને મલ મૂત્રની સ્નાણ જુણે ઠે. તેમ ઠતાં તેમાં ગિ

लानपणुं ग्रहण करतो नथी, डुगंठा पामतो नथी, अने रागरूप रुख के० वृक्षमां मली रहें, तेनो शोक आणतो नथी, उलटो तेमां चित लगावी आनंद माने॥ ६७॥

हवे ससारीनी विकलता कहीने साधु जननी व्यवस्था कहे ठे

अथ संसारी तथा मुनी व्यवस्था कथन -

अभिन्न ठंद - सदा करमसो निन्न सहज चेतन कह्यो, मोह विकलता मानि मिथ्याती व्है रह्यो, करै विकल्प अनंत, अहमति धारिके, सो मुनि जो थिर होइ ममत्त निवारि के ॥ ६९ ॥

अर्थ - निश्चयनय वडे सहजरूपे चेतन ठे, ते सदा कर्मथी निन्न कह्यो ठे, पण व्यवहारमा पडीने मोहनुं विकलपणु मानीने मिथ्यामती थई रह्यो ठे, तेथी मन मा अनंत विकल्प धरीने अहबुद्धि धारी रह्यो ठे, अने जेणे ममत्व निवारण कींनुं ने स्थिरता पाव्यो तेज साधु थयो ॥ ६९ ॥

हवे मिथ्यात नावधकी व्यवहारनु असंख्यातपणुं कहे ठे -

अथ मिथ्यातनाव व्यवहार एकत्व कथन -

सवैया इकतीसा - असंख्यात लोक परवान जो मिथ्यात नाव तेई, व्यवहार नाव केवली उक्त है, जिन्हके मिथ्यात गयो सम्यक दरस जयो, ते नियत लीन विवहारसो मुक्त है, निरविकल्प निरुपाधि आतम समाधि, साधि जे सगुन मो व पथको दुक्त है, तेई जीव परम दशामें थिररूप व्है के, धरममे दुके न करम सो रुक्त है ॥ ७० ॥

अर्थ - एक लोकाकाश ठे, तेनी असंख्यातपणे कटपना करीये, तेना प्रवेश असंख्यात ठे, तेप्रमाणेज मिथ्यात नाव ठे जीवना अथवसाय स्थान ठे, ए व्यवहारनावे केवलीनुं केहेडु ठे, अने जेनुं मिथ्यात गयु सम्यक् दर्शन थयु निश्चय लीन थयो, अने व्यवहारथी मुक्त थाय जेमा विकल्प नथी ते निरविकल्प, अने जेमा उपाधि नही ते निरुपाधि, एवी समाधिथी जे सगुण थईने एटले ज्ञानादिक गुणमय थईने मोक्ष मार्गने जुए ठे ते जीव परम दशामा स्थिर रूप थईने आत्मिक यर्ममा दुके पण कर्मथी रोकाय नही ॥ ७० ॥

हवे गुरुने शिष्य प्रश्न पूछे ठे - अथ शिष्य प्रश्न कथन -

कवित्त ठंद - जे जे मोह करमकी परिनति, बंध निदान कही तुम सब, संतत निन्न शुद्ध चेतनसो, तिन्हिको मूल हेतु कहु अव्व, कै यह सहज जीवको कौतुक, कै निमित्त है पुज्ज दध, सीस नवाइ शिष्य इम पूछत, कहै सुगुरु उत्तर तुनु जवा ॥ ७१ ॥

अर्थ:- मोह कर्मनी जे जे परिणति ठे, एटले राग वेषादिक ठे, ते तो तमे सर्व बंधनुं निदान कय, अने एतो निरंतर छुट् चेतन थकी जिन ठे, ते माटे ए वंधनो हवे मूल हेतु कहो; ए बंध थाय ठे ते शुं जीवने सहज कौतुक ठे, के ए ने पुजल इय निमित्त ठे ते कहो एम शिष्य माथुं नमावीने गुरुने पूठे ठे हवे गुरु उत्तर आपे ठे के हे नव्य प्राणी एनु उत्तर शानलो ॥ ७१ ॥

अथ गुरु वचन:-

सवैया इकतीसा:- जैसे नाना वरन पुरी बनाइ दीजै हेति उज्जल विमल मनु सूरज करांति है, उज्जलता जासै जब वस्तुको विचार कीजै, पुरीकी जलकसो वरन नांति नांति है; तैसे जीव दरबको पुगल निमित्त रूप, ताकी ममता सो मोह मदिराकी मांति है, जेद ज्ञान दृष्टिसो सुनाव साधि लोजे तहां, साचि छुट् चेतना अवाची सुख शांति है ॥ ७२ ॥

अर्थ:- जेम सूर्यकांति मणी ठे तेम बीजो काश्मिरी पापाण तेवोज ठे, ने ते महा उज्जल ठे, ने तेनी नीचे तरेतरेना रगनी पुरी बनावी आपिये ल्यारे तेमां जात जातनो रग देखाय, पण जारे ते सूर्यकांति मणीना स्वनावनो विचार करि ये, तारे तो तेनी कांति जे उज्जल ठे, तेज मनमां आवे, अने दीगमां तो नीचेनी बनावेली रगनी पुरणीनी जलक पडेठे तेथीज तरेवार रग वरण देखायठे, तेरीते जीव इयनी अछुट् दशानुं निमित्त कारण पुजल इय ठे, तेनी ममताथी मोह रूप मदिरानुं वन्मत्तपणुं ठे, अने ज्यारे जम चेतननी जेद ज्ञान दृष्टीवमे चेतन नो स्वनाव साधीये, ल्यारे साची छुट् चेतनाज जासे. अने अवाच के वचन गोचर नही, एवी रीतनी सुख शांति ठे तेज जासे ॥ ७२ ॥

हवे वस्तुना संयोगथी स्वनावमां जेद पडेठे, ते उपर दृष्टांत आपेठे.-

अथ संयोगिका स्वनाव वर्णन -

सवैया इकतीसा:- जैसे महिमंलमें नदीको प्रवाह एक ताहीमें अनेक नांति नीरकी ढरनि है, पाथरको जोर तहां धारको मरोरि होति काकरिकी खानि तहां कांगकी जरनि है, पौनकी फकोर तहां चवल तरंग उठे, नूमीकी निचानि तहां चौरकी परनि है; तैसे एक आत्मा अनंत रस पुढगल डूहूकी संयोगमें विजाव की जरनि है ॥ ७३ ॥

अर्थ:- जेम पृथ्वी मंल उपर नदीनो प्रवाह एकरूप ठे, अने तेज नदीना प्रवाहमां पाणीनुं वहेवुं अनेक तरेनुं ठे, जे ठेकाणे नदीना प्रवाहमां मोटा मोटा

પથરા થાવી અહેલા હોય ત્યાં ધાર મરડાઈને પમે છે, અને જાંઠાં કાંકરી ઘણી હોય તાં જાગની ઝરની કે ॥ જાગ એટલે પાણીના જરા નનકી ઝરે છે અને જાંઠાં પવનની ઝકોર ચાલતી હોય તાં ચલ તરંગ ઝરે છે, અને જે ટેકાણે જમીન નીચી હોય છે તાં જોર પડે છે વમલ થાય છે, તેમ આત્મકાંચ છે, તેને પુજ્જલ કાંચનો સંયોગ છે અને રસ જે છે તે પટ ગુણી હાની વૃદ્ધીથી અનત છે, તેનો સયોગ થયે આત્માને વિષે વિનાવની નરણી થાય છે ॥ ૩૩ ॥

હવે આત્મા અને શરીર એક મેક વંધાઈ રહ્યા છે પણ લક્ષણ નેદ છુદા છુદા છે તે બતાવે છે -- અથ આત્મશરીર લલ્હન નિન્ન કથન --

દોહરા - ચેતન લલ્હન આત્મા, જડ લલ્હન તન જાલ, તનકી મમતા ત્યાગિ કે, લીજે ચેતન ચાલ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ - આત્માનું ચેતન લક્ષણ છે શરીરનું જડ લક્ષણ છે, તેથી શરીરની મમતા ઢોમીને ચેતનનું છુદ જ્ઞાનપણું તેનું ગ્રહણ કરી લેવું ॥ ૩૪ ॥

હવે નિ.કેવલ આત્માની છુદ ચાલ કહે છે -- અથ આત્મા યથા -

સવૈયા તેઈસા - જો જગકી કરની સવ વાનત, જો જગ જાનત જોવત જોઈ, વેહ પ્રમાન પે વેહતું દૂસરો વેહ અચેતન ચેતન સોઈ, વેહ ધરે પ્રચ્છ વેહતું નિન્ન રહે પર ઢન લખે નહિ કોઈ, જઠન વેદિ વિચઠન વૃજત અઠનિસો પરતઠ ન હોઈ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - જે પદાર્થ સર્વ જગતની કરણી કરે છે, એટલે ચતુર્ગતિ ગમન કરે છે, અને જે જગતને જાણે છે, અને જોવત કે ॥ દેખે છે, પોતાની વેહને પ્રમાણે છે, પણ વેહથી તે છુદો છે. વેહ અચેતન પિમ છે, અને આત્મા ચેતનપિમ છે વેહધારી છે, પ્રચ્છ છે પણ વેહથી મિન્ન છે વેહને વિષે પ્રચ્છ કે ॥ ઢકાઈ રહ્યો છે, એને કોઈ જાણતો નથી, પણ એના જે લક્ષણ છે તેને વેદી કે ॥ જાણીને વિચક્ષણ પુરુષ એને ડં લખે છે એવો એ આત્મા અદ્ધ કે ॥ ક્ષિયથી પ્રત્યક્ષ નથી ॥ ૩૫ ॥

હવે વેહની ચાલી કહે છે - અથ વેહ યથા -

સવૈયા તેઈસા - વેહ અચેતન પ્રેત દરી રજ રેત નરી મલ લેતકી ક્યારી; વ્યાધિકી પોટ અરાધિકી ડંટ ડપાધિકી જોટ સમાધિસોં ન્યારી, રે જિય વેહ કરે સુખ હાનિ ફતે પરિ તોહિ તુ લાગત પ્યારી, વેહ તુ તોહિ તજેગિ નિદાન પિ તુંહિ ત જે ક્યું ન વેહકિ યારી ॥ ૩૬ ॥

અર્થ - વેહ અચેતન છે, પ્રેત દરી કે ॥ જમતારૂપ પ્રેતની ડુંપા છે રજ કે ॥ લોહી, રેત કે ॥ વીર્ય તે થકી નરેલી છે, અને મલરૂપ લેતરની ક્યારી છે. વ્યાધી

रोगनी पोट ठे, आराध के० आत्माने बुपावाने उठ ठे अने उपाधिनी जोट के० मेजारूप ठे, एने विषे असमाधिज रहेवे, समाधि रेती नथी माटे अरे जीव ए देह ते सुखनो नाश करे ठे एवी ठे, तोषण तने ए देह प्यारी लागेवे. अरे जीव तूं समजके ए देह निदान तनेज तजशे पण तु ए देहनी यारीनो त्याग करतो नथी. दोहरा— सुनु प्राणी सदगुरु कहै, देह खेहकी खानि; धरै सहज डख दोष कों, करै मोढकी हानि. ॥ ७७ ॥

अर्थः-- सदगुरु कहेवे के अरे प्राणी सांजलो देह ठे ते खेह के० धुलनी खा ए ठे. एनो सहज स्वभाव वात पिच कफ रूप ड ख दोषने धरनारो ठे. अने मोढ नी हाणी करे ठे. ॥ ७७ ॥

हवे देहतुं वर्णन करेवेः-- अथ देह वर्णनः--

सवेया इकतीसा— रेतकीसी गढी किधों मढी है मसान केसी अंदर अंधेरी जैसी कंदरा है सैलकी, ऊपरकी चमक दमक पट नूखनकी, धोखे लागे जली जैसी कली है कनैलकी; आँगुनकी ओमी महा नोमी मोहकी कनोंडी, मायाकी मस्तर ति है मूरति है मैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसो व्है रही हमारी मति कोजु केसे बैलकी ॥ ७८ ॥ गौर गौर रक्तके कुंम केसनिके फुंम, हाम नि सों जरी जैसे थरी है चुरेलकी, थोरेसे धकाके लगे ऐसे फट जाइ मानो, कागदकी पुरी किधों चादर है चैलकी; सूचै त्रम वानि ठानि मूढनिसो पहिचानि करै सुखहा नि अरुखानि वदफैलकी, ऐसी देह याहिके सनेह याकी संगतिसों व्है रही हमारी मति कोजु केसे बैलकी. ॥ ७९ ॥

अर्थ — जाणे रेतीनी गढी बाधी होय के मसाएनी मढी एटजे अपवित्र ठेका एो हाड मासतुं एक थुं कथुं होय, वली जेनी अंदर सेल के० पहाडनी कदर के० गुफा जेवुं अंधारुं ठे, एवा अपवित्र देहरूप स्थानवे तेउपर नूषणना चमक दमकथी शो ने ठे, धोखे के० फूठ जनकाथी देह जली लागे ठे. ते उपर दृष्टांत ठे के, जेम कनेरनी कली उपरथी सुंदर देखाय ठे, पण तेमां अंदर बिलकुज सुवास होती नथी; तेथी उचाटकारी लागे ठे, अवगुणनी उरमी ठे महाखुंमी ठे, अने मोहनी कनोडी के० मोहनी काणी आंख ठे, तेथी सजतुं नथी, अने मायानी मस्तरति के० मायानो समुदाय ठे; एवी मेजनी मूरती ए देह ठे, एना स्नेहथी अने सग थयी अमारी मति शेलडी पीलवानुं कोल्हु तेना बलद सरखी बनी गई ठे ॥ ७८ ॥

वली ए देहनेविषे ठेकाणे ठेकाणे लोहीनां कुंमला ठे, ने अपवित्र केशनी फुंम

हे, तेमा हामकां जरेला हे जेम चुडेल अंतरीजुं स्थानक होय तेवी ए देह ठे. थोडो धको लागवाथी ए देह एवी फुटी जाय ठे के, जेम कागलनी पुडी अने छुं नी मेली चादर ठे, ते जेम जरा टकोराथी फाटी जाय, तेम देह फाटी जाय ठे, एवी ए देहनी ममताथी त्रम वाणी के० मिथ्यावाणी सुचे के० कहे, अने मूढ लोक एनी पिठान राखे ठे, अने ए देह सुखनी हानी करता ठे, अने बदफेलीनी खाण ठे. एवी ए देहना स्नेह तथा एनी सोबत थकी अमारी बुद्धि शेजडी पीलवा ना कोट्हुना बलदनी गति जेवी थई गई ठे ॥ ७९ ॥

हवे कोट्हुना बलदनी अवस्था अने तेनी बराबर संसारी जीवनी गती ठे, एवु स्पष्ट करी बतावे ठे, अथ कोट्हुका बैलकी अरु संसारी जीव समानरूप कथन -

सवैया इकतीसा - पाटी बंधे लोचनसो सकुचै दबोचनिसो कोचनिकोसोचसोनि वेदे खेद तनको, धाडवोही धया अरु कथा माहि लग्यो जोत, वार वार आरस है कायर है मनको, जूखसहे प्यास सहे दुर्जनको त्रास सहे, थिरता न गहे न उतास जहे दिनको, पराधीन दूमै जैसो कोट्हुको कमरो बेल तेसो स्वजाव नै या जगवासी जनको ॥ ८० ॥

अर्थ - जेनी आख उपर पाटी बाधी ठे दबोच के० पगथी ठेलबुं, तेथी संको चाय ठे, अने परोणानी आरना धोच वागे ठे, तेनी सोचनाथी शरीरने खंचवा दे न ही, ने दोडतो फिरे पोताना धयामा धावतोज रहे, ने खांधे जोतर लागो रहे ठे, वार वार आरनो मार पडे ठे, ते सहन कखा करे, अने मननो कायर ठे, जूखने पण वेठे ठे, अने दुर्जननो त्रासपण खमे ठे, अने स्थिरता पकडतो नथी, हण वार पण सुखे मोडेथी स्वास लई शकतो नथी, एरीते पराधीन थको जेम कोट्हुनो कमरो, के० काम करनारो बलद घूमेठे, तेम जगत वासी लोक घूमे ठे, अर्थात् हे नाई कोट्हुना बलद सरखो तेमनो पण स्वजाव ठे ॥ ८० ॥

हवे जगतवासी जीवनी व्यवस्था कहे ठे - अथ जगतवासी यथा -

सवैया इकतीसा - जगतमें मोले जगतवासी नर रूप धरी, प्रेतकैसे दीप कि धो रेत कैसे धुहे है, दीसे पटजूखन आमंबरसो निके फिरे फीके दिनमाकि सांजी अवर ज्यो सुहे है, मोह के अतल दगे मायाकी मनीसो पगे दाजकी अनीसों लगे कसकेसे फुहे है, धरमकी बुझि नाही उरजे जरम माहि नाचि नाचि भर जाहि मरीकेसे चुहे है ॥ ८१ ॥

अर्थ - जगतवासी जीव मनुष्यरूप धरीने डोली रह्या ठे, ए केवा ठे जाणियें

प्रेतना दीप ठे, ते जेम जलदी मटी जाय ठे, तेम ए पण समजवा. वली रेंति ना घुमाडा जेवा ठे, तथा वस्त्र नूपणना आडंबरथी शोनायमान देखाय ठे, अने कृपेकमा फीका थई जाय ठे, जेम सांज सम आकाशमां वादल रग बदले ठे, तेम जाणवा वली मोहनी अगनीथी दांजे ठे, ने मायानी मनी के० पोतापणुं तेथी पगे के० व्यापी रह्या ठे, जाणिये डाननी अणीवपर लागेला पाणीना बिंडु सर खा ठे, वारना बिडु जेवा ठे धरमनी ओलखाण जेने नथी अने भ्रमनेविपे अरुजी रह्या ठे, जेम मरी उतपादनां उदरडा नाची नाची ने मरी जाय ठे. तेम ए सं सारी जीव नाची नाचीने मरण पामेठे ॥ ५१ ॥

हवे जगतवासीनी मोह व्यवस्था कहेठे— अथ जगत व्यवस्था कथन—

सवैया इकतीसा— जासो तूं कहत यह संपदा हमारी सोतो, साधनि अमारी ऐसे जैसे नाक सिनकी; जासो तूं कहत हम पुन्य जोग पाई सोतो, नरककी साई है वमाई देह दिनकी, घेरा मांहि पर्यो तू विचारै सुख आखिन्हिको, माखि नके चूटत मिठाई जैसे जिनकी; एते परि होहि न उदासी जगवासी जीव, जगमें असाता है न साता एक बिनकी ॥ ५२ ॥

अर्थ— अरे प्राणी जेने तूं कहेठे के आ मारी संपत्ति ठे, तेने तो साधु लोके एवी रीते नाखी दीयीठे, के जेम नाकना मेलने नाखी देयठे. अने जे बडाईने तु क हेठे के पुन्यना जोगथी हुं पान्यो बु ते तो नरकनी सहायी ठे, जे राजादिकनी साहेबीठे. ते दोड दिवसनी ठे ए परीवारना घेरामां तु पड्यो थको आंखनुं सुख समजे ठे, पण ते मिठाईनी ऊपर माखीनी पेठे. टोलानो जणजणाट थई रहे तेम परीवारनो घेरोठे एवुं ठतां जगवासी जीव उदास थतो नथी साधु जो जोइये तो जगतनेविपे असाताज ठे, एक कृणमात्र पण शाता नथी. ॥ ५२ ॥

दोहरा— यह जगवासी यह जगत, इनसो तोहि न काज; तेरे घटमें जग व सै, तामें तेरो राज ॥ ५३ ॥

अर्थ— ए जे पुर्वे बखाण्या एवा जगतवासी लोक ठे, अने ए लोकोनो ज्या वास ठे, तेने जगत जाणवु, ए साथे संबंध राखवातुं तारुं काम नथी, पण तारा घटनेविपेज जगतनो वास ठे, अने ते जगतमां तारुं राज्य ठे ॥ ५३ ॥

हवे जे पिंमे ते ब्रह्माने ए वात साची ठे, एवुं सिद्ध करी आपेठे—

अथ पिंम ब्रह्मान वर्नन—

सवैया इकतीसा— याही नर पिंममे विराजे त्रिभुवन थिति, याहिमें त्रिविध प

रिणाम रूप दृष्टि है, याहिमे करमकी उपाधि डख दावानल, याहिमे समाधि सुख वारिदकी दृष्टि है, यामे करतार करतूति याहिमें विनूति, यामें जोग याहीमे वियोग यामें घृष्टि है, याहिमें विलास सब गर्भित गुपतरूप, ताहिको प्रगट जाके अंतर सु दृष्टि है ॥ ८४ ॥

अर्थ.—मनुष्य पिंमनेविपे कटीनी नीचे पाताल लोकते, नानि ते तिर्यक लोकते, ते उपर उर्ध्व लोकते, एवी त्रिभुवननी स्थिति जाणवी, अने एनेविपेज कईक परिणाम उपजे ठे, ने कईक नाश पामे ठे, ने कई स्थिर ठे, एवी त्रिविध दृष्टि बनी रही ठे, अने एज पिंममा आत्माने कर्मनी उपाधि बलगी ठे, तेज डखकारी दावानल के० अग्रिनो समुह लाग्यो ठे, अने एज पिंममा कोईवारे समाधि सुख आवेठे तेज वादलनी दृष्टी जाणवी, ते दावानल उपर मेघनी दृष्टी ठे, एज पिंममा कर्मनो कर्त्ता पुरुष ठे, एज पिंममा कर्त्तानी क्रिया ठे, ए पिंममांज विनूति के० झा नादिक संपत्ति ठे, एज पिंममा कर्मनो जोग ने कर्मनो वियोग ठे, अने एज पिंममा आत्मानु घृष्ट के० दलन जे गुनागुन गुणोमां घनडाई रहेतुं ते ठे, एरीते ए पिंममा गर्जित के० मध्यजागमा गुप्तरूपे सर्व विलास ठे पण जेवा अंतरमा सु दृष्टीनो प्रकाश ठे, तेने सर्व विलास प्रत्यक्षपणे जग्याये ठे ॥ ८४ ॥

हवे ए वातनो उपदेश गुरु कहे ठे — अथ गुरुपदेश कथन—

सर्वथा तेईसा — रे रुचिवत पचारि कहै गुरु, तू अपनो पद बूझत नाही, खोज हिये निज चेतन जठन है निजमे निज गूँजत नाही, सिद्ध सुखद सदा अति उज्जल, मायके फंद अरूजत नाही, तोर सरूप न उंदकि दोहिमें तोहिमें है बुद्धि सूँजत नाही ॥ ८५ ॥

अर्थ — पचारि के० बोलावीने गुरु कहे ठे, के रे रुचिवत जन्म, तू पोतानुं पद के० स्थान तेने जाणतो नथी पोतानुं चेतन लक्षण हड्यामा खोज, ए पोतानुं लक्षण पोताने विपे ठे ते गूँजत के० गुप्त नथी, तारू स्वरूप सिद्ध समान ठे स्वर्ग के० निज आधीन ठे, सदा अति निर्मल ठे, पण मायानी जालना फंद मा पड्यु ठे, तेमांथी तूटी शक्तो तारू स्वरूप बंदनेविपे नथी एटले ब्रम जालनी द्विप्रिय दगामा नथी, तारू तने सजतुं ॥ ८५ ॥

हवे र वडे

ते सम

ज्ञान

सवैया ते

के, के

इ प्रनाम करै गढि मूरति, केइ पहार चढे चढि ठीके, केइ कहे असमान केँ ऊपरि,
केइ कहे प्रभु देवि जमीके; मेरो धनी नहि दूरदिशांतर मोमहि है सुहि सजतनीके.

अर्थ - कोई पोताना परमेश्वरने उलखवाने उदासी थई बेसी रहे ठे, कोई क
ई क्षेत्रनेविषे जतो रहे ठे, कोई परमेश्वरनी घडेली मूरतिने प्रणाम करे ठे, कोई
परमेश्वरने पामवाने ठीकामां बेसी पर्वतने उपर चढे ठे, कोई परमेश्वरने आस्मा
न उपर ठे एवु कहे ठे, कोई कहे ठे के, परमेश्वर जमीननी नीचे ठे, ए कुरान
वालांनी श्रद्धा ठे, पण एविषे मारो निश्चय तो ए ठे के मारो धणी तो काई दूर
देश नथी, पण माराविषेज ठे. एम अनुजवथी मने सारुं मालम पडे ठे ॥ ८६ ॥

बोहरा:- कहै सुगुरु जो समकिती, परम उदासी होइ, सुखिर चित्त अनुजो
करै, यह पद परसै सोइ ॥ ८७ ॥

अर्थ - सदगुरु कहे ठे के जे समकिती होय ते परम उदासी रूप थई चित्त
ने स्थिर राखीने निज अनुजव अन्यासथी पोताना पढ़ने पामे ॥ ८७ ॥

हवे मननी चंचलता दर्शावी तेने स्थिर केम राखबु ते उपदेशे ठे.-

अथ मन स्वरूप कथन-

सवैया इकतीसा - ढिनमें प्रवीन ढिनहीमें मायासों मलीन, ढिनकमें दीन ढिन
माहि जेसो शक्र है, लिये वोर धूप ढिन ढिनमें अनंतरूप कोलाहल गनत मथान
कोसो तक्र है, नट कोसो थार किधों हार है रहट कोसो नदी कोसो नौर कि
कुंजार कोसो चक्र है, ऐसो मन त्रामक सुखिर आजु केसो होइ ओरहिको चच
ल अनाविहीको वक्र है. ॥ ८८ ॥ धायो सदा काल पै न पायो कहु साचो सुख
रूपसो विमुख डाल कूपवास वसा है, धरमको घाती अधरमको संघाती महा, कु
राफाती जाकी संनिपातीकीसी दसा है, मायाको जपटि गहै कायासो जपटि र
है, जूझ्यो त्रम नीरमें बहीरकोसो ससा है, ऐसो मन चंचल पताका कोसो अं
चल सु ज्ञानके जगेसे निरवान पथ धसा है. ॥ ८९ ॥

अर्थ - आ मन कृणमां प्रवीण थायठे, कृणमां मायानेविषे मलीन थायठे,
कृणमा दीन दशा धरेठे, कृणमा शक्र के ७ इंस जेजुं बनेठे, कृणमा दोड धाम
करेठे, कृणमा अनंतरूप धरे ठे, जेम दहीने बलोवता कुलाहल थायठे, तेवु कु
लाहल ए मन करेठे, वली नट जे नाचनार घुमेतवुं, के अरहटनी माला घुमे ते
वुं, के नदीनो वमल घुमेठे तेवुं, अथवा कुंजारनुं चक्र फरेठे तेवुं कहुं, एवो सदा
काल मननो त्रामक सजाव ठे, एवु ए मन आज केम स्थिर थाय? जाते चच

ल अने अनादि कालची वाकुं चालनारुं मन ठे वली केवुं ठे ? ॥ ५५ ॥ हमेशा दोडतु फरेठे, पण एने किहाय साचु सुख प्राप्त थतु नथी, पोताना समाधिसुखथी विसु ख थयुठे, अने डु खरूप कूप वासमा वस्युं ठे, वली ए मन धर्मतुं घाती ठे, थ ने अधर्मतुं संघाती ठे, एवुं महा कुराफाती ठे, ए मननी दशा तो जेम कोई पुरु पने सनेपात थयो होय तेना सरखी ठे. दोह तथा वचनाने जट ग्रही लिये ने कायाना मोहथी मगन रहे, ने भ्रम जालमां पमी खुल्यंज फरे, जेम कटकनी जी ममां ससल्लु आवी पडे ने जमतु फरे, तेवुं मन ठे ने पताका के० ध्वजा तेना अं चल के० ठेडानी पठे जाणवु. ते ज्यारे ज्ञान प्रगटे ल्यारे निरवाण के० मोक्ष मार्गी तेने विपे गमन करे एवु ठे ॥ ५६ ॥

दोहरा.— जो मन विषय कपायमे, वरते चचल सोइ, जो मन ध्यान विचार सो, रुके सु अविचल होइ ॥ ५७ ॥ ताते विषय कपायसो, फेरि सु मनकी वा नि, शुद्धात्म अतुजोविपे, कीजे अविचल आनि ॥ ५८ ॥

अर्थ.— जो मन विषय कपायरूप राग द्वेषमां वत्तें तो चचल जाणवु अने जो ए मन राग द्वेष ठांमी ध्यान विचारथी रोक्युं रहे तो अविचल जाणवु ॥ ५७ ॥ माटे विषय कपायमा मननी लागणीठे तेने काडी निज शुद्धात्मना अतुजवमा लगाडीने आ मनने अविचल करियें ॥ ५८ ॥

हवे मन स्थिर करवाने आत्मानो विचार करवो ते कहेठे —

अथ विचार शिक्षा कथनं —

सवैया इकतीता — अलख अमूरति अरूपी अविनासी अज, निराधार निगम निरज्जन निरंध है, नानारूप जेप धरे जेप को न लेस धरे, चेतन प्रदेस धरे चेतनाको पंध है, मोह धरे मोहीसो विराजे तोमे तोहीसो न तोहिसो न मोहीसो निरागी निरबंध है, ऐसो चिदानंद याही घटमे निकट तेरे, ताही तू विचार मन और सर्व धंध है ॥ ५९ ॥

अर्थ.— ए आत्मा अलक्ष्य ठे, अमूरति ठे, अरूपी ठे, अविनाशीठे अज के० ज न्यो नही एवो ठे, अने जेने कोईनो आधार नही, ज्ञानरूपी ठे, तथा रंगविनानो ठे, ने ठिड विनानो ठे, व्यवहारमा जोईये तो नाना प्रकारना वेप धरनारो ठे, निश्चयमा जोईये तो वेपनो लेश धरे नही मात्र चेतनाना प्रदेशतुं धारण करनारो ठे, अने चेतना नो पंध के० पुजरूप ठे, ए उपदेश मनने बाह्यात्मानो ठे, ते बाह्यात्मा मनने कहे ठे के, ए चिदानंद जेठे ते राजाठे, ने आ पिमनो मोह धरेठे, अने हे मन ए चिदानंद

तारामां ताराजेवो विराजे ठे, पण निश्चैनयथकी तारेविपे ने मारेविपे एने मोह नथी, एवुं निरागी निरबंध ठे, एवो जे चिदानंद जगवान ठे, ते अरे मन जे घट मांहे जिहां तु वसेठे तेज घटमां ते पण वसेठे माटे ते ईश्वरनोज विचार तुं कर, बीजो विचार सर्व दंड रूपठे. ॥ ९३ ॥

हवे ए चिदानंदनो जे रीते शुद्धानुभव थाय, ते रीते मनने उपदेश करेठे.—

अथ शुद्धानुभव शिक्षा कथनः—

सर्वेया इकतीसा.— प्रथम सु दृष्टिसो शरीररूप कीजे निन्न तामें और सूत्रम शरीर निन्न मानियें, अष्ट कर्मजावकी उपाधि सोई किजे निन्न ताहुमें सुबुद्धिको विलास निन्न जानिये; तामें प्रभु चेतन विराजित अखंमरूप, वहे श्रुत ज्ञानके प्रवान वीक आनिये, बाहिको विचार करि बाहिमें मगन हुजे, वाको पद साधि वेकों ऐसी विधि गनिये ॥ ९३ ॥

अर्थः—प्रथम सम्यक् दृष्टिवडे शरीररूप बाह्यात्मा निन्न राखवो, ते बाह्यात्मा नेविपे बीजुं सूक्ष्म शरीर कर्म संबंधी अंतरात्मा ठे ते पण निन्न जाणवो, ते अंत रात्माथी परमात्माना ज्ञान दर्शनतुं आह्वादन थायठे. एवु अष्ट प्रकारतुं कर्म तेना जावनी उपाधि ते पण निन्न जाणवी, अने ते अंतरात्मानेविपे सुबुद्धिनो विलास जे चेद ज्ञानादिक ते पण निन्न जाणीये, अने ते सुबुद्धि विलासमा चेतनरूपी प्रभु जे ठे ते अखंमरूपे विराजे ठे, अने ते चेतन श्रुत ज्ञानना प्रमाणथी हृदयमां सारीपठे उराविये, ए रीते हे मन तुं तेनाज विचारमां मग्न रेजे, ने ते चेतनतुं पद साधवाने एटले मोह मार्ग ग्रहवाने एज विधी युक्त ठे एम जाणजे ॥ ९३ ॥

हवे ज्ञाता जीवतुं स्वरूप वर्णवे ठे.— अथ ज्ञानी जीव कथन —

चोपाई.— इहि विधि वस्तु व्यवस्था जाने, रागादिक निजरूप न माने; तातें ज्ञानवत जगमाही, करम बंधको करता नाही. ॥ ९४ ॥

अर्थ.— ए रीते वस्तुनी व्यवस्था जाणे अने राग द्वेषादिक जे जाव ठे, तेने पोतातुं रूप न माने, तेणे करीने ज्ञानवतने जगतमां कर्म बंधनो कर्त्ता कह्यो नथी आव कर्म तेने बंध करी शकता नथी ॥ ९४ ॥

हवे ज्ञातानी क्रिया कहे ठे.— अथ ज्ञाताकी क्रिया कथनः—

सर्वेया इकतीसा.— ज्ञानी चेद ज्ञानसों विछेठि पुदगल कर्म, आतमाके धर्मसों निराजो करि मानतो; ताको भूल कारन अशुद्ध राग जाव ताके, नासिवेको शुद्ध अनुनो अन्यास गनतो, याही अनुक्रम पररूप निन्न बंध त्यागि, आपुमाहि अ

पनो सुनाउ गहि आनतो, साधि शिवचाल निरबंध होतु तिहू काल, केवल विलोक पाई लोकालोक जानतो ॥ ९५ ॥

अर्थ - ज्ञाता होय ते जेद ज्ञानवडे पुदगलिक कर्मनुं विलक्षण केम करे ते कहे ठे आत्मिक धर्मथी पुदगलिक धर्मने जूदो करी जाणो, एम विलक्षण करे, अने ते पुदगल धर्मनु मूल कारण अगुद रागदेषादिक जाव ठे, तेनो नाश करवाने शुद्ध अनुनव अन्यास जे रीते पूर्वे कह्यो ते प्रमाणे अवस्था देखी अन्यास राखे, एरीते अनुक्रमे प्रथम सुदृष्टिथी शरीररूप निन्न करवु, ए अनुक्रमे पूर्व संबंधथी अनादि कर्म बंधने त्यागीने पोतानेविषे पोतानोज ज्ञानादिक स्वजाव ग्रहण करे, एम शिव पदनी साधना करीने त्रणे काल निबंध थाय, तेवो थई केवल ज्ञान पामीने लोका लोकने जाणनार थाय ॥ ९५ ॥

हवे सम्यक्त धारीनुं पराक्रम कही बतावे ठे.-अथ सम्यक्तधारी वैजव वर्णन -

सवैया इकतीसा - जैसे कोउ हिसक अजान महा बलवान, खोदि मूल विरख उखारे गहि बाहुसो, तैसे मतिमान दर्वकर्म नावकर्म त्यागि, व्है रहै अतीत मति ज्ञानकी दसाहुसो, याहि क्रिया अनुसार मिटे मोह अंधकार, जगे ज्योति केवल प्रधान सवि ताहुसो, चुके न सकतिसो लुके न पुदगलमाहि, दुके मोपथ लको रुके न फिरि काहुसो ॥ ९६ ॥

अर्थ - जेम हिसक पुरुष नील प्रमुख जे हिताना फलथी अजाण ठे, अने महा बलवान ठे, ते वृक्षना मूलने खोदीने पढी पोताना जुजना बजे करी ते ने उखेडी नाखे ठे, तेम मतिमान के० सम्यक्ती पंक्ति जे ठे, ते पुदगल स्वरूपी इव्य कर्मने, अने ज्ञानावरणी दर्शनावरणी इत्यादि आठ जाव कर्मने त्यागीने ज्ञान वशावडे अतीत के० कर्मरहित थई रह्यो ठे, अने कृण कृणमा ए क्रियाना अनुसारे मोह अंधकारने मटावे ठे, अने तेथी केवल ज्ञाननी ज्योति उदय थाय, ते ज्योति मति ज्ञान प्रमुख सर्व ज्ञानोमा प्रधान ठे, अने एथी अनंत वीर्य प्रगटे, ने फिरि ए शक्ती ते चुके नही, अने मोक्ष स्थानने जई दुके, अने कोईथी रोकाय नही ॥ ९६ ॥

इति श्री नाटक समयसारविषे बंधदार बालाचबोध रूप अष्टम समाप्त

दोहरा.- बंध दार पूरन जयो, जो छुख दोष निदान, अथ बरनों संभेपसों, मोक्ष दार सुखखान ॥ ९७ ॥

अर्थ - डुखने दोपनु निदान जे बंध तेनो द्वार संपूर्ण थयुं हवे सुखनुं स्था न जे मोह तेनो द्वार संक्षेपथी वरणु बुं. ॥ ९४ ॥

हवे मोह द्वारने आदि ज्ञान विलासने नमस्कार करे ठे. - अथ ज्ञान विलास वर्णन. -

सवैया इकतीसा - जेद ज्ञान आरासो डफारा करै ज्ञानी जीव; आतम करम धारा निन्न निन्न चरचै, अनुनौ अन्यास जहै परम धरम गहै, करम जरमको खजानो खोलि खरचै, योही मोखमुख धावै केवल निकट आवै, पूरन समाधि जहै पूरनके परचै, नयो निरदोर याहि करनो न कबु और, ऐसो विश्वनाथ ता हि बनारसी अरचै ॥ ९५ ॥

अर्थ - जेम कोई परिहानुं करनार पुरुष मुझा प्रमुख ड्यने सुजाकनी आर वडे जेदी सुधातु ठे, के कुधातु ठे, तेनो निश्चय करे ठे, तेम ज्ञानी जीव ठे, ते जेद ज्ञानरूपी आर वडे आत्मा तथा कर्म ए बेउने जुदां करे ठे, अने ते बेउने जुदा जुदा चरचे के० तेमां आत्मिक धारानेविषे तो अनुभवनो अन्यास धारण करे, तेथी परम धरम के० छुड़ समाधि तेनुं ग्रहण करे, अने कर्मजालने जुदी जा एी ठे, तेने सत्ता कर्मरूप खजानो खोलि खरचे के० विखेरी नाखे, तिहा निर्जरा थाय, एवी रूपक अएीने लीधे मोहना सुखने धाय, त्यां केवल ज्ञान ठुकडो आ वे, अने पूर्ण आत्म स्वरूपना परिचय थकी पूर्ण समाधि पामे, पठी नव त्रमण नी दोर ठानीने निरदोर थाय ते पठी तेने कइ बीजुंरूप करवानुं बाकी रहे नही, ने तेथी ते विश्वनो नाथ थयो, तेने बनारसी दास पूजे ठे ॥ ९६ ॥

हवे सुबुद्धि विलास वडे आत्मस्वरूप सहाय ते अधिकार कहेठे -

अथ सुबुद्धि विलास वर्णन -

सवैया इकतीसा. - काहु एक जैनी सावधान व्है परम पैनी, ऐसी बुद्धि ठैनी घटमाहि मारि दीनी है, पैठी नौ करम जेदि दरब करम ठेदि, सुजाउ विजाउ ता की संधि सोधि लीनी है, तहां मथ्य पाती होइ लखी तिन्हि धारा दोइ, एक सु धामई एक सुधारस जीनी है, सुधासो विरचि सुधा सिंधुमें मगन जई, ए ती सब क्रिया एक समै बीच कीनी है ॥ ९७ ॥ दोहरा - जैसी ठैनी लोहकी, करै एक सो दोइ, जड चेतनकी निन्नता, ल्यो सुबुद्धिसो होइ ॥ ३०० ॥

अर्थ - कोई एक जैनी जैन आगमना जाणनारे सावधान थईने परमपैनी के० अति तीक्ष्ण एवी बुद्धिरूप बैनी के० सोनीनी ठीणी ते शख विशेष, पोताना घटमा नाखी दीधी, पठी ते सुबुद्धिरूप ठीनी नौ कर्म के० आत्म प्रदेशनेविषे

श्लेष्म रूप जे राग द्वेप परिणाम ठे, ते नौ करमना जेद तेना पुञ्जलरूपी इत्थ कर्म ने ठेदीने स्वभाव अने विनावतानी संधी/सोधी लीयी ठे, तहा सांधनेविपे मध्य पाती के० त्रिहाईत बनीने ते पुरुषे बे धारा लखी, तेमा एक तो मुधामइ के० अ ज्ञान मय ठे, ने बीजी सुधारस जीनी के अमृत रस जीनी ज्ञान समाधिमय ठे, अही राग द्वेपादिकनी दशा ठे, ते मुधा दशा ठे, तेथी विरचि के० वैराग धारीने सुधा सिंधुमा मग्न थबु, ज्ञान समाधिरूप सुधा समुद्रमां मग्न रेवुं, ए जे क्रिया क ही ते सर्व क्रियानो विचार एक समयमा करे ॥ एए ॥ जेम लोढानी ठीणी एक ना बे जाग करे ठे, तेम जड चेतननी एकता जागीने निन्नता करवी ते सुबुद्धि कीज थाय ठे ॥ ३०० ॥

हवे जेवुं सुबुद्धिं विलास ठे, तेवु कहें ठे:- अथ सुबुद्धि विलास कथन:-

सवैया इकतीसा - (सर्व ह्रस्वद्वार चित्रालकार) धरति धरम फलहरति कर म मल, मन वच तन बल करत समरपन, नखति असन सित चखति रसन रित, लखति अमित वित करि चित दरपन, कहति मरम धुर दहति नरमपुर, ग हति परम गुर उर उपसरपन, रहति जगत हति जहति जगति रति, चहति अग ति गति यह मति परपन ॥ १ ॥

अर्थ - सुबुद्धि जे ठे ते धरम रूप फलने धारे ठे, कर्मरूप मलने हरे ठे, अने ए क्रिया नेविपे मन बल वचनबल अने कायातुं बल तेने समरपण करे एटले ए त्रणे बल ते क्रियामा कामे जगाडे नखति के० स्वाय ठे, सित के० शीतल जोजन ते र सनरित के० जीजनना स्वादविना जोजन जमे, अमित वितके० परिमाण विनातुं पोतातुं ज्ञानादिक धन चितरूप दर्पण वडे जुए, मर्म धुर के० मर्मनी वात जे जीवतुं स्वरूप ते कहे, त्रम पुर के० मिथ्या नगर तेने बाले, अने अतरनेविपे उ ल्हट गुरुना वचनने ग्रहण करे, अने हृदयनेविपे उपसरपन के० स्थिरता धारे अने जगतनो हितकारी थको रहे, त्रणे लोकनी नक्ति अने रति के० सुख तेने जहे, एटले सर्व लोकने पूजनीक थाय होई अगति गति के० जेनेविपे बीजा सा मान्यनी गति थती नथी, तेवी मोक्षगति चाहे, एवो सुमतिनो उल्हट विलास ठे.

हवे ज्ञातानो विलास कहे ठे - अथ ज्ञाता वर्नन -

सवैया इकतीसा - (सर्व गुरु अक्षर चित्रालकार) रानाकोसो बाना लीने आपा साधे थाना चीने, दाना अंगी नानारंगी खाना जगी जोधा है; माया बेली जेती तेती रेतेमे धारेती सेती, फदाहीको कदा खोदे खेतीकोसो जोधा है, बाधा

सेती हांता जोरे राधासेती तांता जोरे बाढी सेती नांता तोरै चांदी कोसो सोधा है; जानै जाही ताही नीके मानै राही पाही पीके, गनै बाते माही एसो धारावाही बोधा है ॥ १ ॥

अर्थ - जे बुध के० ज्ञानी ठे, ते राणा के० राजा जे पातसाहनुं स्वांग लेतो थको रहे ठे. जेम राजा पोताना आत्मानुं साधन करे, अने पोताना ममलनो साज राखे, पोताना थाणाने चीन्हे के० नीपेबानी राखे, दानाइ राखे पण नादाना नही राखे, ए चारे उपाय वडे नाना रग करे, खाना जंगी के० लडाईने विपे जोडा यई रहै, तेम ज्ञानी पुरुष आत्म साधन करे, गुणगुणा चिन्है अने त्यागी थको कर्म निर्जराने विपे ना ना प्रकारना रग धारे, राग द्वेष दुर्जन साथे लमी हटावी देय, एवी रीते एक पद ना वे अर्थ थाय ठे, जेम लुहार रेतरी वडे लोढाने घसी नाखे ठे. तेम जेटली जेटली माया वेली के० कर्मजाल तथा गजवेल जे क्रोध तेने मेधा के० सुबुद्धि ते. रूप रेतरी वडे घसी नाखे; अने फंदना कदने खोटे ठे जेम लोधा के० खेहुत खेतर नी धरतीने कद के० मूलथी खोटी नाखे ठे, तेम बाधा के० कर्मबंध तेथी हा ताजोरे के० छुदाई करे, अने राधा के० सुबुद्धि ते साथे नातो जोडे, बाढी के० कुबुद्धि तेनो नातो के० संबंध ते तोडे, जेम सोना रूपानी चादी सोधनार वस्तु उ ज्वल करे ठे, तेम जे जेने तेने जाणे, देय जे ठामवा योग्य वस्तु अने उपादेय जे आ दरवा योग्य वस्तु तेने पण नीके के० ठीक जाणे, पण हैयाने राही पाही के० फुल समान पीरुसमान जाणे जीनासथी खीलावे ठे, ए रीते माही वातो उरावे एवो सम्यक्त धारानो वेहेनार अबोधा के० पंक्ति ने ज्ञानी कहीये ॥ १ ॥

हवे ज्ञाताने चक्रवर्त्ति समान कही बतावे ठे:- अथ ज्ञाता चक्रवर्त्ति समान कथन - सर्वथा इकतीसा - जिन्हिके दरब मिति साधत ठ खंम थिति, विनसै विजाय अरिपंकति पतन है; जिन्हिके नगतिको विधान पईनो निधान, त्रिगुणके जेदमान चौदह रतन है, जिन्हिके सुबुद्धि, रानी चूरि महा मोह वज्र, पूरे मगलीक जे जे मोखके जतन है; जिन्हिके प्रमान अंग सोहै चमू चतुरंग, तेई चक्रवर्त्ति तनु धरै पै अतन है. ॥ ३ ॥

अर्थ - जेणे ठए इव्य प्रमाण करी साध्या तेज जाणे ठये खंम साधी लीधा, अने जेना रागद्वेषादि विजावदिशा वणसी जाए तेज जाणिये शत्रुनी पंक्तिनुं प तन के० नाश थयो, अने तेने नव प्रकारनी चक्तिनुं विधान के० करबु तेज तेने नव निधान ठे, ज्ञान दर्शन ने चारित्ररूप जे त्रण गुण ठे, अने तेना ह्योपशम

માફક જે જેદ ઉપજેઠે, તેજેના ચૌદ રતન પ્રગટમાન ઠે, અને જેમ ચક્રવર્તિને સ્ત્રી રત્ન હોયઠે, તે તેના ઠાઠ સાધવાના રાજ્યાનિપેક સમય હોય ત્યારે વજ્ર રત્ન હાથવડે ચૂરીને, મુખ આગલ મંગલીક પૂરે તેમ જેને સુબુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી રત્ન ઠે, તે મહા મોહરૂપ વજ્રને ચૂરીને મોહના જતનને માટે મંગલીક પૂરે ઠે, એટલે મંગલ કાર્ય કરે; અને જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે કરીને અર્થનું ગ્રહણ કરેઠે, તથા પરોક્ષ પ્રમાણે કરીને પણ અર્થને ગ્રહેઠે, એવા જેના પ્રમાણરૂપ અંગ ઠે, તેજ તેની ચતુરગી સેના થઈ એમ જાણવું, એ રીતે જ્ઞાતા પુરુષે ચક્રવર્તિની વેદધારી ઠે, તેમ ઠતા પણ જ્ઞાતા અતનકે ० અશરીરી જેવું ઠે ॥ ૩ ॥

પૂર્વે કહી જે નવધા નક્તિ તેનું હવે વર્ણન કરેઠે - અથ નવધા નક્તિ વર્ણન. -

દોહા - શ્રવન કીરતન ચિતવન, સેવન વદન ધ્યાન; લઘુતા સમતા એકતા, નૌધા નક્તિ પ્રમાન ॥ ૪ ॥

અર્થ - ઉપાદેય સ્વરૂપને શાંતલલુ, કીરતન કરવું, ચિતવન કરવું, સેવા પૂજા કરવી, વદન સ્તુતિ કરવી, ધ્યાન ધરવું, તન્મયતા કરવી, સમાધિ કરવી, એકમેકપણ, એ નોધા કે ० નવ જેદવડે નક્તિ પ્રમાણ થાયઠે. ॥ ૪ ॥

હવે જે જ્ઞાતા મોક્ષ સન્મુખ થયો તેની અનુનવ દશા કહે ઠે -

અથ અનુનવી વચન -

સવૈયા શક્તીતા - - - - -
કોઈ અનુનવી જીવ કહે મેરે અનુનૌમે, લઠન વિજેદ નિ
ન્ન કરમકો જાલ હૈ, જાનૈ આપ આપુકો જુ આપુ કરી આપુવિપે, ઉત્તપતિ નાસ
ધ્રુવ ધારા અસરાલ હૈ, સારે વિકલપ મોસો ન્યારે સરવથા મેરો નિહૌચૈ સુજાવ
યહ વિવહાર ચાલ હૈ, મૈ તો છુદ્ધ ચેતન અનત ચિન મુડા ધારી, પ્રહુતા હમારી
એક રૂપ તિહુ કાલ હૈ ॥ ૫ ॥

અર્થ - જે આત્માનો અનુનવ પામ્યો તેજ અનુનવી જીવ એવું કહે ઠે, કે મારા અનુનવમા લક્ષણ જેદથકી કર્મ જાલ હવે નિન્ન દીસવા લાગી. અને આ ત્માજ કર્તા કારક આત્માજ કરણ કારક આત્માજ આધાર કારકવિપે આત્માજ કર્મ કારકને જાણે. અને અહીં કોઈ પર્યાયની ઉત્પત્તિ અને નાશ ઠે, અને ઇચ્છા ધ્રુવતા પણ ઠે, એ ત્રણે ધારા અહીં અસરાલ પણે વહી રહી ઠે, તો પણ એ ત્રણે ધારા વિકલ્પરૂપ ઠે, અને મારેથી તો સર્વ વિકલ્પ સર્વથા જુદાજ ઠે, વિકલ્પમા તો કહી નિશ્ચય નથી અને મારો તો ચેતના સ્વરૂપ નિશ્ચે સ્વજાવ ઠે, અને આગલ કહી જે ત્રણ ધારા તેતો વ્યવહાર નયની ચાલમાં ઠે. આ જે સિદ્ધાંત વચન

कहुं बुं. तेणे करीने हुंतो शुद्ध चेतना स्वरूपी बुं, अनंत चिन मुझ धारी के० अने
त ज्ञाननो धरवा वालो बुं, एहवी महारी प्रभुता त्रणे काजने विषे एक रूपेणे॥५॥
हवे चेतनानुंज स्वरूप बतावे ठे - अथ चेतना वर्णन -

सवैया इकतीसा - निराकार चेतना कहावे दरसन गुन साकार चेतना शुद्ध
ज्ञान गुण सार है; चेतना अद्वैत दोउ चेतन दरबमाहि, सामान विशेष सत्ताही
को विसतारहै, कोउ कहै चेतना चिनह नाही आत्मानें, चेतनाके नास होत त्रि
विध विकार है; लठनको नास सत्ता नास मूल वस्तु नास, तातें जीव दरवको
चेतना आधार है॥ ६ ॥ दोहरा - चेतन लठन आत्मा, आत्म सत्ता मांहि,
सत्ता परिमित वस्तु है, जेद तिहूमें नाहि ॥ ७ ॥

अर्थ. - आत्मानो दर्शन गुण जे निराकार कह्यो उइये तेतो निराकार चेत
ना थई, अने जे आत्माने शुद्ध ज्ञान गुण सारभूत कह्यो उइये तेतो साकार चे
तना थई, विशेषताने लीधो रह्यो ठे माटे साकार कहिये, एरीते निराकार अने साका
रपणे दर्शन तथा ज्ञाननेविषे द्वैत नाव थयो, पण चेतनानेविषे तो अद्वैत नाव
ज रह्यो ठे, अने चेतनागुण थकी चेतन इव्य ठे, तेषी चेतन इव्यमां वेउ समाई
गयां. वली निराकार ने साकारपणुं सामान्य ने विशेषपणाथकी ठे, ते तो सामा
न्यता अने विशेषता चेतना इव्यनी सत्तानो विस्तार ठे; कोई मूढमति वैशिष्टिक
प्रमुख दर्शन वाला कहे ठे, के, आत्मानेविषे चेतन चिन्ह नथी, चेतना लक्षण
नथी, तेने केहुं के, अरे मूढ, जो चेतन चिन्ह न कहिये तो चेतनानो नाश थवाथी
त्रिविध विकार उपजशे, ते कया तो मन वचन ने कायाना विकार जाणवा, माटे
लक्षणनो नाश थवाथी वस्तुनी सत्तानो नाश थशे अने वस्तुनी सत्तानो नाश थवाथी
मूल रूप वस्तुनो पण नाश थशे, माटे जीवने जाणवानो तो एक आधार चेतनानोजठे
॥६॥ आत्मानुं चेतना लक्षण ठे, सत्ता धर्मविना आत्मा ठरे नही तेषी आत्मा स
त्ताने विषेज ठे, अने पोतपोतानी सत्ता प्रमाणेज सर्व वस्तु ठे, वस्तु इव्य विचारी
जोइये त्यारे उत्पादादि त्रणे वस्तुमां जेद कोई नथी ॥ ७ ॥

हवे चेतना लक्षणनुं शाश्वत तथा अविनाशीपणुं दृढ करावेठे -

अथ चेतना अविनासी यह कथन:-

सवैया तेईसा - ज्यों कलघौत सुनारकि संगति, जूपन नाउ कहै सब कोई; कं
चनता न मिटी तिहिं हेतु वहै फिरि औटि तु कंचन होई; त्यों यह जीव अजीव
संयोग जयो बहु रूप जयो नहि दोई; चेतनता न गई कबहू तिहिं, कारन ब्रह्म

કહાવત સોઈ. ॥ ૫ ॥ ; દેહુ સર્વી યહ આપુ વિરાજત યાકિ દસા સર્વ યાહિકું સોહૈ, એકમેં એક અનેક અનેકમેં, દંઠ લિયે હુવિયામહિ દો હૈ; આપુ સંજારિ લાલૈ અપનો પદ, આપુ વિસારકેં આપુહિ મોહૈ, વ્યાપક રૂપ યહૈ ઘટ અંતર, જ્ઞાન મે કૌન અજ્ઞાનુમેં કોહૈ. ॥ ૬ ॥ જ્યો નટ એક ધરેં બહુ ચેપ કલા પ્રગટૈ જગ કૌ તુક-દેલે, આપુ લાલૈ અપની કરતૂતિ વહૈ નટ જિન્ન વિલોકત પેલૈ, ત્યો ઘટમેં નટ ચેતન રાઝ વિનાઝ દસા ધરિ રૂપ વિસેલૈ, સોલિ સુદૃષ્ટિ લાલૈ અપનો પદ, હંદ વિચાર દસા નહિ લેલૈ, ॥ ૧૦ ॥

અર્થ — જેમ કલયોત કેળે સોનું તેને સોની ઘડીને નૂષણ બનાવેઢે, ત્યારે તે ઘાટના સંયોગથી લોકો તેને નૂષણ કેહેવા લાગેઢે પણ મૂલ વસ્તુ જે કેંચન તે કાંઈ જતુ રહ્યું નથી, કેમકે, જ્યારે તે ઘાટને અગ્નીમા ગાલી નાલે ત્યારે પાટું તે સોનું કેવાય, તેમ આ જીવ જે ઢે, તે અજીવરૂપ કર્મ પુદગલ ઇત્યાદિક બીજા પણ પુજા લના સંયોગથી એક કોઢી શાઢી સતાણું લાલ્ય કુલ કોઢીમા બહુરૂપે થયો, તો પણ દિવિધ નથી થયો, કેમકે, ચેતનતા કઈ ગઈ નથી, તેમાટે તે સ્વરૂપમાં જીવ બ્રહ્મજ કેવાય ઢે, જેનો વિસ્તાર મોટો તેને બ્રહ્મ કહીયે ॥ ૬ ॥ આત્માની અનુતૂતિ તે સુબુદિ સર્વીને કહેઢે, હે સર્વી, જો આ આપણો ઈશ્વર વિરાજે ઢે, અને એ ઈશ્વરની દશા સર્વ એનેજ શોજેઢે, એવી વિરુદ્ધતા બીજે ટેકાણે ન શોજે જહાણ વહે એકતામા જોઈયે તો એક રૂપ ઢે, અને અપર સત્તાએ દેલ્વીયે તો અનેકરૂપ ઢે, અને દંઠ દશામા દેલ્વીયે એટલે અજ્ઞાન દશામા દેલ્વીયે અને જ્ઞાન દશામાં દેલ્વીયે તો દિવિધ રૂપ ઢે, તે દિવિધપણ કહેઢે — ક્યારે તો પોતાનું પદ જે પોતાનું સ્વરૂપ તે ને સંજારીને જીવ, અને ક્યારેક તો પોતાને વિસરીને પોતે મોહમાં પડે હે સર્વી, એહિજ ઈશ્વર ઘટને અંતર વ્યાપક રૂપ ઢે, તેથી જે જે અવસ્થામાં વ્યાપે ઢે. તેવારે જ્ઞાનનેવિપે પણ બીજો કોઈ નથી અને અજ્ઞાનનેવિપે પણ બીજો કોઈ નથી ॥ ૭ ॥ હવે એ ના ડપર દૃષ્ટાંત કહેઢે — જેમ કોઈ નટ હોય તે બહુ વેપ ધરેઢે, ને તેતે વેપની કલા પ્રગટ કરેઢે ત્યારે જગત તેને કુતુહલ સમજે, પણ નટ પોતે પોતાની ક્રિયા જાણેઢે, ને તેણે ધરેલા વેપથી પોતે જીદોઢે, એવું જાણેઢે તેમ ઘટનેવિપે ચેતન રાજા રૂપ નટ ઢે; તે વિનાઝ દશા ધરીને રૂપ વિશેષ કરેઢે, પણ જ્યારે સુદૃષ્ટિ સોલી જીવ ત્યારે તો પોતાનું પદ ઝંત્રલે અને દંઠ વિચારની દશાને પોતે લેલામા ગણે નહી ॥ ૧૦ ॥ હવે ચેતન નટની સઘલી ચેતના એક ઢે, તે કહેઢે — અથ ચેતનાઝપાદેય યહ કથન — અહિલ્લ હંદ — જાકે ચેતનજાવ વિદાતમ સોઈ હૈ, આર જાવ જો ધરે સુ આરે

कोई है, यो चित्तमंजित जाव, उपादे जानते; त्याग जोग परजाव पराये मानते ॥
 अर्थ:-जेनेविषे चेतन जाव ठे, तेने चिदात्मा अथवाचिद्रूप कहिये ठे, अने ए
 चेतनाजावथी बीजो जाव जे धारेठे, तेतो कोई बीजो ठे, एथी चेतना मंजित जे
 जाव ठे तेतो उपादेय रूप जाणवो, अर्थात् पोतानो करी जाणवो, अने चेतना जा
 वथी जे परजाव ठे, ते सधलो त्यागवा योग्यठे ने तेने पारको करी मानी लेवो ॥ ११ ॥

हवे जे सम्यक् दृष्टि चेतना उपादेय राखीने मोक्ष मार्गना साधक थया तेनी
 अवस्था कहेठे.- अथ सम्यक्दृष्टि मोक्ष मार्गको साधक कथन.-

सवैया इकतीसा.- जिन्हके सुमति जागी जोगसो नये विरागी, परसंग त्यागी
 जे पुरुष त्रिभुवनमें; रागादिक जावनिसों जिन्हकी रहनि न्यारी, कवहू मगन
 न्है न रहै धाम धनमें, जे सदीव आपको विचारै सरवग सुख, जिन्हके विकल
 ता न व्यापै कब मनमें, तेई मोक्ष मार्गके साधक कहावै जीव, जावै रहो मंदि
 रमें जावे रहो वनमें ॥ १२ ॥

अर्थ:- जेना हृदयामां सुबुद्धि जागी, अने विषय जोगथी जे वैरागी थया, अने
 जे रागद्वेषादिक परजाव ठे, तेनो सेवना संग के० त्रण लोकनेविषे तेनो त्यागी जे
 पुरुष ठे, अने जे रागद्वेषादिक जाव पदार्थ ठे ते थकी जेनी रेहेणी न्यारी ठे, तेथी
 धाम के० घर अने धन तेनेविषे मग्न थई न रहे, अने जे सदा निश्चय दृष्टीए देखीने
 आत्माने सर्वांग शुद्ध विचारे ठे, तेथी जेना मननेविषे विकलता नही व्यापे, एवी
 दशा जईने जे जीव रह्या ठे, तेज जीव मोक्ष मार्गना साधक केहेवाय, पठी ते
 जावे तो मंदिरमां रहे, ने जावे तो वनमां रहे, पण तेनी दशा सर्व स्थानके
 एकज होय ठे. ॥ १२ ॥

हवे मोक्षगामी जीव विचक्षण पुरुषनी दशा कहेठे.- अथ विचक्षणदशा वर्णन:-

सवैया तेईसा:- चेतन मंजित अंग अखंजित शुद्ध पवित्र पदारथ मेरो, राग
 विरोध विमोह दशा समुजे भ्रम नाटिक पुगल केरो; जोग संयोग वियोग व्यथा
 अविजोकि कहै यह कर्मज वेरो, है जिन्हको अनुजौ इहि नांति सदा तिन्हको
 परमारथ नेरो. ॥ १३ ॥

अर्थ.- जे परमात्मानेविषे दृष्टि दैने एवो विचार करे के, जे मारो पदार्थ ठे, ते
 चेतन मंजित ठे, अने अखंजित ठे, अवेद्य ठे, अज्ञेय ठे, अने शुद्ध ठे, पवित्र ठे,
 अने एथी जुड़ी जे राग द्वेषने मोहनी दशा थई गहीठे, तेने तो भ्रमरूप मिथ्याजाल
 पुदगलनु नाटक करी समझे ठे, अने पंचेंद्रियना जोगसंयोग ने वियोग एवी बाह्या

त्माने विपे व्यथा श्रवलोकी ने एवुं कहे के, एतो कर्मनो पैरो ठे, कर्मनो उदय ठे, एवो अनुनव जेने नित्य रहे, तेने परमार्थरूप मोक्ष ते सदा नेरो के० नजीकठे. १३
हवे जे मोक्षथी दूर ते चोर, ने मोक्षथी निकट ते साहुकार एवु कहेठे -

- अब चोर तथा साहुकार वर्णन.-

बोहरा - जो पुमान परधन हरे, सो अपराधी अज्ञ, जो अपनो धन विवहरे, सो धनपति धरमज्ञ. ॥ १४ ॥ परकी सगति जो रचे, बंध बडावे सोइ; जो निजसत्तामे मगन, सहज मुक्त सो होइ ॥ १५ ॥

अर्थ - जे पुमान के० पुरुष परधनने हरे, ते अपराधी जीव अज्ञ के० अज्ञाण कहीये, ने जे पोतानाज धननो व्यवहार राखे, ते धनपती कहिये, धर्मज्ञ के० धर्मने जाणनार कहिये ॥ १४ ॥ तेम जे परवस्तुनी सगतीए राचे ते चोर केहेवाय, ने तेज पोताना बंधने वयारे, अने पोतानी सत्तामा सदाकाल मगन रहे तेज मुक्तरूप पाय ॥ १५ ॥

हवे वस्तु कोने कहिये अने सत्ता कोने कहिये ते बतावेठे - अथ वस्तुसत्तावर्णनं
बोहरा - उपजे विनसे थिर रहे, यह तो वस्तु वखान, जो मरजादा वस्तुकी, सो सत्ता परवान ॥ १६ ॥

अर्थ - उत्पत्तिवत, विनाशवत, स्थिरतावत एतो वस्तुनुं वखाण ठे, अने जे वस्तुनी मरयादा जे परिमाण ते धर्मने सत्ता कहीये, ए अनुभव प्रमाण ग्राह्य ठे ॥ १६ ॥
हवे केवा केवा इव्यनी केवी केवी सत्ता ठे ते कहेठे -

अथ सत्ता व्यवस्था वर्णन.-

सवैया इकतीसा - लोकालोक मान एक सत्ता है आकाश दर्ब, धर्म दर्ब एक सत्ता लोक परिमिति है, लोक परवान एक सत्ता है अधर्म दर्ब, कालके अणु असख सत्ता अगनिति है, पुदगल शुद्ध परवानकी अनत सत्ता, जीवकी अनत सत्ता न्यारी न्यारी धिति है, कोउ सत्ता काहुसौन मिलै एकमेक होई, सबे अस हाय यो अनादिहीकी धिति है ॥ १७ ॥

अर्थ - आकाश इव्यनी मरयादा लोकालोक लगे एक ठे, तेथी आकाश इव्यनी एक सत्ता ठे, अने धर्मास्तिकाय इव्य लोकप्रमाण एक रूप ठे तेथी धर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने अधर्मास्तिकाय इव्य पण लोक प्रमाण एक रूप ठे तेथी अधर्म इव्यनी एक सत्ता ठे, अने कालना इव्यना अणु ठे ते लोकाकाश प्रदेश परिमाणे असख्यात ठे, तेथी काल अणुनी असख्यात सत्ता ठे ए कहेवुं दिगंबर सप्रदायनुं

हे, अने योग शास्त्रमां पण कह्यु ठे, अने लोकविषे पुञ्जलरूपी शुद्ध परमाणुनी पण अनंत सत्ता ठे. अने लोकविषे जीव अनंत ठे, तेथी जीवनी पण अनंत सत्ता ठे, तेथीज जीवाजीवनी जुदी जुदी क्षेत्रावगाहना ठे, जे इव्यनी जे सत्ता होय ते बीजी कोई इव्यनी सत्ता साथे मले नही, जो एकमेक थई जाय तो सर्व सत्ता असहाय पणे वंचे, माटे एकमेक न थाय एवी अनादि कालनी स्थिति ठे. ॥ १७ ॥

हवे चेतन इव्यनी सत्तातुं वर्णन करे ठे - अथ चेतन सत्ता वर्णन -

सवेया इकतीसा:- ए७ ठहो इव्य इन्हहीको हे जगतजाल, तामें पांच जड एक चेतन सुजान है, काहुकी अनंत सत्ता काहुसों न मिले कोई, एक एक सत्ता में अनंत गुन गान है; एक एक सत्तामें अनंत परजाय फिरे, एकमें अनेक इह जाति परवान है; यहें स्यादवाद यहें संतनिकी मरजाद, यहें सुख पोष यहें मोक्षको निदान है ॥ १८ ॥

अर्थ.- ए ठए इव्ये करी एथीज जगतजाल वंचे ठे, ते ठनेविषे पांच इव्य जडरूपी ठे, ने एक चेतनरूपी इव्य ठे ते जाणनार ठे, अंही पुदगलनी अनंत सत्ता कही, अने जीवनी अनंत सत्ता कही, एवा अनंतपणे करीने कोईनी सत्ता कोई साथे मले नही, एटले जुदी जुदी अनंत सत्ता ठे, अने प्रत्येक सत्तामां अनंत गुणतुं ज्ञान ठे, अने एक एक सत्तामां अनंत पर्याय अनंत अवस्था नेदफिरे तेथी जे पूर्वे एकमा अनेक कह्यु ते एरिते ठे, स्यादाद मतमा ए वात प्रमाण ठे, अने सतपुरुषना वचननी पण एज मरियादा ठे, तथा एज मत सुखतुं पोषण क रनार ठे, अने मोक्षतुं निदान एटले मूल कारण ठे. ॥ १८ ॥

हवे ए वचन थकी जे वस्तुनी धर्म ग्रहो जाय तेज सत्ताधर्म कहीये तेथी एक जीव इव्यनी सत्ता कहे ठे:- अथ एक जीव इव्यसत्ता वर्णन -

सवेया इकतीसा - साधि दधि मथनि अराधि रसपंथनिमें, जहां तहां ग्रंथ निमे सत्ताहीको सोर है, ज्ञान जानु सत्तामे सुधा निधान सत्ताहीमे सत्ताकी डुर नि सांजि सत्तामुख जोर है, सत्ताकी सरूप मोख सत्ता नूजै यहै दोष. सत्ताके उ लेंध धूम धाम चिह्न ओर है; सत्ताकी समाधिमें विराजि रहे सोई साहु सत्तातें निकसि और गहे सोई चोर है. ॥ १९ ॥

अर्थ.- जे वस्तुनेविषे ठती देखाय, जेम दहीना मंथनमां घीनी सत्ता साधिये, जे थौ पथमां मधुर रस ठे. तो तेथी वस्तु नीपजे ठे, माटे रस मार्गमां सत्ताविना सिद्ध नथी जे वस्तुमां ठतापणुं तेने सत्ता कहियें, शास्त्रमां ज्या त्यां ग्रंथोनेविषे सत्तानोजसोरके ॥

शब्दों ज्ञान रूपी जानुनो उदय जीवनी सत्तामां निपजे, वली सुधा के० अमृत ते पण सत्तामाज पामिये, निधान पण सत्तामाज पामिये जे सत्तानुं डरनि के० बुपावबु ते संध्या रूपणे, अने जे सत्तानी मुख्यतावे तेज जोर के० प्रजात रूपणे. जीवनी सत्ता नुं जे स्वरूप ठे तेज मोक्ष ठे, अने सत्ताने छली जवुं एज दोषरूप ठे सत्तानुं उलघ न करवाथी चीहोउर के० चारे तरफ धामधुम नीपजे, जे पोतानी सत्ता सन्नतपणुंठे, तेमां विराजमान थई रहे तेने साहुकार कहिये, अने जे पोतानी सत्ताथी नीकलीने अन्यनी सत्ताने ग्रहे तेने चोर कहिये ॥ १९ ॥

हवे सत्तानी समाधिनुं वर्णन करेवे - अथ समाधि वर्णन -

सर्वथा इकतीसा - जामे लोक वेद नाहि थापना उठेद नाहि पाप पुन्य खेद नां हि क्रिया नाहि करनी, जामे राग दोष नाहि जामें बध मोष नां हि, जामे प्रभु दा सन आकास नाहि धरनी, जामे कुलरीत नाहि जामे हारजीत नाहि जामें गुरु शिख नां हि विप नाहि जरनी, आश्रम वरन नाहि काहुकी सरनि नाहि ऐसी सु ख सत्ताकी समाधि जूमि घरनी ॥ २० ॥ -

अर्थ - जेमां लौकिक वेदबु नथी, अने जेमां स्थापनानो उठेद नथी, जेमा पाप पुन्यनो खेद नथी, जेमां कोई क्रिया करणी नथी, जेमा राग द्वेष नथी, जेमा बंध मोक्ष नथी, जेमा प्रभुताने दासपणु नथी, जेमा आकाश अने धरती नथी, जेमा कुलनी रीत नथी, जेमा हारने जीत नथी, जेमां गुरु अने शिष्य नथी, जे मा विप जरनी एटले चालवुं हालवु नथी, जेमां कोई आश्रम व्यवहार नथी, त था वर्ण व्यवहार नथी, जे कोईनी शरण रूप नथी एवी छु-स सत्तानी छुमी ते स माधिरूप वरणवी ठे एटले स्वरूपनी छु-स समाधिने विपेज छु-स सत्ता पामिये. २०

हवे मिथ्यादृष्टिने चोर अने अपराधी कही देखडावेवे -

अथ मिथ्यादृष्टि अपराधि यह कथन -

दोहरा:- जाके घट समता नही. ममता मगन सदीव, रमतां राम न जान ही, सो अपराधी जीव ॥ २१ ॥ अपराधी मिथ्यामती. निरदे हिरदै अंध, प रकों माने आत्मता, करे करमको बंध ॥ २२ ॥ छूटी करनी आचरे, छूटे सुखकी आस; छूटी जगती हिय धरे, छूटे प्रभुको दास ॥ २३ ॥

अर्थ - जेने केवल जाणपणुं जे समता ने समाधि ते नथी अने जे सदा पर वस्तुनी ममताविषे मगन थई रहे, ने निज घट अथवा स्वरूपनेविषे रमी रह्यो ए वो जे आत्मराम तेने जेणे जाण्यो नथी तेनेज अपराधी चोर जीव कहिये ॥ २१ ॥

अर्थ - जे पर वस्तु लेय ते अपराधी ने तेज मिथ्यामति, तेजे निरदय ने तेज हैयानो अंधकहिये, एटले जे पररूप पुज्जने आत्मा माने ते कर्मनो बंध करेढे ११

जाहांसुधी पोतानी वस्तुने न जाणे त्यांसुधी तो जे क्रिया आचरे ते सर्व फु वी ठे, अने तेने जे मोक्ष सुखनी आशा ठे, ते सर्व फुगी ठे. पोताना प्रभु जा एषा विनानो जे जक्ति हियामां धरे ठे, ते सर्व फुगी जाणवी, अने परमेश्वरने व लख्याविना दासपणं राखवुं ते पण सधलुं फुवुं ठे ॥ १३ ॥

हवे मूढ लोकना फूतपणानी व्यवस्था कहे ठे:- अथ मूढ व्यवस्था यथा-

सवैया इकतीसा:- माटी जूमी सैलकी सु संपदा बखाने निज, कर्ममें अमृत जाने ज्ञानमें जहर है; अपनोन रूप गहै ओरहीसो आपु कहै, साता तो समाधि जाके असाता कहर है, कोपको रुपान लिये मान मदपान किये, मायाकी म रोरि हिये लोचकी जहर है, याही जाति चेतन अचेतनकी संगतिसो, साचसों विमु ख नयो फूतमें बहर है ॥ १४ ॥ तीन काल अतीत अनागत वरतमान, जगमें अखनित प्रवाहको महर है, तासो कहै यह मेरो दिन यह मेरी घरी, यह मेरोई परोई मेरोई पहर है, पेहको खजानो जोरे तासो कहे मेरो गेह, जहां वसे तासों कहे मेरोई सहर है; याहि जाति चेतन अचेतनकी संगतिसो, साचसो विमुख नयो फूतमें बहर है ॥ १५ ॥

अर्थ - सात धातु जे ठे पहाडनी धरतीनी माटी जेवी ठे, तेने संपत्ति करी व खाणे ठे. पोतानी अणु-६ क्रियामा अमृत जाणे ठे, अने ज्ञानमां जेर समजे ठे, एटले क्रिया थकी सिद्धि जाणे, ने ज्ञान थकी नही जाणे. जे पोतानुं चिदानंद स्वरूप ठे तेने ग्रहे नही, पण शरीरादिक जे ठे तेने आत्मारूप जाणेठे. अने जे साता वेदनीय उपजे ठे. तेने तो समाधि करी जाणे ठे, असाता वेदनीयने कहर के० उपध्व माने ठे, कोपनुं रुपान जे खड्ग ते लईने रहे ठे, मान ने अहंकार रूप मद पीझे रहेठे, हैयानेविषे मायांनो मरोड राखेठे, लोचनी फेर खाया करे ठे, एवी रीते अचेतननी संगती थकी एटले जड पुज्जली संगतीथी साच थकी विमुख थयोठे, ने फूतमां बहर हे के० तत्पर थई रह्योठे, ॥१४॥ अर्थ स्पष्ट. १५ हवे सम्यक् दृष्टि सादुकारनी व्यवस्था कहे ठे:- अथ सम्यक्दृष्टि व्यवस्थाकथन-

‘दोहरा’- जिन्हके मिथ्या मति नही, ज्ञान कला घटमाहि; परचे आत्म राम सों, ते अपराधी नाहि ॥ १६ ॥

અર્થ - જેની મિથ્યામતિ નાશ પામીને ઘટનેવિષે જ્ઞાન કલા પ્રગટી છે, જેણે આત્મારામને ઝલખ્યો છે, તે લોક અપરાધી નથી સાદુકાર છે ॥ ૨૬ ॥

હવે જ્ઞાનીની વ્યવસ્થા કહે છે - અથ જ્ઞાની યથા -

સવૈયા ઇક્તીસા - જિન્હકે ધરમ ધ્યાન પાવક પ્રગટ જયો, સંતે મોહ વિષ્ણમ વિરપ તીન્યો વઢે હૈ, જિન્હકી ચિતૌનિ આગે વડે સ્વાન ચૂસિ જાગે લાગે ન કરમરજ જ્ઞાન ગજ ચઢે હૈ, જિન્હકી સમુજ્જિકી તરંગ અગ અગમમે, આગમમે નિપુન અધ્યાતમમે કહે હૈ; તેઈ પરમારથી પુનિત નર આગે જામ, રામ રસ ગાઠ કરે યહૈ પાઠ પઢે હૈ ॥ ૨૭ ॥ જિન્હકો ચિહુંટી ચિમટાસી ગુન ચૂનવેકો કુકયાકે સુનવેકો દોઝ કાન મઢે હૈ, જિન્હકો સરલ ચિત કોમલ વચન બોલે, સોમ દૃષ્ટિ જિયે મોલે મોમ કેસે ગઢે હૈ; જિન્હકે સગતિ જગિ અલખ અરાધિવેકો પરમ સમાધિ સાધિવેગો મન વઢે હૈ, તેઈ પરમારથી પુનિત નર આગે જામ, રામ રસ ગાઠ કરે યહૈ પાઠ પઢે હૈ ૨૮

અર્થ:- જેના હૈયામા ધર્મ ધ્યાનરૂપ પાવક કે ૦ અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેથી સંશય મોહ અને વિષ્ણમ એ ત્રણે વૃક્ષરૂપ છે, તે વઢે કે ૦ બલી ગયા છે, જેની ચિત્તોની કે ૦ જ્ઞાનદૃષ્ટિ આગલે વડયરૂપ કુતરો નસીને જાગી જાય છે, અને જ્ઞાનરૂપી ગજરાજ ઉપર ચઢી રહેઢે, તેથી કર્મરૂપ રજ લાગતી નથી, બીજાનુ જે અગમ અગ છે, તેમાં જેની સમજના તરંગ ઝઠી રહ્યા છે એવા આગમ કે ૦ જૈન વાણીમા નિપુણ થયો, અને અધ્યાત્મ જ્ઞાનમા પૂર્ણ થયો છે, તેનેજ સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે, પરમાર્થને પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થયો જાણવો આત્મારામના અનુચર રસમા આઠે પ્રહર ગઢે કે ૦ સંપૂર્ણ મગ્ન થઈ, એજ પાઠ પઢે છે, એટલે જણે છે, ॥ ૨૭ ॥ વલી જેમ ચીમટી કે ૦ હાથની ચિમટી અથવા ચિપીયો તેવઢે કર્ફ નાની વસ્તુને પકમી લઈયે ઢઈયે, તેમ પારકા ગુણ જુટી લેવાને જેની એવી ચપટી છે, અને વિકલ્પા સાનલવાને જે બને કાનને બંધ કરી રાખે છે, જેનું ચિત્ત સરલ ને નિષ્કપટી છે, જે નિરહકારીપણે કોમલ વચન બોલે છે કામ ક્રોધાદિક વિકારવિના સૌમ્ય દૃષ્ટી રાખે છે, વલી જે મોમ કેસેગઢેઢે કે ૦ મીણના ઘડાજેતુ હૃદય કોમલ રાખે છે, અને પોતાના અલખ સમાધિ સ્વરૂપને સાધવાને જેની સુમતિ જાગી છે, અયોગી અવસ્થામા જેની પરમ સમાધિ થઈ છે; તેને સાધવાને જેનો મન વધ્યો છે તેજ સમ્યક દૃષ્ટિ પરમાર્થના પામનાર પુનિત કે ૦ પવિત્ર રૂપ થઈ રહ્યા છે, ને તેજ આત્મારામના અનુચર રસમા આઠે પ્રહર દૃઢ મગ્ન થઈ એજ પાઠ પઢે છે. ॥ ૨૮ ॥

हवे समाधिनुं स्वरूप कहे ठे -- अथ समाधि वर्णनं --

दोहरा.— राम रसिक अरु रामरस, कहन सुननकों दोइ; जब समाधि परंग
ट नई, तब बुविधा नहि कोइ ॥ ३९ ॥ नंदन वदन श्रुति करन, अवन चितवन जाप;
पढन पढावन उपदिसन, बहुविध क्रिया कलाप. ॥ ३० ॥ शुद्धात्म अनुनौ जही,
सुजाचार तिहि नाहि, करम करम मारगविशे, शिव मारग शिवमांहि. ॥ ३१ ॥

अर्थ.— आत्माराम जे ठे ते रसिक के० रस जोक्ता ठे, अने राम के० रमनुं ते
रसरूप ठे, केवाने सांजलवाने रसिकने रस बेउ ठे, पण जेवारें एनेविषे समाधि प्र
गट आय ठे त्यारे बे पणुं नथी रेनु त्यारे तो रसिक अने रस ए बे एकज व
स्तु ठे ॥ ३९ ॥ राम के० रसिक अवस्था धारतो एटली क्रिया करे ठे के, नंदन के० आ
नंद पामे ठे, वदन के० प्रणाम करे, श्रुती के० जात जातना गुणनी स्तुती करे ठे,
अने एवाज गुण सांजली एनुंज चिंतवन करे, एनोज जाप जपे ठे, जणे जणावे
उपदेशे, एवी रीते रसिक अवस्थामां जात जातना क्रिया कलाप ठे ॥ ३० ॥

पूर्वे कही जे क्रिया तेने करता करतां जहां शुद्ध आत्मानो अनुभव आय त
हां सुजाचार बुटीजाय, कृत कृत्यपणे ते अयोगी दशामां ठे, कर्म जे ठे ते कर्म
मार्गमांज रहे, एटले संसार मार्गनेविषेज रहे, शुन कर्म पण संसार मार्गमां ठे
अने शिव मार्ग ते शिवमांहे एटले शुद्ध आत्माने विषेज ठे. ॥ ३१ ॥

चोपाई.— इहि विध वस्तु व्यवस्था जैसी, कही जिनिंद कही में तैसी; जे प्र
माद संयति मुनि राजा, तिन्हिको शुजाचारसो काजा. ॥ ३२ ॥ जहां प्रमाद द
सा नहिं व्यापे, तहीं अवलंब आपनो आपे, ता कारन प्रमाद उतपाती, प्रगट
मोह मारगको घाती ॥ ३३ ॥ जे प्रमाद संयुक्त गुसाई, कठहि गिरिहि गिडुककी
नाई, जे प्रमाद तजि उद्धत होही, तिन्हिको मोप निकट दृग सोही ॥ ३४ ॥
घटमें ह प्रमाद जबताई, पराधीन प्राणी तबताई; जब प्रमादकी प्रभुता नासै
तब प्रधान अनुजो परगासे ॥ ३५ ॥

अर्थ.— ए रीते श्री जिनेइ देवे वस्तुनी व्यवस्था कही ठे, ने तेवीज आझा
प्रमाणथी में पण कही ठे, अने जे मुनिराज प्रमाद दशामां ठे, तेने तो सुजाचार
एटले शुन क्रियानुं आलंबन लीधायीज कार्य सिद्धि आय ॥ ३२ ॥

अने जे मुनिराजने आत्माना अधिक वीर्यांशने लीधे प्रमाद दशा न व्यापे
त्यां पोतानुं आलंबन पोते लिये, तेमाटे प्रमाद तो उतपाती ठे, अने प्रगट रीते मो
ह मार्गनो घात करनार ठे, अने अंतरायनो करनार ठे. ॥ ३३ ॥

ગુસાંઈ વેશી જાપાનો શબ્દ છે, એનો અર્થ મુનિરાજ થાય છે, જે મુનિરાજ પ્રમાદ સંયુક્ત છે તે તો ગિહ્ક કે ૦ દહાની રીતે ઘટે છે, ને પહે છે, પણ સ્વસ્થતાને પામે નહીં અને જે પ્રમાદ ઢોડીને અપ્રમાદપણે ઝગીને ઝગા રહે છે, તેને પોતાની દૃષ્ટી નજીક મોઢુ છે ॥ ૩૪ ॥ જાંઠાં સુધી ઘટમા પ્રમાદ છે, ત્યાંસુધી તે પરાધી ન છે, અને બ્યારે આત્માની શક્તી જાગે છે, ત્યારે પ્રમાદની પ્રભુતા નાશ પામે છે, ત્યારે તો પોતાના પ્રધાન અનુજવનો પ્રકાશ થાય છે ॥ ૩૫ ॥

દોહરા.— તા કારણ જગ પથ હત, વત શિવ મારગ જોર, પરમાદી જગકોં ટૂંકે, અપરમાદ સિવ ધોર ॥ ૩૬ ॥ જે પરમાદી આલસી, જિનકે વિકલપ નૂરિ, હોહિ સિ થિલ અનુજાંધિપે, તિન્હિકો સિવપથ દૂરિ ॥ ૩૭ ॥ જે અવિકલપી અનુજવી, શુદ્ધ ચેતના યુક્ત, તે મુનિવર લઘુ કાલમે, હોહિ કરમતોં મુક્ત ॥ ૩૮ ॥ જે પરમાદી આલસી, તે અનિમાની જીવ, જે અવિકલપી અનુજવી, તે સમરસી સદીવા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ.— તેમાટે જગતનો માર્ગ પ્રમાદીની તરફ છે, અને અપ્રમાદીની તરફ મોઢુ માર્ગ છે, કેમકે, જે પ્રમાદી હોય તે જગતને છુદ અને અપ્રમાદી મુક્તી તરફ છુદે છે ॥ ૩૬ ॥ જે પ્રમાદી છે, તે આલસી છે તેને નૂરિ કે ૦ ઘણા વિકલ્પ ઘટે છે, અને પોતાના અનુજવમા તેને શિથિલપણું રહે છે, અને તેને મુક્તિ માર્ગરૂપ સ્વરૂપાચરણ દૂર છે ॥ ૩૭ ॥ અને જે વિકલ્પવિના અનુજવમા વસે છે, ને શુદ્ધ ચેતના યુક્ત છે, તે મુનીશ્વર થોડા કાલમાં કર્મથી મુક્ત થાય છે ॥ ૩૮ ॥ જે પ્રમાદી અને આલસી છે તેને અહ્બુદિથી અનિમાની કહિયે. ને જે વિકલ્પ રહિત પોતાના અનુજવમાં છે, તેને તો સદાય સમરસી કહિયે ॥ ૩૯ ॥

હવે અનિમાની તથા જ્ઞાનીની અવસ્થા ઉપર દૃષ્ટાંત આપેઢે.—

અથ અનિમાની તથા જ્ઞાની અવસ્થા કથન —

કવિત્ત ઠંડ.—જૈસે પુરુષ લખે પહાર અઢિ, નૂચર પુરુષ તાહિ લઘુ જગ્ગ, નૂચર પુરુષ લખે તાકોં લઘુ, ઘતર મિલે હુઢુકો ધ્રમ જગ્ગ, તૈસે અનિમાની ઝલ્લતગલ, ધૌર જીવકોં લઘુપદ ઢગ્ગ, અનિમાનીકોં કહે તુઢ સબ, જ્ઞાન જગે સમતારસજગ્ગ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ.— જેમ કોઈ માણસ પહાડ ઉપર ચઢ્યો હોય તેને નૂચર કે ૦ તલોટી પરના માણસો ન્હાનોઢે એમ છુદ, અને તલોટી વાલા માણસને પહાડ ઉપર ચઢેલો ન્હાનો છુદ, અને પઢી પહાડ ઉપર ચઢેલો હેઢે ઘતરી તલોટી વાલાને મલે ત્યારે ઘેઠનો ધ્રમ નાના પણાનો દૂર થાય; તેમ અનિમાની પુરુષ ઝંચી ગરદન રાઘનારો અન્ય જીવને નાના છુદ, તુઢ જાણે, અને બીજા પુરુષો તે અનિમાની પુરુષને તુઢ જાણે,

एम अरपरस विचारमां विषमता रहे ठे. ते ज्यारे-ज्ञान जागे त्यारे बेउना मनमां विषमता मटीने समपणुं आवी जाय ॥ ४० ॥

हवे एकला अजिमाानीनी व्यवस्था कहे ठे.— अथ अजिमाानी यथा.—

सवैया इकतीता:— करमके नारी समुजे न गुनको मरम, परम अनीति अधरम रीति गहे है, होहि न नरम चितगरम घरमहुते, चरमकी दृष्टिरो नरम नूली रहै है; आसन न खोले मुख वचन न बोले सिर नाएहू न मोले मानो पाथरके चहे है; देखनके हाउ जव पंथके बटाउ ऐसैं, मायाके खटाउ अजिमाानी जीव कहे है ४१

अर्थ—जे करम बंधयी अती नारी ठे. देपने गुण जाणैठे, पण गुणनो मर्म जा एतो नथी अने परम अन्याय तथा अधर्मनी रीत ग्रही राखेठे. चित्तने विषे नरमा स तथा दया परिणाम नथी. देपनो अती वर्म ताप ठे, तेथी गरम रहेठे, ज्ञान दृष्टी नथी अने चर्मरूप दृष्टीवडे नरममां नूखो फरे ठे. कोई विकट आसन बांधे तेने खोले नही, ने मोढेथी वचन बोले नही, मौन ब्रती रहे, तेने ज्ञानी महा पु रुष जाणीने कोई माथुं नमावे, तो तेनो सत्कार ने अंग चेष्टा पण न करे, जाणिये पथर थवानीज इठा करतो होय नीवली जेम बालकने मराववाने हाउ कहीये ठइये तेम लोकोने मराववाने वेप धरी हाउ बनीने बेसे, अने जव ब्रमणना मा र्गमां बटाउना सरखो चाले, एरीते माया जालना खाटनारा अजिमाानी जीवने उजखीये ॥ ४१ ॥

हवे ज्ञानी जीवनी व्यवस्था कहे ठे:— अथ ज्ञानी यथा —

सवैया इकतीता:— धीरके धैर्या जवनीरके तरैया जयनीरके हरैया वर वीर ज्यो उमहे हैं; मारके मरैया सुवीचारके करैया सुख द्वारके द्वरैया गुनलोसों लह लहे है; रूपके रीकैया सबनैके समुजैया सबहोके लघुनैया सबके कुबोल सहेहै वामके वमैया दुखदामके दमैया ऐसे रामके रमैया नर ज्ञानी जीव कहे है—॥ ४२ ॥

अर्थ.—धीरजने धरनार, संसार सागरने तरनार, जवनीडने हरनार, मोटा सूर वीरनी परे पोताने साह्य आपवाने उमंगी रखाठे, कंदर्पने मारनार, जला विचारनुं करनार, सुख समाधिना टाजामा ढत्रनार, आत्माना गुणनो लव एटले अंस तेमां लहलहि रह्या ठे, आत्मरूपना रीजवनार, सर्व नयना सारनो रस समजनार, निर हंकारी पणे सर्वना नाना जाई थई रखाठे कृमांवतपणे सर्वना छुट ववन सहेठे. वाम के० स्त्रीने वमेया के० गोडनार, दु.खनी परपशना दमनार, एवा आत्मारं मने विषे रमनारा मनुष्यने ज्ञानी जीव कहीये ॥ ४२ ॥

हवे शुद्धात्मना अनुनवनी प्रशंसा करेवे - अथ शुद्धात्म अनुनव प्रसंसा -

चोपाई - जे समकिती जीव समचेती, तिन्हिकी कथा कहौ तुमसेती, जहां प्रमाद किया नहि कोई, निर्विकल्प अनुनौ पद सोई ॥४३॥ परग्रिह त्याग जोग थिर तीनो, करम बंध नहि होइ नवीनो, जहा न राग दोष रस मोहे, प्रगट मो पमारग मुख सोहे ॥ ४४ ॥ पूरव बंध उदे नहि व्यापे, जहा न जेद पुन अरु पापे, दरब नाव गुन निर्मल धारा, बोधविधान विविध विस्तारा ॥ ४५ ॥ जिन्हिके सहज अवस्था ऐसी, तिन्हिके हिरदे डविधा केसी, जे मुनिपिपक श्रेणि चढि धाये, ते केवलि जगवान कहाये ॥४६॥ दोहरा - इहिविधि जे पूरन जये, अष्ट करम वनदाहि, तिन्हिकी महिमा जो लखे, नमे बनारसि ताहि ॥ ४७ ॥

अर्थ - जे समकिती जीव ते समचेती के० वीतरागपणे समतावत ठे, अ हो नव्य प्राणी, तेनी कथा हु तमने कहुतुं जाहा कोई प्रमादनी किया नथी, तेने निर्विकार निर्विकल्प अनुनव पद कहीये, एटले अनुनवमा विकल्प नथी ॥४३॥ जहां परिग्रहनो त्याग ठे, अने त्रणे जोग स्थिर ठे, त्या नवीन कर्मनो बंध नथी थतो, वली जहां जीवने राग द्वेष रस मोह नथी, तेज प्रगटपणे मोह मार्गेतुं मुख के० प्रारज ठे ॥४४॥ वली जहा पुर्वे जे कर्मबंध ठे, तेनो उदय नथी, अने जाहा पुन्य पापना जेदनो विचार नथी, अने जाहा ताधुना सतावीस गुण इव्यप णे नावपणे निर्मज धाराये वही गटाठे वली जाहा बोधविधान के० ज्ञानना प्र कार जात जातना विस्तार मोठे ॥४५॥ जेनी एवी सहज अवस्था थई होय तेना हृदयमा आत्म ओलखवनी डविधा केस रहे। अने एज अवस्थामा जे मुनिरा ज कृपक श्रेणी चढी मुख धाये तेनो केवली जगवत जाणवा ॥ ४६ ॥

अर्थ - ए रीते कर्मरूप वनने वालीने पूर्ण आत्मारूपमा जे थयावे अने तेना महिमाने जे सत् पुरुष होय तेहिज जुएवे, एटले सत्य पणे जाणोवे तेने वणारसीदास नमस्कार करेवे ॥ ४७ ॥

हवे मोह पदार्थनी उत्पत्तिनो कम कहेवे - अथ मोह उत्पत्ति वर्नन -

उपप्य बंद - जयो शुद्ध अकूर, गयो मिथ्यात मूर नशि, क्रमक्रम होत उदोत, सहज जिम शुक्लपद्म शशि, केवल रूप प्रकासि, नासि सुखरासि धरम ध्रुव, करि पूर न यिति आउ, त्यागि गतनाव परम दुव, इह विधि अनन्य प्रभुता धरत, प्रगटि बूद सागर जयो, अविचल अखंड अननय अखय, जीव दरब जगमहि जयो ॥४८॥

अर्थ - शुद्धतानो अंकुर प्रगट थता मिथ्यात मूलथी नाश पांम्पुं, तेवारे जेम अ

जवालीया पखवाडीयामां चंडमां क्रमे क्रमे उद्योतवत थायठे, एरीते आत्मापण क्रमे क्रमे उद्योत यतां केवल ज्ञान रूपनो प्रकाश थाय, अने आत्मानो निश्चल ध्रुव धर्म सुख समुह ते नासे, ते पठी आशुष्य कर्मनी स्थिती पूर्ण करीने अने मनुष्य गतिनो नाव ठोडीने परमात्मारूपें, थाय, एरीते अनन्य प्रचुता एटले सर्वधी श्रेष्ठ ता धारण करे, कोनी पेठे तो जेम पाणीनी बुंद बुंद एकठी मली समुह थायठे तेम आत्मा गुणना अंस क्रमे क्रमे प्रगट करतो पूर्ण थयो, ते पठी अविचल अखंड अज्ञय ने अक्षय, एवं, जीव इव्य जगतनेविषे सदा जयवत थायठे. ॥ ४८ ॥

हवे अष्ट कर्मनो नाश थयेथी जे आत्माना सहज आठ गुण प्रगट थायठे ते कहेंठे— अथ अष्ट कर्म नागतें अष्ट गुण प्रकाश वर्तनं.—

सर्वया इकतीसाः— ज्ञानावरणीके गये जानिये जु है सु सब, दंसनावरनके गयेतें सब देखिये, वेदनी करमके गयेते निराबाध रस, मोहनीके गये शुद्ध चारित त्रिसेखिये; आठ कर्म गये अवगाहन अटल होइ, नाम कर्म गयेते अमूरती क देखिये, अगुरुल अघुरूप होई गौत कर्म गये, अंतराय गयेते अनंत बल लेखिये. ४९

अर्थ—ज्ञानावरणीय कर्म नाश यता लोकालोकमांजे वस्तु ठे, ते सर्व जणाय, एटले, केवल ज्ञान प्रकाश थाय, अने दर्शनावरणीय कर्मनो ह्य थवाथी लोकालोकना नाव ने सामान्यपणे जोईये, एटले केवल दर्शनगुण प्रगट थाय, अने वेदनीय कर्मना ह्य थी निराबाध रस उपजे एटले आत्मा बाधपणाथी मुक्त थाय, ते अबाधपणे अनंत सुखरूप गुण उपजे, वली मोहनीय कर्मनो नाश थयेथी विशेषपणे शुद्ध चारित्र प्रगट थाय, एटले प्रथारव्यात चारित्र स्पष्ट गुण होय, आशु कर्मनाश थयेथी अवगाहनाती सांठि अनंत स्थिति थाय, (आयुकर्मगते निश्चला स्थितिर्नवति) नाम कर्म नाश थयेथी अमूर्तिकपणं जीवतुं शुद्ध स्वरूप उपजे, गोत्र कर्मनो ह्य थयेथी अगुरुलघु गुण उपजे, जेथी जीवमां लघुपणु तथा गुरुपणु न होय, अने अंतराय कर्मनो नाश थयेथी अनंत बल उपजे, एटले अनंत वीर्यपणानो गुण उपजे ठे. ए आठ गुण उपजे. ॥ ४९ ॥

इति श्री नाटक समयसारनो बालबोधरूप नवमो मोक्ष-द्वार समाप्त.

दोहराः— इति त्रि नाटिक ग्रंथमें, कह्यो मोक्ष अधिकार; अब वरनो संक्षेपसों, सरव विशुद्धीद्वार. ॥ ५० ॥

अर्थ - इति के० सपूर्ण नाटक समये सारविषे मोह् दारनो अर्थ कह्यो ने हवे दसमुं सहेपथी सर्व विद्युदि दारनुं वर्णन करुं बुं ॥ ५० ॥

हवे अंदी सर्व उपाधि रहित शुद्ध आत्म स्वरूपनुं वर्नन करे ठे -

सवैया इकतीसा - करमको करता है जोगनिको जोगता है; जाकी प्रभुतामें ऐ सो कथन अहित है, जामे एक इडियादि पंचधा कथन नाहि, सदा निरदोष बंध मोहसो रहित है, ज्ञानको समूह ज्ञान गम्य है सुजाउ जाको, लोक व्यापी लोको तीत लोकमे महित है, शुद्ध वस शुद्ध चेतनाके रस अंश नयों, ऐसो हंस परम पु नीतता सहित है ॥ ५१ ॥ दोहरा - जो निहचे निरमल सदा, आदि मध्य अरु अत, सो चिद्रूप बनारसी, जगतमाहि जयवत ॥ ५२ ॥

अर्थ - कर्मनुं कर्त्तापण अने सुखड खनुं जोगतापणुं एवु जे लोक व्यवहारमां केवाय ठे ते जेनी प्रभुतामा ईश्वरताई ठे तेमा अहितकारी ठे, वली जेनी प्रभुता मां एकेडिय प्रमुख पांच नेदनुं केवु ते पण अहितकारी ठे, सत्य नथी केमके जे स दा निर्दोष ठे, तेना निश्चय स्वभावमा बंध नथी अने मोह पण नथी, एवो बंध मोह रहित ठे त्यारे ए डव्य शुं ठे, एवो प्रश्न उठे तेनो खुलासो करे ठे के, ए ज्ञा ननो समूह जे पुजतेरूप ठे जेनो स्वभाव ज्ञान गम्य ठे, ज्ञान बडे जाणवामा आवे एवो ठे, लोकमा सघले स्थले व्यापी रह्यो ठे, लोकातीत के० क्षेत्र लोकथी जुदो ठे ने लोकमा महित के० पूजनीक उपादेय ठे, अनादि कालनो एवोज चाब्यो आवेठे तेथी जेनो शुद्ध अवतश ठे अने शुद्ध चेतनाना रस प्रदेशथी नरपूर ठे, एवा जे हंस ठे ते परम पुनीतता सहित एटले उत्कृष्ट शुद्धता सहित ठे ॥ ५१ ॥ जे निश्चय स्वरूपमा सदा निर्मल ठे, आदि मध्यने अंत्य अवस्थाने विषे एक रूप ठे, ने तेज चिद्रूप ठे तेनी वणारसी स्तुती करेठे के एवा जगवान जगतमां जयवत थाथ्यो. ५२

हवे जीवनुं अचोक्ता पणुने अकर्त्ता पणु ठरावे ठे - अथ जीव अकर्त्ता वर्नन -

चोपाई - जीव करम करता नहि ऐसो, रस जोगता सुजाउ न जैसो, मिथ्याम तिसों करता होई, गये अज्ञान अकरता सोई ॥ ५३ ॥

अर्थ - जेम जीवने कर्मनो कर्त्ता न कहिये तेम रसनो जोक्ता पण न कहिये; जी व ज्यासुधी मिथ्यामति वालो ठे, त्यासुधी तो कर्त्तापणु केवतमा सांचो ठे. पण ज्यारे ए अज्ञान जायठे. त्यारे जीव अकर्त्तापणो ठे एवु स्पष्ट जणाय ठे ॥ ५३ ॥

हवे आत्मानो शुद्ध स्वभाव तथा विजावनुं वर्णन - अथ स्वभाव विजाव वर्नन, -

सवैया इकतीसा - निहचे निहारत सुजाउ जाहि आतमाको, आतमीक धर

મ પરમ પરગાસના, અતીત અનાગત વરતમાન કાલ જાકો, કેવલ સરૂપ ગુન લોકાલોક નાસના; સોઈ જીવ સંસાર અવસ્થામાંહિ કરમકો, કરતાસો દીસે નિયે નરમ ઉપાસના; યહે મહા મોહકે પસાર યહે મિથ્યાચાર, યહે જો વિકાર યહે વ્યવહાર વાસના ॥ ૫૪ ॥

અર્થ — નિશ્ચય દૃષ્ટિએ જોતાં જે આત્માનો આત્મિક ધર્મ પરમ પ્રકાશરૂપ સદા સ્વનાવ છે. એટલે નિશ્ચેનયથી અતીત અનાગત તથા વર્તમાન કાલમાં લોકાલોક નાસનાનો કરનાર કેવલ સ્વરૂપ ગુણ છે. તેજ આત્મા સંસાર અવસ્થાનેવિપે ભ્રમ ઉપાસનાવહે એટલે મિથ્યાત અજ્ઞાનીની સેવાને લીધે કર્મના કર્તાની પટે ઢેચાય છે. એમ મિથ્યાતની સેવામાં જે રેહું તે મોહનો પસાર છે, એજ મિથ્યાચાર છે જીવને નવ ભ્રમણનો એજ વિકાર છે. તથા એજ વ્યવહાર વાસના છે ॥ ૫૪ ॥

હવે જીવની અનોક્તા અવસ્થાનું વર્ણન કરેઢે:—અથ જીવ અનોક્તા વર્નન —
 ચોપાઈ— જથા જીવ કરતા ન કહાવૈ; તથા જોગતા નાવ ન પાવૈ; હે જોગી મિથ્યામતિ માહી, મિથ્યામતી ગયેતે તે નાહી ॥ ૫૫ ॥

અર્થ.— જેમ જીવ કર્તા નથી તેમ જોક્તા પણ નથી, માત્ર મિથ્યાતમાં કર્તા જીવ છે, ને જોક્તા પણ જીવ છે, પણ મિથ્યાત નાશ થાય ત્યારે જીવ કર્તા અને જોક્તા નામ ધરાવતો નથી ॥ ૫૫ ॥

હવે નવ સ્વરૂપમા જોક્તા અજોક્તા પણાના લક્ષણ બતાવેઢે:—

અથ જોગતાપના અજોગતાપનાકો લક્ષન:—

સવૈયા ફકતીતા— જગવાસી અજ્ઞાની ત્રિકાલ પરજાય બુદ્ધી, સોતો વિપે જોગ નિકો જોગતા કહાયો હૈ; સમકિતી જીવ જોગ જોગસો ડદાસી તાતે સહજ અ જોગતા ગરથનિમે ગાયો હૈ, થાહી જાતિ વસ્તુકી વ્યવસ્થા અવધારે બુધ, પરજાવ ત્યાગિ અપનો સુનાવ આયો હૈ, નિરવિકલપ નિરુપાધિ આતમા અરાધિ, સાધિ જોગ જુગતિ સમાધિમે સમાયો હૈ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ — જગતવાસી જે અજ્ઞાની છે, ત્રણે કાલવિપે પરજાય બુદ્ધિ છે, એટલે જીવ બુદ્ધિ નથી, ને હું સુખી-હું દુઃખી એવી પર્યાય બુદ્ધિ કરેઢે, પણ નિભપણે જીવ આત્મ જીવને નહીં જાણે, એવો અજ્ઞાની જીવ તો વિષય જોગનો જોક્તા કેવાયઢે, અને સમકિતી જીવ મનવચનને કાયાના, યોગથી તથા વિષય જોગથી ડદાસીપણે રહેઢે, અને જીવ આત્મ જીવના અનુજવમાં મગ્ન છે, તેથી સમકિતીને શાસ્ત્રમાં સહજ અજોક્તાપણે ગાયલો છે, એરીતે પંક્તિ છે તે વસ્તુની વ્યવસ્થા અવધારીને એ

टले वस्तुनो स्वभाव विचारिने परजावने त्यागीने पोताना सहज स्वभावमां आवे ठे, तेथी सुखी ड खी इत्यादि विकटपविना कर्म संयोगरूप उपाधिविना, एवा आत्माने आराधीने ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जोगनी जुगति साथी समाधि एटले सहज स्वरूपमां समायठे ॥ ५६ ॥

हवे अज्ञोक्ता जीवनी अवस्थालुं वर्णन करेठे - अथ जीव अज्ञोक्ता वर्णन -

सवैया इकतीता - चिनमुझ धारी ध्रुव धर्म अधिकारी गुन, रतन जंमारि अपहारी कर्म रोगको, प्यारो पंक्तिनिको दुस्यारो मोख मारगमे न्यारो पुदगलसो उजियारो उपयोगको, जाने निजपर तत्त रहे जगमे विरत्त गहे न ममत्त मन वचकाय जोगको, ता कारन ज्ञानी ज्ञानावरनादि करमको, करता न होइ जोगता न होइ जोगको ॥ ५७ ॥ दोहरा:- निरजिलाष करनी करे, जोग अरुचि घटमाहि, तातें साधक सिद्ध सम, करता जुगता नाहि. ॥ ५८ ॥

अर्थ - चेतना चिन्हनो धरनार, निश्चल स्वभाव ज्ञातापणुं तेनो अधिकारी, ज्ञानादिक गुणरूप रत्नना जंमारनो जमारी ठे, कर्मरूप रोगनो विनाश करनार, पंक्तिनो प्यारो एटले तत्व ज्ञानीने वल्लज, मोक्षमार्गमा दुशीयार के० सावधान, पुर्जलिक धर्मथी जुदो रेनार, मतिश्रुत प्रमुख उपयोगलुं अजवालुं जेना हृदय मां थयुंठे, पोताना अने परका सर्व तत्वनो जाणनार, जगत्तमा विरक्तपणे रेनार, एटले वेरागी, मन वचन ने कायाना योगनी ममता नही राखनार माटे ज्ञानी जीव ज्ञानावरणी प्रमुख कर्मनो कर्त्तापण नथी, अने ड ख सुखना जोगनो जोक्तापण नथी ॥ ५७ ॥ इठाविना क्रिया करवी, अने घटपिप्पमा जोगनी रुची नही राखवी, तेथी मुक्तिनो साधक पुरुष सिद्ध समान कहाओ, अने ते कर्त्ता तथा जोक्ता नथी ॥ ५८ ॥

हवे अहंबुद्धि थकी कर्त्तापणु थायठे ते कहेठे - अथ अहंबुद्धि वर्णन -

कवित्तवंद - ज्यो हिय अंध विकल मिथ्यात धर भूषा सकल विकलप उपजावत, गहि एकत पठ आत्मको, करता मानि अधोमुख धावत, ल्यो जिनमती दरब चारित कर, करनी करि करतार कहावत, वलित मुक्ति तथापि मूढमति, विनु समकित नवपार न पावत ॥ ५९ ॥ चोपाई - चेतन अंक जीव लखि लीन्हा, पुदगल करम अचेतन चीन्हा; वासी एक खेतके दोऊ, यदपि तथापि मिले नहि कोऊ. ॥ ६० ॥ दोहरा - निजनिज जाठ क्रिया सहित, व्यापक व्यापि न कोइ, करता पुदगल करमको, जीव कहासों होइ. ॥ ६१ ॥

अर्थ - जेम कोइ हृदय अधपुरुष विकल मिथ्याधारीने ह्यामा विकल्प उप

जावे, ते सर्व फूटा ठे ते क्रियावादीनो एकांत पट्टु ग्रहीने आत्माने कर्त्ता मानीने अधोमुख के० नीची गतीने पकडी रह्योठे, एवो जे जिनमती ठे ते जाव चारित्र विना अने इव्य चारित्रयुक्त करणी करेठे, ने क्रिया करण एटले गुन क्रियानो कर्त्ता पोते केहेवायठे, ते मुक्तिने वांठे तोपण मूढमतिठे, नवनो पार समकित विना पामतो नथी. ॥ ५९ ॥ अने जीवनो अंक के० चिन्ह चेतना जाणवी; अने पुज्ज तथा कर्म ए वेउने जड जाणवा. चेतन अने अचेतन वेउ एक क्षेत्रा वगाहोठे एटले एक क्षेत्रवासी ठे, तथापि कोई कोईथी मले एवा नथी. ॥ ६० ॥ जे पदार्थ ठे ते पोतपोताना जावनी क्रिया सहित रहे ठे, जेमां व्यापी रहे ते वस्तुने व्याप्य कहिये अने व्यापी रहेनार पदार्थने व्यापक कहिये तेथी पुज्ज व्याप्यमां जीवतुं व्यापकपणुं नथी, माटे पुज्जलीक कर्मनो कर्त्ता जीव क्यांथी थाय अर्थात् न ज थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्यवहारमां जे रीतें जीवतुं कर्त्तापणुं उरेठे ते जाणवेठे:-अथ कर्त्ता कथन:-

सवैया इकतीसा:-जीव अरु पुज्ज करम रहे एक खेत, जद्यपि तथापि सत्ता न्यारी न्यारी कही है, लठन सरूप गुन परजे प्रकृति जेद, डूहमें अनाविहीकी डुविधा वहरही है, एते परि निन्नता न जासे जीव करमकी, जौलों मिथ्या जाउ तोलों ओधी वाउ वही है; ज्ञानके उद्योत होत ऐसी सूधी दृष्टि नई, जीव कर्म पिमको अकरतार सही है. ॥ ६२ ॥ दोहरा.- एक वस्तु जेसी छु है, तासों मिले न आन; जीव अकर्त्ता करमको, यह अनुनो परवान. ॥ ६३ ॥

अर्थ - जेम आकाश प्रदेशमां पुदगल कर्म अवगाहि रहे ठे; तेज आकाश प्रदेशमां जीव प्रदेश पण अवगाहि रहे ठे. एम जीव अने पुज्ज एक क्षेत्रना वासी ठे, तथापि चेतननी सत्ता अने जडनी सत्ता ए वे जुदी ठे अनादि काल नी लक्ष्ण जेदवडे स्वरूप जेदवडे गुणपर्यायवडे ने प्रकृति जेदवडे ए वेउनेविपे द्विविधता चाली आवेठे तेम ठतां लक्ष्ण प्रमुखनी निन्नता मिथ्यात्व जावने लीधे जीव अने कर्मनी ज्या सुधी जासे नही, त्यां सुधी उंयोवायु वहे ठे एटले जीवने कर्त्ता मानीये ठेये अने ज्ञानतुं उद्योत थवाथी सम्यक्तानी एवी शुद्धता थई के ते थी कर्म पिमनो अकर्त्ता जीव सही थयो ठे. एम जाणुं ॥ ६२ ॥ जे वस्तु जेवीरी ते ठे ते साथे आनके० बीजा स्वरूप वाली वस्तु मलती नथी. एकमेक थती नथी एथी जीव कर्मनो अकर्त्ता ठे ए अर्थ अनुनव प्रमाणथी समजाय ठे ॥ ६३ ॥

हवे मूढ जीव कर्मनो कर्त्ता भानी जेय ठे ते कहे ठे - अथ मूढकर्त्तायहकथन -
चोपाई - जेडुरमती विकल अज्ञानी, जिन्हि सुरीति पररीति न जानी, माया
मगन नरमके नरता; ते जिय जाव करमके करता ॥ ६४ ॥ दोहरा - जे मि
थ्यामति तिमरसो, लखे न जीव अजीव, तेई जावित करमके, करता होइ सदीव
॥ ६५ ॥ जे अशुद्ध परिणति धरे, करे अह परवान, ते अशुद्ध परिणाम के, क
रता होइ अजान ॥ ६६ ॥

अर्थ - जे जीव छुट बुद्धिबडे विकल ठे, अज्ञानी ठे, जे पोतानी ने पारकी
रीत जाणता नथी माया जालमा मग्न ठे, भ्रमनानरता के० धणी ठे, ते जीव
जाव कर्मना करनारा ठे ॥ ६४ ॥ जे जीव मिथ्यामति अधिकारथी जीव अजीव
ने चित्र पणै जाणता नथी, ते जीव सदाकाल जावित कर्मना कर्त्ता ठे, एटले
पोतपोताना कर्मनो जे स्वजाव तेनेज जावित कर्म कहिये ॥ ६५ ॥ जे जीव अ
शुद्ध परिणतिने धरेठे, सर्व क्रियामा अहंकार बुद्धिथी अहं कर्त्ता एवु प्रमाण क
रठे, ते जीव अजाण थका अशुद्ध परिणामना कर्त्ता थायठे ॥ ६६ ॥

अथ शिष्य प्रश्न -

दोहरा - शिष्य कहे प्रभु तुझ कह्यो, डुविध करमको रूप; दुर्व कर्म पुदगल
मई, जाव कर्म चिद्रूप ॥ ६७ ॥ करता दुरवित करमको, जीवन होइ त्रिकाल,
अब इह जावित करम तुम, कह्यो कौनकी चाल ॥ ६८ ॥ करता याको कौन है,
कोन करै फल जोग, के पुदगल के आत्मा, के डुहुको संयोग ॥ ६९ ॥

अर्थ - हवे शिष्य प्रश्न पुठे ठे के, हे प्रभु तमे कसु ठे के, कर्मनुं स्वरूप वे
प्रकारनुं ठे, एकतो पुदगलमय ते पुदगल पिंमरूप इव्य कर्म ठे, अने बीजु ना
व कर्म ठे ते चिद्रूप के० चेतनाविकार रूप ठे ॥ ६७ ॥ बली स्वामी तमे एवु कसु के
इव्य कर्मनो करनार जीव त्रणे कालमा नथी, त्यारे जावित कर्म तमे कोनी चा
ल कह्यो ठो? ॥ ६८ ॥ ए जावित कर्मनो कर्त्ता कोण ठे, ने एना कर्म फलनो
जोक्ता कोण ठे? पुजल कर्त्ता जोक्ता ठे? के आत्मा कर्त्ता, जोक्ता ठे? किवा पुज
ल अने आत्मा ए वेदुनो संयोग कर्त्ता जोक्ता ठे ॥ ६९ ॥

हवे आ प्रश्ननो गुरु उत्तर आपेठे - अथ गुरु उत्तर कथन -

दोहरा - क्रिया एक करता छगल, यों न जिनागम माहि, अथवा करनी
औरकी, और करै यो नाहि ॥ ७० ॥ करे और फल-जोगवे, और वने नहि एम,

जो करतासो जोगता, यहै यथावत जेमा॥७१॥ जाव कर्म कर्तव्यता, स्वयं सिद्ध न
हि होइ, जो जगकी करनी करे, जग वासी जिय सोइ ॥७२॥ जिय करता जिय जो
गता, जाव कर्म जिय चालि, पुद्गल करे न जोगवे, दुविधा मिथ्या जालि॥७३॥ तातें
जावित करमको, करे मिथ्याती जीव, सुख दुख आपद संपदा, जूजे सहजसदीवा॥७४॥

अर्थ.— क्रिया करणी एक होय अने तेना करनारा जुगल के० वे एवी वात
जिनेश्वरना आगममां नथी कही, तेम पुद्गल अने जीव ए वेउ एक क्रिया करे
नही, अथवा बीजानी क्रिया ठे अने करनार वली बीजोज ठे, एवुं पण ठे नही,
एटले पुद्गलनी क्रिया जीव न करे अने जीवनी क्रिया पुद्गल न करे॥७०॥ एरीते क
रे एक अने तेनुं फल जोगवनार बीजोज होय एवुं बने नही, एवु जिनेश्वरना आग
ममां नथी कह्यु, एटले पुद्गलनी क्रियातुं फल जीव जोगवे नही, केमके जे कर्त्ता
तेहिज जोगता, जे कर्म करे तेज फल जोगवे, ए वात केवत प्रमाणे खरी ठे ॥७१॥

जाव कर्मनी कर्तव्यता के० क्रिया तेतो स्वयं सिद्ध न थाय, एटले जाव कर्म
पोतानी मेले सिद्ध नही थाय तेथी एवुं ठे के जे जगतनी क्रिया करे ते जा
व कर्मनो कर्त्ता ठे; एटले गमनागमन क्रिया करे तेज जाव कर्मनो कर्त्ता जगत
वासी जीव ठे॥७२॥ जीवज कर्त्ता अने जीवज नोका ठे, जीवनी चल विचलताथी
जाव कर्म उपजे ठे, एथी जावित कर्म जीवनी चाल ठे. ए जावित कर्मने पुद्गल
करे नही, तेम जोगवे पण नही, एमां जे अद्वैत मतवाला द्विधा राखे ठे. ते मि
थ्या जाल ठे ॥ ७३ ॥ तेमाटे जे मिथ्याती जीव ठे, ते जावित कर्मने करे ठे
तेणे करी सुख दुख आपदा संपदा सदा सहजे जोगवे ठे ॥ ७४ ॥

हवे एकांत वादिसांख्यमतना वचनतुं वर्णन करे ठे.— अथ एकांत वादी चर्चनं—
सर्वेषां इक्षतीता— केई मूढ विकल एकांत पढ गहै कहै आत्मा अकरतार
पूरन परम है, तिन्हसों जु कोउकहै जीव करता है तासो, फेरी कहै करमको क
रता करम है, ऐसे मिथ्यामगन मिथ्याती ब्रह्म घाती जीव, जिन्हके हिये अना
दि मोहको जरम है; तिन्हको मिथ्यात दूरि करिबेको कहै गुरु स्यादवाद परवान
आत्म धरम है ॥ ७५ ॥

अर्थ.— कोई मोह मूढ जीव ज्ञानवडे विकल एकांत पढ़ ग्रहीने एम कहे ठे
के, आत्मा अकर्त्ता ठे, परम पूर्ण ठे, ते एकांत वादीने कोई एवु कहे के, आत्मा
कर्त्ता ठे, तेने सांख्यमति प्रमुख एकांत वादी कहे ठे के, कर्मतुं कर्त्ता कर्मज ठे.
एवा मिथ्यातमां मग्न मिथ्याती जीव ब्रह्म घाती ठे. तेमना हयामां अनादि का

જાણી મોહ કર્મ લાગ્યું રહે છે, તે મિથ્યાતી જીવનું મિથ્યાત દૂર કરવાને સ્યાદાદ રૂપ જે આત્મ ધર્મ છે. તે ધર્મજ બધી રીત પ્રમાણ કરી કહે છે ॥ ૭૫ ॥

હવે જેમ સ્યાદાદ વસ્તુ સ્વરૂપ છે તેમ કહે છે—અથ સ્યાદાદ કથન.—

દોહા.— ચેતન કરતા જોગતા, મિથ્યા મગન અજાન, નહિ કરતા નહિ જોગ તા, નિહચે સમ્યકવાન ॥ ૭૬ ॥ સવૈયા શકતીતા — જૈસે સાંખ્યમતિ કહૈ અલસ અકરતા હૈ સર્વથા પ્રકાર કરતા ન હોઈ કબ હી, તૈસે જિનમતિ ગુરુ મુખ એક પદ્મ સુનિ, યાહી જાતિ માને સો એકત તજો અવહી, જોલોં ડરમતિ તોલોં કરમકો કર તા હૈ, સુમતી સદા અકરતાર કહ્યો સબ હી, જાકે ઘટ જ્ઞાયક સુનાવ જગ્યો જબ હી સો, સોતો જગ જાલસોં નિરાજો નયો તબહી ॥ ૭૭ ॥

અર્થ — મિથ્યાતમા મગ્ન અજાણ થકો ચેતન કર્તા છે અને જોગતા પણ છે અને સમકેતિ જીવ નિશ્ચેષી કર્તા પણ નથી અને જોક્તા પણ નથી ॥ ૭૬ ॥

જેમ સાંખ્યમતિ પોતાના મતમા એવી પ્રરૂપણા કરે છે કે, જે અલસરૂપ છે તે સર્વથા અકર્તા છે, પણ ક્યારે કર્તા થતો નથી, અને સત્ત્વ રજ તમ ગુણ પ્રકૃતિ કર્તા છે, એરીતે જે સાંખ્યમતિવાલા કહે છે, તેમ કોઈ જિનમતી પણ કોઈ ગુરુના મુખથી નિશ્ચે નયનો એક પદ્મ સાંજલીને એમજ માને, એટલે જીવને અકર્તા માને છે પણ શ્રી જિનેશ્વરના મતમા સ્યાદાદ પદ્મ છે તે એવુ ઠરાવે છે કે જાંહાં સુધી હુટ બુદ્ધિ મિથ્યામતી અહ બુદ્ધિમાં છે, તાંહા સુધી જીવ કર્મનો કર્તા છે, અને સુમતી આવેથી સદા અકર્તા છે, જેવુ છે તેવુજ અકર્તા કહ્યો, જેના ઘટમા પોતાનો જ્ઞાયક સ્વનાવ જ્યારે જાગ્યો તે વચતથીજ તે જગજાલથી નિરાજો થયો, તેણે અર્થ પુજ્જ પરાવર્તમા સસાર લાવી મુક્યો ॥ ૭૭ ॥

હવે એકાંત વાદી બોધમતીનિ બુદ્ધિનુ વર્ણન કરે છે— અથ બોધ મતિ, વર્ણન

દોહરા — બોધ બિનક વાદી કહૈ, બિલુ જંગુર તનુમાહિ, પ્રથમ સમે જો જીવ હૈ, દુતિય સમે સો નાહિ ॥ ૭૮ ॥ તાતે મેરે મતવિપે, કરે કરમજો કોઈ; સો ન જોગ વે સરવથા, ઔર જોગતા હોઈ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ — બોધ ક્ષણિક વાદી છે, તે એવુ કહે છે કે શરીરમાં રહેનારો જે પદાર્થ છે તે ક્ષણજંગુર છે એટલે પ્રથમ સમયમાં જે જીવ પદાર્થ શરીરને વિષે છે, તે બીજા સમયમા ન પામિયે, એથી સર્વ ક્ષણજંગુર છે ॥ ૭૮ ॥ વલી બોધ કહે છે કે મારા મનમા એવી શ્રદ્ધા ઠરી છે, કે જે કોઈ કર્મ કરે છે, તે તો કર્મના ફલનો જો ગતા નથી ક્ષણજંગુર પણાને લીધે બીજોજ જોગતા થાય છે ॥ ૭૯ ॥

हवे एकांत वादी बोधमतीना खंमननो उपदेश करठे:-अथ मतखंमन उपदेश-
दोहरा:-यह एकंत मिथ्यात पप, दूर करनके काज, चिद विलास अविचल
कथा, जायै श्री जिनराज ॥ ८० ॥ बालापन काहू पुरुष, देख्यो पुर कइ कोइ,
तरुन नये फिरिके लख्यो, कहे नगर यह सोइ ॥ ८१ ॥ जो डुहु पनमें एक
थो, तो तिन्हि सुमिरन कीय; और पुरुषको अनुजव्यो, और न जाने जीय.
॥ ८२ ॥ जब यह वचन प्रगट सुन्यो, सुन्यो जैनमत शुद्ध, तब इकांत वादी
पुरुष, जैन नयो प्रति बुद्ध ॥ ८३ ॥

अर्थ:- ए जे एकांत कृष्णजंगुरपणं ते मिथ्यात पढ़ ठे, तेने दूर करवाने चि
दविलास अविचल कथा के० जीवना अचल पदनी वात सामान्य केवलीना रा
जा श्री जिनेश्वर देव कहेठे. ॥ ८० ॥ कोईक पुरुषे बाव्यावस्थामां एक नगर दी
तुं होय ने ते पढी ज्यारे जुवानीमां आव्यो ल्यारे फरीथी तेज नगरने तेणो जोयु
ल्यारे तेने रेंतां रेंतां स्मृती आवी के, आ नगर तो में बालपणामां जोयुं हतु तेज
ठे. ॥ ८१ ॥ हवे अंधी जीवना अचलपणानो संजव देखाडेठे - के, बेहु काल
मां जो ते एकज हतो, तेवारे ते पुरुषे बालपणामां ते नगर जोयुं हतु ल्यारे तेने
जुवानीमां तेनुं स्मरण थयु ए वात सत्य ठे, एटले बने वखतमां नगर तेज खरं
ठे, तेम एक पुरुषनो अनुजव के० जोगवेलुं कार्य तेने बीजो पुरुष जाणी शके
नही. ॥ ८२ ॥ ज्यारे आ वात प्रगट सांनली अने जैनना शुद्ध मतनी वात सां
नली ल्यारे एकांतवादी पुरुषे प्रतिबोध पामीने जैनमत ग्रहण कीयो अने बोधम
तने ठोडी दीथो. ॥ ८३ ॥

हवे बोधमतीना कृष्णजंगुरपणामां सद्वहणा केम थई ते कहे ठे -

अथ बोध मतीकी सद्वहना कथन:-

सर्वथा इकतीसा:- एक परजाय एक समैमें विनसि जाइ, दूजी परजाय दूजै
समै उपजति है, ताको ठल पकरिके बोध कहै समै समै, नवो जीव उपजे
पुरातनकी पति है; ताते मानै करमको करता है और जीव, जोगता है और
वाके हिए ऐसी मति है, परजै प्रयानको सरवथा दरेव जाने, ऐसे डुरबुद्धिको
अवश्य डुरगति है ॥ ८४ ॥

अर्थ:- हर कोई इव्यनो एक समयमां जे एक पर्याय ठे, इव्य क्षेत्र काल ना
वने लीधे अवस्था जेद ठे, तेतो पर्याय ते समयमाज विनाश पामे ठे, अने
बीजा समयमां बीजो पर्याय उपजे ठे, एवी जैननी वाणी ठे ते वातनेज बोध

मतीवाला निश्चलपणे पकडी राखीने कहे ठे के, समय समय नवो नवो जीव उपजे ठे, अने पाठला जूना जीवनी हाणी थायठे, वली आम मानेठे के कर्मनो कर्ता कोई बीजो जीवठे अने कर्मनो जोगता कोई बीजोज जीव ठे एम बोधमति क हेठे, इव्यना पर्यायतो समयमां फरे ठे, तेने बोधमति पर्याय प्रमाणने सर्वथा प्रकारे इव्यज जाणे ठे एवा डुर्बुद्धिने अवश्य डुर्गतीज प्राप्त थाय ठे ॥ ८४ ॥

हवे डुर्बुद्धि अने डुर्गतीज लक्षण कहे ठे.—अथ डुर्गति स्थिति लक्षण —

दोहरा — डुर्बुद्धी मिथ्यामती, डुर्गति मिथ्या चाल, गहि एकंत डुर्बुद्धिसों, सुगति न होइ त्रिकाल ॥ ८५ ॥ कहे अनात्मकी कथा, चहै न आत्म सुद्धि, रहै अथात्मसो विमुख, डुराराधि डुर्बुद्धि ॥ ८६ ॥ सवेया इकतीसा — कायासे विचारि प्रीति मायाहिमे हारि जीति, लिये हुरीति जैसे हारिजकी लकरी, चूँयुज के जोर जैसे गोह गहि रहै जूमि, ल्योंहि पाई गाडे पैं न ठाढे टेक पकरी; मोहकी मरोरसों जरमको न गोर पावे, धावै चिदु और ज्यों बढावे जाल मकरी, ऐसी डुर्बुद्धि जूजि जूठके जरोखे जूली, फूली फिरे ममता जजीरनिसों जकरी ॥ ८७ ॥ बात सुनि चौक ठठे बातहिसों जौकी उठे, बातसों नरम होइ बातहीसो छकरी; निदा करे साधुकी प्रशंसा करे हिंसककी, साता माने प्रभुता असाता माने फकरी; मोख न सुहाइ दोख देखै तहा पैठि जाई, कालसो मराई जैसे नाहरसो बकरी, ए सी डुरबुद्धि जूजी जूठके जरोखे जूली, फूली फिरे ममता जजीरनिसो जकरी ॥ ८८ ॥

अर्थ — मिथ्यामतिने डुर्बुद्धि कहिये, अने मिथ्या चालने डुर्गति कहिये, जे डुष्ट बुद्धि ठे, ते एकात मतीने ग्रहणकरी रहेठे, तेने त्रणे कालमां सुक्ति न थाय. ॥ ८५ ॥ हवे डुर्बुद्धिनी व्यवस्था कहेठे — जे आत्माथी निन्न होय ते अनात्मा कहिये ते अनात्मानि कथा करे आत्मानि सुद्धता न जाणे, अने जे आत्मने आश्रय विचार ठे तेने अथात्म कहिये, ते तेनाथी डुराराथ के डुखे समजायो जाय तेनाथी डुर्बुद्धि जीव विमुख रहेठे ॥ ८६ ॥ डुर्बुद्धिनो विचार कहेठे.—कायासाथे प्रीति विचारे हार जीत करी मायामा गही रहे, हठ पकडी रहे; जेम हारल पट्टी पोताना पगमां लाकनी पकनीज राखे ठोढे नही वली बीजो दृष्टात एक ठे; जेम कोई एक चोर चुगलीना बंध देई करी गोहने मेहल अथवा हवेली उपर चढावे ठे, ते बंधना जोरथी गोह चुमीने पकनी राखे, ने त्या पोताना पग घटी राखे, पण जे टेक पकनी ते मूके नही, तेम मोह कर्मनी मरोड लागी तेथी त्रमनुं ठेकाणु पामे नही, एटले त्रम ठोढे नही जेम मकनी जाल वधारती पसार

તી ચારે તરફ દોડે છે, તેમ ચારે તરફ દોડતો ફરે, એ રીતે હુબુદિયે જૂલી જીવને
જુલુએ જુલુ રહે છે, ને મમતારૂપ હુબુદિના જજીરની વેડીને જકમી રહ્યો છે, ॥૭૭॥

વલી એવાને કોઈ અધ્યાત્મની વાત કહે ત્યારે ચોકી ગયે, ને જો જો કરી ગયે, ક
દાયદ્ધ કરે અને પોતાના મનને રુચતી વાતથી નરમ થાય ને મનમાનતી વાત ન
થાય તો પ્રકૃતિ ટાકરી કરે, મોઢુમાર્ગના સાધકની નિંદા કરે, અને જે હિંસક
અધર્મ કહે છે, તેની પ્રશંસા કરે, પોતાની મોટાઈને સાતા સુખ સમજે અસાતાને પ
કોરી જાણે, મોઢુની વાત સુધાય નહી, જ્યાં કોઈ દોષ જીવે ત્યાં ચતુરાઈનું અજિમાન
વતાવે, અને મૃત્યુથી એવો મરે કે, જેમ નાહીરથી વકરી મરે, એ રીતે મરતો રહે એમ
હુબુદિ જીવ જૂલ્યો ફરે છે, ને જીવને જુલુએ જીવતો મમતારૂપ વેડીમાં વંધાઈ રહ્યો છે. ૭૭

હવે એકાંત પદ્ધતિના મતની સ્થાપના ઉપર અનેકાંત સ્યાદાદી મતની પ્રશંસા કરે છે:—

અથ અનેકાંત શ્લાઘા કથન.—

કવિત્ત ઉદ:— કેઈ કહે જીવ ઊન જંગુર, કેઈ કહે કરમ કરતાર; કેઈ કર્મ ર
હિત નિત જંપહિ, નય અનંત નાના પરકાર; જે એકંત ગદ્દે તે મૂરખ, પંખિત અને
કાંત પશ્વધાર; જૈસે નિન્ન નિન્ન મુગતાગન, યુનસો ગદ્દત કહાવે હાર. ॥ ૭૮ ॥

વોહરા.— જયા સૂતસગ્રહવિના, મુકમાલ નહિ હોઈ, તથા સ્યાદાદી વિના
મોઢુ ન સધે કોઈ. ॥ ૭૯ ॥

અર્થ — કોઈ વોધ મતી જેવા તો જીવને રૂણ જંગુર કહે છે, કોઈ મીમાસક સર
સ્વા કર્મને કર્તા માને છે, કોઈ સારસ્વમતી સરસ્વા તો સદા જીવને કર્મરહિત કહે
છે, એ રીતે અનંત નય નાના પ્રકાર કહે છે, એમાંથી જે એકાંત પદ્ધતિ ગ્રહી રહે છે
તે તો મૂર્ખ છે અને પંખિત જન જે છે, તે અનેકાંત પદ્ધતિ ગ્રહે છે, જેમ એક માલા
માં મોતીનો સમુદાય આપણી આપણી સત્તામાં સઘ જુદા જુદા છે પણ તે સુતર
માં પરીવ્યાથી સર્વનું-એક હાર નામ પડે છે, ॥૭૯॥ તેવો અનેકાંત મત છે, કેમ કે,
સૂતરના સંગવિના મોતીની માલા બને નહી, તેમ સ્યાદાદમત ધારણ કીયા શિવાય
મોઢુનો સાધનહાર થાય નહી. ॥ ૭૯ ॥

હવે મત જોડનું કારણ પાંચ નય છે તેનું વર્ણન કરે છે.— અથ પંચ નય વર્ણન:—

વોહરા.— પદ સુનાઝ પૂરવડે, નિહાં ઉદિમ કાલ; પદ્ધપાત મિથ્યાત પથ,
સરબંગી સિવ ચાલ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ.— કોઈ પદ વસ્તુ સ્વનાવ માને કોઈ પૂર્વ કર્મનો ઉદય માને, કોઈ નિશ્ચય

माने, कोई उद्यम माने, अने कोई काल माने एमां पक्षपात करी जे एकरेज माने ते मिथ्यात्व मार्ग केहेवाय ॥ ९१ ॥

हवे छुदा छुदा मतनी व्यवस्था कहे ठे - अथ मतव्यवस्था कथन -

सवैया इकतीसा - एक जीव वस्तुके अनेक रूप गुण नाम, निरजोग शुद्ध पर जोगसो अशुद्ध हे, वेद पाठी ब्रह्म कहै मीमांसक कर्म कहै शिवमति शिव कहै बोध कहै बुद्ध हे, जैनी कहै जिन न्याय वादी करतार कहै, ठहो दरसनमे वचनको विरुद्ध है, वस्तुको सरूप पहिचाने सोइ परवीन, वचनके जेद जेद माने सोई शुद्ध है॥

अर्थ - जीव वस्तु एक अने तेना गुण अनेक ठे, रूप अनेक ठे, अने नाम अनेक ठे, निरजोग ठे एटले परसंयोग विना पीताना स्वभावमां रह्यो शुद्ध ठे, अने परना संयोगथी अशुद्ध ठे वली वेद पाठी प्रजावे करी एने ब्रह्म कहेठे मीमांसक जैमिनीय एने कर्म कहेठे, शिवमती एटले वैशेषिक एने शिव कहेठे, बौधमती एने बुद्ध कहेठे, अने जैनी एने जिन कहेठे, न्यायवादी नैयायकादिक एने कर्त्ता कहेठे, एरीते ठए दर्शनमां शुद्ध जीवने कहेवामां एकएकथी वचनतुं विरुद्ध ठे ए ठए दर्शनमा जे वस्तुतुं स्वरूप उलखे तेज प्रवीण केहेवाय, अने वचनना जेद प्रमाणे समजिरूढ नयनिमते वस्तुमां जेद प्रवीण माने तेज शुद्ध वातं ठे ९२

हवे ठए दर्शनना मत स्थापन करे ठे - अथ मतस्थापना कथन

सवैया इकतीसा - वेदपाठी ब्रह्म मानै निहचै स्वरूप गहै, मीमांसक कर्म माने उदमे रहतु है, बोधमति बुद्ध मानै सुष्ठम सुजाउ साथै शिवमती शिवरूप कालको हरतु है, न्याय ग्रंथके पढैया थापे करतार रूप, उद्दिम उद्दीरी उर आनद लहतु है, पाचो दरसनी तेतो पोपे एकएक अंग, जैनी जिनपंथी सरवंगी नै गहतु है ९३

अर्थ - वेद पाठी के वेदांती जीव वस्तुने ब्रह्म मानीने निश्चै स्वरूपने ग्रहेठे एटले एक अद्वैत मत धारेठे मीमांसक के यज्ञना करनार जीवने कर्मरूप मानेठे, तेथी उदयरूप थया जे सस्कार तेतुं ग्रहण करेठे बौधमती जीवने बुद्धमानिने क्लृण्णचरुपणायी सुष्ठम स्वभाव साथेठे, तेथी वस्तुना स्वभावनेज कर्त्ता मानेठे शिवमती जे वैशेषिक ते जीवने कालरूप मानेठे अने शिवने कर्त्ता मानेठे, न्याय ग्रंथना जणनारा प्रमाणादिक सोल पदार्थने मानेठे, शुद्ध जीवनेज कर्त्ता मानीने उद्यमनी उद्दीरणामां चित्तने आनंद करी मग्न रहेठे, एम ए पाचे दर्शन वस्तु स्वभावदिक पांच नयना एक एक अंग पोपेठे, एटले एकांत पक्ष ग्रहेठे अने जे जैन मार्ग केहेवाए ठे, तेतो सर्वांगी सर्व नय ग्रहण करेठे ९३

हवे जे मत स्थापनामां जुदी जुदी बुद्धि कही ते सर्व एक ठे, एवं जणावेठे.-

अथ मत स्थापना एकली करन.-

सवैया इकतीसा - निहचै अजेद अंग उदै गुनकी तरंग उद्यमकी रीति लिये उद्यता सकति है; परजायरूपको प्रवान सुठम सुनाउ कालकीसी ढाल परि नाम चक्र गति है, याही जाति आतम दरबके अनेक अंग, एक माने एककों न माने सो कुमति है, टेक मारि एकमें अनेक खोजे सो सुबुद्धि, खोजी जीवे वादी मरे साची कहवति है ॥ ९४ ॥

अर्थ - सर्व जीवमां लक्षण जेद नथी एवं निश्चय अंग ते साचो तरतम योगे गुणना तरंग उठी रह्या ठे तेथी उद्यम अंग साचो ठे, अने जीवनी उद्यत शक्ति ठे. त्यां ते प्रवृत्ते ठे, तेथी उद्यम अंगवडे कर्तापणुं साचु ठे, अने पर्याय कृण कृणमां छुटा छुटा ठे, तेनारूपतुं प्रमाण सूक्ष्म ठे. तेथी बोध सूक्ष्म स्वजावने साधेठे, ते पण साचुं अने परिणामनी गति ठे, ते फरता चक्रनी शक्ति ठे, ते काल इव्यनी ढाल ठे तेथी इहां कालने कर्ता कह्यो ते पण साचो ठे, एरीते आत्मइव्यमा अनेक अंग पामीये पण एमांथी एकज अंग माने अथवा एक अंग न माने तेतुं नाम कुमति ठे, जे एकांत पक्ष ठोडीने एक वस्तुमां अनेक अंग खोजे तेतुं नाम सुबुद्धि कहीए, जेम के खोजी जीवे ने वादी मरे ए केवत ठे, ते साची ठे ॥ ९४ ॥

हवे स्याद्वदंतुं रूप कहेठे - अथ स्याद्वद स्वरूप कथन.-

सवैया इकतीसा - एकमे अनेक है अनेकहीमे एक है सु, एक न अनेक कबु कह्यो न परतु है; करता अकरता है जोगता अजोगता है उपजे न उपजिति मूए न मरतु है, बोलत विचारत न बोले न विचारे कबु, जेपको न जाजन पै जेखसो धरतु है, ऐसो प्रभु चेतन अचेतनकी संगतीसो उजट पलट नट बाजीसी करतु है ॥ ९५ ॥

अर्थ - एक इव्यमां अनेक पर्याय ठे, अने अनेक पर्यायमां एक इव्य ठे, ए थी हर कोई वस्तु एकज ठे, अथवा अनेकज ठे, एम काई केहेवातु नथी व्यवहार मा कर्ता ठे, निश्चयमां अकर्ता ठे, व्यवहारथी जोक्ता ठे, निश्चयथी अजोक्ता ठे, व्यवहारथी उपजे ठे, निश्चयथी उत्पत्ति नथी व्यवहारथी मुखो, ने निश्चयथी न थी मुखो, व्यवहारथी बोलेठे, विचारेठे, ने निश्चयनयथी कांइ बोले पण नही, ने विचारे पण नही, अविक्ल्पी ठे, निश्चयथी जेपतुं जाजन के स्थानक नथी, व्यवहारथी जेपनो धरनार ठे. एवो चेतनवत जे ईश्वर ठे, ते पुदगलीक अचेतन

ની સંગતીથી ઝલટ પાલટ થઈ રહ્યો, જાણે નટની બાજીનો खेल કરતો હોય ની તેમ खेल કરે. ॥ ૯૫ ॥

અથ અનુનવ વ્યવસ્થા કથન.

દોહરા.— નટ બાજી વિકલપ દસા, નાહી અનુનો જોગ; કેવલ અનુનો કરન કો, નિર વિકલપ ઉપયોગ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ.— અનુનવમા આત્મવ્યની જે અવસ્થા પામિયે તે કહેહે પૂર્વે કહી જે નટ સરસ્વી જીવની ઝલટ પાલટ બાજી છે, તે તો વિકલપ દશા છે એ દશા અનુનવમાં યોગ્ય નથી નિ.કેવલ અનુનવ કરવાને નિર્વિકલપ ઉપયોગ આપવો તેજ સત્ય છે ॥ ૯૬ ॥

હવે અનુનવમાં નિર્વિકલપ ઉપયોગ આપવું તેનું દૃષ્ટાંત કહેહે.—

અથ અનુનો દૃષ્ટાંત કથન.—

સર્વેયા ઇક્તીતા — જેસે કાઠુ ચતુર સંવારી હે મુગતમાલ માલાકી ક્રિયામેં ના ના જાતિકો વિજ્ઞાન હૈ, ક્રિયાકો વિકલપ ન દેલે પહિરન વાલો, મોતીનકી શોનમેં મગન સુખવાન હૈ; તેસે ન કરે ન છુજે અથવા કરે મુ છુજે, ઓર કરે ઓર છુજે સર્વ નૈ પ્રવાન હૈ, યદ્યપિ તથાપિ વિકલપ વિધિ ત્યાગ જોગ નિરવિકલપ અનુનો અમૃત પાન હૈ. ॥ ૯૭ ॥

અર્થ — જેમ કોઈ ચતુર પુરુષે મોતીની માલા સમારીને બનાવી ને તેમાં જાત જાતનું વિજ્ઞાન છે, પણ તે માલાનો પહેરનારો તેની ક્રિયાનો વિકલપ જોતો નથી, પણ મોતીની શોનાથી મગન ને સુખવાન થઈ રહે છે, જેમ મોતીની માલામાં અંક નેક વિજ્ઞાન છે, તેમ અહીં પણ અનેક વિકલપ છે, આત્મા કર્તા નથી, જોક્તા નથી, અથવા કર્તા છે, જોક્તા છે, અથવા રાગ દેષાદિક કરનારા બીજા છે, અને જો ગવનારા બીજા છે, એ સર્વ નય પ્રમાણ છે. યદ્યપિ એ સર્વ નય પ્રમાણ છે, તથાપિ એ સર્વ વિકલપ વિધિ ત્યાગવા યોગ્ય છે. કેમકે અનુનવ જે છે તેતો નિર્વિકલપ છે અને અમૃતપાન સમાન છે ઉપાદેય છે ॥ ૯૭ ॥

હવે સ્વાદ્યાદી આત્માને કર્મનો કર્તા જે નયથી માનેહે તે કહેહે.—અથ કર્તાકથન:—

દોહરા.— દરબ કરમ કરતા અલસ, યદુ વિવહાર કહાડ, નિહચે જોજે સો દરબ, તેસો તાકો જાડ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ — પુરુષ

કર્મનો કર્તા

પુરુષ આત્મા છે, એ વ્યવહાર

मां केवाई शके ठे, निश्चय नयमां तो ए वात ठे के जेवुं जे इय्य होय तेवुं तेवुं जाव स्वरूप होय, एथी पुदगल इय्यनी क्रिया पुज्जलवडेज बनेठे ॥ ९८ ॥

हवे जेवुं विपरीतपणुं बुद्धिमां जासेठे, तेवुं कहेठे:—अथ विपरीत बुद्धिकथनः—
सर्वैया इक्तीसाः— ज्ञानको सहज ज्ञेयाकाररूप परिणमे यद्यपि तथापि ज्ञान ज्ञान रूप कह्यो है, ज्ञेयज्ञेय रूप यो अनादिहीकी मरजाद, काहु वस्तु काहुको सुजाव नहि गह्यो है, एते परि कोउ मिथ्या मति कहे ज्ञेयाकार प्रति जासनि सों ज्ञान अशुद्ध व्है रह्यो है, याहि डरबुद्धिसो विकल नयो मोलत है समुजेन धरम यो नर्ममाहि व्ह्यो है ॥ ९९ ॥

अर्थः— ज्ञाननो ए सहज स्वजाव ठे के, घट पट प्रमुख ज्ञेय के० जाणवाजोग जे पदार्थ ठे, तेनो जे आकार ठे, तेजरूपे आत्मानुं ज्ञान परिणमे, यद्यपि ए वात प्रमाण ठे तो पण ज्ञान जे ठे, ते ज्ञानरूपज कहेवाय पण ज्ञेयरूप न कहेवाय अने जे ज्ञेय पदार्थ ठे ते ज्ञानमां परिणम्यो ठे तोपण ज्ञेयरूपज केवाय, पण ज्ञानरूप न केवाय एवी अनादि कालनी मर्यादा ठे, कोई वस्तु बीजी वस्तुनो स्वजाव ग्रहण करे नही, तेम छुदो छुदो स्वजावपण धारण करे नही, एवी मर्यादा बंध वात ठे, तेम बतां कोई वैज्ञापिक प्रमुख मिथ्यामति कहेठे. के ज्ञेय पदार्थना आकार प्रति जासे ठे, तेथी ज्ञान पदार्थ अशुद्ध यई रह्योठे, ज्यारे ए अशुद्धपणुं मटी जज्ञे तारे सुत्तिकथने, एज डुष्ट बुद्धिथी मिथ्यात्व मोहनो विकल्प थयो, तेथी अंहि तहिं विकल यईने मोलेठे, अने धर्मके० वस्तुनो स्वजाव जाणतो नथी. तेथी भ्रममां व्ह्यो फिरे ठे. १०० हवे सर्व पदार्थ पोताना स्वजावमां व्यापीरह्योठे ते कहेठे—अथ व्यापकताकथनः—

चोपाईः— सकल वस्तु जगमे असुहाई, वस्तु वस्तुसो मिले न काई; जीव वस्तु जाने जग जेती, सोऊ निन्न रहे सबसेती ॥ १०० ॥

अर्थः— जगतनेविषे सर्व जाव असहाय पणो वचें ठे. कोई कोईनो सहाय कारी नथी, एज अर्थ प्रगट पणो कहे ठे, के एक वस्तु बीजी विलक्षण वस्तु साथे मिले नही जगतमां जेटली वस्तु ठे, तेटलीने जीव जाणे ठे. एटले सर्व ज्ञेय वस्तु जीवना ज्ञानमां परिणमेठे, तोपण जीव सर्व वस्तुथी छुदोज रहे ठे, एम पोतपोताना छुदा लक्षण ठे तेथी छुदा रहेठे ॥ १०० ॥

हवे व्यवहारनी केवत देखाडेठे—अथ व्यवहार कथनः—

डोहराः— करम करै फल जोगवै, जीव अज्ञानी कोइ, यह कथनी व्यवहार की वस्तु स्वरूप न होइ ॥ १०१ ॥

अर्थ -- कोई अज्ञानी जीव ठे, ते कर्मने करेठे अने तेनुं फल पण नोगवेठे, ए केव त व्यवहारमां ठे पण जेवुं वस्तुनुं स्वरूप ठे, तेवी केवत नथी ॥ ४०१ ॥

हवे व्यवहारने प्रमाण करे एवी विपरीत बुद्धिनुं वर्णन करे ठे -

अथ विपरीत बुद्धि वर्णन -

कवित्त ठंड - झेआकार ज्ञानकी परिणति, पै वह ज्ञान झेय नहि होइ, झेय रूप खट दरव जिन पद, ज्ञानरूप आत्मपदसोइ, जाने जेद जाठ सुविचरन गुन जठन सम्यक दृग जोइ, मूरख कहे ज्ञान महि आरुति, प्रगट कलंक लखे नहिकोइ ॥

अर्थ - जेवो झेय वस्तुनो आकार ठे, तेवी ज्ञाननी परिणती ठे एटले ज्ञान घट पटादिक झेयना आकार परिणाम ठे, पण ज्ञान ठे ते झेय रूप न थाय. जगतमा जे झेय वस्तु ठे ते ठ डव्य ठे तेतो जिन पद के० जूदा जूदा स्वभावथी केवा योग्य ठे, अने जे आत्मापणुं कहियें तेतो ज्ञानरूप ठे एवो जावनो जेद ठे, ते गुण जडण उलखीने जे जलो विचरुण अध्यात्मनो वेत्ता सम्यक दृष्टी होय तेज जाणे पण वैशेषिक मति जेवो मूर्ख होय ते ज्ञानमां आकार वि कटप जोईने कहे अहो आ ज्ञानमां आकार नासे ठे तेतो प्रगट कलंक ठे तेने कोई केम लखे नही ॥ १ ॥

हवे मिथ्यामति जीव पोतानी मतीने दृढ करेठे - अथ मिथ्यामति कथन -

चोपाई - निराकार जो ब्रह्म कहावे, सो साकार नाम क्यों पावे, ज्ञाकार ज्ञान जबताई, पूरन ब्रह्म नाहि तबताई ॥३॥ झेयाकार ब्रह्म मल माने, नाश करनको उदिम गने, वस्तु सुजाव मिटे नहि क्योही, ताते पेद करे सवयोही ॥४॥ दोहग. - मूढ मरम जाने नही, गहे इकात कुपहु, स्यादवाद सरबंगमें, माने दह प्रत्यह ॥

अर्थ. - ब्रह्मतो निराकारज ठे, ते साकार नाम केम धारण करे, जो ब्रह्मने आ कार मानीये तो साकार केवुं जोये, ते केम बने, जासुथी झेयनो आकार ज्ञानमा प्रति नासे ठे, तहा सुथी पूर्ण ब्रह्म न केवाय ॥३॥ झेय वस्तुनो जे आकार के० प्रति नासठे ते ब्रह्मने मलरूप माने ठे, ते मलनो नाश करवाने उद्यम करे, जे वस्तुनो जे वो स्वभाव होय तेवोज रहे पण कदी मटे नही, तेथी मूर्खजे सठ लोकठे ते अमथो जुगो डेप करे ठे ॥४॥ जे मूर्ख ठे ते मर्मनी वातने न ओलखे ने एकात पहु जे जे कुपहु ठे तेनेग्रहे अने जे माहो पुरुष ठे, ते स्यादवाद मतना आश्रयथी सर्वांगमय प्रत्यह पणे माने, एटले निराकार साकार सर्व नय माने ॥ ५ ॥

હવે સ્યાદાદને ગ્રહણ કરનાર જે સમ્યક્તિ છે તેની સ્તુતી કરે છે:—અથ સમ્યક્ સ્તુતી —
 દોહરા — શુદ્ધ દરબ અનુનૌ કરે, શુદ્ધ દૃષ્ટિ ષટમાંહિ, તાતે સમ્યક્ વંતનર,
 સહજ ઝહેદક નાહિ ॥ ૬ ॥

અર્થ:— સમ્યક્તિના હૃદયમાં જે અનુનવ છે, તેજ શુદ્ધ દ્રવ્યને શુદ્ધ કરે છે કે
 મકે, હૃદયમાં વસ્તુ સ્વજાવા જાણવાથી શુદ્ધ દૃષ્ટી છે, તેથી જે સમ્યક્તવત પુરુષ છે,
 તે સહજ સ્વજાવનો ઝહેદક થતો નથી, એટલે સહજ જાવનો ઝહેદ માનતો નથી
 હવે પરવસ્તુમાં પરદ્રવ્યનું અવ્યાપક પણું દૃષ્ટાંતવડે દૃઢ કરે છે.—

અથ અવ્યાપક દ્રવ્ય કથન—

સવૈયા ફકતીસા:— જૈસે ચદકીરન પ્રગટિ જૂમિ સેત કરે, જૂમિસીત હોતિ સદા
 જોતિસી રહતી હૈ, તૈસેં જ્ઞાન સક્તિ પ્રકાસે હૈય ડપાદેય, ફેંચાકાર દીસે પેન ફે
 ચકોં ગહતી હૈ, શુદ્ધ વસ્તુ શુદ્ધ પરજાયરૂપ પરિનમૈ, સત્તા પરવાન માંહિ ઢાહે ન
 ઢહતી હૈ, સોતો ઔરરૂપ કબહો ન હોઈ સરબ થા નિહ્ચે અનાદિ જિનવા
 ની યો કહતી હૈ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— જેમ શરદપુનમની રાત્રી સમે ચંદ્રના કિરણ પ્રકાશ વડે પૃથ્વીને શ્વેત
 રૂપ કરે છે, પણ તે ચંદ્રમાની જ્યોતી કઈ પૃથ્વી વનતી નથી, સદા જ્યોતીરૂપ ર
 હે છે, તેમ જ્ઞાન શક્તિ એહવી છે કે જે હૈય ડપાદેય વસ્તુને પ્રકાશે ત્યારે જ્ઞાન,
 ફેંચ વસ્તુને આકારે દેવાય છે પણ ફેંચ વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરે નહીં. કેમકે,
 જે શુદ્ધ વસ્તુ છે તે શુદ્ધ પર્યાયરૂપ પણેજ પરિણમે અને જેની પોતાની સત્તા છે તે જેટ
 લામા વસ્તુનું સરૂપ પણું છે, તેટલા પ્રમાણ માંહે શુદ્ધ પર્યાયનેજ પરિણમે છે, પ
 ણ એ વસ્તુનું સ્વરૂપ ઢાંક્યું રહે નહીં, તેતો શુદ્ધ વસ્તુ કોઈની સંગતીથી સર્વ પ્રકારે
 બીજે રૂપે ન થાય એ વાત નિશ્ચયમા છે, એવી અનાદિ કાલની જિનવાણી કહે છે ॥ ૭ ॥

હવે વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ કહે છે — અથ જથા સ્વરૂપ કથન.—

સવૈયા તેઈસા.— રાગ વિરોધ ડહે તબલો જબલોં યહ જીવ ઘ્રપા મગ ધાવે;
 જ્ઞાન જગ્યો જબ ચેતનકો તબ કર્મ દશા પરરૂપ કહાવે, કર્મ વિલેઢિ કરે અનુ
 નો તબ મોહ મિથ્યાત પ્રવેશ ન પાવે, મોહ ગયે ડપજે સુખ કેવલ સિદ્ધ જયો
 જગમાહિ ન આવે ॥ ૮ ॥

અર્થ — જ્યાસુધી આ જીવ મિથ્યાત માર્ગમાં ઘોડે છે. ત્યાં સુધી રાગ દેપનો
 ડહય છે, અને તેથી સત્ય માર્ગને પામતો નથી. જ્યારે શુદ્ધ ચેતન વસ્તુનું જ્ઞાન જા
 ગ્યો ત્યારે તો કર્મ દશા જે છે તે પરરૂપ જણાય, અને આત્મા તેથી શુદ્ધો જોવામાં

आवे ज्या चेतननो अनुभव ठे त्यां सत्यार्थ पणे जाणवुं होय ते कर्मनुं विलक्षण पणुं करे. एटले जेद विज्ञानवडे जिन्न लक्षण पणे जाणे, अने त्यां मोहरूप मिथ्या त प्रवेश करी शके नही. मोह गयाथी सुख समाधिमां केवल ज्ञान प्रगटे अने त्यारे जीव सिद्ध थाय अने फरीथी जगतने विपे आवे नही ॥ ८ ॥

हवे जेम अनुक्रमें वस्तु स्वरूपने प्रगट पणे स्वभावने वधारे ते कहेते.—

अथ अनुक्रम वस्तु स्वरूप वर्द्धमानता कथन—

उपय ठंद—जीव करम संयोग, सहज मिथ्यात रूप धर, राग दोष परिणति, प्रज्ञाव जाने न आपापर, तम मिथ्यात मिटिगयो, जयो समकित ठगोत स ति; राग दोष कडु वस्तु, नाहि भिनु माहि गये नसि, अनुजो अन्यासि सुखरा शी रमि, जयो निपुन तारन तरन, पूरन प्रकाशनिहचलि निरखी, बनारसी बंदत चरन ॥ ९ ॥

अर्थ—अनादि कालिनो जीवने कर्म साथे संयोग ठे. तेथी सहज संबंधे मिथ्यात स्थिति रूपी धारी जीव ठे, अने व्यारेक जीव रागमां परिणम्यो रहेडे, अने व्यारेक देपनी परिणतिना प्रज्ञावथी पोताने तथा परने जाणतो नथी एवामां व्यारेक मिथ्यातरूप अधकार मटी गयुं ने समकितरूप चडमानो प्रकाश थयो तेथी खबर पमीके रागदेष कडं वस्तु नथी, एटले जली वस्तु नथी, एम जाणी एना अनादरथी राग देष क्षणमा नाश पाम्या अने ते पठी पोताना अनुभवनो अन्यास कीधो तिवारे तो सहज समाधिरूप सुखराशीमा रमी रह्यो एरीते निपुण सर्व ज्ञानी, तरण तारण समर्थ प्रभु थयो हवे ए पूर्ण प्रकाश अनंत काल लगी निश्चल थयो तेना ध्यानने निरखी बनारसी दास ते प्रभुना चरणने नित्य प्रतें वदेडे. ॥ ९ ॥

रागदेपना हेतुनु शिष्य प्रश्न करडे गुरु उत्तर आपेडे—अथ प्रश्नोत्तर कथनः—

सवैया इकतीसा.—कोउ शिष्य कहे स्वामी राग दोष परिणाम ताको मूल प्रेरक कहेहु तुम कोनहै, पुगल करमजोग किथो इडिनिको जोग, किधो धन किधो परिजन किधो जोन है, गुरु कहे उहो दुर्व अपने अपनेरूप, सबनिको सदा असाहस परीनोन है, कोउ दुर्व काहु को न प्रेरक कदाचि ताते, राग दोष मोह मृषामदिरा अचोन है ॥ ९ ॥

अर्थ—कोइ शिष्य आचार्यने विनय पुर्वक पुंढवा लाग्यो के अहो स्वामी, आत्माने राग देष परिणाम उपजे ठे. तेनो प्रेरक निश्चय पणे तमे काने ठेरावो ठे एटले आत्माने पुजलिक कर्मनो योग ठे, तेज इहा हेतु ठे, के पंचेडियनो जोग

हेतुने के धन हेतु ठे, के परिवार हेतु ठे, अथवा मंदीर हेतु ठे ? इत्यादिकोमांथी राग देष परिणामनो हेतु कोण ठे, ते कहो गुरु कहे ठे, हे शिष्य ए पुज्जल संबंध हेतु नथी, तेम इव्य इडिय ठे, तेतो पोतपोताने रूपे पोतपोतानी सत्तामां रहे ठे, अने सर्व इव्योनुं परिणमन सदा असहाई ठे, कोई कोईनुं सहाय करतु नथी. तेथी कोई काले कोई इव्य कोईनुं प्रेरक नथी एटले हेतु नथी, माटे राग देष परिणामनो हेतु तो मिथ्यात्व मोहकर्मरूप मदिरानी अचौन के उदतपणुं ठे ॥ १ ॥

हवे कोई मूर्ख राग देष परिणामनुं प्रेरक पुज्जलनुं बल ठे एम कहेठे, तेने गुरु समजावे ठे.— अथ शिष्य प्रश्न गुरु उत्तर कथन.—

दोहरा:— कोक मूर्ख यो कहै, राग दोष परिनाम ; पुगलकी जोरावरी, वरते आतम राम ॥ १ ॥ ज्यो ज्यो पुगल बल करे, धरि धरि कर्मज नेप ; राग दोषको परिनमन, ल्यों ल्यों होइ विशेष ॥ १ ॥ इहविधि जो विपरीत पख, गहे स हहे कोई, सो नर राग विरोधसो, कबहु निन्न न होइ ॥ १ ॥ सुगुरु कहै जगमें रहे, पुगल संग सदीव, सहज शुद्ध परिनमनको, औसर लहे न जीव ॥ १ ॥ ताते चिदजावनविपे, समरथ चेतन राव, राग विरोध मिथ्यातमे, सम्यकमेंसिव नाउ ॥ १ ॥

अर्थ.— कोई मूर्ख लोक एम कहेठे के, आत्मारामविपे जे राग देष परिणाम ठे, ते पुज्जलनी जोरावरीथी ठे, एटले एज पुज्जलनुं जोर ठे ॥ १ ॥ जेम जेम कर्म नेख धारीने एटले कर्म वर्गनारूप धारीने पुज्जल इव्य आपणुं बल विस्तारेठे, तेम तेम रागदेपनुं परिणाम विशेषरूपे थाय ठे, एम आत्मानेविपे देखाय ठे, ए सांख्यमतिनुं केहेबुं ठे ॥ १ ॥ ए रीते जे सांख्यमतिवाला आबुं विपरीत ग्रहण करेठे, अने सर्वहेठे, ते पुरुष राग देषथी एवी श्रद्धावडे पण कदी छुटो थाय नही ॥ १ ॥ हवे सतगुरु कहेठे, अरे प्राणी जगतमा पुज्जलना संगमा जीव सदा रहेठे अनादीथी ए पुज्जलने जीवनुं संश्लेषपणुं ठे, तेथी सहज शुद्ध परिणामवालो जीव अवसर न पामे, एटले पोतानुं शुद्ध परिणाम ग्रहि शके नही ॥ १ ॥ चेतनराय जे ठे ते चिदजावने विपे एटले ज्ञान जावविपे समरथ ठे, एटले जाणपणानां कार्यमां समर्थ ठे. अने मिथ्यामति निमग्रताथी जाणपणामां राग देष परिणाम देखाय ठे, अने जीव सम्यक्त जावमां रहेठे, ल्यारे शिव जाव उपजेठे ॥ १ ॥

हवे ज्ञान जावमां पुज्जलनो जाव व्यापी शकतो नथी तेथी परजावनुं अव्यापक पणुं कहेठे.— अथ अव्यापकता कथन.—

दोहरा - ज्यो दीपक रजनी समै, चिहु दिति करे उदोत, प्रगटे घट पट रूप मे, घट पट रूप न होत ॥ १६ ॥ ल्यो सु ज्ञान जाने सकल, ज्ञेय वस्तुको मर्म, ज्ञेयारुति परिनमन पे, तजै न आतम धर्म ॥ १७ ॥ ज्ञान धर्म अविचल सदा, गहे विकार न कोइ, राग विरोध विमोह मय, कबहु नूलि न होइ ॥ १८ ॥ ऐसी महिमा ज्ञानकी, निहचै है घटमाहि, मूरख मिथ्या दृष्टिसे, सहज वि लोके नाहि ॥ १९ ॥

अर्थ - जेम दीवो रात्रे चारे दिशाने प्रकाशमान करेते, अने तेथी घटपटा दिक पदार्थ प्रगटेते, पण दीपकनो प्रकाश घटपटरूप थतो नथी ॥ १६ ॥ तेमसुज्ञान जे ते, ते सर्व ज्ञेय वस्तुनो मर्म जाणेत, तेना ज्ञानमा ज्ञेय पदार्थनो आकार पण परिणमेते तो पण ज्ञान जे ते ते आत्म धर्म शुद्ध पणुं गंतु नथी ॥ १७ ॥ ज्ञान धर्मथी जाणपणु ते सदा अविचल ते ए जाणपणामा कोई विकार प्रवेश करे नही. राग द्वेषमोहमां जीव बहेते खरो, तोपण जाणपणाने कही नूल तो नथी ॥ १८ ॥ एवो ज्ञाननो महिमा निश्चे स्वरूपे घटमा ते पण मूरख मिथ्या दृष्टीथी सहज स्वरूपने विलोकतो नथी ॥ १९ ॥

हवे अनादिकालथी जीवनो मूढ स्वभाव ते ते कहेते - अथ मूढ स्वभाव कथन - दोहरा - परसुनावमे मगन व्हे, गाने राग विरोध, धरै परिग्रह धारणा, क रे न आतम सोध ॥ २० ॥

अर्थ - शुद्ध चेतन स्वभावथी बीजा स्वभाव जे ते ते पर स्वभाव ते, तेमां मग्न थईने राग द्वेषमा ठेरी रह्योते, अने एज राग द्वेषथी परिग्रहनी धारणा धरेते पण आत्मइयनो सोध करे नही ॥ २० ॥

हवे मूढने कुबुद्धि अने पंफितने सुबुद्धि होय ते कहेते - अथ कुबुद्धि तथा सुबुद्धि विवरन - चोपाई - मूरखके घट डुरमति जासी, पंफित हिए सुमति परगासी, डुरमति कुबजा करम कमावे, सुमति राधिका राम रमावे ॥ २१ ॥ दोहरा - कुबजा कारी कू बरी, करे जगतमे खेद, अलख अराधे राधिका, जाने निज पर चेद ॥ २२ ॥

अर्थ - मूर्ख प्राणीना घटमा डुरमति जासी रह्योते, अने पंफितना हैयामा सु बुद्धि प्रकाश थई रह्यो ते कुबुद्धि जे ते ते कसराजानी दासी जे कुबजा तेना सरखी ते ते कर्मनी कमाई करेते, अने सुबुद्धि जे ते ते राधिका सरखी ते ते आत्मराम नाथकने रमादनारी ते ॥ २१ ॥ कुबजा दासी काली अने कुबडी ते, ते जगतमां खेद प्रयास उपजावे एवा काम करनारी ते, अने सुबुद्धि राधिका

जे ठे, तेतो अलख नायकनेज आराधे ठे. अने एज माहारो श्रेष्ठ इष्ट नायक ठे, अने बीजा सर्व पर ठे, एवो जेद जाणो ठे ॥ १३ ॥

हवे कुबुद्धि अने कुबजाजुं एकसरखुं वर्णन करेठे:- अथ कुबुद्धि यथा -
सवैया श्कतीसा - कुटिल कुरूप अंग लगी है पराए संग, अपनो प्रवान करि आपुद्धि विकारि है; गहे गति अंधकीसी सकती कमंधकीसी, बंधको बढाउ करे धंधहीमें धारि है; रामकीसी रीतिलि ए मांम कीसी मतवारी सांम ज्यों सुबंद मोले जांमकीसी जाई है, घरको न जाने जेद करे पराधिन खेद, याते डुबुद्धि दासी कुबजा कहाई है. ॥ १३ ॥

अर्थ:-जे कुबुद्धि ठे ते मायायी कुटील ठे, तेज कुबजा कुरूप अंग वालीठे, अने कुबुद्धि पारका संगमां लागी रहेठे, तेम कुबजा पण एवीठे कुबुद्धि पोताना अशुद्ध प्रमाण बडे पोतेज परवस थईठे, अने कुबजा पण तेम वेचाईठे कबंध एटले म स्तकविना लडाई करे- तेनी शक्ती वेफाम होयठे, ते आंधलानी माफक गति लई मोलतो फिरेठे तेम कुबुद्धिने कुबजापण माया विनानी फिरेठे अने डुबुद्धि ठे ते कर्मना बंधने वधारेठे, ने धंध के० राग देप विग्रहमां दोडेठे, तेम दासी पण पारका घर धंधामा दोडती फरेठे कुबुद्धि पोताना नायकने अलखती नथी, तेथी रांम जेवी रीती राखेठे, तेम दासीपण नायकविना रांमनी रीतेठे वली सोहागननी रीते मतवारी थकी फरेठे जेम साठ जनावर स्वठंदे मोलेठे, अने जांमनी ठोकरी लाज विनानी होयठे, तेवी ए कुबजा दासी ठे. जेम कुबुद्धि पोताना घरनो जेद जे ज्ञानादिक वित्त ठे ते जाणो नही, तेम दासी पण घरनो जेद जाणो नही, ने प राधीन थकी खेद कखा करे माटे डुबुद्धिरूप दासी ते कुबजा दासी सरखीठे ॥ १३ ॥
हवे सुबुद्धि अने राधिका ए वेजुं एक स्वरूप कही देखाडेठे:-अथ सुबुद्धि यथा-

सवैया श्कतीसा - रूपकी रसीली त्रम कुलफकी कीली सील सुधाके समुद्र फीली सीली सुखदाई है, प्राची ज्ञान जानकी अजाची है निदानकी सुराची नरवा ची ठोर साची ठकुराई है; धामकी खबर दार रामकी रमन हार राधा रस पंथ निमें ग्रंथनि मेगाई है, संतनिकी मानी निरवानी नूरकी-निसानी याते-सदबुद्धि रानी राधिका कहाई है. ॥ १४ ॥ दोहरा.- वह कुबजा वह राधिका, दोउ गती मति मान; वह अधिकारनि करमकी, यह विवेककी खान. ॥ १५ ॥ दरव करम पुजल दसा, जाव कर्म मति वक्र, जो सुज्ञानको परि नभन, सो विवेक गुनचक्र. १६
अर्थ:- सुबुद्धि आत्मारूपनी रसीली ठे, अने राधा पण रूपनी रसीली ठे, अने

प्रमरूप तालाने खोलवानी कुची ठे सुबुद्धि शीज रूप सुधा समुद्रमा जली रहेछे अने राधा पण तेवी ठे, एम एवेउ शील प्रकृतीयेकरी महा सुखदायी ठे, ज्ञानरूप जानुनो उदय करवाने प्राची के० पूर्व दिशा जेवी ठे, निदाननी जाचनारी नथी, एटले निस्ने हीपणे सुबुद्धि अने राधिका ठे निरवाची के० वचन गोचर नथी, एवे ठेकाणे राची रहेछे, जेनी साची ईश्वरता ठे धाम के० जे पोतानुं आत्म घर तेनी खबरदार ठे, जेनी साथे रमी रहीछे ते राम एटले पोताना इष्टनी साथे रमनारी ठे राधा रस पंथ ए टले राधावल्लनीना मार्गना रसग्रंथमां राधानामे ईश्वरनी प्यारी ठे, तेवीज सुबुद्धि पण ठे एवी संतजननी मानेती ठे अने स्वस्थपणे रेनारी अने नूर के० शोनानी नि शाणी ठे एवी सुबुद्धि वचेंछे, माटे सुबुद्धिने राधिका राणी कहेवी ॥ १४ ॥ ए रीते कुबुद्धि कुबजा थई अने सुबुद्धि राधिका थई ए वे पोतपोतानी गति अने मति लीधी रहेछे ते कुबुद्धि जे कुबजा तेतो करम बधनी अधिकारणी ठे, अने सुबुद्धि राधिका तो विवेकनी खाण ठे ॥ १५ ॥ ज्ञानावरणीय आदिक इव्य कर्म ठे, ते पुद्गलरूप ठे अने मतिनी वक्रता ठे ते जाव कर्म जाणीए, जे सुज्ञाननो परिणमन होय तेने विवेक गुणतुं चक्र कहीए ॥ १६ ॥

हवे जाव कर्मना चक्रनी उपर दृष्टांत कहेछे - अथ कर्म चक्र यथा -

कवित्त ठंद - जैसे नर खेलार चोपरको, लाज विचार करै चित चाउ, धरि स वारि सा बुद्धी बलासों, पासाको कुबु परे सु दाउ, तैसे जगत जीव स्वारथको करि उद्यम चितवे उपाउ, लिख्यो जलाट होइ साईं फल, कर्म चक्रको यही सुजाउ ॥ १७ ॥

अर्थ - जेम कोई चोपटनो खेल करे, ते पुरुष चित्तमा लाज विचारी खेलवानो चाह राखे, एटले हीस राखे, पोतानी बुद्धि बलने छग प्रमुखनो यत्न राखीने त्रिक चोक प्रमुख दाव उपर सारी संजाल राखीने रमे, पण दाव तो पासाने आधीन ठे तेम जगतनो जीव उद्यम करीने पोताना स्वारथनो उपाय चितवे, पण पोताना ल लाटमा लिख्युं होय तेज फल थाय, कर्म चक्र उदय माफक थाय एनो एज स्वजाव ठे १७

हवे विवेक चक्र उपर दृष्टांत कहे छे - अथ विवेक चक्र यथा -

कवित्त ठंद - जैसे नर खिलार सतरंजको, समुजे सब सतरंजकी घात, चले चाल निरखै दोषं दल, मोह राग न विचारे मात, तैसे साधु निपुन शिव पथमें लहून लखे तजे उतपात, साथे पुन्य चितवे अने पद, यह सुविवेक चक्रकी वात ॥ १८ ॥ दोहरा - सतरंज खेले राधिका, कुबजा खेले सारि, याके निसिदिन

जीतवो, वाके निसिदिन हारि ॥ ३९ ॥ दोहरा— जाके उर कुवजा बसे, सोई अलख अजान; जाके हिरदे राधिका, सो बुध सम्यक वान ॥ ३० ॥

अर्थ— जेम कोईमाणस सेतरजनो रमनार सेतरजना खेलनी सर्व धात के० सुक्ति अने दाव समजेठे पोताना पराया दल उपर नजर राखी चाल चाले, पोताना पारका वजीर हाथी प्रमुख मोहोरा गणतिमां राखी मनमां परने मांत करवो वि चारेठे तेम साधु लोक पंथित ठे, ते मोह मार्गमा खेले. लक्ष्मणी वस्तुने जोय तेमां उत्पातरूप कार्य होय ते ठांमी दे, अने पोतानुं साधन करे, चित्तमां अनेद पद विचारे ए विवेक चक्रनी वात ठे ॥ ३० ॥ सुबुद्धि राधिका ते सेतरज खेली रही ठे, अने कुमति कुवजा पासा सरखो खेल खेलेठे. तेमां आ सुमतीरा धिका तेनुं विवेक चक्रमां रातदिन जीतनुं थायठे. अने कुमति कुवजा ते कर्म चक्रमां रातदिन हारेठे ॥ ३९ ॥ जेना हैयामा कुमति कुवजा बसे, तेतो अलख आत्माना अजाण ठे. अने जेना हैयामां सुमति राधिका बसेठे. तेज समकेतवत बुद्ध कहतां ज्ञाता कहिये ॥ ३० ॥

हवे ज्यां शुद्धज्ञान ठे त्यां शुद्धक्रिया थाय ते कहेठे—अथ ज्ञानक्रिया सहकार कथन सर्वथा इक्षतीति— जहां शुद्ध ज्ञानकी कला उद्योत दीसे तहां शुद्ध परवान शुद्ध चारित्रको अंस है; ता कारन ज्ञानी सब जाने ज्ञेय वस्तु मर्म, वैराग विलास धर्म वाको सरवस है, राग दोष मोहकी दसासों निन्न रहे याते, सर्वथा त्रि काल कर्मजालको विध्वंस है, निरुपाधि आत्म समाधिमें विराजे ताते, कहिये प्र गट पूरन परमहंस है, ॥ ३१ ॥ दोहरा—ज्ञायक जाव जहां तहा, शुद्ध वरनकी चाल, ताते ज्ञान विराग मल, सिव साथे सम काल ॥ ३१ ॥

अर्थ— जे प्राणीविषे जे शुद्ध ज्ञाननी कलानो उद्योत देखायठे, ते प्राणीवि षे तेज वखतमां आत्मानी शुद्धता प्रमाण करिने शुद्ध चारित्रनो पण अंस थाय ते कारणथी जे ज्ञाता होय तेतो ज्ञेय के० हेय उपादेयरूप सर्व जाणवा योग्य वस्तुनो मर्म जाणो, ल्यारे ते हेयने ठामे अने उपादेयरूप सर्व जाणवु तेने ग्रहेठे, एवो वैराग्यना विलासनो स्वभाव सर्व अंस करी प्रगट थाय. अने वैराग्य आ व्याथी राग द्वेष मोहनी दशाथी प्राणी निन्न रहेठे, तेथी पूर्वकृत कर्मनी निर्जरा थायठे, अने वर्त्तमानकालमा कर्म न बांधे, जे प्रकृति ठुटी गई ते आगामिक काल मां बांधे नही, एम सर्वथाप्रकारे कर्मजालनो विध्वंस थाय. तेवारे राग द्वेषादिक उपाधि रहित आत्म समाधिमां विराजे तेथी तेने पूरण परमहंस प्रगटपणो क

હિયે ॥ ૩૧ ॥ જિહા જ્ઞાયક જાવ છે તિહા શુદ્ધ ચારિત્રની ચાલ પામિયે તેથી જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય મલીને સમકાલે શિવમાર્ગ સાધે છે ॥ ૩૧ ॥

હવે જ્ઞાનક્રિયા ઉપર અંધ પશુનું દૃષ્ટાંત દે છે - અથ જ્ઞાન ક્રિયાકો દૃષ્ટાંત --
 દોહરા - યથા અંધકે કથ પરિ, ચઢે પશુ નર કોઈ, વાકે દગ વાકે ચરણ,
 હોદિ પથિક મિલિ દોઈ, ॥ ૩૨ ॥ જહા જ્ઞાન કિરિયા મિલે, તહા મોહ મગ સોઈ,
 વહ જાનૈ પદકો મરમ, વહ પદમે થિર હોઈ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ - કોઈ પાગલો નર જેમ કોઈ આંધલાના રવજા ઉપર ચઢવાથી, પાગલા ની આંધ અને તે આંધલાના પગથી ચાલે, ત્યારે પંથ માર્ગ હોય તો બનેના મલ વા થી ગમન થાય હાલબુ ચાલબુ બને, તેમ જ્ઞાન વૈરાગ્ય મલેથી મોહમાર્ગે ચલાય ૩૨ જ્યા જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બે એકતા થઈ રહે ત્યા મોહનો માર્ગ થાય એટલે જ્ઞાનથી વસ્તુનો મર્મ જાણે અને ક્રિયાથી પોતાના વસ્તુસ્વજાતિમાં સ્થિર થાય ॥ ૩૩ ॥

હવે જ્ઞાન અને ક્રિયાનું જેવું સ્વરૂપ છે તેવું કહે છે - અથ જ્ઞાનક્રિયાકો સ્વરૂપ
 દોહરા - જ્ઞાન જીવકી સજગતા, કરમ જીવકી જૂલ, જ્ઞાન મોહ અકૂર હૈ,
 કરમ જગતકો મૂલ ॥ ૩૪ ॥ જ્ઞાન ચેતનાકે જગે, પ્રગટે કેવલ રામ, કર્મ ચેત નામે વસે, કર્મ બંધ પરિનામ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - જ્ઞાન છે તે જીવની સજગતતા છે એટલે જીવને જગાવે છે, કર્મ કે જે ક્રિયા કાર્ય કરવો તે જીવની જૂલ છે, ત્યાં જ્ઞાન છે તે મોહનો અંકુર છે, એટલે મોહનો હેતુ છે, ક્રિયા કાર્ય કરવો તેતો નવચ્રમણનું મૂલ છે ॥ ૩૪ ॥ ચેતના બે પ્રકારની પૂર્વે કહી છે, તેમા જ્ઞાનચેતનાના જાગવાથી કેવલ રામ પ્રગટે તે શુદ્ધ પર માત્મા પ્રગટે છે, અને બીજી કર્મચેતના કહિએ તેમા આત્માનો બંધપરિણામ ઉપજે છે

હવે જ્ઞાનનો પ્રજાવ અને ક્રિયાનો પ્રજાવ નિન્ન નિન્ન કહી દેવાડે છે.-

અથ જ્ઞાનક્રિયાકો પ્રજાવ નિન્ન કથન.-

ચોપાઈ - જબલગ જ્ઞાન ચેતના જારી, તબ લગુ જીવ વિકલ સંસારી, જબ ઘટ જ્ઞાન ચેતના જાગી, તબ સમકિતી સહજ વૈરાગી ॥ ૩૬ ॥ સિદ્ધ સમાન રૂપ નિ જ જાને, પર સજોગ જાવ પરમાને, સુક્ષાતમ અનુનો અન્યાસે, ત્રિવિધ કરમકી મમતા નાસે ॥ ૩૭ ॥

અર્થ - જ્યાંલગી ક્રિયા પરિણામે કરીને જ્ઞાન ચેતના જારી થઈ એટલે ચેતના કર્મરૂપ થઈ, ત્યાંલગી તો સંસારી જીવ વિકલરૂપ થઈ રહ્યો છે અને જ્યારે ઘટમાં જ્ઞાન ચેતના જાગૃતરૂપ થઈ, ત્યારે તે સમકિતી કહેવાય છે, તેને સહજ વૈરાગી

कहिए ॥३७॥ अने ज्ञान चेतनाना जाणवाथी पोताना रूपने निश्चय सिद्धसमान जाणे, अने पर पुत्रजना संयोगथी जे नाव उपजे, तेने तो पररूप माने, शुद्धात्म ना अनुभवनो अन्यास राखे, इव्यकर्म, नावकर्म, नोकर्म, एवी त्रंण जातिना कर्मनी ममता गमावे. ॥ ३७ ॥

हवे ज्ञाता थईने जे पूर्वकालविषे कर्म कीधांठे तेनी आलोचनाले, अने पोतानी विगतवार कहेले:- अथ ज्ञाता पूर्व कृत कर्म आलोचन कथन:-

दोहरा - ज्ञानवत अपनी कथा, कहै आपसो आप, में मिथ्यात दसाविषे, कीने बहु विधि पाप. ॥३८॥ सवैया इकतीसा:- हिरदे हमारे महा मोहकी विकलताही ताते हम करुना न कीनी जीव घातकी, आप पाप कीने ओरनको उपवेश दीने दूती अनमोदना हमारे याही बातकी, मन वच कायमे मगन व्है कमाए कर्म, धाए त्रम जालमें कहाए हम पातकी, ज्ञानके उदे नए हमारी दशा ऐसी नई, जेसी ज्ञान नासत अवस्था होत प्रातकी. ॥ ४० ॥

अर्थ - ज्ञान चेतना जागे ते ज्ञानवत पोतानी कथा पोतानी मेले करे, के में पूर्वकालमां मिथ्यात दशामा बहु जातनां पाप कीधां ठे. ॥ ३८ ॥ हमारा हैया मां पूर्वकालविषे महामोहनी विकलता थई, तेथी अमें जीव घातनी करुणा न कीधी, ने निर्दयदशा राखी, पोतानी कायाथी तो पोतेज पाप कीधां अने बीजा ने वचने करी पापनो उपदेश दीयो, अथवा कोईने पाप करतो देखीने में तेनी अनुमोदना करी एवी रीते मन वचन कायाना अशुद्ध व्यवहारमा मगन थईने कर्मनी कमाणी करी मिथ्या जालमा एवी रीते दोडया, तेथी अमे पातकी के हेवाइए ठैये, हवे ज्ञाननो उदयथता हमारी दिशा एवी थई के जेम सूर्यना नास वाथी प्रजात कालनी अवस्था उद्योतवंत थाय, तेम हमारी पण एवी अवस्था थई ४०

हवे ज्ञाता ज्ञानना प्रजावथी जेवी आपणी अवस्था जाणे तेवी कहेले

अथ ज्ञाता ज्ञान प्रजाव कथन -

सवैया इकतीसा:- ज्ञान ज्ञान नासत प्रवान ज्ञानवान कहे, करुना निवान अमजान मेरो रूप है; कालतो अतीत कर्म चालतो अनीत जोग जालतो अ जीत जाकी महिमा अनूप है; मोहको विलास यह जगतको वास मेंतो जगत सो गुन्य पाप पुन्य अंध कूप है, पाप किन कियो कौन करे करिहै सु कोन, क्रि याको विचार सुपनेकी धोर धूप है. ॥ ४१ ॥

अर्थ - ज्ञानरूप सूर्यनो प्रकाश होवाथी प्रमाण ज्ञानवान के ज्ञाता पुरुष एम

कहेहे के, माहारुं स्वरूप करुणा निधान ठे. तथा सर्वनो पोतानाजेहुंस्वरूप जाणीने सर्वनो हित वत्सल ठे अने अम्लान कहेता निर्मल ठे कालने वश नथी एटले शाश्वत ठे कर्म चालनो तेने जय नथी, एटले कर्म जेना स्वभावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी अजीत ठे, अने आ जगतनो वा स ठे, तेतो मोहनो विलास ठे, पण माहारो विलास नथी, जगत कहीए नव भ्रमण तेथी हुं शून्य हुं, गति कर्म जगत करेठे, तेतो मारा स्वरूपमां पाप पुन्य अधकूप समान ठे, एथी पाप कोणो कीयुं, हवे कोण करेठे, आगल कोण क र्शो, आ जे क्रियानोविचार दीगमा आवेठे तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्या व्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वरणन करेठे - अथ मिथ्यात परिणाम वर्णन.-

दोहरा - मै यौ कीनौ यौ करौ, अब यह मेरो काम, मन वच कायामे वसे, ए मिथ्यात परिणाम, ॥ ४२ ॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग ; दरवित पुजल पिंममे, नावित जरम तरंग ॥ ४३ ॥ ताते नावित धरमसो, करम सुजाव अप्रव, कोन करावे को करे, कोसर लहे सब जूव ॥ ४४ ॥

अर्थ - मै आबु कीयुं आम करुहुं, हवे आ माहारुं काम ठे, ते कहुहुं, एरीते ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामा मिथ्या परिणाम वसेठे, ॥ ४२ ॥ आ जे मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे, ए जे मन वचन काया ठे, ते पुजल इव्यनो पिंम ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग नाव उपजेठे, ॥ ४३ ॥ तेमाटे आत्मानो नावित धर्म एटले शुद्ध जाणपणुं, तेथी मि थ्या तरंगरूप कर्म स्वभाव विपरीत ठे, तेने करावे कोण-अने करे कोण ? अने सरल कोण ठे, एटले अनुमोदे कोण ए प्रपंच सर्व जुगेठे, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निंदा करेठे - अथ क्रियाकी निंदा कथन:-

दोहरा - करनी हित हरनी सदा, मुक्ति वितरनी नाहि, गनी बंध पद्धति विपे, सनी महा दुप माहि, ॥ ४५ ॥ सवैया ५कतीसा - करनीकी धरनीमें माहा मोह राजा वसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगल की प्रती गाय़ा करनी प्रगट, माया मिसरीकी बुरीहै, करनीके जालमे उरजि रह्यो चिदानंद करनीकी उट ज्ञान ज्ञान दुति छुरी है, आचारज कहै करनीसो विवहारी जीव करनी सदीव निहचै सरूप बुरीहै. ॥ ४६ ॥

अर्थ - करणी जे क्रिया ठे ते, सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वाली

नथी, आ क्रियाने आगममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेशी क्रिया महा दुख सहित ठे. ॥ ४५ ॥ क्रियानी जूमिमां महा मोह राजा वसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान जाव राहुसनी नगरी ठे. एटले क्रियामां अज्ञान राहुस रही शकेठे. अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पडठायो ठे, अने काय योगनो पडठायो ठे. अने पुजजनो पडठायो ठे क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीठास आपो मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा उरजो के० मग्न थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे. श्री आचार्य कहेठे के क्रिया करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए. पण निश्चल रूप देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, एटले खोटो ठे ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे - अथ ज्ञाता कथन:-

चोपाई.- मृपा मोहकी परिनति फैली, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम सधुजी एती, जीव सदीव निन्न परसेती ॥ ४७ ॥ दोहरा - जीव अनादि स्वरूप मम, करम रहित निरुपाधि, अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४८ ॥

अर्थ:- अमारामां पहेजा मिथ्या मोहनी परिनति फैलाई ठे, एटले मोहथी अशुद्ध थई, त्यारे फैलाणी. तेनो उदय गाढो थयो, तेशी चेतना शुद्ध हती पण अशुद्ध थई, कर्मसहीत चेतना मलीन थई हवे ज्ञान चेतना प्रगट थतां अमे एटली वात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चे परजोगथी न्यारो ठे ॥ ४९ ॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी केहेवायठे. ते मारुं स्वरूप ठे ते स्वरूप केवुं ठे ते कहेठे. कर्म रहित ठे अने संयोगादिक उपाधि रहित ठे. बली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईतुं शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ५० ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी निन्नठे ते कहेठे:- अथ ज्ञान स्वरूपी कथन:-

चोपाई - में त्रिकाल करणीसां न्यारा, चिदविलास पद जगत उज्यारा; राग विरोध मोह मम नांही, मेरो अवलंबन मुजमांही ॥ ५१ ॥ सवैया तेइसा:- सम्यकवंत कहे अपने गुनमे नित राग विरोधसुं रीतो, मे करतूति करो निरव ठक, मोह विपे रस लागत तीतो, सुद्ध सुचेतनको अनुजौ करि, में जग मोह महा नड जीतो, मोष समीप नयो अब मो कहुं फाल अनंत इही विधि बीतो ॥ ५२ ॥ दोहरा.- कहे विचरन मे सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि; सुश्रुतम अनुजति सां, खलित न होइ कदाचि ॥ ५३ ॥ पूर्व करम विष तरु नए, उदे जोग फल फूज, में इन्हको नहिं जोगता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५४ ॥

कहेते के, माहारं स्वरूप करुणा निधान ठे तथा सर्वनो पोतानाजेतुं स्वरूप जाणीने सर्वनो हित वत्सल ठे अने अम्लान कहेता निर्मल ठे कालने वश नथी एटले शाश्वत ठे कर्म चालनो तेने जय नथी, एटले कर्म जेना स्वजावनो नाश करी शके नही, मन वचन अने कायना योगनी जाल तेथी अजीत ठे, अने आ जगतनो वा स ठे, तेतो मोहनो विलास ठे, पण माहारो विलास नथी, जगत कहीए नव चमण तेथी हुं शून्य बु, गति कर्म जगत करेते, तेतो मारा स्वरूपमा पाप पुन्य अधकूप समान ठे, एथी पाप कोणे कीयुं, हवे कोण करेते, आगल कोण क र्शे, आ जे क्रियानो विचार दीगमा आवेते तेतो स्वप्नानी दोरधाव समान मिथ्या व्यवहार ठे ॥ ४१ ॥

हवे मिथ्या परिणामनुं वरणन करेते.— अथ मिथ्यात परिणाम वर्णन —
दोहरा— मै यौ कीनौ यौ करौ, अब यह मेरो काम, मन वच कायामें वसे, ए मिथ्यात परिणाम, ॥ ४२ ॥ मन वच काया करम फल, करम दशा जड अंग, दरवित पुञ्ज पिंममे, जावित जरम तरंग ॥ ४३ ॥ ताते जावित धरमसो, करम सुजाव अपूव, कोन करावे को करे, कोसर लहे सब जूव ॥ ४४ ॥

अर्थ — मै आवु कीयुं आम करहुं, हवे आ माहारं काम ठे, ते कहुहुं, एरीते ज्ञान चेतना जाग्याविना मन वचन कायामा मिथ्या परिणाम वसेते, ॥ ४२ ॥ आ जे मन वचन कायाना जोग ठे, ते कर्मनुं फल ठे, अने कर्मनी दशा जडरूप अंग ठे, ए जे मन वचन काया ठे, ते पुञ्ज इव्यनो पिंम ठे, तेथी आ मिथ्या तरंग जाव उपजेते, ॥ ४३ ॥ तेमाटे आत्मानो जावित धर्म एटले शुद्ध जाणपणुं, तेथी मिथ्या तरंगरूप कर्म स्वजाव विपरीत ठे, तेने करावे कोण अने करे कोण? अने सरल कोण ठे, एटले अनुमोदे कोण ए प्रपच सर्व जुगोते, ॥ ४४ ॥

हवे आ जोगथी क्रिया होय तेनी निदा करेते.— अथ क्रियाकी निदा कथन —
दोहरा — करनी हित हरनी सदा, मुक्ति वितरनी नाहि, गनी बंध पदति विपे, सनी महा डुप माहि, ॥ ४५ ॥ सवैया इकतीसा — करनीकी धरनीमे माहा मोह राजा वसे, करनी अज्ञानजाव राकसकी पुरीहै, करनी करम काया पुगल की प्रती ठाया करनी प्रगट, माया मिसरीकी बुरी है, करनीके जालमे उरजि रह्यो चिदानंद करनीकी उट ज्ञान जान दुति डुरी है, आचारज कहै, करनीसों विवहारी जीव करनी सदीव निहचै सरूप बुरी है ॥ ४६ ॥

अर्थ — करणी जे क्रिया ठे ते सदा अहितनी करनारी ठे, मुक्तिने देवा वाली

नथी, आ क्रियाने आयममां तो बंध पद्धतिमांज गणी ठे, तेथी क्रिया महा डख सहित ठे ॥ ४५ ॥ क्रियानी जूमिमां महा मोह राजा वसेठे, अने क्रिया ठे ते तो अज्ञान नाव राक्षसनी नगरी ठे एटले क्रियामां अज्ञान राक्षस रही शकेठे. अने ए क्रिया ठे ते तो कर्मनो पडवायो ठे, अने काय योगनो पडवायो ठे अने पुज्जनो पडवायो ठे क्रिया ठे ते प्रगट माया जाल ठे, तथा ते साकरनी ठरी ठे, मीमांस आपी मारेठे. आ करणीनी जालमां चिदानंद परमात्मा उरजो के० मग्न थई रह्यो ठे, अने क्रियाना ओथे ज्ञानरूप सूर्यनी ज्योति ठपी रही ठे. श्री आचार्य कहेठे के क्रिया करतो थको जीव व्यवहारीज कहिए पण निश्चल रूप देखवाथी क्रिया सदा सर्वदा बुरी ठे, एटले खोटो ठे ॥ ४६ ॥

हवे पोतानी समज पामे तेने ज्ञाता कहेठे.— अथ ज्ञाता कथन—

चोपाई.— मृपा मोहकी परितति फैली, तातें करम चेतना मैली; ज्ञान होत हम समुज्जी एती, जीव सदीव जिन्न परसेती ॥ ४७ ॥ दोहरा—जीव अनादि स्वरूप मम, करम रहित निरुपाधि; अविनाशी अशरन सदा, सुखमय सिद्ध समाधि ॥ ४८ ॥

अर्थ.— अमारामां पहेजा मिथ्या मोहनी परितति फैलाई ठे, एटले मोहथी अथुद्ध थई, त्यारे फैलाणी तेनो उदय गाढो थयो, तेथी चेतना थुद्ध हती पण अथुद्ध थई, कर्मसहीत चेतना मलीन थई. हवे ज्ञान चेतना प्रगट थता अमे एटली बात जाणी, के जे जीव ठे ते निश्चे परजोगथी न्यारो ठे ॥ ४७ ॥ अनादि कालथी जे जीव प्राणधारी केहेवायठे ते मातं स्वरूप ठे ते स्वरूप केवु ठे ते कहेठे कर्म रहित ठे अने संयोगादिक उपाधि रहित ठे. वली विनाश न पामे, सदा ईश्वर ठे; कोईनु शरण न राखे, अने आ स्वरूप सिद्धसमाधिना सुखमय ठे ॥ ४८ ॥

हवे ज्ञानस्वरूप कर्म उपाधिथी जिन्नठे ते कहेठे.— अथ ज्ञान स्वरूपी कथन—

चोपाई.— में त्रिकाल करणीसों न्यारा, चिदविलास पद जगत उज्यारा; राग विरोध मोह मम नाही, मेरो अवलंबन मुजमांही ॥ ४९ ॥ सवैया तेइसाः—सम्यकवंत कहे अपने गुनमें नित राग विरोधसुं रीतो, मे करतूति करो निरवं ठक, मोह विषे रस लागत तीतो, सुद्ध सुचेतनको अनुजौ करि, में जग मोह महा नड जीतो, मोष समीप जयो अब मो कहुं फाल अनंत इही विधि वीतो ॥ ५० ॥ दोहरा—कहे विचठन मे सदा, रह्यो ज्ञान रस राचि; सुधातम अनुजति सों, खलित न होइ कदाचि ॥ ५१ ॥ पूर्व करम विष तरु नए, उदे जोग फल फूज; में इन्हको नहिं जोगता, सहज होहुं निरमूल ॥ ५२ ॥

અર્થ - હું ત્રણે કાલમાં ક્રિયા કરણીથી ન્યારો હું માહારે કર્મથી સંગનથી તો ક્રીયાથી સંગ કેમ થાય માહારું પદ કે ૦ સ્વરૂપ, ચિદવિલાસ કે ૦ જ્ઞાનવિલાસ છે, તે જગતમાં અજવાલુ છે. અને રાગ દેષ મોહનાવ વર્તે છે તેતો માહારું સ્વરૂપ નથી માહારો અવલંબ આધાર માહારા સ્વરૂપમા છે ॥ ૪૯ ॥ સમકેતી જીવ પોતાનાં ગુણ કહે છે. હું નિત્ય પ્રત્યે રાગ દેષ મોહથી, રીતો કે ૦ રક્ત એટલે રહિત હું. હું જે ક્રિયા કરુ તો તે રાગ દેષ વિના વાંઠારહિત કરું અને જે એ વિષય રસ છે તે, મોહતીતો કે ૦ મને તિક્ત લાગે છે એટલે કઢવાં લાગે છે શુદ્ધ પોતાની ચેતનાનો અનુનવ કરીને હું જગતમાં મોહરૂપ મહાસુનટ જીલ્યો, માહારુ એ સ્વરૂપ પામીને હું મોહને સન્મુખ થયો, હવે મને એવી રીતથીજ અનંત કાલ વીતો એટલે અનંત કાલ લગે એવોજ રહુ એ આશંસા છે ॥ ૫૦ ॥ વિચક્ષણ જ્ઞાની પુરુષ આશંસા કરીને કહે કે હું સદા જ્ઞાન રસમા રાચી રહું અને હું શુદ્ધ આત્માના અનુનવથી કોઈ પણ કાલમા સ્થિત ન થાઉં એ આશંસા છે ॥ ૫૧ ॥ એ પૂર્વ કૃત પુન્યપાપરૂપ જે કર્મ છે, તે વિષ વૃક્ષ જાણવા અને તે કર્મના ઉદય નો જે જોગ છે તે વિષ વૃક્ષના ફલ ફુલ છે હું આ ઉદય જોગનો જોગ નથી રાગ દેષથી રહિત હું અનાદિકાલના સાથે લાગેલા વિષય જોગ છે તે સહજ નિર્મૂલથાય ૫૨ હવે ઉદાસીનતાને વૈરાગ્ય કહિયે તેનો મહિમા કહે છે - અથ વૈરાગ્યમહિમાકથન -

દોહરા - જો પૂર્વ કૃત કર્મ ફલ, રુચિસોં હુંજે નહિ, મગન રહે આગો પહુર, શુદ્ધાત્મ પદમાદિ. ॥ ૫૩ ॥ સો હુય કર્મવસા રહિત, પાવે મોપ તુરંત, હુંજે પરમ સમાધિ સુખ, આગમ કાલ અનંત ॥ ૫૪ ॥

અર્થ - જે પૂર્વકાલમાં કર્મ કહ્યું તેનું ફલ ઉદય થયું તે ફલથી રુચિ લગાડી જોગવે નહીં અને આઠ પ્રહર શુદ્ધ આત્મપદમા મગન રહે ॥ ૫૩ ॥ તેજ પંક્તિ કર્મવશા રહિત થઈને તરત મોહપદ પામે, તે પછી આગમિક કાલમાં અનંત કાલ લગે પરમ સમાધિનું સુખ જોગવે ॥ ૫૪ ॥

હવે જ્ઞાનિ પુરુષનો ક્રમે ક્રમે મહિમા વધે તે કહે છે - જ્ઞાની પુરુષ મહિમા કથન. -

ઠપ્પય ઠંદ. - જો પૂર્વ કૃતકર્મ, વિષ વિષ ફલ નહિ હુંજે, જોગ હુંગતિકારજ કરંત મમતા ન પ્રજુજે, રાગ વિરોધ, નિરોધ સંગ વિકલપ સચિ ઠંદે, શુદ્ધાત્મ અનુનો અન્યાનિ સિવ નાટક મને, જો જ્ઞાનવત ફહ મગ ચલત, પૂરન વ્હૈ કેવલ લહે; સો પરમ અર્તીંદિય સુખવિપે, મગન રૂપ સતત રહે ॥ ૫૫ ॥

અર્થ - જો જ્ઞાતા થઈને પૂર્વ કૃતકર્મ રૂપ વૃક્ષના વિષ ફલને જોગવે નહીં

एटले इष्ट फलथी रतिन उपजे अनिष्ट फलथी अरति न उपजे एवो ज्ञाता जे ठे ते मन वचन कायाना योगे करी युक्त ठे तेथी जोगनी गति के० प्रवृत्तिये कार्य करेठे, पण कार्यविषे ममता प्रज्जंजे नही एरीतें राग द्वेषनो विरोध करीने योग ना संगथी जे विकल्प उठेठे, ते सर्व ठांमे, शुद्ध आत्माना अतुलनवनो अन्यास करीने शिवनाटक के० जे थकी जीवन्मुक्ति होय एवो नाटक मांमे जो ज्ञानवत पुरुष एहिज मार्गे चाले तो पूरण स्वभाव पामीने केवल ज्ञान पामे पठी केवल ज्ञान पामीने उत्कृष्ट अतींद्रिय सुखनेविषे निरंतर मगन रहे. ॥ ५५ ॥

हवे शुद्ध आत्मा इच्छे ठे तेतुं वर्णन करेठे:-अथ शुद्ध आत्मदर्शवर्णन -

सवैया इकतीसा - निरजै निराकुल निगम वेद निरजैद, जाके परगासमें जग त माईयतु है, रूप रस गंध फास पुद्गलको विलास, तासों उदवश जाको ज श गाईयतु है, विग्रहसो विरत परिग्रहसे न्यारो सदा, जामें जोग निग्रहको चिन्ह पाईयतु है; सो हे ज्ञान परवान चेतन निधान ताहि, अविनाशी ईश मानी सीस नाईयतु है, ॥ ५६ ॥ जैसो नर जेदरूप निहचें अतीत हुंतो, तेसो नि रजैद अब जेदको न गहैगो, दीसे कर्म रहित सहित सुख समाधान, पायो नि ज थान फिरि बाहिर न बहैगो, कबहु कदाचि अपनो सुजाउ त्यागि करि, राग रस राचिके न परवस्तु गहैगो, अमलान ज्ञान विद्यमान परगट नयो, याही नांति आगम अनंत काल रहेगो ॥ ५७ ॥ जबहिते चेतन विजाउसो उल टि आपु समौ पाइ अपनो सुजाउ गहि लीनो है, तबहीते जोजो छेन जोग सो से सब लीनो, जो जो त्याग जोग सो सो सब ठांफि दीनो है, लेवेकौ न र ही गोर त्यागिवेकौ नांही और, बाकी कहा उबखो छु कारज नबीनो है, संग त्यागि अंग त्यागि वचन तरंग त्यागि, मनं त्यागि बुद्धि त्यागि आपा सुद्ध कीनो है ॥ ५८ ॥

अर्थ - जे निर्जय केवाय ठे, निराकुल केवाय ठे. निगम के० उत्कृष्ट अर्थ के हेवाय ठे. वेद के० ज्ञानरूप केहेवाय ठे जेनो जेद नथी एवो प्रकाशवत पदार्थ ठे जेमा सर्व जगत समाय ठे अने जे ए रूप रस गंध स्पर्श जे विनाशी पदार्था ठे, तेतो पुज्जनो विलास ठे, तेना उदवस के० तेथी रहित जे ठे तेनो जसगा इष्ट ठे वली जे विग्रह के० शरीर तेथी विरत के० रहित अने इच्छावरूप परिग्रह तेथी छुदो ठे जेमां सदाय त्रणे योगथी रहित पणानुं चिन्ह के० लक्षण पामीए ठे एतुं पदार्थ तो ज्यां ज्ञान ठे त्यां ते पदार्थ ठे तेथी ज्ञान प्रमाण ठे. अने चेतनानो निधान ठे. तेने अविनाशी ईश्वर मानीने मस्तक नमावीए

हे ॥५६॥ हवे बीजुं पण शुद्धात्म इव्य सिद्धुं वर्णन करेहे - अतीत कालमां पण शुद्धात्म इव्य निश्चय नयथी अनेद रूप हतो अने व्यहारनये नेदरूप हतो हवे केवल रूप पामिने निनेद के० नेद रहित जाणीए - हवे एवी दशमां कोण मूर्ख नेद उरावसे नैयायिक लोक जे पोतानी परूपणामा समाधि योग आत्माने कर्म रहित मानीने फरी ससारमां अवतार मानीने हे तेने नमस्कार करेहे पण जे कर्म रहित थयो सुख समाधान सहित थयो. पोतानुं स्थानक पाम्यो ते पावो बाह्य सकटमा केम पडरो जेम धरतीनो जार उतारवा ईश्वर अवतार छेइने इ ख पामेहे एवु मिथ्यादृष्टिनी केवतमांहे पण जीव शुद्ध थईने फरी राग रसमां राचि ने कोई कालमा आपणु स्वभाव त्याग करीने पर वस्तुने ग्रहे नही केमके अमज्ञा न ज्ञान के० जे ज्ञान फरी करमाय नही एवु ज्ञान विद्यमान कालविषे प्रगट थयुं तेतो आगमिक कालमां अनंत काल लागी रहेशे ॥ ५७ ॥ हवे फरीथी अवतार जेवाना कारणनो अनाव कहेहे - अनादिकालथी चेतन मिथ्यात जावरूप विज्ञावमां रमि रह्यो हतो ते समयप्रस्ताव पामीने, विज्ञावथी उपरावो थई पोतानो शुद्ध स्वभाव हतो ते पोतेज लइ लीधो, तेथी ज्ञान दर्शनादिक जाव जेवा योग्य हतो ते लीधो, अने राग द्वेषादिक जाव त्यागवाजोग हतो ते सर्व त्यागी दीधो ते जेवानुं बीजु ठेकाणुं रसु नही, अने त्यागवानुं पण बीजुं ठेकाणुं रसु नही हवे इहा बाकी नजु कार्य करवानुं क्यो रह्योहे जे कार्य करवाने फरी अव तार जेवु पडे जे उपायिसंग हतो तेतो सर्व त्यजी ने एटले अंग त्याग के० काय योग त्यागिने वचन तरंग त्याग के० वचन योग त्यागीने तथा मनो योग त्यागिने बुद्धि त्याग के० विकल्प त्यागीने आत्माने शुद्ध करी लीधो ॥ ५८ ॥

हवे बाह्य नेप धरवो ते इव्यजिंगि कहिए ते एकांतपणे मोक्षुं कारण नथी ते कहेहे - अथ एकांत इव्यजिंगीकी निदा -

बोहरा - शुद्ध ज्ञानके देह नहि, मुझा नेप न कोइ, ताते कारन मोपको, दर वजिंगि नहि होइ ॥ ५९ ॥ इव्य लिंग न्यारो प्रगट, कला वचन विन्यान, अष्ट महारिधि अष्ट सिधि, एक होहि न ज्ञान ॥ ६० ॥

अर्थ - आत्मा तो शुद्ध ज्ञानमय हे अने शुद्ध ज्ञानने देह नथी, अने ज्यारे देह नथी ज्यारे ज्ञान ने मुझा नेप पण कोइ नथी तेथी मोक्षुं कारण इव्य जिंगहोय नही. एटले नेप लीधे मुक्ति नथी ॥ ५९ ॥ ज्ञानथी इव्यलिंग तो प्रगट पणो शुद्धो जे. कलाविज्ञान, वचन विज्ञान, ते ज्ञानथी न्यारो हे. तथा आचार, श्रुत शरीर,

वचन, वाचना, बुद्धि, उपयोग, संग्रह संलीनता, ए अष्ट महा सिद्धि ठे. अने अणिमा, महिमा, गरिमा, लघिमा, प्राप्ति, प्रकाम्य, इशित्व, वशित्व, ए अष्टमहा सिद्धि ठे ते पण ज्ञान नथी ॥ ६० ॥

हवे एटला महिमावत स्थानक ठे, तो पण ए ज्ञानना स्थानक नथी ते कहेहे:-

अथ ज्ञान अज्ञाव स्थानक कथन-

सवैया इकतीसा-- जेपमें न ज्ञान नहि ज्ञान गुरु वर्त्तनमें, मंत्र जंत्र तंत्रमें न ज्ञानकी कहानी है, ग्रंथमें न ज्ञान नहि ज्ञान कवि चातुरीमें वातनिमें ज्ञान नही ज्ञान कहा वानी है, ताते जेप गुरुता कवित्त ग्रंथ मंत्र वात, इनतें अतीत ज्ञान चेतना निस्तानी है, ज्ञानहीमें ज्ञाननही ज्ञान उरगोर कहू, जाके घट ज्ञान सोइ ज्ञानको निदानी है ॥ ६१ ॥

अर्थ:- जेपमां ज्ञान न पामीए अने गुरुवाई के० गर्वपणुं महोटाइ पणुं ते मां पण ज्ञानतुं स्थानक नथी अने मंत्र तंत्र यंत्रमां ज्ञाननी कहेणी नथी तथा ग्रंथ शास्त्र पढवाथी पण ज्ञान प्राप्त यतु नथी कवितामां चातुर्यतामां ज्ञान नथी. वातनी चतुराइमा ज्ञान नथी अने जे वाणी ठे ते सुं ज्ञान ठे, अर्थात् वाणी पण ज्ञान नथी माटे जेख गुरु वाइ कविताई, ग्रंथ मंत्र यंत्र तंत्र वात ए सर्वथी अतीत के० जुदोज ज्ञान वस्तु ठे, ते चेतननी सहिनाणी ठे. ज्ञानतो क्यारे जा एबुं के जे अष्ट-६ पणो होय तेतो ज्ञान न कहेवाय, माटे पूर्वे जे स्थानक कहा तेथी जुदोज कोइ ज्ञान वस्तु ठे माटे जेना घटमां ज्ञान प्रगटयुं, तेज ज्ञानतुं मूलकारण ठे ॥ ६१ ॥

हवे जे पूर्वे जेप प्रमुखना धारक कहा तेनी मूढता कहि देखाडे ठे:-

अथ जेपादि धारक मूढ यहु कथन-

सवैया इकतीसा - जेप धरे लोगनिको वचे सो धरम उग, गुरुसो कहावे गुरु वाई जाते बहिये, मंत्र तंत्र साधक कहावे गुनी जादूगर, पंथित कहावे पंथिताई जामें लहिये, कवित्तकी कलामें प्रवीन सो कहावे कवि, वात कही जाने सो पवार गीर कहिये, ए तो सब विपेके निखारी मायाधारी जीव, इन्हकों विजोकि के दयाल रूप रहिये ॥ ६२ ॥

अर्थ:- जेप धरीने लोकोने, उगे नरमावे ते धर्म उग कहेवाय, एटले तेने गुरुतानी चाहना होय ते गुरु केवाय. मंत्र यंत्र तंत्रादिक गुणतुं जे साधक होय ते जादूगर केवाय. अने जेमा पंथिताई रही ठे. ते पंथित केवाय, कवित्त चातुरिनी

कलामां जे प्रवीण होय तेतो कवि केवाय, वातो बनावी वनावीने कही जाणे ते पवारगर केवाय एटली अवस्थाना धरनारा ठे. ते सर्व इंडियविषयना याच क मायायारी जीव ठे. तेने जोईने मनमां एवु विचारिये के अहो इति आश्चर्य ए. वापडा केम पोतानो स्वार्थ खोयठे एवी रीते तेना उपर दयालरूप थई रहेवु हवे जीवना अनुजवनी योग्य दशा कहे ठे.— अथ अनुजो जोगता कथन — दोहरा.— जो दयालता जाव सो, प्रगट ज्ञानको अंग, पे तथापि अनुजो द शा, वरतै विगत तरंग ॥ ६३ ॥ दरशन ज्ञान चरण दशा, करे एक जो कोड, थिर व्है साधे मोप मग, सुधी अनुजवी सोइ ॥ ६४ ॥

अर्थ — जे आत्माने शुद्ध दयालता जाव प्रगटेठे तेतो ज्ञानतुं अंग प्रगट थयुं एम जाणीए पण अनुजव दशा जे ठे. ते तो विगततरंग के० विकल्प रहित वरतै ॥ ६३ ॥ वली दर्शन ज्ञान चारितनी दशाने विकल्प रहित एकपणे आत्माने छुएठे, एज रीते स्थिररूप थईने मोक्ष मार्गने साधे ठे तेनेज सुधी के० सु बुद्धिवत अनुजववत केहिये ॥ ६४ ॥

हवे नि सदेह शुद्ध स्वरूप पामवु तेनो महिमा कहे ठे — अथ अनुजो महिमाकथन — सवैया इकतीता — जोइ दृग ज्ञान चरणातममे ठटि ठोर नयो, निरदोर पर वस्तुको न परसे, शुद्धता विचारे ध्यावे शुद्धतामे केलि करे, शुद्धतामें थिर व्है अमृत धारा वरतै, त्यागी तन कष्ट व्है सपष्ट अष्ट करमको, करे थान नष्ट नष्ट करे और करसे, सोई विकल्प विजई अलप काजमाहि, त्यागि जो विधान निरवान पद दरसे ॥ ६० ॥

अर्थ — जे कोई दर्शन ज्ञान चारित्ररूपी आत्मानेविषे ज्ञानने ठेकाणे ठेरावीने वाट बाधे, त्या निरदोर के० संशय रहित थईने परवस्तुनो स्पर्श न करे त्या निश्चे नय ग्रहण करीने शुद्धताज विचारे, शुद्धताज ध्यावे अप्रमादि थईने शुद्धतामां केलि करे शुद्ध ध्यानना प्रथम पायामा प्रवेशकरी शुद्धतामां थिर थईने महा आनंदरूप अमृतनी धारा वरणावे, आही अवयवरूप लक्षण ठे तेथी शरीरना कष्टने त्यागेठे जीनताथी शरीर कष्ट न जाणे त्यारे स्पष्ट थईने एटले वीर्य फोरवीने आठे कर्मनो स्थान नष्ट करे एटले कर्मोने सत्ता थकी चलायमान करे अने नष्ट करे के० निर्जरा करे ऐसे औरहुंकेसे के० ते जीव कर्मोने आर्कापिने निर्जरावे ते जीव विकल्प जालनो विजय करीने अष्ट कालमाज विधान के० नवे श्रेणि ने त्यागी मोक्ष पद देखे एटले पामे ॥ ६५ ॥

हवे शिष्य पुढे ठे के ए अनुभव पामवो महा विषम ठे ते उपर गुरु शिक्षा दे ठे.—

अथ अनुजो शिक्षा कथनः—

चोपाई — गुन परजैमें दृष्टि न दीजे, निरविकल्प अनुजौ रस पीजे, आप समाइ आपमें लीजे, तनपा मेटि अपनपो कीजे ॥ ६६ ॥ दोहरा — तजि विजाव हुइजे मगन, सुधातम पदमांहि, एक मोप मारग यहै, और दूसरो नाहि ॥ ६७ ॥

अर्थ — आत्माना गुण पर्याय अनेक ठे. पण तेमां दृष्टि न देवी. मात्र निर्विकल्प इव्यनो अनुभव रस पीवो. आत्मा आधारमा आत्मानो समास करी लेवो एटले जय लगाडवो, एटले आपणे शरीर धारी ठीए, ते दशानो काय योग पणुं ठे ते मटावी आत्म स्वरूप करीए ॥ ६६ ॥ आत्माना मूल स्वभाव बिना बीजो सर्व विजाव पणुं ठे, तेहने खजीने छुइ आत्माना चिदानंद स्वभावमाज मगन यहै ये, एक अद्वितीय मोक्षनो मार्ग एज ठे तेथी बीजो कोइ मोक्षनो मार्ग नथी ॥ ६७ ॥ हवे छुइ आत्मस्वरूपना अनुभवविना महाव्रत्तिपण इव्यलिगी जाणवा ते कहेठे —

अथ इव्यलिगी व्यवस्था कथन —

सवैया इकतीसा — कइ मिथ्या दृष्टि जीव धारे जिन मुझा जेप, क्रियामें मगन रहे कहे हम जती है, अतुल अखंम मलरहित सदा उदोत, ऐसे ज्ञान नावसो विमुख मूढमति है, आगम संजाले दोष टाले विवहार जाले, पाले वृत्त यद्यपि तथापि अविरती है, आपुको कहेवो मोप मारगके अधिकारी मोपसों सदी व रुष्ट छुष्ट डुरगति है ॥ ६८ ॥ दोहरा — जे विवहारी मूढ नर, परजे बुद्धी जीव, तिनको बाहिज क्रीयको, हे अवलंब सदीव ॥ ६९ ॥

अर्थ — कैक जीव मिथ्या दृष्टि ठे अने आचार्य उपदेश रसथी जिन मुझा जेप धारी ठे अने साधुनी क्रियामां मगन रहेठे, अने पोताना मनथी अथवा कोईना पूढवाथी अमे जती ठइये एम कहेठे एटले महाव्रत्ति हैये अने जेनी तुलना नथी एवुं अखंम के० संपूर्ण विजाव मलरहित सदा प्रकाशवत्त पोतानुं अनुभवरूप जे ज्ञान नाव ठे तेथी विमुख ठे माटे मूढमती ठे जोपण ते क्रिया करेठे आगम सिद्धांत संजारेठे अने आहारादिकना दोष टाली व्यवहारमा दृष्टि राखेठे एम जद्यपि महावृत्त पाले ठे तो पण निश्चे नयथी ए अविरतीज कहीए एवा जे जीवठे ते पोते मोक्ष मार्गना अधिकारी लोकमां कहेवायठे पण मोक्षथी ए सदा रुढाज रहेठे एटले अनव्यने पण क्रिया केवल नवमा अव्ययकछुडि गति कही ठे पाठो ए छुष्ट डुरगतिमां पडेठे ॥ ६८ ॥ जे कोइ मूर्ख मनुष्य व्यवहार

माज रहे अने जे जीव पर्याय बुद्धिबत ठे ते सुनगतिथो जीव होय तो जलो एवी पर्याय बुद्धि धारेठे तेने तो बाह्य क्रियानो अवलबन सदाय कह्योठे ॥६९॥

हवे व्यवहारे महामूढ ठे तेनुं वर्णन करेठे.— अथ महामूढ वर्णन —

चोपाई—जेसे मुग्ध धान पहिचाने, तुप तंडुलको जेद न जाने, तैसे मूढमती व्यवहारी, लखे न बंध मोष विधि न्यारी ॥७०॥ दोहरा—कुमती बाहिज द्रिष्टिस्तो, बाहिज क्रिया करत, माने मोष परपरा, मनमे हरप धरत ॥ ७१ ॥—बुद्धान्तम अनुजो कथा, कहे समकित्ती कोइ, सो सुनिके तासो कहे, यह सिवपंथन होइ ७२

अर्थ—जेम कोइ मननो नोलो पुरुष ठे ते धानने तो ओलखे पणतूत अने तंडुल मां, निन्नता ठे ते न जाणे तेम जे व्यवहारी मूढमती ठे तेतो बंधविधि अने मोक्षविधि जूदी जूदी लखी शके नही केवल विधिज जाणे ॥७०॥ जे कुमती होय ते पर्याय बुद्धिशी शाता वेदनी पणे समाधि सुख जाणीने बाह्य द्रिष्टिशी तेनी हेतुरूप बाह्यक्रिया करे अने बाह्यक्रियामां मगन होय तो तेथी तेने—निर्जरा मा नीने मोक्ष परपरा माने अने मनमा आनद पामे ॥ ७१ ॥ ते मूढने कोइ सम कित्ती जीव बुद्ध आत्मानी अनुजव दशाने मोक्षनुं—कारण कहे तो तेनुं वचन सांजलीने तेने एवुं कहे के ए रीतेतो मोक्षमार्ग थाय नही ॥ ७२ ॥

हवे मूढ तथा ज्ञानीनुं लक्षण कहेठे—अथ मूढ तथा ज्ञानी लक्षण कथन —

कवित—जिन्हके देह बुद्धि घट अंतर, मुनि मुझा धरि क्रिया प्रवानहि, ते हि य अथ बंधके करता, परम तत्वको जेद न जानहि, जिन्हके हिये सुमतिकी कनि का, बाहिज क्रिया जेप परमानहि, ते समकित्ती मोष मारग मुप, करि प्रस्थान जव स्थिति जानहि ॥ ७३ ॥

अर्थ—जेना हीयामा देह बुद्धि रहेठे एटले वेहधारी ने पण, निन्नपणे जाण तो नथी अने मुनीश्वरनी मुझा धारिने क्रियानेज प्रमाण करेठे तेतो हीयानो अथ ठे अने बंधनो करनार ठे अने परम तत्वके० मोक्ष तत्वना जेद ने जाणतो नथी अने जेना हीयामा सम्यग दृष्टिने लीधे, सुबुद्धिनी करणीका जागी तेतो बाह्य क्रियाने जेप रूप प्रमाण करेठे तेनेतो समकित्ती कहीए ते जीव मोक्ष मार्ग ने सन्मुख प्रस्थान के० प्रयाण करी करीने नवस्थितिने निश्चेजाजे ठे ॥ ७३ ॥

हवे संक्षेपथी नि केवल उपादेयरूप मोक्ष मार्गनो उपदेश ठे ठे—

अथ मोक्षको उपदेश संक्षेप मात्र कथन—

सवैया इकतीसा—आचारिज कहे जिन वचनको विसतार, अगम अपार है

कहेंगे हम कितनो! बहुत बोलवेसों न मकसूद चुप नली, बोलीए सु वचन प्रयोजन है जितनो, नाना रूप जलपसों नाना विकल्प ठठे, ताते जेतो कारिज कथन नलो तितनो, शुद्ध परमात्मको अनुजौ अच्यास कीजे, यह मोष पंथ परमारथ हे इतनो ॥ ७४ ॥ दोहरा:- सुधातम अनुनोक्रिया, शुद्ध ज्ञान दृग दौर, मुक्ति पंथ साधन वहै, वाग जाल सब और ॥ ७५ ॥

अर्थ:- आचार्यजी शिष्यने कहे थे अहो शिष्य जिनेश्वरनां वचननो विस्तार तो नय प्रमाण करीने अगम अपार ठे. अमे केटलोक कहीए, आही बहुत बोलुं ते अमारे मकसूद नथी तेथी चुप रहेबु तेज ठीक ठे, अने जेटुं प्रयोजन ठे. तेटलुंज बोलुं पण नाना प्रकारनु जल्प के ७ बोलुं कहियें तो नाना प्रकारना विकल्प ठठे तेथी जे एक कार्य ठे तेपुरतुज बोलुं बस ठे, शुद्ध परमात्म इव्यना अनुभव योगुं अच्यास करीए एज मोक्ष मार्ग जाणीए, बधी बातमां एटलोज परमार्थ ठे ॥ ७४ ॥ जे क्रियाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव थाय तेज क्रियाठे अने शुद्ध ज्ञान दृष्टिनी दौर तेज मुक्ति पंथनु कारण ठे. बीछु सर्व वचनानंबरठे ॥ ७५ ॥

हवे शुद्ध जीव इव्यनुं वर्णन करेठे:- अथ शुद्ध जीव इव्य वर्णन -

दोहरा:- जगत चक्रु आनंदमय, ज्ञान चेतना जास, निर्विकल्प साश्वत सुधिर, कीजे अनुजौ तास. ॥ ७६ ॥ अचल अखंभित ज्ञानमय, पूरन बीत ममत्व, ज्ञानगम्य बाधा रहित, सो है आत्म तत्व. ॥ ७७ ॥

अर्थ:- जे पदार्थ जगतमां चक्रूजेबुं ठे अने आनंदमय ठे. जेनी ज्योति ज्ञान अने चेतना ठे. जेमां कोई विकल्प नथी जेद नथी अने शाश्वतो ठे तथा स्थिर ठे जे पदार्थनो अनुभव करीए तो मुक्ति पामीए ॥ ७६ ॥ जे कोईकाले पोतानां स्वभावथी चलायमान थाय नही एवो अखंभित ज्ञानमयठे. संपूर्ण समाधिवत अने ममत्व रहित, इन्द्रिय ग्राह्य नही तेथी ज्ञान गम्य ठे अने अनेय अनेयपणाथी बाधा रहित ठे तेज आत्म तत्व कहीए ॥ ७७ ॥

इति श्री नाटक समयसार ग्रंथनो दशम सरव विसुद्धि नामा द्वार बालाबोधरूप संपूर्ण थयो

दोहरा:- सरव विसुद्धी द्वार यह, कह्यो प्रगट शिवपंथ; कुंद कुंद मुनिराजकृत, पूरन जयो गरथ. ॥ ७८ ॥

अर्थ:- जे द्वारमां आत्मानी सर्व विसुद्धि पाभिये तेज द्वार कह्यो ते प्रगटप

ऐ मोक्षनो मार्ग कह्यो ठे, श्री मधर स्वामीनी वाणी सांजलीने श्री कुंदकुंदाचा
यें आ ग्रंथ कीधो एवी संप्रदाय वातठे, ते ग्रंथ संपूर्ण थयो ॥ ७८ ॥

हवे ग्रंथ कर्तानुं नाम अने ग्रंथनो महिमा कहेठे.— अथ ग्रंथ व्यवस्था कथन —
चोपाई — कुंद कुंद मुनिराज प्रवीना; तिन्ह यह ग्रंथ इहालो कीना, गाथा
बद्ध सु प्राकृतवानी, गुरु परपरा रीति बखानी. ॥ ७९ ॥ जयो ग्रंथ जगमें वि
ख्याता; सुनत महा सुख पावहि ज्ञाता, जे नव रस जगमाहि बखाने; ते सब र
समें सार समाने. ॥ ८० ॥ दोहरा — प्रगट रूप ससारमें, नव रस नाटक होइ,
नव रस गर्जित ज्ञानमें, विरला जानै कोइ ॥ ८१ ॥

अर्थ — कुंद कुंद नामे मुनिराज ते अध्यात्ममां प्रवीण थया, ते आचार्यें आ
सर्व विशुद्धिनामा द्वार लगि आ ग्रंथ कीधो ते ग्रंथ प्राकृत गाथाबद्ध जलीवाणी प्रका
शी आ वाणीने गुरु संप्रदायची अमृत चंद आचार्यें बखाणी ॥ ७९ ॥ आ ग्रं
थनी टीका व्याख्यान करवाथी कुंद कुंदाचार्यनो करेलो ग्रंथ जगतमां विख्यात
थयो, तेने सांजली ज्ञाता होय ते महा सुख पामे, जगतमा जे नव रस बखाण्या
ठे, ते सर्व रसमां सार रस ते ए समयसार नाटकमा समाई रह्यो ॥ ८० ॥
संसारमा ए वात प्रगट ठे के जे नाटक होय ते नव रसमां होय, पण शातर
समां जे ज्ञान ठे. तेमा नवे रस गर्जित ठे तेने तो कोई विरलाज जाणो ॥ ८१ ॥
हवे नव रसतुं वर्णन करतां नव रसना नाम कहेठे — अथ प्रथम नव रसके नाम
कवित्त ढंद — प्रथम शृंगार वीर दूजो रस, करुणा तृतीय जगत सुखदायक, हास्य चतुर्थ
रुद्र रस पंचम, ठछम सुरस विजय विनायक, सत्तम जय अष्टम रस अद्वुत, नवमो
शांत रसनिको नायक, ए नव रस एई नव नाटक, जो जहाँ मगन सोइ तहाँ लायक ८२
१ अर्थ — प्रथम शृंगार रस, बीजो वीर रस, त्रीजो करुणा रस, ते जगत
मा सुखदायक ठे. चोथो हास्य रस, पांचमो रौद्र रस, ठछो विजय रस, ते विना
यक कहेता चित्तनो जग करनार ठे सातमो जय रस, आठमो अद्वुत रस,
नवमो शांत रस ठे, ते सर्व रसनो नायक ठे, ए नव रस कहिए. ते नव रस नाटक
रूप होय जे प्राणी जे रसमा मगन थई रह्यो ठे तेने ते रस लायक ठे. ॥ ८२ ॥

हवे नव रसना स्थाई नाव कहेठे — अथ रस अवस्था कथन —
सवैया इकतीसो — सोनामे सिंगार बसै वीर पुरुषारथमें, हियेमे कोमल क
रुना रस बखानिये, आनंदमे हास्य रुद्र मुंममे विराजे रुद्र, बीनठ तहा जहाँ गि
जान मन आनिये, चितामें जयानक अथाहतामे अद्वुत, मायाकी अरुचि ता

મેં શાંત રસ માનિયે, એઈ નવ રસ નવરૂપ એઈ નાવરૂપ, ઇન્દ્રકો વિલેઠન સુદ
ષ્ટિ જગ જાનિયે. ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- શોજામાં શૃંગાર રસનો નિવાસ છે અર્થ સાધન રૂપ પુરુષાર્થમાં વીર
રસનો વાસ છે. હૃદયના કોમલતા પણામાં કરુણા રસનો વાસ છે. આનંદની
પ્રાપ્તિમાં હાસ્ય રસનો વાસ છે. રણ સંગ્રામમાં રૂઠ મૂંઝપડેલાં હોય, ત્યાં રોડ રસ
નો વાસ છે. કોઈ સુગામણુ સ્થાનક જોઈ મનમાં ગ્લાની આવે, ત્યાં વિજત્સ રસ
નો વાસ છે. ચિતામાં જય રસનો વાસ છે. જે કોઈ અથાગ અઘટમાન વસ્તુ જા
ણિયે ત્યાં અદ્ભુત રસનો વાસ છે. જ્યાં માયાની અરુચિ હોય ત્યાં શાંત રસનો વા
સ પ્રમાણ કહિયે એ નવ રસ છે તે નવરૂપ કે ૦ સંસાર રૂપ પણ છે, અને એહિજ
નવ રસ નાવ કે ૦ ઉત્તમ નાવરૂપ પણ છે, એ નવ રસનો વિલેઠન કે ૦ વિવેક જે
છે તે તો જગતમાં સુદૃષ્ટિથી જાણીયે ॥ ૫૩ ॥

હવે એજ નવ રસ નાવરૂપ જ્ઞાનમાં ગર્જિત છે તે એકજ ટેકાણે ઢેલાડે છે:-

અથ નવ રસ જ્ઞાન ગર્જિત એકીનૂત કથન.-

ઉપયોગ:- શુન વિચાર સિંગાર, વીર હૃદય ઉદાર રૂપ; કરુણા સમ રસરી
તિ, હાસ્યહિરવે ઝગાહ સુખ; અષ્ટ કરમ દલ મલન, રુડ વરતે તિહિ યાનક; તન
વિલેઠ બીનઠ, હંડ હૃદયદસા જયાનક, અદ્ભુત અનંત બલ ચિતવત, શાંત સહજ વૈ
રાગ ધ્રુવ, નવ રસ વિલાસ પરગાસ તબ, જવ સુબોધ ઘટ પ્રગટ દ્રુવ. ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- જ્ઞાનાદિક, ગુણેકરી આત્મ વિનૂપિત દેશિયે ત્યાંતો શૃંગાર રસ ડપ
જ્યો ૧ અને આત્માનેવિપે નિર્જેરા પ્રમુખનો ઉદયમ દેશિયે ત્યાંતો ઉદાર પ્રધાન
વીર રસ છે ૨; જ્યારે આત્માને ઉપશમ રસની રીતે દેશિયે ત્યારે કરુણા રસ જા
ણીયે ૩; જ્યારે એને અનુનવમાં ઝલ્લાહ અને સુખડપજે છે તે તો હૈયામાં હાસ્ય
રસ ડપજે છે ૪, મહા બલવાન આઠ કર્મના અનંત પ્રદેશી દલ છે તેનો દલન
કરતાં દેશીયે તો ત્યાં આત્મા રોડ રસમયિ થઈ રહ્યો છે ૫, જ્યારે પુજનનું સ્વરૂપ
વિચારીયે ઢીયે ત્યારે વિજત્સ રસ છે ૬, જ્યારે આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ ન જાણે અને
હંડ હૃદયદશામાં પડ્યો છે, ત્યારે તો જય રસમાં દેશીયે ૭, અનંત વીર્યનું જ્યારે
ચિતવન કરીયે ત્યારે તો આત્મા અદ્ભુત રસ પામે ૮, જ્યારે રાગ દેપ નિવારીને સ
હજ વૈરાગ્યને ધ્રુવ કે ૦ નિશ્ચલ ધારે છે, ત્યારે આત્મા શાંત રસમય પામીયે ૯, એ
નવ પ્રકારના નાવ રસના વિલાસ નો પ્રકાશતો જ્યારે ઘટમાં સુદૃષ્ટિ પ્રગટ થાય
ત્યારેજ, થાય. ॥ ૫૪ ॥

हवे कुंद कुंदाचार्यकृत आ ग्रंथ ठे तेनी स्तुति करेढे:- अथ ग्रंथ स्तुति:-

चोपाई - जब सुबोध घटमे परगासे, तब रस विरस विषमता नासे, नव रस लखे एक रसमांही, तातें विरस नाव मिटि जांही ॥८५॥ दोहरा-सब रस गर्जित मूल रस, नाटक नाम गरथ, जाके सुनत प्रवान जिय, समुजे पंथ कुपथ ॥ ८६ ॥

चोपाई - वरते ग्रंथ जगत हित काजा, प्रगटे अमृतचंद मुनि राजा, तब तिन्ह ग्रंथ जानि अति नीका, रची बनाइ संस्कृत टीका ॥८७॥ दोहरा:- सर्व विशुद्धि धारलों, आए करत बखान, तब आचारज चक्रिस्तों, करे ग्रंथ गुन ज्ञान. ॥ ८८ ॥

चोपाई - अदभुत ग्रंथ अध्यात्म वांनी, समुजे कोक विरला ज्ञानी, यामें स्या दवाद अधिकारा, ताको जो कीजे विसतारा ॥ ८९ ॥ तो गरथ अति शोना पावे वह मदिर यह कलस कहावे, तवचित अमृत वचन गढखोले, अमृत चंद आचारज बोले ॥९०॥ दोहरा - कुदकुद नाटकविपे, कह्यो दरब अधिकार, स्यादवादनें सा धि में, कहाँ अवस्था धार ॥ ९१ ॥ कहाँ मुक्ति पदकी कथा, कहाँ मुक्तिको पंथ, जैसे घृत कारज जहा, तहाँ कारन दधिपथ ॥ ९२ ॥ अर्थ स्पष्ट ॥

चोपाई - अमृत चंद बोले मृडुबानी, स्यादवादकी सुनो कहानी, कोक कहै जीव जगमांहीं, कोक कहै जीव है नाही ॥ ९३ ॥ दोहरा - एक रूप कोक कहै, कोक अगनित अंग; तिन जंगुर कोक कहै, कोक कहै अजंग ॥ ९४ ॥ नय अन त इह विधि कही, मिले न काहू कोइ, जो सब नय साधन करे. स्यादवाद है सोइ ॥ ९५ ॥ स्यादवाद अधिकार अब, कहाँ जैनको मूल, जाके जाने जगत जन, लहै जगत जल कूज ॥ ९६ ॥

अर्थ - हवे संगतनी बात कहेढे - ज्यारे घटमां सुबोध प्रकाशे ठे, त्यारे एरसस हित ठे अने ए विरस ठे एवो विषय ममता नाव ठे ते सर्व नाश पामेढे एनो हेतु ए ठे के जे नव रस ठे तेने एक नाव रसमांज लखे के० जुवे, तेथी विरस नाव मटीने एकज रसमां आत्मानुं रहेवुं थाय. ॥ ८५ ॥ एम सर्व रसोमां गर्जित एक रसमय थयलुं एवु आ समयसार नाटक नामे ग्रंथ श्री कुंद कुंदा चार्यजीए कह्यो, जेना अर्थ जावने सांजलता प्रमाणिक जीव ठे ते मारग कुमा रगनो विचार समजे. ॥८६॥ प्रथम जगत वासी जीवोने हितकारी कार्यनो ग्रंथ प्रवर्त मान थयो ते पठी अमृतचंद नामा आचार्य प्रगट्या तेणे आ ग्रंथ अति श्रेष्ठ जाणीने आ ग्रंथनी टीका बनावी, गाथालुं रहस्य लक्ष्ने काव्य बंध कह्यो ते कहीए ठीए. ॥ ८७ ॥ श्री अमृतचंदजी एज ग्रंथनुं व्याख्यान करतां सर्व विशुद्धि धार

सुधी आब्या. आंही ग्रंथ संपूर्ण थयो जाणी श्री अमृतचंद आचार्य नेकिता वश
थी ग्रंथनुं गुण ज्ञान करे ठे. ॥ ८८ ॥ आ ग्रंथ अध्यात्म वाणीमां अमृत थ
यो, पण आ ग्रंथने कोई विरला ज्ञानवत पुरुष समजे, आ ग्रंथमां स्यादादनो
अधिकार ठे ते अल्प बुद्धि स्थूलमतिने समजवो मुशकेल ठे तेथी ते स्यादाद
नो जो विस्तार करीये तो सारुं ॥ ८९ ॥ जेथकी आ ग्रंथ अति शोभा पामे
एम विचारी आ ग्रंथरूप मंदिर तेना उपर स्यादादनो विस्तार करियें तो ते कल
शरूप थाय. ल्यारे महारा चित्तमां अमृत जेवा वचन गढी के धारण यइने खुले ए
म दोष रहितनी परे श्री अमृतचंद आचार्य बोले ठे के ॥ ९० ॥ श्री कुंद कुं
दाचार्यना करेला नाटक ग्रंथमां जीव अजीव इव्यनो अधिकार कह्यो. हवे हुं
स्यादाद नयनी अवस्थानो ढार कहुंहुं. अने साथ्य वस्तुनी अवस्थानो ढार कहुंहुं
॥ ९१ ॥ बाणुमां दोहरानो अर्थ सुजल ठे ॥ ९२ ॥ अमृतचंद आचार्य एवी
कोमल वाणी बोल्या के अहो शिष्य स्यादादनी कथा हुं कहुंहुं ते सांज
जो कोई अस्तिवादि तो एम कहे ठे के जगतमां जीव वस्तु ठे, अने कोई
नास्तिवादी कहे ठे के, जगतमां जीव वस्तु नथी. ॥ ९३ ॥ कोई अद्वैत
वादी ब्रह्मने एकरूप कहेठे. कोई नैयायिक वैशेषिक जीवने अगणितपणे कहेठे
कोई बौध मतीने लीधे जीवने कृष्णचंगुर कहेठे, कोई सांख्य मतीने लीधे जीवने
अचंगज कहेठे ॥ ९४ ॥ अर्थ समजवाना मार्गने नय कहिए, ते समजवाना
मार्ग अनंत ठे; तेने लीधे नय पण अनंत कहिये; तेमां कोई नय कोई नयने
मले. नही, विरोधी ठे. हवे आंही जे सर्व नयनुं साधन करे, एटले सर्व नयने साचा
साधिने देखाडे, तेने स्यादादि जाणीए ॥ ९५ ॥ ते स्यादादनो अधिकार हवे हुं
सर्व कहुंहुं. एज स्यादाद आगमनुं मूल ठे. जे स्यादादना जाण प्रवीण जग
तवासी लोक ठे ते संसार जलधिनो कांठो पामेठे. ॥ ९६ ॥

हवे नयजालथी शिष्यने संदेह उपज्यो ल्यारे प्रश्न करेठे:- अथ शिष्यप्रश्न

गुरु उत्तर कथन -

सर्वथा इकतीसा.- शिष्य कहे स्वामी जीव स्वाधीन के पराधीन, जीव एक है
किधौ अनेक मानि लीजिये, जीव है सदीव किधौ नाहि है जगतमां हि? जीव अवि
नस्वर के नस्वर कहीजिये, सतगुरु कहे जीव है सदीव निजाधीन, एक अवि
नस्वर दरब दृष्टि दीजिये, जीव पराधीन णिन चंगुर अनेकरूप, नाहि तहां जहां
परजे प्रवान कीजीए. ॥ ९७ ॥

अर्थ— प्रथम शिष्य पुछे, स्वामी जीव स्वाधिन ठे के पराधिन ठे ? जीव ए क ठे के गणतिमां अनेक ठे ? ए केम मनमा जाएवुं 'अने जीव कहेवाय' ठे तो जगतमा सदायठे के नथी, ए अस्तिपणानो संदेह ठे, अने जीव अस्ति के अविनाशी ठे के विनाशी ठे हवे आवी रीतना प्रश्न उपर सजुरु कहेठे के हे शिष्य जीव वस्तु जगतमां ठे, पण नास्ति न कहीए, अने ते जीव आपणे स्वाधिन ठे अने एक ठे यद्यपि गिणतीयें अनेक ठे, तो पण लक्षणथी एक ठे. अविनाशी इव्य इष्टि दीजे तो एमज ठे, अने जो पर्याय नय प्रमाण करीये तो जीव पराधीन ठे, कर्माधीन ठे. अने अवचित मरण देखतां कृष्णजंघुर ठे गत्यादिक देखता अनेकरूप ठे वली अजीव पदार्थ स्थापनानी अपेक्षाये न थी अने जहा पर्याय प्रमाण ठे तिहा एठे ॥ ९७ ॥

हवे इव्य क्षेत्र काल नावे करीने सर्व वस्तुं अस्तिनास्तिपणं कहेठे —

अथ द्रव क्षेत्र काल नाव अस्तिनास्ति कथन —

सवैया इकतीसा — द्रव क्षेत्र काल नाव चारो जेद वस्तुहीमें, अपने चतुष्क वस्तु अस्तिरूप मानिये, परके चतुष्क वस्तु नास्तिति नियत अंग, ताको जेद द्रव परजाय मध्य जानिये, द्रवतो वस्तु क्षेत्र सत्ता जूमिकाल चाल, मुजाव सहज मूल सकति बखानिये, याही जाती परविकल्प बुद्धि कल्पना, विवहार दृष्टि अंशजेद परवानि ये. ॥ ९८ ॥ दोहरा — हे नाही नाही सु है, हे है नाही नाहि, यह सरवगी नयध नी, सबमाने सब माहि. ॥ ९९ ॥

अर्थ — इव्य क्षेत्र काल नाव ए चारें जेद वस्तुमां विचारीए, आंही आपणे वस्तु ठे, ते अस्तिरूप मानीए, एटले स्वइव्य स्वक्षेत्र स्वकाल स्वनावथी विचारीए त्या रे तो सर्व वस्तु अस्तिरूपें ठे, अने जो परवस्तुथी ए चारने विचारिये तो वस्तुं ना स्तिस्वरूप नीपजे ठे एटले परइव्य परक्षेत्र परकाल परजावथी सर्व वस्तु नास्तिरूपे ठे नियत अंग के निश्चैनयथी. अस्ति ठे तेनो जेद इव्य पर्यायथी जाएवो. ए चार जेदमा इव्यथी वस्तु कहीए, वस्तुनी सत्तानी जूमिने क्षेत्र कहियें, वस्तुनी परिणाम चालथी काल कहीए, सहजनी मूलशक्तिने स्वनाव. कहीए ए रीते बुद्धिनी कल्पना करीने परइव्य क्षेत्रादिकना जो विकल्प ग्रहण करियें जेम के घट वस्तु ग्रहण करवाथी परइव्य परक्षेत्र परकाल परजावनी कल्पनाथी नास्ति ठे ए व्यवहार दृष्टिथी वस्तुना अंश जेद प्रमाण थाय. ॥ ९८ ॥ अने ए नथी एवु कहेवामा स्वइव्यादिकुं अस्तिपणं लईने परइव्यादिकथी नास्तिपणं लईए तथा नही ते ठे एम

कहेवामां प्रथम परडव्यादिकनुं अस्तिपणुं ग्रहीए, ठे अने नयीज एम केहेवामां फरी परडव्यादिकनुं केवल नास्तिपणुज ग्रहण करिये ठे, एही सात जांगा उपजे ठे, आंही सर्वांग नयना धणी स्यादादी सर्व वस्तुमा सर्व जांगा माने ठे ॥ ९९ ॥

हवे चौद नयना जेदथी एकेक जेदे एकांत पद्दीनी जेवी केहेणी ठे तेवी कहेठे -

‘अथ चतुर्दश नय जेद एकांत पद्द कथन नाम स्थापन’-

सवैया इकतीसा-‘ ज्ञानको कारन होय आतमा त्रिलोक मेय, होयसो अनेक ज्ञान मेल होय ग्राही है, जोलो होय तोलो ज्ञान सर्व दर्बमें विनाहोय ठे त्र ज्ञान जी व वस्तु नाही है, देह नसे जीव नसे देह उपजत लसे, आतमा अचेतन है सत्ताअंसमांही है, जीव तिन जंगुर अज्ञायक सरूपी ज्ञान, ऐसी ऐसी एकंत अ वस्था मूढ पाही है ॥ ५०० ॥

अर्थ - प्रथम चउद नयना नाम स्थापना कहेठे - जे होय वस्तुमां ज्ञान उप जेठे, तेथी ज्ञाननुं कारण होय ठे ए नाम ठे, १ त्रण लोक प्रमाणे आत्मा ठे, तेथी त्रिलोकमय एवु नाम ठे, २ जेम अनेक होय ठे, तेम ज्ञान पण अनेक ठे. ते अनेक ज्ञान ए नाम ठे. ३ ज्ञानमां होयनी गया ठे ते मेलवु ठे तेथी मेलन होय ए नाम ठे. ४ ज्यां सुधी होय ठे त्या सुधी ज्ञान ठे. होय उपरांत ज्ञान नथी तेथी ज्या लगी होय ए नाम ठे ५ सर्व दर्ब मयी विज्ञान ठे तेनु तेज नाम ठे. ६ होय क्षेत्रने प्रमाणे ज्ञान ठे, तेथी होय क्षेत्रमान ए नाम ठे. ७ जीव वस्तु जगतमां नथी. तेथी नास्ति जीव ए नाम ठे, ८ देहनो नाश थावाथी जीवनो पण नाश, तेथी जीव नाश ए नाम ठे ९, देह उपजवाथी जीव विरांजे ठे, तेथी देह त्यां जीवोत्पाद ए नाम ठे १० आत्मा ठे ते अचेतन पदार्थ ठे तेथी अचेतन ज्ञाता ए नाम ठे ११ सत्ताना अंस ते जीव कहिए ठे, पण आत्मा अंस मात्र ठे ए नाम ठे १२ जीव ठे, ते कृणजंगुर ठे तेथी एज नाम ठे १३, ज्ञान ठे. ते ज्ञायक सरूपमा नथी तेथी अज्ञायक ज्ञान ए नाम ठे १४ एवी एवी एकांत अवस्था मूढ लोको पामे ठे, ए नयना जेद जाणवा ॥ ५०० ॥

हवे ज्ञाननुं कारण होय. एजे प्रथम नय कह्यु तेनो- प्रपंच करी देखाडेठे -

‘अथ ज्ञानको कारन होय प्रथम नय यद्दु-कथन:-’

सवैया इकतीसा-‘ कोउ मूढ कहै जैसे प्रथम समारि. नीति, पीठे ताके उपर सु चित्र आठो लेखिये, तैसे मूल कारन प्रगट घट पट जैसो, तैसो तद्वा ज्ञान रूप कारज विशेषिये, ज्ञानी कहे जैसी वस्तु तैसोई मुजाव ताको, ताते ज्ञान होय. जिन

निम्न पद पेपिये, कारन कारज दोउ एकहीमें निहचे पे, तेरो मत साचो विवहार
दृष्टि देखीये ॥ ५०१ ॥

अर्थ - कोई मूढ भीमांसक ते शिष्य लोकने एम समजावे ठे के, जेम प्रथम
जितने समारी होय तोपठी तेना उपर चित्र सारुं थाय, अने नरसी उपर नरसुं
चित्र थाय, तेम ज्ञाननी उत्पत्तिनुं कारण मन ठे, पण जेवो घटपट प्रमुख पदार्थ हो
य तेवुज तिहांज्ञानरूप कार्य विशेष थाय ठे, जो घटपदार्थ जाणवा योग्य
होय तो घट ज्ञान होय, अने पट पदार्थमां पट ज्ञान होय, तेथी ज्ञाननुं कारण
झेय ठे, हवे तेने स्यादाद ज्ञानी एम कहेठे के, अहो नाई, जे जेवी वस्तु ठे
तेनो स्वभाव पण तेवोज ठे, जे ज्ञानपदार्थ ठे तेनो स्वभाव जाणवानोज ठे, अने जे
झेयपदार्थ ठे ते जाणवा योग्यज ठे, आ अर्थ जेदथी ज्ञान अने जेय एवने छुदा
पद जाणवा अहीं जे जेय कारण पणे कह्यो तेज ज्ञान विकटपे कस्यु, तेथी घटपटादि
जगत ठे ते जड पदार्थ दूर रह्या, अने ज्ञान ठे तेज सामान्य पणे ठे तेथी निश्चे नयथी
तो ज्ञानमां जेय पामिये, पण व्यवहार दृष्टि आपता तो ताहारुं मत पण साचुठे ५०१

हवे बीजा एकांत नय आत्मा त्रिलोकमय ठे तेनो प्रपच देखाडे ठे -

अथ इतिय नय आत्मा त्रिलोक प्रमानयहु कथनं.-

सवैया इकतीसा - कोउ मिथ्यामति लोकालोक व्यापि ज्ञान मानि, समुजे त्रि
लोक पिम आत्म दरव है, चाहितें सुठंद जयो मोले मुख दू न बोले कहे याज
गतमें हमारोई खरब है, तासों ज्ञाता कहे जीव जगतसों निम्न पै जगतको
विकासी तोहि याहीते गरब है, जो वस्तु सो वस्तु पररूपसो निरासी सदा,
निहचे प्रमान स्यादवादमें सरव है, ॥ ५०२ ॥

अर्थ - कोई नैयायिक वैशेषिक मिथ्याति ठे ते ज्ञानने लोकालोक व्यापी मा
नीने एवु समजे ठे के जीवठे ते विज्ञाननो पिम ठे अने विज्ञान ठे ते लोकालोक
व्यापी ठे तेथी आत्मइव्य त्रण लोक प्रमाण ठे तेथी पोताने सर्व व्यापी ईश्वर
मानीने सुठंद ययो मोले ठे अजिमानमां चढ्यो यको बीजाने सूर्ख मानीने कोई
नी साये मुखथी न बोले जो बोले तो एम कहे के आ जगतमां हमारीज खरब के
सर्व रचना ठे हवे तेने सादाद ज्ञानी कहे ठे के अहो नाई जीव जे ठे ते जगतथी
निम्न ठे पण तेना ज्ञानमां जगतनो विकास ठे तेथी ईश्वरपणानो गर्व चढ्योठे पण
जे वस्तु ठे तेतो पोताना स्वरूपमाज रहे ठे अने परस्वरूपथी सदा छुदी रहे ठे तेथी
जगत अने आत्माने निश्चे नयना प्रमाणथी स्यादादमा सर्वथा विचरोय पामिए. ५०२

हवे त्रीजो एकांत नय ते ज्ञेयथी ज्ञाननो अनेक प्रपंच कहि देखावे:-

अथ त्रितीय ज्ञेयसो अनेक ज्ञान कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ पशु ज्ञानकी अनंत विचित्राई देखे, ज्ञेयको आकार नाना रूप विस्तार्यो है; ताहीको विचारी कहे ज्ञानकी अनेक सत्ता, गहिके एकंत पद लोकनिसों लयों है; ताको भ्रम जंजवेको ज्ञानवत कहे ज्ञान, अगम अगाध निराबाध रस जयों है; ज्ञायक सु जाई परजाईसों अनेक जयो, जद्यपि तयापि एकतासों नहिं टर्यो है; ॥ ५०३ ॥

अर्थ:- कोई पशु के० मूर्ख ज्ञाननी अनंत विचित्रता देखे. तेनो हेतु कहे ठे. जगतमां ज्ञेय वस्तु अनंत ठे, तेना आकार अनंत ठे ते ज्ञानमां परणमे ठे तेथी ज्ञानपण नानाप्रकारथी विस्तरे ठे, अने तेना नाना रूप विस्तारने विचारीने ज्ञाननी अनंत सत्ता माने ठे. एवो एकांत पद लईने प्रतिवादी लोकथी लडे ठे. हवे स्यादादी ज्ञानवत ते एकान्तपद्मीना भ्रम जांजवाने एम कहेठे के, अहो जाई तुं ज्ञानने ज्ञेयनो आकार परणम्यो जालीने केम नूले ठे? ज्ञान ठे ते अगम्य वस्तु ठे. निराबाध रसथी जयों ठे. ज्ञाननो ज्ञायक स्वभाव ठे, तेथी यद्यपि पर्याय शक्तिथी ज्ञान अनेकरूप थयुं ठे तथापि ज्ञायक स्वभावथी ज्ञाननी एकताज ठे. पण ते एकताथी ज्ञान टलतुं नथी. ॥ ५०३ ॥

हवे चौथा नयमां ज्ञाननेविये ज्ञेयनी गायानो प्रपंच देखावे ठे:-

अथ चतुर्थ ज्ञेय गाय यद् कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ कुंधी कहे ज्ञानमांहि ज्ञेयको आकार, प्रतिजाति रह्यो हे कलंक ताहि धोइए; जब ध्यान जलसों पखारिके धवल कीजे, सब निराकार छुट ज्ञानमई होइए; तासों स्यादादी कहे ज्ञानको सुनाव यह, ज्ञेयको आकार वस्तु नाहि कहा खोइए, जैसे नाना रूप प्रतिविककी जलक दीते, जद्यपि तथापि आरसी विमल जोइए. ॥ ५०४ ॥

अर्थ:- कोई कुंधी के० कुबुद्धि वैज्ञानिक मतवालो एम कहे ठे के, जो जगत वासी जीवना ज्ञानमांज ज्ञेयनो आकार प्रतिजासे ठे, ते आकार तो निराकार ज्ञानतुं कलंक ठपजेठे. तेने धोई नाखवो जोइए, तेथी निराकारतुं ध्यान लगाडुं तेतो जल थयुं, ते जलथी प्रह्लादीने ते ज्ञानने उज्ज्वल करियें तेवारें निराकार छुट ज्ञानमय थवाय ठे, हवे आदी स्यादादी तेने कहे ठे. अरे जाई ज्ञाननो एज स्वभाव ठे,

के ज्ञेयनो आकार वस्तुमां जासे तो आंही आकार गमावी नाखवानी छुं मतलब ठे जेम आरसीमां नाना रूप प्रति बिबनो जलकाट देखाय ठे तो पण आरसी निर्मल जोइए पण तेने प्रतिबिंबनुं कलंक कोई न कहे ॥ ५०४ ॥

हवे पांचमो एकांतनय ते ज्यां लगें ज्ञेय त्यां लगें ज्ञान तेनो प्रपंच कही देखाडे ठे

अथ पंचम जौलों ज्ञेय तोलो ज्ञान यह कथन—

सवैया इकतीसा — कोउ अझ कहे ज्ञेयाकार ज्ञान परिनाम जौलों विद्यमा न तौलों ज्ञान परगट है, ज्ञेयके विनाश होत ज्ञानको विनाश होइ, ऐसी वाके हिरवे मिथ्यातकी अलट है, तासों समकितवत कहे अनुजौ कहान, परजे प्रवा न ज्ञान नानाकार नट है, निरविकलष अविनस्वर दरव रूप, ज्ञानज्ञेय वस्तुसों अव्यापक अघट है ॥ ५०५ ॥

अर्थ — कोई अजाण पुरुष एहुं कहेठे के जेवो ज्ञेयनो आकार तेहु ज्ञानहुं परिणाम थायठे, तेथी ज्ञेय विद्यमान ज्यां लगी होय, त्यां लगी ज्ञान प्रगट रहेठे अने ज्ञेयनो विनाश थये ज्ञाननो पण विनाश थायठे, एवी बात मिथ्यामतीना ह दयमां मिथ्यानी अलट लागी रहेठे, हवे तेनाथी सम्यकवत स्यादादी अनुजव नी कथा कहेठे अरे जाई, जेम कोई नट पुरुष ठे ते नाना प्रकारना जेप धारी ने नाना प्रकारना नाम धरावेठे, तेम ज्ञानरूप नट ठे, ते नाना आकार धरीने पर्याय प्रमाणे बहुरूपी थायठे पण जेहु नट इव्य एक ठे तेहुं ज्ञान वस्तु पण निर्विकल्प एक ठे, इव्यपणे अविनस्वर ठे अने ज्ञान वस्तु ते ज्ञेय वस्तुथी अव्यापक ठे, एटले ज्ञेयवस्तु ज्ञान वस्तुमा एक मेक न थाय तेथी ज्ञान ज्ञेयनी एकता अघटती ठे ॥ ५०५ ॥

हवे ठछा एकांतनय सर्व इव्यमयी आत्मानो प्रपंच कही देखाडे ठे.—

अथ षष्ठम सर्व दर्वमय आत्मा यह कथन—

सवैया इकतीसा — कोउ भद कहे धर्म अधर्म आकास काल, पुदगल जीव स ब मेरो रूप जगमें, जाने न मरम निज मानें आपा परवस्तु बंधे दिट करम धरम खोवे मगमे, समकिती जीव सुख अनुजो अन्यासे तातें परको ममत्व त्याग करे पग पगमें, अपने सुनावमें मगन रहे आगें जाम, धारा वाही पंथिक करावे मो प मगमे ॥ ५०६ ॥

अर्थ — कोई मूर्ख ब्रह्मादितवांही एहु कहे ठे के जो कोईना मतमां धर्म अधर्म आकाश काल जीव पुदगल ए ठ एइव्य कहेवाय ठे ते सर्व ब्रह्म ठे तेथी मारु पणरूप सर्व जगतमा विस्तारि रखु ठे बीजो पदार्थ कोई नथी आही गुरु शि

ધ્યને કહે છે. અહો શિષ્ય એતો બ્રહ્મા દેવતાદી મૂઠ મતી છે, તે પોતાનો મર્મ જાણ તો નથી; અને પર વસ્તુ છે તેને આત્મા જાણે છે. એવા મિથ્યાત્વથી એ દૃઢ કર્મ વાંધે છે. અને જગતમાં પોતાનો ધર્મ સ્થાવે છે પોતાનો સ્વચાવ ગમાવે છે. જે સમ કેતી જીવ હોય તેતો સોદં ચીજના ધ્યાનથી શુદ્ધ અનુભવનો અન્યાસ કરે, તેથી આત્મતત્ત્વ જુહંજ પામે અને પગલે પગલે પરવસ્તુનો ત્યાગ કરે, અને પોતાના શુદ્ધ સ્વચાવમાં આવે પ્રહર મગન રહે, તેથી જ્ઞાન ધારામાં વહેનારો મોક્ષ માર્ગમાં ચાલનારો કહેવાય છે ॥ ૫૦૬ ॥

હવે સાતમો એકાંત નય જે ક્ષેત્ર પ્રમાણ જ્ઞાન તેનો પ્રપંચ કહી દેવાડે છે
અથ સપ્તમ ક્ષેત્ર પ્રમાણ જ્ઞાન યદ્ કથન—

સવૈયા ઇકતીસા— કોઇ સઠ કહે જેતો ક્ષેત્રરૂપ પરવાન, તેતો જ્ઞાન તાતે કહું અધિક ન ઔર હૈ; તિહૂં કાલ પર ટેત્ર વ્યાપી પરનયો માને, આપા ન પિ ઘાને એસી મિથ્યા દૃગ્ દૌર હૈ, જૈન મતી કહે જીવ સત્તા પરવાન જ્ઞાન, કૈયસોં અવ્યાપક જગત સિર મોર હૈ; જ્ઞાનકી પ્રનામેં પ્રતિબિંબિત વિવિધ ક્ષેત્ર, જદપિ તથા પિ ચિત્તિ ન્યારી ન્યારી ઔર હૈ ॥ ૫૦૭ ॥

અર્થ:— કોઈ મૂર્ખ એમ કહે છે કે જેટલું ક્ષેત્ર વસ્તુનો આકારરૂપનું પ્રમાણ છે એટલે ક્ષેત્રનો જેટલું એક નાદાનું મોહોટું પ્રમાણ છે. તેટલું જ્ઞાનનું પ્રમાણ છે તેથી કોઈ વધારે બીજો પ્રમાણ નથી. એમ જ્ઞાનને ત્રણે કાલમાં પરક્ષેત્ર વ્યાપી અને પર વસ્તુથી પરિણમ્યો, એટલે ક્ષેત્રથી એક એક થયો જ્ઞાનને માને છે. પણ જ્ઞાનને આત્મારૂપ જાણે નહીં, એવી મિથ્યા દૃષ્ટિની દોર છે. હવે તેને જૈનમતી સ્વાદી કહે છે. અહો નાઈ, જેટલાં આકાશ ક્ષેત્રમાં જીવ સત્તા છે તેટલાજ પ્રમાણ જ્ઞાન છે અને જ્ઞાન છે તે ઘટ પટાદિક ક્ષેત્ર પદાર્થથી અવ્યાપક છે એજ જગતના મસ્તકે મુગટ સમાન છે. જો પણ એ જ્ઞાનની પ્રનામાં નાનાં પ્રકારના ક્ષેત્ર પદાર્થ પ્રતિબિંબિત થઈ રહ્યાં, તોપણ જ્ઞાનની સ્થિતિ જૂદીજ છે. અને ક્ષેત્રની સ્થિતિ પણ જુદીજ છે. અને જ્ઞાનનું વેકાણું આત્મા છે તે પણ જુદોજ છે, અને ક્ષેત્રના ઘટિથી પ્રમુલ્ક જે વેકાણા છે તે પણ જુદાજ છે ॥ ૫૦૭ ॥

હવે આઠમો નય નાસ્તિકવાદી એમ કહે છે કે વસ્તુ નથી એજ એકાંત નય છે. તેનો પ્રપંચ કહી દેવાડે છે.— અથ અષ્ટમ નાસ્તિકવાદી વસ્તુ નાહી યદ્ કથન—
સવૈયા ઇકતીસા— કોઇ શૂન્યવાદી કહે ક્ષેત્રકે વિનાસ હોત, જ્ઞાનકો વિનાશ હોઈ કહો કેસે જીજિયે; તાતેં જીવિતવ્યતાકી ચિરતા નિમિત્ત અવ, ક્યાકોર પરિ

नामनिको नास कीजियें, सत्यवादी कहे नैया हूजें नाही पेद खिनझेयसों विरचि ज्ञान निन्न मानी लीजियें; ज्ञानकी शकती साधि अनुनो दशा अराधि, करमको त्यागिके परम रस पीजियें ॥ ८ ॥

अर्थ:- कोई बौध मतिनो जेद गुन्यवादी एम कहे ठे के, ज्ञेय ठते ज्ञान उपजे ठे, अने ज्ञेयनो विनाश अए ज्ञाननो पण विनाश थाय ठे. अहो प्रतिवादी तमेज कहोवो के ज्ञान ते जीवतुं रूप ठे तो ज्ञाननो विनाश अएथी जीव पण विणसी जाय. तो जीवतुं केम होय ? तेनो उत्तर के जीवितव्यनी स्थिरताने कारण एटले शाश्वत जीव राखवा निमित्त ज्ञानमां जे ज्ञायाकार परिणाम उपजे ठे, तेनु नाश करिये तो जीवनी स्थिरता थाय, हवे ते उपर सत्यवादी जैनी कहे ठे. अहो नाई एम खेदमां खिन्न के० आकुलव्याकुल न थायु. ज्ञेयथी विरचिने उदासीन थईने ज्ञान वस्तु निन्नज मानी लइयें ए ज्ञाननी ज्ञायक शकती ठे ते शक्तिनुं साधन करीने अतु नव दशामां ए ज्ञायकने आराधिने कर्मने त्यागी परम रस पीजीए ॥ ८ ॥

हवे नवमो एकात नय देहनो नाश थातां जीवनो नाश. तेनो प्रपंच कही देखाडेवे अथ नवम देहके नाश होत जीवको नाश यह कथन:-

सवै इकतीसा.- कोठ कूर कहे काया जीव दोउ एक पिंम, जब देह नसे गी तबहीं जीव मरेगो, ठायको सो बल किधों मायाकोसो परपंच, कायामे स माइ फिरि कायाको न धरेगो, सुधी कहे देहसों अव्यापक सदीव जीव, समोपाइ परको ममत्व परिहरेगो, अपने सुनाउ आइ धारना धरामे धाइ, आपुमें मगन वहेके आपा छुड़ करेगो ॥ ९ ॥ दोहरा.- ज्यों तन कचुकि त्यागसों, विनसे नांहि छुयंग; त्यों शरीरके नासतें, अखख अखंमि अग ॥ १० ॥-

अर्थ - कोई चारवाक मती कूर एम कहे ठे के, काया अने जीव बने एक पिंम ठे, तेथी ज्यारे देह नाश पामसे त्यारे जीव पण नाश पामजे. जेम वृक्षनो विनास थये तेनी ठाया पण विनाश पामे ठे, तेम काया अने जीवनी ठायानो बल बनी रह्यो ठे अथवा इइ जालनी मायानो प्रपंच बनी रह्यो ठे, तेथी ते कायामां समाइने एटले दीपकनी परे ओलवाइने पाठो कायाने धरजे, नही हवे तेने सुधि के० पंमिंत स्यादादी कहेठे. अहो नाई जीव ठे ते देहथी, सदा अव्यापक ठे. एटले जीव देह पणो परिणम्यो नथी. आ जीव पोतानो समय प्रस्ताव पामीने परनो ममत्व, ठोडजे. त्यारे पोताना छुड़ स्वभावमां आवीने, धारना धरामे धाइके एटले स्थिरता रूप भूमिमां रहीने आप स्वरूपमां आपज मगन थईने आत्मानी छु

क्षता करशे ॥ ए ॥ जेम सर्पना शरीर उपर कांचली आवे, ते कांचलीना त जवाथी जुजंग विणशे नही. तेमज शरीरनो त्याग आतां अलप जीव ठे ते अखं मित अंगे रहेवे पण जीवतुं विनाश यतुं नथी. ॥ १० ॥

हवे दशमो एकांत नय देह उपजत्ताथी जीव उपजे तेनो प्रपंच कही देखाडेवे:-

अथ दशम देह उपजत जीव उपजे यह कथन:-

सवैया इकतीसा:- कोउ डुरबुद्धि कहे पहिले न दूतो जीव, देह उपजत व पज्यो हे अब आइके, जोलों देह-तोलों देहधारी फिर देह नसे, रहेगो अलप ज्योति ज्योतिमें समाइके, सदबुद्धी कहे जीव अनादिको देह धारी, जब ज्ञान, होइगो कबहीं काल पाइके; तबही तो पर तजि अपनो सरूप नजि, पावेगो परम पद करम नसाइके ॥ ११ ॥

अर्थ:- कोई डुर बुद्धि धरनार एक ममत्व वालो एम कहेवे के, पेहेलो जीव ह तो नही. अने पृथ्वी, जल, तेज, वायु, ए चार नूतना मिलापथी देह उपज्यो ते मां ज्ञान शक्तिरूप जीव पण आवी उपज्यो. हवे ज्यांसुधी देह वतें त्यांसुधी देह धारी नाम धरावे ठे अने पाठो देहनो नाश यशे ल्यारे अलख पुरुष ज्योति रूपी ठे, ते ज्योतिमां समाइ जाशे. हवे सदबुद्धि स्यादादी कहेवे, अहो नाई जीव अना दि कालथी देह धारी मूर्च्छिक ठे एटले नवो उपजु नथी. अने ए जीव कोई काले काल जब्धी पामीने ज्ञानी याशे. ल्यारे देहादिक पर वस्तुने त्यागिनें पोताना, स्व रूपने नजसे. पढी कर्मोनो नाश करीने परम पदने पामशे. ॥ ११-॥

हवे अग्यारमो एकांत नय आत्मा अचेतन तेनो प्रपंच विस्तारथी कहे वे:-

अथ एकादशम आत्मा अचेतन यह कथन -

सवैया इकतीसा:- कोउ पक्षपाती जीव कहे ज्ञेयके आकार परिणयो ज्ञान ता तें चेतना असत हे, ज्ञेय के नसत चेतनाको नास ता कारण, आत्मा अचेतन त्रिकाल मेरे मत हे; पंमित कहत ज्ञान सहज अखंमित हे, ज्ञेयको आकार धरे ज्ञेयसों विरत हे; चेतनाके नाश होत सत्ताको विनाश होय, याते ज्ञान चेतना प्रवान जीव तत हे ॥ १२ ॥

अर्थ:- कोई पक्षपाती हठवादी जीव कहेवे. ज्ञान ठे ते ज्ञेयनो आकार परिणम्यो होय, अने आकार परिणाम, असत ठे, तेथी चेतना पण असत ठे. तेनो हे तु कहे वे, छत्रो ज्ञेयनो नाश थाय तेवारें चेतनानो नाश थाय ठे. जे सत्-वस्तु होय तेनो तो विनाश किवारे पण न थाय. ते कारणथी चेतना असत् थई तेथी

ત્રણે કાલમાં આત્મા અચેતન થય, એવું માહારો મત છે હવે પંક્તિ સ્યાદાદી કહે છે અહો નાઈ જ્ઞાન વસ્તુ સદજ સ્વનાવે અર્થવંતિ છે, અને ક્ષેયનો આકાર ધરે છે તોપણ ક્ષેયથી વિરક્ત છે જેમ આરસીમાં આકાર નાતે તોપણ તે આકારરૂપ આરસી ન થાય, જો ચેતના લક્ષણનોપણ નાશ માનીએ તો જીવની સત્તાનો પણ નાશ થાય, ત્યારે જીવ વસ્તુ પણ અસત્ થાય, તેથી જીવ તત્ત્વ જે છે તે જ્ઞાન ચેતનાના પ્રમાણથીજ માનીએ ॥ ૧૨ ॥

હવે ચારમો એકાંત નવ અંસપ્રમાણ જીવ સત્તાનો પ્રપંચ કહી બતાવે છે.—

અથ દ્વાદશમ અંસ પ્રમાણ સત્તા યદ્ કથન —

સવૈયા ઇક્તીસા — કોઠ મહા મૂર્ષ કહત એક પિંમમાંહિ, જહાંલોં અચિત્ત અંગ લહલહે હે ; જોગરૂપ જોગ રૂપ નાના કાર ક્ષેય રૂપ, જેતે જેદ કરમ કે તેતે જીવ કહે હે ; મતિમાન કહે એક પિંમમાંહિ એક જીવ, તાહીકે અનંત નાવ અંસ ફેલી રહે હે ; પુગલસોં નિન્ન કર્મ જોગસોં અચિન્ન સદા, ઓપજે વિન સે થિરતા સુનાવ ગહે હે ॥ ૧૩ ॥

અર્થ —કોઈ બૌધમતી મહા મૂર્ખ એમ કહેહે કે, એક શરીરમાં જ્યોં લંગી અચિત્ત અંગ કે ૦ ઘટપટાદિક અચેતન વિકલ્પ અથવા નર અમર તિર્યંચાદિ ચેતન અંગ તે સચિત્ત વિકલ્પ ચક્રચકી રહ્યાહે, યોગપરિણામથી યોગરૂપ જોગપરિણામથી જોગરૂપ એમ ક્ષેયનાં નાનાપ્રકાર રૂપ જેટલાં કર્મ કે ૦ ક્રિયાનાં જેદ થાયહે, તે ટલાને જીવ સંખ્યા કહેહે, એટલે જીવ સત્તા અંસ પ્રમાણ થઈ, હવે બુદ્ધિવંત સ્યાદાદી એમ કહેહે કે, અહો નાઈ એક પિંમમાં એક જીવ છે અને તે જીવના જ્ઞાન પરિણામે કરીને અનંત નાવ નાસનરૂપ અંસ ફેલી રહ્યા છે પણ જીવ છે તે પુદગલથી નિન્ન છે, અને કર્મયોગથી અચિન્ન કે ૦ નિરાકુલ છે, તેમાં નાવ અંસ અનંત ઓપજેહે અને અનંત વિણસે છે પણ જીવતો સ્થિરતારૂપજ ગ્રહી રહ્યો છે ॥ ૧૩ ॥

હવે ત્રેમો એકાંતનવે ક્ષણજંચુર જીવનો પ્રપંચ કહી દેશ્વાહે છે —

અથ ત્રયોદશમ બિનજંચુર જીવ યદ્ કથન.—

સવૈયા ઇક્તીસા — કોઠ એક બિનવાદી કહે એક પિંમમાંહિ, એક જીવ ઓપજંત એક વિનસતુ હે, જાહી સમૈ અંતર નવીન ઓતપતિ દુડ્ તાહી સમૈ પ્રથમ પુરાતન વસતુ હે ; સરવંગ વાદી કહે જેસે જલવસ્તુ એક, સોડ્ જલવિવિધ તરંગનિ લસતુ હે તેસે એક આતમ દરવ યુનપરજેસોં અનેક નયો પેં એક રૂપ દરસતુ હે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ — કોઈ એક ક્ષણવાદી બૌધ એમ કહેહે કે એક પિંમમાં એક જીવ ઓપજે

हे. एक जीव विणसे ठे. जे समे पिंममां नवा जीवनी उत्पत्ति न थाय ते समे पे हलो पुराणो जीव ठे ते वसे ठे, पढी. ते विणसे ठे एम शृंखला बंध उपजे विणसे ठे, तेने सर्वांगवादी जैनमती एम कहे ठे के अहो नाई, जेम तलाव प्रमुख ज लाश्रयमां जल वस्तु एक ठे तेज जल विविध तरंगे करी लसित के० निन्न निन्न देखाय ठे, तेम एक आत्मा इय ठे ते गुण पर्यायथी अनेक रूप थयो ठे तोपण इव्यार्थिक नये एक रूपेंज देखीए ठे. ॥ १४ ॥

हवे चउदमो एकांतनय ज्ञायक अज्ञायकनो प्रपंच कही बतावे ठे.—

अथ चतुर्दशम अज्ञायक ज्ञायक नय यह कथनः—

सवैया इकतीता— कोउ बाल बुद्धि कहे ज्ञायक सकति जोजों, तोजों ज्ञान अछुइ जगत मध्य जानिये; ज्ञायक सकति काल पाई मिटि जाई जब, तब अ विरोध बोध विमल वखानिये; परम प्रवीन कहे ऐसी तो न बने वाही, जैसे बिरुं परगास सरजन मानिये, तेसैं बिरुं ज्ञायक सकति न कहावे ज्ञान, यह तो न पठ परतक परवानिये. ॥ १५ ॥

अर्थ— जेनी बालकना जेवी तुड बुद्धि ठे. एवो कोई शुन्य वादी तथागत कहे ठे के, ज्या जगे ज्ञानमां ज्ञायक शक्ति ठे, त्यां जगें जगतमां ज्ञान अछुइ कहे वायठे; तेनो एज परमार्थी ठे, के जे ज्ञायकपणुं ठे ते विकल्परूप ठे. अने विकल्प थी ज्ञान अछुइ थाय ठे, तेथी निर्विकल्प ज्ञान छुइ ठे ज्यारे नवितव्यताने व शथी पोतानो समय प्रस्ताव पामीने ज्ञायक शक्ति ठे ते मटी जाय, त्यारेज विकल्पना विरोधथी रहित एवुं बोध के० ज्ञान ते विमल के० छुइ वखाणीए. हवे एने परम प्रवीण स्यादादी कहे ठे.— अरे नाई जे तुं ज्ञायक एकतामां विकल्प मानीने शंका पामे ठे, अने ज्ञायक पणुं अछुइ माने ठे, ए वात बने नही. जेम प्रकाशविना सूर्य मान्यो न जाय, अने प्रकाशथीज सूर्य मान्यो जाय, तेम ज्ञायक शक्तिविना ज्ञानपण कहेवाय नही, जो तमे अनुमानप्रमाणथी तमारो पद साधन करता नथी, तो प्रत्यक्ष प्रमाणथी पण तमारो पद प्रमाण कीधो न जाय, तेथी तमारो पद ठे ते पढ़ानास ठे. ॥ १५ ॥

हवे जेणो चउद एकांत नय हटावी दीधा एवो जे स्यादाद तेनी स्तुतिकरे ठेः—

अथ स्यादवाद प्रशंसा कथनः—

बोहराः— इह विधि आतम ज्ञान हित, स्यादवाद परवान, जाके वचन बिचारसो, मूरख होइ सुजान ॥ १६ ॥ स्यादवाद आतम सदा, ता कारन बल

न जाति न पाति न वसकि वेली न अंसकि काई; दासि किए बिनु लातनि मारत,
 एसि अनीति न कीजे गुताई ॥ १४ ॥ दोहरा — माया ठाया एक हे, घटे बढे
 ठिनमाहि, इन्हकी संगति जे लगे, तिनहि कहुं सुख नाहि ॥ १५ ॥ सवैया तेईसा —
 लोगनिसों कबु नांतों न तेरों न तोसों. कबू इह लोगकों नातो; ए तों रहैरमि
 स्वारथके, रस, तूं परमारथके रस मातो; ए तनसों तनमे तनसे जड; चेतन तू त
 नसो नित हातो, होहि सुखी अपनो बल तोरिकें, राग विराग विरोधकों तातो.
 ॥ १६ ॥ सोरठा — जे डुरबुद्धीजीव, ते उतंग पदवी चहे, जे समरसी, सदीव,
 तिन्हको कबू न चाहिए ॥ १७ ॥ सवैया इकतीसा — हांसीमें विपाद बसे विद्यामें
 विवाद बसे, कायामे मरन गुरुवर्त्तनमे हीनता; सुचिमे गिलान बसे प्रापतिमे हानि
 बसे, जेमे हारि सुंदर दशामे उबि हीनता, रोग बसे नोगमे संयोगमें वियोग बसे, गु
 नमे गरव बसे सेवामाहि हीनता, और जगरीति जेती गर्जित असाता सेती, साताकी
 सहेली है अकेली उदासीनता ॥ १८ ॥ दोहरा — जिहि उतंग चढि फिरि पतन,
 नहि उतंग बहिकूप, जिहि सुख अंतर नयवसे, सो सुख है डुरवरूप ॥ १९ ॥
 जो विजसे सुप सपदा, गये ताहि डुर होइ, जो धरती बहु त्रिणवती, जरै अगनि
 सों सोई ॥ २० ॥ इति गुरुवपदेस समाप्त. दोहरा — सबदमाहि सतगुरु कहै,
 प्रगटरूप जिन धर्म, सुनत विचक्षण सद्दै. मूढन जानै-मर्म ॥ २१ ॥
 अर्थ — अहो जीव चेतन, तमे मोह निझा तजिने जागो, अने सत्य स्वरूप वे
 खीने मायारूप सपदाने गुं बलगी रह्याओ, पृथिवी प्रमुख अढार जारादीक जे ठे
 तेमा तमें क्याथी, आब्या ठो? अने कही दशामा जाशो? अने जेनी सा
 थै तमे राची रह्याओ, तेतो मायाजाल संपदा ज्यानी त्या रहैओ. ए मायाजाल तमा
 री जातो नथी, तथा पाती नथी अने, माया तमारा वंसनी वेली नथी; अने तमा
 रा अंश-के० एक देशनी, पण काई नथी; तेथी तमारे अने मायाने संबंध तो को
 ई पण तथी अने, तमे पोतानी करीने जाणोओ. तेथी एकहेवत साची-करो ठो, के
 दासी कयी बगर लात मारो ठो, तेथी उतपात थारो माटे हे महंत पुरुषो एवी
 अनीति न करवी, ॥ २४ ॥ माया अने ठाया, एक सरखीज ठे. कृणमां वधे ठे अने
 कृणमा घटे ठे तेथी ए मायानी संगते, जे लागी रहैठे, तेने, क्यारे, पण सुख
 यातु नथी, ॥ २५ ॥ — आ जे पुत्र कलत्रादिक तु, पोताना जाणे ठे तेतो प्रारका
 लोको, जेवा ठे, ए लोकोनी साथे, तारो काई नातो नथी, अने ए लोकोने पण ता
 हारी साथे, कोई प्रकारनो नातो नथी, ए जे पुत्रकलत्रादि-लोको ठे तेतो पोता

ના સ્વાસ્થ્યના રસથી તાહરી સાથે રમી રહ્યા છે, અને અરે ચેતન તુ તો પોતાની જે તના રૂપ પરમાસ્થના રસમાં રાહી રહ્યો હું. વલી-એ જે લોકો છે તે તારા તનથી તનમય થઈ રહ્યા છે, એટલે તાહારા શરીરથી મોહીત છે, અને એ શરીર તો જન્મ છે અને તુ તો ચેતન છે. તેથી તે જડથી તાહારી સદા નિવ્રતા છે. માટે રાગ અને દેવ રૂપ મોહ કર્મનો નાંતો તોમી પોતાનું બલ ફોરવીને સુખી થા ॥ ૨૬ ॥ જે જીવ રાગ દેવથી હુટ બુદ્ધિ થઈ રહ્યો છે. તેતો ઇન્દ્રાદિકની ંચી પદવી ચાહે છે, અને જે જીવ સદાઈ સમરસી જાવમાં રહે છે. તેને કોઈ ંચ પદવીની ચાહના થાતી નથી. ॥ ૨૭ ॥ હાંસીને સારી માનીએ છે પણ તેમા વિપવાદ વસે છે, વિદ્યાને સારી જાણીએ ઢીએ પણ તેમા વિવાદ જગડો વસે છે, કાયાને સારી જાણીએ ઢીએ પણ તેમાં મરણદોષ છે, ગુરુતાઈ કે વડાઈને સારી જાણીએ ઢીએ, પણ તેમા કોઈકવારેં હીએ તા છે, પવિત્રાઈ સારી જાણીએ ઢીએ, પણ એને આદિ કે અંતે હુગહા ંપજે છે, પ્રાપ્તિ સારી જાણીએ ઢીએ પણ તેની સાથે હાણી લાગી રહી છે, જીતવું જાણું છે પણ તેની સાથે હારવું લાગ્યું જ છે, જ્ઞાનીની સુંદર દશા જલી છે પણ અંતે કાતી ફીએ થઈ જાય છે, જોગવું સુખ સારું છે, પણ તેમાં રોગની ઉત્પત્તિ છે, ઇષ્ટ સંયોગ જલો છે પણ તેની સાથે વિયોગપણ તૈયાર થઈ રહે છે, પ્રીતી જલી છે પણ તેની સાથે અપ્રીતિ પણ ંપજે છે, ઔઘાર્યાદિક ગુણમાં ગર્વ અહંકાર વસે છે, રાજ સેવા સારી છે, પણ તેમાં દીન પણ વસે છે, અને વીજી જેટલી જગતવાસી જીવોની રીત સારી જાણીએ છે, તેતો સર્વ અંતર ગર્જિત અશાતા સહિત છે. તેથી એકલી વડાસીનતા જાણીએ છે, તેતો સર્વ અંતર ગર્જિત અશાતા સહિત છે. તેથી એકલી વડાસીનતા જાણીએ છે, માટે સમરસ જાવજ શ્રેષ્ઠ છે ॥ ૨૮ ॥ જે ંચે વેકાણે ચઢીને પઠી નીચે પડવું થાય, તે ંતંગ વેકાણું ન કહેવાય. પણ તે વેકાણું કુવા જેવું કહેવાય, તેમ જે સુખના અંદર હુ-સ્વ વસે છે તે સુખ પણ હુ-સ્વરૂપ કહેવાય છે ॥ ૨૯ ॥ કેમકે સુખ સંપદા વિલસે છે પણ પઠી તેના નાશથી હુ-સ્વ થાય છે. જેમ તુળોવાલી ધરતી અગ્નિથી વલી જાય છે. પણ તુળવિનાની ધરતી કોઈ રીતે બલતી નથી, એ દૃષ્ટા તે જાણી લેવું ॥ ૩૦ ॥ એરીતે ગુરુ ઉપદેશ સુચનીકામાત્ર સંપૂર્ણ થયું, સદગુરુ જે છે તે જિનધર્મને પ્રગટ રૂપ શબ્દમાં જ કહે છે. એટલે વચનમાં વચાણે છે. તે જિનધર્મને સાંજલી વિચરૂણ પુરુષ હોય તે સર્વ હે છે, અને મૂર્ખ હોય તે તેનો મર્મ જાણે નહીં ૩૧- હવે કોઈકને ઉપદેશની રુચિ છે, અને કોઈકને નથી તેવું સ્વરૂપ કહે છે:-

અથ ઉપદેશ રુચિ અરુચિ કથન-

સવૈયા તેજસા.- જેસે કાહૂ નગરકે વાસી હે પુરુષ જૂલે, તારેં એક નર સુદ એ

क डुष्ट उरको, दोउ फिरे पुरके समीप परे कुवटमें, काहू ओर पंथिककों पूछे पंथ पुरको; सोतो कहे तुझारो नगर हे तुमारे ढिग, मारग दिखावे समुजावे खोजपुर को, एते पर सुष्ट पदिचाने पैं न माने डुष्ट, हिरवे प्रवान तेसे उपदेश गुरुको ॥ ३३ ॥
सवैया इकतीसा — जेसे काहू जगलमे पावसको समो पाई अपने सुनाई महा मेघ वरपतु हे, आमल कपाय कटु तीषन मधूर पार, तेसो रस वाढे जहां जेसो दरपतु है, तेसो ज्ञानवत नर ज्ञानकौ बखान करे, रसको उमाहो है न काहू परपतु है, वहे धुनि सुनि कोउ गहै कोउ रहै सोई, काहूकों विपाद होई कोउ हरषतु है ॥ ३३ ॥ दोहरा — गुरु उपदेश कहा करे, डुराराधि सतार, वसे सदा जाके उदर, जीव पंच परकार ॥ ३४ ॥

अर्थ—जेम कोई नगरना वासी बे पुरुष नगरमांथी निकलीने विशा नूली गया, ते बे पुरुषमा एक तो सुष्ट के० हैयाना सरल स्वभावना दतो, अने एक हैयानो डुष्ट दतो, पढी ते बने पुरुष नगरनी समीपज फरवा लाग्या पढी कोई बीजा वाटमार्गने नगरनो मारग पूढवा लाग्या, ल्यारे ते कहेवा लागो जे तमारुं गाम तो तमारी समीप ठे, एम कही ते बेनेने मारग देखावे, अने रुडी रीते पुर के० नगरने खोज करी समजावे, पग बतावे तेमां जे सरल हैयानो ठे, तेतो साधुं माने, पण डुष्ट हैयानो ठे ते माने नही, तेम गुरुनो उपदेश ठे तेपण पुरुषना हैया प्रमाणे ठे ॥ ३२ ॥ जेम कोई अरण्यमां वरसाद पोतानो समय पामीने स्वभावथी महा मेघ वरपे ठे ल्यारे आंबली प्रमुख खाटा रसवाला तथा बावल प्रमुख कसा एल रसवाला, अने लिबडा प्रमुख कडवा रसवाला, जाल प्रमुख नीब रसवाला, जेठी मध प्रमुख मधुर रसवाला, अने लोण प्रमुख द्वार रस वाला जाडोमां तेउ ना गुण प्रमाणे रस वृद्धि आय ठे, तेम ज्ञानी आचार्य प्रमुख पोताना वचन वर्गीणा वचन योगे खिरे के० प्रकाशे ठे, ते ज्ञानतुं वखाण करतां पोताना अनुज व रसमां उमग थई रह्या ठे, पण ते वखते कोई योग्य अयोग्य श्रोतानी परिहा करता नथी, पढी ते श्रोता पुरुषोमां ते ज्ञाननी ध्वनि सानलीने कोई तेनी वाणीने ग्रहे ठे, कोई सुई रहैठे, निडा करे ठे, कोई मिथ्यादृष्टिने विपादपण आय ठे, अने कोई सम्यक् दृष्टि ठे ते हर्ष पण पामे ठे ॥ ३३ ॥ माटे गुरुनो उपदेश थुं करे आ संसारी लोक डुराराथ्य ठे, समजाववा कठण ठे, जे संसारना उदरमा पाच प्रकारनी श्रद्धावाला जीवो ठे, ते सदा वसीज रह्या ठे ॥ ३४ ॥

હવે પાંચ પ્રકારના જીવનાં નામ કહે છે:— અથ પંચ પ્રકાર યથા:—

દોહરા.—મૂંધા પ્રભુ ચૂંધા ચતુર, સૂંધા રોચક સુઘ, ંધા ડરબુઘી વિકલ, ધૂંધા ધોર અબુઘ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:—એક તો મૂંધા તેતો પ્રભુ સ્વામી છે, બીજા ચૂંધા કેળવણી ચતુર છે, ત્રીજા સૂંધા કેળવણી રુચિવત્ છે, ચોથો ંધાકેળવણી ડરબુઘી છે, અને વિકલ છે પાંચમા ધૂંધા ધોર અબુઘી છે ॥ ૩૫ ॥

હવે મૂંધાનું લક્ષણ કહે છે:— અથ મૂંધો યથા:—

દોહરા.— જાકી પરમ દશાવિપે, કરમ કલંક ન હોઈ; મૂંધા અગમ અગાધ પદ, વચન અગોચર સોઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:— જેની અત્કૃષ્ટ દશા વર્ણવેલી છે, જેમાં કોઈ કર્મરૂપ કલંક વેરવાય નહીં, એવો જે અગમ તથા અગાધ પદ છે એટલે સિદ્ધ પદ છે જે વચનનો વિષય થઈ શકે નહીં તેને મૂંધા કહીયે ॥ ૩૬ ॥

હવે ચૂંધાનું લક્ષણ કહે છે:— અથ ચૂંધા યથા:—

દોહરા:—જે યદાસ વઢૈ જગતસોં, ગહે પરમ રસ પેમે; સો ચૂંધા ગુરુકે વચન, ચૂંપે બાલક જેમ. ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:— જે જીવ જગતથી યદાસી થઈ રહે છે, અને જે પરમ દશામાં રહી તેના પ્રેમ સવાવને યદે છે એટલે અત્કૃષ્ટ દશા જાણે છે, તેતો ગુરુના વચનને બાલકની પરે ડુંપે છે. અને ધુણાય છે, તે ચૂંધા કહેવાય છે. ॥ ૩૭ ॥

હવે સૂંધાનું લક્ષણ કહે છે:— અથ સૂંધા યથા:—

દોહરા.— જો સુ વચન રુચિસોં સુને, દિષ્ટ હેતા નાંહિ; પરમારથ સમુજે નહીં, સો સૂંધા જગમાંહિ. ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:—જે રુચિયે કરી આગમના અંગ જે સુ વચન તેને સાંજીએ છે. જેના હૃદયમાં હેતા નથી, પણ સૂક્ષ્મ તત્ત્વને સમજે નહીં તેને જગતમાં સૂંધા પુરુષ કહીયે. ॥ ૩૮ ॥

હવે ંધાનું લક્ષણ કહે છે:— અથ ંધા યથા:—

દોહરા.— જાકોં વિકથા હિત લાગે, આગમ અંગ અનિષ્ટ; સો ંધા વિષઈ વિકલ, હેટ રિષ્ટ પાપિષ્ટ. ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:—જેને વિકથાનાં વચન હિતકારી લાગે છે, અને આગમ અંગ અનિષ્ટ લાગે છે. તેતો વિકલ વિષયી જીવ ંધા કહેવાય, દોષવત્ત રોસવંત પાપકર્મી થઈ રહે છે.

हवे धूंधातुं लक्ष्ण कहेहे.— अथ धूंधा यथा:—

दोहरा—जाके श्रवण बचन नही, नहि मन सुरति विराम, जडता सो जड वत नयो, धूंधा ताको नाम ॥ ४० ॥ चोपाई—धूंधा सिद्ध कहे सब कोक, धूंधा धूंधा मूरख दोढ, धूंधा घोर विकल संसारी, धूंधा जीव मोष अधिकारी ॥ ४१ ॥ दोहरा—धूंधा साधक मोषको, करे दोष दुःख नाश, लहे पोष संतोष सों, वर नों लबन तास ॥ ४२ ॥

अर्थ—जेने वचन नथी एटले एकेडिय ठे अने जेने श्रवण नथी एटले बेरि डिय तेरिं डिय, चोरडिय ठे. अने जेने मननी सुरता नथी एटले असह्यी ठे, वली जे विराम के० विरती नथी अज्ञानरूप जडताथी जडरूप थई रह्या ठे तेने धूंधा कहीए ॥ ४० ॥ धूंधा पुरुषने तो सहु कोई सिद्ध कहे ठे, धूंधा अने कथा ए बने मूरख ठे, अने धूंधा होय तेतो अघोर अधारामा विकल संसारी जीव ठे अने धूंधा जीव ठे तेतो मोहना अधिकारी होय, अने मोहना वाढक होय ॥ ४१ ॥ धूंधो ठे तेतो मोहना साधक ठे, दोष अने दुःखनो नाश करे ठे, अने संतोषथी पुष्ट ता पामे ठे, तेनुं लक्ष्ण वरणुं ठे ॥ ४२ ॥

हवे मोह साधननु उदाहरण कहेहे.— अथ साधक लक्ष्ण —

दोहरा—रूपा प्रसम सवेग दम, अस्ति जाव वैराग, ए लबन जाके हिये, सस व्यसनको त्याग ॥ ४३ ॥

अर्थ—रूपा जे दया, तथा जे कपायना उदयतुं दबावतुं ते, प्रसम अने सवेग ते मोहना अनिलापनु पद के० स्थानक ठे, तथा दम ते इंडियदमन, अस्ति एट ले जिनोक्त वचन उपर श्रद्धा, एहवो वैरागी जाव ठे एटला लक्ष्ण जेना हृदयमां रहे ठे अने सात व्यसननु त्याग करे तेज साधक होय ॥ ४३ ॥

हवे साते व्यसनना नाम कहेहे.— अथ सप्त व्यसन नाम,—

चोपाई—जूवा आमिप मदिरा दारी, आपेटक चोरी परनारी, ई सात व्यसन दुख दाई, डरित मूल डुगेतिके जाई ॥ ४४ ॥ दोहरा—दर्वित ए सातो व्यसन, डुरा चार दुख धाम, जावित अंतर कलपना, मृषा मोह परिनाम. ॥ ४५ ॥

अर्थ—जुगार १, मांस नक्ष्ण २, मदिरापान ३, वेद्या गमन ४ आखेटक के० शिकार खेलवो ५, चोरी करवो ६, परस्त्री गमन ७, ए सात व्यसन कहेवाय ठे, ते संसारमां दुखदाई ठे पापना मूल ठे अने डुगेतिना जाई ठे. ॥ ४४ ॥ ए जे क्रियारूप साते व्यसन ठे ते इव्यरूप ठे. ए इष्ट आचाररूप दुख धाम

के० छ खनुं घरठे. अने जेना अंतरमां वृथा के० फूटा मोह परिणामनी कल्पना के० विचारणा ध्यावना थाय ठे. ते जावित व्यसन कह्यौए. ॥४५॥

हवे जावित सात व्यसननी व्यवस्था कहेठे - अथ जावित व्यसन व्यवस्था कथन -
सवेया इकतीसा:- अशुनमें हारि शुन जीति यहें दूत कर्म, देहकी मगनताई यहें मांस नपिवो, मोहकी गहलसीं अजाने यहें सुरापान, कुमतिकी रीति, गनिका को रस चाखिवो; निरदे व्हे प्राण घात करिवो यहें सिकार, परनारी संग परबुद्धिको परपिवो; प्यारसीं पराईं सोज, गद्दीवेकी चाह चोरी, एई सातों व्यसन विचारि, ब्रह्म लखिवो. ॥ ४६ ॥

अर्थ:- अशुन कर्मना उदयथी हार मानिये अने शुन कर्मना उदयथी जीत मानिये तेतो जुगार खेलवो ठे, देह उपर, मगनता रहे तेतो मांस नक्षण जाणवो, मोह कर्मथी मूर्छित थई रह्याथी. अजाण थई रह्यो होय तेज सुरापान व्यसन ठे, कुबुद्धिनी रीते चालवुं, तेतो वेद्याना रसन चारखवुं ठे, निर्दय परिणाम राखीने प्राणघात करवो, तेज शिकार खेलवो ठे. पररूप-जे पुज्यादिक तेनी बुद्धिने परखवी तेतो परनारी सेवा व्यसन ठे, पारकी सोंज सामग्री उपर प्रीति राखीने प्यार मेलववानो चाह राखे तेज चोरी ठे, ए जावित सात व्यसन वृं विदारण करवाथी ब्रह्म लख्यो जाय ठे. ॥ ४६ ॥

हवे मोहना साधकनी व्यवस्था कहेठे - अथ साधक व्यवस्था:-
बोहरा:- विसन जाव जामे नहीं, पौरुष अगम अपार; किये प्रगट घट सिंधु मधि, चौदह रतन उदार. ॥ ४७ ॥

अर्थ:- जेना चित्तमां व्यसनजाव पामिए नहीं, अने अगम अपार पुरुषात्तन पामिए, तेणे घटरूप समुद्र मंथन करीने उदार के० अमुख चौदे रत्न प्रगट कीधां ४७

हवे जावित, चौद रतनुं वर्णन करेठे. - अथ जावित चौदे रतनको बरनन:-
सवेया इकतीसा:- लज्मी, सुबुद्धि, अनूजति, कउस्तुजमति, वैराग कलपवृद्ध, संत सुवचन है, ऐरावत उद्यिम प्रतीतिरंजा, उदैविष कामधेनु निर्जरा सुधा प्रमोद धन है; ध्यान बाप प्रेमरीति मविरा विवेक वैद्य शुद्धजाव चंद्रमा तुरगरूप मन है; चौदह रतन ए प्रगट होइ जहां तहां, ज्ञानके उद्योत घट सिंधुको मंथन है ॥ ४८ ॥

बोहरा:- किए अवस्थामें प्रगट, चौदह रतन रसाल; कबु व्यागे कबु संग्रह; विधि निषेधको चाल. ॥ ४९ ॥

अर्थ:- सुबुद्धि उपनी तेतो लक्ष्मी उपनी र; आत्मानो अनुभव उपनुं तेतो

કૌસ્તુભમણિ ઉપનું ૨, વૈરાગ્ય ઉપજ્યો તેતો કલ્પવૃક્ષ ઇચું ૩, જાંપા સુમતિ ઉપ
 જી તેતો સંઘ ઉપજ્યો ૪, ઉદયમ ઉપજ્યો તેતો ઐરાવત હાથી ઉપજ્યો ૫, પ્રતીત
 ઉપજી તેતો રજા ઉપજી ૬, કર્મનો ઉદય તેતો વિષય ઉપજ્યું ૭, કર્મ નિર્જરા થઈ
 તેતો કામધેનું ઉપજી ૮, આનંદ ઉપજ્યો તેતો અમૃતધન ઉપજ્યું. ૯, ધ્યાન ઉપજ્યું
 તેતો ચાર્પ કેળું સારંગ ધનુષ ઉપજ્યું ૧૦, પ્રેમરીત કેળું પ્રેમની લય ઉપની તેતો
 મદીરા ઉપની ૧૧, વિવેક ઉપનો તેતો ધનવતરિ વૈદ્ય ઉપનું ૧૨, શુંઘ જાવ ઉપ
 નો તેતો ચંદ્રમા ઉપનું ૧૩, મન શુંઘ ઇચું તેતો સાત મુખો અશ્વ ઉપનું. ૧૪, એવ
 કદ રત્નતો ત્યાં પ્રગટ થાય છે જ્યાં જ્ઞાનનો ઉદય થવાથી પોતાના જ્ઞાનરૂપ ઘટ
 સમુદ્ભવું મંથન થાય છે તિહા ઉપજે છે એમ જાણવું ॥ ૪૮ ॥ સાધની અવસ્થામાં
 એ ચૌદે રત્ન રસાલ હતાં તે પ્રગટ કીધા, એ ચૌદ રત્નમાં વિધિ નિપેદની ચાલમાં
 ઇટલે હેય, ઉપાદેયની ચાલમાં કંઈક ત્યાગે છે અને કંઈક સંગ્રહ કરે છે ॥ ૪૯ ॥
 હવે જાવિત ચંદ્ર રત્ન તેમાં આઠ રત્ન ત્યાગવા યોગ્ય છે અને ૭ રત્ન મહાણ કર
 વા યોગ્ય છે તે કહે છે - અથ અષ્ટ રતનપટ ઉપાદેય કથન -

દોહરા - રમા, સંપ વિપ ધનુ સુરા, વેદ ધેનું હય હેય, નતિ રજા ગજ કલ્પત
 રુ, સુધા સોમ આદેય ॥ ૫૦ ॥ હવે વિધિજો પરજાવ વિપ, વમે રમે નિજરૂપ, સો
 સાધક શિવપંથકો, ચિદવિવેક ચિદૂપ, ॥ ૫૧ ॥

અર્થ - રમાકેળું લક્ષ્મી તેતો સુબુદ્ધિ ૧ સુવચનશંષ ૨, ઉદય વિષય, ૩ ધ્યાન
 ધનુષ, ૪ પ્રેમ રીત મદિરા, ૫ વિવેક વૈદ્ય ૬ નિર્જરા કામ-ધેનું, ૭ મન શુંઘ તે
 ઘોડો, ૮ એ આઠ અથિર છે તેમાટે ઢામવા યોગ્ય છે અને અનુજવ મણિ, ૧ પ્રતિ
 તિ રજા, ૨ ઉદયમહાથી, ૩ વૈરાગ્ય કલ્પવૃક્ષ, ૪ આનંદ સુદા, ૫ શુંઘ જાવ ચ
 દ્રમા, ૬ એ ૭ રત્ન મહાણ કરવા યોગ્ય છે ॥ ૫૦ ॥ આ રીતિથી પરરૂપ જે ક
 માંવિક જાવ છે તેજ વિષ ઇચું. તેનો જે વમન કરે છે અને પોતાના સ્વરૂપમાં
 રમે છે તેજ પુરુષ મોહ મર્ગનો સાધક જાણીયે જે જ્ઞાન જાવનો જાણનાર અને
 જ્ઞાન સ્વરૂપી તેજ સાધક કહીએ ॥ ૫૧ ॥

હવે મોહપવના સાધકની વ્યવસ્થા કહે છે - અર્થ સાધક વ્યવસ્થા કથન -
 કવિત હંદ - જ્ઞાનદૃષ્ટિ જિન્હકે ઘટ અંતર નિરસેદરવ મુગન પરજાઈ, જિન્હકે સ
 હંજરૂપ દિન દિન પ્રતિ, સ્યાદવાદ સાધન અધિકાઈ, જે કેવલ પ્રતીત મારગ મુષધિતે
 ચરન રાપે વહરાઈ, તે પ્રવિણ કરિભિન મોહ મલ અવિચલ હોઈ પરમપદ પાઈ ॥ ૫૨ ॥
 અર્થ - જેને ઘટ અંતરમાં જ્ઞાનની દૃષ્ટિ જાગી તેથી હવેને દેખે જાણે તે ૬

अना गुण जाणो. गुणना पर्याय जाणो अने जेने सहज रूपेज एटले जवत्तव्यताना प
रिपाकथी दिन दिन प्रत्ये स्थावादातुं साधन अधिक थई रह्यो ठे. अने जे केवलीना कहे
ला मारगने सन्मुख थई रहे. एज चित राखे अने एज मारगविषे चरण ठरावी राखे,
ते प्रवीण पुरुष मोहरूप मलने क्षीण करी परम पद पामी अविचल थायठे॥५१॥

हवे सम्यक् दृष्टिनी व्यवस्था अने मिथ्यात्व दृष्टिनी व्यवस्था कहेठे—

अथ सम्यक् दृष्टि मिथ्या दृष्टि व्यवस्था —

सवैया इकतीसा — चाकसो फिरत जाको संसार निकट आयो, पायो जिनि
सम्यक मिथ्यात नाग करिके ; निरडुंद मनसा सुनूमी साधि लीनी जिनि, कीनी
मोप कारन अवस्था ध्यान धरिके ; सोई छुट अनुजो अन्यासी अविनाशी नयो,
गयो ताको करम जरम रोग गरिके ; मिथ्यामति आपनो सरूप न पिठाने तामें,
मोजे जग जालमें अनंत काल जरिके. ॥ ५३ ॥

अर्थ.— जेम रात्रिनेविषे चरुवो फिरतो फरतो रहे ठे, तेम संसारमा फिरतां
फिरतां जेनो अंत निकट आय्यो, सम्यक पाय्यो, मिथ्यात्वनो नाश करिने राग दे
पाडिक रहित एवी मनसारूप नजी नूमिका जेणे साधि लीयी, अने ध्यान धरिने
पोतानी अवस्था मोहरूपदना कारणरूपी कीयी, तेज सम्यक दृष्टि छुट अनुजवनो
अन्यासी ययो, एम कर्म रोगने गमावीने अविनासी ययो एटले जन्म मर्ण टळ्यो
सिद्ध ययो, एवी सम्यक दृष्टि पास्याविना मिथ्याती पोतातुं स्वरूप ओजखे नही.
तेथी अनंतकाज जरिके के० लगी जगतनी जालमां मोजे ॥ ५३ ॥

हवे जे आत्मानो अनुजव पाय्यो तेनो विलास कहेठे — अथ अनुजव विलास —

सवैया इकतीसा — जे जीव दरवरूप तथा परजायरूप, वोड नै प्रवान वस्तु
सुद्धता गहत है, जे अछुटजावनिके त्यागी नए सरवथा विपेसों विमुप व्हे वि
रागता चहत है ; जो ग्राहजनाव त्यागनाव डहूं नावनिको, अनुजो अन्या
सविषे एकता कहत है ; तेई ज्ञान क्रियाके आराधक सहज मोप, मारगके सा
धक अवाधक महत है ॥ ५४ ॥

अर्थ — जे कोई जीव इव्यार्थिक अने पर्यायार्थिक ए वे नय प्रमाण
करिने वस्तुनी सुद्धताने ग्रहेठे, जे जीव राग द्वेष मोहथी आत्मां जे अछुट
जाव ठे तेना सर्वथा त्यागी थया ठे, तेथी पाच इडियोना विषयथी विमुख थईने
वैरागतामां वर्तवा लागेठे, अने जे जाचित चोटे रत्नमा ठ जाव रत्न ग्रहण करवा
योग्य ठे. अने आठ जाव रत्न त्यागवा योग्य ठे, एटले आठ हेयने ठ उपादेय ठे, ते अ

नुजवना अन्त्यासविपे बंने जावनी एकता करेते, एटले जे इव्यमां दृष्टि रहे अने पर्यायमा दृष्टी न रहे, तेने एकता कहेते. ते जीव ज्ञान क्रिया जे मोक्ष मार्गनुं कारण कबु ठे तेना धाराधक थया. अने सहजरूपमां मोक्ष मार्गना साधक थया, फरी तेने कर्म बाधा न होय, तेथी अबाधक थया महिमावत थया पुजनीक थया ५४ हवे जे ज्ञान अने क्रियाने निज्जन्मावे माने ठे तेने एनी एकता कही देखाडे ठे.-

अथ ज्ञान क्रिया एकता कथन -

दोहरा - विनसि अनादि अशुद्धता, होइ शुद्धता पोष, ता परनतिकों बुध कहे, ज्ञान क्रियासो मोष. ॥ ५५ ॥

अर्थ - अनादि कालनी जे अशुद्धता ठे तेनु जिहा विनाश थायते त्यां शुद्धतातुं पोषण थायते. एवी जे आत्मानी परिणति थाय तेज ज्ञाननी क्रिया कहे थायते तेने बुध के० पंक्ति पुरुष एवु कहेते के ए ज्ञान क्रियाथी मोक्ष थाय, आ ही ज्ञान तथा क्रियानी जे सुविधा लखेते ते शब्दनयथी जाणवी. ॥ ५५ ॥

हवे ज्ञाननी व्यवहार नयथी थापना देखाडे ठे - अथ ज्ञान इव्य स्थापना

दोहरा - जगी शुद्ध समकित कला, वगी मोषमग जोइ, वहे करम चूरन करै, क्रम क्रम पूरन होइ ॥ ५६ ॥ जाके घट ऐसी दशा, साधक ताको नाम, जेसे दीपक जो धरे, सो उजियारो धाम ॥ ५७ ॥

अर्थ - जेणे शुद्ध समकेतनी कला जाणी अने जे कला मोक्षना मुख मां जावा लागी ते पुरुष कर्मने चूरण करीने क्रमे क्रमे पूरण थाय ॥ ५६ ॥ जेना घटमां एवी दशा थई रही ठे ते पुरुषनुं साधक नाम केहेवाय जेम दीवानुं अजवातुं थएथी घरमा पण अजवातुं थाय, तेम ज्ञानक्रिया तो मोक्ष साधक ठे, पण ज्ञानक्रियाने धरता पुरुष पण साधक थाय ॥ ५७ ॥

हवे ज्ञाननुं फल कहेते - अथ ज्ञानकला वर्नेन -

सवैया इकतीसा - जाके घट अंतर मिथ्यात अधकार गयो जयो परगास सुं शुद्ध समकित जानको, जाकी मोक्ष निष्ठा घटी ममता पलक फटी, जान्यो जिन मरम अवाची जगवानको, जाको ज्ञान तेज वग्यो उहिम उदार जग्यो, लग्यो सुप पोष समरस सुधा पानको, ताही सु विचकन को संसार निकट आयो, पायो तिनि मारग सुगम निरवानको ॥ ५८ ॥ जाके हिरदेमें स्यादवाद् साधना करत, शुद्ध आतमांको अनुनौ प्रगट जयो हे, जाको संकल्प विकल्पके विकार मिटि, सदा काल एकी जाव रस परिनयो है, जिनि बंध विधि परिहार मोष अंगी

कार, ऐसो सुविचार पठ सोउ ठांनि दयो है, जाकी ज्ञानमहिमा उद्योत दिनदिन प्रति, सोइ जवसागर उल्लंघि पार गयो है ॥ ५९ ॥

अर्थ—जेना घटमां अनादिकालनो मिथ्यात अंधकार हतो ते गयो, अने शुद्ध सम्यक् रूप सूर्यनो प्रकाश थयो राग द्वेष मोह निद्रा जेनी घटी गई, ममता रूप पलक लागी हती ते फिटि गई. तेथी जिन अवाची जगवाननो एटले सिद्ध स्वरूपनो मर्म पाम्यो, जेनुं ज्ञान तेज वध्युं एटले प्रकाश थयुं प्रधान उद्यम जाग्यो अने उपशम रस रूप अमृत पानना सुखनो पोष थयो, ते सु विचक्षण पुरुषने संसार निकट आव्यो. तेणे तो सुगम वातमां मुक्तिनो मारग पाम्यो ॥ ५७ ॥

जेना हृदयमां म्यादाद स्वरूपनी साधनाथी शुद्ध आत्मानो अनुभव प्रगट थयो अने जेने संकल्प विकल्पनो विकार बहु जातनो हतो ते मटीने सदा कालमां एक चेतना रस जे एकी नावपणुं ठे ते पणो परिणम्यो, तेणे करीने बंध विधिनो परिहार जे संवरनुं धरवो ते थयुं अने निस्पृह दशाथी मोक्षनो जे अंगीकार तेना विचारनो पक्ष धार्यो ठे ते पक्ष ठांनि दीधोठे, जेना ज्ञाननो महिमा दिन दिन प्रते उद्योत थयोठे. तेज जीव जव समुद्र उतरीने पार पड्यो एम जाणवु ॥ ५९ ॥ हवे अनुनवीनी व्यवस्था तेज उपादेय ठे ते कहे ठे.—अथ अनुनो व्यवस्था कथन

सवैया इकतीताः—अस्तिरूप नास्ति अनेक एक थिररूप, अथिर इत्यादि नानारूप जीव कहिये; दीते एक नैकी प्रतिह्नी अपर दूजी नैको नै दिपाइ वाद विवादमें रहिये, थिरता न होइ विकल्पकी तरगनिमें, चंचलता बढे अनुनौ दशा न लहिये, तातें जीव अचल अबाधित अपमं एक, ऐसो पद साधिके समाधि सुख गहिये ॥ ६० ॥

अर्थ—कोई नयथी अस्तिरूप ठे, कोई नयथी नास्तिरूप ठे. कोई नयथी अनेक कोई नयथी एक. कोई नयथी स्थिररूप कोई नयथी अस्थिररूप, इत्यादि नाना प्रकार स्वरूपथी जीव कहीए. अही एक नय जे स्वरूप साधे ठे, त्या ते नयनो प्रतिपक्षी के० उलटी रीते बीजो नय देखाय ठे, तेतो पेला नयथी विपरीत पणुं साधे ठे, तेथी जो एकांतनयपणुंज ग्रहीए अने ते उपर बीजो नय नदेखामीये तो वादविवाद थई जाय तेथी नय जेद करणीथी कुविकल्पना तरग उठेते तरगथी चे तन स्थिर न थाय, अने चंचलतापणुं बंधे तेथी अनुभव दशाग्रही न जाय. माटे नय पक्ष तजीने अनुभव अन्यासने कारणे जीव इव्य अचल ठे. अबाधित ठे, अख न ठे, एक ठे एवा स्वरूपनो स्थानक साधिने समाधि सुख ग्रहण करिये ॥ ६० ॥

हवे इव्य क्षेत्र काल जावे करीने आत्मानुं अखंमितपणुं कहे ठे -

अथ इव्य क्षेत्र काल जाव कथन -

सवैया श्कतीसा - जेसे एक पाको आंबफल ताके चारि अंस, रसजाली गुठली ठीजक जव मानिये, यो तो न वनें पे ऐसे बने जेसे दहेफल रूपरस गंध फास अपंम प्रवानिये, तेसे एक जीवको दरव पेत्र कालजाव, अंस जेद करि निन्न निन्न न वपानिये, दर्व रूप पेत्रूप कालरूप जावरूप, चारों रूप अलख अखंम सत्ता मानिये॥६१॥

अर्थ - शिष्य कहेठे हे स्वामी इव्य क्षेत्र काल जावरूप वस्तुना चार अशत मे कहो गो, त्या एवु दृष्टात आपनु के, एक आंबफल ठे तेना रस, जाली एट ले रेसो गोठली अने ठाल ए चार अंस ठे, तेमज वस्तुना इव्य क्षेत्र काल जाव ए अंश होय के न होय, हवे गुरु कहेठे हे शिष्य आही तु अशके ० खंम समज्यो ते थी ए दृष्टात दीधुं तेतो बने नही पण आही अखंमपणामा चार अंस जाववा तेनुं दृष्टात ए ठे के तेज आंबफल ठे तेमां रूप, रस, गंध ने स्पर्श ए चारे अखंमपणे प्रमाण करिए ए चार रस ठे, तेम एक जीवतुं इव्य क्षेत्र काल जावरूप अंस जेद करीने रस जाली गोठलीने ठाल ए खम खम वखाणीये नही आही जे साध्यरूप आत्म सत्ता ठे ते इव्यथी अखंमितपणे, आत्मा इव्यरूप ठे अने क्षेत्रथी अखंमपणे असख्यात प्रदेशाअवगाहपणे ठे, कालथी अखंम त्रिकाल वर्तिठे जावथी अखंम ज्ञायक जावपणे ठे, एम जीवना चार अंश अखंमपणे मानीये॥६१॥

हवे साध्यपदमा ज्ञान ज्ञेयनुं विशेष पणु अने अविशेष पणुं कहेठे.-

अथ ज्ञान ज्ञेय विशेष कथन -

सवैया श्कतीसा - कोउ ज्ञान वान कहे ज्ञान तो हमारो रूप, ज्ञेय पटदर्व सो हमारो रूप नाही हे, एक नै प्रवान ऐसे दूजी अब कहो जेसे, सरस्वती अक्षर अरथ एक गही है, तेसे ज्ञाता भेरो नाम ज्ञान चेतना विराम, ज्ञेयरूप सकति अनंत मुज पाही है, ताकारण वचनके जेद जेद कहो कोउ, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेयको विलास सत्ता माही हे ॥ ६२ ॥ चोपाई - स्वपर प्रकाशक सकति हमारी, ताथें वचन जेद त्रम जारी, ज्ञेय दसा द्विविधा परगासी, निज रूपा पररूपा जासी, ॥ ६३ ॥ दोहरा - निजरूपा आत्म सकति, पररूपा परवस्त, जिनि लिख जीनो पेव यह, तिनि लिख जियो समस्त ॥ ६४ ॥

अर्थ - कोई ज्ञानवत प्राणी पोताना अनुभव प्रमाणथी एम कहेठे के जे ज्ञान ठे तेतो अमारुं रूप ठे अने जे पट इव्य ज्ञेयठे तेतो अमारुं रूप नथी तेथी

ज्ञान अने ज्ञेय विशेष पणामां ठे. गुरु कहे ठे, एतो एकज नय प्रमाण ठे. ह वे बीजा नयथी जेम अविशेष पणुं थाय ठे. तेम कहुं ठुं. जेम सरस्वती के० विद्यारूप अर्थ ठे तेम अक्षर के० विद्यारूप अर्थ एकठो रहे, तेम ज्ञाता ते तो माहारुं नाम थयुं. अने जे ज्ञान ठे तेतो चेतनानो विराम के० प्रकार ठे. अने जे ज्ञान ज्ञेय पणे परिणम्यो ठे. ते तो ज्ञयरूप शक्ति ठे एवी अनंत शक्ति माहारीज पास ठे. ते कारणथी वचन जेद करीने ज्ञान अने ज्ञेयनो जेद कोई नजे कहो पण बीजो नय देखवाथी ज्ञाननो ने ज्ञेयनो विलास आत्म सत्तामांज ठे. तेथी अविशेष पणुं ठे. ॥ ६२-॥ जेथी हमारी शक्ति एवी ठे जे पोतानो प्रकाश करे अने परनो पण प्रकाश करे तेथी स्व पर प्रकासक ठे, तेथी ज्ञान अने ज्ञेय ए वचन जे दे जे जेद ठे, तेज जारी त्रम उपजावेठे पण वस्तु एक ठे. ज्ञेय के० जे जाणवा योग्य तेतो दशा वे प्रकारे करीने कही एक तो निजरूपा बीजी पर रूपा कही ठे ॥ ६३ ॥ आही जे निजरूप ज्ञेय दशा कही ए ते तो स्वरूप प्रकाशक आत्म शक्ति ठे, अने जे बीजी पर रूप ज्ञेय दशा ते परवस्तु ठे जेणे एवातनो पेच जाणुं तेणे तो समस्त जाणुं ६४ ॥ हवे एज पेच स्यादादमां जोड ए ते स्यादाद रूप वस्तुनुं वर्णन करेठे.-

अथ स्यादाद रूप वस्तु वर्णन

सवैया इकतीसा.-- करम अवस्थामें अष्टादसो विलोकित, करम कलंकसों रहित शुद्ध अंग हे, उजे नै प्रवान समकाल सुषासुद्धरूप, एसो परजाइ धारी जीव नाना रंग हे; एकही समेमें त्रिधारूप पे तथापि याकी, अखंफित चेतना सकति सरवग हे, यहें स्यादाद याको जेद स्यादादी जानै, मूरष न माने जाको हियो दृग जंग हे. ॥ ६५ ॥ निहचे दरव द्रिष्टि दीजें तब एकरूप, गुन परनति जेद जाव सों बहुत हे, असप प्रवेश संयुगत सत्ता परवान, ज्ञानकी प्रजातो लोकालोकमानुचुत हे, परजे तरगनिके अंग त्रिनचुर हे, चेतना सकति सो अखंफित अचुत हे, सोहे जीव जगति विनायक जगत साग, जाकी मौज महिमा अपार अदचुत हे, ॥ ६६ ॥ विजाव स्रुति परिणतिसो विकज दीसैं, सुद्ध चेतना विचारते सहज संत हे, करम संयोग सो कहावे गतिको निवासी निहचें सरूप सदा मुक्त महंत हे ज्ञायक सुजाउ धरे लोकालोक परगासी सत्ता परवा न सत्ता परगास वत हे; सोहे जीव जानत जहां न कौतुकी महान जाके कीरति कहान अनादि अनंत हे ॥ ६७ ॥

अर्थ:- कर्मण शरीर सहित आत्मानो कर्म अवस्थामां दृष्टि दर्श ए तो आत्माने अष्टाद देखीए ठीए अने कर्म कलंक रहित केवल आत्मांमाज दृष्टि द

इए तो जो शुद्ध अंग ठे. अने ए बेधनय समकालेज प्रमाण करीए तो शुद्धाद्य
 ६रूप कहु जाय. एमा पर्यायनी धाराये करीने जीवना विचित्र प्रकार ठे. शुद्ध अद्य
 ६ अने शुद्धाद्य ६ ए त्रणरूप आत्माना एकज समे पामीए, यद्यपि एम ठे तथा
 पि त्रणेरूपमां आत्माना अखंमि चेतना शक्ति सर्व अगमा जरि रहि ठे, तेज
 स्यादाद कहीए, तेनो जेद जे स्यादादी होय, तेज जाणो पण जेनुं हृद्युं हृगजग
 के० सम्यक दृष्टि रहित ठे. ते मूर्ख एनो जेद न जाणो ॥ ६५ ॥ निश्चयनयथी
 इव्य वपर दृष्टी आपिये तो आत्म इव्य एकरूप ठे अने ए आत्म इव्यना गुण
 परिणतिरूप जेद जावथी जोइये तो आत्मा बहुरूपे ठे अने आत्माना सत्ता अ
 संख्यात आकाश प्रदेश सयुक्त ठे, अने ते सत्ताने प्रमाण आत्मा कह्यो जायठे
 अने ज्ञाननी प्रजा विचारीएतो लोकालोक प्रमाण क्षेत्रथी संयुक्त आत्मा कह्यो
 जायठे, तथा कृणकृणमा पर्याय रूप तरगना अग विचारीएतो जीव कृणजगुरज
 कहेवाय ठे, अने तेने चेतना शक्तिथी विचारीए तो सदा सर्वदा अखंमज कहेवा
 य, अने अच्युत कहेवाय ठे तेज जीव जगतनो विनायक के० धणी अने जगत
 मां सारनूत पदार्थ ठे. जेनी मोज अने महिमा अपार ठे अने अज्ञूत ठे ॥ ६६ ॥
 हवे बीजुं पण स्यादवाद कहेठे - रागद्वेषादिक विजाव शक्तिथी परिणम्यो देखीए
 तो आत्मा विकल देखाय ठे, अने तेनी शुद्ध चेतनाज विचारीएतो सहज सतरूप
 दीते ठे, कर्म संजोग सहित आत्मा विचारीये तो चारे गतिनो वासी अने चोरा
 सी लाख योनीनो वासी कहेवाय ठे, अने निश्चयनयथी एनुं स्वरूप जो विचारी
 ए तो सदा सर्वदा मुक्तिरूप महत ठे, अने जो एने ज्ञायक स्वभाव धारी विचारीए
 तो लोकालोक प्रकाशक अमेय कहेवाय, अने जोए आत्माना प्रकाशवत सत्ता वि
 चारिये तो पोतानी सत्ता प्रमाण आत्मा होय, ते जीव वस्तु साथ्य ठे. जे जहान
 के० जगतने जाणोठे, जे महोटी कौतुकी पुरुष ठे, जेनी कीर्ति अने कथा अनादि
 अनंत काल लगी एवीज चालती आवेठे ॥ ६७ ॥

हवे साध्यरूप केवल दशानु वर्णन करे ठे - अथ केवल दशा वर्नन -

सवैया इकतीसा - पंच परकार ज्ञानावरनको नास करि, प्रगटी प्रसिद्ध जग
 माहि जगमगी है, ज्ञायक प्रजामे नाना क्षेत्रकी अवस्था धरि, अनेक नईपें एकता
 मे रसपगी है, याही जाति रहेगी अनंत काल परजंत, अनंत शक्ति फोरि अनंत
 सों लगी है, नरदेह देवलमे केवलमे सरूप सुद्ध, ऐसी ज्ञान ज्योतिकी सि
 पा समाधि जगी है ॥ ६८ ॥

અર્થ:- મતિ જ્ઞાનાવરણ પ્રમુખ પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ કરીને પ્રસિદ્ધ કે ૦ પ્રત્યક્ષપણે પ્રગટી એવી જે જ્ઞાન જ્યોતિની સિખા જગતમાં જગ મગી રહી છે તે જ્ઞાન જ્યોતિની શિખા પોતાના જ્ઞાયકપણારૂપ પ્રનામાં નાના પ્રકારના ક્ષેયની અવસ્થા ધરીને અનેક રૂપ થઈ છે, તેપણ જ્ઞાયક પણાની જે એકતા છે તેના રસથી મલી રહી છે તેજ રીતે અનંત કાલ પર્યંત રહેશે. અને અનંત વીર્ય ફોરવીને અનંત પદથી લાગી રહેશે જેવારે મનુષ્યના વેદરૂપ દેવલમાં શુદ્ધ કેવલ જ્ઞાન સ્વરૂપે એવી જ્ઞાન જ્યોતિની સિખા જેવી સમાધિ છે, તે જાગૃત થઈ એટલે સર્વ વિપમતા જાવ મટિ ગયો ॥ ૬૭ ॥

હવે અમૃતચંદ આચાર્ય છે તે ચંડમાં છે અને તેની કજારૂપિ ત્રણ ધારા છે, તેનું છુદા છુદા અર્થથી વર્ણન કરે છે -અથ અમૃત ચંદ કલાકે ત્રીણ અર્થ કથન -

સવૈયા ક્ષત્રીતા - અહ્લર અરથમેં મગન રહે સદા કાલ, મહા સુખ દેવા જે સી સેવા કામ ગવિકી; અમલ અવાધિત અલપ ગુન ગાવના હૈ, પાવના પરમ શુદ્ધ જાવના હૈ નવિકી, મિથ્યાત તિમર અપહાર વર્ધમાન ધારા, જેસી ઝને જામ લોં કિરન વીપે રવિકી; એસી હૈ અમૃત ચંદકલા ત્રિધારૂપ ધરે, અનુનો દશા ગરંથ ટીકા બુદ્ધિ કવિકી ॥ ૬૮ ॥

નોંદરા:- નામ સાધિ સાધક કહ્યો, હાર હાદ શમ ઠીક, સમય સાર નાટક સકલ, પૂરન નયો સટીક ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:- અમૃતચંદની અનુચવ દશારૂપ કલા છે તેતો અહ્લર અર્થમાં કે ૦ મોદ્દ પદાર્થમાં સદાકાલ મગન રહે છે, અને જેવી કામધેનુંની સેવા સુખદાયક થાય તેવી સુખદાયક છે, અને અમૃત ચંદની ગ્રંથ ટીકારૂપ કલા છે તેજ પાઠલા વર્ણ ને કરી યુક્ત છે, અને અમૃતચંદ કવિની બુદ્ધિ છે, તેતો અહ્લર અર્થ કે ૦ શબ્દાર્થ તેમાં મગન રહે છે, આગલ બીજી વર્ણન પૂર્વલી રીતે જેમ અમૃત ચંદની અનુચવ દશાની કલા અને ગ્રંથની ટીકાની કલા અને કવીકલા એ ત્રણે કલા અમલ છે, અવાધિત છે, અલક્ષ પુરુષના ગુણનો ગાયન કરતીજ રહે છે તેથી પાવન છે, નવ્ય ત્વ પણાની પરમ શુદ્ધ જાવના છે, અને એ ત્રણેકલા, મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારની અપહરણ કરનાર છે, અને ચંદતે પરિણામે છે, જેમ ચંદતા વે પોહોર લગી સૂર્યના કિરણ ચંદતા ચંદતા વીપે છે, તેમ એ કલાપણ વધતી વધતી વીપે છે, એવી અમૃતચંદ આચાર્યની કલા છે તે ત્રણ પ્રકારનું રૂપ ધારણ કરે છે, એક તો અનુચવ દશા બીજી ગ્રંથની ટીકા કરી તે અને ત્રીજી કાવ્ય વંધ કરતાં કવિકલા કીધી ॥ ૬૯ ॥

સાચ્ય સાધક નામે બારમો દ્વાર ઊંક કહ્યો, અમૃતચંદ આચાર્યનું કરેલું કલસ
રૂપ સમયસાર નાટક ગ્રંથ ટીકા સમેત સંપૂર્ણ થયું ॥ ૭૦ ॥

ઈતિશ્રી નાટક સમયસારનો સાચ્ય સાધકનામા બારમુ દ્વાર બાલાબોધરૂપ
સંપૂર્ણ થયો. ગ્રંથાગ્રંથ ૮૦૦૦ માન છે

હવે ગ્રંથની અંતે અમૃતચંદ આચાર્ય કવિ આલોચનાકરે છે. - અથ કવિઆલોચન. -

દોહરા - અબ કવિજન પૂરવ વશા, કહે આપસો આપ, સહજ હરપ મનમેં
ધરે, કરે ન પઢાતાપ ॥૭૧॥ સવૈયા શ્લોકિતા - જો મેં આપ ઠામિ દીનો પરરૂપ
ગહી લીનો, કીનો ન વસેરો તહા જહાં મેરો થલ હૈ, જોગનિકો જોગી રહિ કરમકો
કર્તા જયો, હિરવે હમારે રાગ દોષ મોહ મલ હૈ, એસી વિપરીતિ ચાલ નઈ જો અ
તીત કાલ, સો તો મેરી ક્રિયાકી મમતાતાકો ફલ હૈ, જ્ઞાન દ્રષ્ટિ જાસી જયો ક્રિયા
સોં ડગાસી વહ, મિથ્યા મોહ નિજામેં સુપનકો સો ઢલ હૈ ॥૭૨॥ દોહરા. - અમૃત
ચંદમુનિરાજ કૃત, પૂરન જયો ગરથ, સમયસાર નાટક પ્રગટ, પંચમગતિકોપંથ ૭૩

અર્થ - હવે કલસનો કરનાર કવિ છે તે પોતાને જ પોતાની પૂર્વદશા કહે છે
પોતાના મર્મ જાણ્યાથી સહજ હર્ષ ઉપજ્યો છે તે આલોચનામા ધારે છે, પણ પ
સ્તાવો કરતો નથી ॥૭૧॥ અતીત કાલે જે મહારૂં આત્માનું સ્વનાવ હતો તે મે
ઠામિ દીયો, અને પર જે કર્મદિક પરરૂપ હતો તે મે લઈ લીયો, અને જ્યા સમા
ધિવિપે માહારો નિવાસ હતો, ત્યા મે વાસ ન કીયો પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષય જોગ
નો જોગી થઈને કર્મનો કર્તા થયો, અમારા હૈયામા રાગ દેપરૂપ મહા મોહ મલ
હતો એવી ડલટી ચાલે ચાલ્યો તેતો અતીત કાલમા વાત વીતી એવું જે કાર્ય
થયું તેતો મારી ક્રિયામા મમતા રાખી તેનું ફલ થયું હવે તો જ્ઞાન દ્રષ્ટિ જાસી
તેથી ક્રિયાથી ડગાસી થયો, અને જે અતીત કાલમા અવસ્થા થઈ તેતો મોહ
મિથ્યાત નિજામા સ્વપનાં જેવો खेल થયો ॥૭૨॥ અમૃત ચંદ આચાર્યનો કરેલો ગ્રંથ
સંપૂર્ણ થયો, આ સમયસાર નાટક જે ગ્રંથ છે તે પ્રગટ પછે પચમ ગતિકો મુક્તિનો
પથ છે ॥૭૩॥ ઈતિ શ્રી સમયસાર નાટક ગ્રંથ અમૃતચંદ આચાર્યકૃત સંપૂર્ણમ્ ॥

હવે બળારસીદાસ કહે છે - દોહરા - જાકી જગતિ પ્રજાવસો, કીનો ગ્રંથ
નિવાહિ, જિન પ્રતિમા જિન સારખી, નમે બનારસી તાહિ ॥૭૪॥

અર્થ - જેની જાકિના પ્રજાવે કરીને ગહનાર્થ ગ્રંથહતો તે નિર્વાહકીયો. એવી
આ કાલમા જિન પ્રતિમા છે તે શ્રીજિનેશ્વર સરખી છે. તેને બળારસીદાસ નમે છે

हवे जेवा श्री जिनेश्वर देव महात्म्यवत ठे, तेवी जिन प्रतिमा पण महात्म
वत ठे ते कहेवे:- अथ जिन प्रतिमा महात्म्य कथन:-

सवैया इकतीसा - जाके मुख दरससो जगतके नैननिकों धिरताकी बानी
चढी चचलता विनसी, मुझा देखे केवलीकी मुझा यादि आवे जहां, जाके आगे
इंझकी विचूति दिसे तिनसी; जाको जस जपत प्रकास जगे हिरदेमे, सोई मुझ म
ती होइ दुती जो मलिनसी, कहत बनारसी सु महिमा प्रगट जाकी, सोहे जि
नकी सबी हे विद्यमान जिनसी ॥ ४५ ॥

अर्थ:- श्री जिन प्रतिमाना मुख दर्शन थवाथी जे तेना नकजन ठे तेना न
यनने कंइ आगल सम्यक् दशा के० संवर दिशा पामेली होय तेनी स्थिरतानी बाणी
वधे, अने जे जावपदार्थमा चचलता होय तेनो नाश थाय. अने पद्मासन स्थित मुझा
आकार ज्या देखे, त्यां केवलीनी मुझा याद आवे ठे. ते केवलीनी मुझा एम सं
नारवामा आवे ठे के, जेनी आगल इंझनी संपदा ठे ते त्रण समान देखावठे,
एटले चोसठ इंझ महिमा करेठे, अने ते दशा साजलवामा आवे तेवारे त्या जे के
वलीना जश कहेवायठे, तेना गुणनो प्रकाश हयामां जागेठे, अने त्यां जे पहेली
मति सम्यक् दशामां मेली जेवी हती ते छुछ थई, तेथी वणारसीदास कहेठे के जिन
प्रतिमानी एवी प्रगट महिमा ठे के ते विद्यमानजिनेश्वर समानज मानवी ॥४५॥

हवे जिन प्रतिमानो नक्तिवत ठे तेनुं वर्णन करेठे -अथ प्रतिमा माने ताको वर्णन

सवैया इकतीसा.-जाके उर अंतर सुदृष्टिकी लहरि लसी, विनसी मिथ्यात मो
ह निझाकी समारपी, सैली जिन सासनकी फैली जाके घट जयो, गरवको त्यागी
षट दरवकी पारपी; आगमके अक्षर परे है जाके श्रवनमे, हिरदे जंमारमें समा
नी बानी आरपी, कहत बनारसी अलप नवस्थिति जाकी, सोइ जिन.प्रतिमा
प्रवाने जिन सारपी ॥ ४६ ॥

अर्थ:- जेना हीयामा सम्यक् दर्शननी छेहेर बिराजमान थई रही ठे, अने
मिथ्यात मोहनीय रूप निझानी मुर्छा ते विनास पामी ठे, तथा जेना घटमांथी जिन
शासननी सेली के० तत्व समजवामा अने तत्व समजणमा अहं बुद्धिरूप अजि
माननो त्याग थयोठे, अने जे ठ ए इव्यने परखनारो ठे जेना श्रवणमा आग
मना अक्षर पडे ठे. एटले सिद्धांत सांजले ठे, वली रूपेरिय आर्प आर्पित
रूपि संबंधी बाणी ते जिनवाणी कहिये, ते जेना हृदयरूप जंमारमां समाणी ठे.

एतले जरी ठे, वणारसी दास कहे ठे के जेनी जवस्थिति अत्प आवी रही ठे, तेज पुरुष जिन प्रतिमाने जिन सरिषी प्रमाण करेठे ॥ ७६ ॥

हवे वणारसी दास पोतानी कथनी कहेठे - अथ वणारसी कथन -

चोपाई - जिन प्रतिमा जन दोष निकड़े, सीस नमाइ बनारसिवदे, फिरि म नमाहि विचारे ऐसा, नाटक ग्रंथ परम पद जैसा ॥ ७७ ॥ परम तत्व परचेइ समांही, गुन थानककी रचना नांही, यामे गुनथानक रस आवे, तो गरथ अति शोभा पावे ॥ ७८ ॥ दोहरा - यह बिचारि संक्षेपसो, गुनथानक रस योज, वरनन करे बनारसी, कारन सिव पथ खोज ॥ ७९ ॥

अर्थ - जिन प्रतिमां ठे तेज मनुष्यना राग द्वेष मिथ्यातनुं निकंदन करनार ठे, तेथी वणारसीदास मस्तक नमावीने तेने वदे ठे पठी बनारसीदास मनमा एम विचारे ठे के, आ नाटक ग्रंथमां जेवु परमपद ठे तेनुं आही कहेठे ॥ ७७ ॥

आ ग्रंथमा उपादेयरूप परम तत्व, आत्म तत्वनो परिचय ठे पण गुणस्थानकनी रचना आ ग्रंथमां नथी. हवे जो आ ग्रंथमा गुणस्थानकनो रस आवे तो आ ग्रंथ सारी शोभा पामे ॥ ७८ ॥ ए प्रमाणे विचारिने संक्षेप मात्र गुण स्थानकना रसनी चोजनो वणारसी दास वर्णन करे ठे ते वर्णन शिवपथनुं कारण ठे अने शिवपंथनी खोजना ठे ॥ ७९ ॥

हवे गुणस्थानकनुं स्वरूप ठे तेवु कहेठे - अथ गुनथानक सरूप कथन - दोहरा - नियत एक विवहारसो, जीव चतुर्दश जेद, रंग जोग बहु विधि जयो, ज्युं पट सहज सुपेद. ॥ ८० ॥

अर्थ - निश्चे जीव एकरूप ठे अने व्यवहारनयथी जीव चौद जेदे ठे आ हीं दृष्टांत आपेठे, जेम वस्त्र सहज रंगमा सफेद ठे पण रंगना जोगथी विचित्र प्रकारना रंगनो पाय तेम गुणस्थानकथी जीवनो तेवो जेद ठे. ॥ ८० ॥

हवे चौद गुण स्थानना नाम कहेठे - अथ चतुर्दश गुनथानक कथन - सवैया इकतीसा - प्रथम मिथ्यात दूजो सासादन तीजो मिश्र, चतुरथो अग्रत पंचमो व्रतरंच है, उगो परमत्त सातमो अपरमतनाम, आठमो अ पूरव करन सुख सच है, नौमो अनिवर्तनाव दशमो सूत्रमजोज, एकादशमो सु उपसत मोह वच है, द्वादशमो गीन मोह तेरहो सजोगी जिन, चौदहो अजोगी जाकी यिति अंक पंच है. ॥ ८१ ॥ दोहरा - वरने सब गुन थानके, नाम चतुर्दश सार, अब वरनों मिथ्यातके, जेद पंच परकार. ॥ ८२ ॥

अर्थ:- प्रथम मिथ्यात, बीजो साखादन, त्रीजो मिश्र, चोथो अविरत, पांच मो रच मात्र व्रत एटले देशव्रती, ठगो प्रमत्त, सातमो अप्रमत्त. एवा नाम ठे. आठमो अपूर्वकरण अथवा निवृत्ति बादर, ए वे नाम ठे ते आंही मुखनो संच के० मिलाप ठे, नवमो अनिवृत्ति बादर, दशमो सूक्ष्म लोन, अग्यारमो उपसांत मोह, आंही मोहनी वचना ठे एटले मोहणी बुटबु ठे. बारमो क्लीए मोह क हीए, तेरमो सयोगी जिन, ते केवली थयो, चांदमो अजोगी जिन, जेनी स्थिति अ इ व क ल ए न्हस्व पांच अक्षर जेटली ठे. ॥ ७१ ॥ एम सर्व चउवे गुण स्थान ना नामनु सत्यार्थ वर्णन कीधुं ते शोचे ठे. हवे अनुक्रमें पहेला मिथ्यात गुणगणाना पांच प्रकारची पांच जेद ठे ते कहुंहुं. ॥ ७२ ॥

हवे पांच मिथ्यात्वना नाम कहेठे - अथ पंच मिथ्यातके नाम कथन.-

सर्वेया इकतीसा:- प्रथम एकंत नाम मिथ्यात अनिग्रहीक, दूजो विपरित अ जिनिवेसिक गोत है; तीजो विनै मिथ्यात अनाजिग्रह नाम जाको, चोथो संते जहां चित नोरकोसो पोत हे; पंचमो अज्ञान अनानोगिक गहजरूप, जाके उदे चेतन अचेतनसो होत है, ए पांचो मिथ्यात त्रमावे जीवको जगतमें, इन्हके विनाश समकितको उदोत है ॥ ७३ ॥

अर्थ:- पांच मिथ्यात्वमां पहेलो एकांत पकना ग्राही अनिग्रहिक नामे मिथ्यात्व ठे. बीजो मिथ्यात पहेला मिथ्यातची विपरित ठे. तेनुं अनिनिवेसिक एवुं गोत के० नाम ठे, त्रीजो विनय मिथ्यात सर्वनो पूजनार ठे जेनुं नाम अनाजिग्रहिक ठे, चोथो संसयिक मिथ्यात ज्यां चित ठे ते त्रमण करतुं रहे नमराना वचानी माफक, पांचमो अज्ञान मिथ्यात, ए अनानोगिक पणाची अजाणपणे एकेडिया दिकमा गहजरूपी ठे. निज्ञानी ठाकनुं स्वरूपी ठे. जेना उदयची चेतन ठे ते अचेतन थीं रखुं. जेना नाम लीधा ते एज पांचे मिथ्यात जीवने जगतमा जमा वेठे. ए पांचे मिथ्यात्वनुं विनाश थएची समकेतनो उद्योत थायठे ॥ ७३ ॥

हवे एकांतवादी अनिग्रहीक मिथ्यातनुं जह्ण कहेठे:- अथ एकांत यथा:-

दोहरा - ओ इकंत नय पक गहि, ठके करावे दह, सो इकत वादी पुरुष, मृषावत परतह. ॥ ७४ ॥

अर्थ:- सातेनयमां हर कोई एक नयनो पक ग्रहीने पोताना जाणपणामां ठकी जायठे, अने दह के० तत्ववेत्ता कहेवाय, ते एकांत मतनी स्थापक मीमांसक नैयायक प्रमुख पुरुष ठे ते प्रत्यक्षपणे अनिग्रहीक मिथ्याती ठे ॥ ७४ ॥

હવે જાણપણામા તો કાઈક અનેકાતપણું છે પણ હવથકી વિપરીત કહેઠે માટે તેનું જઠ્ઠણ કહેઠે - અથ વિપરીત યથા.-

દોહરા - ગ્રંથ વકતિ પથ વઢપે, થાપે કુમત સુકીય, સુજસ હેત ગુરુતા ગ્ર હે, સો વિપરીતી જીય ॥ ૬૫ ॥

અર્થ - ગ્રંથમાં જે કહ્યો એવો માર્ગ તેને યથાપીને નન્હવાદિક પોતાની કુમ તિ થાપે પોતાની પ્રસિદ્ધિ થવાને માટે ગુરુતા કે ૦ આચાર્યપણો ગ્રહેઠે, તે જીવ અ નેકાંતતાથી વિપરીત થયો તેને આજિનિવેસિક મિથ્યામતી કહીએ ॥ ૬૫ ॥

હવે જેનો વિનય મિથ્યાત છે એવા અનનિગ્રહિક મિથ્યાતીનું જઠ્ઠણ કહેઠે
અથ વિનય મિથ્યાત યથા -

દોહરા - દેવ કુદેવ સુ ગુરુ કુ ગુરુ, ગિનેં સમાન જુ કોઈ, નમે જગતિસો સવ નિકો, વિનય મિથ્યાતી સોઈ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ - સુ દેવને અને કુદેવને સુ ગુરુને અને કુ ગુરુને જે કોઈ સમાનજ ગણે છે, અને તામલી તાપસનીપરે પરિણામ પ્રવજ્યાં લેડને જક્તિથી સર્વને નમેઠે, પણ ગુણદોષની સ્વભાવ ન હોય તે વિનય મિથ્યાત્વ કહિયે ॥ ૬૬ ॥

હવે જેના જાણપણામા સંદેહ છે, તે સંશય મિથ્યાતી કહિયે તેનું જઠ્ઠણ કહેઠે
અથ સંસય યથા -

દોહરા - જો નાના વિકલપ ગદે, રહે હિંદ હેરાન, ધિર વહે તત્ત્વ ન સદ્દે, સો જિય સંસયવાન ॥ ૬૭ ॥

અર્થ - જે અપાર નય જાણ દેખિને જીવમાં સંશય રાખે, નાનાપ્રકારના ચિત્ત વિકલ્પ ગ્રહે અને હેરાન થઈ રહેઠે. સ્થિરતા રાખીને તત્ત્વને સર્વે નહીં તેજ જીવ સંશયવત્ત મિથ્યાતી કહીયે ॥ ૬૭ ॥

હવે પાંચમા અજ્ઞાન મિથ્યાતીનું જઠ્ઠણ કહેઠે.- અથ અજ્ઞાન યથા -

- દોહરા - જાકો તન હુય વહેજલોં, સુરતિ હોતિ નહિં રચ, ગહજ રૂપ વરતે સદા, સો અજ્ઞાન તિરયંચ ॥ ૬૮ ॥ પંચ જેદ મિથ્યાતકે, કહે જિનાગમ જોઈ, સાલિ અનાદિ સરૂપ થબ, કહોં અવસ્થા દોઈ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ - શરીરમા હુ સ્વના વહેજલથી જેને હેય ઉપાદેયની, રચમાત્ર સુરતા રેતી નથી, સુર્તિત રૂપે જે સદા વર્તે છે તે એકેડિયાદિક તિરયંચ અજ્ઞાન મિથ્યાતી કહિ યે ॥ ૬૮ ॥ શ્રી જિનેશ્વરના આગમ સિદ્ધાંત જોઈને મિથ્યાતના પાંચ જેદ કહેઠે:- જે

नी आदि पामीए तेतो आदि मिथ्यात्व कहीए, अने जेनी आदि न पामीए तेतो अनादि मिथ्यात्व कहिये, एवी एवी मिथ्यात्वनी अवस्थानुं स्वरूप हवे कहेवे ॥ ८९ ॥

प्रथम सादि मिथ्यात्वनुं लक्षण कहेवे.— अथ सादि यथा:—

दोहरा — जो मिथ्या दल उपसमे, ग्रंथ जेद बुद्धि होइ,

फिरि आवे मिथ्यातमें, सादि मिथ्याती सोइ ॥ ९० ॥

अर्थ:— जे मिथ्यात मोहनीयना दलने उपसमावीने मिथ्यात्व ग्रंथी जेदीने ज्ञाता समकेती थईने पाठा मिथ्यातमां आवे ते सादि मिथ्यात्व कहीए एना मिथ्यातमां हवे आदि थई तेथी सादि मिथ्याती कहिये ॥ ९० ॥

हवे बीजो अनादि मिथ्यातनुं लक्षण कहेवे.— अथ अनादि यथा कथन:—

दोहरा.— जिनि गरथि जेदी नही, ममता मगन सदीव, सो अनादि मिथ्या मती, विकल बहिर्मुख जीव. ॥ ९१ ॥

अर्थ.— जे जीवे मिथ्यात्व ग्रंथी जेदी नथी अने सदासर्वदा काल लगण ममता मांज मगन रहे, ते जीव अनादि मिथ्याती कहीए, अने जे बहिर्मुख रहे जेने परमात्मा डब्यनी दृष्टि नथी, ते बहिर्मुख जीव कहीए ॥ ९१ ॥ इति श्री बणारसीदास कृत नाटक समयसारनेविषे प्रथम गुणस्थानकनो अधिकार संपूर्ण थयो.

दोहरा.— कह्यो प्रथम गुण थान यह, मिथ्या मत अनिधान, अलप रूप अ ब वरनबु, सासादन गुन थान. ॥ ९२ ॥ सवैया इकतीसा — जैसे कोउ बुधित पुरुष खाइ खीर खांम, वोन करे पीठे के लगार स्वाद पावे हे, तैसे चढि चोथे पां चएके ठवे गुनथान काहु उपसमीको कपाइ उदे आवे हे, ताहि समे तहां गि रें परधान दशा त्यागी, मिथ्यात अवस्थाको अधोमुख व्है धावे हे, बीच एक स मे वा ठ आवली प्रमान रहे, सोइ सासादन गुनथानक कहावे हे. ॥ ९३ ॥

अर्थ.— जेनुं मिथ्यात एवुं नाम ठे, ते पेहेलुं गुणस्थानक सूचना मात्र कह्यु, हवे संक्षेप मात्र सासादन गुन स्थाननुं स्वरूप कहुं. ॥ ९३ ॥

अर्थ.— जेम कोइ कुधावत पुरुष ठे ते खीरखांम खाय पठी तेने वमन करेवे ते वमननी पठी पण खीरखांमना जोजननो जगारेक स्वाद पामेवे तेम कोइ जीव उपशम सम्यक पामीने चोथे अविरत गुनस्थाने रह्यो ठे अथवा उपशम सम्यक पांमताज सरखो समान पाचमा गुणठाणे अथवा ठवे गुणठाणे चढथो त्यां समकेतनी उज्वलाता न थई, अने अनंतानुबंधी उपशमि कपाय हतो ते उदय थयो, ते समयमा ते त्रणे गुण ठाणाथकी ते उपशम सम्यकती प्रधान

दशा जे श्रेष्ठ दशा तेने त्यागीने फरी मिथ्यात दशाने उंधे मुखे उलटो रहेहे, एटले मिथ्यात्व पामतामां अने सम्यक्त वूटतामां वचे एक समयकाल प्रमाणे अथवा उत्कृष्ट ठ आबलिका प्रमाणे जे सम्यक अंश रहेहे तेनेज सास्वादन गुन स्थानक कहिए ॥ ९३ ॥ इति द्वितीय गुन स्थानक समाप्त

दोहरा.— सासादन गुन थान यह, नथो समापत बीय, मिश्र नाम गुन था न अब, बरनन करो त्रितीय ॥ ९४ ॥ सवैया इकतीसा.— उपसमी समकि ती केतो सावि मिथ्यामती, डूहूनि को मिश्रित मिथ्यात आइ गहे हे, अनंतानु बंधी चोकरी को वदे नांही जामे, मिथ्यात समे प्रकृति मिथ्यात न रहेहे, जहा सदहन सत्यासत्यरूप समकाल, ज्ञान जाव मिथ्या जाव मिश्र धारा वहे हैं, जाकी धिति अंतर मुहूरत वा एक समे, एसो मिश्र गुन थान आचारज कहे हे अर्थ.— आ बीजो सास्वादन नामे गुणस्थान संपूर्ण थयुं हवे त्रींछ मिश्र गुन थाननुं वर्णन करहुं ॥ ९४ ॥

अर्थ.— उपशम सम्यक्ति मिथ्यात मिश्र अने सम्यक्त रूप त्रण पुज करीने ज्यारे मिश्र पुजमा जीव वत्ते, अथवा सम्यक्तथी पढीने फरी मिथ्यात्वमा आवी सावि मिथ्यात्वी थईने मिश्र पुज उदय यथाथी मिश्रमा वत्ते, एबेउने मिश्र गुण स्थानक कहिये, केमके मिथ्यात्व सम्यक्त थको वत्ते ठे जेथी ससार अनतो वधे ते अनंतानुबधीनी चोकमी कहिए, तेनो जेमा उदय नथी अने मिथ्यातपणुं शमे तथा उपशमेठे, त्या मिथ्यात्वनी प्रकृतिनो उदय रहेतो नथी ज्यां समकाले सत्या सत्य रूप श्रद्धा ठे एटले श्रद्धामा साचु खोटुं बेउ ठे तिहा ज्ञान जाव ठे, ते मिश्र धारामा वहेठे. अने मिथ्यात्व जाव पण सम्यक्त धाराथी मिश्रित धारा थकी वहेठे जेनी उत्कृष्ट स्थित अतर्मुहूर्त कालनीठे, अथवा जघन्य एक समयनी ठे एतुं नाम त्रींछ मिश्र नामे गुणगणु आचार्यजी कहेहे इति तृतीय गुनस्थान समाप्त ॥ ९५ ॥

दोहरा — मिश्र दशा पूरन नई, कही यथा मति जापि, अथ चतुर्थ गुनस्थान विधि, कहों जिनागम सापि, ॥ ९६ ॥

अर्थ — मिश्र गुणगणानी जेवी दशा ठे, ते जेवी पोतानी बुद्धि ठे तेवी रीतें नापारूप कही ते संपूर्ण थई, हवे श्री जिनागमनी शांष लईने चोथा सम्यक्त गुण गणानी विधि कहुंहुं ॥ ९६ ॥

हवे चोथा सम्यक्त गुणगणानु वर्णन करेठे — अथ सम्यक वर्णन — सवैया इकतीसा — केई जीव समकित पाइ अर्थ पुदगल, परावर्त काल ताई

ચોखे होई चितके, कोई एक अंतर मुहूर्तमें ग्रंथि जेदि, मारग उलंघि सुख वेदे मोप वितके, ताते अंतरमुहूर्तसो अर्ध पुञ्जजों, जेते समे होही तेते जेद समकितके, जाही समे जाको जब समकित होई सोई, तबहीसो गुन गहे दो प दहे इतके. ॥ ९४ ॥ दोहरा - अथ अपूर्व अनवर्त्ति त्रिक, करन करे जो कोऽ; मिथ्या ग्रंथि विदार गुन, प्रगटे समकित सोइ ॥ ९५ ॥

अर्थ - सम्यक्त પામીને ચિત્તનો ચોखો થઈને અર્ધ પુદગલ પરાવર્ત્ત કાલ જ ગણ સંસારમાં રહેલે, અને કોઈક જીવ તો એકજ અંતમુહૂર્ત કાલમાં મિથ્યાત ગ્રંથી જેવી સમક્ત પામીને ચારે ગતિનો માર્ગ ઊલંઘન કરી મોક્ષરૂપ વિત્તના સુખ વેદે, પણ સંસારમાં રહે નહીં તેથી સમ્યક્ત પામીને જયન્ત્ય સંસાર સ્થિત એક અંતર મુહૂર્તની જે અને વલ્કલિ સંસાર સ્થિત અર્ધ પુદગલ પરાવર્ત્તની થાયલે, હવે દટલી સંસાર સ્થિતિની વચમાં એક એક સમયની વૃદ્ધિ કરતા જેટલા તે સ્થિતિના જેદ થાય તેટલા સમ્યક્તના જેદ પામીએ એ રીતે સમ્યક્તના ઘણા જેદ પામિયે, જે સમે જેને સમ્યક્તનું ઉદય હોય તે સમે તે જીવ ત્યારથી પોતાના ગુણ ગ્રહેલે, અને ૬ તકે કેવળ તે સંસાર અવસ્થાના દોષનું દહન કરેલે ॥ ૯૪ ॥ અથ કેવળ યથાપ્રવૃત્તિ કરણ, અપૂર્વ કરણ, અનિવૃત્તિ કરણ તે ત્રણે કરણ જે કોઈ જન્મજીવ કરે લે ત્યાં કોઈક વચ્ચે એક, આયુર્કર્મવિના શાતે કર્મની સ્થિતિ અંત કોડા કો મી સાગરોપમ પ્રમાણ રહે, ત્યારે યથાપ્રવૃત્તિ કરણ થાય પછી મિથ્યાત ગ્રંથી જે દવાથી અપૂર્વકરણ થાય, અને સમ્યક્ત પ્રગટવાથી અનિવૃત્તિકરણ થાય, જે કોઈ એ ત્રણે કરણે કરી મિથ્યાત ગ્રંથી વિદારીને સમ્યક્ત સ્વરૂપ પામે તેજ સમ્યક્ત કહિયે હવે અષ્ટ પ્રકારથી સમ્યક્ત વિવરણ કરે છે:- અથ અષ્ટરૂપ કથન:-

દોહરા:- સમકિત ઉત્પત્તિ ચિન્હ ગુન, નૂપન દોષ વિનાશ, અતીચાર છુત અષ્ટ વિધિ, બરનો વિવરન તાસ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ - સમ્યક્તનું સરૂપ, ૧ સમ્યક્તની ઉત્પત્તિ, ૨ સમ્યક્તનું ચિન્હ, ૩ સમ્યક્ત નો ગુણ, ૪ સમ્યક્તનું નૂપણ, ૫ સમ્યક્તના દોષ, ૬ સમ્યક્તનો વિનાશ, ૭ સમ્યક્તના અવિચાર, ૮ એ સર્વ આઠ પ્રકાર થયા, તેનો વિવરો કરુંહું ॥ ૯૬ ॥

હવે પ્રથમ સમ્યક્તનું સરૂપ કહેલે - અથ સમ્યક્ત યથા:-

ચોપાઈ:- સત્ય પ્રતીતિ અવસ્થા જાકી, દિન દિન રીતિ ગહે સમતાકી; ટિન ટિન કરે સત્યકો સાકો; સમકિત નાંવ કહાવે તાકો ॥ ૬૦૦ ॥

અર્થ:- સત્યમાં જેની પ્રતીતિ છે તે સાચાનેજ સરવહેલે, એવી જેની અવસ્થાએ

અને દિવસે દિવસે વધતી વધતી ક્રમા નિર્લોચતા પ્રમુખ સમતાની રીત ગ્રહણ કરે છે એવું સત્ય કાર્ય પહેલાં કદીન કર્યું, તેથી હવે કૃણ કૃણમાં સત્યનો સા કો કે ૦ મહા કાર્ય કરે છે તે જાવડું નામ સમ્યક્ત કહીએ ॥ ૬૦૦ ॥

હવે સમ્યક્તની ઉત્પત્તિ કહે છે.— અથ ઉત્પત્તિ યથા.—

દોહરા — કેતો સહજ સુજાગ્રહો, ઉપદેશે ગુરુ કોઈ, ચિહ્નું ગતિસેતી જીવકોં, સમ્યક્ દરશન હોઈ, ॥ ૬૦૧ ॥

અર્થ — નદીને કિનારે ઝાડા પાણીના કલોલ આવતા જાતાના ન્યાયથી એટલે સરિહુપલ ધોલના ન્યાયથી કોઈને સહજ સ્વજાવમાજ સમકિત ઉપજે, કોઈ ગુરુના ઉપદેશ થકી સમ્યક્ત ઉપજે, જે જીવ ચારે ગતિમાં સયન નિદ્રા કરી રહ્યો હતો તેને જે સમ્યક્ત ઉપજે છે તે એવા એવા પ્રકારથી ઉપજે છે ॥ ૬૦૧ ॥

હવે જેથી સમ્યક્ત ઉપજ્યું જાણીએ તે સમ્યક્તના લક્ષણ કહે છે — અથ લક્ષણ યથા
દોહરા — આપા પર પરચેવિષે, ઉપજે નહિ સદેહ, સહજ પ્રપંચ રહિત દશા સમકિત લક્ષણ એહ ॥ ૬૦૨ ॥

અર્થ — આત્મા અને આત્માથી બીજા જે કર્મોદિકના પુજ્ઞ છે, એટલે બીજા પાંચે ઇચ્છા તેના પરિચય પ્રતીતિમાં, સદેહ ઉપજે નહીં અને સહજ સ્વજાવમા આત્મદશા તે માયાની પ્રપંચ રહિત થાય એ સમ્યક્તના લક્ષણ કહિયે ॥ ૬૦૨ ॥

હવે સમ્યક્તના ગુણ કહે છે — અથ ગુણ યથા —

દોહરા — કરુના વઢલ સુજનતા, આત્મનિદા પાઠ, સમતા નગતિ વિરાગતા, ધરમ રાગ ગુણ આઠ ॥ ૬૦૩ ॥

અર્થ — દયા તથા સર્વેનુ હિત વાઢક પણું સર્વ સાથે મૈત્રી જાવ રાખડું આત્મનિં વાડું પઠન કરવું, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ઉપર સમજાવે રહેવો, દેવ ગુરુની જાતિ, વૈરાગરસ માજ નિજ્યો થકો રહેવું ધર્મથી રાગ રાખવો. એ સમ્યક્તના આઠ ગુણ છે ॥ ૬૦૩ ॥

હવે સમ્યક્તના પાંચ જૂપણ કહે છે — અથ પંચ જૂપણ યથા —

દોહરા — ચિત પ્રજાવના જાવજીત, હેય ઉપાદયવાનિ, ધીરજ હરપ પ્રવીનતા જૂપણ પંચ વચાનિ ॥ ૬૦૪ ॥

અર્થ — ચિત કે ૦ જ્ઞાન એટલે જિન શાસનનો જેવી રીતે પ્રજાવ વધે તેવા જાવમાં રહેવું હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાનવત થઈ, ધૈર્યમા રહેવું, સમ્યક્તપામીને હર્ષ રાખડું, તત્ત્વવિચારમા પ્રવીણતા રાખવી, એ પાંચ સમ્યક્તના જૂપણ વચાણિ ॥ ૬૦૪ ॥

हवे सम्यक्तना पचीस दोष कहेते-- अथ पंचवीस दोष यथाः-

दोहरा -- अष्ट माहामद अष्ट मल, पट आयतन विशेष; तीन मूढता संजुगत,
दोष पचीसी एष. ॥ ६०५ ॥

अर्थः-- अष्ट माहामद ते, अने आठ मल ते, ठ आयतन विशेष ते, अने
त्रण मूढता ते; ए सर्व एकठा करीए तो पचीस दोष थाय. ॥ ६०५ ॥

हवे आठ जातना मद कहेतेः-- अथ अष्ट मद यथाः-

दोहरा.- जाति लान, कुल रूप तप, बल विद्या अधिकार, इन्हको गरव छ
कीजिये, यह मद अष्ट प्रकार. ॥ ६०६ ॥

अर्थ- जातिमद, लानमद, कुलमद, रूपमद, तपमद, बलमद, विद्यामद,
तथा अधिकार के ऐश्वर्यमद ए आठ वस्तुनो जे गर्व करवो तेज आठ प्रकारना
मद कहाते. ॥ ६०६ ॥

हवे आठ प्रकारना मल कहे ते - अथ अष्ट मल कथन-

चोपाई- आसंका अस्थिरता वाढा, ममता दृष्टि दशा डुरगंठा, वत्सल रहि
त दोष परनापे, चित्त प्रनावना मांहि न रापे ॥ ७ ॥

अर्थ - धर्म उपर अने जिनशासन वचन उपर शंका राखे, धर्ममा स्थिरता
नही स्वर्गादिकनी वांछा धरे, कुटुंबादिकविषे ममत्व जाव राखे, ए धर्म म
लीन ते एवी डुरगंठा करे, स्वामी वत्सल न करे, पारका दोष प्रकाशे, ज्ञान प्रसु
ख विविध प्रकारनी प्रनावनामां चित्त न राखे ए आठ मल जाणवा ॥ ७ ॥

हवे ठ आयतन दोष कहेते ते ठ स्थान मिथ्यात्वना कहेते - अथ पडायतनयथाः-

दोहरा-- कुगुरु कुदेव कुधर्म धर, कुगुरु कुदेव कुधर्म, इनकी करे सराहना,
यह पडायतन कर्म ॥ ८ ॥

अर्थ- कुगुरुने माननार, कुदेवने सेवनार, कुधर्मने माननार, कुगुरु प्रशंसा,
कुदेव प्रशंसा, कुधर्म प्रशंसा, ए ठानी प्रशंसा करे ते आयतन कर्म दोष ते ॥ ८ ॥

हवे त्रण मूढता दोष कहेते- अथ मूढत्रय यथा कथन-

दोहरा- देव मूढ गुरु मूढता, धर्म मूढता पोष, आठ आठ पट तीन मिलि,
ए पचीस सब दोष. ॥ ९ ॥

अर्थ- सुदेव समजे नही ए पेजी मूढता, सुगुरुने समजे नही ए बीजी गुरु
मूढता सुधर्मने समजे नही ए त्रीजी धर्म मूढता ए अविद्यानो पोषक ते ए
रीते आठ मद, आठ मल, ठ आयतन, त्रण मूढता, सर्व मली पचीस दोष थाय ए

हवे पाच प्रकार सम्यक्तनो नाश करे ते कहेढे:- अथ नाश पंचक यथा -

दोहरा:- ज्ञान गर्व मतिमदता, नितुर वचन उदगार, रुझनाव आलस दसा, नास पंच परकार. ॥ १० ॥

अर्थ:- ज्ञानना, गर्वशी, बुद्धिनी मंदताशी, कठण वचनना उदगार के० कहेवाशी, रुझनाव धरवाशी, आलसु पणाशी, एवी रीते पाच प्रकारे सम्यक्तनो नाश थायढे. हवे दिगंबर संप्रदायशी सम्यक्तना पाच अतिचार कहेढे - अथ अतीचारपंचक यथा -

दोहरा:- लोग हास जय जोग रुचि, अग्रसोच थिति चेव, मिथ्या आगमकी जगति, मृषा दरसनी सेवा ॥ ११ ॥ चोपाई - अतीचार ए पंच प्रकारा, समज करहि समकितकी धारा, दूपन जूपन गति अनुसरनी, दसा आठ समकितकी वरनी ॥ १२ ॥

अर्थ - सम्यक्तनी क्रियाशी मने लोक हससे एवो मनमां जय-राखे, पाच इडियना विषयजोगनी रुचि राखे, आगल माहारुं शुं थाडो एवी पोतानी स्थितिनु चिन्तन करतो रहे, मिथ्यात दर्शनना जे आगम सिद्धांत ठे तेनी नक्ति करे, पाच शुं मिथ्या दर्शननी सेवा करे ॥ ११ ॥ ए पाच प्रकारना अतीचार ते सम्यक्तनी उज्ज्वल धाराने मज सहित करेढे, एवी दूपण गतिनी पाठज लागी अने जूपण गतिने पाठज लागी रहे ए समकितनी आठ दशाने वरणी ॥ १२ ॥

हवे जे सात प्रकृतिना क्य अथवा उपशमशी सम्यक्त उपजे ते कहेढे:-

अथ सम प्रकृति यथा -

दोहरा:- प्रकृति सात अव मोहकी, कहां जिनागम जोड, जिन्हको उदै निवारिके, सम्यक दर्शन होइ ॥ १३ ॥ सवैया इकतीता - चारित मोहकी चारि मिथ्यातकी तीनि तामे, प्रथम प्रकृति अनतानुबंधी कोहनी, बीजी महामान रस जीजी माया नई तीजी, चौथी महालोन दसा परिगह पोहनी; पांचइ मिथ्यात मति ठवी मिश्र परनति, सातई समे प्रकृति समकित मोहनी, एई पट विगवनि तासी एक कुतियासी, सातो मोहप्रकृति कहावे-सत्ता रोहनी ॥ १४ ॥

अर्थ - हवे मोहनीयनी सात प्रकृति श्री जिनेश्वरजो आगम जोई कहुंजु जे सात प्रकृतिनो उदय निवारवाशी सम्यक्त दर्शन प्रगट थायढे ॥ १३ ॥ मोहनी कर्मेना वे जेद ठे - एकतो चारित्र मोहना, बीजी मिथ्यादर्शन मोहनी, तेमा चारित्र मोहनीयनी चार प्रकृति, अने मिथ्या दर्शन मोहनीनी त्रण प्रकृति मली सात प्रकृति ठे, तेमा प्रथम प्रकृति अनतानु बंधी कोहनी के० कोधनी, बीजी प्रकृति महा अजिमानना रसमा जीनो थको रहे ते अनतानुबंधी मान, अने बीजी प्र

કૃતિ મહામાયામય તે અનંતાનુબંધી માયા, ચોથી પ્રકૃતિ મંહાલોન દશામાં પ
રિગ્રહની પોપણ કરનાર એ અનંતાનુબંધી લોન, પાંચમી પ્રકૃતિ મિથ્યાત મોહ
ની, ઠઠી પ્રકૃતિ મિશ્રપરિણામ એટલે મિશ્ર મોહની, સાતમી પ્રકૃતિ જે છે તે
પહેલી ઠપ્ર પ્રકૃતિનું સમ થયો એટલે ઢબાઈ ગઈ તે સાતમી સમ્યક્ત મોહની જાણ
વી, એમાં ધુરલી ઠ પ્રકૃતિતો વિગવનિતાસી કેવાણી જેવી છે એની ગૈલ લાગી તો
કાંઈ તૂટતી નથી, અને એક સાતમી પ્રકૃતિ કૃતિયાસી કેવાણી જેવી છે તેનોપણ
નરોસો નથી એ સાતે મોહનીયની પ્રકૃતિ તે જીવના સદ્જાવની રોકનાર છે. ॥૧૪॥

હવે સાતે પ્રકૃતિથી સમ્યક્તના જેદ ઉપજે તે કહે છે:—અથ સમ્યક્ત જેદ કથન
વળ્ય ઠંઠ — સાત પ્રકૃતિ ઉપસમહિ, જાણુ સો ઉપસમ મંમિત ; સાત પ્રકૃતિ
ઠય કરને, હાર ઠાયકી અર્થમિત, સાતમાંહિ કબુ ષિપહિ, કબુક ઉપસમ કરિ રક્ષે,
સો ઠય ઉપસમવંત, મિશ્ર સમકિત રસ ચરકે; પટ પ્રકૃતિ ઉપશમડ વા પિપડ, અથ
વા ઠય ઉપશમ કરે; સાતઈ પ્રકૃતિ જાકે ઉદય, સો વેદક સમકિત ધરે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જેને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપસમી જાય તેતો ઉપસમી, પંમિત કેજ્ઞાતા હોય તેનું
નામ ઉપશમ સમ્યક્ત કહીએ, અને જે એ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ય કરનાર હોય તેને ક્ષા
યકી કહીએ, તે અર્થમિત ક્ષાયક સમ્યક્ત હોય, વલી એ સાતે પ્રકૃતિમાં કંઈ રખાવે,
કંઈ ઉપશમાવી રાખે, તેતો ઉપશમ લક્ષણ સહિત, તેમાં મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત રસને ચા
ખે, એ સાતો પ્રકૃતિમા ઠ પ્રકૃતિ ઉપશમે અને સાતમી સમ્યક્ત મોહનીય તો પ્રકૃતિ ક
દય આવી વેદે છે. અથવા ઠ પ્રકૃતિ ક્ય થઈએ અને સાતમી વેદે છે અથવા ઠ પ્ર
કૃતિમા કોઈ પ્રકૃતિનો ક્ય થયો છે. અને કોઈનો ઉપશમ થયો છે, અને સા
તમી પ્રકૃતિ વેદે છે તે વેદક સમ્યક્ત ધારી કહીએ ॥ ૧૫ ॥

હવે સર્વે સમ્યક્તનો નવ જેદ કહે છે.—અથ નવવિધિ સમ્યક્ત વર્નનં:
દોહરા.—ઠય ઉપસમ વરતે ત્રિવિધ, વેદક ચાર પ્રકાર, ઠાયક ઉપશમ જુગ
લણુત, નૌધા સમકિત ધાર ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—ક્યોપશમસમકિત ત્રણ પ્રકારનો વર્તે છે વેદક સમ્યક્તના ચાર પ્રકાર
છે, ક્ષાયક સમ્યક્તનો એક પ્રકાર છે અને ઉપશમ સમ્યક્તનો એક પ્રકાર, એ ક્ષાયકને
ઉપશમ વેદુના મલવાથી સર્વ મલી નવ પ્રકારનો સમ્યક્તધારી થાય ॥ ૧૬ ॥

હવે ક્યોપશમ સમ્યક્તના ત્રણ પ્રકાર કહે છે.—અથ ક્યોપશમ ત્રિય યથા:—
દોહરા:—ચારિ ષિપહિ ત્રય ઉપસમહિ, પણ પય ઉપસમ દોડ; પૈ પટ ઉપસમ
એક યો, પય ઉપસમ ત્રિક હોડ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—સાતે પ્રકૃતિમાં અનંતાનુબંધીની ચોકઢી खपी ગઈ છે, અને ત્રણ દર્શન મોહની ઉપસમી છે, તેને કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ. અથવા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ કૃય ગઈ છે, અને બે ઉપશમી છે, તેને પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, અથવા મિશ્ર મોહની લગણ ઠ પ્રકૃતિ, કૃય ગઈ, અને સાતમી ઉપશમાવી છે, તો પણ કૃયોપશમ સમ્યક્ત કહીએ, એમ ત્રણ પ્રકારે કૃયોપશમ સમ્યક્ત થાય હવે કૃયોપશમ સહિત સમ્યક્ત મોહની વેદવાચી જે કૃયોપશમ વેદક નીપજે છે તે ના બે પ્રકાર છે — અથ કૃયોપશમ વેદક દ્વિઃ યથા કથન —

દોહરા.— જહા ચારિ પ્રકરતી પિપહિં, દે ઉપસમ ઇક વેદ, પય ઉપસમ વેદક દશા, તાસુ પ્રથમ યહ જેઠ ॥ ૧૮ ॥ પંચ પિપે ઇક ઉપસમ, ઇક વેદે જિહિ ગૌર, સો પયઉપસમ વેદકી, દશા હુતિય યહ ઓર ॥ ૧૯ ॥

અર્થ — જ્યા અનંતાનુબંધી ચાર પ્રકૃતિ કૃય થાય છે અને મિથ્યાત મિશ્ર એ વેદ પ્રકૃતિ ઉપશમે છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે આવી દશામા જે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિત થયો છે તેનો આ પ્રથમ જેઠ છે ॥ ૧૮ ॥ બીજી જ્યા ચાર અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની એ પાંચ પ્રકૃતિ खपी છે, અને એક મિશ્ર મોહની ઉપશમી છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે. ત્યારે કૃયોપશમ સહિત વેદક સમકિતની આ બીજી દશા થઈ ॥ ૧૯ ॥

હવે જે ક્ષાયિક સહિત વેદક છે — અને ઉપસમસહિત વેદક છે તેનો પ્રકાર કહે છે.—

અથ ક્ષાયિક વેદક ઉપશમ વેદક યથા કથન -

દોહરા.— પય પટ વેદે એક જો, વ્યાયક વેદક સોઈ, ષટ ઉપસમ ઇક પ્રકૃતિ વિદ, ઉપસમ વેદક હોઈ ॥ ૨૦ ॥ ક્ષાયિક ઉપસમકી દશા, પૂરવ ષટ પદ માંહિ, કહી પ્રગટ અબ પુનરુક્તિ, કારન વરની નાહિ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ — જ્યા ચારે અનંતાનુબંધી અને મિથ્યાત મોહની મિશ્ર મોહની એ ઠ પ્રકૃતિ खपी છે. અને એક સમ્યક્ત મોહની વેદે છે, ત્યારે ક્ષાયિક વેદક સમ્યક્ત કહિયે, અને એ જે પૂર્વે ઠ પ્રકૃતિ કહી તે જેણે ઉપશમાવી છે, અને એક સમ્યક્ત મોહનીય વેદે છે, ત્યારે ઉપશમ વેદક સમ્યક્ત કહિયે ॥ ૨૦ ॥ કૃયોપશમ નામે જે સમ્યક્ત કહીએ, તેની દશા તો પાઠલા પટપદ કે ૦ ઉપય વેદમા કહી છે, તેહા એ સાતમા કર્ફક ઉપશમ કરી રાખે, એવું પ્રગટ કહેલું છે તેથી આંહિ ફરી કહેવાયાથી પુનરુક્તિ ઘોષ લાગે તે કારણથી ફરી વરણવી નથી ॥ ૨૧ ॥

हवे सम्यक्तना मूल जेद चार अने उत्तर जेद नव ठे ते कहेठे:- अथ जेद विवरन.-
- दोहरा.- पय उपसम वेदक पिपक, उपसम समकित चारि; तीन चारि इक इ
क मिलत, सब नव जेद विचारि. ॥ १२ ॥

अर्थ.- कृत्योपशम सम्यक्त, वेदक सम्यक्त, कृत्योपशम सम्यक्त, उपशम सम्यक्त एवा मूल
चार जेद समकितना थया. वली कृत्योपशमना त्रण जेद वेदकना चार जेद अने कृत्य
कनो एक जेद, उपशमनो एक जेद, ए सर्व मली समकितना नव उत्तर जेद थया
हवे निश्चयादिक सम्यक्तनी व्यवस्था कहेठे -अथ निश्चे व्यवहार सामान्यविशेष.-

सोरठा.- अथ निहचे विवहार, अथ सामान्य विशेष विधि, कहो चारि परका
रि, रचना समकित नूमिकी ॥ १३ ॥ सवैया इकतीसा - मिथ्या मति गांठि जेद
जगी निरमल ज्योति, जोगसों अतीत सोतो निहचे प्रवानिये, वहे डंड दसासों
कहावे जोग मुझ धरे, मति श्रुति ज्ञान जेद विवहार मानिये, चेतना चिह्न पहि
चान आपपर वेदे, पौरुष अलप ताते समान बखानिये, करे जेदाजेदको विचार विस्त
तारूप हेय गेय उपादेयसो विशेष जानिये. ॥ १४ ॥ सोरठा - थिति सागर ते
तीस, अंतर मुहुरत एक वा, अविरति समकिति रीस, यह चतुर्थ गुण थान इति १५

अर्थ - हवे निश्चेथी अने व्यवहारथी सामान्य विशेषपणो कहेठे सम्यक्तनी नूमि
नी चार प्रकारनी रचना ठे ते कहेठे. ॥ १३ ॥ प्रथम मिथ्यात ग्रंथी जेदिने जे आ
त्मानी निर्मल ज्योति जागी ठे. अने जे ज्योति मन, वचन, कायाना जोगथी अ
तीत ठे तेतो सम्यक्त निश्चैनयथी प्रमाण करीए बीजुं ते सम्यक्त ६६ दशाथी व
र्तमान थाय ठे एटले बहु विकल्पथी धामधूम दशाथी बर्त्ते ठे त्यारे तो एवुं कहे
वाय ठे के ए जोग मुझ धारी ठे आ मति ज्ञानी ठे आ श्रुत ज्ञानी ठे. एवा जेद
व्यवहारनयथी मानिये ठे बीजुं ए आत्माना चेतनारूप चिन्ह के लक्षण जाणी
ने आत्म इव्य अने परइव्यने वेदे ठे परतु अंतरायना उदयथी पुरुष पराक्रम
अल्प ठे. एटले अविरति ठे. तेथी ए सामान्यपणे सम्यक्त कहीए, चोथुं गुण
अने गुणिनो जेदाजेद विचार विस्तररूप करे जेम आत्मा गुणिते ज्ञानादिक गु
ण ठे. तेना जेदाजेदनो विचार करवो एवा हेय ज्ञेय उपादयनो विचार राखवो
ए विशेषपणे सम्यक्त जाणिए ॥ १४ ॥ अविरत सम्यक्तनी वस्तुति तेत्रीस सा
गरोपम स्थिति अथवा जघन्यथी एक अंतर मुहूर्तनी स्थिति होय, अविरति सम्य
क्तनी रहस्य मर्यादा ए वे प्रकारे होय, ए चोथुं गुणस्थानक समाप्त थयुं. ॥ १५ ॥

हवे पांचमां गुणस्थानकना विवरणनो आरंज करेहे:-अथ पंचमगुनस्थानक आरंज दोहरा.- अथ बरनो इकवीस गुन; अरु बावीस अजन्म; जिन्हके संग्रह त्या गसों, सोहे आवक पण्य ॥ १६ ॥

अर्थ - तेमा प्रथम पांचमा गुणस्थानक लायक आवकना एकवीस गुण कहुं अने बावीस अजन्म हे ते कहुं जे गुणने संग्रह करवाथी अने जे अजन्मने त्यागवाथी आवकनो पक्ष गुणसंग्रहीत शोनायमान थाय ते कहुं ॥ १६ ॥

हवे आवकना एकवीस गुणना नाम कहेहे -अथ आवक इकवीसगुन कथन - सवैया इकतीसा - लज्जावत दयावत प्रसंत प्रतीतवत परदोषकों ठकैया पर उपगारी है, सोम दृष्टि गुन ग्राही गरिष्ठ सबकों इष्ट सीष्ट पक्षी मिष्टवादी दीरग विचारी है, विशेषज्ञ रसज्ञ कृतज्ञ तज्ञ धरमज्ञ, नदीन न अजिमाानी मध्य विवहारी है; सहज विनीत पाप क्रियासो अतीत एसो, आवक पुनीत इकवीस गुन धारी है ॥ १७ ॥

अर्थ - लज्जावत १, दयावत २, संतमूर्ति ३, प्रतीतवत ४, परदोषनो ठाकनार ५, परउपकारी ६, सोमदृष्टि ७, गुणग्राहक ८, गुरुवाई ९, सर्वनो वल्लभ १०, सिष्टाचारतुं पक्षी ११, मिष्टवचन बोलनार १२, उंमो विचार विचारे १३, विशेष ज्ञाननो जाणनार १४, शास्त्ररस जाणनार १५, करेजा उपकारने जाणे १६, ते उपकारने जाणे १७, धर्मने जाणनार १८, अदीनपणुं ग्रहे अजिमाानी रहे नहीं १९, एवा मध्यम वेहेवारमां रहे के जेथी सहज स्वभावे विनयवत होय २०, अने पापक्रिया थी रहित होय २१, एवा पवित्र आवक एकवीस गुणना धरनार थाय ॥ १७ ॥

हवे जयन्य आवकने बावीस वस्तु अजन्म हे -अथ बावीसअजन्म वर्णन.- कवित छंद -उरा घोरवरा निसजोजन, बहु बीजा वेगन सधान, पीपर वर उंचरि कतूबरी, पाकर जोफल होइ अजान, कंद मूल माटी विप आमिष, मधु मापन अरु मदिरापान, फल अति तुल्ल तुसार चलित रस, जिनमत ए बावीस अपान ॥ १८ ॥

अर्थ.- गुमोरा हेमा करहा १, काचा धोलना वमा २, रात्री नोजन ३, बहु बीज फल ते दाढम प्रमुख ४, वेगण ५, अथाणुं पाणीमाहेलो ६, पीपलनी पीपी ७, वनवृक्षना फल ८, धोलरना फल ९, कतुबरना फल १०, पाकरीनां फल ११, अजाण्यांफल १२, कटूमूलनीजाति सर्व १३, माटीनीजाति १४, अफीमप्रमुख १५, मांस १६ मधु १७, माखण १८, मदिरापान १९, बहु तुल्ल फल काचुं फल २०, हीम २१, जेनो वर्ण, रस, गंध, स्पर्श फरी गयो होय ते चलित रस २२, ए बावीस वस्तु श्री जिनेश्वरमा मत धारिने अजन्म हे ते खावी नहीं ॥ १८ ॥

दोहरा.— अब पंचम गुन-थानकी, रचना बरनो अल्प ;

जामे एकादश दशा, प्रतिमा नाम विकल्प ॥ ३९ ॥

अर्थः—हवे देशविरतीनामें पांचमा गुनथानकी रचना अल्पमात्र वर्णवुं.वुं संक्षेपमात्र करीने ते गुणथानमां अग्यार प्रतिमा धारी ठे प्रतिमा एवुं नाम चारित्र विकल्पनुंठे ३९
हवे अगीआर प्रतिमाना यथार्थनाम कहेठे.—अथ एकादश प्रतिमा नामकथन
सवैया इकतीसा.— दंसन विछुड़कारी बारह विरतधारी सामायक चारी पर्व पो
सह विधि बहे, सचिन्तेको परिहारी दिवा अपरस नारी, आगे जाम ब्रह्मचारी नि
रारनी व्है रहे; पाप परिग्रह ठंमे पापकी न शिक्षा मंमे, कोउ याके निमित्त करे
सो वस्तु न गहे, एते वेस व्रतके धरैया समकित्ती जीव, ग्यारह प्रतिमा तिन्हे
जगवतजी कहे ॥ ३० ॥

अर्थः— दर्शन विछुड़नी करनारी दर्शन प्रतिमा १, वारे व्रतनी धरनारी वि
रति प्रतिमा. २, जहा सामायकनो उच्चार ठे ते सामायक प्रतिमां ३ जहां पर्व
आव्याथी पोसह करवो ते पोसहप्रतिमा. ४, जहा सचिन्त वस्तुनो परिहार कहिये
ते सचिन्त परिहार प्रतिमा ५, ज्या दीवसे स्त्री स्पर्श न करवो ते दिवस अस्पर्श
प्रतिमा. ६, आते प्रहर ब्रह्मचर्यमां रहेवुं ते ब्रह्मचर्य प्रतिमा ७, सर्व आरंजनो जिहां
त्याग करवो ते निरारनी प्रतिमा ८, परिग्रहने त्यागवो ते परिग्रह त्याग प्रतिमा,
९, ज्यां पापोपदेश न देवुं ते पापोपदेश त्याग प्रतिमा १०, कोई आपणा निमित्त
आहारादिक वस्तु करे तेले नही ते उदेशिक त्याग प्रतिमा ११, ए अगीयारे
प्रकारे करीने देश विरत धारी सम्यक्ति जाव कहा ठे तेनी आ इग्यार प्रतिमारूप
प्रतिज्ञा जगवतजी कहे ठे ॥ ३० ॥

हवे ए प्रतिमानो अर्थ कहेठे — अथ प्रतिमा कथन—

दोहरा.— संयम अंस जग्यो जहां, नोग अरुचि परिनाम; उदे प्रतिज्ञाको जयो,
प्रतिमा ताको नाम. ॥ ३१ ॥

अर्थः— जहा संयम चारित्रनो अंस जाग्यो, अने नोग अरुचिना, परिणाम
थया, त्यां कोई प्रतिज्ञानो उदय थयो तेवुं नाम प्रतिमां कहीए. ॥ ३१ ॥

हवे प्रथम दर्शन प्रतिमानुं विवरण करेठे — अथ प्रथम प्रतिमा यथाः—

दोहरा.— आठ मूलगुण संग्रहे, कुवसन क्रिया न कोइ; दर्शन गुन निर्मल
करे; दर्शन प्रतिमा सोइ ॥ ३२ ॥

अर्थः—आंही पेहेला कहा ठे करुणा वत्सल सुजनता इत्यादिक सम्यक्तना आठ मूल

ગુણ ઠે તેનો સંગ્રહ કરે, જ્યાં સાતે વ્યસનની ક્રિયા નથી એવા સમ્યક્ દર્શનના ગુણ નિર્મલ કરે, તેજ દર્શન પ્રતિમા કહીંદ્વાવ્રત નથી એનો કાલ એક માસનો ઠે ॥ ૩૧ ॥

હવે બીજી પ્રતિમાનો વિવરો કહેઠે - અથ દ્વિતીય પ્રતિમા યથા -

દોહરા.- પંચ અનુવ્રત આદરે, ત્રીન ગુણ વ્રત પાલ, સિદ્ધા વ્રત ચારો ધરે, યદ્ વ્રત પ્રતિમા ચાલે ॥ ૩૨ ॥

અર્થ.- પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત અને સામાયક ધારે ૧, પોસહ ધારે ૨, વેશાવગાસગ કરે ૩, અતિથ સવિનાગ કરે તથા ચાર શિક્ષાવ્રત ધારે, તે વ્રત પ્રતિમા જાણવી તેનો કાલ બે મહીનાનો ઠે ॥ ૩૩ ॥

હવે ત્રીજી સામાયક પ્રતિમાનો વિવરો કહેઠે - અથ તૃતીય પ્રતિમા યથા -

દોહરા -- દર્વનાવ વિધિ સંજુગત, હિયે પ્રતિજ્ઞા ટેક, તજિ મમતા સમતા ગદે, અંતર મુદુરત એક ॥ ૩૪ ॥ ચોપાઈ -- જો અરિમિત્ર સમાન વિચારે, આરત રૂડ કુધ્યાન નિવારે, સંજમસહિત જાવના જાવે, સો સામાયકવત કહાવે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ.- દશ દોષ વચનના ટાલવા, બાર દોષ કાયાના ટાલવા, એ દ્વિવિધિ અને દશ દોષ મનના ટાલવા તે જાવવિધિ જાણવી, તેણે કરીને સંયુક્ત, અને હૈયા મા એક જો આઠ પંચપરમેષ્ટી મિત્રનો સ્મરણ લાગો રહે, એમ બીજી પણ કોઈ પ્રતિજ્ઞા ની ટેકે રાખીને, મમતા તજીને, સમતા ગ્રહણ કરવી, એમ એક અંતરમુદૂર્ત કાલ પર્યંત સામાયક ચારિત્ર યાય ॥ ૩૬ ॥ જે કોઈ શત્રુ મિત્રને સમાન વિચારે, આ નિધ્યાન રાંધ્યાનનું નિવારણ કરે, પચ સવર સહિત યાય બાર જાવના જાવે, તેજ સામાયકધારી આવક કહિયે, એ ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની હોય ॥ ૩૭ ॥

હવે ચોથી પોસહ પ્રતિમાનો વિવરો કહેઠે.- અથ ચતુર્થ પ્રતિમા યથા:-

દોહરા.- સામાયક કીસી-વસા, ચાર પહર લો હોઈ,

અથવા આઠ પહર રહે, પોસહ પ્રતિમા સોઈ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ - જે પૂર્વે સામાયકની દશા કહીંઠે તેવી દશા ચાર પ્રહર લગી હોય, અથવા તેવી દશા આઠ પ્રહર લગે રહે, તેજ પોસહ પ્રતિમા ધારી આવક કહીયે, એ ચાર માસની પ્રતિમા જાણવી હ્દા આઠમ ચતુદશ અમાસ પૂનેમને દહાડે તંથા પર્વદિન આવેથી પોસહ કરે ॥ ૩૯ ॥

હવે પોંચમી સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમાનો વિવરો કહેઠે - અથ પંચમી પ્રતિમા યથા -

દોહરા - જો સચિત્ત જોજન તજે, ધીવે પ્રાસુક નીર,

સો સચિત્ત ત્યાગી પુરુષ, પચ પ્રતિજ્ઞાગીર ॥ ૪૦ ॥

અર્થ - જે સચિત્ત જોજનનો ત્યાગ કરે અને ફાસુ જલ પીએ, એ રીતે જે પુરુષ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરે એ પેહેલી પ્રતિમાથી એટલી વધતી ક્રિયા કરે તેનો પાંચમી પ્રતિમાનો ધરનાર જાણવું એ પ્રતિમા પાંચ માસ સુધી રહે ॥ ૩૪ ॥

હવે ઠઠી બ્રહ્મચર્યપ્રતિમાનો વિવરો કહેઢે - અથ પઠી પ્રતિમા યથા -

ચોપાઈ - જો દિન બ્રહ્મચર્યવ્રત પાલે, તિથિ આપે નિસિ ઘોસ સંનાલે, ગહિ નૌવામી કરે વ્રત રહ્યા, સો ષટ પ્રતિમા સાધક અહ્યા ॥ ૩૫ ॥

અર્થ - સચિત્તનો પરિહારિ તો પ્રથમનીજ રીતે ઢે, અને દિવસે બ્રહ્મચર્ય વધારે પાલે અને પંચમી પર્વે આવે દીવસરાત્રમાં એટલે આઠ પ્રહર બ્રહ્મચર્ય પાલે તિહાં નવવાડે કરીને બ્રહ્મચર્યવૃત્તની રહ્યા કરે તે પુરુષ ઠઠી પ્રતિમાનો સાધનદાર હોય તે ઠમાસ લગણની જાણવી ॥ ૩૫ ॥

હવે સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો વિવરો કહે ઢે:- અથ સત્તમી પ્રતિમા યથા -

ચોપાઈ.- જો નવવાડિ સહિત વિધિ સાધે, નિશિદિન બ્રહ્મચર્ય આરાધે, સો સત્તમ પ્રતિમાધર જ્ઞાતા, શીજ શિરોમણિ જગત વિસ્વાતા ॥ ૩૬ ॥

અર્થ.-જે શ્રાવક નવવાડ સહિત જે બ્રહ્મચર્યવૃત્તની વિધિ ઢે, તે વિધિયે જ રાત્ર દિવસ બ્રહ્મચર્યને આરાધતો રહે. અને જે આગલ ઠ પ્રતિમાની ક્રિયા કહી ઢે તેને તો લીયોજ રહ્યો ઢે. એવો જે શ્રાવક ઢે, તેનો સાતમી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમાનો ધરનાર જ્ઞાની પુરુષ શીજ શિરોમણિ જગતમાં પ્રસ્થાતિ પામેલો જાણવો ॥ ૩૬ ॥

હવે આઠી પ્રસંગથી નવ વાડનો વિવરો કહે ઢે - અથ નૌવાડિ યથા -

કવિચંદ્ર.- તિયથલવાસ પ્રેમરુચિ નિરપન, ઢેપરીઢ જાપન મધુવેન, પૂરવજો ગકેલિ રસચિત્તન, યુરુ આહાર લેત ચિત્તચેન, કરિ સુચિત્તન સિંગાર બનાવત, તિયપ રજક મધ્યસુખસેન, મનમથ કથા ડઢરિ જરિ જોજન, એ નવવામિ જ્ઞાન મત્તજેન ૪૭

અર્થ - જ્યાં સ્ત્રીઢ વસે ત્યાં વાસન કરવો, પ્રેમરુચિ રાખીને સ્ત્રીના અંગોપાંગ ઢે સેવાનહી, દ્વિષ્ઠોપતું નિવારણ કરીને આઢું પઢડું આપીને સ્ત્રીના મધુર વચન સાં જલે નહી, પૂર્વ કાલમા જે જોગ ક્રીડા કરી હોય તેનો રસ ચિત્તવે નહી, ચિત્ત ના ચેનને અર્થે વૃતાદિક સહિત ગરિષ્ઠ આહાર લેનહી, જ્ઞાન મજનથી શરીરને પવિત્ર કરીને શૃંગાર શોજા સજે નહી, સ્ત્રીને સુવાના પલંગમાં સુખસેન કરે નહી, મનમથ જે કદર્પ તેની કથા કહે નહી, પેટ જરીને જોજન ન કરે, એ નવ વાડો જૈન મતમા જાણવી એ બહુજ આનંદ કારી ઢે ॥ ૪૭ ॥

हवे आठमी निरारन प्रतिमानो विवरो कहे ठे.—अथ अष्टमी प्रतिमा यथा:—
दोहरा — जो विवेक विधि आदरे, करे न पापारन, सो अष्टम प्रतिमा धनी,
कुगति विजे रन थंन ॥ ४१ ॥

अर्थ — जे कोई आवक पाठली सर्व क्रिया करतो थको विवेक सहित विधि
विशेष आदरे, अने पापनो आरन पोताना हाथे न करे तेतो आठमी निरारन
प्रतिमानो धरनार आवक कुगतिना विजयनो रणथंन रूप थई रह्यो ठे ॥ ४१ ॥

हवे नवमी परिग्रह प्रतिमानो विवरो कहे ठे — अथ नवमी प्रतिमा यथा —
चोपाई — जो दसया परिग्रहको त्यागी, सुख संतोष सहज वैरागी, समरस
चितित किंचित ग्राही, सो आवक नौ प्रतिमा वाही ॥ ४२ ॥

अर्थ — जे नवविध परिग्रहनो त्यागी होय, सुख संतोष सहित वैरागी होय, व
पशमरसथी नीज्यो रहेतो होय, किंचित ग्राही कहेतां कईएक असन वशननु ग्रहण
करनारो होय अने बीजी क्रिया सर्वे आठमी प्रतिमानी परे होय, ते आवक नव
मी प्रतिमानो धरनार होय ए प्रतिमा नवमास लगी रहे ॥ ४२ ॥

हवे दसमी पापोपदेश त्याग प्रतिमा कहेठे — अथ दसमी प्रतिमा यथा —
दोहरा — परको पापारनको, जो न देइ उपदेश, सो दशमी प्रतिमासहित, आ
वक विगत क्लेश ॥ ४३ ॥

अर्थ — नवमी प्रतिमा लगण गृह कुटुंब परिवारने पापनो उपदेशआपे पण
आहीं पापारननो उपदेश त्यागे ते आवकने दशमी प्रतिमासहित जाणिये तेज
आवक क्लेश रहित थयो एम जाणवु ॥ ४३ ॥

हवे अग्यारमी उचितग्राही प्रतिमानो विवरो कहेठे — अथ अग्यारमी प्रतिमा यथा
चोपाई — जो सुठद वरतें तजि मेरा, मठममपमहि करे वसेरा, उचित अ
हार उदम विहारी, सो एकादश प्रतिमा धारी ॥ ४४ ॥

अर्थ — जे आपणां घर बार मेरा ठामने स्वठद वरतें, अने मठ मंमपमा वास
करे, आधाकर्मि आहार त्यागे, योग्य आहार ले अने उड्डम व्यवहारी थइ साधु जे
बु थाय, ते अगीआरमी प्रतिमनो धरनार थाय ए आवकनी करणी ठे. ॥ ४४ ॥

हवे अग्यारमी प्रतिमानी व्यवस्था कहेठे — अथ एकादश प्रतिमा यथा —
दोहरा — एकादश प्रतिमा दशा, कही देशव्रत माहि, वही अनुक्रममूलसों,
गही सु ठूटी नाहि ॥ ४५ ॥

अर्थ — ए अगीआर प्रतिमानी दशा पाचमां देशविरति गुणस्थानकमांहे क

હી હવે પ્રથમથી જે આગલની પ્રતિમાઓ ગ્રહણ કરેલી છે તેતો અતુકમે ગ્રહીજ રહ્યો છે પણ તેથી બુટો નથી અને ચઢતિ ચઢતિ ક્રિયા કરતો રહેતે ॥ ૪૫ ॥

હવે અગ્યાર પ્રતિમા ધારીમાં જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ, દશા કહેતે:-

અથ જઘન મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ કથન:-

બોહરા - પટ પ્રતિમા તાર્ફ જઘન, મધ્યમ નવ પરજંત, ઉત્તમ દશમી ગ્યાર મી, ઇતિ પ્રતિમા વિરતંત ॥ ૪૬ ॥

અર્થ - ઠલી દિવશ બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા લગણ જઘન્ય શ્રાવક હોય, અને નવમી પરિગ્રહ ત્યાગ પ્રતિમા લગણ મધ્યસ્થ શ્રાવક થાય, દશમી અગીઆરમી પ્રતિમાનો ધણી ઉત્તમ શ્રાવક હોય એટલે પ્રતિમાતું વૃત્તાંત કહું ઇતિ પ્રતિમા અધિકાર સમાપ્ત

હવે પાંચમાં ગુણસ્થાનની સ્થિતિ કહેતે - અથ પંચમ ગુણસ્થાનક સ્થિતિ.-

ચોપાર્ફ - એક કોટિ પૂરવ ગનિલીજે; તામેં આઠ વરપ ઘટ કીજે, યહ ઉત્કૃષ્ટ કાલ ધિતિ જાકી, અંત મુદુર્ત્ત જઘન્ય દસાકી ॥ ૪૭ ॥

અર્થ - એક કોટિ પૂર્વવર્ષની સંખ્યા કીજે તેમાં આઠ વર્ષ ઘટામીએ પઠી જે વર્ષ રહે તે વેશ ત્રિતિ ગુણસ્થાનકની ઉત્કૃષ્ટિ કાલસ્થિતિ જાણવી, અને આદેશ ત્રિતિ ગુણસ્થાનની જઘન્યદશાની સ્થિતિ એક અંતર્મુદૂર્ત્ત કાલમાન હોય ॥ ૪૭ ॥

હવે એક પૂર્વકાલની વર્ષસંખ્યા કહેતે - અથ પૂર્વસંખ્યા કથન.-

બોહરા - સત્તરિ લાખ કરોડ મિતિ, ટપ્પન સહસ કરોડિ; એતે વરપ મિજાડ કરિ, પૂરવ સંખ્યા જોડિ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ - સિંતેરલાખ કોટિ વર્ષ એટલી મિતી કે પ્રમાણતા ઊપર ટપન હજાર કોટિ વર્ષ મેલવીયે તેવારે પૂર્વકાલની જોમિના વર્ષ સંખ્યા થાય તેના ૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦. એટલા અંક થાય, લોક વેદેવારમા સાત લક્ષ પાંચનનીજ સાઠ અર્થે કહિએ ॥ ૪૮ ॥

હવે અંતર્મુદૂર્ત્ત કાલનો જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણ કહુંબું.-અથ અંતમુદુરતપ્રમાણ

બોહરા - અતર મુદુરત દૈ ઘડી, કલુક ઘાટિ ઉત્કૃષ્ટ, એક સમે એકાચલી, અંત મુદૂર્ત્ત કનિષ્ઠ ॥ ૪૯ ॥ યહ પંચમ ગુણસ્થાનકી, રચના કહી વિચિત્ર; અવ ઉત્તમ ગુણસ્થાનકી, દસા કહું મુત્ર મિત્ર ॥ ૫૦ ॥

અર્થ - બે ઘમીમા એક સમય ઓઘો થાય, ત્યારેતો ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુદૂર્ત્ત થાય અને એક આવલીને એક સમય તે કનિષ્ઠ કે જઘન્ય અંતર્મુદૂર્ત્ત કાલ હોય એ વિગંવર સપ્રદાયથી છે ॥ ૪૯ ॥ એમ વેશત્રિતિ પાંચમાં ગુણસ્થાનની વિચિત્ર પુરુષે રચના કહીતે હવે દે મિત્ર ઠગ ગુણસ્થાનની દશા કહુંબું તે સાંનજો ॥ ૫૦ ॥

હવે પ્રમત્તનામે ઠગ ગુણગાણની ઓવસ્થા કહુહું. — અથ પ્રમત્તગુણસ્થાનક. —
 દોહરા — પંચપ્રમાદ દશા ધરે, અગાસ ગુનવાન, થવિર કટપ જિન કટપ છુ
 ત, હે પ્રમત્ત ગુનથાન. ॥ ૫૧ ॥

અર્થ — ધર્મરાગાદિ પાંચ પ્રમાદની દશા ધારેઠે. અને સાધુના અઠવાવીસ ગુણ ધારે
 ઠે આહી અઠવાવીસ ગુણ કહ્યા તે ઢિગંબર સંપ્રદાયથી થિવર કટપથી થિવરનો આચાર
 ર અને જિનકલ્પથી જિનનો આચાર તેણેકરી ચુકઠે એમ પ્રમત્ત ગુણ સ્થાન હોય
 હવે પાંચ પ્રમાદના નામની ગણતી કરેઠે — અથ પંચ પ્રમાદ યથા —

દોહરા — ધર્મરાગ વિકથા વચન, નિહાવિપય કપાઈ, પંચ પ્રમાદ ઢસાસહિ
 ત, પરમાઢી મુનિ રાઈ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ — ધર્મરૂપર રાગ રાણે, વિકથા વચન બોલે, નિહાસેવે, રસ તે ઈંડિપ્રમુખના વિ
 પય સેવે, કપાય સેવે, એ દશાસહિત જે મુનિરાજ હોય તે પ્રમાદી કહીએ ॥ ૫૨ ॥

હવે શ્રી મુનિરાજના અઠવાવીસ મૂલ ગુણ કહેઠે — અથ અગાસ મૂલગુણ કચન
 સવૈયા ઈકતીસા — પંચ મહાવ્રત પાણે પંચ સુમતી સજાણે, પંચ ઈંડિ જીતિ ન
 યો જોગી ચિત્ત ચેનકો, પટ આવશક ક્રિયા ઢર્વિત નાવિત સાથે, પ્રાસુક ધરા
 મે એક આસન હૈ સેનકો, મજન ન કરે કેસલુંચે તન વસ્ત્ર સુંચે, ત્યાગે દત્તવન પે
 સુગંધ સ્વાસ ચેનકો, ગાઢો કરપે અહાર જલુ જુજી એકવાર, અગાસ મૂલ ગુણ
 ધારી જતી જૈનકો ॥ ૫૩ ॥

અર્થ — સઘાઢ પાણાઈ વાયાઢવેરમણ ઈત્યાદિક પંચ મહાવ્રત પાણે ઈયાંસુમતિ
 પ્રમુખ પાંચ સુમતિ સંજાંલીને કરે અને પાંચ ઈંડિનો જીતનાર એટલે જેને ઈંડિયોનાવિપ
 ય સેવતા ચિત્તમા ચેન નઢપજે, તેથી વિપયોનો ત્યાગી થાય સામાયક પ્રમુખ ઢ આવ
 ઈયકક્રિયાઠે, તે ઈચ્છથી પણ સાધ્રે અને નાવથી પણ સાધે એ ૧૧ ગુણ યથા ફાસૂ પૃથ્વી
 પ્રમુખ સઘ્યામા પ્રમાણોપેત એક શયન આસન રાણે એ ૨૨ ગુણ યથા સ્નાન ન
 કરે કેશ લોચ કરે શરીરવિપે વસ્ત્રનો ત્યાગ કરે ઢાંતણ નકરે સ્વાસવદનનો મુ
 ગધ મૂલજુણ પ્રમુખ નલે, ઢજો ઢજો અહારકરે જલુતા કે ૦ અંતપ્રાત અહાર
 જુજે તેપણ એક ઢેક સ્વાય એ અઠવાવીસ મૂલ ગુણનો ધરનાર જૈન ઢર્શની જતી
 હોય ॥ ૫૩ ॥ એ ઢિગમબર સંપ્રદાયથી ગુણ કહ્યા ઠે.

હવે પાંચ મહાવ્રત કહેઠે — અથ પંચ મહાવ્રત યથા —

દોહરા — હિંસા મૃપા અદત્ત ધન, મૈથુન પરિગ્રહ સાજ,
 કિંચિત ત્યાગી અનુવ્રતી, સવિ ત્યાગી મુનિરાજ. ॥ ૫૪ ॥

अर्थ - जीवघात असत्य चोरी मैथुन परिग्रहसामग्री ए पांचे आश्रवने किंचित त्यागे ते अणुवती श्रावक कहिए अने सर्वथा त्यागे ते मुनिराज कहिए॥५४॥
हवे पाच प्रकारनी समिति एटले सावधानपणुं कहेढे -अथ पंच सुमति यथा.-

दोहरा - चले निरपि जापे उचित, जपे अगोष अहार,
लेइ निरखि मारे निरखि, सुमति पंच परकार ॥ ५५ ॥

अर्थ:- जोईने चाले ते इयां सुमति, योग्य वचन बोले ते नापा सुमति, दूषणरहित आहार लीए ते एषणा सुमति, वस्त्र पात्र निरपीने ले ते अदान सुमति मज्जमुत्रादिक जोईने परठवे ते पारीगवणीया सुमति, ए पांच प्रकारे सुमति॥५५॥
हवे जे अवश्य करीए ते आचश्यक कहिए तेना नाम कहेढे, अथपमावश्यकयथा

दोहरा - समता वढन शुति करन, पम्किमनो सज्जाउ, काउसग मुडाधरन
ए पडावसिक जाउ ॥ ५६ ॥

अर्थ.- सामायक धरवी १ गुरुवंदना करवी २ चौवीशजिनेश्वरनी स्तुति करवी ३ अतिचारथी निवर्त्तनाते पडिकमना ४ स्वाध्याय करवी ५ काउसगमुडा धरवी ए ठ आचश्यक कहिए. ॥ ५६ ॥

हवे थिवर कटप अने जिनकल्पनो जेद कहेढे -अथ स्थिवर कल्पी जिनकल्पी -
सर्वैया इकतीसा - थिवर कलपी जिनकलपी डविध मुनि, दोउ वनवासी दोउ नगन रहत है, दोउ अगईस मूल गुन के धरैया दोउ सरव तियागी व्है विरागता गहत है, थिवर कलपिते जिन्हके सिष्य सापा होई, वेठके सज्जामें धर्म देसना कहत है, ए काकी सहज जिन कलपी तपस्वी घोर, उदेकी मरोरसुं परिसह सहत है ॥ ५७ ॥

अर्थ.- थिवर कटपी अने जिन कल्पी ए वे प्रकारना मुनिश्वर होय ए वे वनवासामें रहे. अने वेहु नागारहे ए वे अगवीस मूल गुणना धारनार ए वे सर्वस्व के० सर्व परिग्रहना त्यागी यईने वैरागजाव धरे एवा कहा पण ते वेमां स्थिवर कटपी ते कहिए जेने शिष्य शाखा होय, अने सज्जामा बेसिने धर्म देशना करे अने जे जिन कल्पी होय ते एकाकी होय घोरतपस्वी होय अने कर्म उदयनी मरोरथी जे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ए दिगमबर सप्रदायिक वचनो ठे ॥५७॥
हवे प्रसंगथी बावीस परिसह साधुने सहेवा योग्य तेना नाम कहेढे:-

अथ बावीस परिसह यथा कथन:-

सर्वैया इकतीसा - ग्रीष्ममे धूप यिति सीतमे अंक पचीत, जूपेधरेधीर प्यासे नीरन चढतुं है, मंस मसकादिसों न मरे जूमि सैन करे, वध बंध विधामें अमोल व्हैर

हनु है, चर्या डख जरे तिन फाससों न थरहरे, मल डुरगंधकी गिलान न गहनु है, रोगनका न करे इलाज एसो मुनिराज, वेदनीके उदे ए परिसह सहनु है ॥ ५८ ॥

अर्थ—उष्ण कालमां तडकामां आताप सहे, शीत कालमां शीत सहेवाथी चित्तमा कपे नही, लुख्यो ठतां धीरज राखे अनेपणी ग्रहे नही प्यासवत थको स दोष पाणीनी चाहना करे नही नागा शरीरने मांस मसकादि करडे तोपण करे नही धरतिये सय्या करे मरणांत कष्ट आवे जातजातना वध बंधनादिक कष्ट तेथी अमोल रहे पण चलायमान न थाय चर्या के० विहारतुं ड ख जरे तदरीले विहारमा तथा सयनासनमा कगोर त्रण स्पर्शथी थरहरे नही मेलनी जे डुर्गंध ठे तेथी तेनी डुगड्डा न करे रोगनी वेदना सहे पण तेनो इलाज न करे एवा मुनिराज होय ते वेदनीय कर्मना उदयथी ए डग्यार परिसह उपजे ठे तेने सहे ठे ॥ ५८ ॥

कुडलीया—एते सकट मुनि लहे, चारित मोह उदोत ; लज्जा संकुच ड.प ध रे, नगन दिगंबर होत, नगन दिगंबर होत, श्रोत रति स्वाद न सेवे, त्रियसनमुख दृग रोकि, मान आपमान न बेवे, थिर ठहे निर्जय रहे, सहे कुवचन जग जेते, निरुक्त पद सग्रहे, लहे मुनि संकट एते ॥ ५९ ॥ दोहरा—अल्प ज्ञान लघुता लखे मति उतकरप विलोड, ज्ञानावरन उदोत मुनि, सहे परिसह दोड ॥ ६० ॥ स हे अवरसन डुरदसा, दरसन मोह उदोत, रोकेवमग अलानकी, अंतरायके होत.

अर्थ—हवे चारित मोहनीना उदय थवाथी मुनिराज संकट सहेठे ते संकटनी गणतरी कहेठे नगन दिगंबर थई जे लज्जाथी संकोच ड ख उपजे ठे तेने धरे एटले सकटथी न जागे १ वली नगन दिगंबर थई श्रोत के० इडीयना र ति स्वादने न सेवे, २ स्त्रीना हाव जावथी चुके नही ३ कोड सत्कार करे कोड असत्कार करे तेउपर विषम जाव लावे नही ४ कोड जयथी जागे नही स्थिर र हे निर्जय रहे ५ जगतमा जे कइ कुवचन ठे आकोसना वचन ठे ते सर्व सहन करे ६ जिह्वा ग्रहणथी निरुक्त पद सग्रहे पण ते संकटथी जाजे नही ए सात संकट चारित्र मोहनीना उदयथी मुनि लहेठे ते सहन करे ठे ॥ ५९ ॥ हवे जण्णाविना अल्पज्ञानथी सर्वमा पोतानी लघुता थाय ते सहन करे पोता ना मतिना उत्कर्षथी उत्कृष्टपणु जोडने शुरुता सहे, एवी ज्ञानावरणी कर्मनो उ दय थातां अज्ञान परिसह अने प्रज्ञापरिसह ए वे परिसह उपजे ठे ते सहन करे ॥ ६० ॥ दर्शन मोहनीयना उदय थवाथी सम्यक् दर्शननी मलिनता उपजे तेनी छुट दशा सहे पण सम्यक् दर्शनथी न जागे अंतराय कर्मनो उदय थवाथी जे

लाजनों उमंग रोकी रहे तेथी अलाजने सहन करे ए बावीस परिसह कह्या ॥ ६१ ॥
हवे जे कर्मथी जे परिसह उपजे ते कहे ठे अथ बावीस परिसह विवरनन.—

सवैया इकतीसा.— एकादश वेदनीकी चारित मोहकी सात; ज्ञानावरनीकी दोइ एक अतरायकी; दंसन मोहकी एक आविसति बाधा सब, केई मनसाकी के इ वाकी केई कायकी, काहुओं अलप काहूसो बहोत उनी साता, एकही समेमें उ ठे आवे असहायकी, चर्यायित सज्जामांहि एक सीत उस्तमांहि, एक दोइहोहि ती नि नांही समुदायकी ॥ ६२ ॥ ८ दोहरा — नानाविध संकटदशा, सहिसाथे शिव पंथ, थिविरकल्प जिन कटपधर, दोक सम निगरथ ॥ ६३ ॥

अर्थ.— अग्याआर संकट तो वेदनी कर्मना उदयथी उपजे ठे चारित्र मोहनी य कर्मथी सात बाधा उपजे ठे ज्ञानावरणनी करेली वे बाधा उपजे ठे अत रायनी कीधी एक बाधा उपजेठे दर्शन मोहनीनी करेली एक बाधा उपजे ठे, स र्व मली बावीस बाधा थइ ते बावीसने परिसह कहीए बावीस बाधामां कोई मन नी ठे कोइ वचननी ठे कोइ कायानी ठे आ बावीस बाधामाहेली कोइने अटप एक वे उपजे कोइने बहु उपजे तो एकज समे ओगणीस बाधानुं उदय थाय ते मा असहायनी के० जे बाधा बाधासायेज बोलेने पण साथे बने नही ल्यारे तेमां एकज बाधा एक समे थई ते असहायनी कहीए, जेम चर्यापरिसह चालवाथी उ पजे ठे निपेया परिसह रहेवाथी उपजेठे शर्या परिसह रहेवाथी उपजे ठे. अने शितबाधा तथा कण बाधामा एक समयमा एकज बाधा उपजे तेथी आ पां च परिसहमां एक अथवा वे अथवा त्रण एक समयमा थाय पण समुदायरूप पां चे न थाय. ॥ इति परिसह अधिकार समाप्त थयो इति परिसह अधिकार.—

अर्थ.— एवां नाना प्रकारना संकट ठे तेनी दशा सहन करीने मुक्तिमार्ग साथे, तेथी थिविर कल्पना धरनार अने जिन कल्पना धरनार ए बेहु नियंथ समान ठे हवे थिवर कल्पमा अने जिनकटपमां कंइ तफावत ठे ते कहेठे.—

अथ स्थिविरकल्प जिनकल्प तारतम्य कथन.—

दोहरा:— जो मुनि संगतिमें रहे, थविरकल्पि सो जानि; एकाकी जाकी दसा, सो जिनकल्प बपानि ॥ ६४ ॥ चोपाई—थविर कल्प मुनि कबुक् सरागी, जिन कल्पी महांत विरागी, इति प्रमत्त गुनथानक धरनी, पूरन नई जथारथ वरनी. ६५

अर्थ.— जे मुनीश्वर गह्वना गणनी संगतमां रहेठे, तेतो थिवरकल्पी जाणीए जेने गणनी निआ नथी जेनी एकाकी दशा ठे तेतो जिनकल्पी कहिए ॥ ६४ ॥

એ વેળ નિગ્રંથમા ચિવરકૃત્પનો ધરનાર કંઈક સરાગ દશામા છે, અને જે જિનક
લ્પી છે તે મહાવૈરાગી છે એટલે પ્રમત્ત ગુણતાણાની જે જૂમિકા બાધી અને યથાર્થ
સાચપણે વરણી તે પૂર્ણ થઈ ॥ ૬૫ ॥

હવે સાતમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરે છે - અથ સપ્તમ ગુણસ્થાનક વર્ણન -

ચોપાઈ - અવ વરનો સત્તમ વિસરામા, અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનક નામા, જહા પ્રમા
દ ક્રિયા વિધિ નાસે, ધર્મધ્યાન ચિરંતા પરગાસે ॥ ૬૬ ॥ દોહરા - પ્રથમ કરનચા
રિત્રકો, જાસુ અંત પદ હોઈ, જહા અંહાર વિહાર નંહિ, અપ્રમત્ત હે સોઈ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ - મુક્તિરૂપ મંદિરમા ચઢતાં તે સાતમો વિસામો છે, અને અપ્રમત્ત ગુણ
સ્થાનક જેનું નામ છે તે હવે વચાણે છે જે ગુણસ્થાનમા ધર્મરાગાદિકેકરી પ્રમા
દની વિધિ નાસે છે, જે પૂર્વજા ગુણસ્થાનકમાં ધર્મધ્યાન ચલત હતા તે આંહી સ્થિ
રપણે પ્રકાશ કરે છે ॥ ૬૬ ॥ પ્રથમ ગુણસ્થાનના અંતપદમા એટલે છેજા સમ
યમા ચારિત્રમોહની કર્મને નેદવાનો યથા પ્રવૃત્તિનામે પ્રથમ કરણ થયું, આંહી
ધર્મધ્યાનની સ્થિરતા એવી છે કે જ્યાં અંહાર વિહાર ક્રિયા નથી તે અપ્રમત્ત ગુ
ણસ્થાનક હોય એ વચન વિગેવર સપ્રદાયનું છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે આઠમા ગુણસ્થાનકનું વર્ણન કહે છે - અથ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક વર્ણન -

ચોપાઈ - અવ વરનો અષ્ટમ ગુણસ્થાના, નામ અપૂર્વ કરન વચાના, કબુક
મોહ ઉપસમ કરિ રાખે, અથવા કિંચિત્ ક્યકરિ નાખે ॥ ૬૮ ॥ જો પરિનામ ન
યે નહિ કબહી, તિન્હકો ઉદો દેસિયે જવહી, તવ અષ્ટમ ગુણસ્થાનક હોઈ, ચારિ
ત્ત કરન દૂસરો સોઈ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ - જેનું નામ અપૂર્વ કરણ વચાણીએ ઠીએ, હવે આંહી શ્રેણી ચઢવામા જે
ઉપશમીક થકો ચઢે છે તેતો આંહી કંઈક મોહને ઉપશમાવી રાખે છે, અથવા જે ક
પક થકો ચઢે છે તેતો આંહી ચારિત્ર મોહનો કંઈક ક્યકરિ નાંખે છે ॥ ૬૯ ॥
એનું જે પરિણામ પેહલાં કોઈ કાલમા થયું નથી તે પરિણામનું જ્યારે પ્રગટ પા
દેસિયે ઠીએ, ત્યારેતો આઠમું ગુણસ્થાનક હોય તેને છેલ્લે સમય ચારિત્ર મોહનીય
કર્મ નેદવાને અપૂર્વ કરણ નામે બીજું કરણ હોય તેનું નામ નિવૃત્તિ પણ છે ॥ ૬૯ ॥

હવે નવમા ગુણસ્થાનનું વર્ણન કરે છે - અથ નવમ ગુણસ્થાનક વર્ણન -

ચોપાઈ - અવ અનવર્તિ કરન સુંનું નાઈ, જહા નાવ ચિરંતા અધિકાઈ, પૂર
વ નાવ ચલાચલ જેતે, સહજ અમોલ નાં સવ તેતે ॥ ૭૦ ॥ જહા ન ના

व उलटि अथ आवे; सो नवमो गुणस्थान कहावे, चारित मोह जहां बहु बीजा;
सो हे चरन करन पद तीजा ॥ ७१ ॥

अर्थ - प्रथम अनिवृत्ति करण गुणस्थाननो व्यवहार कहुं बुं ते सांजलो. जे
गुणस्थाननेविपे स्थिरता जावनी अधिकाई ठे. अने पूर्वजाव कषायना उदयथी
जेटला चलाचल जाव होय तेवा सर्व आंही सहज अमोल यया ठे ॥ ७० ॥
ज्यां जावथी चढीने फरी तिहांथी पडी नीचेना गुणस्थानके न आवे एवो अनि
वृत्ति कहेवाय, आंही अनिवृत्तिनो परमार्थ सिद्धांतमां बीजीरीते ठे, ते तो नवमुं
गुणस्थान कहेवाय, ज्यां चारित्र मोहनीय कर्म घणुंज झुटी गयो ठे तेज ए चा
रित्र मोहनीय कर्म जेदवानो त्रीजो अनिवृत्ति करण थयो. ॥ ७१ ॥

हवे दशमु गुण स्थानक कहुं बुं:- अथ दशम गुणस्थानक वर्णन -

चोपाई:-कहाँ दशम गुण थान छुसावा, जहां सूक्ष्म शिवकी अजिलापा, सूक्ष्म
लोन दसा जहाँ लहिए, सूक्ष्म संपराय सो कहिए. ॥ ७२ ॥

अर्थ - जिहां उपशम्यक् अने रूपक एवी वे आखा वचें ठे जे गुण स्थानमां
सूक्ष्म शिव पदवीनी अजिलापा ठे. एवी ज्यां सूक्ष्म लोन दशा पामिये, ते सूक्ष्
म संपराय कहिए, संपराय एवु कषायनुं नाम ठे ॥ ७२ ॥

हवे अग्यारमुं उपसंत मोह नामे गुणस्थान कहुं बुं - अने तेनी प्रभुतानुं प्रमाण
कहुं बुं अथ एकादशम गुणस्थान वर्णन -

चोपाई:-अब उपसंतमोह गुणस्थाना, कहा तासु प्रभुता परधाना, जहां मोह
उपसमेन जाते, जथाप्यात चारित परगाते ॥ ७३ ॥ दोहरा:- जाहि फरसके
जीव गिरि, परे करे गुन रद, सो एकादसमी दसा, उपसमकी सरहद ॥ ७४ ॥

अर्थ:- जे गुणस्थानमां मोहनीय कर्म सर्वे उपशमी जाय पण उदयमां
जाते नही अने यथाख्यात चारित्रनो प्रकाश थईने जेवुं निसंग आत्मानु. सहज
रूप ठे तेवु प्रगटेठे ॥ ७३ ॥ जे उपशम श्रेणि चढिने अने जे गुणस्थानने फ
रसीने अवश्यज जीव तिहांथी पडे अने जे गुण प्रगटे ते सर्व रद करे, ए अग्यार
मी दशा थई, एटले उपसंत मोह गुणस्थान थयु एटले उपशमनी मर्यादा थई ७४ ॥
हवे बारमा. क्षीणमोह गुणस्थाननुं वर्णन करुं बुं:- अथ द्वादशम गुणस्थानक वर्णन:-

चोपाई:- केवल ज्ञान, निकट जहां आवे, तहां जीव सब मोह पिपावे, प्रगटे
यथाख्यात परधाना, सो द्वादशम तीन गुण थाना ॥ ७५ ॥

अर्थ:- जे गुणस्थानने केवल ज्ञान निकट आवे ठे. अने त्यां जीव सर्व मो

હનીય કર્મ સ્વપાવીને બીજા પણ ધાતી કર્મ સર્વ સ્વપાવે, અને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથા રચાત ચારિત્ર પ્રગટે એવા પ્રકારથી જેઠે તે વારમો ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાનક કહીએ ॥૭૫॥ હવે આંદી લગણ પાઘલા ઠગથી માંખી સાત ગુણસ્થાનમાં ઉપશમ શ્રેણીની અપેક્ષાએ જેકાલ સ્થિતિ છે તે કહેઠે - અથ પદ ગુણસ્થાનક સ્થિતિકથન ઉપશમ શ્રેણિક અપેક્ષા

દોહરા - પદ સત્તમ અત્તમ નવમ, દશ એકાદશ બાર, અંતર મુદુરત એક વા, એક સમે યિતિ ધાર. ॥ ૭૬ ॥ ઢીન મોહ પૂરન નયો, કરિ ધૂરન ચિત્ત ચાલ; અ વ સજોગ ગુણ ધાનકી, વરનો વસા રસાલ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ - ઠટું, સાતમુ, આઠમુ, નવમુ દશમુ, અગ્યારમુ, બારમુ, એ સાત જે ગુણસ્થાન છે તેની સ્થિતિ એક અંતર મુદૂર્તની છે અથવા સાત ગુણસ્થાનની જથ્થા એક સમયની સ્થિતિ ધારો ॥૭૬॥ મોહમય જે ચિત્તની ચાલ હતી તેનું ચૂર્ણ કરીને ક્ષીણ મોહ ગુણ સ્થાનક પૂરણ થયું હવે સજોગીગુણ ધાનકની રસાલ દશાનું વર્ણન કરું ॥૭૭॥

હવે તેરમા ગુણધાનનું વર્ણન કરું - અથ ત્રયોદશમ ગુણ સ્થાનક વર્તન -

સવૈયા શક્તીસા - જાકી હુ સ્વ વાતા ધાતી ચોકરી વિનસર્ગ ચોકરી અથા તી જરી જેવરી સમાન હૈ, પ્રગટ નયો અનંત દસન અનંત જ્ઞાન, વીરજ અનંત સુખ સત્તા સમાધાન હૈ, જામેં આઝ નામ ગોત વેદની પ્રકૃતિ એસી એકપાસી ચોરાસી વા પંચાસી પરવાન હૈ, સો હૈ જિન કેવલી જગત વાસી નગવાન, તાકી જો અવસ્થા સો સજોગી ગુણ ધાન હૈ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ - જે આત્મ ગુણના ધાતના કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહનીય, અંતરાય, એ ધાતી કર્મની ચોકડી હુ સ્વ વાતા હતી તે જેની વિનાશ થઈ ગઈ, અને જે આત્માના ગુણનો ધાત ન કરે એવા વેદની, આયુ, નામ, ગોત્ર, એ ચાર અથાતિ કર્મની ચોકડી રહી તે બહેલી દોરી સમાન રહી છે. દર્શનાવરણીય કર્મક્રય થયાથી જિહા અનંત કેવલ દર્શન પ્રગટ થયો અને જ્ઞાનાવરણી ક્રય થયાથી જિહા કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ્યું. અંતરાય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત વીર્ય પ્રગટયો; મોહનીય કર્મ ક્રય થયાથી અનંત સુખસત્તામય અને સમાધિ પ્રગટી અને જેમા આયુ કર્મ, નામકર્મ, ગોત્રકર્મ, વેદનીકર્મ, આચારની સર્વ ૮૫ પ્રકૃતિ રહી છે તેમાં કોઈના આહારિક શરીર આહારક અગોપાગ, આહારક સંધાતન, આહારક બંધન, તથા જિનનામવિના, એસી પ્રભૂતી રહી છે અને કોઈને જિનનામ સહિત છે તેથી (૮૧) રહી છે તથા કોઈને આહારક ચતુષ્કે અને જિનનામનથી માટે ૮૪ છે તથા કોઈને જિનનામ સહિત પચાસી પ્રકૃતિનું પ્રમાણ છે. એવી દશાનો ભરનાર જે છે તે

जिन होय केवली होय जगततुं नगवान होय तेनी जे अवस्था ठे तेनेज सयोगी गुणस्थानक कह्यौए. ॥ ७८ ॥

हवे सजोगी गुणस्थानकवालांनी मुझा देखावेठे—

सवैया इकतीसा.—जो अमोल परजंक मुझा धारी सरवथा अथवा सुकावसग मुझा थिरपाल हे; खेत सपरस कर्म प्रकृतिके उदे आए, बिना मग नरे अंतरिक्ष जाकी चाल हे; जाकी धिति पूरव करोडि आववर्ष घाट, अंतरमुदुरति जघन्य जग जाल हे, सो हे देव अठारह दूपन रहित ताको बनारसी कहे मेरी वंदना त्रिकाल हे. ७९

अर्थ.— जे अमोलपणे सर्वथा प्रकारे पर्यंक मुझा धारी होय एटले पद्मासनवा जीने सदा सर्वदा वेसेठे, अथवा कावसगमुझा स्थिरपणे पाले ए वचन दिगंबर सं प्रदायतुं ठे, अने क्षेत्र, स्पर्श रूप जे कर्म प्रकृति ठे तेनो उदय थयाथी केवली विहार करेठे पण बीजा पुरुषनीपठे चाले नही पण केवली मगलुं नखाविनाज आकाशमां अधर चाले चाले ए परूपणा दिगंबर संप्रदायनी ठे; जे सयोगी गुण स्थाननी स्थिति आव वर्षे न्यून पूर्वकोटी वर्षनी थाय केमके जन्मथी आव वर्षलगी केवलज्ञान उपजतो नथी, अने आ गुनथानानी जघन्यस्थिति एक अंतरमुहूर्तनी थाय जगतजालमा एटलुंज रहेबु होय आंही जे एवी अवस्थानो धरनार होय तेतो अठार दूपण रहित देवाधिदेव थाग्र बनारसीदास कहेठे के तेने मारी त्रिकाल वंदना ठे ॥ ७९ ॥

हवे अठार दूपणनां नाम कहेठे— अथ अठारस दोष कथनः—

कुंडलीयाः—दूपन अठारह रहित, सो केवलि संजोग; जनम मरण जाके नहीं, नहीं निंझ नय रोग, नहीं निंझ नय रोग, सोग विस्मय न मोहमति; जरा खेद परस्वेद, नाहिं मद वैर विवे रति; चित्ता नांही सनेह, नाहिं जह प्यास न जूपन, थिर समाधि सुख सहित, रहित अठारह दूपन ॥ ८० ॥ कुंडलीयाः—वानी ज हा निरक्षरी, सप्तधातु मल नाहि, केस रोम नख नहि बढे, परम उदारिक मांहि, परम उदारिक मांहि, जांहि इंद्रिय विकार नसि, जयाख्यात चारित प्रधान थिर सुकज ध्यान सति; लोकालोक प्रकास, करन केवल रजधानी, सो तेरम गुनथा न, जहां अतिशय मयवानी. ॥ ८१ ॥ दोहरा.—यह सजोग गुनथानकी, रचना कही अनूप, अथ अयोग केवल कथा, कहां थयारथ रूप ॥ ८२ ॥ - -

अर्थ.— जे अठार दूपणथी रहित ते सजोगी केवली कहिए जेने जन्म नथी मरण नथी, निंझ नथी, नय नथी, रोग नथी, सोग नथी, विस्मय नथी, मोहम ति नथी, जरा नो खेद नथी, परसेवो नथी १० मद नथी ११ वैर नथी १२ विषय

ઉપરતિ નથી ? ૩ ચિતા નથી ? ૪ સ્નેહ નથી ? ૫ જેને તરસ લાગે નહીં ? ૬ જૂપ લાગે નહીં ? ૭ અસ્થિરપણું નથી ? ૮ તેથી સમાધિસુખ સહિત સ્થિરરૂપ આપે, એવા અઢાર દૂષણ રહિત છે. એ અઢાર દોષ દિગંબર સંપ્રદાયથી છે. સિદ્ધાંત સંપ્રદાયમાં ૧૮ દૂષણ જુદા કહ્યા છે. ॥ ૬૦ ॥ આ ગુણસ્થાનની અવસ્થામાં નિરક્ષરી વાણી હોયને મસ્તકમાં અહંકાર ધ્વનીરૂપ હોય, અને શરીરમાં સાત ધાતુ અને સાત ધાતુના મલ થતા નથી. એ દિગંબર સંપ્રદાયથી કહેલું છે અને જેના શરીરમાં કેશ, રોમ, નखની વૃદ્ધિ થતી તથી, એતો ઉદારીક શરીરમાં પણ એટલા દોષ નથી, તેથી દેવાધિદેવ પરમ ઉદારીક શરીરમાં જ કહિયે, જ્યાં જેને ઇન્દ્રિયવિકાર નાસી ગયા, ને જ્યાં પ્રધાન ઉત્કૃષ્ટ યથાસ્થિત ચારિત્ર પ્રગટ થયું છે, જ્યાં શુદ્ધ વ્યાનરૂપ ચૈદ્દમાં સ્થિરરૂપ થયો છે. અને જ્યાં લોકાલોકના પ્રકાશની કરનારી કેવલ જ્ઞાનરૂપ રાજધાની બિરાજી રહી છે, તે તેરમું સંયોગી ગુણસ્થાન કહિયે, જ્યાં પાતરીશ અતિ શય મયવાળી છે ॥ ૬૧ ॥ એ સંયોગી ગુણસ્થાનની સર્વથી અધિક અનૂપ રચના કહી છે હવે અયોગી કેવલીની દશા યથાર્થરૂપ કે ૦ જેવી રીતે બની છે તેવી રીતની કહું ૬૨ હવે ચૈદ્દમાં અયોગી ગુણસ્થાનનું કર્ણન કરું. અથ ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક વર્ણન

સવૈયા - શક્તીસા - જ્યાં કાહૂ જીવકો અસાતા ઉદે સાતા નાહિ, કાહૂકો અસાતા નાહિ સાતા ઉદે પાડ્યે, મન વચ્ચ કાયસોં અતીત નયો જ્યાં જીવ જાકો જસ ગીત જગ જીત રૂપ ગાડ્યે, જામેં કર્મ પ્રકૃતિકી સત્તા જાગી જિનકીસી, અંતકાલ દેસમેમેં સકલ સ્વિપાડ્યે, જાકી થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર પ્રવાન સોડ, ચૈદ્દ હો અયોગી ગુણ ધાના ઉદ્ધરાડ્યે. ॥ ૬૩ ॥

અર્થ - જે ગુણસ્થાનમાં કોઈ જીવને અજ્ઞાતા વેદનીનો ઉદય છે અને જ્ઞાતા વેદનીયનો ઉદય નથી, એટલે જ્ઞાતા વેદની સત્તારૂપ છે. અને કોઈને જ્ઞાતા વેદનીનો ઉદય છે, અને અજ્ઞાતા હાલરૂપ ઉદયમાં નથી, એટલે સત્તામાં છે અને જ્યાં સૈલેસી કરણ કરીને મનોયોગ, વચનયોગ, કાયા યોગથી જીવ અતીત એટલે રહિત થયો. જેના જશનું વર્ણન જગતને જીતવા રૂપ ગાડ્યે ઈએ એટલો છે અને જેમાં જોગી જન કેસી કે ૦ સજોગી કેવલીની રીતે કર્મ પ્રકૃતિની સત્તા રહિ છે. તે અંતકાલમાં અંતના વે સમયમાં સમસ્ત સ્વપાવે છે અને જે ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ પંચ લઘુ અક્ષર અ, ઇ, ઊ, ઋ, ઌ એ અક્ષર કહેતાં જેટલો કાલ પ્રમાણ હોય એટલો કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ છે તેજ ચૈદ્દમું અયોગી ઠેરાવીએ. ॥ ૬૩ ॥

શ્રી ચતુર્દશ ગુણસ્થાનક અધિકાર બાલાબોધરૂપ સમાપ્ત

बोद्धा— चौदहगुणथानक दशा, जगवासी जियनूल; आश्रव संवर नाव हे, बंध मोहके मूल. ॥ ७४ ॥

अर्थ— जगतवासी जीव अष्टाक्षरको नूलमा पदयो ठे तेनी ए चौद गुण स्थानकयी चौद दशा थाय ठे. आही तत्व दृष्टिमा जोता जे आश्रव संवर नाव ठे तेज बंध मोहना मूल ठे; एतले आश्रव बंधनु मूल ठे अने संवर मोहनु, मूल ठे हवे आश्रव संवरनी जुदी जुदी अवस्था कहेठे. अथ आश्रव संवर व्यवस्था कथन.

चोपई— आश्रव संवर परनति जोलां, जगत निवासि चेतना तोलां; आश्रव संवर विधि विवहारा; दोक नवपथ शिवपथ धारा. ॥ ७५ ॥ आश्रव रूप बंध उत्पाता, संवरज्ञान मोप पद दाता, जा संवरसां आश्रव ठीजे, ताको नमस्कार अथ कीजे. ७६

अर्थ— ज्यां सुधी आश्रव संवरनुं परिणाम परिणामे ठे, व्यासुधी चेतन रूप ई अथ जगत-निवासी अई रह्योठे. आही आश्रवनी विधि ठे ते व्यवहारमां ठे. अने संवरनी-विधि ठे ते पण व्यवहारमा ठे ए उर्जा के ठे व्यवहार पंथ ते संसार मार्गनी धारा अने मोह मार्गनी धारा पण ठे. ॥ ७५ ॥ संसारमा जे बंधरूप उत्पात ठे ते तो आश्रवरूप ठे. अने जे मोहपदना दाता ज्ञान ठे ते संवर रूप ठे. जे संवरयी आश्रव रूप ययो होय तेने हवे नमस्कार करीए ठीए. ॥ ७६ ॥

हवे ग्रंथनी अंते मंगलाचरण रूप संवर रूपी ज्ञानने नमस्कार करेठे—

सर्वथा इक्षतीता— जगतके प्राणी जीवव्हेरह्यो गुमानी एसो, आश्रव अक्षुर ड ख दानी महा नीम हे; ताको परताप खनिवेको परगट नयो, धर्मको धरैया कर्म रोगको हकीम हे; जाके परजाव थागे जागे परजाव सब, नागर नवल सुख सागरकी सीम हे; संवरको रूप धरे साथे शिवगह एसो, ज्ञानी पातसाह ताको मेरी तसमीज हे ७७

अर्थ— जगतना वासी जेटला प्राणी ठे. ते सर्वने जीतीने जे गुमानी अई रह्यो, एवो आश्रवरूप जे अक्षुर ठे. ते महा दुखदायक ठे. तेनो प्रताप संभवा ने जे ज्ञानरूप वादशाह प्रगट ययो ठे ते केयो ठे के धर्मनो धारण करनारो ठे. अने कर्मरूप रोग गमाववानो हकीम ठे जे ज्ञान वादशाहनां प्रजाव थागज काम क्रोधादिक राग द्वेषरूप पुज्जना जाय ठे ते सर्व नास्ती जाय ठे; अने नागर के ठे अक्षुर ठे, जे पेहेला कोड चारे न पामेजो एवो जे नवो सुख समुद्र ते लगण जेनी सीम ठे. संवररूपनो धनार अने मुक्तिमार्गनो माधनार एवो जे ज्ञानरूपी वादशाह ठे. तेने माहानी मज्जाम ठे. एतले नाटक करीने ज्ञान वादशाहने मुजरो कीयो ठे. ॥ ७७ ॥

इति श्री समयसार नाटक बालावबोधरूप अर्थ महीन समाप्त ययो.

चोपाई—जयो ग्रंथ संपूरन जापा, बरनी युनथानककी सापा; बरनन थोर कहां लौ कहिये, जथा सकति कही चुप बहे रहीये ॥८८॥ लिहए करन ग्रंथ उदधि का; ज्यो ज्यो कहिये त्यो त्यो अधिका, ताते नाटक अगम अपारा; अलप क वीसुरकी मतिधारा ॥ ८९ ॥ दोहरा—समयसार नाटक अकथ, कविकी म ति लघु होइ, ताते कहत बनारसी, पूरन कथे न कोइ ॥ ९० ॥

सवैया इकतीसा—जेसे कोउ एकाकी सुनट पराक्रम करि जीते केही नांतिचकी कटक सो लरनो, जेसे कोउ परबिन तारू छुज नारु नर, तरे केसे स्वयंनूरमन सिधु तर नो, जेसे कोउ उदिमी उठाह मनमाहि धरे, करे केसें कारज विधाताको सो करनो; तेसे तुठ मती मोरी तामें कविकला थोरी, नाटक अपारमे कहांलो याहि बरनो ? ९१

अथ जीव महिमा कथन --

सवैया इकतीसा -- जेसे वटवृक्ष एक तामें फल हे अनेक फल फल बहु बीज बीज बीज वट है, वटमाहि फल फलमाहि बीज तामे बट कीजे जो विचार तो अन तता अघट है, तेसे एक सत्तामे अनंत गुण प्रजा प्रजामे अनंत नृत्य नृत्यमें अनंत वट है, वटमे अनंत कला कलामें अनंत रूप, रूपमे अनंत सत्ता एसो जीव नट है ॥ ९२ ॥ दोहरा—ब्रह्म ज्ञान आकाशमे, उडे समति पग होइ, जथा स कति उदिम धरे, पार न पावे कोइ ॥ ९३ ॥ चोपाई.—ब्रह्म ज्ञान नन अंत न पावे, सुमति परोठ कहालो धावे, जिहि विधि समयसार जिनि कीनो, तिन्हके नाम धरे अब तीनो ॥ ९४ ॥

अथ कवि त्रयी कथन नाम --

सवैया इकतीसा -- कुदकुवाचारज प्रथम गाथा बद्ध करे, समेसार नाटक विचारी नाम दयो है, ताहीके परपरा अमृतचद जये तिन्ह, संसकृत कलस समारि सुख लयो है, प्रगटयो बनारसी गृहस्थ सिरीमाल अबकिये हैं कविच हिए बोध बीज वयो है; शब्द अनादि तामे अरथ अनादि जीव, नाटक अनादियो अनादिहिको जयो है

अथ कविव्यवस्था कथन -

चोपाई—अथ कबु कहुं यथारथ वानी, सुकवि कुकविकी कथा कहानी; प्रथम सुकवी कहावै सोई, परमारथ रस बरने जोई ॥ ९५ ॥ कलपित वात हिए नहिं आने, गुरु परपरा रीति बखाने, सत्यारथ सैली नहिं बंने, मृपा वादसों प्रीति न मंने ॥ ९६ ॥ दोहरा—ठंड सबद अह्वर अरथ, कहे सिद्धांत प्रवान, जो इहि विधि रचना रचे सो है सुकवि सुजान ॥ ९७ ॥

चोपाईः-- अथ सुनु कुकवि कहूं है जेसा; अपराधी हिय अंध अनेसा, मृषा जाव रस बरने हितसों, नई उकति नहि उपजे चितसों ॥ ९९ ॥ प्याति लान पू जा मन आने; परमारथ पथ जेठ न जाने; वानी जीव एक करि बूके, जाको चि त जड ग्रंथि न सुजे ॥ १०० ॥ वानी लीन जयो जग मोले, वानी ममता त्यागि न बोले, हे अनादि वानी जगमांही, कुकवि वात यह समुजे नांही. ॥ १०१ ॥

अथ वानी व्यवस्था कथन -

सवैया इकतीसाः-- जेसे काहू देसमें सलिलधार कारंजकी, नदीसों निकसि फिरि नदीमें समानी हे, नगरमें गैर गैर फेली रही चहुं ओर, जाके ढिग बहे सोई कहे मेरो पानी हे, त्योही घट सदन सदनमें अनादि ब्रह्म, वदन वदनमें अनादिहीकी बानी हे; करम कलोलसों उसासकी वयारि बाजे, तासो कहे मेरी धुनि एसो मूढ प्राणी है. ॥ १०२ ॥ दोहरा-- एते मूढ कुकवि कुधी, गहे मृषा पथ दोर; रहे मगन अजिमानमें, कहे ओरकी ओर. ॥ १०३ ॥ वस्तु सरूप लखे नही, बाहिज दृष्टि प्रमान; मृषा विलास विलोकके, करे मृषा गुन ज्ञान. ॥ १०४ ॥

अथ मृषा गुन ज्ञान यथाः-

सवैया इकतीसाः-- मांसकी गरंथि कुच कंचन कलस कहे, कहे मुख चंद जो सजेखमाको घरु हे, हाडके दशन आहि हीरा मोती कहे ताहि, मांसके अधर ओ व कहे विंव फरु है, हाड दंम जुजा कहै कौलनाल काम जुधा, हामहीके थंजा जया कहे रंजा तरु हे, योही जूरी छुगति बनावै आ कदावै कवि, एते पर कहे हम सारदाको वरु हे ॥ १०५ ॥ चोपाईः-- मिथ्यावत कुकवि जे प्राणी, मिथ्या तिनकी नापित बानी, मिथ्यावत सुकवि जो होई, वचन प्रवान करे सब कोई १०६ दोहरा-- वचन प्रवान करे सुकवि, पुरुष हवे परवान, दोऊ अंग प्रवान जो, सोहे सहज सुजान. ॥ १०७ ॥

अथ नाटक समयसार व्यवस्था कथनः-

चोपाईः-- अथ यह वात कहाँ हे जेसे, नाटक जापा जयो सु एते, कुंद कुंद मुनि मूल उधरता, अमृतचंद टीकाके करता ॥ १०८ ॥ समेसार नाटक सुख वानी, टीका सहित संसरुत वानी, पंक्ति पढ़ै दृढमती बूके. अलपमतीकों अरथ न सूजे. ॥ १०९ ॥ पाँमे राजमह्व जिनधर्मी, समयसार नाटकके मर्मी, तिन्ह ग रथकी टीका कीनी. बालाबोध सुगम करि दीनी. ॥ ११० ॥ इहि विधि बोधवचनिका फेली, समोपाइ अथात्म सेली, प्रकटी जगतमांहि जिनवानी, घर घर नाटक कथा बपानी ॥ १११ ॥ नगर आगरामांहि विख्याता, कारन पाइ जए बहुज्ञाता,

पच पुरुष अति निपुन प्रवीने, निसिदिन ज्ञानकथा रस जीने ॥ ७१२ ॥ दोहरा -
रूपचंद पंडित प्रथम, दुतिय चतुर्जुज नाम, तृतिय जगौती दासनर, कौरपाल
गुनधाम ॥ ७१३ ॥ यर्मदास ए पच जन, मिलि बेसे इक गोर, परमारथ चरचा
करे, इन्हके कथा न और ॥ ७१४ ॥ कबहुं नाटक रस सुने, कबहुं और सिद्धांत,
कबहुं विग बनाइके, कहे बोध विरतत ॥ ७१५ ॥ अथ विगयथा -

दोहरा - चित चकोर करु धरम धरु, सुमति जगौती दास, चतुर जाव थिर
ता नए, रूपचंद परगास ॥ ७१६ ॥ इहि विधि ज्ञान प्रगट जयो, नगर आगरे
माहि; देसदेस महि विस्तरीयो, मृपा देश महि नाहि. ॥ ७१७ ॥ चोपई - जहां त
हा जिनवानी फेली, लपे न सो जाकी मति मेली, जाके सहज बोध उतपाता,
सो ततकाल लखे यह वाता ॥ ७१८ ॥ दोहरा - घटघट अंतर जिन बसे, घटघ
ट अंतर जैन, मत मदिराके पानसो, मतवाला समुजें न ॥ ७१९ ॥

चोपई - बहुत बटाव कहालो कीजे, कारंजरूप वात कहि लीजे, नगर आगरा
माहे विप्याता, बनारसी नामे लघु ज्ञाता ॥ ७२० ॥ तामें कवित कला चतुराई, कृपा
करे ए पंचो जाई, ए परपंच रहित हिय खोजे, ते बनारसीसो हसि बोले ॥ ७२१ ॥
नाटक समैसार हित जीका, सुगमरूप राजमली टीका, कवित बक्ष रचना जो
होई, जापा ग्रथ पढे सब कोई ॥ ७२२ ॥ तब बनारसी मनमहि आनी, कीजे
तो प्रगटे जिनवानी, पंच पुरुषकी आझा लीनी, कवित बंधकी रचना कीनी ॥ ७२३ ॥
सोरहसे तिरानवे विते, आसुमास सित पक्ष वितीते, तिथि तेरसि रविवार
प्रवीना, तादिन ग्रंथ समापत कीना ॥ ७२४ ॥ दोहरा ॥ सुख निधान सकबंध न
र, साहिव साहि किरान, सहस साहि सिर मुकुटमनि, साह जहां सुलतान ॥
७२५ ॥ जाके राज सुचेनसो, कीनो आगम सार, इति जीती व्यापी नही, यह
उनको उपगार ॥ ७२६ ॥ अब सबका ठीक कथन -

सवैया इकतीसा - तीनसे दसोत्तर सोरग दोहरा बंद दोउ, जुगलसे तेतालीस
इकतीसा आने है, ठासी सु चोपईये सेतीस तेइसे सवैया, बीस ठप्ये अठारह क
वित्त वर्षाने है, सात फुनिही अडिछे चारि कुंमलीए मिले, सकल सातसे सत्ताई
स ठीकगने है, बत्तीस अक्षरके सलोक कीने ताके लेखे ग्रंथ संख्या सत्रहसे सा
तअधिकाने है ॥ ७२७ ॥ दोहरा - समयसार आतम दरब, नाटक जाव अनंत;
सोहे आगम नाममे, परमारथ विरतत ॥ ७२८ ॥

॥ इति परमागम समयसारनाटक नाम सिद्धांत संपूर्णम् श्री रस्तु ॥

॥ श्रीपार्श्वनिजायनमः ॥

अथ

॥ श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध सहित प्रारंभः ॥

प्रथम अर्थकर्तातुं मंगलाचरण.

श्रीमद्दीरजिनं नत्वा, गुरुश्रीज्ञानसागरं ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्या
र्थो,- लिखामि लोकनापया ॥ १ ॥ गुरुपदेशतः सम्यग्किञ्चित्
शास्त्रानुसारतः ॥ वृद्धपरंपराज्ञात्वा, क्रियतेबोधिसंग्रहं ॥ २ ॥

अर्थ.- श्रीमद्दीरपरमात्माने नमस्कार करीने तथा ज्ञानदृष्टिना दाता परमो
पकारी श्रीगुरुना चरणार्विन्दने नमस्कार करीने पौत्रलिकसुख तथा आत्मिकसुख
नो एक अव्ययहेतु एतले पौत्रलिकसुख तथा आत्मिकसुखने निन्न निन्न दर्शवना
रो एहवो श्रीसम्यक्त्वगुण, तेनी मूलोत्पत्ति सप्रचेद कहेनारुं सम्यक्त्व पंचवीतीनामे
प्रकरण, तेनी अर्थ श्रीगुरु उपदेशयकी तथा कांईक शास्त्रानुसारयकी तथा कांईक
वृद्ध परंपरायकी एतले बहुश्रुतोनी वातो शान्तलीने मारी बुद्धिने अनुसारे कि
चित्मात्र संक्षेपयकी लोकनापामां वार्तिकरूपे कहुंहुं.

प्रथम सूत्रकारनी गाथा लिखेते:-

जह सम्मत्तरुवं, परुविश्रं वीरजिणवरिदेण ॥

तह कित्तणेण तमेहं, युणामि सम्मत्त सुद्धिकए ॥ १ ॥

अर्थ - जह के० जेम उपशम द्वायोपशमादि प्रकारे सम्यक्त्वनु स्वरूप श्रीवीर
जिनवरेडे परुम्युंते, गणधरादिकने उपदेश्युंते, तहकित्तणेण के० तेम किर्तनकरवेक
रीने एतले जेरीते श्रीवीरपरमेश्वरें सम्यक्त्व प्राप्तिनी प्रनालिका उपवेशी, तमहयुणा
मि के० तेज प्रनालिका गर्जित वीनतिये करीने श्रीवीरपरमात्मानें स्तवीश, एरीतें
प्रकरण कर्तायें वस्तुनिर्देशात्मकरूप मंगल कहुं, हवे प्रकरण करवानुं प्रयोजन क
हे ते:-ए प्रकरण शावास्ते करेते के सम्मत्तसुद्धिकए के० सम्यक्त्वनी बुद्धियवाने अ
र्थ एतले द्वायिकनावे सम्यक्त्व सुद्धि पामवाने अर्थें करेते. यद्धुक्तं आगमे.-यययुर्म्म

ગણેણં જંતેકિજણઃ ? ગોયમા, નાણ દંસણ ચારિત્ત બોહિલાનં જણઃ વ્યાખ્યા-શ્રી
ગૌતમે વીરપરમેશ્વરને પૂઠયું જે થય.કે ૦ સ્તોત્ર અને, યુર્ષ કે ૦ ચાર ગાથારૂપ એટ
લે પરમેશ્વરનું સ્તવન તથા યુર્ષ કરતા કેવો જ્ઞાન થાય ? તેવારે પરમેશ્વરે કહ્યુકે હે
ગૌતમ, જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ બોધજ્ઞાનથાય એટલે રત્નત્રયી પામવાનો હેતુ થાય
કેમકે નિશ્ચયનયે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર તે અપ્રમતજાવે હોય, તિહાજ સંપૂર્ણ
સમ્યક્ત્વ કહિયે જંતમ્મંતિપાસહા તમોણતિપાસહા જમોણતિ ઇત્યાદિ આગમનેધિપે
કહ્યુઠે, એરીતેં સમ્યક્ત્વ યુદ્ધ કરવારૂપ પ્રયોજનને અર્થેં એપ્રકરણ કરેઠે એ અંચકરવા
નું પ્રયોજન કહ્યુ ॥ ૧. ॥ ઇતિ પ્રથમગાથાર્થ ॥

૧. હવે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની અગાઉ જેવી જીવની અવસ્થા હોય તે -
વ્યતિકરગર્જિત બીજી ગાથાએ સ્તુતિ કરેઠે -

સામિ અણાઠ અણંતે, ચત્તગઠ સંસારઘોરકાતારે ॥

મોહાઠ કમ્મગુરુઠિઠ, વિવાગવસઠં જમઠ જીવો ॥ ૨ ॥

અર્થ - હેસ્વામિ, મારાસરિલા સંસારીજીવ, તે જેની આદિપણ નપામિયે અને અંત
પણ નપામિયે તેને અનાદિ અનંત કહિયે, એટલે જેની આદિ અંતનથી એવો ચતુર્ગતિ
વ્રમણરૂપ સંસાર, તેહિજ જાણિયે એક ઘોર કાંતાર એટલે જયાનક અટવી, તેહેને
વિપે મોહાઠકમ્મ ગુરુઠિઠ કે ૦ મોહનીયાદિક આઠે કર્મની ચંત્રુષ્ઠસ્થિતિનો વિ
વાગવસઠો કે ૦ વિપાક વેદવાના પરવશપણાચકી જમઠજીવો કે ૦ એજીવંત્રમણંક
કરેઠે સર્વ જીવોની મૂલસ્થિતિ એહવીઠે કે અનાદિ નિગોદજે સૂક્ષ્મવનસ્પતિકાય જા
તિ નિગોદ, તેમા જ્ઞાણસંપન્ન કનકોપલ ન્યાયે અનાદિના રહેઠે, એસર્વજીવોની મૂ
લસ્થિતિઠે, તેમા અગુણને અસંખ્યાતમે જાગેં શરીરહોય, અને વ્રશોતપન્ન-આવલિકા
નું આયુહોય, એટલે રોગરહિત મનુષ્યના એક શ્વાસો શ્વાસમાહે સત્તરજવ જાફેરા
કરે, એમ કેવલ તુલ્ય આયુષ્યવેદતા સુલેકજનરૂપે અનાદિ નિગોદમા ચય ઉપચય
એટલે તિહાજ જન્મ મરણ કરતા રહેઠે, એરીતે સર્વ સંસારીજીવોને નિગોદમાં જ
ટકતાં અનતાનંત પુરુષપરાવર્તે વીતિગયા ॥ ૨ ॥

તિહા રહેતાચકાં કોઈ ઘુણાદ્ધરન્યાયે નિયતકારણના પરિપાક થવાથી કોઈ સમ
યે એકાદિકમ વે સ અધ્યવસાયના તરતમયોગથી, તત્તુલ્યહલુકાર્મિ થાય એટલે જેમ અ
દ્ધર ગુણતા ગુણતાં કોઈ સમયે અધ્ધાનક કોઈ નિયમ સિદ્ધ થઈજાય ઠે, એમ નિયત
કારણના પરિપાકથવાથી તે જીવ એક વે ઇત્યાદિક આત્માના અધ્યવસાયની તારત

म्यता सहित थयो, थको, ते अव्यवसायना जेवा, परिणाम, होय तत्तुल्य के० तेवा परिणामतुल्य हलुकर्मिं थायठे (एरीते मने उपला न्यायनो खोलासो सुज्यो ते लखी जणाय्यो ठे.) ते लघुकर्मिपणानायोगे सूक्ष्म निगोदथी निकलीने बांदर निगोदमां आवे तिहा आयुकर्म स्थित्यादिकनी वृद्धिथाय, कोईकरीते बीजाजीवोने दृष्टिगोचर पण आवे, एहवोथाय, बांदर शरीर ठे माटे स्वकाय परकाय शस्त्रथी ठेदन जेदन योगे जो अकाम निर्जराथवा लागी तो तेना योगथी वेईंझियादिकमां आवे, तिहांव ली प्राण अने पर्याप्ति तथा ईंझीय अने शरीरनी वृद्धिथाय इहा कर्मबंध वधतुंथाय केमके जिव्हा इंडिय तथा नाषा अने शरीरादिक अधिकरणनी वृद्धिथई राग द्वेप न चोत्पादक नाषा अनेकरस आस्वादनाजिजापी जिव्हाथाय, वलीअनेक जीवने ड ख दायी महोटांमां महोटुं बारयोजनतुं शरीरथाय, उत्कृष्टआयु बारवर्पंतुंथाय, तेणोकरी शुजाशुन अव्यवसायनी पण तरतमता थाय, तो तिहांपण अकाम निर्जरानी बहु लता होय तो, उंचो तेंडियादिकमा आवे, अनेजो अधिकरणनायोगे हिंसादिकदोष नी बहुलता थाय, तो फरी एकेंडियमा पण जाय, तिहां वली एकेडियमां उत्कृष्टो अतंत कालरही फरीकोईकवारें कोईक अकाम निर्जराना योगथी विकलेंडियमां आवे तिहां वेईंझी तेईंझी चोरेई एत्रणे विकलेंडिय कदिये इहा जेम जेम ईंझी प्राण अने पर्याप्ति वधे तेम तेम अधिकरण पण वधे

हवे तिहां जो हिंसादिक कारणोनी वृद्धिथाय तो पाठो पमी एकेडियादिकमां आवीजाय, अनेजो सामान्ये रहे तो पोतानी कायस्थितिप्रमाण हींझियादिकनावेज रहे, अनेजो ठेदन जेदनरूप अकामनिर्जरा थायतो तेनेयोगे उंचोपण आवे, इहां विकलेंडियथी एकेडियमाजाय अने एकेडियथी विकलेंडियमांजाय, एरीतें अनता फेराथाय, तिहा एकेका फेरामां प्राये अतंतकालपण वहीजाय.

एरीते करता विकलेंडियथी अकामनिर्जराने योगे प्राये तिर्यच पंचेडियथाय, ते तिर्यच पंचेडिना बेजेदठे, एक गर्जज अने बीजा समूर्ध्विम. तेमां समूर्ध्विम ने मन न होय तोपण तेमा शरीर प्राण पर्याप्ति आयुप्रमुख अधिकरणनी वृद्धिथाय, तेथी जो हिंसादिक अधिकरणनी बहुलता थई तो पहेली नरके जवुं पडे, अथवा पा ठो पमी एकेंडियादिकमा पण जाय, जो नरकेजाय तो उत्कृष्ट असख्यात कालसु धी द्वेत्रवेदना परमाधामिकृत तीव्रडुख तथा शरस्परकृत तीव्रडुख अनुनवे, तथा एकेडियमां गयोतो फरी ठेदनादिक अनेक डुख सहन करे फरी अतंतकाल जमे. कदाचजो समूर्ध्विम पंचेडियमा ठेदन जेदन सीत तापादिक महाडुख सहन

थी अकाम निर्जराने योगे गर्जज मनुष्य थाय, अथवा गर्जज तिर्यंच पचेडिय थाय, ते जेवारे गर्जज पचेडितिर्यंच अथवा गर्जज मनुष्य थाय, तेवारे प्रबल अ धिकरणी थयो, तिहां पांचे आश्रव प्रबलपणे सेवे तिहां प्राण तथा पर्याप्ति पूरणहोय तेनेजीधे त्रिकाल वेदन स्वकीय परकीयना विकल्पजालमां पडे, तेथी उत्कृष्ट कर्मस्थितितुं धणी थाय, आर्त रौड ध्याननी प्रबलता थाय, ते दुर्ध्या ननायोगे कर्मस्थिति दीर्घकरे, इहां कोड्कजीव प्रबल हिसादिक कारणनेयोगें सातेनरकोने विपे जाय, अथवा किवारेक मुर्छादिक अधिकरण योगे पाठो एके डियमां पण जाय, तिहां अनंतकाल रुले

अथवा किवारेक उदेन जेवन ताडन तर्जन शीत तापादिक सहनकरतो जा ति शरलपरिणामी माटे तीव्रसक्लेश न करे तो अकामनिर्जराकरी कोड्कजीव देवगति पामे, अथवा कोईजीव मनुष्यथाय तेमाजो देव थयोतो अतिशय विषयाशक्तमा माचीने तीव्रसक्लेशे विषयाशक्त थको मरीने प्राये तिर्यंच पचेडी गर्जजथाय, तिहां बहुल हिसादिक सेवनकरी नरकेजाय, अथवा पाठोपडी एकेडियचक्रमा जाय, फरी तिहाथी निकली पंचेडियपणुं पामता उत्कृष्ट कायस्थिति योगे असंख्य पुज्ज परावर्त्त वीतीजाय.

अथवा कोईदेवमरी मनुष्यथाय, तिहां कारण अपरिपाकपणायी बहुलतायें अनार्यहेत्र अनार्यकुलमा उपजे, तिहां प्रबल कपाय विषयादिक अशुद्धहेतुना योगे अद्वारे पापस्थानकसेवी, किवारे सातेनरकोनेविपे जेवा जेवा कर्म बाधे तेवा तेवा कर्मानुसारे ते ते नरकमा जई उपजनुथाय, एम यथाबंधी उपजे, तिहां नरक संबंधी आकराड ख असंख्यकाल पर्यंत सहन करे, ते नरकडःखना विपाक जव जावनादिक ग्रंथथी जाणवा.

अथवाकोई तो मनुष्यजवपामी घरकुटुंबनी तीव्र मूर्छांमा मूर्छितथको अज्ञान योगे परिणम्यो तो फरी तिर्यंचगति यावत् एकेडिय चक्रमांपडे, वली ते दशापाम ता अनंतानंत काल व्यतिक्रमीजाय, तथा कोईमनुष्य विशिष्टज्ञानविना मूढचेतना वंत प्रकृतियें सरलथको सहेजे कषायनी मंदताये मनुष्यपण थाय, तिहावली कालपरिपाकविना अशुद्धकारणनी बहुलतानेयोगे मिष्याल्लादिक अशुद्धहेतुनी पुष्ट ताये कर्मस्थिति उत्कृष्टकरे, ते उत्कृष्टकर्मस्थिति लखियेंवये ॥ गाथा ॥ मोहेको डाकोडी, सत्तरिवीसचनामगोयाण ॥ तीसायराणि चउन्न, तिचीसायराई आ

उस्त ॥ १ ॥ अर्थ ॥ तेकर्मबंध बांधवाना चारहेतुने, मिथ्यात्व अविरति कपा य अने योग, ए चारहेतुनी प्रबलताये कर्मस्थिति उत्कृष्टी बांधे.

तिहां सर्वकर्मनो उत्पादकपोषक मोहनीय कर्म ठे, जेम इमाथी मुरगी अने मुरगीथी इहुं तेम मोहनीयकर्मथी आठेकर्मबांधे, आठे मली मोहनीयकर्म नी पुष्टीकरे, माटे मोहनीयकर्मनी मुख्यताकही, मोहनीयकर्मने राजपटनी उपमाकही, ते मोहनीयकर्मनी अवगावीस प्रकृतिमां मिथ्यात्व मुख्य कर्मप्रकृतिठे, समस्त संसारमां सर्वजीवोने समस्त दुखनोहेसु एकमिथ्यात्वठे ते मिथ्यात्वमोहनीय एकवारनुंबांधुं उत्कृष्टो सिंचेरकोडाकोडी सागरोपमसुधी विपाकआपे, तेहनो विपाक अत्यंत मदिरापाननी घुमि सरिखोठे, जेम मदिरानुं पानकरनार पुरुष मित्रने शत्रुनी बुझियें मारवादोडे अने शत्रुने हंसीहंसी मजवादोडे

तेम तीव्रमोहना उदयथी जीवने अजीवजाणे अने अजीवने जीवजाणे तथा धर्मने अधर्मजाणे, अधर्मने धर्मजाणे, मार्गने उन्मार्गजाणे, उन्मार्गने मार्गजाणे, साधुने असाधुजाणे, असाधुने साधुजाणे, मुक्तने अमुक्तजाणे, अमुक्तने मुक्तजाणे, ए दशप्रकारे मिथ्यात्व विपाक आपे.

तथा नामकर्म अने गोत्रकर्म एकवारनुंबांधुं उत्कृष्टो वीसकोडाकोडी सागरोपम स्थितिरहे, ते नामकर्मनो विपाक चित्रकार सरिखो विचित्रपणे ठे केमके जे वर्ण रहित गंधरहित स्पर्शरहित रूपरहित रसरहित अने समस्तदोष रहित, असंख्यातप्रदेशी लोकप्रमाण अखंड अनंत ज्ञान दर्शन चारित्र स्वरूपी संघषण संस्थान रहित, ए वा अरूपी आत्माने एकेडिय बेंडिय कुरूपी सुरूपी वीगणो कुबनो कालो धोलो अतिमहोदो तो हजारयोजनप्रमाण अति सूक्ष्म तो वालनी अणीउपरे असंख्यगोला गोलेंगोलें असंख्य निगोद निगोदे निगोदे अनंत जीव, इत्यादिक जीवने अन्याख्यान रूपे विपाकआपे एवु ए नामकर्मठे.

गोत्रकर्मनो विपाक कुंजारना जाम्ना सरिखो ठे, केमके एजीव जगत् शिरोमणी सिद्धसमान जगतने वदनीय स्वरूपी ठे, तेज जीवने चमाल मातंग हलाल खोर जेने कोई अडके नही कदापि अडके तो जलादिके स्नानकरी शुद्ध थाय, जो विष्टा चर्म हामनुं नहण करनारो स्नान घरमां आवे, अथवा तेनो स्पर्श थाय तो तेनी कोई शंका न थाणे, शोचपण न करे, अने पंचेडिय तेवली मनुष्य दश प्राणनो धारक तत्वातत्व सर्व उच्चिच वस्तुनो जाण, सर्व मनुष्य जेहवो मनुष्य शुद्ध करणी करवा समर्थ, तेहनुं दर्शन स्पर्श अथवा निकट रहेवानी कोई चाह

ના કરેનહી, તેથી તેને વસ્તિ બાહિર રહેવું પડે, એ સર્વ વિપાક નીચ ગોત્રના જાણવા તથા ંચ ગોત્રના વિપાક તે જે કોઈ જીવ મૂર્ખ જડ હુટ નિર્ધન નિર્ગુણ કુરૂપો કુઞ્ઞિત હોય, અને કુકર્મનો કર્તા હોય, કર્મ ચમ્પાલ હોય, એવું બતાવે મહોટા કુઞ્ઞમા અવતાર લીધો હોય, તો દોષે નહોતો પણ લોકમા આદર સન્માન સત્કાર પામે, જો અશુદ્ધાચરણ, દેશી નિંદા થાય, તોપણ અવશર ઉપર તેને સઠ કોઈ તેડીને વિનયકરે, જે એ મહોટા છે, મહોટા કુલના છે, ઓલાદીઠે, કેટલાક દોષ ઢાક્યા જાય. ઇતિ ગોત્ર કર્મવિપાક

જ્ઞાનાવરણી અને દર્શનાવરણી તથા વેદનીય અને અંતરાય, એ ચારે કર્મની સ્થિતિ એકવાર બાધ્યા ત્રીસકોઢાકોઢી સાગરોપમ પર્યંત વિપાક આપે.

તેમા જ્ઞાનાવરણીકર્મ આંખના પાંટા સમાન છે, જેને એકર્મનો તીવ્રોદય હોય તે પ્રાણી કાર્ફજ જાણેનહી, કેમકે જીવના સર્વ આકાશ તથા કાલ પ્રમુખ ઇન્દ્રિય યાંચથી અનંતગુણ જ્ઞાનગુણના પર્યાય છે, તે સર્વપર્યાય એ જ્ઞાનાવરણીકર્મે આવે છે, એક અક્ષરના અનંતપર્યાય છે, તેમાં હેલો એકપર્યાયનું જ્ઞાન નિગોદિયા જીવને ડપજતાં હોય, બાકી સર્વપર્યાયનું જ્ઞાન ઢાક્યુ છે, એક અક્ષરનો અનંતમો નાગ ડઘાડોરહે, તેપણ ઇન્દ્રિયસ્વનાવેરહે, પણ કર્મની રાયતિ નથી, એક જીવ ઇન્દ્રિય તે બીજા સર્વ ઇન્દ્રિયના ઇન્દ્રિય ગુણ પર્યાયના ત્રિકાલિક ઉત્પાદ વ્યયનો એકસમયમા જ્ઞાયક ચિદાનંદગુણરૂપી એહવું ચેતનરાજ છે તેને એ જ્ઞાનાવરણીકર્મે જડરૂપ અતિગુસ્તકરીના છે, પણ તેહના ઉપર કોઈરીતે અનુકળાકરેનહી, કાષ્ટપ્રાયકરે, ચેતનના મુખ્ય જ્ઞાનગુણને આવરે, એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના વિપાક જાણવા.

દર્શનાવરણીય કર્મ વૈત્રીસરિંહું દરવાન દોઢીદાર સરિંહું છે, જેમ રાજાપ્રસન્ન થયો તતા દરવાન ખુલી નહોતો તે અટકાવી રાખે, પણ રાજાની નેટકરવાન આપે તેમ એકર્મનો વિપાક જે પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ જીવને અધકરે, ન્યૂનફડીય શૂન્યફડીયકરે વધિર કરે સર્વ ઇનકરણીઆદરે, તે અવસરે સર્વધાતી નિડા આવી તેનો ઇનનિમિત્ત વ્યર્થકરી નાખે, એ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિપાક જાણવો.

વેદનીયકર્મ મધુલિપ્ત તરવારની ધારા સમાન છે તેમા મધુના આસ્વાદ સરિંહી શાતાવેદનીય છે અને જીન ટેદાયાના હાલ સરિંહી અશાતા વેદનીય છે એકર્મના વિપાક ગર્ભગત હાલ જન્મસમયના હાલ સમસ્ત રોગોત્પત્તિના હાલ મરણ સમયના હાલ વિયોગોદયના હાલ વિષય અપ્રાપ્તિના હાલ આઠ મહાજયના હાલ શીત હાલ તાપ હાલ તથા તિર્યચના નવમા વધ વંધન નારવહન શકટવહન કપિક્રિયાગત હાલ.

ख खासीक्रियाडु.ख नासावेधडु.ख कुधाडु.ख प्यासाडु.ख भृगयाडु.ख असवारी
नाडु.ख दूरपथ गमनडु.ख जातिवरीनाडु.ख धर्मेबुद्धिये हनन समयना डु.ख
पिंजराभा पडवानाडु.ख इत्यादिक अनेकडु.ख तिर्यचगतिमांठे, तथा नरकगतिमां
क्षेत्रवेदना शरीरगत अनेक रोगजन्यडु.ख परमाधामिकृतडु.ख अन्योन्य प्रहरण
प्रहार डु.ख ए सर्वे अशांतोदय वेदनीयना विपाकजाणवा, तथा शातावेदनीयोद
यथी सर्वइहित खावा पीवानाजोग वली खेलवुं स्त्रीविलास राग रग सुख सध्या
मान महत्त्व राजलीला कामनासिद्धि निरोगता इत्यादिक सर्व शातावेदनीयना वि
पाक ठे एकर्म जीवना, आध्याबाधगुणने बाधकरनांठे समस्त देव मनुष्यना
त्रिकालिक पुजलिकसुख, एकठाकरिने तुल्यनाकरिये तो सिद्धनासुखने अनंतमे जागे
पण न आवे, एहवा सहजानंदी जीवने एकर्म शुजाशुन पुजपिंममा रखडावे ए
वेदनीयकर्मनो विपाककह्यो.

अंतरायकर्म राजाना जंमारीशरिखुंठे जेम राजा सुप्रशन्नथई कोईने इव्य आप
वानो आवेशकरे, पण जो जंमारी अनुकूल न होय, तोकोईपण निमित्ते विलंबक
रीआपे, धकाखंवरावे, पण इव्य आपेनही, तेम ए कर्मनाविपाके दान शक्ति न पामे
कदापि दानइह्वा न करे अने इह्वाकरेतो उलटो कोई एहवो विकल्पवठे के, जेथकी
दानआपवानी बुद्धि जूलीजाय, पण आपीशकेनही, तेमज लाज मेलववाने अर्थ
पण घणीज पोतानी बुद्धि केलवी चतुराईथी उद्यमकरे, सर्ववाते खबरदारीराखे,
अने कार्यपण सलुखाईमा आवे, जेथकी एवी आशा थायके आ उद्यममां रुडीप्रा
प्ति अवश्यथ्यो तेथी हर्षवत पण थाय एटलामा कोईलानांतराय कर्मना उदयथी
एहवा कारणो आवी बने के जेथकी लाजने ठेकाणे उलटो त्रोटोर्थपडे, ते लो
जातराय कर्मनो विपाक जाणवो तेमज जोगांतरायकर्मना विपाके जोग न पामे, कदा
पि पामे तो रोग शोग जयादिक कारणे जोगवी शकेनही एमज उपजोग वस्तुपण
एना उदयथी न पामे, कदापिपामे तो तेनो कोईपण हरकतनेलीधे उपजोग कैरीशके
नही, तेमज वीर्यांतरायना उदयथी शरीर निर्बलतापामे, अनेक औषध रसायन
खायें तोपण उलटो कोई कुपथ्यादिकने योगे रोग थाय, दुर्बलतानी वृद्धि थाय,
परवसादिकने योगे मननीहोस मनमांसमें पण चित्तितकार्य करी शकेनही, एरीतें
अंतरायकर्मनो विपाक जाणवो

आयुकर्मनी उत्कृष्टीस्थिति तेत्रीस सागरोपमनीठे, ते एक शुजायु बीजुं अशु
जायु ए वे प्रकारेठे, एकर्म हेड शरिखुंठे, जेम ज्यां लगण हेडमा पण प

હયુંહોય ત્યાંજગણ કિહાંપણ જવાઈ શકાયનહી, તેમ આયુકર્મ બાંધ્યાપતી ગમે
 ઇટલી ધર્મકરણીકરે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વાદિક ઉપાર્જે. તોપણ બાધેલીગતી અવશ્ય નો
 ગવવીપડે, પણ ટૂટેનહી, બીજા કર્મોનોઉદય તોઅપવર્તન સક્રમણાદિ કરણ યોગે
 નિ ફલકરે, પણ એ કર્મતો નોગવ્યાવિના ટૂટેજનહી. બીજા શુનાશુનકર્મ ંચ ની
 ચ પરિણામ યોગેં દલ વૃદ્ધિ હાનીયાય, -પણ એકર્મતો યથાવંધે અવશ્ય નોગવ્યુંજ
 જોય, જોપણ નરકાદિકના હુસ્વપ્નાય અનિષ્ટ જાગે, તોપણ હુટેનહી, એરીતે
 આયુકર્મનો વિપાક જાણવો

એરીતે આતેકર્મની પ્રઠિતિ સ્થિતિ રસ અને પ્રવેશબંધના પરવશપણે અનંતાનંત
 પુજ્જલપરાવર્તે થયા જન્મમરણાદિરૂપ, જીપણ કાંતારમાં નમ્યો, એમ નમતાં ખમતાં
 કોઈકવારે હુર્લેજ મનુષ્યજવાદિ સામગ્રીયોગ મળ્યો, પણ મિથ્યાત્વની પ્રવજતા હે
 તુયે અથવા પાંચકારણના પરિપાકવિના કિહાંપણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ નથઈ, કેવલ
 જવપૂર્ણથયો હ્યાં પ્રસંગે યોગબિહયંથમાકહેલી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની શૈલી લલિયેંઁદશ્યે -

જે નવ્યજીવઠે તેને નવ્યતાના ઉદયેકરી અકામ નિર્જરાયેં કર્મસ્વપાવર્તાં પાંચ
 કારણની અનુકૂળતાયેકરી બે પુજ્જલપરાવર્તે શોષ સંતારરહે, તેવારે ધર્મશબ્દ સામા
 ન્યે સદ્દે, જે ધર્મશબ્દ જાંજલવા સન્મુખ નિર્વિવેકપણેહોય તેને શ્રવણસન્મુખી જા
 વકહિયે, પણ તથાવિધ આદરપીપાસાકાઈહોયનહી પણ સદ્જ મિલેતો વિમુક્તનહી

પઠે તિહાંથી સત્તાર પરિભ્રમણકરતો જીવ ંચ જાવમાં આવે, તેવારેં દોઢપુજ
 જ પરાવર્તરહે માર્ગગવેપણા માર્ગશ્રવણ માર્ગસન્મુખ માર્ગાનુસારી માર્ગપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ
 કનામ હ્યાંથી આગેંધાય, ધર્મજળીધસે જિનોકમાર્ગેનું શ્રવણહોય કોઈકરીતેં રુચિ
 થાય પણ તીવ્રજાવે, ગવેપણાનહોય, એને માર્ગપતિત કહિયેં, ઇટલે માર્ગેંપડયો કોઈ
 જવે એવીરુચીઈપડી, સત્તારપરિભ્રમણકરતાં એકપુજ્જલ પરાવર્તરહે તેવારે જિનમા
 ગાંનુસારીપણું શુદ્ધાશુદ્ધની ગવેપણામાત્રહોય, એરીતેકરતા હ્યા ધર્મયૌવનકાલઆ
 વે ન્યાયસપત્ર વિજવપ્રમુખ પાત્રીસગુણપામે, મિત્રાદિકદૃષ્ટી પામવાનો અવશર
 હોય, એહને માર્ગાનુસારી કહિયે, હ્યાં પટદર્શનની નિવ્રતાજાણે, જિનોકમાર્ગેં વ્યવ
 હારે પ્રવર્તેં, હ્યાથી મિથ્યાત્વમદપડ્યુ, તેથી વ્યવહારે ઇવ્યધર્મપણપામે, પણ સમ્યક્ત્વ
 પ્રાપ્તિ ન થાય, હ્યા પહેલા ત્રણ અનુષ્ઠાનની પ્રવજતા હોય, સર્વક્રિયાકરે તેદેસી બી
 જા અનેકજીવ ધર્મપામે, પણ પોતાને નહોય તેક્રિયાનુફલ સ્વર્ગાદિકંથાય, પણ નિ
 ર્જરા અર્થે નથાય ॥ ૧ ॥ ઇતિદ્વિતીય ગાથાર્થ

हवे सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपायकहेते:-

पल्लोवलमाइअहा, पवत्तिकरणेणकोविजइकुणई ॥
पलिआ असंखजागुण, कोमिकोमि-अरठिइ सेसं॥ ३ ॥

अर्थ ॥ इहां चरम पुञ्जपरावर्तमा मिथ्यात्वनी मंदताथाय तिवारें सम्यक्त्व पामवाना कारण त्रण करण्ठे, तेनानाम एक यथाप्रवृत्ति बीजोअपूर्व त्रीजोअनिवृत्ति, तेमां इहाप्रथमकरणनो अवसरठे-तेकहेते, ए सम्यक्त्वगुण पामतां सुधीमां सर्वसाधारण आठ दृष्टांतकह्यांते तेमां यथाप्रवृत्तिकरणकरतां वे दृष्टांतलागे-ते दृष्टांतनी आवश्यकोक्त गाथा लिखुं.

“पल्लयगिरि सरिउजला, पिबीलिआ पुरिसपह जरगहीआ ॥कोहव जल बह्ना लिअ सामाइयलानदिठंता ॥ १ ॥ एगाथानोअर्थकहेते एक पालानुंदृष्टांत, बीछुं पर्वतथी नदिप्रपातस्थानेरहेला पापाणुं दृष्टांत, त्रीछुं पीपीलिका ते कीनीनुंदृष्टांत, चोछुं त्रणपंथीपुरुषनुं दृष्टांत. पांचसु ज्वरग्रहीतनुं दृष्टांत, ठुं मदनकोइवनुं दृष्टांत, सातसुं मजिनजल दृष्टांत, आठसुं समजवस्वदृष्टांत, ए आठ दृष्टांत सर्वे सम्यक्त्वनो लान यतासुधीमा लागे, ते यथा स्थानके लखीसुं, पण इहातो यथा प्रवृत्तिकरणे वे दृष्टांतलागेते ते कहिये ठेये

तिहां सम्यक्त्वपामता करण त्रण्ठे १ यथाप्रवृत्तिकरण २ अपूर्वकरण ३ अनिवृत्तिकरण; तेमां यथाप्रवृत्तिते ‘अनतिक्रम्यकरोतीति’ यथाप्रवृत्ति, ए व्युत्पत्तिनो अर्थ -यथाके० जेम अनादिनी चालते तेमनीतेम प्रवृत्तिनुं करणके० जीवपरिणामनुं प्रवर्तनठे जिहां, तेने यथाप्रवृत्तिकरणकहियें, एटले अनादिनुंजे चाल परिणामंते ते प्रवर्तन फलुंनथी, अनादिचालें प्रवर्तंते पण कारणपरिपाकनी जोरथी मिथ्यात्वनी मंदताथाय, तेथी पालाने दृष्टांते जेम पूर्वे जखो धाननोपालो तेमां थोडुंधा ननाखिये अने घणुं धानकाढीये तेवारे तेपालो कालातरे खालीथाय तेम कर्मरूप धानेकरी समस्त आत्मप्रदेशरूप पालोचखोते तेपालो जीवने अनानोगथी एटले इहाविना सहजें अकामनिर्जराथी भेदनचेदनादिकथी अद्युजविपाकावशरें मिथ्यात्व तथा अनंतानुबंधी कपायनी मंदतानायोगे कर्मविपाके बहु व्यापक न होय तेवारे कष्टमाफक निर्जराघणीथाय, अने मिथ्यात्व कपायनी मंदता माटे नवाकर्मपण घणाबाधेनही, मदवीर्यमाटे प्रदेशरश पण थोडुंग्रहणकरे एटले घणी निर्जराथाय अने बंध अवपथाय तेथी कर्मस्थिति रूपधान्यनुं पालो घटाडे.

तथा बीजुद्धृष्टांत नदीना पाषाणनुं, जेम पर्वतथी नदीधारापडे तिहां नीचेरहे
 लुं पाषाण तेनदीनी जलधारा पडवाथी अरहो परहो घोलाय अथडाय, ते पाषा
 ण घोलाया घचनानेयोगें घसाईने घोलाघाटमाआवे, फरसमां सुहालोथाय एरीते स
 हेज स्वजावेकोईक घाटमाआवे पण कोइए एनो विचारपूर्वक घाट कखोनथी.

तेम जीवते पाषाणरूप, नदीप्रवाह ते कर्मोदय प्रवाहें पचतो अकाम निर्जराथी
 पूर्वोक्तन्याये निर्जरायेकरी कोइक धर्मप्रवृत्तियोग्य घाटमाआवे. (आकारमाआवे)

ए बेदृष्टातेकरी एकआयुर्कर्मवर्जिने बाकीतातेकर्मनी उत्कृष्टस्थितियोग्य बंधप
 रिणामने घटाडे, तथा पूर्वबंधहोय तेपण निर्जरे, तेवारें संतेरकोडाकोडी मिथ्या
 त्व बाधतोहतो ते परिणाम टलीने पद्योपमने असंख्यातमें नागें न्यून एक को
 माकोडीनी स्थितिवंधना परिणाम राखे, तथा पूर्वबंधहोय तेपण सर्व स्थिति
 घटीने एक कोमाकोडीनी स्थिति सेपरहे, एरीतें एक आयुर्कर्म मूकी बाकी सा
 ते कर्मनी स्थितिघटादीनाखे एटले त्रीसकोमाकोमी स्थितिवाला कर्मोनी ओगण
 त्रीस कोडाकोडि घटाडी पद्योपमने असंख्यातमेनागें न्यून एक कोडाकोडी
 सागरोपम राखे, ज्ञानावरण दर्शनावरण वेदनीय अने अतराय ए चार कर्मनी
 एटली स्थितिराखे, तथा नाम अने गोत्र ए वेकर्मनी उत्कृष्टी वीसकोडाकोडी साग
 रोपमनी स्थितिमाथी ओगणीस कोडाकोडीघटाडीने पद्योपमने असंख्यातमे ना
 गे न्यून एक कोडाकोडिराखे, एटलासुधी जे जीवना परिणामनी योग्यताथयी एनुं
 नाम यथाप्रवृत्तिकरण कहिये, ए करण जीव संसारमा जमता जमता अनतिवार
 करे, पद्योपमने असंख्यातमेनागे उंडी एककोडाकोडी सागरोपमनी शातकर्मनी से
 पस्थितिरही तिहासुधी यथाप्रवृत्तिकरण कहिये, आगले अंधीदेशआव्यो खरो पण
 ए करणयोग्य परिणामे आगल न जवाय इति प्रथमकरण

बीजु अपूर्वकरण ते जे पहेला संसार परिचमण करता कदापि एनुं, करण जे
 जीवपरिणाम विशेष ते पाम्योनथी माटे अपूर्वकरण कहिये, ए अपूर्वकरण परि
 णामे घन निवड रागद्वेष परिणतीमथी जे अंधी तेने जेदवामामे, जे जेदे तेह अथ्य
 वसायने अपूर्वकरण कहिये

त्रीजु अनिवृत्तिकरण ते जे अथ्यवसाय फल प्राप्तिविनानिवर्त्ते पडेनही, एटले
 पूर्वे आव्योजे अपूर्वकरणरूप परिणामे ते पाडो जायनही तेने अनिवृत्तिकरण
 कहियें, ते अनिवृत्तिकरणरूप परिणामेकरी जीव सम्यक्त्व पामे ते त्रीजुकरण इ
 हा ए त्रण करणनी साखआपवाने कल्पजायनी गाथा लिखेडे - “अंतिमकोडा

कोडी, सर्वकम्माण आउवक्काणं ॥ पत्तियाअसंखिअइ, जागेखीणैहवइगंती ॥ १ ॥
गंतितिसुडुप्रेउ, करकडधणरूढमूढगंतीव ॥ जीवस्सकम्मजणित्, घसुरागदोसपरि
णामो ॥ २ ॥ जागंतीतापढमं, गंतीसमइउत्तनवेवीथं ॥ अनियट्टी करणपुण, सम्म
त्तपुरक्कडे जीवे ॥ ३ ॥ ए त्रणगाथानो अर्थ लेशमात्र लखियेते.

आयुवर्जाने सातेकर्मनी अंतिम के० ठहेली कोडाकोडिस्थिति पव्योपमने अ
संख्यातमेजागे न्यूनरहे बाकीसर्वखपीजाय एहवे इहां गंती कवणस्थानकडे ॥ १ ॥
गंतीकहेवीठे सुडुप्रेउ के० अत्यंतदुःखे जेदवायोग्य कर्कश वक्र गूढ गुप्त कोइ ख
दिरादि कवीण काटनागांतीनपरे जेवीतेवीरीते जेदाय देदायनही ए उपमाये अ
नादिनुं जीवने कर्मजनित धन के० निवड राग द्वेष परिणति संचयरूप ग्रंथी ते
वज्रवत् डुनैयठे ॥ २ ॥ जिहांगंतीठे तिहांसुधीआवे तेने पढम के० प्रथम यथा
प्रवृत्तिकरण होय, पठी गंतीसमइउत्त के० ग्रंथी समर्थनकरता साम्यर्थवतथई ग्रंथी
जेदतां बीजुं अपूर्वकरण होय; तथा पुण के० वली अनियटीकरण के० अनिवृत्ति
करण ते सम्मत्तपुरक्कडे के० सम्यक्त्व अवश्यप्राप्त नव्यपणे आगलकखुं जेणे जीवे,
एटले सम्यक्त्व अवश्यपामबु जेना मुखआगल रखुते तेजीवने त्रीजुंकरण होय॥३॥

एरीतें धाननोपालो तथा नदीतुपवर ए वे दृष्टातें कोइकजीवे यथाप्रवृत्तिकरणें
पव्योपमने असंख्यातमेजागें न्यून एककोडाकोडि सागरोपमनी सातेकर्मनी शेष
स्थिति कीधी, एटले सम्यक्त्व प्राप्तिनो निश्चैययो एरीतें शिष्यबोव्यो तेवारें गुरुक
हेठे इहां सम्यक्त्व प्राप्तिनुं निश्चैययोनथी ते गाथाये करीकहेठे.

तवविगंतीधणराग दोसपरिणडमयं अजिहितो ॥

गंतियजीवो विहहा, नलहइ तुह दंसणं नाह ॥ ४ ॥

अर्थ:- तवविके० तिहापण कांइकउणी एककोडाकोडी स्थिति शेष सातकर्म
नी कीधी तोपण अजव्य अथवा डुनैयत्वादिक दूषण ने लीधे हाहाइतिखेदे रा
गद्वेषपरिणाममईग्रंथीवेशगत जीवपण ग्रंथीने अणजेदतोथको हेनाथ तादरुं दर्श
नजे श्रीमुखे कहेलुं सम्यक्त्वते पामीशकेनही? केमके ए यथाप्रवृत्ति करणखुंदीतो
अजव्यपण आवे एवु आवश्यक वृत्तिमां कसुठे के अजव्यपण कोइक अकामनि
जराकरतो ग्रंथीदेशसुधीआवे तिहां अरिहंतनी कूदीदेखीने अथवा अन्यकोई पुज्जी
करुदीनी इहायें प्रवर्तमानथको चारित्रजीये तिहामात्र श्रुतसामायकनो जाज तेने
होय, पण शेष दर्शन सामायिकादिक पामेनही, एम संसारमां जमताथका व्यव

हार रासियाजीवप्राये जिहागुधी चरमावर्त चरमकरण न पामे तिहांसुधी अनतिवार
र ग्रंथीदेशसुधीआवी पाठापडे ॥ ४ ॥ इतिचतुर्थगाथार्थ.

हवे जीव जे रीते ग्रंथीजेदे ते रीत कहेवे.—

पहिलिय पविलिय नाएण, कोविपङ्कत सन्निपंचिदी॥

जवो अत्रुपुगाल, परियट्वसेस संसारो ॥ ५ ॥

अर्थ.—पहिलियपविलियनाएणके० इहां ग्रंथीदेशपाम्यापठी कोइकजीव अपूर्वक
रणकरे ते पंथीजे वाटमार्गु तथा पिपिलीकाजे कीडी तेने नायण के० न्याये दृष्टां
तेंकरे तेदृष्टांत देखाडवाने जाप्यनी गाथाउ लिखुंबुं

जहइहतिन्निमणुस्ता, जंतडविपहंसहावगमणेण ॥ कालाइकमनीया, तुरतिप
त्तायदोचोरा ॥ १ ॥ दंढुमगगतडहे, तेएगोमगगउपडिनियत्तो ॥ बीउगहियोतइउं, स
मइकतोपुरपत्तो ॥ २ ॥ अडवीनवोमणुस्ता, जीवोकम्मछिपहोदीहो ॥ गठीयनय
छाण, रागहोसायदोचोरा ॥ ३ ॥ जगोविइपरिवुढी, गहियोपुणगठिउंगउतइउं ॥ स
मत्तपुरएव, जोइक्षा तिन्निकरणाइ ॥ ४ ॥ खिईसहावियगमण, थाणूसरण तउंसमु
प्ययणं ॥ ठाणथाणुसिरेवा उहरणंवासुअंगीण ॥ ५ ॥ खिइगमणपिवपढम ॥ था
णूसरणचकरणमप्युवं ॥ उप्पयणपिवतत्तो, जीवाणकरणमनियट्ठि ॥ ६ ॥ थाणुवग
विदेसो, गंठियसत्तसत्तववछाण ॥ उतरणपिवतत्तो, पुणोविकम्मछिइविवट्ठि ॥ ७ ॥

हवे ए सातगाथानो अर्थ किंचितमात्र लिखुंबुं जहइह के० जेमइहां कोइक ति
न्निमणुस्ता के० त्रणमनुप्यवे, ते सहावगमणेण के० स्वजावगमनेकरी सहेजे नि
प्रयोजने जतिपहं के० अटवीपंथेजायवे ते जाताजातां घणी अटवी उलंघीगया
पठी कालाइकमनीया के० कालअतिक्रमवेकरी नयपाम्या, एटले असूरवरवतें अट
वीनो पंथ तेथी मरवालागा, एटलामा तुरति के० तुरत पत्तायदोचोरा के० बेचोर
आवी लागा. ॥ १ ॥ पठी ते त्रणमनुप्ये दिंढुमगगतडहे के० मार्गनेतडे एट
ले मार्गनेमुखें ढुकडा बे चोरोदेखीने ते के० ते त्रणमांथी एगोमगगाउ के० एकतो मा
गंथकी पाठो निवर्त्यो, एटले पाठोनासीगयो तथा बीउगहियो के० बीजानेतो ते
चोरलोकोये ग्रहणकीधो एटले पकडीलीधो, अने तइयोसमइकंतो के० त्रीजोमनु
प्यते चोरोने सम्यक्प्रकारें अतिक्रम्यो, एटले पोतानुं बलवीर्यफोरवी चोरोने हतप्र
हतकरी पुरपत्तो के० पुरप्रतेपहोतो एटले इडितस्थानके निर्जयपयो पहोतो ॥ १॥
ए दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिमां उपनयजावे उतारेवे.—

अडविनवो के० नवत्रमणरूप तो अटवीकहिये, तेमां मणुस्साजीवो के० म
नुष्य ते त्रण उत्कृष्ट जातना संसारी जीव कहिये, अने कम्मचिईपहोदीहो के० क
र्मस्थितिते महोदो दीर्घ मार्गकहिये, तथा गंठियजयछाण के० ग्रंथीदेश ते जयतुं
स्थानक कहिये, वली रागदोसायदोचोरा के० राग अने द्वेषरूप वे चोरजाणवा
॥ ३ ॥ तेत्रणमांधी दुर्नव्य अथवा अनव्यजीव तेतो जग्गो के० पाठो जागो (ना
सीगयो) तथा अचरमकरणी अथवा अपरिपक्व कारणीतो ग्रंथीदेशेंजरह्यो, इहां
ग्रंथीदेशो नव्य अथवा अनव्य उत्कृष्टो संख्यात असंख्यात कालसुधीरहे पठी न
व्यने शेष अर्द्धपुज्जपरावत्ते संसाररह्योहोयतो ग्रंथीनेदे अधिक संसारीपाठोफिरे
इहां ग्रंथीदेशें नव्य अथवा अनव्य रह्यांयका इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वसुधी पामे
इव्यचारित्रपामे

अनव्य पूर्वश्रुत न पामे, केटलाक ग्रंथोने अनुसारें तथा वृद्ध परंपरायेपण अन
व्यने पूर्वश्रुत न होय, तथा कोइक ग्रंथने अनुसारे लब्धिदशपूर्वसपूर्णेने पूर्वलब्धिक
हिये, ते अनव्यने न होय पण शेषहोय, पठी बहुश्रुतकहेतेखरुं पुरेपुरा दशपूर्व
तथा अधिक यावत् चउदपूर्वसुधि जे नणे ते नियमा सम्यक्त्वीहोय केमके कटप
नाप्यमां कह्युंते यत् चउदस दसय अनिन्ने, नियमासम्मत्तसेतएनयणा ॥ ५ ॥ इति
तेमाटे उत्कट कारणयोगे बीजो पुरुषतो ग्रंथीदेशेज टकीरह्यो, तथा त्रीजो चरम
करणी प्राप्त नव्य सम्यक्त्ववत् वीर्योद्धासवधते राग द्वेष परिणतिरूप ग्रंथीनेदी ने
सम्यक्दर्शन रूप नगरेंज पढोचे एम त्रणेकरणनो उपनय जोईक्षा के० जोडवो॥४॥

हवे त्रणगाथार्ये पीपीलिकानुं दृष्टांत समजावेढे.— खिइसहाव के० जेमकृति
जे पृथ्वी तेनाउपरें सहजस्वनावें कीमीफिरेढे गमनकरेढे पण तेमा कोइनी प्रेर
णानथी, हवे तेमा एक कीडीतो फरती फरती थाणुजे खीलो अथवा नीतप्रमुख
तिहासुधी आविने वली पाठीफरीजाय, तथा कोइक कीडीतो थाणुजे खीलो
नीतते उपरें चढवामांमे तेचढीने थाणुना उपर वेसी रहे, तथा वली कोइक की
डी थाणु उपरें चढीने उडीजाय, तथा कोइक कीडी खिलाथी अधवच पाठीउतरे
ए मूअगीण के० मृदंगीजे कीडी तेनुं दृष्टांत जाणवुं ॥ ५ ॥

हवे एनो उपनय उपमान देखाडेढे, खिइगमणके० कृतिगमन एटले कीडीनुं
पृथ्वी उपरें फरवुं खीलाना मूलसुधी आववुं ते पढमंके० प्रथमना यथा प्रवृत्तिक
रण सरिखुंते, तथा कोइक कीडी थाणुंसरणचके० खीलेचढी ते सरिखुं वीजुं

अर्थ - ॥ सोतढके० तेजीवने तिहां अनिष्टनिकरणे अती विष्ट ६ परिणाम ना जोरथी मिथ्यात्व मोहनीयना पुजनीस्थिति वे थाय, तेमा पहेली स्थिति अं तरमुहूर्तवेद्य एटले एक अतरमुहूर्तमा खपीजाय, एटली स्थितिना मिथ्यात्व मो

हनीय नामा कर्मनादलीया ते महोटीस्थितिजे कोडाकोडी सागरोपममां पव्योपमना असंख्यातमा जागे न्यूनत्वे ते स्थितिमांथी नजीकखेचीले, एटले बीजी पव्योपमने असंख्यातमेंजागे न्यून एककोडाकोडी सागरोपम प्रमाणहती तेमाथी अंतर मूहुर्तप्रमाण वेय नीची खेंचीने चूदीकीधी, वाकी शेपरही तेनुं महोटो पुज अलगोराख्यो एटले न्हानीस्थिति तथा महोटीस्थितिने वचमां आंतरोपढयो ते वारे ए बेहुस्थितिनी वचमां जे खाली जगारही तेनेअंतरकरणकहिये एम इहां अनिवृत्तिकरणना जोरथी अंतरकरण करे.

अने प्रथम स्थितिगत दलियाने अंतरमूहुर्तमां खेपवे अने महोटीस्थितिमांथी आवता दलियाने उपशमावे विष्कंनित उदयकरे अंतरमूहुर्त उदयनआवे एवाकरे एटले अनिवृत्तिकरणे वे कार्यकरे एकतो मिथ्यात्वस्थितिना बेजागकरी अंतरकरणकरे अने बीजुं अंतरमूहुर्तवेय प्रथम लघुस्थितिने खपावे एटले अनिवृत्तिकरणनो कालपूरोथाय तेवारे आगल अंतरकरणमां धसे दोडे जाय प्रवेशकरे, तेवारे तिहां अंतरकरणने प्रथमसमये देनाय तमारे प्रसावे क्वाधिकादिकनीपरे विशिष्टतो नही पण सामान्यपणे अल्पकालीन उपशमनामा समकितपामे, ते सीरीतेपामें ते नी उपमाकहेवे,रणेसुहोमोववैरि जयजणियपरमआणदंके० जेमसुजटहोय तेरणे विपे वैरीने जीतवाथी परमानंदपामे, तेम अनादिनाजे रागद्वेषरूप महोटाशत्रु तज्जनित गुरुकर्मस्थित्यादि अनंतानुबंधिया चार वैरीने जीतवाथी परमानंद सरिखुं सम्यक्त्व जीवपामे यदुक्तं आवश्यकदिग्रंथे

पावति खवेऊणं कम्माइ अहा पवति करणेण ॥ उवलनाएण कहमवि, अजिन्नपुवि तउगवि ॥ १ ॥ तगिरिवरंच जेतु, अपुवकरणुग्गवज्जधाराए ॥ अंतोमुहुत्तकालं, गंतुमनियट्टिकरणमि ॥ २ ॥ पइसमयंसुप्रंतो, खविक कम्माइ तववहुआइ ॥ मिच्चतं मिउर्रो, खीणेणुइयंमिउवसते ॥ ३ ॥ संसारगिम्मतवियो ॥ तत्तो गोसीसचदणरसोव, अइपरमनिवुइकर, तरसंतेलहइसम्मचं ॥ ४ ॥

हवे-ए चारगाथाओनो अर्थ लिखेवे अनादिकालनुं संसारचक्रमां नमतोयको जीव पावतिके० पामें, मिथ्यात्वमोहनीयादिक कम्माइके० कर्माने खवेऊणके० खपावीने ते अहापवति करेऊणके० यथाप्रवृत्तिकरणेकरिने कमें खेपवे; तेनुं दृष्टांत उवलनाएणके० उपलजे पूर्वोक्त नदीना प्रवाहनो पाखाण, तेना दृष्टांतेखेपवे; पठी अजिन्नपुविके० पूर्वोक्तवारे जेदीनथी एवीजे रागद्वेष परिणतिमई मिथ्यात्वग्रंथी तंके० ते ग्रंथीने शीरीतेजेदे के गिरिवरंके० गिरिवरजे पर्वतते जेतु के० जेदवाने जेम व

જા બલવાનઠે, તેમ અપૂર્વકરણ પરિણામરૂપ ઝગ્ર વજ્રધારાયે કરીને જીવગ્રંથી જે દત્તો અંતર મુદ્ધૂર્તકાલમાં અનિવૃત્તિકરણેગયો, પઠીતે અનિવૃત્તિકરણે ગયોયકો શું કરે તેઆગલી ગાથાયે કહેઢે ॥ ૨ ॥

પડસમયંકે ૦ પ્રતિસમયે એટલે સમય સમયગ્રતે વિશુદ્ધમાન પરિણામિયકો તિ હા, બહુલાકર્મોને સેપવે, તેવસતે જે મિથ્યાત્વના દલિયાં ઉદયઆવ્યા, તેને ક્યુકરે અને જે ઉદય ન આવ્યા ઉદયાગ્નિમુખ ન થયા તે દલિયાને ઉપશમાવે, એટલે ઉદીરણાદિક કરણબલે પણ વિપાકોદય અથવા પ્રદેશોદય જે અર્થશકેનહી તેને ઉપશમાવ્યા કહિયે, એમ હા અનિવૃત્તિકરણે કેટલાક મિથ્યાત્વના દલિયાસેપવ્યા, અને કેટલાક ઉપશમાવ્યા, અને મિથ્યાત્વ સ્થિતિના બે નાગકરી વિચમાં અતરકરણ કહ્યું ॥ ૩ ॥ હવે તે અંતરકરણ કરતા જે થયુ તે આગલી ગાથાયે કહેઢે.

સંસારગિમ્મકે ૦ જેમ કોઈક પંથી જન ગ્રીષ્મકાલમાં મથ્યાન સમયે નિર્જલવનમાં સૂર્યનાપડેલા કિરણને પરિતાપે પડેલા છૂના અજડતાપેકરી અતિવ્યાકુલ થયો હોય, તેને કોઈ શીતલ સ્થાનકમલે વળી તિહાકોઈ બાવનાચદનનું રસઘાટે તેવારે તે પંથી સાતાપામે કેવો આનંદમગ્ન હોય

તેમ હાં નવ્યજીવ રૂપ પંથી અનાદિકાલનું સંસારરૂપ ઝગ્ર ગ્રીષ્મ કાલે જન્મ મરણાદિકરૂપ નિર્જલવનમાં કપાયરૂપ ઝગ્રતાપે પીડયો રોગશોગાદિરૂપ છૂ અજડ એટલે લુલ્લ તેણેકરી અલુલ્યો (દગ્ધથયેલુ) અને તૃષ્ણારૂપ મહોટી પીપાસા તે ણેકરી પરાજબ્યો થકો એવો નવ્યપંથી તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ શુદ્ધ શરણમાર્ગે પામિ દૂરથી અતરકરણરૂપ શીતલસ્થાનકદેવી હર્પવતથકો ધસીતિહાં પહોતો, એટલે ગોશીર્ષજે બાવનાચદન તેહનોજે રસ તેહનીપરે શીતલ અર્થપરમકે ૦ અતિશય પરમં વલ્કુટ અનિવૃત્તિકરણ પરમ સુખસાતાકરણ એહવુ તસ્તતેકે ૦ તે અનિવૃત્તિકરણને અંતે અને અતરકરણને પ્રથમસમયે ધનસારવત્ શીતલ સમ્યક્ત્વપામે તેવારે અર્નેતાનું બંધીતથા મિથ્યાત્વકૃત પરિતાપ સર્વ મટીજાય ગાઢ તૃષ્ણા પીપાસા મટીજાય ॥ ૪ ॥

હાં અનાદિકાલનું પરમશત્રુ પરમ હુલ્લવાતારૂપ એહવા મિથ્યાત્વનું હુલ્લ અંતર મુદ્ધૂર્તસુધી દફેયાય (દૂરયાય) અનાદિનો પ્રથમ હુલ્લાંત હાંથયો હાં સિદ્ધાંત સૈલીમાં કાલનિષ્ઠાયે ગુણદોષ પ્રાપ્તિ તથા વિરહ આશ્રી, ચારજાંગા કહ્યાંબે તેના નામકહેઢે ? અનાદિઅનંત ૧ અનાદિસાંત ૨ સાદિસાંત ૩ સાદિઅનંત ૪ ચારજાંગાનું અર્થકહેઢે જેને મિથ્યાત્વાદિક અનાદિનુંબે અને તે કિવારે મટ તે પણ નહી એવા અજબ્યાદિકને અનાદિઅનંત પ્રથમજાગોબે અને, જે નવ્યજીવે

प्रथम सम्यक्त्वपाम्युं तेवारे ते जीवें अनादिना मिथ्यात्वतुं अतश्चाणुं तेमाटे तेने अनादिसांत बीजोनांगो जाणवो, तथा जे जीव सम्यक्त्वपामी वली सम्यक्त्व वमन करी मिथ्यात्वे गया तेवारे मिथ्यात्वनी आदिथयी, पठी केटलोक काल मिथ्यात्वे रही वली शुनसामग्रिना घोगथी फरी सम्यक्त्व पाम्यो तेवारे मिथ्यात्वनो अंतथ यो ए त्रीजो सादिसांतनामा नांगोथयो, तथा चोथो सादिअनंतनामा नांगो तेह्ना यिक सम्यक्त्वादि ह्वायकजावे जेने जे गुण प्रगट थया तेगुण तेने होय पण मिथ्यात्वीने न होय, केमके ग्रंथी जेद कखापठी जे मिथ्यात्व होय, ते तो सादिसात नागे ज होय, माटे जेने सम्यक्त्वादिक ह्वायकगुण प्रगट्या ते सादि, अने ते गुणआ व्या जाय नही ते अनंत, एटले जव्य मिथ्यात्वीने त्रणे नांगाहोय, अने अजव्य मिथ्यात्वीने एकज अनादिअनंत नांगोहोय, यहुक्तं:-मिष्ठत्तमजवाण, तमणाश्मणत येसु एोयवं॥ नवाण तमणाश्, सपय्यवसितुं सम्मते॥१॥ अर्थ.-अजव्यने मिथ्यात्व अनादि अनंत नागेहोय, अने जव्यने अनादि सपर्यवसित नागें मिथ्यात्वहोय इति॥१॥४॥

हवे सम्यक्त्व केटले जेदेंहोय ते आगमनी गाचार्यें कहेढे.-

तंचेगविहंछविहं, तिविहं तह चउविहंच पंचविहं ॥

तठेगविहं जंतुह, पणीय जावे सु ततरुई ॥ ८ ॥

अर्थ.-एक प्रकारे वे प्रकारे त्रण प्रकारें चारप्रकारे अने पांचप्रकारे पण आगममां सम्यक्त्व कहुंढे, ते जेदोना स्वरूप विवरीने कहेढे.-तठेगविहंके० तिहां एकविध 'सम्यक्त्व ते जके० जे हे परमेश्वर तुहके० ताह्रा पणियंके० प्रकास्या जे जीवादिकजाय पदार्थ तेनेविपे तत्वरुचिहोय अर्थात् परमार्थ बुद्धिहोय, शकल दोषरहित अने शकलगुणो संपन्न एहवा अरिहंतदेवे नाथुंजे तत्वते सत्यठे एहवी रुचि परमार्थबुद्धि, तद्रूप आगममां कहुंढे. 'तमेवसच्च निस्संकं जजिणोहिपवेइयं' इत्यादि रुचिरूपः यहुक्तं योगशास्त्रे:-रुचिजिनोक्तत्वेषु सम्यक्श्रद्धानमुच्यते जायतेतन्निसर्गेण गुरोरधिगमेनय ?

ए उपला श्लोकनो अर्थ करेढे -श्री जिनेश्वर नाषित जीवाजीवादिक तत्वनेविपे जे सम्यक्श्रद्धान के० निश्चल प्रतीत तेने तत्वरुचि कहियें, ते तत्वरुचि श्रद्धान मिथ्यात्वदलना रसनी मंदताये जातिस्मरणादिक निमित्ते ईहापोह करता करतां सहेजे पोतानीमेळें तत्वश्रद्धान पामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहेवाय, अथवा शुनगुरुनी उपाशना करतां सिद्धातवाणी साजजतां जे पामे ते उपदेशिक श्रद्धान कहिये ॥ १ ॥ इत्यादिक लक्षण जे तत्वरुचि ते एकविध सम्यक्त्व कहिये ॥ ८ ॥

हवे द्विविध सम्यक्त्व त्रणप्रकारें कहेले—

उविहंतु दव जावा, निजय ववहारउवि अहवावि ॥

निरसग्गुवएसाउ, तुहवयण विऊहिंनिहिं ॥ १८ ॥

अर्थ — हे जिनेश्वर ताह्रा जाप्याजे षादशांग तेना जाण एहवाजे प्रवीण पु
रुष तेणे एक इव्य सम्यक्त्व अने बीजुं जाव सम्यक्त्व ए वेप्रकारें सम्यक्त्व क
ह्युळे, अथवा एक निश्चयसम्यक्त्व अने बीजुं व्यवहारसम्यक्त्व एरीते पण वे प्र
कारकह्याळे. तथा वली एक निरसर्गसम्यक्त्व अने बीजुं उपदेश सम्यक्त्व ए पण
वे प्रकार कह्याळे. एम त्रण प्रकार द्विविध सम्यक्त्वना ते तुहवयण के० ताह्रा
वचनना विक्रिहिके० वेता एटले आगमार्थना जाण पुरुषे निदिहिके० देवाड्याळे ए

हवे त्रणप्रकारे द्विविधसम्यक्त्वकह्यु तेनाजहण कहेले —

तुह वयणे तत्तरुइ, परमव मजाणउवि दवगयं ॥

सम्मं जावगयं पुण, परमव वियाणउ होई ॥ १९ ॥

अर्थ — हेप्रभु तुह के० ताह्रा वयण के० वचननो परमव के० परमार्थ जे
रहस्य तेनो मजाणउवि के० अजाणळे, पण ताह्रा वचननेविपे तत्तरुइ के० त
त्वरुचिळे, केमके जे राग द्वेष अज्ञान ए त्रण दोषनो नाशयवाथी वीतरागययाते
असत्य जापण करेनही, माटे श्रीजिन जापित वचन सर्व सत्यळे, एम ते जाणळे
तो एवीजे तत्वरुचि ते दवगय के० इव्यगत सम्यक्त्व कहिये यडुक्तं सिद्धांते —जावे
णतद्वहंतो अयाणमाणेविसम्मत्त, इतिवचनात् जे सूक्ष्म अर्थने नथीजाणतो एह
वा अजाणनेपण जो जावे सद्वहणळे के जे अरिहंत ते छुड जापण करनाराज
ळे एहवी उये प्रतीतळे तो अजाणपुरुषने पण इव्यथी सम्यक्त्वळे.

बीजु जावगयं के० जावगत सम्म के० सम्यक्त्व ते पुण के० वली परमव वियाणउ
के० परमार्थना जाणपुरुषने होई के० होय. यडुक्तं सिद्धांते —जीवाइ नव पयळे, जो
जाणइ तस्त होइ संमत्त इतिवचनात् माटे जे नव्यजीव जीवादिक नवेपदार्थने सम
स्त नय गंम जंग प्रमाण निरूपे प्रमुख त्यादाद सैलीपूर्वकजाणे, सद्वहे, ते नव्य
जीवने जावगत सम्यक्त्व कहिये ॥ १० ॥ एमइव्यसम्यक्त्व तथा जावसम्यक्त्व कहुं

हवे निश्चयव्यवहार रीतें वेप्रकारनासम्यक्त्वनु लहण कहेले —

निजयउसम्मत्तं, नाणाइमयण रसुहपरिणामो ॥ इ

यरंपुण तुहसमए, जणियंसम्मत्तदेऊहि ॥ २१ ॥

अर्थ.— ज्ञान दर्शन चारित्ररूप शुद्ध श्रद्धा जासन रमणता पूर्वक रत्नत्रयीरूप
प आत्मानुंजे शुद्धपरिणाम तेने निश्चयउत्तमम्मत्तके० निश्चय सम्यक्त्व कहिये, ए
टले आत्मानेज निश्चय सम्यक्त्व कहिये, केमके आत्मा ने आत्माना गुण ते कां
ईच्छदानथी परिणामे अनन्यठे एकठे गुण गुणी नावें अचेदेज रह्याठे केमके अ
चेदपरिणामे परिणम्योजे आत्मा ते तन्त्रुरूपज कहेवाय. यहुक्तं योगशास्त्रेः—
आत्मेवदर्शनज्ञान चारित्राण्यथवायते ॥ यस्तदात्मैवस्वगुणैः शरीरमधितिष्ठति॥१॥

प्रायें अप्रमत्तसाधुने निश्चयनय सम्यक्त्व पूर्णकहेवायठे केमके जेवुं जाण्युं ते
वोज त्यागजावठे अने श्रद्धापण तदनु रूपठे माटे स्वरूपोपयोगी जीवने आत्मा
तेहिज ज्ञान दर्शन चारित्रठे कारणके आत्मा रत्नत्रयात्मक अचेदनावें शरीरमां
रह्याठे, माटे रत्नत्रयीने शुद्धोपयोगे वर्त्तताजीवने निश्चय सम्यक्त्व कहिये

तथा इयरेके० इतर ते बीजुं व्यवहारसम्यक्त्वठे. ते हे प्रभु तद्वारा सिद्धांतने
विषे सम्यक्त्वना हेतुजे मिथ्यात्वीनु संस्तव परिचय प्रमुख जे अतिचारादिक दो
पठे तेना त्यागथी थाय तथा देव गुरु नक्ति बहुमान योगे शासनोन्नति हेऊहिं
के० हेतुयें थाय यहुक्त गुणस्थानक विचारग्रंथे — देवेगुरुचसंधेच सन्नक्तिशासनो
न्नति ॥ अन्नतो पिकरोत्येव स्थितिस्तूर्येगुणालये ॥ १ ॥ अर्थः— देव गुरु तथा श्री
संघ तेनी बहुमान सहित नक्तिकरे शासनोन्नतिकरे अविरति गुणगणे रह्योयको
पण आगमोक्त विधिमार्गे निरतिचार सम्यक्त्वप्रवृत्ति सहितहोयतेने व्यवहार
सम्यक्त्व कहियें ॥ ११ ॥

हवे त्रीजा बे प्रकारे सम्यक्त्व कहेठे तेमा एक निसर्गे सम्यक्त्व प्राप्ति अने बी
जी उपदेशजन्य सम्यक्त्व प्राप्ति. इहां शिष्यपूजेठेके निसर्गके० सहेजे सम्यक्त्वनी
प्राप्ति केवीरीतेथाय ? तेवारे गुरु दृष्टात गर्जित सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेठे—

जल वत्त मग्ग कुदव, जराऽ नाएण जेणपन्नत्तं ॥ नि

स्सग्गुवएसन्नवं ॥ समत्तं तस्स तुप्प नमो ॥ १२ ॥

अर्थः— ए गाथामां पांच दृष्टांत कह्याठे, तेमां जलनो तथा वस्त्रनो अने कोड्व
नो ए त्रणदृष्टांत आगल पुज त्रय जावनावसरे कहीवतावसे. अने मार्गनी तथा
ज्वरनो ए बे प्रसूतठे ते कहेठे—जेमकोई पंथी मार्गथी त्रष्टथयो पठी बीजाकोई
ना उपदेश पास्याविनाज जमतो जमतो पोतानीमेले सहेजे मार्गचढे, अने कोईक
पंथ त्रष्ट थयलो पंथी तथाविध पापना उदयथी कोई सक्कननो योग न मलवा
थी मार्ग पामेजनही. तिहांतुंतिहांजरहे अनेत्रीजोपुरुष बीजानेपूठीमार्गपामे

तेमज वली ज्वरनो दृष्टांत कहेले— जेम कोईकने तापज्वर आब्यो ते कोईने औपध कखाविनाज पोतानी मेले जतोरहे, अने कोईकने तो औपध चूर्ण धागादि (दोरादिक) प्रयोगकरवाथी ज्वरजायले, तथा कोईकनेतो असाध्यज्वर कोईरीतें जायजनही एरीते ए वे दृष्टांत सम्यक्त्व प्राप्तिविषे जोडवा ते आवीरीते—

कोईक शुक्लपट्टी कालादिक कारण परिपाकवत चरमावर्त्ति चरमकरणी एवो नव्य जीव ते सहेजे आपे आप विचारतेथके सम्यक्त्वपामे ते निसर्ग सम्यक्त्व कहिये, तथा कोईक जीव पूर्वोक्त कालादिक योग्यतावत होय पण सजुरुने योगे उपदेश सानली अनादिनी जूलमटाडी देव गुरु धर्म सद्वृणारूप सम्यक्त्वपामे तेने उपदेश सम्यक्त्व कहिये एरीते नाएणके० ए न्याये (दृष्टांत) द्वाराये निसर्गोद्भव सम्यक्त्व तथा उपदेशोद्भव सम्यक्त्व ते हे प्रभु तुमे कहु परुण्यु तेमाटे परमोपकारी एहवा तु जने माहुरो नमस्कार आओ ॥ १२ ॥ एम वेप्रकारनुं सम्यक्त्व त्रण रीते कहु.

हवे त्रणप्रकारे सम्यक्त्व कहेले—

तिविहं कारग रोअग, दीवग जेएहि तुह मय विऊहि ॥

खाउवसमोवसमिय, खाइय जेएहि वा कहियं ॥ १३ ॥

अर्थ—हेनाथ तुहमय के० तहारा मतना विऊहि के० वेता जे गणधरा दिक, तेणे कारक रोचक अने दीपक एम तिविह के० त्रण जेएहि के० प्रकारें सम्यक्त्व कहुले, वा के० अथवा ह्यायोपशमिक उपशमिक अने ह्यायिक एरीते पण त्रणजेवें सम्यक्त्व कहियंके० कहुले ॥ १३ ॥

हवे कारकादिक सम्यक्त्वना लक्षण कहेले—

जं जह जणियं तुमए, तं तह करणं मि कारगो होइ ॥

रोअग सम्मतं पुण, रुझित करंतु तुह धम्म ॥ १४ ॥

अर्थ—हेनाथ जे जेम यथार्थजावे विधिमार्ग तुमे जणियं के० प्रकाशयो ते तेमज आझाने अनतिक्रमतोथको एटले तुमारी आझासहित आगमोक्त शैलीपूर्व क यथाशक्तिये दान पूजा व्रत नियमादिक करे तेने कारक सम्यक्त्व कहिये, तथा पुन के० वली बीछुं रोचक सम्यक्त्व, ते तुहधम्मके० तहारा धर्मेनेविषे रुझि चकरतुके० रुचिमात्रकरे, श्रीजिनोक्त धर्मेकरवानी इबारहे शुद्धश्रद्धाराखे कोईने धर्म प्रवृत्ति करतोदेखीने रूढुंमाने परतु पोते जारीकमीं माटे क्रियानुष्ठानादिक करी शके नही तेने रोचक सम्यक्त्व कहिये ॥ १४ ॥

हवे दीपक सम्यक्त्व कहेहे:-

सयमिह मिच्चदिघी, धम्मकहाईहिं दीवइ परस्स ॥

दीवग सम्मतमिणं, जणंति तुह समय मईणो ॥ १५ ॥

अर्थ:- सयमिह के० स्वयं पोतेतो मिथ्यादृष्टी अजव्य दुर्नेव्य होय, पण अं गारमर्दाकाचार्यनी परे धम्मकहाईहिंके० धर्मकथादिकेकरी आदिशब्दथी सामायिता एना अनुष्ठानना अतिशयेकरीने एटले दंजरचना विशेषेकरी, पर जे बीजा जव्य नइक जीवोहोय तेने धमेंकरी दीपावे, एटले आगला जीवोना घटमां प्रकाशक रावे परंतु पोताने अंतरंगपरिणामें श्रद्धानहोय एह्वाने हे प्रभु तहारा समयजे सिद्धांत तेना जाणपुरूपो दीपक सम्यक्त्व कहेहे

इहां शिष्यें प्रश्नकछुंजे पोते मिथ्यात्वी मिथ्यात्वे वासित अंत करण वालाने सम्यक्त्वी केमकहोतो ? तेवारे गुरुकहेहे हे शिष्य, जो मिथ्यापरिणामीहे तोपण आ गला प्राणीउने धर्म पमामवानो हेतुथायहे, अथवा शासनोन्नतिकरेहे, माटे कारणे कार्यनो उपचारकरी सम्यक्त्व कहिये, सम्यक्त्वनो हेतुहे माटे सम्यक्त्व कहिये, यइ कं सिद्धांते.-विद्वियाणुछाण पुण, कारण मिहरोयगं तु सव्हणं॥मिच्चदिघीदीवइ, जत तेदीवगं ततु ॥१॥ अर्थ -विद्वियाणुछाण के० विद्वित एटले नीपजाव्युंहे कछुंहे आग मानुसारें धर्मानुष्ठानजेणे ते कारक सम्यक्त्व कहिये, अने रोयगं के० रोचक सम्यक्त्व ते छुइसव्हणारूप रुचियाय तेने कहिये, वली मिच्चदिघी के० पोतें मिथ्यादृष्टीयको परने तत्वदीपावे, परने सम्यक्त्व प्रकाशकरे तेने दीपक सम्यक्त्व उपचारें कहिये॥१५

हवे बीजीरीतें प्रकारांतरे त्रणजेद सम्यक्त्वना कहेहे.-

अपुवकय त्तिपुंजो, मिच्च मुइन्नं खवितुअणुइन्नं ॥

उवसामिय अनियट्ठि, करणाउं परं खउंवसमी ॥ १६ ॥

अर्थ:- इहां त्रण सम्यक्त्वनी विगत ए प्रकरणनेविषे प्रकरणकारना आशयथी अवचूरिकारनो आशय निन्नपमेहे. पण ठीक शब्दार्थ मलतोनथी. माटे आवश्यक विशेषावश्यक अर्थदीपिका सुदर्शनाचरित्र कटपनाप्य प्रमुखग्रंथाने सम्मत प्रकरणकारनो आशयहे ते विगत लखियेहे -प्रकरणकारें सिद्धांत तथा कर्मग्रंथिक ए वेदुना अनिप्राय ग्रहणकरी प्रकरण रचनाकरीहे तेमां सिद्धांतकारनो एआशय हे जे अनादि मिथ्यादृष्टीने कोई तथाविध सामग्रीनो सद्भाव एटले प्राप्तियई य थाप्रवृत्तिप्रमुख त्रणकरण करता अपूर्वकरणना अव्यवसायथी ग्रंथी जेदी शेषमि

प्यात्व स्थितिना त्रण पुंज करी प्रथम शुद्धपुञ्जनेवेदे ए त्रणपुंजनी स्थापना करि येहैये.—(० शुद्धपुज • मिश्रपुज • अशुद्धपुज) ते कारणथी उपशम सम्यक्त्वपा म्याविनाज प्रथम ह्रयोपशम सम्यक्त्वपामे, तथा वली कोईक नव्यजीव यथाप्रवृ त्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमे पूर्वोक्तविधियेकरी अंतरकरणने प्रथम समये उपशम सम्यक्त्वपामे पण उपशममें रह्यो पुजत्रण करेजनही, अंतरमुहूर्त काल प्रमाण शुद्धनिर्मल अपौञ्जलिक उपशमनावेदी तिहांथी चलायमान थयोथको अवश्य मि प्यात्वेंजाय, अपरपुंजतो ठेनही माटे इहिकाने दृष्टातेफरीपाठो संगणजे मिथ्या त्व स्थानकथी आब्यो तेफरी मिथ्यात्वेज जाय, जेम इहिके कोईजातनी लट इय ल एककाष्टादिक पदार्थथी आगल जावाने चाहनाकरे त्यारे आगलागात्रनु विहे प के० विस्तारबुकरे, आगला शरीरनाजागने चारेतरफविस्तारता स्थानक अणपा मता पाठीपूर्वस्थानके जिहाथी सरीर उपाडयुंहुतु तिहाजआवे यहुक्तं कटपनाप्ये.— आलंबणमजहति जहसृष्टाणनमुचएइलिया ॥ एवअकयतिपुजो मिहंचियउवसमी एइ ॥ १ ॥ ए गाथानो अर्थ सुगम प्रथम लखाइजगयोहे

एम स्थानांतरगमनना जाव माटे उपशम सम्यक्त्वी मिथ्यात्वेज जाय ए सि द्धंतिकनो अनिप्रायठे, तथा कर्मग्रंथ वाला एममानेठे के जेकोई अनादि मि प्यादृष्टी संसारीजीव जेवारे चरमावर्त तथा चरमकरण करवाने अवसर पहेला सम्यक्त्व प्राप्तिकालेज यथा प्रवृत्त्यादि करणत्रय करवा पूर्वकज अंतरकरणकरे, तिहां उपशम सम्यक्त्वपामी अवश्य त्रणपुंज करे, एटले यथाप्रवृत्तिकरणे ग्रंथीवे शेआवे, तथा अपूर्वकरणे ग्रंथीजेदकरे, तथा अनिवृत्तिकरणे मिथ्यात्वस्थितिना वे नागकरे, एकअंतरमुहूर्तवेद्य न्दानीस्थितिकरे, बीजी देसूणी कोमाकोडी प्रमाण म होटी स्थितिकरे एवी वे स्थितिकरे

एरीतें बे स्थितिकरी तेमांथी न्दानीस्थिति खेंचीलेई नेवचमां अंतरकरे एटले बे स्थि तिनीवचमां खाली जायगारहे एमकरे, पठो न्दानीस्थितिने अनिवृत्तिकरणना अथ्य वसायेकरी खपावीने, पठो अंतरकरण जे बे स्थितीनावचें खाली जायगारहीठे, तेमां प्रवेशकरे, त्या अंतरकरणमां प्रवेशकरवाने पहेले समयेज उपशम सम्यक्त्व पामे, ते अंतरकरणअलंबयता अंतर मुहूर्त प्रमाण कालजाय तेनेज उपशम सम्यक्त्व कहिये.

हवे अंतरकरणमा वर्ततो औपधसरिखु जे उपशम सम्यक्त्व, ते सम्यक्त्वेकरी ने कोदरावा धान अथवा मलीनजल अथवा मलीनवस्त्र ए त्रणेना सरिखुंजे मि प्यात्व मोहनीयकर्म तेने सोधीने त्रणेनागे वेचीनाखे, तेमां पहेलो जागतो शुद्ध

निर्विष तथा स्वप्न निर्मल जाणवो अने बीजोनाग अर्द्धशुद्ध तथा थोडो क गदलुं अने थोडोमलीन जाणवो वजी त्रीजो नाग संपूर्ण अशुद्ध यथास्थित तथा कलु प अतिमोहोलो तथा मलीन गलोच जाणवो हवे ए त्रणे वस्तुना दृष्टांते विवरीने विषदरीतें देखावे:-

जिम मीणसहित कोइव धानने उलजलादिक औपधनायोगे एकनाग मीणर हीतकखो, बीजोनाग अर्द्धशुद्ध कखो, अने त्रीजोनाग जेमहतो तेमनोतेमरह्यो, ते अशुद्धे, तथा जेम कोईक वस्त्रमलीनहतुं ते द्वारादिक औपधनायोगे अतिस्वप्न निर्मल थाय, बीजुं थोडाऔपधानो प्रयत्नमाटे थोडुंनिर्मलथाय अने त्रीजुं मलीनज रहे, तथामलीन जलजेमनिर्मल फलादिकनायोगे अतीस्वप्नथाय, बीजुं थोडुंनिर्मल थाय त्रीजुं मलीनज रहे, एम त्रण दृष्टांतें अंतरकरण गत उपशमसम्यक्त्वरूप औपध नायोगे करी मिथ्यात्वमोहनीयना दलियां मिथ्यात्वरूप मीणमां नखांहतां तेनो ए क नागतो शुद्धकखो मीणरहीत कखो, अने बीजोनाग अर्द्धमीणरहीत थयो, एट जामां अंतरमुहूर्तना कालनीसमाप्ति थई तेथीते बीजो नागतो अर्द्धशुद्धथयो अने त्रीजोनाग शुद्धकरवानेतो पोची शक्योज नही तेथी ते त्रीजो नागतो संपूर्ण मिथ्यात्वरूप मीणसहित विषथी नरेलोज रहिगयो.

हवे ते त्रणपुजनां त्रण नामथयां, तेमां पहेलो शुद्धपुजते दर्शनमोहनीयक हिये, हवे ते जीव अंतरकरण गत उपशम काल, पुरोयथेयके एटले जेटलोवस्त्र अंतरकरणनो तेटलोज वखत उपशम सम्यक्त्वनोडे ते उपशम सम्यक्त्वनोकाल अंतरमुहूर्तप्रमाण पुरोयथेयके जो परिणामनी विगुडीरहे तो शुद्धपुंजनो उदयथा य, तेनुनाम ह्योपशम सम्यक्त्व कहिये, एटले मिथ्यात्वरूप मीणमां नरेलां द लियांजे शुद्धकखां तेहनो उदय ह्योपशम सम्यक्त्वकहिये.

इहां शिष्य प्रश्नकरे के जो निर्विषदलियांकखां तोपण जातेंते दलियांपोते मिथ्यात्वनाडे, निर्विषथीतो रस रूप गंगादिक गयुं पण गुणने आवरणकरनारां द लियांतो तेमना तेमजळे, तो सम्यक्त्वश्रद्धा जासना केमथाय? तेचारें गुरुकहेळे के जेमकोई अन्नक अथवा अपर पाषाणादिक ते जातेंमलीनहोय तेनेकोई औपधा दिक योगेकरी ते पाषाणादिकमांथी कालासरूप कलुपता काडीनाखे तेवारे ते दल निर्मलथाय, पठीतेने आतरेजे वस्तुरहीहोय ते सर्वदीगमांआवे, पण ठानीरहेनही तेमज इहां दर्शनमोहनीयकर्मना दलमथ्ये अशुद्धपरिणतिरूप मिथ्यात्व विपेकरी मलीनथयेळुं अत्यंतकालासपणुं नरेळुंहतुं ते उपशम सम्यक्त्वरूप औपधनी

महीमाथी दूरथाय, पढी निर्विपदलियारह्या ते स्वह्म अत्रपटल सरिवांठे ते निर्म
लदलिया काईश्रद्धा जासनमा विपरिणाम करेनहो, तेथी जो जाते मिथ्यात्वदलि
याळे तोपण निर्विपदे (निर्मलळे) तेथी तेने ह्योपशम सम्यक्त्व कहिये

यद्युक्तं विशेषावश्यकवृत्तौ - तद्यथेसुप्रदीपस्य स्वह्मात्रपटलेगृहं ॥ नकरो त्यावृत्ति
काचि देवमेतद्गुणैरपि ॥१॥ एकपुंजी द्विपुंजी च त्रीपुंजी वाननुक्रमात्; एने पश्चानुपू
र्वेलेबु एटले त्रीपुंजी द्विपुंजी एकपुंजी दर्शयुनयवाश्चैव मिथ्यादृष्टिश्चकीर्तित ॥
२ ॥ इहा लोकनेविपे जेम अत्रवना पडातरे रहेजुं दीपक सर्वस्थानके उद्योतकरे,
पण तिहां अत्रक जोआडोळे तोपण काई न्यून प्रकाश दीपकनुं करीशकेनही, ते
बीजरीते सोधेला मिथ्यात्वदल तेपण काई न्यून श्रद्धाकरेनही.

तिहा त्रिपुंजी ते सम्यक्दर्शनी द्विपुंजी ते मिश्रदर्शनी अने एक पुंजी मिथ्या
दृष्टिहोय, तथा उपशम सम्यक्त्वथी आगलें जो काईक उज्वल काईकमलीन एह
वा मिश्रपरिणामथाय तो मिश्रमोहनीयनो उदयथाय, एटले मिश्रपुंजनो उदय
आवे अनेजो अनतानुबंधीना उदय बलथकी अतिमलिन परिणामथाय तो मि
थ्यात्व मोहनीयनो उदयथाय एटले अशुद्धपुंजनो उदयआवे

एरीते संसारमा केटलाक त्रीपुंजी केटलाक द्विपुंजी केटलाक एकपुंजी, तेमां
ह्योपशमी त्रिपुंजीहोय तथा मिथ्यात्व ह्य करवाने सम्यक्त्व मोहनीयनी उज्व
लताकरे तेवारे द्विपुंजीहोय, अथवा अपुंजी एटले पुंजरहित पण ह्यायक सम्य
क्त्वीहोय तथा जिवारे मिश्रउदेलन करे अथवा क्लेपवे तेवारे एकपुंजीज होय
इहा पुंजत्रयनो संक्रम कल्पनाथे एमकहोळे प्रवर्धमान परिणामी जे सम्यक्त्वीहोय
ते मिथ्यात्व दलिक पुंजने आकर्षिने सम्यक्त्वपुंजमा अथवा मिश्रपुंजमा सक्र
मावे तथा मिश्रपुंजने सम्यक्त्वी सम्यक्त्वमा सक्रमावे.

तथा मिथ्यादृष्टी मिश्रपुंजने मिथ्यात्व पुंजमांनावे अने सम्यक्त्व पुंज मि
थ्यात्वपुंजमां सक्रमावे, पण मिश्रपुंजमा न नाखे, तथाचोक्तं - मिश्रचंमिश्रस्त्रीणे ति
पुंजीसम्मदीष्टिणोनियमा ॥ स्त्रीणमिउमिश्रचं दुणपुंजीवखवगोवा ॥ १ ॥ - एरीते
कर्मग्रंथिकमते प्रथम उपशम सम्यक्त्वजपामे अने ते उपशमि नीयमा त्रणपुंजकरे,
उक्तंच कर्मग्रंथे - कम्मगंगेसुधुव पढमावसमी करेइ पुज तियं ॥ तवडिउपुणगहइ स
म्मेमीसमिमिहेवा ॥१॥ अर्थ सुगमळे एरीते सिद्धांतिकमार्गे तथा कर्मग्रंथिकमार्गे
जिन्न जिन्न आशय वे ते प्रकरणकरनारे तो बेहुना आशयलेई प्रकरणनी रचना करीजे.

तिहा सिद्धांतकारना आशये कोई मिथ्यादृष्टी यथाप्रवर्त्यादि करंणत्रये करी

अंतरकरणकरे तिहा अंतरकरणमां उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुंजत्रय करेनही अंतरमुहूर्त उपशम सम्यक्त्ववेदीने पढी मिथ्यात्वज्ञाय ए आशय प्रकरणकारे सातमी गाथामा अनिवृत्तिकरणे अंतर करणकरी सामान्ये मात्र उपशम सम्यक्त्वपामे पण पुंजत्रय न कथां एमकद्युते, वली कोईजीव यथाप्रवृत्तिकरण करी पढी अपूर्वकरणे ग्रंथोजेदी पुजत्रयकरी अनिवृत्तिकरणे क्योपशम सम्यक्त्वपामे ए आशय अपुवक यत्तिपुंजो एम सोलमी गाथामा कह्योते, एटले अनादि मिथ्यादृष्टी प्रथम क्योपशम सम्यक्त्वजपामे ए सिद्धांतसेलीते

तथा कर्मग्रंथानिप्राये तो अनादि मिथ्यादृष्टी जीव पहेलां करणत्रयपूर्वक अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्ववीथरिने त्रणपुंजअवश्यकरे. पढी जे पुजनो उदयथाय ति हांजाय एटले कोई छुटपुजेजायतो क्योपशम सम्यक्त्ववीथाय तथा जो मिश्रपुंज नो उदय थायतो मिश्रगुणगणोजाय अने अशुद्धपुंजेगयो तो मिथ्यात्ववीथाय ए अनिप्राय कर्मग्रंथसेलीनो ते, ते ग्रंथकारें सत्तरमीगाथाये अकयत्तिपुंजोउत्तर इत्यादि आशयकह्यो, एरीते सिद्धांतिक तथा कर्मग्रंथिक बेहुएमली उपशम सम्यक्त्व पामे वाना बे मार्गकह्या तथा क्योपशम सम्यक्त्वपामवाना पण बे मार्गकह्या, एटलीवा त प्रसंगथी कही हवे. मूलगाथानो शब्दार्थ लिखियेते.

अपुवकयत्तिपुंजो इत्यादिक अपूर्वकरणे कथाते त्रणपुंजजेणे मिहजे मिथ्यात्व तेनादल उइए के० उदयआव्या तेने क्लेपवीने क्लयकरीने अने अणुइर्न के० उदयन आव्या जे मिथ्यात्वनादल तेने उपशमावीने अनियट्टीकरणाउ परखउवसमी के० अनिवृत्तिकरणथी आगल क्योपशम सम्यक्त्व पामे ॥ १६ ॥

हवे कर्मग्रंथनी सेलीये उपशम सम्यक्त्व प्राप्तिनो उपाय कहेते.-

अकय ति पुंजो ऊसर, दव, इलिय दद्व रुख नाएण ॥

अंतरकरणवसमिउ, उवसमियोवाससेणि गउ ॥ १७ ॥

अर्थ:- अकयत्तिपुंजोति के० जेणे त्रणपुंज पूर्वकखानथी एटले पुंजकथाथी आगल जेम वनमा दावानल बलतो ऊसरके० उखरखेत्र एटले जिहा खारीजमी न रणरूपहोय अथवा केवल वेंलुएटले रेतिनीचूमिहोय सुकी नदीप्रमुखनी, तेने ऊखरेंचूमिकहिये; तथा जेचूमिउपर पूर्वदवलागी गयोहोय अने घासलाकडी तथा रुख के० जाडप्रमुख बली साफथई गयाहोय ते दवदग्ध चूमिकहिये एटले एक ऊखरचूमि अने बीजी दवदग्धचूमि ए बे ठेकाणा जो बलती इलियके० अग्नीपामें

तो पोतानीमेले उलवाइजाय नाएणके० एन्याये मिथ्यात्व वेदनरूप जे दावानल ते अंतरकरणरूप कखरखेत्रपामीने सहेजे पोतानीमेले उवसमिउके० उपशमि जाय उलवाइजाय तेथी जीव उवसमिउके० उपसम्यक्त्व पामे.

केमके पूर्वे अनिवृत्तिकरणना जोरथी जे जे मिथ्यात्वना दलिया उदयआ व्याते ह्यकीधा अने जे उदयनथी आव्या ते उपशमाव्या, एटले आवता रोकी राख्यां तथा विष्कंजित, उदयकखा अने वली दूरेराख्यां एम विचमां अंतरमुहूर्त गम्य निर्मल, प्रवेशोदीरणादि करण ने अयोग्य एहउ अंतरकरणकीडुं

इहां शिष्य प्रश्नकरेते के पूर्वे ह्योपशम सम्यक्त्व पामवाने अवसरे एम कहु हतुं जे उदयआव्या मिथ्यात्वदल ते ह्यकीधां अने उदय न आव्या ते उपशमा व्या ए लक्षणकहु हतुं अने वली उपशम सम्यक्त्व काले पण एमजकहोढो तो ह्योपशम तथा उपशममा काई, फेरपड्योनही तेमठता गणतिमां जूदाकेम कहोढो?

हवे गुरु उत्तर कहेते के ह्योपशममा तो शुद्धदलियानो उदयते तेमां कोई मिथ्यात्व पुंजमाथी दलियुंजलोने उदय आवे ते प्रदेशोदयते इतितत्व.

हवे ते अनिवृत्तिकरणना बलथी मिथ्यात्वनी एक न्हानी अने एक महोटी एवी वे स्थितिकरी तेमां पेली लघुस्थितिने ह्नेपवी अने बीजी महोटी स्थितिने दूरथंजावी विचमां अंतरकखो, तेमां प्रवेशकरे तेने पहेलेसमयें उपशम सम्यक्त्व होय, पठीते उपशम सम्यक्त्वना जोरथी अंतरमुहूर्तमां शेष विष्कंजितउदय मिथ्यात्व स्थिति, तेना शुद्ध अर्द्धशुद्ध अने अशुद्ध एवा त्रणपुंजकरे एटले उपशम सम्यक्त्वनो कालपूरोथयो कहेवाय पठीते जीवना जहेवा परिणामरहे तेवा पुंज नो उदयथाय ए उपशम सम्यक्त्व एकजवार होय अने ए सहज मोहनुंबीजते.

इहां प्रथम सम्यक्त्व पामतां कोईक जीवतो एकलुं सम्यक्त्वज पामीने रहि जाय अने कोईक जीव सम्यक्त्वसाथें देशविरतिपणुं पण पामे अथवा सर्वविरति पणुपण साथेंज पामे, यडुक्तं वृद्धातकचूणौ — उवसमसम्मदिही अंतरकरणे विद्यो कोई देस विरयंपि जनेइ कोई पमत्तापमत्तजावपि सासायणो पुण न कि पि जहेइ इति एनोअर्थ सुगमते

इहां उपशमकाल पूर्णथयाथी परिणामनी निर्मलताथें शुद्धपुंजनो उदयआ वे तेथी ह्योपशम सम्यक्त्वथाय ते वली कालांतरें सका कंखा कुतीर्थसंसर्ग कु शास्त्र श्रवणादिक अतिचारनी प्रबलताथी मिथ्यात्वदलनी उदीरणाताथी मिथ्या त्वे मिश्रितथाय तो तत्काल मिथ्यात्वगुणताणोजाय मिथ्यात्वीथाय ते वली सं

ख्यात असंख्यात कालांतरे शुननिमित्ते करी, प्रपतित सम्यक्त्वीजीव फरी सम्यक्त्व पामे तेवारेपण अपूर्वकरणे त्रणपुजकरी अनितृत्तिकरणे शुद्धपुंजोदय क्योपशम सम्यक्त्वपामे. ५६हां शिष्यपुढेजे जे पहेला सम्यक्त्व जानकाले तो किवारे प्रथम न पाम्या तेमाटे अपूर्वकरणकहो पण हमणा तो जे पूर्वपाम्युं हतु तेनोज फरीजान थयो तो तेने शीरीतें अपूर्व कहिये ?

हवे गुरुकहेजे अपूर्वसरिखुं अपूर्व एटले जे वस्तुने थोमाज वखतपामियें पण घणावखत नपामियें तेने अपूर्वजकहिये केमके संसारसंबंधी अन्यपर्याय प्राप्तिनी संख्याआगल ए सोगणतिमांजे माटे एने अपूर्वज कहिये एरीतें वृद्धवचनजे सिद्धांतिक नो ए अजिप्रायजे.

तथा फरी सम्यक्त्वनी प्राप्तिनीपरे देशविरति अथवा सर्वविरति नी प्राप्तिना व खतेपण यथाप्रवृत्ति तथा अपूर्वकरण ए वनेकरे पण अनितृत्तिकरण न करे मात्र अपूर्वकाल समाप्ति समयेज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुंपामे जेवारे देशविरति अथवा सर्व विरतिपणुंपामे तेवारे यावत् अंतरमुहूर्त्त लगे तो अवश्य ते जीवना प्रवर्द्धमान परिणामहोय अने अंतमुहूर्त्त वीत्यापटी कोईना प्रवर्द्धमान परिणामथाय अथवा कोईना हीन हीन थाय अने कोई स्वजावस्थजरहे.

तथावली जे उपयोगविना सहेजे परिणामनी मजिनताये देशविरतिथी पड्यो अथवा सर्वविरतिथी पड्यो ते फरी परिणामनी निर्मलताने योगें करणकखावि नाजे देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे, वलीजे उपयोगेपड्या एटले उपयो गीतोहोय पण पोताना कुमत कदाग्रहादिक दोपेकरी विपर्याशयई कुविकल्प, पूर्व क पड्याथका मिथ्यात्वेंगया ते जघन्यथी अंतरमुहूर्त्त तथा उत्कृष्टो प्रभूत-घणोका लगये थके फरी देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुं पामे ते पूर्वोक्त करण कखाथी ज पामे एम कम्मपयमीग्रंथे टीकामा कखुजे तथा सिद्धांतिक ने मतें तो विराधि त सम्यक्त्वी गृहित सम्यक्त्वथकोपण कदाचकोईक उठोनरकपृथ्वी सुधीपणजाय खरो, अने कर्मग्रंथिक मतेतो वैमानिक विना अन्यस्थानके न उपजे तेमाटे गृही त सम्यक्त्ववत जे एहहुं प्रवचन सारो-दार वृत्तिमांकखुजे.

तथा आवास सम्यक्त्वशुणथी पड्योथको कर्मग्रंथिकना मतेतो उत्कृष्टस्थितिक कर्मप्रकृतिबाधे अने सिद्धांतने अजिप्रायेंतो निज ग्रंथिक उत्कृष्टस्थितें कर्मप्रकृति बांधेजनही ए सर्व प्रसंगेंकखुजे एटले अंतरकरणगत उपशम सम्यक्त्वकखुं.

तथा उवसमियो वा स सेलिगल के० अथवा उपशम सम्यक्त्व स्वश्रेणीयेहोय

एतत्ते स्वश्रेणिते उपशमश्रेणि चढतापण होय, यद्भुक्तं:-उपसमसेढिगयस्सय, होइ
उवस्सामिउउसम्मत्त, जोवा अकय तिपुंजो, अखविहमिहो जहइसम्म ॥ १ ॥
ए गाथानो अर्थ सुगमढे

१ हवे स्वश्रेणिजे उपशमश्रेणी तेनी विधि अनुक्रमे लिखेढे, तिहां प्रथम उपशम
श्रेणि चढवायोग्यना लक्ष्ण गुणस्थान क्रमारोह ग्रंथपीलिखिये ठेये - पूर्वङ्ग शुद्धि
मान् युक्तो, ह्याद्यैसंहननैस्त्रिणि संख्यायन्नाद्यद्युक्तांशं स्वाश्रेणीश्रयतेक्रमात् ॥ १ ॥

अर्थ - पूर्वगत श्रुतनो धरनारहोय शुद्धिमान् के० नित्य अप्रमत्त निरतिचारवत्
चारित्रियो होय, वली केटलाकने मतेतो अविरत्यादिक चारगुणगणावाला पण
उपशमश्रेणीना प्रारनक होय, तथा आद्यसंहनन के० वज्ररूपजननाराच रूपजना
राच नाराच ए आद्यना त्रण संघयणमांथी अन्यतर संघयणी अने व्यायनाद्यद्युक्तां
शं के० शुक्लध्याननो प्रथम पाद ध्यातोयको एवोते उपशमश्रेणी मानवायोग्य ति
हां अप्रमत्त गुणगणे अनंतानुबंधी कपायनी चोकडी तथा मिथ्यात्व मिश्र अने
सम्यक्त्व ए त्रणमोहनी मली साते प्रकृति उपशमावीने संज्वलननो लोचनवर्जित
वीत मोहनीय कर्मनीप्रकृति ते अपूर्वकरण गुणगणे तथा अनिवृत्तिकरण गु
णगणे उपशमावीने पढी सूक्ष्मसंपराय गुणगणेलोचनमोहनीय प्रकृतिने अणु
अणु करी पढी उपशांत मोह गुणगणे तेहिज अणुरूप लोचनप्रकृतिने उपश
मावे एम सर्वोपशमकरे यद्भुक्त गुणस्थान क्रमारोहग्रंथे - अपूर्वादि ६ एकैक गुणे
यु समकक्रमात् करोतिविशतेशांति लोचनानुत्वचतत्सम ॥ १ ॥ अर्थ सुगमढे.

तथा इहां उपशमश्रेणीकारक वेप्रकारेहोय एक स्वत्पायु बीजो दीर्घायु तिहां
अव्पायुवत् तो श्रेणीसमाप्ति अवसरे मरणपाप्तो थको अहमेइपणे उपजे सर
वार्थसिद्धि पर्यंत देवताथाय यद्भुक्तं - श्रेण्यारूढकृतेकाळे हमेइप्केवगह्वति पुष्टा
युक्षुपशातांत नयेचारित्रमोहन ॥ १ ॥ अर्थ - जे स्वत्पायुहोय अने प्रथम संघय
णीहोय ते सरवार्थसिद्धिपर्यंत जाय, अहमेइते जेनावपर कोइतुं हुकमनही एह
वा कटपातीत देवतामा उपजे अने बीजा तथा त्रीजा संघयणवालाते अच्युतांत
वारमा देवलोकपर्यंत उपजे पण आगल न जाय

तथा पुष्टायु सम्यक्त्वो तो उपशांतमोह गुणगणापर्यंत मोहनीयकर्मनुं पूर्ण
उपशमकरे तेवारे उपशम सम्यक्त्व होय, यद्भुक्तं - शांतिहृत्तमोहत्वा दशोषक
र्मकानि ग्री स्यातांसम्यक्त्वचारित्रे जावथोपशमात्मक ॥ १ ॥ अर्थ - इहां उपशांत
मोह गुणस्थानके दर्शनमोहनीय चारित्रमोहनोय उपशमावशरे सम्यक्त्व चारि

त्रते उपशम जावमां होय तथा जावपण उपशम होय तथा जेने तज्ञवे मोहजेजुं होय तेने ह्याधिक सम्यक्त्व पण होय, तेने उपशांतमोह गुणगणो पांचेजाव होय पण तेजुदा जाणवा पण इहांतो केवल उपशमनीज विवक्षा ठे तथा इहां उपशांतमोह गुणगणो चढ्यो ते अवश्यपडेज. यडुक्तः—वृत्तमोहोदयंप्राप्त्यो पंशमीच्यवतेत तः ॥ अयकृतमलंतोयं पुनर्मांलिन्यमस्नुते ॥ १ ॥ अर्थः—उपशमी चारित्रमोह नीयनो उदयपामीने उपशांतमोह थकी पडे फरी मोहजनित प्रमादनी कलुपता मापडे ए एमजघटमानठे केमके जेम मोहोळुं गदलुप्राणी होय तेने कोई औष धनेजोरे मेलहेमोकरिये तेवारें निर्मलजल उपर तरतुरहे तेपाणी कोई वायुप्रमुख नी प्रेरणानिमित्त पामी फरी गदलुं (मेलुथाय) ए प्रजाव प्रमादोदयनाठे. यडुक्तः—सुअकेवलीआहारग उज्जुमइउवसंतगाविउपमाया ॥ हिमंतिचवमणंत तयणंतरमेव चउगइया ॥ १ ॥ अर्थः—श्रुतकेवलीजे चउदपूर्वि तथा आहारक शरीरनाधणी वली उज्जुमईजे मनपर्यवझांनी. कज्जुमतीवाला पण विपुलमतीना घणीनही तथा उपशांतमोह इग्यारमां गुणगणावाला ए सर्वप्रमादना योगथी तेहिजवने अनंतर अनंतानवन्नमण चारेगतिमां वासोकरे तेमाटे मोहने वांठनार प्राणीये सर्व था प्रमाद नहीजकरवो.

इहां शिष्यपूढेठे के उपशमीतो अवश्यपडे तो उपशमीने मुक्तिनी योग्यता ठे के नथी? गुरुकहेठे सातलव प्रमाण अवज्ञोप आयुवालो उपशमी खंमश्रेणीक थ को अधुरीश्रेणीथकोज पागोफिरे ते सातमें गुणगणोआवी फरी रूपकश्रेणीचढे ते सातलवने नंतर ह्रीणमोह बारमें गुणगणोथई अंतगड केवली थको मोह जाय, इहां सातलवते मुहूर्त्तनो इग्यारमो जागकहिये जेप्राणी तज्ञवमोहगामी होय ते एकजवार उपशमश्रेणीमांमें उपशमथी उतरी रूपकश्रेणीचेचढे अनेजे, तज्ञव मोहगामी नहोय ते एकजवमा बेवारपण कोईकजीवश्रेणीकरे पण तज्ञवें सिद्धि वरे नही यडुक्तं सिद्धांते.—जीवोदुश्क जन्ममि, इकसेढी करेइ उवसमगो ॥ खयंपिकक्षा नोकक्षा दोवारेउवसमगो ॥ १ ॥ अर्थः—जे जीव एक जन्ममा एकवार उपशमश्रेणी करे ते मोहपणपामे अने जे बेवारकरे तेने रूपकश्रेणीनहोय इहां अचरम शरीरी उपशमी पमथायका प्रथम गुणस्थानके मिथ्यात्वं जाय यडुक्तं गुणस्थानक मारो हेः—अपूर्वाद्यास्त्रयोपुर्ध. मेकंयातिसमोद्यता चत्वारोपिच्युतायाद्यं सप्तमंचाल्यदेहि नः ॥ १ ॥ अर्थः—उपशमश्रेणीचढतां अपूर्वाद्याके अपूर्व अनिवृत्तिने सूक्ष्मसंपराय ए त्रणगुणगणावाला उंचाचढतां एकेक गुणगणो चढे एटले अपूर्वगुणथी अनिवृ

त्तिवादरे जाय अने अनिवृत्तिवादरथी सूक्ष्मसंपराये जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणोवाणे जाय एम एकेकगुणवाणेचढे तथा उपशमथी पडता अपूर्वादिक
चारगुणवाणाथीपडता मिथ्यात्वेजाय अथवा अंतदेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणवाणे आवी अटके, तेवली सातमागुणवाणाथी फरी कृपकश्रेणीयेचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते कृपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते कृप
कश्रेणी न करे यदुक्तं:-उवसमसेणिचउक्कं जाईजीवस्स आनव नूण; तापुणढोणाज
वे खवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ ससारमा रहेतोयको जीव मोक्षपामे तिहासुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकनवमां बेवारकरे अने कृपकश्रेणीतो आखा
ससारमां एकजवारकरे इतिगाथार्थ ॥ एवात प्रसंगेथई ॥ १७ ॥

हवे कृपकश्रेणीतुं स्वरूपकहेढे प्रथम ह्यायकनी अनुक्रमणिका कहेढे -

मिहाइखएखइउ सोसत्तगिखीणिठाइवझाऊ ॥

चउतिजवजाविमुक्को तप्पवसिद्धीविइयरोवा ॥ १८ ॥

अर्थ - पूर्वे सिद्धांतानिप्राये अपूर्वकरणोक्ताढे त्रणपुजजेणे ते जीव छु-
पुजोदये वर्त्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्राये अंतरकरणगत उपशमबलें कल्याढे त्रणपुज
जेणे ते जीव जेवारे छु-विपाकोदय वेदतो एटले ह्यायोपशमसम्यक्त्वे वर्त्त
तो चोथागुणवाणाथी मामीने ह्यायिकप्रारंजे तिहा प्रथम अर्नतानुबंधी चार क
पाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुज मिश्रमोहनीयपुज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुज ए
त्रणपुज अने पूर्वोक्त चार कषाय ए सातेप्रकृतिनो ह्यकरे तेवारे ह्यायक सम्य
क्त्वीयाय तेना वे जेदढे एक ब-आयुह्यायिक सम्यक्त्वी बीजो अव-आयुह्यायिक स
म्यक्त्वी तिहाजे अव-आयु एटले जे जीवे आगलानवतुं आयुबांधुनथी एवो ह्या
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तप्पवेज मोह्जेजाय, अने जेणे आवतानवतुं आयुपुंवाधीने
पठी सातप्रकृति ह्यकरी ह्यायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवे अथवा चार
नवे मोह्जाय तिहाजो देवजवतुं अथवा नरकजवतुं आयु बांधुहोय तो त्रीजे
नवे मोह्जाय, तथा असंख्यात वर्षना आयुपावत युगजिया मनुष्य तिर्यचतुं
आयुबांधुहोय तो चोथेनवे मोक्षपामे, केमके युगलार्थी अवश्य देवगतिपामे, ति
हाथी चवी मनुष्यथई मोक्षजाय, माटे चारनवकरे इहां आयुवाध्यापठी कोईजी
व ह्यायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति ह्यकरीढे एटलेजरहे पण
आगल कृपकश्रेणीचटेनही ते नवेतो ह्यायिक मात्रेंजरहे पठी पूर्वोक्तरीते त्रीजेन
वे अथवा चोथेनवे सिद्धिरे ए प्रसंगथी वातकही

हवे रूपक श्रेणीतुं स्वरूपकहेते:- अणमिहमिस्तेसम्मं अणं नपुंसविषयवत्तं च पुमवेषं च खवेई कोहाइएयसंजलणा ॥ १ ॥ गइआणुपुविदोदो जाईनामंचजावचउरे दी आयावउज्जोयं थावरनामंचसुदुमंच ॥ २ ॥ साहारणमपक्कंतं निदानिदंचपय लपयलंच श्रीणंखवेइताहे ओसंजचअरुत्तं ॥ ३ ॥ वी समिकणनियंतो ॥ दोहेस मएहिं केवलसेसे पढेमेनिदंपयल नामस्स इमाइ पयडीउ ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी निक्कविसंघयण पढम वज्जाइ अस्सुरसंठाण तिज्जयराहारनामंच ॥ ५ ॥ चरिमेना णावरणं पंचविहंदसणंचउवियप्प पंचविहमंतरायं खेवित्ताकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ ति श्रेणीस्वरूपं. ए त्रणप्रकारं सम्यक्त्व कबु. ॥ १७ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेते:-

चउहाउं सासाणं, गुमाइ वमणुव माल पणुव ॥

उवसमिउ उपडंतो, सासाणो मिउ मऽप्यतो ॥ १८ ॥

अर्थ:- चउहाउं के० चारप्रकारे सम्यक्त्वहोय ते आवीरीते के त्रण सम्यक्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारें तेनीसाथे सासाणं के० सास्वादन नामे सम्यक्त्व जेलीयें तेवारे चारप्रकारे सम्यक्त्वथाय हवेसास्वादनतुं स्वरूपकहेते.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुदूर्तते तेमांथी जेवारे कोइकजीवने जवित व्यतानायोगें मिथ्यात्वे अवश्यजावुते तेवारे उपशमकालमां उत्कृष्ट उ आवलिका प्रमाण काल वाकी शोपरह्योहोय अने जयन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहिये एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शोपरहे तिवारें उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कपायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्यक्त्व थकां गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधुररसतुं नोजनकरी पाहुं वमनकरे तेवारे नोजन करती वखतेंजे मधुरताना स्वाद नी लेजतहोय तेवी लेजत कांई वमन करती वखते न होय पण कांईक गल च टयो अनिश्चित स्वादलागे केमके जोपण वमनतोहे तोपण मीठासंतुंते तेम उपशमथी पढयो अने हजी मिथ्यात्वे पढोतुनथी तेना विचलाकालमां सास्वादन सम्यक्त्व ते गुडवमन सरखोहोय ते वमता सम्यक्त्वनो अनुनवदेखाडयो अने मालयकी पडवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालयकी पडतां सावधानहोय तोपण बेछुडाइथी ते अवश्य चूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी श्रेणीगत सावधान होय तोपण अनंतानुबंधी दलना उदयवले टकी सकेनही इति तत्त्व

चिदादरे जाय अने अनिवृत्तिवादरथी सूक्ष्मसंपराये जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणोवाणे जाय एम एकेकगुणोवाणेचढे तथा उपशमथी पडतां अपूर्वादिक
चारगुणोवाणाथीपडता मिथ्यात्वेजाय अथवा अतदेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणोवाणे आवी अटके, तेवली सातमागुणोवाणाथी फरी रूपकश्रेणीयेंचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते रूपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते रूप
कश्रेणी न करे यद्भक्तं.—उपसमसेणचिचक्रं जाईजीवस्स आनव नूण, ताणुणदोणान
वे खवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ संसारमा रहेतोयको जीव मोक्षपामे तिहांसुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकनवमा बेवारकरे अने रूपकश्रेणीतो आखा
संसारमां एकजवारकरे इतिगाथार्थ ॥ एवात प्रसंगेथई. ॥ १७ ॥

हवे रूपकश्रेणीतुं स्वरूपकहेठे प्रथम द्वायकनी अनुक्रमणिका कहेठे -

मिच्छाइखएखइउं सोसतगिखीणिठाइवझाऊ ॥

चउतिनवनाविमुक्को तज्रवसिद्धीविइयरोवा ॥ १८ ॥

अर्थ - पूर्वे सिद्धांतानिप्राये अपूर्वकरणेकखाठे त्रणपुजजेणे ते जीव शुद्ध
पुजोदये वर्त्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्राये अंतरकरणगत उपशमबलेंकखाठे त्रणपुज
जेणे ते जीव जेवारे शुद्धविपाकोदय वेदतो एटले द्वायोपशमसम्यक्त्वे वर्त्त
तो चोद्यागुणोवाणाथी मानीने द्वायिकप्रारणे तिहा प्रथम अनंततुंबंधी चार क
पाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुज मिश्रमोहनीयपुज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुज ए
त्रणपुज अने पूर्वोक्त चार कपाय ए सातेप्रकृतिनो द्वायकरे तेवारे द्वायकसम्य
क्त्वीथाय तेना वे नेदठे एक वद्वायुद्वायिक सम्यक्त्वी बीजो अवद्वायुद्वायिक स
म्यक्त्वी तिहांजे अवद्वायु एटले जे जीवे आगलानवतुं आयुवाधुनंथी एवो द्वा
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तज्रवेज मोक्षेजाय, अने जेणे आवतांनवतुं आयुबंधीने
पढी सातप्रकृति द्वायकरी द्वायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवे अथवा चार
नवे मोक्षजाय तिहांजो देवनवतुं अथवा नरकनवतुं आयु बाधुहोय तो त्रीजे
नवे मोक्षजाय, तथा असंख्यात वर्षना आयुपावत युगलिया मनुष्य तिर्यचतुं
आयुबाधुहोय तो चोथेनवे मोक्षपामे, केमके युगलधर्मि अवश्य देवगतिपामे, ति
हाथी चवी मनुष्यथई मोक्षजाय, माटे चारनवकरे इहा आयुबांध्यापढी कोईजी
व द्वायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति द्वायकरीठे एटलेजरहे पण
आगल रूपकश्रेणीचढेनही ते नवेतो द्वायिक मात्रेंजरहे पढी पूर्वोक्तरीतें त्रीजेन
वे अथवा चोथेनवें सिद्धिवरे ए प्रसंगथी वातकही

हवे रूपक श्रेणीनुं स्वरूपकहेते:- अणमिहमिस्तसम्मं अणं नपुंसद्विवेयत्तं च पुमवेषं च खवेई कोहाइएयसंजलणा ॥ १ ॥ गइआणुपुविदो दो जाईनामं च जावचउरे द्वी आयावउज्जोयं थावरनामं च सुदुमं च ॥ २ ॥ साहारणमपज्जंतं निदानिदं च पय लपयलं च श्रीणं खवेइताहे ओसंजं च अणं ॥ ३ ॥ वी समिकणनियंतो ॥ दोहेस मएहि केवलोसेसे पढमेनिदं पयल नामस्त इमाइ पयडीउ ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी निकविसंघयण पढम वज्जाइ अण्णयरसंगाण तिण्णयराहारनामच ॥ ५ ॥ चरिमेना णावरणं पंचविहंदं सणं च उवियण्ण पंचविहमंतरायं खेविताकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ ति श्रेणीस्वरूपं. ए त्रणप्रकारे सम्यक्त्व कहु. ॥ १७ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेते:-

चउहाउं सासाणं, गुमाइ वमणुव माल पमणुव ॥

उवसमिउ उपडंतो, सासाणो मिउ मऽप्यत्तो ॥ १८ ॥

अर्थ:- चउहाउं के० चारप्रकारे सम्यक्त्वहोय ते आवीरीते के त्रण सम्यक्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारे तेनीसाथे सासाणं के० सास्वादन नामे सम्यक्त्व जेलीयें तेवारे चारप्रकारे सम्यक्त्वथाय हवेसास्वादननुं स्वरूपकहेते.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुहूर्तहे तेमांथी जेवारे कोइकजीवने जवित व्यतानायोमें मिथ्यात्वे अवश्यजावुहे तेवारे उपशमकालमा उत्कृष्ट उ आवलिका प्रमाण काल बाकी शेषरह्योहोय अने जघन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहिये एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शेषरहे तिवारे उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कपायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्यक्त्व यकां गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधुररसनुं नोजनकरी. पाहुं वमनकरे तेवारे नोजन करती वखतेंजे मधुरताना स्वाद नी लेजतहोय तेवी लेजत कांई वमन करती वखतें न होय पण कांईक गल च टयो अनिहित स्वादलागे केमके जोपण वमनतोहे तोपण मीगसनुंहे तेम उपशमथी पढयो अने हज्जी मिथ्यात्वे पहोतुंनथी तेना विचलाकालमा सास्वादन सम्यक्त्व ते गुडवमन सरखोहोय ते वमता सम्यक्त्वनो अनुजवदेखाडयो मा लथकी पडवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालथकी पडतां तोपण बेछुदाइथी ते अवश्य जूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी सावधान होय तोपण अनंतानुबंधी दलना उदयवले टकी सकेनही.

त्तिवादरें जाय अने अनिवृत्तिवादरथी सूक्ष्मसंपराये जाय अने सूक्ष्मसंपरायथी उप
शांतमोह गुणोपाये जाय एम एकेकगुणोपायेचढे तथा उपशमथी पडतां अपूर्वादिक
चारगुणोपायाथीपडता मिथ्यात्वेजाय अथवा अंतदेहीजे चरमशरीरीहोय ते पडतां
सातमें गुणोपाये आवी अटके, तेवली सातमागुणोपायाथी फरी कृपकश्रेणीयेचढे
परंतु जे एकवार उपशमीहोय ते कृपकश्रेणीकरे पण बेवार उपशमी होयते कृप
कश्रेणी न करे यदुक्तं:-उपशमसेणिवचकं जाईजीवस्स आनव नूण, तापुणदोणान
वे खवगसेणीपुणोएगा ॥ १ ॥ आ संसारमा रहेतोयको जीव मोक्षपामे तिहासुधी
चारवखत उपशमश्रेणीकरे तेवली एकजवमां बेवारकरे अने कृपकश्रेणीतो आखा
ससारमां एकजवारकरे इतिगार्थार्थ ॥ एवात प्रसंगेचई ॥ १४ ॥

हवे कृपकश्रेणीतुं स्वरूपकहेते प्रथम ह्यायकनी अनुक्रमणिका कहेते.-

मिच्छाइखएखइत्त सोसत्तगिखीणिठाइवडाळ ॥

चउत्तिन्नवजाविमुक्खो तप्पवसिद्धीविश्यरोवा ॥ १५ ॥

अर्थ - पूर्वे सिद्धांतानिप्राये अपूर्वकरणेकखाळे त्रणपुंजजेणे ते जीव शुद्ध
पुजोदये वर्त्ततो यथा कर्मग्रंथानिप्राये अंतरकरणगत उपशमबलें कखाळे त्रणपुंज
जेणे ते जीव जेवारे शुद्धविपाकोदय वेदतो एटले ह्यायोपशमसम्यक्त्वे वर्त्त
तो चोथागुणोपायाथी मांमीने ह्यायिकप्रारणे तिहा प्रथम अर्थांतानुबंधी चार क
पाय तथा मिथ्यात्वमोहनीयपुज मिश्रमोहनीयपुंज अनेसम्यक्त्वमोहनीयपुज ए
त्रणपुंज अने पूर्वोक्त चार कपाय ए सातेप्रकृतिनो ह्येकरे तेवारे ह्यायक सम्य
क्त्वीयाय तेना वे जेदळे एक व ह्यायुह्यायिक सम्यक्त्वी बीजो अबद्धाद्युह्यायिक स
म्यक्त्वी तिहाजे अबद्धाद्यु एटले जे जीवे आगलानवतुं आयुबांधुंनयी एवो ह्या
यिक सम्यक्त्वीजीवतो तज्वेज मोहजेजाय, अने जेणे आवतानवतुं आयुबांधुंनयीने
पढी सातप्रकृति ह्येकरी ह्यायक सम्यक्त्व पाम्यो ते जीव त्रणनवें अथवा चार
नवे मोहजाय तिहाजो देवनवतुं अथवा नरकनवतुं आयु बांधुंनयी होय तो त्रीजे
नवे मोहजाय, तथा असंख्यात वर्षना आयुपावत युगलिया मनुष्य तिर्यचनुं
आयुबांधुंनयी होय तो चोथेनवे मोक्षपामे, केमके युगलधर्म अवश्य देवगतिपामे, ति
हाथी चवी मनुष्यचई मोक्षजाय, माटे चारनवकरे इहा आयुबांधुंनयीपढी कोईजी
व ह्यायिक सम्यक्त्वपाम्युं तो ते जीव सातप्रकृति ह्येकरीने एटलेजरहे पण
आगल कृपकश्रेणीचढेनही ते नवेतो ह्यायिक मार्त्रेजरहे पढी पूर्वोक्तरीतें त्रीजेन
वे अथवा चोथेनवें सिद्धिवरे ए प्रसंगथी वातकही

हवे रूपक श्रेणीतुं स्वरूपकहेते.-अणमिहमिस्ससम्मं अणं नपुंसद्विवेयठक्कंच पुमवेयंचखवेई कोहाइएयसंजलणा ॥ १ ॥ गइआणुपुविदोदो जाईनामंचजावचउरें दी आयावउज्जोयं थावरनामंचसुहुमंच ॥ २ ॥ साहारणमपज्जंतं निदानिदंचपय लपयलंच थीणखवेइताहे ओसंजचअणं ॥ ३ ॥ वी समिकणनियंतो ॥ दोहेस मएहि केवलोसेसे पढमेनिदंपयलं नामस्स इमाइ पयडीउ ॥ ४ ॥ देवगइ आणुपुवी निजविसंघयण पढम वज्जाइ अणुयरसंठाण तिठयरहाहारनामंच ॥ ५ ॥ चरिमेना एावरणं पंचविहदंसणंचउवियण पंचविहमतारायं खेविक्काकेवलीहोइ ॥ ६ ॥ इ ति श्रेणीस्वरूपं. ए त्रणप्रकारे सम्यक्त्व कहु ॥ १८ ॥

हवे चार प्रकारे सम्यक्त्व कहेते:-

चउहाउ सासाणं, गुमाइ वमणुव माल पणुव ॥

उवसमिउ उपडंतो, सासाणो मिह मइप्पत्तो ॥ १९ ॥

अर्थ:- चउहाउ के० चारप्रकारे सम्यक्त्वहोय ते आवीरीते के त्रण सम्यक्त्वतो पूर्वकह्या अने जेवारें तेनीसायें सासाणं के० सास्वादन नामे सम्यक्त्व जेलीयें तेवारे चारप्रकारें सम्यक्त्वथाय हवेसास्वादननुं स्वरूपकहेते.

उपशम सम्यक्त्वनो काल अंतरमुदूर्तहे तेमांथी जेवारे कोइकजीवने जवित व्यतानायोयें मिथ्यात्वे अवश्यजावुहे तेवारे उपशमकालमां उत्कृष्ट उ आवलिका प्रमाण काल बाकी शोपरह्योहोय अने जघन्यथी एकसमय रह्योहोय अथवा तेनी वचमानो जेजेरहेते मध्यमकाल कहिये एटलो उपशम सम्यक्त्वनो काल शोपरहे तिवारें उपशमावेलाजे अनंतानुबंधी कपायनादल तेनो उदयथाय ते जीवने सम्यक्त्व थकां गोलना वमननीपरें तथा माल पतननीपरें एटले जेम गोलप्रमुख मधुररसनुं जोजनकरी. पातुं वमनकरे-तेवारें जोजन करंती वखतेजे मधुरताना स्वाद नी जेजतहोय. तेवी जेजत काई वमन करंती वखते न होय पण काईक गल च टयो अनिष्ठित स्वादलागे केमके जोषण वमनतोहे. तोषण मीगसनुंवे तेम उपशमथी पढ्यो अने हजी मिथ्यात्वे पहोतुनथी तेना विचलाकालमां सास्वादन सम्यक्त्व ते गुडवमन सरखोहोय ते वमतां सम्यक्त्वनो अनुनवदेखाडयो अने मालथकी पडवा शरिखो कालस्थिति देखाडयो, जेम मालथकी पडता सावधानहोय तोषण बेछुदाइथी ते अवश्य चूमी फरसे तेम सम्यक्त्वनी श्रेणीगत सावधान होय तोषण अनंतानुबंधी दलना उदयबलें टकी सकेनही इति तत्त्वं.

हवे सास्वादन शब्दनो अर्थलिखेते सहआस्वादेन वर्चते इति सास्वादनं सम्यक्त्वनो आस्वादमात्ररहे तेषी सास्वादनकहिये अथवा आके० समस्तपणे शातन करे पातनकरे मुक्तिमार्गथी त्रंसकरे ते आशातनकहिये एटले अनतानुबंधी कषायबले सम्यक्त्वगुणथी त्रष्टकरेमाटे आशातने ते आशातनसहीत अवस्थहोय माटे साहाशातन कहिये अने प्राकृतसूत्र माटे सासायणकहिये यदुक्तं विशेषावश्यके - उवसमसम्मत्ताउ चङ्कपमिहंअपावमाणस्त ॥ सासायणसम्मत्तं तय त राजमिह्वावजियं ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे एरीतें चार प्रकारे सम्यक्त्वकद्यु ॥ १ ॥

हवे पांचप्रकारे सम्यक्त्व कहेवे:-

वेयग जुअ पंचविहं ॥ तंचतुडपुंजरखयमितइयस्स ॥

खयकाल चरमसमए ॥ सुधाणु वेयगो होइ ॥ २ ॥

अर्थ:- पूर्वे कहाजे चार सम्यक्त्व तेनीताथे वेयगके० वेदक सम्यक्त्व छुअके० युक्तकरिये तेवारे पंचविहंके० पांचप्रकारे सम्यक्त्वहोय जे सम्यक्त्वना अत्यंत छुअपुजने वेदीये अनुजविये ते वेदकसम्यक्त्वकहिये तेहथी छुअपुजनेथी अनर्थातरठे अनेद ठे माटे ए सम्यक्त्वपण वेदक कहेवाय एटले जे रूपकश्रेणी प्रतिपन्न तंचके० ते प्रथम अनंतानुबंधीचोकडी तथा डुपुंजरखयमिके० मिथ्यात्वपुज अने मिश्रपुज ए पुज क्यथयेत तेइयस्सखयकाल चरमसमएके० छुअ ठहेला सम्यक्त्व पुजना दा. आपण उदेरी उदेरी उदये अनुजवी अनुजवी निजरा करता करता निठव्युंठे उदीरणा बल जिहा एटले चरमावजिकाये उदीरणा करण लागेनही एटले त्रीजा सम्यक्त्व पुजने क्ये करता जेवारे ठेजो सर्वोदित पुजलासत चरम समय वेद्य छुअपुजनुं वेदन एटले छुअक्यापोपशम पुजलनेवेदे ते वेदक सम्यक्त्व कहिये यदुक्त विशेषावश्यके - वेयगसमत्तंपुण सवोइय चरम पुग्गलावेडे ॥ खीणे दसण मोहे, तिनिहंमि स्काइयं होइ ॥ १ ॥ इहां शिष्य प्रश्नकरेवे के तुमे चरम छुअपुजनुं वेदन ते वेदक कहोठो तेवारे क्योपशममा अने वेदक मा इयो फेरययो केमके छुअपुजनुं वेदन बे ठेकाणे सरिछुंठे तो छुअनाम केम कहोठो? तेवारे गुरु उचरकहेवे के तें साजुकद्यु पण एमां, विशेष एवे के ए वेदक तो अशेष समस्त पुजलानुजव वत अत्यंत छुअठे अने इतरजे, क्योपशम सम्यक्त्व ठे तेते उदित अनुदित बे पुजल उदयानुजव वतठे एटलो विशेषठे, परमार्थ जोतांतो क्योपशमजवे समस्त मोहनीय क्यकरवाना कालनो जे, चरमसमय

मात्र ते वेदक सम्यक्त्व कहिये. जेम सूक्ष्मालोचना खंम वेदवाथकी सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक कहिये, तेम शुद्धक्योपशम पुजजना वेदवाथकी वेदक सम्यक्त्व था यठे, एम वेदक सम्यक्त्व सहित सम्यक्त्वना पांचनेद थाय इति वेदकस्वरूपं १०

हवे ए पांचे सम्यक्त्वनो काल कहेते:-

अंतमुद्भुतो वसमो, गवलिय सासण वेयगो समउ ॥

साहिय तितीसायर, खइउं ड गुणो खउंवसमो ॥ ११ ॥

अर्थ:- उपशम सम्यक्त्वनो काल उत्कृष्टो अंतरमुद्भूतते, अने साखावननो काल उत्कृष्टो ठ आवलिनोठे, तथा वेदक सम्यक्त्वनो काल एक समयठे, अने ह्याथि क सम्यक्त्वनो उत्कृष्टकाल सर्वार्थ सिद्धिनी अपेक्षाये साधिक तेत्रीससागरोपमनो ठे, साधिककह्यातेतो मनुष्यजवनी अपेक्षायेकह्या, केमके ह्यायक सम्यक्त्ववतजीव ते त्रणजव अथवा चारजव उत्कृष्टो संसारमारहे, उक्तंच पचसंग्रहे -तइय चउडं तमि, नवंमि सिध्यंति दंसणे खीणे ॥ ज देव निरय संखाउ, चरम वेहेसु ते हुंति ॥ १ ॥ अर्थ - ब्रह्मायु ह्यायकसम्यक्त्ववतजे होय ते देवगति अथवा नरकगतिये जाय, तेवारे तन्नवातरे तृतीयजवं मोक्षजाय, तथा कोई क्षीण सप्तकी जो तिर्यचमाउप जे तो अवश्य असंख्य वर्षना आउपावाला युगल तिर्यचमा उपजे, पण संख्यात् वर्षांयु तिर्यचमां ह्यायक सम्यक्त्ववत न उपजे, पठी तिर्यचमाथी देवथाय, अने वे वमांथी मनुष्यथई मोक्षजाय, अने जे अब्रह्मायुवत होय तेतो तेहिजने कृष्ण श्रेणीपुरीकरी सिद्धाय, तथा एकजीव आश्री अथवा अनेकजीवआश्री सम्यक्त्व नो उपयोग जघन्यथी तथा उत्कृष्टथी अंतरमुद्भूतज होय. अने ह्योपशमरूप सम्यक्त्वनी लब्धीतो एकजीवने जघन्य अंतरमुद्भूत अने उत्कृष्टीतो डगणो के ० ह्यायकथकी वमणो ठासठ सागरोपम अने मनुष्यनवें अधिकहोय, तेथी उपरांत सिद्धजथाय, एटले बारमादेवलोकासुधी त्रणवार गमनथाय, तिहा उत्कृष्टायु बावी स सागरोपमनुठे, अने मनुष्यनो नव अधिकगणता ठासठसागरोपम जाऊंराथाय, अने विजयविमान आश्री वे नव करवापमे तिहापण उत्कृष्टायु तेत्रीस सागरोप मनुठे, अने मनुष्यनव गणता साधिक ठासठसागरोपम ह्योपशम सम्यक्त्वनो कालमानथाय, एम नानाप्रकारना जीवो आश्रीसर्वकाल ठासठ सागरोपमठे, यडु कं सिद्धाते -दोवारे विजयाइसु, गयस्स तित्रीअ अजुए अहवा ॥ तइ अइरेगे नरजवि य, नाणा जीवाण सब्बो ॥ १ ॥ एनोअर्थ सुगमठे ए पांचेसम्यक्त्वनो कालकह्यो

हवे संसारमांत्रमण करता जीव ए पांचे सम्यक्त्वमां कियु कियु सम्यक्त्व केट जीवार पामे ते कहेहे --

उक्रोस सासायण, उवसमिया हुति पंचवाराउ ॥

वेयग खयग इंकसी, असंख वारा खउवसमो ॥ २१ ॥

अर्थ -- उल्हटा मोह्यावधि सुधी संसारमां जमता जीव सास्वादन तथा उपशमिक सम्यक्त्व पांचद्वारपामे, तेमां एकतो प्रथम सम्यक्त्व लाजकालें अंतरकरणगत उपशमिक होय, अने उपशमश्रेणी चारवखतपामे, तिहां चारवखत उपशमनो लाजहोय.

तथा वेदक सम्यक्त्व अने ह्यायक सम्यक्त्व ए वे एकजवार पामे अने ह्योपशम सम्यक्त्वतो मोह्यावधि संसार जमता असंख्यातिवार पामे, एरीते सम्यक्त्व प्राप्तिनी संख्या कही, हवे एक जवमां केटलीवार आकर्षहोय ? आकर्षते गुणधी मद थईने जूमीफरसीने वली सावधानथई गुणनी प्रबलता करे, एटले मूकीने वली ग्रहण करवुं ते आकर्षकहिये यडुक्तं आवश्यक सिद्धांते गाथा -- तिन्नंसह सपुहुत्तं ॥ सयपुहुत्तच होइ विरईए ॥ एग जवे आगरिसा ॥ एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

अर्थ -- तिन्नत के० एक श्रुतसामायक, बीजो सम्यक्त्वसामायक, त्रीजो देशविरतिसामायक, ए त्रणनेविपे एक जवमा सहस्रष्टयक्त्व होय, बेहजारथी मांमीने नवहजार सुधी सहस्र ष्टयक्त्व संज्ञाहे, तथा सयपुहुत्तं के० शतष्टयक्त्व आकर्ष सर्व विरतिमाहोय, बसेथीमांमी नवसैंसुधी होय, एरीते एकजवमा उल्हटा आकर्ष होय, अने जघन्यथीतो एकज आकर्ष होय ए एकजवना आकर्ष कहा

हवे नानाप्रकारना जवमा जमता गुणपामी पामी पडता फरी पामता आकर्ष नी संख्या केटली थाय ते कहेहे गाथा -- तिन्नं सहस्र मसंखा, सहस्र पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ नाणा जव आगरिसा, एवइया हुति नायवा ॥ २ ॥ अर्थ -- श्रुत, सम्यक्त्व, अने देशविरति ए त्रणे सामायकवतने नानाप्रकारना जवममणकरतां मोह्याय तिहांसुधी उल्हटा असंख्याताहजार आकर्ष थाय, तथा सर्वविरतिने ना नाजवें मोह्याता सुधीमा उल्हटा ष्टयक्त्व हजार आकर्षहोय, एरीते सम्यक्त्व प्राप्तिंसंख्याने प्रसंगे आकर्ष संख्या कही ॥ २२ ॥

हवे कया गुणगणे कियुं सम्यक्त्व होय ते कहेहे --

वीयगुणे सासाणो, तुरिआइसु अठिगार चउ चउसु ॥

उवसमग खइग वेयग, खाउवसमा कमा हुंति ॥ २३ ॥

अर्थः— वीजगुणोत्पादकोके० सास्वादन सम्यक्त्वते वीजा सास्वादन गुणगणा मांहेज होय, पण अन्यगुणस्थानके नहोय, अने उपशम सम्यक्त्व ते तुरियाइसु अक्षिणारचउचउसुके० चोथागुणगणाधीमांमी आठगुणगणासुधी होय, अर्थात् चोथागुणधीमांमी इग्यारमां उपशांत मोह नामना गुणगणासुधीहोय पण अन्य गुण स्थानके नहोय, अने ह्यायक सम्यक्त्व इग्यारसके० इग्यारगुणगणोहोय, एट ले चोथागुणगणाधी मांमीने चउदमां अयोगी गुणगणासुधीहोय अने ह्यायोपशम सम्यक्त्व तथा वेदक सम्यक्त्व ए वे सम्यक्त्व चउचउके० अनुक्रमे चार चार गुणगणानी संख्यासुधी पामिये, अर्थात् वेदक अने ह्यायोपशम ए वे चोथागुण गणाधी मांमीने सातमां अप्रमत्त गुणगणासुधीजहोय पण अन्यगुणगणो न पा मिये एवात सत्ताआश्रीजाणवी पण परमायंतो वेदकसम्यक्त्व अने ह्यायोपशम सम्यक्त्व ए वे एकज कहाळे यथा पमसीतप्रकरणे—वेयग खयग उवसमे, चउरो एगार अठतुरियाइ इति श्रीजिनवज्जनसूरिकृत पडसीतप्रकरणेकह्युठे, तथा बंधस्वा मित्वमा पण कह्युठे एरीतें गुणस्थानक निष्ठायें सम्यक्त्वकह्यां.

हवे सम्यक्त्व पाम्यापठी देशविरति सर्वविरति ह्यायिकनाव किवारें प्राप्तथा य ते कहेठे, गाथा.— सम्मत्तमिउलध्धे, पलिय पुटुत्तेण सावउं दुक्षा ॥ चरणोवत्त म खयाणं, सायर संखंतरा हुति ॥ १ ॥ अर्थ—पूर्वोक्त नव्यजीव जेवारे ग्रंथीजे दकरी सम्यक्त्वपामे तेवारपठी अंतकोडाकोडीनो स्थितिबंधठे, तेमांथी पलियपट्टु सके० पृथक्त्व पढ्योपम एटले वे थी मांमीने नव पढ्योपम सुधी ओठीकरे, एट ले कोइक वे पढ्योपम स्थितिउंठीकरे, कोइ त्रण एम यावत् कोइ नव पढ्योपम जेटली स्थिति अंत कोडाकोडीमाथी उंठीकरे, तेवारे देशविरति गुणस्थानकनो ह्योपशमथाय एटले जावथी देशविरति तेवारेथाय.

तथा चरणोवसमके० चरणजे सर्वविरतिपणुं तेनो ह्योपशमतो जे स्थितियें देशविरतिगुण प्राप्तथयुंठे ते स्थितिमांथीपण सख्याता सागरोपमनी स्थिति उंठी करे, एटले सर्वविरतिवत्त स्थितिवांधेतो अंतकोडाकोडी नवपढ्योपमे न्यून जे देश विरतिनी स्थितिठे, तेथीपण संख्याता सागरोपम उंठीवाधे, एवा अथ्यवसायें कथा यनी मंडताहोय इतितत्व तेवार पठी सख्याता सागरोपम खपवाथी उपश्रमअेणी पडीवजे तेवारपठी पण सख्याता सागरोपमनीस्थितिखपवाथी कृपकअेणी पमीवजे.

हवे जे जीव सम्यक्त्व पामीने पाठोपमी मिथ्यात्वेगयो तेफरी सम्यक्त्व कि वारेपामे ? केटलो अंतरहोय ? तेकहेठे. सम्यक्त्वतुं आंतरु जघन्यथीतो अंतरमुहूर्त

ते; केमके कोइकजीव सम्यक्त्व वमिने पाठो परिणामनी निर्मलताने योगें तदाव
रण कृयोपशमथी अंतरमुहूर्तने आतरे फरी सम्यक्त्वपामे, तथा कोइकजीव बहु
लकर्मी तीर्थकरादिकनी प्रचुर आशातना करे ते जीव अर्द्धपुञ्ज ससारमां प्रवर्ते,
संसारमा जन्ममरणकरे, पळे अर्द्धपुञ्जगये फरी सम्यक्त्वपामे एटले उत्कृष्टआ
तरं अर्द्धपुञ्ज परावर्तळे उक्तच सिद्धाते-तिष्ठयर पवर्णण सुअ, आयरिय गणहर
महद्दीपं ॥ आसायंतो बहुसो, अणत संसारियो होइ ॥ १ ॥ तीर्थकरनी तथा प्रव
चनजे समस्त जैनशासननी अने आचार्यजे गह्वना अधिपति तेनी तथा गण
धरजे त्रिपदी ग्राहक अथवा महोटा प्रजाविक पटोधर तथामहर्दिकते तप संय
म श्रुतादिक अनेक लब्धिसंपन्न तेने रुचिवत कहिये एटला जीवोनी आसातना
एटले तेमना अवर्णवाद बोले निदाकरे अन्याख्यानबोले ते जीव अनंतसंसारिया
य एटले प्रकरणकरे पाच सम्यक्त्वतुं स्वरूपकहु ॥ २३ ॥

हवे अथातरे दशविध सम्यक्त्वरुचिरूप कहुते तेपण इहा प्रसर्गें लखियेइश्ये य
इत्तमागमे.- एगविह डुविह तिविह, चउहा पचविह दसविह सम्मं ॥ द्वाइ
कारयाई, उवसमजेएहिवासम्म ॥ १ ॥ अर्थ - जे निसक तत्वरुचि श्रद्धान जि
नमार्गनेविपे ते एकविध सम्यक्त्व कहिये अने डुविध सम्यक्त्वते इश्यी तथा
जावथी अथवा नितर्गथी अने अधिगमथी अथवा निश्चयथी अने व्यवहारथी
अथवा पुञ्जिक अने अपुञ्जिक एम बे प्रकारे

त्रणप्रकारे सम्यक्त्वते उपशम, क्वायिक, अने कृयोपशम अथवा कारक रोचक
अने दीपक एपणत्रण जाणवा बली पूर्वोक्त त्रणमा सास्वादन जेजिये तेवारे चार
प्रकारे सम्यक्त्वथाय अथवा वेदक युक्तकरिये एमपण चारप्रकारथाय तथा वेदक
सास्वादन एवे पूर्वोक्त त्रणसाथे जेजिये तेवारे पांचप्रकारथाय एनोविस्तार पूर्वे कहुोळे

तथा दशविध सम्यक्त्वते दशप्रकारनी रुचिवतजीव ते रुचिनेदे सम्यक्त्वनो जे
देकहिये ते दशरुचि केवाने सिद्धातोक्त गाथालिखेते - निसग्गु वेएसरुई, आण
रुईसुत्त वीयरुई मेव ॥ अनिगम विञ्जारुई, किरिया संखेवि धम्मरुई ॥ १ ॥ एदशे
रुचिना नामकहा हवे प्रत्येके वज्ञोना स्वरूप कहेते

नूअडेणाहिगया, जीवाजीवायपुत्रमावच ॥ सहसमइआसव, संवरोय रोएव
निसग्गो ॥ १ ॥ जो जिण दिठे जावे, चउविहे सदहाइ सयमेव ॥ एमे अनन्नह
निय, सनिस्तगरुइतिनायवो ॥ २ ॥ अर्थ - नूअडेणके० सङ्गतार्थ एटले उतो
जे अर्थ तेहने सहसमइके० जातिस्मरणादिक बुद्धिविज्ञानेकरी जेजे श्रीजिनेश्वर

जीना दीठा जेजीवाजीव पुण्यपापादिकना जाव ते चउविहेके० इव्य क्षेत्र काल जाव जेदे अथवा नाम स्थापना इव्य जावजेदे एव चारेप्रकारें स्वमेव एटले पोता नीमेलेज सहदे जे एमजठे पण श्रीजिन नावित अन्यथानथी एम जिनेश्वरना दीठानावते निश्चलकरे ते निश्चलरुचि निसर्गरुचि जाणवी

एएचेव उवइठे, जोपरेण सहइइ ॥ ठउमठेणजिणेण, उवएसरुइत्तिनायवो ॥ ३ ॥ अर्थ:- एएके० ए श्रीजिनोक्त सिद्धांतमां कइयाजेजे जाव ते उवइठेके० उपदेशद्वाराये परेणके० परथी एटले उद्वस्थथी अथवा जिनराजथी सांनलीने अवित्तथ सहदे तेने उपदेश रुचि कहिये.

राग, होसो, मोहो, अन्नाणजस्त, वग्गयं, होइ ॥ आणाए रोयंतो, सोखलु, आणारुई नाम, ॥ ४ ॥ अर्थ:- जेने रागदोष द्वेपदोष मोह अने अज्ञानदोष कइयथईगया ते असत्य नबोले केमके ए त्रणदोषठे असत्यबोलाय रागनुलीथो अथवा द्वेपनुलीथो अथवा अज्ञानदोषे अणजाणे जुतुंबोले पण जेने त्रणदोष कइयगया तेसावास्ते जुतुंबोले, हेतुविना कार्यथायनही एटले ए त्रणदोषपरहित जे वीतरागपरमात्मा तेनी आह्वानेविषे अत्यंत आदरहोय ते त्रीजी आह्वारुचि कहिये.

जो सुचमहिज्झंतो, सुएणउ गाहई समत्तं ॥ अणेण बाहिरेणव, सोसुत्तरुईत्ति नायवो. ॥ ५ ॥ अर्थ:- सूत्रजे सिद्धांत तेने नणवा तथा सांनजवानी चाहना करे जेम जेम श्रुतअवगाहे तेमतेम सम्यक्त्वरसपामे एटले इग्यारेअंग तथा बार उपांग अने बाहिरेणवके० बाहिरते मूलसूत्रप्रमुख एम जेकाले जे सिद्धांत वत्त मानहोय ते सूत्राद्वरउपरे घणीचाहनारहे जे जे किरियाकरे ते सूत्राद्वरने मज तीजकरे ते चोथी सूत्ररुचि कहिये

एणेण अणेगाई, पयाई जो सरइउ सम्मत्तं ॥ उदएव तेजविडु, सो बीयरुइत्ति नायवो ॥ ६ ॥ अर्थ - जे नव्यजीव गुरुनामुखथकी एकादि जीवपदनो अर्थ सांनली अनेकपदमां मतिपसारे एटले मूलवात पामीने बीजी अणकहेलीवात पामीजाय उदकजेपाणी तेमा तेलनु विडु पढयो ते जेम विस्तराजाय तेम थोडुं सांनलीने घणुजाणीजाय ते पांचमी बीजरुचि कहिये.

सोहोइ अनिगमरुई, सुअनाण जेण अउउदिठं ॥ इकारसमंगाइ, पइन्नगंदिठी वाउअ ॥ ७ ॥ अर्थ - ते जीवने अनिगमरुचिहोय जेणे इग्यारअंग तथा उ पाग अने पइन्नगंके० प्रकीर्णक उत्तराध्ययन प्रमुख तथा दृष्टिवादना गजीर अर्थजाणे वजी अर्थजाणवानी चाहनाराखे ते ठही अनिगमरुचि कहिये

દવાણ સઘ્જાવા, સઘ્જપમાણેહિં જસસઝવલ્લઘા ॥ સઘ્જાહિં નયવિહી હિય,
વિઘારરૂઝિ નાયઘો ॥ ૮ ॥ અર્થ.— ઇચ્છે ધર્માસ્તિકાયાદિક ઠ તેના સર્વજ્ઞાવ
જે ઇચ્છ ગુણ પર્યાય ઉત્પાદ વ્યય ધ્રોવ્ય તેને સર્વનય જંગ પ્રત્યક્ષ પરોક્ષાદિપ્રમા
ણે સ્યાદાદ સૈલી સહિત અનેક સમજંગી પરુપણાયેજાણે તે સાતમીવિસ્તાર રુચિ
દંસણ નાણ ચરિતે, તવ વિણે સઘ્જસમીઠ ગુન્નિસુ ॥ જોકિરિયા નાવરૂઝ,
સોલ્લુ કિરિયા રૂઝનામ ॥ ૯ ॥ અર્થ.—જેને દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તપ વિનય સમિતિ
ગુણિપ્રમુખ બાહ્ય ક્રિયાથી ઘણું રંગદોય ક્રિયાજાવમાં ઘણી યાદના રહે તેને આવ
મી ક્રિયારુચી કહિયે

અણનિ ગાહિય કુદિઠી, સંલેવ રૂઝિ હોઝ નાયઘો ॥ અવિસારઝ પવયણે, અ
ણનિ ગહિયો અસેસેસુ ॥ ૧૦ ॥ અર્થ — જેપ્રાણી અણનિગહિય કે ૦ અનનિ
ગ્રહિક કુદૃષ્ટીજે કુમારે શાંત્યાદિક દર્શનોનો આગ્રહ ધરેનહી થોડું કહાથકી
ઘણુંજાણે કુમતિયે પદેનહી સમોવિચારે ચિલાતિપુત્રનીપરે તથા પ્રવચનજે જિના
ગમ તેનેવિપે ઘણું અવિસારઢ કે ૦ નિપુણતો ન હોય તોપણ સરજીયણેકરી કદા
ગ્રહ ધરેનહી જિનમાર્ગની પ્રતીત માને તેને નવમીસંદ્દેષ રુચીકહિયે.

જો અઙ્કિકાય ધમ્મ, સુઅ ધમ્મંલ્લુચરિતધમ્મંચ ॥ સદ્દહ્ જિણાનિહિયં, સો
ધમ્મંરૂઝિ નાયઘો ॥ ૧૧ ॥ અર્થ — જે જવ્યજીવ અઙ્કિકાયધમ્મ કે ૦ પંચા
સ્તિકાયતું સ્વરૂપ જાણે તથા શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મ ને બાહ્ય અંતરગજાવે શ્રી
જિનોક્તમાર્ગે સદ્દહે સંકલ સ્વજાવ વિનાવ સ્વરૂપ જાણે તેને દેષોપાદેય જાવે ય
થાયોગ્ય સદ્દહે તે દશમી ધર્મરુચિ કહિયે એ દશરુચિ તે સમ્યક્ત્વના જેદહે

હવે એ સમ્યક્ત્વગુણની પ્રાપ્તિ તે મિથ્યાત્વના ત્યાગથી થાય તે મિથ્યાત્વના જે
ઢ પાચહે તેમાજે લૌકિક પ્રવાહધર્મે જેજે સારજી સપરિગ્રહી કુશીલસેવનાદિક જે
ધર્મે બુદ્ધેગ્રહો તેહિજ સારકરીજાણે તેતું હજતાણે અમારોધર્મે તેજ સારઢે એમ
કદાગ્રહકરે પણ મવ્યસ્થયઈ પરિહાકરી શુદ્ધનેગ્રહેનહી તે અનિગ્રહિક મિથ્યાત્વ.

જે એમ કહેકે સર્વ દર્શનરૂઢાઢે સર્વને વાંદિયે પણ નદિયેનહી એવી પોતાની
મદબુદ્ધિજે જઢતાપણ તેનેલીધે કાંચને તથા મણીને સરસાકરે પણ પરિહાકરી
શુદ્ધને ગ્રહી શકેનહી તે વીજું અનનિગ્રહિક મિથ્યાત્વ

જે જાણીજોઈને છતું બોલે કુમતિ કદાગ્રહના જોરથી વિરુદ્ધ પરુપણાકરી ડ
રત સંસાર વૃદ્ધિકરે જમાલી પ્રમુખ નન્દવનીપરે તે ત્રીજું આનિનિવેશિક મિથ્યાત્વ.

जे श्री जिनोक्त सिद्धांतना जाव सांजली संशय धरे जे ए केमहसे एम मगम ग्योरहे ते चोथुं सांशयिक मिथ्यात्व कहिये.

जे ऐकेंडियादिक समूर्धम जीवोने अनादिनुं पठवाढे लागोरह्योढे प्रायें अस त्रीयासुधीतो अनानोगिकज होय ते पांचमुं अनानोगिक मिथ्यात्व जाणवुं

अथवा संसारीजीवोने बीजापण चारप्रकारें मिथ्यात्वहोय ते कहेढे एक देव गत लौकिक बीजो गुरुगत लौकिक त्रीजो लोकोत्तर देवगत चोथो लोकोत्तर गुरु गत तेमां हरी हर शक्ति प्रमुखने माने पूजे ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व, ब्राह्मण तापसादिकने गुरुबुद्धिमाने पूजे ते लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, बलीजे सप्रजाव जि नबिंबने इंडिय सुखने अर्थे माने पूजे ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व, अनेजे सुसा धुने इहलोक सुख यश मान प्रतिष्ठा अथवा धन धान्य पुत्रादिकनी आस्थाधरी माने इहे दानद्यापे ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व कहिये

तथा जीवै अजीवसत्ता अजीवेजीव सत्ता मग्गे उमग्गसत्ता उमग्गेमग्गसत्ता सुदेवेअदेवसत्ता अदेवेसुदेवसत्ता सुसाहुसु असाहुसत्ता असाहुसुसाहुसत्ता धम्मे अधम्मसत्ता अधम्मधम्मसत्ता ए दशप्रकारे विपरीत वासनारूप मिथ्यात्वढे.

तथा जे बली रक्षाबंधन शंक्रांतिपूजन एम एकवर्षमा शतपर्व आराधन ते सर्व लौकिक पर्वगत मिथ्यात्वढे तथा दीवालीप्रमुख कल्याणीकना दिवशें इंडी यसुखने साथे विशेष पूजारचनादिक करे ते लोकोत्तर पर्वगत मिथ्यात्वढे ए सर्व मली एकवीसजेदे मिथ्यात्व ते संसारीजीवोने संसारमां जमाहेढे.

तथा बली धर्मार्थिजीवने चारप्रकारे मिथ्यात्व टालवानो उपयोग राखवो ते कहेढे तेमां प्रथम प्रवेशमिथ्यात्वढे ते जे आत्मप्रदेशें पूर्वबंध मिथ्यात्वनादजियां र ह्यांढे ते सत्तागत अथवा उदयगत दलियाढे ते प्रदेशगत मिथ्यात्वढे ते जेवारे जीव जिनवाणीसांजली यथार्थजावजाणी सदहे सकल पुद्गलिकजावने हेयसदहे केवल स्वरूपलानते यथार्थ परिणति परिणमन तेनेज सुखमुंमूलजाणी सदहे आदरकरे एवीवांढार्ये प्रदेशमिथ्यात्व टलीजाय.

बीछुं परिणाम मिथ्यात्व ते जे पोताना प्रमाददोपेकरी छुद्धअक्षाफरीने कुअ क्षायाय जेम पूर्वधरने निडादिक दोपेकरी पूर्वगलीतथाय मरीने निगोदादिकेजाय जेम प्रसन्नचद राजकूपी दूरवाक्य सांजली चेतनाफरीगइ ते परिणाम मिथ्यात्वक हिये ए मिथ्यात्व ते जिनवाणीनेविपे तीव्रोपयोगी रहेवाथी टलेढे.

त्रीछुं परुपणामिथ्यात्व ते उत्सन्नजापवाना जे महोटादोप तेने कहियें एथी अ

નંતસસાર ત્રમણકરે ધર્મબીજનો ઇંતકરે જે સદ્દહના રાશીને મરણાંત કષ્ટપડે તો પણ શ્રીજિનવાણી વિરુદ્ધ પ્રરુપણાનકરે તેને એ મિથ્યાત્વનું દોષટલે

ચોથું પ્રવર્તિમિથ્યાત્વ તે જે મિથ્યાત્વની કરણીકરે મિથ્યાત્વ પ્રવર્તીવે તેને કહિયે એ મિથ્યાત્વ સુસાધુ તથા સુશ્રાવકની સગતિ કરવાથી તથા રાગદેષને મદ કરી મધ્યસ્થનાવે થડ પરિહારકરી છુદ્ધપ્રવર્તન કરવાથી ટલે.

એમ એ મિથ્યાત્વજેઠે તે જગતમા જેટલી હુ.સ્વનીજાતોઠે તે સર્વેનું મૂલકારણઠે કોપ્યોહુસમન કોપ્યોહુચાલ તથા વેતાલ જે નકરીસકે તે હુ.સ્વ એમિથ્યાત્વઆપેઠે વ્યાધિ મૃત્યુ દાણિડ તથા વનવાસથીપણ મિથ્યાત્વ સેવનતે અનંતગુણ હુ.સ્વદાઠે જેણે મિથ્યાત્વજીત્યો તેણે સર્વજગતજીત્યો ઇશ્વાદિકની રૂદ્ધિપામવી સુલનઠે પણ મિથ્યાત્વ ટાલહુ હુ.સ્વકરઠે તેમાટે આત્મસુખાર્થિજીવે વિગ્રોપથકી મિથ્યાત્વ સો ધન કરવું નિર્મલ શ્રદ્ધાન કરી આત્મગુણયુક્ત સકાદિદોષ વિમુક્ત સમ્યક્ત્વ દૃઢકરવું

હવે આત્મગુણકરી સમ્યક્ત્વની પુરીકરે તે આત્મગુણ કહેવું ગાથા ॥ નિસ્તક્રિય નિકર્ત્તિય, નિવિત્તિગિજ્ઞા અમૂઢદિષ્ટીય ॥ અવબુદ્ધિ થિરીકરણે, વહ્નલપ્પનાવણેઅઠ ॥ ૧ ॥ શ્રીજિનાગમનેવિષે સૂક્ષ્માવિચાર અતિહિયાદિક નાવજેઠે તે સાચા સદ્દેહ પણ સદેહસંકા નહીં અને સાતત્ય પણ મનમા આણેનહી તે પ્રથમ નિસંકલગુણ

વીજો નિકલગુણ જે અન્યદર્શનના કષ્ટ મત્ર ચમત્કારાદિક ઇન્નતદેશી તેની ટાહના નકરે આક્રમ્હાધરેનહી અથવા ધર્મના પુણ્યરૂપફલની ઇજ્ઞા નરાણે કેમકે જિહા ઇજ્ઞાની આતુરતા તિહાપુણ્યરસ ઓઝોથાય જિહા ઇજ્ઞા તિહાકર્મબંધઠે અને પુણ્યતો ધર્મક્રિયાનો વસ્તુસ્વનાવઠે તેતો અવશ્યજથાય તેને ઇજ્ઞારૂપ દોષ તો સા મુ કમરસકરે અને જે નિષ્પ્રહ્મણે ધર્મક્રિયાનુંફલઠે તે નિરવિધિઠે માટે એ નિકં પાણુથી ધર્મફલ વૃદ્ધિનેપામે

ત્રીજું નિવિત્તિગિજ્ઞાગુણ તે જે કર્મસંબંધી ફલનો સંદેહ રાખેનહી જેમ કોઈ મનુષ્ય ધર્મકરણી કરતો કોઈ પૂર્વકૃત પાપપ્રકૃતિને ઉદયહુ લેપોહતો યકો મંદબુદ્ધિ નો ધણી એમવિચારે જે હુંધર્મકરુંતું તોપણ પીઠાકેમ પામુંતું એ ધર્મક્રિયાનું ફલ યાસેકે નહીં થાય એવીસકાધરે પણ એમ નવિચારેજે એતોપૂર્વકૃત કર્મફલ હુ.સ્વ આપ્યાઠે પણ વર્તમાન જે ધર્મક્રિયા કરુંતું તે આગલ અવશ્ય આવસેજ કેમકે શ્રીજિનશ્વરે કહ્યુંઠે કહાણ કમ્માણ ન મુક્ત અગ્નિ, માટે જે નિવિત્તિ ગિજ્ઞા ગુણવત્તહોય તે સંદેહ ધરેનહી શ્રીજિનજગ્ગણિ સ્વમાશ્રમણે કહ્યમમ, હુ.સ્વલે, તિવિહાય રિહ વિરહઝવાવિ ॥ નેયગ હણતણેણ, નાણાપરણો દગેણવ ॥ ૧

अथवा अशुचिपुञ्ज एकसरखागणे पण अशुचिपुञ्जदेखी दुर्गन्धा करेनही तथा पुण्योदये अशुचिसंयोग मित्याथका खुसीनथाय अहंकार करेनही पापोदयथी अशुचिसंयोगमित्या दिलगीरथायनही ते निवृत्तिगंगा गुणकहिये.

चोथो अमूढदृष्टीगुण ते जे श्रीआगमसिद्धांतमां निगोदप्रमुखना सूक्ष्मविचार सांजलतां मुंजायनही जे पोतानी धारणामां आवे ते धारीराखे अने जे धारणावु द्विये नआवे ते सद्दे, तिहां एमविचारेजे सर्वदोषथी विमुक्त एहवा जिनेश्वरते अन्यथा वादीनहोय. यहुकें आगमें.—असइसच्छज्जुकिथ्या, सबणुमय मवितह ॥ तहाचित्तएमइयं, अन्नदान वयंतिजे॥१॥अणुवकय पराणुगह, परायणा जंजिणा जग प्यवरा ॥ जिय राग दोसमो हाय, नन्नहा वाइणो तेण ॥ २ ॥ अर्थ.— जेजि नवाणी सांजलतां खबर नपडे, समजवामां नआवे, तेना हेतु लिखेवे. कोईक श्रोतातो पूर्वजव कृत ज्ञानविराधन कर्मोदयथयेथके मतिडुर्वलताथी न समजे तिया रें आचार्य तथा विधि उपदेशक कोई हेतु दृष्टांतादिक वचनेकरी श्रोताना चित्त मां उतारे, एहवा महापुरुषोने विरहे तथा नीतीन्यायना अणजाणवाथकी एटले अनेक नय युक्तिना ग्रहणपणाविना अथवा ज्ञानावरणीकर्मना प्रबलोदयथी न समजे, तेवारे आत्मार्थि अमूढदृष्टी जीव एवो विचारकरे जे हेतु उदाहरण अथवा अनेक युक्तिदृष्टातें घणा वखत कहेताथकां पण मने सारीपठे समजण पडतीन थी ते महारे पूर्वोक्त दोषना योग्यथी जाणवी, पण सर्वज्ञमत तो अविच्छेद सत्य जठे, एम कहे तेवारे कोई दृष्टाकरे जे एकांते जिनोक्त रचनाज सत्यठे एवु तें कि मजाणु? तेवारे अमूढदृष्टी श्रोता उत्तर कहेवे.—अणुवकय के० जे जिनेश्वर ते केवां ठे प्रत्युपकारनी चाह्नाविना परने अनुग्रह उपकार करवाने तत्परठे, तथा जजिणा के० जे कारणमाटे जिनेश्वरते जगतमां प्रवर के० श्रेष्ठे; रूप बल तेजकांति बुद्धि रुद्धि सिद्धिप्रमुख गुणे सर्वोत्कृष्टे, अने वली जियराग के० जीत्याठे मूलथी राग देपने मोहजे अज्ञान ए त्रणदोष जेमांथी गयाठे माटे जिनेश्वर अन्यथावादी होयज नही तेथी परमयथार्थवात ते आगमनीजठे ए अमूढदृष्टीनामा चोथोगुण.

पाचमो अवबूह गुण ते पोतानी आत्मामां अनंत ज्ञानदर्शनादिक गुणठे ते उपावेनही उदैकडुख भेटवाने दीनतादिक न जापे शुद्धसत्ता जेवीठे तेवीजकहे अने पुजजिक सुखडुखते अज्ञानदशा कृत उपाधिठे आत्मा ए रागदेष उपाधिथी न्यारोठे, इमज परजे अन्यसाधक तेमांपणजे गुणहोय ते प्रगटकरीकहे पण उपावेनही ते पांचमोगुण.

ઠઠો ધિરીકરણગુણ તે પોતાના પરિણામ પરજાવમાંથી કાઢી જ્ઞાનધ્યાનમાં જોડે, નિત્યે ધર્મક્રિયાકરતોહોય તે અવશ્ય ધિરયોગવત થયોથકો કરે, પણ ચપલતાના કારણમિલે તોપણ અધિરપણું ગ્રહેનહી સાધ્યસાધનથી મગેનહી, તથા કોઈ નવ્યપ્રાણી શુચાશુચ કર્મોદયનિમિત્તે ધર્મથી પમતોહોય તેને સહુપદેશાદિક આપી અથવા તેને કોઈરીતે સહાયીથઈને તેનું પરિણામ - ધિરકરે, પણ મગવા ન આપે તે ઠઠો સ્થિરીકરણ ગુણ જાણવો

સાતમો વત્સલતાગુણ આ વર્તમાન શાસનમા જે નવ્ય ધર્મરુચિ જીવોસાથે સામાયક પોતહ પરિકમણ યાત્રા પૂજાદિક ધર્મકરણી કરતાહોય, જેહની સદહુણા એકહોય તે પોતાના સાધર્મી કહિયે, તેની નક્તિકરવી તે વત્સલતાકહિયે અથવા સર્વજીવ જાતે આપણાસાહમીજઠે, એકસત્તાયે સરખાઠે, વાસ્તે સર્વજીવની વાત્સલતા કરવી, જીવદયાપાલવી, અથવા અંતરગત્તાવે જીવના જ્ઞાનાદિકગુણ ઠે તેને જ્ઞાનધ્યાનેકરી પોષવા (પુષ્ટકરવા) એટલે જ્ઞાનધ્યાનનો ઘણો અન્યાસ કરવો એ સ્વનિષ્ઠા વાત્સલગુણ સાતમોઠે.

આઠમો પ્રજાવિકગુણ તે જૈનશાસનની ઉન્નતિકરવી, સંયયાત્રા રથયાત્રા અથવા મહોટા તપ જપ ઝંજી વપધાન પ્રતિષ્ઠા પૂજાદિકના ઘણામહોત્સવે અઢલક દાના દિકની ઉદારતાકરી જેથી અન્યદર્શનીઝંપણ અનુમોદનાકરે એવી ધારાયે ધર્મ સન્મુખકરે, સ્વદર્શનની વૃદ્ધિકરે, ઘણાજીવોને ધર્મજોડાવે, એવા કારણ મેલવે જેથકી જૈનશાસનને પ્રજાવે (વીપાવે) એ બાહ્યપ્રજાવિકગુણ અથવા પોતાની આત્માના જ્ઞાનાદિકગુણ તેને વધારવા પુષ્ટકરવા તે અંતરપ્રજાવિક ગુણ એ પ્રજાવનાગુણ આઠમો કહ્યો.

હવે શ્રી સમ્યક્ત્વના સહસ્રઞ્જેદ વિશુદ્ધ વ્યવહારથી કહેલું -

તિસ્સુદ્ધિ ધિગ લક્ષણ, દૂસણ નૂસણ પજાવગાગારા ॥

સદહુણ જયણ જાવણ, ઠાણ વિણય ગુરુ ગુણાઈયં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ - તિસ્સુદ્ધિ કે ૦ સમ્યક્ત્વની ત્રણસુદ્ધિઠે, તેમા પહેલી મનસુદ્ધિ તે શ્રીજિન તથા જિનમત એ બે વિના અપર સર્વે અસારઠે ડમ ચિત્તવે તે, મનસુદ્ધિ, બીજી વચનસુદ્ધિ તે શ્રીજિનેશ્વરનુ આરાધન કરતાં સર્વે કાર્યની સિદ્ધિયાયજ અને કોઈ પૂર્વકૃત હુ રૂતના ઉદયથી જે કાર્ય ન થયુ તે અન્યદેવોથી શુથવાનું, માટે અરિહતની સેવાથી કામના સિદ્ધિયાયજ, વાસ્તે સ્વપ્રમાપણ અન્યદેવની પ્રાર્થના ન કરું,

एवुंजे निसंकपणे बोलवुं ते वचनसुद्धि कहिये. त्रीजी कायसुद्धिते कोई पूर्वकृत अशुभोदयथी कोई मिथ्यादृष्टी दुष्टराजा अथवा चोर अथवा दुष्ट देवादिकजेते ते एो खड्गादिके नेथो, जिह्वादिके यंत्र घाणीप्रमुखे पीज्यो, अग्नी प्रमुखे दाज्यो, एवा महोटा मरणांत कष्टआवे, एण एक श्रीजिनेश्वरविना अपर देवने वज्रजंघनीपरे नमेनही ते कायसुद्धि कहिये

लिंगके० लिंगत्रणणे ते कहेते:-जे श्रीजिनागम सांजलवानी घणीज इगाराखे इंधियसुखना अनेककार्यमूकी आगम सांजलवाने तत्परहोय ते प्रथम सुश्रुपा लिंग कहिये बीजुलिंगते धर्मकरणी करवाने परमरागहोय जेटला धर्मकरणीयवे तेहिजकार्यमाने बाकी सर्व नवपूरणमाने ते बीजुलिंग. त्रीजुलिंगते जे श्रीजिनेश्वर तथा जिनमार्गानुसारी गुरु तेना वैयावज्जमां यथायोग्य निश्चलानिग्रह रूप नियमें प्रवृत्ते ते त्रीजुलिंग जाणवुं.

हवे जेथको हृदयगत सम्यक्त्व लिखियें जाणियें तेजहूण पांचवे:-ते कहेते तेमां पहेलुं लहूण समठे, तेजेम रागद्वेषनी मंदता, तेम समतानी वृद्धि, सुखदुःखना उदये हर्षविषाद धरेनही ते समकहिये. एटले समपणेहोय पापोदये पुण्योदये अ व्यापकहोय तेसम नामा प्रथम लहूण जाणवुं. बीजु संवेग लहूण ते नित्ये मोहानिजापरहे, जे जे मोहना कारणते ते ते उपरे आदर घणुंहोय, परजावथी विमुखरहेते बीजुं लहूण. त्रीजु निरवेद्यलहूणते जे सत्तांग सहित एकठत्र राज्यपाम्पुंहोय तोपण एमजाणे जे ए बंदीखाने पड्योवुं. ए कारागारथी के वारें नूटीस, सर्व पुजलिकनाव ते बंधनरूपगणे, समस्त संसारथी उदासरहे, ते निरवेद्य लहूण त्रीजुं जाणवुं चोथुं अनुकंपनलहूण ते जे सर्व संसारीजीव उपरे अनुकंपाथरे, एटले संसारीजीवोना इव्यडु ख देखीने तेना उपर परम मैत्रीनावधरी, यथा शक्तिये उपकारकरे, मनमां एवी चाहना राखेजे कोई जीव पाप नकरे कोईजीव डुखी नथाय, सर्व संसारीजीव इव्य नाव डुखथी ठुटे, धर्मपामे महारी शक्तिपुरे तो सर्वने धर्मरुचिवतकरुं, जेम एना जन्ममरणना डुखटले, एवी वासनाते अनुकंपा लहूण चोथुं जाणवुं. पाचमुं आस्तिक्यता लहूणते श्रीजिनशासन तथा जिनधर्मउपरें परम आसताहोय, परमरंगहोय एरीतें धर्मरंग वासीतहोय ते आस्तिक्यता लहूण पांचमुं जाणवुं.

हवे पांच दूषण-सम्यक्त्वना कहेते:-तेमां प्रथम संकादूषण ते जे जिनवाणीमां सदेहधरे ते शंकाकहिये. तेना बे चेदते:-एक देशविषयी बीजो सर्वविषयी. तेमां

सर्वविषयसंका ते धर्मदे के नथी अथवा जिनधर्म सत्यदे किवा असत्यदे, एवी विचारणाते सर्वथी संकाजाणवी, अने जे देशसंकाते, जीव सर्वगतदे के असर्वगतदे पृथ्वीमां जीवपणुं केमठेरे, अथवा निगोदादि स्वरूप केम घटमानथाय? कई युक्ति मानिये अथवा वर्तमानकालें चारित्रदे के नथी इत्यादिक देशसंका जाणवी तथा पूर्वकहीजे सर्वसंका ए वे संका सम्यक्त्वने दूखवे ते संकानामे प्रथम दूषण जाणवुं.

बीजुं कांक्षादूषण. ते जे परदर्शननो अनिलापधरे तेने आकांक्ष, दूषणकहिये ते वेप्रकारेदे एक देशथी आकांक्षा बीजी सर्वथी आकांक्षा तेमा सींगतादिक एकज दर्शननो अनिलापधरे ते तो देश विषय आकांक्षा, अने जे सर्वपाखंभीधर्मनी आकांक्षाधरे ते बीजी सर्वविषय आकांक्षा, एवीजुंदूषणकह्यु. सम्यक्त्व मलीनकरे ए श्रीजिनागममा अविश्वास रूप दूषणदे.

त्रीजुं वितिगिह्वादूषण ते जे तपस्यादिक धर्मकरणीकरता तज्जन्यफलनो संदेह धरे, ए धर्मक्रिया फलसे के नहीफलसे, केमके क्रिया वे प्रकारनी जगतमां देखाय दे, एक फलआपे बीजी अफलपण थाय, आपाढाचार्यनी परे संदेहमां पडे, इहां कोईशिष्ये पुठयुं जे संकाते सदेहरूपदे, अने आ विचिकिह्वापण संदेहरूप कहोठो तो ए वेमा शोविशेषपणुं जेथी जिन्न जिन्नकहोठो एम शिष्ये पुठयाथी गुरुकहे ठे सका दूषणते इच्चगुण विपेठे अने विचिकिह्वा क्रिया विपेठे ए त्रीजुं दूषण.

चोथु प्रशंसादूषण ते कलिगी तापस सांख्यादिक देखीने अहो ए महोटा त पस्वीदे, इयादिक वर्णन ते आसंसाकहिये, ए प्रसंसाकरता असजुणाकरणे करी सम्यक्त्व मलीनकरे, मुग्धबुद्धि मिथ्यादृष्टी लोकने विपे, अत्यांदरथाय, मिथ्याधर्मनी सदापुष्टीथाय, केमके लोककहेके जैनधर्मीपण एनी प्रसंसाकरेदे, तो ए महायुणी ठे इत्यादिक दूषणोथी सम्यक्त्व मलीनथाय ए चोथुंदूषण.

पांचमुं दूषणते जे कुलिंगी अन्यदर्शनी साथे संस्तव परिचयकरे, नित्य जेगार हे, तेनी क्रियाना वर्णन महिमा सांजली श्रद्धादोषदलोथाय, अने तेनी गुलज क्रियादेखी दर्शन दृढता, सियिलथाय, माटे अन्य दर्शनीनो परिचय त्यजवो ए पांचमुं दूषणदे.

हवे, पांच नूपण कहे - प्रथम, स्थैर्यनूपणते जे श्रीजिनधर्मने विप्रे स्थिरताहो य, पण युक्ति कुयुक्ति साजली चपलचित्त करेनही ते स्थैर्यनूपण बीजुं प्रजावना नूपणते श्रीजिनशासननी अनेक संघयात्रा पूजा प्रतिष्ठादिकना महोत्सव करते बीजुं प्रजावना नूपण जाणवुं त्रीजुं नकिनूपणते श्रीजिनशासन उपर घणीनकि

राखे, जेम कोई दलिडी रोगी अपराधी कलंकी प्रमुख दोषनिधानं महाड्डिखियो दीन हीननिष्ठाचरातुंवस्था अनुभवतो, एवा ड खी पुरुषने कोई उपकारी सामर्थ्यवान पुरुषं करुणालावी तेना सर्वड खफेडी महोटा धन धान्य राजरुद्धि समृद्धियें स हितकस्यो, हवेते दलिडीपुरुषने उपकारना करनां उपरं केहवी नकिहोय तेथी अधिक नक्ति देव, गुरु, धर्म, उपरंराखे ते त्रीछुं नक्तिनूपण कहिये. चीछुं नूपण श्रीजिनशासननेविषे कुशलता आगमसैलीयुक्ति प्रभुक्ति हेतुदृष्टांत मांहे अतिनिपु ण ए नूपणवत क्यांय खलायनही जिहांजाये तिहां आगमनी कुशलताथी अन्य दर्शनीमां जैनमार्ग दीपावे कोई स्थानके हारेनही, परिकर्मित बुद्धिबले प्रभुनो मार्गदीपावे घणाने जैनधर्मपमाडे ते चोथुंनूपण.

पांचमुं तीर्थसेवा नूपण ते जे इव्यजावथी तीर्थनी सेवांमां रसीयोहोय तिहां इव्यथी तीर्थ ते श्रीसिद्धाचलादिक पुण्यक्षेत्र जिहां तरतमयोगें घणाजीव सिद्धि वखा घणाजीव रत्नत्रयीपास्या घणासम्यक्त्वदृष्टी देवनिवासि ते एवां पुण्यक्षेत्रं अनेक जनसमुदाययुक्त विधिपूर्वक जायते तिहां ते महापुरुषोना चरित्रने बहुया द करता पुण्यक्षेत्रना योगथी घणा कर्मोनी निर्जराथाय, केमके बंध तथा निर्जरा ते इव्य क्षेत्र काल जाव ए चारने अनुकूलता माफक थायते शुनइव्यादिक चारने निमित्ते पुण्यनी वृद्धियायते, तेथी निकटसंसारियायते. वली अशुनइव्यादिक चारने योगे संसारदुःख दुर्गतिनी वृद्धियायते, माटे कर्मद्वय निमित्तें इव्यतीर्थजें वुं अने जावतीर्थ ते दादसांगी अथवा चतुर्विध संघ तेनी सेवा नकिवहुमान करता आत्मा निर्मलथाय, बीजाजीव धर्मपामे ए तीर्थसेवानामे पांचमुंनूपणकलुडे.

हवे आठप्रजावक केहेवे पावयणी धम्मकही, वाई निमित्तउं तवस्तीय ॥ वि ज्या सिद्धो अ वमि, अथेव प्रजावगा जणिया ॥ १॥ अर्थ— पावयणीके प्रावचनीते जिनमार्गमां कुशल जिनमार्गदीपावे, तेथी प्रजावक कहियें. वीछुं धर्म कथामां अतिनिपुण होय ते घणा दुर्वोधजीवोने धर्मपमाडे, शासनने उन्नतिवधा रे, माटे बीजो प्रजावकजाणवुं. बीजो प्रजावक वादी तेएकवातने शेकडावखतथा पे, वलीतेज शेकडावखत उत्थापे पण किहां खलायनही. प्रतिज्ञा हेतु दृष्टांत यु कि कुयुक्तिमां निपुण, एवा तीक्ष्णबुद्धिमां वादी स्यादादिमां निपुण ते राजद्वारे बहुजनसमक्ष जयपताकावरे, शासनने दीपावे माटे वादी प्रजावकबीजो जाणवो चोयो निमित्तजारी प्रजावक ते जे पूर्व आम्नायनायोगथी जूत जविष्य वर्तमान कालनी वातकहे ते निमित्त कुशल, कोई तथाविध अवशरे राजद्वारादिकमां शा

सननी उन्नति करवा माटे कोई जानाजान गवेपी निमित्तकहे, सर्वप्राणीने चमत्कारमाडी पोताने अनुकूलकरे, तेअनुकूलयायी धर्मेनी लुद्धियाय शासनदीपे, ए चोथो प्रजाविक जाणवो. पांचमो तपसी प्रजावक ते श्रीजिनागमोक्त विधिमर्यादा पूर्वकतपकरे, तेने अनेक, कविण कर्मनी निर्झराथाय, आमोसहीप्रमुख घणी लब्धि उं उपजे, तपस्याना, महात्म्ययी इतिउपध्व देवतलादिक सर्व समीजाय, उपासना कखाविनाज तेने देवता पोतानीमेले आश्रितथई महीमावधारे, एवा शक्तिवत तपस्वी जिह्वाविचरे-तिहां श्रीजिनशासनदीपावे, माटे प्रजावक कहिये. षष्ठोविद्यासंपन्न-प्रजावक ते आकाशगामिनी प्रमुख अनेक विद्यायें संपन्न महापुरुष कोई विषम वेलांमां श्रीसंघनो उद्धारकरे, विघ्ननिवारे, दुष्टदमनकरी सघनीरक्षाकरे, शासननेदीपावे, घणाजीवोने, धर्मसन्मुखकरे, माटे प्रजाविक कहिये, सातमो सिद्ध प्रजाविक ते जे पूर्व-आम्नाये-गुरुकपायी पाम्यो अंजनसिद्धि चूर्णसिद्धि मंत्रसिद्धि, कनकसिद्धि प्रमुख अनेकसिद्धि संपन्न होय, ते कोई विषमताने योगे जानाजानदेखी कोई अद्भुत सिद्धिनावलेकरी संघनो विघ्नदूरकरे, शासननी महोटाई करी देखाडे माटे प्रजाविक कहिये. आठमो कविप्रजावक ते जे जिनमार्गेधर्मेने अणुदूषवतो समस्त वर्त्तमात भुतमा निपुण स्वपर शास्त्रवेता कोई शासनोन्नतिकारणे अथवा कोई विघ्नजय निमित्ते कोई महा गंजीरार्थी अतिशयोक्ति युक्त प्रकश्नरे जे सांज लताज पंक्तिहोयते चमत्कारपामी अनुकूलयाय, एम ए प्रजावक चितितकार्य सर्वकरे शासनोन्नतिकरे माटे प्रजाविक जाणवो ए आठप्रजावक कहा.

हवे षष्ठ आगार कहेते तेमां प्रथम-आगार, रायानियोगेण एटले राजाने आवे जे काई धर्मविरुद्ध करबुपडे तेनो आगार, बीजो गुणानियोगेण एटले घणालोक न्यात-जात प्रमुखना जोरथी विरुद्ध करबुपडे-तिहा प्रतिज्ञा नागेनही ते बीजो आगार, त्रीजो बलानियोगेण ते कोई महाबलवान बलात्कारे पकडी परवशकरी जोरावरीयी अनेक प्रमुख मुखमानाखे खंवरावे तेथी प्रतिज्ञा नागेनही ते, त्रीजो आगार, चोथो देवानियोगेण ते कोई दुष्ट देव पोतानी दिव्यशक्तियेकरी मनुष्यनी चेतना विकलकरे, अथवा अत्यंत मरणात कष्ट समस्त कुटुंबने आपे ते विकल तामां अथवा कष्टनो माखो राजवेत समान काई विरुद्ध करबुपडे तिहां प्रतिज्ञा नागेनही ए चोथो आगार पांचमो गुरुनिगृहेण ते माता पिता लुद्धाता प्रमुख ना केहेवाथकी ते समजाव्या न समजे अने जो तेमनु केहेवु न करे तो लोक निंदा करे, एम विचारी तेमना केहेवाथकी काई विरुद्ध करबुपडे ते पांचमो आगार षष्ठो

वित्तिकंगारेण ते वृत्ति कहेतां आजीविका तेहिज महोटा कांतार एटले अटवी ए टले कोई पापोदयथी एतु इव्य हेत्रादिक योग मलिजाय के जेथकी आजीविका नी दुर्लभताथईजाय त्रणदिवश पर्यंत जिहांसुधी शक्तिफुरे परिणामटके तिहां सु धीतो टक्प्योरहे पढे जाणेजे हवे टकासेनही एवुंदेखे तेवारे'कोई विरुद्ध कारणे आजीविका करवीपढे ते ठणे आगारजाणवो. ए ठए आगारतो जे उत्सर्गे पाली शकेनही तेनेठे, पणजे दृढ परिणामी होय ते सावास्ते आलंबनजहे, जे मंदहोय ते लाकडी लेइने चाले तो तेने कोई विरुद्धपण कहे नही.

हवे चार सदहणा कहेठे तेमां प्रथम परमार्थजे तत्वार्थ तत्वज्ञान शास्त्ररह म्य तेनो परिचयकरे, केमके तत्वज्ञान पाम्याविना जे उद्यमठे ते कष्टरूपठे, माटे तत्वज्ञान परिचय ए प्रथम सदहणाकहियें. बीजी तत्वज्ञाननी सकलपरमार्थनाजा ए जे मुनिराज तेनी सेवाकरे, एवा मुनीने सेव्याविना तत्व प्राप्तिपणनथाय, माटे तत्व ज्ञाननी सेवना ते-बीजी सदहणाजाणवी. त्रीजी व्यापन्नदर्शनी वर्जन ते व्यापन्नके० गर्भुं दर्शन जेथकी, एटले श्रद्धाचूट थयेला स्वदर्शनी, तेनी संगतन करवी, हीणानी सोबतकरतां साधुजनपण हीणोकेहेवायि, वास्ते दर्शन त्रष्टुं संग वर्जुं ए त्रीजी सदहणा जाणवी चोथी कुटुष्टी संगवर्जन ते मिथ्यात्वी ता पसादिकनी संगतनकरे, रासजसंगे गायकुटाणी माटे धर्मार्थियें कुलिंगीनुं संगवर्ज बु एचोथी सदहणा जाणवी

हवे ठ प्रकारे जयणाकहेठे तेमां प्रथम अन्वदर्शनी जे तापसादिक तथा तेना देवजे ब्रह्मा विष्णु महेश शक्ति प्रमुख ३ तथा तेणे ग्रहणकरेलाजे अरिहं तना चैत्य प्रतिमां बडिनाथ प्रमुख एटलानी साथे ठप्रकारनो व्यवहार नकरवो ठ प्रकारनी जयणा कहियें तेनानाम कहेठे एक वंदननकरुं बीजुं विशेष बहुमान पूर्वक पंचाग प्रणिपातादिक तेने नमन कहीयें तेपण नकरुं. त्रीजुं दानजे अन्न वस्त्रादिक तेपण नक्तिपूर्वक धर्मसाधनार्थ नथ्यापिनुं. उचित अनुकंप जाणीदेवु ते नी मनाई नथी चोथुं अनुग्रह प्रदान जे वारंवार तेडीतेडीने देवुं तेपण नकरुं पांचमुं आलाप ते बोलाव्याविना आगलथी एकवार बोलवुं तेपण नकरुं, ठणे संलापते वारंवार बोलवुं तेपण नकरवु. ए ठ वाना करतां सम्यक्त्वजाय माटे ठ वाना वर्जवा ए ठ प्रकारनी जयणा कहियें.

हवे सम्यक्त्वनी जावना कहेठे:-समस्त धर्मेनुं मूलते सम्यक्त्वठे एवुं जावुं ते प्रथम जावना. तथा समस्त धर्मरूप नगरनो वार तेपण सम्यक्त्वठे एवुं जाव

बु ते बीजी जावना. तथा धर्मरूप प्रासादनोपादयो अथवा पीठे पण सम्यक्त्व जठे एवं जावबु ते त्रीजीजावना, तथा सम्यक्त्वते आत्मार्थिकजीवोने निधान अखुट खजानोठे एवं जावबु ते चोथीजावना, समस्त धर्मनो आधार ते सम्यक्त्व जठे एवी वासना ते पांचमी जावना जाणवी, तथा धर्मरूप अमुष्यचीजने राखवा तुं नाजनते सम्यक्त्वठे एम जावबुं ते ठही जावना जाणवी

हवे सम्यक्त्वना ठ गण कहेठे शुद्धपद पणामाटे अस्ति ते जीवठे एम दृढ निश्चं जाणबु ते प्रथम गणठे. तथा सात्वत नित्यठे इष्यथी किंवारे नाशनथी ए बीजुंगण तथा पुण्य पापनो कर्ता तेपण ए जीवजठे ए त्रीजुंगण. तथा वली पुण्य पापनो नोक्ता तेपण जीवजठे ए चोथुंगण. तथा निर्वाण जे मुक्ति सिद्धठे ए पां चमुंगण. तथा ते मुक्तिपामवानो उपायपणठे ते ठठुंगण. ए ठ गणाविशेषनी च च्या दर्शन सितरी प्रमुख ग्रंथयकी जाणवी ए ठगणनी अप्रतीति अविश्वास ते मिथ्यात्व जाणबु माटे ठ गण रुढीरीते सहहवा आगमरुची गुरुपासेथी धारवा.

हवे सम्यक्त्वनी निर्मलताने अर्थे दशनो विनयकरवो ते कहेठे - अरिहंत ते विचरता तीर्थंकर १ ज्योतिस्वरूपी सिद्ध २ चैत्यजे प्रभुना देरासर ४ श्रुतसिद्धांत ५ वीतरागनो धर्म ६ मोक्षमार्गना साधक साधु ७ पाचप्रकारना आचार ते पोतेपण पाले अने परने पलावे ते आचार्य ८ जे इग्यारअंग पोते नणे अने प रने जणावे ते उपाध्याय ९ पवयणीते चवदपूर्वधर १० दर्शनजे सम्यक्त्व ए दश नो विनयकरवो एवदशेनो यथायोग्य अनुकूलपणोथयिने विनय करतायका सम्य क्त्व अतिनिर्मल थाय

विचारं तुह समया, सया सरंताण नवजीवाणं ॥

सामिय तुह प्यसाया, हवेऊ समत्त संपत्ति ॥ २५ ॥

अर्थ - हे स्वामिन् तुहसमया के तहारा परुष्या. सिद्धांतनो विचार के वित्सार तेने सया के सदाकाल सरंताण के अनुसरतां अन्यासकरतां एवा नवजीवाणं के नवजीवोने तुहप्यसाया के ताहारा पशायथी सकल सिद्धांतनोपार एवोजे समत्त के सम्यक्त्व तेनी संपत्ति के प्राप्ति ते सम्यक्प्रकारे निरावरणजावे हवेयुं के थाउ. ए प्रकरण करनारनी आसीसठे इति सम्यक्त्वस्तव बालावबोध संपूर्ण मगमत.

॥ अथ प्रशस्तिखिल्यते ॥

॥ दोहरा ॥ यह विधि समकित ग्रंथतणी ॥ प्रापति आगम मांदि ॥ जाणी नि

सुणी सदहे ॥ तस दो डुरगति नांदि ॥ १ ॥ 'सुरपति सुख लेवो सुगम ॥ सुजन
रज्जु इक ठत्त ॥ दुर्जन नरजव जगतमें ॥ समकित गुण सपत्त ॥ २ ॥ दान दया
संयम क्रिया ॥ समकित युत शिव हेता ॥ नहि तो मझु कूर्णपरी ॥ नव बंधन संकेत
॥ ३ ॥ विण समकित सयम क्रिया ॥ करे अनंती वार ॥ पार न पावे तेह युत ॥
अड नवमे निस्तार ॥ ४ ॥ एक सहित दश गुण वधे ॥ सुन्य अंक कहिवाय ॥ वो
धियुक्त गुण सवि क्रिया ॥ नहितो कष्ट कदाय ॥ ५ ॥ पुन्यदिशी पूरव जली ॥ जिहाँ
वदयाचल थान ॥ कल्याणक सवि जिनतणा ॥ तिण ए दिशि परधान ॥ ६ ॥ सु
विहित सूरि गुणे जखा ॥ (श्री) पुन्यसिंधु सूरिस ॥ वाचक ज्ञानसागर तणि ॥ निनु
जस नामे सीस ॥ ७ ॥ तास शिष्य पूरव तणा ॥ तीरथ जेटण, काज ॥ सुन
सकुने सूरतथकी ॥ करि प्रयाण सुन साज ॥ ८ ॥ यमुना सुर तटनी तटे ॥ वंद
न श्रीजिनपाय ॥ नगर मगसुदावाद लगि ॥ अनुक्रम पढुता जाय ॥ ९ ॥ साउस
खा गोत्रे जलो ॥ साह सुगाल सु नाम ॥ डखमां काले धर्मनो, कखो सुगाल सु
गाम ॥ १० ॥ समतसिखर गिरिराज पर ॥ वीसे टूंकें स्तूप ॥ थापी तिम इकवी
समो ॥ कखो प्रसाद अनूप ॥ ११ ॥ पंचम आरे परगडो ॥ कखो उद्धार प्रसि
द ॥ मानव नव सफलो करी ॥ जगमाहे जश लीध ॥ १२ ॥ तसु सुत जागनि
धी, जलो ॥ दाता धर्मी दह ॥ राजसजा मंगन समी ॥ अजिनव अजय प्रत्यक्ष ॥
॥ १३ ॥ साह सुला नामे निपुण ॥ आगम रुचि प्रिय धर्म ॥ तास कहणथी, ए कियो
॥ जापामय स्तव मर्म ॥ १४ ॥ आगे बहुश्रुते बहु लिखा ॥ समकित नेद विशेष
॥ बाहु लिखि नापा लिखुं ॥ उनमे कूण विशेष ॥ १५ ॥ तोनी तस आसय अ
गम ॥ हुं उदस्य आयाण ॥ नूल चूक जे मुजतणी ॥ बुध जन लाजो गण ॥
॥ १६ ॥ आगम जलधि अपार हे ॥ मुज मति नौका तुड ॥ क्यो निवहे नादो
नदी ॥ पकरे नेडी पुड ॥ १७ ॥ अव्यमति मे अज्ञान हुं ॥ जाणुं न बहुत रहस्य ॥
कपाकरी मोपे कति ॥ करजो शुद्ध अवस्य ॥ १८ ॥ सज्जन मुजशिरमोर हे ॥ हुं
सज्जनको दास ॥ संतरुपाथी मुज दुसे ॥ ए सफलो सुप्रयास ॥ १९ ॥ कुमति क
दायह भ्रमथकी ॥ वितड लखाणु जेह ॥ श्रीसय साखे मुजहुं ॥ मिछाइकड
तेह ॥ २० ॥ दुर्जन चारुं अंगमे ॥ समकित एह अमूल ॥ नविजन तस उद्यम
करो ॥ जिम शिवसुख अनुकूज ॥ २१ ॥

इति श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव - बालावबोध सहित समाप्त.

દે, મૂઢા મોહેણ અન્નાણી ॥ ૧૨ ॥ દોહા - કેડ મૂઢ અન્યાય કરિ, આણ જંગ
 જિમ થાય ॥ તિમ જિણ ડચ્ચ વધારતા, બુઢે નવોદધિમાંય ॥ ૧૨ ॥ વ્યાખ્યા -
 કેવિ-કેટલાએક મોહેણ- મોહે કરીને અન્નાણી- અજ્ઞાની શુદ્ધજ્ઞાન વિકલ એહ
 વા મૂઢ- સૂર્ય તત્ત્વજ્ઞાનના અજાણ જિણવરઆણારહિય- જિનવરની આજ્ઞાથી
 રહિત થયા થકા જિણદહં જિનડચ્ચને- વધારતાવિ વધારતા ઠતાં પણ નવ સમુદે-
 સસાર સમુદનેવિપે બુઢંતિ- બુઢે ઢે નમેઢે ॥ ૧૨ ॥

અવતરણ - અંગારકર્માદિક કર્મરૂપ કુવ્યાપાર પોતે કસ્યાથી અથવા કોઈના હા
 થે કરાવ્યાથી, અથવા દેવડચ્ચેકરી ગૃહાદિક સ્થાવર મિલકત સ્વરીક કરી અથ
 વા કરાવીને નાઢે આપવી તથા નીચ લોકોને જિનડચ્ચ વ્યાજની આજ્ઞાએ ધીરવા
 થી, તથા પોતે બલવાન ઠતાં જોર દેપાડીને જવરજસ્તીથી કોઈની પાસેથી કાઈ
 ડચ્ચ લઈલેવુ તથા માલી, સુતાર, શિલ્પી (કઢિયા) ઇત્યાદિકની પાગેથી વચના કરી એ
 ટલે ટગીને જે દેવ ડચ્ચની વૃદ્ધિ કરવી તે જિનઆજ્ઞાથી રહિત ઢે એ વૃદ્ધિ જિન
 આજ્ઞા પ્રમાણે કહેવાય નહી પણ જિનઆજ્ઞાથી બાહર કહેવાય તથા કુકુલા
 એટલે નરગી કલાએ કરી દેવડચ્ચ વધારવાનો શાસ્ત્રોનેવિપે નિપેધ કસ્યો ઢે ઘણો
 જ્ઞાન યતો હોય તોપણ એ ડચ્ચ કોઈને અગ્ર વધાર દેવાનો નિપેધ કસ્યો ઢે સુવ
 ણે તથા રત્નાદિકના આનૂપણો રાખીને તેના વ્યાજથી દેવડચ્ચની વૃદ્ધિ કરવી કહી
 ઢે અને સુકુલાએકરી તથા ન્યાયોપાર્જિત ધનના નાગે કરી દેવડચ્ચની વૃદ્ધિ ક
 રવી એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યુઢે માટેજ અયોગ્ય મનુષ્યને, દેશના દેવી નહી તે કહેઢે -
 મૂલ - કુગ્ગહ ગહ ગહિયાણ, મુહો જો દેડ ધમ્મ ડવણસ ॥ સો ચમ્માસી કુકર,
 વયણમ્મિ સિવેડ કપ્પૂર ॥ ૧૩ ॥ દોહા - કુગ્ગહ ગ્રહ ગ્રહિ જીવકું, જો રુદ્ધ વ
 મે સુણાય ॥ ચર્મનસી, કૂકરસુલે, સો કર્પૂર ચવાય ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા - કુગ્ગહ
 અનિનિવેશ મિથ્યાત્વરૂપ જે કુગ્ગહ તદ્રૂપ ગહ-ગ્રહ જે જૂતાદિક તેણેકરી ગહિયા
 ણ-ગ્રહણ થણા જે લોકો તેજાને મુહો-મુગ્ધ જો-જે ધમ્મડવણસ-ધર્મના ડ
 પદેશને દેડ-દિયે ઢે, સો- તે ચમ્માસીકુકરવયણમ્મિ-ચર્માદિકને નકુણ કરનાર
 કૂતરાના મહોમા જાણે કપ્પૂર-કર્પૂર નોજન સિવેડ-ક્ષિપતિ એટલે નાલેઢે. એનો
 નાવાર્થ - જે મનુષ્યો ડરાગ્રહરૂપ જૂતેકરી ગ્રસાયલા ઢે, તેડને શુદ્ધ ધર્મની દેશ
 ના દેવી તે કૂતરાના મહોહામા ડત્તમ નોજન આપવાની પઢેઢે, અર્થાત્ યોગ્ય
 અધિકારી જોઈને ધર્મોપદેશ કરવો એ તાત્પર્ય ઢે ॥ ૧૩ ॥

સિદ્ધાંતથી બાહર પોતાની મતિએ કરી કલ્પેલો પોતે અંગીકાર કરેલો જે અસ

ત્ય પદાર્થ, તેને જૂઠો ઉપદેશ દેઈને પુટ કરવો તે અજિનિવેશ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. અને જે હેય ઉપદેયના જ્ઞાનેકરી રહિત હોય તેને મુગ્ધ કહેવે.

અવતરણ:-અયોગ્ય પુરુષને ઉપદેશ દેવામા રોપનો સંજવ છે તે કહેવે:-મૂલ - રોસો વિશ્વમા કોસો, સુતં જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ ॥ ઝસ્સુતેણ સ્વમાવિય, દોસ મહા મોહ આવાસો ॥ ૧૪ ॥ ઘોહા- સૂત્ર જાપિ નર ધન્ય તસ, રોપવિ ઉપશમ કોશ ઝત્સૂત્રીકી પિણ ક્કમા, મહા મોહ ધર ઘોષ ॥ ૧૪ ॥ વ્યાખ્યા-સુતં જાસંતયસ્સ ધન્નસ્સ-સૂત્રનું જાપણ કર્તા જે ધન્ય પુરુષ છે, તેનો રોસોવિ-રોપ ઇટલે ક્રોધ છે તે પણ સ્વમાકોસો-ક્કમાનો કોશ ઇટલે જંઢાર છે; અને ઝસ્સુતેણ-ઝત્સૂત્રેકરી સ્વમાવિય-ક્કમા પણ દોસ-ઘોષ અથવા દેષરૂપ છે, મહામોહ આવાસો-તે મહામોહ ઇટલે અજ્ઞાનનો આવાસ ઇટલે મહેલ છે. એનો નાવાર્ય-સૂત્ર જાપી શુદ્ધ પ્રરૂપ ક ગીતાર્ય પુરુષનો ક્રોધ પણ ક્કમાનો જંઢાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને શુન સા ધનનો હેતુ છે, અને ઝત્સૂત્ર જાપી અગીતાર્ય પુરુષની ક્કમા પણ ક્રોધનો જંઢાર છે, કેમકે, તે શિષ્યાદિકને અશુન સાધનનો હેતુ છે ॥ ૧૪ ॥

અવતરણ-કોઈક ઠેકાણે ક્રોધ શુનનો હેતુ યાયઠે અને ક્કમા અશુનનો હેતુ યાયઠે માટે જિનધર્મેનું સમ્યક્ જાણપણું ઘણું કઠણ છે તે કહેવે મૂલ-ઈકોવિ ન સંદેહો, જં જિણ ધમ્મેણ અઙ્ગિ મુક્ક સુહં ॥ ત પુણ હિવિન્નેયં, અઙ્ગકકક પુત્ત રહિયાણ ॥ ૧૫ ॥ ઘોહા-જો શિવસુખ જિણધર્મથી, એકજિ નહિ સંદેહ ॥ પુન્ય હીણકે જાણવો, કઠિણ મોક્ક સુખ તેહ ॥ ૧૫ ॥ વ્યાખ્યા-ઈકોવિ-એક પણ નસંદેહો-સંદેહ નથી, જં-જો જિણધર્મેણ-જિણધર્મેનું આરાધન કર્યું ઠતાં મુક્કસુહં-મોક્કસુખ અઙ્ગિ-ઠે, ઇટલે જિનધર્મના આરાધનથી નિશ્ચયે કરી મોક્ક યાયઠે એમા એકે સંદેહ નથી. પુણ-વલી ત-તે જિનધર્મ હિવિન્નેય-હુ:સ્વેકરી જાણવા યોગ્ય છે, ઇટલે જાણવાને અશક્ય છે તે કોણેજે અઙ્ગકકક પુત્તરહિયાણ-અતિ ઉત્કટ ઇટલે અતિ પ્રધાન સમ્યક્ત્વરૂપ પુન્ય થકી રહિત પ્રાણી છે તેને; અર્થાત્ અજિનિવેશ મિષ્યાત્વીને જિનધર્મેનું સમ્યક્ જાણપણું થયું ઘણું કઠણ છે એ જાવ છે ॥ ૧૫ ॥

અવતરણ-સ્ત્રીની ચોસત કલા અને પુરુષની બોતેર કલા ઇત્યાદિ સ્થૂલ પદાર્થોથી જિનધર્મેનું હલ્લેજપણું દેખાડે છે - મૂલ - સઘંપિ વિયાણિક્કક, જપ્પઙ્ગ તહ ચચરિ માઙ્ગ જણમએ ॥ ઈકંપિ જાય હલ્લહં, જિણ મય વિહુ રયણ સુવિઆણ ॥ ૧૬ ॥ ઘોહા-ચતુરાઈ સઘંપી કલા, લહિયે જગત સુજાણ ॥ પિણ હલ્લેજ ઈક જૈન મત, વિધી રત્ન વિજ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥ વ્યાખ્યા - સઘંપિ-સર્વ પણ વિયાણિક્કક-જોકો

नेविपे जाणामा आवेढे, तह-तिम चउरिमाइ-चतुराईपणुं एटले उचित कार्यने विपे कुशलपणुं जणमझे-अविवेकी लोकोनेविपे पण लप्रइ दीगामा आवेढे, काई डुर्जेन नथी, केमके संसारनी चतुराई जीवे अनंत वार पामेली ठे परतु जाय-हे नाई, इकंपि-एकज डुलह-डुर्जेन ठे एटले डु खे करी पमाय एवुं ठे ते जिणमय विहि रयण सुविआण-जिनमन संबंधी विधि रत्ननुं नलु जाणपणु तथा करवा पणुं तेज एक डुर्जेन ठे, केमके, विवेकी पुरुपने जिनशासन, संबंधी विधिरत्ननुं स म्यक् जाणपणु तथा करवापणुं सजवे पण बीजाने सजवे नही ए जाव ठे ॥१६॥

अवतरण --जिनमतविधिरत्नना सम्यक् जाणपणानुं डुर्जेनपणुं देखामधुं, ते जाण पणानेज सम्यक्त्व कहेढे, माटे हवे सम्यक्त्वनुं डुर्जेनपणुं देखाडेढे-- मूल -- मि ष्ठच बहु जयाए, विसुद्ध सम्मत्त कहण नवि डुलहं ॥ जह वर नरवइ चरियं, पाव नरिदस्स उदयस्मि ॥ १७ ॥ दोहा -- बहुजताय मिथ्यात्वकी, डुलन सु समकित ध्यान ॥ जिम पापी नृपके उदै, वर नरनाय कथान ॥१८॥ व्याख्या -- मिष्ठच बहु जयाए- मिथ्यात्व तथा मिथ्यात्वीओना बहुल पणाने लीधे, एटले व र्तमान डुपम कालमा देदीप्यमान असथतपूजा नामे दशमा अष्टेराना महिमाए करी ड्व्यलिंगी कुलिंगी तथा तेओना सेवको अग्निनिवेशादिक मिथ्यात्वीओ घणा ठे माटे विसुद्धसम्मत्तकहणमवि-अग्निनिवेश मिथ्यात्व मजरहित निर्मल सम्यक्त्व नुं कथन करवु पण डुलहं-डुर्जेन ठे अही दृष्टात कहेढे -जह-जेम पावनरिद स्स उदयस्मि--पापी एटले अन्याई राजानो उदय थयो ठता वरनरवइ चरियं--प्रधा न न्यायवत नृपतिना चरित्रनुं वर्णन करवु डुर्जेन ठे तेम ते पण जाणी छेवु ॥१९॥

अवतरण --विशुद्ध सम्यक्त्वनुं कथन करवु पण डुर्जेन ठे, तथापि उत्सूत्र नापी ड्व्यलिंगीनो त्यागकरवो योग्य ठे ते कहेढे -- मूल - बहु गुण विज्ञा निजओ, उमुत्त जाली तहा विमुत्तवो ॥ जह वर मणि जुत्तो विदु, विग्घ करो विसहरो लोए ॥ १९ ॥ दोहा -- बहु गुण विद्या गेहजो, तदपि उत्सूत्री हेय ॥ जिम वर मणिजुत विघ्न कर, विपयर लोक विपेय ॥ २० ॥ व्याख्या -- बहु गुण-जोप ए घणी आकरी क्रिया करवादिरूप घणा गुण विज्ञा-चौद श्रुतरूप विद्यानुं नि लओ-वर ठे, अथवा बहु गुणवाली विद्यानुं घर ठे, तहवि-तोपण-उत्सुअना सी-उत्सूत्र नापण करनारा ड्व्यलिंगीनो मुत्तवो-त्यागकरवो योग्य ठे एविपे दृ ष्टात कहेढे -जह-जेम वरमणिजुत्तोवि-श्रेष्ठ मणि रत्नेकरी युक्त ठता पण दु-निश्च य करी विग्घ करो-विघ्नने करनारो एहेवो विसहरो-विपयर जे सर्प ते लोए-लोकेने

વિષે અથવા લોકોએ ઠાંઠવા યોગ્ય છે એનો જાવાર્થ—જેમ સર્પ અમૂલ્ય મણિને ધારણ કરનારો ઠતાં વિપમયી હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેમ કોઈ પુરુષવંદુ ગુણયુક્ત ચિદ્યાવાન ઠતાં વત્સૂત્રનાપી હોય તો અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ॥૧૬॥

અવતરણ—અતિશય કરી જે મોહ તે વ્યામોહ કહેવાય છે. તેમ વત્સૂત્રનાપી ઇચ્છાલિંગી જે ગુરુ તે, કુલક્રમથી ચાલ્યા આવે છે, માટે તેને કેમ મૂકાય! જો હું ત્યાગ કરું તો સદ્જન લોકો મારો ત્યાગ કરે, અથવા વખાઈએ અંગીકાર કરેલો ચાલ મુકી દેયે તો વાપ વાદાનું નામ જાય, ઇત્યાદિક જે વિચાર કરવો તે સ્વજન વ્યોમોહ કહેવાય છે, તેજ દર્શાવે છે—મૂલ—સયણાણ વામોહે, લોઝા ધિષ્ણંતિ અઢ લોણ ॥ નો ધિષ્ણંતિ સુધમ્મે, રમ્મેહા મોહ માહપ્પં ॥ ૧૯ ॥ ડોહા.—સ્વ જન નેહ ધન લોન કરિ, સેવે લોક મિથ્યાત ॥ રમ્ય ધર્મમેં નવિ રમૈ, હૈ અજ્ઞાન વતપાત ॥ ૧૯ ॥ વ્યાખ્યા.—સયણાણવામોહે—સ્વજનના વ્યામોહેકરી, અઢલોહે—અર્થના લોનેકરી, ઇટલે મંત્ર તત્રાદિકનું અર્થ જે પ્રયોજન અથવા અર્થ જે ધન તેના લોનેકરી, લોઝા—સામાન્ય લોક જે છે તે, ધિષ્ણંતિ—ગ્રહણ કરે છે ઇટલે પો તાને વશ કરે છે, અને રમ્મે—રમણીય જિન નાપિત સુધમ્મે—જે સારો ધર્મ છે તે નોધિષ્ણંતિ—ગ્રહણ કરતા નથી હા—મોટી સેદની વાત છે, જુવો મોહમાહપ્પં—મોહનું કેટલું માહાત્મ્ય ઇટલે મહિમા છે એનો જાવાર્થ—સ્વજન અથવા ધનના લોને કરીને લોકો મિથ્યાત્વનું સેવન કરે છે, અને રમ્ય જે જિન ધર્મ તેને મૂકી દિયે છે એ મોહનું માહાત્મ્ય છે ॥ ૧૯ ॥

આશકા.—સર્વ લોક મોહને વશ થયા થકા મિથ્યાત્વની સેવના કરે છે એમ કહ્યાથી સર્વને અધર્મનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે! એ શંકાનું નિરાકરણ કરે છે—મૂલ—ગિહવાવાર પરિસ્તમ, સિન્નાણ નરાણ વીસમણ ણણ ॥ એગણ હોડ રમણી, અન્નેસિ જિણિદ વર ધમ્મં ॥ ૨૦ ॥ ડોહા.—ગૃહ વ્યાપાર પરિશ્રમે, સિન્ન થયા નર તાંહિ ॥ ઇકનારી વિશ્રામ હૈ, અન્ય જિનાગમમાહિ ॥ ૨૦ ॥ વ્યાખ્યા—સ્ત્રી પુત્રાદિક કુટુંબ પરિવાર ગિહ ઇટલે ધરને અર્થ, વાવાર—દંત લાલ્હ રસાદિક અનેક વિધ વ્યાપાર કરતાં થયો જે પરિસ્તમ—પરિશ્રમ ઇટલે સેદ તેણે કરી સિન્નાણ—સિન્ન ઇટલે થાક લાગ્યાથી આકુલ થયલા એવા એગણ—એકેક નરાણ—મનુષ્યને વીસમણણણ—વિશ્રામનું સ્થાન તે રમણી—સ્ત્રી હોડ—છે. કેમકે, તેડ નારી કર્માજીવો છે માટે. અને અન્નેસિ—વીજાને ઇટલે સુદૃઢિવત જીવોને વિશ્રામનું સ્થાન જિણદવર ધમ્મં—જિનેડનો નાપેલો પ્રધાન ધર્મ છે અર્થાત્ જે નારી કર્મી માણ

સો ઠે તેંઝને સ્ત્રીનો સંગ પ્રીય લાગેઠે, અને જે હલુકર્મી માણશો ઠે તેઓને જિન ધર્મ કર્તવ્ય પ્રીય લાગેઠે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ—મૂઢ તથા અમૂઢ પેટ જરવામા સરસાં ઠે, પણ કર્મવિપાકેકરી સરસા નથી તે કહેઠે. મૂળ—તુલ્લોવિ ડચર જરણે, મૂઢ અમૂઢાણ પિઠ્ઠ સુ વિવાગં ॥ ઇનાણ નરય હુક્કં, અન્નેસિં સાસય સુક્ક ॥ ૧૧ ॥ દોહા.—સમ પિણ ડદર જરે હુઓ મૂઢ અમૂઢ વિપાક ॥ મૂઢ લદ્દે નરકાદિ હુલ, નિપુણ લદ્દે શિવ નાક ॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા—જેના અરસ પરસ ડચર જરણે—ડદરનું જરહુ ઇટલે પેટ જરહુ અથવા ધરના વ્યાપાર કાર્યનું કરહુ તે તુલ્લોવિ—તુલ્ય ઇટલે સરસા ઠે તોપ ઇ મૂઢ અમૂઢાણ—મૂઢતે અવિવેકી અજાણલોક અને અમૂઢ તે વિવેકી ધર્મના જાણ લોક ઠે, તેઓના વિવાગં—વિપાક ઇટલે કર્મનો છુજાછુન રસ ને પિઠ્ઠસુ—હે નાઈ તુ દેલ, ઇનાણ—એક એક કેટલાએક નિર્વિવેકી મહારની મહાપરિગ્રહી, તથા નિ પ્યાદ્દિ જીવો ઠે તેઓને નરયહુક્કં—નરકનું હુલ ઠે ડપલક્ષણથી તિર્યંચ તથા નિગોદનું હુલ પણ જાણહુ અન્નેસિં—બીજા જે સમ્યક્દ્દિ દેશવિરતિ ધર્મજીવિવે કી જીવો ઠે તેઓને સાસયંસુલ મોટી સ્થિતિ આશ્રી દેવલોકસંબંધી શાશ્વત સુલ ઠે ડપલક્ષણથી પરપરાએકરી મોહના સુલનો પણ સજવ ઠે મૂઢ તથા અમૂઢ ના વિપાકમાં ઇટલુ ફરક ઠે માટે મૂઢપણાનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય ઠે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ—હવે વે ગાથાએ કરી અમૂઢપણાની પ્રાપ્તિનો ઉપાય પ્રગટ કરીને કહે ઠે—જિણ મય કહા પવંધો, સંવેગ કરો જિયાણ સલ્લોવિ ॥ સવેગો સમ્મત્તે, સ મ્મત્તં સુલ દેસણયા ॥ ૧૨ ॥ તા જિન આણ પરેણ, ધમ્મોસો અલ્લ સુગુરુ પાસમ્મિ ॥ અલ્લ ડચિયં સદ્ધાઓ, તસ્સુવણસસ્સ કલ્હાઓ ॥ ૧૩ ॥ દોહા—જિનમત કયા પ્રવંધ સલ્લ, જણ સવેગ ઉપાય ॥ સવેગ તુ સમકિત ઠતે સમકિત સુલ ગિરાય ॥ ૧૨ ॥ તો જિન આણ પરે ધરમ, સુણવો સુગુરુ સકાશ ॥ અથવા તત ડપદેશકો, કય ક સુ શ્રાવક પાસ ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા.—સલ્લોવિ—સર્વ જિણમય કહા પવંધો—જિન મતની કયાનો પ્રવંધ અથવા નિબંધ તે જિયાણ—હલુકર્મી જલ્લ જીવોને સંવેગ કરો—સવેગ તે મોહાનિલાષ, તેનો કરનાર ઠે અને સવેગો સમ્મત્તે—સવેગ તે સમ્યક્લ ઠતા ઠે ઇટલે સમ્યક્લ ઠતા સવેગ હોય ઠે સુલ દેસ ણયા—વત્સૂત્ર મલ કલંક રહિત સુલ દેશનાએ કરી સમ્મત્ત—સમ્યક્લ હોયઠે. ઇ નો નાવાર્થ—હલુ કર્મી જીવોને જિન મતની કયાના સર્વ પ્રવંધો અથવા સર્વ નિબંધો સવેગના જનક ઠે ॥ ૧૨ ॥ તા—તે કારણ માટે જિનઆણપરેણ—

જિનરાજની આજ્ઞાનેવિષે જે તત્પર પ્રધાન છે તે મનુષ્યે, સુગુરુ પાસમ્મિ-સારા ગુરુની પાસે એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રવાન ગુરુની પાસે ધમ્મો-ધર્મે સોશ્રવ-સાંજનહું યોગ્ય છે. અહ-અથ એટલે જો તેવા મુનિ મહારાજનો યોગ ન થાય તો ઓચિં-ઓચિત્ત પ્રમાણે તસ્મિન્નુવસસ્સ-તે સુગુરુ જાપિત ધર્મે ઉપદેશનો કહવાઓ-વક્તા પણ પોતાની મતિથી કહેનાર નહો. એદેવો સદ્ધાઓ-શ્રાવક જે ધારણાદિક ગુણેસહિત હોય તેને સમીપે ધર્મે સાંજનલવો પણ વીજાની પાસે થી સાંજનહું નહીં એનો જાવાર્થ.--જિનાજ્ઞા પાલનાર પ્રાણીએ સુગુરુની પાસેથીધર્મે હું શ્રવણ કરહું, તેનો યોગ ન થાય તો કોઈ ધારણાદિ ગુણે સહિત શ્રાવકની પાસેથી સાંજનહું પણ અનેરા પાસેથી કદી પણ સાંજનહું નહીં ॥ ૨૩ ॥

અવતરણ - ધર્મોપદેશ સાંજનલ્યાથી સમ્યક્ત્વાદિકનું જાણપણું થાયઠે તે શ્રેષ્ઠઠે તે કહેઠે-- મૂલ:- સ કહાસો ઓવણસો, તન્નાણં જેણ જાણઈ જીવો ॥ સમ્મત્ત મિહ્ન જાવ, ગુરુ અગુરુ ધમ્મ લોચ્છ વિઈ ॥ ૨૪ ॥ દોહા:- કયા જ્ઞાન ઉપદેશતે જાણે જાતે જીવ ॥ સમકિત અરુ મિથ્યાત્વનો, જાવ ત્રિલોક થિતીવ ॥ ૨૪ ॥ વ્યાખ્યા:- સકહા- તે કયા સો ઓવણસો-તે ઉપદેશ તન્નાણ- તે જ્ઞાન જેણ-જેણે કરી જીવો- જીવ સમ્મત્તમિહ્નજાવ--સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્યાત્વના જાવ અથવા સ્વરૂપને ગુરુઅગુરુ-સુગુરુ અને અગુરુ એટલે કુગુરુના જાવને તથા ધમ્મ-જિન ધર્મની સ્થિતિના જાવને અને લોચ્છવિઈ લોકની સ્થિતિના સ્વરૂપને જાણ-ઉપાદેય તથા હેયપણે જાણે એનો જાવાર્થ.-- જેણેકરી જીવ સમ્યક્ત્વાદિકના સ્વરૂપને જાણી શકે નહીં તે કયા પણ નહીં તે ઉપદેશ પણ નહીં અને તે જ્ઞાનપણ કહેવાય નહીં. જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય સંયુક્ત તે સુગુરુ કહેવાય છે, તેથી વિપરીત તે કુગુરુ કહેવાયઠે રાત્રિ નોજનની વિરતિ પ્રમુખ તે ધર્મસ્થિતિ કહેવાયઠે, અને ધન ધાન્યાદિકે કરી પ્રાયે મદસ્થ શોનેઠે, અથવા લોકવિરુદ્ધ ન કરહું તે લોકસ્થિતિ કહેવાયઠે. ॥ ૨૪ ॥

અવતરણ - જિન વચન સાંજનલ્યાયકી પણ કેટલાએક જારી કર્મો જીવોનું મિથ્યાત્વ જતું નથી તે કહેઠે મૂલ - જિણ ગુણ રયણ મહા નિહિ, જહૂણવિ કિન જાઈ મિહ્નત્તં ॥ અહ પત્તેતિ નિહાણે, કિવણણ પુણોવિ દારિદં ॥ ૨૫ ॥ દોહા:- જિન ગુણ મણિ નિધિ પાય કર, કિમ ન થાય મિથ્યાત્ત ॥ નિધિ પાયે પિણ રૂપણકે, વજિ દરિડ્ વિચ્ચાત્ત ॥ ૨૫ ॥ વ્યાખ્યા -- જિણ ગુણ રયણ મહા નિહિ-જિનરાજના સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિક ગુણરૂપ રત્નના ષાદશાંગ સિ

સો છે તેંડને છીનો સગ પ્રીય લાગેહે, અને જે હલુકર્મી માણશો છે તેઓને
જિન ધર્મ કર્તવ્ય પ્રીય લાગેહે ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ—મૂઠ તથા અમૂઠ પેટ જરવામાં સરખાં છે, પણ કર્મવિપાકેકરી સરખા
નથી તે કહેહે. મૂલ—તુલ્યેવિ ઉચ્ચર જરણે; મૂઠ અમૂઠાણ પિઠ્ઠ સુ વિવાગ ॥
ઘાણ નરય હુક્કં, અત્રેસિ સાસયં સુક્ક ॥ ૧૧ ॥ દોહા.—સમ પિણ ઉદર
નરે છુઓ મૂઠ અમૂઠ વિપાક ॥ મૂઠ લહે નરકાદિ હુલ, નિપુણ લહે શિય નાક
॥ ૧૧ ॥ વ્યાખ્યા.—જેના અરસ પરસ ચર જરણે—ઉદરનું નરબુ ઇટલે પેટ
જરનું અથવા ઘરના વ્યાપાર કાર્યનું કરબુ તે તુલ્યોવિ—તુલ્ય ઇટલે સરખા છે તોપ
ણ મૂઠ અમૂઠાણ—મૂઠતે અવિવેકી અજાણલોક અને અમૂઠ તે વિવેકી ધર્મના જાણ
લોક છે, તેઓના વિવાગ—વિપાક ઇટલે કર્મનો છુનાછુન રસ ને પિઠ્ઠસુ—હે નાઈ
તુ દેલ, ઘાણ—એક એક કેટલાએક નિર્વિવેકી મહારની મહાપરિગ્રહી, તથા મિ
પ્યાદિ જીવો છે તેઓને નરયહુક્કં—નરકનું હુલ છે ઉપલક્ષણથી તિર્યચ તથા
નિગોદનું હુલ પણ જાણબુ અત્રેસિ—બીજા જે સમ્યક્દિ દેશવિરતિ ધર્મજીવિવે
કી જીવો છે તેઓને સાસયંસુક્કં મોટી સ્થિતિ આશ્રી દેવલોકસંબંધી શાશ્વત સુલ
છે ઉપલક્ષણથી પરપરાએકરી મોક્ષના સુલનો પણ સજવ છે મૂઠ તથા અમૂઠ
ના વિપાકમાં ઇટલું ફરક છે માટે મૂઠપણાનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે ॥ ૧૧ ॥

અવતરણ—હવે વે ગાથાએ કરી અમૂઠપણાની પ્રાપ્તિનો ઉપાય પ્રગટ કરીને કહે
છે:—જિણ મય કહા પબંધો, સવેગ કરો જિયાણ સવોવિ ॥ સંવેગો સમ્મત્તે, સ
મ્મત્તં સુહ દેસણયા ॥ ૧૨ ॥ તા જિન આણ પરેણ, ધમ્મોસો અવ સુગુરુ પાસમ્મિ ॥
અહ ઉચિયં સઘાઓ, તસ્સુવણસસ્સ કહગાઓ ॥ ૧૩ ॥ દોહા—જિનમત કથા
પ્રબંધ સબ, જણ સવેગ ઉપાય ॥ સંવેગ તુ સમકિત ઢતે સમકિત સુહ ગિરાયા ॥ ૧૨ ॥
તો જિન આણ પરે ધરમ, સુણવો સુગુરુ સકાશ ॥ અથવા તત ઉપદેશકો, કથ
ક સુ શ્રાવક પાસ ॥ ૧૩ ॥ વ્યાખ્યા.—સવોવિ—સર્વ જિણમય કહા પબંધો—
જિન મતની કથાનો પ્રબંધ અથવા નિબંધ તે જિયાણ—હલુકર્મી નચ્ચ જીવોને
સવેગ કરો—સંવેગ તે મોક્ષાનિલાપ, તેનો કરનાર છે અને સંવેગો સમ્મ
ત્તે—સવેગ તે સમ્યક્ત્વ ઢતા છે ઇટલે સમ્યક્ત્વ ઢતા સવેગ હોય છે સુહ દેસ
ણયા—ઉત્સૂત્ર મલ કલંક રહિત સુહ દેશનાએ કરી સમ્મત્ત—સમ્યક્ત્વ હોયછે. એ
નો જાવાર્થ—હલુ કર્મી જીવોને જિન મતની કથાના સર્વ પ્રબંધો અથવા સ
ર્વ નિબંધો સવેગના જનક છે ॥ ૧૨ ॥ તા—તે કારણ માટે જિનઆણપરેણ—

જિનરાજની આજ્ઞાનેવિપે જે તત્પર પ્રધાન છે તે મનુષ્યે, સુગુરુ પાસમ્મિ-સારા ગુરુની પાસે એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્રવાન ગુરુની પાસે ધમ્મો-ધર્મ સોચ્છ-સાંજલવુ યોગ્ય છે. અહ-અથ એટલે જો તેવા મુનિ મહારાજનો યોગ ન થાય તો ંચિયં-અચિત પ્રમાણે તસ્સુવણસસ્સ-તે સુગુરુ નાપિત ધર્મ ં પદેશનો કહ્યાઓ-વક્તા પણ પોતાની મતિથી કહેનાર નહીં એહેવો સદ્ધાઓ-શ્રાવક જે ધારણાદિક ગુણેસહિત હોય તેને સમીપે ધર્મ સાંજલવો પણ બીજાની પાસે થી સાંજલવું નહીં એનો નાવાર્ય:-જિનાજ્ઞા પાલનાર પ્રાણીએ સુગુરુની પાસેથીધર્મ વું શ્રવણ કરવુ, તેનો યોગ ન થાય તો કોઈ ધારણાદિ ગુણે સહિત શ્રાવકની પાસેથી સાંજલવુ પણ અંનેરા પાસેથી કદી પણ સાંજલવું નહીં ॥ ૨૩ ॥

અવતરણ - ધર્મોપદેશ સાંજલ્યાથી સમ્યક્ત્વાદિકવું જાણપણું થાયઠે તે શ્રેષ્ઠઠે તે કહેઠે:- મૂલ- સ કહાસો ંવણસો, તન્નાણ જેણ જાણઈ જીવો ॥ સમ્મત્ત મિહ્ઠ નાવ, ગુરુ અગુરુ ધમ્મ લોચ્છ વિઈ ॥ ૨૪ ॥ દોહા - કયા જ્ઞાન ંપદેશતે જાણે જાતે જીવ ॥ સમકિત અરુ મિથ્યાત્વનો, નાવ ત્રિલોક ચિત્તીવ ॥ ૨૪ ॥ વ્યાખ્યા.- સકહા- તે કયા સો ંવણસો-તે ંપદેશ તન્નાણ- તે જ્ઞાન જેણ-જેણે કરી જીવો- જીવ સમ્મત્તમિહ્ઠનાવ--સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્યાત્વના નાવ અથવા સ્વરૂપને ગુરુઅગુરુ-સુગુરુ અંને અગુરુ એટલે કુગુરુના નાવને તથા ધમ્મ-જિન ધર્મની સ્થિતિના નાવને અંને લોચ્છવિઈ લોકની સ્થિતિના સ્વરૂપને જાણઈ-ંપાદેય તથા હેયપણે જાણે એનો નાવાર્ય:- જેણેકરી જીવ સમ્યક્ત્વાદિકના સ્વરૂપને જાણી શકે નહીં તે કયા પણ નહીં તે ંપદેશ પણ નહીં અંને તે જ્ઞાનપણ કહેવાય નહીં જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય સંયુક્ત તે સુગુરુ કહેવાય છે, તેથી વિપરીત તે કુગુરુ કહેવાયઠે. રાત્રિ જોજનની વિરતિ પ્રમુખ તે ધર્મેસ્થિતિ કહેવાયઠે, અંને ંધન ધાન્યાદિકે કરી પ્રાયે ગ્રહસ્થ શોનેઠે, અથવા લોકવિરુદ્ધ ન કરવુ તે લોકસ્થિતિ કહેવાયઠે. ॥ ૨૪ ॥

અવતરણ - જિન વચન સાંજલ્યાથકી પણ કેટલાએક નારી કર્મી જીવોવું મિથ્યાત્વ જતું નથી તે કહેઠે. મૂલ - જિણ ગુણ રયણ મહા નિહિ, લઘૂણવિ કિન જાઈ મિહ્ઠતં ॥ અહ પત્તેતિ નિહાણે, કિવણાણ ગુણોવિ દારિદં ॥ ૨૫ ॥ દોહા- જિન ગુણ મણિ નિધિ પાય કર, કિમ ન થાય મિથ્યાત ॥ નિધિ પાયે પિણ રૂપણકે, વલ્લિ દરિઈ વિલ્યાત ॥ ૨૫ ॥ વ્યાખ્યા- જિણ ગુણ રયણ મહા નિહિ-જિનરાજના સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિક ગુણરૂપ રત્નના ંદશાગ સિ

દ્વાંતરૂપ મહા નિધિને લક્ષ્ણવિ-પામીને પણ એટલે સાંજલીને પણ અનિનિવેશ મિથ્યાત્વી જીવોનું મિહ્નત્તં-મિથ્યાત્વ તે અતત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ કિનજાડ-કેમ જતુ નથી એવો શિષ્યે પ્રશ્ન કહ્યો તેનો ગુરુ ઉત્તર આપેઁ- અહ-અથ નિહાણે પત્તે-રત્ન તથા સુવર્ણનું નિધાન પ્રાપ્ત થયું ઠતાં પણ કિવણાણ-રૂપણ પુરુષોનું પુણોવિ-તો પણ દારિદ્ર-દારિદ્ર્ય કેમ જતુ નથી, અર્થાત્ રૂપણ પુરુષને રત્ન અથવા સુવર્ણાદિ કનું નિધાન મલ્યુ ઠતાં પણ તેનું દારિદ્ર્ય જતુ નથી, તેમ જિન ગુણ રત્ન સિ-દ્વાંત મહાનિધિપ્રતે કાને સાંજલીને પણ જારી કર્મી જીવોનું મિથ્યાત્વ જતુ નથી॥૨૫॥

અવતરણ - જેમ જિનાગમ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે, તેમજ જિનના ઉપ દેશેલા પર્યપણાદિક રૂઢા પર્વો પણ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મનું કારણ છે તે કહેહે મૂલ - સો જયઝ જેણ વિહિયા, સંવહર ચાઝમાસિય સુપદ્વા ॥ નિદંધસાણ જા યડ, જેસિ પનાવથો ધમ્મમર્ફ ॥ ૨૬ દોહા - ધર્મ પર્વ સંવત્સરી, ચતુર્માસિ આ ઘેય ॥ આપ્યા જેણે જયતુ તે, પાપી સુમતિ ધરેય ॥ ૨૬ ॥ વ્યાખ્યા - સો-તે જિન જયઝ-જયવતા યાયો જેણ-જેણે સવહર ચાઝમાસિય સુપદ્વા-સાવત્સરક પર્ય પણા પર્વ તથા ચતુર્માસિક ત્રણ (ઝપલકૂણથી ચોદસ પૂર્ણમાસિ અષ્ટમ્યાદિ ઝપવિ તથા કલ્યાણિક તિથિ રૂપા પર્વન) વિહિયા--ઉત્પન્ન કહ્યા છે, જેસિ-જે પર્વોના પ નાવાઝ-પ્રનાવથકી નિદંધસાણ-નિદંધસ પ્રાણીયોની એટલે નિર્વય પ્રાણીયોની પણ ધમ્મમર્ફ-ધર્મ કરવાની મતિ તથા જિન ધર્મ પ્રશંસવાની મતિ એટલે બુદ્ધિ જાયડ-થાયઁ એનો નાવાર્થ - પર્યપણાદિક સુપર્વનેવિપે ચતુર્વિધ શ્રીસય, વિશે પ પણે ચતુર્વિધ ધર્મનેવિપે ઘયમ કરેહે, તેને જોઈ નિર્વય પ્રાણીઝની પણ જૈન ધર્મ અગીકાર કરવાની અથવા પ્રશંસવાની મતિ થાયઁ, ત્યારે દયાવત પ્રાણીયોની યાય તેમા શુ કહેવું! માટે જેણે સુપર્વ આપ્યાઁ તે જિનરાજ જયવતા યાઓ.॥૨૬॥

અવતરણ - સુપર્વનેવિપે કહીને હવે કુપર્વનેવિપે કહેહે - મૂલ - નામપિ તસ્સ અસુહ, જેણ નિદિઠાડ મિહ્ન પદ્વાડ ॥ જેસિ અણુસંગાઝ, ધમ્મીણવિ હોડ પાવ મર્ફ ॥ ૨૭ ॥ દોહા - પાપ પર્વ જેણે રચ્યા, અણુન નામ પણ તાસ ॥ ધર્મીને પણ જેહથી, પાપ મત્તીનો વાસ ॥ ૨૭ ॥ વ્યાખ્યા - તસ્સ-તેનું નામંપિ-નામ પ ણ અસુહ-અણુન છે, એટલે પાપ છે જેણ-જેણે મિહ્ન પદ્વાડ-મિથ્યાત્વના પર્વ નિદિઠાડ-ઉત્પન્ન કહ્યા છે અથવા તેનો ઉપદેશ કહ્યો છે જેસિ- જે પર્વોના અ ણુસંગાઝ-અનુસંગ થકી એટલે પ્રસંગ થકી ધમ્મીણવિ-ધર્મી લોકોની પણ પાવ મર્ફ-પાપ મતિ એટલે પાપ કરવાની બુદ્ધિ હોડ-થાયઁ એનો નાવાર્થ -હોલી, ધુ

લેટી, વિજયાદશમી, ગણેશ ચોથ, નાગ પંચમી, પાપ નવમી, વજ્ર વારસ, તથા ધન તેરસ इत्यादिक અનેક મિથ્યાત્વના પર્વોને દિવસે ઘણા પાપ, ઉપદ્રવ, હાસ્ય કુતુહલ થાય છે, જેના પ્રસંગથી ધર્મી પુરુષોની પણ પાપ મતિ થાય છે ત્યારે અધર્મી લોકોની તે શી વાત કહેવી ! માટે જે પુરુષે મિથ્યાત્વ પર્વોની સ્થાપના કરી છે તે પુરુષ તું નામ પણ અશુભ જાણવું, એટલે તે તું નામ લીધાથી પણ પાપ લાગે છે ॥૧૪॥

અવતરણ--ઉપરની બે ગાથાના અનુસારે તો જ્યારે સુપર્વ આવે છે, ત્યારે સર્વને ધર્મમતિ उत्पन्न હોવાથી વધા ધર્મી થવા જોયે; અને જ્યારે કુપર્વ આવે છે ત્યારે ફરી તેઓનીજ પાપ બુદ્ધિ થઈ જવાને લીધે વધા પાપી થવા જોયે ત્યારે કોઈનો સ્થાયીનાવ સિદ્ધ થયો નહીં એટલે સર્વે જન પાપી અને ધર્મી ઠરજો. એ આગંકા દૂર કરવાને ઉત્તર કહે છે -- મૂલ--મન્નઠિડ પુણ એસા, અણુસંગેણ હવતિ ગુણ દોસા ॥ વક્કિઠ પુણ પાવા, અણુસંગેણ ન ધિષ્ણતિ ॥ ૧૬ ॥ દોહા - હ્રેવે સંગે જે હવો, તે નર મથ્યમ હોય ॥ અતિ ધર્મી અતિ પાતકી, તે તો ફિરે ન કોય ॥૧૭ વ્યાખ્યા -- પુણ તેમા મન્નઠિડ-મથ્યમ પુરુષની સ્થિતિ એટલે મર્યાદા એસા-એ છે, અણુસંગેણ-અનુસંગે કરીને એટલે પરના પ્રસંગે કરીને ગુણદોસા- ગુણવાન તથા દોષવાન હવતિ-થાય છે, એટલે ગુણીના પ્રસંગથી ગુણી તથા નિર્ગુણીના પ્રસંગથી ગુણ રહિત થાય છે, એ મથ્યમ પુરુષની સ્થિતિ છે, પરંતુ વક્કિઠ પુણપાવા-જે વત્કુટ પુણ્યવત ધર્મી તથા જે વત્કુટ પાપી અધર્મી છે તે અણુસંગેણ-પર પ્રસંગેકરી ન ધિષ્ણતિ-ગ્રહણ કયા જતા નથી એનો નાવાર્થ - વત્કુટ ધર્મીને પાપીનો પ્રસંગ થાય તો પણ તેની પાપમતિ થતી નથી, અને વત્કુટ જે પાપી હોય તેને ધર્મીનો પ્રસંગ થાય તોપણ તેને ધર્મ મતિ થતી નથી, અને જે મથ્યમ પુરુષ હોય છે તેજજ ન્યૂનાધિકતાને પામે છે જે અતિ પાપી તેમજ અતિ પુન્યવાન નહોય તે મથ્યમ પુરુષ કહેવાય છે ॥ ૧૬ ॥

અવતરણ--વલી એનેજ વલી દૃઢાવે છે.--મૂલ--અસસય પાવિય પાવા, ધમ્મિઅ પ વેસુ તોવિ પાવ રયા ॥ ન ચલંતિ સુદ્ધ ધમ્મા, ધન્ના કિવિપાવ પવેસુ ॥૧૭॥દોહા-અતિ શય પાપી પાપરત્ત, રહે સુપર્વે જેમ ॥ પાપ કુપર્વે ધર્મથી, ધન્ય ચલે નહિ તેમ ॥૧૮॥ વ્યાખ્યા--જે માટે એમ છે તો--તેમાટે અસસય પાવિય પાવા-અતિશય એટલે વત્કુટ પાપ્યું છે પાપ જેણે, એટલે જે વત્કુટ પાપી પુરુષ છે તે ધમ્મિઅપવેસુવિ-ધર્મી પુરુષો સંબંધી પર્યૂપણાદિક પર્વોનેવિષે પણ પાવરયા--પાપ રત્ત હોય છે, એટલે પાપ કર્મનેવિષે આસક્ત રહે છે કિવિ-તેમજ કેટલાએક ધન્ન-ધન્ય એટલે પુન્યવત પ્રાણી

ઝ પાપપવેસુ-પાપ પર્વોનેવિપે પણ શુદ્ધ ધમ્મા-શુદ્ધ ધર્મચક્રી નચલંતિ-ચલાયમા ન થતા નથી. અને નવીન ધર્મી જીવોને સ્થિર રાખવાને અર્થે દર્શન ઘટ્ટ પાસઠા દિકનો તથા અન્ય દર્શની કુલિગીનો પ્રસંગ પણ કરતા નથી, ઘણો કહેવાયી શું

અવતરણ.-- જેમ સુપર્વ અને કુપર્વ એ વે પ્રકારના પર્વ કહ્યાઠે, તેમ સુલક્ષ્મી તથા કુલક્ષ્મી એ વે પ્રકારની લક્ષ્મી ઠે તે વતાવેઠે -- મૂલ -- લક્ષ્મીવિ હવડ્ હવિ હા, એગા પુરિસાણ સ્વવડ્ ગુણ રિદ્ધિ ॥ એગાય' ઇલ્લસંતી, અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાઝ ॥ ૩૦ ॥ ઢોહા -- લક્ષ્મી ઢોવિધ એક તો, નર ગુણ ધણ ક્યકાર ॥ એક દિપાર્વ પુરુપકું, પાપ પુન્ય અનુસાર ॥ ૩૦ ॥ વ્યાખ્યા --લક્ષ્મીવિ-લક્ષ્મી પણ હવિહા--વે પ્રકારે હવડ્-ઠે તેમા એગા-એક તો અજ્ઞાન કષ્ટાદિકે કરી પ્રાપ્ત થએલી જે ઠે તે પુરિસાણ-પુરુષોની ગુણરિદ્ધિ-જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ રિદ્ધિને સ્વવડ્-ક્ય કરેઠે, એટલે નાશ કરેઠે ય--વલી એગા-એક સુપાત્ર દાનાદિકેકરી પ્રાપ્ત થએલી જે લક્ષ્મીઠે તે પુરુષોની જ્ઞાનાદિક ગુણરૂદ્ધિને ઇલ્લસંતી-ઇલ્લાસને પમાને ઠે એટલે વધારેઠે. અપુત્ર પુત્રાણુ નાવાઝ- પાપ ધર્મના અનુનાવ થકી એટલે પ્રજાવથકી તે લક્ષ્મી વે પ્રકારે હોયઠે અપુત્ર-પાપ અજ્ઞાન કષ્ટાદિક, તેના પ્રજાવથી પ્રાપ્ત થએલી જે લક્ષ્મી તે ગુણરૂદ્ધિને નાશ કરેઠે, અને પુત્ર-પુન્ય ધર્મ સુપાત્ર દાનાદિક, તેના પ્રજાવથકી પ્રાપ્ત થએલી જે લક્ષ્મી તે ગુણ રૂદ્ધિની રૂદ્ધિ કરેઠે ॥ ૩૦ ॥

અવતરણ -- તે લક્ષ્મી લેવા ઢેવામા જેમ ઢોપ થાયઠે તેમ કહેઠે.-- મૂલ -- ગુરુણો નટ્ટા જાયા, સઢે શુણિકણ લિતિ દાણાડ ॥ હનિવિ અમુણિય સારા, દૂ સમ સમયમ્મિ વુદ્ધંતિ ॥ ૩૧ ॥ ઢોહા-- જાટ થયા ગુરુ શ્રાદ્ધને, સ્તવી લેત દા નાદિ ॥ તલ અજાણ હા વુદ્ધે, હસસ્મ સમએ પ્રાદિ ॥ ૩૧ ॥ વ્યાખ્યા --ગુરુણો- નામમાત્ર ગુરુ કેવલ બાહ્ય લિંગ રજોદ્ધરણ મુખ વસ્ત્ર ધારીને આજીવિકાનો કર નાર, નટ્ટા જાયા-જાટ થયા એટલે જાટની પઠે કીર્તિ વંચનાના બોલનાર થયા સઢે--નામમાત્ર શ્રાવકને શુણિકણ-સ્તવીને એટલે અહો મહાનામ્ય, પુન્યવત અ હો કટપટ્વદ્ધ, મનોવચ્ચિત પૂરક, દેવગુરુ નક્તિકારક. જિન આજ્ઞા પ્રતિપાલક, શ્રાદ્ધવ્રત ધારક, હીન દીનોદ્ધારક, ધીર ગંજીર ઔદાર્યાદિ ગુણ ગર્ભરજંઝુત ડ્યાદિક સ્તવના કરીને દાણાડ-અસનાદિ આહાર વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ પાદ પુસણાદિક વસ્તુ લિતિ-લિયેઠે. હનિવિ-તે બન્ને એટલે સ્તવના સાંજલીને વસ્તુને દેવાવાલો ગ્રહસ્થ અને સ્તવના કરીને વસ્તુને લેવાવાલો કચરુ અર્મણિયસારા--જેઝંદ સિદ્ધાં

तनो सार एटले परमार्थे जाण्यो नथी, तेउ दूसमसमयम्मि-इपम कालरूप ससु
इनेविपे बुद्धंति-बूढे, एटले नरक निगोदादिकनेविपे प्राये घणा कालसुधीनमेउ ३ ।

अवतरण:- गत गाथामां परमार्थेने न जाणनारा बूढे एम कह्यु, ते परमा
र्थेने न जाणनारा घणा ठे अने परमार्थेने जाणनारा थोडा ठे ते कारण सहित
कहेउ. मूल - मिच्च पवाहे रत्तो, लोओ परमउ जाणओ थोवो ॥ गुरुणो गारव
रसिआ, सुद्धं धम्मं निगूहंति ॥ ३१ ॥ दोहा- मिच्च पवाहे रत घणा, लोक स्तो
क सवुद्ध ॥ गारविरस लंपट गुरु, गोपै धर्म विसुद्ध ॥ ३२ ॥ व्याख्या - मिच्चप
वाहे-मिथ्या एटले विचार रहित ज्ञानेविपे रत्तो-रक्त एटले आसक्त एवा लोओ-
जे लोक ठे, ते घणा ठे ते लोकोपकी तथा सम्यक्त्वना पडिवाइ थकी परमउ
जाणओ-परमार्थेना जाण पुरुषो हमणा घणाजथोवो-थोडा ठे, कारण के गा
रव रसिआ-रुद्धि रस साता गौरवनेविपे रसिक एवा गुरुणो-नाम मात्र गुरुउ, ते
सुद्धं धम्मं-निर्मल जिन नापित तपसंयमरूप धर्ममार्गेने निगूहंति-गोपवेउ. केम
के, सुद्ध मार्गेनी प्ररूपणा करीग तो मने कोण वांइओ! तथा पूजओ! एवी स्था
पना करीने सुद्ध मार्गेने प्रकाश करता नथी, माटे परमार्थेना जाण पुरुष थोडाठे. ३२

अवतरण - वलो बीजो हेतु वतावे ठे मूल - सवोवि अरिह देवो, सुगुरु गुरु
नणइ नाम मिचेण ॥ तेसि सुरुव सुदयं, पुन्न विहूणा न पावति ॥ ३३ ॥
दोहा- अरिह देव सुगुरु गुरु, नाम मात्र सवि कहत् ॥ ताके सुनग सुरुपकू,
पुन्यहीण नहि लहत् ॥ ३३ ॥ व्याख्या- परपरा गत जे श्रावक कुज, तेनेविपे
उपजेला ते सवोवि-बधाउने पूठीये तो नाममिचेण-नामात्रे करीने नणइ-एम.क
हेउ के, अरिह देवो-अरिहत- जे वीतराग ते देव, सुगुरुगुरु-संविद्ध गीतार्थ ते
गुरु, उपलक्षणथी श्रीवीतराग नापित श्रुत चारित्ररूप ते धर्म, एम नाममात्र
थी कहेउ, केमके, तेसि-ते देव गुरु तथा धर्मेउ सुदयं-सुख दायक इष्टकारी एवु
जे सुरुव-स्वरूप, तेने पुन्नविहूणा-रूडा पुन्यथी रहित प्राणी न पावति-पामता न
थी, माटे परमार्थेना जाण वत्तमान कालनेविपे थोडा अथवा कोई विरला ठे. ॥ ३३ ॥

अवतरण - सुद्ध मार्गेना उपदेशक तो ठे तोपण हमणा परमार्थेना जाण
पुरुष थोडा केम कहोतो? एवो शिष्यनो संशय दूर करवा निमित्त गुरु कहेउ के
अहो नइ, सानल - ॥ मूल - सुद्धा जिण आण रया, केसिं पावाण दुंति सिर सूलं,
जेसि ते सिरसूलं केसि मूढाण ते गुरुणो ॥ ३४ ॥ दोहा - सुद्ध जिनाइ रात दुवे, के
खलने शिर सूल ॥ जेने ते शिरसूल फुन, ते गुरु सव अनुकूल ॥ ३४ ॥ व्याख्या -

જિણ આણરયા— જિન રાજની આજ્ઞા પાલવાનેવિપે રક્ત ઇટલે સાવધાન હોવાને લીધે સુઘા— નિર્મલ ચિત્તવાલા એવા જે સવિદ્ઙ ગીતાર્થ શુદ્ધ માર્ગોપદેશક છે તે કેસિં પાવાળ—કેટલાએક પાપી શ્રમણોના સિરસૂલ—માથાનુ સૂલ હુંતિ— થાયઠે, ઇટલે શુદ્ધ માર્ગની દેશના કોઈક પ્રકારે સાંજલીને ત્રાસને પામે છે એવા જેસિં— જે પાપી શ્રમણ કેવલ વેશધારી હોય છે, તેડને તે શુદ્ધ માર્ગ ઉપદેશક પુરુષ સિરસૂલ—માથાના શૂલના જેવા લાગે છે તે—તે પાપી શ્રમણ નિ કેવલ વેપધારી કે સિંમૂઢાણ— કેટલા એક મૂઢ અજાણ લોકોના ગુરુણો—ગુરુ છે, ઇટલે પૂજ્ય છે એનો જાવાર્થ.— જે પાપી શ્રમણ પાપંમી જૈનાજ્ઞાસ નિ કેવલ વેપ ધારી સવિદ્ઙ પક્ષીના ગુણે કરીને પણ રહિત એવા તથા તેડના સમ્યક્ જ્ઞાન વિકલ એવા જત્ત લોક તો ઘણા હોય છે, પણ સત્ય અસત્યના વિવેકી પરમાર્થ કુશલ કોઈ વિરલાજ હોય છે

અવતરણ — અશુદ્ધ માર્ગ પ્રરૂપક કુગુરુને તથા તેના જત્ત લોકોને જોઈને શ્રંથકાર શ્વેદ સહિત વચન કહે છે ॥ મૂલ — હા હા ગુરુ અ અકઙ્ઙાં, સામી ન હુ અઙ્ઙિ કસ્સ પુક્કરિમો ॥ કહ જિણ વચણ કહ સુગુરુ, સાવયા કહ ઇય અકઙ્ઙાં ॥૩૫॥ દોહા.— ગુરુ અકાર્ય હાનહિ ઘણી, કરિયે કહા પુકાર ॥ સુગુરુ શ્રાદ્ધ જિ ન વચન કહ, કહા અકાર્ય અસાર ॥ ૩૫ ॥ વ્યાખ્યા — હા હા—અતિ મોટો શ્વેદ થાય છે, ગુરુ અ અકઙ્ઙાં—કુગુરુને માનવું તથા પૂજવું ઇત્યાદિરૂપ વર્તમાન સમયનેવિપે મોટું અકાર્ય થાય છે, એવી રીતે દયાલુ સુગુરુના વચન સાંજલીને કોઈ એક બોલ્યો કે ત્યારે પુકાર કરો, ઇટલે કોઈ સુગર્મી રાજા પ્રમુખની પાસે ફિરિયાદ કરો ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે નહ, સામી—મુરાજકુલોત્પન્ન લોકહિત કારક ડુર્ગોતિ નિવારક કોઈ રાજા નઅઙ્ઙી—નથી તો હુ—નિશ્ચયે કસ્સ—કોની આગલ પુક્કરિમો—અમે પુકાર કરિયે! માટે ફિરિયાદ કરવી નિરર્થક છે, એવા ગુરુનાં વચન સાંજલીને વલી તે બોલ્યો કે, ત્યારે પ્રથમ ‘હા હા ગુરુ અ અકઙ્ઙાં’ એ વાક્ય તમે કેમ બોલ્યા? ગુરુએ કહ્યું ઇટલા વાસ્તે કે, કહ—ક્યાંહાં જિણવચણ—સકલ નય સમૂહ, અખિલ દોષ રહિત, એવા જિનવચન ઇટલે સર્વજ્ઞ જાણિત વચન, અને કહ—ક્યાંહા સુગુરુ સાવયા— સુગુરુ તથા શ્રાવક અને કહ—ક્યાંહા ગુરુ અ અકઙ્ઙાં—સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા થકી ષષ્ટ અવિધિ માર્ગના ઉપદેશક, એવા જે કુગુરુ, તેડની સેવનારૂપ મોટું અકાર્ય જે છે તે કેટલો અનર્થ કારી છે! જિનગજના નામાદિક ભઈ, તથા અશુદ્ધ માર્ગની પ્રરૂપણા કરી કરીને તે

कुगुरु पोताने तथा पोताना जक्त लोकोने डुर्गतिमां नाखे ठे, एवा करुणा जाव
थी 'हा हा गुरु अ अकळ' ए वाक्य बोलवामां आव्युं ठे ॥ ३५ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां कुगुरुनी सेवनारूप मोटुं अकार्य कहुं ते यथार्थ
जाणीने कोईक हलुकर्मी नव्यजीव ते गुरुनो त्याग करे तेने मूढ लोक डुष्ट क
हेठे, ते दृष्टांतेकरि कहेठे - मूल - सण्णे दिष्टे नासइ, लोउ न हु किपि कोइ अस्के
ई ॥ जो चयई गुरु सण्णं, हा मूढा जणइ तं डुष्ट ॥ ३६ ॥ दोहा - साप देख
नासे कुई, लोक कहै कबु नाहि ॥ कुगुरु सापथी जे नसै, मूढ कहै खल ताहि
॥ ३६ ॥ व्याख्या - लोउ-लोक सण्णे दिष्टे-सर्पनेदेखीने नासइ-नाशी जाय तेने
कोइ-कोई माणस किपि-काई अस्केइ-कहेता न-नथी हु-निश्चये, एटले तेने
कोई एम कहेतो नथी के तु कायर ठे, बीकण ठे, अथवा नपुंसक ठे इत्यादिक
कोई नरगु वचन कहेता नथी, उलटुं सारुं कहेठे, के तारुं मोटुं जाग्य जे तु सा
पनी पासेथी नाशी गयो. अने जो-जे पुरुष कुगुरु सण्णं-कगुरुरूप सर्पने चयइ-
त्याग करेठे एटले तेने मूकी दियेठे, हा-इतिखेदे मूढा-मूढ अज्ञानी लोक तं-ते
कुगुरुरूप सर्पने मूकी देनारने डुष्ट-डुष्ट, जाग्यहीण, पोताना वाप दादादि पूर्वजोनी
कुलमर्यादातुं उल्लंघन करनार ठे एम जणइ-कहेठे, पण सारुं कहेता नथी, एटले
तु कुगुरुरूप सर्पथी बची गयो ए घणुं सारुं थयुं माटे तुं मोटो जाग्यवान ठे एम क
हेता नथी, केमके सर्प अने कुगुरुमा केटलुं अंतर ठे ते तेउ जाणता नथी. ॥ ३६ ॥

अवतरण:- हवे सर्प अने कुगुरुमां घणो अंतरायठे ते कहेठे.- ॥ मूल -
सण्णो इक्कं मरणं, कुगुरु अणंताइ देइ मरणाइ ॥ तो वरिसण्णं गहियुं. मा कुगुरु
सेवण जइ ॥ ३७ ॥ दोहा - एक मरणकुं साप दे, कुगुरु मरण अनत ॥ श्रेष्ठ सा
प ग्रहवुं तदा, कगुरु तेव नहि संत ॥ ३७ ॥ व्याख्या - सण्णो-सर्प इक्कंमरण-
एकजवार मरणने दियेठे, अने कुगुरु-अगीतार्थ तथा विधिमार्गना अजाण जे
कुगुरु ते अनंताइ मरणाइ देइ-अनंतवार मरणने दियेठे; ज्यारे अगीतार्थ कुगु
रुनी एवी कथा ठे त्यारे जे सर्व गुणोकरी रहित कुगुरु होय तेनुं छु कहेवुं! तो-
ते माटे जइ-हे जइ, सण्णंगहियुं-सर्पने मणिलेवादिकने अर्थ जे ग्रहण करवुं ते
वर-श्रेष्ठ ठे पण कुगुरुसेवण-कुगुरुनी सेवा अथवा पूजा मा- करीश मा. अर्था
त् हे जइ, रखे कुगुरुनी सेवना तु करे कदापि करवी नही, तुं पोतातुं कव्याण इ
ह्वनार तथा सरल स्वभावनो होवार्थी आ उत्तम सीखामणहुं तने आपुहुं ॥ ३७ ॥

अवतरण - एवी रीते पूर्व गाथामां सर्पथकी पण कुगुरुने चूंमो कह्यो तेम

ઠતા તેને લોકો ગુરુબુદ્ધિ-નેમેઢે તેનું કારણ શું? તે ઢલાયાને લીધે માનેઢે એમ દૃષ્ટાન્ત સહિત કહેઢે. - જિણ આણા વિચર્યંતા, ગુરુણો નણિકણ જં ન મિચ્યંતિ॥ તા, કિ કીરડ્ લોઢ્યો, ઢલિઢ્યો ગઢુરિ પવાહેણ ॥ ૩૫ ॥ ઢોહા - જિણ આજ્ઞાથી રહિતને, ગુરુકહિ જો શિર નાય ॥ ગમર પ્રવાહે જણ ઢવ્યો, તો સું કરિયે નાય ॥ ૩૬ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ આણા- સમિતિ યુક્તિ મહાવ્રતાદિ જિણ નાષિત ક્રિયા અનુષ્ઠાનરૂપ જે જિનરાજની આજ્ઞા, તેને વિચર્યંતા-વિગ્રેપે કરી ત્યાગ કરનાર એવો જે કુગુરુ, તેને ગુરુણો- ગુરુ નણિકણ- કહીને ઇટલે જાણીને જ- જો નમિચ્યંતિ-લોક નમેઢે, તા-તો કિંકરડ-ચુ કરિયે! એનો કોઈ ઇપાય નથી. કેમ કે, ગઢુરિ પવાહેણ-ગાઢરીના પ્રવાહની પઢે વિચાર રહિત મૂર્ખ લોકોની જે ચાલ તેણે કરીને-લોઢ્યો-લોકો ઢલિઢ્યો-ઢલાઈ ગયા ઢે તે જાણે ઢિગ્મૂઢપણાને, અંધપણાને, ઢધિરપણાને પામ્યા હોયની! એવા એ લોક થઈ ગયા ઢે તથા તેઢ્યોને જાણે-હુટ્ઠગ્રહ તથા જૂત વલગ્યા હોયની! તથા તેઢ્યોની કપર યોગ ચૂર્ણાદિક નાપીને જાણે કોઈયે વશ કરી લીધા હોયની! કેમકે સિદ્ધાન્તથી ઢધું વિપરીત આચારે ચાલેઢે, તેમજ ઢીજાને પણ ચલાવેઢે. એવા કુગુરુને ગુરુ કરીને માનેઢે માટે એ લોક ગાઢરીયા પ્રવાહે કરી ઢલાયા ઢે, તેઢ્યોને હવે સુધારવાનો કોઈ ઇપાય વિચારમાં આવતો નથી ॥ ૩૫ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે લોકો ઢલાઈ ગયાઢે તે કપર કોઈ એવી આશંકા કરેકે, લોકો ગુરુને ઢાક્ષિણતાને લીધે નમતા હજો! ઇટલે ચતુરાઈવાલા જાણીને નમતા હજો! તેને હિતોપદેશક ગુરુ કહેઢે કે, નાઈ એ વેકાણે લોકો ચતુરાઈથી રહિતઢે, તે સ્થાનલ - સૂલ - નિઢસ્કિન્નો લોઢ્યો, જડ્ કુવિ મગ્ગેડ્ રુઢિયા સ્વંમ્ ॥ કુગુરુણ સગ ચયણે, ઢસ્કિન્નંદી મહામોહો ॥ ૩૭ ॥ ઢોહા - લોક અઢાક્ષિણ કોડ્ જો, માર્ગે રુઢિયા નાગ ॥ કુગુરુ સંગ ત્યાગનવિપે, ઢાક્ષણતા ઢિગ રાગ ॥ ૩૮ ॥ વ્યાખ્યા - નિઢસ્કિન્નો-ઢાક્ષિણથી રહિત લોઢ્ય-આ લોકો ઢે, કેમકે, જડ્ જો કુવિ-કોઈ પણ નૂલેકરી પીઢિત રાંક માણસ રુઢિયા સ્વંમ્-રોટીનો સ્વંમ્ ઇટલે રોટલીનો એક કકઢો મગ્ગેડ્-અન્નઢાતા, સેઢ સાહેવ ડ ત્યાદિક ચાટુક વચને, કરી માર્ગેઢે, તો પણ તેને તે આપતા નથી, ડલટાં ઢુર્વચનો ઢોલીને કહાઢી મૂકેઢે અને કુગુરુણ સંગ ચયણે-કગુરુનો સગ ત્યાગવાને વિપે, ઢસ્કિન્ન-ઢાક્ષિણપણું કરેઢે ઇટલે એમને મારા ઢાપ ઢાઢાદિક માનતા આ ઢેલા ઢે, ઢલી મારા ગજ્ઞના કહેવાયઢે, માટે કેમ ઢોઢાય! એમ લોક કુગુરુની ઢાક્ષિણતામાં પઢ્યા ઢે, હા- મોટો સ્વેઢ ઢે, મહામોહો-એ મોટું અજ્ઞાન ઢે કે,

दीन दुःखीने एक रोटीनो ककडो आपतां कवण जागेवे, अने डुर्ग-डुर्गति प्रापक जे कुगुरु, तेने अति सरस असन प्रधान वसन प्रमुखेकरी सन्मानेवे, माटे ए मोटुं अज्ञान लोकोनेविषे प्रवर्त्ते. ॥ ३९ ॥

अवतरणः—पूर्व गायामा दृष्टीरागी लोकोतुं मूढपणु कहुं, हवे तेथोना नाम मात्र गुरुतुं मूढपणु कहेवे—मूल.—कि जणिमो किं करिमो, ताण हयासाण थिष्ठ छछाण ॥ जे दंसिकण लिंग, खिवति न रयम्मि मुद्द जण ॥ ४० ॥ दोहा—नाखे नरके मुग्ध जन, देखाडो मुनि वेष ॥ ते हताश खल धीठने, कहिये किंसुं विशेष ॥ ४० ॥ व्याख्याः—हयासाण—उत्तरोत्तर कल्याणरूप हणार्ह ठे आशा जेनी एना थिष्ठ छछाण—धीठ एटले अकार्य करवामां अति चतुर अने डुट एटले दोषवाला ताण—तेथोने कि जणिमो—हुं कहेबु। अने कि करिमो—हुं करबुं? जो उपकार करिये तो परघातादि उपद्रव करवाने सावधान थाय; ते आंधला सिहना नेत्र उघाडवाना दृष्टांते जाणी छेबुं, एटले कोई आंधलो सिंह जोई तेनी ऊपर दया आणीने कोई पुरुष कोई इलाज करीने तेने देखतो करे तो तेनाज प्राण लिये. तेम कुगुरुनी ऊपर उपकार कखो होय तो तेना बदलामां अपकार शिवाय बीजो फायदो थवानो नथी. त्यारे कोई कहेइ के तेथोनी ऊपर अपकारज करवो तो ते पुण्यवानने अघटित ठे; माटे तेथोने हुं कहेबुं। अने हुं करबुं कोई कहेबुं। अथवा करबुं उचितज नथी केमके, जे—जे लिंग—रजोहरण तथा मुख वेत्तादिक साधुनो वेष तेने दंसिकण—देखामीने मुद्दजण—मुग्ध जन एटले विवेक विकल लोक, तेथोने नरयम्मि—नरकनेविषे खिवति—नाखेवे. ॥ ४० ॥

अवतरणः—पूर्व गायामां कुगुरुतुं मूढपणुं देखाडहुं, हवे तेउनी स्तुतिने मिषे निंदा करे वेः—॥ मूल.—कुगुरुवि सत्सिमोहं, जेसि मोहाइ चमिमा दहुं ॥ सुगुरुण उवरि नत्ती, अइ निविमा होइ नवाण ॥ ४१ ॥ दोहाः—ते प्रससिये कुगुरु पण, ज सु मोहादिक देप ॥ सुगुरु परिजवी जीवके, थाए जगति विशेष ॥ ४१ ॥ व्याख्याः—कुगुरुवि—कुगुरुने पण संसिमोह—हुं—प्रशंसुं हुं; केमके, जेसि—जेना मोहाइ चंमिमा—मोहादिके करी जे चमपणुं अथवा, कूरपणुं, तेने दहुं—देखीने नवाण—मोहानिलापी नव्य प्राणीयोने सुगुरुण उवरि—सुगुरुनी ऊपर अइनिविमा—अतिदृढ जक्ति होइ—थाय ठे एटला वास्ते कुगुरुनी प्रशंसा करिये ठेये, परंतु तेना गुणोतुं वर्णन करी प्रशंसा करता नथी. ॥ ४१ ॥

अवतरणः—पूर्व गायामां जे नव्य जीव कह्या ते सम्यक् दृष्टि जाणवा तेउतुं

સમ્યક્ત્વ ઇલાસને પામવાનું કારણ કહે છે.— મૂલ.— જહ જહ તુદ્દ૨ ધમ્મો, જ
હ જહ ડુછાણ હોઈ અઈ વદઈ ॥ સમદિષિ જિયાણ ॥ તહ તહ ઇલાસઈ સમત્તં ॥
૪૨ ॥ ઘોહા ॥ જિમ જિમ સ્વલનો અતિ વદે, જિમ જિમ તૂટે ધર્મે ॥ તિમ તિમ
સમકિત જીવકો, ઇલાસે સમકિત સર્મે ॥ ૪૨ ॥ વ્યાખ્યા — જહ જહ—જેમ જેમ
ધમ્મો—જિન નાપિત ધર્મે તુદ્દ૨—તૂટે એટલે હાણીને પામે છે, વલી જહ જહ—
જેમ જેમ ડુછાણ- દર્શન ત્રપ્ત, નિન્દવ, પાસઙ્ગા, ઇસન્ના તથા કુસીલિયાદિક અ
ને અન્ય દર્શની ત્રિદંત્રી, પરિવ્રાજક, તથા વિપ્રાદિક ડુટ લોકોનો અઈ વદઈ-અ
તિ વદય એટલે અતિશય જોર સત્કાર તથા પૂજાદિક હોઈ- થાય છે તહ તહ—
તેમ તેમ સમદિષિ જિયાણ- સમ્યક્ દ્રષ્ટિ જીવોનું સમ્મત્તં- સમ્યક્ત્વ ઇલાસઈ- ઇ
લાસને પામે છે, એટલે વિશેષ દીપે છે એ મોટો આશ્ચર્ય છે. શિષ્યને ગુરુ કહે છે
કે, કાઈ આશ્ચર્ય નથી, વસ્ત્ર, પાત્ર, વસતિ, આહાર તથા પોતપોતાના શ્રાવક ઇ
ત્યાદિની ઊપર લડી મરજો, અને સાધુ કહેવાજો વલી કલહના કરનાર, મારકૂ
ટના કરનાર ગુર્વાદિક મોટા સત્પુરુષને પણ અસમાધિ ઉત્પન્ન કરનારા થજો. હ
પમ કાલમા ઘણા અસયતિ થયા થકા સંયતિ કહેવાજો, અને કોઈક વિરલા
ધર્માર્થી સુસાધુ થજો એવા શ્રી મહાવીર સ્વામીનાં વચન સંનારી સનારીને તથા તે
પૂર્વોક્ત લોકોને જોઈ જોઈને શ્રી વીર વચનની આસ્થા તે સમ્યક્ત્વનું આશ્લિખ્યતા
નામે પાંચમું લક્ષણ દૃઢ થાય છે. ॥ ૪૨ ॥

અવતરણ — પૂર્વોક્ત ગાથામાં જેમ ડુટ પાપી લોકોનો હમણા અતિ વદય ક
હ્યો તેમ હમણા જિનમતનો અતિ વદય કેમ થતો નથી? તે પ્રશ્નોત્તરરૂપ ગાથા
એકરી કહે છે -- મૂલ — જઅ જતુ જણણિ તુલ્લે, અઈ વદયં જ ન જિણમણ હોઈ ॥
તં કિષ્ઠ કાલ સંનવ, જિયાણ અઈ પાવ માહ્વં ॥ ૪૩ ॥ ઘોહા — જગ જનની
સમ જિનમતે, જો અતિ વદય ન હોય ॥ કલિ કાલજ જણનો અતિ, પાપ મ
હાતમ સોય ॥ ૪૩ ॥ વ્યાખ્યા — જઅજતુજણણિતુલ્લે—જગતના જીવને માતાની
તુલ્ય, જિણમણ—એવો જે જિનમત, તેનો અઈ વદયં—અતિ વદય જ—જો ન—નથી
હોઈ—થતો ત—તે કિષ્ઠકાલસંનવજિયાણ—ક્ષિપ્રકાલ એટલે કલિકાલમા ઉત્પન્ન
થણા જે જીવ તેડના અઈપાવમાહ્વં—ઉત્સૂત્ર દેશનાદિક દોષરૂપ અતિ પાપનું
મહાત્મ્ય છે. એનો નાવાર્થ — જિનમતનો વદય તો શ્રી હુણ્ણસહ અણગારસુધી વ
ર્તજો, તોપણ જેવો તીર્થંકર મહારાજ ઠતા જિનમતનો વદય હતો, તેવો જિન
મતનો અતિ વદય નથી થતો તેનું કારણ દોષ ડુટ કલિષ્ઠ પંચમ કાલને વિષે ઇ

તપન્ન થયા જે જીવ પાર્શ્વની લોક, તેના ઉત્સૂત્ર દેશનાદિ મહાદોષરૂપ અતિ પા
પનો પ્રતાપ છે માટે જૈન મતનો અતિ ઉદય કેવી રીતે થાય' ॥ ૪૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યું કે જિનમતનો અતિ ઉદય થતો નથી તે હ
દ લોકોના અતિ પાપનું મહાત્મ્ય છે, તે હદ લોકો પાપે કરીને પૂર્ણ હોય છે તે
કહે છે:- મૂલ - ધર્મમિ જસ્સ માયા, મિહ્નત્ત ગહો ઇસુત્તિ નોસંકા ॥ કુગુરુવિ
કરહ સુગુરુ, વિઝસોવિ સ પાવ પુત્તત્તિ ॥ ૪૪ ॥ દોહા - જિસકે માયા ધર્મમે,
જાગો ગ્રહ મિથ્યાત્ત ॥ સો ઉત્સૂત્રી જરમ નહ, કહૈ ઇલટિ સવિ વાત ॥ ૪૪ ॥
બ્યાલ્યા - જસ્સ-જેને ધર્મમિ-જિન ધર્મનેવિપે માયા-કપટ વર્તે છે, દટલે પૂજા
ધનાદિક જાન યશ કીર્તિને અર્થે લોકની દૃષ્ટિ કરી જે ધર્મ કરવો તે વધી મા
યા જાણવી તે જેને છે, મિહ્નત્તગહો-અતલ શ્રદ્ધાન મિથ્યાત્વનો ગૃહ હવવા
દ વર્તે છે જેને વળી ઇસુત્તિ-ઉત્સૂત્ર નાખી છે, નોસંકા-ઉત્સૂત્ર નાપવા
થકી નરક નિગોદનેવિપે અનંત કાલસુધી નિવાસ થશે એવી જેને શંકા નથી,
વળી જે કુગુરુવિ-કુગુરુપ્રતે પણ સુગુરુ-સારો ગુરુ કરહ-કરે છે, દટલે આ ઉત્તમ
ગુરુ છે એમ માને છે, સ-તે વિઝસોવિ-વિદ્યાન ઠતાં પણ દટલે ઇચ્છાથી ઘણા
શાસ્ત્રો જોડો ઠતા પણ પાવ પુત્તત્તિ-હિસાદિક અઢારે પાપેકરી પૂર્ણ જાણવો ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે જે પાપેકરી પૂર્ણ હોય તે કાંઈ પણ
ધર્મ કાર્ય કરી શકે નહીં, ધર્મ કાર્ય જિનાજ્ઞા પ્રમાણે કસ્યાથી સુખદાયક થાય
છે, અન્યથા ન થાય તે કહે છે - મૂલ - કિઝંપિ ધમ્મ કિઝં, પૂયા પમુહં જિણિ
દ આણા ॥ જૂઞ્ઞ મણુગ્ગ હરહિયં, આણા ખંગાઝ હહદાયં ॥ ૪૫ ॥ દોહા -
જિન પૂજાદિક કાર્ય પણ, સફલ જિનાજ્ઞા થાય ॥ આણા ખંગરહિત દયા, કાર્ય
સવી હુલદાય ॥ ૪૫ ॥ બ્યાલ્યા - પૂયા પમુહં-પૂજા પ્રમુખ દટલે જિન પૂજા,
સામાયક પ્રતિક્રમણ, શાસ્ત્રાન્યાસ, તથા જિનચુવન કરાવવા પ્રમુખ ધર્મકિઝં
ધર્મરુલ્ય જે કિઝંપિ-કરવું તેપણ જિણિંદ આણા-જિનેડની આજ્ઞા કરી સુખદાઈ
થાય છે જૂઞ્ઞમણુગ્ગહરહિયં-નૂત અનુગ્રહ રહિત દટલે જીવ દયા કરીને રહિત
જે જિન પૂજા તથા સામાયકાદિક ધર્મ કાર્ય કરવું તે જિન આણાનો ખંગ કસ્યા
જેવું થાય છે. માટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે, વીતરાગની આજ્ઞાનો ખંગ કરવા થકી
પૂર્વેક સર્વ ધર્મકાર્ય હહદાયં-જન્મ મરણાદિક હુલના દેનારાં છે જિન રાજની
આજ્ઞાનું આરાધન કસ્યાથીજ મોહ થાય છે અને જિનરાજની આજ્ઞા વિરાધવા
થકી નરકાદિક હુલ થાય છે એ જિનાગમનું ગુહ્ય છે. ॥ ૪૫ ॥

અવતરણ -- જિનાકાવિના કષ્ટાદિક જે કરવું તે સર્વ સંસારનો હેતુ થાય છે તે કહે છે -- મૂલ-- કષ્ટ કરંતિ અપ્પં, દમંતિ દવં ચયંતિ ધમ્મહી ॥ શ્કં ન ચય તિ મિહ્નત્ત વિસલવ જેણ વુહંતિ ॥ ૪૬ ॥ દોહા -- કષ્ટ કરે આપા દમે, ઇચ્છ ત જે પણ જોય ॥ તજે નહી મિથ્યાત્વ લવ, વુઢે જેદથી લોય ॥ ૪૬ ॥ વ્યાખ્યા-- કષ્ટ કરંતિ-- લોચ કરવો, ડધામે પળે ચાલવું, ધરતી કપર સૂવું, તથા અણસણા દિ અનેક પ્રકારનું બાહ્ય તપ, સ્ત્યાદિક કષ્ટ જે છે તે મૂર્ખ કરે છે. અપ્પ--આત્મા ને, એટલે મનને તથા ઇન્દ્રિયોને દમતિ--મૂર્ખ દમે છે, વલો દવં--ધનાદિક ઇચ્છ તે ને ધમ્મહિ--ધર્મના અર્થો થકા જે મૂર્ખ ચયંતિ-- ત્યાગે છે, પણ શ્ક મિહ્નત્તવિસ લવ--એક મિથ્યાત્વ ઇત્સૂત્રરૂપ વિપલવને ન ચયતિ-- મૂકી દેતા નથી. જેણ--જે મિથ્યાત્વ ઇત્સૂત્રરૂપ વિપલવે કરી મૂર્ખ અજ્ઞાની હાલ સમુદ્ધનેવિપે વુહંતિ--બૂઢે છે; એ મોટી લેદની વાત છે. ॥ ૪૬ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામાં ઇત્સૂત્ર જાપીનું મૂઢપણ દેવાનું, હવે શુદ્ધ પુરુષ નો સંગ કરવો અને અશુદ્ધ પુરુષનો સંગ ત્યાગવો તે કહે છે ॥ મૂલ - શુદ્ધ વિ હિ ધમ્મ રાઝ, વઢઈ શુદ્ધાણ સગમે સુઅણુ ॥ સાવિય અશુદ્ધ સગે, નિઝણાણ વિગ લઈ અણુદિયહં ॥ ૪૭ ॥ દોહા - વધે મીત સતસંગથી, વર વિધિ ધરમ સુરાગ ॥ ઘ ટે કુસંગે પ્રતિ દિવસ. વિહુનો પણ તે રાગ ॥ ૪૭ ॥ વ્યાખ્યા -- સુઅણુ--હે સુજન, હે ધર્મોપદેશ યોગ્ય, શુદ્ધાણ--જે શુદ્ધ પુરુષ, સુસાધુ, તથા સુશ્રાવક હોય તેનો સંગ મે--સમાગમ અથવા પરિચય કલાથી શુદ્ધ વિહિ ધમ્મરાઝ--શુદ્ધ વિધિ તે રાગ દેવ મલ રહિત રત્નત્રયી મોક્ષ માર્ગ વિધિ તરૂપ જે જિન જાપિત ધર્મ તેનેવિપે રાગ એટ લે પ્રીતિ વઢઈ-- વધે છે એટલે વૃદ્ધિને પામે છે અને હે સુજન, સાવિય--તે પણ શુદ્ધ વિધિ ધર્મનો રાગ, અશુદ્ધ સંગે--અશુદ્ધ પુરુષ એટલે ઇત્સૂત્ર જાપી પાસઢાદિકનો સંગ અથવા પરિચય કલાથી નિઝણાણવિ--નિપુણ પુરુષો પણ અણુદિયહ-- નિરતર દિન દિન પ્રતે ગલઈ--ગલે છે એટલે હાણીને પામે છે ત્યારે અનિપુણ પુરુષોને હાણી થાય તેમાં શુ કહેવું! માટે ઇત્સૂત્રજાપી પાસઢાદિકનો સંગ સર્વથા વર્જવો, અ ને શુદ્ધ પ્રરૂપક આચારવત પુરુષનો પરિચય કરવો ॥ ૪૭ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામાં અશુદ્ધ પુરુષના સંગનો ત્યાગ કરવો એમ કહ્યું, અથી એ મ જાણવું કે જે અશુદ્ધ પુરુષ હોય છે તે શુદ્ધ પુરુષની કપર દેષ કરવા વાલા હોય છે, માટે તેના સમીપે બલવિનાના પુરુષે વસવું નહીં, તે કહે છે -- મૂલ -- જો સે વડ શુદ્ધ ગુરુ, અશુદ્ધ જોઆણ સો મહા સત્તૂ ॥ તમ્હા તાણ સયાસે, બલ રહિઓ

મા વસિષ્ઠ્યાસુ ॥ ૪૮ ॥ દોહા—શુદ્ધ ગુરુ જે સેવતો, તે અશુદ્ધ જણ શત્રુ ॥ તો
બલ રહિત વસો નહી, જ્યાં અશુદ્ધ જણ તત્ર ॥ ૪૮ ॥ વ્યાખ્યા—જો-જે લોક
શુદ્ધ ગુરુ-નિર્મલ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગુણે ગુણવત ગુરુ પ્રતે સેવડ-સેવે છે, સો-
તે લોક અશુદ્ધ લોચાણ-ઉત્સવ્ર જાપી પાસઢાદિકના દટ્ટીરાગી નક્ક લોક, તેડને મ
હાસતૂ-મહા શત્રુ ઇટલે વૈરીના જેવાં લાગે છે, તમ્હા-તે કારણ માટે તાણ-તે
અશુદ્ધ લોકોના સયાસે-સમીપે બલરહિત-ધર્મે આશ્રી નિર્નય પણું અને શરીર ધ
નાદિક શક્તિ સંપન્ન એમ અન્યંતર બાહ્ય એ વે પ્રકારના બલે કરી, રહિતજે હોય તેણે મા
વસિષ્ઠ્યાસુ-વસતું નહી; કેમકે, જે હેપી માણસ હોય તે સારા ગુણને પણ દૂષણ
દિયે છે, માટે અશુદ્ધ લોકોના સમીપે વસવું તેમાં ઘણો ઉપડવ રહ્યો છે; તે
થી વીજે કોઈ ઠેકાણે રહેવું તે સારું છે ॥ ૪૮ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામા ચલ પુરુષોની પાસે રહેવાનું નિવારણ કહ્યું તેનું
કારણ કહેલે.— મૂલ — સમય વિક્ર અસમઢા, સુસમઢા જઢા જિણમણ અવિક્ર ॥
તઢ ન વઢડ ધમ્મો, પરાહવ લહડ ગુણરાગી ॥ ૪૯ ॥ દોહા.— જિન મત વિઢિ
અસમર્થ જન, જહાં સમર્થ અજાણ ॥ ધર્મે ન વાઘે તહ લહે, ગુણરાગી અપમાન
॥ ૪૯ ॥ વ્યાખ્યા.— જઢા-જહા સમયવિક્ર-જિન આગમના જાણ પુરુષ અસમ
ઢા-દેવ્ર કાલાદિક દોપેકરીને અસમર્થ છે, અને જિણમણ-જિન મતને વિપે અવિક્ર-
જે અવિદ છે ઇટલે અજાણ છે, તે સુસમઢા-અતિ કલહ, ક્રેશ તથા માર કૂટ કર
વાને સમર્થ છે; તઢ-તિહાં ધમ્મો-શુદ્ધ વિધિ ધર્મે નવઢડ-વૃદ્ધિને પામે નહી; ડ
લટું ગુણરાગી-ગુણાનુરાગી પુરુષ પરાહવ-પરાજવને ઇટલે તિરસ્કારપણાને લહડ-
લહે ઇટલે પામેલે, માટે અશુદ્ધ પુરુષોના સમીપે અસમર્થ હોય તેણે ન વસવું ॥ ૪૯ ॥

અવતરણ— જે સામર્થ્યવાન ઝનમાર્ગી તથા ડત્સૂત્રી હોય તેનો જિનમાર્ગને
વિપે પ્રવેશ કરવા દેવો નહી તે કહેલે.— મૂલ.— જં ન કરડ અડ જાવ, અમગ્ગ સે
વો સમઢડ ધમ્મે ॥ તા લઈ અહકુચ્યા, તા પીડડ શુદ્ધ ધમ્મઢી ॥ ૫૦ ॥ દોહા
સત્રલ કુમાર્ગી ધર્મેમેં, જો ન કરૈ અતિ જાવ ॥ તો સુંદર અથ જો કરૈ, તો સુધ
ધર્મે ડવ દાવ ॥ ૫૦ ॥ વ્યાખ્યા — સમઢડ-મુદિ ચપેટાદિક પ્રહારની અપેઢાએ
કરી કુઢિત સમર્થવત એવો જે અમગ્ગસેવી-અવિધિમાર્ગી ઇટલે ઝનમાર્ગનો સેવ
નાર, ડત્સૂત્રનો વોલનાર, સમ્યક્ત્વરહિત લિંગધારી લોક તથા તેડના નક્ક લોક
તે ધમ્મે-જિન ધર્મેને વિપે જ-જો અડજાવ-અતિ જાવપ્રતે નકરડ-કરે નહી, ઇટ
લે ત્યાં પસારો અથવા પ્રવેશ કરે નહી; તા-તો લઈ-લઈ છે ઇટલે સુંદર છે અહ-

अथ जो ते अविधि मार्गना सेवनार लोक्र जिनधर्मनेविपे अति जाव एटले प्रवेश कुट्या--करे ता--तो सुद्ध वमडी--हुद्ध धर्मेना अर्थी जे नव्य प्राणी ठे तेउनेपी डइ--पीढे एटले अठता आल प्रदान डर्वचन हेजनादिके करी डुख दिये, माटे ते उ न्मागें लोकोनो जिनधर्मनेविपे प्रसार न थाय एटले आवबु न थाय तोज सारुं ५०

अवतरण -- पूर्व गाथामां कह्यु के, समर्थ उन्मार्गीनो जिनधर्मनेविपे प्रवेश थाय तो ते धर्मार्थीने पीडा करेढे, हवे धर्मार्थी पुरुषोनों कोई परानव करी श के नहीं ते कहेढे -- मूल - जइ सब सावयाण, एगच्च ज तु मिहवाचम्मि ॥ धम्मडियाण सदर, ता कहणु परानव कुट्या ॥ ५१ ॥ दोहा -- मिथ्या वादे होय जो, आवक जन सब एक ॥ धर्मी जनकूं वर तदा, किम ये डुख अविवेक ॥ ५१ ॥ व्याख्या - मिहवाचम्मि--मिथ्यावादनेविपे सब सावयाण--नाम मात्र सर्व आवकोनु ज -जो एगच्च--एकत्वपणु ठे, तु--वली जइ--जो एकत्वपणु धर्मविधिवादनेविपे धम्मडियाण--धर्मार्थी पुरुषोनुं होय ता--तो सुंदर--हे सुंदर, हे ज इ, ते नाम मात्र आवक लोक धर्मार्थी पुरुषोनों परानव--परानव अथवा तिर स्कार'तु--इति वितर्कें कह--केम कुट्या--करे। अपि तु नज करे धर्मार्थी पुरुषोनुं पण धर्मविधिवादनेविपे एकत्वपणुं नथी केमके, ए विपम कालनो प्रजाव ठे माटे नाम मात्र जे आवक ठे ते धर्मार्थी पुरुषोनों परानव करेढे एनो - जावार्थ आ देरासरनेविपे अमारो तथा अमारा गोत्री होय तेओनो मूल नायकनी पूजा आरती करवानो अधिकार ठे, बीजानो अधिकार नथी तथा चडिकादि गोत्र देवो देवता अमारा पूर्वज मानता आव्याठे, ते अमे तमारा कहाथो केम मूकी ये? नगरादिकनेविपे सुविहितनो प्रवेश यता पूर्वे कोई समये ओठव ययो नथी ते अमे वेठा ठता केम थाय। इत्यादिक जे मिथ्यावाद तेनेविपे नाममात्र आवकोनुं जे एकत्वपणु ठे, तेमा विधि चेल्यादिक धर्मविधिवादनेविपे धर्मार्थी पुरुषोनु सधपटोक्त एकत्वपणु होय तो हे सुंदर, कोई पण धर्मार्थी पुरुषोनों परानव करी शके नहीं।

अवतरण -- पूर्व गाथामां धर्मार्थीनुं वर्णन कह्युं, हवे ते धर्मार्थीने सहाय क रनारा गुणोने कहेढे -- 'मूल-- तं जयइ पुरिस रयण, सुगुणहं हेम गिरिवर मह ग्य ॥ जस्ता सयम्मि सेवइ, सुविहिरउ सुद्ध जिण धम्म ॥ ५२ ॥ दोहा:-सुगुण महर्ह्य महा गिरि, जयसो पुरुष रतन्न ॥ जसु आश्रय आचार रत, करै सुधर्म जतन्न ॥ ५२ ॥ व्याख्या -- त पुरिस रयण--ते पुरुष रत्न जयइ--जयवत ठे; अथ वा जयवत थाओ, जस्त सयम्मि--जेना आश्रये एटले जेना आधारे सुविहिर

૩-સુવિધિરત પુરુષ એટલે વિધિમાર્ગનેવિપે તત્પર પુરુષ શુદ્ધ જિણધર્મનું કદાચહા
દિક મજ કલંક રહિત જિનધર્મપ્રતે સેવડ- સેવેઝે એટલે આરાધેઝે એવો પુરુષરત્ન
સુગુણ-ઐવાયે, ધૈયે ગંનોર, ક્રમા વિનયાદિક સુષ્ટ ગુણરૂપ ધનેકરીને સહિત
ઝે, વજી તે પુરુષ રત્ન કેવો ઝે? હેમ ગિરિવર મહર્થ-મેરુ પર્વતની પઠે મહર્થ ઝે
એટલે અતિ મહોગો અથવા અમૂલ્ય ઝે. ॥ ૫૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું કે, ધર્મને સહાયતા કરનારો અમૂલ્ય પુરુષ
ઝે; તેનોજ ફરી પુટ્ટી કરેઝે - મૂલ:- સુરતરુ ચિતામણિણો, અર્થ ન લહતિ
તસ્ત પુરિસસ્ત ॥ જો સુવિહિરય જણાણ, ધર્માધાર સયા દેઈ ॥ ૫૩ ॥ દોહા -
તે સુપુરુષકે મૂજકૂ, સુરતરુ મણી ન પાય ॥ વિધિરત જનકૂં જો દિણ, ધર્મ સહા
હ્ય સદાય ॥ ૫૩ ॥ બ્યાख्या - જો- જે પુરુષ સુવિદિ રચણાણ- સુવિધિ રત્ન લોકો
ને ધર્માધાર- ધર્મનો આધાર એટલે ધર્મનો અવતરણ સાહ્ય, ટેડ- વિયેઝે, સયા- સ
વા સર્વઘા, તસ્ત પુરિસસ્ત-તે પુરુષનો અર્થ-અર્થ એટલે મૂલ તે સુરતરુ ચિતામણિ
ણો-કલ્પવૃક્ષ ચિતામણિરત્ન ડપલકુણથી કામધેનુ કામકુજ ઝે તે નજહંતિ-નથી
પામતા; કેમકે, તે પુરુષને શિવસુખદાયક અમૂલક સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ ઝે
માટે કલ્પવૃક્ષ ચિતામણિ પ્રમુખ ઝે તે તે પુરુષના મૂલને નથી પામતા, એટલે
તેનો તુજના કરી શકતા નથી ॥ ૫૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં ધર્મને સહાય કરનાર પુરુષના ગુણનું કીર્તન થયું
તે સાંજીને તે સત્પુરુષોત્તો લક્ષાને પામેઝે, ત્યારે તેનું ગુણ કીર્તન કરવામાં ફલ
શું ઝે એવી શંકાનું નિવારણ કરવાનેઅર્થે કહેઝે - મૂજ.- લક્ષતિ જાણિ મોહં,
સપ્પુરિસા નિયય નામ ગ્રહણેણ ॥ પુણ તેસિ કિત્તણાડ અમ્હાણ ગલંતિ કમ્મા
ડ ॥ ૫૪ ॥ દોહા - લાજે નિજ નામોચ્ચરે, હુ માનું સત પુરુષ ॥ વજિ રહેના ગુણ
ગાય હમ, કર્મ ટલે કટુ તુરુ ॥ ૫૪ ॥ બ્યાख्या - સપ્પુરિસા-સત્પુરુષ જે ઝે તે
જોપણ નિયય નામ ગ્રહણેણ-નિજક નામનું ગ્રહણ કહ્યાથી એટલે આ દાતા,
પરોપકાર કર્તા, ઇત્યાદિક ગુણે કરી સહિત પોતાનું નામ સાંજીવ્યાથી લક્ષતિ-લ
ક્ષાને પામેઝે જાણિમોહ-એમ ઝે તે હું જાણુંઝું, તોપણ તેસિ કિત્તણાડ-તેના
ગુણ કીર્તન કહ્યાથી પુણ-વલો અમ્હાણ-અમારા કમ્માડ-જ્ઞાનાવરણાદિક પાપ
કર્મ ગલંતિ-ગલેઝે, એટલે ક્યુ થાયઝે, માટે સત્પુરુષના ગુણ કીર્તન નિરતર કરવા.

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં સત્પુરુષોનેવિપે રહેલા ગુણોનું જે વર્ણન કર્યું તે
નિર્જરાનો હેતુ ઝે એમ કહ્યું, હવે આજ્ઞા રહિત ધર્મ સેવનારનો વાત્તા કહેઝે:-મૂલ

આણા રહિયં કોહાઈ સંજુયં અપ્પ સસણહંચ ॥ ધમ્મં સેવ તાણં નય કિત્તી નેય ધમ્મ ચ ॥ ૫૫ ॥ દોહા -- આણ જંગ કોધાદિ હ્રુત, આપ પ્રસંસ નિમિત્ત ॥ ધર્મ સેવતા લોકને, નહીં ધર્મ નહિ કિત્ત ॥ ૫૫ ॥ વ્યાખ્યા -- આણારહિયં--આશ્રવ દેય, સંવર, ઉપાદેય, એ વીતરાગની આજ્ઞા તેણે કરી રહિત, વલો કોહાઈ સંજુયં ક્રોધાદિ સંયુક્ત એટલે ક્રોધ માન માયા લોભ એ ચાર કષાયે કરીને સહિત, તથા અપ્પ સંસણહંચ--આત્મ પ્રશંસાને અર્થે પોતાની શોજાને અર્થે એ પ્રકારે ધમ્મ--જિન ધર્મ પ્રતે સેવતાણ--સેવનારા લોકોની નયકિત્તી--કીર્તિ નથી; એટલે વિવેકી પુરુષ જે ઠે તે તેડની શ્લાઘા કરતા નથી. ચ--વલો નેયધમ્મ--તે ધર્મ પણ નહીં કે જે હુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીને રાखે નહીં ॥ ૫૫ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામા કહ્યું કે, આજ્ઞારહિત ધર્મના સેવનારની કીર્તિ નથી હોતી અને તેડને ધર્મ પણ નથી હોતો, તો પણ કાંઈક તો કીર્તિ તથા ધર્મ થતો હશે, એ આશંકા દૂર કરવાને કહેઠે -- મૂલ -- ઇયર જણ સસણાએ, હિંછા ઓસ્સુત જાસિએ ન જયં ॥ હી હી તાણ નરાણ, હુહાઈ જઈ મુણઈ જિણ નાહો ॥ ૫૬ ॥ દોહા -- નીચ પ્રસસાએ જણે, ઉત્ત્રુત ધીર નિલાજ ॥ જો જાવી હુલ્લ તેહને, સો જાવૈં જિન રાજ ॥ ૫૬ ॥ વ્યાખ્યા -- ઇયર જણ સંસણાએ--જિનોક ધર્મના અજાણે ઇતર જન સામાન્ય લોકોએ કરેલી જે પ્રશંસા, તેણે કરીને હિંછા--નિહિત થઈ જતા એટલે પ્રસન્ન થયા થકા ઓસ્સુત જાસિએ--ઉત્સૂત્ર જાપણ કરતા ન જયં--જે ને નરકાદિકને વિષે જમવાનું નય નથી, હી હી--મોટી સ્તુતિની વાત છે. તાણ નરાણ--તે નરોના અનાગત કાલસંબંધી હુહાઈ--જે હુલ્લ છે, તે પ્રતે જઈ જો જિણ નાહો--જિનનાથ મુણઈ--જાણે છે, તો પણ તે હુલ્લપ્રતે સમસ્ત પ્રકારે કહેવાને સમર્થ નથી, કેમકે, હુલ્લ અનત છે માટે ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ -- પૂર્વે ગાથામા ઉત્સૂત્ર જાપીને અનત હુલ્લ થાય છે એમ કહ્યું, હવે બોધીને અનંત સંસાર ત્રમણનો નાશ થાય છે તે કહે છે -- મૂલ -- ઓસ્સુત જાસગાણ, બોધી નાસો અણત સસારો ॥ પાણજ્ઞાવિ ધીરા, ઓસ્સુતં તા ન જાસંતિ ॥ ૫૭ ॥ દોહા -- બોધિ નાશ ઉત્સૂત્રિકે, જામણ મરણ અનત ॥ પ્રાણ તજે પણ ધીર તત, નહિ ઉત્સૂત્ર જણત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા -- ઓસ્સુત જાસગાણ--જિન રાજના વચનથી વિરુદ્ધ તે ઉત્સૂત્ર કહેવાય છે, તેનું જાપણ કરનાર એટલે બોલનાર, તેને બોધીનાસો--શ્રી જિન ધર્મની પ્રાપ્તિ તે બોધી સમ્યક્ત્વ તેનો નાશ થાય અને અણંત સસારો--અનંત સંસાર થાય એટલે અનંત કાલસુધી ચાર ગતિમાં ત્ર

महुं थाय ता-ते कारण माटे पाणञ्चएवि-प्राण तज्याथी पण एटले प्राण कंवने विपे आख्या उता पण धीरा- बुद्धिमान जे पंमित पुरुष ठे ते उत्सृत्तं-जिन वचन थी विरुद्ध न जासंति-बोलता नथी ॥ ५४ ॥

अवतरण- पूर्व गाथामां उत्सृत्त बोलवु नही, एटले जे धीर पुरुष होयठे ते उत्सृत्तं बोलवुं अविधि जाणीने त्याग करेठे, हवे ते अविधिनी प्रशंसा पण न कर वी ते कहेठे:- मूल - मुद्गाण रंजणठं, अविहि पसंसं कयावि न करिच्या ॥ किं कुल बहुणो कडवि, शुणति वेसाण चरियाइ ॥ ५५ ॥ दोहा.- अविधि कीर्ति न कर कदा, रुजु जन रंजन हेत ॥ शुन कुज वधु कि नी किया, वेस्या चरित शुणेत ॥ ५६ ॥ व्याख्या:- मुद्गाण रंजणठं-अजाण लोकोने रंजन कर वाने अर्थे अविहि पसंसं-पोतानो गड मूकी बोजानी पाशे जई सामायक पडि कमण शास्त्र श्रवणादिक कांई न करवु, जेम तेम पूजा सामायकादिक धर्मकृत्य करवु, विधि अविधि कांई न जोवुं, इत्यादिक जे उत्सृत्त तेरूप अविधिनी प्रशंसा एटले नि कारण जे अविधि करवानी अजिजापा जे अविधिनी प्रशंसा तेने सत्पुरुष कयावि-कदापि एटले कोई काले पण न करिच्या-करे नही; एज वात दृढ करवाने वास्ते अही दृष्टांत कहेठे:- कि-शुं कुलबहुणो- कुलवधु एटले कुलवा न स्त्रीओ कडवि- कोई ठेकाणे पण वेसाण चरियाइ- पोतानी इजाए चालवु, सरस आहार करवो. अति उन्नव वेश पहेरवो, परपुरुषने जोगववु, जोगननो जान मानवो, इत्यादिक वेस्याना जे चरित ते प्रते शुणति-स्तवे अथवा वखाणे, अपि तु नहीज वखाणे केम के जो तेना वखाण करे तो कलंक लागे. तेम जे सत्पुरुष ठे ते अविधिनी श्लाघा करेज नहो. केमके, जो करे तो तेने उत्सृत्तनो कलंक लागे ५५

अवतरण - पूर्व गाथामां अविधिनी प्रशंसा ते जिन अज्ञाना जंगनो हेतु हो वाथी तेनो निषेध कखो. हवे ते जिन आज्ञाना जंगनो जय कोईने होयठे ने कोईने नथी होतो ते कहे ठे - मूल - जिण आणा जंग जयं, नवसय जीयाण होइ जीवाणं ॥ नवसय अनीरुयाणं, जिण आणा जंजणं कीडा ॥ ५६ ॥ दोहा - नवजयथी अति जीरु जे, आण जंग जय तास ॥ नवजयथकी अनीरुने, आणा जंग न हास ॥ ५७ ॥ व्याख्या- नवसय जीयाण- नवसतनीत एटले नरकादि कना शेकडा नवथकी बीहोता एवा जीवाण- जीव जे ठे तेथोने जिणआणा जगजयं - जिन आज्ञाना जंगनो जय होइ-थाय ठे; केमके, ते नवसत नीत जीव एवो विचार करेठे के जो राजानो आज्ञानो जंग कखो होय तो वंशदिक अने

क प्रकारना डु खनी प्राप्ति थायठे, तो जिन अज्ञानो जंग करवाथी जीव निश्चे करी नरकादि चार गतिमा प्राए अनत कालसुधी अनत डु ख नोगवे तेमा गु कहेवु । माटे जिन आज्ञाना जंगनो जय सत्पुरुष नवसतनीतने होयठे, अने न वसय अजीरुयाण— जे नरकादिक नवना शेकडाथकी नथी बीहोता एवा जे जीव तेअने तो जिए आणाजंजणं कीमा— जिन आज्ञानो जंग करवो, तथा विराध वु ते कीमारूप ठे एटले एक हासीरूप ठे. ॥ ५ए ॥

अवतरण — पूर्व गाथामां कहु के, जे जीवोने नवनी नीति नथी ते जिन आज्ञाने विराधे ठे, एथी एम न जाणवुं के, जे शास्त्रोथो अजाण होय ठे तेज विराधे ठे, अने जे जाण होय ते नथी विराधता ! किंतु शास्त्रना जाण होय ठे ते पण कोई छुट कर्मना उदयथी जिन आज्ञाने विराधे एमा काई आश्चर्य नथी ते कहे ठे — मूल— को असुआण दोसो, ज सुअ सहियाण चेषणा नछा ॥ धि-दी कम्माणजठ, जिणोवि लक्षो अलक्षुत्ति ॥ ६० ॥ दोहा — जोनसि स्तुत पुत चे तना, कितो अस्तुतनो दोषा ॥ धिग् धिग् कर्मनकूं यदा, लज्ज अलज्ज जिन पोसा ॥ ६० ॥ व्याख्या — सुअ सहियाण—श्रुत सहित जे लोक ठे, तेउने एटले घणा सिद्धांत ना जाण लोकोनी ज—जो चेषणनछा—चेतना नाशने पामी एटले जिन आज्ञानी श्रद्धाने अनावे अजिनिवेश मिथ्यात्वना उदये करी चेतना विपरीत पणाने पा मी तो असुआण—अश्रुत लोकोनी एटले जे जिनोक्त सिद्धांत नएषा नथी एवा लोक ठे तेउनो को दोसो—छुं दोष कमाण—कर्मने धिद्धि—धिक् धिक् थाउं एटले कर्मने धिकार ठे जअो—जे कारण माटे जिणोवि लक्षो—जिन एटले तीर्थकर, पाम्या ठता पण अलक्षुत्ति—अण लाध्या अथवा अण पाम्या जेवुं थयु ज मानि प्रमुखने, ते सत्य ठे केमके, सिद्धांतमा कहु ठे के, मनुष्य जन्म अने सि-द्धात साजजडु डुर्जन ठे ते कदाच साजले पण साजलीने तेनी श्रद्धा आववी परम डुर्जन ठे केमके, मोह मार्ग साजलीने पण घणा त्रष्ट थाय ठे ॥ ६० ॥

अवतरण — पूर्व गाथामा कर्मने धिकार होजो एम कहु, माटे कोईनो उपहास करवो नही ते कहे ठे — मूल — इयराणवि उवहासं, तम जुत्त जाय कुज पसूयाण ॥ एस पुण कोवि अग्गी न हास सुद्ध धम्ममि ॥ ६१ ॥ दोहा — करवु पर उपहास जे, ते अयुक्त जिनदास ॥ कुज प्रसूतके अगनि ले धरमविपे जो हास ॥ ६१ ॥ व्याख्या — जाय—हे नाई इयराणवि उवहास—इतर सामान्य नीच लोकोनो पण उपहास करवो त—ते कुज पसूयाण—कुज प्रसूत एटले कुजीन पुरुषोने अयुक्त—अ

युक्त ठे एटले अघटित ठे पुण-तथा सुद्ध धम्ममि-निर्मल कपाय मल रहित धर्म
नेविपे तथा सुद्ध धर्म ठते ज हास-अज्ञानी लोकोने जे हास्य आवे ठे एस-ए
कोई अग्गी-वचनथी न कहेवाय; एवो कोईक अग्नि ठे केमके, हास्य ठे ते क्रोधा
दि कपायनुं कारण ठे ते कोड पूर्व संचित तप चारित्रने वाली नस्म करी नाखे ठे,
ने जीवने प्राये उत्कृष्ट अनंत काल सुधी कुंनकारना चाकनी पठे संसार कांतारमां
नमावे ठे. माटे कोईनो उपहास करवो नही ॥ ६१ ॥

अवतरण-- पूर्व गाथामां कहु के जे सुद्ध धर्मनो उपहास करे ते अज्ञानी
ठे, तेने पण जे सुमण सुजन होय ते, परम हित देवानो इच्छा करे एम कहेठे -
मूल -- दोसो जिणिद वयणे, संतोसो जाण मिह पावम्मि ॥ ताणपि सुद्ध हिय
या, परम हिय ठाठ मिहंति ॥ ६२ ॥ दोहा -- मिथ्यात्वे संतोष जस, जिन वर
वचने देप ॥ तसु पण सुद्ध मनादिए, परम सुहित उपदेश ॥ ६३ ॥ व्याख्या -
जास-- जेओने जिणिद वयणे-जिनेइना हास्य कपायादिक दोष वर्जित जे वचन,
तेओनेविपे दोसो -देप वचें ठे अने मिहपावमि-हिंसा जाव मिथ्यात्व दर्शन शक्य
अडार पाप तेनेविपे संतोसो-संतोष वचेंठे एटले प्रसन्नता वचें ठे, ताणपि-तेओने
पण सुद्ध हियया-निर्मल ठे हृदय जेओना एवा जे पुरुष ते परम हियं दावं इहं
ति-सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्र मोक्षना उपायरूप परम हित देवाने इहेठे ॥ ६२ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां कहु के, जिनधर्मनो देशी अने मिथ्यात्व पापनो
अति रागी होय तेनो ऊपर पण उपकार करवो तेनुं कारण शुं? ते कहेठे --
मूल - अहवा सरल सहावा, सुअणा सब्ब हुंति अवियप्पा ॥ उहुंत विसजरा
एवि, कुणति करुसं डुजीआण ॥ ६३ ॥ दोहा - सरल स्वभावो स्वजन वहे नि
विकल्प नव ठौर ॥ मसित साप ऊपर अपी, करे कृपा क्या ओर ॥ ६३ ॥
व्याख्या - अहवा-अथवा सरल सहावा-सरल एटले निष्कपट स्वभाव ठे जे
ओनो एवा जे सुअणा- सुजन एटले सत पुरुष ठे ते सब्ब-सर्व स्थानकनेविपे
अवियप्पा-डुष्ट रागद्वेष विकल्प रहित हुंति- होयठे. एटले शत्रुमित्रनेविपे सम
चित्तवर्त्ती होयठे. उहुंतविसजराएवि डुजीहाण-मूकी दीधो ठे अथवा वमनकखो
ठे मुखयकी विपनो जर एटले समूह जेणे एवा जे विजिन एटले सर्प तेओनी
ऊपर पण करुण-करुणा एटले दया कुणति-करेठे, ल्यारे बीजानी ऊपर दया
करे तेमा ते शुं कहेवुं! अहो सर्प समान दुर्जन अने विष समान तेओनां दुर्व

चन जाणवा एवा दुर्जननी ऊपर पण जेने दयाजाव वचेंते एवा सज्जन परम
हित करवानी इच्छा केम नही करे। अपि तु करेज ॥ ६३ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां श्रावकनुं सम्यक्त्व दृढ करवाने कथन कथुं पण
साधुनुं सम्यक्त्व कथु नही तेथी एवो विचार थायजे के साधुने सम्यक्त्व हरो?
ते शंका दूर करवाने कहेजे - मूल - गिहि वावार विमुक्के, बहु मुणि लोएवि न
हि सम्मत्त ॥ आलंबण निरयाण, सद्धाण जाय किं नणिमो ॥ ६४ ॥ दोहा -
गृह व्यापार रहित घणा, मुनि पण समकित हीन ॥ इह सालंबन श्राद्धकूँ कहि
ये किंतुं कुलीन ॥ ६४ ॥ व्याख्या - गिहि वावार विमुक्के-गृहस्थ संबधी अं
गार कर्मादिक अनेक प्रकारना व्यापार कुव्यापार थकी विमुक्त-रहित एटले इ
व्येकरी गृहस्थना व्यापारेकरी रहित एवा जे बहुमुणिलोएवि-घणा जे साधु जन
तेउनेविपेपण नहि सम्मत्त-सम्यक्त्व नथी तो आलंबण निरयाण-माता पिता
नो आग्रह, पुत्र कलत्र-प्रातादिकनो मोह, श्रेष्ठादिकनी दाक्षिणता, इत्यादिक जे
आजवन तेनेविपे निरत-तत्पर एटले पूर्वोक्त आलंबनोएकरी कुदेव कुशुरु तथा
कुर्मने सेवता एवा जे सद्धाण-नाममात्र श्रावक, तेउनेविपे सम्यक्त्वनी प्राप्ति
नो जाय-हे प्रात, कि नणिमो-गु अमे कहिये? केमके, जो गृहस्थ व्यापारआ
लंबन रहित इव्य मुनिनेविपे सम्यक्त्वनी नास्ति हे, तो पुत्र कलत्रादिक अनेक
आलंबनोएकरी सहित व्याकुल एवा जे नाम श्रावक तेउनेविपे सम्यक्त्व केम
होय? अपि तु न होय ए जाव ॥ ६४ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां सम्यक्त्व पामवानो उद्यम प्रथम करवो एम देखाड्युं,
हवे उत्सूत्रनो निपेध करवो ते कहेजे - मूल - नसयं न पर कोवा, जइ जीअ
उसुत्त नासण विहियं ॥ तावुडिसि निपुंरंत, निरुद्धयं तवफडा डोव ॥ ६५ ॥
दोहा - किमहि न उत श्रुत नापवु, उत श्रुत नाप्यु जोय ॥ तो सहि बूडिस
नव्य तू निरर्थे जप तप होय ॥ ६५ ॥ व्याख्या - सयं-स्वयमेव एटले पोता
नो बुद्धि करीने न-उत्सूत्र न बोलवु, पर-गुर्वादिकनी अपेक्षाए करीने न-उ
त्सूत्र न बोलवुं. वा-अथवा कोण जाणे केम हे केम नथी। जिनागम अति गं
जीशार्थ हे, विधि जोता तो तीर्थनो उच्छेद थाय, माटे जेम चाले तेम चलाव्या
जवु एम जे बोलवु ते उत्सूत्र, इत्यादिक उत्सूत्र बोलवु नही तथा कोवा-कोप
थकी उपलक्षणथी मान माया लोच हास्य नयादिकथी उत्सूत्र न बोलवु जीअ-
रे जीव, जइ-जो उसुत्त नासण-उत्सूत्रनुं नापण एटले कथन विहियं-कथुं

ता-तो संसार समुद्नेविपे बुडिसि-तुं बुडीश निप्रंत-निश्रे तवफडाडोव-तपनो
फटाटोप एटले आनंवर ते उत्सूत्र बोलवाथकी निरहयं-निरर्थक ठे, एटले फो
कट ठे. माटे तपक्रियाए करीने संसारथी तूं बूटवानो नथी ॥ ६५ ॥

अवतरण - पूर्व गाथामां जेने जिनवचन परिणम्या नथी तेनुं स्वरूप कहु,
हवे जेने जिनवचन परिणम्या ठे तेनुं स्वरूप कहेठे- मूल- जह जह जिणिंद
वयण, सम्मं परिणमइ सुइ हिययाणं ॥ तह तह लोअ पवाहे, धम्मं पडिहाइ
नड चरियं. ॥ ६६ ॥ दोहा.- जिम जिम जिनवच सुमनने, प्रगटे सम्यक् प्रकार ॥
तिम तिम लोक प्रवाहमे, धर्म जाति नट चार ॥ ६६ ॥ व्याख्या:- जह जह-जे
म जेम सुइ हिययाण- निर्मल हृदयवत पुरुषोने जिणिंदवयण-जिनेइना वचन
सम्मं-सम्यक् प्रकारे परिणमइ-परिणमे ठे एटले अत्यंत रुचेठे, तह तह-तेम
तेम लोअपवाहे- लोक प्रवाहनेविपे धम्मं- जे आपमतिनो धर्म ठे ते नडचरि
यं- नट चरित एटले नटना खेलनी पठे तेने पडिहाइ- प्रतिजासेठे एटले देखाय
ठे, तेवा पुरुषोने सम्यक्त्व थाय. ॥ ६६ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां जिनेइ वचन आश्री कहु, हवे तेनुंज दृढपणे क
थन करेठे - मूल - जाण जिणिदो निवसइ, सम्मं हिययम्मि सुइनाणेण ॥ ता
ए तिणं व विरायइ, समिह धम्मो जणो सयलो ॥ ६७ ॥ दोहा - सुइ ज्ञान
कर जसु हिये, सम्यक वशो जिनेश ॥ तसु आगे तृण जिम विपे, मिथ्या धर्मि
अशेष ॥ ६७ ॥ व्याख्या:- जाण हिययम्मि- जेना हृदयनेविपे जिणिदो-जिनेइ
तीर्थनाथ सम्मं-सम्यक् प्रकारे सुइ नाणेणं-निर्मल ज्ञाने करीने निवसइ- वसे
ठे, ताण-तेने सम्मिह धम्मो-मिथ्या धर्म सहित एवा जे सयलो-सकल जणो-
लोक ठे तें तिणव-तृणोनी परे अकिचित्कर एटले काई हित वल करवा समर्थ
नथी एवो ते मिथ्यात्वी लोक विरायइ-विराजे ठे, जासेठे एटले देखायठे ॥ ६७ ॥

अवतरण.- पूर्व गाथामा जेना हृदयमां सम्यक् प्रकारे जिनेइ देव वशेठे ते
जिनधर्मथकी चलायमान थाय नही, एम देवाडयुं. हवे तेथी जे इतर ठे तेनुं
स्वरूप कहेठे:- मूल - लोअ पवाह समीरण, उदंम पयंम चंम लहरीए ॥ दड
सम्मच महाबल, रहिआ गुरुआविहलंति ॥ ६८ ॥ दोहा:- लोक प्रवाह पवन
उदंम, चम प्रचम लहरेय ॥ दृढ समकित अति वलविना, गुरुआ पण हलेय
॥ ६८ ॥ व्याख्या.- लोअ पवाह समीरण-लोक प्रवाहरूप पवन, तेने उदंड-
आगम विरुइ अठता वचनरूप अति ऊजी एवी पयंम-प्रचड ड खदायक क्रोध

ના વચનરૂપ માહોમાહે મલેલી શ્રેણી જે વન- રોડ અતિશય નયકારી એવી જ
હરી-લહેરીયોએકરી પ્રેસ્યા ઠતાં એવા, વલી દઢસમ્મત મહાવલ રહિયા-દઢ સ
મ્યક્ત્વરૂપ મહા બલેકરીને મોટા પરાક્રમે કરીને રહિતઠતા એવા ગુરુઆવિ- વા
હ્ય ગુણેકરીને મોટા પણ તે દહ્વતિ-હાલેહે એટલે મોલમ મોલા થાયઠે અમુક
એમ કહેઠે, અને અમુક એમ કહેઠે તેમાં કોનું સ્વરૂં માનિયે ! આનું કે પહેલાનું ! શું
કરિયે ! એવી રીતે મોલમ મોલા થાયઠે પણ તલ નિશ્ચે કરી શકતો નથી ॥૬૫॥

અવતરણ- પૂર્વે ગાથામા લોક પ્રવાહરૂપ પવનની લહેરોએકરી જે પ્રેસ્યા હોયઠે
તે અજ્ઞાની હોયઠે, એમ કહ્યું, હવે તેનું સ્વરૂપ કહેઠે.- મૂલ - જિણ મય જવ
હીજાહે, જં હુ સ્વં પાઠણતિ અન્નાણી, નાણીણ સંનરિત્તા, જણ હિયયં થરઝરડ
॥ ૬૫ ॥ વોહા - જિનમતની નિદા કરી, જો અજ્ઞાનિ હુલ પાય ॥ તે સાનરિ
જ્ઞાની તણો, નય કરિ કપે કાય ॥ ૬૫ ॥ વ્યાખ્યા - જિણમય જવહીજાણ-ત્યા
લાવની એક જવમાત્ર હીજનાણ કરી અન્નાણી-અજ્ઞાની જીવ જ હુસ્કં-જે હુસ્વપ્ર
તે પાઠણતિ-પામે ઠે, તે હુલને સંનરિત્તા-સંજારીને અથવા ત સંનરિત્તા-તે હુલ
ને સમરીને નાણીણ-જ્ઞાનવાન પુરુપોનું જણ-નયેકરીને હિયયં-હૃદય થરઝરડ-
થર થર કંપાયમાન થાય ઠે, એટલે તે અજ્ઞાની જીવની કપર અનુકપા આવે ઠે
અને પોતે પણ જિનમતની હીજના થકી ઘણુંજ બીહે ઠે એ નાવ ॥ ૬૫ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા જિનમતની હીજના કસ્યાથી અજ્ઞાની જીવ જે હુલને
પામે ઠે, તે હુલને યાદ કરીને જ્ઞાની પુરુપનું હૃદય નયે કરી થર થર કપે ઠે એમ કહ્યું,
પણ તે જ્ઞાનીજીવ અજ્ઞાનીના દોપને જોતા નથી તે કહે ઠે -મૂલ -રે જીવ અના
ણીણ, મિહ્વદિઠીણ નિયસિ કિ દોસે ॥ અપ્પાવિ કિ ન યાણેસિ, નયંડ કઠેણ
સમ્મતં ॥ ૭૦ ॥ વોહા - મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાનિનો, દોપ જુવે શુ ચોધ ॥ નહિ જા
ણે શુ આપને, કઠે સમકિત વોધ ॥૭૦॥ વ્યાખ્યા -રે જીવ-હે નય જીવ, અન્ના
ણીણ મિહ્વદિઠીણ-અજ્ઞાની જે મિથ્યાદૃષ્ટિ ઠે તેડના દોસે-જિનમતની હીજનાદિક
દોપને કિ- શુ નિયસિ-તુ દેસે ઠે, તુ તાહરી અપ્પાવિ-આત્માને પણ કિ ન યા
ણેસિ-શું નથી જાણતો, જે અનેક વાર ડ્ય થકી જિનમત આશ્રીને જિનમતની
હીજના કીધી તેથી મે ઘણા હુલ પામ્યા, એમ શુ તુ નથી જાણતો ? અર્થાત્ તુ
જાણે ઠે, વલી નયંડ-વીતરાગના વચનથી જણાય ઠે, જે સમ્મતં-સમ્યક્ત્વ દર્શન
તે કઠેણ-કઠે કરી અનેકગમે ઉપદેશ દેવાથી પમાય અથવા જણાય ઠે ; પણ સ
હેજે પમાય અથવા જણાય નહી ॥ ૭૦ ॥

અવતરણ.— પૂર્વ ગાથામાં કષ્ટે કરીને સમ્યક્ત્વ જણાય છે એમ કહ્યું, ત્યારે શિષ્યે અશંકા કરી કે, ગોત્ર દેવતાદિક તથા પાસઙ્ગાદિકને પૂજતાં લોકવૃત્તિએ કરીને કોઈએક સ્વશી જાય તેમાં શું દોષ છે? ઇહા તો શુદ્ધ જિનધર્મેની છે? એનો ઉત્તર કહે છે.— મૂલ:— મિહ્નત્ત માયરંતવિ, જે ઇહ વઠંતિ સુદ્ધ જિણ ધર્મ્મ ॥ તેગ હાવિ જરેણં, શુતું ઇહંતિ સ્વીરાઈ ॥ ૭૧ ॥ દોહા — આચરતા મિથ્યાત્વને, જે ચા હત જિન ધર્મ ॥ જ્વર પીડિત તે પય પિવા, વાંઢે વિકલ વિશર્મ ॥ ૭૧ ॥ વ્યાખ્યા:— મિહ્નત્ત માયરંતવિ—કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મ સેવનરૂપ મિથ્યાત્વને આચરતાં અથવા સેવતાં લોકની વૃત્તિએ કરી કોઈએક દિવસે પણ જે—જે પુરુષ ઇહ—આ જગતને વિષે સુદ્ધ જિણધર્મ્મ—નિર્મલ જિન ધર્મને વઠંતિ—વાંઢે છે, તે પુરુષ જરેણ—જ્વરે કરી ને ઇટલે તાપે કરીને ઘઘાવિ—ઘસત ઇટલે પીડાતા થકા પણ સ્વીરાઈ—ક્ષીરાદિક પ્રતે શુતું—સ્વાવાને ઇહંતિ—ઇહે છે, એવા ન્યાય કરે છે. ઇટલે જે મિથ્યાત્વ પ્રતે સેવતો થકો જિનધર્મની ઇહા કરે છે તે કરવું તેનું સર્વે જવ હુ:સ્વને અર્થે છે. ॥ ૭૧ ॥

અવતરણ.— પૂર્વ ગાથામાં મિથ્યાત્વને આચરતો ઠતો પણ જે જિનધર્મ કરવાની ઇહા કરે છે, એમ કહ્યું, હવે તેના દોષ દેશાહતા ઠતાં દૃષ્ટાંત સહિત દાષ્ટાંત કહે છે — મૂલ.— જહ કેઈ સુકુલ વઢુણો, સીલં મયલંતિ લિતિ કુલ નામં ॥ મિહ્નત્ત માયરંતવિ, વહંતિ તહ સુગુરુ કેરંતં. ॥ ૭૨ ॥ દોહા.— જિમ કેઈક સુકુલ વધૂ, વ્રત હત લિયકુલ નામ ॥ આચરતા મિથ્યાત્વ તિમ, વહે સુગુરુ અનુગામ. ॥ ૭૨ ॥ વ્યાખ્યા.— જહ—જેમ કેઈ—કોઈએક સુકુલ વઢુણો—સારા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ સીલં મયલંતિ— અંગ ઘપાગ ગોપીને રાસવાં, પર પુરુષોની સાચે વાતો ન કરવી, અતિ ઝગ્રટ વેપ ન પહેરવો, નીચી દૃષ્ટિ કરી ચાલવું, કામવિકારની કથા ન કરવી, ધરને વારણે કાજા ન રહેવું, બારી ગોસલાની બાહર મુલ્ક કહાડીને ન જોવું, લાજ તથા શરમને મૂકીને વાતનો વિસ્તાર ન કરવો. આલસ ન મોહવું, જાણી જોઈને વગાસાં ન નાસવાં, કડકડાં ન કહાડવાં, પર પુરુષને પ્રેમ સહિત ન જોવું, કાર્યવિના કોઈ સગાવાલાને ઘેર પણ ન જાવું, ઇત્યાદિક શીલ આચારને મલોન કરતી ઠતી લિંતિકુજનામ—સેનાપતિ, ગાથાપતિ શ્રેષ્ઠી ઇત્યાદિ મોટાના કુજનું નામ લેતી ઇટલે અમે મોટા કુજની ઠેા, એમ કહેતી મોટા કુજને કલં કિત કરે છે તહ—તેમ મિહ્નત્ત માયરંતવિ—કુદેવ તથા કુગુરુસેવા, અને ઉત્સૂન્નરૂપણાદિક મિથ્યાત્વને આચરતાં ઠતાં પણ નામસાધુ અને નામશ્રાવક તે સુગુરુ કેરંતં—સૌધર્મી સ્વામી પ્રમુખ સુગુરુના કેહવાપણાપ્રતે વહંતિ— વહે છે ઇટલે ધારણ

કરેઢે. અર્થાત્ પોતે ડત્સૂત્રી અનાચારી ઠતાં સવિહ્ન ગીતાર્થે સુગુરુના કેઢવાપણાં
ધારેઢે તે ડલદું આચારવત ગુરુને ડત્સૂત્રી અનાચારી લોકમાહે પ્રસિદ્ધ કરે
પણ તે વાપડાને અજ્ઞાનને વસે સ્વર પડતી નથી ॥ ૭૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા મિષ્યાલ્વનુ આચરણ કરતા ઘણા ઢોપ લાગેઢે એ
કહ્યુ, હવે ડત્સૂત્રવિપે વાત કહેઢે - મૂલ - ડત્સુત્ત માયરતવિ, ડવતિ અપ્યં
સાવ ગત્તમ્મિ ॥ તેરુદ્ધરોગઢવિ, તુલંતિ સરિસં ધનઢેહિ ॥ ૭૩ ॥ ઢોહા - આ
રતા ડત્સૂત્ર જે, માને આપસુમઢ ॥ રોડ ઢરિડે ડુ સિ તે, તુલે સાથ સુધનઢા ॥ ૭૩ ॥
બ્યાલ્યા - ડત્સુત્ત માયરતવિ-અવિધિએ જિનપૂજા સામાયક પઢિકમણાઢિક ડત્સૂ
પ્રતે આચરતા ઠતા પણ એલે સેવતા થકા અને જે સુસાવગત્તમ્મિ-સુશ્રાવકપણ
નેવિપે અપ્યં-પોતાને ડવતિ-સ્થાપેઢે તે-તે પુરુષ શુ કરેઢે ! રુદ્ધરોગઢવિ-રોડ
રોરેકરી એલે અતિગય ઢારિડે કરી ગ્રસ્તઠતા પણ એલે પીઢયા થકા અને
ધણઢેહિ સરિસં-ધનાઢયની સાથે એલે મહાધનવાનની સાથે તુલંતિ-તુલના કરે
ઢે, એલે પોતે ઢારીડી ઠતા ઢનાઢયનીસાથે વરોવરીપણું કરેઢે. ॥ ૭૩ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા ડત્સૂત્ર ઢોલે તે મૂઢ કહેવાય એમ કહ્યુ, હવે જે
મૂઢ હોય તે ન્યાય જાણે નહી તે કહેઢે - મૂલ - કિવિ કુજ કમમ્મિરત્તો, કિવિ
રત્તા સુદ્ધ જિણવર મયમ્મિ ॥ ઇય અંતરમ્મિ પિઢ્ઢહ, મૂઢા નાયં ન જાણતિ
॥ ૭૪ ॥ ઢોહા - કેડ કુલાચારે રતા, કેડ રત જિન ગનમાહિ ॥ જુઓ ઢ્રાત
ડતિ અંતરે, જર્લિ ન્યાય સઠ નાહિ ॥ ૭૪ ॥ બ્યાલ્યા - કિવિ-કેટલાએક પુ
રુષ ઢે તે કુલકમ્મમિ-કુજ કર્મનેવિપે એલે સત્ય પ્રત્યક્ષ વિચાર રહિત, અ
વિધિ મલ્લ કલંક સહિત, લોક પ્રવાહનેવિપે રત્તા-રક્ત ઢે એલે આસક્ત ઢે,
અને કિવિ-કેટલાએક પુરુષો ઢે તે સુદ્ધ જિણવરમયમ્મિ-નિર્મલ અવિધિ મલ
કલંકરહિત અનેકાત સ્થાઢાદ જિનવર પ્રત્તનેવિપે રત્તા-રક્ત ઢે એલે સાવધાન
ઢે, ઇય-એ પ્રકારે અંતરમ્મિ-પુરુષોમાં પ્રગટ અંતર ઠતા કુલકમ મિષ્યાલ્વનેવિપે
જે રક્ત તે અવિવેકી, અને શુદ્ધ જિન પ્રત્તનેવિપે જે રક્ત તે વિવેકી, એ પ્રકારે પુરુષો
માં પ્રગટ અંતર ઢે તે મૂઢા-મૂઢ જ્ઞાન વિકલ્પ પ્રાણી નાયં-ન્યાયને નયાણતિ-
નથી જાણતા એલે કુજકમ ઢે તે સસારનો હેતુ ઢે, શુદ્ધ જિનેડ્ડમત ઢે તે મોહ
નો હેતુ ઢે એ સ્વરે સ્વરો જે ન્યાય તેને નથી જાણતા. પિઢ્ઢ-હે શ્રોતાઓ તમે
જુઓ એ કેટલી આશ્ચર્યની વાત ઢે. ॥ ૭૪ ॥

અવતરણ - પૂર્વે ગાથામા કહ્યો જે ન્યાય ને વિપરીતગતે જાણીઢે કોઈ એક

જીવ મિથ્યા દૃષ્ટિ પાશ્વંતીર્તનો સંગમાત્ર મૂકે પણ તેણે કહેલો ધર્મ મૂકી દિયે નહીં તે અયુક્તપણું છે એમ કહે છે.— મૂલ.— સંગોવિ જાણ અહિં, તેસિં ધમ્માઈ જે પકુવંતિ ॥ મુત્તૂણ ચોર સંગ, કરતિ તે ચોરિયં પાવા ॥ ૭૫ ॥ દોહા.— અહિં તકારિ જસુ સંગ પણ, જે તસુ ધર્મ કરેય ॥ ચોર સંગ તજિ ચોરિને, કરૈ પાપિ ન ર તેય ॥ ૭૫ ॥ વ્યાખ્યા:— જાણ—જે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશ્વંતીર્તનો સંગોવિ—સંગપણ અહિંઓ—અહિંતકારી છે, જન્મ જરા મરણાદિક હુ સને દેવા વાલો છે, તેસિં—તે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાશ્વંતી લોકોનું કથન કરેલું આપેલું જે ધમ્માઈ—પાપ નવમી ચામુંડા કાલિકાદિક પૂજના પ્રમુખ ધર્મ તેને જે—જે પુરુષ પકુવંતિ—અતિશય કરીને કરે છે તે પાવા—પાપી હુઓ શું ન્યાય કરે છે? ચોરસંગ—ચોરના સંગને મુત્તૂણ—મૂકીને ઇટલે સૂતી આરોપણ, કાન નાશિકાદિક ઢેદન જેમાં કાંઈક સંશય હતો તે ચોર નો સંગ મૂકીને તેના સંગથી સંતોષ ન પામીને પાપ મતિ તે ચોરીય—ચોરી પણા પ્રતે કરતિ—કરે છે; એનો જાવ—જેમાં શૂલી દેવાનો અથવા કાન નાશિકાદિક ઢેદન કરવાનો કાંઈ પણ સંશય નથી એવી જે ચોરી તેને કરે છે હુવો એ કેટલો અજ્ઞાન છે.

અવતરણ—પૂર્વે ગાથામાં મિથ્યાત્વીના ધર્મની સ્થાપના કરે તે પાપી કહેવાય એમ કહ્યું, હવે તેજ વાત વિશેષે કરી કહે છે.— મૂલ.— જહ્ન પસુમહિસ જાસ્કા, પવં હોમંતિ પાવ નવમીએ ॥ પૂઅંતિ તપિ સઢ્ઢા, હા હીજા વીયરાયસ્સ ॥ ૭૬ ॥ દોહા:— પાતક નવમી પર્વમે, પસુ મરતા જસુ પાસ ॥ તેને પૂજિત શ્રાદ્ધ જન, હા જિન હેજા હાસ ॥ ૭૬ ॥ વ્યાખ્યા:— જહ્ન—જે સ્થાનકનેવિષે તથા જે ચામુંડા કાલિકા જ્વાલા પ્રમુખની આગલ પાપ નવમીએ પવં—પાપ નવમી શુદ્ધ આસુ ચૈત્ર સંબંધી નવમી તિથી પ્રમુખ જે પર્વ તેનેવિષે પસુમહિસ જાસ્કા જાણો ગમે પશુ ઠા ગ વોકડા મહીસ પામા ઉપલક્ષણથી મનુષ્ય સૂકરાદિક હોમંતિ—હોમાયા જાય છે, મરાયા જાય છે, રુધિરના કર્દમ થાય છે તંપિ—તે ચામુંડાદિક દેવીઓપ્રતે સઢ્ઢા—કુલ ક્રમથી ચાલતું આવેલું ગ્રહણ કહ્યું છે જિનમત જેણે, તે શ્રાવક લોક પૂઅંતિ—પૂજે છે, હાથ જોડે છે, મસ્તક નમાવે છે, નૈવેદ્યાદિક ચઢાવે છે, જે શ્રાવક ના મ ધરાવીને એમ કરે છે તે હા—હિતિ સ્ત્રેદે કરી વીયરાયસ્સ—વીતરાગ દેવની હીજા—હીજના ઇટલે નિંદા કરે અથવા કરાવે છે, મિથ્યાત્વી લોક એમ બોલે છે જે લગારેક રુધિર થકી પણ જે મરે, એક કીડાના મરવાથી બીદે, એવા શ્રાવક લોકો આવી આવીને અમારી ચામુંડા દેવીને પૂજે છે માટે જૈનના દેવથી અમારી ચામુંડાદિ

ક દેવીઓ અધિક છે, ઇત્યાદિક હીજના વચન મિથ્યાત્વી લોક બોલે છે, તેના ક રાવવા વાલા તે શ્રાવકો જાણવા ॥ ૭૬ ॥

અવતરણ.— પૂર્વ ગાથામાં હીજનાવિપે કહ્યું; હીજના છે તે મિથ્યાત્વ છે, હવે જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે છે, તેણે શું કહ્યું તે કહે છે:— મૂલ— જો ગિહ કુટુંબ સામી, સંતો મિહ્નત રોવણ કુણ્ડ ॥ તેણ સયલોવિ વસો, પક્ષિતો જવ સમુદ્ધમ્મિ ॥ ૭૭ ॥ દોહા — ગૃહકુટુંબ સ્વામી ઠતો, જે થાપે મિથ્યાત્વ ॥ નાખ્યો તેણે વશ મવ, જવ સમુદ્ધમે ત્રાત ॥ ૭૭ ॥ વ્યાખ્યા.— જો-જે ગિહ કુટુંબ સામી સંતો-ગૃહ એટલે નારી, કુટુંબ તે સ્વજનાદિક એવનો સ્વામી અથવા કપરી ઠતા મિહ્નત રોવણ— મિથ્યાત્વનું આરોપણ એટલે સ્થાપન કુણ્ડ-કરે છે; તેણ-તે પુરુષે શું કહ્યું! સયલોવિ વસો-સકલ વસ પણ જવ સમુદ્ધમ્મિ-સંસાર સમુદ્ધનેવિપે પક્ષિતો પ્રદેષ્યો એટલે નાચી દીધો તિ-દ્વાંતમા શ્રાવકને મિથ્યાત્વનો ત્રિવિધ ત્રિવિધ ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે એ હેતુ માટે ઘર કુટુંબનો સ્વામી ઠતા જે શ્રાવક તે મિથ્યાત્વનું આરોપણ અથવા સ્થાપન કેમ કરે! ઉપલક્ષણથી કોઈના ઘેરમાં કેમ કરવા થે! અપિતુ કરે પણ નહીં અને કોઈને કરવા પણ દિયે નહીં ॥ ૭૭ ॥

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વનું આરોપણ કરે તે પોતાને તથા સકલ વશને જવ સમુદ્ધમા નાચે છે એમ દેખાડ્યું, હવે જે મિથ્યાત્વને સેવે છે તેને સમ્યક્ત્વ હોતુ નથી તે કહે છે — મૂલ — કુંડ ચઢી નવમી, બારસ્તી પિંડ ઘાણ પમુદ્દાઈ ॥ મિહ્નત જાવ ગાઈ, કુણતિ તેસિ ન સમ્મત્તં ॥ ૭૮ ॥ દોહા — બારસ નવમી ચૌથ મૃત, પિંડ પ્રમુલ મિથ્યાત્વ ॥ જે નર સેવે તેહને, નહિ સમક્ષિત અવદાત ॥ ૭૮ ॥ વ્યાખ્યા — કુંડ ચઢી— ગણેશ ચૌથ, કરવા ચૌથ, નવમી-શુક્લ ચૈત્ત આશોની પાપ નવમી બારસ્તી— વઘ્ન બારસ, પિંડ ઘાણ પમુદ્દાઈ— મુણ્જા પિત્રાદિકને યજ્ઞનનનું દેવુ ઇત્યાદિક મિહ્નત જાવગાઈ— મિથ્યાત્વનો જાવ રહ્યો છે જેમા, એવા જે લૌકિક દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, અને લોકોત્તર દેવગત તથા ગુરુગત મિથ્યાત્વ, એમજ લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ, તથા લોકોત્તર-પર્વગત મિથ્યાત્વ જાણવા તે મિથ્યાત્વને જે પુરુષ કુણતિ-કરે છે એટલે સેવે છે તેસિ— તે પુરુષોને ન સમ્મત્તં—સમ્યક્ત્વ અથવા જિનોક્ત તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન નથી ॥ ૭૮ ॥

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામાં જે મિથ્યાત્વને સેવે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય નહીં એમ કહ્યું, હવે તે મિથ્યાત્વનેવિપે પહેલા જે કુટુંબ તેને કોઈ એક ધીર પુરુષ કહાડેપણે તે સર્વના હિતને અર્થે દૃષ્ટાંતસહિત કહે છે — મૂલ — જહ અફલમિ શુ

तं, सगमं कष्टंति केवि धुरि धवला ॥ तह मिह्याउ कुटुंबं, इह विरला केवि कष्टं
ति ॥ ७९ ॥ दोहा:- जिम कादव खूतो शकट, काढे केइ धोरि ॥ तिम कुटुंब
मिथ्यात्वधी, काढे केइ सजोर ॥ ७९ ॥ व्याख्या:- जह- जेम केवि केटलाएक धु
रिधवला- प्रधान वृषन ठे ते अइकलमिखुतं- अति कादवमां खूतेलुं एवुं जे
शगमं- शकट एटले गाहुं तेने कष्टंति- कहाडेठे: तह- तेम इह- आ दूसम आ
रानेविपे केविविरला- केटलाएक विरला हलुकर्मी आसन्न सिद्धि कवाग्रह रहित
पुरुष ठे ते मिह्यायो- पूर्वोक्त मिथ्यात्वरूप कादवमांथी कहुबं- पोताना पुत्र क
लत्रादिक कुटुंब परिवारने कष्टंति-कहाडेठे, अने जिनजापित धर्मनेविपे जोडेठे
पण सर्व प्राणी जोडवा समर्थ नथी. ॥ ७९ ॥

अवतरण:- पूर्व गाथामां मिथ्यात्वमां पडेला जे कुटुंब तेने कोई विरला पुरु
ष कहाडे पण वधा कहाडी शके नही एम कहुं, पण जिनदेवने जोवायकी सर्व
जीव सम्यक्त्व पामशे ते शंका निवारण करवाने वास्ते कहेठे:- मूल - जह व
दलेण सूर, महियल पयडंपि नेय पिडंति ॥ मिह्यत्तस्स य उदए, तहेव न नियं
ति जिण देव ॥ ८० ॥ दोहा:- जैसे महितल प्रगट नी, घन युत रवि न दि
खाय ॥ तैसे उदय मिथ्यात्वके, नहि दीसत जिनराय ॥ ८० ॥ व्याख्या:- महि
यल पयडंपि सूर-घट पटादिक वस्तु देखाडवायकी महीतल पृथ्वीमंगलनेविपे प्र
गट एवो जे सूर्य, तेने पण जह-जेम वदलेण-वादलाए करीने एटले मेघ घटाए
करीने लोक नेयपिडंति-नथी देखता तहेव-तेमज मिह्यत्तस्सय उदए-पूर्वोक्त
मिथ्यात्वनो उदय थयो ठतां जिणदेव-जिनदेव प्रत्ये लोक न नियंति-नथी देख
ता, च शब्दथी सुगुरु तथा सुयर्म प्रत्ये पण नथी देखता, जेम वादलाएकरीने सूर्य
नो विव देखाय नही, तेम मिथ्यात्वना उदयथी सुदेव सुगुरु देखाय नही वादल
खशी जाय त्यारे सूर्य देखायठे, तेम मिथ्यात्व टल्याथी जिनदर्शन थाय ठे. एटले त
त्वयकी जिनदेवनुं स्वरूप उलखाय ए नाव, पण बीजी रीते नही एम जाणवुं ८०

अवतरण -- हवे मिथ्यात्वनो उदय थयायी जीव मिथ्यात्वनेविपे आसक्त था
यठे, अने गुणी पुरुषनेविपे मड्डर करे ठे, एवा जीव थायज नही तो सारुं ते
कहेठे:- मूल:- कि सोपि जणणि जाओ, जाणो जणणीइ किं गओ विद्धिं ॥ ज
इ मिह्यरथी जाओ, गुणेसु तह मड्डरं वहइ ॥ ८१ ॥ दोहा -- किम ते जायो
जणनिये, जायो तो किं पुष्ट ॥ मिथ्या मगन थयो जदी, तिम गुण मड्डरि डुष्ट ॥
॥ ८१ ॥ व्याख्या:- कि-हुं सो-ते अपिनिश्चे जणणिजाओ- माताए जन्म्यो,

જણણીઃ-જો માતા એ જાઓ-જન્મ્યો તો તે વિહિં-વૃદ્ધિને કિ-કેમ ગઓ-પામ્યો ! એટલે તે પુત્ર કેમ થયો ! એમ કેમ કહેવું પડ્યું ! જહ-જો મિહરઓ-મિથ્યાત્વનેવિષે રત એટલે આસક્ત એહવો જાઓ-થયો વલી જો ગુણેસુ-સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ ગુણે શુક્ત જે પુરુષ તેનેવિષે તહ-તથા સમુચ્ચય અર્થનેવિષે મહર-મહર સ્પર્ષ એટલે દેષનાવ પ્રત્યે વહ-વહેઠે, કરેઠે એટલા વાસ્તે હે શિષ્ય, કહેવું પડ્યું જે તે માતાએ કેમ જન્મ્યો ! અને જો માતાએ જન્મ્યો તો કેમ તે વૃદ્ધિને પામ્યો ! કેમકે પૂર્વોક્ત જે લોકિક લોકોત્તર મિથ્યાત્વ, તેનેવિષે પોતે પ્રવૃત્તિ કલ્યાણી પરને પ્રવૃત્તિ કરાવ્યાથી અને ગુણી પુરુષનેવિષે દેષબુદ્ધિ કલ્યાણી પ્રાપ્તિ અનંત નવન્નમણ છે. વલી કુપુત્રની માતા પણ પ્રાપ્ત સારી હોતી નથી, કદાચ કોઈ સારી હોય તો કુપુત્રને જોગે માતાને મલિનતા આવે માટે કુપુત્ર ન જન્મ્યો જ સારું.

અવતરણ - પૂર્વ ગાથાનો અર્થસાંજનીને કોઈ બોલ્યો કે, દેવ તથા દેવી પ્રમુખ આપણને કોઈ ઉપદ્રવ કરે નહીં માટે માનીએ બેએ તે શંકા દૂર કરવાને કહેઠે-
મૂલ-વેસાણ બંદિયાણય, માહણ હુંબાણ જસ્કસિરકાણ ॥ નત્તાનરકઘાણ, વિયાણ જતિદૂરેણ ॥ ૫૧ ॥ દોહા - વેસ્યા બ્રાહ્મણ જાટ ડુબ, જહસિદ્ધ ઇન કાય ॥ જહ સ્થાન સ્વજગત છે, વિરતીથી અલગાય ॥ ૫૨ ॥ વ્યાખ્યા-વેસાણ-વેસ્યાનો બંદિયાણ-ચારણ જાટાદિક લોકોનો માહણ હુંબાણ-બ્રાહ્મણ લોકોનો હુંબોનો, જસ્ક સિરકાણ-જહ વ્યંતર દેવ શેષ ગણેશાદિકનો એટલે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવી દેવતાઓનો નત્તા-નક્ત અથવા સેવક છે તેજ તેઓનો નસ્કઘાણ-જહને માગવા હું સ્થાનક છે એટલે વેસ્યા ચારણ જાટાદિક સરિલા જે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ દેવીઓને માને અથવા પૂજે છે તેઓનેજ તે આવીને નહે છે અને હુ સ્વ દિયે છે, તે તેઓનીજ પાશેથી જહ માગે છે પણ વિરયાણ-વિરતિ પુરુષોથકી દૂરેણ-દૂર જંતિ-જાય છે. એટલે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ દેવીના ત્યાગી છે, વદન નમસ્કારાદિક આદર પણ કોઈ કરતા નથી તેથી તે દેવ દેવીઝ દૂર જાય છે. ॥ ૫૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામા વિરતિ પુરુષોથકી મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતા દૂર જાય છે એમ કહ્યું, માટે વિરતિ પુરુષ શુદ્ધ માર્ગનેવિષે સુખે ચાલે તે કહેઠે-
મૂલ - સુદે મગ્ગે જાયા, સુદેણ ગહંતિ સુદ મગ્ગંમિ ॥ જે પુણ અમગ્ગ જાયા, મગ્ગે ગહંતિ તં ચુર્યં ॥ ૫૩ ॥ દોહા - સુખે સુદ મારગ ચલે, થયા સુદ મગ્ગ જેય ॥ જાત કુમાર્ગી માર્ગમે, ચાલે અચરજ તેય ॥ ૫૪ ॥ વ્યાખ્યા - સુદે મગ્ગે જાયા-શુદ્ધ માર્ગનેવિષે ઉત્પન્ન થયા એટલે જે શુદ્ધ પરપરાએ સાધુ શ્રાવકના કુલનેવિષે ઉત્પન્ન થયા તે

जीव सु६ मग्गम्मि-सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्र रूप निर्मल जे मोक्षमार्ग तेनेविषे सुहेण-सुखे सुखे गहंति-गमन करेठे. एटले जायठे, एमां काई आश्चर्य नथो. पुण-वली जे-जे प्राणी अमग्ग जाया-कुमार्गनेविषे उत्पन्न थया ते एटले अन्य दर्शननेविषे तथा उत्सूत्र जापी उन्मार्गे चालनार जैनानास नन्हव पासडा ओस नादिकना कुलनेविषे उत्पन्न थया ते जीव सुगुरुना सुखनी वाणी सांजलीने मग्गे-मोक्षमार्गनेविषे गहंति-गमन करेठे अथवा जायठे. तं-ते बुद्ध्य-आश्चर्य ठे ॥ ५३ ॥

अवतरण- पूर्व गाथामां कसु जे कुमार्गनेविषे उत्पन्न थया ते मोक्षमार्गे चा ले ते मोटो आश्चर्य ठे. एवुं सांजलीने कोई कहेठेके एमां सुं आश्चर्य ठे? ए आशंका दूर करवाने कहेठे.- मूल:- मिहत्त सेवगाणं, विग्घसयाईपि बिति नोपावा ॥ विग्घ लवमि विपडिए, दढ धम्माण पणञ्चंति ॥ ५४ ॥ दोहा:- मि थ्यात्वोके विघन सत, पण बोलत नहि डुट ॥ पडे विघन लव धर्मिके, तो नाचै अथ पुट ॥ ५४ ॥ व्याख्या:- मिहत्त सेवगाण- मिथ्यात्वतुं सेवन करनार, एट ले कुदेव कुगुरु मिथ्यादृष्टि देवी देवताना पूजनारने विग्घसयाईपि-रोग सोग न य कष्ट मरणादिक शेकडा गमे विघ्न थायठे, पण ते शेकडा विघ्नोना समूह प्रत्ये पावा- जे पापी मिथ्यात्वी लोक ठे ते नो-नथी बिति- बोलता अने दढधम्मा णं-दढ धर्मी पुरुषोने विग्घ लवमि विपडिए- लवमात्र विघ्न पड्याथी पण एटले जंगारेक खास श्वाल ज्वरादिक थयाथी पण ते पापी मिथ्यादृष्टि लोक पणञ्चंति- अतिशय करी नाचे अथवा कूदेठे, दढ धर्मी पुरुषोने अवर्णवाद बोलेठे माटे जे कुमार्गनेविषे उत्पन्न थईने सु६ मार्गनेविषे चाले ते मोटो आश्चर्य जाणवो. केम के कुमार्गमां उत्पन्न थईने सुमार्गे चाले एवो संजव थतो नथी ॥ ५४ ॥

अवतरण- पूर्व गाथामां कसु के जे पापी लोक ठे ते दढ धर्मी पुरुषोने ज गारेक विघ्न पडे ते जोईने नाचेठे, केमके, तेपोते उन्मार्गनेविषे उत्पन्न थया एवु जाणता नथी ते कहेठे.- मूल:- सम्मत संजुआण, विग्घंपि दु होइ उहव सरिहं ॥ परमुहवंपि मिह, न संजुअं अइ महाविग्घ ॥ ५५ ॥ दोहा:- समदृष्टी के विघ न पण, उहव सरिखो होय ॥ अति उहव मिथ्यात्व जुत, महा विघ्न नय जोय ॥ ५५ ॥ व्याख्या:- सम्मत संजुआणं-सम्यक्त्व सहित पुरुषोने विग्घंपि दु-मर रणादिक विघ्न पण निश्चये करी उहव सरिहं-उत्सवना जेवुं होइ-थायठे केमके सम्यक्त्ववान प्राणी आ लोकनेविषे सम संवेगादिक गुणेकरी सदानदी होयठे ते मरीने पण प्रधान देवगतिने पामेठे. माटे तेने मरणादिक विघ्नपण उत्सवतु

લ્યઢે; અને જે મિહત્ત સંજ્ઞા-મિથ્યાત્વ સંયુક્ત ઢે તે પરમુહવપિ-પરમ ઉલ્કૃષ્ટ વત્સવ ઠતા પણ અહ મહાવિગ્ન-અતિ મહા વિગ્નનૂત ઢે કેમકે મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મહા મોહ મિથ્યાત્વ દવાનલને યોગે સંતપ્તાત્મા હોયઢે માટે અહીં હુ સ્વી યઈને મરીને હુર્ગતિનેવિપે જાયઢે એવી રીતે પરલોકનેવિપે પણ હુ સ્વી યાયઢે તે વાત ઝન્માર્ગીમાં જે ઉત્પન્ન યાય તે જાણતા નથી. ॥ ૫૫ ॥

અવતરણ.- પૂર્વ ગાથામા કહ્યુ કે, સમ્યક્ત્વવાન પ્રાણીને વિગ્ન પણ વત્સવના જેવો યાયઢે, તે કેવી રીતે તે કહેઢે - મૂલ - ઇંદોવિ તાણ પણમહ, હીજંતો નિયય રિદ્ધિ વિગ્નાર ॥ મરણતે વિ હુ પત્તે, સમ્મત્તં જે ન ઢહંતિ ॥ ૫૬ ॥ ઢોહા - નિજ સં પતકું હીજતો, નમે ઇંડ પણ તાસ ॥ જે સમકિત ઢાંમે નહી, પઢે મરણકી ત્રાસ ॥ ૫૬ ॥ વ્યાખ્યા - હુ-નિશ્ચેકરી મરણતેવિ પત્તે-મરણાત સમય પ્રાપ્ત ઢતાં પણ ઇટલે કંઠગત પ્રાણ યયા ઢતાં પણ જે-જે પુરુષ સમ્મત્તં-જિનોક્ત તત્ત્વ શ્રદ્ધાન સમ્યક્ત્વને ન ઢહંતિ-નથી મૂકતા તાણ-તે પુરુષોને ઇંદોવિ-દેવેંડ પણ પણમહ-પ્રણામ કરેઢે. તે શું કરતો થકો પ્રણામ કરેઢે? નિયય રિદ્ધિવિગ્નાર-નિજક સંબંધી ઇટલે પોતા સંબંધી રૂદ્ધિ સમૃદ્ધિનો જે વિસ્તાર તેને હીજંતો-હીજના કરતો થકો ઇટલે તૃણ તુલ્ય માનતો થકો પ્રણામ કરેઢે. ॥ ૫૬ ॥

અવતરણ-પૂર્વ ગાથામાં કહ્યુ કે, કંઠગત પ્રાણ ઢતા પણ સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતા નથી ઇહેહુ દૃઢપણ હોવાનું કારણ શુ ઢે તે કહેઢે.- મૂલ - ઢહંતિ નિયય જીયં, તિણવ મુક્કઢિણો ન ઢણ સમ્મં ॥ લપ્પહ પુણોવિ જીયં, સમ્મત્તં હારિયં કત્તો ॥ ૫૭ ॥ ઢોહા - મોહાર્થી તૃણ જિમ તજે, નિજ જીવિત ન સમત્ત ॥ જીવિત વલિ પણ પામિયે, હશું ન સમકિત કત્ત ॥ ૫૭ ॥ વ્યાખ્યા.- મુક્કઢિણો-જે મોહનો અર્થી ઢે તે, નિયય જીયં-પોતાના જીવિતને ઇટલે આયુ તથા પ્રાણ ને તિણવ-તૃણની પઢે ઢહંતિ-ઢાંમેઢે અથવા ત્યાગી દિયેઢે ઢણ-પુન. ઇટલે વલિ સમ્મ-સમ્યક્ત્વને ન-નથી મૂકતા શુ જાણીને નથી મૂકતા? જીયં-જીવિત ઢે તે તો પુણોવિ-વલિ પણ લપ્પહ-પ્રાપ્ત થશે, કેમકે, 'જ્યા સુધી મોહ નથી' ત્યા સુધી જીવિત તો જન્મ જન્મનેવિપે ઢે, પણ સમ્મત્ત હારિયં-સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેહું કત્તો-ક્યાથી પ્રાપ્ત યાય કેમકે સમ્યક્ત્વ રત્ન હારેહું ફરીને પ્રાપ્ત થયુ અતિ હુર્લેન ઢે એમ શ્રીવીતરાગે કહ્યુ ઢે. માટે પોતાના જીવિતનો ત્યાગ કરેઢે પણ મોહનો અર્થી સમ્યક્ત્વનો ત્યાગ કરતો નથી ॥ ૫૭ ॥

અવતરણ- પૂર્વ ગાથામા સમ્યક્ત્વ હારેહું ફરી પ્રાપ્ત થયુ હુર્લેન કહ્યુ તે તો

ઠીક પણ તે સમ્યક્ત્વ વહે કરીને શું ધનવાન નહીં થાય' એ શંકા દૂર કરવાને કહેહે.- મૂલ - ગયવિહવાવિ સવિહવા, સહિયા સમ્મત્ત રચણ રાણ ॥ સમ્મત્ત રચણ રહિયા, સંતેવિધણે દરિદ્રિતિ ॥ ૬૬ ॥ દોહા:- વિનવ રહિત પણ વિનવ જીત, સમકિત રત્ન સમેત ॥ સમકિત રહિત ઠતે ધને, દારિદ્રી વનપ્રેત ॥ ૬૬ ॥ વ્યાખ્યા:- સમ્મત્ત રચણ રાણ:- સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન રાજ એટલે સમ્યક્ત્વરૂપ જે ચિંતામણિ રત્ન તેણે કરીને સહિયા સહિત જે પુરુષ તે ગયવિહવાવિ-ગતવિનવ થઈ જાય. ધન સંપદા રહિત થઈ જાય તો પણ સવિહવા-સહિત વિનવ કહિયે એટલે ધનસંપદાઈ કરી સહિત કહિયે. કેમકે, સમ્યક્ત્વરૂપ ચિતામણિ રત્ન જે નાવ લક્ષ્મી, તેની પાણે ધનધાન્યાદિ બાહ્ય લક્ષ્મી શા હિશાબમાં છે! કાંઈ પણ હિસાબમાં નથી. સમ્યક્ત્વ રત્ન મોક્ષ સુખનો દેનાર છે અને બાહ્ય લક્ષ્મી જેઠે તેતો સમ્યક્ત્વવિના પુરુષને નરકાદિકની દેનાર છે. માટે એમ કહ્યું, અને સમ્મત્ત રચણ રહિયા-સમ્યક્ત્વ રત્ન રહિત જે પુરુષ છે એટલે જેની પાણે સમ્યક્ત્વરૂપ રત્ન નથી તે પુરુષ સંતેવિ ધણે-ધન ઠતાં પણ દરિદ્રી છે એટલે નિર્ધન છે. ॥ ૬૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વે ગાથામાં સમ્યક્ત્વનું વિશેષણું દેવાડયું માટેજ સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિના અવસરે કોઈ ધનની કોટી આપે તોપણ સમ્યક્ત્વવાન આવક તે અવસરથી ચૂકે નહીં; તે કહેહે.- મૂલ:- જિણ પૂજણ પઢાવે, જડ કુવિ સઢાણ દેડ ધણ કોડિં ॥ મૂતૂણ ત અસાર, સાર વિરઝંતિ જિણ પૂજ્ય ॥ ૬૭ ॥ દોહા:- પૂજા અવસર આઢકું, કોડિ દિણ ધન કોડિ ॥ તે અસાર તજિ સાર જિન, પૂજા રચે નિ ચોડિ ॥ ૬૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જિણ પૂજણ પઢાવે- જિન પૂજા કરવાના પ્રસ્તાવે એટલે અવસરે સઢાણ- સમ્યક્ત્વવાન આવક લોકો જણિ જડ-જો કુવિ-કોઈ ઇંડ નરેડ ધનવાન પુરુષ ધણ કોમિ-યનની કોટીને દેડ- દિણ અથવા આપે તં-તે અસાર-અસાર અધિર ધનની કોટીને મૂતૂણ-મૂકીને સાર-સાર પ્રધાન એવી જે જિણ પૂજ્ય-જિનરાજની પૂજા તેને વિરઝંતિ-વિશેષ પણે વિધિ પૂર્વક રચે એટલે કરે. ॥ ૬૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વે ગાથામાં જિન પૂજા જેઠે તે સાર છે એમ કહ્યું, પણ વિધિ પૂર્વક જિનપૂજા સાર જાણવી અહીં શિષ્ય આશંકા કરેઠે કે, અવિધિએ કેમ સાર નહીં? તે શંકા દૂર કરવાને કહેહે - મૂલ:- તિહયરાણં પૂજ્યા, સમ્મત્ત શુ ણાણ કારિણી જણિયા ॥ સાવિય મિહ્તયરી, જિણ સમયે દેસિયા પૂજ્યા ॥ ૬૮ ॥ દોહા:- દર્શનાદિ શુણ કારિણી, કહિ જિનવર પૂજાય ॥ વલિ મિથ્યાત્વ કરી ક હી, સા પૂજા જિનરાય ॥ ૬૮ ॥ વ્યાખ્યા:- તિહયરાણં-તીર્થકર એટલે અરિહંતો

ની પૂજા-જલ પુષ્પ ચદન ધૂપ દીપાદિરૂપ વિધિપૂર્વક પૂજા તે સમ્મત ગુણા-
સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુણની કારિણી- કરવા વાલી તથા સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનાદિક ગુ
ણ પ્રગટ કરવાને કારણજૂત જણિયા-જિનાગમમા કહી છે સાવિય- વલી તેપ
ણ પૂજા- તીર્થકરની પુષ્પ ચદનાદિરૂપ અવિધિ પૂર્વક પૂજા તે મિહત્તયરિ-મિ
થ્યાત્વની કરનારી જિણ સમયે-જિન આગમનેવિષે દેસિયા-દેશ્વામી છે. એમ જા
ણીને અહો નહ, તીર્થકરની વિધિપૂર્વકજ પૂજા કરવી શ્રેય છે ॥ ૯૦ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં જે તત્વને જાણનાર હોય છે તે વિધિપૂર્વક જિનપૂજા ક
રે એમ દેશ્વામયું, પણ એવી રીતે તત્વને જાણનાર કોણ હોય છે તે કહે છે:-
મૂજ - જ જ જિણ આણા, તં ચિય મન્નં ન મન્નં એ સેસં ॥ જાણં જોયપવા
હે, ન હુ તત્તં સો અ તત્તવિક ॥ ૯૧ ॥ દોહા - જો જો જિન આજ્ઞા સહિત,
તેહિજ માને જોય ॥ શેપ ન માને તત્ત નહ, લોકિકે વિદૂ સોય ॥ ૯૧ ॥ વ્યા
ખ્યા - જ જ જિણ આણા-જે જે વચન જિન આજ્ઞા કરીને છે, તં ચિય-તે વચ
નનેજ મન્નં-જે પુરુષ માને છે સેસ-તે ટાલી શેપ જિન આજ્ઞા વિરુદ્ધ જે વચન
તેને ન મન્નં- નથી માનતા વલી જે હુ-નિશ્ચે જોયપવાહે- લોક પ્રવાહનેવિષે
તત્તં-તત્ત મોક્ષ સાધનરૂપ સાર પદાર્થે કોઈ પણ ન-નથી જાણં-જાણતા સો-
તે પુરુષ તત્તવિક-તત્તજ્ઞાની જાણવો પણ એથી બીજો કોઈ તત્તનો જાણનથી ॥ ૯૧ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં કહ્યા જે અર્થ, તે પ્રગટ કરવાને અર્થે ઇપનય સ
હિત નિગમન કરતાં ઠતા એટલે સમાપ્તિ કરતા ઠતા કહે છે - મૂજ - જિણ આ
ણા ધમ્મો, આણા રહિઆણ ફુઠં અહમુત્તિ ॥ ઇય મુણિ ઝણય તત્તં, જિણ આ
ણા ફુણહુ ધમ્મં ॥ ૯૨ ॥ દોહા - આણા રહિત અધર્મ કુટ, ધર્મ જિનાજ્ઞા
તાર ॥ એહ તત્ત જાણી કરો, ધર્મ જિનાજ્ઞા સાર ॥ ૯૨ ॥ વ્યાખ્યા - જિણ આ
ણા- જિન આજ્ઞા કરીને ધમ્મો- ક્ષમા દયાદિકરૂપ ધર્મ છે; આણા રહિઆણ-
જિણ આજ્ઞા કરી રહિત જે પુરુષ, તેને ફુઠં- પ્રગટપણે અહમુત્તિ- હિસાફૂવ પ્રકો
પાદિરૂપ અધર્મ પાપ વ્યાપાર છે, ઇતિ- પદ સમાપ્તિને અર્થે, ઇય- એ પ્રકારે તત્તં-
તત્તને એટલે ધર્મના સ્વરૂપ અને અધર્મના સ્વરૂપ એટલે ધર્મ અધર્મ વસ્ત્રેના સ્વરૂપ
પ્રતે મુણિકણ- જાણીને હે નહ, જિણ આણા- જિન આજ્ઞા કરીને સહિત
ધમ્મ- ક્ષમા દયાદિકરૂપ ધર્મ પ્રત્યે ફુણહુ- તમે કરો ॥ ૯૨ ॥

અવતરણ - પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાકરી ધર્મ કરવો એમ કહ્યું, હવે જે ત
ત્તજ્ઞાની સામગ્રી ઠતા પણ તત્તને નથી સાંજલતા, નથી જાણવાનો ઇચ્છમ કરતા

ने दोष देखाइतां ठतां कहेहे:- मूल:- साहीणे गुरु जोगे, जे नहु निसुणंति
सुख धम्मञ्ज ॥ ते डुछ धिछ चित्ता, अह सुहमा जवनय विहूणा ॥९३॥ दोहा:-
नवनय रहित सुनट तथा, डुष्ट धीठ नर तेय ॥ ठते सुगुरु स्वाधीन जे. शुद्ध
धर्म न सुणेय ॥ ९३ ॥ व्याख्या - साहीणे-स्वाधीन पणुं ठतां गुरुजोगे-शुद्ध ध
र्मोपदेशक गुरुनो योग समागम ठतां जे-जे पुरुष सुद्ध धम्मञ्ज-शुद्ध धर्मार्थप्रते
एटले विषय कपाय मलरहित सम्यक् ज्ञान क्रियारूप धर्म परमार्थने हु-निश्चे न
नथी, निसुणति-सांजलता. ते-ते पुरुष केवा ठे ? डुछधिछ चित्ता-डुष्ट धीठ चित्तवा
ला जाणवा एटले रागद्वेष मिथ्यात्व कदाग्रह सहित चित्त ते डुष्ट चित्त कहिये,
अने वारंवार कहिये तोपण कुचाल ठोडे नही ते धीठपणुं; ते धीठपणाए करी
ने सहित चित्त होय ते धीठचित्त कहिये एवा चित्तवाला अह-अथवा ते केवा
जाणवा ? नवनय विहूणा-संसार त्रमणरूप संग्रामना जयथकी विहूणा-रहित
एवा सुहडा-सुनट एटले योधा जाणवा; घणुं शुं कहिये। दश दृष्टांते दोहेकुं एवुं
जे मनुष्यपणुं ते पामीने वली स्वाधीनपणुं पामीने वली तत्वज्ञान प्रकाशिक सदगु
रुनो योग पामीने श्रीवीतराग जापित निर्मल धर्मार्थने सांजलता नथी अने जे सांज
लेहे तेनी ऊपर डुष्टनाव करेहे. माटेजकसु के ते नवनय रहित एवा सुनट योधाठे.

अवतरण:- हवे गुरु उपदेश सांजल्याथी शुं गुण थाय ठे ते कहेहे.- मूल:- सु
द्ध कुल धम्म जाइवि, गुणिणो न रमंति लिंति जिण दिक्कं ॥ तत्तोवि परम तत्तं
तेउवि उवयारउं सुक्कं ॥ ९४ ॥ दोहा:- सुकुल धर्म जाती गुणी, पर नर मे
लिय सम्म ॥ पढे विसुद्ध चरण पढे, उपकारे शिव रम्म ॥ ९४ ॥ व्याख्या:-सु
द्ध कुल धम्म जाइवि-निर्मल कुल धर्म जातिवन्त. एवा पण गुणिणो-धैर्य; गं
नीर्य, औदार्यादि गुणो सहित एवा पुरुष होय ते गुरु उपदेश सांजल्याथी नरम
ति-विषय कपायमां रमता नथी जिणदिक्कं-जिन दीक्षाप्रत्ये एटले सम्यक्त्वने
लिति-ग्रहण करे ठे. तत्तोवि-त्यार पढी पण परमतत्त-परम तत्त्वने एटले जि
नोक्त चारित्र धर्मने ग्रहण करे, तेउवि-त्यारपढी पण उवयारओ-उपचारथी ए
टले शुद्धविधि धर्मोपदेश कल्याथी सुक्कं-मोहने पामे ठे. ॥ ९४ ॥

अवतरण:- वली सदगुरुनो उपदेश सांजल्याथी निश्चे निर्वेद थाय ठे ते कहे
हे:- मूल:- वल्लेमि नारयाउवि, जेसिं डुक्काइ संजर ताणं ॥ नवाण जणइ हरि
हर, रिद्धि समिद्धीवि उद्धोसं ॥ ९५ ॥ नीका नारक जेहनो, डुख सुणि नवि ज
ण केय ॥ हरि हर कडि समुद्धि पण, तनु उत्कंट जणोय ॥ ९५ ॥ व्याख्या:-

નારયાઓવિ-નારકી જીવોને પણ વન્નેમિ-હું વર્ણવું હું, ઇટલે વચાણું હું. કેમકે જેસિં- જે નારકી જીવોના ડુસ્કાઈ- અનેક પ્રકારનાં જે હુ સ્વ; તેને સંજરતાણં-સં નારનાર અથવા ચિતન કરનાર એવા જે જવાણ- જવ્ય જીવ, તેના ડહોસં-રોમ કુપને હરિહર રિદિ સમિદી વિ-વિષ્ણુ શંકરની રૂદિ સમૃદિ છે તે પણ જણઈ-ઉત્પન્ન કરે છે કેમકે, હરિહરાદિકની રૂદિ સમૃદિ છે તે પણ નરકાદિક ડુઃખની હેતુ છે માટે તે દેહીને જવ્ય જીવોનાં રોમાચ કજા થાય છે ॥ ૯૫ ॥

અવતરણ - એમ વે ગાથાએ કરી સંવેગ નિવેંદનો સ્વરૂપ કહ્યો હવે જે ગ્રંથોમાં એનું ઉપદેશ છે, એવા ઉપદેશ માલાદિક સિદ્ધાંત પ્રકરણ જે છે તેને સર્વ સાધુ શ્રાવક માને છે, અને કેટલા એક કદાચહી લોક માનતા નથી, તે વન્નેના વે ગાથાએ કરી સ્વરૂપ કહે છે-મૂજ-સિરિધમ્મદાસ ગણિણા, રડ્યં ડવણસ માલ સિદ્ધંત ॥ સવેવિ સમણ સદ્ધા, મન્નંતિ પઢંતિ પાઠંતિ ॥ ૯૬ ॥ દોહા.-ધર્મદાસગણિ રચિત ઉપ, દેશ માલ સિદ્ધંત ॥ શ્રમણ શ્રાદ્ધ માનૈસવી, પટે પાઠવે સ્વાતા ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા-સિરિધમ્મદાસ ગણિણા શ્રીધર્મદાસ- આચાર્યજીએ રડ્યં-રચ્યું છે, જે ઉપણસમાલ સિદ્ધંત-ઉપદેશમાલા નામે સિદ્ધાંત પ્રકરણ તેને સવેવિસમણસદ્ધા-સર્વ શ્રમણ સુસાધુ શ્રાધ્ય સુશ્રાવક જે છે તેડ મન્નંતિ માને છે, પઢંતિ-પઢે છે, અને પાઠંતિ-જણાવે છે ॥ ૯૬ ॥

મૂજ.- તં ચેવ કેવિ અહમા ઢલિયા અહમાણ મોહ જૂણ ॥ કિરિયાએ હી જંતા, હી હી ડુસ્કાઈ ન ગણતિ ॥ ૯૭ ॥ દોહા - માન મોહ જૂતે ઢલ્યા, અધમ કેઈ કિરિયાય ॥ તેહ માલને હીજતા, ન ગણે જવ હુ સ્વ જાય ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા અહ માણ મોહ જૂણ-અનિમાન મોહરૂપ જૂતઢાર્યે કરી ઢલિયા-ઢલાણલા એ ટલે વેજાન થણા એવા અહમા-અધમ વત્સૂજ નાથી નીચ માણસ કેવિ-કેટલા એક ચેવ-નિશ્ચે કરીને તં-તે ઉપદેશમાલા પ્રકરણને કિરિયાએ-તપાદિ કષ્ટ ક્રિયા એ કરીને હીજંતા-હીજના કરે ઇટલે એહવા પ્રકરણમાં શું જ્ઞાન વૈરાગ્ય છે એમ નિદા કરે છે માટે ગ્રંથકર્તા કહે છે કે હીહી-મોટી સેદની વાત છે કે, ડુસ્કાઈ-નરકાદિક જે હુ સ્વ છે તેને ન ગણતિ-નથી ગણતા ઇટલે શ્રી ધર્મદાસગણિ પ્રમુખ મહા પુરુષોના રચેલા જે પ્રકરણ તે સિદ્ધાંતરૂપ કહ્યાં છે, તેને જે નથી માનતા તે નરકાદિકના હુ સ્વથી નથી બીહીતા. એમ જાણીને મનમાં એવુ થાય છે કે, તેઓની સી વલે થશે ? ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ.- પૂર્વે ગાથામાં કહ્યું કે, ઉપદેશમાલાદિક સિદ્ધાંતતુલ્ય પ્રકરણની હીજના કલ્યાથી ઘણું હુ સ્વ થાય છે, તે હુ સ્વ કીયું ? તે કહે છે - મૂજ.-અચરાણ

ઠકુરાણવિ, આણા જંગેણ હોઈ મરણ હું ॥ કિં પુણ તિલોચ પદુણો, જિણિંદવે
વાઈ દેવસ્ત ॥ ૯૬ ॥ દોહા:- એક મર લઘુ ચૂપની, આણ જંગથી થાય ॥ સુંવ
લી ત્રિચુવન ચૂપની, આણ હણે કહેવાય ॥ ૯૬ ॥ વ્યાખ્યા:- ઇયરાણ ઠકુરાણ
વિ-ઇતર વીજાપણ ઠકુર સામાન્ય રાજાઓની આણા જંગેણ-આજ્ઞાજંગ કહ્યાથી
મરણ હું-મરણાદિક હુ. સ્વ હોઈ-હોયઠે. તો તિલોચપદુણો-ત્રિલોકના પ્રચ્છુ એટલે
સ્વામી એવા જિણિંદ દેવાદિદેવસ્ત-જિનેંઈ દેવાધિદેવની આજ્ઞા જંગ કહ્યાથી અ
નંત જન્મ મરણ થાય તે હુ:સ્વનું કિંપુણ-શું વર્ણન કરિયે! અનંત હુ:સ્વ કહી શ
કાય નહી સંવિદ્ધ ગીતાર્યની પરંપરાથી ચાલતો આવેલો જે અર્થ, તેને પ્રમાણ ન
કરવું એટલે માનવું નહી તે આજ્ઞા જંગ કહેવાયઠે. ॥ ૯૬ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાનો જંગ કહ્યાથી અનંત હુ સ્વ થાયઠે એમ કહ્યું,
પણ જેઓ દયા ધર્મને વિષે વચનવાન હોયઠે, તેઓને જિન આજ્ઞાએકરી સું થાયઠે
તે કહેઠે:- મૂલ:- જગ ગુરુ જિણસ્ત વચણ, સયલાણ જિણાણ હોઈ હિય કરણ ॥
તાતસ્ત વિરાહણયા કહ ધમ્મો કહણુ જીવદયા. ॥ ૯૭ ॥ દોહા:- જગહિતકર
જિનવર વચન, તે કારણ જવિલોચ ॥ તાત વિરાધે ધર્મ કિમ, જીવદયા કિમ
હોય. ॥ ૯૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જગગુરુ જિણસ્ત-ત્રણ જગના ગુરુ એવા જે શ્રીજિનવ
ર, તેમનું-વચણ-વચન કહેવું ઠે? સયલાણ જિયાણ- એકેઈયથી જઈને જાવત્
પંચેંઈય સકલ જીવોને હિય કરણ-હિત કરનાર એટલે કલ્યાણનું કરનાર હોઈ-ઠે.
તા-તે કારણમાટે તસ્ત-તે જિનવચનની વિરાહણયા-વિરાધના કહ્યાથી એટલે સ્વ
હના કહ્યાથી નુ-ઈતિ વિતર્કે કહધમ્મો-ધર્મ તે ક્યાંથી! અને કહ-ક્યાંથીણુ જીવ
દયા-નિજ પરજીવની અનુકંપા એટલે કરુણા અપિતુ કાંઈજ નથી; જિનવચનની
આરાધનાએકરીનેજ ચારિત્ર ધર્મ અને દયા પ્રમાણ ઠે, અન્યથા નથી. ॥ ૯૭ ॥

અવતરણ:- પૂર્વ ગાથામાં જિન આજ્ઞાની વિરાધના કહી, તે જિન આજ્ઞાનો
પ્રકાર દેશ્વામતાં કહેઠે:- મૂલ - કિરિયાઈ પમા મોવ, અહિયં સાહંતિ આગમ વિ
દૂણં ॥ મુઢાણ રંજણઢં, મુઢાણં હીલણ-ઢાણ ॥ ૧૦૦ ॥ દોહા:- સૂત્ર રહિત
દર્શી અધિક, ક્રિયા તણો મંમાણ ॥ ઋજુ રંજણ મુનિ હીજવા, ફિરે મૂઢગત ત્રાણ
॥ ૧૦૦ ॥ વ્યાખ્યા - આગમ વિદૂણં-સિદ્ધાંતોક વિધિયે કરીને રહિત અને
સિદ્ધાંતમાંહ નથી કહ્યો જે પ્રકાર તેણેકરીને સહિત. એટલે સિદ્ધાંતમાં પુષ્પ નૈ
વેદ્યાદિક પૂજા કરવી, કહી ઠે, તે ન કરવી એમ કહે; વલી જિનપૂજા સામાયક
પ્રતિક્રિયાદિક ધર્મ કર્તવ્ય વિધિ પૂર્વક કરવું એમ કહ્યું ઠે, તે જેમ તેમ કરવું;

विधि अविधि प्रमुखने जीवु नही एम कहे, इत्यादिक जे उत्सृज्य प्ररूपणा ते आ गम विहीण कहिये, एवु किरियाई फडाडोव-बाह्य तप नियम व्रतादि धर्म अतु एतारूप क्रियानो जे फटाटोप एटले आम्बर तेने मुनिराजथी अहिये-अधिक साहंति-साधेठे एटले करेठे, जे निन्दवादिक लिंगिया लोक ठे ते, एम करेठे ते शा सारु आम्बर करेठे ? मुद्दाण रंजणठे-मुग्ध लोक एटले जिन धर्मेना अजाण जोला लोकोना वित्तने रजन करवाने अर्थे, तथा मुद्दाण हीलणछाए-शुद्ध पुरुषोनी एटले सिद्धांत जापित अर्थेना कथनार पुरुषोनी हीलना करवाने अर्थे ते अज्ञानी मूढ सम्यक ज्ञान रहित क्रियानो आम्बर अधिकतर देखाडेठे ॥१००॥

अवतरण -पूर्व गाथामा अशुद्ध धर्म देखाडवावालाने मूढ तथा अज्ञानी कहु हवे जे शुद्ध धर्मेतुं दान करेठे ते पुरुषो केवा होयठे ते कहेठे- मूल - जो देइ शुद्ध धर्म, सो परमण्या जयम्मि न दु अन्नो ॥ कि कप्पहुम सरिसो, इयर तरु होइ कइयावि ॥ १०१ ॥ दोहा.- शुद्ध धर्मकुं जो दिए, सो जिनराज न और ॥ सुरतरु समतरु अन्य क्या ! होय कहु किण तोर ॥ १०१ ॥ व्याख्या - जो-जे साधु श्रावक सम्यक् दृष्टि कोइ शुद्धधर्म-निर्मल कपाय मल रहित श्री वीतराग जापित धर्मप्रते देइ- दिये, सो- ते परमण्या- परमात्मा ठे एटले तीर्थकरतुल्य ठे दु- निश्चय जयम्मि- जगतनेविपे तेनी तुलना करनारो अन्नो- बीजो कोई नथी एवातमा कोई वितर्क करे तो तेने एम कहिये के, कि-शुं कप्पहुमसरिसो- कटपवृक्षना जेवो इयरतरु-कोई बीजो वृक्ष कइयावि-कोई काले होइ-पाय ! ते कहु त्यारे ते वितर्क करनारो बोळो के कदापि न पाय माटे तमे कहु ते सत्यठे १०१

अवतरण -पूर्व वे गाथामा अशुद्ध धर्म प्रकाशकनी उपेक्षा अने शुद्ध धर्मदायक नी प्रशंसा करवानुं जे जणाव्युं ते तो जे वस्तुनो गुण दोष जाणे ते करे, केम के, ते मध्यस्थ पुरुष होयठे पण जे वस्तुना गुण दोषथी अजाण होय ते मध्यस्थ पुरुष मा गणाय नही ते कहेठे - मूल.-जे अमुणिअ गुण दोषा, ते कहअ बुद्धाण हुंति मज्झा ॥ अहं तेवि दु मज्झा, ता विस अमिआण तुल्लं. ॥ १०२ ॥ दोहा - जे गुण दोष अज्ञान ते, किम बुधमे बुध होय ॥ अथवा ते बुध होय तो, सम विप अमृत दोष ॥ १०२ ॥ व्याख्या - जे-जे पुरुष अमुणि अगुणदोषा-वस्तुना गुण अने दोष नथी जाणता, ते-ते पुरुष बुद्धाण-बुध एटले पडित पुरुषोनेविपे मज्झा- मध्यस्थ राग द्वेष रहित समचित्तवाला कहअ-केम हुंति- थाय ! एटले जे वस्तुना गुण तथा दोषने जाणतो नथी ते बुध मध्यस्थ पुरुषने तुल्य केम गणाय !

અપિતુ નહીજ ગણાય. અહ- વલી તેવિ-તેનેપણ હુ-જો મશ્વજી-મધ્યસ્થ કહિયે ;
 ઇટલે વસ્તુના અજાણ જીવપણ જો સમચિત્તવાલા હોય તો- તો વિસઅમિઆણ-
 વિષ અને અમૃત વચ્ચેને તુલ્યત- તુલ્યતા થાય. પણ એમતો કોઈ પ્રકારે થાય નહી.
 વસ્તુ ધર્મને જે જાણનારો હોય તેનેજ મધ્યસ્થ પંક્તિ કહિયે. અને વસ્તુ ધર્મનો જે
 અજાણ હોય તેને અમધ્યસ્થ પુરુષ કહિયે એ જાવાર્થ. ॥ ૧૦૨ ॥

અવતરણ:- હવે ગુણનો રાગ અને દોષ ત્યાગ પૂર્વક ઉપદેશના મિત્તે કરીને ક
 હે ઠે:- ત્રણ તત્વ આરાધવા યોગ્ય છે.- મૂલ:- મૂલં જિણિંદ દેવો, તદ્વચણં ગુરુ
 જણં મહાસયણં ॥ સેસં પાવછાણં, પરમપ્પાણં ચ વહ્જંમિ ॥ ૧૦૩ ॥ દોહા.-
 મૂલ જિનેશ્વર તદ્વચન, ગુરુ જન ગાઢા સૈન ॥ શ્રેષ્ઠ પાપ થાનક તજ્જુ, નિજ પર
 નો દિન રૈન ॥ ૧૦૩ ॥ વ્યાખ્યા.-મૂલં-પ્રથમ જિણિંદ દેવો--જિનેંદ્ર દેવ બીજો તદ્વચ
 ણં-તે જિનેંદ્ર દેવસંબંધી વચન સિદ્ધાંત ત્રીજા મહા સયણ-પરમ હિતકારી માટે મોટા
 સ્વજન એહેવા ગુરુજણં-ગુરુજન ઇટલે તે જિનેંદ્ર દેવના સાધુ મુનિરાજ ; એ ત્રણ
 તત્વ સેવવા યોગ્ય છે. સેસં- શ્રેષ્ઠ બીજા પરમપ્પાણં ચ--પર સંબંધી ઇટલે અન્ય
 દર્શની સંબંધી અને પોતાસંબંધી ઇટલે લોકોત્તર મિથ્યાત્વ સંબંધી પાવછાણં-જે પા
 પ સ્થાનક છે તે સર્વને વહ્જંમિ-હું વર્જુ હું ઇટલે ત્યાગ કરું હું ॥ ૧૦૩ ॥

અવતરણ.- કોઈ કહેજો કે, એકનો અંગીકાર કરવો અને બીજાનો ત્યાગ કર
 વો ; એમ કહ્યાથી તમારામાંજ રાગ દેષની પ્રાપ્તિ થજો ? તે શંકા દૂર કરવાને કહે
 ઠે:- મૂલ:- અમ્હાણ રાગ રોસં, કસ્સુવરિ નહિં ઇત્થ ગુરુ વિસા ॥ જિણ આણરયા
 ગુરુણો, ધમ્મહં સેસ વોસરિમો ॥ ૧૦૪ ॥ દોહા.- રાગ રોસ કિન કપરે, નહિ
 હમને છે એક ॥ ધર્મ હેત જિન આણ રત, છે ગુરુ ઔર વિવેક ॥ ૧૦૪ ॥
 વ્યાખ્યા.- અહારે રાગરોસ-રાગ દેષ કસ્સુવરિ-કોઈની કપર નહિ-નથી. ગુરુ
 વિસા-ગુરુ સંબંધી વાતી, ઇત્થ-એમ છે. જિણ આણરયા-જિનરાજની આજ્ઞામાં
 રત અથવા તત્પર એવા ગુરુણો-ગુરુ ધમ્મહં-મોહ સાધન જે ધર્મ તેને અર્થે અ
 મારે સેવવા યોગ્ય છે સેસ- શ્રેષ્ઠ ઇટલે બીજા જે જિનરાજની આજ્ઞાથી બાહિર
 છે તે સર્વને વોસરિમો-અમે વોસરાવિએ ટાંપે, ઇટલે ત્યાગ કરીએ ટાંપે. જે વીતરાગ
 ની આજ્ઞામાં હોય તેને ગુરુ માનિયે ટાંપે ; અને બીજાની કપર તો અમારે મધ્ય
 સ્થ જાવ વર્તે છે માટે છે નહ, કોઈની કપર અમે રાગ દેષ કરતા નથી ॥ ૧૦૪ ॥

અવતરણ - હવે ગુરુનેવિષે પણ રાગ દેષનો અજાણ હોયછે તેજ વિશેષ પણે
 કહેઠે:- મૂલ:- નો અપ્પણા પરાયા, ગુરુણો કહ્યાવિ હંતિ સુદાણં ॥ જિણ વચ

ए रयण मंमण, मन्थिय सवेवि ते सुगुरु ॥ १०५ ॥ दोहा.— निज पर गुरु न करे कदा, तत्व ज्ञात गत गर्व ॥ जैन वचन मणि मंमणे, मंमिंत ते गुरु सर्व ॥ ॥ १०५ ॥ व्याख्या — अप्पणा—ए आपणा गह्वना गुरुणो- गुरु ठे माटे एमनेज वांदवुं अने एमनी पाशेशीज व्याख्यान सांजलवु, तथा व्रत पञ्चस्काण करवा, अने पराया—ए परगह्वना गुरु ठे माटे एने वादवुं नही, एनी पाशेशी व्याख्यान सान लवुं नही, व्रत पञ्चस्काण काईन करवु, एवी चाल ते सुद्धाण—सम्यक्दृष्टि आवक लोकोनी कइयावि—कदापि नो—नही. दुंति—होय केमके, जिणवयण रयण ममण मडिय- जिन वचनरूप रत्नना ममन एटले आनूपणे करी जे ममिंत विनूपित ठे; ते सवेवि—ते सर्वेपण सुगुरु—रूडा गुरु ठे, सम्यक्दृष्टि आवक लोकोने वादवा पूजवा योग्य ठे अने जे जिनवचनशी उपराठा चाले ठे ते वादवा पूजवा योग्य नथी.

अवतरण:— सुगुरुजं शमाटे ग्रहण करवु! ए शंका दूर करवाने कहेठे — मूल — वलि किङ्कामो सज्जन, जणस्स सुविसुद्ध पुनञ्जत्तस्स ॥ जस्स लहु सग मेवि, सुधम्म बुद्धी समुद्दहसए ॥ १०६ ॥ दोहा — शुद्ध पुन्य युत सजन जन, तसुं जइये बलिहार ॥ जसु लघु संगमथी दुवे, धर्म बुद्धि विस्तार ॥ १०६ ॥ व्याख्या — सुविसुद्ध पुनञ्जत्तस्स—अति निर्मल श्रुत चारित्र धर्मरूप पुन्य, तेषो करी संयुक्त एवा जे सज्जन जणस्स—परम हितकारी होवाथी सज्जन जन एटले साधु जन तेनी. वलि किङ्कामो- वली पूजा तथा सेवा अमे करिये ठैये, एटले अमे तेनी बलिहारीये जैये ठैये जस्स- जेनो लहुसंगमेणवि- लघु एटले अल्पमात्र संगम एटले परिचय कछाथी पण सुधम्म- जिनजापित धर्मेनी बुद्धि- विचारणा स मुद्दहसए- अति उद्दहास एटले अति आनदने अथवा अति विस्तारने पामेठे ए कारण माटे सुगुरुज ग्रहण करवा योग्य ठे. ॥ १०६ ॥

अवतरण — साप्रत सुगुरुजं वर्णन करवाना 'अधिकारनेविपे स्मृतिना उपयोग मा व्याख्या जे श्रीजिनवल्लभसूरीजी, ते सुगुरु होवाथी तेमनी स्तवना करतां कहे ठे — मूल — अज्झवि गुरुणो गुणिणो, सुद्धा दीसति तडयडा केवि ॥ पढु जिण वल्लहं सरिसो, पुणोवि जिणवल्लहो चेव ॥ १०७ ॥ दोहा — केइ आज पिण आ करा, दीसे गुणि गुरु शुद्ध ॥ प्रभु जिनवल्लभ सारिखो, वलि जिनवल्लभ बुद्ध ॥ १०७ ॥ व्याख्या — अज्झवि- आजपण एटले चोलता समयमा पण गुणिणो- ज्ञानादि गुणोकरिने गुणवंत एवा सुद्धा- दंजरहित अथवा निर्मल चित्तवाला एवा, तडयडा- आकरी तप क्रियाना करवावाला सुद्धा तथा सुद्धा-एवा, केवि—केटलाएक गुरुणो-

गुरु एटले साधुजन दीसंती-देखीए ठैये, नजरे जोइये ठैये. उपलक्षणथी सांजली ये ठैये. पुणोव-वली पण-पहुजिएवह सरिसो-प्रभु जिनवहजन सरखोतो जिए वहहोचेव-जिनवहजन सनलायठे; ने तेज कर्ण अचकुने दर्शनज थतुं होयनी!

अवतरण:-हवे-जिनवहजन सूरिना जेवा सर्वोत्कृष्ट पुरुषोनां वचनोथी पण के टलाएकने-सम्यक्त्वनी, प्राप्ति थती नथी, ते दृष्टांतसहित कहेहे:- मूल:- वयणे वि सुगुरु जिएवहहस्स केसिं न उहसइ सम्मं ॥ अह कह दिणमणि तेयं, उलु आण हरइ अंधत्तं ॥ १०८ ॥ दोहा:- गुरु जिनवहजन वचनथी, उजसै सम्मन जास ॥ हरे घूककी अंधता, कैसे जानु प्रकाश ॥ १०८ ॥ व्याख्या:- सुगुरुजिए वहहहस्स-सुगुरु जिनवहजनजीना वयणेवि-वचनो ठतां पण एटले उपदेश सां नजता ठतां पण केसिं-केटलाएक नारीकमीं जीवोनुं सम्मं-सम्यक्त्व ज्ञान चहु न उहसइ-उहसासने पामता नथी एटले ऊधडता नथी अह-अथ एटले एनी कपर दृष्टांत कहेहे -- दिणमणितेयं-सूर्यनुं तेज सर्वत्र प्रकाश करतु ठतां उलु आण-उलुक एटले धूवड पट्टीनो अंधत्तं-अंधकार कह-केम एटले कया प्रकारे हरइ-हरे एटले दूर करे, अपि तु नहीज करीशके. ॥ १०८ ॥

अवतरण:- वली जे श्रीजिनवहजनसूरिनां वचनोथकी नवना स्वरूपने देखता ठतां सम्यक्त्वने अंगीकार करता नथी, तेवा पुरुषोना धिष्ठणाने धिक्कारता ठतां कहेहे:- मूल - तिहुअण जणं मरतं, दहूण निअंति जे न अप्पाणं ॥ विरमंति न पावाउं, धिही धिष्ठण ताणं ॥ १०९ ॥ दोहा:- मरता जग जन जोइने, जे न करै वस मन्न ॥ पापथकी विरमे नही, ते नर धीठ अधन्न ॥ १०९ ॥ व्याख्या - मरत-मरता एवा जे, तिहुअण जणं-त्रण नवनना जन एटले लो कने-दहूण-देखीने जे-जे पुरुष अप्पाणं-पोतानी आत्माने न निअंति-नथी देखता, अने पावाओ-हिंसा तथा मृपादि पाप व्यापार थकी न विरमंति-विराम पामता नथी, एटले निवर्त्तता नथी, ताण-ते पुरुषोना धिष्ठणं-धीठ पणाने धिही-धिक् धिक् होजो, एटले धिक्कार थाउ. ॥ १०९ ॥

अवतरण:- हवे तेनाज कुस्नेहपणाने कहेहे:- मूल:- सोएण कंदिकणं, कु ट्रेकण सिरं च उअरं च ॥ अणं खिवति नरण, तं पिहु धिही कुनेहत्तं ॥ ११० ॥ दोहा:- शोक विलाप करी उदर, शिर कूटी उर देह ॥ नाखै नरके जीवने, धिग् धिग् ते कुनेह ॥ ११० ॥ व्याख्या - सोएण-शोकेकरीने कंदिकण-आकंदन अथवा विलाप कखाथी च-वली सिर-मस्तक उअरं-उदर एटले पेट च शब्दथी

ઠરુ એટલે ઠરાદિક પ્રતે કુટકણ-કૂટી પીટીને નર-નરકનેવિષે જે અર્થ-આત્માને સ્થિતિ-કેપેટે એટલે નાચે, હુ-જે કારણ માટે તેનું જે કુનેહ-કુસ્નેહ પણું છે, તપિ-તેને પણ ધિક્-ધિક્ હોજો એટલે ધિક્કાર આપ્યો ॥ ૧૧૦ ॥

અવતરણ -- હવે શોકાદિક કીધાયકી ઝલટો અતિ દોષ હોયઠે તેજ કહેઠે.-- મૂલ:-અર્થ પિઅમરણહું, અન્ન અપ્પાવિ સ્થિપ્પા નર-નર ॥ એર્થ માલપમણ, અન્ન લગુદેણ સિરિયા ॥ ૧૧૧ ॥ દોહા:- પ્રિય મરણનું એક હાથ, બીજું નરક મજાર ॥ ફકતો પડવું માલથી, બીજો મન પ્રહાર ॥ ૧૧૧ ॥ વ્યાખ્યા - એર્થ-એક પિઅમરણહું-પુત્ર કલત્રાદિક પ્રિયજન સ્વજન લોકોના મરવાનું હાથ અન્ન-બીજું નર-નરકનેવિષે અપ્પા-આત્મા વિસ્થિપ્પા-વિક્ષેપિયે ઠે એટલે નાચીયે ઠે એ મોટો આશ્ચર્ય છે અહીં દૃષ્ટાંતકહેઠે.- એર્થ-એક તો માલપડણ-એકાદિ માલયકી પડવું, અને અન્ન-બીજું લગુદેણ-લાકમીએ કરીને સિરિયા-માથાકપર ઘાત કરવો એટલે જે પમણો તેનું માથું ફોમી નાચવું એ મોટો અન્યાય છે

અવતરણ.- એમ ક્યાથી કરે? એવી આશંકા કરીને હમણા સુગુરુવાદિકનું હાલનપણું પ્રગટકરતાં ઠતાં કહે છે.- મૂલ:- સંપદ દૂસમ કાલે, ધમ્મહી સુગુરુ સાવયા હજહા ॥ નામ ગુરુ નામસદ્દા, સરાગદોસા વહુ અહી ॥ ૧૧૨ ॥ દોહા:- ધર્માર્થી દૂષમ સમૈ, હજન સાધુને શ્રાદ્ધ ॥ નામ સાધુ શ્રાવક વહુ, દગ રાગાદિ સવાધ ॥ ૧૧૨ ॥ વ્યાખ્યા:- સંપદ-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન કાલ દૂસમ કાલે-દૂસમ કાલનેવિષે ધમ્મહી-શ્રીજિન નાપિત મોક્ષ પદ સાધક શુદ્ધ વિધિ ધર્મના અર્થી અજિનાપી એવા, સુગુરુ સાવયા-સુગુરુ સુ સાધુને શ્રાવક સમણોપાસક હજહા-હજન છે; અને સરાગ દોસા-રાગ લેપે કરીને સહિત એવા, નામ ગુરુ-સમ્યગ્ જ્ઞાનાદિ ગુણે કરીને રહિત કેવલ નામ માત્ર ગુરુ સાધુ, તથા નામ સદ્દા-નામમાત્ર શ્રાવક તેતો વહુ અહી- ઘણા છે ॥ ૧૧૨ ॥

અવતરણ --હવે સુગુરુ શ્રાવકપણાનો હેતુ કહે છે - મૂલ - કહિયંપિ સુદ્ધ ધમ્મ, કાહિવિ ધન્નાણ જણદ્ધ આણંદ ॥ મિહ્વત્તમોહિઆણં, હોદ્ધ રઈ મિહ્વ ધમ્મેસુ ॥ ૧૧૩ ॥ દોહા -- શુદ્ધ ધર્મની વાત પણ, ધનને રતિ ઝપજાય ॥ મિથ્યા મોહિત મૂઠને, મિથ્યાત્વે રતિ યાય ॥ ૧૧૩ ॥ વ્યાખ્યા -- કહિયંપિ-કહ્યો છે તોપણ સુદ્ધ ધમ્મ-નિર્મલ વીતરાગ નાપિત ધર્મ એટલે વિસ્તાર સહિત કહેલો જે જિન ધર્મ તે કાહિવિધન્નાણ-કેટલાએક ધન્ય પુરુષોને પણ એટલે થોડાક ધન્ય પુન્યવત પ્રાણીને આપદ-આનંદ એટલે આત્મિક હર્ષ જણદ્ધ-ઉત્પ

ન કરે છે; કેમકે, ધર્મરૂપ રત્નનો વ્યાપાર કરનારા થોડાજ હોય છે માટે; અને મિત્ર ત મોહિઆણ--મિથ્યાત્વનેવિપે મોહેલા એટલે મૂર્ખિત થણા જે લોકો તેડની ર ૬--રતિ એટલે પ્રીતિ મિત્રધર્મમેસુ-- મિથ્યાત્વ ધર્મનેવિપે હોઈ--હોય છે; તે અતિ ઘ ણા છે, માટે સુગુરુ તથા સુશ્રાવકનું ડર્જનપણું જાણવું ॥ ૧૧૩ ॥

અવતરણ:-- હવે બીજું આ કાલનેવિપે જે વર્તે છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- શંકપિ મહાહાર્ક, જિણ વયણ વિકળ સુહૃદિયયાણં ॥ જં મૂઢા પાવાઈ, ધર્મનં જિણક ણ સેવતિ ॥ ૧૧૪ ॥ દોહા:-- જિન મત જાણ વિમલ હિયે, તાસ એક ગુરુ હુ:સ્વ ॥ ધર્મ કહીને સેવતો, પાપપ્રતે જો મુક્ત ॥ ૧૧૪ ॥ વ્યાખ્યા:-- સુહૃદિયયાણં-- જેનું નિર્મલ ચિત્ત છે, એટલે સર્વ જીવોનેવિપે જેને અનુકંપા નાવ વર્તે છે એવા જે જિણવયણવિકળ--જિનવચન એટલે જિનઆગમનેવિપે વિદ્વાન એટલે અતિ કુશલ પુરુષોને આ કાલમાં શંકપિ મહાહાર્ક--એક મોટું હુ સ્વ હોય છે. જં--જે કારણમાટે મૂઢા- મૂર્ખ અજ્ઞાની લોક જે છે તે પાવાઈ- જીવ વધાદિક પાપપ્રતે ધર્મનં જિણક ણ- ધર્મ કહીને એટલે દેવગત્યાદિ પુન્ય કહીને સેવતિ--સેવે છે, સેવીને તે બાપડા હર્ગતિમાં પહોંચે; એ એક મોટું હુ:સ્વ જ્ઞાની પુરુષોના ચિત્તમાં વર્તે છે. ॥ ૧૧૪ ॥

અવતરણ:-- ત્યારે શું વધાય મૂઢ પુરુષો છે, કિતુ કેટલાએક અમૂઢ પુરુષો પણ છે તે કહે છે:-- મૂલ:-- થોવા મહાણુનાવા, જે જિણવયણે રમંતિ સંવિગ્ગા ॥ તત્તો નવચયનીયા, સમ્મં સત્તીઈ પાલંતિ ॥ ૧૧૫ ॥ દોહા:-- મહા જાગ જિન વ ચન રત, સંવેગી નવ જીત ॥ વિરલા જે સમસક્તિ, વ્રત પાલે શ્રુત રીત ॥ ૧૧૫ ॥ વ્યાખ્યા: - જે--જે પુરુષ જિણવયણે--જિન વચનનેવિપે રમંતિ--રમે છે, એટલે તરુ ણ સુખી નારી પરિવારથી પરિવશ્યો પુરુષ જેમ કિન્નર દેવતાના ગીત સાંજલવાને વિપે પ્રેમ કરે છે. તેમ જે પુરુષ જિન આગમ સાંજલવાનેવિપે અતિજ પ્રેમ કરે છે; વલી જે સંવિગ્ગા--સંવિદ્ઞ એટલે મોઢૂના અનિલાપી છે મહાણુનાવા--તે મહાનુનાવ પરાક્ર મવાન પુરુષ થોવા--થોડા છે. તત્તો--તે પુરુષથી નવચયનીયા--નરકાદિ ચતુર્ગતિ સંસારના નયથકી બીના જે પુરુષ એવા, વલી સમ્મ--જિનોક્ત શ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વપ્રતે સત્તી ઈ--યથાશક્તિએકરી પાલંતિ--પાલતા--આરાધતા એવા પુરુષ અતિશય થોડા છે. ॥ ૧૧૫ ॥

અવતરણ:-- પૂર્વ ગાથાએ કરી સમ્યક્ત્વનું ડર્જનપણું દેશાદ્યું, હવે તે સમ્યક્ત્વવિના ધર્મરૂપ નિષ્ફળ છે, એમ દૃષ્ટાંતે કરીને કહે છે:-- મૂલ:-- સવંગં પિહુ સ ગમં, જહ ન ચલઈ શ્ક વડહિલા રહિયં ॥ તહ ધર્મ પડામોવ, ન ચલઈ સમ્મત્ત પરિહીણં ॥ ૧૧૬ ॥ દોહા:-- શ્ક ધુર વિણ સર્વાંગ પણ, શકટ જેમ ન ચલંત ॥

તેમ ધર્મ મમાણ સઘ, વિન સમકિત ન ફલેત ॥ ૧૧૬ ॥ વ્યાખ્યા:— ડક વડ હિલા રહિયં—ગામાનાં પડ્ડા રોકવાની સ્ત્રીજીએ કરી રહિત, એવું, સઘંગ સગઢં—સ વાંગ શકટ ઠતા પણ એટલે બીજાં સર્વ અંગેકરી સહિત ગાહું ઠતા પણ જહ—જે મ હુ—નિશ્ચે નચલશ—નથી ચાલતુ તહ—તેમ સમ્મત પરિહીણ—સમ્યક્ત્વ રહિત, એ હેવુ જે ધમ્મફમામોવ—દાન દયા, શીલ તપાદિક ધર્મનો ફટાટોપ એટલે જે આમંવર તે ન ચલશ—નથી ચાલતો, એટલે અવ્યાવાય અદ્ય મોક્ષ ફલ નથી આપતો, ઝલટું વિગેપતર ડુલનું કારણ થાય છે ॥ ૧૧૬ ॥

અવતરણ — ગિપ્ય વિતર્ક કરેઢે કે, જે સમ્યક્ત્વવિના અન્ય ધર્મ આમંવર છે, તે હિતને કરતા નથી, એવુ વાક્ય મિથ્યાત્વીનેવિપે રોપરૂપ થયું? એ આશંકા દૂર કરવાને કહેઢે — મૂલ — ન મુણતિ ધમ્મતત્ત, સઘં પરમઢ મુણહિયં અહિયં ॥ બાલાણ તાણ ડવરિ કહ રોસો મુણિય તત્તાણ ॥ ૧૧૭ ॥ ઢોહા — ધર્મ તત્ત શ્રુત આત્મહિત, અહિત ન જાણે જેહ ॥ તે અજાણ પર રોપ કિમ, જિનમત કુસ લ કરેહ ॥ ૧૧૭ ॥ વ્યાખ્યા — ધમ્મતત્ત—જેમા જિનોક્ત ધર્મનું સ્વરૂપ રહેલુંઢે, એવો જે સઘ—શાસ્ત્રસિદ્ધાંત તેને જે પુરુષ નમુણંતિ— નથી જાણતા, વલી જે પુરુષ પરમ ઢ મુણહિયં— પરમાર્થ જે મોક્ષપદ તેનું સાધન સમ્યક્ જ્ઞાનાદિક મુણ તડૂપ જે હિત તેને જાણતા નથી, વલી જે પુરુષ અહિયં— અહિત એટલે મિથ્યાત્વ-અવિરતિ કપાયાદિ નવત્રમણુ કારણરૂપ જે અહિત તેને નથી જાણતા, તાણવાલાણ— તે બાલ અજ્ઞાની જીવોની ડવરિ—ડવર મુણિયતત્તાણ—જેડા જિન ધર્મ તત્ત એટલે પરમાર્થ જાણ્યો ઢે, તે પુરુષોને કહરોસો—રોપ કેમ થાય! અપિતુ નજ થાય કેમ કે, જે જ્ઞાતા પુરુષ હોય ઢે તે ડ્વ્ય તથા જાવ એ વે અનુકંપા સહિતજ હોય ઢે ॥ ૧૧૭ ॥

અવતરણ — હવે જે બાલ અજ્ઞાની લોકો ઢે તેડનુંજ બાલપણું દૃષ્ટાંત સહિત દેઢાઢે ઢે:— મૂલ — અપ્પાવિ જાણ વયરી, તેસિં કહ હોડ પરજિએ કરુણા ॥ ચો રાણ વઢિયાણય, ઢિઠંતેણ મુણેયવ ॥ ૧૧૮ ॥ ઢોહા — જસુ વૈરી નિજ આત્મા, તસુ પરદયા ન હોય ॥ યાચક ચોરતણો ડહા, ડદાહરણ જગ જોય ॥ ૧૧૮ ॥ વ્યાખ્યા — જાણ—જે લોકોનો પોતાનો અપ્પા—આત્મા પણ વયરી—વૈરીઢે, એ લે શત્રુની તુલ્ય ઢે, કેમકે હિસા અસત્ય અદત્ત તથા પરદારાગમનાદિ અહિત કાર્ય કરેઢે માટે, તેસિ—તે બાલ અજ્ઞાની લોકોને પરજિએ—પર જીવોની કપર કરુણા—દયા કહ—કેમ હોડ—થાય! અપિતુ નજ થાય, એટલે જેને પોતાનો આત્મા પણ શત્રુની પઢે શત્રુ વર્તે ઢે, તો તેને બીજા જીવોની કપર દયા તે કેમ વર્તે! અ

पितु नहीज वत्ते ते चोराण-चोरने वली बंदियाण-बंदिक पुरुषोने एटले परधन
अचिलापी पुरुषोने दिठंतेण-दृष्टांते करीने मुण्येयवं-जाणवुं एटले जेम चोरादि
कने परनी दया आवती नथी, तेम छुष्टाचारी इह परलोक विरोधकारी, उत्सूत्र
जापी जे होय तेने परजीवनी दया आवे नही. ॥ ११८ ॥

अवतरणः- हवे बाल स्वभावप्रते विचार करीने ते बाजना स्वरूप तथा ल
क्षणे कहेवे:- मूलः- जे रज्ज धणाईणं, कारणजूया हवति वावारा ॥ तेवि दु
अइपावजुया, धन्ना ठहुंति नवनीया ॥ ११९ ॥ दोहा.- जे ठे राज धनादिनो.
हेतुनूत व्यापार ॥ ते अति पाप बणिज तजे, उत्तम नव नीतार ॥ ११९ ॥ व्या
ख्या.- रज्ज धणाईणं-राज एटले राजादि पदवीनो, धणीमादि धनादिकनो आदि
शब्दथी शब्दादिक इडियविषयनो कारणजूया-कारणनूत एटले हेतुरूप एवो जे-
जे वावारा-व्यापार हवति-ठे, एटले बाह्य व्यापार शत्रुहनन राजसेवा कृषी कर्म
दंतवाणिज्यादि, अने अंतर व्यापार पंचाग्रिताप अज्ञान कष्ट क्रियाविरूप तेवि-
ते व्यापार पण दु-निश्चय अइपावजुया-नरक निगोदादिकना कारणमाटे अति
पापसहित ठे एम जाणीने ते व्यापारने धन्ना-जे धन्य पुन्यवत उत्तम पुरुष ठे
ते ठहुंति-ठोडेवे एटले त्याग करेवे ते उत्तम पुरुष केहेवायवे -नवनीया-नवनी
त ठे एटले जे संसारथकी बीहीना ठे, अने उदास रहेवे तेज महा सत्विठे ॥ ११९ ॥

अवतरणः- धन्य पुन्यवत सत्त्ववत जे उत्तम पुरुष ठे तेनुं स्वरूप कष्ट, हवे अ
धम पुरुष जे हीण सत्वि ठे तेनुं स्वरूप कहेवे -मूल.-विश्याय सत्तर हिया, धण
सयणाईहिं मोहिया लुब्धा ॥ सेवति पावकम्मं, वावारे उयर नरणछा ॥ १२० ॥
दोहा:- मोहित धन स्वजनादिके, लुब्ध सत्त्व करि हीण ॥ पाप नजे व्यापारमें,
मथ्यम पैठाधीन ॥ १२० ॥ व्याख्या:- विश्याय-प्रथम उत्तम पुरुष कह्यो, तेनी
अपेक्षाएकरीने बीजा जे अधम पुरुष ठे ते पावकम्मं-स्वामी डोह, विश्वासघात,
चोरी, परधन हरणादी तथा अंगार कर्मादि पंदर कम्मदान तथा हिंसादि अ
ष्टादश पापस्थानकने सेवति-सेवेवे, वावारे-व्यापारनेविपे उयरनरणछा-उदर ए
टले पेट नरवाने अर्थे, ते अधम पुरुष केवा ठे:- सत्तरहिया-सत्त्व एटले शुन
पराक्रम रहित एवा, वली ते अधम पुरुषो केवा ठे.- धणसयणाईहिं धन स्वज
नादिके करीने आदि शब्दथी शब्दरूपादिक इडिय विषये करीने मोहिया-मोहित
एटले मूढ थएला एवा, वली ते अधम पुरुष केवा ठे? लुब्धा-लोनी एटले ला
लची अति ठे एवा जाणवा. ॥ १२० ॥

અવતરણ.— વીજા અધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહ્યું હવે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષનું સ્વરૂપ કહેઢે.— મૂલ.— તડ્યા હમાણ અહમા, કારણરહિયા અનાણગવેણ ॥ જે જપંતિ ડસુત્તં, તેસિં ધિદ્ધિચ્છં પંદિચ્છં ॥ ૧૧૧ ॥ ઢોહા — અધમ અધમ કારણ વિના, કરિ અજ્ઞાન અનિમાન ॥ જે ડત્થુત નાપન કરે, ધિગ ધિગ તેનું જ્ઞાન ॥ ॥ ૧૧૧ ॥ વ્યાખ્યા — તડ્યા—ત્રીજા અહમાણ—અધમોનેવિપે અહમા—અધમ એટલે ત્રીજા અધમાધમ પુરુષ તે કારણ રહિયા—ધનલાજ કુટવ પોપણાદિ કારણ રહિ ત ડતા અનાણગવેણ—અજ્ઞાનના ગર્વે કરીને જે—જે ડસુત્તં— ડત્સૂત્રપ્રતે જંપંતિ—જંપેટે અથવા ઢોલેટે તેસિં—તેના પંડિચ્છં—પાંદિત્યને ધિદ્ધિચ્છં—ધિક્કાર ધિક્કાર યાઓ ધનલાજાદિ કારણે જે ડત્સૂત્ર ઢોલવુ, તે ડર્ગતિને ઢેવાવાલું ઢે, માટે કારણને લીધે પણ ડત્સૂત્ર ઢોલવાનો નિપેધ ઢે ત્યારે કારણવિના તો વિજોપપણે નિપેધજ જાણ ઢો માટે કારણવિના અને અજ્ઞાન અનિમાનની ઢુદ્ધિથી જે ડત્સૂત્ર નાપણ કરેઢે તે અધમાધમ પુરુષ જાણઢો. તેના પંડિતપણાને ધિક્કાર ધિક્કાર ઢે. જે નીચથી પણ નીચ હોય તેને અધમાધમ કહિયે ॥ ૧૧૧ ॥

અવતરણ.— ડત્સૂત્ર ઢોલનારને શાસારુ અધમાધમ કહ્યો? અને તેના પંદિતપણાને શાસારુ ધિક્કાર યાઓ એમ કહ્યું? તે ઢેવાડતા ડતા કહેઢે.— મૂલ — જ વીરજિણસ્ત જિથો મિરઈ ડસુત્ત લેસ ઢેસણચ્છો ॥ સાગર કોઢાકોડિ, હિંમડ અજ્ઞીમનવરસે ॥ ૧૧૨ ॥ ઢોહા:— જીવ મરીચી વીરનો, ડત્થુત લેસ ડચ્ચાર ॥ સાગર કોઢા કોડિ જો, નમિથો નવકાતાર ॥ ૧૧૨ ॥ વ્યાખ્યા.— જ—જે કારણ માટે વીરજિણસ્તજીથો—વીર જિનેશ્વરનો જીવ મિરઈ—નરત પુત્ર મરીચીને નવે ડસુત્ત લેસ ઢેસણચ્છો—કપિલે જ્યારે વારવાર પૂઢવા માંધું, ત્યારે એમ ઢોલ્યા કે, હે કપિલ રૂપન જિણસાધુઓનેવિપે પણ ઢર્મ ઢે અને અહીં અમારામા પણ ઢર્મ ઢે, એટલૂપ ડત્સૂત્રનો જે લેશ, તેની ઢેશના થકી અજ્ઞીમનવરસે—અતિ નીમ રોડ નવ અરણ્ય જે સસાર કાંતાર તેનેવિપે સાગર કોઢાકોડી—સાગરોપમની કોઢાકોડીસુધી એટલે એક કોઢાકોડી સાગરોપમસુધી હિંમડ—હીંમેઢે એટલે નમેઢે, એમ વર્તમાન નિર્દેશની અપેહાએ કહ્યું, પરમાર્થે તો નમ્યોઢે એમ જાણવુ. ॥ ૧૧૨ ॥

અવતરણ.— હવે ડત્સૂત્રનું નિગમન કરતા ડતા કહેઢે — મૂલ — તા જડ્ ડંપિ વચણં, વારંવાર સુણિત્ત સમયમ્મિ ॥ ઢોસેણ અવગણિત્તા, ડસુત્ત પયાડ્ સેવતિ ॥ ॥ ૧૧૩ ॥ ઢોહા — વારવાર એ શ્રુત વચન, સાંજલિ જોતો હેય ॥ સેવે ઢહુ ડત્સૂત્ર પઢ, ઢોષ ન માંડે જેય ॥ ૧૧૩ ॥ વ્યાખ્યા — તા—તે કારણમાટે જડ્—જો ડમ—એ

પ્રત્યક્ષ, વચણ—મરીચિવક્ત્ર ઇત્સૂત્ર વચનો પ્રત્યે સમયસ્મિ—સિદ્ધાંતને વિષે—વારંવાર—
વારંવાર સુણીત—સુણીને એટલે સાનજીને અપિ—પણ દોસેણ—અનિનિવેષ મિષ્યાત્વા
ઢિક દોષેકરી અથવા દેષેકરી અવગણિતા—અવગણના એ કરીને એટલે અપમાનતા એ
કરીને ઇત્સુત્તપયાઈ—ઇત્સૂત્રના પદને સેવતિ—જે સેવે છે એટલે જે બોલે છે. ॥ ૧૨૩ ॥
મૂલ:—તાણ કહંજિણ ધમ્મં, કહ નાણં કહ હહાણ વેરગ્ગં ॥ કૂમાનિમાણ પંમિય, ન
હિયા બુહંતિ નરયમ્મિ ॥ ૧૨૪ ॥ દોહા:—તસુ જિન ધર્મે કિહાં થકી, જ્ઞાનસું હુ'ખ વૈ
રાગ ॥ કૂટમાન પંહિત નટિત, નરકે છેલત પાગ ॥ ૧૨૪ ॥ વ્યાખ્યા:—તાણ—તે પુરુષોને
કહ—કેમ જિણ ધમ્મો—જિન ધર્મ થાય! કહ—કેમ નાણં—યથાર્થ જ્ઞાન થાય! ક
હ—કેમ હહાણ—નરકાદિકનાં હુ'ખ થકી વેરગ્ગં—વૈરાગ્ય એટલે ઇદાસપણું થાય!
અપિતુ તે ઇત્સૂત્ર જાપીડને જિનધર્માઢિક કાંઈ પ્રાપ્તજ ન થાય. કેમકે, જિન ધર્મ
આજ્ઞા એ કરીને પૂર્વે કહ્યું છે તે કારણ માટે કૂમાનિમાણ પંમિય—કૂઠ અને અનિમા
ન અથવા ફળ અનિમાન અર્હકારે કરી સહિત જે પંમિત પણું તે કૂટાનિમાન પં
હિતપણું કહિયે. તેણે કરીને તે પુરુષ નહિયા—નહેલા એટલે પીઠાયલા નરયમ્મિ—
નરકને વિષે એટલે નરકરૂપ અંધકૂપને વિષે બુહંતિ—બૂઢે છે. એમ જાણીને ઇત્સૂત્ર
ન બોલવું એજ સાર છે ॥ ૧૨૪ ॥

અવતરણ.—હવે જે ઇત્સૂત્ર જાપી જીવ છે, તેને હિતોપદેશનું દાન દેવું નહીં; કેમ
કે, તે એ દાન લેવાને અયોગ્ય છે તે કહે છે.—મૂલ.—મામા જપહ બહુઅં, જે બહા
ચિક્કણેહિં કમ્મેહિં ॥ સવેસિ તેસિ જાયઈ, હિંઈવણ્ણો મહાદોસો ॥ ૧૨૫ ॥ દોહા:—
જે વાંધ્યા ચલ કર્મે કરિ, તે સબહીકે થાય ॥ હિત ઉપદેશ સુ દોષ મય ॥ બહુ મા
નણ ઇણ ન્યાય ॥ ૧૨૫ ॥ વ્યાખ્યા.—ઇત્સૂત્ર જાપી કદાચહી અયોગ્ય જીવને બ
હુઅં—ઘણો હિતોપદેશ મામા જપહ—કહેવો નહીં. કેમકે, જે—જે પુરુષ ચિક્કણેહિં
કમ્મેહિં—ચીકણા કર્મે એટલે અતિ ક્ષિપ્ત જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મે કરિ બહા—વાંધેલા
અથવા નિગડેલા છે. તેસિ, સવેસિ—તે સર્વને હિંઈવણ્ણો—હિતોપદેશ એટલે મોઢ
માર્ગનો ઉપદેશ તે મહાદોસો—મહા દોષરૂપ અથવા મહા દેષરૂપ જાયઈ—થાય છે;
માટે અયોગ્ય જીવને ઘણો હિતોપદેશ કહેવો નહીં ॥ ૧૨૫ ॥

અવતરણ.—ધર્મને અયોગ્ય જીવને હિતોપદેશ કરવાથી ક્લેશમાત્ર થાય તેનું
કારણ કહે છે—મૂલ—હિયયમ્મિ જે કુસુહા, તે કિ બુહંતિ ધમ્મ વચણેણ ॥ તા
તાણ કણે ગુણિણો, નિરુદ્ધયં ઢમઈ અપ્પાણં ॥ ૧૨૬ ॥ દોહા.—જસુ કુસુહ મન
કેમ સો, જિન વચને બૂજેય ॥ તો તેને અર્થે ગુણી, ફોકટ આત્મ દમેય ॥ ૧૨૬ ॥

व्याख्या.— हिययस्मि—हृदयनेविषे एटले चित्तनेविषे जे- जे पुरुष कुसुधा-कुसुधे, एटले अशुद्ध ठे, एटले अचिनिवेश मिथ्यात्वादिक दोषरूप कलंक पंके करीने मलिन ठे, ते-ते पुरुष कि-केम धम्मवयणेण-जिनधर्मसंबंधी वचने करी बुझंति-बोध पामे। अपितु नहीज पामे, ता- ते कारण माटे ताणकए-ते छुष्ट चित्तवालाने अर्थे गुणिणो- ज्ञानादिक गुणोकरी गुणवत पुरुषठे ते निरञ्जय- निरर्थक एटले फोकट अप्पाणं-आत्माने दमइ- दमेठे, एटले क्लेश उपजावेठे, अही फलीतार्थ एम समजवुं के, जे गुणी पुरुष होयठे ते परने गुण करवानी बुद्धिमाटे हितोपदेश कर्त्ता काई पण पोताने क्लेश माने नही, पढी परने गुण थाअ्यो वा न थाअ्यो ए गुणीनो सहज स्वभावठे माटे गुणी पुरुषनो कीधेलो उपदेश फोकट नथी ते उपदेश पोताने स्वाध्याय तप ठे १५६

अवतरण — गुणी पुरुष एम कहेठे के अहो नव्य, जिनधर्म करवादिक तो दूर रहो, पण एक जिन धर्मनुं श्रद्धान ठे तेपण दुःखनुं हरण करनारुं ठे, तेज कहे ठेः— मूल -- दूरे करण दूर,स्मि साहण तह पजावणा दूरे ॥ जिण धम्म सद्वहाण, पित्तकङ्ककाइ निष्ठवइ ॥ १५७ ॥ दोहाः— करनो अरु साधन तथा, रहो प्रजावण दूर ॥ छुद्ध यर्म श्रद्धान पिण, हरै कठिण दुःखपूर ॥ १५८ ॥ व्याख्या -- करण- विधिए करीने दान शील तप जावनारूप जिनधर्मनुं जे करवुं, तेतो दूरे-दूर रहो तथा साहण-पूर्वोक्त जिनधर्मनुं साधन एटले कथन करवुं तेपिण दूरस्मि-दूर रहो, तथा पजावणा-प्रावचनी धर्मकथी प्रमुख अष्ट प्रकारना प्रजावकपणे करीने जे जिनधर्मनी प्रजावना करवी एटले जिनधर्मनो महिमा उद्योत करवो तेपण दूरे-दूर एटले ठेठे रहो, मात्र जिण धम्मसद्वहाणपि-जिनजापित धर्मनुं एक श्रद्धान रुचि पणुं पण तित्तकङ्ककाइ-तीक्ष्ण दारुण जे नरकादिक दुःख तेने निष्ठवइ-निष्ठापेठे एटले नसाडेठे, अथात् बीछुं काई न बने तो पण एक जैनधर्मनुं श्रद्धानकरवुं १५९

अवतरण — ते श्रद्धाननुं लक्षण ए के सिद्धांतनुं साजलवु, ते सिद्धांत साजलवानी पोतासंबंधी इष्टा देखाडता उता कहेठे — मूल— कइया होही दिवसो, जइया सुगुरुण पायमूलम्मि ॥ उस्तुत्त लेस विसलव, रहियो निसुणोसु जिण धम्म ॥ १६० ॥ दोहा — ते दिन क्यारे आवशे, ज्यारे सदगुरु पास ॥ उत्सूत्रासे रहित जिन, यर्म सुणीसुं खास ॥ १६१ ॥ व्याख्या — दिवसो-ते दिवस दिवस कहेवार्थी ते घडी ते मुहूर्त्त ते पक्ष, ते मास ते वर्ष कइया-क्यारे होही-यशे। जइया-ज्यारे सुगुरुण-सुविहित गीतार्थ धर्माचार्य सुगुरुने पायमूलम्मि-पादमूल एटले समीपे जिणधम्म-जिनजापित धर्मेने निसुणोसु-हुं साजलीश. केवो यथो

થકો હું સાંજલીશ ! ઝસ્તુત લેસવિસલવ રહિયો-ઝત્સૂત્રના લેશરૂપ વિપલવેકરી
ને રહિત ઠતો ઇટલે ગુરુને સમીપે સાંજલવાથી મનમાં રહેલા જે ઝત્સૂત્ર વાક્ય,
તેના લેશરૂપ વિપના લવેકરી રહીત થયો થકો હું સાંજલીશ. ॥ ૧૩૮ ॥

અવતરણ:- તે દિવસ ક્યારે થશે એમ શાસત્ર કહ્યું ? ગુરુનું તો કોઈ ડર્લેનપ
છું નથી, કેમકે, ગુરુ તો જોવામાં ધણા આવેઢે, તે ઝપર કહેઢે:- મૂલ:- દિઢા
વિ કેવિ ગુરુણો, હિયણ ન રમંતિ મુણિય તત્તાણ ॥ કેવિ પુણ અદિઢુઢિય, રમં
તિ જિણવલ્લહો જેમ ॥ ૧૩૯ ॥ ઢોઢા:- ઢીઢા પણ કેઢ્ક ગુરુ, ન ગમે જાણ હિ
યેય ॥ કેઢ્ અઢીઢાહિ જગમેં, જિમ જિણવલ્લજ ષ્રેય. ॥ ૧૪૦ ॥ વ્યાખ્યા:- કેવિ-કેટલા
એક દિઢાવિ-નજરે જોણા પણ કાને સાંજલેલાનીશી વાત કરવી ! ગુરુણો-સાધુ
સમાચારીમાંઢે નિપુણ ઇપણીય આઢારના લેવાવાલા ઇવા ગુરુ તે મુણિયતત્તાણ-જેણે
જિનશાસનનો તત્વપરમાર્થ જાણ્યો ઢે, તેના હિયણ-હૃદયનેવિપે નરમંતિ-રમતા
નથી ઇટલે રુચતા નથી, કેમકે તેના હૃદયનેવિપે તો જે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયા સંવેગ
ગુણે કરીને સહિત ગુરુ ઢોય તે રુચેઢે, પણ એકલું જ્ઞાન એકલી ક્રિયાદિક વાલા
રુચતા નથી. પુણ-વલી કેવિ-કેટલાએક અદિઢુઢિય-નહી ઢીઢેલા જ્ઞાનક્રિયા સં
વેગ સહિત ગુરુ પણ રમંતિ-રમેઢે રુચેઢે, જેમ-જિમ જિણવલ્લહો-જ્ઞાન ક્રિયા
સંવેગ સહિત જિનવલ્લજ સૂરિ નહી ઢીઢેલો અમારા ચિત્તનેવિપે રુચેઢે; તેમના ર
ચેલા ઇંથો જોતાં તથા તેમના સંતાનીક સાધુની સમીપે તેઓના જ્ઞાન વૈરાગ્ય ક્રિ
યાનુષ્ઠાન સાંજલતાં અતિ પ્રિય લાગેઢે એમ નેમીઢંડ જંમારી કહેઢે. ॥ ૧૪૧ ॥

અવતરણ.- એમ ઢતાં પણ જે પુરુષ કુગુરુને પણ સુગુરુની પઢે માને ઢે, તેનું
નિરાકરણ કરતા ઢતા કહેઢે.- મૂલ-અજયા અઢ પાવિઢા, સુઢ ગુરુ જિણ વરિંદ
તુલ્લતિ ॥ જો ઇહ એવં મન્નઢ, સો વિમુઢો સુઢ ધમ્મસ્સ ॥ ૧૪૨ ॥ ઢોઢા:- આરં
જી અતિ પાપિને, જિનવર સુગુરુ સમાન ॥ જે જાણે તે જીવ જિન, ધર્મે વિમુઢ
વેજાન ॥ ૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા - તે કુગુરુ કેવા ઢે ? અજયા-યત્ન રહિત ઢે, ઇટલે
પટ્ જીવનિ કાયના વઢ કરવાનેવિપે જે તત્પર ઢે; તે કારણ માટેજ અઢ પાવિ
ઢા-અતિ પાપિઢ ઢે; ઇટલે પાપ કર્મે બાંધવાનેવિપે પ્રધાન ઢે ઇટલે મુઢ્ય ઢે ઇવા
જે કુગુરુ ઢે, તેને પણ સુઢ ગુરુ જિણવરિંદતુલ્લતિ-નિર્મેલ ગુરુ ગૌતમ ગણધરા
દિકને સઢશ અથવા ઘણું ઘું કહિયે જિનવરંડ તુલ્ય ઢે, ઇવ-એ પ્રકારે ઇહ-જ
ગતનેવિપે જો કોઈ મૂઢ પુરુષ મન્નઢ-માનેઢે ઇટલે જાણે ઢે, સો-તે પુરુષ સુઢ

ધમ્મસ્સ--શ્રી વીતરાગ જાપિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ નિર્મલ જે ધર્મ, તેને વિમુહો-વિમુ
 ख जाणवो एटले अवला मुखवालो जाणवो. ॥ ૧૩૦ ॥

અવતરણ:-- ધર્મને કરતો થકો પણ ધર્મથી વિમુક્ષપણું કેમ કહ્યું? એ આશં
 કાનું સમાધાન કરતાં કહે છે - મૂલ.- જો તં વદસિ પુક્કસિ, વયણ હીલેસિ ત
 સ્સ રાગેણં ॥ તા કહ વદસિ પુક્કસિ, જણવાય વિંપિ ન મુણેસિ ॥ ૧૩૧ ॥ દોહા.-
 વાંદે પૂજે જેહને, હીલે તેનો વૈણ ॥ વાંદે પૂજે કિમ તદા, જન થિતિ જૂયે સૈન
 ॥ ૧૩૧ ॥ વ્યાખ્યા - જો-જે જિનરાજપ્રતે તં-તુ વદસિ-વાંદે છે, પુક્કસિ-પૂજે
 છે, અંને પોતાના વસ્તુ જાપી હીણાચાર્ય ગુરુને રાગેણ-રાગે કરીને તસ્સ-તે વદ
 નીયથી તો જિનરાજનું જલો વયણં-આગમરૂપ વચન હીલેસિ-તેની તુ હીલના કરે
 છે, એટલે નિદા કરે છે, રે મૂઢ, જિનરાજનાં વચનોની હીલના કરે છે, તા-તો ક
 હ-કેમ જિનરાજને વદસિ-તુ વાંદે છે, પુક્કસિ-તુ પૂજે છે, જણવાય વિંપિ-રે મૂઢ,
 તુ જનવાદની લોક વ્યવહારની સ્થિતિ એટલે મર્યાદાને પણ નમુણેસિ- નથી જા
 ણતો, કે જેને વાંદિયે તેનાં વચન જો ન માનિયે તો વાંદવું તથા પૂજવું અર્થ
 જાણવું એ જાવાર્થ છે. ॥ ૧૩૧ ॥

અવતરણ -- લોકવ્યવહારની જે સ્થિતિ છે તે કહે છે -- મૂલ-- જો એવિ ઇમં
 જણિયં, જો આરાહિજ્ઞ સો ન કુવિજ્ઞા ॥ મન્નિજ્ઞ તસ્સ વયણં, જહ્ ઇહસિ ઇહિ
 યં કાઠં ॥ ૧૩૨ ॥ દોહા:-- કહ જન જે આરાધિયે, ન કોપાડ્યે તેહ ॥ માની
 જો તહુ વેન જો, વઠિત તુ વાઢેહ. ॥ ૧૩૨ ॥ વ્યાખ્યા -- જો એવિ-લોકોત્તરની
 તો શી વાત! લોકિક વ્યવહારને વિષે પણ ઇમં જણિયં-એમ કહ્યું છે, જો-જે દેવ
 દાનવ રાજાદિક મોટા પુરુષ આરાહિજ્ઞ-આરાધિયે, પૂજિયે, સો-તે દેવ દાનવ
 રાજાદિકને ન કુવિજ્ઞા-કુપિત ન કરિયે એટલે તેને જે વાતથી કોપ ચઢે તે વાત ન
 કરિયે તસ્સ-તે દેવ દાનવ રાજાદિકનું વયણ-વચન માનિયે એટલે પ્રમાણ ક
 રિયે. ઇહિયં કાઠં-ઇહિત કરવાને એટલે પોતાના મન વઠિત પૂરણ કરવાને જહ્-
 જો ઇહસિ-તું ઇહે છે તો એ પ્રકારે પુત્ર મિત્રાદિકને લોક વ્યવહારને વિષે લોક સી
 રામણ દીએ છે, તો લોકોત્તર વ્યવહારની વાત તો મોટી છે ॥ ૧૩૨ ॥

અવતરણ -- એમ જગવન્ વચન સાંજલ્યા ઠતાં પણ ધર્મ કરવાને દોષ
 કહીને હવે ત્યાહાં જે નિશ્ચલ પુરુષ છે તેની સ્તવના કરતો ઠતો કહે છે - મૂલ--
 દૂસમ દંદમે જોએ, સુહસક સિદંમિ હસક વદયમ્મિ ॥ ધન્નાણ જાણ ન ચલહ, સમ્મ
 તં તાણ પણમામિ ॥ ૧૩૩ ॥ દોહા - હુદ વદય હસ પ્રગટ જન, દૂસમ દંદ ઠ

तेय ॥ तस्य प्रणमं जे धन्यनो, समकित गुण न चलेय ॥ १३३ ॥ व्याख्या:- दू
समदंभे-दूषमार्क एटले पांचमा, आरारूप दंभ एटले बल, मेधा, सुख संपत्ति, विद्या
शुच दीर्घायु निरोगपणुं इत्यादि विसिष्ट वस्तुना नाशरूप दंभ, तेणे करीने दंभाय
ला एवा, वली सुडक सिद्धि-तीक्ष्ण दुःखे करीने सिद्ध एटले निष्पन्न अएला ए
टले नीपजेला एवा, वली दुःखउदयमि-शरीरीने मानसी दुःख अति कष्टनो ठे उ
दय जेने एवा, जे लोए-लोकतेनेविपे तथा ते लोकने थए ठते जाणधन्नाए-जे जिन
मत जावित मतिवान धन्य पुण्यवाननुं सम्मतं-तख श्रद्धान सम्यक्त्व न चलइ-
नथी चालतुं, ताए-ते पुरुषोने पणमामि-मन वचन कायाए करी हुं नमस्कार
करुं हुं वली हुंमाअवसर्पिणीना प्रजावे जस्यहने उदये प्रगटयो जे डवमा
आरानेविपे असंयत पूजा नामे दसमो आश्चर्य, तेणेकरी प्राए थयुं जे लोकोनुं
विरूप रूप ते संगपट्टादिक बीजा शास्त्रोथी जाणवुं ॥ १३३ ॥

अवतरण:- अही कोई आशंका करेके, केटलाएक गुरुउने जोयां ठतां पण
विवेकी पुरुषोना मनमां रुचता नथी, अने केटलाएक नही दीठेला जिनवद्वजसू
रिनी पवे लोकोना मनमां रुचेठे ते सत्य ठे; पण अमे तमने पूढिए ठैए के तमे
कोई गुरुनी परिक्षा करीने निश्चे कस्यो अथवा जाण्यो ठे? तेने नेमीचंड प्रकरण
कर्ता त्रण गाथाए करीने कहेठे:- मूल:- नियमइ अणुसारेण, व्यवहार नयेण
समय सुद्धिए ॥ कालस्मिन्नुमाणेण, परिक्षितं माण्डित्यं गुरु ॥ १३४ ॥ दोहा:-
समयसुद्धि व्यवहार नय, निजमतिने अनुसार ॥ काल क्षेत्र अनुमानथी, सुपरिक्षि
त गुरु धार ॥ १३४ ॥ व्याख्या:- नियमइ अणुसारेण-पोतानी स्वाभाविक बुद्धि
ना अनुसारे करीने पण अहं बुद्धिए करीने नही; व्यवहार नयेण-महाव्रत समि
ति गुप्ती प्रतिलेपणा स्वाध्याय विहारादिक साधुना जे व्यवहार तेणे करीने सम
यसुद्धिए-सिद्धांतनी सुद्धिए करीने कालस्मिन्नुमाणेण-संजम स्वप करता काल
क्षेत्रने अनुमाने करीने उपलक्षणथी इव्य जावने पण अनुमाने करीने घणां गा
म नगरादिकनेविपे खोलतां खोलतां कालने उचित जिनपतिसूरिगुरु में परिक्षित-
परिख्या ठे, अ-च एटलो वली माण्डित्य-मान्य कसुं ठे अने सारीरीते जाणी लीधुं
ठे ॥ १३४ ॥ मूल:-तद्वि दु नियजडयाए, कम्म गुरु चस्स नेव वीत्तिसिमी ॥ धन्नाएक
यन्नाएण, सुद्ध गुरु मिलइ पुत्रेण ॥ १३५ ॥ दोहा:-तो पण निज जमता करी, न
गुरु कर्म विश्वास ॥ पुण्ये धन्य कृतार्थने, मिले सुगुरु गुणरास ॥ १३५ ॥ व्याख्या:-
जो पण एम ठे तद्वि-तोपण हुं-निश्चय हुंमा अवसर्पिणी कालादिकने जोगे

तादृशविशिष्ट बुद्धि नथी माटे नियजमयाए-पोतासंबंधी जडपणानो वली कम्मगुरुत्तस्त-प्रथम सुगुरु जोग न थवानी अपेक्षाए करीने कर्मना जारीपणानो नेव-नथीज वीससिमो-अमे विश्वास करता, केमके, पुत्रेण-तादृश विशिष्ट पुन्येकरीने धन्नाण-धन्य पुन्यवत् प्राणीउने कयङ्गाणं-जेणे अर्थ सिद्ध कखो ठे एटले जेणे बोध बीजरूप अर्थ नीपजाव्यो ठे तेने सुद्ध गुरु-बाह्य अन्यंतर परिग्रह रहित निर्मल गुरु मिलइ-मले ठे. ॥ १३५ ॥

अवतरण - वली कोई शिष्यादिक अथवा बादी वितर्क करे ठे के एमां तमा रे कुं प्राप्ति थई? तेविपे कहेठे:- मूल.- अहअं पुणो अवन्नो, ता जइ पत्तो अहं न पत्तो अ ॥ तहवि हु सो मह सरण, संपइ जो जुग पहाण गुरु ॥ १३६ ॥ दोहा - वलिहुं अपुन्य तदा जदी, जाधो नवि जाधोय ॥ तेपिण ते मुज सरण अव, जुग प्रधान गुरु जोय ॥ १३६ ॥ व्याख्या - पुणो-वली अहअं अवन्नो-हुं अपुन्य हुं एटले तादृश वसिष्ठ पुन्येकरी रहित हुं ता-ते कारण माटे जइ-जो पत्तो-पूर्वोक्त गुरु में पाम्यो, अह-अथवा न पत्तोअ-न पाम्यो, तहवि-तोपण हु-निश्च संपइ-संप्रति एटले वर्तमानकालनेविपे जो-जे जुगपहाणगुरु-जुगप्रधान गुरु ठे, सविज्ञ गीतार्थ आचार्य ठे, उपलक्षणथी तेमनी निश्चाए जे उपाध्याय अथवा साधु ठे सो-ते मह-अमारे सरण-शरण आधारठे आत्मगुणवृद्धिने अर्थ विश्रामनुं गम ठे १३६

अवतरण - कोई आशंका करे के, एवी सुगुरुनी प्राप्ति यवाथी पण कुं थयुं? एवो सशय दूर करवाने कहेठे:- मूल.- जिणधम्मं डुत्तेयं, अइसय नाणीहिं न ज्ञाए सम्मं ॥ तहवि हु समय विईए, ववहार नएण नायवं ॥ १३७ ॥ दोहा - सम्यक् जाणो केवली, जिनधर्म डुत्तेय ॥ तदपि जाणणा योग्य है, श्रुत व्यवहारे तेय ॥ १३७ ॥ व्याख्या - जिणधम्मं-श्रुत चारित्र लक्षण जिनजापित धर्म ठे ते, डुत्तेयं-डु खे जाणवा योग्य ठे केमके, उत्सर्ग अपवाद निश्चय व्यवहारादिक शोक डागमे नयोए करीने कहेलो ठे माटे जिनधर्म डु खे जाणवा योग्य ठे, अइसय नाणीहिं-अवधिज्ञानी चौदपूर्वधर तथा दशपूर्वधरादि अतिशय ज्ञानीओने सम्मं-सम्यक् प्रकारे जिनजापित धर्म नज्ञाए-जाणीए ठैए पण अनिपुण बुद्धिने गम्य नथी, माटे जिनधर्म डु खे जाणवा योग्य कह्यो, एम निश्चयनये करीने ठे तहवि-तोपण हु-निश्चय समयविईए-सिद्धांतनी स्थिति मर्यादाए करीने ववहार नएण-सिद्धांतोक्त साधु श्रावक सम्यक् दृष्टिना व्यवहारे एटले व्यवहार नयेकरीने जिनजापित धर्म नायवं-जाणवा योग्यठे, विधिपूर्वक यथाशक्ति आराधवा योग्य ठे. १३७

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, એમ કહેલું છે તે કેમ માનવું? તેને કહે છે:- મૂલ:- જમ્હા જેણહિં નણિયં, સુચ વવહાર વિસોહિયં તસ્સ ॥ જાયઃ વિસુ ઓહી, જિણ આણારાહગત્તાઓ ॥ ૧૩૬ ॥ ઢોહા:- શોધિત શ્રુત વ્યવહારને, નિર્મલ સમકિત થાય ॥ જિણ આણા રાધન થકી, જે કારન જિનગાય ॥ ૧૩૭ ॥ વ્યાખ્યા:- જમ્હા-જે કારણમાટે જિણેહિં-જિન તીર્થકરોએ નણિયં-કહ્યું છે. સુચ વવહાર-શ્રુત વ્યવહારે કરીને એટલે સૂત્ર નિર્ધુકિ વૃત્તિ જાણ્ય ચૂર્ણિ એ પાંચને શ્રુત કહિયે, તે શ્રુતના વ્યવહારે કરીને વિસોહિયં તસ્સ-ચારિત્રની વિશુદ્ધી કરનાર જે પુરુષ, તેને વિશુદ્ધ બોહી-વિશુદ્ધબોધી એટલે અતિ નિર્મલ સમ્યક્ત્વ જાયઃ-થાય. શ્યાથી? જિણ આણા રાહ ગત્તાઓ-શ્રુતવ્યવહારે કરીને ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરવા રૂપ જિન આજ્ઞાનું આરાધકપણું થવાથી. ॥ ૧૩૮ ॥

અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, તમે કહ્યું જે સિદ્ધાંતની સ્થિતિએ કરીને અને વ્યવહાર નયે કરીને જિનધર્મે જાણવા યોગ્ય છે; એવી રીતે કહેવાથી જિન ધર્મે દેશાદવાવાલા ગુરુ પણ સિદ્ધ થાય છે, તેમ ઠતાં તેનેવિષે શી શંકા છે? તે નો ઉત્તર કહેહે:- મૂલ:- જે જે દીસંતિ ગુરુ, સમય પરિક્ષાઃ તે ન પુઝંતિ ॥ પુણમેગં સદ્દહણં, હપ્પસહંતં જઠં ચરણં ॥ ૧૩૯ ॥ ઢોહા:- જે જે ગુરુ અવ દેશિયે, તે ન મિલે શ્રુત ન્યાય ॥ પિણ શ્રદ્ધા ઇક છે ચરણ, હપ્પસહ અંત ગવાય ॥ ૧૪૦ ॥ વ્યાખ્યા:- સાંપ્રતકાલે જેજેગુરુ-જે જે ગુરુ ધર્માચાર્ય ઉપાધ્યાય સાધુ દીસંતિ-દેશાય છે, સમય પરિક્ષાઃ-સિદ્ધાંતની પરિક્ષાએ કરીને એટલે સિદ્ધાંત કથિત-વ્યવહાર નયની વિચારણાએ કરીને જે ધર્માચાર્ય ગુરુ છે તે ન પુઝંતિ-તે નથી પૂરાતા એટલે નથી મિલતા પરિક્ષાને નથી સહન કરી શકતા, શ્યાથી? સિદ્ધાંત કથિત અનુષ્ઠાનને યથાર્થપણે ન કરવાથી અહીં કોઈ શંકા કરે કે, એમ તો ચારિત્રની નાસ્તિ થઈ? ત્યારે ઘંચકર્તા કહેહે કે, પુણમેગં સદ્દહણં-વલી અમારે એક જિનવચનનું શ્રદ્ધાન છે. જઠં જે કારણમાટે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે. હપ્પસહંતં-હપ્પસહ અચાર્ય સાધુ અંતસુધી એટલે હપ્પસહ આચાર્યસુધી ચરણં-ચારિત્ર વર્તણે. એ અમારે એક શ્રદ્ધાન છે. માટે અમે ચારિત્ર માનિયે છે. ચારિત્રનો નિષેધ કરતા નથી; પણ શ્રુત વ્યવહારે કરીને પ્રવર્તતાં દેહીએ તો કહિયે કે, કુગુરુને સુગુરુ કેમ કહેવાય. ૧૪૧ અવતરણ - જે શ્રદ્ધાન છે તે શું કરવાયોગ્ય છે તે કહેહે:- મૂલ:- તા એગો જુગ પવરો, મજ્જમણોદિ સમયદિષ્ટી ॥ સમ્મં પરિક્કિયઘો, મુત્તુણ પવાહ્-હજલ બોલં ॥ ૧૪૦ ॥ ઢોહા:- તો મચ્ચસ્ય મનેયિ ઇક, યુગ પ્રધાન શ્રુત ન્યાય ॥ રૂઢી

રીતે પરિચરવો, તજિ પ્રવાહ હલવાય ॥ ૧૪૦ ॥ વ્યાખ્યા - તા- તે કારણમાટે પવાહ હલવોલે- લોકપ્રવાહ સંબંધી જે હલવોલ વિચાર રહિત જે કલકલ તેને, મુતૂણ- મૂકીને વલી સમયદિઠી- શ્રી આચારાંગ નિસીથ વ્યવહારાદિક સિદ્ધાંતની દૃષ્ટિ કરીને મજ્જમણેદિ- મધ્યસ્થ રાગ દેષ કદાગ્રહ રહિત જેઓનાં મન ઠે તે પુરુષોએ એગો જુગપવરો- એક જુગપવર એટલે સમ્યક્ જ્ઞાન ક્રિયાએકરી સહિત એક જુગ પ્રધાન આચાર્ય હોય તે સમ્મ-સમ્યક્ પ્રકારે પરિક્ષિયવો-પરચરવો નિશ્ચય કરવો, પણ આચાર્યાદિકના આચારે કરિ રહિતને આચાર્યાદિક માનવું નહીં ॥ ૧૪૦

- અવતરણ:- કોઈ આશંકા કરે કે, પ્રવાહ હલવોલને મૂકીને એમ કહ્યું, પણ લોક પ્રવાહનો હલવોલ જો પોતે નિપુણ હોયે તો શું કરે? એનું નિવારણ કરતાં કહેલે.- મૂલ.- સંપદ્ દસમઘેરય, નામાયરિઈ જણિય જણમોદે ॥ સુદધ મ્મયો નિક્કણવિ, ચલંતિ બહુ જણ પવાહાઓ ॥ ૧૪૧ ॥ દોહા:- અવ દશમ ચરજ નામગણિ, જનિત નીચ જન કર્મ ॥ લોક પ્રવાહે નિપુણ પણ, પડિઆ તજિ શુન ધર્મ ॥ ૧૪૧ ॥ વ્યાખ્યા:- સંપદ્-સાંપ્રત એટલે વર્તમાન હુપમા કાલને વિષે દસમઘેરય- આરત્ન પરિગ્રહમાં આસક્ત સદા વ્રહ્મચારી અસંયત થકા સંયત કહેવરાવતા તેઓને જે પૂજવું તથા વદન નમસ્કારાદિક કરવું, તે અસંયત પૂજા નામે દશમો આશ્ચર્યઠે, વલી નામાયરિઈ-નામ માત્ર આચાર્ય કેવલ જિ ગોપંજીવિ દ્વિચયકી ને નાવચકી સાધુની ક્રિયાએ કરીને રહિત દશમો આશ્ચર્ય ને નામાચાર્ય એ બન્ને જાણિય-જાણ્યું ઠે અથવા ઘપજાવ્યું ઠે, જણ-નીચ પામર લોકોને યચિત મોદે-મોદ એટલે અતિ રાગ તેને, એવા જે નિક્કણવિ-નિપુણ પણ એટલે ધર્મ કર્મનેવિષે ચતુર પણ મુઅધમ્માર્ત-શુન શિવ કલ્યાણકારી જિન નાપિત જે ધર્મે તેયકી ચલંતિ-ચલેલે, વ્રણ થાયલે, તો બીજા અનિપુણ પુરુષોની શી વાત્તી કેમકે, નિપુણ પુરુષ પણ ધર્મયકી ચલેલે, બહુ જણ પવાહાર્ત-ઘણા લોકો નો જે પ્રવાહ ગતાનુગતિક એટલે વિવેકરહિત બોલવું ચાલવું પ્રવર્તવું, તેણે કરીને તે નિપુણ પુરુષ પણ જિન ધર્મયકી ચલેલે પડેલે માટે લોક પ્રવાહને મૂકી ને ઠેટ રહેલું, વ્રણાચાર નામાચાર્યનો પણ પરિચય ન કરવો જો જિનધર્મ વિધિમાર્ગની અનિલાષ રાખ્યો હોય તો. એ નાવ ॥ ૧૪૧ ॥

† અવતરણ - એવી રીતે જેઓ લોક પ્રવાહમાં પડેલા ઠે તેઓનું હુપપણું દેખાડ્યું, હવે જે જિનધર્મથી પડેલાનું આલંબન લિણે તેનો દોષ, અને જે નથી લેતાં તેનો ગુણ બોલતા બતા કહેલે.- મૂલ - જાણિય મિહ્નદિઠો, જે પડણા લંબણ

૬ ગિહ્લંતિ ॥ જે પુણ સમ્મદિહી, તેસિ મણો ચઢણ પચડી ॥ ૧૪૧ ॥ દોહા:-
પડના લંબન આચરે, મિથ્યાદૃષ્ટિ તેય ॥ જે સમદૃષ્ટિ તેહનો, મનચઢતે પગથેય ॥
॥ ૧૪૨ ॥ વ્યાખ્યા:- જે-જે પુરુષ પડણાલંબણાઈ-પહેલા એટલે જિનનાપિત
શુદ્ધ વિધિમાર્ગ થકી ઘટ્ટ થાણા પાસઢાદિકની તથા તેડના શ્રાવક લોકોની
કુપ્રવૃત્તિનું બહુમાનરૂપ જે આલંબન તેને ગિહ્લંતિ-ગ્રહણ કરેઢે એટલે એનીપાસે
નગવતનો વેપ ઢે, જિનાગમ નણેઢે નણાવેઢે; તથા સંનલાવેઢે, માટે એને ચૈત્ય
વાસાદિ કસ્યાથી શું બગઢેઢે? ડ્યાદિક પહેલા પુરુષોની કુપ્રવૃત્તિનું બહુમાનરૂપ
જે આલંબન તેને જે પુરુષ ગ્રહણ કરેઢે, તેને મિહ્લદિહી-મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણિય-અ
હો નવ્ય, તમે જાણો. પુણ-વલી જે-જે પુરુષ સમ્મદિહી-સમ્યકદૃષ્ટિ ઢે, તેસિમ
ણો-તેડું મન ચઢણપચડી-ચઢતી પગથીએ વર્તે એટલે ચઢતે ચઢતે ગુણસ્થાન
માર્ગે વર્તે, પણ પાપસ્થાને વર્તે નહી; કહ્યુ ઢે કે જેણે અમૃત ચાર્યું હોય, તેને
બાકસ બુકસની રુચિ કેમ થાય? અપિતુ નહીજ થાય. તેમ જે સમ્યક્ત્વ રસનો
જ્ઞાતા પુરુષ હોય તે ઘણા કાલથી સેવેડું મિથ્યાત્વાદિ પાપરૂપ કુજોજન તેને નિંદે
અને ત્યાગ કરે, પૂર્વ કર્મેના યોગથી જો કાંઈ પાપરૂપ કુજોજન સેવેઢે તો પણ
નાવથી તે સમ્યક્ત્વરૂપ અમૃત જોજનનેજ વાંઢે ઢે! અથવા કરેઢે, કેમકે, તેણે
સમ્યક્ત્વ અમૃત પ્રથમ આસ્વાદેડુંજ ઢે; માટે પાપ કુજોજનને કેમ વાંઢે? અપિ
તુ નહીજ વાંઢે રૂઢા આલંબન આદરે, પણ સ્વોટા આલંબન આદરે નહી. એડું
સમ્યક્ત્વવાનડું લક્ષણ હોય ઢે એ જાવ ॥ ૧૪૨ ॥

અવતરણ:- હવે પહેલા પાસઢાદિક લોકોનું બાહુલ્યપણું જોઈને સુમાર્ગ તત્પર
પુરુષોનો સમાગમ અતિ ડર્લેજ ઢે, એમ દેશાડતા ઠતા કહે ઢે:- 'સૂલ:- સઢંપિ
જણ સુજહં, સુવન્ન રચણાડ વહુ વિઢારં ॥ નિચ્ચિય મેલાવ. સુમગ્ગ નિરચાણ જ
ડ ડુજહં ॥ ૧૪૩ ॥ દોહા:- સુલજન સકલ પિ કનકમણિ, આદિ વસ્તુ વિસ્તાર
માર્ગે નિપુણનો સંગ જગ, અતિ ડર્લેજ અવધાર ॥ ૧૪૩ ॥ વ્યાખ્યા:- જણ-જગ
તનેવિપે સુવન્ન રચણાડ વહુવિઢારં-સુવર્ણ રત્નાલિક વસ્તુનો વિસ્તાર સઢંપિ સુજહં
અતંત વાર પામવા માટે તે સર્વ સુલજન ઢે, પણ સુમગ્ગ નિરચાણ-સુમાર્ગનિરતાં
પુરુષોનો એટલે જિનનાપિત વિધિમાર્ગનેવિપે જે તત્પર તે પુરુષોનો નિચ્ચિય-નિ
ત્યમેવ એટલે નિરતરજ મેલાવ-મિલાપ એટલે સમાગમ તે અડુજહં-અતિ
ડર્લેજ ઢે; કેમકે, તે સઢમે પ્રાપ્તિનું કારણ ઢે માટે. ॥ ૧૪૩ ॥

અવતરણ:- હવે માર્ગતત્પર પુરુષોનો સમાગમ ઠતાં, પણ જેને અનિમાન ડ

ઠે ઠે તેનું સ્વરૂપ કહે ઠે:- મૂલ - અહિમાણવિસોપસમઢ યં ચ ધ્રુવંતિ દેવ ગુ
રુણો ય ॥ તેહિ પિ જઞ્ઞો માણો, હીહી ત પુઘ ડુચ્છરિયં ॥ ૧૪૪ ॥ દોહા - મા
નવિષોપ સમાવવા, છુદ્દ દેવ ગુરુ ધર્મ ॥ તે સેવે પણ મદ થયો, હા તે પૂર્વ કુ
કર્મ ॥ ૧૪૪ ॥ વ્યાખ્યા- દેવગુરુણો- અમાર દોપ રહિત, દાદશ ગુણ સહિ
ત જે અરિહંત દેવ તેની, તથા સસવિશ ગુણાલંકૃત ગુરુ સુસાધુ તેની, ધ્રુવંતિ-
સ્તવનાતથા ચત્કીર્તના કરવી, ડપલકૂળથી અન્યુઢાન નક્તિ વહુમાન વદન ન
મસ્કારાદિક કરવાં તે અહિમાણ વિસોપસોપઢ યં ચ- જાત્યાદિ અજિમાનરૂપ
વિષેને ડપશમાવવાને અર્થે ઠે, ચ શબ્દ થકી મિથ્યાત્વાદિ દોષ ડપશમાવવાને
અર્થે ઠે, કેમ કે, સુદેવ સુગુરુની સ્તુતિ કચ્છાથી અજિનિવેશ કદાગ્રહ અજ્ઞાન અ
જિમાન ટલે અને છુદ્દ સન્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય. એમ આગમમાં કહ્યું ઠે. તેહિપિ-
તે દેવ ગુરુયે કરીને જઞ્ઞો- જો માણો- માન અજિમાન દેવ ગુરુવિષે થયો. કેમ
થયો તે કહે ઠે - આ ચૈત્ય મારા પૂર્વજોના ઠે, એને મૂકીને બીજા ચૈત્યમા ડત્સ
વાદિક કરવાને કેમ જવાય? ડ્યાદિક દેવવિષે અજિમાન; વલી એ ગુરુ મારે અં
ગીકાર કરેલો ઠે, એ ગીતાર્થ ક્રિયાવત ગુણવત ઠે. તેવિના બીજા ગુરુઓ નલે ગુણ
વાન હોય તો પણ તેની ડપર રાગ ધરે નહી, ડલદું મઠર નાવ આણે. ડ્યાદિ ગુરુ
વિષે અજિમાન થયો, હી હી-એ મોટી છેદની વાત ઠે. તંપુઘડુચ્છરિયં-તેપૂર્વજનું
કુલ્કર્મ ચરિત ઠે. એટલે તે પોતાનો દોષ ઠે એમાં બીજા કોઈનો દોષ નથી ॥ ૧૪૪ ॥

અવતરણ - જેને સ્વોટા અજિમાનરૂપ ધન ઠે, તે સદૈવ અસન્નુત પદાર્થ ને
માને ઠે, તેને ડપાલંન સહિત પ્રગટ દોષ જણાવીને નિર્નત્સના કરતા ઠતા કહે
ઠે - મૂલ - જો જિણઆયરણા, લોઢ્યો ન મિલેડ તસ્સ આયારે ॥ હા હા મૂ
ઢ કરિંતો, અપ્પં કહ નણસિ જિણ પણયં ॥ ૧૪૫ ॥ દોહા.- જિન આચરણ થ
કી છુદો, જે જણ તસુ આચાર ॥ રે સવ કરતો કિમ કહે, હું જિન જગત ડદાર
॥ ૧૪૫ વ્યાખ્યા.- જોલોઢ્યો- જે પાસઢાદિક લોક ઠે તે જિણ આયરણા-
જિન નાપિત આચરણાની સાથે નમિલેડ- નથી મલતા, તસ્સ- તે પાસઢાદિક
નો જે આયારે- નિજમતિ કલ્પિત જે આચાર ઠે તેને કરિંતો- અંગીકાર કરતો
ઠતો હા હા- મોટી છેદની વાત ઠે. મૂઢ- હે મૂર્ખ, અપ્પં- પોતાને જિણપણ
યં- જિનને વિષે સુગુરુને વિષે નમસ્કાર કરવાવાલો, સ્નેહ કરવાવાલો કહ- કે
મ નણસિ- તુ કહે ઠે, જો જિનનાપિત આચરણાને આચરતો હોય તો તારું કહ્યું
સનવે, માટે પુર વોલીને શાસારુ- ફોકટ આત્માને વિટબના કરેઠે. ॥ ૧૪૫ ॥

અવતરણ:- અહીં કોઈ વિતર્ક કરે કે, જિન આચરણા મૂકીને કોઈ પાસઠા દિકની કહેલી આચરણા અંગીકાર કરતા હશે, તેનો ઉત્તર કહેશે:- મૂલ:- જં ચિઅ લોઘો મન્નં, તંચિઅમન્નંતિ સયલ લોઘાવિ ॥ જં મન્નં જિણનાહો, તંચિ અ મન્નંતિ કિવિ વિરલા ॥ ૧૪૬ ॥ દોહા:- જાકું માનૈ લોક તસ, માનૈ લોક અનેક ॥ માનૈ જાસ જિનેંડ તસુ, માને કોઈક ઠેક ॥ ૧૪૬ ॥ વ્યાખ્યા:- લોઘો- પાસઠાદિક લોક જંચિય- જે આચરણાને મન્નં- માને છે સયલ લોઘાવિ-તાહશવિ વેક વિકલ સકલ લોક પણ તંચિઅ-તે પાસઠાદિકની નાપેલી આચરણાને મન્નંતિ-માને છે, જેમ લીંબડાનો કીડો લીંબડાને સારું માને છે, તેમ, વલી જિણનાહો- જિ નનાથ જં-જે આચરણાને મન્નં-માને છે, સમ્યક્ જાણે છે, તેમ કિવિ વિરલા-કેટલાંક ક વિરલા હલુકર્મી જીવ તંચિઅ-તે જિનજાપિત આચરણને જ મન્નંતિ-માને છે, યથાશક્તિયે પાલે, આરાધે છે, જિનધર્મ પાલવુ તે નદીના પૂરની સાંભે જવા વરા વર છે. માટે કોઈક હલુ કર્મી જીવ જિનજાપિત ધર્મ આચરણને માને છે કિવ હુણા એટલે ઘણુ કહ્યાથી શું! ॥ ૧૪૬ ॥

અવતરણ:- અહીં કોઈ વિતર્ક કરે કે, લોકો પ્રાયેકરી લોકોતુંજ કહેલું માને છે, જિનરાજતું કહેલું માનતા નથી, એવો તેઓનો સ્વાવજ છે; તે જણે પણ જિનરાજતું કહેલું ન માન્યા ઠતાં અને લોકોતું કહેલું માન્યા ઠતાં જે દોષ થાય છે તે કહે છે - મૂલ:- સાહમિ આઠ અહિઓ, વંધસુઆઈસુ જાણ અણુરાઓ ॥ તેસિં નહુ સમ્મતં, વિન્નેયં સમયનીઈયે ॥ ૧૪૭ ॥ દોહા:- સાધર્મીથી અધિક જસ, પરિ- જન કપર પ્રેમ ॥ તાસ ન સમકિત માનિયે, આગમ નોતી એમ ॥ ૧૪૭ ॥ વ્યા- ર્યા:- જાણ-જેને સાહમિઆઠ-સમ્યક્ત્વાદિ ગુણે કરીને જે સરસ્વા તે સાધર્મી, કહિ- યે તેથીપણ વંધસુઆઈસુ-વાંધવ પુત્રાદિકનેવિષે આદિ શબ્દથી માતા પિતાનાચાર્યાદિક નેવિષે અહિઓ-અધિક અણુરાઓ-અણુરાગ સ્નેહ વર્તે છે. તો તેસિં-તેને નહુ-નહી જ સમ્મતં-સમ્યક્ત્વ, હોય એવાત સમયનીઈયે-સિદ્ધાંતનીતિએકરીને વિન્નેયં-વિશેષપ- પે જાણવા યોગ્ય છે સાધર્મીની સાર્યે કોઈ પ્રકારનો કલહ અથવા ક્લેશ કરવો નહીં વલી સાધર્મી સીદાતો હોય તો તેને સહાય કરવું, કેમકે, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, સંસારમાં સાધર્મીના જેવું વીરું કોઈ સગપણ નથી. સાધર્મીનો સેવા નક્તિ વાહલતાએ કરીને સમ્યક્ત્વ વિશેષ નિર્મલ થાય. માટે વંધુ સુતાદિક સર્વ સ્વજ નનો અનુરાગ તે કરમવંધનું કારણ એ દોષ જાણી સાધર્મીનેવિષે અધિકતર ધર્મી નુરાગ નિરતર રાખવો એજશ્રેય ગુણ છે. ॥ ૧૪૭ ॥

अवतरण— एवी रीते लोकाचारने माननारनो दोष प्रगट करीने हवे ते लो
काचार संबंधी निषेधनो उपदेश कहेवे.— मूल— जइ जाणिसि जिण नाहो, लो
यायारा विपक्कए नूथो ॥ ता त त मन्नंतो, कह मन्नसि लोअ आचार ॥ १४७ ॥
दोहा— जिनपति लोकाचारथी, जो तु जाणे जिन्न ॥ तो किम लोकाचारने, तु
माने प्रभु मन्न ॥ १४८ ॥ व्याख्या— जइ-जो जाणिसि-तु जाणेवे, जिणनाहो-
जिननाथ एटले जिनवरेंड ठे ते लोआयारा-दर्शनघट पासडादिक तथा चतुर्द
शीनी ब्राह्मण परित्राजक त्रिदंडी तापसादिक जे लोक, तेओना आचारथकी विप
क्कए नूथो-विपक्कनूत ठे, एटले न्यारो ठे अथवा ते लोकोना आचारोनो जिन
नाथ विपक्क नूत ठे एटले शत्रुरूप ठे एम जो हे नइ-तु जाणेवे, ता-तो त-
तु त-ते जिननाथने मन्नंतो-मानतो अथवा जाणतो ठतो लोअआचार-लोक
ना आचारने कह-केम मन्नसि-तु मानेवे ॥ १४८ ॥

अवतरण— तु लोकाचारने केम मानेवे? एम कछु तेनेज फरी दृढ करेवे;
तथा जिनेइने मान्या थका पण जे मुग्ध लोको ठे ते बीजा देवोने मानेवे ते दे
खांडता ठता कहेवे.— मूल— जे मन्नेवि जिणिदं, पुणोवि पणमति इअर देवाण ॥
मिबुत्त सन्निवायग, गढाण ताण कोविज्जो ॥ १४९ ॥ दोहा— जिनवरने प्रण
मी वली, जे प्रणमे अन्न देव ॥ सन्निपात मिथ्यात हत, तस कुण वैद इहेव
॥ १४९ ॥ व्याख्या— जे-जे मुग्ध तत्वना अजाण ठे, ते जिणिदं-जिनेइ देवने पण म
न्नेवि मानेवे अने पुणोवि-वली पण इयरदेवाण-इतर जे जिनेइ देवंधी बीजा ह
रि हर ब्रह्मादिक रागी देपी मिथ्यादृष्टि देव ठे तेने पणमति-प्रणमे ठे एटले
पूजे ठे; ताण-ते मिबुत्तसन्निवायगगढाण-मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगे करि ग्रस्त
थएला गलायला अथवा व्यास थएलानो कोविज्जो-वैद्य कोण थाय। अपितु तेनो
कोई वैद्यज नथी केमके, जेने अमृत समान जिन धर्म पुरिस विषसमान मिथ्या
धर्म जेवो थयो तेनो हितोपदेशक गुरु वेद्यराज छु उपाय करे ॥ १४९ ॥

अवतरण— हवे मिथ्यात्वरूप सन्निपात रोगेकरी ग्रस्त थएला छु करेवे ते
कहेवे.— मूल— एगो अ गुरु एगो वि सावगो चेइआणि विवहाणि, ॥
तडय जे जिणद्वंद्व, परस्पर तं न विज्जेति ॥ १५० ॥ दोहा— गुरु एक वलि आ
इ इक, चैत्य विविध चित्रेव ॥ तामे जो जिनइव्य ते, दिए परस्पर नेव ॥ १५० ॥
व्याख्या— एगोअगुरु-एकज गुरु केमके लिंग आचार एक माटे एक गुरु, एगोवि साव
गो-एक पण आवक कारणके सर्वना देवगुरु धर्म एक माटे आवक पण एक चेइआणि

વિવહાણિ— ચૈત્ય દેહરાસર અથવા જિનપ્રતિમા તે વિવિધ અનેક છે; તથાપિ જિ નેંડુ વેવ સર્વે સરસા માટે ચૈત્ય પણ એકજ; એ ત્રણે એક એક થઈ થકે પણ ત હય— ત્યાં એટલે તે શ્રાવકોની પાસે જં— જે જિણદર્શન— જિન દ્રવ્ય છે; ઓપણ ક્ષણથી જ્ઞાન દ્રવ્ય સાધારણ દ્રવ્ય છે તે—તે દ્રવ્ય પરુપ્પરં—પરસ્પર—એટલે માહો માંહે ચૈત્ય જ્ઞાનાદિક કાર્ય પહેઠતે ન વિચ્છંતિ— નથી વેચતા એટલે નથી આપ તા; તે લોની સુવના લાલચી ગુરુ નિર્મલ ઓપદેશ તેને દેતા નથી; પણ ઓલટું જેથી અહંકાર મમકાર પણ વધે તેવો ઓપદેશ કરે છે. એ જાવ છે ॥ ૧૫૦ ॥

અવતરણ.— એમ કરતા ઠતા તે ગુરુ આદિક છે કે નથી? તે વિપે કહે છે:— મૂલ:— તે ન ગુરુ નો સદ્ગુ, ન પૂજ્યો તેહિ હોઈ જિણનાહો ॥ મૂઢાણં મોહ વિર્ષ, સા નક્કડ સમય નિઝણેહિ ॥ ૧૫૧ ॥ દોહા — તે ગુરુ નહિ શ્રાવક નહી, નહિ પ્રસૂ પૂજક તેય ॥ મોહ થિતો મૂઢોતણી, જાણો શ્રુત નિપુણેય ॥ ૧૫૨ ॥ વ્યાખ્યા:— તે— તે નગુરુ—તેગુરુ નથી કેમ કે, સુખ દાક્ષિણતાએ કરીને જિનોક્ત નિર્મલ ઓપદેશ નથી દેતા માટે તથા નો સદ્ગુ—તે શ્રાવકપણ નથી, કેમ કે, ચૈત્યાદિ દ્રવ્ય ચૈત્યાદિ કાર્ય પમ્પઘાથી મમતાને લીધે નથી વેંચી આપતા માટે તે શ્રાવકપણ નહી કહેવાય વલી તેહિ—તેણે જિણનાહો—જિનનાથ પણ ન પૂજ્યો હોઈ—પૂજ્યો નથી એમ છે કેમકે જે મમકારાદિક ક્લિષ્ટચિત્તવાલા યદ્યપિ પૂજાદિક કરે તથાપિ તેને પૂજાદિક કર વાવાલા ન કહિયે. માટે શિષ્ય કહેઠે તો તેને શું કહિયે? ગુરુ કહેઠે મૂઢાણં—મૂર્ખોની મોહવિર્ષ—મોહસ્થિતિ કહિયે સા—તેવાત સમય નિઝણેહિ—સિદ્ધાંતમાં જે નિપુણ પુરુષે તેને નક્કડ—જણાય છે પણ વીજા જાણતા નથી ॥ ૧૫૨ ॥

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામાં કહ્યું નથી તે ગુરુ તેજવાત પ્રગટ કરતા ઠતા કહે છે:—મૂલ.—સો ન ગુરુ છું પવરો, જસસ વયણંમિ વટ્ટા— જેઓ— ॥ ચિય નવણ, સ ઢગાણં, સાહારણ દ્વમાર્ણં ॥ ૧૫૩ ॥ દોહા.—ચૈત્ય શ્રવન વલિ શ્રાદ્ધજન, સાધારણ દ્રવ્યાદિ ॥ તાસ જેદ જસુ વચનમેં, તેગુરુ છે જગદાદિ ॥ ૧૫૪ ॥ વ્યાખ્યા.— જસસ—જેગુરુના વયણંમિ—વચને કરીને એટલે કુટિલ ઓપદેશો કરીને તથા પોતાસંવંધી ચૈત્યાદિ કરાવવું તે તમને પ્રધાન છે, એમ સાક્ષાત્ ઓપદેશ દીધાથી ચિયનવણ—ચૈત્યનવનોને વિપે એટલે જિન પ્રાસાદોને વિપે તથા સદ્ગુણં—શ્રાવકોને વિપે વલી સાહારણદ્વ માર્ણં—સાધારણ દ્રવ્યાદિકને વિપે આદિ શબ્દથી જ્ઞાન દ્રવ્યને વિપે જેઓ—જેટ વટ્ટા—વર્તે છે, એટલે અહંકાર મમકારની બુદ્ધિએકરીને પોતા સંવંધી ચૈત્ય તથા શ્રાવકાદિક આપીને માહોમાંહે જે જગડા કરાવે છે, જેદ

પાઠે ઠે તે જુગ પવરો જુગ પ્રધાન ગુરુ-આચાર્ય ન-નથી કેમ કે, પ્રથમ જે, વિ
શેષણ કહ્યું તે કુગુરુનું ઠે માટે તે જુગપ્રધાન ગુરુ ન જાણવો ॥ ૧૫૨ ॥

અવતરણ:-અહીં કોઈ વિકર્તક કરે કે, જેનાં વચન થકી ચૈત્ય જવનાદિકોનો
જેદ વર્તે ઠે, તે જુગ પ્રવર ગુરુ ન હોય, એમ જે કહ્યું, તે તો તીર્થકરાદિકવર્તે તે કાલ
નેવિષે યુક્ત ઠે, પણ હમણા તો જેદ વિના કોઈ પણ મર્યાદા નહોય ! એ આશં
કા દૂર કરવાને સાંપ્રતહમણા પણ સિદ્ધાંત કથિત વિધિનેવિષે જે પુરુષ નથી પ્રવર્તતા
તેઓના દોષ દેખાડતા ઠતા કહે ઠે- મૂલ - સંપડ પદુવયણેણવિ, જાવ ન ઠ
છસડ વિહિ વિવેચત્તં ॥ તા નિવિડ મોહ મિચ્છ ત ગંઠિયા હુઠ માહપ્પં ॥ ૧૫૩ ॥
દોહા:-પ્રગટે ન વિધિ વિવેક અવ, પ્રહુ વચને પણ જાવ ॥ તાવ નિવડ મિથ્યા
ત્વની, ગંઠિતણો અનુનાવ ॥ ૧૫૩ ॥ વ્યાખ્યા:-સંપડ-સપ્રતિ એટલે વર્તમાન કા
લનેવિષે પણ પદુ વયણેણવિ-પ્રહુ જાપિત જે વચન, આગમ તે સાંજબ્યાથી જા
વ-જ્યા સુધી વિહિવિવેચત્તં-જિન ઇચ્છાદિકનું જિનાગમ ઠક્ત પ્રકારે વધારવું, સ્વર
ચતું, રક્ષણ કરવું, તથા ઇચ્છે જાવે પવિત્ર થઈને આશાતના ટાલી, અનિગમ સા
ચવી, જિનપૂજા કરવી, સુગુરુ નક્તિ કરવી, તથા દોષ રહિત સામાયક પ્રતિક્રમ
ણ યોગ્ય ઉપવાસ કરવા, તથા નિરતિચાર સમ્યક્ત્વ સહિત સર્વ વ્રત પાલવાં, ઇ
ત્યાદિક વિધિવિવેક પણ જેને ન ઠછસડ-નથી ઠછાસને પામતો, તા-તે કારણ માટે
એ નિવિનમોહમિચ્છતગંઠિયા હુઠ માહપ્પં-નિવિન એટલે અતિદુઃ મોહ મિથ્યાત્વની
ગંઠનું કોઈ હુટ માહાત્મ્ય ઠે, એટલે પ્રનાવ ઠે, એમ જાણવું કેમકે ઠતી સમર્પાઈયે
સિદ્ધાંતોક્ત વિધિનેવિષે ન પ્રવર્તવું તે પ્રહુના વચનની આશાતના ઠે. ॥ ૧૫૩ ॥

અવતરણ:- તે કારણ માટે હવે પ્રહુવચનની આશાતનાનું હુટપણું કથન ક
રતાં ઠતા કહેઠે- મૂલ - વંધણ મરણ જયાડ, હુઠાડ તિસ્કાડ નેઅ હુસ્કાડ ॥ હ
સ્કાણ હુહ નિહાણ, પદુવયણા સાયણા કરણ ॥ ૧૫૪ ॥ દોહા - વંધન મરણ
જયાદિ હુલ, નહિ તીક્ષ્ણ હુલ જાણ ॥ જે અવિનય પ્રહુ વચનનો, તે હુલ દોષ
નિધાન ॥ ૧૫૪ ॥ વ્યાખ્યા - વંધન-દોરઠાદિકે કરી વાંધવું, મરણ-આયુ અથ
વા પ્રાણનો નાશ, જયાડ-શ્હ લોકાદિક સાત જય ઇત્યાદિક જે હુસ્કાડ-હુ.લ ઠે
તે, તિસ્કાડ-તીક્ષ્ણ એટલે આકરા હુસ્કાડ-હુ.લ નેઅ-નથીજ યોઠાકાલ રહેઠે
પણ પદુવયણા સાયણાકરણ-પ્રહુના વચનની આશાતનાનું જે કરવું, તે હુસ્કા
ણ-જન્મમરણાદિક હુ.લનું દુહનિહાણ-હુ.લ નિધાન ઠે; એના જેવું બીજું કોઈ
સસારમાં હુ.લ નથી એ જાવ ॥ ૧૫૪ ॥

અવતરણ:- એવી રીતે આશાતનાના કરનાર સંબંધી અનંત દુઃખ કહ્યાં, હવે વર્તે માનકાલાદિ દોષ થકી થયોત્ત વિધિ કરવાને અસમર્થ એવો જે પોતાનો આત્મા તેને નિંદતાં ઠતાં કહે છે:- મૂલ:- પદ્મવયળ વિહિરહસ્તં, યાત્રણં જાવ દીસાં અપ્પા ॥ તા કહ સુસાવગતં, જં ચિત્રં ધીર પુરિસેહિં ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા:- વીર વચ ન વિધિ સાર લખિ, જબ નિજ આતમ જોય ॥ તો કહૈતે ગૃહિ ધર્મે જે, ગૃહો ધીર પુરુષોય ॥ ૧૫૫ ॥ વ્યાખ્યા:- પદ્મવયળ વિહિરહસ્તં-પ્રચુના વચન સિદ્ધાંત નો જે વિધિનો સાર તેને નાકણ-જાણીને જાવ-યાવત્ એટલે જ્યાંસુધી અમે અપ્પા-પોતાનો આત્મા ઢીસાં-દેખીએ છે. તા-ત્યારે એમ વિચાર થાય છે કે, મારેવિષે કહ-ક્યાંથી સુસાવગતં-સુશ્રાવકપણું ધીરપુરિસેહિં-કામદેવ અરણક શ્રાવકાદિક ધીર પુરુષોય જં ચિત્રં-જે આચરું તે. ॥ ૧૫૫ ॥

અવતરણ:- કોઈ વિતર્ક કરે છે કે, જો ધીર પુરુષોય અંગીકાર કરેલું શ્રાવક પણું નથી તો શા કારણથી દેવપૂજાદિ અનુષ્ઠાનવિધિનેવિષે પોતાના આત્મા એ પ્રકારે પર્યાસીએ છે એટલે જોડિયે છે? એ આશંકાએ કરીને કહે છે:- મૂલ:- જહિવિ હુ વત્તમ સાવય, પયડીએ ચઢણ કરણ અસમઠો ॥ તહવિ પદ્મવયળ કર યો, મણોરહો મજ્જ હિયયમ્મિ ॥ ૧૫૬ ॥ દોહા:- યદપિ સુશ્રાવક સેહિએ, ચઢણ કઢણ અસમર્થ ॥ તદપિ મનોરથ મુજહિયે, કબહૂ કરું તદર્થ ॥ ૧૫૬ ॥ વ્યાખ્યા:- જહિવિ-જોપણ હુ-નિશ્ચે, વત્તમ સાવયપયડીએ-પૂર્વોક્ત વત્તમ શ્રાવકોની પગથીએ એટલે શ્રેણિએ ચઢણ કરણ અસમઠો-ચઢણ કરવાને એટલે અરોહણ કરવાને અસમર્થ એવો હું તહવિ-તથાપિ એટલે તોપણ પદ્મવયળ કરણ-પ્રચુનાવિત્ત વચ ન અંગીકાર કરવાનેવિષે એટલે શ્રીચીતરાગ કથિત જે વિધિનું કરવું તેનેવિષે મણોરહો-મનોરથ મજ્જહિયમ્મિ-મારા હૃદયમાં વર્તે છે, એટલે જોપણ વત્તમ શ્રાવકોની પદવીને આરોહણ કરવાને હું અસમર્થ હું તો પણ પ્રચુવચન અંગીકાર કરવાનો મનોરથ મારા હૃદયમાં વર્તે છે, અને પોતાની યથાશક્તિપ્રમાણે આરાધુ હું, તેમાટે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ યોગ્ય કોઈએક શ્રાવકના જેદમાં હું નિશ્ચયતો શ્રીચીતરાગ દેવ જાણે. ॥ ૧૫૬ ॥

અવતરણ:- હવે વળી તે જિનવચન અંગીકાર કરવાના મનોરથની વાંઠા કરતા ઠતાં કહે છે, જે કારણ માટે પ્રચુના વચન અંગીકાર કરવાનો અમારા મનમાં મનોરથ છે - મૂલ:- તા પદ્મ પણમિઅ ચલણે, ફક્કપટેમિ પરમ જાવેણ ॥ બુદ્ધ વયણ રયણ ગદ્ધણે, અહિ જોહોમજ્જ હુક્ક સયા ॥ ૧૫૭ ॥ દોહા:- તો મુજ જાવે

प्रद्युमन, चरणे जाचू एक ॥ होय सदा मुज तुम वचन, रतन लोच अतिरेक.
॥ १५४ ॥ व्याख्या— ता—ते कारण माटेज पडु—हे प्रजो, श्रीवीतरागदेव, चर
णो—तमारा चरण जुगलने पणमिअ—प्रणाम करीने परम जावेण परम उत्कृष्ट
जावथी इक—एक वस्तु पडेमि—हुं प्रार्थुं तुं एटले मांगुं तुं, ते एक वस्तु तुहवयण
रण गहणे—तमारा वचनरूप डुख दारिद्र्य दौर्जग्यादिक दूर करवाथी रत्ननीप
तेरत्न, तेतुं ग्रहण करवानेविषे अइलोहो—अतिलोच एटले अति ब्रह्मपणं मक्ष—अ
मारे दुक—होय सया—सदा ॥ १५४ ॥

अवतरण— कोई वितर्क करे के, एवीरीते शासारु इच्छा करवी पडे? पोतानी
मेलेंज जिन वचनरूप रत्नतुं ग्रहण करवानेविषे लोच थरो? ए. आशंका करीने
कहेवे— मूल.— इह मिहवास निक्किठ जावउंगलिअ गुरुवि वेआण ॥ अम्हाण
कह सुहाइ, संजाविळति सुमिणेवि ॥ १५५ ॥ दोहा— 'मिथ्यावास' सुमलिन
मन, गत विवेक हममाहि ॥ कहांथि सुख संजाविए, स्वप्नविषे पण नाहि ॥ १५५
व्याख्या— इह—ए पांचमां दूपम कालनेविषे मिहवास—मिथ्यात्वनी वासनाए अ
द्वाए करीने निक्किठ जावउ—निक्कीष्ट एटले अति मलिन जाव परिणाम थयो ते
थी गलिअ गुरुविवेआण— गलायो ठे एटले नाशने पाम्योठे तत्व अतत्व संबंधी
प्रथग जाव एटले न्यारा न्यारा जाव, जे मोटा विवेक विचार जेना एवा जे अ
म्हाण— अमे, तेने सुमिणेवि— स्वप्नविषे पण सुहाइ— जिनवचनरूप रत्न ग्रहण
करवु ते सुख हेतु माटे सुख ते कह—शा प्रकारे करीने संजाविळति—संजाविए
एटले विचारिए अथवा यापिए? केमके, मिथ्यात्वे करीने वासित ठे मति जेनो;
अने गयो ठे मोटो विवेक जेनो तेने तेतुं सुख क्यांथी थाय? ॥ १५५ ॥

अवतरण— शरीरीते क्यांथी होय तेरीत कहेवे—मूल—जं जीविअमितंपि दु, धरे
मि नामं च सावयाणपि ॥ तं पिपडु महा चुळ, इह विसमे दूसमे काले ॥ १५६ ॥
दोहा— धरुं जो जीवित मात्र पण, नाम आदनो सार ॥ तेपण अति अचिरज
प्रद्यु, दूसम काल मजार ॥ १५६ ॥ व्याख्या— इह विसमे दूसमे काले—आ विषम
दूसम कालनेविषे जं—जो जीविअ मितंपि—देश संयमरूप जीवितमात्रने पण को
ई प्रकारना जंगे करीने दु—प्रकटपणो सावयाणपि—सम्यक्त्व पूर्वक द्वादश व्रत
धारी आवकोनो च—वली नामं—नाम मात्रप्रते धरेमि—हुं धारण करुंतुं; तं पि—ते
पण पडु—हे प्रद्यु, हेनाथ महा चुळ—मोटो आश्चर्य ठे, बीछु वधारे शु कन्हिये? ॥
अवतरण— ए प्रकारे कालादिकना अनुसारे करीने पोताना स्वरूपने कहीने हवे

पोतानुं जन्म सफल करवाने अर्थे सुगुरुने विनती करता ठता कहेढे - मूल:- परिजा विकण एवं, तह सुगुरु करिऊ अम्ह सामिन् ॥ पदुसामगि सुजोगो; जह सहलं होइ मणुअत्तं ॥ १६० ॥ दोहा:- इम विचार करि तिम सुगुरु, हमने करो सनाथ ॥ सुजन होय जिम नरपणुं शिव सामग्री साथ ॥ १६० ॥ व्याख्या:- एवं-दूषमा कालनेविपे जिन जापित धर्मनुं दुर्जनपणुं ठे ए प्रकारे परिजाविकण-परिजावीने एटले वीचारीने सु गुरु-हे सुगुरु; हे शोचन आचार्य एटले हे सम्यक् ज्ञान दर्शन चारित्रादि गुण संपन्न सुगुरु तह-तेम अथवा ते प्रकार अम्हसामिन्-अमारा संबंधी स्वामीपणाने करिऊ-करो एटले ते प्रकारे अमारा ऊपर तमे स्वामीपणुं धारण करो. जह-जेम अथवा जे प्रकारे पदुसामगिजोगो-प्रभुदर्शनादिकनी सामग्रीनो एटले प्रभुजापि त धर्मसामग्रीनो सारो योग थाय, ते थएयके मणुअत्तं-मनुष्यपणुं सहलं-सफल होइ-थाय, केमके, संसारमां चार अंग जीवने पामवा दुर्जन ठे, तेमां प्रथम मनुष्य पणुं, बीछुं सिद्धांतनुं सांजजनुं, त्रीछुं सिद्धांतने सांजलीने जिन वचननी श्रद्धा करवी, श्रद्धा थया पठी तप संयमने विपे पराक्रम फोरववो; ए चार अंग दुर्जन ठे. तेमां प्रथम-मनुष्य पणुं दुर्जन कहु, पण ते मनुष्य पणुं सफल क्यारे थाय, ज्यारे शेष त्रण अंगनी प्राप्ति थाय माटे हे सुगुरो अमारा ऊपर तमे स्वामीपणुं करो के जेम प्रभु जापित धर्म सामग्रीनो रूपो जोग थाय, ते थवाथी मनुष्यपणुं सफल थाय? ॥ १६० ॥

अवतरण -- हवे समाप्तिने अर्थे ग्रंथकार पोतानुं नाम कथन पूर्वक तथा ते ना अध्ययनादिकथो यता फलना कथन पूर्वक अने स्मरणनी उपादेयता प्रते ए टले तेनुं जे अंगोकारपणुं तेने कहे ठे.- मूल - एव जंमरिअ ने, मि चदरइआ व कइविगाहाउ ॥ विहि मग्गरया जवा, पढंतु जाणंतु जनु सिवं ॥ १६१ ॥ दोहा नेमिचद जंमारिऊत, गाथा केइक एम ॥ विधि मग मग्न जविक जणो, जखो ज हो शिव हेम ॥ १६१ ॥ पट्टि शतक प्राकृत थकी, दोधक किया सुनास ॥ दोध क शोधक बुद्धिजन, सेवक मोहन तास ॥ १६१ ॥ व्याख्या:- एवं-ए प्रकारे सङ्ग न जंमारीनो पुत्र अने जिनेश्वर सखीनो पिता प्रसिद्ध एवो जे जंमारीअ नेमिचद-एटले जंमारिक गोत्री नेमिचद आवक तेणे रइआउ-रचिउ जे कइवि-केटली गाहाउ-गाथा? एकजो ने एकसठ; ते गाथाउने विहिमग्गरया-श्री वीतराग जापित वि विमार्ग एटले मोक्षमार्गनेविपे रत एटले तत्पर एवा जे जवा-जव्य जीव ते पढंतु-सत्र थकी जणो, जाणतु-अर्थे परिज्ञानेकरी जाणो; सूत्रार्थ वेहु सम्यक् प्र

कारे अज्यासीने सिवं-शिवप्रत्ये एटले निरुपडव मोहने जाउ-पामो ए ग्रंथ न
 एषाथी तथा ग्रंथनो सम्यक् प्रकारे अर्थ जाण्णायी निश्चल सम्यक्त्व आय ठे, निश्च
 ल सम्यक्त्वथी ह्यायिक ज्ञान चारित्र आय. ते ह्यायिक ज्ञान चारित्रेकरी अनुक्रमे वठि
 त अर्थनी सिद्धि आय वली वठित अर्थ ठे ते नव्य जीवोने शिव प्राप्तिज जाणवी;
 बीजो कोई वठितार्थ नथी तथा शिव शब्द ग्रंथना अते अगीकार कखो ते मंगल अ
 थवा कल्याणने अर्थे जाणवो. इति गायार्थ ॥ १६१ ॥ इति श्रीपष्टी शतक समाप्त

तपोरत्न श्री गुण सुंदर उपाध्यायकृत पष्टी शतकनी टीका ते श्रीशान्ति
 सागरजी महाराजजीनी समीपे श्रीराजनगरमध्ये श्री गुरु बुद्धिविजय महाराज
 जीनो उपासक जे यहू गोत्री उंसवाल मोहनलाल, तेणे सांजली धारी विचारीने ते
 नो किंचित् नावार्थ ग्रहण करीने पष्टी शतकनो अह्वरार्थ केवल नाषारूप बालाव
 बोध कखो; तेमां श्री बीतरागनां वचनथी जे कांई अधिकुं उंडुं विपरीत लखाणुं
 होय, कोई प्रकारुं वत्सूत्र लखाई गयु होय, तथा कोई कानामात्रादि कसु दीर्घनो
 फरक पढ्यो होय, तस्स मित्रामि डक्कमं एटले तेनु जे पाप मने जाग्युं होय, ते
 मिथ्या फोकट थाउं. वली स्याद्वाद श्री जिनमत निपुण परोपकार स्वभाववाला
 पुरुषोए मुज अव्यमति कपर अनुग्रह करीने आ पष्टी शतकनो बालावबोध शोधी
 लेवो एज विनती ठे. ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इति श्री पष्टीशतक नामक ग्रंथ दो
 हा तथा बालावबोध सहित समाप्त.

॥ श्री वीरपरमात्मायनमः ॥

सकलपंक्ति चक्रचक्रवर्त्तिपंक्ति श्रीह्रमाविजयगणि शिष्यमुख्यपंक्ति परषद
मिनीजालतिलक पंक्ति श्रीजिनविजयगणि गुरुन्योनमः सिद्धि बुद्धि विधाधिने
श्रीमत् गौतम स्वामिनेनमः

अथ श्री पंक्ति उत्तम विजयजीकृत संयमश्रेणीनुंस्तवन
अर्थसहित प्रारंभियेते.

श्रीवर्द्धमानंजिनंनला ॥ वर्द्धमानगुणारूपदं ॥

स्वोपज्ञसंयमश्रेणी ॥ स्तवस्यार्थोवितन्यते ॥ १ ॥

॥ ढाल पहेजी प्रथम गोवालातणेनवेजी एदेशी ॥

केवल ज्ञान दिवाकरूजी ॥ सिद्ध बुद्ध सुखदाय ॥ आत्म सं
पद जोगवेजी ॥ वर्द्धमान जिनराय ॥ गुणोदधि शासन ना
यक वीर ॥ मेरू महिधर धीर ॥ गुणो ० ॥ शास ० ॥ १ ॥ एआंकणी

अर्थ ॥ समस्त केवलज्ञानावरणी कर्मना ह्यय्यकी उपनुंजे केवलज्ञान तडूप
सूर्यते ह्यायकनावें सकलगुण निष्पन्नसिद्धते समस्त वस्तुस्वनावनुं बुद्धके ० जाण
ते उपकारीपणे सर्वसुखनुं दातारते स्यादादपणे परिणमित अनंतगुण पर्यायरू
प आत्मसंपदाने जोगवेते एहवो चोवीसमो तीर्थंकर सामान्य केवलीउमा राजा
सरिखो श्रीवर्द्धमानस्वामी गुणोनोसमुद् गुणरूप रत्ननी उत्पत्तिनुं स्थानक वर्त्तमान
शासननुं अधिपति श्रीवीरपरमेश्वरते वली उपसर्ग परिसह आवेथके अकिंगरह्या माटे
मेरूनीपरे धीरते ॥ १ ॥ एटले वदनात्मक स्तवनात्मक अने वस्तुनिर्देशात्मक ए त्रणप्र
कारना नमस्कारते तेमां स्तवनात्मक इष्टसमुचित नमस्कारकखो ॥ १ ॥

अनुक्रमिं संयम फरसतोजी ॥ पाम्यो ह्यायक नाव ॥

संयमश्रेणी फूलडेजी ॥ पूजुं पद निष्पाव ॥ गुण ॥ १ ॥

अर्थ ॥ अनुक्रमे उत्तरोत्तर प्रधान संयमस्थानक फरसतोथको यङ्कुं दशाश्रुत स्कंधे.— 'तस्सणंजगवतस्स अनुत्तरेणंनाणेण अनुत्तरेणंदसणेण अनुत्तरेणचरित्तेण अनुत्तरेणआलएण अनुत्तरेणविहारेण अनुत्तरेणवीरिएण अनुत्तरेणअक्कवेण अनुत्तरेणमद्वेण इत्यादिक मोहनीय कर्मेतुं' कृत्यकरी उत्कृष्ट संयमस्थानरूप क्लीण मोह गुणस्थानक पाम्यो एहवो श्री वर्द्धमानस्वामी तेना पापरहित चरणकमल ने संयम श्रेणीरूप जावफूलेकरीने पूजुंके० अर्चुं बुं एवदनात्मक नमस्कार कखो॥ १

वाचक जशविजये रच्योजी ॥ सखेपे सक्काय ॥ विस्तारि
जिन गुण गावतांजी ॥ जीहा पावन थाय ॥ गुण ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ प्रथम संयमश्रेणीतुं सक्काय तिहणबुद्धिवालाने गन्धयाय एतुंन्यायवा दिशोनेविपे मुकुटमणि समान उपाध्याय श्री जशविजय गणिये रच्युठे पण तेनी रचना शङ्केपेकरीठे माटे विस्ताररुचीने अर्थ विस्तारे संयमस्थानक गर्जित जिनेश्वरना गुण गावता जीन तथा जन्म पवित्रथाय उत्तमजीवने एवोज मनोर्थ होयठे यङ्कुं चिरसंचिय पावपणासेणीए जवसयंसहस्समहणीए चोवीसजिनवि णि गायकहा बोलंतुमेदीहा एटले मंगल अजिथ्यादिककह्यां ॥ ३ ॥

वारकपाय खय उपशमेजी ॥ सरव विरति गुण ठाण ॥

तेना आदिम ठाणमांजी ॥ पर्यवतुं परिमाण ॥ गुण ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे आद्यना वारकपायने कृत्योपशमे एटलेजे दलिक उदयआव्यां तेतुं कृत्यकरे अनेजे उदयनथीआव्या तेने उपशमावे अने प्रदेशे उदयआव्याने वेवे एहवी अवस्थाये वर्त्तताथका अविरति देशविरतिप्रमुख वारकपायने अनावें उपतुंजे सर्वविरतिरूप ठो गुणस्थानक तेहना सर्वजघन्यमाजघन्य स्थानकमा एटले आदिमजे प्रथम स्थानक तेमा निर्विजाग जाग एटले जेना केवलीनी बुद्धियेपण एकरवमना वे अंसनथाय एवाजे चारित्रनापर्याय अथवा अंस तेतुं प्रमाण जे संख्या तेकहेठे॥ ४ ॥

सरवाकाश प्रदेशार्थीजी ॥ अनंत गुणा अविजाग ॥

वृहत्कल्पना जाप्यमांजी ॥ जापेतुं महां जाग॥ गुण ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ लोकालोकना आकाशप्रदेश जेटलामे अनंतठे एटले अनंतानी गणना अनंत प्रकारनीठे तेमा लोकालोकना आकाशप्रदेशनी गणनानुं जे अनंतुठे तेने अनंतगुणो करिये एटला अविजाग ठागुणस्थानकना सर्वथी जघन्यमां जघन्य

स्थानक जे पहेलुं स्थानक तेमांढे एरीतें बृहत्कल्पनाजायमां हे महाजाग्य म
हापूज्य तुं कहेढे यहुंत तेकतियापएसा सवागासस्तमग्गणा होई, तेततियापएसा
अविजागतउं अनंतगुणा. ॥ १ ॥ इति ॥

एरीतें सर्वविरतिगुणस्थानना सर्वथी जघन्यमां जघन्य पहेला संयमस्थानमां
एटला निर्विजागहोय ए निर्विजाग सर्वोत्कृष्ट विद्युद् देशविरति गुणस्थानकना
निर्विजागथी समस्त जीव जेटले अनंतेढे तेटले अनंते गुणता जेटला अनंताथा
य तेटला जाणवा ग्रंथांतरे एमपण कहुंढे जे उत्कृष्ट, देशविरति विद्युद्स्थानक
ना अविजाग दशहजार अस्तकल्पनायें कल्पियें पठी सर्वजीवतो अनंताढे तेनेप
ए अस्तकल्पनायें एकशत प्रमाणकल्पिये पठीते परस्पर दशहजारने सोगुणाकरि
ये तेवारें दशलखायाय एटला अविजाग सर्वविरतिना प्रथम संयमस्थानकमाढे. ॥ ५ ॥

जाग अनंते आदिथीजी ॥ बीजे ठाणे वृद्धि ॥ इम

अनंत जागुत्तरेजी ॥ यानकनि होय सिद्धि ॥ गुण ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ एपहेला संयमस्थानथकी बीजा संयमस्थानकमां अनंतमें जागें वृ
द्धिहोय एटले पहेला संयमस्थानकमां जेटला अविजागढे ते जेटलाचवदराजलो
कमां जीवढे ते सर्वजीवने सरखेनागें वढेंचोआपता एकजीवनेनागें जेटला संय
मना अविजागआवे तेटला अविजागनी पहेला संयमस्थानना अविजागकरतां
बीजा संयमस्थानमां वृद्धिआय एवीरीते बीजा संयमस्थानथी वली त्रीजा संयम
स्थानमा पण तेटलाज अविजागनी वृद्धिआय तेम त्रीजाथी चोथामां यथोत्तर
अनंतजाग वृद्धिआय तेमज आगलपण संयमस्थाननी निष्पत्तिआय हवे एमवृ
द्धि करता करता सर्व केटला संयमस्थानके एक कंमकथाय तेकहेढे. ॥ ६ ॥

अंगुल जाग असंखमांजी ॥ जे आकाश प्रदेश ॥ तेता

यानक नीपजेजी ॥ कंमक तास निवेश ॥ गुण ॥ ७ ॥

अर्थ ॥ एक अंगुलमात्र आकाशक्षेत्रना असंख्यातमां जागमां जेटला आकाश
प्रदेश ढे तेटला अनंतजाग वृद्धिना संयम स्थानक नीपजे के० नीपजाविये एटला
संयमना स्थानकनो समुदाय तेने आगम परिजापाये कंमकनी स्थापना कहिये
उक्तंच कर्मतिएवजन्नई अंगुलजागो असंखिज्जो. ॥ ७ ॥

बीजा कंडक ठाणमांजी ॥ आदि असंख्यांस जाण ॥

तदनंतरंत जागनाजी ॥ थानक कंमक माण ॥ गुण ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ हवे पूर्वेजे अनंतजागवृद्धिना कंमकतुं स्वरूपवतायुं ते अनंतजाग वृद्धिकंमकनी स्थापना ने अनंतर बीजो असंख्यातजाग वृद्धिना कंमकनी स्थापना थाय ते आवीरीते जे पूर्वे अनंतजागवृद्धि कंमकना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे तेथकी आ बीजा कंमकना आदिस्थानकमा असंख्यातमें जागें वृद्धिजाणवी.

एटले पहेला कंमकना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे ते असंख्याता लो काकाश प्रवेशने वहेची आपता एकप्रदेशने जागे जेटला अविजागळावे तेटला असंख्यातजागनाअंसनी बीजाकंमकना प्रथमस्थानकमा वृद्धिथाय तेने अनंतर वली अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमक प्रमाणथाय ते केम असंख्यातजाग वृद्धिना प्रथमस्थानथी अनंतमो जागवधे एवु प्रथम स्थानक तेतुं अनंतमोना ग वृद्धिरूप बीजुं स्थानक एम यथोत्तर कंमकप्रमाण होय एम आगलपण पाठ ला स्थानथी आगला स्थानमां जागवृद्धि तथा गुणवृद्धि पोतानी बुद्धेजाणवी. ॥ ८ ॥

इम नंत जाग वृद्धिनेजी ॥ कंमक कंमक मध्य ॥ ठाण

असंख्यांस वृद्धिनाजी ॥ कंमक माने लक्ष ॥ गुण ॥ ९ ॥

अर्थ ॥ एम अनंतजाग वृद्धिना कंमक प्रमाणस्थानक अने असंख्यातजाग वृद्धितुं एकस्थानक एरीते अनंतजाग वृद्धि कंमक कंमकने विचालें असंख्यातजागवृद्धितुं एकेक स्थानक करता असंख्यात जाग वृद्धिना स्थानक केटलाथाय ते कहेळे कंमकमानेलक्षके० कंमकप्रमाणेलाधा एटले एक कंमक प्रमाण थयां एटले पद्वृद्धिमाहे असंख्यातजाग वृद्धिरूप बीजीवृद्धि पूरीथई ॥ ९ ॥

ते आगेनंत जागनाजी ॥ थानक कंमक मात ॥ तदनंतर

संख्य जागनुंजी ॥ थानक एक विख्यात ॥ गुण ॥ १० ॥

अर्थ ॥ ते असंख्यातजागवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने आगेके० आगल अनंतर अनंतजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रथाय एटले कंमक प्रमाण करिये तेवा रपठी संख्यातजागवृद्धितुं एकस्थानक प्रसिद्धहोय एटले पूर्वेपाश्चात्तयेला कंडक ना चरमस्थानकमां जेटला अविजागळे तेने उत्कृष्ट संख्यातपद सायें जागदेतां एकनेजागें जेटलाआवे तेटलावधे एम आगलपण स्वबुद्धे जाणीलेवु ॥ १० ॥

ते ऊपर द्वय वृद्धिनाजी ॥ जेता ठाण अतीत ॥ ते कीधे
संख्याज्ञागनुंजी ॥ बीज्युं ठाण पवित्त ॥ गु० ॥ ११ ॥

अर्थ:-हवेते संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम स्थानकने ऊपर द्वयके० वे वृद्धिना
स्थानक जेटला अतिक्रम्याळे एटले पूर्वे अनंतजागवृद्धि अने असंख्यातजागवृद्धि
एरीते एवेवृद्धिना जेटला स्थानक गयाळे ते सर्वने आ पहेला संख्यातजाग
वृद्धि नामा स्थानकने आगलकरिये ते करवापढी संख्यातजागवृद्धिनुं बीज्युं स्था
नक पवित्र संयम परिणामरूप आवे ॥ ११ ॥

इम वृद्धि द्वय अंतरेजी ॥ कंमक माने इठ ॥ असंसं
ख्याते वृद्धिनाजी ॥ आनकजिनवर पुठ ॥ गु० ॥ १२ ॥

अर्थ ॥ एजरीते आगलपण ते अनंतजागवृद्धि तथा असंख्यातजागवृद्धि ए
द्वयके० वे वे वृद्धिना स्थानकने विचमां एकेक संख्यातजाग वृद्धिनुं स्थानक कर
ता कंमक प्रमाणनीपजे हेईष्ट हे प्राणवद्वज ते संख्यातजाग वृद्धिना स्थानक हे
जिनवीर हे वीतराग तुमे फरस्या. ॥ १२ ॥

वलि पूरव द्वय वृद्धिनाजी ॥ आनक सरव करेह ॥ आग
ल गुण संख्यातनुंजी ॥ आनक एक धरेह ॥ गु० ॥ १३ ॥

अर्थ ॥ संख्यातजागवृद्धि कंमकना चरमस्थानकने आगले पूर्वली वे - वृद्धिना
जेटला स्थानकगयाळे तेटला सर्वस्थानक करवा एटले करिये तेने आगल संख्या
तजागवृद्धिनुं कंमक पुरुंथयुं तेमाटे तेने ठेकाणे- संख्यातगुणवृद्धिनुं-एकसंयम
स्थानकधरे एटले धरिये यापिये एटले पाठल अनंतजागवृद्धिनुं कंमक गयुंते तेना
चरम स्थानकमां जेटला अविजागळे तेने उल्कृष्ट संख्यात गुणाकरिये ते संख्यात
गुणा करतां जेटला अविजागयाय तेटला अविजाग प्रथम संख्यातगुणवृद्धिना
स्थानकमां वधे एरीते आगलपण स्वबुद्धे जाणवुं. ॥ १३ ॥

इम त्रिक वृद्धिने अंतरेजी ॥ गुण संख्यातना ठाण ॥ कंम
क माने नीपजेजी ॥ जाणे तुं वर नाण ॥ गु० ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एम त्रिकवृद्धिने विचाले एटले पूर्वजे अनंतजागवृद्धि असंख्यातजाग
वृद्धि संख्यातजागवृद्धि ए त्रण त्रण वृद्धिना सर्व स्थानकने विचाले एक एक
संख्यातगुणनुं स्थानक करिये एम करता संख्यातगुण वृद्धिना-स्थानक कंमक

प्रमाण नीपजे एटले पटवृद्धि मांहे चोथी संख्यातगुणवृद्धि पूरीथई संयम स्थानक चारित्र परिणामरूप होवाने लीधे अरूपीणे तेमाटे हे सर्वज्ञ ते सर्वतु जाणेने पुनरपि त्रिक वृद्धी तणाजी ॥ पूरी ध्यानक सर्व॥ असंख्या त गुण वृद्धिनुंजी ॥ ध्यानक एक अगर्व ॥ गु० ॥ १५ ॥

अर्थ - संख्यातगुण वृद्धिकंमकना चरमास्थानकथी आगल वली त्रणवृद्धिना एटले अनंतजागवृद्धि असंख्यातजागवृद्धि अने संख्यातजागवृद्धि ए त्रणवृद्धिना स्थानक जेटला पूर्वे ग्यांढे ते सर्व संयमस्थानक पूरीने नीपजावीने ते पढी असंख्या तगुण वृद्धिनुं एक संयमस्थानक आवे माटे हे अगर्व पाश्चात एटले पूर्वे थयला अनंतर कंमक ना चरम संयमस्थानकमां जेटला अविजागढे तेने असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाणे गुणाकार करतां जेटला अविजागथाय तेटला अविजा ग प्रथम असंख्यगुण वृद्धिना स्थानकमा वधे ॥ १५ ॥

चउरंतर चउरंतरेजी ॥ ध्यानक कंमक मेय ॥ असंख्यात गुण वृद्धिनाजी ॥ पंन्ति वीर्थ वरेय ॥ गु० ॥ १६ ॥

अर्थ ॥ तेवारपढी वली आगलपण चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्या तगुण वृद्धिनुं संयम स्थानक नीपजे एम नीपजावता कंमक मात्र थाय ए असं ख्यात गुणवृद्धिना संयम स्थानक एटले असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानक पढी अनंतजागवृद्धि असंख्यजागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यात गुणवृद्धि एवां चार वृद्धिना स्थानक कखापढी असंख्यगुणवृद्धिनुं बीजुं स्थानक आवे एरीते चार चार वृद्धिने विचालें एकेक असंख्यातगुण वृद्धिनुं स्थानक करतां कंमकमा त्रयाय एटले पट वृद्धिमांहे असंख्यगुण वृद्धिरूप पांचमी वृद्धि पूरीथई ए सर्व संयमस्थानकरूप आत्मगुण ते हे वीर हे परमेश्वर तुमें पंन्ति वीर्थकरीने वखा पाभ्या माटे तुमे वय पूज्य सुख्यगे तमारी स्तवना करतां एवां गुण पाभिये॥ १६ ॥

उपर वली चउ वृद्धिनाजी ॥ फरसे ध्यानक सार ॥ तद नंतरनंत गुणनुंजी ॥ ध्यानक एक उदार ॥ गु० ॥ १७ ॥

अर्थ - हवेते असंख्यगुणवृद्धि कंमकना चरम स्थानकने उपर वली चारवृ द्धिना स्थानक एटले अनंतजागवृद्धि तथा असंख्यजागवृद्धि अने संख्यातजागवृ द्धि तथा संख्यातगुणवृद्धि ए चार वृद्धिना सर्व स्थानक फरसे हे सार हे जगत उत्कृष्ट प्रभु तेवार पढी वली आंतरारहित अनंतगुणवृद्धिनुं एक प्रथम स्थानक

महोदुं आवे एटले पाश्चात्य जे (पूर्वैथयला) अनंतर संयम स्थानकमां जेटला अ
विनागळे ते सर्व जीवोनी संख्यारूपजे अनंतोळे ते अनंता साथे अनंतगुणकरतां
जेटला अविनागथाय तेटला अविनाग अनंतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानकमां वधे.

पंच पंच बुद्धी विचेंजी ॥ ठाण एक इक जोय ॥ इम

अनंत गुण बुद्धिनाजी ॥ कंमक माने होय ॥ गु० ॥ १८ ॥

अर्थः-- अनंतगुणवृद्धिना प्रथम स्थानक पठी अनंतर अनंतजागवृद्धि असंख्य
जागवृद्धि संख्यातजागवृद्धि संख्यातगुणवृद्धि असंख्यातगुणवृद्धि एवां पांच वृद्धि
रूप समस्त संयम स्थानक उपजे तेचारपठी एक अनंतगुणवृद्धिनुं बीजु संयम स्था
नक आवे एरीते पांच पांच वृद्धिने विचमां एक एक अनंतगुणवृद्धिनुं स्थानक नीपजे
ते ज्ञान दृष्टिं जुठ एम करतां अनंतगुणवृद्धिना संयमस्थानक केटलाथाय ते
कहे ठे कंमक प्रमाणेहोय एटले अंगुलना असंख्यातमां जागमां जेटला आकाश
प्रदेशे तेनाजेटला अनंतगुण वृद्धिना संयम स्थानक थाय ते कंमक थुं ॥ १८

उपर वली पंच वृद्धिनाजी ॥ फरसे संयम ठाण ॥ प्रव

चन अनुसारें कह्युंजी ॥ पट स्थानक परिमाण ॥ गु० ॥ १९ ॥

अर्थः-- हवे अनंतगुणवृद्धिना चरम स्थानकने उपर वली मूल्यकी पांचे वृ
द्धिना सर्व संयमस्थानक फरसे पण पांचवृद्धि पूरी कल्यापठी प्रसंगे आब्युंजे अ
नंतगुणवृद्धिनुं स्थानक ते न करवुं केमके पट स्थानक पुरुषथुं तेमाटे, एरीते पट
स्थानकना परिमाणनी परुपणा ते प्रवचनअनुसारेके० कल्पनाय तथा प्रवचन
सारोक्षरनी टीकाने अनुसारे कही ॥ १९ ॥

असंख्य लोकाकाशनाजी ॥ प्रदेश ने परिमाण ॥ इक पट

स्थानक ऊपरेंजी ॥ ऊठे वलि पट ठाण ॥ गु० ॥ २० ॥

अर्थः-- चक्रदराज प्रमाण एक लोकाकाशठे एहवा असंख्याता लोकाकाश
अलोकमां कल्पीयें तेना जेटला आकाश प्रदेशनुं समूहथाय तेटला प्रदेशने प्रमा
णे एक प्रथमनुं मूल पट स्थानक ने ऊपर ऊपर वली बीजा पट स्थानिक ऊपजे
एटले असंख्यातिवार ऊपरा ऊपर पट स्थानकथाय ऊक्तंच ठाणग अवसाणे,
अन्नं ठाणपं पुनो अन्नं; एव मसंखा लोका, ठाणाणं मुण्येयवा ॥ १ ॥ २० ॥

ए संयम गुण ठाणमांजी ॥ जे वरते मुनि सोय ॥ वंध्य

अपर नजना पणेजी ॥ नाप्यकल्पमां जोय ॥ गु० ॥ २१ ॥

અર્થ ॥ એ સંયમકે ७ ચારિત્ર ગુણસ્થાનકમાં એટલે ઠઠાગુણગણના આદ્યના સ્થાનકથી માંમીને યથાસ્થિત ચારિત્રરૂપ ચરમ સ્થાનકપર્યંત તેમાજે મુનિરાજ વર્તે છે તે મુનિ વાંદવાયોગ્ય છે પણ વેશમાત્રને વાંદવાનું પ્રયોજનનથી કત્કંચ વે સોવિ અપ્યમાણો, અસંજમપણુ વદમાણસ્ત ॥ કિંપરિ અતિયવેસં, વિસં ન મા રેડુ સ્વક્તં ॥ ૧ ॥ ઇતિ માટે અપરકે ७ બીજા જે સંયમશ્રેણીથી વાહ્ય તે જનનાયે વદનીક એટલે કારણે વાંદવાયોગ્ય પણ કારણવિના વાંદવાયોગ્યનહી એ અર્થ વૃદ્ધત્ક લ્પનાપ્યમા જોઈલેલું કત્કંચ સંયમ ગણ ધિયાણ, કિંકમ્મં વાહિરાણજડુ યથં ॥ ૨ ॥

ઇહાં ષટસ્થાનકના નામકહેલે ? અનંતજાગવૃદ્ધિ ૧ અસંખ્યજાગવૃદ્ધિ ૨ સંખ્યા તજાગવૃદ્ધિ ૪ સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૫ અસંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ ૬ અનંતગુણવૃદ્ધિ એમાં જાગ તથા ગુણ વૃદ્ધિકહી તે કેવી સંખ્યાયે છે તે જાણવાને આગમની ગાથાકહે છે.— સઘ જિણહિ અનંત, જાગંચ ગુણં અસંખ લોગેહિ ॥ જાણઅસંખં સંખં, સંખિ સ્થેણં ચ જિઠેણં ॥ ૧ ॥ એનોઅર્થ.— એપટવૃદ્ધિરૂપ પટ સ્થાનકનેનિષે જે અનંત જાગનું સ્થાનક તથા અનંતગુણનું સ્થાનક એ બે સ્થાનકની સંખ્યા તે સર્વ ચક્રદ રાજલોકમાં જેટલા જીવની સંખ્યા છે તે સંખ્યાયે જાગતથા ગુણનીવૃદ્ધિ કરવી અને અસંખ્યજાગવૃદ્ધિ તથા અસંખ્યગુણવૃદ્ધિ એ બે સ્થાનક તે અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રવેશ ની જેટલી સંખ્યા છે તે સંખ્યાયે જાગ તથા ગુણનીવૃદ્ધિકરવી અને સંખ્યાત જાગવૃદ્ધિ તથા સંખ્યાતગુણવૃદ્ધિ એ બે સ્થાનક તે કલ્કુટ સંખ્યાતાની જેટલી સંખ્યા છે તેટલી સંખ્યાયે જાગ તથા ગુણની વૃદ્ધિકરવી ઇતિજાવ.

તથા જે સયમસ્થાનક અનંતજાગવૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સંયમસ્થાનકના જે ટલા અવિજાગ હોય તેને સમસ્ત જીવોની જેટલી સંખ્યા છે તે સંખ્યાયે જાગ આપ તાં જેટલા અવિજાગ આવે તાવત્પ્રમાણ અનંતજાગે અધિક જાણવું અને જે સંયમસ્થાનક અસંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સયમસ્થાનકના નિર્વિજાગ જાગ જેટલાહોય તેને અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રવેશપ્રમાણે જાગ આપતાં જેટલા અવિજાગ લાગે તાવત્ પ્રમાણ અસંખ્યજાગે અધિકજાણવું તથા જે સંયમસ્થાનક સંખ્યાતજાગ વૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સંયમસ્થાનકના જેટલા અવિજાગહોય તેને કલ્કુટ સંખ્યાતાયે જાગ દરતા જે અવિજાગ લાગે તેટલા સંખ્યાતજાગે અધિક જાણવું વલી જે સંયમ સ્થાનક સંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિને પામે તે પાઠલા સંયમ સ્થાનક ના જે નિર્વિજાગજાગ છે તેને કલ્કુટ સંખ્યાતગુણની રાતિયેગુણતા જે અવિજાગથાય તાવત્પ્રમાણ સંખ્યાતગુણે અધિક જાણવું તથા જે સયમસ્થાનક અસં

ख्यात गुणवृद्धिने पामे ते पाठला संयमस्थानना जे अविनागळे तेने असं
ख्यात लोकाकाशनाजे प्रदेशां तद्गुणित करिये तावत् प्रमाण असंख्यातगुणो अ
धिक जाणवुं तथा जे संयमस्थानक अनंतगुणवृद्धिने पामे ते पाठला संयम
स्थानकना जेटला अविनागळे तेने समस्तजीवोनी अनंति संख्याये गुणतां जेटला
अविनाग थाय तावत्प्रमाण अनंतगुणो अधिक जाणवुं. इतिज्ञेयं. ॥ २१ ॥

पट ध्यानक संयम तणाजी ॥ कहेतां स्तवतां वीर ॥ ह
माविजय जिन नक्तिथीजी ॥ उत्तम लहे नव तीर ॥ गुण ॥ २२ ॥

अर्थ ॥ ए संयमना पटस्थानक कहेतां थकां तथा संयमश्रेणे गर्जित वीर प
रमेश्वरने स्तवतां तथा वली कृमागुणे करीने मोहवुं जेणे विजय कळोळे, अणुत्तरा
ए खंति ए इतिवचनात् एहवा जिनके० वीतराग जे श्रीवीरस्वामि तेनी नक्तिथी
उत्तमजीव होय ते नवके० संसारसमुद्रनो पारपामे सिद्धपरमेश्वरथाय एटले पं
मित श्री कृमाविजयगणि तत्शिष्य पंमितश्री जिनविजयगणि तेमनी नक्तिथी मु
नि उत्तमविजयजी संसारनो पारपामे एमपण जाणवुं ॥ २२ ॥

अवतरण:- पूर्वोक्त संयमस्थानक समजवाने सुगमथाय तेमाटे श्री वीरप्रभु
नी स्तवनाकरतां यंत्रनो बीजोढालकहेते इति संबंध ॥

ढाल बीजो सुरतीमहीनानीदेशी.

वस्तु स्वभाव प्रकाशक नाशित लोगालोग ॥ वीर जगत
गुरु भोगवे रत्नत्रयीनो भोग ॥ संयमना पट ध्यानिक सूक्ष्म
बुद्धि गम्य ॥ स्व पर विबोधन हेतें थापुं यंत्र सुरम्य ॥ २ ॥

अर्थ:- सदसदादिक अनंतधर्मात्मक वस्तुस्वभाव तेनुं प्रकाशक तथा केवल
ज्ञानरूप आरसीमां जेने लोकालोकुं स्वरूप नास्योळे एहवा श्रीवीरपरमेश्वर त्र
णजगतनो गुरु जावरत्नत्रयीनो आस्वाद अनुभववे सम्यक्ज्ञान यथार्थविबोध स
म्यक्दर्शनं तत्त्वप्रतीति सम्यक्चारित्रं निजस्वरूप रमण स्थिरतारूप इति रत्नत्रयी
स्वरूप संयमनी पटवृद्धिना स्थानक तीक्ष्ण बुद्धिये गम्यते तेमाटे पोताने तथा
परने समजवाने अर्थे असत्कल्पनाये मनोहर यंत्रथापुनुं तिहां अनंत जागवृद्धि
ने स्थानके मीमां अने असंख्यातजागवृद्धि स्थानके एकडा संख्यातजागवृद्धि स्था
नके बगडा संख्यातगुणवृद्धि स्थानके त्रगडा असंख्यातगुण वृद्धिस्थानके चोगडा

અનંતગુણ વૃદ્ધિસ્થાનકે પાંચઢા એમ અસત્કલ્પનાયે ચારમીમાંયે અનંતનાગવૃદ્ધિ
કંમક ચાર એકઢે અસંખ્યનાગવૃદ્ધિ કંમક ક્યાદિક સંજ્ઞા જાણવી ॥ ૧ ॥

નાગ અનંતહ વૃદ્ધિના ઠાણઢે કંમક સાર ॥ ઢે યદ્યપિ તે અ
સંખ્ય ઠવું તસ વિંડુ ચાર ॥ અસંખ્ય નાગ વૃદ્ધિનું ધ્યાનક આ
ગલ એક ॥ તસ ઠામે ઠવું એકો મન ધરી અતિહિ વિવેક ॥ ૨ ॥

અર્થ ॥ અનંતનાગવૃદ્ધિના સ્થાનક નલાં કંમકમાત્ર અગુલ અસંખ્યનાગગત
આકાશ પ્રદેશ પ્રમાણઢે ઇરીતે જોપણ તે અનંતનાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક અસંખ્યા
તાઢે તોપણ અસત્કલ્પનાયે તેના ચારવિંડુ સ્થાપુઢું એટલે અનંતનાગવૃદ્ધિનું કંમ
ક પુરંચયું તેથી આગલ અસંખ્યાતનાગવૃદ્ધિનું સ્થાનક એક આવે તેને ઠેકાણે
મનમા અત્યંત વિવેક ધરીને એકઢો થાપુઢું તે પૂર્વોક્ત સ્થાનકથી નિન્ન પાઢવા
નિમિત્તે થાપુઢું એમ સર્વત્રજાણુ ॥ ૩ ॥

ચઠ ચઠ વિંડુ અતર ઇમ હોય એકાચાર ॥ તદનંતર ચઠ વિંડુ
સઘલાં વીસ ઉદાર ॥ આગલ નાગ સંખ્યાતહ વૃદ્ધિનો બીઠ
જાણ ॥ ઇમ ચઠ વિયા ઠવતાં મીમાં શત પરિમાણ ॥ ૩ ॥
ચઠ બીઆ વીસ એકા મીમા શત સમુદાય ॥ નાગની વૃદ્ધિ માંહે
થયાં હવે ગુણ વૃદ્ધિ કહાય ॥ સંખ્યાત ગુણની વૃદ્ધિમાંતીઠ
આદિ ઉદાર ॥ ઇમ સવિ મીમા અંકા વિચ ઠવિ તિઆ ચાર ॥ ૪ ॥

અર્થ ॥ વલી આગલ અનંતનાગ વૃદ્ધિના એક કંમક જેટલા સ્થાનક થાય તેને
ઠેકાણે ચારવિંડુ થાપીયે આગલ અસંખ્યનાગ વૃદ્ધિનું એક સ્થાનકઢે તેમાટે વલી
એકઢો થાપીયે ઇરીતે ચારચાર વિંડુને આતરે જેવારે ચાર એકઢાથાય એટલે અસંખ્ય
નાગ વૃદ્ધિનું કંમક પુરંચયું તેવારપઢી આતરા રહીત ઢેઢાનું અનંત નાગવૃદ્ધિનું કં
મક આવે તેને ઠેકાણે ચારવિંડુથાપીયે એટલે સઘલા સરવાલે ચાર એકઢાને વીસ
મિમાંથયા, તે પઢી આગલ સંખ્યાતનાગ વૃદ્ધિનું સ્થાનક એક આવે તેને ઠામે વગ
ઢાની થાપના જાણીયે ઇરીતે ચાર એકઢા ગર્નિત વીસવિંડુ અનંતર સંખ્યાતના
ગ વૃદ્ધિનું એક એક વગઢો આણતાં જેવારે ચાર વગઢાઆવે તેવારે સંખ્યાતનાગવૃદ્ધિ
નું કંમક પુરંચાય તેવારપઢી વલી ઢેઢે ચાર એકઢા ગર્નિત વીસ મીમાઆવે એમ સં
ખ્યાતનાગ વૃદ્ધિપર્યંત સર્વ સમુદાયે મીઢા (૧૦૦) એકઢા (૨૦) વગઢા (૪)

एतावता संख्यात नागवृद्धिनुं कंमक एक असंख्यातनागवृद्धिना कंमक पांच अनंतनागवृद्धिना कंमक पचवीस एटला स्थानक असत्कल्पनार्थे नाग वृद्धिमांथया हवे गुणवृद्धिमांहे जे स्थानकथाय ते कहेहे हवे आगल संख्यातगुण वृद्धिनुं एक स्थानकआवे तेने ठेकाणे एक त्रगडो थापीये एटले संख्यातगुण वृद्धिमां प्रथम उत्तमस्थानकनो त्रगडोजाणवो एरीते वली पण पूर्वला चार बगडा वीस एकडा गर्जित शतमिंमा थापीने तेने अनंतर बीजो त्रगडोआवे एरीते जेवारे चार त्रगडा थाय तेवारें ते चार त्रगडे संख्यातगुण वृद्धिरूप कंमक पुरुंथयुं चोथा त्रगडाने अनंतर वली चार बगडा वीस एकडा अने शत मोडा थापीयें ॥ ३ ॥ ४ ॥

वीस बीआ शत एका पण सय बिंडु मान ॥ असंख्यात गुण वृद्धिनो चोको धुरि मंमाण ॥ इम चउ चोका आणतां तिक वीस दिक शत जोय ॥ पण सय एकडा मींडा पंचवीससैं होय ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ इहां संख्यातगुण वृद्धिपर्यंत सर्वमली त्रगडा चार बगडा वीस अने एक डा शो तथा पांचसैं मीमा एटले संख्यातगुण वृद्धिनुं कंमक एक अने संख्यात नाग वृद्धिना कंमक पांच असंख्यातनाग वृद्धिना कंमक पचीस अनंतनाग वृद्धिना कंमक एकसो ने पचीस थाय तेवार पठी असंख्यातगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थान कनो चोगडो मांमीये फरी चार त्रगडा वीस बगडा एकसो एकडा सहीत पांचसो मी मा गयेथके वली बीजो चोगडो मांमीयें ए परीपाटीये जेवारे चार चोगडाथाय एटले असंख्यात गुण वृद्धिनुं कंमक पुरुंथयुं वली चोथा चोगडाने अनंतर चार त्रगमा वीस बगडा एकसो एकडा अने पाचसैं मीमा थापीये तो सर्वमली चार चोगडा वीस त्रगमा एकसो बगडा पाचसे एकडा पचीसोमीमा थाय एटले असंख्यात गुण वृद्धिनुं कंमक एक संख्यात गुणवृद्धिना कंमक पांच संख्यात नागवृद्धिना कंमक पचीस असंख्यात नागवृद्धिना कंमक एकसोपचीस तथा अनंतनागवृद्धिना कंमक ठसोने पचीस थया ॥ ५ ॥

हवे अनंत गुण वृद्धि पदे ठेवि पंचक चंग ॥ पुनरपि पूरव रीतें मींडां अंक सुरंग ॥ तिवार पठी पंचक इम पंचक चउ जव थाय ॥ आगे पण पंचवीससैं मींमां अंक कराय ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ हवे अनंतगुण वृद्धिपदेके अनंतगुण वृद्धिरूप प्रथम स्थानकने ठे काणे एक पांचमोथापीये पुनरपि पूर्वलीरीते चार चोगमा वीस त्रगमा एकसो बग

डा पाचसो एकमा गर्जित पचवीससो मीमाथापीयें तेवारपढी बीजो पांचडो था पीयें एरीते अनुक्रमे जेवारे चार पांचडा थपाय तेवारे अनतगुण वृद्धिरूप कंमक पुरुंधाय वली आगलपण चोथा पांचडाने अनंतर चारचोगडा बीसत्रगडा एकसो वगडा पाचसो एकडाये युक्त पंचवीससो मोंमांकरीये एटले एक पटस्थानक पुरुंधयुं.

पांचडा चोगडा त्रगडा वगडा एकडा बिडु ॥ पट थानकनां

यंत्रनी संख्या कहे जिनचंडु ॥ चउ बीस सय पणसय पच

बीस सय सार ॥ अंका मीडा गणतां साढा वारहजार ॥ ७ ॥

अर्थ — हवे पटस्थानक मध्ये आक तथा मिमांनी संख्याआवी ते पश्चातुं पूर्विये कहियेते पांचडा चोगडा त्रगडा वगडा एकडा तथा बिडु तेना समुदायरूप पटस्थानकना यंत्रनी संख्या ते श्री जिनचंडुके ० रूपजादिके कही तेरीते हे वीर परमेश्वर तमे फरसी ते आवीरीते चारपांचडा बीसचोगडा एकसोत्रगडा पाचसो वगडा पचवीसो एकडा अने साढाबारहजारमिमा सरवालेथाय एटले अनंतगुण वृद्धितुं कंमक एक असंख्यातगुण वृद्धिना कंमकपाच संख्यातगुण वृद्धिना कंमक पंचवीस संख्यातजाग वृद्धिना कंमक एकसोपंचवीस असंख्यातजाग वृद्धिना कंमक ठसोनेपंचवीस अने अनतजागवृद्धिना कंमक त्रणहजार एकसोने पचवीस ए सर्वमजी (३९०६) कंमक थयां ए सर्वयंत्रप्रमाणे अस्तत्कल्पनाये लख्युंते पण परमार्थरीते तो आगला ढालमा कहीसुं ॥ ७ ॥

सयम श्रेणिमा श्रेणि कृपक लहि सुद्ध ध्यान ॥ घाती करमनो

कृयकरी पाम्यो पंचम ज्ञान ॥ प्रवचनसारनी वृत्तिमां यंत्रनी

उवणा दीउ ॥ क्षमाविजय जिन वयणथी उत्तम चित्त पविड ॥ ८ ॥

अर्थ — संयमश्रेणी आरोहता अनुक्रमे कृपकश्रेणीमां सुद्धध्यान पामीने घाति यां चारकर्म कृयकरता यथाख्यात चारित्र केवलज्ञान केवलदर्शनरूप रत्नत्रयी पाम्या तदनुक्रमो यथा अप्रमत्तगुणगणे अनंतानुबधीनी चोकडी दर्शनमोह त्रिक एव सातप्रकृति कृयकरी अपूर्वकरण अनिवृत्ति गुणगणे चढचा तिहां अनिवृत्ति ना प्रथमजागने अंते सोलप्रकृति खपावे तन्नाम थावरतिरिनरयाएव दुगधीणति गेगविगलसाहरति इति वली बीजाजागने अंते अप्रत्यारख्यानी चोकडी तथा प्रत्यारख्यानी चोकडी एव आतप्रकृति खपावे त्रीजेजागे नपुसकवेद खपावे चोथे जागे स्त्रीवेद खपावे पाचमेंजागे दास्यठक खपावे ठेजेजागे पुरुषवेद खपावे सात

मैंजागें संज्वलननुं क्रोधखपावे आत्मेजागें संज्वलननुमान खपावे अने नवमेंजागें संज्वलननी माया खपावे एरीते नवमें गुणगणों बीजापायाथी वीसप्रकृति खपावे पठी दशमेगुणगणों संज्वलननुं लोच खपावतो शुक्लध्याननुं प्रथक्त्व वितर्क संविचाररूप प्रथमपाद तद्रूप अनलेकरी सकल मोहनीय जस्म शांतकरे पठी क्षीणमोह गुण गणों चढे ह्यायक चारित्रवतथाय तिहां एकत्व वितर्क अविचाररूप शुक्लध्याननुं बीजोपाद अनुजवी द्विचरम समय निडाडुगखपावी चरमसमये ज्ञानावरणीपांच दर्शनावरणीचार अंतरायपांच एवं चउदप्रकृति ने ह्ये अनंत चतुष्टी विनूपित सिद्धवधु योग्यथाय इति श्री सिद्धसेनदिवाकर कृत प्रवचनसारोद्धारनी वृत्तिमां पटस्थानकना यंत्रनीस्थापनादीती ते कृमायें उपलक्षित जे दशविधधर्म तेणेकरी विशेषे जयवता एवां जिनके० श्रुतकेवली अवधिजिन मनपर्यवजिन जे सुधर्मा स्वामी तेना वयणके० वर्तमान आगम तेथी उत्तम साधु साध्वीउने फरसनरूपे तथा उत्तम श्रावक श्राविकाने श्रद्धा मनोरथ रूपें संयमश्रेणी चित्तमांवेठी एटले पंढितश्री कृमाविजयगणि शिष्यरत्न पंढितश्री जिनविजयगणि ना वचनथी मुनि उत्तमविजयना चित्तमां यंत्रनीस्थापना पेठी एटले स्थिरपणेरही इति ए पण सोचहुं

अवतरणः— प्रथमढाले पटस्थानक परूपणाकीधी बीजाढालें तेनायंत्रनी स्थापनाकरतां स्थूलबुद्धिनेपण सुखेसमजाय तेमकखुं हवे एकांतरादिक मार्गणाये को ईपूढे तेने सुखे कहीसकियें तेरीते वीरप्रभुनी स्तवनाकरतां अधस्तन स्थान परूपणानो ढाल कहियेढे इति संबंध जाणवो ॥

ढाल त्रीजो एकवीसानी देशीनो.

आतम रामरि, शिव विसरामी नित्यनमु ॥ प्रभुजी स्तवतारि पाप पोताना निगमु ॥ पटथानिकरे जे अह ठाण परूपणा ॥ सुणो सयणारे वयणा कल्पनी जाण्यना ॥ १ ॥ ब्रूटकः— आदि असंख असं वृद्धिथी कहो ॥ जाग अनंत असं केटलां ॥ हेठथानिक एम पूढत ॥ कइयें कंमक जेतलां ॥ जाग संख्या तह गुण संख्याते ॥ असंख अनंतह गुण वली ॥ तस प्रथमथी कहें अध अनंतर ॥ कंमक माने केवली ॥ २ ॥ इत्यनंतरमार्गणा अर्थ ॥ शुद्ध निर्मल निकलंक आत्मस्वभाव रमणशील निरुपद्रव्यस्थान द्वैत्रयी उर्ध लोकाग्रनावथी निरावरणावस्था तेनेविषे विसरामी एवां श्री वीरप्रभुने नित्य

सदा नमस्कारकरुं ए प्रभुने स्तवतां अनेकजवोपाजित पोतानाकखां खीरनीरनी
परे अनेदरह्या जे पापकर्म तेने निगमु के० गमावु प्रजोर्नमस्कार स्तुतिफल
मेतदेव संयम पट स्थानकनेविषे जे अनंतर एकांतरादिक अह्वाण परू पणावेतेहे
सम्यक्दृष्टी उत्तमसङ्गतो तमे सांजलो ए वचन श्रीबृहत्कल्पना जाप्यनावे ॥ १ ॥

हे उत्तमजीवो तमे कहोके असंख्यात जागवृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी
अनंतजाग वृद्धिना हेवला संयमस्थानक केटलांगया एम कोई पूढे तेने उत्तर जे
अनंतजाग वृद्धिना हेवलास्थानक एक कंमक जेटला गयावे केमके अनंतजागवृद्धि
कंमकपूरुंथयुं तेने अनंतरेज असंख्यातजाग वृद्धिनुं प्रथम स्थानक थयुंते तेमाटेज एम
केवुं तेमज संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी असंख्यातजाग वृद्धिना हे
वला संयम स्थानक केटलांगया तथा संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी सं
ख्यातजागवृद्धिना हेवला स्थानक तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
संख्यातगुण वृद्धिना हेवला स्थानक वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
हेवला असंख्यातगुण वृद्धिना स्थानक केटला गयां ए रीते कोइ पूढे तेवारे सर्व
त्र हेवला अंतरा रहीत मार्गणाये कंमक प्रमाणे संयम स्थानक केवलीकहे थ
हुकं पंचसंयहे सवासिं बुद्धिण कंमक मेता अनंतरा बुद्धि ॥ इत्यनंतरमार्गणा ॥ २ ॥

एकांतररे मार्गणा सुणो सवि संतरे ॥ जाग संख्यातेरे मूल था
नकथी तंतरे ॥ हेवे थानिकरे जाग अनंतना जापीये ॥ एककं
मकरे कंमक वर्गते दापीये ॥ ३ ॥ ब्रूटक ॥ दापीये गुण संख्या
तथी वली ॥ असंख अनंत गुणथी तथा ॥ पढम ठाणथी एक
अंतर ॥ कंमक वर्ग कंमक यथा ॥ इति एकांतर मार्गणा ॥ एक
अंतर मार्गणा कही ॥ सुणो द्वंतर मार्गणा ॥ संख्यात गुण
थी हेवथानक अनंत जागना सुजमना ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे एकांतर मार्गणा कहेवे ते हे सर्व संतजनो उत्तम पुरुषो तमे सां
जलो के एकांतरमार्गणाते सुं जे एकवृद्धि विचमां पढतीभूकीने पृष्ठाकरवी ते ए
कांतर मार्गणा कहेवाय ते आवीरीते जे संख्यातजाग वृद्धिना मूलके० प्रथम
स्थानकथी हेवला असंख्यातजाग वृद्धिनाजे स्थानकगयां तेनी पृष्ठानकरवी अने तेने
हेवला वलीजे अनंतजाग वृद्धिना स्थानकगयांवे ते पूढवा एम कोईक एकांतरे पूढे ते

वारे एम कहियें जे एक कंमक अने कंमकवर्ग प्रमाण. जेमां हेतल असंख्यातनाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्र गयांढे तेमां एकेका असंख्यातनाग वृद्धि स्थान कने हेतल एकेक अनंतनाग वृद्धि कंमकगुंढे अने असंख्यातनाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रां माटे कंमक कंमक साथें गुणाकार करियें एटले कंमक वर्ग याय तजुणोवर्ग इतिवचनात् अने असंख्यातनाग वृद्धि उपर अनंतनाग वृद्धि कंमकगुंढे तेमाटे एकतो कंमकवर्ग अने तेना उपर वली एक कंमकप्रमाण एटला अनंतनाग वृद्धिना स्थानक गयांढे एम कहेवुं. ॥ ३ ॥

तेमज वली संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल संख्यातनाग वृद्धिना स्थानकगयां तेमूकीने असंख्यातनाग वृद्धिना स्थानक पूठवा तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल संख्यातगुणवृद्धिना स्थानक गयां ते मूकीने संख्यातनाग वृद्धिना स्थानक पूठवा तेमज वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेतल असंख्यातगुण वृद्धिना जे स्थानकगयां ते पडतामूकीने संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक एकांतर मार्गणाये केटला पामीयें एमकोई पूठे तेने एवं उत्तर आपियें जे कंमकवर्ग अने उपर एक कंमक जेम पूर्वे कहांढे तेम कहेवा इति एकांतर मार्गणा यङ्कं पंचसंग्रहे एगंतराउबुद्धी ॥ वगो कंमस्तकंमच इति एरीते एकांतर मार्गणाकही हवे द्व्यंतर मार्गणा सांजलो जे बे वृद्धि वचमा मूकीने पूठिये ते द्व्यंतर मार्गणा कहियें ते आवीरीतें के संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थान कथी अनंतनाग वृद्धिना स्थानक केटला गयां एमपूठवाथी हे छनमना तेकहियेढे. ॥ ४ ॥

कंडक घनरे, कंडक वर्ग डु, गुणो करो ॥ एक कंमकरे तस संख्या मनमां धरो ॥ डुग अंतररे असंख्य अनंत गुणयो ल ह्यां ॥ अध स्थानकरे पूरव परें जाणो कहां ॥ ५ ॥ इति दिकां तरमार्गणा त्रूटकः- त्रिके अंतर कोई पूठे ॥ आदि, असंख्य गुण वृद्धिथी ॥ हेतें नाग अनंत केरां ॥ ठाण कहो गुरु वय एथी ॥ कंडक वर्गनुं वर्ग कीजे ॥ कंडक घन त्रिक उपरें ॥ कंडक वर्ग त्रिक एक कंडक ॥ होए ते मनमां धरे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कंमक घन एक अने कंमक वर्ग बे तथा ते उपर एक कंमक एटला स्थानक पामीयें ए सर्व जेला करतां केटली संख्यायाय ते मनमां धरोके धारणा

सदा नमस्कारकरुं ए प्रभुने स्तवता अनेकजवोपार्जित पोतानाकखां खीरनीरनी
परे अनेदरह्यां जे पापकर्म तेने निगसु के० गमावु प्रजोर्नमस्कार स्तुतिफल
मेतदेव संयम पट स्थानकनेविषे जे अनंतर एकांतरादिक अह्वाण परू पणावेतेहे
सम्यक्दृष्टी उत्तमसङ्गनो तमे सांजलो ए वचन श्रीबृहत्कल्पना जाप्यनावे ॥ १ ॥

हे उत्तमजीवो तमे कहोके असंख्यात जागवृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी
अनंतजाग वृद्धिना हेवला संयमस्थानक केटलांगयां एम कोई पूढे तेने उत्तर जे
अनंतजाग वृद्धिना हेवलास्थानक एक कंमक जेटला गयावे केमके अनंतजागवृद्धि
कंमकपूरुंयुं तेने अनंतरेज असंख्यजाग वृद्धिनुं प्रथम स्थानक ययुंवे तेमाटेज एम
केवुं तेमज संख्यातजाग वृद्धिना प्रथम संयम स्थानकथी असंख्यजाग वृद्धिना हे
वला संयम स्थानक केटलांगया तथा संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी सं
ख्यातजागवृद्धिना हेवला स्थानक तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
संख्यातगुण वृद्धिना हेवला स्थानक वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी
हेवला असंख्यातगुण वृद्धिना स्थानक केटला गयां ए रीते कोई पूढे तेवारे सर्व
त्र हेवला आंतरा रहीत मार्गणाये कंमक प्रमाणे संयम स्थानक केवलीकहे य
ङ्क पंचसंग्रहे सदासिं बुद्धिण कंमक मेता अनंतरा बुद्धि ॥ इत्यनंतरमार्गणा ॥ २ ॥

एकांतररे मार्गणा सुणो सवि सतरे ॥ जाग संख्यातेरे मूल था
नकथी तंतरे ॥ हेवे थानिकरे जाग अनंतना जापीये ॥ एककं
मकरे कंमक वर्गते दापीये ॥ ३ ॥ त्रुटक ॥ दापीये गुण संख्या
तथी वली ॥ असंख अनंत गुणथी तथा ॥ पढम ठाणथी एक
अंतर ॥ कंमक वर्ग कंमक यथा ॥ इति एकांतर मार्गणा ॥ एक
अंतर मार्गणा कही ॥ सुणो द्वंतर मार्गणा ॥ संख्यात गुण
थी हेठथानक अनंत जागना सुजमना ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ हवे एकांतर मार्गणा कहेवे ते हे सर्व सतजनो उत्तम पुरुषो तमे सां
जलो के एकांतरमार्गणाते सुं जे एकवृद्धि विचमा पडतीमूकीने प्रह्लाकरवी ते ए
कांतर मार्गणा कहेवाय ते आवीरीते जे संख्यातजाग वृद्धिना मूलके० प्रथम
स्थानकथी हेवला असंख्यातजाग वृद्धिनाजे स्थानकगया तेनी प्रह्लाकरवी अने तेने
हेवला वलीजे अनंतजाग वृद्धिना स्थानकगयावे ते पूठवा एम कोईक एकांतरे पूढे ते

वारे एम कहिये जे एक कंमक अने कंमकवर्ग प्रमाण. जेमां हेवल असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्र गयांते तेमां एकेका असंख्यातजाग वृद्धि स्थान कने देवल एकेक अनंतजाग वृद्धि कंमकगुंठे अने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक कंमकमात्रां माटे कंमक कंमक साथें गुणाकार करिये एटले कंमक वर्ग थाय तजुणोवर्ग इतिवचनात् अने असंख्यातजाग वृद्धि उपर अनंतजाग वृद्धि एक कंमकगुंठे तेमाटे एकतो कंमकवर्ग अने तेना उपर वली एक कंमकप्रमाण एटला अनंतजाग वृद्धिना स्थानक गयांते एम कहेवुं. ॥ ३ ॥

तेमज वली संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवे संख्यातजाग वृद्धिना स्थानकगयां तेमूकीने असंख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूढवा तथा असंख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवल संख्यातगुणवृद्धिना स्थानक गयां ते मूकीने संख्यातजाग वृद्धिना स्थानक पूढवा तेमज वली अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेवल असंख्यातगुण वृद्धिनाजे स्थानकगयां ते पढतामूकीने संख्यातगुण वृद्धिना स्थानक एकांतर मार्गणायें केटला पामीयें एमकोई पूढे तेने एवुं उत्तर थापिये जे कंमकवर्ग अने उपर एक कंमक जेम पूर्वे कहांते तेम कहेवा इति एकांतर मार्गणा यद्युक्तं पंचसंग्रहे एगंतरावबुद्धी ॥ वगो कंमस्तकंमच इति एरीते एकांतर मार्गणाकही हवे द्व्यंतर मार्गणा सांनलो जे वे वृद्धि वचमां मूकीने पूढीयें ते द्व्यंतर मार्गणा कहिये ते आवीरीते के संख्यातगुण वृद्धिना प्रथम स्थान कथी अनंतजाग वृद्धिना स्थानक केटला गयां एमपूढवाथी हे छनमना तेकहियेते. ॥ ४ ॥

कंडक घनरे, कंडक वर्ग ड, गुणो करो ॥ एक कंमकरे तस संख्या मनमां धरो ॥ डग अंतररे असंख्य अनंत गुणयां ल ह्यां ॥ अध स्थानकरे पूरव परें जाणो कहां ॥ ५ ॥ इति द्विकां तरमार्गणा त्रूटकः- त्रिके अंतर कोई पूढे ॥ आदि असंख्य गुण वृद्धिथी ॥ हेवें जाग अनंत केरां ॥ ठाण कहो गुरु वयणथी ॥ कंडक वर्गनुं वर्ग कीजे ॥ कंडक घन त्रिके उपरें ॥ कंडक वर्ग त्रिक एक कंडक ॥ होए ते मनमां धरे ॥ ६ ॥

अर्थ ॥ कंमक घन एक अने कंमक वर्ग वे तथा ते उपर एक कंमक एटला स्थानक पामीये ए सर्व जेजा करतां केटली संख्याथाय ते मनमां धरोके धारणा

કરો તેજ વિવરીને કહેહે ફહાં પહેલાંતો સંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિના પ્રથમસ્થાનકથી હેવ
લા સંસ્થાતનાગ વૃદ્ધિના એકેક સ્થાનકને હેવલ પ્રત્યેકે એકેક કંમકાધિક કંમકવર્ગ
દટલે એક કંમકવર્ગ અને એક કંમક તે અનંતનાગ વૃદ્ધિના સ્થાનકનુ પામિયે.

અને સંસ્થાતનાગ વૃદ્ધિ સ્થાનક કંમક પ્રમાણે માટે કંમકવર્ગ જેવારે એક
કંમક સાથે ગુણિયે તેવારે કંમક ધનથાય અને એક કંમકઠે તે કંમક સાથે ગુ
ણિયે તેવારે કંમકવર્ગ થાય અને સંસ્થાતનાગ વૃદ્ધિ સ્થાનકને હેવલે કંમકવર્ગ
અને એક કંમક પામિયે એ સર્વ નેલા કરતાં સૂત્રોક્ત પ્રમાણથાય :

પરીતે આગલપણ ડુગથંતર માર્ગણાયે અસંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિના પ્રથમ સ્થાનક
થી તથા અનંતગુણ વૃદ્ધિના પ્રથમ સ્થાનકથી યથાક્રમે હેવલી અસંસ્થાતનાગ વૃ
દ્ધિના તથા સંસ્થાતનાગ વૃદ્ધિના સંયમ સ્થાનક પૂર્વે જેમ કહ્યાઠે તેમજાણો યદુક્ત
પંચસંગ્રહે કંમં કંમસ્ત ધનો વગ્ગો ડુગુણો ડુગંતરા એવ૫૬૥૥. ઇતિદિકાંતર માર્ગણા
હવે ત્રિકાંતરમાર્ગણાયે દટલે ત્રણવૃદ્ધિ વિચમાં મૂકીને કોઈપૂઢે કે પ્રથમજે
અસંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિનું સ્થાનક તેથી હેવલા અનંતનાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક કેટલાગ
યા તે સુવિદિત ગીતારથ ગુરુના વચન જાણાહોય તો કહો, એક કંમક વર્ગવર્ગ
દટલે જેમ અસ્ત્વકલ્પનાયે ચારઆંકને કંમકની સ્થાપના કરિયે તેનોવર્ગ કરતાં ચા
રચોક સોજથાય વલોતેનો વર્ગ કરતાં બશોને ઉપન્નથાય તે વર્ગવર્ગ કહિયે પરીતે
અસંસ્થાતનો સમજવો કેમકે એક કંમકમા અસંસ્થાતા સ્થાનકઠે માટે, હવે એ
એકતો કંમક વર્ગ વર્ગ તથા તેનાઉપર વલો કંમક ધન ત્રણ તથા વલો કંમક
વર્ગત્રણ અને વલો ઉપર એક કંમક હોય તે સર્વે ઉત્તમ શ્રદ્ધા સહીત મનમાં રાખે

એ સંસ્થા શીરીતે જાણિયે તેરીત કહેહે પ્રથમ અસંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિના સ્થાનક
થી હેવલે સંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિના સ્થાનક કંમકપ્રમાણ ગયાંઠે તિહાં એકેકા સ્થાન
કને હેવલે પ્રત્યેકે અનંતનાગ વૃદ્ધિના સ્થાનક એક કંમકધન તથા કંમકવર્ગવે તથા
એક કંમક પ્રમાણ પામિયે તેમાટે એ સર્વને કંમક ગુણાકરીને સરવાલો કરીરાશિ
યે પઢી સંસ્થાતગુણ વૃદ્ધિ કંમકને ઉપર એક કંમકધન કંમકવર્ગવે અને એક કં
મકઠે તે પૂર્વજીરાંસીમા પ્રદેષીયે તેવારે યથોક્ત માનથાય યદુક્ત પંચસંગ્રહે કંમ
સ્ત વગ્ગ વગ્ગો ઘણ વગ્ગ તિગુણિયા કંમં ઇતિ ॥ ૬ ॥

ઠઠી વૃદ્ધિનારે પહેલા ગાળથી હેવલા ॥ બીય વૃદ્ધિનારે ધ્યાનક
પૂરવ જેતલાં ॥ ઇતિ ત્રિકાંતર માર્ગણા, ચતુરંતરે અનંત ગુણા

दिम ठाणथी ॥ हेठ थानकरे जाग अनंत ना मानथी ॥ ७ ॥
 त्रूटक, परिमाणथी ते अष्ट कंडक ॥ वर्गवर्गा पट घना ॥
 चार कंडक वर्ग आगल ॥ एक कंडक सोजना ॥ इति चतुरं
 तर मार्गणा, पर्यवसाननी मार्गणा ते ॥ पट थानिक पूरे करे ॥
 मूलथी संयम ठाण फरसी ॥ वीर विजू केवल वरे ॥ ८ ॥

अर्थ ॥ एम ठी अनंतगुण वृद्धिना पहेला स्थानकथी हेठलि बीजी वृद्धिना
 एटले असंख्यात जागवृद्धिना स्थानक पण पूर्वे जेटलां त्रिकांतर वृद्धिना अनंत
 र कट्यांठे तेटला जाणवा इति त्रिकांतर मार्गणा

हवे चतुरंतर मार्गणानेविषे अनंतगुण वृद्धिना आदिमके० प्रथम स्थानकथी
 हेठला स्थानक अनंतजाग वृद्धिना प्रमाणथी केटलाठे ॥ ७ ॥ तेपरिमाणथी
 आठ कंमकवर्गवर्ग तथा ठ कंमकधन तथा चार कंमकवर्ग तथा उपरें एक कंम
 क शोजन संयम परिणामरूपठे ए केवीरीते जाणीयें ते समजावेठे.

अनंतगुण वृद्धिना प्रथम स्थानकथी हेठलि असंख्यगुण वृद्धिना स्थानक कं
 मक प्रमाण गयांठे अने असंख्यगुणना एकेक स्थानकने हेठल अनंतजाग वृद्धि
 ना स्थानक कंमकवर्गवर्गएक तथा कंमकधनत्रण अने कंमकवर्गत्रण वली कंमक
 एक प्रमाण पामिये तेमाटे ए सर्वने कंमकगुणा करिये जेथाय ते सरवाजो करी
 राखियें तथा असंख्यातगुण वृद्धिने उपरें कंमकवर्गवर्गएक कंमकधनत्रण कंमक
 वर्गत्रण कंमकएक पामियेंठे ते पूर्वली रासीमां प्रहेपिये तेवारें यथोक्त मान थाय
 यहुक्त पंचसंग्रहे, अड कंम वग्गवग्गा, चत्तारि वग्गा ठ घनाकंम ॥ चव, अंतर
 बुद्धीए, हेष्ठण पळवणाए ॥ १ ॥ इति, कंमक संज्ञा चारतेने तजुणोवर्ग सोल वर्ग.
 कंमकगुणो धन चोसठ वर्गवर्गो बसो उपन्न धनः कंमकगुणोपि बसो उपन्न यथो
 चित स्थानके संख्याकरजो इति चतुरंतरमार्गणा.

हवे पर्यवसाननी मार्गणा कहेठे पर्यवसान जे ठेहडो तेनी मार्गणा ते पट
 स्थानक पूरेथये जाणवी ए मूलथीके० धुरथी संयमस्थान फरसीने जगतनुं नायक
 जे श्रीवीरपरमेश्वर ते केवलज्ञानवखो ॥ ८ ॥

उपर मध्यथीरे संयम थानिक जे नजे ॥ ते नियमारे हेठ न
 तरी पुनरपी सजे ॥ अंतर्मुदूर्त्तनीरे बुद्धी दानि ठाणमां ॥ होय

मुनिनेरे ज्ञानीदिखे ज्ञानमां ॥९॥ त्रूटक ॥ अप्पवहुअ विचार
करतां अनंत गुणना थोडला ॥ तेहथी गुणह असंख्य के
रा ॥ कंमक वर्ग कंमक जलां ॥ पच्चानुपूर्वि बुद्धि उत्तर एहन्यायें
जावीये ॥ क्कमाविजय जिन चरण उत्तम जक्तिजावें पावीये ॥१०॥

अर्थ ॥ जे उपरना संयमस्थानक तथा वचमांना संयमस्थानक अनुक्रमे फर
से ते नियमा हेव उत्तरीने कालांतरे पुनरपीके० बली सजेके० सावधानथाय सं
यमश्रेणीपामे यडुक्तं अंतोमुदुत्त मिचंपि, फासियं दुक्क जेहि संमत्तं ॥ तेसिंअवद्ध
पुग्गल, परियट्ठो चेव ससारो ॥ १ ॥ जो एमठे तो संयम पाम्यानुं सुं कहेवुं इति
अतरमुदुत्त कालप्रमाणे अधस्तन संयमस्थान थकी उपरि स्तन संयमस्थानारो
हरूप वुद्धि तथा उपर स्तन स्थानथकी अधस्तन स्थानावरोहरूप हाणी मुनिने
थाय ते हे ज्ञानवान वीरपरमेश्वर तमे देखोठो यडुक्तं कव्यजाय्ये गाथादयं ए
यं चरित्त सेढिं, पडिवज्झइ हेव कोइ उवरिवा ॥ जे हेवा पवमिज्झइ, सिस्सइ णिय
मां जहा नरहो ॥ १ मझेवा उवरिवा, नियमा गमणतु हेविमं छाण ॥ अंतो मु
दुत्त बुढी, हाणीवि तहेव नायवा ॥ २ ॥ इति ॥ ९ ॥

हवे अटपबहुत्वनो विचारकरतां अनंतगुण वुद्धिना संयमस्थानक सर्वथकी थो
डा जाणवा तेथकी असंख्यातगुण वुद्धिना संयमस्थानक कंमकवर्ग अने एक कंमक
जेठलां एटले परमार्थे असंख्यातगुणा पश्चानु पुर्वीये वुद्धि आगले आगले एरी
ते जाविये सर्वत्र अनंतर वुद्धिस्थानक असंख्यातगुणा इतिजाव क्कमानाविजय
एवा जिनके० वीरपरमेश्वर तेना चरणकमलनी उत्तमविधि युक्त जक्तिना महिमा
थकी संयमश्रेणी पामिये नवनिस्तार थइयें संसार समुद्रनो पारपामिये ॥ १० ॥

ढाल चोथो रागधन्याश्री कलसरूप

गायो गायोरे जलें वीर जगतगुरु गायो ॥ एआंकणीठि
संयमश्रेणी थानक पटविधठवणा यत्र बनायो ॥ अह
ठाण परुपण करतां ॥ मनुज जनम फल पायोरे ॥ जले ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ जगतनागुरु जगतनापुज्य एवां श्री महावीरप्रभु तेने जलेजावेकरी गा
यो स्तव्यो संयमश्रेणीना स्तवननी संग्रहगाथा कहेता (कहीने) कलस रचीयेठे प्रथम

ढाले संयमश्रेणीना षटस्थानपरूपणा बीजाढाले यंत्रस्थापना त्रीजाढाले अहवा
ण परूपणा करतां मनुष्य जन्मतुं फल पाम्पुं ॥ १ ॥

शुद्ध निरंजन अलख अगोचर ॥ एहिज साध्य सुहायो ॥ झा
नक्रिया अवलंबी फरसो ॥ अनुभव सिद्धि उपायोरे ॥ जलें ॥ २ ॥

अर्थ ॥ शुद्धनिरावरण निरंजन रागद्वेष अंजन रहित अलख लिपि अगोचर ते
जे स्वरूप चर्म चक्षुयें जणायनही एवो परमात्मा स्वरूपानंद विलासी परजाव उं
दासी तेहीज अमारो स्वरूप अमने साध्यपणे सुहायो एटले रुच्यो हे आत्मन्
हे जीव सम्यक्ज्ञान सम्यक्क्रिया अवलंबीने फरसो पामो जे स्वस्वरूपना विचारमां
मनविसरामपामे अने अपूर्व रसस्वादउपजे एवोजे अनुभव ते सिद्धिउं उपायडे
यद्धक्त नाणकिरियाहिंमुको इतिवचनात् ॥ ३ ॥

श्रद्धा ज्ञान लह्यांवे तोपण ॥ जोनवि जाय पमायो ॥
वंध्य तरु उपमते पामे ॥ संयमठाणजो नायोरे जले ॥ ३ ॥

अर्थ ॥ संयमश्रेणीतुं महीमा कहियेडे जे सम्यक्दर्शन सम्यक्ज्ञान पाम्याडे
तोपण जो प्रमादस्थानक नजाय तो वांकीया फलरहीत वृद्धनी उपमापामे कैम
के जोसंयमस्थानक न आब्योतो राजाश्रेणीक तथा सत्यकी विद्याधरनीपरे जाणतुं;

जम खर चंदन नारनो वाढक ॥ नारनो जागी कहायो ॥ ति
णिपरें झानी संयम हीनो ॥ सदगतीयें नविजायोरे ॥ जलें ॥ ४ ॥

अर्थ ॥ जेम गर्दन बावनाचंदननो नारवहेतोथको नारनो जजनार कहेवाय
पण सुगंधनो जोगी न कहेवाय तेम झानीपुरुष चारित्रविना ज्ञाननो जोगीथाय
पण सदगतीजे मोक्ष तिहांजायनही यद्धक्त जहाखरो चंदन नारवाही ॥ नारस्त
जागी नहुचंदनस्त ॥ एवणुनाणी चरणेणहीणो नाणस्तजागी नहु सुगईए ॥ १ ॥

आश्रव त्यागें संवर परिणति ॥ अविरति सरव उगायो ॥ स्व
स्वरूपमां धिरता तेहिज ॥ संयम शुद्ध उदरायोरे ॥ जलें ॥ ५ ॥

अर्थ ॥ संयमतुं मूलस्वरूप कहियेडे पंचाश्रवने त्यागे पंचसंवर परणतिरूप
मनकरणानियमुज्जजीववहो ए वार अव्रतिने अनावें पोताना स्वरूपमां स्थिरता
रमण निश्चिंतानुभव तेहीज वीतरागें आगममां शुद्धसंयम उदरायो. ॥ ५ ॥

અનુનૈવ સુરતરુ ફલને કાજે ॥ કીજે આત્મ અમાયો ॥ સન
મુખનાવેં જેહ પ્રવર્તન ॥ તેહ નિવર્ત નિદાયોરે ॥ નલે ૦ ॥ ૬ ॥

અર્થ ॥ અનુનૈવરૂપજે કલ્પવૃક્ષ તેનુંફલજે મોક્ષ તે પામવાને અર્થે આત્મા મા
યારહીત કરવો અથવા અનુનૈવસુખી જીવનમુકટે મોક્ષને સન્મુખનાવેં પ્રશુમાર્ગી
નુસારી જે પ્રવર્તન તેહિજ નિવર્તનનું ઇપાયઠે યજ્ઞકં નિર્જિત મદમદનાનાં વાક્ષા
ય મનો વિકાર રહિતાનાં ॥ વિનિવૃત્ત પરાશાનાં મેહૈવ મોક્ષસુવિહિતાનાં ॥ ૧ ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનક્રિયા હુગ ચક્રે શોજિત ॥ સંયમ રથ સુખદાયો ॥ અનુનૈવ
ધોરી યુત શિવ નગરે ॥ જાતા વિઘ્નનથાયોરે ॥ નલે ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ ॥ જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ બે ચક્રકે ૦ પડા તેણેકરી શોજિત એવો સંયમ
રૂપ રથ તે સુખદાઈઠે અને અનુનૈવરૂપ ધોરિયે જોડયો તદારૂઢ આત્મા ચિદાનં
દને શિવનગરિયે જાતાં નિરાવરણથાતાં વિઘ્ન અંતરાય કોઈનથાય ॥ ૭ ॥

રાયસિદ્ધારથ વશ વિનૂપણ ॥ તિસલારાણીજાયો ॥ અજઅજ
રામર સહેજાનંદી ॥ ધ્યાન નુવનમાં ધ્યાયોરે ॥ નલે ૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ ॥ વક્તોદિત રાજા સિદ્ધાર્થના વંશનો શોજાવનારો શીજ સમ્યક્ત્વ વેસ
વિરતિ એવી ત્રિસલારાણીયેં જન્મ્યો અપુનરાવૃત્તિયે યોનિનિર્ગમ એટલે હવે સિદ્ધાવ
સ્થા કહીઠે જન્મરહિત જરામરણ રહીત સહેજ અકૃતમ સ્વસ્વરૂપાનંદી એવો વીર
પરમાત્મા તેને ધ્યાનરૂપ નાવ ધરમાં ધ્યાવ્યો ચિતવ્યો ॥ ૮ ॥

સંવત નંદ નિધિ મુનિ ચંડે ॥ દેવ દયાકર પાયો ॥ પ્રથમ જિને
સર પારણ દિવશે ॥ સ્તવના કલશ ચઢાયોરે ॥ નલે ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ ॥ નવનંદ નવનિધિ સાતમુનિ એકચંદ્ર અંકાનાવામતોગતીતિવચનાત્ એટલે
સંવત્ ૧૪૯૯ નાવરસમાં દેવદયાનો કરનાર પામ્યો અથવા તેનું સોસંનપામ્યો
જે દિવશે પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી આદિનાર્થે વરસીતપનો પારણો- ઇશ્વરસે શ્રેયાંસને
હાર્યે કીધો તે દિવશે સંયમશ્રેણે ગર્જિત શ્રીવીરપ્રજ્ઞનું સ્તવનરૂપ પ્રાસાદનેવિપે ક
લસચઢાવ્યો એટલે સંપૂર્ણકીધો ॥ ૯ ॥

વિજયદેવસૂરીસ પટોધર ॥ વિજયસિંહ સવાયો ॥ સત્યશિષ્યાધર
કપૂરવિજયબુધ ॥ ક્રમાવિજય પુણ્ય પાયોરે ॥ નલે ૦ ॥ ૧૦ ॥

हवे गुरुपरंपरा लिखीयेँठे श्रीवीरस्वामिना पांचमां गणधर श्रीसुधर्मस्वामि पहे
ला पट्टोदरथया तिहांथी आठपाटलगे नियंत्रयविरुद्धारी १ नवमेंपाटे सूरिमंत्र कोटी
वार जप्प्या माटे कोटीविरुद्धारी २ पन्नरमेंपाटे चंडसूरि चंडवत् घनसोम्यथया माटे
चङ्गहा कहेवाणा ३ सोलमेंपाटे सामंतनडाचार्य घणु निर्ममथया वनवासेरह्या
माटे वनवासी विरुद्धयुं ४ ठत्रीसमेंपाटे सर्वदेवस्त्रिधया वडतलें आचार्यपद आ
प्युं अने तेना शिष्यजेथया ते वडसाखानीपरे परिवारे वध्यां तेवली घणागुणे व
ध्या माटे वडगहाकहेवाणा ५ चुमाजीसमेंपाटे आंबिल वर्द्धमान तपकीधामाटे रा
णाजीयेँ तपाविरुद्धीधो तिहांथी तपाकहेवाण ६ अनुक्रमे बासठमेंपाठें आदेयना
मधारी श्रीविजयदेवसूरि-तत्पटप्रभावक सवाइ विजयसिंहसूरि तेनी साची ग्रहणा
शिक्षा आसेवना शिष्याधारी अर्थात् पंढित सत्यविजयगणि गह्वनायकनी आह्वा
मागी क्रिया उद्धारकीधो श्रीआनंदधनसाथें वनवासरह्या अनेक तपकीधा अनुक्रमे
मैवृद्धावस्थाजाणीने अनिहलपुर पाटणमां रहेता धर्मोपदेशदेतां तेमना शिष्य पं
ढित कपूरविजय अने पंढित कुशलविजय थयां तेमां श्रीकपूरविजयगणितो अरि
हंतप्रतिमा प्रतिष्ठादिक अनेक धर्मकार्यकारी प्रभावक थया देश नगर पुर पाटणे
विहार करता करतां रह्या तेमना शिष्य पंढित वृद्धविजयगणि तथा पंढित कूमा
विजयगणि थया तेमां पंढित कूमाविजयगणि तो देशनाआपवाना गुणोकरि अ
नेक जव्यजीवोने उपकारी पवित्र चरण कमल धारी थया ॥ १० ॥

सूरतमांहे सूरय मंजण ॥ श्रीजिन, विजय पसायो ॥ विजयद

यासूरिराजे जगपति ॥ उत्तमविजय मल्हायोरे ॥ जलें ॥ ११ ॥

अर्थ ॥ श्रीसूरतबंदरे सूर्यमंजण पार्श्वनाथनी स्मृति प्रणति महिमायेँ तथा
पंढित श्रीकूमाविजयगणि शिष्य रत्न संप्रति विद्यमान चिरंजीवी परमोपकारी पं
ढितश्री जिनविजयगणियेँ उद्यमकरी मने प्रथम अन्त्यास कराव्यो ते जेम माता
पिता पुत्रने प्रथम पगमांनवा तथा बोलवा शिखवे तेम गुर्वादिके मने उपकारकीधो ए
श्री तपागह्वधिराज नट्टारक श्रीविजयदयास्त्रिश्वरना राजमां जगत्पति जगत् परमे
श्वर श्रीवीरस्वामिने मुनि उत्तमविजये मल्हायो गायो स्तवनागोचरकीधो ए स्तवन अ
मह्वरी गीतार्थ पुरुषो तमे सोधजो जणावजो जणता जणावतां संयमश्रेणीयेँ नू
पितथइ सहेजानंदपामजो ॥ ११ ॥

इतिश्री संयमश्रेणी गर्जित वीरविजो स्तवन समाप्त श्रीरस्तु.

॥ શ્રી જિનેંદાય નમઃ ॥

અથ શ્રી લોકનાલઘાત્રિશિકા બાલાવબોધ સહિત પ્રારંભઃ

પ્રથમ બાલાવબોધ કર્તાનું મંગલાચરણઃ—

શ્રીમદાસં પ્રણમ્યાદૌ, જગત સ્થિતિ દર્શકં ॥

વસ્યે લોક વિચારસ્ય, વાર્તિકં સમયાનુ ગમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા— જગતની સ્થિતિના દેખાડનારા એટલે જગતની યથાર્થ સ્વરૂપ સ્થિતિના દેખાડનારા શ્રીવીતરાગ જગવાનને પ્રણામ કરીને એટલે નમસ્કાર કરીને આ લોકના વિચારનું વાર્તિક સમયાનુસારે એટલે અગમોક્ત પ્રકારે હું કહું છું ॥ ૧ ॥

જિણ દંસણં વિણાજં, લોચ્છં પૂરંતિ જન્મ મરણેહિં ॥

નમઃ જિવંતંતં નવે, તસ્સ સરૂવં કિમવિ બુદ્ધં ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા— ‘જિણ’—જિન એટલે શ્રીતીર્થંકરદેવ, તત્પ્રણીત ‘દંસણ’—દર્શન એટલે સમ્યક્ત્વ, દર્શન અથવા તીર્થંકરનું દર્શન તે મનોવચન તથા કાય એ ત્રિકરણ નાવે કરી જે દેખવું તે ઠે. ‘વિણ’—તે વિના ‘જં’—જે ‘જન્મમરણેહિ’—જન્મ તથા મરણે કરી ‘લોચ્છ’—લોક એટલે સામાન્યપણે ચીદરાજ લોકને ‘પૂરંતિ’—પૂરતો થકો ‘અણંતં નવે’—અનંત નવપ્રતે ‘જિથો નમઃ’—જીવ વ્રમેઠે, ‘તસ્સ સરૂવ’—તે લોકનું સ્વરૂપ, આકાર, લાંબી, પહોલાઈ તથા જાડાઈ ‘કિમવિ’—કાંઈક સ્તોકમાત્ર ‘બુદ્ધં’—કહું છું ॥ ૨ ॥

અવતરણ—અનંત પ્રદેશ અલોકાકાશનેવિપે સામાન્યપણે અલ્પમાત્ર લોકનો આકાર વચાણે ઠે—

વણ્ણસાહ ગણ ઠિય પય, કઢિહ્ન કર યુગ નરાગિં લોગો ॥

ઉણ્ણતિ નાસ ધુચ્છ ગુણ, ધમ્માઃ વ દવ્વ પહિપુણો ॥ ૩ ॥

વ્યાખ્યા— ‘વણ્ણસાહ’—સ્વાણ્ણો તેના ‘ગણ’—વિલોચવાના સમયનેવિપે ‘ઠિય’—સ્થિત એટલે સ્થાપ્યા ઠે ‘પય’—પદ એટલે વે ચરણ જેણે, વંલી વિલોચતા ‘કઢિહ્ન’—કટિસ્થ એટલે કટીનેવિપે જે ‘કરયુગ’—હસ્થ યુગલ એવો જે ‘નરાગિં’—

નરાકતિ એટલે મનુષ્યના જેવો જેનો આકાર છે, એવો લોક છે. તથા વિલોવવાના અધિકારમાટે નર શબ્દેકરી પ્રાયે સ્ત્રી જાણી લેવી. સ્ત્રી જ્યારે ઠાસ વિલોવે છે, ત્યારે વે પગ મોકલા રાખે છે અને કટિપ્રદેશનેવિષે યથા બંધ સંકીર્ણ થાય તેની પટે લોક પણ દેવલ પદ્મોલોભે તથા ચઢતો મધ્ય નાગનેવિષે સંકીર્ણ છે. વલી વિલોવ તાં વન્ને હાથ કટિ વેશમાં રાખ્યામાં આવે છે; ત્યારે વે કોણીના વચલા નાગમાં કટિ પ્રદેશથી હૃદયસુધી ચઢતો વિસ્તાર થાય છે. અને મસ્તક દિશી સંકીર્ણ છે. તેમ લોક પણ મધ્ય નાગથી ઊપર ચઢતાં પાંચમાં દેવ લોકસુધી વિસ્તાર પામે લો છે. ત્યાંથી વલી સંકીર્ણ થાય છે. તેમાટે વિલોવનારી સ્ત્રીના આકારનું દૃષ્ટાંત કહ્યું છે. હવે એ લોકમાં કયા કયા પદાર્થો છે? તે કહે છે:—‘ઉપ્પત્તિ’,—‘ઉપજવું’, ‘નાસ’—નાશને પામવું, ‘ધુઅ’—ધુઅ એટલે નિશ્ચલપણું અથવા સ્થિતિ એ ‘ગુણ’, ગુણો જેનેવિષે છે, એવા ‘ધમ્મ’—ધર્માસ્તિકાયાદિક ‘ઠદવ’—ઠ, ઇચ્છ્ય, એટલે પદાર્થો જેમાં ‘પઢિપુસો’—પરિપૂર્ણ જણા છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય પુજ્જાસ્તિકાય જીવાસ્તિકાય તથા કાલ એ ઠ ઇચ્છ્ય જાણવાં ॥ ૨ ॥

અવતરણ.—કેટલાએક પરદર્શીની એમ કહે છે કે; લોક બ્રહ્માએ ઉત્પન્ન કર્યો છે, વિષ્ણુ પાલના કરે છે, મહાદેવ સંહાર કરે છે, શેપનાગ કાઠવો તથા કામ ધેનુ ધારણ કરી રહ્યાં છે, એમ કહે છે તેનું નિરાકરણ કરે છે:—

કેણવિ ન કંઠં ન ધંઠં, ડણાહારો નહંઠિં સયં સિંધો ॥

અહમુહં મહમલ્લગ લઘુ, તહવરિ સંપુટ સરિઘો ॥ ૩ ॥

વ્યાખ્યા:—‘કેણવિ’—કોઈએ પણ, ‘નકંઠ’—આ લોક ઉત્પન્ન કર્યો નથી; ‘નધંઠ’ કોઈએ પણ ધર્યો નથી ‘અણાહારો’—નિરાધાર છે. સર્વ પદાર્થો લોકને આધારે છે, ‘નહંઠિં’—એ લોક નજજે આકાશ તેનેવિષે સ્થિત છે, ‘સયંસિંધો’—તેથી સયંસિંધ છે. એ લોકનો આકાર પ્રકારાંતરે કહે છે:—‘અહમુહં’—અધમુહ એટલે ઝંધો કીધેલો જે મોટો ‘મહમલ્લગ’—મહત્ મલ્લક એટલે મોટો સરાવ, ‘તહવરિ’—તેની ઊપર ‘લઘુ સંપુટ’—ન્હાના સરાવનો સંપુટ કર્યો હોય તેની ‘સરિઘો’—સદૃશ એટલે તેના સરવો આ લોકનો આકાર, છે ॥ ૩ ॥

પયતલિ સગ મક્ષેગા, પણ કુપરિ સિરતલેગ રજ્જુ પિહુ ॥

સો ચંદસ રજ્જુઓ, માધવઈ તલાગજા સિંધી ॥ ૪ ॥

વ્યાખ્યા - ‘પયતલિ’-પદતલે એટલે પહેલાં જે વૈશાખ સ્થાન સ્થિત મનુષ્યને આકારે લોક કહ્યો, તે પગના તલિયાને ઠેકાણે ચારેદિશિય સાત રાજ પ્રમાણ પોલો છે; અને મધ્ય જાગ જે પુરુષાકારનેવિપે નાજિતું ગમ છે, ત્યાંહાં એક રાજ પ્રમાણ ચારે દિશિય પોલો છે બન્ને હાથની કોણીના ગમનેવિપે પાંચ રાજ પ્રમાણ પોલો છે; અને મસ્તકને ઠેકાણે એક રાજ પ્રમાણ પોલો છે; વળી તે લોક દેવજી માધવતી સાતમો નરક પૃથ્વીના તલાથી કપર યાવત્ સિદ્ધ શિજાસુધો જોતાં ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ લોક કંચો છે ॥ ૪ ॥

અવતરણ:- હવે પહોંચાણની સ્થિતિ કહેવું:-

सगररु मयवइ तला, पएस हाणीय महियले एगा ॥

तो बुद्धि बंजजा पुण, पण हाणीजा सिवे एगा ॥ ५ ॥

આરભ્યાઃ—માધવતી જે સાતમી નરક પૃથ્વી, તેના તલાથી ચારે દિશિનેવિપે એ લોક સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો છે; ત્યાંથી પ્રવેશની હાની કરતાં કપર તિર્યગલોકની મહી તલનેવિપે આવે ત્યારે ચારે દિશિનેવિપે એક રાજ પ્રમાણ વિસ્તાર છે ત્યાંથી વલી કપર જાતાં વૃદ્ધિ થાય છે, તે પાંચમો બ્રહ્મ નામે દેવલોક છે ત્યાં ચારે દિશાએ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો છે. ત્યાંથી વલી પ્રવેશ ઘટતા છે તે જ્યાં સિદ્ધ શિલા છે ત્યાં ચારે દિશિએ એક રાજ પ્રમાણ પહોલો છે તથા હાણી વૃદ્ધિ જે છે તે તો પ્રવેશ માત્ર કહી છે. તો પૂર્ણ સ્વાંશુઆ કેમ માંદિયે હૈ? ત્યાં એ વિશેષ છે — જે વસ્ત્રેપાસે પ્રવેશની હાણી છે તોપણ કતરતાં તથા ચઢતાં વસ્ત્રે પાસાના વેત્રિચૂળા લઈ, અવલા સવલા જોડી સ્વાંશુઆમાં નેલીએ ત્યારે સ્વાંશુઆ પૂરાં થાય એમ સર્વેત્ર જાણું. હવે વિસ્તારનો વિવરો લખીએ હૈએ:— સાતમી નરક પૃથ્વી સાત રાજ પ્રમાણ, ઠઠી સાડા ઠ રાજ પ્રમાણ, પાંચમી ઠ રાજ પ્રમાણ, ચોથી પાંચ રાજ પ્રમાણ, ત્રીજી ચાર રાજ પ્રમાણ, બીજી અમીરાજ પ્રમાણ તથા પહેલી ધમ્મા નરક પૃથ્વી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. ચારે દિશિનેવિપે એ વિસ્તાર છે કર્ધ્વલોકનો વિસ્તાર આગલ કહીશું એ માન લોકનાલ બત્રીશીને અનુસારે કહ્યું છે. યંયાંતર નેવિપે અન્યપ્રકારેપણ વીઠામાં આવે છે. નિશ્ચયની વાર્તાતો જ્ઞાની જાણે. ॥ ૫ ॥

अ०:-हवे लोकना ज मांमवानो उपाय कहेता प्रथम त्रस नाडोतो विचार कहेते.-

सगवन्न रेह तिरिअं, ठवसु पणुहं चरङ्गु चउअंसे ॥

इग रङ्गु विठरा यय, चन्द्रस रङ्गुच तसनाडी ॥ ६ ॥

વ્યાખ્યા:—સત્તાવન રેષા ત્રીઠી સ્થાપીયે, વલી પાંચ રેષા કઠ્ઠી માંદિય, એમ કરતાં કંચપણે ચઢ સૂણા ઢપન્ન સ્વં થાય; ત્રીઠી સત્તાવન્ન રેષા છે. તેમાટે તેના ઢપ્પન સ્વં થાય છે. કઠ્ઠી પાંચ રેષા છે. તેના ત્રીઠા ચાર સ્વાંહુઆ થાય, ચાર સ્વાંહુ એક રાજ થાય, તથા એ ત્રસ નાડી પહોલાઈએ કરી એક રાજ પ્રમાણ, અને જાં વ પણે ચૌદરાજ પ્રમાણ જાણવી. ॥ ૬ ॥

અવતરણ:— તથા લોકનો મધ્ય નાલ તે ત્રસ નાડી તેમાં વેંડિયાવિક ત્રસ જીવ જન્મમરણ પામે છે, માટે ત્રસ નાડી કહેવાય છે. એ ત્રસ નાડીની બાહાર જે લોકોનો વિસ્તાર છે, ત્યાં સૂક્ષ્મ એકેડિય નિગોદ સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યું છે. તે બાહારનો વિસ્તાર અધોલોકનેવિપે કહ્યો હવે ઊર્ધ્વલોકનેવિપે સ્વાંહુઆનો વિસ્તાર કહે છે:

ઠહું તિરિચ્ચં ચુરો, હસુ ઠ હસુ અઠ દસય ઇક્કિકે ॥
 બારસ દોસું સોલસ, દોસું વીસાય ચઠસુ પુઠો ॥ ૭ ॥

વ્યાખ્યા:—ઊર્ધ્વ લોકની શ્રેણીનેવિપે પ્રથમ રત્નપ્રજ્ઞા નરકપૃથ્વી થકી કપર જે આઠઘાવીશ સ્વાંહુઆનો શ્રેણી છે. તેમાં લોકના મધ્યથી કપર પહેલી બે શ્રેણીનેવિપે ચાર ચાર સ્વાંહુઆ ત્રસ નાડીનાજ છે. પણ ત્રસ નાડીથી બહાર નથી. ત્યાર પછી વલી તેથી કપર બે શ્રેણીનેવિપે ઠ ઠ સ્વાંહુઆ છે, એટલે ચાર સ્વાંહુઆ ત્રસ નાડીના અને એકેકો બન્ને પાસાનો સ્વાંહુઓ લેખવતાં ઠ સ્વાંહુઆ થાય. ત્યાર પછી કપર એક શ્રેણીનેવિપે આઠ સ્વાંહુઆ છે. તે બધે સ્વાંહુઆ બે પાશો તેનાં ચાર સ્વાંહુઆ અને ત્રસ નાડીના ચાર સ્વાંહુઆ એ આઠ સ્વાંહુઆ છે. વલી તેની કપર એક શ્રેણીનેવિપે દશ સ્વાંહુઆ છે. તે બન્ને પાસે ત્રણ ત્રણ છે, અને ત્રસ નાડીના ચાર મલી દશ થાય છે ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે બાર બાર સ્વાંહુઆ છે, ત્યાર પછી બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંહુઆ છે, તેમજ ચાર શ્રેણીનેવિપે વીશ વીશ સ્વાંહુઆ છે. તે બધા પૃથક્ એટલે છુટ્ટુઆ છે. ॥ ૭ ॥

અવતરણ:—એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકનેવિપે પ્રવેશની દૃષ્ટિના સ્વાંહુઆ કહ્યા, એટલે અઠાવીશ શ્રેણીમાં ચોદ શ્રેણી થઈ; હવે હાનીના સ્વાંહુઆ કહે છે:—

પુણરવિ સોલસ દોસું, બારસ દોસું ચ તિસુ દસ તિસુઠ ॥
 ઠહસુ હસું ચઠ સહુઅ, સઘે ચઠરુત્તરા તિસયા ॥ ૮ ॥

વ્યાખ્યા.—વલી પંદરમી તથા શોલમી એ બે શ્રેણીનેવિપે શોલ શોલ સ્વાંહુઆ

ઠે સંતરમી તથા અઢારમી એ બે શ્રેણીનેવિપે બાર બાર ઝાંઝુઆ ઠે. ઓગણીશ મી, વીશમી તથા એકવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિપે દશ દશ ઝાંઝુઆ જાણવા. બાવીશમી ત્રેવીસમી તથા ચોવીશમી એ ત્રણ પંક્તિનેવિપે આઠ આઠ ઝાંઝુઆ જાણવા. પચીશમી તથા ઠવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિપે ઠ ઠ ઝાંઝુઆ ઠે અને સત્યાવીશમી તથા અઠગાવીશમી એ બે શ્રેણીનેવિપે ચાર ચાર ઝાંઝુઆ ત્રસ માહેલાજ ઠે ॥ ૮ ॥

અવતરણ.—એવી રીતે ઊર્ધ્વ લોકની અઠગાવીશ શ્રેણીના ઝાંઝુઆનું માન કહું એ પ્રમાણે સર્વ ઊર્ધ્વ લોકના ઝાંઝુઆ ત્રણશેને ચાર થાય ઠે. વળી પણ કહેઠે—

તયરીય લોઅ મજા, ચત્ર ચત્ર ઠાણેસુ સત્ત પુઢવીસુ ॥

ચત્ર દસ સોલ વીસા, ચત્રવીસ ઠવીસ અઢવીસા ॥ ૯ ॥

વ્યાખ્યા—ચૌદ રાજ પ્રમાણનો મધ્ય એટલે જે વચ્ચેનો પ્રદેશઠે, ત્યાંથી અધોલોક પ્રતે કતરતા સાત નરક પૃથ્વીનેવિપે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે ચાર ચાર શ્રેણીનેવિપે કહે ઠે તે કેમ ? અધો લોકની અઠગાવીશ શ્રેણીમા પહેલી નરક પૃથ્વીની ચાર શ્રેણીનેવિપે ચાર ઝાંઝુઆ ઠે. તેના શોલ ઝાંઝુઆ થાય ઠે બીજી નરક પૃથ્વીનેવિપે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે દશ દશ ઝાંઝુઆ ઠે તેને દશ ગુણ કરતાં ચાલીશ ઝાંઝુઆ થાય ઠે. ત્રીજી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે શોલ શોલ ઝાંઝુઆ ઠે. તેના ચોસઠ થાયઠે, ચોથી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાની પ્રત્યેકમાં વીશ વીશ ઝાંઝુઆ ઠે તેના એશી ઝાંઝુઆ થાયઠે પાંચમી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ચોવીશ ચોવીશ ઝાંઝુઆ ઠે, તેના ઠનુ થાયઠે ઠઠી નરક પૃથ્વીએ ચાર શ્રેણીમાં પ્રત્યેકે ઠવીશ ઠવીશ ઝાંઝુઆ ઠે, તેના એકશોને ચાર થાયઠે સાતમી નરક પૃથ્વીનેવિપે ચાર શ્રેણીએ પ્રત્યેકમા અઠગાવીશ અઠગાવીશ ઝાંઝુઆ ઠે તેના એકશોને બાર થાય ઠે. એવી રીતે શોલ, ચાલીશ, ચોસઠ, એશી, ઠનુ, એકશોને ચાર તથા એક શેં ને બાર ॥ ૯ ॥

અહ પણ સય વારુત્તર, ઝાંઝુઅ સોલહિય અઠસય સવે ॥

ઘમ્માઇ લોકમક્ષં, જોયણ અસ્સંસવ કોઢીહિ ॥ ૧૦ ॥

વ્યાખ્યા—અધોલોકના સર્વ એકઠા ઝાંઝુઆ ગણીએ તો પાંચશેને બાર ડપર થાય અને પૂર્વે ઊર્ધ્વ લોકના ત્રણશેને ચાર કહ્યા તેને સારથે મલાવીયે તેવારે સર્વ મલી અઠશેને શોલ ઝાંઝુઆ થાયઠે. હવે લોકના મધ્યનું તામ કહે ઠે. ઘમ્મા

નામની પ્રથમ નરક પૃથ્વીનેવિષે અસંખ્યાત યોજનની કોઢી મેરુના મૂળનેવિષે ગો
સ્તનાકાર રુચકથી દેવલ લોકનો મધ્યનાગ જાણવો. ॥ ૧૦ ॥

અવતરણ:-હવે ચૌદ રાજનેવિષે અધો લોક, તિર્યક્ લોક તથા ઊર્ધ્વ લોક
માં કોણ કોણ રહેઠે તે કહે છે:-

સગ રજ્જુ જોયણ સયા, અઘાર સુણ સગરજ્જુ માણ ફહં ॥

અહ તિરિય ઝઠુ લોઝા, નિરય નર સુરાઈ જાવુહા ॥ ૧૧ ॥

વ્યાખ્યા:-લોકના મધ્યથી આઠમા રાજનેવિષે સમજૂતલથી નવજોં યોજન કં
ચો તથા નવજોં યોજન દેવલ એ અમારજોં યોજન પ્રમાણ તિર્યગ્ લોક કહે
વાય છે ત્યારે ઊર્ધ્વ લોકના સાત રાજ છે તે અઠારજોં યોજન ઊર્ધ્વ લોકમાં ગ
ણાથી દેવલા સાત રાજ તે અધો લોક કહેવાય; આઠારજોં યોજન રહિત સાતરાજ
પ્રમાણ ઊર્ધ્વ લોક કહેવાય છે. હવે અધો લોકનેવિષે નારકી પ્રમુખ, તિર્યક્ લોક
નેવિષે મનુષ્યાદિક, અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે દેવતા પ્રમુખ વર્ણે. યદ્યપિ જવનપત્યાદિક
દેવતા અધોલોકમાં વર્ણે તથાપિ નારકી ઘણા છે, માટે તેજ અધોલોકે કહ્યા છે. ॥ ૧ ॥

અહ લોય નિરય અસુરા, વંતર નર તિરિઅ જોઈસ તરુગ્ગી ॥

દીવુ દહિ તિરિઅ લોએ, સુર સિદ્ધા ઝઠુ લોગમ્મિ ॥ ૧૨ ॥

વ્યાખ્યા:- પાઠલી ગાથાનેવિષે 'નિરય નર સુરાઈ'-એ વાક્યમાં આદિ શબ્દ
આવ્યો છે માટે આદિશબ્દ નિરયાદિ ત્રણે શબ્દોની સાથે જોડિયે. ત્યારે નિરયાદિક
નારકો અસુર દેવતા અધોલોકમાં વર્ણે. વ્યંતર નર મનુષ્યાદિક તિર્યચ જ્યોતિષી,
તરુ વનસ્પતિકાય અગ્નિકાય એ અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ધરૂપ તિર્યક લોકમાં વર્ણે.
સુરાદિક સુર દેવતા, સિદ્ધ કહિયે મુક્ત જીવ તે સર્વ ઊર્ધ્વ લોકમાં રહ્યા છે. ॥ ૧ ॥

ઈક્કિ રજ્જુ ઇક્કિ, નિરય સગ પુઢવિ અસુર પઢમંતો ॥

તહ વંતર તહ્વરિ નર, ગિરિમાઈ અ જોઈસા ગયણે ॥ ૧૩ ॥

વ્યાખ્યા:- એકેક રાજ પ્રમાણ એકેક નરક પૃથ્વી છે. એટલે સાતે નરકે સાત
રાજ થયા. તથા પહેલી નરક પૃથ્વીમાં અસુર એટલે જવન પતિ રહેઠે, તથા પ્ર
કારે વ્યંતર પણ પહેલી નરક પૃથ્વીમાં રહેઠે. તથા પ્રથમ પૃથ્વીની ઊપર નર મ
નુષ્ય અનેક નગર ગિરિ એટલે મેરુ પર્વતાદિક પદાર્થના સમૂહ છે. ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ,
નક્ષત્ર તથા તારા એ પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી ગયણે ૦ આકાશનેવિષે રહેઠે. ॥ ૧ ॥

ઠસુ સ્વાંમુગેસુ અ હ્રગં, ચઠસુ હ્રગં ઠસુ અ કપ્પ ચત્તારી ॥
ચઠસુ ચઠ સેસેસુ અ, ગેવિજ્ઞ ણુત્તરાય સિદ્ધંતે ॥ ૧૪ ॥

વ્યાખ્યા.— લોકના મધ્યથી ઠપર ઠ સ્વાંમુઆના ઠપરલા નાગનેવિપે સૌધર્મે
ઈશાન એ નામના વે દેવલોક છે. એટલે અહીં લોકના મધ્યથી ઢોઢ રાજ કંચો વે
દેવલોક છે વજી ત્યાંથી ચાર સ્વાંમુઆ ઠપરના નાગનેવિપે સનત્કુમાર તથા માહિંદ
નામના વે દેવલોક છે. ત્યાંથી ઠ સ્વાંમુઆમાં અનુક્રમે બ્રહ્મા, ભાંતક, શુક્ર તથા સહ
શ્રાર નામના ચાર દેવલોક છે ત્યારપછી ચાર સ્વાંમુઆનેવિપે ચાર દેવલોક આનત,
પ્રાણત, આરણ, તથા અચ્યુત નામના છે બાકીના આઠ સ્વાંમુઆનેવિપે નવ ગ્રંથેયક
તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન છે તેમાં પ્રથમ ચાર સ્વાંમુઆનેવિપે નવ ગ્રંથેયક છે ને ઠપરના
ચાર સ્વાંમુઆનેવિપે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે અંતસ્વાંમુઆના ઠેડાનેવિપે સિંહ શિલા છે.
અવતરણ — એવીરીતે કર્ધ્વ લોકનેવિપે દેવલોકની સ્થિતિ કહી, તેવિપે આગ
મની સાથે કહે છે તથા યાગમે —

સોહમ્મમ્મિ દિવ્વહા, આહુજ્ઞા ય રહુ માહિંદે ॥
ચત્તારી સહસારે, પણ્ણુએ સત્ત લોગંતે ॥ ૧૫ ॥

વ્યાખ્યા — લોકના મધ્યથી સૌધર્મે દેવલોક ઢોઢરાજ કંચો છે ; લોકના મ
ધ્યથી માહિંદ દેવલોક અહીંરાજ કંચો છે, લોકના મધ્યથી સહસ્ત્રાર દેવલોક
ચાર રાજ કંચો છે, લોકના મધ્યથી અચ્યુત વારમો દેવલોક પાચરાજ કંચો છે;
અને લોકના મધ્યથી લોકાંત સાત રાજકચો છે. ॥ ૧૫ ॥

સમ્મત્ત ચરણ રહિયા, સવ્વ લોગં ફુસે નિરવસેસં ॥
સત્તય ચઠદસ જાણે, પંચય સુય દેસ વિરિંદે ॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા — સમ્યક્ત્વ એટલે દેવનેવિપે દેવની સહહણા, ગુરુનેવિપે ગુરુની સહ
હણા, દયામૂલ ધર્મનેવિપે ધર્મની સહહણા, ચરણ એટલે પંચાશ્રવથી વિરમણ, પાં
ચ ઇન્દ્રિયનો નિગ્રહ, અનંતાનુબંધિયા ક્રોધ, માન, માયા તથા લોચનો ત્યાગ ;
મનોદંઢ, વચન દંઢ. કાયદંઢ, તેની વિરતિ એવા જે સયમના સત્તર ખેદ, તેણેકરી
સંયુક્ત જે ચારિત્ર તેણેકરિ રહિત એટલે મિથ્યાત્વ કુગુરુ, કુદેવ, તથા કુધર્મના સ
હહનાર અવિરતિ એવા જે સંસારી જીવ તેને સમ્યક્ત્વ ચરણ રહિત કહિયે, એવા
જીવો ચૌદ રાજલોક પ્રતે સૂક્ષ્મ તથા બાદર જીવ યોનિમા ફરતા થકા નિરવિશેષ

પણે ફરસે એટલે ચૌદરાજમાં તિલમાત્ર ઝૂમિ અણ ફરસી ન મૂકે; શ્રુતજ્ઞાની જે યતિ હે તે લોકના મથ્યથી ઝંચે સાત રાજ ફરસે હે; કારણ કે, શ્રુત જ્ઞાની ને ઝટ્કણી ગતિ સર્વાર્થ સિદ્ધિ સુધી હે એવું સિદ્ધાંતમાં કહ્યું હે. તે સર્વાર્થ સિદ્ધિ લોકના મથ્યથી કોઈ એક કળા સાત રાજ હે. તે સ્તોકમાત્ર કળા હોવા થી. સામાન્ય પણે પૂરાજ ગણ્યામાં આવ્યા હે. “ઠઠમજ્ઞ સંજયાણં, ઠવવાઠ ઠ ક્રોતઠ અસઠઠે” એમ કહ્યું હે. ‘ચઠદસ જાગે પંચય, વલી વેશવિરતિ બારવ્રત ધ ર શ્રાવક તે ચૌદ રાજના ચૌદ જાગમાંથી, પાંચ જાગ કર્ધ્વ લોકના ફરસે, કેમકે, શ્રાવકની ઝટ્કણી ગતિ અચ્યુત નામના બારમા દેવલોકસુધી કહી હે તે બારમો દેવલોક લોકના મથ્યથી પાંચ રાજ ઝંચો હે. તેમાટે પાંચ રાજ કહ્યા અવતરણ:- હવે પ્રથમ સુચિરજ્ઞ, પ્રતરરજ્ઞ, ધનરજ્ઞ, તેડના અનુક્રમે પ્રમાણ કહેતાં પ્રથમ સાતમી નરક પૃથ્વીની આકિથી માંમીને સુચિરજ્ઞ કહેહે.-

અડવીસા ઠવીસા, ચઠવીસા વીસ સોલ દસ ચઠરો ॥ સુઠ
રજ્ઞુ સત્ત પુઠવિસુ, ચઠ ચઠ જઠઆઠ પયર ઘણા ॥ ૧૭ ॥

અર્થે ॥ સાતમી નરક પૃથ્વીનેવિષે અઠાવીશ સુચિરજ્ઞ હે, ઠવી નરક પૃથ્વીને વિષે ઠવીશ સુચિરજ્ઞ, પાંચમી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચોવીશ સુચિરજ્ઞ, ચોથી નરક પૃથ્વીનેવિષે વીશ સુચિરજ્ઞ, ત્રીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે શોલ સુચિરજ્ઞ, બીજી નરક પૃથ્વીનેવિષે વશ સુચિરજ્ઞ તથા પહેલી નરક પૃથ્વીનેવિષે ચાર સુચિરજ્ઞ, જે ચાર સ્વંહુ આ શ્રેણીવંધ, અને પહોળાઈએ એકજ સ્વંહુઓ હોય તેને સુચિરજ્ઞ કહિયે. સાત મી નરકપૃથ્વી ચાર સ્વંહુઆ કંચી હે; અને અઠાવીશ સ્વંહુઆ ત્રીઠી ઓલીએ હે; એ માટે અઠાવીશ સુચિરાજ જાણવા. એવી સર્વત્ર જાવના કરવી. હવે એ સાતે ન રકપૃથ્વીના સુચિરજ્ઞનું માન જે એકજોને અઠાવીશ થાયહે તે ચાર જાગે કરીએ તો પ્રતર રજ્ઞનું માન મલે વલી તે પ્રતર રજ્ઞનું આંક ચારે જાગે વેતાં જે ફલિતાંક થાય તેટલા ધનરજ્ઞ જાણવા. ચાર ચાર સ્વંહુઆ ચારે દિશિએ એટલે અકેક રાજજાંબો તથા પહોળો અને પારાજ જાહો હોય તે પ્રતરરજ્ઞ કહેવાય હે, તથા ચાર સ્વંહુઆ જાહાપણે, જાંબપણે તથા પોહોલપણે તે ધનરજ્ઞ કહિયે. પહેલા પ્રતર રજ્ઞનેવિષે શોલ સ્વંહુઆ હોય ધનરજ્ઞનેવિષે ચોશઠ સ્વંહુઆ હોય તે આગલ કહેવાશે ॥ ૧૭ ॥

અડવીસ સયં બસયરિ, અહ ઝઠું ચઠ જુયા હસય સવે ॥
સુઠ રજ્ઞુ પયર રજ્ઞુ, દુતીસિ ગુણ વીસ ફગવસા ॥ ૧૮ ॥

ध्याख्या:- अथो लोकनेविपे पांचशेने चार खांडुआ ठे; तेना चार जाग कर तां प्रत्येक जाग एकशेने अगवीशनी थाय तेतला सुचिरकु जाणवा. ऊर्ध्व लोक नेविपे त्रणशेने चार खांडुआ ठे तेना चार जाग करतां प्रत्येक जाग ठोतेरनी थाय, तेतला सुचिरकु जाणवा. ते अधोलोकना एकशेने अगवीश सुचिरकु, तथा ऊर्ध्व लोकना ठोतेर सुचिरकु, ए बन्ने एकठा करिये त्यारे बशेने चार सुचिरकु थाय अधोलोकना एकशेने अगवीश सुचिरकुने चार जाग दैये त्यारे बत्रीश प्रतररकु थाय, ऊर्ध्व लोकना ठोतेर सुचिरकुने चार जाग दैये तो अगणीश प्रतररकु थाय ॥ १७ ॥

अवतरण:- हवे धनरकुनुं मान कहेठे:-

घणरज्जु अठ हिठा, पणण पणुहुं उने पण तेर ॥

घण पयर सूइ रज्जु, खंडुअ चउसठि सोल चउ ॥ १८ ॥

ध्याख्या.-अधोलोकना बत्रीश प्रतररकु ठे, ते चार जागे देतां आठ थाय, माटे अधोलोकनेविपे आठ धनरकु जाणवा ऊर्ध्व लोकनेविपे अगणीश प्रतररकु ठे ते चार जागे देतां पोणा पांच धनरकु ठे ते उने कहेतां अध तथा ऊर्ध्व लोक ना एकठा करिये तो पोणा तेर धनरकु थाय हवे धन प्रतर तथा सुचिरकुनुं मान कहेठे:-चोसठ खांडुआनी एक धनरकु थाय, शोल खांडुआनी एक प्रतररकु थाय, चार खांडुआनी एक सुचिरकु थाय ए सामान्य प्रकारे दृष्टांत मात्र चतुर स्र लोकनुं परिणाम देखाड्युं; पण लोकनुं स्वरूप वृत्ताकार मल्लकने आकारेठे, ते वृत्ताकारना खांडुआ यंत्रमां लखाय नही, माटे चौरस कही ठे. ॥ १९ ॥

अवतरण.-हवे मन कल्पनाए रुत वृत्ताकार लोकनेविपे धनरकु, प्रतररकु, तथा सुचिरकुनुं मान कहेठे, तेमां प्रथम खांडुआनी संख्या केहेठे:-

सयवग्गु सिंगुणे पुण, बिसय गुणयाल हवंति घण रकु ॥

समृ पणहत्तरिं सयं, समृ तिसठ्ठी अहुहु कमा ॥ २० ॥

ध्याख्या - पोताना वर्गथी खांडुआ गणीए ते आ प्रमाणे - सातमी माघव ती पृथ्वीनेविपे हेवली अणी ए अगवीश खांडुआठे; तेने अगवीशना आकथी गुणीए त्यारे सातशेने चोराशी खांडुआ एक अणीमा थाय एवी चार अणी ठे. तेथी सातशेने चोराशीने चारे गुणता त्रण हजार एकशेने बत्रीश खांडुआ था य. एम ठी नरक पृथ्वीनेविपे हेवली अणीए ठवीश खांडुआ ठे तेने ठवीश

થી ગુણતાં ઠગ્ગેને ઠોતેર થાય એવી ચાર શ્રેણીડ છે. તેથી ઠગ્ગેને ઠોતરને ચાર થી ગુણતાં બે હજાર સાતગ્ગેને ચાર ધનરક્કુનાં શાંદુઆ થાય. પાંચમી નરક ધ્વીનેવિપે દેવલની શ્રેણીએ ચોવીશ શાંદુઆ છે. તેને ચોવીશથી ગુણતાં પાંચગ્ગેને ઠોતેર થાય એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી પાંચગ્ગેને ઠોતરને ચાર થી ગુણતાં બે હજાર ત્રણગ્ગેને ચાર ધનરક્કુના શાંદુઆ થાય. ચોથી નરક ધ્વીનેવિપે ઠેલી શ્રેણીએ વીશ શાંદુઆ છે તેને વીશથી ગુણતાં ચારગ્ગે થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી ચારગ્ગેને ચારથી ગુણતાં શોલગ્ગે ધનરક્કુના શાંદુઆ થાય. ત્રીજી નરક ધ્વીનેવિપે ઠેલી શ્રેણીએ શોલ શાંદુઆ છે તેને શોલથી ગુણતાં વગ્ગેને ઠપ્પન થાય એવી ચાર શ્રેણી છે. તેથી વગ્ગેને ઠપ્પનને ચારે ગુણતાં એક હજારને ચોવીશ ધનરક્કુના શાંદુઆ થાય. બીજી નરક ધ્વીનેવિપે ઠેલી શ્રેણીએ દશ શાંદુઆ છે. તેને દશ ગુણતાં એકશો થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી એકશોને ચારે ગુણતાં ચારશો શાંદુઆ થાય. અને પેલી નરકધ્વીનેવિપે ઠેલી શ્રેણીએ ત્રસ નાડીના ચાર શાંદુઆ છે. તેને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી ચાર શ્રેણી છે તેથી શોલને ચારથી ગુણતાં ચોશઠ થાય. ત્યારે પહેલી નરકધ્વીનેવિપે ધનરક્કુના ચોશઠ શાંદુઆ જાણવા એવી રીતે સાત નરકધ્વીના શાંદુઆનો વર્ગ કરી સર્વે અંક એકઠા કરીએ તો અગ્યાર હજાર વગ્ગેને વગ્ગીશ અધોલોકનેવિપે ધનરક્કુના શાંદુઆ થાય. હવે કર્ધ્વલોકનેવિપે ધનરક્કુના શાંદુઆનો વિચાર કહેઠે. —કપર લોકના મસ્તકથી આદિ લેવી. કપરની શ્રેણીએ ચાર શાંદુઆ ત્રસ નાડીના છે. તેને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી બે શ્રેણીડ હોવાથી શોલને વમણા કરતાં વગ્ગીશ ધનરક્કુના શાંદુઆ થાય તેથી દેવલની શ્રેણીનેવિપે ઠ શાંદુઆ છે. તેને ઠ ગુણ કરતાં-ઠગ્ગીશ થાય. એવી બે શ્રેણીડ હોવાથી ઠગ્ગીશને વમણા કરતાં વોતેર થાય. પઠી આવને આવ ગુણા કરિયે ત્યારે ચોશઠ થાય. એવી ત્રણ શ્રેણીડ હોવાથી ચોશઠને ત્રણ ગુણા કરતાં એકશોને વાણુ થાય ત્યાર પઠી દશને દશ-ગુણા કરિયે ત્યારે એકશો થાય. એવી ત્રણ શ્રેણીઓ હોવાથી એકશોને ત્રણથી ગુણતાં ત્રણગ્ગે થાય પઠી બારને બાર ગુણા કરિયે ત્યારે એકશોને ચુમાલીશ થાય. એવી બે શ્રેણીઓ હોવાથી એકશોને ચુમાલીશને વમણા કરતાં વગ્ગેને અવગાશી થાય પઠી શોલને શોલથી ગુણતાં વગ્ગેને ઠપ્પન થાય. એવી બેશ્રેણીઓ હોવાથી વગ્ગેને ઠપ્પનને વમણા કરતાં પાંચગ્ગેને વાર થાય પઠી વીશને વીશથી ગુણતાં ચારગ્ગે થાય. એવી ચાર શ્રેણીઓ હોવાથી ચારગ્ગેને ચારથી ગુણતાં શોલગ્ગે

થાય વલી ત્યાંથી ઘટતાં શોલને શોલથી ગુણતાં વજોને ઠપન થાય. એવી વે શ્રેણીઓ હોવાથી વજોને ઠપનને વમણા કરતાં પાંચજોને વાર થાય ત્યાંથી હેઠલ વારને વારે ગુણતાં એકશોને ઘુમાલીશ થાય એવી વે શ્રેણીઓ હોવાથી એકશોને ઘુમાલીશને વમણા કરતાં વજોને અઠાશી થાય ત્યાંથી હેઠલ દશને વજો ગુણતાં એક શો થાય એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી એકશોજ ગણવા. ત્યાંથી હેઠલ આઠને આઠે ગુણતાં ચોશઠ થાય એવી એકજ શ્રેણી હોવાથી ચોશઠજ ગણવા ત્યાંથી હેઠલ ઠને ઠથી ગુણતાં ઠત્રીશ થાય એવી વે શ્રેણી હોવાથી ઠત્રીશને વમણા કરતાં વો તેર થાય ત્યાંથી હેઠલા ચારને ચારે ગુણતાં શોલ થાય. એવી વે શ્રેણી હોવાથી શોલને વમણા કરતાં વત્રીશ થાય. એ સર્વે અંક એકઠા કરતા ઊર્ધ્વલોકને વિષે ચાર હજારને ચોસઠ ધનરજ્જુના સ્વાંશુઆ થાય છે. તેને પૂર્વોક્ત અધોલોકના અગ્યા હજાર વશો વત્રીશ સ્વાંશુઆની સાથે એકઠા ગણતાં પંદર હજાર વશોને ઠનુ ધનરજ્જુના સ્વાંશુઆ થાય એવી રીતે પોતાના વર્ગની સાથે ગણતાં ચોસઠ સ્વાંશુએ એક ધનરજ્જુ થાય છે. માટે પંદર હજાર વશો ઠનુને ચોસઠ જાગે વેંચતાં વશોને ઊગણચાલીશનો જાગ આવે ત્યારે એ વૃત્તાકાર લોકને વિષે વજોને ઊગણચાલીશ ધનરજ્જુ થાય છે. હવે અધોલોકના તથા ઊર્ધ્વ લોકના ધનરજ્જુનું નિન્ન નિન્ન કરી કહે છે - 'સદુ પળ હ્તરિયં' અધોલોકને વિષે એકશોને સાઢી પચોતેર ધનરજ્જુ થાય છે. 'સદ્ભૂતિ સદ્ધીઅ હુદ્ધકમા' ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ધનરજ્જુ થાય છે અનુક્રમે એ માન જાણી લેવો એ વન્ને એકઠા કરિયે ત્યારે વશોને ઊગણચાલીશ ધનરજ્જુ થાય ॥૧૦॥

અવતરણ:- હવે ધનરજ્જુના સ્વાંશુઆના પ્રતરરજ્જુ કહે છે -

ચઠ ગુણિય પયર રજ્જુ, સત્ત હરુત્તરય હસય ચઠપણા ॥

અહ્ ઠઠ નવ ઠપણા, સઘે ચઠ ગુણિય સુદ રજ્જુ ॥૧૧॥

વ્યાખ્યા:- અધોલોકને વિષે એકશોને સાઢી પચોતેર ધનરાજ છે. તેને ચારથી ગુણતાં સાતજો ને વે અધોલોકને વિષે પ્રતરરાજ થાય ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સાઢી ત્રેસઠ ધનરાજ છે, તેને ચારથી ગુણતાં વજોને ચોપન પ્રતર રાજ થાય એમ અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના એકઠા કરિયે ત્યારે નવજો ને ઠપ્પન પ્રતરરાજ થાય. એ સર્વ પ્રતર રાજને ચોગુણા કરતા જે અંક આવે તે સૂચીરજ્જુનું માન જાણવું. ॥ ૧૧ ॥

अवतरण.— हवे सूचीरज्जुं मान गाथाए करी कहेढे:—

अडवीस सयदुत्तर, दस सोला अठतीस चोवीसा ॥

इय संवगिगय लोए, तिह रज्जु खंहुआ नैया ॥१७॥

व्याख्या:— अधोलोकनेविषे सातशे ने बे प्रतर रज्जु ठे. तेने चोगुणा करतां वे हजार आठशें ने आठसूची रज्जु आय. ऊर्ध्वलोकनेविषे बशेने चोपन प्रतर रज्जु ठे, तेने चोगुणा करतां एक हजारने शोल सूचीरज्जु आय. तथा अधोलोक अने ऊर्ध्व लोकना एकठा करता त्रण हजार आठशे अने चोवीस सूची रज्जु आय. पोता ना वर्गे गणित लोकनेविषे त्रिक रज्जु कहिये एम घनरज्जु तथा प्रतररज्जु तथा सु चीरज्जु ए त्रण राजना खांहुआनी संख्या जाएवी. ॥ ११ ॥ हवे वर्गना अंकथी गणतां जे खांहुआनी संख्या आवे ते संग्रह गाथामां कहेढे.—

एगार सहस्र इसया, वत्तीसा चउसहस्स चउसठी ॥ अ

ह उहुं सब पन्नर, सहस्स छत्रि सय ठ ननुआ ॥ १३ ॥

व्याख्या:— अधो लोकनेविषे वर्गने अंकथी गणतां अग्यार हजार बशेने व त्रीश खांहुआ आय ऊर्ध्व लोकनी श्रेणी वर्गना अंकथी गणतांचारहजार ने चोसठ खांहुआ आयतेवेहु एकठा करिये त्यारे पंदर हजार बशें ने उपन्न आय॥१३

अवतरण.— हवे वर्ग करवानो विधि गाथाए करी कहेढे:—

अड ठ चउवीस वीसा, सोल दस चऊ अ हुहु चउ ठठा ॥

दस बार सोल वीसा, सरिसंक गुणाउ चउहि गुणे॥१४॥

व्याख्या:— अही वीस शब्द त्रण ठेकाणे जोडवो. ते आम:— अठावीश, ठवीश तथा चोवीश एम जाएवुं. तथा ए माघवती सातमी पृथ्वीथी आदि लईने जे आ ठवीशादिक अंक त्रीठी श्रेणीनेविषे आवे ते पोतपोतानेसरखे अंके गुणी ए अनेएक ठा करिये. पठी तेने चोगुणा करतां जे अक आवे ते खांहुआनी संख्या जाएवी ते आवी रीते:— सातमी नरक पृथ्वीने तलेथी अठावीशने अठावीसथी गुणतां सात शेने चोरासीथाय ठवीसने ठवीशथी गुणतां ठशेनेठोतर आय; चोवीसने चोवी सथी गुणतां पांचशेने ठोतेर आय वीशने वीशथी गुणतां चारशां थाय; शोलने शोलथी गुणतां बशें ने उपन्न आय; दशने दशथी गुणतां एकशो थाय; अने चारने

चारथी गुणतां शोल थाय, ए साते स्थलना अंकोने एकठा करिये ल्यारे वे हजार आ
वशो ने आठ थाय, तेने चोगुणा करता अग्यार हजार बशे ने वत्रीस थाय ए अथो लो
कना खांहु आ जाणवा हवे ऊर्ध्व लोकना खांहुआ कहेवे - चार, ठ, आठ, दश, बार.
शोल तथा वीश ए अंकोने सरखा अकथी गुणवा, ते आवी रीते - चारने चार
गुण कखाथी शोल थाय ठने ठथी गुणतां वत्रीस थाय, आठने आठथी गुण
ता चोसठ थाय, दशने दशथी गुणतां एक शो थाय. बारने बारथी गुणता एक
शोने चुमालीस थाय, शोलने शोलथी गुणतां बशोने ठपन थाय, वीसने वीस
थी गुणता चारशे थाय, ए सात स्थलोना अक एकठा कखाथी एक हजारने
शोल थाय तेने चारथी गुणता चार हजार ने चोसठ ऊर्ध्व लोकना खांहुआनी
संख्या थाय. पठी अधोलोकना तथाऊर्ध्व लोकना खांहुआ एकठा करिये ल्यारे
पंदर हजार बशोने ठनु थाय. ॥ १४ ॥

अवतरण - वली प्रकारातरे वर्ग करवानो विधि गाथाए करी कहेवे:-

चउ अडवीसा ठप, सुपयरसरिसंक गुणिय पिढुमिलिए ॥

सम दीह पिढुवेहा, उहुमहो खंहुआ नेआ ॥ १५ ॥

व्याख्या - लोकना मस्तकनेविषे ऊपरली त्रीठी श्रेणीए चार खांहुआ ठे सा
तमी नरक पृथ्वीनी ठेली श्रेणी अठवीस खांहुआनी ठे एम चारथी आठिलइने
ठेली ठपन्नमी श्रेणी अठवीस खांहुआनी ठे एटले पुरुषाकार लोकनेविषे
त्रीठी ठपन प्रतरनी श्रेणी ठे आदि तथा अतनी श्रेणीउनुं ग्रहण कखा
थी मध्यनी श्रेणीनुं पण ग्रहण थाय ठे, माटे ठपन श्रेणी ठे. जे श्रेणीनेविषे
त्रीठी श्रेणीना जेटला खांहुआ ठे, तेटला अंकथी गुणीए, जेमके, सर्वथी ऊपर
नी मस्तक श्रेणीनेविषे चार खांहुआ त्रीठा ठे ल्यारे चारने चारथी गुणतां शोलथाय
एम ठपन श्रेणीठ सरखे आके गणी एकठी करिए ल्यारे पूर्वोक्त पंदर हजार व
शेने ठनु खांहुआनी संख्या थाय हवे खांहुआनुं परिमाण कहे ठे - लांबपणे,
पोलाइए तथा जाडपणे कुनीनी पठे सरखा ठे एटले पोला, लांबा तथा जाडा
पा राज प्रमाण ऊर्ध्वलोक तथा अधोलोकना सर्व एवा खांहुआ जाणवा ॥ ३५ ॥

अवतरण - हवे वृत्ताकार लोक घन करवानो विधि कहेवे -

दाहिए पास डखंमा, उहु वामे ठविज्ज विवरीया ॥

नामी सहिय ति रङ्गु, पिढु जाया सत्त दोहुवे ॥ १६ ॥

વ્યાખ્યા.— ઋર્ધ્વ લોકનેવિષે ત્રસ નાડીથી દક્ષિણ બાજુએ એટલે જમણી બાજુના બે સ્વંમ, તે આમ:—ઋર્ધ્વ લોકનેવિષે જ્યાં કોણીની જગો છે, તેમધ્યથી જોતાં બારમી શ્રેણી છે. તે બારમી શ્રેણીથી બે સ્વંમ કરિયે એટલે કપરલા સ્વંમનેવિષે શોલ શ્રેણીઓ રહે. એવી રીતે દક્ષિણ બાજુના જે બે સ્વંમ છે તે ઋર્ધ્વ લોકનેવિષે ત્રસ નાડીની માબી બાજુનેવિષે ઝલટા કરી નાચીએ. તે આમ:— કપરના સ્વંમની કૂર્પરની જે દિશા, તે મસ્તકની તરફ કરિયે, અને હેઠલા સ્વંમની કૂર્પરની જે દિશા તે લોકના મધ્ય તરફ કરિયે. એટલે કપરનો સ્વંમ કપરની દિશાએ તથા હેઠલો સ્વંમ હેઠલી દિશાએ થાપીએ. ત્રસ નાડી સહિત માબી બાજુએ ત્રીઠા ત્રણ રાજ થાયઠે તે આમ.— ત્રસ નાડીથી બાહ્યાર કૂર્પરને ઠેકાણે જમણી બાજુએ આવે સ્વંમ હુ આ ત્રીઠા છે; તેના બે રાજ અને એક ત્રસ નામીનું રાજ, એમ ત્રણ રાજ પોલા ઈએ થાયઠે; અને લાંબપણે તથા ઝંચપણે સાત રાજ હોયઠે. ॥ ૨૬ ॥

દિઘાઠ વામ સ્વંમે, દાહિણ પાસે ઠવિજ્ઞ વિવરીઞ્ચ ॥

તુવરિમ તિ રંજુ સ્વંમ, વામે ઠાણે અહો દિજ્ઞા ॥ ૨૭ ॥

વ્યાખ્યા:— અધો લોકની ત્રસ નાડીથી જે માબી બાજુનો આવે સ્વંમ છે, તે વિપરીત એટલે અવલો અથવા ઝંધો હેઠલી ત્રસ નાડીની જમણી બાજુનેવિષે થાપીએ. એટલે અધોલોકનેવિષે જમણી બાજુએ ત્રીઠા ચાર રાજ, અને લાંબપણે સાત રાજ થયા તે આ પ્રમાણે:— ત્રસ નાડીથી જમણી બાજુમાં અધોલોકની હેઠે બાર સ્વંમ હુ આ છે; તેના ત્રણ રાજ; અને ત્રસ નાડીનું એક રાજ, એમ ચાર રાજ થાય. પછી ઋર્ધ્વલોકનો માબી બાજુનો ત્રીઠો ત્રણ રાજ લાંબો સાત રાજ પ્રમાણ સ્વંમ છે. તે અધોલોકની જે ત્રસ નાડી છે તેની માબી બાજુએ દૈએ, એટલે સર્વ ત્ર પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ તથા ઝત્તર દિશિઓએ તથા ઝાડ પણે સાતઘનરંજુ પ્રમાણ ઘન લોક થયો ॥ ૨૭ ॥

ઇય સંવદ્ધિય લોઠ, બુદ્ધિ કઠ સત્ત રંજુ માણ ઘણો ॥

સગ રંજુ અદિય દિઘા, ગિણહ્દ પાસાઈ પૂરિજ્ઞા ॥ ૨૮ ॥

વ્યાખ્યા:— એ પ્રકારે કરી ઇય સંવર્તિત લોક વૃત્તાકારે કીધો પણ તે લોક વૃત્તાકારે; તે કેવી રીતેકીધો:—બુદ્ધિએ કરી, મન કલ્પનાએ કરી સાત રાજ પ્રમાણ ઘન કીધો, તથા સાત ઘનરંજુ થતા લાંબપણે, પોલપણે તથા ઝંચપણે જે અધિક

આંધુએ થાય તે લઈને દેવલ જે જગોએ ઓહુ હોય તે પાસું પૂરિયે એવીરીતે ચોર
સ સાત ધનરજી પ્રમાણ લોક કહ્યો પણ ચોરસ નથી ગોલાને આકારે લોક વૃ
ત્તાકાર છે. પણ ધનલોક વૃત્તાકાર લખાય નહી તેમાટે ચોરસ કીધો છે ॥૨૬॥

અવતરણ.— હવે એ સમધન લોકનેવિષે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને આંધુઆની સંખ્યા કહે છે —

ઘણ રજી તિસય તેયા, લ તેર બાવતરીય પયર સૂડ ॥

ચત્રપત્ર ડસી ચંદુઅ, સદસિ ગવીસા નવડ પત્રા ॥૨૭॥

બ્યાખ્યા — એ વૃત્તાકાર ધનલોક ચોરસ લોકનેવિષે ત્રણજોને તેતાલીશ ધનર
જી છે એક હજાર ત્રણજોને બોતર પ્રતર રજી છે. પાંચ હજાર ચારજોને અઠવાણી
સૂચી રજી છે આંધુઆની સંખ્યા કહે છે — સાતરાજ પ્રમાણ ધનલોકના આંધુઆ
એકવીશ હજાર નવજો ને બાવન જાણવા ॥ ૨૭ ॥

અવતરણ — હવે ધનરજી, પ્રતરરજી, સૂચીરજી અને ધનલોકના આંધુઆ આ
ણવાની કરણી ગાથાએ કરી કહે છે.—

સગવગ્ગો સગ ચત્ર તિગ, ગુણિએ ઝનયં અદુદ્ધુ ચંદુ ઘણા ॥

ઘનૂસતં સિચ્ચાલં, ચત્ર ગુણિએ પયર સુડ અસા ॥ ૩૦ ॥

બ્યાખ્યા.—એ સાતધનરજી પ્રમાણ સમચોરસ જે લોક છે. તે સાત સાત વર્ગથી ગણિ
એ તે સપ્ત વર્ગ કહિયે ત્યારે સાતને સાતથી ગુણિયે, ત્યારે ઝંગણ પચાસ થાય એવી ઝંગ
ણપચાસ ધનરજીની સાત શ્રેણી છે. તે ઓગણપચાસને સાતથી ગુણતાં ત્રણશોને
તેતાલીશ ધનરજીની સંખ્યા થાય. પઠી ધનરજીનો આંક ત્રણ વાર ચોગુણો કરિયે
ત્યારે અનુક્રમે અધોલોક તથા ઊર્ધ્વલોકના પ્રતરરજી, સૂચીરજી, તથા આંધુઆની
સંખ્યા મળે છે, તે આ પ્રમાણે — ત્રણશો તેતાલી ધનરજીને ચોગુણ કરિયે ત્યારે
એક હજાર ત્રણજોને બોતર પ્રતરરજી થાય છે તે પ્રતરરજીનો આંક ચોગુણો કરિયે
ત્યારે પાંચ હજાર ચારજો ને અઠવાણી સૂચીરજી થાય તથા સૂચીરજીનો ચોગુણો
આંક કરતા આંધુઆની સંખ્યા એકવીશ હજાર નવસેને બાવન થાય. હવે અધો
લોક તથા ઊર્ધ્વલોકની છુદીછુદી ધનરજી, સૂચીરજી પ્રતરરજી તથા આંધુઆની સં
ખ્યા કહે છે — અધોલોકનેવિષે એક સે ને ઠનું ધનરજી છે, અને ઊર્ધ્વ લોકનેવિષે
એક શો ને સુદતાલીશ ધનરજી છે, એને બલી ત્રણ વાર ચોગુણ કરતાં અનુક્રમે પ્ર

तररङ्कु, तथा सुचिरङ्कुना अंस एटले खांहुआनो मान अधोलोक तथा ऊर्ध्वलोक
कनेविषे निन्न निन्न मिली आवेढे. ॥ ३० ॥

अवतरण - अधो लोक तथा ऊर्ध्व लोकना खांहुआनो निन्न निन्न प्रमा
णनो संग्रह करी कहेढे:-

सग चुलसी पण अम्सी, इग तीस गतीस तिविस बावन्ना ॥

पण चुअल जुआ बारस, हस्स चण वइसय ६ हिआ ॥ ३१ ॥

व्याख्या:- अधोलोकनेविषे एक शो ने ठनु घनरङ्कु ठे ; तेने चोगुणा करिये
त्यारे सातशे ने चोराशो अधोलोकनेविषे प्रतररङ्कु थाय. अने ऊर्ध्व लोकनेविषे
एक शो ने सुडतालीश घनरङ्कु ठे, तेने चोगुणा करिये त्यारे ऊर्ध्व लोकनेविषे
प्रतररङ्कु पांच शो ने अठ्ठाशी थाय. अने अधोलोकनेविषे त्रण हजार एक शो
ने ठत्रीश सुचिरङ्कु थाय. ऊर्ध्व लोकनेविषे वे हजार त्रण शो ने बावन सुचिर
ङ्कु ठे हवे खांहुआनी संख्या कहेढे.- अधोलोकनेविषे पण बार हजार
पांचशोने चुमालीस खांहुआठे ऊर्ध्व लोकनेविषे नवहजार चारसो ने
आठ खांहुआ ठे. अधोलोक तथा ऊर्ध्वलोकना एकठा खांहुआ करिये तो एक
वीश हजार नवशोने बावन पूर्वोक्त संख्या मले. तथा अही त्रणशे ने तेतालीश
राज कद्यां पण तेना खांहुआ नथी. मात्र बशोने उगण चालीशराजना खांहुआ ठे
तेथी एकशोने चार घनरङ्कु अधिक ठे. तेना खांहुआनो गम नथी. पण एक वि
शेष ठे, के ए घनलोक चोरस कखो ठे, अने लोक वृत्ताकार ठे त्यारे चारे दिशि
ना खूणा अधिक थाय, तोपण एवढो अंतर पडे नही पण ए चोरसतुं जे परि
माण कह्युं ठे ते अंतरंग वृत्ताकार लोकतुं मान धरीने कह्युं ठे. माटे खुणानो ना
ग अधिक थाय नही पठी प्रकारांतरनी वात तो ज्ञानी जाणे. पण पूर्वोक्त वर्ग
ना आंक गणतां पंदर हजार बशोने ठनु खांहुआ थाय तेने चोशठ जाग देतां
घनराज थाय. अधिक खांहुआ नथी त्यारे त्रणशोने तेतालीश राज केम थाय
ते गीतार्थे विचारी लेवुं, असंख्यात योजननो एक राज थायठे. अथवा सहस्र नार
जोहनो गोलो कोईएक महर्धिक देवतापोतानी शक्तिए करी तेने नीचे नारवी दिये, त्या
रे ते गोलो ठ मास, ठ विवस, ठ पहोर ; ठ घडी अने ठ पल जेटला काले
नीचे आवीने पडे. तेटलो एक राज थाय. ए चारे दिशिउनेविषे राजतुं प्रमाण
थाय ते जाणवुं. ॥ ३१ ॥

ઇય પયર લિહિય વગ્ગિય, સંવટ્ટિય લોગ સાર મુવલપ્પ ॥
 સુચ્ચ ધમ્મ કિત્તિચ્ચં તદ્, જય હ જહા નમદ્ ન હ્દ નિસં ॥૩૨॥

વ્યાખ્યા - એ પ્રકારે કરી જે ઢપન પ્રતર, તે પ્રકારે લિખિત વળી સંવર્ગિત એટલે વર્ગને આંકે ગણિત લોક તેનો સાર તત્ત્વ જ્ઞાનવિચાર યથાર્થ પળે લોકસ્વરૂપ સદ્ ગુરુથી પામીને તે પ્રકારે યત્ન એટલે વ્યયમ કરવો પૂર્વે જે પ્રકારે ચૌદ રાજ લોક હું પ્રમાણ કહ્યું, તે લોકમા અનંત જન્મમરણ પામતા થકા વારંવાર અર્થપળે માં ધ્રમો, એવો તીર્થકર સકલ જીવ હિતકર પારગ પરમેશ્વરનો જીવ્ય જીવને ઝ પદેશ છે લોકનો સાર કેવો છે - તે શ્રુતધર્મ એટલે જે સિદ્ધાંત માર્ગમાં જ્ઞાનના વણે કરી જ્ઞાનવાન તીર્થકરે કહેલું છે ॥ ૩૨ ॥

શ્રીમદાપ્તોક્ત વિધિના, લોકનાલસ્ય વાર્તિકં ॥ ધિમિત્ર
 ધનરાજસ્ય, ગંગારચ્ય તનુજાકૃતે ॥ ૧ ॥ શ્રીમત્સહજ રત્ને
 ન, વ્યાખ્યાત મુદયાવિધિના ॥ અસંગત યજ્ઞકંતં, વિશો
 ધ્ય ધીધનૈર્નૃશં ॥ ૨ ॥ યુગ્મમ્ ॥

इति श्री लोकनाल द्वात्रिंशिका बालावबोध

समाप्ता

श्री कलीकुंद पार्श्वनाथायनम.

अथ

श्री सम्यक्त्व विचार गर्जित श्री महावीरजिनस्तवन.
बालावबोध सहित प्रारंभ.

मंगलाचरण

प्रणम्य परमानंद, दायकं जिननाथकं ॥ वर्द्धमानं चिदानंदं, वर्द्धमानं जिधा-
धरं ॥ १ ॥ श्रीसम्यक्त्वस्तवस्यास्य, वक्षस्य लोकनाथया ॥ बालानामवबोधाय
बालाबोधं तनोम्यहं ॥ २ ॥

बोहा.— प्रणमी पद जिनवरतणा ॥ जे जगने अनुकूल ॥ जास पसायें में
लक्ष्य ॥ समकित रयण अमूल ॥ १ ॥ ते जिम वीरें उपदिष्ट्यु ॥ परखद मज्जि अ-
नूप ॥ तिम हुं वर्णवसुं हवे ॥ समकित सुख स्वरूप ॥ २ ॥

अर्थ.—श्री देवाधिदेवना चरणकमल नमीने जेना चरणकमल सकल जीवने
हितकारीठे अनुकूलठे जे श्रीवीरपरमात्माना चरणकमलने प्रसावे में पण असु-
लक सम्यक्त्वरत्न पाय्हुं ॥ १ ॥ ते सम्यक्त्व जेम श्रीमहावीरे बार परपदामां प्र-
कास्युं तेम हुं सम्यक्त्वतुं स्वरूप महारीबुद्धिप्रमाणे वर्णवीस ॥ २ ॥

ढाल पेहेलो एठिभीकिहां राखी एदेशी टीका.

इगविध दुविध त्रिविध चउविधवलि ॥ पणविध दशविधजाणो ॥ ए समकि-
त शिवतरुनुं बीजक ॥ संप्रति परे मन आणोरे ॥ प्राणी समकित शुध आरा-
धो ॥ जेम शिवमारग साधोरे ॥ प्राणी० ॥ सम० ॥ १ ॥ ए आंकणी ॥ इगविध
तुज आणा रुची दुविदा ॥ इव्य नावथी कहिये ॥ निश्चयने व्यवहारे अथवा ॥
समकित दुविध सदइये रे ॥ प्रा० ॥ २ ॥ सदहणा संधी तुज आगम ॥ परमा-
रथ नवीजाणो ॥ समकित इव्यथकी तस कहिये ॥ नावथी तत्व बखाणोरे ॥ प्रा०
॥ ३ ॥ मिथ्यापुज्ज सुखनु वेदन ॥ समकित इव्य कहावे ॥ नावथि तत्व रु-
चिपण तिमहिज ॥ तत्व रुची परिजावेरे ॥ प्रा० ॥ ४ ॥ पुज्जरूपी अरूपी अ-
पुज्ज ॥ ए पण द्विविध तु देखे ॥ द्वायोपशमिक वेदक पुज्ज ॥ शेष अपुज्ज
लेखेरे ॥ प्रा० ॥ ५ ॥ निश्चय समकित शुज, आतमनो ॥ ज्ञानादिक परिणाम ॥

अथवा आतम समकित कहिये ॥ गुण गुणी जेद न ठामरे ॥ प्रा० ॥ ६ ॥ मि
थ्या दृष्टीतणी संस्तवना ॥ त्यागादिक व्यवहार ॥ वलिय निसर्गापर अधिगमयी ॥
विद्वंजेदे निरधाररे प्रा० ॥ ७ ॥ जिम कोई मारग नूलो पंथी ॥ नमतो मारग
आवे ॥ कोइक उपदेशादिक योगे ॥ कोइक थाग न पावेरे ॥ प्रा० ॥ ८ ॥ ज्वर प
ण सहेजे औपध योगे, जाये एक न जाय ॥ मारग ज्वर दृष्टांते समकित ॥ ९
एि परे द्विविधे थायरे ॥ प्रा० ॥ ९ ॥ जाती समरण प्रमुख थकीजे ॥ तास नि
सर्गे विचारो ॥ गुरुउपदेशादिक थी आर्थ्युं ॥ ते अधिगम चित्तधारोरे ॥ प्रा० ॥ १० ॥
कारक रोचक दीपकजेदे ॥ त्रिविधे पण ए जाण्युं ॥ अथवा उपशम ह्यायोपशमि
क ॥ ह्याधिक जेदे दारुधुरे ॥ प्रा० ॥ ११ ॥ ते जिमजाण्यु ते तिमकीधुं ॥ ते का
रक तस खास ॥ तुज धर्मोपरि रुचिथी रोचक ॥ नहि, किरिया, अन्यासरे ॥ प्रा०
॥ १२ ॥ मिथ्या दृष्टि थको पण पोते ॥ धर्मकथादिक सारे ॥ दीपक परे परने दी
पावे ॥ ते दीपक उपचाररे ॥ प्रा० ॥ १३ ॥ ते समकित जिम फरस्यु जीवे ॥
तिम तुज आगल दाखु ॥ तुज आगम नय न्याय शुधोदधि ॥ परमारथ रस चा
खुरे ॥ प्राणी समकित सुख अराधो ॥ १४ ॥

अर्थ ॥ एकप्रकारनुं वेप्रकारनुं त्रणप्रकारनुं चारप्रकारनुं पांचप्रकारनुं अथवा
वशप्रकारनुं सम्यक्त्वजाणनुं ए सम्यक्त्व मोहूरुपट्टनुं बीजनूतजाणनुं संप्रतिरा
जानीपरे मनमांछितवधुं यजुक्तं - एगविह् डविह् तिविह्, चउहा पंचविह् वसवि
ह् सम्म ॥ मुक्त तरुबीयनूर्य, संपइ रायाव धारिझा ॥ १ ॥

एकविधते ताहरी आझारुचिरूप वेप्रकारनुं सम्यक्त्वते एकइव्य सम्यक्त्व बीजुं ना
वसम्यक्त्व अथवा निर्भेसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व एपण वेप्रकार कहिये ॥ १ ॥
तेमांजे तमेवसच्चं निस्संकजजिणेहिं पवेइयं इत्यादिकसद्वहणासुधीहोय पण, प
रमार्थ काईनजाणे जीवाजीवादि स्वरूपण नसमजे तेने इव्यसम्यक्त्व कहिये
नावेण सद्वहतो अयाण माणेवि सम्मत्तमितिवचनात् तथा तमेवसच्चं इत्यादि
क सद्वहणासुधीहोय अने नवतत्वादिकना जेदानुजेदपण परमार्थे समजे तेने ना
वसम्यक्त्व कहिये जीवाइनवपयथ्ये, जोजाणइ तसहोइसम्मत्तमिति वचनात् ॥

अथवा रूपी इव्यसम्यक्त्व अने अरूपी नावसम्यक्त्व एप्रकारेपण वेजेदथाय
तेज विवरानेकहेले मिथ्यात्वना शुद्धपुजलनुंवेदन एटले मिथ्यात्वना त्रणपुज कथा
ठे तेमा जे सुद्ध पुजनुंवेदबु तेने इव्यसम्यक्त्व कहिये अने नावथी तत्वरुचिहोय
तेने नावसम्यक्त्व कहिये ते उपशम ह्यायिकादिक जाणनु ॥ ४ ॥

अथवावली बीजेप्रकारे सम्यक्त्वतुं द्विविधपणु देखाडेठे रूपी अने अरूपी ए वे जेदेजे सम्यक्त्वठे ते आवीरीतेजे एक ह्यायोपशम अने बीजुंवेढक ए वे सम्यक्त्वरूपी पुण्डलरूपठे माटेएने रूपी कहिये अने शेष जे ह्यायक, उपशम अने सा स्वादन ए त्रण सम्यक्त्व पुञ्जलरूपनथी माटे एने अरूपी कहिये यङ्कं विचारपं चासिकायां धम्माधम्मा गासा, जीवाकालोय खाइमंचेव ॥ सासायण उवसमियं, अपुग्गलाई तुएयाई ॥ १ ॥ ऊराणिय वेउविय, आहारग तेयस ऋणी मसो ॥ उ स्तासंनिस्तासंकम्मण कम्माणिठायतमो ॥ २ ॥ वग्गणअणंतआयव, मिस्सकंधो अचित्त महखंधो ॥ वेयग स्वाउवसमं, कज्जोय पुग्गलसुएजणियं ॥ ३ ॥ ए द्विविध पणुपण राह्णात् केवलज्ञाने हे जगवत्तुं देखेठे ॥ ५ ॥

हवे निश्चेसम्यक्त्व अने व्यवहारसम्यक्त्व ए वे देखाडेठे निश्चयथी निश्चयेनये ज्ञानादिमय एटले ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो गुणपरिणाम तेहिज सम्यक्त्वकहिये अथवा ज्ञान दर्शन चारित्ररूप आत्मानो परिणाम ते आत्मारूपजठे तेमाटे आत्माज सम्यक्त्व कहिये इहां गुणगुणीनो अनेदोषचार लहिये गुणते ज्ञान दर्शन चारित्रादिक अने गुणीते आत्मा ए वे एकेकथी जूदानथी तेमाटे ए वे ने माहोमांहे जेदनथी अनेदरूपजठे यतः आत्मैव ज्ञानदर्शन चारित्राएयथा यते. यत्तदात्मकएवैव शरीरमधितिष्ठति ॥ ६ ॥

बीजुं व्यवहार सम्यक्त्वते जे मिथ्यादृष्टिसंघाते परिचयप्रमुख ठांने अथवा वे वगुरुनी नक्तिप्रमुख साचवे व्यवहारथी सम्यक्त्वना दूषणटाले अने सम्यक्त्वना जूषणआदरे इत्यादिक लक्षणैकरी व्यवहारथी सम्यक्त्वधारि कहिये जेमाटे गुण स्थान क्रमारोहमां कछुंठे. देवेगुरौच संपेच, सन्नक्तिशासनोन्नति ॥ अव्रतोपि करो त्येव, स्थितिस्तूर्य गुणालये ॥ १ ॥

अथवा निसर्ग अने अधिगम ए वेजेदपण सम्यक्त्वना कहिये ते देखाडेठे जे म कोइकपुरुष मार्गथीजूलो कोईना उपदेशविना स्वयंचमतो पोतानीमेलेज पोते मार्गप्रतेपामें एटले पोतानीमेले मार्गेंआवे अने कोइकतो जूलोथको परनाउपदेश थी एटले बीजोकोई मार्गेंदेखाने तेवारे मार्गेंआवे अने कोइकतो मूलथी मार्ग पामेज नही एमज जूलोफरे अथवा ज्वरनेदृष्टांते जावतुं जेम कोइकने ताप आ वतोहोय ते पण कोइकतो पोतानीमेले परीपाकेजजाय अने कोइक औपधादिक ने संयोगें जाय तथा कोइकज्वरतो जायजनही ए दृष्टांते सम्यक्त्वपण कोइकजी वतो जातिस्मरणादिके पोतानीमेलेजपामे अने कोइकजीव गुरुनाउपदेशथी पामे

तथा कोइकपामेजनही इहांतो मिथ्यात्वरूपज्वरठे ते कोइकने गुरुउपदेशें अथवा सहेजेमटीजाय अने कोइक अजव्यादिकने मटेजनही अने जल वस्त्र कोइव ह्मणंत त्रणठे ते पुजत्रयनेविपे जावसे इहा मार्ग तथा ज्वर ए वेदह्मणंतनो प्रस्तावठे माटे वेज कहा ॥ ४ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

हवे सम्यक्त्वना त्रण जेद कहेठे तेमां एक कारक बीजुं रोचक त्रीजुं दीपक अथवा एक ह्यायक बीजुं उपशमिक त्रीजुं ह्यायोपशमिक ॥ ११ ॥

हवे एना लक्षण कहेठे हे जगवन् हे वीतराग ते जेम कहेठे तेमज करवु एटले ताहरी आझाप्रमाणे चालवुं तेने कारक सम्यक्त्व कहिये अने करनार ते पण कारकसम्यक्त्ववत थयो तेनेपण कारक सम्यक्त्व कहिये आधाराधेयानेगोप चारें अने रोचक सम्यक्त्व तेतो ताह्रा धर्मउपर ताह्रा शासनउपर रुचीमात्रनुं कर नार एटले धर्मउपर रुचीमात्र होय पण आचरी शकेनही तेमाटे रोचक कहिये॥ १२ ॥

त्रीजु दीपकसम्यक्त्वते पोते मिथ्यादृष्टी अथवा अजव्य अंगारमर्दकादिकनी परे धर्मकषायेकरी अथवा मातृस्थानानुष्ठानातिसयेकरी कोइक प्रकारें जिनोक्त तत्व परने वीपावे वीतरागना वचन परनेप्रकाशे तेथी कोइक सम्यक्त्व पामे वीप कनीपरें पोतानीपासे अंधकार अने परने प्रकाशस्थानीय सम्यक्त्व पमाडे तेमाटे दीपक सम्यक्त्व कहिये एतुं अपरनाम व्यजक सम्यक्त्वपण कहिये ते मिथ्यादृष्टीनेपण परिणाम परिणमन ते उपचारथी कारणनेविपे कार्यनाउपचारथी सम्यक्त्व कहिये यदुक्तं यथायथा चाचरणं जिनोदित, तथा तथा यत्र सतिप्रवर्तते ॥ तदंगसम्यक्त्वमिदं प्रचक्षते, तथा विशुद्धेः खलुकारकं जिना. ॥ १ ॥ विहितानुष्ठानं प्रतिनाविशुद्धे रतीव विमलाया ॥ प्ररोचयतीतिरुत्वा रोचकमिदमाह सम्यक्त्वं॥ १॥ स्वयंमिथ्यादृष्टिस्तदपि वज्रनधर्मकथयामुहु सम्यग्द्वामार्गे नयति च हित चैव वदति ॥ तदुक्तं सम्यक्त्वं ह्युपचरितवृत्त्या जिनमते तथा धर्मादीनाप्रकटनतया व्यंजक मिति ॥ ३ ॥ पुनरप्युक्त.— विहियाणुघ्राण पुण, कारगमिहरोयगतु सद्वहणं ॥ मिह्विहिदीवीवइ, जतचोदीवगंतु ॥ ४ ॥ इति

ते सम्यक्त्व जेम जीवे फरस्युं अनुजय्युं पाम्युं तेम तमारा आगल वीनवुंनुं ते ताह्रा आगमने अनुसारे एटले ताह्रा आगमना नयजे नैगमादिकने न्याय शास्त्र समत्यादिक तइपजे सुधोदधि एटले अमृतसमुद्र तेनु परमार्थजे तइहस्य तेहिजरसने चाखु अनुजवु एटले ताह्रा आगमनुं परमार्थ लेइने तेने अनुमारे कहीसुं ॥ १४ ॥ ए पहेलो ढालनु अर्थ पुरो थयुं.

ढाल बीजो देवतुज सिद्धांत मीमोएदेशी

वीरजिणेसर साहिव सुणजो ॥ निजसेवक अरदासरे ॥ दीन दयाकर ठाकुर
आपो ॥ तुल्यचरणे मुज वासरे ॥ वी० ॥ १ ॥ लोकाकाशि रह्यो अविनाशी ॥
नाव अनादि अनंतरे ॥ ए जव चक्र तणा दुःख बहुला ॥ नोगवियां नगवंतरे ॥
वी० ॥ २ ॥ सूक्ष्मनिगोद वस्थोहुं स्वामी ॥ अनादि वणस्तऽ नामरे ॥ तिहांमे
कीध अनंता पुज्ज ॥ परावर्त्तविण स्वामिरे ॥ वी० ॥ ३ ॥ अव्यवहाररासैं इम व
सिउं ॥ काल अनंतो जोगेरे ॥ कर्मपरिणाम नृपति आदेशे ॥ तादश नव्यता यो
गेरे ॥ वी० ॥ ४ ॥ तिहांएकण सासोसासमें कीधां ॥ नवसतरे जाजेरारे ॥ ए ड
ख तुजविण कुणतोमावे ॥ स्वामी मुज नवफेरारे ॥ वी० ॥ ५ ॥ व्यवहाररासी
लऽ उतकर्षे ॥ काल अनंत अनंतरे ॥ थुल निगोदने पृथ्वी पाणी ॥ तेज अनि
ल त्रस जंतरे ॥ वी० ॥ ६ ॥ तिहांपण दु वसिउं तुमपाखें ॥ मिथ्यामतनेजोरे
रे ॥ हरिहरदेवकरीमें मान्या ॥ तुं न चढ्यो मनमोरेरे ॥ वी० ॥ ७ ॥ तेण में वेद
न जेदन ताडन ॥ नूष तृपा गुरु नाररे ॥ गर्जवासने जन्म जरा दुख ॥ नोगवि
यानिरधाररे ॥ वी० ॥ ८ ॥ इम चउगऽ नवना दुख फरसी ॥ वारअनंती अना
णीरे ॥ पालाहृष्टांते इगपुज्ज ॥ परावर्त्तस्थिति आणीरे ॥ वी० ॥ ९ ॥ नव्यपणा
दिक ने परिपाके ॥ गिरितरि डुपल न्यायेरे ॥ अथ्यवसाय विशेषकरणजे ॥ अना
नोगथी आयरे ॥ वी० ॥ १० ॥ ते त्रिविधे नारखु तिहां पहेलुं ॥ यथाप्रवृत्त व
ली बीजुरे ॥ करण अपूरव नामे कहीये ॥ अनिवृत्त करण ते त्रीजुरे ॥ वी० ॥
॥ ११ ॥ यथाप्रवृत्तकरणे आयुविण ॥ सात करम करी खीणरे ॥ कोमा कोमी
सायर इगपलनो ॥ असंख्यजाग तिणे हीणरे ॥ वी० ॥ १२ ॥ इहां कर्कस निवि
म गुपिलजिम ग्रंथी ॥ जेदन डुकर कामरे ॥ कर्मपरिणाम जनित धन जीवनो ॥
रागदेष परिणामरे ॥ वी० ॥ १३ ॥ ते ग्रंथी नवीजेदी जीवे ॥ पहेलि इणे संसार
रे ॥ वार अनंति अजव्यपण आवे ॥ ग्रंथीलगे निरधाररे ॥ वी० ॥ १४ ॥ नव्य
अजव्य रहे तिहा ग्रंथी ॥ संख्य असंख्योकालरे ॥ अरिहंताविकनी रुद्धिदेखी ॥
संयमने वजमालरे ॥ वी० ॥ १५ ॥ तिहां लहे श्रुत समायक इये ॥ सेप ला
न नही तासरे ॥ तिहांथी ग्रैव्यकेपणजीवे ॥ पण नहि शिवपुर वासरे ॥ वी०
॥ १६ ॥ कोइक नय महातम तेहमा ॥ जेहनेनवनो पाररे ॥ निशित कुनार धारें
जिम ततपिण ॥ जेदे बल मनोहाररे ॥ वी० ॥ १७ ॥ करण अपूरव परमविशु
धे ॥ तिमते ग्रंथी आयरे ॥ जेदीने अंतर मूहूरतमां ॥ अनिवृत्तिकरणे जायरे ॥

વી० ॥ ૧૦ ॥ મિથ્યામોહ તળીસ્થિતિ તેહનુ ॥ અંતરમુદૂરત ઇકોરે ॥ ઉદય ક્ર
 ણ ઉપરે ડલધી ॥ તે સમરથ સુવિવેકોરે ॥ વી० ॥ ૧૧ ॥ અનિવૃત્તિ કરણ વિશે
 પે અંતર ॥ મુદૂરતકાલ અનૂપોરે ॥ અંતરકરણ કરે તિહા વેચજે ॥ દલિક અજાવ
 સરૂપોરે ॥ વી० ॥ ૧૨ ॥ જિમવનદવદગ્ધે ઘન ડચર ॥ પામી ઠામ ડહાચરે ॥ તિમ
 મિથ્યા વેદન વનદવ સમ ॥ અંતરકરણે ચાયરે ॥ વી० ॥ ૧૩ ॥ અંતરકરણ કરે
 મિથ્યાતની ॥ યિતિયુગ કહે જિન ન્યાનેરે ॥ અંતરકરણ ચકી યિતિ હેઠી ॥ પહે
 લી મુદૂરત માનેરે ॥ વી० ॥ ૧૪ ॥ તેહથી ઉપરલી યિતિ વીજી ॥ તિહાં પ્રથમ
 સ્થિતિ જાણોરે ॥ મિથ્યાદલીકનુ વેદન તેહથી ॥ મિથ્યાદટ્ટી વચાણોરે ॥ વી०
 ॥ ૧૫ ॥ અંતરમુદૂરત તે યિતિનાગ્રે ॥ નહી મિઠાદલ વેદોરે ॥ અંતરકરણનો પ્ર
 થમ સમય તિહા ॥ લહે ઉપશમ નિરવેદોરે ॥ વી० ॥ ૧૬ ॥ પરમાનંદ મગન હોઈ જટજિ
 મા ॥ જીતી કટક અગ્રે ॥ ન્યાયવત હરપેજિમ ગાહે ॥ ન્યાય ધનાગમ પેચરે ॥ વી० ॥ ૧૭ ॥

અર્થ ॥ હવે વીજાદાલની પ્રથમગાથાતો સુગમઝે માટે વીજીગાથાથી અર્થ ક
 હેઠે - ઇહાં સદૈવલોકાકાશ પ્રતિષ્ઠિત અનાદિ અપર્યવસિત નવચક્રાખ્ય પુરોદર
 વર્તિ તેમાહે વર્તતા એવા પૂર્વે સર્વપ્રાણી અનાદિવનસ્પતિમાં સૂક્ષ્મનિગોદ પરપર્યાય
 માહે અનંતા પુજ્જનપરાવર્તનગે જીવ રહ્યો સાથે એકશ્વાસીશ્વાસમા સતરનવ જાજેરા
 કરે જન્મમરણાદિક વેદનાના સમૂહને અનુનવે તથાવિધ નવ્યપ્રાણી પણ અનંતો
 કાલ અવ્યવહારરાસીમારહી કર્મપરિણામ રાજાની આજ્ઞાથી તથાવિધ નવ્યપણાને
 નિયોગેકરી વ્યવહારરાસીમાહે પ્રવેસકરે.

વ્યવહારરાસીતે કોનેકહિયે જે બાદરનિગોદ ધૃત્વી પાણી તેજ વાયુ પ્રત્યેકવન
 સ્પતિ અને ત્રસ તેમાપણ અનંતાનંત કાલસુધીરહે એપ્રમાણે સકલદુઃખપાદપ વી
 જનૂત, જે મિથ્યાત્વ તેણેકરી દટલા કાલલગે ચારગતિનું સતાર સંબંધી ઠેદન જે
 દન-તામન નૂપાતૃપાદિસહન શુરુચારાક્રમણ ગર્જનવશન જન્મ જરા રોગ શોકદુઃખવિયો
 ગ અનિષ્ટસયોગ ઇર્ષા વિપાદ મરણાદિક દારુણદુઃખ પ્રાપ્તે અનતિવાર અનુજવીને
 પાલાને દૃષ્ટાતે પાણુતે ધાન્યનરવાનું નાજનવિશેષજાણવું તે જેમ કોઈકપુરુષ તે
 પાલામાં થોડુથોડુ ધાન્યનાલે અને ગણુવણુકાહે તે ધાન્ય કેટલેકકાલે ખુટ્ટે તેમ
 કર્મધાન્યરૂપ પાલામાહે જીવ અનાજોગથી થોડા કર્મવાંધે દટલે થોડુંધાલે અને
 ઘણાકર્મનિર્જરે દટલેધણુંકાહે દરીતે ઠેહલો એક પુજ્જનપરાવર્ત જેણે નવસ્થિતિ
 આણીરાલીઠે એવુકોઈક ચારગતિ સંબંધીજીવ તે કથમપિ મહતાકષ્ટે તથા નવ્ય
 ત્વ પરિપાકતા વશચકી ગિરિસરિદ્વપલ ઘોલના કટપ પર્વત નદી પથ્થર ઘોલના સ

मान अनाजोग निर्वर्त्तित एवुं यथाप्रवर्त्तिकरण करणंपरिणामोत्रेतिवचनात् एहदुं
अव्यवसायविशेषरूप तेणेकरिने एक आयुवर्द्धाने सर्वज्ञानावरणादिक सातेकर्म ते
नी पव्योपमासंख्येयजागे न्यून एककोटीसागरोपमनी स्थितिठे जेहनी एहवांकरे
ते सर्वकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिकेटलीठे के जेमांथी बीजीन्यूनकरे ते गाथायेंकरीकहे
ठे मोहे कोडाकोडी, सत्तरिवीसंचनामगोयाण ॥ तीसयराणि चउहं, तिचीसयराणि
आऊस्स ॥ १ ॥ अत्रांतरे जीवने कर्मपरिणामजनित घन रागद्वेषपरिणामरूप क
र्कश निविडचिरप्ररूढ गुपिल वल्कग्रंथीनीपरे डुनेद अनिन्नपूर्वगांठीहोय ॥ १ ॥

तडुक्तं घस्सण घोलण जोगा, जीवेणजयाहविक्क कम्मविई ॥ खविया सवासा
गर, कोडाकोडी पमुत्तूण ॥ १ ॥ तडवियथोवमित्ते, खविये डडंतरंमि जीवस्स. ह
वइदु अनिन्नपुटो, गंवीएव जिणाविति ॥ २ ॥ गंठितिसुडुप्रेउ, करकडघणरूढगूढ
गंठिव जीवस्स कम्मजणित, घणरागदोस परिणामो ॥ ३ ॥

ए गांठ सुधी अजव्यपण यथाप्रवर्त्तिकरणेकरी कर्मखपावी अनंतिवारआवे प
एगांठने जेदेनही यडुक्तं प्रवचनसारोदारे करणं अहापवत्तं, अपुवमनियट्टिमेव न
वाणं ॥ इयरेसि पढमंचिय, जसुइकरणांति परिणामो ॥ १ ॥

ग्रंथीदेशेवर्त्ततो जव्य अथवा अजव्य तिहां संख्यात अथवा असंख्यातोकाल
रहे तिहारहोयको इव्यश्रुत निन्न दशपूर्वजणें अजव्यजणे ते तीर्थिकरनी इदिवे
खी अथवा स्वर्गसुखादिकनो अर्थिकको जेवारे दीहाजियें तेवारे पूर्वजणे तेमाटे
ज निन्न दशपूर्वातश्रुत ते मिथ्याश्रुतपणहोय मिथ्यात्वेग्रह्यामाटे मिथ्याश्रुत कहे
वाय अने जेने चउदपूर्व अथवा संपूर्ण दशपूर्वश्रुतहोय तेने, नियमा सम्यक्त्व
होय-पण काइकडणा दशपूर्वधरादिकनेविषे सम्यक्त्वेनी नजना जाणवी यडुक्तं
कटपनाथे चउदस दसय अनिन्ने, नियमा सम्मत्त सेसए जयणा ॥ इति तिहांथी
इव्यसंयमपाली जैननीक्रियानेबले नवग्रैव्यकेपणजाय पण मिथ्याहट्टीमाटे संसा
रनो पारपामेनही यडुक्तं आवश्यककटीकायां अजव्यस्यापि कम्यचित् यथाप्रवर्त्तिक
रणतो ग्रंथिमासाद्याहंदादि विनूतिदर्शनतः प्रयोजनांतरतोवा प्रवर्त्तमानस्य श्रुत
सामायिक लानोजवति नशेपलानइति

एम यथाप्रवर्त्तिकरणेकरिने ग्रंथीलगे जव्यपणआवे अने अजवपणआवे पण
अपूर्वकरणादिकतो जव्यनेजहोय अपूर्वकरणे-तो पथिक पिपीलिकयोर्ज्ञात यथा,
जह इह तिन्निमणूसा, जतमविपहं सहावगमणेण ॥ वेला इकंमजिया, तुरंति
पताय दोचोरा ॥ १ ॥ दडुमग तडडे, तडेगोमासउ पडिनिंयत्तो, ॥ बीउगहिउ तंडु,

समश्कंतो पुरंपत्तो ॥ २ ॥ अडवी नवो मणूसा, जीवाकम्महिं तहोदीहो, गंती यजयछाण ॥ राग दोसाय दो चोरा ॥ ३ ॥ जग्गोविइ परिबुद्धी, गहिउं पुण गंति उं गउं तइउं ॥ सम्मत्त पुरंपव, जोइक्का तिन्नि करणाइ ॥ ४ ॥ खिइ सानावियंग मणं, थाणूसरण तउं समुप्पयणं ॥ गाणंठाणुसिरेवा, ऊहरण वा मुअंगीण ॥ ५ ॥ खिइगमणं पिव पढम थाणुं सरणच करण मपुवं ॥ उप्पयणपिवतत्तो, जीवाणं करण मनियट्ठि ॥ ५ ॥ गाणुव गंविदेसो, गंठिय सत्तस्स तइ वछाण ॥ ऊपरण पिवतत्तो, पुणोविकम्महिंइविबुद्धी ॥ ७ ॥

एम ए वे दृष्टाते त्रणकरण जाववां एकआयुक्कर्मवर्जिने बीजा सातकर्मनी कल्लुट्ठी स्थिति खपावी बाकी एककोडाकोडी सागरोपमते पढ्योपमने असंख्या- तमेंजागें न्यून सातकर्मनी स्थिति प्रत्येके आणी राखी

हवे कोइक महात्मा समासन्न परमनिवृत्ति सुख समुत्तसित, प्रचुरडर्निवार वीर्यप्रसर तीक्ष्ण कुठारधारानीपरे अपूर्वकरणरूप आत्मानां परमुनिबुद्धि यथोक्त स्वरूप ग्रंथीनोजेदकरीने मिथ्यात्वमोहनीय कर्मस्थितितु अंतरमुदूर्त उदयद्वणथी उपरे अतिक्रामिने अनिवृत्तिकरण संज्ञितविबुद्धि विशेषेकरीने अंतरमुदूर्तकाल- प्रमाण वेद्यदलिका जावरूप अंतरकरणकरे इहा यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्वकरण अनिवृत्तिकरण नो अनुक्रम आवीरीतेजाणवु तेकहेहे यथा जागंती तापढम, गंतीसमइउं नवेवीर्य ॥ अनियट्ठीकरण पुण, सम्मत्त पुरकडेज ॥ १ ॥ गंठिस म इउं वत्ति ॥ ग्रंथी समतिक्रामत निदानस्येत्यर्थ सम्मत्तपुरकडे ति सम्यक्त्व पुर स्मृतं येनतस्मिन् आसन्नसम्यक्त्वे एवजीवे अनिवृत्तिकरण नवतीत्यर्थ.

एटले जे करणेकरी गिरिसरि जलवेगालोमध्यमान पापाणनीपरे धंवेना घोलनादि केकरीने एकआयुक्कर्मवर्जि शेष सातकर्मनी काइकउणी एक कोडाकोडी सागरोप मनी स्थितिकरतो ग्रंथीदेशलगेआवे ते यथाप्रवृत्तिकरणकहिये अने जे अथ्यवसा ये अप्राप्तपूर्वके घन रागद्वेष परिणितरूप ग्रंथीने जेदवामामे ते अपूर्व करण कहियें वली पूर्वप्राप्तययाजे अथ्यवसाय तेने, अनिवर्तके एवां अथ्यवसाय विशेषे ग्रंथीजेदकरीने सम्यक्त्वपामे ते अनिवृत्तिकरण कहिये हवे अंतरकरण करतिवे लाये मिथ्यात्व मोहनीयकर्मनी वे स्थितिकरे एक अंतरकरणथी हेवली प्रथम स्थिति अंतरमुदूर्तप्रमाण बीजी तेथी उपरली बाकीरहेली पढ्योपमासंख्येयचाग न्यून कोडाकोडी सागरोपमरूप स्थितिजाणवी

तेमा प्रथम स्थितिनेविषे मिथ्यात्वदलिक वेदनथी ए जीवने मिथ्यादृष्टीज.क

द्विये अंतरमुद्धूते वनी ते स्थितिगयेथके अंतरकरणनो प्रथम समय तिहांज सम्यक्त्वपामे मिथ्यात्वदलिक वेदनना अजावथीजेम वनमां दवलागोहोय ते जेवारे उख रजूमिपामे तेवारें पोतानीमेले उद्धाड्जाय तेम मिथ्यात्व वेदनरूप वनदव तेपण अंतरकरणरूप उखरजूमिपामिने उद्धाड्जाय तेवारे तेने उपशमसम्यक्त्वनो जान थाय.

उक्तं च ऊसरदेसंदडि, त्रियं च विआड वणदवोपप्य ॥ इयमिहस्ताणुदए, उवस मसम्मंलहड्जीवो ॥ १ ॥ टीका ॥ ग्रंथिजेदोहि मनोविघातपरिश्रमादिजिड्डेख साध्योवर्त्तते तदाहि सजीव कर्मरिपुमध्यगतस्तं ग्रंथिप्राप्यातीव परिश्राम्यति प्रनू तकर्मारातिसैन्यांतकृत्वेन संजातखेदत्वात् संग्रामगिरसीवडुळ्ळयापाकृतानेक श नूनरनरेंडनटवत् ॥ यडुकं सम्यक्त्वस्तवे ॥ सोतडरणे सुहमो, व वैरिजयजणियपरम आणंदो ॥ सम्मत लहड् जिड, सामन्नेण तुह पसाया ॥ १ ॥ टीका ॥ सजीवस्त त्रानिवृत्तिकरणेकृते अंतरे हेनाथ तवप्रसादात् तवसाह्यात् सामान्यतो नतुह्यायि कादिवद्विशिष्टतया सम्यक्त्वं उपशमिकारख्यं लजतेजीव. कश्चेत्याह रणे सुहमोवे त्ति वैरिजयेन जनितोय परमानंदस्तरणे सुनटड् ॥ तथाहि रणेनटो वैरिजयादानं दमश्रुते तथैव रागद्वेष कर्मस्थित्यादि वैरिजयात्परमानंदं कल्पंसम्यक्त्व लजते जीव तडुकं पावति खवेऊणं, कम्माड अहापवत्त करणेण ॥ उवलनाएण कह मवि, अनिज पुवि तउगंति ॥ १ ॥ तगिरिवरवजेनुं अपुवकरणुगवड्ळ धाराए ॥ अंतोमुदुत्तकालं ॥ गंतुअनियट्टिकरणंमि ॥ २ ॥ पड्समयंसुअंतो, खविउंकम्माड तड बहुआड ॥ मिहत्तंमिउड्ळे खीणेणुड्यंमि उवसंते ॥ ३ ॥ संसारगिम्हत्तविड, त तो गोसीत्तचदणरसोव ॥ अडपरम निवुड कर, तस्संते लहड्सम्मत्तं ॥ ४ ॥ अत एव नव्याना मिथ्यात्वस्यानादिसातत्व ॥ तडुकं मिहत्तमजव्वाणं, तमणाड मणंतयं मुपोयव ॥ नवाणंतमणाड, सपड्ळवसियंतु सम्मत्ते ॥ ए बीजाढालनी सोलमीगाथायी मांमीने चोवीसमी गाथासुधी नवगाथानो अर्थकह्यो बीजाढालनोअर्थ पुरो ययो.

॥ ढाल त्रीजो सहीरेसमाणी एदेशी. ॥

॥ इणीपरें तुजथी समकित फरखुं ॥ जेहथी नवजल तरखुरें ॥ धनधन तुम सेवा ॥ एथी मन वठीत फल लेवा ॥ तेकरवा मुज हेवारे ॥ ध० ॥ १ ॥ तिहां कोड देश विरति तससरसी ॥ सर्व विरतिलहे हरिसीरे ॥ ध० ॥ मिह्णामयण कोटर वा सरिखुं ॥ उपशम ओपधपरखुरें ॥ ध० ॥ २ ॥ जल वस्त्रादिकनेट्टांते ॥ तुज आगम कहेखातेरे ॥ ध० ॥ मिथ्यापुंजकरेत्रणसोधी ॥ उपशमकरीशुनवोधीरे ॥ ध० ॥ ३ ॥ शुद्धने अर्थ विशुद्धते बीजो ॥ अविशुद्धे मतरिजोरे ॥ ध० ॥ उपशमथी

पडिउमनवामे ॥ द्वायोपशमिक पामेरे ॥ ४० ॥ ४ ॥ मिश्र तथा मिथ्यात्वने फर
 से ॥ करममतीइम हरसेरे ॥ ४० ॥ बीजुंद्वायोपशमिक कहिये, उपशमपरिपणल
 हियेरे ॥ ४० ॥ ५ ॥ मिह्वापुंजकरीत्रिण निरणे ॥ कोई अपूरवकरणेरे ॥ ४० ॥ शुद्धपुज
 तिहावेदतोझानी जिनवचनामृतपानीरे ॥ ४० ॥ ६ ॥ उपशमपाम्याविण तुजना
 मे ॥ द्वायोपशमिकपामेरे ॥ ४० ॥ यथाप्रवृत्तिकरणत्रयक्रमथी ॥ अंतरकरणेतुज
 थीरे ॥ ४० ॥ ७ ॥ जेलहेउपशम नवजल तरवा ॥ तसत्रणपुजन करवारे ॥ ४०
 अलंबन अलहंती ईयल, जिमसंगण नमूकेरे ॥ ४० ॥ ८ ॥ मिश्रपुंज अणलानी
 उपशमे ॥ तिममिथ्याते हूकेरे ॥ ४० ॥ उपशमसमकितथीतिणिपडिउ ॥ जइ मि
 थ्या गुण अडिउरे ॥ ४० ॥ ९ ॥ इम सिद्धांतीनिज मत खोजे ॥ कडपनाप्यपण
 बोजेरे ॥ ४० ॥ ते त्रणपुजनुंसंक्रमनापुं ॥ जिनवयणेमनराखुरे ॥ ४० ॥ १० ॥ मिथ्या
 दलिकथीपुजल खिची ॥ समकितदृष्टीविचीरे ॥ ४० ॥ सकरमावे समकित मीसे ॥
 छनपरिणामे हिंसेरे ॥ ४० ॥ ११ ॥ समकितदृष्टी मीस आकर्षी ॥ समकितमा
 हेहर्पीरे ॥ ४० ॥ संकरमावे मिथ्यादृष्टी ॥ मिथ्यामांगुणदृष्टीरे ॥ ४० ॥ १२ ॥ सम
 कित पुंजल मिथ्यामाहे ॥ पण मीसे नवि चाहेरे ॥ ४० ॥ मिह्वाखीण नहीडे जे
 हने ॥ ते त्रण पुंजवे तेहनेरे ॥ ४० ॥ १३ ॥ मिह्वाखीण थये दोय पुंजी ॥ मी
 स खये एक पुजीरे ॥ ४० ॥ द्वायक समकित पुजल नागे ॥ जिन आगम इम ना
 सेरे ॥ ४० ॥ १४ ॥ सोयित मयण कोइवा थाने ॥ समकित पुजल मानेरे ॥ ४० ॥
 तेहने विरुध तैजादिक पागे ॥ शुद्धपणु तस नासेरे ॥ ४० ॥ १५ ॥ तिमज कु
 शास्त्र कुतीर्थिकसंगे ॥ तस किरिया मन रगेरे ॥ ४० ॥ मिथ्या, मिश्रित समकित
 जाये ॥ ततक्षण मिथ्या थायरे ॥ ४० ॥ १६ ॥ समकितथी पडिउंजो पाबुं ॥
 वली समकितलहे आबुरे ॥ ४० ॥ ते त्रण पुज करे तिहां फेरी ॥ मिह्वा अपूर
 विवेरीरे ॥ ४० ॥ १७ ॥ अनिवृत्तिकरण बलें ते रसीउ ॥ समकित पुजे वसीउरे ॥
 ४० ॥ समकित परेजिहां विरतिनेपावे ॥ आद्यकरण वे आवेरे ॥ ४० ॥ करण अपूर
 रव कालने आगे ॥ विरतिलही तिहां जागेरे ॥ ४० ॥ १८ ॥ अंतर सुंदुरतमा
 तस लाधे ॥ निज परिणामे वाधेरे ॥ ४० ॥ उंचो नियम नही तिहां कोई ॥ वृ
 द्धि द्वाणी सम होईरे ॥ ४० ॥ १९ ॥ अनानोग परिणामनी हाणे ॥ गइ विरति
 नवी जाणेरे ॥ ४० ॥ अरुत करण थको ते प्राणी ॥ फिरी लहे विरति सुहा
 णीरे ॥ ४० ॥ २० ॥ आनोगे जे विरतिथी खसिया ॥ तिमज मिथ्यागुणे वसिया
 रे ॥ ४० ॥ अंतरसुंदुरतमा लहे आठी ॥ जघन्य थकी फिरी पाठीरे ॥ ४० ॥ २१ ॥ उत्कर्ष व

દુકાલેં જાપી ॥ આદ્ય કરણઠે સાંત્રીરે ॥ ૫૦ ॥ ઇણીપરે કર્મપ્રકૃતિ વૃત્તિમાંહે ॥
તિહાં જોજો ઝઘાહેરે ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥ કોડ્ વિરાધિત સમકેત ફેરી ॥ તે જલે મિ
થ્યા વેરોરે ॥ ૫૦ ॥ ઠવીનરક લગેં તે જાય ॥ સમય મર્તે કહેવાયરે ॥ ૫૦ ॥ ૫૨
આક બંધવિના ઝઘાહે ॥ ફિરી સમકિત અવગાહેરે ॥ ૫૦ ॥ વૈમાનિકવિણ આ
ઝ ન બાંધે ॥ કર્મ મતી મત સાંધેરે ॥ ૫૦ ॥ ૫૪ ॥ સમકિત પતિત કહે મતવાં
ધે ॥ ઝત્કૃષ્ટી સ્થિતી વાંધેરે ॥ ૫૦ ॥ જિન્ન ધ્રંથિને આગમ ન્યાને ॥ સ્થિતિ ઝત્કર્ષ
ન માનેરે ॥ ૫૦ ॥ ૫૫ ॥ ઇણીપરેં જેદ મતાંતર જાણે ॥ પણ સંદેહ ન આણેરે ॥ ૫૦
નિઃશંકિત ઝુજ વચણ આરાધે ॥ ન્યાર્યેં તસ યુણ વાંધેરે ॥ ૫૦ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ.— હવે ત્રીજાઢાલનો અર્થ કહેઢે હવે પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામતાં કોડ્ક
જીવ સમ્યક્ત્વની સાથેંજ દેશવિરતિ અથવા સર્વવિરતિપણું પામે ॥ ઝક્ત્ત્વ શતકવૃદ્ધ
જૂણો ॥ ઝવસમ સમ્મદિઠી, અંતરકરણેઠિઝ કોડ્ ॥ દેસવિરયંપિલનડ, કોડ્પમત્તાપ
મત્તજાવપિ સાસાણોનકિપિલજેડિત પઠી તે ઓપધસમાન ઝપશમ સમ્યક્ત્વે કરી
ને કોડ્ક જલ વચ્ચને દૃષ્ટાતે મિથ્યાત્વ મોહનીયકર્મ સોધીને ત્રણ પ્રકારેકરે તે
કહેઢે ૧ શુદ્ધપુજ ૨ અર્ધવિશુદ્ધપુંજ ૩ અવિશુદ્ધપુંજ

તે ત્રણ પુજમાંથી જેવારે શુદ્ધ પુંજનો ઝદય હોય તેવારે શુદ્ધમિથ્યાત્વ પુજજ
વેદનથી ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહિયે તેનું લક્ષણ કહેઢે જેમ કોડ્વા ધોયાયકાં
કેટલાક મયણારહિત થાય અને કેટલાક લિગારેક મયણાવાજારહે અને કેટલાક
તો મયણાસહીતજ રહે અથવા પાણીપણ કેટલુક સ્વદ્ધ નિર્મલ થાય અને કેટલુક
નિર્મલ તથા મેલું રહે તથા કેટલુકતો મેલુજરહે તેમજ વસ્ત્રપણ ધોયાયકાં કો
ડ્ક નિર્મલજ થાય કોડ્ક અર્ધ મલીન રહે અને કોડ્કતો આશુ મલીનજરહે.

૧ પૂર્વોક્ત દૃષ્ટાંતે ત્રણ પુજપણ ઢે તેમાં જેવારે શુદ્ધપુંજનું ઝદય હોય તેવારે
તેના ઝદયના વશ્યકી જીવને વિશુદ્ધ અરિહંતના તત્વની શ્રદ્ધાહોય તેથી તે જીવ
ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે અને જેવારેં વલી અર્ધવિશુદ્ધ પુજનો ઝદય હોય
તેવારે તે ઝદયનાવશ્યકી જીવને અર્ધવિશુદ્ધ અરિહંતજાણીતનું તત્વ શ્રદ્ધાન હોય
તેવારેં એજીવ સમ્યક્ મિથ્યાદૃષ્ટી ઇટલે મિશ્રદૃષ્ટીવત કહિયે અને જેવારેં અશુદ્ધપુ
જનો ઝદય હોય તેવારેં જીવને મિથ્યાદૃષ્ટીજ કહિયે તેવારેં તે ઝદયનાવશ્યકી
વીતરાગના શાસનઝપરેં સર્વથા રુચી નજ હોય.

યથાપ્રવૃત્તિકરણાદિકરણત્રય અનુક્રમે અંતરકરણે ઝપશમ સમ્યક્ત્વપામે ત્રણપુંજ
તોજીવ સર્વથા નજકરે તેમાટે ઝપશમ સમ્યક્ત્વથી પદ્ધતો અવધ્યમિથ્યાત્વેજ જાય.

हवे कर्मग्रंथिकतुं मतकहेहे कर्मग्रंथवाला एममानेहे के अनादि मिथ्यादृष्टीजीव सम्यक्त्वलाजकाले यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय पूर्वक अंतरकरणकरे तिहां उपशम सम्यक्त्वपामे तिहात्रणपुंज अवश्यकरे तेकारणमाटेज उपशमथी पड्योजीव ह्यायोपशमिकसम्यक्त्वपामे अथवा मिश्रपुंजेजाय अथवा मिथ्यात्वेजाय एचारगाथानो अर्थवे.

हवे पांचमीगाथाथी मामीने नवमीगाथासुधी वली सिद्धांतिकतुंमत कहेहे कोई अनादि मिथ्यादृष्टी तथाविधसामग्रीना सजावे अपूर्वकरणेकरी त्रणपुंजकरे पठी शुद्धपुंजना पुज्जनेवेदतो जीव उपशम सम्यक्त्व पाम्याविना प्रथमथीज ह्यायोपशमिक सम्यक्त्वपामे अने बीजा घणाजीवतो यथाप्रवर्त्यादिक करणत्रय अनुक्रमे अंतरकरणे उपशम सम्यक्त्वपामे माटे त्रणपुजतो जीव सर्वथानजकरे उपशमथी पड्यो अवश्यमिथ्यात्वेज जाय ॥ यदुक्तं कटपजाप्यं ॥ आलंबण मलहताजह सघाण न मुंचएइलिया ॥ एव अकयतिपुजो, मिहंयिय उवसमीएई ॥ १ ॥ जेम गात्रसमुद्धिसकरेथके इलिकाजे गामरते बीजास्थानकरूप आलबनने अणपामति पोतातुं स्वस्थाननमूके गात्रसंकोची तेजस्थानके रहे तेम उपशम सम्यक्दृष्टी उपशम सम्यक्त्वथीपड्यो त्रणपुजकखानथी माटेमिश्रपुज अने शुद्धपुजलेक्षण स्थानातर अणपामतो वलीतेहीज मिथ्यात्वपुजे आवे एसिद्धांतिकतुं मत कहु ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

हवेपुंजत्रयनुसक्रमण कहेहे कटपजाप्यमा एमकहुहे के सम्यक्दृष्टीजीव मिथ्यात्वदलिकथकी पुज्जआकर्षि प्रवर्द्धमान परिणामथको सम्यक्त्वपुंजमाहे अथवा मिश्रपुजमाहे सक्रमावे अने मिश्रपुज्जने सम्यक्दृष्टी सम्यक्त्व पुंजमाहे सक्रमावे अने मिथ्यादृष्टी मिथ्यात्वपुंजमा सक्रमावे तथा सम्यक्त्वपुज्ज पण मिथ्यात्वमाहेज सक्रमावे पण मिश्रमानसंक्रमावे यदुक्त मिह्वत्तासकती अविरुद्धा होइ सम्म मीसेसु ॥ मीताउवावोसुं, सम्मामिह्वन उणमीस ॥ १ ॥ जेनो मिथ्यात्वकृपाम्पुंनथी ते सम्यक्दृष्टी नियमा त्रिपुजीजहोय अने मिथ्यात्वकृणीथयेथके द्विपुजीजहोय अने मिथ्यात्व तथा मिश्रवेकृणीथयेठते एकपुजीजहोय अने सम्यक्त्वपुज कृयकरेथके रूपक एटले त्रणपुजनोक्त्य कखाथका क्वायिक सम्यक्त्व वत होय ॥ यदुक्तं कटपजाप्ये मिह्वत्तेमिअखीणै, तीपुजीसम्मदिह्विणोनियमा ॥ स्वीण मिठ मिह्वत्तेडुएगपुजीवखवगोवा ॥ १ ॥ जे सम्यक्त्वपुज्ज ते सोधित मदनकोइ वा समानजाणवा तथा जेम सोधेला कोइवा विरुधतैलादिके जाव्याथका फरीपाठा मयणाजायाय तेम सम्यक्त्वपुज्जने विरुधतैलादिक समान कुतीर्थसंसर्ग कुशास्त्रश्रवणादिक मिथ्यात्वेकरी वासीतकखाथका ततक्षण मिथ्यात्वियाय

बलीते सम्यक्त्वथी पडवडियो फरी सम्यक्त्वपामे तेवारे. शीरीते पामे तेकहे
ते प्रथम पडवडिया केटलाहोय अने ते केइगतिमांलाजे ते कहेहे.

अजविय चउठणते, पंचमए दंसणाइ परिवडिया ॥ सेसाउलिदिमाइ, अछम
एतंमि तेवीसं ॥ १ ॥ मतांतरेष्येव ॥ अजविय चउठणते, पंचमिसमाइ परिवडी
सिद्धा ॥ सेसाअछमणंते, पङ्कथूलवणाइ बावीस ॥ २ ॥ चत्तारिय वाराउ, चउदस
पुढीकरेइआहारं ॥ संसारंमिवसंतो, एगजवे डुन्नि वाराउ ॥ ३ ॥ तिष्ठयररिदिदंस
ए, सुद्धमपयडावगाहणाहेउं ॥ संसयबुड्येयडं, गमणजिणपायमूलंमि ॥ ४ ॥ स
मउजहन्नमंतर, उक्कोसेणहवति ठम्मासा ॥ आहारसरीराणं, उक्कोसेणं नवसह
स्ता ॥ ५ ॥ जंनरए असुराई, पुढवाइसु सयल विगल तिरिएसु ॥ वतर जोइविमाणो,
सुपत्तेयइमेअसंखिज्जा ॥ ६ ॥ सियसखसियमसंखा, माणुएसु अणतया वणेनवर ॥
परिवडिअगया आहा, रग्गविलप्लंति इह समए ॥ ७ ॥

जेवारेपण सम्यक्त्वथी पडयो फरीपाहुं सम्यक्त्वपामे तेवारें पण अपूर्वकरणेकरी
पुलत्रणकरीने अनिवृत्तिकरणेकरी सम्यक्त्व पुंजेजाय एटले ह्यायोपशम सम्यक्त्व
पामे इहां कोई पूजेजे अपूर्वकरण तो पूर्वे केवारेपण एवो परिणाम न आव्योहोय
अने प्रथम नवोआवे तेने कहिये करणंपरिणामविशेष इतिवचनात् अने अ
पूर्वकरणतो ग्रंथीनेवेआव्योहतो तेहीज बली परिणामे फरी आव्यो तेवारे अपू
र्वपणु केमचयुं ? तेने उचरकहेहे अपूर्वमिवापूर्वस्तोक वारमेवलाजादितिवृद्धाः अपूर्व
नीपरे अपूर्व थोमावारज पाम्या माटे. फरीअपूर्वकहिये जेम कोइक पदार्थ पुत्र ध
नरत्नादिक पूर्वथोहुंपाम्याहोय ते फरीपामे तोपण तेने अपूर्व करीजमाने तेम अ
पूर्वकरणरूप परिणामपण जीवने थोमावारज आव्योहे तेमाटे तेपण अपूर्वज
कहिये ए सिद्धांतहुं मतजाणवु

हवे सम्यक्त्वपाम्यानीपरे जेवारे कोइजीव देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुपा
मे तेवारेपण यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण ए वे करणकरे पण अनिवृत्तिकर
ण करेनही अपूर्वकरणनो अंतरमुदूर्तरूप काल समाप्तिने अनंतर समयेज देश
विरति सर्वविरति पडिवज्या, पढी अनंतर अंतरमुदूर्तलगे ते जीवने अवश्य प्रव
र्द्धमान परिणामहोय पढी अंतरमुदूर्त उपरांत नियमनही कोइप्रवर्द्धमान परिणा
मिथकोजरहे अने कोइ स्वभावस्यजरहे तथा कोइ हीनपरिणामिपणथाय तेवली
अनाजोगे कोइक परिणामनी ह्याणीथकी देशविरति अथवा सर्वविरति थकी
पडया ते अरुतकरणा एवतांलचंतेके० यथाप्रवृत्तिकरण अने अपूर्वकरण कस्यावि

नाज वली देशविरति अथवा सर्वविरतिपणुपामे अने जेजीव आचोगेकरी पड्या अने अचोगेकरीनेज मिथ्यात्वेगया ते जघन्यथी अंतरमुहूर्ते अने उत्कर्षथी घणे काले यथोक्त करणपूर्वकज एटले पूर्वोक्त बन्नेकरणेकरीनेज देशविरति अथवा सर्वविरतिपणु वली फरीथोपामे एवु कर्मप्रकृतिनी वृत्तिमा कसुठे ए दशमीगाथाथी मांमीने बावीसमी गाथासुधी तेरगाथानुं अर्थजेलो कसु ॥ ३१ ॥

हवे सिद्धांतनुंमत अने कर्मग्रंथनुंमत निन्ननिन्नकहेवे तेमा प्रथम सिद्धांतिक नामतेतो विराधित सम्यक्त्वी सम्यक्त्वथी पड्यो फरी सम्यक्त्व पाम्योथकोपण कोइक ठवीनरकसुधीजाय अने कर्मग्रंथिकनामतेतो ठते सम्यक्त्वे वेमानिकविना वीजातेकाणानुं आयुबांधेजनही यहुक्तं सम्मत्तमिउलदे, विमाणवज्जं न बंधए आ उ ॥ अहवन्न समत्त जहो, अहवन बंधाउ उणुवि ॥ १ ॥ वली कर्मग्रंथिकनेम तेतो सम्यक्त्वपामीने पड्यो तेजीव उत्कृष्टस्थितिनी कर्मप्रकृतिबाधे तथा सिद्धांतिक मतेतो निन्नग्रंथीवालाने उत्कृष्टस्थितिनो बंधजनहोय

यहुक्तं सिद्धांतिक मतेहि विराधित सम्यक्त्वे गृहीतेनापि सम्यक्त्वेन पट्ट ए धिवीयावतूकोपुत्पद्यते अने कर्मग्रंथीकमतेतो वैमानिकेन्योन्यन्ननोत्पद्यते तेनगृहीतेनेत्युक्तं प्रवचनसारोद्धारवृत्तौ अवाप्तसम्यक्त्वश्चतत्परित्यागे ॥ कर्मग्रंथिकम तेतो उत्कृष्टस्थिती कर्मप्रकृतीर्बध्नाति सिद्धांतिकानिप्रायतस्तुनिन्नग्रंथेरुत्कृष्टः स्थितिबंध एव न स्यादित्यादिनेद मतातरे जाणे पण हवताणेनही जे जेम वीतरागनी आझाहोय तेम प्रमाणकरे पण संदेहनआणे तेजीव ताहरी आझानु आराधक जाणवोए त्रेवीसथीमामी ठवीसमीगाथासुधी त्रीजाढालनो अर्थपूरोधयो.

॥ ढालचोथो विनयवहोसुखकार अथवा सालिनइ जोगीरहो एदेशीवे ॥

॥ दर्शन मोह विनाशथीजी ॥ जेनिर्मल गुणगण ॥ ते समकित उपे कसुजी ॥ ते नवियण हित आणरे ॥ जिन जी तुज आणासुंग ॥ मुज नगमे मिथ्यासंगरे ॥ जि० ॥ १ ॥ ए आकणी ॥ मिह्ना दरसन मोहनीजी ॥ उपशमि उपशमजाण ॥ धुरग्रंथी जेदे कसुजी ॥ उपशमथेणी प्रमाणरे ॥ जि० ॥ २ ॥ नाश उदीरण मि घनोजी ॥ अनुदीरण समगम ॥ कृपउपशमथी उपजेजी ॥ कृपोपशमिका नाम रे ॥ जि० ॥ ३ ॥ त्रिविधि मोह विनाशथीजी ॥ त्रीजुह्वायिकनाम ॥ कृपकथेणी च ढतांहुएजी ॥ जेहथी शिवपुर गमरे ॥ जि० ॥ ४ ॥ विपाक प्रदेशें वेदजुंजी ॥ दि विध उदय विष्कज ॥ उपशमनु तेहने कहेजी ॥ आगममा थिरधंनरे ॥ जि० ॥ ५ ॥ नाश विपाकोदय थकी जी ॥ वेदन तेहनुंरे नाम ॥ उपशमि ते नवि संनवेजी ॥

ह्यायोपशमिक ठामरे ॥ जि० ॥ ६ ॥ मिह्ठा पुज्ज वेदवाजी ॥ शु६ अशु६ तिहां दो
य ॥ विपाक प्रदेशोदय थकीजी ॥ अनुक्रमे समजी जोयरे ॥ जि० ॥ ७ ॥ अण चउ
डुग मिह्ठा तणाजी ॥ पुंज खपावीरे होय ॥ शु६पुंज खपतां तिहांजी ॥ अंतिम पु
ज्ज होयरे ॥ जि० ॥ ८ ॥ तस वेदन तेहने कहुंजी ॥ वेदक चोशुरे नाम ॥ उपश
म वमतां पांचमुंजी ॥ सासादन गुण धामरे ॥ जि० ॥ ९ ॥ अंतरमुहूरत एकनी
जी ॥ उपशम स्थिति उवेष ॥ उत्कर्षे षट आवली जी ॥ जघन्य समय होय शोपरे
॥ जि० ॥ १० ॥ अशु६पुंज जावा तणीजी ॥ इह्ठार्ये तिहां तासा ॥ अण कसाय उदये
हुयेजी ॥ जेह्थी उपशम नाशरे ॥ जि० ॥ ११ ॥ उपशमथी पमतांथकाजी ॥ न ग
यो मिह्ठारे जाव ॥ तावत सासादन कहुंजी ॥ उपशम स्वाद सदावरे ॥ जि०
॥ १२ ॥ अंतरमुहूरत कालनीजी ॥ उपशम स्थिति गुणखाण ॥ सासादन षट आ
वलीजी ॥ वेदक समय प्रमाणरे ॥ जि० ॥ १३ ॥ स्थिति सागर तेत्रीसनीजी ॥ सा
धिक ह्यायक जाण ॥ वमणी स्थिति एह्थी कहीजी ॥ ह्यायोपशमिक ठामरे ॥
जि० ॥ १४ ॥ उपशम सासादन कहुंजी ॥ आनव वेलारे पंच ॥ वेदक एक वेला
हुयेजी ॥ तिमहिज ह्यायक संचरे ॥ जि० ॥ १५ ॥ वार असंख उत्कर्षयीजी ॥ ह्यायो
पशमिक होय ॥ हवे तस गुण ठाणा कहुंजी ॥ सांजलजो सहु कोयरे ॥ जि० ॥ १६ ॥
उपशम अडगुण ठाणमांजी, अविरत गुण पदरेख ॥ ह्याइक गुण ठाणे सवेजी ॥
आदिम त्रणविणशोपरे ॥ जि० ॥ १७ ॥ अविरति गुणठाणा थकीजी ॥ जावत स
त्तम ठाण ॥ एक वेदक बीजु इहांजी ॥ ह्यायोपशमिक जाणरे ॥ जि० ॥ १८ ॥ सा
सादन सासादनेजी ॥ जापे अंग उवग ॥ न्याये शिवसुख ते लहेजी ॥ जशतुज आ
ण अजंगरे ॥ जि० ॥ १९ ॥

अर्थ.— हवे चोथा ढालनो अर्थकहेढे तेमां प्रथम वारगाथालगें उपशमादिक
पांच सम्यक्त्वतुं स्वरूपकहेढे दर्शनमोहनीयना विनाशथकी जे आत्माने निर्मल
गुणस्थानक उपजे ते निर्मल सम्यक्त्व कहियें ते उपशमादिक पांचप्रकारतुंहे.

हवे उपशमसम्यक्त्व ते कोने कहिये ते उलखावेढे उदीरणामिथ्यात्वनो क्यथ
याथी अने अनुदीरणा मिथ्यात्वनो उपशमथयाथी एटले विपाकप्रदेश वेदनरूप
द्विविधें उदयने विष्कंजणो करीने नीपतुं ते उपशम सम्यक्त्व कहिये.

उदीर्णस्य मिथ्यात्वस्य क्येसत्यनुदीर्णस्य उपशमेविपाकप्रदेशवेदनरूपस्य
द्विविधस्याप्युदयस्य विष्कंजणेन निर्वृत्ति, उपशमिकं तदोपशमिकं सम्यक्त्वं द्वि

સમ્યક્ત્વવિચારગર્જિત મહાવીરજિનસ્તવન

ગ્રંથિજેદસંનવ ઉપશમશ્રેણિ સંનવચ ગ્રંથિજેદસંનવપ્રસિદ્ધ ઉપશમશ્રેણિસંનવ
સમ્યક્ત્વ શ્રીજિનજડગણિપ્રણિતગાથાનિરેવ વિજ્ઞાવ્યતે.

ઉપશમસમ્યક્ત્વ વે પ્રકારનું છે એકગ્રંથિજેદઉપનું બીજુંઉપશમશ્રેણીથી ઉપનું તેમાં
ગ્રીજેદનું સ્વરૂપતો બીજાઢાલમાં કહ્યું છે અને પ્રસિદ્ધપણે અને ઉપશમશ્રેણીથી
પનુંજે સમ્યક્ત્વ તેનું સ્વરૂપતો શ્રીજિનજડગણિ કૃત ગાથાયેજ જાવિયે છે.

યદુક્તં ઉવસામગ સેઢીઐ, પઠ્ઠવઠ અપ્પમત્તવિરઝત્તિ ॥ પઠ્ઠવસાણે સોવા હોઈ
મત્તોઅવિરઠવા ॥ ૧ ॥ અન્નેજણતિ અવિરય, દેસપમત્તાપમત્તવિરયાણં ॥ અન્નય
પઠ્ઠિવઠ્ઠાઈ, દંસણ સમયંમિ અનિયટ્ટી ॥ ૨ ॥ સંજલણાઈણ સમો ॥ જુત્તો સં
તે અણોદઠંજેઝ ॥ તેપુંઠંચિય સમિયા ॥ નણુસમ્મત્તાઈ લાત્તંમિ ॥ ૩- ॥ આચાર્યા
તિલ્લઠંવસમોસિ, સમો હુણા જણઈ કોવિસેસોસિં, નણુલીણમિ ઝડન્ને ॥
સોવસમે સ્વઠંવસમો ॥ ૪ ॥ સોચેવ તણૂવસમો ॥ ઝડે સ્વીણમિ સેસણ સમિણ ॥ સુ
મોદય યામીસે ॥ નતૂવ સમિણ વિસેસોયં ॥ ૫ ॥ વેણ સંત કમ્મ ॥ સ્વઠંવસમ્મે
નાણુજાવસો ॥ ઉવસંત કસાઠં પુણ વે ઇસન સંતકમ્મપિ ॥ ૬ ॥ સંજોઅણા
યાણ ॥ નણૂઠં સજયસ્સ પમિસિદ્ધો ॥ સઙ્ગમિહ સોણુજાવ ॥ પઠ્ઠસ્ય ન પેસ
મ્મહુ ॥ ૭ ॥ નણિયં ચ સુણ જીવો ॥ વેણ નવાણુજાવ કમ્મંતું ॥ જ પુણ પેસ
મ્મ ॥ નિયમા વેણ ત સઘં ॥ ૮ ॥ નાણુદિયં નિઙ્ગરણ ॥ નાસંત મુદેઈ જ ત
વ્વસમ્મં ॥ સઘંપેસકમ્મં ॥ વેણં મુઙ્ગણ સઘો ॥ ૯ ॥ કિહ્દસણાઠ ઘાઠ ॥ ન
હોઈ સજોઅણાઈ વેયયઠં ॥ મદાણુ નાવયાણ ॥ જહાણુ નાવપિ વિકહંચિ ॥ ૧૦ ॥
નચ્ચ મુઢંતંપિ જહા ॥ સયલ ચઠ્ઠ જાણિણો તદાવરણ ॥ નવિધાય મંદયાણ ॥
પેસ કમ્મ તહા તેયં ॥ ૧૧ ॥

હવે ક્ષાયોપશમિકર્તું સ્વરૂપ કહે છે ઉદીરણ મિથ્યાત્વમોહનીયને વિપાકોદયેક
ને વેદિતપણામાટે ક્યકરેથકે અને અનુદીરણ મિથ્યાત્વ મોહનીયને ઉપશમાવે
પ્રકે એ ક્ય અને ઉપશમરૂપ તે ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહિયે હતાં પૂર્વપક્કકરીને
વર્ચક પૂઠે છે કે કહોજી ક્ષાયોપશમિક અને ઉપશમિક સમ્યક્ત્વનો શો વિગેપપ
ણે કેમકે ઉદીરણ મિથ્યાત્વનોક્ય અને અનુદીરણ મિથ્યાત્વનો ઉપશમ એ તો
વેદુનેવિપે સમાન છે તેમઠતા વેદુના જૂઢાજૂઢા નામ કેમ કહો છે એકનામ કેમ કે
હેતાનથી એમ પૂઠનારને ઉત્તર કહે છે સાનલો ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વનેવિપે શુદ્ધમિ
થ્યાત્વપુંજના પુજા વિપાકોદયે વેદીયે છે અને અશુદ્ધમિથ્યાત્વ પુજના પુજા પ્રદે

शोदय वेदीयेंते अने उपशमसम्यक्त्वनेविज्ञेतो वली सर्वथा कांश्येपण नथीवेदता एटलुं विशेषपणुं उपशम अने ह्यायोपशमनुं जाणवुं.

यडुक्तं:- आसि खउवसमोसिसमोदुणा जणइ कोविसेसोसिं; तणु खीणंमि उइन्ने ॥ सेसोवसमे खउवसमो ॥ १ ॥ सोचेवनणूवसमो ॥ उइए खीणंमि सेसएसमि ए॥ सुहुमोदय यामीसे ॥ नतूव समिए विसोसोय ॥ २ ॥ वेएइ संतकम्मं खउवसम्मे सु नाणु जावंसो ॥ उवसंत कसाउ पुण ॥ वेएइन संतकम्मं पि ॥ ३ ॥ इत्याद्युक्त मस्ति.

हवे ह्यायक सम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेळे सम्यक्त्व मिश्र अने मिथ्यात्वपुंजरूप त्रिविध दर्शनमोहनीयनुं निःशेष ह्यजकण ह्यायक सम्यक्त्वकहिये ते ह्यायकसम्यक्त्व रूपकश्रेणीपडिवजतानेहोय यडुक्तं ॥ खीणो दंसण मोहे, तिविहंमि विजव नि आण नूयंमि ॥ तिप्पञ्चवायमतुलं, सम्मत्तं खाइयं होइ ॥ १ ॥ ते ह्यायकसम्यक्त्व रूपकश्रेणीने विपे आवीरीतेहोय ते कहेळे

यडुक्तं ॥ पढम कसाये समयं, खवेइ अंतो सुदुत्त मिचेणं ॥ तनुच्चिय मिहत्तं, त उअ मीसं तउसासं ॥ १ ॥ बडाउ पडिवन्नो, पढम कसाय स्कए जइ मरिज्जा ॥ तो मिहत्तोदयउ, विणक्क जुज्जो न खीणंमि ॥ २ ॥ तंमिम उज्जाइ दिव, तप्परिणामो असत्तए खीणो ॥ उवरय परिणामो पुण, पन्ना नाणा मई गइउ ॥ ३ ॥ खीणमि दंसणतिए, किहोइ तउति दंसणाईउ ॥ जन्नइ सम्महिठी, समत्त खए क उ सम्मं ॥ ४ ॥ निहलिय मयण कुदव, रूव मिहत्त मेव सम्मत्तं ॥ खीणं न उ जोजावो, सदहणा लक्खणो तस्त ॥ ५ ॥ सो तस्त विमुदयरौ, जायइ सम्मत्त पुग्गल रकयउ ॥ दिठ्ठि सएह सुइ, पमल विगमे मणूसस्त ॥ ६ ॥ जह सुइ जजाणुगयं, दउं सुइ जजरकए सुतर ॥ सम्मत्त सुइ पुग्गल, परिस्कए दंसणं एव ॥ ७ ॥ तमिअ तइय चउहे, नवमि सिशंति खइय सम्मत्ते ॥ सुर निरय जुगलि सुगई, इमंतुजिणकालिय नराण ॥ ८ ॥ पडिवचीए अविरय, देस पमत्तापमत्तविरयाणं ॥ अन्नयरो पडिवक्कइ, सुक्कळाणोव गयचित्तो ॥ ९ ॥ इति ह्यायक सम्यक्त्व स्वरूप

हवे वेदकसम्यक्त्वनुं स्वरूपकहेळे वेदकसम्यक्त्वते रूपकश्रेणी पडिवर्जनारने होय चारअनंतानुबंधीया कषाय तथा मिथ्यात्व अने मिश्र ए बे पुंज खपावेथके अने सम्यक्त्वपुंज खपावतोहोय एटले सम्यक्त्वपुंजना ठेलापुंजल खपाववाने उज मालथयो ते सम्यक्त्वनापुंजनुं वेदनकाल तेना चरमसमयनेविपे चरमपुंजलनुं वेदनुं तेनुंनाम वेदक सम्यक्त्व कहिये, जेम सूक्ष्मलोजना खंम वेदनथी सूक्ष्मसंपराय कहिये तेम जाणवुं. यडुक्तं सम्मत्त चरम पुग्गल, अणुनवणावेयगंबिति इति वचनात्

હવે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપકહેત્રે પૂર્વોક્ત પરમનિગ્ધાન લાજ સમાનજે ડ પશમ સમ્યક્ત્વ તેનો અંતરમૂહૂર્તને કાલ તે કાલમાંથી ઠલ્લપૃથી જોય ઠ આવ લિકા પ્રમાણ કાલ રહ્યો હોય અને જઘન્યથી એકસમય અવિગોષદ્વોય તેવારે અ શુદ્ધપુજે જાવાની ઇચ્છાએ કોઈકને મહા વિનીષિકોગ્ધાન કટપ અનતાનુવધિયાનો વદ્યદ્વોય તે અનંતાનુવંધીને વદ્યે સમ્યક્ત્વ વમતો શુભવમનનીપરે અથવા મા લપતનનીપરે સમ્યક્ત્વને આસ્વાદે આતેષકે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વદ્વોય ઇટલે ડપગ મસમ્યક્ત્વવત ડપગમથી પમતોયકો જિહ્વાસુધી હજી મિધ્યાત્વગુણગાળો નથી પામ્યો તિહાંજગે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ કહિયે તદ્વત્તં ડપસમ સમ્મત્તાઈ. ચયડ મિ ઢં અપાય માણસ્ત ॥ સાસાયણ સમ્મત્તં, તપતરાલં મિઠા વલિયા ॥ ૧ ॥ ઈગીતે ડ્રોથાઢા લની વારગાયાસુધી પાચ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપકણુ હવે વજી કાંડકતેનોજવિગોષ કહેત્રે.

સમ્યક્ત્વ તે સું કહિયે જે મિધ્યાત્વ વિકારનું અણડપજાવનારો દ્વોયો કોડ અતિશુદ્ધ અધ્યવગાયવિગોષ આત્માનું પરિણમન તેનેજ સમ્યક્ત્વ કહિયે તેનાજે દ દ્વાયક વેદક ડપશમિક સાસ્વાદન દ્વાયોપશમિક જેદધ્યાત્વાન ગાથાયેકહેત્રે

સ્વીણે દંસણ મોહે, તિવિહમિ વિશ્વાડયં નવેસમ્મ ॥ વેયગ મિહ સઘોડય, ચરમિ દ્વય પુગલ ગ્ગાસં ॥ ૧ ॥ ડવસમ સેઢિ ગયસ્તડ, દોઈ ડવસામિપંતુ સમ્મત્તં ॥ જોવા અકયતિપુજો, અ સ્વયિય મિત્તો લદ્દડમ્મ ॥ ૨ ॥ ડવસમ સમ્મત્તાઈ, ચય ડમિઢં અપાવ માણસ્ત ॥ સાસાયણ સમ્મત્તં, તપં તગલં મિઠા વલિયા ॥ ૩ ॥ મિઢ્ઢત્તંજ મુશ્નં, તંસ્વીણં અણુડયં ચ ડવસંતં ॥ મીસીનાયપરિણય, વેશ્નં તંસ્વડવ સમ ॥ ૪ ॥ ઇત્યાદિ વારગાથાડનો અર્થ કહ્યો.

હવે એ પાચ સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ કાલમાનાદિક કહેત્રે તેમાં ડપગમસમ્યક્ત્વ નો અંતરમુહૂર્ત સ્થિતિકાલત્રે સાસ્વાદનનું ઠલ્લપૃ ઠ આવલિકાનું અથવા જઘન્ય થી એક સમયકાલત્રે વેદકનો એક સમય દ્વાયકસમ્યક્ત્વનો સાધિક તેઝીસ સા ગરોપમકાલ દ્વાયોપશમ સમ્યક્ત્વનું સાધિક ઠાશવસાગરોપમનું કાલ જાણડુ.

એક સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ અને વીજું ડપશમસમ્યક્ત્વ એ વે ઠલ્લપૃટા પાંચવાર આવે તથા વેદક અને દ્વાયિક એ વે સમ્યક્ત્વ એકવારજ આવે અને દ્વાયોપશમ સમ્યક્ત્વ અસર્યાતિવાર આવે યદ્વત્તં અંતમુહુત્તોવસમો, ઠવલિ સાસાણ વેયગો સમડ ॥ સાહિય તિત્તી સાયર, સ્વડ્ડ ડુણો સ્વડવસમો ॥ ૧ ॥ ડક્કોસં સાસાય ણ, ડવસમિયા દ્વુતિ પંચવારાડ ॥ વેયગ સ્વડ્ડાડકસિ, અસંસ્વવારા સ્વડવસમો ૨

હવે પ્રસંગાગત કાડ વિગોષતા કહેત્રે સામાયક ચાર પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ સા

मायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक अने सर्वविरतिसामायक तेमां जे सम्यक्साचोनावते सम्यक्त्वसामायक श्रुतसिद्धान्तनुं नणवुंते श्रुतसामायिक देशयकी विरमवुं ते देशविरतिसामायक सर्वयकी विरमवुं ते सर्वविरतिसामायक एरीते चार सामायक ठे तेमां सम्यक्त्वसामायक श्रुतसामायक देशविरतिसामायक ए त्रणने उत्कृष्ट आकर्ष एटले जे प्रथमपणे मूक्यानुं ग्रहण ते एकजवमां सहस्रष्टयक्त्व एटले वेहजारथी मांमीने नवहजारष्टुथी होय अने सर्वविरतिने शतष्टयक्त्व एटले वशोथी मांमीने नवसोसुथी होय ए उत्कृष्टथी कहु, ने जघन्यथी एक ज आकर्ष सर्वने होय ए एकजवआश्री कहु. यडुक्तं तिह्लं सहस्र पुहुत्तं, सय पुहुत्तंच होइविरईए ॥ एगजवे आगरिस्ता, एवइया हुंति नायवा ॥ १ ॥

हवे नानानव आश्री आकर्ष कहेहे:-ए उपरना त्रणसामायकने सर्वजवनेविषे उत्कृष्टा असंख्याता सहस्र ष्टयक्त्व आकर्ष आय अने सर्व विरति सामायकने सर्व जवमां सहस्र ष्टयक्त्व आकर्ष होय ए सर्वजव आश्री कहु. यडुक्तं तिह्लं सहस्र मसंखा, सहस्र पुहुत्तंच होइ विरईए ॥ नाएजवे आगरिस्ता, एवइयाहुंति नायवा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

हवे ए पांचसम्यक्त्वने गुणगणाकहेहे बीजे सास्वादन गुणगणे सास्वादन सम्यक्त्वहोय अने चोथाथीमांमीने अग्यारमां गुणगणालगे आठगुणगणा उपशम सम्यक्त्वने होय अने चोथाथीमांमी चउदमांलगें इग्यारगुणगणा ह्यायक सम्यक्त्वनेहोय अने चोथाथीमांमी सातमांगुणगणालगे चारगुणगणा वेदक अने ह्यायोपशमसम्यक्त्वनेहोय यडुक्तं बीयगुणे सासाणो, तुरियाइसु अठ्ठिगर चउचउसु ॥ उवसमग खइग वेयग, खाउवसमा कमाहुंति ॥ १ ॥

हवे चउदगुणगणानोअर्थ लेशमात्र गाथायेज कहीदेखाडेहे गाहा ॥ जीवाइ पयडेसु, जिणोव इहेसु जा असदहणा ॥ सदहणावि य मिह्ता, विवरीय परूवणा जाय ॥ १ ॥ संसय करणं जपिअ, जतेसु अणायरो पयडेसु, तं पंचविहं मिहं, त द्विधिमिह्विहीअ ॥१॥ उवसम अइइ विउ, मिह्व पमत्तो तमेयगं तुमणो ॥ सम्मं, आसायंतो, सासायण सो मुणोयवो ॥ ३ ॥ जह गुम दहीणिवि समा, इ नाव सहि याणि हुंति मीसाणि ॥ छंजं तस्सतहोनय, दिहीउमीस दिहीउ ॥ ४ ॥ तिविहेविहु सम्मत्ते, येवावि नविरइजस्स कम्मवसा; सो अविरउ निजन्नइ देसे पुण देसविरई उं ॥ ५ ॥ विगहा कसाय निदा, सदाइरउ जवे पमत्तुनि ॥ पंच समिउत्ति गुत्तो, अ पमत्त जई मुणोयवो ॥ ६ ॥ अप्पुवं अप्पुवं, जडुत्तरं जोकरेइ विहंमं ॥ रसकंमं म

ग्धायं, सोहोइ अभुव करणुति ॥ ७ ॥ विनिवटंति विसुद्धि, सम्मग दइछवि जंमि
 अन्नन्नं ॥ तत्तो नियट्ठिमाण, विवरीय मउंवि अनियट्ठी ॥ ८ ॥ यूलाण लोह खंमा
 ए वेअगो वाघरो मुण्येयवो ॥ सुदुमाण होइसुदुमो, उवसंतेहिं तु उवसंतो ॥ ९ ॥
 खीणमि मोहणिल्ले, खीण कसाउं सजोगि जोगिति ॥ होइ पउत्तो अतउं, अपम
 तो होइहु अजोगी ॥ १० ॥ अविरय सासण मिह्ठा, परजविया नउण सेस गु
 णवाणा ॥ मिह्वस्त तिन्नि जंगा, ठावलियं होइ सासाण ॥ ११ ॥ तिन्तीसयर च
 उहं, पुवाण कोडि ऊण तेरसम ॥ जहु पंचस्कर चरिमं, अंतमुहू सेसगुण गाणा
 ॥ १२ ॥ ए चोथाढालनो १७-१८-१९-ए त्रण गाथानो अर्थे कह्यो.

॥ ढाल पाचमो शांतिमुधारस कुंममा तुरमे मुनिवर एवेशी ॥

धन धन शासन ताहरुं ॥ माहरुं जिहांमन लीनरे ॥ कृण पण तसविण न
 विरहे ॥ जिमजल जर विण मीनरे ॥ धन० ॥ १ ॥ देशविरति दरशणयकी ॥ प
 जिय, पुहुत्तमां जाणिरे ॥ अनुक्रमे चरणश्रेणीविहुं ॥ संख्यसायर गुण खाणिरे ॥
 धन० ॥ २ ॥ तेहिज जवेंहुए तेहने ॥ जेहनेसत्तगखीणरे ॥ चउतियनव उत्कर्ष
 थी ॥ पुव्वब-झाउने पीणरे ॥ धन० ॥ ३ ॥ ब-झाउ सुर नरगजुं ॥ तेहने तियनव
 तंतरे ॥ आव असंख्यनर तिरितणु ॥ तसपण चउनवे अंतरे ॥ धन० ॥ ४ ॥ स
 मकित स्थितिहोए ओगथी ॥ अंतरमूहूरत एकरे ॥ साहिय खउंवसमासिरी ॥
 सायर ठासठि ठेकरे ॥ धन० ॥ ५ ॥ इग अथवा बहु आसरी ॥ दरसणनो उप
 योगरे ॥ जघन्य उत्कृष्ट यकी कह्यो ॥ अंतरमूहूरत जोगरे ॥ धन० ॥ ६ ॥ दरस
 णलब्धि गुन सुरजता ॥ क्योपशमादिक रूपरे ॥ अंतरमूहूरत माननी ॥ जय
 न्यथी कहेजिननूपरे ॥ धन० ॥ ७ ॥ ठासठ सायर सविमली ॥ नरजव हिय उ
 त्कृष्टरे ॥ तेहथी उर्ध जो नविदिए ॥ समकित रणणने पृष्टरे ॥ धन० ॥ ८ ॥
 ते निश्चय शिवपदजहे ॥ ए एकजीवने योगरे ॥ जीवनानाश्रित सर्वदा ॥ दरस
 णनो उपयोगरे ॥ धन० ॥ ९ ॥ अंतरमूहूरत एकजुं ॥ जघन्य अंतरमन आणरे ॥
 अर्ध पुज्ज परावर्त्तजुं ॥ तस उत्कृष्ट परिमाणरे ॥ धन० ॥ १० ॥ जीव नानाश्रि
 त नवि होए ॥ समकित अंतर लेशरे ॥ तत्र आवश्यक वृत्तिमां ॥ ए अधिकार
 विशेषरे ॥ धन० ॥ ११ ॥ दशविध सहज उपदेशथी ॥ उपशम प्रमुख जे पं
 चरे ॥ अहव निसग्ग रुइ जेदथी ॥ दशविध तस परपंचरे ॥ धन० ॥ १२ ॥ नि
 सग्गुवएस आणारुइ ॥ सुत्त बीयरुइ अनिरामरे ॥ अनिगमा जोग किरियारुई ॥
 सखेव धम्म रुइ नामरे ॥ धन० ॥ १३ ॥ गुरुउपदेशविण सहेजथी ॥ जिनवय

एो परतीतरे ॥ जेहने तेहने जाणजो ॥ प्रथम निसर्ग रुचि रीतरे ॥ धन० ॥ १४ ॥
 तेसवि गुरुउपदेशथी ॥ सदहे जे जण आपरे ॥ ते उपदेशरुचि नर कह्यो ॥ इम
 तुज आगम आपरे ॥ धन० ॥ १५ ॥ कारण प्रमुख अजाणतो ॥ मुज जिन आ
 णज खेमरे ॥ तइय आणारुचि तुंकहे ॥ माप तूपादिक जेमरे ॥ धन० ॥ १६ ॥
 सूत्र नणतो समकितलहे ॥ प्रसन्न प्रसन्न परिणामरे ॥ गोविद वाचकनीपरे ॥ सु
 त्तरुई तसनामरे ॥ धन० ॥ १७ ॥ देशरुई खउवसमथी ॥ सबरुई विस्तारिरे ॥
 उदकमां तेलविछुपरे ॥ बीयरुइ जवतारिरे ॥ धन० ॥ १८ ॥ अजिगमरुई सुअना
 णने ॥ अरथथकी अवगाहेरे ॥ अंगपइन्न प्रमुखजे ॥ शास्त्र सबेनिरवाहेरे ॥ धन० ॥
 ॥ १९ ॥ इअना जाव जाण्वाजिणे ॥ सर्व प्रमाणे असेसरे ॥ सर्वनयेतिम तसक
 हुं ॥ विहार रुई अकलेशरे ॥ धन० ॥ २० ॥ दंशणनाण चारित वली ॥ तिमतिन
 यो तमकामरे ॥ सुमति गुपतिकिरियारुचे ॥ तेकिरिया रुइनामरे ॥ धन० ॥ २१ ॥
 आगम कोविद नवीहुए ॥ कुमय कुटिठीवि छुत्तरे ॥ संखेवरुई तेहने कह्युं ॥ जि
 मचिलातिय पुत्तरे ॥ धन० ॥ २२ ॥ धम्म अधम्म प्रमुख दव ॥ चरण सुय ध
 म्मना नेदरे ॥ जेजिन जापित सदहे ॥ तेधम्मरुई निरवेदरे ॥ धन० ॥ २३ ॥
 एदशविध दरशण कह्यु, उत्तराध्ययनमजाररे ॥ अध्ययने ते अडवीसमें ॥ न्याय
 सागर सुखकाररे ॥ धन० ॥ २४ ॥

अर्थ ॥ हवे पांचमा ढालनो अर्थ कहेढे जेटली कर्मस्थिति ठते पूर्वें
 सम्यक्त्वपणुं पाम्योढे तेमांहेथी पव्योपम पृथक्त्व लक्षण स्थितिनाखंम ख
 पावेथके श्रावकपणुं देशविरतिपणुंपामे तेवारपठी ते कर्मस्थितिमांथीपण संख्यात
 सागरोपम कर्मस्थितिखंम खपावेथके चारित्र उदय आवे तेवारपठी पण वली
 संख्यात सागरोपम स्थितिखंम खपावेथके उपशमश्रेणी पडिवजे वली तेवारपठी
 पण संख्यातसागरोपम खपावेथके कूपकश्रेणी आय. तडुक्तं सम्मत्तंमि उल्लेख, प
 लिय पुहत्तेण सावगो दुड्ढा ॥ चरणोव सम खयाणं, सायर संखंतराहुंति ॥ १ ॥

हवे कांइर लेशमात्र श्रेणीस्वरूपकहेढे पूर्वोनोजाण पूर्वगतश्रुतनो धरनार अ
 प्रमत्तगुणतुंधणी आद्यनात्रण संघयणमाहेला संघयणनोधणी तेछुक्कथ्यानना चारपा
 याढे तेनांनाम कहेढे पृथक्त्ववितर्कविचार एकत्व वितर्क विचार सूक्ष्मक्रियानिवृत्ति स
 मुद्धिनक्रियानिवृत्ति तेमाहेला पृथक्त्ववितर्कविचार नामेप्रथमपायो ध्यातोउपशमश्रे
 णी पडिवजे. यडुक्तं पूर्वज्ञं शुद्धिमानं युक्तोह्याद्यै. संहननैस्त्रिभि. ॥संख्यायन्नाद्य शुक्ला
 शंसांश्रेणि श्रयतिक्रमात् ॥१॥ अन्यनेमतेतो अविरतादिकपण श्रेणी ध्यानकहे.

વલી તેવારપઠી અપ્રમત્તાંતિગુણગણે અનંતાનુબંધીની ચોકઢી અને ત્રણમોહની
ય એ સાતપ્રકૃતિ ઉપશમાવી એકસંજ્વલનનું લોજવાઈકી બાકી મોહનીયકર્મની જે
વીસપ્રકૃતિરહી તે આઠમે અપૂર્વકરણ તથા નવમે અનિવૃત્તિવાદર ગુણગણે ઉપશમા
વે પઠી સૂક્ષ્મસંપરાયને વિષે લોજનું અણુઅણુકરીને ઉપશાતમોહનેવિષે તેહિજ
લોજને ઉપશમાવે તદુક્ત અપૂર્વાદિ૬યૈકૈક, ગુણેષુ શમક. ક્રમાત્ ॥ કરોતિ વિશ
તે શાંતિ લોજાણુત્વચ તત્ત્વમં ॥ ૧ ॥

તિહાં પ્રથમ સંઘયણવાલોતો ઉપશમશ્રેણી અપરિસ્માપ્તે દટલે શ્રેણીપૂરીકહ્યા
વિના મરેતો પંચાનુચરવિમાનેજાય અને જો પુષ્ટ આઠણાવાલોહોય તેવલી ઉપશા
તમોહજગે મોહનીય ઉપશમાવે તિહાં ઉપશમસમ્યક્ત્વહોય અને ઉપશમનાવ ચા
રિત્રહોય એ વે ઉપશમનાવના હોય એ ઉપશમિક અવશ્યપડે.

તદુક્ત શાતદગ્ વૃત્તમોહત્વાદઝૌપશમિકાજિથે ॥ સ્થાતાં સમ્યક્ત્વચારિ
ત્રે નાવશ્રોપશમાત્મક ॥ ૧ ॥ પતતિચાય મવશ્યં ॥ યત્ ॥ વૃત્તમોહોદયં પ્રા
પ્યોપશમીચ્યવતે તત. ॥ અધઃકૃતમનંતોયં પુનર્માલિન્યમશ્નુતે ॥ ૨ ॥ અપિચ ॥
સુઅ કેવલિ આહારગ, ઇચ્છમઃ ઇવસતગાવિદુપમાયા ॥ હિંમતિ નવ મણત, ત
યણંતરમેવ ચચગચ્યા ॥ ૩ ॥

હ્યાં શિષ્યપૂઠે સ્વામી ઉપશમિકને તેહિજનવે મોહહોય કિવાનહોય તેવારે
ગુરુકહેઠેકે હોયપણસર્વ તેકેમકે સાતલવ અવશોપાયુહોય એવો કોઈ ઉપશમિક
સ્વંશ્રેણી કરીનેજ પાઠોવલે તે સાતમેગુણગણેઆવીને વલી ક્રૂપકશ્રેણીપઢિવજે તે
શાતલવમા ક્ષીણમોહીયઃ અંતગઢકેવલીથાય પણ દટલોવિશેષજે એકવારજ ઉપ
શમશ્રેણી પઢિવજ્યોહોય તે ક્રૂપકશ્રેણીપામે અને ક્રૂપકશ્રેણીપણ પઢિવજે પણ જે
વે વચત ઉપશમશ્રેણી પઢિવજ્યોહોય તેને તેહિજનવે ક્રૂપકશ્રેણી નથાય

તદુક્ત જીવોદુ ઇક્ક જન્મમિ, ઇક્કસિ ઇવસામગ્ગો ॥ સ્વયંપિ કુક્કા નોકુક્કા ॥ દો
વારે ઇવસામગ્ગો ॥ ૧ ॥ ઇવસમસેણિ ચચકં, જાયઃ જીવસ્સ આજવ નૂણ ॥ તા
પુણ દો એગજવે, સ્વગ્ગ સ્તેણી પુણો એગા ॥ ૨ ॥ ઇત્તંચ સપ્પતિકા ચૂણો ॥ જોદો
વારે ઇવસમ, સેઢિંપઢિવજ્ઞઃ તસ્સ નિયમાત્તમ્મિ નવે, સ્વગ્ગસેઢિ નહિજો ઇક્કસિં
ઇવસમસેઢિ પઢિવજ્ઞઃ તસ્સ સ્વગ્ગસેઢિ બિદુક્કતિ

એ કાર્મયંથિકનો અનિપ્રાયઠે અને આગમનો અનિપ્રાયતો આવીરીતેઠે જે એક
નવનેવિષે એકજશ્રેણી પઢિવજે. યદુક્તં કટપનાથે ॥ એવ અપ્પરિ વઢિદિ, સમ્મત્તે દેવ
મણુઅક્કમ્મેસુ ॥ અન્નચર સેઢિવજ્ઞ, એગજવેણચ સઘાઃ ॥ ૧ ॥ સઘાઃ કે ૦ સર્વ

देशविरत्यादिकहोय. अन्यत्राप्युक्तं ॥ मोहोपशमएकस्मिन् नवे विःस्यादसंतत. ॥
यस्मिन् नवे उपशमः ह्योमोहस्य तत्रतु ॥ १ ॥

इहां शिष्य पृष्ठे कहोस्वामी संयतने अनंतानुबंधियानुं उदय निषेध्योठे तो तेनुउपशम केवीरीते घटमानथाय ए संसयदूरकरो गुरु कहेठे हे माहानुजावतेतो अनुजागकर्म अंगीकारकरीने निषेध्योठे पण प्रदेशकर्मआश्रीने निषेध्योनथी तेमाटे प्रदेश कर्मोदयनुं इहां उपशम जाणवो तेवारे फरी शिष्यबोव्यो जोतमे संयतने प्रदेशकर्मोदयनो उपशमकखो तो अनंतानुबंधिआना उदयथी दर्शननोविधात के म नथीथतु तेवारे गुरुकहेठे एना प्रदेशकर्मना भंद अनुजवपणामाटे तेम कोडकने अनुजागकर्मनो अनुजवपण अत्यंत विधात न करे जेम संपूर्ण मल्यादिक चतुर ज्ञानीने मल्यादि ज्ञानावरणोदय अत्यंत विधात नथी करतु इत्यादिक दृष्टांते दर्शननो विधात न थाय

तथाचान्यथायि परमगुरुणाः— जीवेणंजते सयंकंमं कम्मवेएइ गोयमा अड्ढेगइयं वेएइ अड्ढेगइयं नोवेएइ सेकेण्ठेण्ठुप्पुत्ता गोयमा डुविहे पन्नत्ते तजहा पएसकम्ममेय अणुजागकम्ममेय तिष्ठणंजं पएस कम्म ते नियमा वेएइ तिष्ठणं जं अणुजागकम्मं तं अड्ढेगइयं वेएइ अड्ढेगइयंनोवेएइ इत्यादि हवे वली विशेषथी कांडक उपशमथे एतुंज स्वरूप ग्रंथांतरथी कहेठे त्यां प्रथमथी अनंतानुबंधीनी उपशमना कहियेठे.

अविरति सम्यक्त्वदृष्टी देशविरती प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेजो अन्यतमअन्यतमयो गनेविपे वर्त्ततो तेजोलेइया पद्मलेइया शुक्कलेइया मांहे अन्यतमलेइया सहीत साका रोपयोगे उपयुक्त सागरोपम कोडाकोडीमांहे स्थितिस्तत्कर्माकरणकालथी पूर्वे पण अंतरमूढूर्त्तकाललगें अवदायमान चित्तसंतति एवो अवतिष्ठेतिम अवतिष्ठतोयको वली परावर्त्तमान प्रकृतिप्रते शुजजबांधे पण अशुजनबांधे वलीजे अशुज प्रकृति नुरस चउठाण्ण्होय तेने बे गाएण्णुकरे अने जे शुजप्रकृतिनुरस बे गाएण्णुकरे तेने च उठाण्णुकरे वली स्थितिबंधनेविपे पण पूर्णपूर्णथयेयके अन्यस्थितिबंधप्रते पूर्वपूर्वस्थितिबंधनी अपेहाये पळोपमासंख्येयजाग हीणोकरे.

ए प्रकारे करणकालथीपूर्वे अंतरमूढूर्त्तकाललगे रह्नीने तेवारपढी अनुक्रमे त्रण करणप्रत्येके अंतरमूढूर्त्तना तेप्रते करे ते आवीरीते जेम यथाप्रवृत्तिकरण अपूर्व करण अनिवृत्तिकरण वली चोथो उपशांतकाल तिहां यथाप्रवृत्तिकरणनेविपे प्रवेशकरतो प्रतिसमये अनंतशुणवृद्धि विमुक्तेप्रवेशकरे वली तिहांपण पूर्वोक्त शु-६

પ્રકૃતિવંધાદિકજકરે પણ વલી સ્થિતિઘાત રસઘાત ગુણશ્રેણી ગુણસંક્રમણ પ્રતેનકરે કેમકે તે પ્રતિસમય યોગ્ય વિશુદ્ધિ નથી

વલી નાનાજીવની અપેક્ષાએ અસંખ્ય લોકાકાશપ્રદેશમાન અધ્યવસાય સ્થાનકહોય વલી ઠગાણ વહિયાહોય બીજું વલી પ્રથમસમયની અપેક્ષાએ બીજાસમયનેવિપે અધ્યવસાયસ્થાનિક વિશેષાધિકહોય તિહાંથીપણ ત્રીજાસમયનેવિપે વિશેષાધિકહોય એ પ્રકારે જિહાલગેં યથાપ્રવૃત્તિકરણતું ચરમસમયથાય તિહાંલગેં કેવું એમ અપૂર્વકરણનેવિપે પણ જાણવું એટલામાટેજ એ અધ્યવસાયસ્થાનક સ્થાપતાંચકાં વિપમ ચતુરસ્ર ક્ષેત્રપ્રતે આશ્રણેઆપે તેની સ્થાપના

૧૨૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧૬. ૬હાં કલ્પનાયે વે પુરુષ સમકાલેં કરણ પહિવજ્યા

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧૫. વિવદ્ધિયે તિહા એક સર્વજઘન્ય વિશોધિ શ્રેણી પહિ

૮૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧૪. વજ્યો અને બીજો સર્વોત્કૃષ્ટવિશોધિ શ્રેણી પહિવ

૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧૩. જ્યો તિહા પહેલાજીવને પ્રથમ સમયનેવિપે જઘન્ય

૪૦૦૦૦૦૦૦૦૧૧. વિશુદ્ધિ સર્વથી અલ્પ જાણવી તિહાંથી બીજાસમયને

૩૦૦૦૦૦૦૦૯. વિપે જઘન્યવિશોધિ અનંતગુણી તિહાંથી ત્રીજા સમયને

૨૦૦૦૦૦૭. વિપે જઘન્યવિશોધિ અનંતગુણી એ પ્રકારે ત્યાલગે કહેવું જિ

૧૦૦૦૦૫. હાલગે યથાપ્રવૃત્તિકરણના કાલનો સંસ્વાતમોનાગ ગયોહોય

તેવારપઠી સંખ્યેયનાગ ગયેથકે ચરમસમયની જઘન્યવિશુદ્ધિના સમીપચકી પ્રથમ સમયનેવિપે બીજાજીવની ઉત્કૃષ્ટીવિશુદ્ધિ અનંતગુણી તેવારપઠીપણ જેમાટે જઘન્યવિશુદ્ધિ સ્થાનકથી નિવર્ત્યો તેવારપઠી ઉપરલું જઘન્યવિશુદ્ધિસ્થાનક અનંતગુણો તેવાર પઠી દ્વિતીય સમયનેવિપે ઉત્કૃષ્ટી વિશુદ્ધિ અનંતગુણી તેથી કપલુંજ જઘન્યવિશુદ્ધિ સ્થાનક અનંતગુણું તિહાંથી તૃતીય સમયનેવિપે ઉત્કૃષ્ટવિશુદ્ધિ અનંતગુણી એ પ્રકારે કપરતું વલી દેવલું એકેકું વિશુદ્ધિસ્થાનક અનંતગુણપણે વે જીવને તિહાંલગે જાણવું જિહાલગે યથાપ્રવૃત્તિકરણના ચરમસમયનેવિપે જઘન્યવિશુદ્ધિ સ્થાનક તેથી શેષ ઉત્કૃષ્ટા જે વિશુદ્ધિસ્થાનક અનુકરણાએ તે નિરતર અનંતવૃદ્ધે તિહાંલગે જાણવા જિહાંલગેં ચરમસમયનેવિપે ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિસ્થાનક એ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહ્યું

હવે અપૂર્વકરણ કહિયેઠે ત્યા અપૂર્વકરણનેવિપે પ્રતિસમયે અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશપ્રમાણ અધ્યવસાય સ્થાનકહોય પ્રતિસમયવલી ઠગાણવહિયાહોય તિહાંપ્રથમ સમયનેવિપે જઘન્યવિશુદ્ધિ સર્વથીથોડી તેવલી યથાપ્રવૃત્તિકરણના ચરમસત્ક ઉત્ક

एविशुद्धि स्थानकथी अनंतगुणी तिहांथी प्रथमसमयनेविपेज जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी तिहांथीपण तेहिज प्रथम समयने विपेज उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी

त्यांथी पण बीजासमयनेविपे जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी त्यांथीपण तेहिज बीजासमयनेविपे उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी त्यांथीपण वली त्रीजासमयनेविपे जघन्यविशुद्धि अनंतगुणी ए प्रकारे जघन्य अने उत्कृष्टविशुद्धिस्थानक अनंतगुणवृद्धे त्यालगेजाणवा ज्यालगे अपूर्वकरणना चरमसमयनेविपे जघन्यथी उत्कृष्टविशुद्धि अनंतगुणी. स्थापनाचेयं एअपूर्वकरणनेविपे प्रवेशकरतोजीव स्थितिघात रस २५००००००००२५ घात गुणश्रेणी गुणसंक्रम अने अन्यस्थितिवंध प्रते २३००००००००२४ समकाले आरंभे त्यांस्थितिघात कहेतांठतां कर्मना अग्नि २१०००००००२१ मजागथकी उत्कृष्टथी प्रचूतसागरोपम शतपृथक्त्व मात्र अ १९००००००२० ने जघन्यथी पद्मोपमसंख्येयजागमात्र स्थितिखंमनादलिकप्रते १७०००००१७ खंमे वली हेवलीजे स्थिति खंमासे नही तिहांप्रक्षेपे अंतरमुहूर्त काले उकरे (खंडे) पूर्वोक्तप्रकारेज वली निक्षेपे ए प्रकारे अपूर्वकरणना कालनेविपे घणास्थितिखंम सहस्रव्यतिक्रमे तेमठतापण अपूर्वकरणना प्रथमसमयने विपे जे स्थिति सत्कर्महुत ते तेनाज चरमसमयनेविपे संख्येयगुणहीनययु ए स्थितिघातकहु.

हवे रसघात कहेठे अशुनप्रकृतिनाजे अनुजाग सत्कर्म तेना अनंतमजाग प्रते मूकीने शेषअनुजागतुं अंतरमुहूर्तकालमां विनासकरे खपावीनाखे त्यांथी वली पण ते पूर्वे मूक्यो जे अनंत जाग तेनो पण अनंत जाग मूकीने शेष अनुजाग प्रते अंतरमुहूर्त काले खपाडे. एरीते अनेक सहस्र अनुजाग खंम ते एकस्थितिखंम नेविपे व्यतिक्रमे उलंघेतेस्थितिखंमनेसहस्रेअपूर्वकरणपरिसमाप्ति धायएसघातकहु

हवे गुणश्रेणी कहेठे अंतरमुहूर्तस्थितिनी उपरलीजे स्थितिवर्तेठे तेमांथी दलिकलेइने उदयावलिकानी ऊपरली स्थितिमां प्रतिसमये असंख्यातगुणपणे निक्षेपे तथ्या प्रथम समयनेविपे स्तोक बीजासमयनेविपे असंख्यातगुण त्रीजा समयनेविपे असंख्यातगुण एप्रकारे त्यालगेजाणवुं ज्यालगे अंतरमुहूर्तनो ठेलो समय आवे ते अंतरमुहूर्त अपूर्वकरण अने अनितृत्तिकरणना कालयकी किंचित्मात्र अधिकजाणवु ए प्रथमसमयनेविपे लीधांजे दलिक तेनो निक्षेपविधि एप्रकारें ठे के द्वितीयादी समयग्रहीत दलिकनो पण निक्षेप कहेतो बीछुं गुणश्रेणी रचनाने अर्थे प्रथम समयनेविपे जे दलिक ग्रहीये तेथोहुं तेथीपण बीजा समयनेविपे असंख्यातगुण तेथीपण त्रीजा समयनेविपे असंख्यातगुण एप्रकारे त्यालगे जाणवुं

ज्यालगे गुणश्रेणी करवानुं चरमसमय आवे त्यालगे, अपूर्वकरणना समयनेविपे वली अनिवृत्तिकरणना समयनेविपे अनुभवतांने अनुक्रमे क्षयपामता गुणश्रेणी दलिक निक्षेपथाकते बेहुयेवली ऊपर वधेनही ए गुणस्थान कहु.

हवे गुणसक्रम कहेवे अपूर्वकरणना प्रथम समयनेविपे अनंतानुबंधियादिक अष्टु नप्रकृतिना जे दलिक परप्रकृतिनेविपे संक्रमावे ते स्तोक तेवार पढी बीजा समयनेविपे परप्रकृतिमां असंख्यातगुणु संक्रमावे त्यांशीपण त्रीजासमयनेविपे असंख्यातगुणु संक्रमावे ए प्रकारें त्यालगेकहेबु ज्यालगे ठेहेलो समयआवे, तिम अन्यस्थितिवंध कहेता अपूर्वकरणना प्रथमसमयनेविपे अन्यज अपूर्वस्थितिवंध आरनिये स्थिति बंध अने स्थितिघात ए वे समकाले जे पुराथाय ते अन्यस्थितिवंध जाणवु ए प्रकारे पांच पदार्थे अपूर्वकरणमां होय प्रवर्त्ते ए अपूर्वकरण कहु

हवे अनिवृत्तिकरण कहियेजे जेमा प्रवेश करनार सर्व तुल्यकालना भणीनुं ए कज अध्यवसायस्थानिक होय ते आवीरीते के अनिवृत्तिकरणना प्रथमसमयेजे वर्त्ते अने जे वर्त्ता अनेजे वर्त्तसे तेसर्वेनु एकजरूप अध्यवसायस्थानिक होय तेमज बीजा समयनेविपेपण जे वर्त्ता वर्त्ते अने वर्त्तसे तेपण सर्वेनु एकजरूप अध्यवसाय स्थानिकहोय पण एटलोविशेषजे प्रथम समयजावी विशोधिस्थानकनी अपेक्षाये बीजा समयमा अनतगुणहोय ए प्रकारे त्यालगे कहेबुं ज्यालगे अनिवृत्तिकरणनो चरमसमयआवे एटला माटेज ए करणनेविपे पैठा तुल्यकालनाधणी जेप्राणी ते संबंधी अध्यवसाय स्थानिकने परस्पर निवृत्ति अने व्यावृत्तिनथी तेमा टेज एनु अनिवृत्तिकरण एवु नाम कहिये

वली ए करणनेविपे जेटलासमय तेटला अध्यवसाय स्थानिकहोय पहेला बे अध्यवसायस्थानिकथी आगला अध्यवसायस्थानिक अनतगुणवृद्धहोय ए मुक्ताव लीने स्थाने स्थापवा इहापणप्रथमसमयथी आरंजीने पूर्वोक्त पाचपदार्थ समकाले प्रवर्त्ते ए करणनाकालना असंख्यातानाग गयेथके एकजागथाकतेथके अनंतानुबंधियानेहेतुं आवलीकामात्रमूकीने अंतरमूहुर्त्तप्रमाण अंतरकरणप्रतें अनिनवस्थिति बंधाक्षसमान अंतरमूहुर्त्तप्रमाण कालेंकरे

वली अंतरकरण सत्कदलिक उत्कीर्यमाण बंधाक्षानी परप्रकृतिमां प्रहेपे प्रथमस्थितिगतदलिक आवलिकामात्र वेद्यमान परप्रकृतिमाहे स्तवुक संक्रमावे अंतरकरणकरेथके द्वितीयसमयनेविपे अनंतानुबंधीयानी उपरली स्थितिनुंदलिक उपशमाववाने अर्थे आरजे

ते आवीरीते प्रथमसमये स्तोक उपशमावे तेषी द्वितीयसमये असंख्यातगुणु वली तृतीयसमये असंख्यातगुणु एम ज्यालगे अंतरमूढुत्तनुंकाल त्यालगेकहेवुं एटलेकाले सर्व अनंतानुबंधिया उपशम्या उपशमिताते शुंकहिये जेमरेणुनु निकर एटले समूहते पाणीनाविडुआना समूहे सिंच्यो घणादिके कूटयो निस्पंदहोय ते म कर्मरेणुनु समूहपण विशोधिरूप सलिलप्रवाहे सिंचिने अनितृत्तिकरणरूप घणथी कूटयोशको संक्रमण उदय उदीरणा निधत्त निकाचना एटला कारणोने अयो ग्यथाय एप्रकारे केटलाक अचार्योना मते अनंतानुबंधीयानी उपशमनाकही

वली बीजातो एमपणकहेउ के अनंतानुबंधीयानी उपशमनानहोय पण विसं योजना एटले रूपणाहोय ते आवीरीते इहां श्रेणी अणपडिवज्यापण अविरति तथा विरति चारेगतीवालावेवा ते आम - जेम नारकी तथा देवताते अविरतिस सम्यक्कृष्टी अने तिर्यच तथा मनुष्यतेमां अविरति सम्यक्कृष्टी तथा देशविरतिसम्य कृष्टी अथवा सर्वविरति ते अनंतानु बंधियानी विसंयोजनाने अर्थे यथा प्रव त्यांदिक् त्रणकरणकरेते करणीनी वक्तव्यता सर्व पाठलकह्याप्रमाणे जाणवी पण इहा एटलो विशेषजे अनितृत्तिकरणमां प्रवेश कखोथको अंतरकरण करेनही. उ कंच कर्मप्रकृती॥चउगइया पळ्ळता, तिन्निविसंजोयणे विसंजोय ॥ तिकरणहितीहि सहिया, नंतरकरण उव समोवा ॥ १ ॥ एनी अद्भुतगमनिका चारगतीना नारकी तिर्यच मनुष्य देवता सर्व पर्याप्तियेअपर्याप्ता एवां अविरति देशविरति अने सर्वविर ति ए त्रणेमां अविरति सम्यक्कृष्टी तो चारेगतीना तथा देशविरति तिर्यच अथवा मनुष्य अने सर्वविरति तो मनुष्यज संयोजनना अनंतानुबंधीयाप्रते विसंयोजे एटले विनाशे ते यथाप्रवृत्तिकरण, अपूर्वकरण, अनितृत्ति वादरेसहितथको विना से पण इहां एटलो विशेषजे एक अंतरकरण न कहेवुं अथवा उपशम न कहेवो एटले उपशम अनंतानुबंधियानो न होय पण कर्मप्रकृति अनिहित स्वरूपे उदज ना संक्रमणे करीने हेतु आवलिकामात्र प्रते मूकीने उपर निरविशेष अनंतानुब धियानु विनाशकरे अने आवलिकामात्रतो स्तिवुकसंक्रमे करीने वेद्यमान प्रकृतिने संक्रमावे एटले अनंतानुबंधियानी विसंयोजनाकही

हवे दर्शनत्रिकनी उपशमना कहियेउ तेमां मिथ्यात्वनी उपशमना मिथ्यादृ ष्टीनेहोय सम्यक्त्वनी तथा मिश्रनी उपशमना वेदक सम्यक्कृष्टिनेजहोय, तेमां मिथ्यादृष्टीने मिथ्यात्वनी उपशमना प्रथम सम्यक्त्व उपजावतानेहोय ते आवी रीते.- जे संज्ञीसर्वपर्याप्तिये पर्याप्तो करणकालथीपूर्वपण अंतरमुहूर्त्तकालमुधि प्र

તિસમયે અનંતગુણવૃદ્ધિવિશુદ્ધિ પ્રવર્ધમાન અજન્યસિદ્ધિક વિશુદ્ધિની અપેક્ષાએ અનંતગુણ વિશુદ્ધિસહીત મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિજંગજ્ઞાન એમાહેલો અન્યતમ સાકારોપયોગ તેનો ઉપયોગી અન્યતમ યોગનેવિપે વર્તમાન જઘન્યપરિણામે તેજોલેશ્યાનેવિપે મધ્યમપરિણામે અને પદ્મલેશ્યાનેવિપે ઉત્કૃષ્ટપરિણામે શુક્લલેશ્યાનેવિપે વર્તતો મિથ્યાદૃષ્ટી ચારેગતીમાહેલો નારકી તિર્યચ મનુષ્ય અથવા દેવતા સાગરોપમકોડાકોડીમાંહે જેને કર્મસ્થિતિની સત્તાઢે તેને મિથ્યાત્વની ઉપશમના પ્રથમસમ્યક્ત્વઉપજાવતાં હોય ક્ષત્યાદિક પૂર્વોક્ત ત્યાંલગેંકહેવું જ્યાંલગે યથાપ્રવૃત્તિ કરણ અને અપૂર્વકરણ પરિપૂર્ણહોય ત્યાંલગે, પણ હજા એટલોવિશેષ જે અપૂર્વ કરણમાં ગુણસક્રમ ન કેવો તોસુંકેવો સ્થિતિયાત, રસયાત સ્થિતિબંધ ગુણ શ્રેણી એટલાવાનાજ કેવા ગુણશ્રેણીની રચનાપણ ઉદય સમયથી આરંભીને જાણવી તેવારપઠી અનિવૃત્તિકરણનેવિપે પણ એમજકહેવું અનિવૃત્તિકરણકાલનાં સંસ્થાતાજાગ ગયેયકે અને એક સંસ્થાતમનાજ અવશેષરહેયકે અંતરમૂઢુર્ત્તમાત્ર હે તુંમૂર્કીને મિથ્યાત્વનું અંતરકરણ અંતરમૂઢુર્ત્તમાત્ર પ્રમાણ પ્રથમ સ્થિતિથી કાંઈક સમધિક અથવાન્યૂન અજિનવસ્થિતિ બંધાદાસમાન અંતરમૂઢુર્ત્તકાલેકરે અંતરકરણસત્ક વલી દલિકપ્રતેં ઉકેરીને પ્રથમસ્થિતિ અને દ્વિતીયસ્થિતિમા પ્રદ્દેપે પ્રથમસ્થિતિનેવિપે પ્રવર્તતો ઉદીરણાપ્રયોગેકરીને જે પ્રથમસ્થિતિગત દલિકઢે તેને સમાકર્ષિને ઉદયનેવિપે પ્રદ્દેપે તે ઉદીરણા અને વલીજે દ્વિતીયસ્થિતિના પાસાથી ઉદીરણાપ્રયોગેજ દલિકાકર્ષિને ઉદયનેવિપે પ્રદ્દેપેજ ઉદીરણાપણ પૂર્વસ્થિરિયે વિશેષપ્રતિપત્તિનેઅર્થે આગાલસ્ત્યુચ્યતે એવુકહિયે

ઉદય ઉદીરણાયેકરીને પ્રથમસ્થિતિપ્રતેં અનુજવતો ત્યાંલગેંયો જ્યાંલગે આવલિકાઘ્યવિશેષરહેઢે તેરહેયકે આગલવ્યવસ્થેદીયે તેવારપઠી કેવલઉદીરણાજ પ્રવર્તે તેપણત્યાંલગે જ્યાંલગેં શેષ આવલિકાનહોય અને આવલિકાશેષહોય તેવારે ઉદીરણાપણ નિવર્તે તેવારપઠી કેવલ ઉદયઆવલિકામાત્ર અનુજવે આવલિકામાત્રના ચરમસમયનેવિપે વલી દ્વિતીયસ્થિતિગત દલિકપ્રતે અનુજાગજેદેકરીને સમ્યક્ત્વ મિશ્ર મિથ્યાત્વ એ ત્રણપ્રકારેકરે

ઉક્તંચ કર્મપ્રકૃતિચૂર્ણૌ ॥ ચરમસમય મિહ્વદિષ્ટીતેકાલે ઉવસમસમ્મદિષ્ટીહોદીહિતાહેવિશ્યવિહિ તિહાણુનાર્ગકરેહિં તંજહા સમ્મત્તસમ્મામિહ્વત મિહ્વત્તં ચેતિ સ્થાપના એણે તિવારપઠી અનતરસમયનેવિપે મિથ્યાત્વનાઉદયના અનાવથી ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે

उक्तंच कर्मप्रकृतौ मिहचतुदयेखीणो, जहए सम्मत्त मोवसमियंसो ॥ लंजेण ज
स्त जल्लइ, आयदिय मलइ पुव्वंज ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं जात्यंधस्य यथापुंसश्चहु
र्वाज्जेणुनोदये ॥ सद्वर्शनं तथैवास्थ, सम्यक्त्वेसतिजायते, ॥ १ ॥ आनंदो जायतेऽत्यंतं
सात्त्विकोऽस्य महात्मनः ॥ स द्वाध्यापगमेयं द्वाध्याधितस्य सदौषधात् ॥ २ ॥ ए प्रथ
म सम्यक्त्वमुं जान मिथ्यात्वना सर्वोपशमनयकी थाय उक्तंच सम्मत्तपढमलंनो,
सवोवसमाइति ए सम्यक्त्व पडिवज्जतो कोइकतो देशविरतिसहित पडिवजे अने
कोइक सर्वविरति सहित पडिवजे.

उक्तंच पंचसंग्रहे ॥ सम्मत्तेणं समगं, सव्वेसंच कोविपडिवज्जे ॥ बृहत्तक बृह
ज्जुणावप्युक्तं उवत्तम सम्मदिठी, अंतरकरणो विठ कोइ ॥ देसविरइं पिलहेइ,
कोइ पमत्ता पमत्त जावपि ॥ १ ॥ सत्ताणो पुणनकिपिलहेइति तेमाटे देशविरति
प्रमत्त अप्रमत्त संयतनेविषेपण मिथ्यात्व उपशांतजाने.

हवे वेदकसम्यक्त्वदृष्टीनेविषे त्रण दर्शनमोहनीयनो उपशमना विधिकहियें
ढे इहां वेदक सम्यक्त्वदृष्टीजीव संयमनेविषे प्रवर्त्ततोथको अंतरमूढुत्तमात्रकालें
दर्शनत्रिकउपशमावे ते उपशमावत्ताने वली करणत्रिकादिकनी विधि जेम कर्म प्र
कृतिनीटीकामां कहीढे तेमज जाणवी

एम उपशांतदर्शनमोहनीयत्रिक चारित्रमोहनीयने उपशमाववा बांढतो वली
पण यथाप्रवृत्त्यादिक त्रणकरणेकरी उपशमावे ते करणनुस्वरूप पूर्वनीपरेंजाणवुं
पण केवल इहा यथाप्रवृत्तिकरण ते प्रमत्तगुणगणे जाणवुं तेमज अपूर्वकरण
अपूर्वगुणगणे अने अनिवृत्तिकरण अनिवृत्तिबादरगुणगणे तथा सूक्ष्मसंपरायगु
णगणे जाणवुं इहा पण स्थितिघातादिक पूर्वनीपरें प्रवर्त्तें पण एटलोविशेष जे
इहा सर्व अगुणप्रकृति अवध्यमाननो गुणसंक्रम प्रवर्त्तें एम कहेवुं अपूर्वकरणका
लनो संख्यातमोनाग गयेथके निडाप्रचलाना बंधनो व्यवहेद होय तेवारपठी
प्रनूत स्थितिखंढ सहस्र गयेथके अपूर्वकरण कालना संख्यातानाग गया होय
एक अवशेष रह्योहोय वली इहा अतराले देवगति देवानुपूर्वी पंचेंद्रियजाति वै
क्रियशरीर वैक्रियांगोपाग अहारक शरीर अहारकांगोपाग तेजस कार्मेण समचतु
रस्त्र वर्णचतुष्क अगुरुलघु उपघात पराघात उद्धास त्रस वादर पर्याप्त प्रत्येक
प्रशस्तविहायोगति स्थिर गुण सुजग सुस्वर आदेय निर्माण तीर्थकर असंझी ए
त्रोत्तप्रकृतितुं बंध व्यवहेद थाय.

तेवार पठी स्थितिरेवम पृथक्त्व गयेथके अपूर्वकरण कालना चरमसमयनेविषे

हास्य रति नय जुगुप्सानो बंधव्यवहेद थाय हास्य रति अरति शोक नय जुगुप्सा
नो उदय होय सर्वकर्मना देशोपशमना निधत्त निकाचनाकरणनो व्यवहेदहोय.

त्याथी अनंतर समयनेविपे अनिवृत्तिकरणमा प्रवेश करे त्यापण स्थितिघाता
दिक पूर्वनीपरेकरे तेवारपठी अनिवृत्तिकरणकालना संख्यातानाग गयेथके दर्शन
सप्तकविना शेष मोहनीयनी एकवीसप्रकृतिनुं अंतरकरण करे त्यां चार संज्वलन
माहेलो अन्यतमवेद्यमान संज्वलननो अने त्रण वेदमाहेलो अन्यतमवेद्यमान
वेदनी पहेली स्थिति स्वोदय कालप्रमाण ए बे काडतां शेष एकादश कपाय अने
आठ नोकपायनी आवलिकामात्र पोताना उदयकाल प्रमाण वली चारसंज्वलना
अने त्रण वेदठे तेमा स्त्रीवेद नपुंसकवेदनो उदयकाल सर्वस्तोक स्वस्थाने वली मा
होमाहेतुव्य तेथी पुरुषवेदनो सख्येयगुणो तेथी संज्वलनना क्रोधनो विशेषाधिक
तेथी संज्वलनना माननो विशेषाधिक तेथी संज्वलननी मायानो विशेषाधिक
तेथी संज्वलनना लोचनुं विशेषाधिक एम इहा अनिवृत्तिकरणनेविपे घणु कहेहु
ठे ते ग्रंथगौरवना जयथी नथी कहेता केवल विशेषार्थे कर्मप्रकृतिनी टीकाजोवी

वली अंतरकरण करीने तेवारपठी नपुंसक वेदने अंतरमुहूर्तमात्रमा उपशमा
वे तेवारपठी अंतरमुहूर्तमात्रे स्त्रीवेदने उपशमावे तेवारपठी अंतरमुहूर्तमात्रे हा
स्याधिपदक उपशमावे ते समयनेविपे पुरुषवेदनो बंध उदय उदीरणानो व्यवहेद
थाय तेवारपठी समयकण आवलिकाद्वये पुरुषवेदने उपशमावे तेवारपठी सम
काले अंतरमुहूर्तमात्रे अप्रत्याख्याना वरण प्रत्याख्यानावरण ए बे क्रोधने उपशमावे
तेवारपठी तडुपशांतेवली ते समयेज संज्वलनना क्रोधना उदय उदीरणानो व्य
वहेद होय पठी समयकण आवलिकाद्विके संज्वलननाक्रोधने उपशमावे तेवार
पठी अंतरमुहूर्तमात्रे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरणनुं मान समकाले उप
शमावे ते उपशमेथके वलीते समयेज संज्वलनना मानना बंध उदय उदीरणा
नो व्यवहेदहोय तेवारपठीवली समयकण आवलिकाद्विके संज्वलनामानने उ
पशमावे तेवारपठी समकाले अंतरमूहूर्तमात्रे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावर
ण ए बे मायाने उपशमावे तडुपशांतेवली ते समयेज संज्वलननी मायानो
बंध उदय उदीरणानो व्यवहेदहोय तेवारपठीवली समयकण आवलिका
द्विके संज्वलननीमायाने उपशमावे तेवारपठी समकाले अप्रत्याख्यानावरण
प्रत्याख्याना वरण ए बे लोचने उपशमावे ते समयेज संज्वलनना लोचनो
बंध उदय उदीरणानो व्यवहेद थाय तेवारपठी संज्वलना लोचने उपशमावतो

तेना त्रण जाग करे तेमांथी वे जागने समकाले उपशमावे त्रीजा जागना संख्या
 तारखंन करे तेपण जूदे जूदे कालजेदे उपशमावे वली संख्याता खंनना किट्टीएतुं
 अपरनाम ठे तेना चरमखंनना असंख्याता खंनकरी सूक्ष्मकिट्टीएतुं अपरनामकरे
 तेवारपठी समय समयनेविषे एकेको खंनकरे ते उपशमावे इहांवली दर्शनस
 सक उपशमेथके निवृत्तिवादर एतुंनामकहिये त्यांथी ऊंचु अनिवृत्तिवादरकहिये ते
 ज्यांलगे लोचनो असंख्येय अंतिम चरमखंनआवे त्यांलगे कहिये. ए अठावीसजेदे
 निन्नमोहनीयनी उपशमनाकहो.

हवे गाथानोअर्थे विवरियेठे इहां बन्नेश्रेणीना स्वरूपमां प्रथम उपशमश्रेणीतुं
 स्वरूपकहेठे उपशमश्रेणीतुं प्रारंजक अप्रमत्तसंयमी ज होय अने बीजातो एमकहे
 ठेके अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो गमेतेहोय अने श्रेणीपरिस
 माप्ते पण श्रेणीथी पडे तेवारे वली पाठो अविरति देशविरति प्रमत्त अप्रमत्त ए
 माहेलो अन्यतम गमेते होय. ते पहेलो समकाले अनंतानुबंधिया क्रोध मान
 माया लोचने उपशमावे तेवारपठी मिथ्यात्व तथा सम्यक्मिथ्यात्व अने सम्यक्
 दर्शन ए त्रण समकाले उपशमावे तेवारपठी अनुदीर्घे पण नपुंसकवेद उपशमावे
 तेमां जो पुरुष प्रारंजक होय तो प्रथम नपुंसकवेद पठी स्त्रीवेद पठी हास्यपट्क
 उपशमावीने पठी पुरुष वेद उपशमावे.

अने जो स्त्री प्रारंजिका होय तो प्रथम नपुंसकवेद पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि
 पट्क पठी स्त्रीवेद उपशमावे अने जो नपुंसक प्रारंजक होय प्रथम ए अनुदीर्घे पण
 स्त्रीवेद उपशमावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादि पट्क तेवारपठी नपुंसकवेद उपश
 मावे पठी वे क्रोध एकांतरीत संज्वलन विशेष क्रोधांतरित सदृशतुल्य उपशमावे.

एटले एनो ए अर्थेठे जे अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे क्रोध क्रोध
 पणे सरखा समकालें उपशमावे तेवारपठी एकलो संज्वलननोक्रोध उपशमावे प
 ठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए बेमान शमकालें उपशमावे पठी संज्वल
 ननुंमान उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्याख्यानावरण ए वे मायाने सम
 काले उपशमावे पठी संज्वलनीमाया उपशमावे पठी अप्रत्याख्यानावरण प्रत्या
 ख्यानावरण ए वे लोच समकाले उपशमावे तेवारपठी संज्वलननुं लोच उपश
 मावे इहां उपशमश्रेणीनी स्थापनाकरवी.

इहां चर्चकपूठेठे के कहोजी संज्वलनादिकने उपशमघटेठे पण अनंतानुवं
 धियाने तो सम्यक्त्व प्राप्तिर्ष्य त्यांज उपशमाव्याठे तो इहांअनंतानुबंधियातुं उ

पशम केम घटमानथाय हवे गुरु उत्तरकहेढे दर्शनपनिवजतां त्याअनंतानुबंधिया नो क्योपशमहतो अने इहांतो उपशमढे तेमाटे विरोधनथी वली शिष्यबोव्यो क्योपशम अने उपशममा शोविशेषढे गुरुकहेढे ज्यां क्योपशमढे त्यांतो उदीरणानु क्य अने अनुदीरणानु विपाकानुजवनी अपेक्षायें उपशमढे अने वली प्रदेशानुज वथीतो उदयढेज अने उपशमनेविपेतो प्रदेशानुजवपणनथी. यदाहपीपूपाथोधि वेएइसंतकम्मं, खउवसमिए ण्णानुजावसो ॥ उवसंत कसाउं पुण, वेएइ नसत कम्मपि ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं उवसंत कम्मज, नतउं कमुइ नदेइ उदएवी ॥ नय गमयई परमग्गइ, नचेवउंकडुएततु ॥ १ ॥ एगाथानो जेशमात्रअर्थे कहेढे सर्वोप शमेजे उपसम्युं ते मोहनीयकर्मढे बीजाकर्मने सर्वोपशमनथी सवोवसमो मोहस्स चेवेति वचनात् तेनु अपकर्षण पण नथाय.

एटले मोहनीयकर्म अपवर्त्तनाकरणेकरीने स्थितिरसेकरी हीनपण कोइ करीश केनही अपिशब्दने निजकमपणामाटे उदयेपण ते दिये एटले ते वेदेपणनही उ पलक्षणथी उदयने अविनाजावो उदीरणाने विपेपण नदीये एपणजाणवु

वली बध्यमान सजातीय परप्रकृतिप्रते संक्रमणकरणेकरीने नगमें संक्रमावे प णनही वली तेकर्मउपशमाव्युंयकु उत्कर्षपणनही एटले उद्वर्त्तनाकरणेकरीने स्थि तिरसेकरी वधारेपणनही निधत्ति निकाचन तो पूर्वं अपूर्वकरणकालेज निवृत्तिढे तेमाटे इहां उपशांतपणे तेनु निपेध नकरीये इहा शिष्यपूढेढे कहोजी संयतने अ नंतानुबंधियानुं उदय निपेधोढे तो तेनु उपशमकेवीरीते घटमानथाय? तेवारे गुरु कहेढे के तेतो निश्चे अनुजागकर्म अगीकारकरीने तेनु उदयनिपेधोढे पण प्रदेश कर्मआश्रीने अनंतानुबंधियानुं उदय निपेधोनथी तथा चान्यधायि परमगुरुणा जीवे णजते सयंकमं कम्म वेएइ गोयमा इत्यादिक पाठपूर्वं एज तवनमां कहीगया ठैये

तेमाटे इहा प्रदेशकर्मानुजवना उदयनो उपशमजाणवो तेवारे वली शिष्यबो व्यो जो एमसंयतने अनतानुबंधियानो उदयहोय तो तेथी दर्शननो विघातकेमन थाय गुरुकहेढे प्रदेशकर्मनुं मद अनुजवढे तेथी दर्शननो विघातनथाय तेम कोइ कने अनुजागकर्मानुजवेपण अत्यंत विघात नकरे जेम सपूर्ण मत्यादि चतुर्ज्ञानी ने मत्यादि ज्ञानावरणोदय विघातनथी करता तेम जाणवो तेवारपढी सूक्ष्मलो ज चरम किट्टिनो उपशम थयेथके सज्वलननो लोज उपशांतथाय. यडुक्तं अणदं स नपुत्ति ङीवेय ङ्कंच पुरिस वेयंच ॥ दोदोएगं तरिए, सरित्ते सरित्तं उवसमेइ ॥ १ ॥ ते समयेज ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क अंतराय पचक यश

कीर्त्ति उच्चैर्गोत्र एतली प्रकृतीनोबन्ध व्यवहृदथाय तेथी अनंतर समयनेविषे ए उपशांत कपाय गुण होय ते जघन्यथी एकसमयमात्र अने उत्कर्षथी अंतरमूढुर्त्तकाल लगे. तेथी कर्ध्व नियमा ए उपशामक अवश्यपडे, तेपडवुं बे प्रकारेठे एक नवने ह्मये बीजुं कालनेह्मये त्यांनवह्मय मरतानेहोय अने कालह्मय उपशांतनो काल पूर्णथये होय जे कालह्मये पडेतेतो जेम चढयो तेमजपडे ज्यांज्यां बंधउदय उदी रणा व्यवहृत्तठे त्यांत्यांपडतोयको तेपाठा आरजीये एतलालगेपमतो यको क्यां लगेपडे ज्यांलगे प्रमत्तसंयतगुणगणोठे त्यांलगेपडे वली कोइकतो तेथीपण हेव ला बे गुणगणोजाय अने कोइक सास्त्रादन नावपणपामे.

वली जे नवह्मयेपडे ते प्रथमसमयेज सर्व बंधनादिक करणप्रवर्त्तावे ते करणना ना मकहेठे बंधन संक्रमण उद्वर्तना अपवर्त्तना उदीरणा उपशमना निधत्ति निकाचना.

हवे ए बंधनादिक आठेना अर्थे कहेठे कर्मपुज्जलने जीवना प्रवेशसाथे अ म्रिलोह पिंमनीपरे अन्योन्य मजवुं ते बंधन कहिये वली प्रकृति स्थिति अनुजाग प्रवेशने अन्यकर्मरूपपणे रह्याठे तेने अन्यकर्मरूपे व्यवस्थापन करवुं ते संक्रमण कहिये. तथा जे स्थिति अने अनुजागनुं वधारवुं ते उद्वर्तना कहिये अने स्थिति तथा अनुजागनुं घटाडवुं ते अपवर्त्तना कहिये तथा जे कर्म पुज्जलने अकालप्राप्त ने उदयावलिकानेविषे प्रवेश न करवु ते उदीरणा कहिये वली कर्मपुज्जलने उदी रणा निधत्ति निकाचना करणने अयोग्यपणे व्यवस्थापवुं ते उपशमना कहिये तथा उद्वर्तना अपवर्त्तना ए बे करण मूकीने बीजाकरणने अयोग्यपणे व्यव स्थापवु ते निधत्ति कहिये समस्त कर्मने अयोग्यपणे व्यवस्थापन करवु ते निका चनाकहिये एतले आवकरण माहेलो कोइ करण न लागे ते निकाचनाकहिये.

यदुक्तं कर्मप्रकृतिवृत्तौ॥बंधण संक्रमणु वृद्धणाय अपवृद्धणा उदीरणया ॥ उव सामणा निधत्ति, निकायणा चित्ति करणाइं ॥ १ ॥ तत्रबंधोनामकर्म पुज्जलानां जीवप्रदेशे. सहवन्हस्विंमवदन्त्योन्यानुगम. १ संक्रम प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदे शाना अन्यकर्मरूपतयास्थितानामन्यकर्मरूपेण व्यवस्थापन २ स्थित्यनुजाग योर्बृहत्करण मुद्वर्तना ३ तयोरेव न्हस्वीकरणमपवर्त्तना ४ कर्मपुज्जलानामका लप्राप्तानामुदयावलिकाया प्रवेशनमुदीरणा ५ कर्मपुज्जलानामुदीरणानिधत्तिनिका चनाकरणायोग्यत्वेनव्यवस्थापनमुपशमना ६ उद्वर्तनाऽपवर्त्तनावर्द्धोपकरणा योग्यत्वेन व्यवस्थापनं निधत्ति ७ समस्तकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थापनंनि काचना ८ इति करणाष्टकस्वरूपं प्रकृतिवृत्तिगत स्थानांगवृत्तावपि संक्रमण

स्वरूपं त्वेव यांप्रकृति बध्नाति जीवस्तदनुजावेन प्रकृत्यंतरस्थं दलिकं वीर्यविशेषे
 ण यत्परिणमयति ससंक्रम. तत्रप्रकृतिसंक्रम. सामान्यलक्षणावगम्यः मूलप्रकृती
 ना मुत्तरप्रकृतीनां वास्थितेर्ष्यदुत्कर्षणमपकर्षण वा प्रकृत्यंतरस्थितौवा नयनं
 सस्थितिसंक्रम अनुजागसंक्रमोप्येव मेव यत्कर्मस्त्वव्यमन्य प्रकृति स्वजावेन
 परिणामेन परिणम्यते सप्रदेशसंक्रम कर्मणि कर्मांतरानुप्रवेश. संक्रम करणात्
 उक्तंच मूलप्रकृत्यनिन्ना संक्रमयति गुणतउतरा प्रकृती ॥ नचात्मा मूर्तेत्वादध्यव
 सायप्रयोगेण १ तथा मतांतर ॥ मोक्षोण आउअंखलु, दंसणमोहंचरीत्तमोहंच ॥
 सेसाण पयडीण, उत्तरविहिसंकमोणणित् ॥ १ ॥

उत्कृष्टथी एक नवनेविपे वेवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने नियमा ते नवने
 विपे कृपकश्रेणी न होय अने जे एकवार उपशमश्रेणी पडिवजे तेने कृपकश्रेणी
 पण होय उक्तंच सप्ततिकाचूणौ जोदोवारे उवसम, सेडिपडिवज्जई तसानियमा॥ तंमि
 नवेखवग, स्से ढीनञ्जिजोइकस्सि॥ १ ॥ उवसम सेडिपडिवज्जइ, तस्सखवगसेडिदुज्जत्ति॥

ए कर्मग्रंथीनो अनिप्राय कह्यो अने सिद्धांतानिप्रायेतो एकनवमां एकजश्रेणी
 पडिवजे. उक्तंच कृपाध्ययने॥ एव अप्पडिवडिए, सम्मत्ते देव मणुअ जम्मसुरा ॥
 अन्नयर सेडिवज्ज, एगनवेणंच सवाइ ॥ १ ॥ इहा सवाइके० सर्व सम्यक्त्व देश
 विरत्यादिक अन्यत्राप्युक्तं मोहोपशम एकस्मिन् नवेदि. स्यादसंतत. ॥ यस्मि
 न् नवेतूपशम. ह्योमोहस्य तत्रनश्ति उपशमश्रेणि.

हवे कृपकश्रेणीतुं स्वरूपकहेडे इहां कृपकश्रेणीतुं पडिवज्जणहार मनुष्य आव
 वर्षथी उपरनो अविरत देशधिरत प्रमत्त अप्रमत्त ए माहेलो कोइ अन्यतम अर्य
 त विदुषपरिणामि उत्तम संघयणवालो पूर्वनोजाण अप्रमत्त लुक्कथ्यानोपगते पण
 पडिवजे अने बीजातो धर्मथ्यानोपगतेंज पडिवजे एमकहेडे पडिवज्जवानुं अनुक्रम
 कहेडे अविरति देशविरति प्रमत्तसंयत अप्रमत्तसंयत ए माहेलोकोइ अन्यतम
 प्रथम अंतरमूढुत्तं अनंतानुबंधियानी चोकडी समकाले खपावे तेनो अनंतमजा
 ग मिथ्यात्वमांसदेपीने तेवारपढी मिथ्यात्व तदंशेसंघातेज समकाले खपावे जेम
 अतिसंनृत दावानल निशें अर्द्धदग्धे इधणातरपामिने वेउनेबाजेडे तेरीते ए कृपक,
 पण तीव्रगुणपरिणाम पणायी सावशेष अन्यत्र प्रदेपीने खपावे एमज वली स
 म्यक्त्व मिथ्यात्व, पण खपावे तेवारपढी एजअनुक्रमे सम्यक्त्वनेपण खपावे वली
 सम्यक्त्वनो चरमस्थितिराम उत्कीर्णथके ए कृपककृतकरण एवु कहिये एकतक
 रणादाननेविपे वर्त्ततो कोइक कालपण करीने चारगतिमाहे अन्यतमगतिथे उपजे.

वली लेख्यानेविषे पण पूर्वे शुक्ललेख्यानेविषे हतो अने हमणा अन्यतम लेख्यानेविषेजाय तेमाटे प्रस्थापक मनुष्य अने निष्ठापक चारेगतिनेविषेहोय. उक्तंच पठवयगोय मणुस्सो, निष्ठवगो चउसुविगईसु, इहांजो बद्धायु रूपकश्रेणीप्रते आरंजे तो अनंतानुबंधियाना क्यथी अनंतरमरण संजवतो व्युपरमैविरमे तेवारपढी कदाचित् मिथ्यात्वनाउदयथी वली अनंतानुबंधियाने उपविषे पाढा आरंजे केमकेअनंतानुबंधिनु बीजजे मिथ्यात्व ते हजी विनाश पाशुं नथी माटे अने जेणे मिथ्यादर्शन क्यकसुंते ते उपविषेनही अनंतानुबंधिया फरीपाढा प्रारंजेनही एट ले अनंतानु बंधियानु बंधकरेनही केमके मिथ्यात्वरूप बीज नथी तेमाटे

वली क्लीणसप्तक तो अप्रतिपत्तित परिणाम माटे अवश्यदेवतामां उपजे अने प्रतिपत्तित परिणामतो वली नानापरिणाम संजवे तेमाटे जेवो परिणाम होय तेवी चारेगतिमाहेली अन्यतमगति उपजे. उक्तंच बद्धाक पडिवन्नो, पढम क सायस्कए जइमरिक्का ॥ तोमिह्वतोदयउं, विणिक्का जूउंन खीणमि ॥१॥ तंमिमकजाइ दिवं, तप्परिणामोय सत्तए खीणे ॥ उवरय परिणामोपुण, पढानाणा मईगइव ॥२॥ बद्धायुपण जो तिवारेकालनकरे तोपण सप्तकक्लीण थयो थको नियमारहे पणवली चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्न नकरे उक्तंच बद्धाक पडिवन्नो, नियमा खीणं मि सत्तएवाइत्ति. इहां कोइपूढेजे मिथ्यादर्शनादिकनो क्यथयो तेवारे ए रूपकने सम्यक्त्व रहीत कहियें किंवा सम्यक्त्वसहीत कहिये त्यारेगुरुबोव्या सम्यक्कट्टपीज कहियें फरी परबोव्यो जे कहोजी सम्यक्दर्शननो परिह्वयथयो तो सम्यक्कट्टपीपणुं क्याथीहोय फरी गुरुकहेठे मयणालाटाली चोखाकख्या एवाजे कोइवा ते समान अपनीत मिथ्यात्वनाव एवा मिथ्यात्वना पुजल तेहिज सम्यक्दर्शन कहिये तेने प रिह्वयेवली तत्वश्रदान लक्षण परिणाम पद्मयोनथी तेमाटे साहसु श्लक्षणात्रप टल टलवाथी चक्रुदर्शननीपरे विच्छिदितरहोय.

यदाह नाप्यसुधांनोधिः ॥ खीणमिदंसणतिए, किहोइ तउनिदंसणाईए ॥ नन्नइ सम्मदिठी, सम्मत्तखए कउ सम्म ॥ १ ॥ तिबिलीय मयण कुदव, रुवंमिह्वत्तमेव सम्मत्त ॥ खीण तउजोजावो, सदहणा लक्खणोत्तस्स ॥ २ ॥ यदिव ॥ जह सुइ जलाणुगयं, इइ सुइं जलरकएसुतरं ॥ सम्मत्त सुइ पुगल, परिक्रए दंसणं ए व ॥ ३ ॥ तम्मिय तइय चउडे, नवमि सिस्संति खइय सम्मत्ते ॥ सुरनर जुगली सु गई, इमंनु जिण कालिय नराणं ॥ ४ ॥

ए प्रकारे क्लीणसप्तकीनेविषे सम्यक्त्व पामियें जोवली अवद्धायु रूपकश्रेणीने

आरजे तोसप्तकक्षीणथये नियमा अनुपरत परिणामज चारित्रमोहनीय खपाववाने यत्नप्रते आरजे. उक्तंच चाप्यकृता ॥ इयरो अणुवरउच्चिय, सयजिसमाणेति तिहांजे सकलश्रेणीप्रतेकरे तेवा कृपकने निजनिज जवनेविपे सुरायु नरकायु तिर्यग्गायु ए त्रण आउपाव्यवढेद्याजहोय उक्तंच ॥ सुरनरय तिरिय आउ, नियय जवे सव्वजी वाणमिति एहिज कहेढे देवायु नरकायु तिर्यग्गायु लक्षणेजे आयुत्रय ते कृपक स्वत्प सम्यक्दर्शन अवशेषे एह्वोज अप्रत्याख्यानावरण अने प्रत्याख्यानावरण कपायरूप आउप्रकृति ते समकाले खपाववाने अर्थे आरजे ए प्रकृति अर्द्धख पावेषकेज अंतराले नामकर्मनी तेरप्रकृति अने त्रण दर्शनावरणनी मली सोलप्र कृति खपावे तेना नाम कहेढे एकेडियजाति, वेइडियजाति, तेंडियजाति, चउरिंइ यजाति, स्यानर्द्धिकत्रिक ते निडानिडा, प्रचलाप्रचला, स्थिण्डीए, स्यानर्द्धिरूप, उद्योतनाम तिर्यक्द्विक, नरकद्विक, थावरनाम, सूक्ष्मनाम, साधारण नाम, आ तप नाम, तेवारपठी आउ कपायतुं जेटलुं अवशेष रह्यु होय ते खपावे ए सर्व अंतरमूहुर्त्तमात्रे खपावे ए सूत्रादेश जाणवो.

वली बीजा एमकहेढेके प्रथम सोलप्रकृतिज खपाववानेअर्थे आरजे केवल अपांतराले आउकपायने खपावे पठी सोलप्रकृतिखपावे पठी नपुसकवेद पठी स्त्री वेद पठी हास्यादिपट्क पठी पुरुषवेदना त्रणखमकरे तेमांवेखम समकालेखपावे अने त्रीजोखम तो संज्वलनना क्रोधमाहेआक्षेपे एकम पुरुषप्रतिपत्ति होयतेवारेजाणवो.

अने स्त्रीप्रारंजिकाहोय तो प्रथम नपुसकवेदकखपावे पठी पुरुषवेद पठी हा त्यादिपट्क पठी स्त्रीवेदखपावे अने जेवारे नपुसक प्रारंजकहोय तेवारे ए कृपक अनुदीर्घेपण प्रथम स्त्रीवेदखपावे पठी पुरुषवेद पठी हास्यादिपट्क पठी नपुसक वेद खपावे तेवारपठी संज्वलनना क्रोध मान माया लोच लक्षणे प्रत्येके अंतर मूहुर्त्तमात्र काले पूर्वोक्तरीते खपावे श्रेणी परिसमाप्ति कालपण अंतरमूहुर्त्तनोज ठे अंतरमूहुर्त्तना असंख्याताजेदढे त्या लोचना चरमखंमना संख्याताखम करी ने पृथक् कालजेदेकरी तेने खपावे वली तेनो चरमखंम तेना असंख्याताखंमक रे तेपण समयसमय एकेको खंमखपावे

इहां क्षीण दर्शन सप्तक निवृत्तिवादर कहिये त्यांथी उंचो अनिवृत्तिवादर ज्यालगे चरमलोचखंमने खपावे त्या लगे जाणवो त्यांथी उर्ध्ववली असंख्येय खं मप्रते खपावतो स्वप्नसपराय कहिये ते ज्यालगे चरमलोचनो अणुउं क्षयथाय त्यालगेजाणवो, त्यांथी ऊर्ध्वतो यथाख्यात चारित्रियो कहिये तेवली महत्प्रतरण

परिश्रान्तनीपरे मोहसमुद्रप्रतेतरीने विसामोलिये ल्यारपठी उग्रस्थवीतरागगुणस्था
नक आवे तेना द्विचरम समयनेविपे निडा तथा प्रचला ए बे खपावे पठी
चरमसमयनेविपे पांच अंतराय पांच ज्ञानावरणीय चार दर्शनावरणीय खपावे तेने
ह्मये निम्भूलोहेदे केवलज्ञानीथाय केवलज्ञानपामे यदाहु श्रीमदाराध्यपादाः चरमे
नाणावरणं, पंचविहं दंसणं चउवियणं॥पंचविह मंतरायं, खवइत्ता केवली होइ॥१॥

एटले एम कद्युजे अविरत्यादिक गुण माहेलो गमेते प्रथम संघयणी सुविद्युद
परिणामवत कूपकश्रेणीप्रते चढ्यो गुणगणाने अनुक्रमे अनंतानुबंधियादिकप्रते
उक्तप्रकारे करीने खपावतो ज्यालगे ह्मीणमोहना चरमसमयनेविपे विप्रपंचक
ज्ञानावरण पंचक दर्शनावरण चतुष्क खपावीने सर्व संख्याये ज्ञानावरण पंचक
दर्शनावरण नवक मोहनीयनी अछावीस आठपानी त्रण नामकर्मनी तेर अंतरा
यपंचक ए प्रमाणे त्रैसठ प्रकृति खपावीने केवली थाय ते जगवान् नवस्थकेवल
लोकालोक सर्व सर्वात्माये अविकल विमल केवलज्ञानेदेखे, पणएवुं क्यारेथयुं नथी
अने यातुपणनथी तथा आतेपणनही जे जगवान् नदेखे, यदाहु श्रीमदाराध्यपादाः
संनिभं पासंतो, लोगमलोगंच सवउं सव॥ तं नजिजं नपासइ, नूयं सवं नविस्संच॥१॥

ए प्रकारे सयोगी केवली थयो त्यां जघन्यथी अंतरमूढुत्त अने उत्कृष्टो देशे
कणा पूर्वकोमीलगे विहरीने अयोगी केवली गुणगणुंचढी तेनाद्विचरम समयने
विपे बहुतेर अने चरमसमयनेविपे तेर एम पच्यासी प्रकृती खपावीने शिव अचल
अरुज अक्षय अव्याबाध अमंदानंद रत्नसार पामे. यदुक्तं कर्मग्रंथे शतकांते॥ अ
णमिह मीस सम्म, त आठ इग विगल थीण तिगुजोयं ॥ तिरि नरय आवरडुगं
साहारायव अडनपुढी ॥ १ ॥ ठग पुंसं सजलणा, दोनिहा विग्यवरण खय ना
णी ॥ देविद सूरि लहियं, सयगमिणं आय सरणछा ॥२॥ इति कूपकश्रेणीसमाप्त

हवे ह्मायक सम्यक्त्वनुं स्वरूप कहेढे चार अनंतानुबंधिया अने त्रण मोहनी
य एसात प्रकृतिह्मयकरीने जेणे ह्मायक सम्यक्त्व पाम्युं तेणे जो सम्यक्त्वपाम्या
पूर्वे देवायु अथवा नरकायु बांध्युं होय तो त्रणजवे मोहे जाय अने जो मनुष्य
अथवा तिर्यचनुं आयुबांध्युं होय तो चार जवे मोहे जाय केमके मनुष्य तथा ति
र्यचनुं आयु बांध्युं होय तो नियमा असंख्याता आयुपावाला युगलियानुंज
बांध्युं होय पण संख्याताआठपा वाला मनुष्य अथवा तिर्यचनुं जेणे आयु बांध्युं
होय तेतो सर्वथा ह्मायिक सम्यक्त्व तेजवें पामेज नही.

युगलियानाजवपठी देवतानो जव तेपठी मनुष्यनो जव पामीनेसीजे एरीते स

सम्यक्त्वपाम्याना नव सहीत चारनव करे अने जेणे कोइपण गतिनुं हजी आउ पुंवांधुं न होय अने ह्यायक सम्यक्त्वपामे तो ते जीव तेजनेवे कृपकश्रेणी पूरी करी ने सिद्ध थाय. उक्तंच पंचसंग्रहादौ तस्य चउठे तस्मिन्, नवमि सिद्धंति दं सणे स्वीणे ॥ जंदेव नर असंखा, उ चरम देहेसु ते हुंति ॥ १ ॥ ए त्रीजी अने चोथी गाथानो अर्थ ठे

एक जीवनी अपेक्षायें अथवा नानाजीवनी अपेक्षायें सम्यक्त्वोपयोग जघन्यथी अने उत्कृष्टथी अंतरमुहूर्तज होय अने ह्यायोपशमरूप सम्यक्त्व लब्धितो एक जीवने जघन्य अंतरमुहूर्त अने उत्कृष्टी ग्रासत सागरोपम मनुष्यनवे अधिक होय ते उपरांत सम्यक्त्वथी परेनही तो नियमासीजे ए एकजीव आश्रीने कष्ट अने नानाजीवआश्रीतो ह्यायोपशम सम्यक्त्व सदासर्वदा होय. यहुक्तं दोवारे विजया इत्तु, गयस्ततिन्नञ्चुए अहव ताऽ॥ अदरेग नरनवियं, नाणा जीवाण सबद्धा ॥ १ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ एतली गाथाउंनो अर्थ ठे.

हवे सम्यक्त्वनुं अंतरते सम्यक्त्वथीपमीने पाहुं फरी सम्यक्त्वपामे तो केटले काले पामे इत्यादिक स्वरूप कहेते ते अंतर जघन्यथी तो अंतर मुहूर्तजे एटले कोइकजीव सम्यक्त्व गयापढी वली पाहुं तदावरणना ह्योपशमथी अंतरमुहूर्त मात्रेज सम्यक्त्व पामे अने उत्कृष्टथी आशातना प्रचुरने अर्द्धपुञ्जपरावर्त्तनुं अंतर पडे उक्तंच तिष्ठयर पवयणसुअं, आयरियं गणहर महद्बीअं ॥ आसायंतो बहुसो, अणंत ससारिउहोऽ॥ १ ॥ इहा काइकन्यून अर्द्धपुञ्ज परावर्त्तरूपअनतससारजाणवो.

हवे ते पुञ्जपरावर्त्त केतलेकालेहोय तेनुं स्वरूप कहेते अनति अवसर्पिणी उत्सर्पिणीए एक पुञ्जपरावर्त्तहोय तेवा पुञ्ज परावर्त्त अनंता अतीतथया अ ने अनंता अनागतथसे हवे ए पुञ्जपरावर्त्त इव्य क्षेत्र काल नाव जेवे चारप्रकारे थाय तेवली एकेको सूक्ष्म अने बादर एवे प्रकारे करता आठप्रकार थायते कहेते

तेमां प्रथम इव्यथी सूक्ष्म अने बादर एवे जेदकहेते औदारिकपणे वैक्रियपणे तेजसपणे जापापणे सासोश्वासपणे मनपणे कार्मणपणे ए सातपणे सर्वचतुर्द सरज्जु गत परमाणुउप्रते आत्मा फरसे तेवारे इव्यथी बादर पुञ्जपरावर्त्त थाय यहुक्तं स्तोत्रादौ औदारिक वैक्रिय ते, जस जाषाप्राणचित्तकर्मतया ॥ सर्वाणुपरि एतेमैं, स्थूलोन्नूत पुञ्जावर्त्त ॥ १ ॥ अन्यत्राप्युक्तं नाषोच्छ्वासमनस्तेज, कम्मौदारिकवैक्रिया ॥ स्पृष्टायत्पुञ्जला मुक्ता, इव्यत सैष बादर. ॥ १ ॥

ए औदारिकादिक सात माहेथी एकेक औदारिक शरीरादिकपणे प्रत्येके सर्वचतु

दंस रङ्गगत परमाणुप्रते जीवपरसीने अनुक्रमेभूके तेवारे इव्यथी सूक्ष्म पुञ्ज परावर्त्तथाय एटले चउदराजलोकमाहेला सर्वपरमाणु पुञ्जने औदारिकशरीरपणे परिणमावे पढीवली तेमज सर्वपरमाणुपुञ्ज वैक्रियशरीरपणे परिणमावे एमज तेजस शरीरपणे जापापणे सासोश्वासपणे मनपणे कार्म्मणशरीरपणे प्रत्येके अनुक्रमे आत्मापरिणमावे तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय अने केटलाएक आचार्यने मर्तेतो ए सातमाहेला औदारिक वैक्रिय तेजस ने कार्म्मण ए चारशरीर माहेलुं गमेते एकशरीरपणे सर्वपुञ्ज परमाणुआ प्रते आत्मा अनुक्रमे फरसीने भूके पणइहां व्युत्क्रमे फरस्याते लेखामां गणायनही जे अनुक्रमे फरस्यातेज परमाणुआ लेखामांगणाय तेवारे इव्यथी सूक्ष्मपुञ्जपरावर्त्तथाय यडुक्तं तत्सप्तकैककेनच, समस्त परमाणु परिणतेर्यस्य, संसारे संसरतः सूक्ष्मोजिनतदावर्त्त ॥१॥ मर्तांतरेतु सूक्ष्मस्त्वेकेन कायेन स्पृष्टासर्वेपि पुञ्जा. येनुक्रमेण मुक्तास्तेगण्यंते व्युत्क्रमेणतुः॥१॥

हवे क्षेत्रथी सूक्ष्म अने बादर ए बे प्रकारनो पुञ्ज परावर्त्त कहेते जेटला लोकाकाशना प्रवेश ठे तेटला सर्व आकाशप्रदेशों जीवमरणपामे एटलासर्व मरणेकरीने जीव क्रमोत्क्रमे जेम तेमकरीने फरसे एटले जेटला लोकाकाशनाप्रदेशे तेटला सर्वआकाशप्रदेश जेम तेम मरणेकरी फरसे तेवारे क्षेत्रथी स्थूल पुञ्ज परावर्त्तथाय अने जेवारें एक आकाशप्रदेशनेविपे जीवमरीने तदनंतर बीजा आकाशप्रदेश नेविपे मरे तेवारे ते मरणाश्रित आकाशप्रदेश लेखामांगणाय पण तृतीयादिक आकाशप्रदेशेमरे ते आकाशप्रदेश लेखामांगणायनही जोडना पासेना आकाश प्रदेशेमरे तेहिज आकाशप्रदेश लेखामांगणाय एम अनुक्रमें सर्वलोकाकाशना प्रवेश मरणेकरीने फरसे तेटलेकाले क्षेत्रथी सूक्ष्मपुञ्ज परावर्त्तथाय यडुक्तं लोकाकाशप्रदेशाये त्रियमाणेन जतुना ॥क्रमोत्क्रमेण संस्पृष्टा., संस्थूल क्षेत्रतो जवेत्॥ ॥१॥ मृत्वाक्षेत्रेयदैकत्र, त्रियतेतदनंतरं॥ क्रमेण जीव. सर्वत्र, क्षेत्रेसूक्ष्मः स उच्यते २

हवे कालथी सूक्ष्म अने बादर पुञ्जपरावर्त्त कहेते जेटला उत्सर्पिणीनेविपे समयहोय तेटला समय क्रमे अने उत्क्रमेअनुक्रमे अने अननुक्रमे जीव मरणेकरीने व्यापे फरसे तेवारे कालथी स्थूलपुञ्ज परावर्त्त थाय.

अने ते उत्सर्पिणीने पहेले समयेमरीने वली बीजी उत्सर्पिणीनावीजे सम ये मरे तेवारे ते समयलेखामांगणाय पण बीजी उत्सर्पिणीने त्रीजे अथवा पहेलेसमये मरे ते लेखामां गणाय नही वलीत्रीजी उत्सर्पिणीने त्रीजेसमयेमरे तो तेसमये लेखामा गणाय पण पहेले बीजे चोथे प्रमुख समयामारे तेलेखामां

નાવે પરીતે જેટલા એક ઇત્સર્પિણીના સમયહોય તેટલાસર્વ સમય અનુક્રમે મરણ કરીને પરસે તેવારે તેટલે કાલે કાલથી સૂક્ષ્મપુજ્જ પરાવર્તનાય યદુક્તં યાવત ઇત્સર્પિણ્યાસ્યુ , સમયાસ્તાન્ સ્વમૃત્યુના ॥ ક્રમોદ્ક્રમેણવ્યાપ્નોતિ, સંસ્થૂલ કાલતો નવેત્ ॥ ૧ ॥ પ્રથમે સમયે મૃત્વોત્સર્પિણ્યાસ્તદનંતર ॥ ત્રિયતે યદિ સર્વત્ર, ક્રમાત્સૂક્ષ્મ સકાલત. ॥ ૨ ॥

હવે નાવથી સૂક્ષ્મ અને વાદર પુજ્જપરાવર્ત્ત કહેહે ફહાં જગતમાં એક સમયને વિષે જે પૃથ્વીકાયાદિકનાજીવ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમા ઊપજેહે તે જીવ કેટલાકપ જેહે અસંસ્થાયેય લોકાકાશપ્રદેશ રાસીપ્રમાણ ઊપજેહે એટલે અલોકમાંહે ચક્રદરા જલોકના જેવા અસંસ્થાતા લોક કટપીયેં તે અસંસ્થાતા ચક્રદરાજલોકના જેટલા આકાશપ્રદેશાયાય તેટલાજીવ એકસમયનેવિષે પૃથ્વીકાયાદિકમાર્થીચવીને સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનેવિષે ઊપજેહે તે જે પૃથિવ્યાદિકથી અને વાદર અગ્નિકાયથી ચવીને એકસમયનેવિષે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે ઊપજેહે તે લેવા પણ જે સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે પૂર્વેઊપનાહે વળી તેહિજમરીને સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે ઊપજેહે તે લેવાનહી કેમ કે તે તો પૂર્વેજ સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયપણે રહ્યાહે તે કેટલાહે એકસમયનેવિષે જે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવ ઊપજેહે તેથી અસંસ્થાતગુણા પૂર્વે ઊપના સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જીવહે તેકેમકે એક સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયનોજીવ ઊપનોયકો અંતરમૂર્દુર્ત્તસુધી જીવેહે અને અંતરમૂર્દુર્ત્તમા જેટલા સમયહે તે સમયસમયમા પ્રત્યેકે પૂર્વોક્ત અસંસ્થાયેયલોકા કાશપ્રદેશપ્રમાણ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયપણે જીવો ઊપજેહે તેમાટે એકસમયમાં સૂક્ષ્મઅગ્નિકાયના જે જીવઊપજેહે તેથી એકકાયનેવિષે પૂર્વે ઊપજેલાજીવ અસંસ્થાતગુણાહે.

એટલે એકસમયનેવિષે ઊપના તે તથા અંતરમૂર્દુર્ત્તમાહે જે પૂર્વે ઊપનાહે તેસર્વ જોલાકરીયે તેનીજે સંસ્થાયાય તે સર્વસંસ્થાથી તેજજીવોનો કાયસ્થિતિ એટલે તેહિ જ કાયનેવિષે મરીને અવતરવું તેરૂપ કાયસ્થિતિ અસંસ્થાતગુણીહે કેમકે એકેક સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનાજીવની અસંસ્થાયેય ઇત્સર્પિણી અવસર્પિણી પ્રમાણ કાય સ્થિતિ કહીહે માટે વળીતે કાયસ્થિતિથીપણ સંયમસ્થાનક અને અનુનાગબંધસ્થાનક પ્રત્યેકે અસંસ્થાતગુણાહે એટલે કાયસ્થિતિથી સંયમસ્થાનક અસંસ્થાતગુણા અને અનુનાગબંધસ્થાનકપણ અસંસ્થાતગુણાહે અને એ વે માહોમાંહે 'તો' બુલ્યહે એટલે જેટલા સંયમસ્થાનક તેટલાજ અનુનાગબંધ સ્થાનકહે અને કાયસ્થિતિની પરે અસંસ્થાતા સ્થિતિબંધહે અને એકેક સ્થિતિબંધનેવિષે અસંસ્થાતા અનુનાગબંધ સ્થાનકહે તેનોજ સ્વરૂપ કહેહે

अनुनागबंध स्थानकते कोनेकहिये जे एक कपायिक अध्यवसायेंकरीने ग्रह्याजे कर्मपुजल तेनुं विवक्षित एकसमय बंध रस समुदाय परिमाण तेने अनुनागबंध स्थानककहिये ते अनुनागबंधस्थानक केटलाठे तो के चऊदराजलोक जे वो एकलोकाकाश तेवा असंख्याता लोकाकाश अलोकमां कढपीये तेना जेटलाप्रदेशठे तेना जेटलाठे ते अनुनागबंधस्थानकना निष्पाटक एटले नीपजावनार जे कपायोदयरूप अध्यवसाय विशेष ते पण अनुनागबंध स्थानक कहिये तेपण ते टलाजठे जेटलेकाले क्रमोत्क्रमे करीने सर्व अनुनागबंधाध्यवसायनेविपे वर्त्ततोथ को जीव मूउ होय तेवारे तेटलेकाले बादर नाव पुजलपरावर्त्तथाय.

कोइकजीव सर्वजघन्य कपायोदयरूप अध्यवसाय स्थानकनेविपे मरणपाम्यो तेवारपठीजो तेहिजजीव अनंताकालपठी पण ते प्रथम स्थानकथकी अनंतरबीजा अध्यवसाय स्थानकनेविपे वर्त्ततोथको मरणनेपामे ते मरणने लेखामांगणिये पण बीजा उत्क्रमनावी अनंतामरण पण लेखामां न आवे एरीते अनुक्रमे सर्व अनुनाग बंधाध्यवसाय स्थानक जेटलेकाले मरणेकरीने फरसे तेटले कालें सूक्ष्म नाव पुजल परावर्त्त कहिये इहां क्षेत्रथकी सूक्ष्म पुजलपरावर्त्त मार्गणानेविपे लेहुं ने बीजा पुजलपरावर्त्ततो परुपणा मात्रे.

यङ्कतः— एक समयमि लोए, सुदुमगणिजिआउ जे उपविसंति ॥ तेहुंति असंखलोग, पएस तुह्ना असंखिङ्का ॥ १ ॥ ततो असंख गुणिया, अगणिक्कायाउ ते सि कायतिई ॥ ततो संयम अणुना, ग बंधछाणाण संखाणि ॥ २ ॥ ताणिमंतरेण जया, पुछाणि कमुक्कमेण सवाणि ॥ नावमि बायरोसो, सुदुमो अकमेण बोधवो ॥ ३ ॥ अन्यत्राप्युक्तं ॥ नावेथ समये जीवाः पृथ्वीकायपुरस्तराः ॥ सूक्ष्मेषु तेजः कायेषु यावत् प्रविशंतिहि॥१॥ इहते स्युरसंख्येय लोक प्रदेशतुल्यकाः॥असंख्यातास्त त पूर्वोत्पन्ना कायस्थितिस्तत ॥ तत.स्थानान्यसंख्यानि संयमाध्यवसाययो. ॥ तानिस्पृशेयदाजीव. किलगह्वन् जवातरे ॥ ३ ॥ बादरोव्युत्क्रमेणायं द्वेयः सूक्ष्मक्रमेणु ॥ अत्रक्षेत्र परावर्त्तेणा धिकार परैर्नतु. ॥ ४ ॥

ए प्रकारे सम्यक्त्वरहित थको एणेजीवे अव्यवहार रासीमांहे एवां पुजलपरावर्त्त अनंताकथा तेहिजजीव महताकष्टे व्यवहाररासीपाम्यो त्या व्यवहारराशीमां पण केटलाक कालसुधीरहेहे माटे हवे इहां प्रसंगे कायस्थितिनुं काइक स्वरूपकहेने.

तिर्यचनी गति असन्निया एकेई वनस्पति अने नपुसक एटला मांहे एक आ वलिकाने असंख्यातमेंनागें जेटलासमयहोय तेटला पुजलपरावर्त्त उत्कृष्टोरहे एक

आवलिकाना पण असंख्यातासमय अने आवलिकाना असंख्याताजागनापण अ
संख्याता समय जाणवा कारणके असंख्यातुं असंख्याते जेदेवे

हवे व्यवहाररासीमां आवापणीपण सूक्ष्मपणे केटलो कालरहे ते कहेवे ए
ध्वी अप तेज वाउ अने वनस्पति ए पाच सूक्ष्मां सामान्यपणे असंख्याता
लोकाकाश प्रदेशप्रमाण उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी काललगे रहे एकसूक्ष्मां
रहे तोपण एटलोज काल अने पांचसूक्ष्मांरहे तोपण एटलोज कालजाणवो

हवेबादरमां सामान्यपणे रहेतो केटलो कालरहे तेकहेवे बादरमां अने बादरवनस्प
तिमां अगुलने असंख्यातभेनागे जेटलाप्रदेशहोय तेटलीउत्सर्पिणी अवसर्पिणीका
ललगेरहे अनेबादरनिगोदमा अडीपुज्ज परावसरहे अनेएध्वीकाय अपकायतेउकाय
वाउकाय प्रत्येक वनस्पतिकाय अने निगोदमां सितेर कोमाकोमी सागरोपम लगेरहे.

हवे विगलेंडी अने सामान्यपणे पर्याप्तोबादर एकेडी एमां केटलोकालरहे ते
कहेवे वेंडी तेंडी चोरेडीमां संख्यातावरस सहस्रसुधीरहे अने सामान्यपणे पर्याप्तोबा
दर एकेडी माटी पाणी वायरो प्रत्येक वनस्पति मांपण संख्यातावरस सहस्र सुधीरहे

हवे बादरपर्याप्ता अग्निकाय अने विगलेंदी तेनो कार्शक विशेषकहेवे बादर
अग्निकायनी नवस्थिति कल्कृष्टीतो त्रणअहोरात्री अने कायस्थिति कल्कृष्टीतो
निरतर सर्वजवकाल संकलनाये संख्याता दिवसनी जाणवी अने वेइंडीमांहे नव
स्थिति बारवर्षनी अने कायस्थिति सर्वजव काल संकलनाये संख्याता वरस होय
अने तेंडीमांहे उगणपचासदिवश नवस्थिति ते एकनवनो कल्कृष्टो आउपानोकाल
ठे अने कायस्थिति सर्वजवसंकलनाये संख्यातादिवशनी ठे वली चउरंडीमा उल्क
ष्टी ठ महीनानी नवस्थिति एकनवआयुरूपठे अने कायस्थिति तो संख्याता मही
नानी ठे अने त्रस मांहेतो वे सहस्रसागरोपम संख्यातेवरसे अधिक कायस्थितिठे

हवे पचेडीतुं सामान्य विशेषपणे कायस्थितिंतुं स्वरूपकहेवे पंचेडीमाहे पंचे
डीपणेजीवरहेतो उल्कृष्ट एकहजार सागरोपम जाजेरुहे अने देव तथा नारकी
मां नवस्थिति अने कायस्थिति तेपण तेंत्रीससागरोपमज जाणवा सन्नीया अने
पुरुषवेदमाहे वज्ञे सागरोपमथी मांमीने नवज्ञे सागरोपम जाजेरानी कायस्थिति
ठे सन्नीया तिर्थेच सन्नीया मनुष्यमाहे त्रणत्रण पत्योपम सातपूर्वकोडी सहित
कायस्थितिहोय अने स्त्रीवेदमांहे एकशोदशपत्योपम अने पूर्वकोमी पृथक्त्वे अ
धिक एटली कायस्थितिहोय तथा स्त्रीवेद अने नपुसकवेदमा जघन्यतो एकसम
य ते उपशमभेणीवालाने होय अने शेषवीजाथाकताने जघन्यकाल अंतरमूढुर्त

अपर्याप्ताने जघन्य अने उत्कृष्टो पण अंतर मुहूर्त्तकाल पर्याप्ता सूक्ष्म अने बादर
अनंत कायने जघन्य अने उत्कृष्टो अंतरमूढुर्त्तज काल जाणवो.

यदुक्तं कायस्थिति विचारस्तोत्रे अववहारिण्यमश्ले, नमिऊण अणंत पुग्गल
परट्टे ॥ कहविवहाररासिं, संपत्तौनाहत्तविय ॥ १ ॥ उक्कोसंततिरियगइ, असं
न्नि एगिदिवण नपुंसेसु ॥ नमिउं आवलि असंखि, नागसमपुग्गल परट्टी ॥ २ ॥
सामन्नं सुहमत्ते, वस्सप्पिणिउं असंखलोगसमा ॥ नमिउं तहपिहुसुहमे, पुढविज
जजजण पवणवणे ॥ ३ ॥ उहेण वायरत्ते, तह वायरवणस्सई सुताउं पुणो ॥ अंगु
जअसंखनागो, दोसमुपरट्टयनिगोए ॥ ४ ॥ वायरपुढविजजजण, पवणं पत्तेय
वणनिगोएसु ॥ सत्तरिं कोडाकोडी, अयराणनाह नमिउं ॥ ५ ॥ संखिऊवास स
हसे, वित्तिचउरिदीसुउंहत्तअतहा ॥ पऊत्त वाय रेगिदिनूजलानिल परित्तेसु ॥ ६ ॥
वायरपङ्क्तिगविति चउ, रिढिसुसंखदिणवास? ठमासा; संखिऊवास अहिया, तसे
सुदोसागरसहस्से ॥ ७ ॥ अयरसहस्सअहियं, पणिंदिसुत्तितीसअयरसुरनिरए ॥
सन्निमुत्तहपुरित्तेसु, अयरसयपुहुत्तमप्रहियं ॥ ८ ॥ सन्नित्तिरिनरेसु पुढो, पद्धत्तिगं
सत्त पुव कोडिजुअं ॥ दसहिय पलिय सयं, थी सु पुवकोडि पुहुत्तजुअं ॥ ९ ॥ इ
ढि नपुंसे समउं, जहत्तो अंतो मुहुत्तसेसेसु ॥ अपऊ सुक्कोसंपिय, पऊ सुहम थू
ल अणतेवि ॥ १० ॥ ए कायस्थितिकही

हवे प्रसंगागत नवसंबंध परस्पर नवगणनारूप कहेढे:-परनवतुं अने तेनवतुं
उत्कृष्ट अने जघन्य आयुने नेदेकरी चारजांगाथाय तेकेवीरीतेके ज्यां अवतरे त्यां
उत्कृष्ट अने परनवतुंपण उत्कृष्ट, ज्यां अवतरे त्यां जघन्य अने परनवतुंपण ज
घन्य, ज्यां अवतरे त्यां उत्कृष्ट अने परनवतुं जघन्य, ज्यां अवतरे त्यां जघन्य
अने परनवतु उत्कृष्ट, ए चारजांगाजीवने नवगणनाये जाणवा.

सन्निउंमनुष्य अने सन्निउंतिर्यचठ नरकमां उत्कृष्टो एकांतरित आठ नवसुधि
जाय; सन्निउं मनुष्य अने सन्निउं तिर्यच ते नवनपति व्यंतर ज्योतपी अने आ
ठमां देवलोकसुधी आठनव एकांतरित उत्कृष्टोजाय अने जघन्यतो वे नवजाण
वा; तिर्यच सातमीनरके सातवारजाय अने पूरण आवपे पांचवारजाय, अने ज
घन्यतो त्रणनवथाय, नवथैवेयक अने आनंत प्राणत आरण तथा अच्युत ए चा
रेदेवलोक लगे सातनवहोय, चारअनुत्तरमां पांचनवहोय, जघन्यतो त्रणनव
होय, अनेसर्वाथैतिडे जघन्य अने उत्कृष्ट त्रणनवहोय, सातमीष्ट्वीये वेनवजघ
न्य, अने उत्कृष्टपण वे नवजहोय, इहा सर्वत्र पर्याप्ता मनुष्यजाणवा.

युगलिया तिर्यंच तथा मनुष्य ते जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवतामांजाय, पण इहां उत्कृष्ट अने जघन्यवेजजवहोय, असंनिउं पर्याप्तोतिर्यंच ते प्रथमनरके अने जवनपति तथा व्यंतरमां उत्कृष्ट तथा जघन्य वेजजवहोय.

आवदेवलोकना देवता अने ठ नरकनानारकी ते पर्याप्ताअपर्याप्ता सन्निआ तिर्यंच तथा मनुष्यमां उत्कृष्टा आवजवकरे, सातमि नरकना नारकी तिर्यंचमा ठ जवकरे अने पूरण आवपे चारजवकरे, नवग्रैवेयकना देवता अने नवमाथी बार मांदेवलोकमुधीना चार देवलोकना देवता पर्याप्ता सन्निआ मनुष्यमां ठ जवकरे.

चार अनुत्तर विमानना देवता मनुष्यमा चारजवकरे अने जघन्यथी वे जवकरे, तथा सर्वार्थसिद्धिना देवताने जघन्य अने उत्कृष्ट वेज जवहोय, जवनपति व्यंतर ज्योतषी अने वे देवलोकना देवताने माटी पाणी प्रत्येक वनस्पतिमा जघन्य अने उत्कृष्ट वे जवहोय. असंख्याता आवपावाला युगलिया तिर्यंच अने मनुष्यमाहे सन्निउं असंनिउं तिर्यंच अने सन्निउं मनुष्य मिथ परस्पर वे जवजाणवा

माटी पाणी वायु अने अग्नि एना जीव वनस्पति पृथ्व्यादिकमाहे मिथ परस्परें असंख्यातो कालरहे, अने पृथ्व्यादिकजीव वनस्पतिमाहे असंख्यातो कालरहे अने वनस्पतिना जीव वनस्पतिमाहे अनंतो कालरहे, विगलेंडीना जीव पांच पृथ्व्यादिकमाहे संख्यातो कालरहे पांच पृथ्व्यादिकना जीव विगलेंडियमा संख्यातो काल रहे, विगलेंडीना जीव विगलेंडीमाहे संख्यातो कालरहे, उत्कृष्ट आवपे त्रिजागे आव जवजाणवा, जघन्यतो सधले वे जवजाणवा.

सन्निआ असंनिआ तिर्यंच तथा मनुष्यने विगलेंडी अने पांच पृथ्व्यादिकमा आवजव आय, मनुष्य अने तिर्यंचमाहे विगलेंडी अने पृथ्व्यादिकना जीव आवजव आवे, ए चिहुं जागें जाणवा, वली वायु अने अग्नीमा मनुष्यने उत्कृष्ट अने जघन्य तो वेज जवहोय, एरीते परजव अने ते जवना आयुनो संबंध तेनी बंधस्थिति चिहुं जागे जघन्य अने उत्कृष्ट अनुक्रमे कही

उक्तंच तत्रैव कायस्थिति विचार स्तोत्रे - परजव तप्रवथाऊ, लहु गुरु चउजंगि सन्निरतिरिउं ॥ नरयठगे उक्कोसं, इकंतर जमइ अछनवे ॥ १ ॥ जवणवणजोड कप्प, ८ गेविइय अडजवाउ ड जहन्ना, सगसत्तमी इतिरिउं, पण पुसासु यतिजहन्ना ॥ २ ॥ गेविक्काणय चउगे, सग पणणुत्तर चउक्तिजहन्ना ॥ पक्क तरोति सवठे डहाडुनवत मतमाइ पुणो ॥ ३ ॥ डुजुगलिय तिरियमणुआ ॥ डुनवा जवणजोड कप्पडुगे ॥ रयणप्पह जवणवणे, डह डुनव असन्नि पजतिरिउं ॥ ४ ॥ पज स

न्नि तिरिनरेसुय, सहसारंता सुराय वनिरया ॥ अडनव सत्तम निरया, तिरिये ठ
नव चकपुष्पा ॥ ५ ॥ पज सन्निररे ठ नवा, मेविक्काणय चउक्कदेवाय ॥ चउणुत्त
रे चउ नवा ॥ डुजहन्न डुहावि सब्बा ॥ ६ ॥ नूजल वणे सु डुनवा, डुहावि नवे
णवण जोइस डुकप्पा ॥ उमियाउतिरि नरेतह, मिय सन्नियरति सन्निररा ॥ ७ ॥
नूजल पवगि मिहवणा, चुवाइ सुवणेसु अजवाइ ॥ पूरंति असंख नवि, वेवणीणसु,
अणंतजवे. ॥ ८ ॥ पण पुढवाइ सुविगला, विगलेसु अ नवाइ विगलि संखनवे ॥ गु
रु आउति जंगेपुण, नवठ सब्ब जहन्ना ॥ ९ ॥ मिहसंन्नियर तिरिनरा, विगलउ
वाइ सुयनर तिरिसुए ए ॥ अरुनवा चउजंगे, डुह पवणगिसु नराडु नवा ॥ १० ॥
परतप्रवाउ माणा, इह पउसंवेह कणबंधठिई ॥ कित्ति य विन्नविउमलं, चउजंगे ज
हनुको सकमा ॥ ११ ॥ ए दशमीगाथानो अर्थठे नानाजीवनी अपेक्षाये अंतर
नहोय इत्यादिक आवश्यकवृत्तिमां कसुठे ए इग्यारमी गाथानो अर्थ ठे.

अथवा एहिज सम्यक्त्व अनेकविध कहियें यदाहुः एगविह डुविह तिविहं,
चउहा पंचविह दसविहं सम्म ॥ दक्का इकारगाइ, उवसम जेएहिं वासम्मं ॥ १ ॥
एगविहं सम्मरुई, निसग्ग हिग्गेहिं तं नवे डुविहं ॥ तिविहं तखइगाइ, अहवावि
डुकार गाईयं ॥ २ ॥ खइयाइ सासणजुअं, चउहा वेयग जुअं तुंपंचविहं ॥ तंमिड
वरम पुगल, वेयणाउ दसविहंएवं ॥ ३ ॥

अथवा उत्तराध्ययनना अठावीसमां अध्ययनमां ए पण दशप्रकार कहाठे नि
सग्गुवेएसरुई, आणरुई सुत्त वीयरुइ मेव ॥ अनिगम विहाररुई, किरिया संखेव
धम्मरुई ॥ १ ॥ नूअठेणा हिगया, जीवाजीवाय पुसु पावच ॥ सहससुइ आसव
संव, रोय परोएइ उनिसग्गो ॥ २ ॥ जोविणदिठेनावे, चउविहं सहहाइ सयमेव ॥
एमे अन्न न हत्तिअ, सनिसग्गरुइत्ति नायवो ॥ ३ ॥ ए ए चेवहुनावे, उवइठेजो
परेण सहहई ॥ ठउमठे एजिणेण व, उवएसरुइत्ति नायवो ॥ ४ ॥ रागो दोसो
मोहो, अन्नाण जस्स अवगयंद्दोई ॥ आणाए रोयंतो, सोखल्लु आणारुईनाम ॥ ५ ॥
जोसुत्तमहिज्जंतो, सुएण उगाहईउ सम्मतं ॥ अंगेण बाहिरेणव, सोसुत्त रुइत्ति ना
यवो ॥ ६ ॥ एगेण अपोगाई, पयाइ जो पसरैइ उसम्मत्तं ॥ उदएवतिद्धविदु, सो
वीयरुइत्ति नायवो ॥ ७ ॥ सोहोइ अनिगमरुई, सुअनाणं जेण अउउदिठं ॥ इका
रस अंगाई ॥ पइन्नगं दिठ्ठिवाउअ ॥ ८ ॥ दवाण सब्बजावा ॥ सब्बपमाणोहिंजस्स
उवलइ ॥ सव्वाहि नयविहीहि, विहाररुइत्ति नायवो ॥ ९ ॥ दंसण नाण चरित्ते,
तवविणए सब्बसमिइ शुत्तिमु ॥ जोकिरिया जावरुई, सोखल्लु किरिया रुईनाम

યુગલિયા તિર્યંચ તથા મનુષ્ય તે જવનપતિ વ્યંતર જ્યોતષી અને બે દેવલોકના દેવતામાંજાય, પણ इहां उत्कृष्ट અને જઘન્યબેજનવહોય, અસંનિર્ઠિત પર્યાપ્તોતિર્યંચ તે પ્રથમનરકે અને જવનપતિ તથા વ્યંતરમાં ઉત્કૃષ્ટ તથા જઘન્ય વેજનવહોય

આત્ત્વેલોકના દેવતા અને ૪ નરકનાનારકી તે પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા સન્નિઆ તિર્યંચ તથા મનુષ્યમા ઉત્કૃષ્ટા આત્ત્વજવકરે, સાતમિ નરકના નારકી તિર્યંચમાં ૪ જવકરે અને પૂરણ આઝપે ચારજવકરે, નવગ્રૈવેયકના દેવતા અને નવમાંથી ચાર માંદેવલોકસુધીના ચાર દેવલોકના દેવતા પર્યાપ્તા સંનિયા મનુષ્યમાં ૪ જવકરે.

ચાર અનુત્તર વિમાનના દેવતા મનુષ્યમા ચારજવકરે અને જઘન્યથી બે જવકરે, તથા સર્વાર્થસિદ્ધિના દેવતાને જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ બેજ જવહોય, જવનપતિ વ્યંતર જ્યોતષી અને બે દેવલોકના દેવતાને માટી પાણી પ્રત્યેક વનસ્પતિમા જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ બે જવહોય અસંસ્વાતા આઝપાવાલા યુગલિયા તિર્યંચ અને મનુષ્યમાહે સંનિર્ઠિત અસંનિર્ઠિત તિર્યંચ અને સંનિર્ઠિત મનુષ્ય મિથ પરસ્પરેં બે જવજાણવા

માટી પાણી વાયુ અને અગ્નિ એના જીવ વનસ્પતિ પૃથ્વીયાદિકમાંહે મિથ પરસ્પરે અસંસ્વાતો કાલરહે, અને પૃથ્વીયાદિકજીવ વનસ્પતિમાંહે અસંસ્વાતોકાલરહે અને વનસ્પતિનાજીવ વનસ્પતિમાહે અનંતોકાલરહે, વિગલેંડીનાજીવ પાંચપૃથ્વીયાદિકમાંહે સંસ્વાતો કાલરહે પાંચ પૃથ્વીયાદિકના જીવ વિગલેંડિયમા સંસ્વાતો કાલ રહે, વિગલેંડીનાજીવ વિગલેંડીમાંહે સંસ્વાતો કાલરહે, ઉત્કૃષ્ટઆઝપે ત્રિજાગે આઠ જવજાણવા, જઘન્યતો સઘણે બે જવજાણવા.

સંનિયા અસંનિયા તિર્યંચ તથા મનુષ્યને વિગલેંડી અને પાંચ પૃથ્વીયાદિકમાં આઠજવ થાય, મનુષ્ય અને તિર્યંચમાંહે વિગલેંડી અને પૃથ્વીયાદિકના જીવ આઠજવઆવે, એ ચિદું જાગે જાણવા, વલી વાયુ અને અગ્નીમાં મનુષ્યને ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય તો બેજ જવ હોય, પરીતે પરજવ અને તે જવના આયુનો સંબંધ તેની બંધસ્થિતિ ચિદુંજાગે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અનુક્રમે કહી

વક્ત્રંચ તત્રૈવ કાયસ્થિતિવિચાર સ્તોત્રે - પરજવ તપ્તવચ્ચાક, હદુ ગુરુચ્ચઞ્જિગિ સન્નિનરતિરિં ॥ નરયત્તમે વક્ત્રોસં, ઇક્તંતર નમઃ અઞ્જનવે ॥ ૧ ॥ જવણવણજોઃ કપ્પ, ૬ ગેવિડ્ય અઢજવાઝ ૬ જહન્ના, સગસત્તમીઠિરિં, પણ પુણ્ણાસુ યતિજહન્ના ॥ ૨ ॥ ગેવિહ્ણાણય ચઞ્જો, સગ પણણુત્તર ચઞ્જક્કિતિજહન્ના ॥ પહ્ણ તરોતિ સવઠે હહાહ્જવત મતમાઃ પુણો ॥ ૩ ॥ હહુગલિય તિરિયમણુઆ ॥ હજવા જવણજોઃ કપ્પહુગે ॥ રયણપ્પહ જવણવણે, હહ હજવ અસન્નિ પજ્જતિરિં ॥ ૪ ॥ પજ સ

त्रि तिरिनरेसुय, सहसारांता सुराय चनिरया ॥ अढनव सत्तम निरया, तिरिये ठ
नव चकपुसा ॥ ५ ॥ पज सन्निररे ठ नवा, नेविक्काणय चउक्कदेवाय ॥ चउणुत्त
रे चउ नवा ॥ डुजहन्न डहावि सव्वत्ता ॥ ६ ॥ नूजल वणे सु डुनवा, डहावि नव
णवण जोइस डुकप्पा ॥ उमियाउतिरि नरेतह, मिय सन्नियरति सन्निररा ॥ ७ ॥
नूजल पवग्गि मिहवणा, चुवाइ सुवणेसु अजवाइ ॥ पूरति असंख नवि, वेवणीणसु,
अणंतनवे. ॥ ८ ॥ पण पुढवाइ सुविगला, विगलेसु अ नवाइ विगलि संखनवे ॥ गु
रु आउति जंगेपुण, नवठ सव्वड जहन्ना ॥ ९ ॥ मिहसंन्नियर तिरिनरा, विगलउ
वाइ सुयनर तिरिसुए ए ॥ अरुनवा चउजंगे, डह पवणगिसु नराड नवा ॥ १० ॥
परतप्रवाउ माणा, इह पउसंवेह ऊणबंधतिई ॥ कितिय विन्नविउमलं, चउजंगे ज
हनुको सकमा ॥ ११ ॥ ए दशमोगायानो अर्थेठे नानाजीवनी अपेक्षाये अंतर
नदोय इत्यादिक आवश्यकवृत्तिमां कहुंठे ए इग्यारमी गायानो अर्थे ठे.

अथवा एहिज सम्यक्त्व अनेकविध कहिये यदाहु. एगविह डुविह तिविहं,
चउहा पंचविह दसविहं सम्म ॥ दक्का इकारगाइ, उवसम जेएहिं वासम्मं ॥ १ ॥
एगविहं सम्मरुई, निसग्ग हिग्गेहिं तं नवे डुविहं ॥ तिविहं तखइगाइ, अहवावि
हुकार गार्इय ॥ २ ॥ खइयाइ सासणजुअं, चउहा वेयग जुअं तुपंचविहं ॥ तमिह
वरम पुगल, वेयणाउ दसविहंएव ॥ ३ ॥

अथवा उत्तराध्ययनना अठावीसमां अध्ययनमां ए पण दशप्रकार कह्याठे नि
सग्गवेएसरुई, आणरुई सुत्त वीयरुइ मेव ॥ अजिगम विहाररुई, किरिया संखेव
धम्मरुई ॥ १ ॥ नूअण्णेण हिग्गया, जीवाजीवाय पुण पावंच ॥ सहसमुइ आसव
संव, रोय परोएइ उनिसग्गो ॥ २ ॥ जोविणडिठेनावे, चउद्विहे सहहाइ सयमेव ॥
एमे अन्न न हत्तिअ, सनिसग्गरुइत्ति नायवो ॥ ३ ॥ ए ए चेवहुनावे, उवइठेजो
परेण सहइई ॥ ठउमठे एजिणेण व, उवएसरुइत्ति नायवो ॥ ४ ॥ रागो दोसो
मोहो, अन्नाणं जस्त अवगयंहोई ॥ आणाए रोयंतो, सोखलु आणारुईनाम ॥ ५ ॥
जोसुत्तमहिक्कंतो, सुएण उंगाहईउ सम्मतं ॥ अंगेण बाहिरेणव, सोसुत्त रुइत्ति ना
यवो ॥ ६ ॥ एणेण अणेगाई, पयाइ जो पसरेइ उसम्मतं ॥ उदएवतिह्वविदू, सो
वीयरुइत्ति नायवो ॥ ७ ॥ सोहोइ अजिगमरुई, सुअनाणं जेण अउउदिठं ॥ इक्का
रस्त अंगाई ॥ पइन्नगं दिठ्ठिवाउअ ॥ ८ ॥ दवाण सव्वजावा ॥ सव्वपमाणेहिंजस्त
उवलक्षा ॥ सव्वाहि नयविहीहि, विहाररुइत्ति नायवो ॥ ९ ॥ दंसण नाण चरित्ते,
तवविणए सव्वसमिइ गुत्तीसु ॥ जोकिरिया जावरुई, सोखलु किरिया रुईनाम

॥ १ ॥ अणनिगहिय कुदिछी, संखेरुइत्ति होइनायवो, अविसार उपवयणे, अण तिगहियो अ सेसेसु ॥ १ ॥ जो अन्निकायधम्मो, सुअखलुचरित्त धम्मच; सदहइ जिणानिहिणं, सोधम्म रुइत्ति नायवो ॥ १ ॥ हवे ए गाथानो विपमार्थं लेशमात्र कहेते नूअइत्ति सझूताअमीअर्याइ सझूतार्थत्वे न सहसमत्याजातिस्मृति प्रति जादिरूपया सझूत ए अर्थ जाणवाने प्रथम सप्तजंगीनुं स्वरूप कहेते

सिआ अडि सिआ नडि, अडि नडि सिआ पुणो ॥ सिआ चेव अवत्तवो, छु म्मविहिनिसेहउ ॥ १ ॥ सिआ अडि अवत्तवो, चेवविहिनिसेवउ ॥ सिआ अ डिसिआणडि, अवत्तवो सिआ तहा ॥ १ ॥ सप्तजंगी जिणुदिछा, सबजावेसुसम्मया हवे एनो अर्थ कहेते.— सकल पदार्थ पोतपोताना रूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावेकरी ठता ठे जेम घट पोताने रूपे इव्यथकी माटीनो अथवा सोना रूपा त्रावा प्रमुखनो ठे, क्षेत्रथकी राजनगरनो उपनोठे कालथकी शीतकालनो उपनोठे जावथी स्यामरूपे एरीते सर्व इव्यपदार्थ इव्य क्षेत्र काल जावथी पोतपोताने रूपे ठताठे ते स्यादस्तिजकृण सप्तजंगीनो प्रथमजेद जाणवो.

अने सकलपदार्थ पररूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावथी नथी जेम घटते वस्त्र रूपेनथी इव्यथी जलरूपेनथी क्षेत्रथी संजतीर्थनो उपनोनथी कालथी उल्लकाल नो उपनोनथी जावथी रक्तरूपेनथी एम सर्वपदार्थ पररूपे इव्य क्षेत्र काल अने जावथी नथी, ए स्यात्नास्तिजकृण सप्तजंगीनो बीजो जेदजाणवो

सकल पदार्थ अनुक्रमे विचारता स्वइव्य क्षेत्र काल जावेठताठे, अने परइव्य क्षेत्र काल जावे अठताजठे, जेम घट स्वइव्य क्षेत्र कालजावे पूर्वोत्तरीते ठतोठे अने परइव्यादिके अठतोठे एमसर्वपदार्थ जाविये, ते स्यादस्ति स्यान्नास्ति जकृण सप्तजंगीनो बीजो जेदजाणवो

तथावली सर्वपदार्थ स्वइव्यादिकेठता अने परइव्यादिके अठताठे पण ते ए केकाले विधिनिषेध वचने ठतो अठतो कही सकीयेनही, केमके एवो कोईशब्दन थी जे ठता अठता जकृण बे गुणने बोले, ए युगपद्विधिनिषेधथी अवक्तव्यजकृण ए सप्तजंगीनो चोथोजेद जाणवो

तथा सर्वपदार्थ स्वइव्यादिकेठता पण पर्यायथी अठता माटे समकाले विधि निषेध कल्पनार्थे अवक्तव्यठे जेम सुवर्णमयमेरु इव्यरूपे सास्वतो अने पर्यायरूपे असास्वतो पण एकेकाले सास्वतो असास्वतो कही सकिये नही. ए स्यादस्त्येव स्यादवक्तव्यमेव सप्तजंगीनो पाचमोजेद जाणवो.

સર્વપદાર્થ પરિવ્યાદિકેનથી પણ સ્વરૂપે ઠતાપણથી એકેકાલે નિપેધ વિધિ કલ્પનાયે અવક્તવ્યજાહે જેમ સેલમી ગોલ ઝાંઢ એને પરસ્પરેં યદ્યપિ નિન્નપણુંજાહે, અને માધુર્યપણાનો અંતરપણાહે, અને સેલડીપણે એક્યઠે, પણ નિન્ન અનિન્ન એકેકહી સકીયેનહી, એ સ્યાન્નાસ્ત્યેવ સ્યાદવક્તવ્યમેવ સત્તજંગીનો ઠગોજેદ જાણવો.

સર્વપદાર્થ સ્વરૂપાદિકેઠતાહે અને પરિવ્યાદિકે અઠતાહે પણ સમકાલે વિધિ નિપેધ કલ્પનાયેં અવક્તવ્યજાહે, જેમ ઘટ સ્વરૂપાદિકે પોતાનેરૂપેઠે અને પટાદિકની અપેક્ષાયેનથી, માટે એક સમયેસડૂપ અને અણકહેવાયોગ્યપણેઠે એમ એકપદાર્થનેવિધે સ્યાદસ્ત્યેવ સ્યાન્નાસ્ત્યેવ સ્યાદવક્તવ્યમેવ લક્ષણ સત્તજંગીનો સાતમોજેદજાણવો.

એકપદાર્થનેવિધે એ કલ્પના કેમઘટે ? ત્યાંદૃષ્ટાંતઃ—જેમ કોઈકને દૂધનોનિયમઠે તે દૂધવિના દધિપ્રસુખ સર્વજાતનો ગોરસલિયે, અને જેને દહિનો નિયમ ઠે તે દહિ વિના સકલ ગોરસ લિયે. અને જેને ગોરસનોનિયમઠે તેને હુધદહીપ્રસુખ સમસ્તગોરસકલ્પેનહી, તેમજે પૂર્વે એકજેદ સ્યાદસ્તિ સ્યાન્નાસ્તિ સ્યાદવક્તવ્યમેવ લક્ષણ દેવાડયા તેને સંકલિતરૂપ સાતમાજેદનો અંતર જાણવો એમ એ સત્તજંગી શ્રીજિનેંદ્રદેવે ઉપદેશી તે સર્વપદાર્થનેવિધે સમ્મતઠે તે સત્તજંગ્યાદિ જેને સમ્યક્પ્રકારેરુચે, જે જેમકહ્યું તે તેમ સદ્દે, સદ્સમ્મત્યા જાતિસ્મરણદિકે સ્વપ્રતિજ્ઞાયેકરીને રુચે તે નિસર્ગ રુચિ સમ્યક્ત્વક્રહિયે ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥

ધર્માસ્તિકાયાદિક પટિવ્યના સમસ્તજાવ એકત્વ ઇષ્યક્ત્વાદિક અરૂપ પર્યાયરૂપ ને પ્રત્યક્ષાદિકપ્રમાણે જેનો જિહાંવ્યાપાર તિહાં તેજપ્રમાણે પ્રતીતિ પ્રસિદ્ધ જેણે પામ્યાઠે, અનેવલી સર્વનયવિધિયેં નૈગમાદિકજેદે ડિવ્યાનાસર્વજાવ જાણ્યાઠે તે વિસ્તારરુચિ પ્રસુખને ધર્મ ધર્મીના અજેદ ઉપચારે વિસ્તારરુચિ સમ્યક્ત્વ કહિયે.

હવે કાંઈક પ્રમાણ અને નયની વિરોધતા કહેઠે.—ત્યાંપ્રથમ પ્રમાણ એટલેસું? તે કહેઠે:—પ્રમાણુંકરણ તે પ્રમાણકહિયે જે ‘યથાર્થાનુજવ પ્રમા’ યથાર્થજ્ઞાન તે પ્રમા કહિયે તે પ્રમાણું કરણ અતિશયિતકારણ તે પ્રમાણકહિયે તે જૈનમતે એકપ્રત્યક્ષ અને બીજો પરોક્ષ એ વે પ્રમાણઠે. અને નાસ્તિકમતિ એકપ્રત્યક્ષપ્રમાણજમાને તથા સુગત બોધ કણાદ અને વૈરોપિક પ્રત્યક્ષ ને અનુમાન એ વે પ્રમાણમાને પારમાર્થ સામ્ય, પ્રત્યક્ષ અનુમાનને શબ્દ એ ત્રણપ્રમાણમાને. અરૂપાદનૈયાયિક પ્રત્યક્ષ અનુમાન ઉપમાન અને શબ્દ એ ચારપ્રમાણમાને. પ્રજાકર, પ્રત્યક્ષ અનુમાન ઉપમાન શબ્દ અર્થાપત્તિ એ પાંચ પ્રમાણમાને. નટ્ટ, પ્રત્યક્ષ અનુમાન ઉપમાન શબ્દ અર્થાપત્તિ અને અજાવ એ ઠ પ્રમાણમાને યદુકં રત્નાકરાવતારિકાયાં ચાર્વાકોચ્યક્રમેકં સુ

ગતકણ્ણજૌ સાનુમાનંસશબ્દં, તદૈતંપારમાર્થ. સહિત મુપમયાતત્રયં વિદ્ધપાદ.॥
અર્થાપત્યા પ્રનાઠ દ્વદતિચનિચિલંમન્યતેનટ્ટ એતત્સાજાવદે પ્રમાણે જિનપતિ સ
મયે સ્પષ્ટતો સ્પષ્ટતશ્ચ ॥ ૧ ॥

વલી જૈનમતે પ્રમાણનું લક્ષણકહેહે:-સમ્યગ્જ્ઞાનં પ્રમાણતદિધા પ્રત્યક્ષેતરજે
દાત્ અવધિમન પઞ્ચાયાદાવેક દેશપ્રત્યક્ષૌ કેવલંસકલપ્રત્યક્ષં મતિશ્રુતેપરોક્ષે વલી
ત્રીજું પ્રમાણનું લક્ષણાંતરકહેહે.-સકલવસ્તુસાધકં પ્રમાણ પ્રમીયતે પરિચિયતે વ
સ્તુતત્વં જૈનજ્ઞાનેતત્પ્રમાણં તદિધા સવિકલ્પેતરજેદાત્ સવિકલ્પં માનસં તચ્છતુર્થિ
ર્થ મતિશ્રુતાવધિમન. પઞ્ચાયરૂપં નિર્વિકલ્પં મનોરહિતં કેવલજ્ઞાનમિતિ પ્રમાણ
સ્યવ્યુત્પતિ પ્રમાણેન સગ્રહીતાર્થેકાંશોનય શ્રુતવિકલ્પોવિજ્ઞાનુરજિપ્રાયોવાનય. ના
નાસ્વનાવન્યો વ્યાવૃત્તૈકસ્મિન્ સ્વનાવે વસ્તુનયતિ પ્રાપ્નોતીતિવાનય

તે નયના સાતજેદહે:-નૈગમ સંગ્રહ વ્યવહાર રુચ્છુત્ર શબ્દ સમજિરૂઢ એવજૂત
સમસ્તપદાર્થ તે સામાન્ય વિશેષોનય ધર્મરૂપહે તેમાં સામાન્યતે ઘટલાદિક પ્રમુખ
જાત્યાદિરૂપહે, અને વિશેષતે સુવર્ણમયઘટ મૃન્મયઘટ એમવ્યક્ત્યાદિરૂપહે इत्यादि
ક નૈગમનય વસ્તુને ઝનયાત્મ સામાન્યવિશેષરૂપ માનેહે જેમાટે સામાન્યતે વિશેષ
વિનાનહોય અને વિશેષતે સામાન્યવિના નહોય

સંગ્રહનય તો વસ્તુને સામાન્યરૂપજ માનેહે કેમકે સામાન્યથકી વ્યતિરિક્ત
કોઈ વિશેષ નથી આકાશનાફૂલનીપરે વનસ્પતિવિના કોઈ નિંબ આમ્રાદિકનથી
દેખાતા અને જે દેખાયહે તે સર્વે વનસ્પતિરૂપહે, જેમ હસ્તાદ્યંતર્નાર્ધી અંગુલી પ્રમુ
ખ હસ્તાદિકથી દૂરનથી હસ્તાદિરૂપજહે

વ્યવહારનયતો પદાર્થને વિશેષાત્મકજ વિશેષરૂપજ માનેહે, વિશેષથકી નિન્ન
કોઈ સામાન્યનથી સ્વરવિષાણનીપરે દૃષ્ટાંતદેખાહેહે -કોઈકહસેજે વનસ્પતિલેવીહો
ય તેવારે નિંબામ્રાદિક નામલીયાવિના સું લડશકિયે! અપિતુ કાંઈનજ લડશકાય
અને નામલીયું તેવારે તો વિશેષજથ્થો વ્રણપિત્તપાદલેપાદિક લોકપ્રયોજન ત્યા
પણ વિશેષનોજ ઉપયોગહે નામલેઈને કહેહે કે અમુક ઔષધકરો તેવારેજ તે
ઔષધથાય પણ માત્ર ઔષધજકરો એમકેવાથી, ઔષધકોઈ કરતોનથી તેણેકરી
વિશેષથીકાંઈ સામાન્યજુડનથી સર્વે વિશેષરૂપજહે.

રુચ્છુત્રનયતો અતીત અનાગત વસ્તુ નમાને, કેવલ વર્તમાન સ્વકીયહોય તેજ
માને, અતીત અનાગત અને પરકીય વસ્તુયે કાર્યસિદ્ધિનથાય, અહતુ આકાશ કમ
લ તેનીપરે જાણીલેજુ અને નામ સ્થાપના ઇચ્છા ને જાવ એ ચારનિદ્દેષાહે. તેમાહે

जो जावनिहेपोमाने, बीजा त्रणनिहेपा नमाने, तेमज आगला आगला नयपण नमाने तेपण एक जावनिहेपोज माने.

शब्दनयेतो अनेक पर्यायैकरी एकज अर्थमाने. जेम कुंज कलश घटादिक अने क शब्द घटव्यक्तिरूप एक अर्थबोलेढे.

समनिरूढनयतो पर्यायजेदथी निन्न निन्न अर्थमानेढे. कुंज कलश घट एनो छुदोछुदो अर्थढे. अने घटपटादिकनीपरें जो पर्यायजेदे पण वस्तुनो जेदनहोय तो कुंज अने घटनोपण पर्यायांतर नहोय.

एव नूतनयतो एक पर्यायानिधेय वस्तुपण स्वकीय कार्य करतुं होय तो माने जो कार्य अणकरतुं पण वस्तुमानिये तो घटनेविषे पटनो व्यपदेश केम न थाय.

ए सातेनय यथोत्तर विद्युदढे ते एकेकाना शो शो जेदढे एम सातनयना सातसो जेद थाय. एव नूत अने समनिरूढ ए वे नयोनो शब्द नयमां अंतरजाव थाय त्यारे पांच नयना पाचशे जेद थाय. ते इव्यास्तिक तथा पर्यायास्तिक ए वे नयमां सर्व नयेनो अंतरजाव थायढे एटले प्रथमना चारनय इव्यास्तिकमां आवे अने पाठला त्रणनय पर्यायास्तिकमा आवे.

यदुक्तं श्री अनुयोगद्वारसूत्रेः-नयसरूपं सेकितं नयेनये सत्तमूलनया पन्नत्ता एो गमे संगहे ववहारे उक्कुसू ए सहे समनिरूढे एवजुते तच्चणोहेहि माणे, हि मिण इतिरणमस्त नीरुत्ती ॥ सेसाणंपि नयाण लखमिणमो सुणेहवोढं ? संगहिय पिं मियढं संगहवधणं समासउंबित्ति; वन्नइ विणिडियढं, ववहारो सव्वव्वेसु २ पञ्चुप्प नंगणही, उक्कुसूउनय विहिमुणेयवो ॥ इवई विसेसित्तं, पञ्चुप्पन्नं नयो सव्वो ॥३॥ वज्जउ संकमणं, होइ अवडंनये समनिरूढे ॥ वजण अड तडुनयं, एवं नूएविसे सेइ ॥४॥ नार्यमि गिणिहयवे, अणिणिहयवमि चेव अडंमि ॥ जइव मेव मेवइ, इनो उवएसोसोनउ नाम ॥ ५ ॥ सवेसिंपि नयाण, बहुविहदत्तव संनि सामित्ता ॥ तं सव्व नय विसुद्धं, जं चरणगुण छिउसाहू ॥६॥ एगं निज्जे निरवय, व मक्कियं सव्व गंच सामन्नं ॥ निस्सामन्नत्ताउ, नडिविसेसो खपुप्फंच ॥ ? ॥ नेगंनिज्ज मणिववि, सावयव सक्कियंच निन्नगयं ॥ तुल्लत्ता तुल्लत्तण, सवि संसंतं समासन्नं ॥१॥२०॥

ज्ञान दर्शन चारित्र तप समित्यादिक क्रियाजे सम्यक्त्वने बले रुचे ते क्रिया रुचि सम्यक्त्व कहिये ए एकवीसमीगाथानो अर्थढे.

अनजिगुहीत अनंगीरुत कुट्टपी सौगतादिक मतरूपढे जेणेवली अविशारदः प्रव चने प्रवचनानजिज्ञोपि एटले प्रवचननेविषे माह्योनथी अने शाक्यादिक प्रवचननेविषे

चिलातीपुत्रनीपरे अनागृही के० आग्रह रहितवे ते संक्षेपशी तत्वज्ञावतोथको तेने संक्षेपरुचि सम्यक्त्व कहिये.

कुमत ते कोने कहिये क्रियावादी अक्रियावादी अज्ञानवादी विनयवादी प्रभु खतुं जे मत तेने कुमत कहिये परपारखंमानि सर्वज्ञप्रणीत पारखंमव्यतिरिक्तानि तेषांउघतस्त्रीणिशतानि त्रिपष्ट्यधिकानि जवतु

यडुक्तं आवादयक बृहदृत्तौ.—असीइसयकिरियाणं अकिरियाणंचहोइ चुलसीइ, अ
 न्नाणिअसत्तछि, वेणइयाणचवत्तीसं ॥१॥ अस्याव्याख्या असीइ सयंकिरियाणति अ
 शीत्युत्तर शतंक्रियावादिनां तत्रनकर्तार विनाक्रियासजवति तामात्म समवायिनी वदं
 तिये तच्चीलाश्रते क्रियावादीनालेपुनरात्माद्यस्तित्व प्रतिपत्तिलक्षणा अमुनोपायेना
 शीत्यधिक शतसंज्ञाविधेया जीवाजीवाश्रव बंधसंवर निर्जरा पुण्य अपुण्य मोक्षा
 र्व्या नवपदार्थान् विरचय्य परिपाटयाजीव पदार्थस्याध १ परपरचेदावुपन्यसनी
 यौतयोरधोनित्य १ अनित्य (१) चेदौतयोरप्यध काले १ श्वरा २ त्म ३ नियति ४
 स्वज्ञाव ५ चेदाः पंचन्यसनीया पुनश्चेद्विकटपा कर्त्तव्या अस्तिजीव स्वत नित्य
 कालतइत्येकोविकल्प विकल्पार्थश्चायं विद्यतेखलुअयं आत्मास्वेन रूपेण नित्यश्च
 कालवादिन उक्ते नैवानिलापेनद्वितीयोविकल्प ईश्वरकारिणिन तृतीयोविकल्प
 आत्मवादिन पुरुषएवेदं सर्वमित्यादि नियतिवादिन श्रुत्योविकल्प स्वज्ञाववादि
 नः एवस्वतइत्यइत्यजतालब्धा पंचविकल्पा परतइत्यइत्यजताइत्यनेनापि पंचैव
 लज्यन्ते नित्यत्वाऽपरित्याग परित्यागेन चैतेदशविकल्पा एव अनित्यत्वेनापि दशैवएते
 विशति जीवपदार्थेनलब्धा अजीवादिस्वप्वष्टसुएवमेव प्रतिपद विशतिविकल्पाना
 मतो विशतिर्जवगुणशतमशीत्युत्तर क्रियावादिनामिति अकिरियाणचहोइचुलसीइ
 ति अक्रियावादिना जवति चतुरशीतिचेदाइति नहिकस्यचिदवस्थितम्य पदार्थस्य
 क्रियासमस्ति तज्जावे एवावस्थितेरज्ञावादित्येववादिनो अक्रियावादिनस्तथा चा
 दुरेके क्षणिकाः सर्वसंस्कारा अस्थितानांकुत क्रियाजूर्तिर्येषा क्रियासैवकारक सैव
 वोच्यते इत्यादि एतेचात्मादि नास्तित्वप्रतिपत्तिलक्षणा अमुनोपायेन चतुरशीतिर्व
 कव्या एतेषा पुण्यापुण्यवर्जित पदार्थ सप्तकान्यसत्तथैवजीवस्याध स्वपरविकल्पने
 दद्वयोपन्यास अस्तत्वादात्मनो नित्यानित्यत्वचेदौनस्त कालादीनांतुपंचाना षष्ठीय
 दृष्टान्यस्यतेपश्चाद्विकल्पाजिलाप नास्तिजीव स्वत इत्येकोविकल्प एवमीश्वरादि
 निरपियदृष्टावसाने सर्वैश्वर्यविकल्पा तथा नास्तिजीव परतः कालतइतिपडेवविक
 ल्पा एकत्रषादशएवमजीवादिष्वपिपट्सुप्रतिपद षादशविकल्पा एकत्र सप्तषाद

श गुणाश्चतुरशीतिर्विकल्पा नास्तिकानामिति अन्नाणिअसत्तत्तित्ति अज्ञानिकानां स
सप्तपटिर्नैदाइति तत्र कृत्स्नं ज्ञानमज्ञानं तदेषामस्तीत्यज्ञानिका. नन्वेवमधुत्वात्प्र
क्रमस्यप्राग्वद्बुद्धीहिणा जवितव्यं ततश्चज्ञानाइतिस्यात्तुनैपदोपः ज्ञानांतरमेवाज्ञा
नंमिष्यादर्शनसहचरितत्वात् ततश्चजातिशब्दत्वात् गौरस्वरवदरस्यमित्यादिवऽद
ज्ञानिकत्वमिति अथवाऽज्ञानेनचरति तत्प्रयोजना वा अज्ञानिका. असंचित्यकृत
बंधवैकल्पादिप्रतिलक्षणा अमुनोपायेन सप्तपटिर्ज्ञातव्या तत्रजीवादिनवपदार्थान्
पूर्ववत्थवस्थाप्यपर्य्यतेचोत्पत्तिमुपन्यस्याध. सप्तसदादय उपन्यसनीया सत्व? म
सत्त्वं १ सद् असत्त्वं ३ अवाच्यत्वं ४ सद्वाच्यत्वं ५ असद्वाच्यत्वं ६ सदसद्वाच्य
त्व ७ प्रमितिनैकैकस्यजीवादेः सप्तविकल्पाः एतेन नवसप्तकास्त्रिपटि. उत्पत्तेश्चत्वा
र एव विकल्पास्तेष्वसत्त्वं १ असत्त्वं २ सदसत्त्वं ३ अवाच्यत्वं ४ चेतित्रिपटि
र्मध्येक्षिता सप्तपटिर्नवति कोजानातिजीव. सन्नित्येकोविकल्प. ज्ञातेनवाकि एवमस
दादयोपिवाच्याः उत्पत्तिरपि किततोअसत्. सदसतो अवाच्यस्येति कोजानात्येतन्नक
श्चिदपीत्यनिप्रायः वेणुश्याणंच वत्तीसंति वेनयिकानां द्वात्रिंशद्भेदा विनयेनचरति
विनयो वा प्रयोजनमेवामिति वैनयिका एतेच अनवधृतलिगाचारशास्त्राविनय
प्रतिपत्तिलक्षणा अमुनोपायेन द्वात्रिंशद्वगंतव्या सुरनृपति ज्ञातिपति स्थविरा
धममातृपितृणां प्रत्येकं कायेन वाचामनसादानेनच देशकालोत्पन्नेन कालेन विनय.
कार्यइत्येतेचत्वारोभेदा सुरादिष्वष्टसुस्थानेषु एकत्र मीलिताद्वात्रिंशदिति सर्वसं
ख्यापुनरेतेषां त्रीणिशतानित्रिपट्यधिकानि जवति.

अन्यत्रापिउक्तं.—आस्तिकमतमात्माद्या नित्यानित्यात्मकानवपदार्थाः कालनि
यतिस्वभावेश्वरात्मकतिन. स्वपरसस्थाः १ कालयदृष्टानियतीश्वरस्वभावात्मतश्चतुर
शीतिः नास्तिकवादिगणमतं नसंति सप्तस्वपरसंस्था. २ अज्ञानिकवादिमतं नदजी
वादिन् सदादिसप्तविधान्, जावोत्पत्ति सदसद् द्वैतावाच्यांश्चकोवेति ३ वैनयिकमतं विन
यश्चेतो वाक्कायदानत. कार्य्य. सुरनृपतियति ज्ञातिस्थविराधममातृपितृपुसदा ४ ए
तेषां प्रशंस्तानकार्य्या पुण्यनाज एतेषु लब्धमेनिर्जन्मेत्यादिलक्षणा एतेषांमिथ्या
दृष्टत्वात् ए बावीसमी गाथानोअर्थ्यते.

अस्तिकायतेसुं कहिये अस्तयः प्रदेशा. संति अस्येत्यस्तिकाय. धर्मास्तिकाय अधर्मा
स्तिकाय आकाशास्तिकाय जीवास्तिकाय पुज्जास्तिकाय ए पांचनेअस्तिकाय कहिये.

धर्मोगत्युपपट्टादिस्तंश्रुत धर्म्मं चवा सामायिकादिधर्म्मरुचिधर्म्मेषु पर्याय
ज्येष्ठधर्म्मो वा श्रुतधर्म्मोदौरुचिरस्येतिरुत्वा ए दशप्रकारुं सम्यक्त्व मोक्षतरुं वी

जन्तुते सप्रतिराजानेविपेजाणु यङ्कं एगविह डविह तिविहं, चउहा पंचविह
दसविह सम्म ॥ मुक्क तरु बीय नूअं, संपश्रायावधारिळा ॥ १ ॥ सर्व एगा
थानो अर्थ विवखोते.

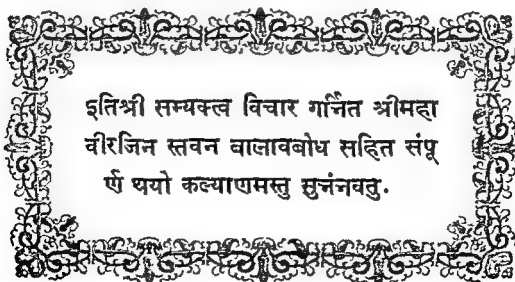
हवे शिष्यबोळो स्वामी एक प्रकारनुं सम्यक्त्व संप्रतिराजाने घटेने अथवा वे
प्रकारनुं संजवटे पण त्रण प्रकारनुं घटमान नथी केमके पहेलातो उपशम सम्य
क्त्वनो संप्रतिराजानेविपे संदेहते, ते उपदेश प्रथमतो ग्रंथीनेदे होय अथवा उप
शमश्रेणीयेंहोय त्या प्रथमतो तेना जाजानो संदेहते एटले तेवरवते संप्रतिराजाये
ग्रंथिनेदकरी उपशमसम्यक्त्व पाम्युं होय एवा निश्चयनुं संदेहते अने बीजुं उपश
मश्रेणीये उपशम सम्यक्त्व होय ते उपशमश्रेणीतो तेकाळे विष्टेद पामीने अने
ह्वायकपण न घटे केमके ह्वाकश्रेणीपण विष्टेदपामिने तेथी संप्रतिराजानेविपे
ह्वायोपशम सम्यक्त्वज संजवटे परिशेपानुमानेकरीने कारकादिनेद थकीपण त्रि
विधपणु इहां संजवतो नथी आद्यनेद वयनो संजवटे पण कारक रोचकनो संजव
ठते पण मिथ्यात्व सल्लित दीपकारव्य तृतीयनेदनो असंजवटे अने चारप्रकारनुं
पण सम्यक्त्व सर्वथा नघटे तेतो उपशम ह्वायोपशम ह्वायिक अने चोखुं सास्वा
दनमांहे जेलिये तेवारे चारनेदथाय ते उपशमसम्यक्त्वथकी पडताथका अनंता
नुबंधियाने उदयठता मिथ्यात्वप्रतें जावावाठतो एवाजीवने सास्वादन सम्यक्त्वनुं
धारणहसे तेतो अनंतानुबंधियानो उदय तेणे कवलितपणामाटे कलुपपणुठे अने
पांचप्रकारनुं सम्यक्त्वपण संप्रतिराजानेविपे नघटे केमके वेदकसम्यक्त्वना अ
जावथी एटले वेदकतो ह्वायकपामति वेजाये ह्वायोपशमनो चरमपुजल आसवेदता
ने होय तेतो संप्रतिराजानेविपे संजवियेनही बली ह्वायिकसम्यक्त्वनी प्राप्तिनाअ
जावथी ए दशविध निसर्गरुच्यादिक पण सर्व तिहा संप्रतिराजानेविपे घटतानथी
सर्वनेद एकस्थले संजवेनही तेमठता एटला प्रकारना सम्यक्त्वनुंधारण संप्रतिराजा
ना दृष्टाते तमे केमकहु एम शिष्यपुठुं

हवे गुरु उत्तरकहेते केसम्यक्त्वतो सप्रति राजानीपरे निश्चलधरवु ते बली
शास्त्रनीते परूप्पमाण परूपितोथको एकादिनेदेहोय इत्येवमेवयोज्य एनो अर्थ
एमजकरवो तथाच सर्वनिरवयमिति जेम सर्व समंजसहोय एगविहे इत्यादिक
सम्यक्त्वनेद गाथावृत्तिनो ए सर्व अर्थजाणवो उत्तराध्ययनमापण अष्टावीसमें अ
ध्ययने दशप्रकारनुं सम्यक्त्वकहुते निसग्गुवएसरुईत्यादि ए तेवीसमी तथा चोवी
समी गाथानो अर्थते.

वेदहयाङ्गिड १७७४ मितेवर्षे राजादिनगरस्थेन ॥ विबुधोत्तमाब्धि शिशुना न्या
यादिजलधिना नाम्ना ॥ १ ॥ सम्यक्त्वस्तवनस्या ऽस्यलोकनापानिवन्धस्य ॥ स्व
परेषाम् स्मृतिहेतो, रकारि बालावबोधोयं ॥ २ ॥ युग्मं ॥ शास्त्रविरुद्धं किंचि दुपयुक्तं
बुद्धिमाद्यतो मयका ॥ तत्संशोध्यं विबुधैरुपकारपरमैर्हामतिनिः ॥ ३ ॥

ढालढो माइ धन्नसुपनतुदेशी.

जलजलपणपोते सिच्युकाठनबोले ॥ तससंगतिलोढुं तेहनेपणतसतोले ॥ तेम
हुं गुणहीणो तोपण दास तुमारो ॥ अवगुणउवेपी प्रभुजी पारवतारो ॥ १ ॥ तुं
गुणमणि दरिउं उदरिउं जगजेणे ॥ मुजकाइनताखो तुज संगतिनही तेणे ॥ अज
गो तर्हिबिलगो तुमुज दिलथीदेव ॥ अविचलपदआपो ॥ ढीलतणीसीटेव ॥ २ ॥ न
हीतो मुजदावे नहीमूळुंकरुंसोर ॥ जालीदिलनीतर घालीकरसुंजोर ॥ जासोकिम
दीधा, विणशिवसुखजिनराज ॥ सहजे जो देशो तो रदेशो तुमजाज ॥ ३ ॥ अविन
यमुजखमजो हुंहुं मूढअयाण ॥ करतानविआवे वीनतढोजिनजाण ॥ बालक
जेमबोले कालोगहिजाबोल ॥ ते मातपितामन, लागे, अमृततोल ॥ ४ ॥ इणपरे
प्रभुस्तविउं समकितलेशविचारे ॥ आगमअनुसारे मुजमतिने अनुहारे ॥ संव
तरुतुरसमुनि चइसंवत्तरजाणी ॥ १७६६ ॥ जादरवेमासे सीतपंचमीगुणखाणि ॥
॥ ५ ॥ श्रीतपगह्वनायक श्रीविजयरत्नसूरिद ॥ सुरगुरुजश आगलें करजोडेमतिमंद ॥
तसराजेपमित उच्चमसागरसीत ॥ कहेन्यायसागर प्रभु पुरोसंघजगीत ॥ ६ ॥

इति श्री सम्यक्त्व विचार गर्जित श्रीमहा
वीरजिन स्तवन बालावबोध सहित संपू
र्णं ययो कल्याणमस्तु मुचनवतु.

॥ શ્રી તીર્થનાયકાય નમઃ ॥

॥ અથ શ્રીષડ્ઙ્વ્યસ્વરૂપ પ્રારન્યતે ॥

ઠ ઙ્વ્યમાં પહેલુ જીવઙ્વ્ય છે તેમાં ચેતના પદાર્થ છે અહીં ચેતના તે ડપ યોગ કહિયે તેડપયોગ બે પ્રકારનો છે.—એક સાકાર ને બીજો નિરાકાર તેમાં સા કાર તે જ્ઞાન અને નિરાકાર તે દર્શન જાણવું એ જ્ઞાન તથા દર્શનનો વિચાર જૂજુ વો છે, તે આગલ કહેવાશે, ત્યાંથી જાણી લેવો તે જીવ બે પ્રકારના છે —એક સિઙ્ અને બીજા સસારી તેમા જે અષ્ટ કર્મ રહિત થયા છે તે સિઙ્ જાણવા. તેના પદર જેદ છે તે આપ્રમાણે —

(૧) તીર્થકર વિદ્યમાન ઠતાં જે સંસારને તરીને મુક્તિને પામ્યા છે તે ચતુર્વિંશ સઘ અથવા પ્રવચનવક્તા પ્રથમ ગણધરાદિક જાણવા યજ્ઞકં સિઙ્તાંતે — “તિઙ્ જંતે તિઙ્ તિઙ્ કરે તિઙ્ ગોચમા, અરહા તાવ નિચમા તિઙ્કરે તિઙ્પુણો વા ડવણો સમણ સંયો પઢમ ગણદરોવા” એવી રીતે તીર્થસિઙ્ જાણવા

(૨) જે તીર્થ કપનાવિના તથા તીર્થનો વિઙ્દેદ થયા પઢી મુક્તિને પામ્યા છે, તે મરુદેવી પ્રજ્વૃતિ, શ્રીચંડ પ્રજુ તથા શ્રીસુવિધિનાથ સ્વામીના મધ્ય સમયને વિપે ધર્મ વિઙ્દેદ થયો ઠતા કેટલાએકે જાતિસ્મરણથી દીઙ્હા જીધી ને સિઙ્ થયા તે અતીર્થ સિઙ્ જાણવા (૩) જે અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય ચોત્રીસ અતિશય પાત્રીસ વાણીગુણે, તીર્થકર પદ જોગવીને સિઙ્ થયા તે શ્રીરૂપન દેવ નગવાન પ્રમુખ સર્વ તીર્થકર સિઙ્ જાણવા (૪) જે તીર્થકર પદ પામ્યાવિના સિઙ્ વસ્થાને પામ્યા તે સામાન્ય કેવલી અતીર્થકર સિઙ્ જાણવા. (૫) જાતિસ્મરણાદિકે બોધ પામી મોઢે ગયા તે સ્વયંબુઙ્ સિઙ્ જાણવા. (૬) જે કોઈ બાહ્ય પ્રત્યય દેહીને તે નિમિત્તે બોધને પામીને મુક્ત થયા તે પ્રત્યેકબુઙ્ સિઙ્ જાણવા.

આશંકા —ત્યારે સ્વયંબુઙ્ અને પ્રત્યેકબુઙ્મા વિશેષતા યું છે ?

વત્તર —ઙોયિ, શ્રુતિ, લિંગ તથા ડપધિ એ ચાર પ્રકારના જેદ છે. સ્વયંબુઙ્ તે જોવિસ્મરણે કરી અથવા અવધિ જ્ઞાને કરી બાહ્ય પ્રત્યય દીઙ્હાવિના બોધને પામ્યા છે, તે જેમ તીર્થકર તથા અતીર્થકરમા વ્યતિરેકપણું છે તે અધિકાર અહીં પણ જાણી લેવો તીર્થકર સાઙ્હાત ત્રીજે ઠમે કહ્યા છે માટે, અને પ્રત્યેકબુઙ્ તો બાહ્યકરણ વૃપન તથા ઙ્ધ્વજાઙ્ક દેહીને બોધ પામ્યા છે, પણ તે નિચમે એકાકી

વિચરે છે એ પ્રથમ પ્રત્યેક બોધિજેદ છે. અને સ્વયંબુદ્ધને પૂર્વાધીત શ્રુત હોય તો તેને દેવતા લિંગ આપે, અથવા ગુરુની સમીપે જઈને લિંગ ધારણ કરે છે. લિંગ તે સાધુ વેષ રજોહરણાદિક જાણવા તથા તે જો એકાકી વિચરવાને સમર્થ હોય તો એકાકી વિચરે છે, નહીં તો ગજ્જમાંજ વિચરે છે અને જો પૂર્વાધીત શ્રુત ન હોય તો અવશ્ય ગુરુની પાસે જઈને વેષ ગ્રહણ કરે; અને તેની સાથે વિચરે એ નિયમ છે. અને પ્રત્યેકબુદ્ધ તો પૂર્વજન્મવાધીત શ્રુતજ્ઞાનીજ હોય છે, તે જઘન્યથી અગ્યાર અંગ તથા ઝલ્લપ્તથી કાંઈક ન્યૂન દશ પૂર્વ જાણેલો જાણવો. એને લિંગ દેવતા દિધે છે; અથવા લિંગરહિત પણ હોય છે. એમ શ્રુતિ તથા લિંગ એ બે જેદ મળી ત્રણ જેદ થયા. અને સ્વયંબુદ્ધને પાત્રાદિક દશવિધ ઉપધિ હોય છે એમ કહ્યું છે, તે પ્રત્યેકબુદ્ધને તો જઘન્યથી બે પ્રકારનોજ ઉપધિ કહ્યો છે; તથા ઝલ્લપ્તથી નવ પ્રકારનો ઉપધિ પણ કહ્યો છે. એ વસ્ત્રવિના પણ ઉપધિના જેદ જાણવા.

(૭) જે બુદ્ધ એટલે આચાર્યના કહેલા ઉપદેશથી બોધને પામીને દીક્ષા લઈ અનુક્રમે મોક્ષને પામે તે બુદ્ધબોધિત સિદ્ધ જાણવા.

(૮) જે સ્ત્રીનું લિંગ અથવા ચિન્હ ઠતાં મુક્તિલક્ષ્મિવચ્ચા છે તે સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ તે લિંગ ત્રણ પ્રકારનું છે.—એક જેને કુંભમદાહની પઠે પુરુષની અનિજાપા હોય, બીજું શરીર નિર્વૃત્તિ નિતંબ તથા સ્તનજાગાદિક જેને હોય, અને ત્રીજું નૈપ પ્યતે તિલક, તંબોલ, નેત્રાંજન, વસ્ત્ર, હાર, ડોર અને નૂપુરાદિ લક્ષણ બાહ્યરૂપ શૃંગારરૂપ હોય છે. એ ત્રણ લિંગ છે તેમાંનું અત્ર શરીરનિર્વૃત્તિ લક્ષણ લિંગ ગ્રહણ કરવું તે ઠતાં ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થઈને જે કેવલાવસ્થા પામીને મોક્ષેજાય તે સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ કહેવાય છે. આગંકા — વેદની વર્જના શાસ્ત્ર કરી છે ?

ઉત્તર.—વેદ ઠતાં યથારહ્યાત્ત ચારિત્ર તથા કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે તેનો નવમે ગુણગણે અજાવ થાય તોજ કપરલાં ગુણગણાપ્રત્યે આરોહ થઈ શકે છે અને ત્યાર પછી સર્વ ધાતિક કર્મોનો ક્ષય કરે છે માટે વેદ લક્ષણ લિંગ વર્જ્ય છે. અને શૃંગાર લક્ષણ પણ કાંઈ પ્રધાન નથી કેમકે, શોભે શૃંગાર સજીને સિંહાસન કપર વેઠેલી ઠતાં જીવ પ્યાને જાવના જાવતી થકી સ્ત્રી કેવલ જ્ઞાન પામે છે. તેમ શૃંગાર રહિત થઈ થકી પૂર્વોક્ત અવસ્થાએ કરીને પણ કેવલ જ્ઞાન પામે છે. માટે શૃંગાર મોક્ષનો રોધક નથી શરીરનો આકાર તો વિરોધેકરી રોધક હોયજ નહીં; કેમકે, જ્યાં સુધી મનુષ્ય ગતિનેવિપે મનુષ્યનું આયુષ્ય હોય છે, ત્યાં સુધીજ એ ચિન્હ હોય છે.

આશંકા- (દિગંબરી) સ્ત્રીને મોહની પ્રાપ્તિ થતીજ નથી, કેમકે, મોહ થતું તે ચારિત્રને આધીન છે, તે ચારિત્ર સ્ત્રીને ઇદર આવી નહીં. કેમકે, સ્ત્રીને સર્વથા પુરુષવિના રહેવાઈ શકાતું નથી સ્ત્રીના અંગોપાગ સર્વથા પુરુષને અજિનવકારી છે, તેથી તે કધામાં રવાઈ શકાતાં નથી, અને તે ઢાંકવાને અર્થે વસ્ત્ર ધારણ કરવા પડે છે. વસ્ત્ર રાખ્યાથી પરિગ્રહ થાય છે, અને પરિગ્રહવાલા મનુષ્યને મૂર્ઘાનો સજ્જ વ હોય છે. જ્યાંસુધી જેને મૂર્ઘા છે ત્યાંસુધી તેને સંયમની પ્રાપ્તિ થતી નથી, માટે સ્ત્રીને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ ન થાય, અને ચારિત્રવિના મોહની પ્રાપ્તિ તે કેમ થાય ? વલી સંસારમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પદવીની પ્રાપ્તિ સર્વોત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયથી થાય છે, એવા ત દિગંબર તથા શ્વેતાંબર બધાને સમ્મત છે. તે સર્વોત્કૃષ્ટ પદ બે પ્રકારનું છે- એક સર્વોત્કૃષ્ટ પદ હુ સ્વનું સ્થાનિક છે ને બીજું સર્વોત્કૃષ્ટ પદ સુખનું સ્થાનિક છે. તે માં સર્વોત્કૃષ્ટ હુ સ્વનું પદ સાતમી નરક પૃથ્વીની પ્રાપ્તિ છે, અને સર્વોત્કૃષ્ટ સુખ તે મોહ પદની પ્રાપ્તિ છે. તેમા સત્તમ નરક પૃથ્વીનેવિષે સ્ત્રીનું ગમન થઈ શકે નહીં. એમ સિદ્ધાંતોમાં કહ્યું છે, જ્યારે એવું પાપ ઉપાર્જિત વીર્ય સ્ત્રીને હોતું નથી ત્યારે મોહપદનું ઉપાર્જન કરવા જેવું મનોવીર્ય તે સ્ત્રીને ક્યાંથી હોય ! માટે સ્ત્રીને મોહનો સંજવ નથી. વલી સ્ત્રીએ પૂર્વ જવાતરનેવિષે માયા મોહનીયકર્મનું ઉપાર્જન કહ્યું હોય છે કે જેથી સ્ત્રીવેદ મળે છે, માટે સ્ત્રી માયાવીજ હોય છે. તે કારણ માટે તે સ્નાનાવે કુટિલજ હોય છે. એવા ન્યાયે કરીને સ્ત્રીને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય નહીં. વલી સાધુ તો વનવાસી હોય છે, જ્યાં ઘણા મનુષ્યાદિકનો સંઘટ્ટ હોય, ત્યાં સાધુ રહે નહીં. કેમકે, ત્યાં જ્ઞાન તથા ધ્યાનનો વ્યાઘાત થાય છે અને સ્ત્રીથી તો એકાકી રહેવા તું નથી. જ્યાં વસતિ હોય ત્યાંજ રહેવાઈ શકાય છે. કેમકે, સ્ત્રીને એકાકી વિચરતાં તેના શીત્રમા વિગ્ન પડે છે, ઘણામા રહેતા પ્રતિબંધ નમે છે, અને રાગ દેપમાં પડે છે, માટે સ્ત્રીને ચારિત્ર પળ નહીં ને તે ચારિત્રના અજાવે મોહ તે ક્યાંથીજ હોય !

ઉત્તર - (શ્વેતાંબરી) સ્ત્રીને વસ્ત્રનો પરિગ્રહ કહેવો નહીં. જેની ઉપર મૂર્ઘા હોય છે તે પરિગ્રહ કહેવાય છે, મૂર્ઘાવિના પરિગ્રહ કહેવાય નહીં. યત. “ મુઘા પરિગ્રહો વુત્તો ” એમ શ્રીસિદ્ધાંતમા કહ્યું છે તે કારણ માટેજ જરતચક્રવર્તિ, પદ્મ મનો ચોક્કા, ચોસઠ હજાર અંતેઝરી સહિત દર્પણ સદનમા વેળો ઠતાં તથા સર્વ અલંકારેકરી અલરુત ઠતાં કેવલજ્ઞાન પામ્યો છે. કેમકે, તે વસ્તુચક્રી મૂર્ઘાથી રહિત હતો તે માટે જીવનેમોટો પરિગ્રહ તો મમત્વજાવ છે. અને જે મમત્વ ના વચકી રહિત છે તેને તો ધનધાન્યાદિ સંપત્તિ પળ બાધ કરી શકતી નથી જો એ

મ ન માનિયે તો સંસારનેવિપે સર્વ દરિદ્રી મનુષ્યોને કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈને મોક્ષનો પ્રસંગ આવશે. કેમકે, તેની પાસે કોઈ સમયે પણ એક કોડીમાત્રનો પ રિગ્રહ હોતો નથી. તેમ ઠતાં તેવા પ્રાણીંતો સંસારમાં ઘણા રજડતા ઢીઠામાં આવે છે, પણ તેડની પાસે મૂર્ઠારૂપ મોટો પરિગ્રહ હોયઢે; માટે તેડને છુજ દશા પ્રગટ થતી નથી. વલી શ્રીવીતરાગે ઢે કલ્પ કહ્યાઢે:—એક જિન કલ્પને બીજો સ્થ વિર કલ્પ. તેમાં જિનકલ્પનો સ્ત્રીને સંનવ નથી, પરંતુ સ્થવિર કલ્પનો સંનવ ઢે.

પૂર્વપદ્ધમાં કહ્યું ઢેકે, ડત્કષ્ટ પદનું બાધક મનોબલ ઢે, તે સ્ત્રીને હોતું નથી મા ઢે જેમ સ્ત્રી સાતમે નરકેજતી નથી તેમ તે મોક્ષનેવિપે પણ ન જઈ શકે! એ છુ ક્તિ પણ સમીચીન નથી, ંવો પણ કાંડ નિયમ નથી. કેમકે, કેટલાએક પુરુષા ઢિકને ક્ષેત્ર ઢેડવાનું સામર્થ્ય હોયઢે પણ શસ્ત્રાન્યાસ કરવાનું સામર્થ્ય નથી હો તું તેથી છું થયું! કોઈને કોઈએક કર્મની કુરણા ન થયાથી છું બીજાં કર્મોની કુ રણાનો પણ અજ્ઞાવ સમજવો કે? એમ ઠતાં જો હઠકરી ઢેશશો તો બીજી ઘણી વાતોમાં વિરોધ આવશે. જેમકે વધુમાં વધુપાપ ડપાર્જિને છુજપરિસર્પનીચે બીજી નરક ષ્ઠ્વી સુધીજ જાયઢે અને પક્ષીંડ ત્રીજી નરકષ્ઠ્વી સુધી જાયઢે. અને વધારેમાં વધારે પુણ્ય ડપાર્જિને ડપર તે ઢન્ને જાતિવાલા પ્રાણીંડ સદસ્તાર ઢેવલોકસુધી જા યઢે. ડહાં મનોબલ તો ઢન્નેનું સરચું ઢે. ત્યારે અધોગમન થોહું અને ડધ્વે ગમન ઘણું કેમ થાયઢે! માટે ંવો નિયમ ન કહેવો ંવી રીતે સ્ત્રીજાતિનો પણ ંવો સ્વજા વજ ઢે કે ડત્કષ્ટ પાપ ડપાર્જન કરે તો ઢઠી નરકષ્ઠ્વી સુધીજ જાય; પરંતુ ડ ત્કષ્ટ સંવરની પ્રાપ્તિ થયાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો થાયજ.

વલી પૂર્વપદ્ધમાં કહ્યું કે, સ્ત્રીને માયામોહનીય કર્મની અધિકતાને લીઢે ઢા રિત્ર ડદય આવે નહી; એ વાત ઢયપિ સત્ય ઢે, તથાપિ સ્ત્રીને મોહનીયકર્મનો ડપશમ તથા ક્ષય હોયઢે; ંવો કોઈનાથી અનંગીકાર થાય નહી. અને સર્વથા સ્ત્રીને મોહનીયકર્મનો ક્ષય અથવા ડપશમ થતોજ નથી ંવું તો તમારાથી પણ કેવાસે નહી કેમકે, અનંતાનુબંધી કપાયનો ડપશમ અથવા ક્ષય થાય ત્યા ત્રેજ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાયઢે. અને અપ્રત્યાસ્થાનીય કપાયનો ડપશમ અથવા ક્ષય થાય ત્યારેજઢેશવિરતિપણું પ્રાપ્ત થાયઢે. એમ તો તમે પણ અંગીકાર કરોઢો ત્યારે સ્ત્રીમાં સર્વ વિરતિપણું કેમ માનતા નથી! તથા ગોમઠસારની ગાથામાં સ્ત્રીને મોક્ષ કહ્યોઢે.— “અમયાલા પુંઢેયા, ડસ્થીઢેયાય ઢુંતિ ઢાલીંતિ; ઢીસન પુંસગ ઢેયા, સમએ ંગેણ સિંસંતિ.” ંવો પાઠ તમારા સિંઢાંતોમાં પણ ઢીઠામાં

આવેઠે તેમજ કર્મગ્રંથ, તથા ગુણસ્થાન કમારોહનો વિચાર કરતાં પ્રસિદ્ધપણે સ્ત્રીને મોહનો સંજવ થાયઠે જેમકે, નવમા અનિવૃત્તિકરણ ગુણસ્થાનકસુધી ત્રણે વેદનો ઉદય હોયઠે ત્યાં ઠાસવ પ્રકૃતિઠં ઉદયને પામે ઠે. પઠી સૂક્ષ્મ સંપરાય વશમા ગુણસ્થાનકમા પણ ઠાસવ પ્રકૃતિઠંનોજ ઉદય હોયઠે, એમાં ત્રણ વેદ તથા સંજ્વલનનો ક્રોધ માન ને માયા એ ત્રણ પ્રકૃતિઠં હોતી નથી એવીરીતે ઉદયાધિકારમા કહ્યું ઠે એ ઉપરથી જાણવું જોઈયે કે જો સર્વવિરતિ ચારિત્ર સ્ત્રીને ન હોય તો નવમા ગુણસ્થાનકસુધી કેમ પહોંચી શકે, માટે સ્ત્રીને સર્વવિરતિપણું માનવુંજ જોઈએ ઠે એ વિષે સારીરીતે વિચાર કરી જોજો

વળી પૂર્વ પદ્ધતિમાં કહ્યું કે, સ્ત્રીને એકાકી વિચરવાનો અધિકાર નથી, કેમ કે એકાકી વિચર્યાથી તેના શીલમાં વિગ્ન પદ્ધતિનો સંજવ થાય અને જો પંચની સાથે વિચરે તો મમત્વજાવ થાય. એ ઉક્તિ પણ વિચારરહિત ઠે, કેમ કે એકાકી વિચરતા પણ જો મન શુદ્ધ હોય તો કાંઈ પણ શીલનો ખંગ થતો નથી. સ્ત્રીઠંને વિષે તો એવું ધૈર્ય હોયઠે કે તેને દેવો પણ મોજાયમાન કરી શકતા નથી તેમ પંચનેવિષે વિચરતાં મમત્વ પણ સંજવે નહીં, કેમકે જો તેના મનમા વીતરાગાવસ્થા હોય તો સંસારમા જીવને જે સરાગપણું બંધનનો હેતુ ઠે તે જો ઉપશમને પામ્યો તો પઠી તેને વન તથા ઘર બંને સરખા ઠે એ કાંઈ જીવને બંધનના હેતુ થતા નથી બંધ તે એક રાગાદિ લક્ષણ અશુદ્ધ ઉપયોગ ઠે ઇત્યાદિક વિચાર કરતાં તથા શ્રીવીતરાગની આજ્ઞા જોતા તો સ્ત્રીને મોહ થાયઠે માટે એવા હવનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય ઠે એવીરીતે સ્ત્રી સિદ્ધ જાણિયે

(૯) જે પુરુષના લિંગવડે સિદ્ધસ્થાને પહોંચે ઠે તે પુરુષલિંગ સિદ્ધ તે લિંગ પણ પૂર્વની પઠે ત્રણ પ્રકારના ઠે - વેદ, શૃંગાર ને આકાર તેમાં વેદ ત્યાગ કરવા યોગ્ય ઠે કેમ કે, વેદ ઠતા નિશ્ચેકરી મોહની પ્રાપ્તિ થાયજ નહીં શૃંગાર ઠતાં કંઈત્ મુક્તિ થાયઠે ને કંઈત્ નથી પણ થતી. તથાપિ શૃંગાર અપ્રધાનજ ઠે અને આકાર ઠતાં મોહ થાય ઠે માટે તે પુરુષ લિંગ સિદ્ધ કહિયે

(૧૦) જે નપુસક લિંગે સિદ્ધત્વ પામે ઠે તે નપુસક સિદ્ધ; તે લિંગ પણ પૂર્વોક્ત રીતે ત્રણ પ્રકારના ઠે - વેદ, શૃંગાર ને આકાર તેમા વેદ અને શૃંગાર વે ત્યાગ કરવાયોગ્ય ઠે અને આકારનેવિષે મોહ થાયઠે માટે તે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ઠે તે આકાર પણ ત્રણ પ્રકારનો ઠે - એક ઇન્દ્રિયઠેદી, એટલે વૃષણાદિક ખંગ કરેલા, બીજા ઇન્દ્રિય અવયવસહિત એટલે વાલ્યાવસ્થાનેવિષે કામાદિક ક્રુ

चेष्टायें करी इंडियनुं मूलथकी बल गमावीने नपुंसक थया होय ते. अने बीजा जे जन्मथीज नपुंसक थया होय ते ए त्रणेने लोको नपुंसक कहेते परंतु पर मार्यें जोतां पहेला वे ने नपुंसकपणुं नथी. केमके, तेउनेविपे पुरुष वेदनो अजि लाष होयते, जोगने अर्थे स्त्रीनी इहा करे ते, परंतु पुरुषनी इहा करता नथी पण हुं करे के तेउनां अवयव सावचेत होतां नथी. तेथी योनि जोग न थाय. एउ नपुंसक पणाने बीजा कुचेष्टाथी पाम्या ते, माटे पुरुषवेद ते, नपुंसक वेद नथी नपुंसक वेद तो जे जन्म जात होयते तेनेज कहिये ते नपुंसकने पुरुष तथा स्त्री ए बन्नेने जोगववानी अजिलाषा थायते, माटे तेज वास्तविक नपुंसक कहेवाय. अत्रवृद्ध आचार्य एम कहेते के, जे स्वभावे जन्मजात नपुंसक होय ते ने चारित्र आवे नही, ल्यारे तेने मोक्ष पदनी प्राप्ति ते केम थाय । माटे कृत्रिम नपुंसक लेवो. अने नवीन आचार्य एम कहेते के, जे कृत्रिम होय ते नपुंसक न कहेवाय. जेने नपुंसक वेद उदयागत होय तेनेज नपुंसक कहिये. कृत्रिमने तो पुरुष वेद उदयागत होयते, तेथी तेने तो पुरुषवेदज कहिये. एतुं विवेचन करी लेवुं. एया नपुंसकलिंगे जे मोक्ष थया ते नपुंसक सिद्ध कहेवाय ते

(११) जे रजोहरण तथा मुखवस्त्रिका प्रमुख ठतां कैवल्य पद पामे ते स्वलिंग सिद्धकहेवायते. (१२) जे तापसादिक प्रमुख बीजा चिन्हवान ठतां लोकांत स्थित थयाते ते अन्य लिंग सिद्ध जाणवा. (१३) जे जरत प्रवृत्ति गृहस्थ वेप धारी ठतां लोकना मस्तकनेविपे स्थित थएला ते ते गृहि लिंगी सिद्ध जाणिये. (१४) जे एक समयनेविपे एकलोज सर्वोत्कृष्ट सुखना धामने पाम्यो होय ते एकाकी सिद्ध ते. (१५) अने जे एक समयनेविपे अनेक जीवो सिद्धत्व पाम्या होय ते अनेक सिद्ध कहेवाय ते. वली जे सिद्धावस्था पाम्या वझे बीजो कोई समय थई गयो न होय किंतु तेज समयते ते अनंतर सिद्ध कहिये; अने जेने सिद्धावस्था पाम्याने समयथी उपरांत काल थई गयो होय ते परंपर सिद्ध क हिये. इत्यादिक सिद्ध जीवोना जेद ते.

हवे बीजा संसारी जीवोविपे आम समजवुं:-ते संसारी जीव वे प्रकारनाते:- एक स्यावर बीजा त्रस तेमां स्यावर पांच प्रकारनाते:-पृथ्वीकाय, अपकाय, तेउ काय वाउकाय ने वनस्पतिकाय. ए पांचेना वली सूक्ष्म अने बादर ए वेवे जेद ते. अ ने त्रस जीवो चार प्रकारनाते:-वेंडिय, तेंडिय, चउरिंडियने पंचेडिय तेमां पंचेडिय चार प्रकारनाते:-देव, मनुष्य, नारक ने तिर्यच. एबधा जीवोविपे सविस्तर जीववि

ચારાદિ પ્રકરણોમાંથી જાણીણેલું. એ જીવ અનંત છે, તેમાં ચેતન ગુણ છે. તથા નારકાદિ પર્યાય છે જે ગુણવત્ તથા પર્યાયવત્ હોય તેને ઇચ્છ્ય કહિયે. ગુણ પર્યાય ઇચ્છ્ય મિતિ વચનાત્ એવી રીતે જીવ ઇચ્છ્ય જાણવું

અજીવ ઇચ્છ્યવિષે વિચાર.

અજીવ ઇચ્છ્ય પાંચ પ્રકારનું છે. - ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુજ્જાસ્તિકાય ને કાલ તેમાં જે ગતિપર્યાય ને જનનારા જીવ તથા પુજ્જાલોને સહાયકારી હોય તે ધર્માસ્તિકાય જ્યાં જ્યાં ધર્મ ઇચ્છ્ય છે ત્યાં ત્યાં જીવ તથા પુજ્જાલોની ગતિ ધાય છે. જેમ કે, અલોકનેવિષે એ ઇચ્છ્ય નહીં હોવાથી ત્યાં તેઓની ગતિ થતી નથી. એ વિષે દૃષ્ટાંત - જેમ મત્સ્યની ગતિને સહાયકારી જલ છે. એટલે જ્યાં જ્યાં જલ હોય ત્યાં ત્યાં મત્સ્યની ગતિ થઈ શકે છે, તે મત્સ્ય જ્યારે જલથી બાહ્યર સ્થાનેવિષે આવે ત્યારે તેની ગતિ થઈ શકતી નથી. કેમકે, ત્યાં જલ સહાયકારી નથી માટે તેમ ધર્માસ્તિકાય, પણ જીવ તથા પુજ્જાલોની ગતિને સહાયકારી છે. એ ધર્મ ઇચ્છ્ય યદ્યપિ એક જ છે તથાપિ નયના જેવે કરી એના ત્રણ પ્રકાર છે - સંગ્રહ નયેકરી, વ્યવહાર નયેકરી તથા ક્ષુદ્રસૂત્ર નયેકરી તેમાં વ્યવહાર નયે કરી ધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ્ય અસંખ્યાત પ્રવેશાત્મક ધર્માસ્તિકાય એક છે તેમ વ્યવહાર નયેકરી પોતાની બુદ્ધિ કરી પરિકલ્પિત તે ધર્માસ્તિકાયના વેનાગ, ત્રણ નાગ, ચાર નાગ ઇત્યાદિ ઘણા વેશ છે અને ક્ષુદ્રસૂત્ર નયે કરી અસંખ્યાત પ્રવેશના પ્રત્યેક પ્રવેશને ધર્માસ્તિકાય કહિયે, એટલે સ્વંધ, વેશ તથા પ્રવેશ એને ધર્માસ્તિકાય કહિયે. એનો ગતિ લક્ષણ ગુણ છે; અને અચુરુજલુ લક્ષણ પર્યાય છે.

અધર્માસ્તિકાય તે સ્થિતિના પર્યાયને જનનારા જીવ અને પુજ્જાલોને સહાયકારી જાણવું જ્યાં જ્યાં અધર્માસ્તિકાય હોય છે, ત્યાં ત્યાં જીવ તથા પુજ્જાલોની સ્થિતિ થઈ શકે છે. જેમ કે, અલોકનેવિષે એ ઇચ્છ્ય નહીં હોવાને લીધે જીવ તથા પુજ્જાલોની સ્થિતિ થઈ શકતી નથી એવિષે દૃષ્ટાંત - સ્થિતિના પર્યાયને સેવન કરનારો જે પથિક, તેને ઠાયા સહકારી છે. એટલે આ સંસારમાં વેશાટન કરતાં માર્ગનેવિષે થકિત થઈ પીડાને પામેલો જે જીવ, તે જ્યાં વૃદ્ધની સારી ઠાયા હોય છે, તે સ્થાને વિશ્રામ કરીને સાતાને પામે છે. તેમ જ્યાં અધર્માસ્તિકાય ઇચ્છ્ય છે, ત્યાં જીવો વિશ્રામને પામી રહ્યા છે. એ ઇચ્છ્ય પણ પૂર્વોક્ત રીતે નયના જેવે ત્રણ પ્રકારનું છે - તેમાં સંગ્રહ નયેકરી અસંખ્ય પ્રવેશ સ્વરૂપ એક સ્વંધ છે, વ્યવહાર નયના મતે એ ઇચ્છ્યનો એક જ સ્વંધ થતાં તેના બુદ્ધિ પરિકલ્પિત દિનાગ તથા ત્રિનાગ પ્રમુખ

ધણા જેદ થાય છે. અને રુદ્રસૂત્ર નયે કરી એના જેટલા પ્રદેશ છે તે પ્રત્યેક અધર્માત્મિકાચ કહેવાય છે. એનો સ્થિતિ લક્ષણ ગુણ છે, અને અગુરુ લઘુ લક્ષણપર્યાય છે.

આકાશાત્મિકાચ તે જીવાદિક પાંચ ઇચ્છાનું નાજન જાણવું કેમ કે, એ ઇચ્છાને વિષે પોતપોતાના સ્વરૂપે સકલ ઇચ્છાઓ વ્યાપી રહ્યા છે. તે વે પ્રકારનું છે.—એક લોકાકાશ ને વીજો અલોકાકાશ તેમાં ચૌદ રાજ ઉદ્ધિત લોક કહેવાય છે. તે અનિયત પ્રમાણ પહોલો છે. પરંતુ ધન કરિયે તો લાંબો તથા પહોલો દેશોન સપ્ત રજુ પ્રમાણ સમાન થાય છે. અને અલોક અનંતો છે. ને તે ગોલકાકાર છે. સમસ્ત પદાર્થો લોકને વિષે હોય છે, માટે અલોક શૂન્ય છે. એના પણ પૂર્વનીપથે ત્રણ જેદ થાય છે.—તેમાં સંગ્રહ નયે કરી અનંત પ્રદેશાત્મક લોકાલોક પ્રમાણ એક સ્વંધ છે; વ્યવહાર નયે કરી બુદ્ધિપરિકલ્પિત વે જાગ, ત્રણ જાગ તથા ચતુર્જાગાદિક અનેક પ્રદેશ છે; અને રુદ્રસૂત્ર નયે કરી તે પ્રત્યેક પ્રદેશરૂપ જાણવું. એમ એના પણ સ્વંધ, દેશ તથા પ્રદેશ એ ત્રણ જેદ થયા. એનો અવકાશ લક્ષણ ગુણ છે, અગુરુલઘુ પર્યાય છે.

કાલ તે નવ જીર્ણોપાદક જાણવો. એ સકલ પુણ્યોને નિષે નવીનતા તથા જીર્ણતા હોય છે તેનો સહકારી કારણ છે.

આશંકા:— નવીનતા તથા જીર્ણતા થવી એતો પુદ્ગલનો સ્વનાવજ છે, તેમાં કાલનું શું કામ છે? પુદ્ગલો પોતાની મેલેજ નવીન પર્યાયોને ધારણ કરે છે, તેમ જ જીર્ણ પર્યાયોનું પણ નજે છે. કેમ કે, પુદ્ગલ અને જીવ એ બન્ને પરિણામી ઇચ્છા છે; એવું શ્રી જગવાને કહ્યું છે. જે પૂર્વાવસ્થાનો વિનાશ અને ઉત્તર અવસ્થાનું ઉત્પાદન તેને પરિણામ કહે છે. એટલે પર્યાયનો ઉત્પાદ તથા વિનાશ થાય છે; પરંતુ ઇચ્છાથી ઉત્પાદ તથા વિનાશ કહેવાય નહીં. એવી રીતે પુણ્યને વિષે પરિણામપણું હોવાથી સ્વયં ઉત્પાદ તથા વિનાશરૂપ નવીનતા તથા જીર્ણતા પર્યાયને પામી રહ્યા છે. કાંઈ ઇચ્છાનો સર્વથી નાશ તથા ઉત્પાદ થતો નથી ત્યારે કાલ ઇચ્છાની અધિક કલ્પના તે શાસારુ કરવી જોયે?

ઉત્તર.— યદ્યપિ નવીનતા તથા જીર્ણતા જે પુદ્ગલના પર્યાય છે તે પુદ્ગલને વિષેજ છે. તથાપિ ત્યાં નિમિત્ત કારણ કાલ ઇચ્છા છે. કેમકે, નિયતે કરી હોય છે. પરંતુ અનિયત પણે કહી હોતું નથી જેમકે, ચપક, અશોક તથા સહકાર પ્રમુખ વનસ્પતિને વિષે કુસુમ સંપદા, કાલે થાય છે, મહા હિમકણ મિશ્રિત શી તલ પવન કાલે થાય છે; મેઘવૃષ્ટિ, ધનગર્જિત, તથા વિદ્યુત્ જાત્કારાદિક કાલે કરી થાય છે; તેમજ રુતુવિજાગ, વાલ કુમાર તથા યૌવનાવસ્થા, તથા પલિત ગમાદિ

ક પણ કાલે કરી થાયઢે. ઇત્યાદિક વ્યવસ્થાનેવિપે કાલ સહકારી ઢે અને જો કાલ નિમિત્ત કારણ ન હોય તો સર્વ વસ્તુ વ્યવસ્થા રહિત થઈ જાય. જેમકે, વસંત ઋતુ આવ્યા વિનાજ ચપક, અશોક તથા સહકાર પ્રમુખ વનસ્પતિનેવિપે ફલ ફૂલ આવે, ઋતુઢે આગલ પાઠલ થઈ જાય; વાલ્યાવસ્થાનેવિપે જરા થાય, જરાવ સ્થામા વાલ્યાવસ્થા થાય, યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત થયાવિના વાલિકાજ ગર્ભ ધારણ કરે, ઇત્યાદિક અવ્યવસ્થા, કાલવ્યવસ્થા નહીં માન્યાથી થઈ જાય. એટલે વધું વિપરીતજ થયાં કરે. પણ તેમ તો કાંઈજ થતુ નથી, તેથી કાલ નિમિત્ત કારણઢે. કેમકે સર્વ પોતપોતાની કાલમર્યાદાકરી થાયઢે. માટે પુદગલતાનેવિપે નવજીર્ણતાનો આપાદક કાલ ઢે તે કાલ એક પ્રવેશી સમય લક્ષણ ઢે તે સમય પણ જે વર્તમાન વર્તેઢે તે લેવો. કેમકે, અતીત સમયનો વિનાશ ઢે અને અનાગત સમયનો વત્પાદ થયો નથી. તે વર્તમાન સમય પણ અનંતો ઢે. જેટલા પુજ્જલ ઇવ્યના પર્યાય ઢે તે પ્રત્યેકનેવિપે એકેક વર્તમાન સમય ઢે. તેમાટે યદ્યપિ એક ઢે તથાપિ અનતનેવિપે લાગેલો હોવાથી અનતો કહેવાય ઢે.

આશંકા- (અન્યતીર્થી) એક ઢતા અનંતની સાથે કેમ લાગેઢે ?

ઉત્તર - જેમ તમે સત્તાને એક માનતા ઢતા તે અનેક ઇવ્યપર્યાયનેવિપે રહેલ માનો ઢો! તેમ એ પણ માની લેવું. જેને તમે સત્તા કહોઢો તેને અમે વર્તમાન સમય કહિયે ઢે. માત્ર નામનો ફેર ઢે.

આશંકા.-સમયતો એક ઢે અને પૂર્વાપર કોટી વિનિર્મુક્ત ઢે ત્યારે આવલિકાદિ વ્યવહાર કેમ થશે ? તેતો અસંખ્યાત સમય મલેઢે, ત્યારે એક આવલિકા થાયઢે.

ઉત્તર - અહીં વે નય ઢે - એક નિશ્ચય ને વીજો વ્યવહાર નિશ્ચય તે પરમાર્થની સાથે મલેઢે અને વ્યવહાર તે લૌકિકવિપે હોયઢે. તેમાં નિશ્ચય નયે કરી તો એક સમય લક્ષણકાલ ઢે, અને વ્યવહાર નયેકરી આવલિકાની કત્પના ઢે. તે અસંખ્ય કત્પનાકરી કહિયે ઢે:- અસંખ્યાત સમય મલે ત્યારે એક આવલિકા થાયઢે, તેવી એક કોઢી સડસઢ લાખ સિતોતેર હજાર વશેને શોલ આવલિકા થાય ત્યારે એક મુદૂર્ત થાય. થયા સમયાવલી મુઢ એ સર્વ વ્યવહારે કરીનેજ કહેવાયઢે. પરતુ પરમાર્થે જોતાં તો સર્વ કત્પના ઢે. એ સમય લક્ષણ કાલ પિ સત્તાલીશ લાખ યોજન પ્રમાણ સમય ક્ષેત્રનેવિપે ઢે, પણ બાહાર નથી. તે પરમાર્થે જાણીલેજો. ય્યા આદિત્ય ગતિઢે, ત્યાજ કાલ વ્યવહાર ઢે. એ અધિકાર વિવાદ પ્રકાશ સૂત્રની રૂત્તિમા શ્રીઅનયદેવસૂત્રિએ કહ્યોઢે. યત. “આદિત્ય ગ

તે સ્થળેજકલાત્, કાલનું વ્યંજક આદિત્યગમન તે જ્ઞાપક છે. અને બાહારના હી પનેવિપે આદિત્યનું ગમન નથી; ત્યાં સ્થિર છે આશંકા— કાલ તો માત્ર મનુષ્ય ક્ષેત્રનેવિપેજ છે, તેથી બાહાર નથી એવું તમારા કહેવા કપરથી થયું ત્યારે બાહારના હીપોનેવિપે તથા સ્વર્ગ નરકનેવિપે કાલની કેમ સ્વર પડે? ઉત્તર:— મનુષ્ય ક્ષેત્રની અપેક્ષા કરીનેજ ત્યાં કાલનો વ્યવહાર કહેવાય છે અત્ર સમય તે હવે જાણું; હવે પરાવર્તન લક્ષણ ગુણ જાણવો, અને અગુરુ લઘુ પર્યાય જાણવો. એવિપે દિગંબરી આમ માને છે.— “લોકાકાશનેવિપે જેટલા આકાશ પ્રવેશ છે, તેનેવિપે એકેક કાલનો અણુ છે. એટલે અસંખ્યાત કાલના અણુ છે. એવું શ્રી ને મીચ્છ સિદ્ધાંતિ હવે સંગ્રહમાં કહ્યું છે યતઃ લોચાગાત્ પાસે, ફક્કે જે વિયાહુ ફક્કા; ચણાણં રાસીમિવ, કાલાણુ અસંખ દ્વાણિ. તેવા અસંખ્યાત કાલાણુનું સંમેલન થાય ત્યારે એક સમય કહેવાય છે. સમય તે પર્યાય છે તે અણુ પણ સૂર્યમંડલત્રમિલક્ષણ નિમિત્ત કારણ પામીને એકતમલે છે ત્યારે સમય નીપડે છે. જેમ ચક્રત્રમિ નિમિત્ત કારણની જોગવાઈ પામીને મૃત્પિંડનો ઘડો નીપડે છે. તેવી રીતે એણ જાણી લેવું.”

એને શ્વેતાંબર દૂપણ દિયે છે:— એમ જો માનિયે તો ઠગો અસ્તિકાય થશે કેમ કે, જેને સ્વંધ, દેશ તથા પ્રદેશ હોય તેને અસ્તિકાય કહે છે. અહીં સમય તે સ્વંધ દ્વિનાગ કલ્પનારૂપ દેશ તથા કાલાણુ તે પ્રદેશ ઠરે છે. એમ માન્યાથી વિપરીતતા થશે. અને અસ્તિકાય તો પાંચજ છે. અને કાલને તો શ્વેતાંબર તથા દિગંબર કો હપણ અસ્તિકાય કહેતા નથી

પુદ્ગલ હવે જે વસ્તુ પૂર્ણ તથા ગલન ધર્મેયુક્ત હોય તે જાણું— એટલે કોઈ એક સ્વંધનેવિપે પુદ્ગલ પૂરાતા હોય છે, અને કોઈએક સ્વંધનેવિપે ગલન એટલે વીંચ રાઈજતા હોય છે. એવું કાલાદિ કારણ પામીને થાય છે એવો પુજ્જોનો સ્વનાવજ હોય છે, તેના ચાર ખેદ છે:—સ્વંધ, દેશ પ્રદેશ ને પરમાણુ તેમા પ્રથમ સ્વંધના અનંત પ્રકાર છે.— વે પ્રદેશ એકતા થયાથી દ્વિપ્રદેશી સ્વંધ, ત્રણ પ્રદેશો મહ્યાથી ત્રિપ્રદેશી સ્વંધ, એમ યાવત્ સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશી સ્વંધ જાણી લેવા: તેમજ દેશ પણ દ્વિનાગ તથા ત્રિનાગ લક્ષણ જાણી લેવો.

આશંકા:—સ્વંધમા ગણા પરમાણુ આવી મલે છે માટે ત્યાં દેશ વ્યવહાર સંજવે છે, કેમ કે, તેના જેટલા દેશ કરિયે તેટલા થઈ શકે છે જેમ કે, કોઈએક સ્વંધ અર્થો અર્થ કરિયે તેને, વે દેશ કહિયે; એમ ત્રણ દ્વિનાગ કહ્યાથી ત્રણ-દેશ થાય, તે

યાવત્ ચાર, પાંચ, સંસ્થાત અસંસ્થાત તથા અનંત સુધી થઈ શકે છે, એવી રીતે જે વડો મોટો સ્વંધ હોય તેના અનુસારે દેશની કલ્પના થઈ શકે છે. પરંતુ માત્ર બે પ્રદેશીય સ્વંધ હોય તેને વિષે દેશવિજ્ઞાન કેમ થઈ શકે ? કેમ કે, તેમાં તો માત્ર બે પરમાણુસંતુલન મેલન હોય છે તેને જ્યારે બે પ્રદેશોની કલ્પના થાય ત્યારે સ્વંધ પરિણામને વિષે દેશ તથા પ્રદેશ એ બંનેનો વ્યવહાર સિદ્ધ હોવાથી તેમાં દેશ કીયોને પ્રદેશ કીયો સમજવો ?

ઉત્તર—દેશ અને પ્રદેશમાં કાંઈ સર્વથા જોડ નથી કેમ કે, સ્વંધને વિષે દ્વિજાત્રિજાત્રિજાત્રિક અવયવ છે, તેને દેશ કહે છે. તે દેશ પણ બે પ્રકારનો છે—એક સાંશ છે, બીજો નિરાંશ છે. એટલે જે સાંશ છે તેને પણ દેશ કહિયે ને જે નિરાંશ છે તેને પણ દેશ કહિયે તેમ નિરાંશને પ્રદેશ પણ કહે છે પ્રકૃષ્ટ જે દેશ તેને પ્રદેશ કહિયે, એટલે જેમાં બીજો કોઈ અંશ મળે નહીં તેને પ્રદેશ કહેવો એ માટે બે પ્રદેશીયા સ્વંધને વિષે દેશ પણ બે કહિયે, ને પ્રદેશ પણ બે કહિયે એટલે જે બે પ્રદેશ છે તેને જ બે દેશ કહિયે. બે પ્રદેશી સ્વંધને વિષે સાંશ દેશ ન થાય, કિંતુ નિરાંશ દેશ જ થાય છે તથા ત્રણ પ્રદેશી સ્વંધને વિષે એક બે પ્રદેશીય સ્વંધ તે દેશ થાય, બીજો એક પ્રદેશીયો થાય પરમાણુ અર્થે અર્થ ન થાય કેમકે, શ્રીવીતરાગ દેવે પરમાણુને અઘેય તથા અનેય કહ્યો છે માટે ત્યાં જે બે પ્રદેશીય દેશ કહ્યો તે સાંશ જાણવો, અને જે એક પ્રદેશીય દેશ તે નિરાંશ જાણવો. એમ સર્વ ઠામે સ્વંધને વિષે વિચારી લેવું જેટલા સ્વંધના જે અવયવ છે તે દેશ કહ્યા ને તે જ પ્રદેશ કહિયે પ્રદેશ તે નિઃપ્રદેશીય અવયવ જાણવા અને સપ્રદેશી અવયવને દેશ કહે છે ને જ્યાં સપ્રદેશી અવયવનો સંજવ નહોતો ત્યાં નિઃપ્રદેશીય અવયવને પણ દેશ જ કહે છે તે બે પ્રદેશીયા સ્વંધને વિષે પ્રતિષ્ઠાપણે જાણવો. તથા એક દેશ પ્રદેશ જલ્દી એ વ્યવહાર તે જ્યારે સ્વંધરૂપે પરિણમ્યો હોય ત્યારે તેને પરમાણુ સંતુલન કહિયે. તથા જે સ્વંધરૂપે પરિણામને પામ્યા નથી ને પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે એકાંકી રહ્યા છે તેને પરમાણુ કહિયે અહીં પ્રસંગથી કાલની સ્થિતિ મર્યાદા લિખિયે ટેયે.—એક પરમાણુ બીજા પરમાણુની સાથે ન મળીને સ્વંધજાવને ન પામ્યો હોય કિંતુ એકાંકી જ રહ્યો હોય, તેનો જઘન્યથી એક સમય કાલ ને ઉત્કૃષ્ટથી અસંસ્થાતો કાલ જાણવો. ત્યાર પછી વળી સ્વંધરૂપ પરિણામને પામે છે. એમ એક પરમાણુ આશ્રી સમજવું પણ સર્વ પરમાણુ આશ્રીતો અનંતો કાલ જાણવો એવું કોઈ સમયે પણ જણાશે નહીં, જે સમયે સર્વ પરિમાણુઓ સ્વંધરૂપે પરિણામને પામેલા હોય, જ્યારે જોઈ

सुं त्वारे लोकनेविपे अनंतानंत परमाणु बूटा दीगमां आवेढे. अने जे एकाकी खंध रहेढे तेनी स्थिति जघन्यथी एक समय अने उत्कृष्टथी असंख्यात कालनी होय ठे. पुञ्जसंयोगनी स्थिति उत्कृष्टथी असंख्यात कालथी अधिक होय नही. ए पण एक काल आश्री जाणवुं सर्व काल आश्रीतो सर्व कालनुं अवस्थान जाणवुं, केमके एवो कोई पण काल होतो नथी के जे काले सर्व लोक खंधथी शून्य होय. एम विचारी जेवुं एकालनी स्थिति कही हवे कालनी मर्यादा आम ठे— परमाणु, एकाकी जावनी त्याग करीने अन्य परमाणु दधणुक त्रिअणुकादि साथे मलीने खंध जावने पाम्या ठे, ते पाठो पूर्वना परमाणु जावने पामे एटले एका की थाय तेमां जघन्यथी एक समय अने उत्कृष्टथी असंख्यातो काल जाणवो.

आशंका.— अनंत प्रदेशीया खंधनेविपे जे संयुक्त परमाणुं ठे ते असंख्यात कालसुधी उत्कृष्टपणे ते खंधनेविपे रहेढे. ते खंधनो ज्यारे जंग थायढे त्वारे ते मांथी जघु खंध निष्पन्न थायढे. तेमां पण ते परमाणुं असंख्यात कालसुधी रहेढे. एवी रीते एक खंधना अनंत खंध थई शकेढे. ते प्रत्येक खंधमां असंख्यात कालसुधी परमाणुनी स्थिति होवाथी अनुक्रमे अनंत कालनो संनव थायढे, त्या र पढी ते एकाकी पणाने पामेढे. एवी रीते अनंत कालनो अंतर पण संनवेढे. त्वारे असंख्यात कालनोज अंतर केम कहोढो? उत्तर—अरे जाई, जो एटजा कालसुधी पुञ्जनी संयोग रहेतो होय तो एम संनवे पण पुञ्जनी संयोग तो असंख्यात कालसुधीज रहेढे तदनंतर वियोग थई जायढे.

आशंका.— परमाणु खंधनी साथे मलेजढे ते खंधविनाश पामेतो असंख्यात काल उपरांत विनाश पामेढे एटलेज ए सूत्र चरितार्थ थयो. पण ते विवक्षित परमाणुं आश्रयिनी खंधनो वियोग थये ते परमाणुने सुं ते माटे एमके, परमाणुनो खंधने विपे अथवा अन्यपरमाणुनी साथे संयोग थयोढे तेनो पाठो वियोग पण असंख्याते काले थायढे. उपरांत रहे नही.

आशंका. एकाकी परमाणु पणे करी केवी रीते वियोग कहोढो?

उत्तर.— सूत्रना प्रमाणे करी कहिये ठैए एटले श्री व्याख्यात प्रज्ञप्ति प्रमुख सूत्रनेविपे कहेवुं ठे के परमाणु वली परमाणु पणे नजे तो पाठो उत्कृष्ट असंख्या ते काले नजे तेमज जे वे परमाणुआ मलीने खंध थयो ठतां तेनो विध्वंस थया पढी फरी ते वनेनो संयोग जघन्यथी एक समय अने उत्कृष्टथी अनंत काले थायढे. लोकनेविपे अनंत परमाणुं ठे, अनंत दधणुक खंध ठे; एम ज्यणुक, चतुर

ણુક, સંસ્થાતાણુક, અસંસ્થાતાણુક અને અનંતાણુક, એટલી જાતિના સ્વંધ છે તે સર્વ અનંત અનંત પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે છે. તેની સાથે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે વલ્કલ કાલ સ્થિતિયે જો મિલે, તો તેનો વિયોગ થતાં પણ અનંત કાલ થાય ત્યારે પછી ફરી ને વિસ્ત્રસા પરિણામે, તે પુજ્જલ સયોગ થાય, માટે અનંત કાલ કહ્યો છે.

હવે વલી પ્રસંગથી ક્ષેત્રસ્થિતિ લખિયે ત્રૈયે —પરમાણુ એક આકાશના પ્રદેશને રોકે છે પણ બીજા પ્રદેશને રોકી શકે નહીં, એટલે જેવડો આકાશ પ્રદેશ છે તેવો નો પરમાણુ છે, પરંતુ આટલી વિશેષતા છે કે, આકાશનો પ્રદેશ અમૂર્તિક છે ને પરમાણુ મૂર્તિક છે માટે તે પ્રદેશમાં પણ સમાવેશ થાય, ત્રણ પ્રદેશમાં પણ સમાવેશ થાય એમ થાવત્ સંસ્થાત તથા અસંસ્થાત પ્રદેશમાં પણ તેઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે, તે સ્વંધ પણ અસંસ્થાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશી જાણવા, તે પ્રદેશી સ્વંધ જઘન્યથી એક પ્રદેશમાં સમાઈ શકે, અને વલ્કલથી બેજ પ્રદેશને રોકે છે, તેમજ ત્રિપ્રદેશી વલ્કલથી ત્રણ પ્રદેશ રોકે છે, એ પ્રમાણે જે સ્વંધ જેટલા પ્રદેશનો હોય તે તેટલાજ આકાશના પ્રદેશને વલ્કલથી રોકે છે, તથા જઘન્યથી સર્વ નેવિપે એકજ પ્રદેશ કહેવો, તથા અનંત પ્રદેશી સ્વંધ વલ્કલ પણ અસંસ્થાત પ્રદેશને રોકી શકે છે પણ અનંતને રોકે નહીં કેમ કે, લોકાકાશના અનંત પ્રદેશ છે જ નહીં.

આશંકા —એક આકાશ પ્રદેશમાં અનંત પ્રદેશીઓ સ્વંધનો સમાવેશ કેમ થાય

ઉત્તર —આકાશનેવિપે અવગાહ ગુણ છે, તેણેકરી જ્યાં એક પુજ્જલ છે ત્યાંજ અનંત પુજ્જલોનો સમાવેશ થઈ શકે છે જેમ એક પ્રદીપ પ્રજાનેવિપે અનેક પ્રદીપ પ્રજાનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તથા જેમ એક પારદ કર્પનેવિપે સુવર્ણ શત કર્પ સમાઈ જાય છે એવો પુજ્જલો ધર્મ છે માટે એક આકાશના પ્રદેશમાં અનંત પરમાણુ, અનંત ક્ષણુક, અનંત ત્ર્યણુક અનંત સંસ્થાતાણુક અનંત અસંસ્થાતાણુક તથા અનંત અનંતાણુક સ્વંધ છે, તે પોતપોતાના સ્વજાતે કરી રહ્યા છે.

આશંકા —સમય લોકનેવિપે એક સ્વંધની અવગાહના કેમ થાય ?

ઉત્તર —સ્વંધ દ્વ્યનો વિચિત્ર સ્વજાત છે, કોઈ તો લોકનો સંસ્થાતમો જાગ અવગાહી રહે છે, કોઈ લોકનો અસંસ્થાતમો જાગ અવગાહીને રહે છે, અને કોઈક તો સમય લોકને અવગાહે છે, તે પણ વલી અસંસ્થાત પ્રદેશી છે તથા અનંત પ્રદેશી છે સ્વંધ જાણવો, કેમકે સંસ્થાત પ્રદેશી છે કોઈ અસંસ્થાત પ્રદેશને રોકી શકે નહીં એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં કહ્યું છે, કોઈએક અનંત પ્રદેશી છે સ્વંધ એક સમયમાં સકલ લોકને અવગાહી રહે છે, તે કેવલ સમુદાતની પટે જાણી લેવું, તે આ પ્રમા

ણે:-કોઈએક અર્ચિત મહાસ્વંધ વિશ્રાંત પરિણામેકરી પહેલા સમયે અસંસ્વાતા યોજન વિસ્તાર સહિત દંડ કરી બીજા સમયે કપાટ કરે, ત્રીજા સમયે થાણુ કરે. ચોથા સમયે પ્રતર પૂરણા કરે, તે કરીને સમસ્ત લોકમાં વ્યાપી રહે; પઠી પાંચમા સમયે પ્રતર સંહરી, ઠવા સમયે થાનક નાજે, સાતમા સમયે કપાટ નાજે; આઠમા સમયે દંડ સંહરીને સ્વંધ સ્વંધ થાય, એમા ચોથો એક સમય કહ્યો, તે સકલ લોકને વિષે વ્યાપી રહેવાવિષે જાણવું, એનું વર્ણન શ્રીવિશેષાવશ્યકમાં પણ વિશેષે કરેલું છે.

અંશકા.- (બૌદ્ધ મતાનુસારી) એક આકાશ પ્રદેશનેવિષે રહેલા એક પરમાણુને બીજા ઠ પ્રદેશની ફરસના હોય છે જે સમયે પૂર્વ દિશાને ફરસે છે તેજસ્વરૂપે પશ્ચિમ દિશાને ફરસતો નથી તેથી અપર સ્વરૂપે ફરસે છે એનું જણાય છે કે મકે, જો તેજ સ્વરૂપે ફરસે તો પદ્ દિગ્સંબંધ સંજવે નહી. અને પદ્ દિગ્સંબંધ તો લોક પ્રસિદ્ધ છે જેમ કે, આ પશ્ચિમ દિગ્સંબંધ, આ પૂર્વ દિગ્સંબંધ, તથા આ ઊત્તર દિગ્સંબંધ પ્રમુખ ઠ એ દિગ્સંબંધ નિન્ન નિન્ન કહેવા અન્યથા પદ્ દિગ્સંબંધ કેમ કહેવાઈ શકાશે? અને પરમાણુ તો નિરશ છે, માટે એક અંશનેવિષે ઠ સંબંધ નિન્નનિન્ન કેમ થાય? એ કારણ માટે પરમાણુને સાંશ કહેવું જોયે. ત્યારેજ નિન્નનિન્ન સ્વરૂપે પદ્ દિશાઓની ફરસના ઘટમાન થશે.

ઉત્તર.- (જૈની) પરમાણુ તો નિરંશજ છે. સાંશ કહેવાયજ નહી. પરંતુ પુજા પરમાણુનેવિષે અર્ચિત્ય પરિણામ શક્તિ હોવાથી તેણેકરી નૈરતર્યપણે ઠ દિશા નીસાયે રહ્યો છે. અને ઠ દિશાઓની ફરસના કરે છે પણ અંશેકરી ફરસના ન સમજવી (વલી બૌદ્ધને કાંઈક વિશેષ પૂછે છે) તમે કેમ જ્ઞાનના સંતાનનેવિષે એકજ ક્ષણને કારણ કાર્યજાવ સંબંધ માનો છો? પૂર્વ જ્ઞાન જનક જે ક્ષણ તે પણ નિરંશ છે તેમ ઠતાં તેમાં બે અંશની કલ્પના કરો છો, જે અંશે કરી કારણસંબંધ છે, તેજ અંશેકરી કાર્યસંબંધ નથી, અને જે અંશેકરી કાર્યસંબંધ છે તેજ અંશેકરી કારણ સંબંધ નથી. એ તમારી યુક્તિયે તમારાજ ગલામા ફાસી આવે છે માટે એમ માનવું જોયે છે કે, ક્ષણતો નિરંશ છે પણ વસ્તુ વ્યવર્તનકરી કાર્યકારણ જાવ સંબંધની કલ્પના થઈ શકે છે એમ પરમાણુનેવિષે પણ વિચાર કરીલેવો.

હવે વલી પ્રસંગથી ક્ષેત્રવગાહની સ્થિતિ લેવાયે છે:-જે આકાશ પ્રદેશનેવિષે જે પુજાપદ્ધત્ય રહ્યું છે તે એક પ્રદેશાવગાહ, સંસ્થ્ય પ્રદેશાવગાહ, અથવા અસંસ્થ્ય પ્રદેશાવગાહ જઘન્યથી એક સમયસુધી રહે, ને ત્યાર પછી એક પ્રદેશાવગાહ તે દ્વિપ્રવેશાવગાહ થાય છે, અને દ્વિપ્રદેશાવગાહ તે ત્રિપ્રદેશાવગાહ થાય છે તે ચતુષ્પૃથી તો અ

સંખ્યાત કાલ પઠી થાય પરંતુ અનંત કાલસુધી એકાવગાઢપણે રહે નહીં; એવો એનો સ્વ નાવજ છે હવે અવગાહનું અંતર લખિયે ટૈએ.—જે પરમાણુ એ કરીને જે આકાશનો પ્રદેશ અવગાહિત થાણો હોય તેજ તેકાણે જઘન્યથી એક સમય અને ઊત્કૃષ્ઠથી અસંખ્યાત કાલસુધી રહેશે. ત્યાર પઠી વલી વીજા પ્રદેશની અવગાહના કરેશે. એમ ફરતો ફરતો ફરિ તેજ આકાશ પ્રદેશનેવિષે ઊત્કૃષ્ઠથી અસંખ્યાત કાલે આવીજાય છે. કેમકે, આકાશના અસંખ્યાત પ્રદેશજ છે

આશંકા:—મૂલ પ્રદેશનો ત્યાગ કરી વીજા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશીય અનંતવાર ફરસીને પઠી પાઠો આવીને મૂલનો પ્રદેશ ફરસતાં અનંતકાલનું અંતર સંજવેશે તેમ ઠતાં અસંખ્યાત કાલનુંજ અંતર કહેવાનું કારણું ?

ઉત્તર—પુજ્જનનો એવો સ્વનાવજ હોય છે કે, તે અસંખ્યાત કાલસુધી ફરીને પાઠો તેજ આકાશ પ્રદેશની અવગાહના કરેશે.

હવે પુજ્જનના ગુણ કહિયે ટૈએ:—જેણેકરી વસ્તુ, અલંકૃત એટલે શોનાયમાન વીઠામાં આવે તેને વર્ણ કહેશે. તેના પાંચ પ્રકાર છે—રુષ, નીલ, શ્વેત, પીતને રક્ત એ વધા પુજ્જનને વિષે હોય છે. અહીં કોઈક નૈયાયિક ઠગો વિચિત્ર વર્ણ પણ માને છે. તે પાંચ વર્ણોના સંયોગથી ઘપજે છે તેને સર્વથા નિન્નજ કહેશે, પણ તે નિન્ન નથી ગંધ બે છે—એક સુગંધ વીજો હુર્ગંધ. અત્ર કોઈ ત્રીજો વિચિત્ર ગંધ પણ માને છે તે પણ સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ નિન્ન નથી

રસ પાંચ છે—તિત્ત, કટુક, કપાય, આમ્લ તથા મધુર કોઈક જવણને ઠગો રસ કહેશે પરંતુ તેનો મધુર રસનેવિષે અંતરનાવ છે તે આ પ્રમાણે—સર્વ જોજન તૈયાર કચુંઠતાં તેમા યથાપિ વીજા સર્વ દ્વ્યોનું મેલન હોય છે તથાપિ જો એક જવણનું પ્રદેષણ કચુ ન હોય તો તે જોજન મધુર લાગતું નથી એટલા માટે જવણને પણ મધુરજ કહેવું

સ્પર્શ આવે છે:—કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ લઘુ, ઊષ્ણ, શીત, સ્નિગ્ધ ને રૂઢ. એ આવ ફરસ પુજ્જનનેવિષે હોય છે એમ સર્વ મલી વીજા ગુણ પુજ્જનના જાણવા તેડમાંના પાંચ ગુણ એક પરમાણુનેવિષે મલી આવે છે તે આવી રીતે—પાંચ વર્ણોમાંનો ગમે તે એક વર્ણ, પાંચ રસમાંનો ગમે તે એક રસ, બે ગંધમાંનો ગમે તે એક ગંધ, અને આવ ફરસમાના ચાર ફરસ નથી હોતા, તે આ—કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ ને લઘુ એ ચાર સ્પર્શ સુક્ષ્મ પરમાણુનેવિષે ન હોય અને શીત, ઊષ્ણ, સ્નિગ્ધને રૂઢ એ ચારમાં પણ વિરોધી બે ગુણ એક પ્રદેશનેવિષે ન હોય જેમ કે, શીતનો વિરોધી ઊષ્ણ

ગુણ છે તથા સ્નિગ્ધનો વિરોધી રુદ્ધ ગુણ છે. તે માટે અવિરોધિ એ ગુણ હોય શીત સ્નિગ્ધ અથવા શીત તથા રુદ્ધ અથવા ઊષ્ણ સ્નિગ્ધ અથવા ઊષ્ણ ને રુદ્ધ, એમ વિપરીત પણે પણ થઈ શકે છે. માટે પરમાણુ એક અંશ છે તેમાં અવિરોધી એ ફરસ લેવા. એવી રીતે પાંચ ગુણ એક પરમાણુને વિષે જાણવા એ પ્રદેશીઆ સ્વંધને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી દશ ગુણ હોય છે. કેમકે, તેમાં નિન્ન નિન્ન એ વર્ણ, એ રસ, એ ગંધ તથા ચાર અવિરોધી સ્પર્શ તે એ એ જૂદા જૂદા પ્રદેશને વિષે હોય એ દશગુણ એ પરમાણુના જાણવા. એમ ત્રિપ્રદેશી સ્વંધને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી ચાર ગુણ હોય છે, તે આ પ્રમાણે.—એક વર્ણને એક રસ એ એ ગુણ દ્વિપ્રદેશી સ્વંધના કરતાં એમાં અધિક હોય છે. કેમકે ત્રણ પ્રદેશ હોવાથી ગંધ તો પ્રાયે બેજ છે, અને ફરસ તો સૂક્ષ્મ પરિણામે ચારજ હોય છે. તથા ચાર પ્રદેશીઆ સ્વંધને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી ચૌદગુણ હોય છે. તેમાં ચાર વર્ણ ચાર રસ ને બાકીના સર્વ પૂર્વોક્ત રીતે જાણવા. પંચ પ્રદેશીઆ સ્વંધને વિષે પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, એ ગંધ, તથા ચાર ફરસ એ શોભ ગુણ હોય છે. એમ સંસ્થાત પ્રદેશીઆ સ્વંધ, અસંસ્થાત પ્રદેશીઆ સ્વંધ તથા અનંત પ્રદેશીઆ સ્વંધ જેટલી વારસુધી સૂક્ષ્મ પરિણામ પણે પરિણામ્યો હોય છે ત્યાંસુધી તેઓને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી શોભ ગુણ હોય છે. અને જઘન્યથી તો પૂર્વે જે પાંચ ગુણ પરમાણુને વિષે કહેલા છે તેટલાજ અનંત પ્રદેશીઆ સ્વંધને વિષે પણ હોય છે.

હવે બાદર પરિણામ કહિયેઢેઃ—બાદર પરિણામને વિષે જઘન્ય તો સાત ગુણ હોય છે:—ગુરુ, કર્કશ, અથવા મૃદુ, લઘુ, એ એ સ્પર્શ અવિરોધી લેવા, અને પાંચ ગુણ મૂળ ગા લેવા અને ઉત્કૃષ્ટથી તો વીશ ગુણ હોય છે હવે એના પર્યાય કહિયે ઢેઃ—પર્યાય તે એક ગુણ કૃષ્ણ તેમ એક ગુણ નીલાદિક પણ જાણવા જેમ કે, એક પરમાણુમાં સર્વ જઘન્ય પણે કૃષ્ણ વર્ણ હોય તો તે એક ગુણ કાલો કહિયે પછી વલી તેથી બમણી કાલાશ તે દ્વિગુણ કૃષ્ણ કહિયે એમ યાવત સંસ્થાત ગુણો, કાલો અસંસ્થાત ગુણો કાલો તથા અનંત ગુણો કૃષ્ણ વર્ણ હોય છે; એ પ્રમાણે સર્વ પર્યાયો જાણવા. એમ નીલ તથા પીતાદિકને વિષે પણ એજ રીતે જાણી લેવું.

આશંકા:—ગુણ અને પર્યાયને વિષે જેદ શું છે? જે ગુણ કહ્યા તેને પર્યાય કહોઢો. ઉત્તર:—ગુણ તથા પર્યાયને વિષે કાંઈક જેદ છે. “સદ્ જાવિનો ગુણાઃ ક્રમજા વિનઃ પર્યાયાઃ” જે સદૈવ સદ્વર્ત્તી છે એટલે વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શ, તે ગુણ જાણવા એ સામાન્યપણે સૂત્રિમંત ડ્યવ્યથી એક વેશ નિન્ન ન હોય માટે ગુણ કહેવાય છે, અને જે અનુક્રમે હોય તે સદા સદ્જાતી ન હોય તેને પર્યાય ક

હિયે જેમ કે, એક ગુણ કાલત્વાદિક તે દિગુણ કાલત્વાદિક અવસ્થાથકી નિવર્તે
ઠે, તથા દિગુણ કાલત્વાદિક ત્રિગુણ કાલત્વાદિક અવસ્થાથકી નિવર્તનને પામે
ઠે એમ પૂર્વે પૂર્વે પર્યાયનું નિવર્તન એટલે નાશ અને ઉત્તર ઉત્તર પર્યાયોનો આવિ
ર્નાવિ એટલે ઉત્પત્તિ થાયઠે તેને પર્યાય કહિયે એ પ્રમાણે એક ગુણ રસ તથા દિ
ગુણ રસાદિક, તેમજ એક ગુણ ગંધ તથા દિગુણ ગંધાદિક, વલી એક ગુણ કર્કશ
તથા દિગુણ કર્કશાદિક, અને સ્પર્શના પર્યાય પણ જાણી લેવા.

હવે પુજ્જ સંસ્થાન કહેઠે—ગોલ સંસ્થાન તે મોદકવત્, વર્તુલ સંસ્થાન તે વલ
યવત્, લંબ સંસ્થાન તે દંડવત્, અશ સંસ્થાન તે શુંઘાટકવત્, ચતુરસ્ર સંસ્થાન તે
અયોધનવત્, જાણી લેવાં ॥ ઇતિ જીવાદિ પદ્ ડ્યસ્વરૂપં ક્લેયં ॥

અથ ડ્ય લક્ષણ કથ્યતે—અનુષ્ટુપ્ વૃત્તમ્ પ્રણમ્ય પરમાત્માન, કર્મક્લેશવિ
વર્જિતમ્ ॥ ડ્ય્યાણા લક્ષણં વદ્યે, જૈનેન્દ્રમતદીપ્તિદં ॥ ૧ ॥

જે વસ્તુ કાલત્રયનેવિપે વર્તે ઠે તેને સત્ કહિયે ને તેજ ડ્ય જાણું.
તે સત્ શબ્દનું લક્ષણ આહુ ઠે—“ઉત્પાદવ્યયઙ્ઘ્રીવ્યયુક્તં હિ સત્” જે વસ્તુ
પર્યાયની અપેક્ષાએ કયંચિત્ત ઉપજે ઠે, વલી કયંચિત્ત જઘન્યથી સમયાંતરે
તથા ઇત્કૃષ્ઠથી અસરખ્યાતા કાલ પઠી તે વસ્તુ પર્યાયની અપેક્ષાએ વિનાશને
પામે ઠે, અને તેજ વસ્તુ ડ્યથી ક્યારે પણ ઉત્પન્ન ન થાય, તેમ વિનાશ પણ
પામે નહીં કિંતુ સદા સર્વદા કાયમ હોય તેને સત્ કહેઠે તહુકં શ્રીમતિચદ્વૈ
“ધ્રોવ્યોત્પાદવ્યયોપેતં, ડ્યં કાલત્રયે સ્થિતમ્, ડ્યતસ્તત્ર સત્વ હિ, જન્મનાશો
ચ પર્યાયાત્.” તત્ર દૃષ્ટાત જેમ એક જીવ ડ્યનેવિપે નારક પર્યાયનો વિનાશ
હોય, અને નર પર્યાયનો ઉત્પાદ હોય પણ જીવ ડ્ય તેજ ઠે તેનો મૂલથી ઉ
ત્પાદ તથા વિનાશ હોતો નથી સદા સર્વદા સાશ્વત ઠે તથા પુજ્જ ડ્યનેવિપે
મૃત્પિંમ, સ્થાસ, કોશ, કુશૂલ, શિવક, ઇત્ર, ઘટ તથા કપાલ પ્રમુખ પર્યાયોનો ઉત્પા
દ તથા વિનાશ થાયઠે, તે કાલાદિકની જોગવાઈ પામીને થાયઠે. તે આ પ્રમાણે—
પ્રથમ પુજ્જ પરમાણુ વિસ્ત્રસા પરિણામેકરી મૃદુઆકારે પરિણામને પામેઠે, તેનો
કુંનકારના યોગથી મૃત્પિંમ થાયઠે, ત્યાર પઠી જ્યારે ચક્રની ડપર ચહેઠે ત્યારે
તે ચક્રત્રિમિ નિમિત્ત કારણની યોગતાથી સ્થાસ પરિણામને પામેઠે, પઠી હસ્ત પ્ર
ક્ષેપાદિક લક્ષણ તથા પુરુષ વ્યાપાર લક્ષણ નિમિત્ત કારણની યોગતાથી કોશ
પરિણામને જજેઠે, પઠી તેજ કુશૂલ તથા શિવક પરિણામે થાયઠે તે ઇત્રક જ્યારે
પ્રથુ, યુધ્ધ, કંડુ, તથા ગ્રીવક પરિણામને પામેઠે ત્યારે ઘટ કહેવાય ઠે. તથા તે

વલી ઘટનોદન મુજરાયજિદ્યાત થકી કપાલ પરિણામને પામે છે, ત્યારે કપાલ માલા કહેવાય છે. એટલે પૂર્વ પૂર્વ પર્યાયોનો વિનાશ થતો જાય છે ને ઉત્તરોત્તર પ ર્યાયોનો ઉત્પાદ થતો જાય છે પણ પુજ્જ ઇવ્ય સદા સાશ્વતજ છે. જો તે સત્તા પુજ્જાદિક ઇવ્યની ન માનિયે તો ઉત્પાદ તથા વિનાશ નિરર્થક થાય. જો વસ્તુ થી કાંઈ ઠેજ નહી તો ઉત્પત્તિ શાની થાય? અને જેની ઉત્પત્તિ થતી નથી તેનો વિનાશ પણ થતો નથી, યથા પહ્લવ્ય. જે વિનાશ થાય છે તેજ ઉત્પન્ન થાય છે; અને જેનો વિનાશ ન થાય તેની ઉત્પત્તિ પણ ન થાય માટે ઉત્પાદ, વિના શ તથા સત્તા એ એકજ છે. તથોક્તં શ્રીમતિચક્રે. “ઉત્પાદ. કેવલો નાસ્તિ, વિના શોપિ ન કેવલઃ, કિતુ સત્તાસમાક્રાંતો નાપિ સત્તા ચ તૌવિના, ૧ ચક્રુત્પન્નં ચ તન્ન ઇં ચન્નં ઇં તન્ન જન્મયુક્, યન્ન વસ્તુ નચોત્પન્નં, દૃષ્ટં નદૃષ્ટં કદાપિન. ૨ કાલાદિપંચ સામગ્રી, પ્રાપ્ય ઇવ્યેષુ પર્યાયા;” ઉત્પદ્યંતે વિપદ્યંતે, જલકલ્લોલવક્કલે ૩ ”

આશંકા--તમે જે પૂર્વ પૂર્વ પર્યાયનો વિનાશ માનો છો તેવિનાશનું અપર નામ અજ્ઞાવ છે, માટે તે સર્વથા પ્રકારે જાવથી નિન્ન છે, કિવા અજિન્ન છે જો સર્વથા જાવથી નિન્ન માનિયે તો અવસ્તુ સ્વજાવ થાય, અવસ્તુ સ્વજાવની સિદ્ધતા થયાથી કોઈ કાર્યની સિદ્ધિ થશે નહી, તથોક્તં શ્રીમતિચક્રે.--તુલ્લરૂપોદિ યો જાવઃ સકયં કાર્યસાધક; અદારિદ્ જવેદિશ્વં, સચેદિ ફલેગ્રહિઃ ૧ તથા જાવનેજ સર્વથા અજ્ઞાવ કહેશો, તો જાવની પ્રતીતિનો લોપ થશે, અને તેમ થયાથી સર્વ જગત્ શૂન્ય ઠરશે. ત્યારે તમે અજ્ઞાવ તે શાને કહો છો ?

ઉત્તર--જાવથી કયંચિત્ નિન્ન અજ્ઞાવ હોય છે, જે સર્વથા નિન્ન કહે વાય નહી. અને સર્વથા અજિન્ન પણ ન કહેવાય તે કયંચિત્ નિન્ન કહિયે તે આવી રીતે છે -સમસ્ત વસ્તુનેવિપે વે અંશ હોય છે --એક સદંશ ને બીજો અસદંશ તેમા પર્યાયની અપેક્ષાએ થતીત તથા અનાગત પર્યાયને અસદંશ કહે છે, ને વર્તમાન પર્યાયને સદંશ કહે છે. એ સદંશ જાવરૂપ કહેવાય છે. અને અસદંશ અજાવરૂપ કહેવાય છે. અજાવનું લક્ષણ ન્યાય શાસ્ત્રમાં આવી રીતે કહ્યું છે--ઇવ્યપર્યાયોજયાત્માજાવ ઇતિ” એટલે જે અજાવ તે પણ ઇવ્ય અને પર્યાયથી નિન્ન નથી જે જાવ સ્વજાવ તે અજાવ છે. તેના ચાર પ્રકાર છે--પ્રાગઅજાવ, પ્રધ્વસાજાવ, અત્યતાજાવ ને અન્યોન્યાજાવ. તેમાં પ્રથમ પ્રગજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.--યન્નિવૃત્તાવેવકાર્યસ્યઉત્પત્તિ. સોસ્યપ્રાગજાવ. જે પર્યાયનેવિપે. વિનાશોકરીને, અવશ્ય અપરપર્યાયની ઉત્પત્તિ થાય છે તે ઉત્પદ્યમાન ઉત્તર પર્યાયથી પૂર્વે જે વિનાશી પર્યાય છે તેને પ્રાગજાવ કહેવો. અત્ર દૃષ્ટાંત--

જેમ ક્ષીરના વિનાશથી દધિનો ઉત્પાદ થાય છે. માટે દૂધનેવિપે દહીનો પ્રાગજાવ કહેવાય. જેનો પૂર્વે અજાવ હોય તેને પ્રાગજાવ કહે છે. જ્યાંસુધી દધિરૂપ પર્યાય થયું નથી ત્યાંસુધી તેનો ક્ષીરનેવિપે પ્રાગજાવ છે એમ મૃત્પિંમને ઘટનો તથા તંતુપુંજને પટનો પણ પ્રાગજાવ સંબંધ જાણી લેવો હવે પ્રધ્વસાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.—યંદુત્પત્તૌ કાર્યસ્યાવશ્યં વિપ્રતિપત્તિ સોસ્યપ્રધ્વસા જાવ. જે પર્યાય ઉત્પન્ન થયાથી જે પર્યાયોનો અવશ્ય કરી વિનાશ થાય છે, તે વિનાશી પૂર્વે પર્યાયથી ઉત્તર પર્યાયનેવિપે પ્રધ્વસાજાવ કહે છે અત્ર દૃષ્ટાંત. જેમ દૂધના વિનાશથી અવશ્યે કરી દધિજ હોય છે તેથી દહીનેવિપે દૂધનો પ્રધ્વસાજાવ કહેવાય તેમ મૃત્પિંમના વિનાશથી અવશ્યે કરી ઘટ, તથા તંતુપુંજના વિનાશથી અવશ્યે કરી પટની ઉત્પત્તિ હોય છે, તો તે ઘટને તથા પટને પ્રધ્વસાજાવ કહે છે એટલે જે પૂર્વેપૂર્વે પર્યાય હોય તેનેવિપે પ્રાગજાવ કહે છે, ને ઉત્તર ઉત્તર પર્યાય હોય તેનેવિપે પ્રધ્વસાજાવ કહે છે. એમ વલી દધિથી તક્રનો ઉત્પાદ હોવાથી દધિને પ્રાગજાવ કહેવાય, અને તક્રને પ્રધ્વસાજાવ કહેવાય એટલે પૂર્વે ક્ષીરરૂપ પર્યાયની અપેક્ષાકરી દધિને પ્રધ્વસાજાવ કહે છે અને ઉત્તર તક્રરૂપ પર્યાયની અપેક્ષાકરી દધિને પ્રાગજાવ કહે છે.

આશંકા— એક વસ્તુનેવિપે બે ધર્મે કેમ સંજવે ?

ઉત્તર — વસ્તુ, અનંત ધર્માત્મક હોય છે જેમ કે, એક પુરુષનેવિપે વ્રાત, નર્તુ પુત્ર, પૌત્ર, તથા દૌહિત્ર પ્રમુખ ઘણા ધર્મો હોય છે એટલે પુત્રની અપેક્ષા પિતા કહેવાય છે, નાઈની અપેક્ષા વ્રાતા કહેવાય છે, સ્ત્રીની અપેક્ષા નર્તી કહેવાય છે, માતાની અપેક્ષા પુત્ર કહેવાય છે; પુત્રના પુત્રની અપેક્ષા પૌત્ર કહેવાય છે અને પુત્રીના પુત્રની અપેક્ષા દૌહિત્ર કહેવાય છે, પરંતુ પુરુષ એક જ હોય છે તેમ અત્ર પણ જાણવું હવે અન્યોઽન્યાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.—સ્વરૂપાંતરાન્યરૂપ વ્યવૃત્તિરિતરેતરાજાવ । તત્ર દૃષ્ટાંત — જેમ ગાય ને અશ્વ એ બે પદાર્થો છે; તે મા ગાયના સ્વરૂપની નાસ્તિ અશ્વનેવિપે છે, ને અશ્વના સ્વરૂપની નાસ્તિ ગાય નેવિપે છે એમ અન્યોન્ય એટલે પરસ્પરનેવિપે એકેકનો જે અજાવ છે તે અન્યોઽન્યાજાવ જાણવો એના ચાર નામ છે.—અન્યોઽન્યાજાવ, ઇતરેતરાજાવ; પરસ્પરાજાવ તથા અન્યાપોહ જાવ હવે અત્યંતાજાવનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.—કાલત્રયાપે ક્ષણીયતાદાત્મ્યપરિણામનિવૃત્તિરત્યંતાજાવ એટલે વસ્તુનેવિપે તાદાત્મિકપણે જે પ્રિણામનો ત્રણ કાલનેવિપે અજાવ, તેને અત્યંતાજાવ કહિયે. તત્ર દૃષ્ટાંત— જેમ એક ચેતન આત્મતત્ત્વ છે તે ક્યારે પણ અચેતન થયો નથી; થતો નથી

ને યજ્ઞે પણ નહીં એમજ જહ ધર્મવાલા પુજાનેવિષે ક્યારે પણ વસ્તુત્વે ચેતનપણું સંજવે નહીં, એટલે તાદાત્મ્ય જાવ થાય નહીં; સંયોગી જાવે તો એ પુજા અનંતિવાર ચેતન થયા છે; થાય છે, ને યજ્ઞે, માટે ચેતન વસ્તુનેવિષે તાદાત્મિક જાવે અચેતનવસ્તુનો અત્યંતજાવે. તથા અચેતનવસ્તુનેવિષે તાદાત્મિકજાવે ચેતનવસ્તુનો અત્યંતજાવે.

આશંકા:—ઘટ તથા પટનેવિષે અત્યંતજાવ માનવામાં શું હરકત છે? કેમકે, ઘટ તે પટાત્મા નથી ને પટ તે ઘટાત્મા નથી.

ઉત્તર:—એ તારું કહેવું યદ્યપિ સત્ય છે. તથાપિ એવું ત્રણે કાલનેવિષે સંજવે નહીં. કેમકે ઘટાકારે પરિણામને પામેલા જે પુજા ધ્ય તે કોઈ સમયે પટાકાર પરિણામને પામે છે, અને પટ પુજાનો ઘટાકારે પરિણમે છે, માટે તેનેવિષે અત્યંતજાવ કહેવાય નહીં કિતુ અન્યોડન્યાજાવ કહિયે. એના સંગ્રહના શ્લોક કહે છે—દ્વીરે દ્વ્યાદિ યત્રાસ્તિ પ્રાગજાવ: સઠચ્યતે; નાસ્તિતા પયસોદગ્નિ પ્રધ્વંસા જાવલક્ષણં. ૧ ગવિ યોશ્વાચજાવશ્ચ, સોન્યોન્યાજાવ ઠચ્યતે, શશઁગાદિરૂપેણાત્યંતજાવસ્તુ નણ્યતે. ૨ નચાવસ્તુત એવસ્તુર્જેદાસ્તે નાસ્ય વસ્તુનિ ॥ ૩ ॥ ઈતિ જૈનમતેજાવો, જાવિ નોવસ્તુરૂપક: ૩ એટલે શ્રીજૈનમતનેવિષે જાવ સ્વજાવ અજાવ કહ્યો અને નૈયાયિક, વૈશેષિક તથા મીમાંસકાદિક દર્શનનેવિષે અજાવ તે જાવથી નિન્ન પદાર્થ માને છે; તે મિથ્યાવાદિ જાણવા ચાર્વાક મતી તો અજાવ પદાર્થને માનતાજ નથી; તેઓને પણ અનિષ્ટની પ્રાપ્તિ છે તથોક્તં અકલકાચાર્યૈ:—કાર્યધ્યમનાદિ સ્યાત્, પ્રાગજાવસ્ય નિન્દ્વે ॥ પ્રધ્વસસ્યેચ કાર્યસ્ય, પ્રોચ્યતે નિત્યતાં વ્રજેત્ ॥ ૧ ॥ એક રૂપં જવેદિશ્વ, મન્યાપોદ્ધ્યતિક્રમે ॥ જવેદાનિ સ્વધર્મસ્યાડ ત્યંતજાવપ્રલાપને ॥ ૨ ॥ એનો અર્થ શ્રી સમંતજ્ઞ સ્વામીએ અષ્ટ સહસ્રી ટીકામાં આવી રીતે કહ્યો છે.—તે માટે અહો ચાર્વાક, જો તું પ્રાગજાવ માનશે નહીં, તો કાર્ય ધ્યની અજાવિ યજ્ઞે અને ઘટ પટાદિક જે કાર્ય ધ્ય છે, તેની આદિ તો બાલ ગોપાલ સર્વને વિદિત છે, ૧ જો પ્રધ્વંસા જાવ નહીં માનશે; તો કાર્ય ધ્યનો વિનાશ સંજવશે નહીં સર્વ ધ્ય નિત્ય ઠરશે ને કાર્ય ધ્યનો વિનાશ તો સકલ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, ૨ જો અન્યાપોદ્ધ નહીં માનશે તો સમસ્ત વસ્તુર્લું એક રૂપ ઠરશે, અને વસ્તુ તો સર્વ નિન્ન નિન્ન સ્વજાવેજ દોઢામાં આવે છે, ૩ જો અત્યંતજાવ નહીં માનશે તો કોઈ સ્વધર્મ સિદ્ધ યજ્ઞે નહીં, ચેતન જે આત્મા તે કોઈ સમય અચેતન થઈ જશે ને જે જહાત્મક પુજા તે કોઈ સમય સર્વથા ચેતનાત્મક થઈ જવાનો સંજવ યજ્ઞે તે એમ તો કોઈ કાલે થાયજ નહીં. ૪ માટે સર્વત્રૈવ અજાવ માનવો. તે પણ વલી અજાવ સ્વજાવ માનવો;

પણ જે તુલ્યજ્ઞાવ માનવુ તે પણ અનિષ્ટ છે શ્રી ચિતામણિ શાસ્ત્રનેવિષે પૂર્વે પ
 ક્ષીણ કહ્યું છે કે, દૃષ્ટાન્તાવદયં ઘટોનચ પતન્ દૃષ્ટ સ્તથા મુજરો દૃષ્ટા કર્પરસહ
 તિઃ પરમિતો જ્ઞાવોન દૃષ્ટોપરઃ સ્વાધીના કલશશ્ય કેવલમિયં દૃષ્ટા કપાલાવલી તે
 નાજાવ ઇતિ શ્રુતિ ક નિહિતા કિચાત્ર તત્કારણમ્ ' અહો નૈયાયકો, પ્રથમ જૂત
 જ્ઞાનેવિષે જે ઘટ દીઠો, તે કપર મોગર પાત દીઠો, ત્યાર પછી ચાપરાં દિઠો, પણ
 ઇટલાથી બીજો અજ્ઞાવ કોઈ દીઠો ન કહેવાય, તેમ ઠતા તુ કહિશ કે, મે ઘટને
 વિષે અજ્ઞાવ દીઠો તે ખૂલો છે તેની તો કપાલાવલી દીઠી કહેવાય, પણ અજ્ઞાવ દીઠો
 કહેવાય નહીં માટે અજ્ઞાવ એવી સ્તુતિ તે ફર્ક રહે છે । તે માનવાનું શું કારણ છે
 માટે કપાલાવલીનેજ અજ્ઞાવ કહિયે કે જેથી સકલ વાત સુધરે ॥ ઇતિ ઇચ્છલક્ષણ
 હવે નવ સ્વરૂપ કહે છે. તેમાં નૈગમ નવ અંશગ્રાહી છે એ વસ્તુના અંશને સંપૂ
 ર્ણ વસ્તુજ માને છે જેમકે, સૂક્ષ્મ નિગોદિયા જીવમાં અદ્ધરના અનતમા જાગ જેટ
 લું જ્ઞાન, ઠતા તેને સિદ્ધ સમાન માને છે । અને તેરમા તથા ચૌદમાં ગુણસ્થાનને
 વિષે વર્તતા સિદ્ધ મનુષ્યોને કર્મનો એક અંશ ઠતાં સંસારી કહે છે.

સંગ્રહ નયવને સત્તાનું ગ્રહણ થાય છે સર્વે જીવ સરસ્વા છે. સત્તા ગુણ ઘટે નહીં
 વ્યવહારનયે કરી જીવ અને પુદ્ગલના જેદ કહેવાય છે. — જેમકે, જીવના વે
 જેદ. — સિદ્ધને સંસારી તેમાં સંસારીના વેજેદ. — અયોગી ને સયોગી સયોગીના વે
 જેદ — ટદ્ગસ્થને કેવલો ટદ્ગસ્થના વે જેદ — ક્ષીણમોહને ઔપશાંત મોહ, ઔપશાંત
 મોહના વે જેદ — અકર્ષાઈ અને સકર્ષાઈ સકર્ષાઈના વે જેદ — સૂક્ષ્મસકર્ષાઈ ને વાદ
 ર સકર્ષાઈ વાદર સકર્ષાઈના વે જેદ — અનિવૃત્તિ વાદર ને નિવૃત્તિ વાદર નિવૃ
 ત્તિ વાદરના વે જેદ — શ્રેણી પ્રતિપન્ન ને શ્રેણી અપ્રતિપન્ન શ્રેણી અપ્રતિપન્નના વે
 જેદ — અપ્રમત્ત ને પ્રમત્ત, પ્રમત્તના વે જેદ — સર્વે વિરતિ ને દેશવિરતિ, દેશવિરતિના
 વે જેદ — વિરતિ ને અવિરતિ અવિરતિના વે જેદ — સમ્યક્ત્વીને મિથ્યાત્વી મિથ્યા
 ત્વીના વે જેદ જવ્યને અજવ્ય જવ્યના વે જેદ. — ગ્રંથિ જેદીને અગ્રંથિ અજેદી ગ્રંથી
 જેદીના વે જેદ. — પરિત સસારીને અપરિત સસારી એમ પુજ્જલના પણ વે જેદ થાય
 છે તે આ પ્રમાણે — અણુ ને સ્કંધ તેમા સ્કંધના વે જેદ — સૂક્ષ્મ સ્કંધ ને વાદર
 સ્કંધ. એ બંનેના વલી વે જેદ છે — સચિત્ત સ્વંધ ને અચિત્ત સ્વંધ એ બંનેના પણ વે
 જેદ છે — જીવગૃહીત ને અજીવગૃહીત એવી રીતે અનેક જેદોનું વિવેચન કરી લેવું
 જે વધે વર્તમાન કાલે વર્તમાન જ્ઞાવનું ગ્રહણ થાય તે ક્રજુસૂત્ર નવ જાણવું
 જેમ કે, સાધુપણે વર્તે તે સાધુ કહેવાય છે, અને જે સાધુ ઠતા પણ ગ્રહીપણે વ

સતો હોય તેને ગૃહી કહેઠે. જે અક્ષરરૂપ નામ મુખે કહે તે શબ્દ નય જાણવો. જે ગુણનો ઉપમાને ગ્રહણ કરે નહી, પણ ગુણ સહિત અર્થાતરની ગ્રહણ થતી વસ્તુને વસ્તુ પણ કહેવી તે સમનિરૂઢ નય કહેવાયઠે. જેમ કે, કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણ પ્રાપ્ત થયાથી સિદ્ધ કહેવો, અને જે ગુણપર્યાય સહિત સંપૂર્ણ અવસ્થા પ્રાપ્ત વસ્તુને વસ્તુ કહેવી. જેમ સિદ્ધ સ્થાનિક પ્રાપ્ત જીવને સિદ્ધ કહેવો તે એવજૂતનય જાણવો એમ ઇષ્યને સાતેનય પોતાના ઉપયોગથી લગામવા

હવે ચાર નિદ્દેષા કહેઠે.—વસ્તુના નામ માત્રનો અંગીકાર તે નામનિદ્દેષો. એટલે નિર્ગુણ તથા ગુણસહિત વસ્તુની વિચારણા ન કરવી. અને જેવસ્તુને આકાર પણ અંગીકાર કરવી તે સ્થાપના નિદ્દેષો; ઉપયોગવિના વસ્તુનું સંપૂર્ણ ગ્રહણ કરવું તે ઇચ્છાનિદ્દેષો અને ગુણસહિત વસ્તુ પ્રમાણ કરવી નિર્ગુણ વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું નહી તે નાવ નિદ્દેષો ઇત્યાદિક પ્રકારે સમસ્ત નય જંગ, પ્રમાણ નિદ્દેષ પરદેષ સહિત, શુદ્ધ ચેતન પરમાનંદમયી, મહાનંદી, જ્ઞાન જ્ઞાયક, સકલ કર્મોપાધિ રહિત લોકાલોક વેત્તા, સ્વજ્ઞાનાદિ ગુણ સમૂહ કર્તા, અનંત અવિગમ અદ્ય અચ્ચય, ધ્રુવ, મહારસી, સર્વ દર્શી, ગુણવાન, મોક્ષ કારણ, મોક્ષ મહાજ્ઞાન જ્ઞાયક, ધ્યાન ધ્યાતા ધ્યેય, એક એકલ જ્ઞાનગમ્ય, સ્વરૂપબુદ્ધિને અગોચર ઠે; એવો માહરો પરમાત્મા મુજને ધ્યેય, ઉપાદેય, મોક્ષનો વીજ ઠે, વીજો જે સર્વપર વસ્તુનો સંયોગઠે, તે માહરાથી ન્યારો દેય રૂપ સંસ્કાર ઠે; સંબંધઠે, પણ માહરો નથી એવીરીતે મોક્ષાર્થી સમ્યક્ત્વીજીવે ધ્યાવડું.

હવે મોક્ષ પ્રાપ્તિનું ક્રમ લખે ઠે:—સકલ કર્મ ક્ષય લક્ષણ મોક્ષ ઠે તે મોક્ષ ને અર્થે ચાર અઘાતી કર્મે સ્થાપવાં. તે ચાર અઘાતી કર્મ શાથી સ્થાપવા ? કેવલ જ્ઞાનાદિ ચાર ગુણોથી સ્થાપવાં તે કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણ શાથી ઉપજેઠે ? ધન ધાતી કર્મ સ્થાપવાથી ઉપજે ઠે તે ધાતી કર્મ શાથી સ્થાપવાં ? યથારહ્યાત ચારિત્રથી સ્થાપવાં, યથારહ્યાત ચારિત્ર શાથી ધાય ? લોન મોહનીયના ક્ષયથી ધાય લોનમોહનીય શાથી સ્થાપાય ? સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્રથી સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રનું કારણ કોણ ઠે ? ત્રણ સંજ્વલનનનો ક્ષય. ત્રણ સંજ્વલના સ્થાપવાનું કારણ કોણ ઠે ? અપૂર્વ કરણ પરિણામ. અપૂર્વ કરણ પરિણામનું કારણ કોણ ? દર્શન મોહનીય નો ક્ષય, એમ દર્શન મોહનીય સ્થાપવાનું કારણ સર્વ વિરતિ ઠે સર્વ વિરતિનું કારણ પ્રત્યારહ્યાનીય ચાર કપાયોનું સ્થપવું ઠે, પ્રત્યારહ્યાન સ્થપવાનું કારણ દેશ વિરતિ ઠે; દેશવિરતિનું કારણ અપ્રત્યારહ્યાનીય ચાર કપાયનું સ્થપવું ઠે, અપ્રત્યારહ્યાનીય ક્ષય થવાનું કારણ સમ્યક્ત્વ ઠે, સમ્યક્ત્વની કારણોત્પત્તિ સાત પ્રકૃતિરૂપ ક્ષયથી

ચાયઠે, અથવા ક્ષયોપશમથી ચાયઠે સાત પ્રકૃતિરૂના ક્ષયાદિકરું કારણ અપૂર્વ કરણ છે; અપૂર્વ કરણનું કારણ મુદૂર્ત્તસ્થિતિ ક્ષય છે, મુદૂર્ત્તસ્થિતિ ક્ષયનું કારણ યથા પ્રવૃત્તિ કરણ છે; યથા પ્રવૃત્તિ કરણનું કારણ સાત કર્મસ્થિતિ ઘાત છે, સાત કર્મસ્થિતિ ઘાતનું કારણ મદ કષાયતા છે, મદ કષાયતાનું કારણ આત્મવીર્ય ગુણના પર્યાય ગર્જિત વિશુદ્ધતા નામે પર્યાય છે, એવા અનુક્રમે કર્મ ક્ષયથી ગુણ પ્રકાશને ગુણ પ્રકાશથી કર્મ ક્ષય છે, તે કારણ માટે જ્ઞાતા પ્રાણીયે ગુણ પ્રકાશનો ઉદયમ કરવો જોઈયે તે ઉદયમ શ્રુતજ્ઞાનથી ચાય છે, હેયોપાદેયની પરિક્ષાને શ્રુતજ્ઞાન કહેઠે. તે શ્રુતજ્ઞાનના બે જેદ છે.— એક શુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાન ને બીજું અશુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાન તેમાં શુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાનના બે જેદ છે—સ્વરૂપ શ્રુતજ્ઞાન ને પરરૂપ શ્રુતજ્ઞાન વળી અશુદ્ધ શ્રુતજ્ઞાનના પણ બે જેદ છે—શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એવીરીતે જીવાડજીવાદિ પદ્ધત્યાર્થો સદાકાલ શાશ્વતા પોતપોતાના ગુણપર્યાયેકરી વર્તે. સ્તિ મોક્ષપ્રાપ્તિસ્વરૂપ

અથ આત્મપ્રાપ્તિ વિધિ લિખ્યતે—જે કારણ માટે આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્તિવિના કદા કાલે પણ મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી નથી જેમ કોઈ પુરુષ નગરનામ સ્વરૂપ જાણતો હોય તો અન્યને પૂછીને તે નગર પ્રત્યે પહોંચે છે તેમ આ જીવને મુકાવનાર સમ્યક્ જ્ઞાન છે. ઉક્તે— “વિરયા સાવક્લાઠ, કસાય હીણા મહાવય ધરાવિ, સમ્મદિઠી વિદીણા, કયાવિ મુક્કં ન પાવતિ.” સર્વ સાવચથી વિરમ્યા હોય, કષાય ક્રોધાદિક રહિત હોય, પંચ મહાવ્રતરૂપ વાહ્ય ચારિત્રેકરી સહિત હોય, તો પણ સમ્યક્દૃષ્ટિ રહિત થકા કદા કાલે પણ મોક્ષ પામે નહીં ગાથા.—“નય જંગ પમાણે હિં, જો અપ્પા સાય વાય નાવેણ, જાણડ મોક્ક સરૂવ, સમ્મદિઠીય સોણેડ” તે જીવ સમ્યક્દૃષ્ટિ જાણવો કે જે, પોતાનો આત્મા મોક્ષસ્વરૂપ મોક્ષમયી પરમા નદમયી અચલ અવિનાશી અનત અનાદિ અબંધ સ્યાદાદ નાવે, જાણે માને સદ્દે અનુનવે, તે સમ્યક્દૃષ્ટિ કહિયે તે સાત નયેકરી જાણે. તેના મૂલ બે સ્વ નાવ છે— એક દૃવ્ય સ્વનાવ ને બીજો પર્યાય સ્વનાવ તેમાં દૃવ્ય સ્વનાવ કોને કહિયે? જે ગુણ અને પર્યાયનો આશ્રય હોય તેને દૃવ્ય કહિયે તે દૃવ્ય બે પ્રકારનું છે.—એક સાધારણ ને બીજું અસાધારણ તેમાં અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દૃવ્યત્વ પ્રમેયત્વ, તથા અગુરુલઘુત્વ એ સામાન્ય દૃવ્ય સાધારણ ગુણ છે; અને બીજા અસાધારણ ગુણ તે ધર્માસ્તિકાયને ગતિ ચાલણ ગુણ, અધર્માસ્તિકાયને સ્થિતિ ગુણ, આકાશાસ્તિકાયને અવગાદગુણ, કાલમાં પરાવર્તનાના ગુણ, પુજ્જ દૃવ્યને વિપે વર્ણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શ ગુણ; જીવ દૃવ્યનો ચેતના લક્ષણ જ્ઞાન ગુણ, દર્શનગુણ ચારિત્રગુણ ને

વીર્યગુણ એ અસાધારણ ગુણ તથા સાધારણ ગુણ તે અમૂર્ત્યાદિક પર્યાયના વે જેદ છે:— એક સ્વજાવ પર્યાય તે અગુરુલઘુ વિકારરૂપ છે તેના ષટ્ગુણી વૃદ્ધિ હાણિમય વાર જેદ છે. એ વારે પર્યાય ઢાળે ડવ્યને સમાન છે. અને બીજો જેદ જે વિનાવ પર્યાય તે પુજ્જલ ડવ્યને તથા જીવ ડવ્યનેજ છે. તથા શુદ્ધ ડવ્યાર્થિક નયે કરી આપણો આત્મા સિદ્ધ સમાન અષ્ટ ગુણધારી છે. પર્યાયનયે સ્વજાવપર્યાયેકરી સદાસિદ્ધસમાન છે, અને શાંત પર્યાયે કરી અજ્ઞાન સંબંધ સંસારી છે નૈગમ નયેકરી અલ્પગ્રાહી છે. જેમ આઠ પ્રદેશે કરી સર્વ જીવ સિદ્ધ છે, સંગ્રહ નયે કરી સત્તાગ્રાહી છે સર્વ જીવ સિદ્ધ સ્વરૂપ છે. વ્યવહાર નયેકરી જેદ વિચંજના કારી જે જીવના બવે જેદ છે:— એક સિદ્ધ બીજો સંસારી સંસારિના વે જેદ:— એક સયોગી બીજો અયોગી. સયોગીના વે જેદ:— એક ઠઘ્નસ્થ બીજો કેવલો ઠઘ્નસ્થના વે જેદ:— એક કૂપક બીજો ઊપશામક, ડવ્યાદિ તથા ક્ષુદ્રસૂત્ર નયેકરી તેજીવ જે પરિણામે પરિણમતો વર્તે, તેસમયે તેજીવ તેવોજ કહિયે યથા મમતામયી પરવસ્તુમાનતો ચેતન અજ્ઞાની કહિયે. સમતામયી સિદ્ધ સમાન. પોતાપોતાનાં આત્માને ધ્યાવે તેસમયે તે સિદ્ધ કહિયે. શબ્દ નયેકરી નામાદિ સિદ્ધને પણ સિદ્ધ કહિયે. સમચિરૂઢ નયેકરી તે પર્યાયને ગ્રહે એટલે સિદ્ધ પર્યાયવત સિદ્ધ કહિયે. એવંજૂત નયેકરી જે સંપૂર્ણ ગુણ પર્યાયને ગ્રહે એટલે પોતાની ક્રિયા કરતો અચલ તે લીજીયે યથા સિદ્ધ સ્થાનિક પ્રાપ્ત જીવને સિદ્ધ કહિયે. એમ સર્વ વસ્તુનેવિપે સાત નય જાણવા. નય તે જે ડવ્ય અનેક ધર્મે વચને કરી સાત જંગ સ્યાદસ્તિ, સ્વડવ્ય ક્ષેત્ર જાવત્વેન યથા સ્વડવ્ય ચેતન ગુણ અનંત છે, સ્વક્ષેત્ર તે ચરમ શરીર ત્રિનાગન્યૂન અથવા અસંખ્યાત પ્રદેશ સમાન ચેતનત્વ, સ્વકાલ તે વૃત્પાદ વ્યયસ્વરૂપ, અગુરુલઘુ પર્યાયનો પરિણમન, સ્વજાવ તે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રવીર્ય, સ્તિ એશુણેકરી જીવડવ્ય ઢતો છે સ્યાન્નાસ્તિ પરડવ્ય ક્ષેત્ર કાલ જાવત્વેન પરડવ્ય અચેતના, પરક્ષેત્ર પાંચેડવ્ય પોતપોતાની અવગાહનાસમાન જડતારૂપ, પરકાલ તે પોતાનો અગુરુલઘુ પર્યાય, પરજાવ તે, પોતપોતાનો વિશેષગુણ; એવીરીતે પર ડવ્યાદિ ગુણ ચેતનનેવિપે નથી એ કારણ માટે નાસ્તિ છે. અને સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ એ બન્ને જાવ એક સમયે છે. સ્યાદવક્તવ્યતે આ કારણમાટે છે.—કોઈપણ સમયે એકાંત વચનેકરી કહ્યો જાય નહીં કેમકે, વચન તે અસંખ્યાત સમયાત્મક છે. અને આત્મ ડવ્ય એક સમયમાં અનંત ગુણ પર્યાયમયી છે, અને સ્યાદસ્તિ અવક્તવ્યં સ્યાદનેકાં તપણે અસ્તિ, તેતું અવક્તવ્યપણું છે એમજ સ્યાદનાસ્તિ અવક્તવ્યં. તથા-સ્યાદસ્તિનાસ્તિ યુગપત્ અવક્તવ્યં તે સ્યાદાદપણે અસ્તિ નાસ્તિ સમય કાલ એક સમયે વચન

અગોચર છે. એમ અનેક ધર્માત્મક આત્મા સ્યાદાદ જાવેકરી જાણે. તે સ્યાદાદ ના આઠ પદ્ધતેઃ—નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, સત્, અસત્, વક્તવ્ય તથા અવક્તવ્ય. પોતાના ચેતના ગુણેકરી આત્મા નિત્ય છે, અગુરુલઘુ પર્યાયેકરી આત્મા અનિત્ય છે; એમદ્વયથી નિત્યાનિત્ય છે, હાયક ગુણેકરી આત્મા એક છે; અસંખ્યા ત પ્રદેશણેકરી આત્મા અનેકપણે છે, એમદ્વયપણે એકાનેક છે, સ્વદ્વય પર્યાયેકરી આત્મા સત્ ઋતો છે, પરદ્વય પર્યાયેકરી આત્મા અસત્ અઋતો છે, એમ વસ્તુ સ્વરૂપે સત્ અસત્ છે, દ્વયપણે વક્તવ્ય છે એક સમયે એકગો કથન યોગ્ય નથી માટે આત્મા અવક્તવ્ય છે, એમ એ પરકીય અપેક્ષા સ્યાદાદ હોય; અને સ્વઅપેક્ષાએકરી ચેતન તા નિત્ય છે, અગુરુલઘુ પર્યાયે અનિત્ય છે ચેતના એક છે. અસંખ્યાત પ્રદેશ અનેક છે. નિત્યત્વમાં નિત્યત્વ સત્ છે, અનિત્યત્વ અસત્ છે. અનિત્યત્વમાં અનિત્યત્વ સત્ છે અને નિત્યત્વ અસત્ છે એકત્વમાં એકત્વ સત્ છે અને અનેકત્વ અસત્ છે. અનેકત્વમાં અનેકત્વ સત્ છે, ને એકત્વ અસત્ છે નિત્યત્વ, અનિત્યત્વ, એકત્વ, અનેકત્વ, એમ નિત્ય વચન વ્યક્ત છે. એક સમયે અવ્યક્ત છે એમ વસ્તુ સ્વરૂપ એક સમયે નિત્યા નિત્ય છે તેજ સમયે એક છે ને તેજ સમયે અનેક છે એમ સત્ ને અસત્ છે તેમ વ્યક્ત ને અવ્યક્ત છે એ આઠ પદ્ધતે એક પદ્ધતમાં એક સમયે રહ્યા છે એવીરીતે સ્યાદાદપણે ઋ દ્વ્યને જાણી, અને ઋ દ્વ્યથી ચેતન લક્ષણ જીવ દ્વ્ય પોતાનો જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્યમયી અવિનાશી છે અનત પરમાનંદમયી એવો પોતાનો આત્મા ઉપાદેયકરી ધ્યાવવો એપ્રકારે આત્માનું મોક્ષ કારણ મોક્ષમયી સર્વદે સ્યાદાદપણે પોતાના આત્માને જાણે માને તેજ સમ્યક્ત્વી કહેવાય તેવિના મિથ્યાત્વી કહેવાય.

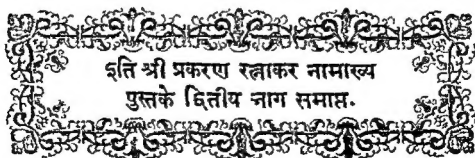
હવે સમ્યક્ત્વીને આઠ ગુણ ઉપજે છે તે કહે છે — પ્રથમ નિ શંક ગુણ તે જેને શંકા, જય તથા શોક હોય નહી તેને જાણવો; ઇટલે જ્ઞાતાને આલોકનો જય થાય નહી કેમકે, તે સમ્યક્ત્વી સુખ, હુ સ્વનેતો, પુન્ય તથા પાપનું ફલ જાણે છે. તે આત્માને પુન્ય તથા પાપથી ત્રિન્નકરી બાવે છે માટે આ લોક તથા પરલોકનો જ્ઞાતાને જય નથી તથા જ્ઞાતાને વેદનાનું જય પણ બ્યાપે નહી તે વેદના જય કર્મ ગુણ છે અને મારો આત્મા તો જ્ઞાનમયી છે, વલી જ્ઞાતા, પોતાના આત્માને અમર તથા અવિનાશી કરી બાવે છે માટે તેને મરણ જય હોતો નથી વલી જ્ઞાતા, પોતાના આત્માને અદ્વય અનત ગુણી જાણે છે માટે તેને ચોરજય નથી જ્ઞાતા પોતાના આત્માને અજ્ઞાનતારૂપ હુ સ્વનો મોઢવનાર એવો પોતાનો શરણજૂત માને છે માટે તેને અશરણ જય નથી. જ્ઞાતા પોતાના આત્માને સદા પરમાનંદમયી

માનેઢે માટે તેને અકસ્માત્ જય નથી. ઇવી રીતે જ્ઞાતા પોતાના આત્માને ઇમય જાણીને સદા કાલ નિર્જય રહેઢે. સમ્યક્ત્વીનો વીજો નિઃકંચ ગુણ. તે ઇટલે વાંઢા નહીં તે જાણવો વર્તમાન સુચમાં મગ્ન થાય નહીં, ડુઃચમાં વિપાત કરે નહીં. અનાગત કાલના સુચની ઇજ્ઞા કરે નહીં; ડુઃચથી મરે નહીં. જ્ઞાતા જ્ઞાનમયી પોતાના આત્માને સિઢ સમાન ધ્યાવતો અવાંઢક ઢે. સમ્યક્નો વીજો અડગંઢા ગુણ તે અચુનથી ગ્લાનથી અજ્ઞાઢચુન સર્વને તે કર્મ ગુણ જાણે પોતાનો આત્મા સદા જ્ઞાનાનંદમયી ઢે માટે તે વ્યારે પણ પુજલથી ડગંઢા નહીં. સમ્યક્ત્વીનો ચોથો અમૂઢદૃષ્ટિ ગુણ તે પર વસ્તુ તથા પરપરિણતિમાં મૂય નહીં; સર્વ સ્વચનાવ તથા પરજાવને નિન્ન નિન્ન કરી જાણે. સમ્યક્ત્વી પાંચમો ડવવૂઢ ગુણ તે પોતાનો વીર્ય ઢતાં અવગણના કરે નહીં. ઇટલે જે ઇક આત્મસ્વરૂપ અઢ ઇધ્યાર્થિક નયકરી ત્રિગુણમયી ઢે; તેને તેવોજ ઓજસ તેમાં રમી રહે તેને જ્ઞાતા કહિયે સમ્યક્ત્વીનો ઢવો ધિરીકરણ ગુણ તે પોતા આત્માને પોતાના ગુણે કરી સ્થિર કરે વલી તે સદા કાલ પરપરિણતિની ચાહ કરે નહીં. સમ્યક્ત્વીનો સાતમો વાત્સલ્ય ગુણ તે પોતાના સાહમી મોઢના સાધ તથા જ્ઞાનાદિગુણવત તેડની વાત્સલ્યતા ઇટલે પોષણ કરડું; તે જ્ઞાનગુણ જાણવ તેજ આત્મા ઇમ ઢેચી સ્યાઢાદપણે કરી, અચરવો. ઇ વાત્સલ્ય ગુણ કહઢે હવે સમ્યક્ત્વીનો અઠમો પ્રજાવના ગુણ તે વાહ્ય પણે તથા અંતરપણે પોતા આત્માની પ્રજાવના કરવી ઇ અઠ ગુણ જાણવા.

હવે સમ્યક્ત્વી સોઢં વીજ પોતાનો આત્મા ધ્યાવે તેનો અર્થ લચિયે ઢેઃ--
તીત, અનાગત ને વર્તમાન ઇત્રણ કાલ; અઢિ મધ્ય ને અંત ઇત્રણ અવસ્થા, સ્વ મૃત્યુ પાતાલ ઇ ત્રણ લોક, ડત્પાદચ્ચય ને ધ્રુવ ઇત્રણપરિણામ તેને ઇક સમય જાણેઢે, ઇમ ઢ ઇઢચ્ચના અનંત ગુણ પર્યાયને જાણે ઇવો અનંત જ્ઞાનમયી સોઢ સદા કાલ ચેતન લઢ્ઢણ સોઢં, અનાકાર ડપયોગમયી ઢર્શન અનંત વત સોઢ સમસ્ત પરજાવ, પર પરિણતિ, પરિણમનરૂપ પરિચાગમયી સ્વચનાવ ગુણનેવિ ધિરતાવત અનંત ચારિત્રમયી સોઢં; અરૂપી નિર્મલ ગુણવંત લોકાંલોક જામાન સોઢં, સકલ કર્મ ક્ર્ય કારણ અનંત વીર્યમયી સોઢં; સદા કાલ વાધ પીઢા રહિત પરમાનંદમયી સોઢં; લોકાલોક જાણ સ્વઅવગાહના સંવંધ સોઢં પડ્ગુણવૃદ્ધિ જ્ઞાનિ પરિણામી અચુરુલધ્રુવ શક્તિમયી સોઢં, ઇક, અનેક, નિલ અનિલ, સિઢ, ડુઢ, અજર, અવિનાશી, અયોગી, અજોગી, અલેશી, અવંધી. ઇ

વેદી, અગ્નિવેદી, સકર્તા, અનાહારક, અશરીરી, અનાદિ, અનંત, અવતકવ્ય, અપાર એવો પરમાત્મા પરમાનંદમયી શિવ શંકર નગવાન અવાચી અતીન્દ્રિય સોદધ્યાન ધ્યાતા ધ્યેયમયી, જ્ઞાન, જ્ઞાતા જ્ઞેયમયી, સોદ્ધ, એવો દું પરમાત્મા પરમ જ્યોતિ પરમ શક્તિ પંચ પરમેષ્ઠી પરમ પૂજ્ય તું, એ આત્મા ઇચ્છનયેકરી અનંત દર્શનમય છે; શુદ્ધ સંગ્રહ નયેકરી સિદ્ધ સ્વરૂપી છે પંચાચારનું નિધાન હોવાથી આચાર્ય છે, સ્યાદાદસ્વરૂપમયી તેણેકરી ડપાધ્યાય છે, મોક્ષમાર્ગ સાધક તેણેકરી સાધુ છે, એવો પરમાત્મા ધ્યેય ડપાદેયરૂપ મુક્તને સંસારમાં શરણ છે. એવું જે આત્મસ્વરૂપને જાણુ તેને જ્ઞાન કહે છે એવી આત્મસ્વરૂપની પ્રતિવિપે જે પ્રતીતિ કરવી તેને દર્શન કહે છે એવા આત્મસ્વરૂપનેવિપે રમણ કરવું તેને ચારિત્ર કહે છે એમ એ ત્રણ મોક્ષના માર્ગ છે બીજો સર્વ આજ્ઞાનતામયી દોષ છે ઇતિ આત્મ પ્રાપ્તિવિધિ.

હવે એ નયને પ્રમાણ કહિયે કિંવા અપ્રમાણ કહિયે? પ્રમાણ તે યથાર્થનું કહેવાય છે ને અપ્રમાણ તે અયથાર્થનું કહેવાય છે એમ કોઈ પુછે, તેનો આવો ઉત્તર દેવો યત - “નાડપ્રમાણં પ્રમાણં વા, પ્રમાણાશસ્યૈવ હિ, નાડસમુદ્ઃ સમુદોવા, સમુદાશો યૈવ હિ.” અહીં નય છે તે પ્રમાણનો અંશ છે જે પ્રમાણ પણ નહીં ને અપ્રમાણ પણ નહીં તેને પ્રમાણાંશ કહિયે. કયંચિત્ પ્રમાણને પણ કહે છે. તે માટે જેમ સમુદ્માથી જલ પુસલી નરિયે તેટલા જલને સમુદ્ધ ન કહેવાય પુસલી નર જલને સમુદ્ધાશ કહિયે તેમ નયને પણ પ્રમાણાંશ કહિયે, તથા સમસ્તાશ જેનેવિપે રહ્યા છે, તેને પ્રમાણ કહિયે પ્રમાણ અને નયે કરી સકલવસ્તુનું અધિગમ છે. એ તત્વાર્થ સૂત્રમાં છે. ઇતિ ચાર્ચિક વસ્તુ પદ્મવ્ય નયાદિ વિચાર સંપૂર્ણ.

ઇતિ શ્રી પ્રકરણ રત્નાકર નામાલ્ય
પુસ્તકે દ્વિતીય જાગ સમાપ્ત.

